ЖАНГЫ ЖЫЛ БЛА, БАГЪАЛЫ ЖОЛДАШЛА!

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 1 (13002). | 1-чи январь. Баш кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

КПСС-ни АК-сыны ГЕНЕРАЛЬНЫЙ СЕКРЕТАРЫ, СССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ПРЕДСЕДАТЕЛИ М. С. ГОРБАЧЕВНУ СОВЕТ ХАЛКЪГЪА ЖАНГЫ ЖЫЛГЪЫ ЧАКЪЫРЫУ СЁЗЮ

Багъалы жолдашла!

1989 жылны ахыр минутлары бошала турадыла аны бла сау он жыл историягъа киреди. Биз 90-чы жылланы — XX ёмюрню ахыр он жылын башлайбыз.

Аллай минутлада уа биз кесибиз бла болгъан затланы жангыдан эсге тюшюребиз, келир заманнга ышанылукъ бла къарайбыз. Кесин гражданинге санагъан эм да алай оюм этген хар адам да кесини къадарын Ата журтну къадариндан аймайды. Заман бизге эм да бизни жууукъларыбызгъа къалай тюшсе да — къууанчлы не да жарсыулу болса да, — хар адам да битеу къырал санагъан затны бир кесеги кесини умбашларына алады.

Къыралны жашауунда бир анчы жыл — мен алай оъууна айтыр эдим, — 1965 жылда апрелде башланнган ишни жангыча къурауну къыйын жылы артда къалгъанды. Къыйын болгъаны да биз тюзюлей бир къауум бек къыйын проблемалагъа тюбетенибиз себепли ди. Экономика реформа тынч баргайлы, уллу къыйынлыкъ бла барады, хайырланыучу рынокда хал къыйынгга айланнганды. Биз кёп адамгъа къатышхан забастовкаланы эм да аны бла байламлы халкъ миллге уллу буукъланнгъа этилгенлери биринчи кере сыгъанбыз. Тюгюлдюк эм ризам да алламат болмагъандыла. Миллетле аралы халланы осалгъа айланнганлары бла чыкъгъан тынгысызлыкъ, сау жизни ичинде бирге тынчлыкъ бермегенди.

Кетип баргъан жыл биз тюзюлей жангы, бир гамнда да болмагъан эм да бек уллу болгъаны тамамлауну къолгъа алгъанлыгъы себепли да къыйын болгъанды. Ол ёз бизден битеу хар жаны бла да уллу кюч салыуну талапгенди.

1989 жыл битге къыйын болгъан эсе да, биз аны жалын да жарсыулу халда угъай, бизни барыбыз юсюн да уллу эм бек керекли ишлерни башлагъан жыл болгъанын ачыкъ айтырбыз. Ишни башлагъанбыз, ол ишни бошалтыр ючюн да биз кёп зат этерге керекбиз.

1989 жыл — ол къыралда социально-экономика къыйынлыкъны азайтыу жаны бла хайырлы мадарланы къаты излеуню жылыды. Халкъ депутатланы экинчи Съезди хайырлануучу рынокда халны, къыралны халкъ мюлюн игилендириуге, бютюн хайырлы, адамгъа нёбюрек эс бургъан тап экономикагъа кёчюуге бурулгъан правительстволу программаны къабыл этгенди.

Энтда да бир затны юсюнден. Битеу къыйынлыкъланы, 1989 жылны артыкъ да айырмады эткен политика деклашланы кюлери бла

Кетип баргъан жыл халкъла аралы аренада алгъа уллу атламла этиуню жылы болгъанды. Жангы политика оюм этиу хайыр берип башлагъанды. 1988 жылда битеулю европалы юйню юсюнден пиетге кёпле къалай эсе да бир утопиягъача къарагъандыла. Быйылгъы жыл бошала тёрт аны юсюнден шарт перспективаны юсюнденча айтадыла. Континентни урушдан сора бир бирге къажау болгъан къыралла гъа юлешиниую кетериле барады.

Озгъан жыл «суукъ урушну» бошалгъан жылы болгъанды. 90-чы жылла цивилизацияны историсында бек хайырлы кесиу боллукъча кёрюнедиле. Алай ол онг хайырланылыр ючюн дуниягъа да, къыралда бизгеча, — бир ниетлилик бирге ишлеу, келишиулюк керекдиле.

Революциялы жангырыуну толкъунлары Восток Европагъа жайылгъандыла. Берлинде бла Софияда, Прагада бла Бухаростде болгъан жарсыулу ишледе социализмни демократия бла бириндириге кереклиси энтда да бек уллу кюч бла ачыкъ болгъанды. Биз кесибизни шуёхларыбыз ол шолда жетишимле болдурурларыны сюебиз. Ала бизни бир ниетлилигибизге хар заманда да ышаныргъа боллукъдула.

Манга бизни барыбызны да атыбыздан жетип келген жангы жылда битеу халкъла да бек уллу игиликлеге тюберлерин сюйгенибизни билдирирге, бизни халкъыбыз ала бла бирге эрдирирге, бизни эм прогрессни жолунда барыргъа хазыр болгъанын айтырга эркин этгиз.

Босагъ быгда 1990 жыл — социализмни революциялы жол бла жангыртыу жаны бла уллу умутланы эм да практикалы ишлени жылы. Жангы жылда бизге бизни революциялы ишибизде ишни жангыча къурау жаны болгъан битеу кючлени бириндириуде уллу тауелликлик эм да къатылыкъ керек боллукъдула. Эсли ик эм да халаллыкъ, тёре бизиу эм да тёзюмлюлюк, хар адамда да болгъаны, анга уа

Аскер ДОДУЕВ

АЛГЪЫШ

Алгъышны бери этген,
Къаргъышны кери этген,
Жангы жыл келсин бизге,
Аманлыкъны юсюк этген,
Ач къарыны тоюк этген,
Жангы жыл келсин бизге.
Юйлюн жырып ётмезлик,
Монг болсун сабанубыз.

Аман къууум жетмезлик,
Онг тапсын заманубыз,
Жокъду дейле кетмезлик,
Жокъ болсун аманубыз,
Ишлеп ёлгюнчю халкъым

Берекет берсин хакъынг
Келе тургъан Жангы жыл.
Таза болсун, суу жагъанг,
Суумасын отжагъанг.
Кир жуюнмасын сыйынга,
Овочуга сыйынган
Бир насып келсин санга
Келе тургъан Жангы жыл.

Сизге жюрекден

...жаны къурагъа чыкъгъандыла.

Оногъан жылда биз кёп затха юйренгенбиз. Кёп затны юсюнден жангыдан сагъыш этерге, кёп затха мынлан бир жыл алгъа болгъанындан эсе битеулюкле башхача къарагъа тюшгенди. Энди биз кесибиз жетерге этген хурамбызны анлагъырыкъ кёребиз. Ол муратыбыз — туманный, демократияны социализмдин, экономикани бла социальный тюзлюкню обществосуду.

Оногъан жылда бек уллу тюрленю магъанасы тутхан ишле болгъандыла, ала къаллай хайыр берикленби аликъа толу ачыкъ болмагъанды. 1989 жыл совет историяны бир ненча онла бла саналгъан жылларыны ичинде биринчи кере керти да эркин халда айырыуланы жылы болгъанды; халкъ депутатланы биринчи эм экинчи Съездлерини жылы; парламент сыналууна юйренгюню, халкъны демократиялы культурасын иги да ёсдюрюуню жылы. Келир заманлагъа магъаналы законодательный актла къабыл этилгендиле эм да ишлеп башлагъандыла. Бизни обществобузну мурдоруи жангыча къурау бла байламлы законопроектле жарашдырылгъандыла эм да битеу халкъны сюзюуюне берилгендиле.

Оногъан жылда бек уллу тюрленю магъанасы тутхан ишле болгъандыла, ала къаллай хайыр берикленби аликъа толу ачыкъ болмагъанды. 1989 жыл совет историяны бир ненча онла бла саналгъан жылларыны ичинде биринчи кере керти да эркин халда айырыуланы жылы болгъанды; халкъ депутатланы биринчи эм экинчи Съездлерини жылы; парламент сыналууна юйренгюню, халкъны демократиялы культурасын иги да ёсдюрюуню жылы. Келир заманлагъа магъаналы законодательный актла къабыл этилгендиле эм да ишлеп башлагъандыла. Бизни обществобузну мурдоруи жангыча къурау бла байламлы законопроектле жарашдырылгъандыла эм да битеу халкъны сюзюуюне берилгендиле.

Социалистик обществоубузда ёсерингенде, бир-бирибизни сыйлаб, бир-бирибизге ярдам этиб, бир-бирибизни ангылаб, тюрлю-тюрлю позицияларда хурмет этерге, бир бирге тап келген оноуларда этиуню жолун излерге керек болгъанын сезиу ёседи. СССР-ни халкъ депутатларыны кёп болмай башлагъан экинчи Съездине къаралла хайырлы сёлешиулени бардырыуну бир тюрлюсюнеча къарайма.

Къыскасы, кетин баргъан жылда зыгытла ёсерингине киши ишекли болмазча урлукъла себилгендиле. Бизни топурагъыбызда ала къыйналып ёседиле, тохтамай къарауну эм къайгъырыуну излейдиле. Кесерин жарашдыралсала, тамыр аладсала — биз аны юсюнден къайгъырыргъа борчлубуз — битеу къралгъа эм хар адамгъа да уллу хайыр берликдиле.

Биз тамблагъы кюнге ышанылулукъ бла къараргъа болдукъбуз. Бизни жолубузда болгъан чырмаулукъла не бек уллула эселе да, ала къаллай уллу кюч салыуну эм да тёзюмлюкню излерик эселе да — ол кюнню кётюрюрге бизни къыралыбызны къолундан келликди. Ол кесини деменгили боюн тюзеталлыкъды эм да айгъы юсюне къаты сюелирге, аны кесини кючюне уллу ийнаныулугъу болургъа керекди.

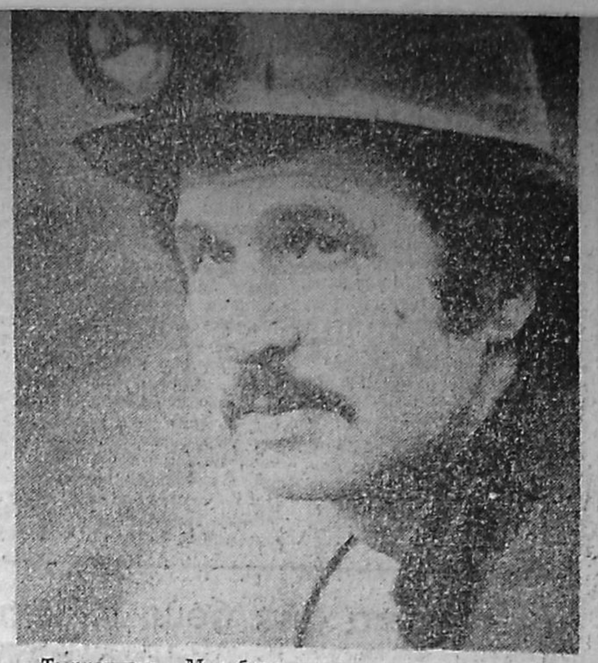
Бизни къолубузда керти да сейирлик онгла бардыла; бек уллу акыл кюч эм урунуу потенциал, деменгили табигъат байлыкъла. Аланы хайырлана, биз 1990 жылда халны иги жанына тюрдендирирге боллукъбуз эм да керекбиз. Аны ючюн а биз барыбыз да иги, намысыбызгъа тийишлисича ишлерге керекбиз.

Сизге айланып сёлеше, багъалы жолдашла, Кремлни курантларыны тауушун сакълап, бусагъатда телевизорлагъа къарай, Совет Союзда жашагъан битеу миллетлени миллионла бла адамлары — тиширыула, эр кишиле эм сабийле, тюрлю-тюрлю усталыкъларыны, кесларини кёллеринде кёп тюрлю муратлары эм оюмлары, келир заманнга планлары эм да умутлары болгъан адамла жыйылгъанларын мен кёз аллыма келтиреме.

Жангы жылны босагъасында мен неден да бек ол бизни обществобузгъа, бизни барыбызгъа да бек керек болуп тургъан бир бирни ангылауну эм кючню бириктириуню белгисинде бошларын сюйгеними билдиреме.

Жангы жыл бла, багъалы ата журтлулары-быз!

Насыпны болугъуз, мамырлыкъда къолайлы жашау этигиз!

Тырнауузну «Молибден» рудничини магъданчылары, белгилисича, къырал магъанасы болгъан ишни тамамлайдыла. Мында кёп миллетлени келечлери шуёх халда жашайдыла, урунедыла. Жаш магъданчы Альберт Таппасханов ишде жигерлигин кёргюзтеди, борчун тынгылы толтурады.

СУРАТДА: А. Таппасханов.

Къумалы малга ёсдюрюучю «Прохладна» совхозда Алий Текуев (суратда) алчы малчыладан бирине саналадыр. Жангы жылгъа ол ахшы производство кёрюмдюле бла тюбегенди.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

АХШЫ ТЮРЛЕНИУЛЕ

Алгъаракъылада республикалы газетледе Къабарты-Малкъарны социально-экономика айнытыу жаны бла эришиую тогъузайлыкъ итоглары басмаланнгандыла. Аланъа кёре Бахсан районну агропромышленностунда ишлегенлери экинчи жерге чыкъгъандыла эм да КПСС-ни обкомуну, республиканы Министрлерини Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни обкомуну кёчюучю Къызыл байракъларын бла саугъаланнгандыла. Анда уа Мусукаев атлы колхозну урунганларыны къыйынлары аз тюйюлдю. Жылны ал юч кварталыны итогларына кёре ала район эришиуде биринчи жерге не болгъандыла эм партияны Бахсан райкомуну, райисполкомну, агропромышленность комплекседе ишлегенлени профсоюзуну эм ВЛКСМ-ни райкомуну кёчюучю Къызыл байракъларын бла саугъаланнгандыла. Жылны ахыр кварталында да ала иги ишлегендиле эм алай бла къыралгъа эт сатыуда 1989 жылны планын 124 процентге, сют сатыуда 120 эм жюн сатыуда 101 процентге толтургъандыла. Аллай ахшы хорламны кёнделенчиле биринчи кере болдургъанларын белгилеп айтырчады.

Кёп жылланы ичинде Мусукаев атлы колхоз районда орталыкъ мюлкледи санында жюрюгенди. Кертиди, бир-бир кёрюмдюле жаны бла ол алгъа баргъан заманла да болгъандыла. Ахшы тюрленнуле уа мюлкге председателге Борис Чеченов салынгандан сора башланнгандыла десек, баям, ётюрюк болмаз. Ол ары дери республиканы агропромышленность биргичюнде бир бёлек жылны ишлегенди.

Элиндеги мюлкге председатель болуп келгенлей окъуна Борис Чеченов специалистле бла бирге малчылыкъда, жерчиликде халгъа да терен анализ этгенди, колхоз производствоуну алчылары эм ветеранлары бла сёлешгенди. Ахыр эсепде ол ара мюлкню айнытыр, андан хайыр алыуну ёсдюрюр рюмдюле болдургъанлагъа хакъны да кёп тёлерге керекди демекликге келише эди. Аллай жангычылыкъгъа сабанчыла, малчыла да бирча ыразы болгъандыла. Жылны башындан окъуна ишни къолгъа таукел аладыла.

Бек алгъа сабанчыланы былтыр къалай ишлегенлеринден. Колхозну сюргю жерлерини хазна къалмай барысы да Прохладна райондадыла. Ала 670 гектардан бир кесек артыкъдыла. Планнга кёре хар гектардан 28 центнерни орнуна 34 центнер будай жыйылгъанды. Арпа сабанны хар гектары уа 37 центнер тирлик бергенди. Ол да плайда белгиленнгениниден эсе жети центнергё кёпдю. Ахшы тирлик жыйылгъанына хайырындан къыралгъа кюзлюк будай сатыуну былтыргъы планы 104 процентге толтурулгъанды.

Сабанчыла прохладна участкада мюлкню малларына нартюх силосдан 4.000 тонна хазырлагъандыла. Иги кесек къургъакъ силос да этгендиле. Башхача айтханда, ол татымлы мал ашдан урулагъа пландан эсе 1.000 тонна кёп салынгандыла.

Алайды да, мюлкню сабанчылары хар жаны бла да былтыргъы планларын намысны толтургъандыла. Аны ючюн махтауну механизаторла Даут Аппаевха, Мажит Атмурзаевха, Хусей Чеккеевге, шофёрла Алий Махиевге, Эльдар Чепкенчиевге эм аланы нёгерлерине берирге тийишлиди.

Кёнделенчи малчыла да сабанчыладан артха къалмай ишлейдиле.

Сютлю малчылыкъда урунганла 1989 жылны тогъуз айында Туугъан журтну жау-бишлакъ заводларына 1240 тонна сют ётдюрюп, ол жаны бла жыллыкъ планларын 20 процентге артыгъы бла толтургъанларыны юсюнден рапорг бергендиле. Биринчи сентябрге дери къыралгъа сатылгъан сютню 96 проценти биринчи сортха тергелип алынгандыла. Жалан да ахшы качестволу сют сатханы ючюн мюлкню кассасына къошакъ халда 30.000 сомдан артыкъ ахча тюшгенди.

Аллай ахшы хорламны сют-товар фермаладаа ишлегенле продукцияны качествосун игилендиргенлерини, кёп сют саугъаларыны хайырындан болдургъанларын белгилеп айтырчады. Сёз ючюн, 1988 жылны юч кварталында колхозда хар ийнекден 2000 килограмм сют сауулгъан эсе, былтыр ол кёрюмдю кёп къалмай, 2.400 килограммгъа жетдирилгенди. Аны ючюн ыспасны Магомет Атаев, Ызыр Мисиров, Ильяс Жашуев, Сафар Балаев, Нажмудин Кочкаров, Мустафаз Черкесов кибик ийнек сауучулагъа эм башхалагъа берирчады. Ала жылны ичинде кеслери къарагъан ийнеклерини хар бириндан сауулгъан сютню 2500 — 2900 килограммгъа жетдиргендиле.

Этге берилгик туугарланы семиртиуде урунган малчыланы ишлерин артыкъ да махтарчады. Алагъа уста къурауучу Мурат Чеченов башчылыкъ этеди. Хусей Пуджарадзе, Хасан Атаев, Юсуп Хапаев, Альберт Жолаев кибик туугарчыла кесларини ишлерини чынтды усталарыдыла. Ала бакъгъан малла кюн сайын ауурлукъларына 850—920 грамм къошадыла.

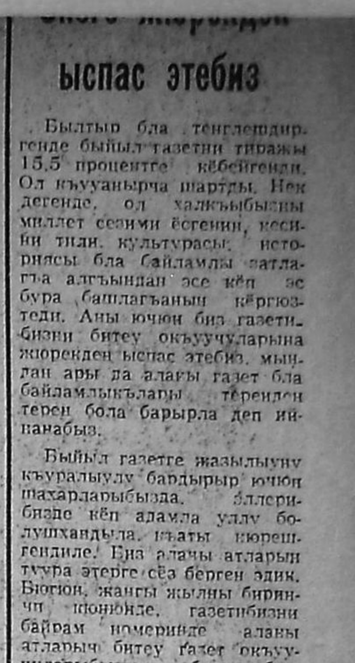
Башда атлары айтылгъан малчыланы бир нечтилигде жигер ишлегенлерини хайырындан колхоз жылны ичинде къыралгъа 460 тонна эт берип, ол жаны бла жыллыкъ планларын 60 тоннагъа артыгъы бла толтургъанды. Семиртилиниз этге берилген бугъа таналаны хар бирини ауурлугъу орта эсеп бла 400 килограммдан аз болмагъанды.

Кюйгуланы ишлеринден да бир-эки сёз. Ала юсюбюздеги жылда къыралгъа планнга кёре 8 тоннаны орнуна 8,2 тонна жууулгъан жюн сатхандыла. Хар жюз ана кюйгъа терегенде 82 къозу алгъандыла. Нсхакъ Чеккеев таматалыкъ этген коллектив кюйчу кюшланы арасында эришиуде биринчи жерге чыкъгъанды. Ол эм аны нёгерлери Сафар Курдаков, Ражап Хутуев, Муталип Геттуев хар жюз ана кюйдан 93 къозу алгъандыла, хар кюй башындан алынган эсе 600 граммгъа кёп жюн къыркъгъандыла. Ануар Чеченов, Мустафа Динаев таматалыкъ этген кюшланы кёрюмдюлери да игидиле.

Кёнделенчиле мал кышлатыуну къуралыуну бардырадыла. Къыш айлада да продукция чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда белгиленнген чеклеге жетер ючюн бир бирлери бла эришип урунадыла.

М. АППАЕВ.

«Кёммунизм жолу» газетни эчки корреспонденти.

ыспас этебиз

Былтыр бла тенглешдиргенде быйыл газетни тиражы 15,5 процентге кёбейгенди. Ол къууанырча шартды. Нек дегенде, ол халкъыбызны миллет сезими ёсгенин, кесини тили, культурасы, историясы бла байламлы затлагъа алгъындан эсе кёп эс бура башлагъаныны кёргюзтеди. Аны ючюн бла газетибизни битеу окъуучуларына жюреклерден ыспас этебиз, мынлан ары да алагы газет бла байламлыкъларыбыз терелиден терен бола барырла деп ийнанабыз.

Быйыл газетге жазылыуну къуралыуну бардырыр ючюн шахарларыбызда, аллеribизде кёп адамла уллу болушхандыла. Ыраты юрешгендиле. Биз аланы атларын туура этерге сёз берген эдик. Бюгюн, жангы жылны биринчи кюнюнде, газетибизни байрам номеринде аланы атларыны битеу газет окъуучуларыбызгъа билдиребиз. Ала ма бу адамладыла: КПСС-ни Тырнаууз шахар комитетини экинчи секретары Любовь Хутуева, пропаганда бёлюмюню таматасы Юсюп Атабиев, Тырнауузда «Союзпечатны» таматасы Мариям Жаппуева, АТП-ны начальниги заместители Шаһсман Жаппуев, «Севкавцветметшахтопроходка» трестни таматасы Далхат Мисиев, Былымла почтаны таматасы Людмила Дичаева, анда ишлегенле Татьяна Узденова, Шамса Мамитова, Совет районда «Союзпечатны» таматасы Зухрият Аттасаова; Советский посёлкада ремонт-техника предприятияны начальниги Чомак Кульбаев, МПМК-ны парторгнизациясыны секретары Сахадин Гаспев, «Совет Малкъар» совхозну директору Ахмат Чанаев, «Хабаз» совхозну партбюросуну секретары Ахмат Ульбашев, ол элни активисткасы Кезибан Чигирова, Мусукаев атлы колхозну парткомуну секретары Борис Боттаев, «Акъ суу» совхозну ишчиси Магомет Нажмудинов, Хасанияда посёлка Советни председатели Владимир Гиляхов, пенсиячыла Махай Текуев, Магомет Холаев.

Бу жолдашларыбызны да, сизни барыгъызны да, багъалы газет окъуучуларыбыз, жангы 1990 жыл бла алгъышлайбыз. Жангы жыл барыгъызгъа да хар не жаны бла да огъурлу жыл болсун!

Хар ким кеси жеринде

— Къуллукъчу, ишчи да болсун, хар коммунист кесине буюрулгъан жумушну тынгылы тамамлап турса, бюгюнлюкде партиягъа тырман эримез эди,— дейди Нальчикде сют комбинатны баш заводунда адырланы хазырлаучу цехде ишлеп жаткъан Мамал Герузов. — Мен КПСС-ни члени болгъанлы 20 жылдан озгъанды. Къачан да, къаланда ишлесем да ол сыйлы атха тийишли болургъа кюрешгенме. Аны айтханым: мен партияны саулай терслегенле жанлы тюйюлме. Хау, партияда болургъа тийишли болмагъанла, аны сыйын тюшюрмеле бардыла. Аллайла жууаплы къуллукълагъа окъуна къутуладыла. Алай ишалгъан миллионла бла саналгъан коммунистле къамада къыйныракъ болса, алайда ишлеп, кюрешип келгендиле, кеслерине бирлячилик излемегендиле. Мыйдан арысында да къуллугъуна, ишине къарамай, Хер коммунист халкъны ичинде болургъа, адамланы, коллективни жарсыуларын билирге, проблемаланы кетериуге юлюш къошаргъа керекди. Адамланы ызыбыздан тидер ючюн, ала бизге ийнаныр ючюн айтылгъан сёз бла иш бир болургъа, сёлешип, митингле сардырып туруудан шарт ишге кёчерге да керекди. Шёндюй бардырылгъан айрыула аллы кампанияда да, общественг жангыртыуну жолунда башха ишлени тамамлауну кезиуюнде да формализмден къутулмай жарарыкъ тюйюлдю...

Сют комбинатны коллективи озгъан жылда иги ишлегенди: халкъгъа керекли товарла белгиленнгенинден 2 миллион 560 минг сом багъасы артыкъ не да планнан тышында 95 тонна жау, 673 тонна бишлакъ, 3500 тонна башы алынмагъан сютден этилген затла (кефир, ряженка, сютбаш эм сашхала) чыгъарылгъандыла, мардагъа кёре сатыуалыу, аш-азыкъ предприятиялагъа, больницалагъа, санаторийлеге элтилингендиле.

Ол жетишимле Нальчикдеги заводну, элледе жау-ишланъ заводланы коллективлерини жигер ишлеулери бла болдурулгъандыла, дейди комбинатны генеральный директору Махти Кабардиков. Анда-санда бир чюйрелик этген бар эсе да, адамларыбызны кёбюсю ишибиз къаллай жууаплылыкъ салгъанын англайдыла...

Бирничиден, кеслери тюз ниетла ишлеп, башхалагъа юлю бола, экиничиден, коллективни ючюн бирикдириуге, буюрулгъан ишни магъанасын англатыугъа, урунуу низамны кючлеуге сёз бла да себеплик эте, урунуу хорламлагъа коммунистле юлюш къошхандыла. Сёз ючюн, Ж. Герузов комбинатда алай кёп ишлемей эсе да, тюз ниетлилиги, иш кёллюлюгю, жууаплылыкъ сезими бла атын игилени санында айтдырады, коллективден намыс табады . Хапарыбызны башлай туруп келтирилген сёзле аны партия принципли-лигини, тюз кёз къарамын, партияда, къралда болумгъа къайгъыргъанын кёрюстедиле.

Комбинат суткагъа 320—350 тонна сютню жарашдырады, 257 жерге продукция жиберади. Ол уллу борчну толтыруда бюгюн этилмегенни тамбла тамамларма деп ишни артха салыр амал жокъду. Сёз ючюн, тюкенле юкн ортадан сора сютню алмай къоядыла. Бюгюн хазырланнган сютбаш тамблагъа къалса ачыйды, татыуу бузулады. Чыгъарылгъан продукцияны алыучулагъа тынгыучсыз жиберин турур ючюн тюкенледе жыйылгъан адырланы да (флягланы, шешаланы, ящикленни) заманында предприятнягъа жетдирирге керекди. Ол ишни тамамлауда жигерлик да, къуралыулукъ да, жууаплылыкъ да кёргюзтген экспедиторну — коммунист Сранил Боттаевни юсюнден да комбинатны оноучулары, ишчилери да кёп ахшы сёз айтадыла.

Коммунистле — сютню шешалагъа къуюучу цехни наладчиги, халкъ контролёрланы къаууму тамата сы Валерий Балкаров, бишлакъ этиучю цехни мастери Борис Назранов, мороженое чыгъаргъан цехни мастери Аркадий Буранов КПСС-ни членини баш борчларындан бири жигер урунуу болгъанын унутмайдыла.

Озгъан жылда комбинат планларын жетишимли тамамлагъанында партияда болмагъанланы предприятияны баш инженери Юрий Артурскийни, наладчик Урусбий Таовну, электрослесарь Хадикмурат Бесланеевни къыйынлары да уллуду. Оборудование, механизмле чырмаусуз, тохтаусуз ишлерча этер ючюн, кёп эм иги продукция чыгъарыр ючюн билимлерин, къарыуларын да аямай кюрешген жолдашла сют комбинатда аладан сора да кёпдюле.

Б. КЪАЙГЪЫРМАЗОВ.

Тырнауузну предприятиялары бла къурулуш организацияларыны коллективлери озуп кетген жылда аман ишлемегендиле. Бегирек да вольфрам-молибден комбинатны бир-бир производство бёлюмлерини кёрюмдюлерини юсюнден энчи белгилеп айтырга боллукъду. «Молибден» рудникде бурильщиклени Х. Бельгушев башчылыкъ этген бригадасы аллай коллективледен бириди.

Кёп болмай магъданчыла жер тешиучю жангы станокла бла жалчытылгъандыла. Жангы техника ишни хайырлылыгъын иги кесекге кётюрюрге, жыллыкъ планны он бир айгъа тамамларгъа онг бергенди.

— Ол магъданчыларыбыз ны Жангы жылгъа урунуу саугъаларыды. Коллектив ол жетишимлеге тутхучлулугъу, бир тюрсю ишлегенни, низамлылыгъы бла жетгенда. Хау, бизде, не да болсуна, июнюм озсун ансы деген адам жокъду. Адлайны биз чилерибиз А. Чеченов, А. Котелин, Х. Балкаров да ветеранладан артха къалмайдыла.

Комбинатны геолого-разведка экспедициясыны Г. Андреев башчылыкъ этген комплекс бригадасы 1989 жылны планларын сентябрь айда окъуна толтургъанды. Бу алчы коллектив социалист эришиуде бир ненча кере хорлагъанды. Бригадир эм аны ишчи нёгерлери ишчи намысха бир заманда да кир къондурмагъандыла.

Бу арт жыллада коллективге жангы адамла къошулгъандыла, алай аны ахшы тёрелери тюрленмегендиле. Проходчикле иги ишлей билгенлери кибик, жамауат ишге да тири къатышадыла.

Алай бригаданы ишине чырмау болгъан кемчиликле да бардыла. Ырысхы бла жалчытыуда алыкъа белгили тюрлениуле болмагъандыла. Жангы оборудование аз келеди. Эски оборудование терк-терк бузулгъанины хатасындан иш тохтагъан кезиуле аз болмайдыла. Алай проходчикле оборудованияны, ишчи заманны не къадар толу хайырланыр ючюн къолларындан келгенни аямайдыла эм Жангы жылда андан да уллу кёрюмдюлеге жетерге таукелдиле.

Ж. ХАМЗАТОВ.

Урунуу хорламла

Муратыбызгъа жетерибизге ийнанама

Ишни жангычча къурауну, бизни обществобузну битеу жашауун тамыры бла жангыртыуну, эскиликни, мёхелликни, осал кыллыкъланы къурутур ючюн кюрешни дагъыда бир жылы озду. Хар зат да биз сюйгенча болгъанды деп айталлыкъ тюйюлбюз, кесигиз билгенликден, къыралбызны жашауунда бизни барыбызны да тынгысыз этген, сагъышха къойгъан ишле да аз болмагъанды. Алай жылыбыз аман болмагъанды: жашауубузну къолайлы этер ючюн къадалып кюрешгенбиз.

Бу арт жыллада биз элли урунганланы жашау журтла бла жалчытыугъа артыкъ да уллу эс бурабыз. Партияны бла правительстволу 2000-чи жылгъа дери хар юйюрню фатар не да энчи юй бла жалчытыуну юсюнден оноуларыны мурдорунда биз ол жаны бла уллу программа жарашдыргъанбыз эм аны жашауда бардырабыз.

Сёз ючюн, озгъан жылда Чегем районну жеринде 160 энчи юй ишленнирге керек эди да, битеу да 19136 квадрат метр жерлери болгъан 232 жашау юй ишленгенди. Жашау юйле ишлерге 118 гектар жер бёлюнгенди. Ол а планда белгиленнгенинден эсе асламды. Къурулуш материалланы сатхан тюкенле эм складла 100 квадрат метрге кенгертилгендиле. Битеу къурулуш материалла сатхан тюкенледе цемент, агъач материалла, шифер эм къурулуш конструкцияла сакъланырча жерле ишленнгендиле.

Быйылны аллындан бери Шалушка элде къурулуш материалла сатхан специализациялангган тюкен хайырланыргъа берилгенди. Районда къурулуш ишле бла кюрешген Ю кооператив барды. Юч предприятие районну къурулушларын техника эм механизмле бла жалчытадыла.

Болса да жашау юйлени ишлеуде кёп кемчиликле бардыла. Къурулуш материалла, артыкъ да кирпич, жетишмегенлери битеу ишибизни акъсатады.

1988 жылда энчи жашау юйле ишлегенлеге районда 2,5 миллион сом ёнюч ахча бёлюннгенди. Алай ол азлыкъ этгени себепли былтыр ол тарих 1,5 — 2 кере ёсдюрюлгенди.

Жашау эм социально-культура магъаналары болгъан объектлени къурулушлары ёсе баргъанлары бла байламлы районда аланы бардыргъан юч къурулуш организацияны кючлери азлыкъ этеди. Аны себепли аланы ырысхы-техника мурдорларын кючлендириую борчу бек къаты салынады.

Анга да къарамай, Чегемни «Жолкъурулушремонт» управлениясы, 1-чи номерли МПМК-сы бла 4-чю номерли ПМК-сы кеслерине буюрулгъан борчну бет жарыкълы тамамлап келедиле. Ала генподряд жаны бла эм кеси кючлери бла 3 миллион сом багъасы къурулуш-монтаж иш тамамларгъандыла, ол кёрюмдюле иги да ёсериклерине сёз жокъду.

Былтыр этген ишибизге багъа бере, Жангы жылда планларыбыздан, борчларыбыны уллулукъларындан хыйсал этип, битеу болгъан онгларыбызны толу хайырланыуну мадарларын этсек, урунуу низамны кючлендирсек, къыралбызны, халкъыбызны алларында жууаплылыгъыбызны толу сёзюп ишлесек, этген муратыбызгъа жетеригибизге толу ийнанама.

А. ГЫЛЛЫЕВ,
Чегем райисполкомну председателини заместители.

1989 жыл мени жашауумда

Хусей ЧЕЧЕНОВ,
техника илмуланы доктору

1989 жылда мени эсимде къалырча бир ненча белгили зат болгъанды. Ол санда кёп илму ишибизге бийик багъа бичип, Чернобыльде атом станцияны жер тебиуледе къоркъуусуалугъун жалчытыуну мен башчылыкъ этген (машиналаны деталлары)кафедрагъа ышанингандыла. Ол ишни башлагъанбыз. Быйыл тамамларгъа мурат этебиз.

Андан сора да бир магъаналы иш. Илму-техника прогрессни СЭВ-ни къыраллары бирге бардыргъан комплекс программасыны энчи, жууаплы бёлюмюн толтургъан коллективге бизни да къошхандыла. Ол жумушну да айыпсыз толтурабыз. Илму-тинтну ишибизде бир къауум жангылыкъны бусагъатда иги кесек къыралны предприятияларында жетишимли хайырланадыла.

Минтяжмаш бизни кафедрада экология жаны бла къоркъуулу промышленность оборудованияны динамикасын эм тутхучлулугъун тинтир муратда илму-излем лаборатория къурагъанды. Ол да бек уллу ышаныулукъду.

Былтыр кесими энчи жашауумда болгъан жангылыкъ — доктор диссертациямы Москваны институтларындан бириндже жетишимли къоруулагъанма. ВАК аны къысха заманны ичинде къабыл кёрюп, техника илмуланы докторуну дипломун бергенди.

Бюгюн а, Жангы жылны жарыкъ тангына тюбей, мен былайда сёз берилгенни хайырланып, «Коммунизмге жол» газетни окъуучуларына къууанчлы тангларыгъыз кёп болсунла, юйюгюз насыпдан толсун, дейме.

1989 жыл мени жашауумда

Алий ЧУБАКОВ,
медицина илмуланы доктору

Хар жыл, ол угъай эсенг, ай да кюн да къыралбызны жашауунда кесини энчи ызын къояды. Озгъан жыл мени жашауумда, ишимде да аллай магъаналы болгъанды. Мен доктор диссертациямы жетишимли къоруулагъанма. ВАК аны къысха заманны ичинде къабыл кёрюп, медицина илмуланы докторуну дипломун бергенди.

Нальчикни юйле ишлеучю комбинатыны коллективи республикада жашау журтланы эм социальный магъанасы болгъан мекямланы ишлеуге белгили юлюшюн къошады. Мен да ол уллу коллективни членине. Кёп жылланы ичинде кесиме буюрулгъан ишни бет жарыкълы тамамларгъа кюрешип келеме.

Мен къурулуш бла кесими къадарымы 1956 жылдан бери байламлы этгенме. Биринчи жыллада «Къабмаликъпромкъурулуш» трестде ишлеп башлагъанма. Къурулушда кёп тюрлю ишледе ишлей келгенме, алай штукатур, маляр, плиточник ишлени с... заманым Юй къалаучуда, монтажчыла кесларини ишлерин бошап кетгенден сора, объектлени тыцлары, ичлерин биз сюртебиз, шпаклы, эшиклени, терезени да биз боябыз. Ол жуаплы ишди. Нек дегенде, жарыкъ, ариу жасалгъан фатарланы ким сюймейди? Аны ючюн ишибизни тынгылы этерге кюрешебиз.

Штукатурланы бла малярланы мен таматалыкъ этген бригадасыны асламысы жаш адамладыла. Къурулушда кёп жылладан бери ишлеген адамларыбыз аланы иш усталыкъгъа юйретир ючюн уллу кыйын саладыла. Анатолий Кузиецов, Мария Зачерело, Анатолий Ивлиев, Валентина Ивлиева, Ольга Ивлиева, Ольга Ивлиева, Ольга

Алий ЧУБАКОВ,
медицина илмуланы доктору

Хар жыл, ол угъай эсенг, ай да кюн да къаралыбызны жашауунда кесими эчи этып кюлдю. Огъай жыл жени жашауунда, ишинде да аллай магъаналы болгъанды. Мен доктор диссертациямы метишилип къорулагъанма.

Мыйынны тинтиу жаны бла битеусоюз медицина арада илму ишими бардыргъанма. Баш муратым — жаныуарладан башлап, адамлагъа дери да онкол ошеп, сют итген къаууланы мыйларыны айныу жолларын билирге, тынгылы тинтирге эди. Бу къыйын, жууаплы да ишде бир башлама эслемеген шартланы ачыкъларгъа, мыйыны клеткаларыны айныуларын м аланы адамны не да бир башка жаныуарны саны-чарлы бла байлавлыгъын тохташдырыргъа керек эдим.

Бу мени маданыуум тюйюлдю. «Билим алгъан кюнде бла нёр къалгъан кибикди» деп халкъда айтылгъашча, аллай ишлени къыйынлыкъларын англылатыуумду. Нёп башха алимленча мени диссертациям да бир тюрлю бир башха ишге, башха сюелгъа тыкмалмай, бир тынгылы болмагъан, къургъакъ жерден шаудан чыгъгъанча болуп къалмагъаны белгили. Кесим сайлагъан темагъа кёре, 644 ишлы бла шагырей болургъа тюшгенди. Аладан 141 орус тилде, къалгъанлары уа тыш тюркюлю тилледе эдиле. Медицина илмугъа кёп къошхан сюйле физиология жаны бла Битеусоюз обществону 12-чи, 14-чю съездлеринде, Москвада, Ленинградда, Каунасда, Ереванда эм нёп башка шаларгъада да Битеусоюз кёнгешледе сюйлегенди.

Мусунов Хусей Совет районда «Сунан суу» колхозну ветеранвыды. Ол жыл сайын механизатор нёгерлери бла будайны, картюхюню бай тирлигин жыяды. Сынаулу сабанчы жангы жылгъа бет жарыкълы тибейди.

СУРАТДА: механизаторлардан звенону таматасы Х. Мусунов.

чуугакълай турсун

Штукатурланы бла малярланы мен таматалыкъ этген бригадасыны аслямысм жаш адамладыла. Къурулушда кёп жылладан бери ишлеген адамларыбыз аланы иш устасалыкъгъа кёнетер ючюн уллу къыйын саладыла. Анатолий Кузнецов, Мария Зачепело, Анатолий Балов ахшы насыхатчылагъа саналадыла. Ала кёп жылланы ичинде малар, штукатур эм плиткаланы салыу ишле бла кюрешип келедиле.

Бизни бригадабыз шахарда кёп объектлени ишлетегенди. Алай алынгъа адамланы несибисин ишибиз бла мындан ары да къууандырырбыз деп ышанабыз.

Жангы жыл деселе, кёпленни нёп алларына арну жасалгъан ёлкала, къууанганлан аяхъ тюплеринде чёп сынмай, аны тёгеретинде тепсей айланнган насыплы сабийле, тонъ эм берекетли столла, жангы жыл бла бир бирни алгъышлаула, тюркюлю» ракеталаны жулдузладан толу нёлге сызылып чыгъыулары келе болурла.

Мени нёп аллыма уа 1943 жылгъа къалай тюбегенибиз келип къалады.

... Отуз биринчи декабрни ортленгинде онгуна немецли эм румынлы солдатла, ёзлени типик кёзалын, Назилла («Къызыл партизан» колхозну Огъары бригадасыны арбазына бла кюйюе биз алай айтыучу эдик) ат арбала лагъа хар затны да жюклеп башладыла. Аскыры ашамыгъындан не алырларын, не къоярларын билмей, бир бирге къычыра, болгъанны къууагъа алдырып кюрешеле эдиле. Немецлилени тамата лары, ешилген жылтыраууучлары, Къызыл Фук кибик сары шинли базыкъ киши песиникилеге шнел, шнел, дей, алайсыз да ызан къазаят этип, кюрешген солдатланы ашыкъдырады. Биз а, огъары эли жашыкълары, фашистлени ахыр юкюлери жетгенлерия сезе, бир бирни тюрте, бир бирге кёз къыса, солдатлы дыталаслыкъларыны жюрек къууанчыбызны тыялмай къарайбыз.

Эшта да, Къызыл Фук аны сёген болур эди, марш нах хауэ деп, шыгъларын чача, жюбюсюне айланды. Артыкъ ашыкъмагъанывбызны кёрип, керохун чыгъарып, кёке бир-эки атдырады. Тон отежелювюге чулгъана да жыгъыла, къычырыкъ-хахай эте, орамны ёрге къачдыкъда, не боллукъ болур деп мойнюбюзден Назнагъа къарашдыкъ.

Бир неседен тебентинден бир атлы жетип, немецли аскерчи кюлгюна тутдуруп.

Къайдан чыкъгъанларын билмеедик, бизни изгъатыбызгъа келеринде къыйса аны тонларын, башларында къызыл жулдузлу бёрюлеги, къолларында да автоматларын бла, таланъ солуу эте, тёрт-беш къызыл аскерчи сюелди.

— Къалайсыз, жашла, сермешебизми? — деп бизге да соруулу къарай, аскериледен бири автоматын нёгюрюп, темир ящик бла кюреше турган немецлилеге от ачды. Аны нёгерлери да, автоматладан ата, алгъа сеипредиле. Немецлиле, къанстраны да атып, къычырыкъ лахай эте, арбалагъа сеипришип минип, артха айланып ата, жолгъа тери тюшюп кетдиле.

— Къутулдула, итден туугъанла, — деди изъыл аскерчилени бири, — къутулдула...

Биз Назна бла эшиште тюшюп, немецлиле тёгерек айлана тургъуучу тёбен элге нетмеченнлей аланы алларына чыгъаргъа болгъугъун англатдыкъ.

— Андрей бла Володя мени бла, Костя, сен а не сейр эсе да къара. — деди, ошта да таматалары болур эди, жашладан бири.

Юч аскерчи да биз кёргюзтген жыйу жолчукъ бла эшише чабып кетдиле. Нёп да бармай, къабырланы тюбю бла барыгъан жол табадан гранат чачылгъан, ушюк эм автомат атылгъан тауушла эшитиледиле, дагъында бир аскерден а, бир немецли солдатны бла, анга тыкма келген Къызыл Фукну да алларына сюреп, биягъы аскерчиле артха къайтадыла. Немецли ачыкъ эди: огъ аны онг базыкъ бутуна тийип тура эди.

— Жаралы этгендиле, ёлюм тауушлу, — деди да, изын да бирилеге бёрюгюз берип тургъан аскерни да.

— Тут байлайыкъ, — деди Андрей атлы аскерчини пакетни чачы.

Жаралы, тонуну сол жагына тешип, оюк тийген къолун улатды да, «къалайды»? — деп сорду.

— Терисни сыдыртмакъды, байлар нереги да жокъду. Под жагъын къойсакъ таиблагъа сотур боллукъду, — деди Андрей тенгиси жарасына бод сюрте.

— Бёланы не этибиз, — деп сорду экинчи аскерчи, тюп эрини къаба, сары къаш тюплеринден бёрючча къарап турган ачыкъны бла аны къатында мутурайгъан немчигенди да, ачыкъны бла мёртюлте.

— Ары ур, — деди жаралы аскерчи, дууланы къатыда асыры тоурагъандан ауа тургъан мюрюу склады кёргюзтюп.

— Ышанырча тюйюлдю. Тоурагъан затды. Чалманы чиргенди да, ачыкъны бла урсанг, къабыргъасы тешилип кетерикди, — деди.

— Ишанмагъанга къалырмыдыла? Ур ары!

— Хо, — деди да аскерчи, немецлиени склады урул, ошагын да этип, къалауун салды.

... Кёгюр алагъа эл къыл аскерчиледен тогду. Хар кимни аллында гетен бла жабылгъан машина не да аскер халкъдан ауур жюкленген ат арба, хар кюйде да бир-эки аскери.

Бизни кюйде да экн къыл толтадыла. Эшта да сакъланмакъле не да сакъланмала болур эдиле. Экеси да нёзден тюшген нёгеплеча арнула. Жарыкъ ышарыкъларыбыз бетлерине чачыгъа бир затла айтып, артха айланып кетди. Къызыл Фук бла солдатла бизни да дыкъаласха къалдыла. Ала арбалагъа ишикленп, толу машиналы, щинтикленп, столлары бла башха хылымыла затланы жюклеп, жолгъа ашыкъмышла атландыла. Ат арба жеринден муштукул тебиретеиинде айдан бир уллу къаралдым мор темир ящик, арбашы къылычларын да сындырып, жерге тюшдю.

Шёндю мени жашауум, ишим да Москвадады, — акъылым, эсим а Кавказ таулада. Не айтайым, мен бизи газет сюуучуларгъа, огъары знаталачыларыма. Бизни берикюю «А» харфдан башлап илму жолгъа атландырылгъанлагъа. Алагъа мен Жангы жылда жангы насып тилейим. Ол а саулукъларыбыз бла байлавлыды ла. саулукъ лу болсунла. Огъурлу жыл болсун Жангы жылларыбыз.

Алай ауур эди ол, алай ауур, артда барыгъан эки арбачы да. ол ачыр ишик да нёгюрюп арбагъа салалмадыла. Башла арбала уа нетедиле. Солдатла да ала бла.

Ачыр не эсе да бир затла айтып къычыра, ящикни ошагын ачхыч бла ачып, аны ичинде болгъан къагъытланы кюйдюрюп башлады. Арбачыла да анга болушургъа кюрешедиле, болса да, ичине хауа кирмеген ящикдеги къагъытла жанаргъа артыкъ бек «сюймейдиле», жалан да тютюн этедиле.

Ол башындан ушюк атылгъан, пулемёт бурулгъан тауушла ачыкъдан ачыкъ эшитиле башладыла. Къызыл Фук, арбачы солдатладан бирине не эсе да бир пат айтды. ол арба таба чапды да, андан къанстраны сермеп, бир кере да абынып, жетдирип, аптарыны кюлгюна тутдуруп.

Шёндю мени жашауум, ишим да Москвадады, — акъылым, эсим а Кавказ таулада. Не айтайым, мен бизи газет сюуучуларгъа, огъары знаталачыларыма. Бизни берикюю «А» харфдан башлап илму жолгъа атландырылгъанлагъа. Алагъа мен Жангы жылда жангы насып тилейим. Ол а саулукъларыбыз бла байлавлыды ла. саулукъ лу болсунла. Огъурлу жыл болсун Жангы жылларыбыз.

Алай ауур эди ол, алай ауур, артда барыгъан эки арбачы да. ол ачыр ишик да нёгюрюп арбагъа салалмадыла. Башла арбала уа нетедиле. Солдатла да ала бла.

Ачыр не эсе да бир затла айтып къычыра, ящикни ошагын ачхыч бла ачып, аны ичинде болгъан къагъытланы кюйдюрюп башлады. Арбачыла да анга болушургъа кюрешедиле, болса да, ичине хауа кирмеген ящикдеги къагъытла жанаргъа артыкъ бек «сюймейдиле», жалан да тютюн этедиле.

Ол башындан ушюк атылгъан, пулемёт бурулгъан тауушла ачыкъдан ачыкъ эшитиле башладыла. Къызыл Фук, арбачы солдатладан бирине не эсе да бир пат айтды. ол арба таба чапды да, андан къанстраны сермеп, бир кере

УНУТУЛМАЗЛЫКЪ

— Жаралы этгендиле, ёлюм тауушлу, — деди да, изын да бирилеге бёрюгюз берип тургъан аскерни да.

— Тут байлайыкъ, — деди Андрей атлы аскерчини пакетни чачы.

Жаралы, тонуну сол жагына тешип, оюк тийген къолун улатды да, «къалайды»? — деп сорду.

— Терисни сыдыртмакъды, байлар нереги да жокъду. Под жагъын къойсакъ таиблагъа сотур боллукъду, — деди Андрей тенгиси жарасына бод сюрте.

— Бёланы не этибиз, — деп сорду экинчи аскерчи, тюп эрини къаба, сары къаш тюплеринден бёрючча къарап турган ачыкъны бла аны къатында мутурайгъан немчигенди да, ачыкъны бла мёртюлте.

— Ары ур, — деди жаралы аскерчи, дууланы къатында асыры тоурагъандан ауа тургъан мюрюу склады кёргюзтюп.

— Ышанырча тюйюлдю. Тоурагъан затды. Чалманы чиргенди да, ачыкъны бла урсанг, къабыргъасы тешилип кетерикди, — деди.

— Ишанмагъанга къалырмыдыла? Ур ары!

— Хо, — деди да аскерчи, немецлиени склады урул, ошагын да этип, къалауун салды.

... Кёгюр алагъа эл къыл аскерчиледен тогду. Хар кимни аллында гетен бла жабылгъан машина не да аскер халкъдан ауур жюкленген ат арба, хар кюйде да бир-эки аскери.

Бизни кюйде да экн къыл толтадыла. Эшта да сакъланмакъле не да сакъланмала болур эдиле. Экеси да нёзден тюшген нёгеплеча арнула. Жарыкъ ышарыкъларыбыз бетлерине чачыгъа

Сакинат Магометовна Бо, лиева (суратда) Советский поселокъну орта школуну къыз устазларындан бирида. Ол РСФСР-де халкъгъа билим бериуню отличнигиди.

Суратны К. Толгуров ал, гъанды.

Фахму эл къылыкъ

Театр Жангы жылда нёгюстюрюм спектаклни къаралай тургъа, актрисладан бири да обур къатыны ролюн ойнарча ушанмагъа, дыс. Аланы Чар бири Сметуни пьесасы болгъанды. Репетицияла ючюнчюлей актрисладан ангъ деп ол жерге жолланып ючю тинтип жашагъаны нёгюстюрюлгенде ала бирысы да бир кёрюзден, «Андрей сен обурду ролюн ойнарыкъсыз», — дегендиле.

Жангы жыл деселе, кёпленни нёп алларына арну жасалгъан ёлкала, къууанганлан аяхъ тюплеринде чёп сынмай, аны тёгеретинде тепсей айланнган насыплы сабийле, тонъ эм берекетли столла, жангы жыл бла бир бирни алгъышлаула, тюркюлю» ракеталаны жулдузладан толу нёлге сызылып чыгъыулары келе болурла.

Мени нёп аллыма уа 1943 жылгъа къалай тюбегенибиз келип къалады.

... Отуз биринчи декабрни ортленгинде онгуна немецли эм румынлы солдатла, ёзлени типик кёзалын, Назилла («Къызыл партизан» колхозну Огъары бригадасыны арбазына бла кюйюе биз алай айтыучу эдик) ат арбалагъа хар затны да жюклеп башладыла. Аскыры ашамыгъындан не алырларын, не къоярларын билмей, бир бирге къычыра, болгъанны къууагъа алдырып кюрешеле эдиле. Немецлиени тамата лары, ешилген жылтыраууучлары, Къызыл Фук кибик сары шинли базыкъ киши песиникилеге шнел, шнел, дей, алайсыз да ызан къазаят этип, кюрешген солдатланы ашыкъдырады. Биз а, огъары эли жашыкълары, фашистлени ахыр юкюлери жетгенлерия сезе, бир бирни тюрте, бир бирге кёз къыса, солдатлы дыталаслыкъларыны жюрек къууанчыбызны тыялмай къарайбыз.

Эшта да, Къызыл Фук аны сёген болур эди, марш нах хауэ деп, шыгъларын чача, жюбюсюне айланды. Артыкъ ашыкъмагъанывбызны кёрип, керохун чыгъарып, кёке бир-эки атдырады. Тон отежелювюге чулгъана да жыгъыла, къычырыкъ-хахай эте, орамны ёрге къачдыкъда, не боллукъ болур деп мойнюбюзден Назнагъа къарашдыкъ.

Бир неседен тебентинден бир атлы жетип, немецли аскерчи кюлгюна тутдуруп.

Къайдан чыкъгъанларын билмеедик, бизни изгъатыбызгъа келеринде къыйса аны тонларын, башларында къызыл жулдузлу бёрюлеги, къолларында да автоматларын бла, таланъ солуу эте, тёрт-беш къызыл аскерчи сюелди.

— Къалайсыз, жашла, сермешебизми? — деп бизге да соруулу къарай, аскериледен бири автоматын нёгюрюп, темир ящик бла кюреше турган немецлиге от ачды. Аны нёгерлери да, автоматладан ата, алгъа сеипредиле. Немецлиле, къанстраны да атып, къычырыкъ лахай эте, арбалагъа сеипришип минип, артха айланып ата, жолгъа тери тюшюп кетдиле.

— Къутулдула, итден туугъанла, — деди изъыл аскерчилени бири, — къутулдула...

Биз Назна бла эшиште тюшюп, немецлиле тёгерек айлана тургъуучу тёбен элге нетмеченнлей аланы алларына чыгъаргъа болгъугъун англатдыкъ.

— Андрей бла Володя мени бла, Костя, сен а не сейр эсе да къара. — деди, ошта да таматалары болур эди, жашладан бири.

Юч аскерчи да биз кёргюзтген жыйу жолчукъ бла эшише чабып кетдиле. Нёп да бармай, къабырланы тюбю бла барыгъан жол табадан гранат чачылгъан, ушюк эм автомат атылгъан тауушла эшитиледиле, дагъында бир аскерден а, бир немецли солдатны бла, анга тыкма келген Къызыл Фукну да алларына сюреп, биягъы аскерчиле артха къайтадыла. Немецли ачыкъ эди: огъ аны онг базыкъ бутуна тийип тура эди.

Чегем районну Байсолтанов атлы совхозунда Шамса Гороеваны аты эртдеден махтау бла айтылады. Ийнек сауууучу жыл сайын къаралган ийнеклерини хар бириндан 3000—4000 килограмм сют алады.

СУРАТДА: Ш. Гороева.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

УСТА КЪУРУЛУШЧУ

ОЧЕРК

«Къабмалкъпроекткъурулуш» производство биригиую къайсы управленисында, участкасында да кёп миллетлени келечилери, бир юйюрде ёсген адамлача, шуёхлукъда, бир бирге намыс бере, билеклик эте ишлегенлерин кёп кере кёргенме. Бу жол да аллай шуёх коллективде ишлеген жашладан бирине тюбер мурат бла «Къабмалкъпроекткъурулуш» производство биригиую 5-чи номерли къурулуш управленисына барама.

Аны начальниги Мухамед Анатольевич Бесланеев бла ушакъ этеме. Ол мени мурatымы ангылагъандан сора, бир кесек сагъыш этди да, былай айтды:

— Тейри, мен тюз ангылагъан эсем, кеси да жигер урунган, нёгерлерин дъ ызындан тизе билген, аллай къурулушчу кереки сизге. Аллай жашла уа бизни управленияда бардыла. Аланы къайсы бирини юсюнден да жазаргъа боллукъду. Алай бюгюнлюкде артыгъыракъ да Хутай Хасимович Ульбашевни юсюнден жазылырына мен бек ыразыма. Ол бизни управленияда 1965 жылдан бери ишлеп келеди. Кесини да бир иенча усталыгъы барды. Хутай Хасимович уста юй къалаучуду, агъач ишлеге да устады, юй къабыргъаланы сюртюу жаны бла да. Андан сора да ол монтажчулады, плиточникди. Кёресиз, аны иенча иш усталыгъы барды. Аллай къурулушчу къайсы къурулуш объектде да бек кереклиди аламгъа саналады. Ульбашев 1981 жылны июль айындан бери юй къалаучуланы-монтажчуланы комплекс бригадасына башчылыкъ этеди.

Хутайны бригадасы ишлеген жерде план толмай къалды деп бир заманда да айтылмагъанды. Къурулуш-монтаж ишлерин ол бригада хар заманда да тынгылы тамамлайды,—деп бошайды бизни бла ушакъны Мухамед Анатольевич.

Аны юсюнден айтылгъан ариу сёзле мени жюрегиме хычыууи тиедиле. Нальчикде Къайсын Кулиев атлы орамла ишлеге тургъан 13-къатлы жашау меклисны къурулуш майданчыгъына келип, алчы бригаланы тамадасы Хутай Ульбашеваха тюбейме.

— Мен сизни комплекс бригадагъызны юсюнден управленияны оноучуларындан кёп ариу сёзле эшитгенме. Сени жашау жолуг бла толуракъ шагъырей болургъа сюеме,— дейме.

— Бизни таулу халкъыбызны ёмюрледе да ырахат, мамыр жашагъан жеринден къыстап, малла жюклениучю вагонлагъа жюкленип кёчюрген жыл жолда бара вагонда туугъанма. Алай автобиографиямда Малкъар ауузунда Шаурдат элде туугъанма деп жазама.

Кертиди, Ульбашлары кёп ёмюрлени ичиде Шаурдат элде жашагъанлыла. Хутайны атасы Хасим да бирси эллилери бла бирге 1944 жылны март айында туугъан элиден зор бла кёчюрюлюп, юйюрю бла Къазахстанны Кокчетав областында шахтачыланы Степняк деген гитче шахарчыгъында тюшеди. Ашы, суу, тёшеги, жастыгъы, жуургъаны болмай, уакъ сабийчикле бла жалан жерде атылып къалгъан атагъа бла анагъа кёп къыйынлыкъла сынаргъа тюшеди. Алай жашау этерге юйренген таулула ол къыйынлыкълагъа да тёгендиле, ашны, харакетни да халал къыйынлары бла тапхандыла.

Кёчгюнчюлюкню къыйынлыгъын кётюралмай, 1946 жылда Хутайны атасы ёледи. Аналары Назибатха тёрт сабийни аш-суу бла, кийим бла жалчытхан тынч болмагъаны баямды. Алай жигер тиширму кече, кюн да шахтала ишлей, сабийлерин ач да, жаланнгач да этмегенди, аланы кишини къолуна къаратмагъанды.

Хутай 1957 жылда Степняк шахарчыкъла 4-чю классны бошагъан жыл малкъар халкъ тууган жерине къайтырга эркин болгъан эди. Ол жыл Назибат да кесини сабийлери бла Къазахстандан кёчюп, тууган эли Шаурдатха келеди. Белгилисича, алгъын Малкъар ауузунда 14 эл болгъанды, алай халкъыбыз артха, туугъан жерине кёчюп келген жыллада, ол къан тюплеринде уакъ эллеге бармай. Черек сууну бойнуда жангы эл къураргъа деп окоу этилген эди. Ульбашланы Назбатны юйюрю да жангы жерде жангы журт салгъанды.

— Хутай, сен бу къурулушчу усталыкъны къалай бла сайлагъанса?— деп сорама.

— Билемисиз, биз Къазахстандан кёчюп келген жыл мен 5-чи классда окъуп башлагъан эдим. Малкъар ауузунда уа ол жыллада, кесигиз билгенлиндей, кёп юйле ишлене эдиле. Мен дерследен бош заманымда, артыгъыракъ да каникулланы кезиуюнде, электростанцияны къурулушун Сардыргъан ишчилеге болушуп тургъанма. Ол кезиуде окъуна къалаучу усталыкъны жаратхан эдим. Малкъарда культура юйюю къурулушунда да юй къалаучу болуп ишлегенме. Ол усталыкъны сайлагъаныма бир заманда да сокъранмагъанма, — дейди мени ушакъ нёгерим.

1964 жылда 11-чи классны бошагъандан сора Хутай Ульбашев Нальчикде 5-чи къурулуш управленияда ишге тохташады. Малкъарлы жаш ол кезиуде къурулуш трестде аты айтылгъан Константин Брагинни бригадасында юй къалаучу болуп ишлеп башлагъан эди. Ол уста къурулушчуланы арасында кёп тюрлю къурулуш ишлеге терк юйреннгенди, атын битеу производство биригиуде алчыланы санында айтырыгъанды.

1981 жылны ортасында 5-чи къурулуш управленияда юй къалаучу - монтажчы комплекс бригадагъа башчылыкъ этерге къолундан келлик уста къурулушчу, къурауучу хунерлиги болгъан адам керек болгъанда, управленияны администрациясы, партия эм профсоюз организацияларыны башчылары Ульбашевни атын бир кибик ыразылыкъда айтхан эдиле.

Андан бери озгъан заманны ичинде Хутай Ульбашев 12 адамлан къуралгъан комплекс бригадагъа башчылыкъ этип келеди. Бригаданы членлерини барысыны да эшшер-ючюшер иш усталыкъларыда бардыла.

— Бизни бригадада, — дейди Хутай,— бирини атын айтып, бирлерин а сагъынмай къойгъан къыйынды. Алай не ишни да шарайпсыз тамамлагъан нёгерлерими атларын айырып айтыргъа сюеме. Ала мени биринчи бригадирими тууган къарындашы Юрий Брагин, Борис Жолабов, Владимир Гедуев, Артур Мильтов эм башкаладыла. Бу адамла кёп жылланы ичинде атларын махтау бла айтдырып келген уста къурулушчуладыла.

Бригаданы башчысы жигер иши ючюн «Социалист эришиуде хорлагъан» деген белгиле бла эм Сыйлы грамотала кёп кере саугъаланнганды.

Уста къурулушчу болгъаныча, ол ахшы юйюр да къурагъанды. Аны юй бийчеси Зухра да «Къабмалкъпроекткъурулуш» производство биригиуде ишлейди. Хутай бла Зухра 4 сабий ёсдюредиле. Мен а атаны бла ананы, Жангы жыл бла алгъышлай, сабийлеригизден къууанырыкъ, тутхан ишигизде жетишимли болугъуз! —дейме.

М. КУЧУКОВ,
СССР-ни Журналистлерини союзуну члени.

Суратда: Х. Ульбашев.

1989 жыл мени жашауумда

КъМАССР-ни халкъ артисткасы Зоя Алтуева

Эртда да бир жангы жылбыз башланады. Хар адам алгъа жангы жылгъа атлай, озгъан зайкыны юсюнден сагъыш этеди, ол анга не бергенин, эсинде не бла къалгъанын нёз аллына келтиреди. Мен да алайма. Чыгъармачылыкъ ишни жолуна тюшген, къадарын аны бла байламлы этген адамны ол бютюн да сагъышландырады, халкъны ышанууна тийишли болалгъанмамы, огъесе угъаймы деген сорууну тудурады.

Айхай да, манга озгъан 1989 жыл аман болмагъанды. Сахнада, радиода ишлеген 30-дан артыкъ жылыма тийишли багъа бичилгенди, манга Къабарты-Малкъар АССР-ни халкъ артисткасы деген намысны ат аталгъанды. Миллетни халкъ артисти болмакълыкъ хар жырчыгъа, актёргъа да насыпды.

Башха заманлдача, озгъан жыл да КъМАССР-ни къурал филармониясыны концерт бригадасы бла республиканы кёп эллериде болгъанма. Малкъар халкъ жырла, кеси композиторларыбызны чыгъармалары бла бирге къалах, узбек, татар, къабарты жырлагъа да уллу эс буруп, аланы ол тилледе жырлагъанма. Концертге келгенле, баям, аланы жаратхан болурла. Залда олтургъанланы бетлеринде жарыкълыкъ, бизге къарсла бла тюбегенлери анга шагъатлыкъ эте эдиле.

Былтыр радиогъа иги кёсек жангы жыр жаздыргъанма. Аланы арасында композиторла Миханд Жеттеев, Абидин Байчекуев поэтле Мажит Гулиевни, Ахмат Солаевни, Хамзат Кубановну эм башхаланы сёзлерине жазгъан жырланы айтыргъа боллукъду. Андан сора да иги кёсек жыр хазырлагъанма. Радиогъа тынгылаучула ала бла бирге шагъырей боллукъула.

Жангы жылны башлай, республиканы халкъын жюрегими терениден алгъышларгъа сюеме. Юйюрюзде хар заманда да ариу, кёлюю кётюрген жырла жырланырыла деймеме.

ЭЛ АДАМЫ

Хасан Бозиев бла тюбешиую-бюз бидмей тургъанлай къуралгъанды. Газетни бюгюн чыкъгъан номерине Совет районда бир алчы малчыны юсюнден материал жазаргъа керек эди. Аны бла байламлы биз эртдегили таныштарыбыны бири бла тюбеширгe да боллукъ эдик. Аллайла уа районда аз тюйюлдюле. Хасан кеси ишлеген «Чирик кель» колхозда окъуна Ибрагим Жангоразов, Башир Гызыев, Хасан Гызыев эм алача башха ийнек сауууучула, жашауларын малчылыкъ бла байламлы этип, ашны ишлери бла алларын айтдырып келгенли иги кесек заман болады. Аланы юсюнден жазыла да тургъанды... Алай аланы ишлерин ангылаучу, аны барыларыкъ жаш тёлюню арасында кимлени айтыргъа боллукълугъун детеди районну баш зоотехниги Жамал Сарбашева. Ол Хасанны юсюнден чертип айтды. Аны бла бабатлыкъ кенгешмеде «Чирик кель» колхозну председатели Хасан Тогъузов бла ушакъгъабыз да ол малчыны юсюнден башланды.

Ала жаш малчыны юсюнден айтылгъан жангыз махтау сёзле тюйюл эдиле. Хасан ишлеген экинчи номерли сют-товар ферманы таматасы Лабадин Заникоев, бахша специалистле, малчыла да аны юсюнден ариу сёзлерин къызгъанмадыла. Алагъа тынгылай, сагъыш этеме: тюгел 23 жылы да толмагъан, уруиуу жолун аскерде къуллугъун бошагъандан сора башлагъан бу жаш адам биргесине ишлегенлени эллилени да кёллерини алай терк къалай бла алгъанды, фермада малчыланы арасында биринчиликге къалай бла жеттенди. Сёз юнюн, жылны озгъан он бир айында (бир айны уа ол ауруи тургъанды) хар коровадан 3501 килограмм сют саугъаланды. Ферманы андан сыпа ол чекге жеталгъан болмагъанды. Алай башха фермада ишлегенли керюмдюлери бла тенглешдиргенде Хасанны озгъанла бардыла. Болса да ишлери келгинчи да эшите тургъан эди. Алай кюркъмады, баш кечиндирирча тынч жерни излемеди. Биринчи юнюн башлап, ишни къолгъа таукел алды. Хау бу жаш бери заман ашырыргъа келмегенди, дей эдиле бираздан аны бла бирге ишлегенле. Бюгюнледе аладан ферманы хазна киши къалмагъанды. ишни къыйынлыгъындан кюркъгъанланмы, анга жюрек тартыныу болмагъанланмы, билмейме, хар бири башха усталыкъла сайлан кетдиле. Быйыл окъуна ферманы коллективи толусунлай эки кере алышынигаиды. Хасан а кетерге-кетмезге деп арсарлы да болмады. Ата-бабаларыбыздан къала келген малчы усталыкъны, алай быспасыз этип, тынчлыкъ индеп бачдасаъ, тамбла халкъыбыз къаллай кюнюге къалдыкъ, деген сагъыш тынгыска этгизлей туруу. Ишни къурауда адамны эчи юлгюсюю ючю уллу болгъанын да биле эди ол. Ишни да алай бардырды болуу излемегенлей, кеси албугъартмагъанлай. Къоркъмагъанлай, къоркъмагъанлай, къоркъмагъанлай,

Хасан кеси ишлеген «Чирик кёл» колхозда окъуна Ибрагим Жангеразов. Башчы Гыляев, Хасан Гыляев эм алача башха ийнек сауучуча жашауларын малчылыкъ бла сайламлы этип, ахшы ишлери бла атларын айтдырып келгенли ири кесек заман болады. Аланы юсюнден жазыла да тургъаны... Алай аланы ишлерин андан ары бардырлыкъ жаш тёлюню арасында кимлени айтыргъа боллукъду дегенди райончу баш зоотехники Жамиля Рахаев, малчыланы атларын санай кетип, Хасанны юсюнден чертип айты. Артда Бабугентге келгенибизде «Чирик кёл» колхозну председатели Хаят Тогъузаев бла ушагъыбыз ла ол малчыны юсюнден башланды.

—Тамблагъа къаран айтханда— деген эди ол —Хасан Бозиев малчылыкъ ишибизни андан ары бардырлыкъ, аны айныуну ышанглыны жолуна саллыкъ жашларыбыздан бирили. Ол фермагъа келгенли алай кёл болмай эсе да, жигерли, адамлыгъы бла да кесин таныгъанды. Жарашыулугъу коллектив бла келишиккерек эдиле, — деди Светлана, тенгине, соруулу къарай.

— Кеч болады.

— Келирле, — деди Катюша да, тёгерек ючалыкъ тепсиге агъач табакъла бла арытылгъан картофну бла бишген тауукъ этни сала.

Иги да кеч болгъандан сора эшик къагъылды.

— Аладыла, — деди нюр бетли Светлана.

— Киригиз, — деди чоялан кёзлю Катюша.

— Келигиз, жууукъ болугъуз, — деди анам да, печ аллындагъы алаша шинтик-чикден ёрге тура.

Биз да, сабийле, эшикге сейирсиниу къарадыкъ. Бу мёлек кибик къызла былай ашыгъып сакълагъанла ким ле болурла деп.

Эшик ачылды да, къалын тылпыу бла бирге юйге ючеулен кирдиле. Юслеринде къысха акъ тонлары, башларында къызыл жулдузлу бёрклери

— Ингир ахшы болсун, келе тургъан Жангы жылыгъыз бла! — деди алдагъы аскерчи, тонун теше.

Тюз кёргенлей таныдым. Кюндюз немецлилени ызларындан болуп, ол фашист апчар кибикни бла солдатны жесирге алгъан аскерчилени таматалары эди. Къалгъан экиси Андрей бла Володя эдиле.

— Рома, нек кеч къалдыгъыз, — деди Катюша, жашны къолундан тонун бла бёркюн ала.

— Ишле бар эдиле, — деди ол да манга терслеп къарай. — Сенмисе?

Къатыма келди, башыма къолун салды. Сылады.

— Аперим, жигит. Сиз болмасагъыз ол малгъунну къутултурукъ эдик, кёп хата этген къантулукъду ол.

— деди да, анамы, эгечими къолларын, тутуп, жангы жыл бла алгъышлады, гитче къарындашым Магометни, эки къолтугъундан тутуп, ёрге-ёрге атды.

— Аламат жашла ёсдюресе, анабыз, — деди. — Иги аскерчиле боллукъдула. Бу жашынг а бюгюн бизге иги болучханды. Аперим.

Дагъыда сылады мени башымы.

Анам урушха кетген тамата къарындашым Омарны къурандан суратын алып, жашны къолуна тутдурду. Немецлиле келирден алгъа урушда жигитча ёлгенди деп, къара къагъыты келгенин айтды.

— Жатхан жери жумушакъ болсун,—деди Роман, жарсыгъанын билдире, Омарны суратын да анама къайтара. — Къаллай жашларыбыз жанларын бередиле...

Къалгъан жашла да тонларын бла бёрклерин тешип анам бла Романны араларында сёзню бошалырын сакълай эдиле.

Романны бла къалгъан эки аскерчини араларында башхалыкъ жалан да аны апчар чынлары эдиле. Орденлери бла майдаллары уа ючюсюню да бир кибик. кёп. Былай бир саугъаны бир адамгъа не ючюн берген болурла деп келди кёлюме. Аз жигитле болмазла!

— Ёлка тапмагъанбыз, — деди жашладан бири.

— Не этебиз да, — деди Катюша Романнга соруулу къарай.

— Бусагъат. Андрей, кийир ёлканы, — деди ол.

Минут да озгъунчу Андрей, бутакълары жан жанына бир кибик тап ёсген чинар терекчикни алып кирди.

— Ма-ма! не башхалыгъы барды? Ыы? Жасасакъ, аламат ёлка боллукъду.

— деди Роман, терекчикни Андрейни къолундан алып, юй ортасына сюей.

Тюбюн да ёре сюелирча тап этип келтирген кёре эдим аны жашла.

Ур-а-а! — деп къычырдыла къызла къарс къагъа. Биз да алагъа къошулуп, юйюнде ёлка сюелип кёрмеген аммана да сейирге къала.

Къаран къарагъынчы къызла, Ранса да алагъа къошулуп, терекчикни жасап чыкъдыла: иллеуле орнуна аны бутакъларына эки эт консерва, фольгъа къагъытха чулгъанынган ючтёрт балтуз гырт. ётмек къатхан, дуния бла бир атылгъан жылтыраууку патронла такъдыла. Володя тон хуржунундан чыгъарып картон къагъытдан этилген, къызылгъа боялгъан беш къанатлы жулдузну терекчикни бек бийик бутагъыны башына чанчды.

Андрей акъкъалай флягаиы чыгъарып, столну ортасына салды.

— Бек ариу ёлка болду — деди Роман къызлагъа бла жасалгъан терекчикге кезиу-кезиу къарай. — Аламатды.

— Хау, жашым. Аламатды. Дуниягъыз ариулукъ бла, къууанч бла ётсюн, жангы жылыгъыз къууанч бла келсин, — деди анам да.

Жангы жыл келгинчи алгъышлаула, той-оюн, кюлкю, лакъырда тохтамады. 1943 жылны биринчи сагъатларында уа аскер бла бирге нюр бетли Светлана, чолпан кёзлю Катюша да, тасхачы жашла да кетдиле... Урушха... Ёлка да къалды...

Сау болурламы ол ариу къызла бла лячинле, кибик жигит жашла? Аллахдан кёп тилегенме ала уруш отундан сау чыкъсынла деп. Чыкъгъан болурламы, билмейме, Алай жангы жылны байрамы жууукълаша тебиресе аланы сыфатлары кёз аллыма келип сюеледиле. Ала жасап кетген ариу ёлка да...

А. КУЧИНАЕВ

ЖАНГЫ ЖЫЛ

ринден кетмеген сюйдюмлю къызла.

Аланы умбашларында кёрдюм биринчи совет чыланы да. Аскер киймлери да бир тап ушай, юйню ичин кюмюш къонгуроуну ауазыча жарыкъ ауаздан бла зынгырдауукъ юлкюден толтурдула, къаран-къарагъынчы эгечим Раиса бла бирге юйню ичин жыйып, хар затны жерине салдыла. Мени да оруп-тилге юйретирге кюрешдиле.

Къызладан бириии аты Светлана эди. Кюн кибик жарыкъ, от кибик тири, къызылуурт, уллу кёк кёзлери кёлле кибик тюпсыз эдиле. Бёркюн тешгенде къалын сары чачы кюн тыякъланы толкъунларына тёгюлгенде бизни тар юйюбюзню ичин окъуна жарытхан сундум.

Экинчи — Катюша — къара шинли, къара къашлы, къара кёзлю къыз эди. Адам кёзюн алмай къарап турур эди анга. Кесини ариулугъундан кеси уяла айланнган бир жан. Аны чолпан кёзлери, агъаз кибик ичгелиги, узун къара чач ашмелери.

Экисини да ёшюнлеринде «Жигитлиги ючюн» деген майдаллары. Аланы алыр ючюн да къаллай кишилик этген болур эдиле ала.

Ингир бола, юйню тизгинин жыйып бошагъандан сора аш къайгъыгъа киришдиле. Анам литрлик банка бла букъдуруп тургъан эриген сары жууну чыгъарып берди. Немецли солдатла туталмай къойгъан эки тауукъдан манга бирин кесдирди, кеси да къолумдан тутуп, бисмиллях деп. Урудан челек бла бир картоф чыгъарды, Раиса партюх унчукъдан таба къалачла этди. — бар «байлыгъыбызны» аямадыкъ...

— Жашла ёлка келтирирге

юйюрюню къадары. ёзюрю зинданга атып тургъан жигитни къолуада болгъаныи. билгич тиширыу айтады. Патчах аны билгенден сора, Жетегейни (артист Анатолий Тетуев) ориуа зинданга ёзюрню кир иметилгени ючюн кесин атады.

Ёзюр этген аманлыкъларына алай бла тюбейди. Жетегей аны аллында жаханимге къызны къутхарыргъа кетген Къурнаят патчахны жашы Состарны (артист С. Мирзоев) эм тутхан аман акъылына жетерге умут бла чыкъгъан Къажарны / (артист Ахмат Бачиев) ызларындан атланады. Жетегей обурну жашын ёлтюрюп, тутмакъгъа тюшюп тургъан Состарны ычхындырады. Билгич тиширыу бергеи жюзюкню кёргенде, обур къатын жилян сыфат берип тургъан эгечи къарындашы Жетегейни таныйды эм обурну жаны сакъланнган журмуртханы анга береди. Энди обур къатынны жаны Жетегейни къолундады. Ол обургъа эгечини адам сыфатын къайтартады эм Кюн дуния жарыкъны кёрюрча амалны айтдыртады. Болса да, Жетегейни жигитлигин аманлыкъчы Къажар хайырланады. Ол, терк окъуна патчахны юйюне келип, обурну амаллары бла къызны азаплыкъдан къутхарады. Къажарны къызгъа жаны ауурмай эди. Анга патчахны тахтасы керек эди да, этген муратына жетеди.

Ол къара ниетли адам а т а х т а г ъ а тийишлимиди? Угъай. Хар жерде да. ёртде, неч болса да, тюзлюк хорлайды. Состар бла Жетегей къайтадыла. Къажар да къазгъан урусуна кеси тюшеди.

Режиссёр Магомет Черкесов жазыучу, драматург Жагъафар Токумаевни пъесасына кёре салгъан спектаклни

юйюрюню къадары. ёзюрю зинданга атып тургъан жигитни къолуада болгъаныи. билгич тиширыу айтады. Патчах аны билгенден сора, Жетегейни (артист Анатолий Тетуев) ориуа зинданга ёзюрню кир иметилгени ючюн кесин атады.

Ёзюр этген аманлыкъларына алай бла тюбейди. Жетегей аны аллында жаханимге къызны къутхарыргъа кетген Къурнаят патчахны жашы Состарны (артист С. Мирзоев) эм тутхан аман акъылына жетерге умут бла чыкъгъан Къажарны / (артист Ахмат Бачиев) ызларындан атланады. Жетегей обурну жашын ёлтюрюп, тутмакъгъа тюшюп тургъан Состарны ычхындырады. Билгич тиширыу бергеи жюзюкню кёргенде, обур къатын жилян сыфат берип тургъан эгечи къарындашы Жетегейни таныйды эм обурну жаны сакъланнган журмуртханы анга береди. Энди обур къатынны жаны Жетегейни къолундады. Ол обургъа эгечини адам сыфатын къайтартады эм Кюн дуния жарыкъны кёрюрча амалны айтдыртады. Болса да, Жетегейни жигитлигин аманлыкъчы Къажар хайырланады. Ол, терк окъуна патчахны юйюне келип, обурну амаллары бла къызны азаплыкъдан къутхарады. Къажарны къызгъа жаны ауурмай эди. Анга патчахны тахтасы керек эди да, этген муратына жетеди.

Ол къара ниетли адам а т а х т а г ъ а тийишлимиди? Угъай. Хар жерде да. ёртде, неч болса да, тюзлюк хорлайды. Состар бла Жетегей къайтадыла. Къажар да къазгъан урусуна кеси тюшеди.

Режиссёр Магомет Черкесов жазыучу, драматург Жагъафар Токумаевни пъесасына кёре салгъан спектаклни баргъан кезиую.

Суратны А. Шахмурзаев алгъанды.

Суратда: «Патчахны сокъур къызы» деген спектаклни баргъан кезиую.

Суратны А. Шахмурзаев алгъанды.

Ингир ахшы болсун, келе тургъан Жангы жылыгъыз бла! — деди алдагъы аскерчи, тонун теше.

Тюз кёргенлей таныдым. Кюндюз немецлилени ызларындан болуп, ол фашист апчар кибикни бла солдатны жесирге алгъан аскерчилени таматалары эди. Къалгъан экиси Андрей бла Володя эдиле.

— Рома, нек кеч къалдыгъыз, — деди Катюша, жашны къолундан тонун бла бёркюн ала.

— Ишле бар эдиле, — деди ол да манга терслеп къарай. — Сенмисе?

Къатыма келди, башыма къолун салды. Сылады.

— Аперим, жигит. Сиз болмасагъыз ол малгъунну къутултурукъ эдик, кёп хата этген къантулукъду ол.

— деди да, анамы, эгечими

Ингир ахшы болсун, келе тургъан Жангы жылыгъыз бла! — деди алдагъы аскерчи, тонун теше.

Тюз кёргенлей таныдым. Кюндюз немецлилени ызларындан болуп, ол фашист апчар кибикни бла солдатны жесирге алгъан аскерчилени таматалары эди. Къалгъан экиси Андрей бла Володя эдиле.

— Рома, нек кеч къалдыгъыз, — деди Катюша, жашны къолундан тонун бла бёркюн ала.

— Ишле бар эдиле, — деди ол да манга терслеп къарай. — Сенмисе?

Къатыма келди, башыма къолун салды. Сылады.

— Аперим, жигит. Сиз болмасагъыз ол малгъунну къутултурукъ эдик, кёп хата этген къантулукъду ол.

— деди да, анамы, эгечими

Ануар КЪАЛАБЕКОВ.
«Прохладна» къумалы совхозну биринчи бёлюмюню зоотехниги.

Жангы жыл башлана туруп бизни къайсыбыз да, артха айланып, озгъан жолубузгъа бир кере нёз жетдирмегенлей къоя болмабыз. Алай этмегенлей да къалай къойгъун, мен ангылагъандан, адам иши бла бирсилеге, элине жарап тургъаным, алагъа билеклик этгенин дайым сезип турмаса, ол жашау къууанчын, жарыкълыгъын да кёраллыкъ тюйюлдю. Артха, озгъан жылгъа, айланып къарайма, кесими, биргеме урунгаиы ишлерине. Тырман этерча, айып салырча хомухлукъ этмегенбиз, берилген жюнню кётюргенбиз. Малчылыкъны продуктларын алыуда эм сатыуда борчларыбызны артыгъы бла толтургъанбыз. Кёрюмдюлерибиз буруигу жылдан эсе игидиле.

Болса да озгъан жыл мени эсимде жалан да ахшы ишлегенибиз бла къалмагъанды. Къууанчым, жарсыуум да болгъанды. Мен ангылагъандан, озгъан жылны мени да, бирсилени да эслерине къалырча бир шарты болгъанды нёл салып кюрешмесек, ишни жангыча къураууну андан ары бардырыргъа къыйын боллукъду. Аны алайлыгъын халкъ депутатланы бир жылны ичинде эки кере бардырылгъан Съездлери да кёргюзтгенди.

БЫЙЫЛ БИЗНИ ГАЗЕТ НЕ ЗАТНЫ ЮСЮНДЕН ЖАЗСА СЮЕСИЗ

«Коммунизмге жол» газетни коллективи башланнган жылда ишни жангыча къурау берген эрмиликлени толу хайырланыр, газет окъуучуланы адам сюйюп окъурча материалла бла къуландырыр деп умут этеме. Газет республикабызда, къыралда жангылыкъланы, тюрлениулени, мюлк жюрютюуню, законлукъну ючлюню юсюнден билдирип турмаса жарамаз, алай халкъыбызны культурасын кётюрюуге, ахшы адет-терелени хайырланыуга, жаш тёлюбюз тилибизни, историбизны билирча этиуге алгъындан эсе аслам эс бурургъа керекди.

Мен дагъыда бир затха эячи эс бурургъа сюеме. Иги ишлеген адамланы, производствону алчыларыны юсюнден газетде терк-терк жазылады, суратла да чыгъадыла. Ол уган эсенг, бир адам бир ненча кере махталгъаны да болады. Ишлери процентле бла, центнерле бла ёлчеленмегенле уа къалай болсунла? Артыкъ кёп да сёлешмей, кесин кёргюзтюрге да юрешмей, шош, сабыр, саулай ёмюрлеринде тюз иетли ишлегенлей тургъанланы, жашауда ансыз болмазлыкъ ишлени тамамлагъанланы атлары уа унутулуп къалады. Жангы жылдан башлап аллайлагъа да эс бурулур эсе уа.

Ж. МУСУКАЕВ,
урунууну ветераны.
Хабаз эл.

* * *

Мындан арысында газетде ахшы юнюрлени, ахшы адамланы, тау эллени бла мюлклени юсериндеи кёбюрек жазыла турса ыраз боллукъбуз. Къабартылыланы бла малкъарлыланы эртдеден жорюй келген шуёхлукъларыны кючлюлюгюн жаш тёлюге билдирлик, ангылатырыкъ да «Коммунизмге жол» газетди. Ол да эсде болсун.

Халкъны жарсыууна иги эс бургъан, миллет культураны, адетни, тёрени айныгъыргъа таза да кёлю бла къайгъыргъан оноучуланы атлары айтыла турса да хатасы боллукъ тюйюлдю.

Айырыу системаны тюрленнгени, артыгъыракъ да депутатланы айырыуда алгъынча жюрек кыйынлыкъ эм гурушха болмагъанлыны юсюнден да тынгылы материалла басмалансынла.

А. ГЕККИЕВ,
Тырнауз шахар Советни исполкомуну бёлюмюню таматасы.

* * *

«Коммунизмге жол» газетни хар заманда да алабыз. Бек сюйюп окъугъан да этебиз. Артыгъыракъ да бу арт кезиуде бек магъаналы материалла, адамла сюйюп окъурча затла басмаланадыла.

Алай мени акъылыма кёре, хар кюн сайын болмаса да, шабат кюннгю бетде, «Намыс, адеп, къылыкъ» деп не да аллай бир башха тюрлю рубрика къурап, анда уа эртдеден жорюй келген ариу адетлерибизни, тёрелерибизни юслеринден жазылажазыла турса иги боллукъ эди. Биз адетни тёрени, бир бирге хурмет этиую хар затын да билген сунуп турабыз. Алай оюмлай, сагъыш этелгенде, биз билмеген затла кёпдюле. Газетибиз бир кёууум сорууула жарашдырып, ол жанына эс бурса эди, хар адам да билгенича оюмларын айтып, бир акъылгъа, бир ызгъа келиширге болдукъ эди.

Дагъыда жашауубузда бизни жарсытып тургъан бир иш барды. Ол да неди десегиз, жаш юйюрлени къадарларыды. Жарашыулу жашагъан, сабий да ёсдюрген, жууукъларын, тенглерин да жюрюте билгенлени юслеринден, жашауда тюбей келген къыйынлыкълагъа чыдамай, айырылып къалгъанланы юслеринден да. «Жаш юйюрлени клубу» дегенча аллай бир рубрика къуралса, къалай иги боллукъ эди. Эллилерибиз да ол ишге тири къатыша, газетибизге болуша турсала, бу мен айтхан рубрикала халкъ ыгъышына айланыр эдиле деп, акъылым алайды.

З. МАЛКОНДУЕВА,
Яникойну орта школуну устазы.

* * *

Экономиканы тюзетиу жаны бла бизни къыралда белгиленген уллу мадарлагъа тийишлиликде «Коммунизмге жол» газет мюлкню жангыча къурауну барыууну юсюнден тынгылы материалла басмалайды. Миллетлени арасында шуёхлукъну кючлеу эм да малкъар тилни скъутууну иги къурау жаны бла статьяланы да ырызы болуп окъуйбуз.

Жангы, 1990 жылда газет ол темалагъа эс буруу бла бирге, адамланы халал жюрекли этиуге, бир бирге, артыгъыракъ да таматалагъа, саусузлагъа, ахлу-жууукъларгъа хар ким къайгъырыулу болурча, жан аурутурча этиу жаны бла болушурукъ очеркле, статьяла, интервью формалы материалла басмалай турса иги этерик эди..

Сора дагъыда шабат кюн сайын «Коммунизмге жолда» ыйыкъны ичинде ишден талчыкъгъан адамны жюрегин жарытырча кысха юлюлю хапарчыкъла бола турсала сюерикбиз.

И. ОТАРОВ,
филология илмуланы кандидаты.

* * *

Мен быйыл ишлеп башлагъанма. Бери окъууну бошагъандан сора келгенме. Бабугентде тууугъанма, сабий, школда окъугъан жылларым да бу элде ётгендиле. «Коммунизмге жол» газетде не затны юсюнден жазадыла, окъурча не заг барды деп, кёз-къулакъ бола тургъанма. Алай аны къуралыуу къалайды, бирси газетледен не бла онгълуду деп а энди къарап башлагъанма. Аны себепли кеси оюмуму айтайым.

Арт жылдада окъурча материалла газетде кёпден кёп бола барадыла. Алай жетишмеген жерлери да аз тюйюлдюле. Элли жаш тёлюню жарсыуларына, аны бюгюнгю проблемаларына кереклисича къаралмайды. Мен тилибизни, культурабызны, адетлени юсюнден материалланы да бек сюйюп окъурукъ эдим. Биз кеси халкъыбызны тарыхындан да бек аз билебиз.

Ол жаны бла орус эм башха халкъланы юсюнден ангыламыбыз теренирек эсе да алайды. Адетлерибиз, тёрелерибиз къатышып барадыла, аны къайгъысы уа этилмейди.

М. АТАБИЕВА,
«Чирик кёл» колхозну бухгалтери.

* * *

Кесибизни тилибизде чыкъгъан газетибизни сюйюп окъумагъан, аны хар номерин ашыгъып сакъламагъан адам болур деп да айталмайма. Нек дегенде, хар ким да бек алгъа кесини туугъан жери, миллети, тил байлыгъы, эртдеден жорюй келген адети, тёреси бла ёхтемленеди. Халкъны халкъ этген, миллетини да атын иги бла айтдыргъан аны ахшы адети, тёреси, тили болур деп кёлюме алай келеди.

Къайсы тилде да окъуй, жаза билгенни хатасы жокъду. Ез тилинде окъуй, жаза да билмеклик — ол кимге да уллу насыпды. Малкъар халкъы деменгили къыралыбызны шуёх юйюрюнде жашай, биз да ол онгубуз бла ёхтемленебиз.

Былайда мени жарсытхан бир зат барды. Бир къууумла мен кеси тилибизде чыкъгъан газетни окъуялмайма, деп, аны уллу ёхтемлик бла айтадыла. Ол ёхтемлик тюйюлдю, жарсыуду. Кеси тилибизде басмаланнган китапланы, газетни ангыламайма демеклик—ол адам айып этер затладан бириди.

Мен «Коммунизмге жол» газетни бек сюйюп окъуйма. Мени акъылыма кёре, газетибизни бетлеринде критика материалла азыракъ басмаланнган сунама. Элледе тюкенлени ишлери, эллилени суу бла жалчытыу, жолларына къарау, транспорт байламлыкъла — ала ууакъ ишле тюйюлдюле.

И. АККИЕВ,
Нальчик шахар исполкому капитал къурулуш управлениясыны тамата инженери.

Озгъан жыл онунчу октябрде Аппаев Юсюпну сабийлери, жууукълары, шуёхлары анга 70 жыл толгъаны бла алгъышлагъандыла. Ол кюн Юсюп аскерчи тенглеринден да кёп алгъышлау телеграммала алгъанды. Къызыл Байракъны эм Суворовну орденлери бла саугъаланнган 32-чи Смоленскечи атлы дивизияны ветеранлары кеслерини бир полкчуларын унутмагъандыла. Жыл сайын 23-чю февральда эм 9-чу майда Къашхатаугъа Юсюпну аты бла алгъышлау къагъытла келедиле. «Уазакъ ёмюрлю, саулукълу бол, сабийлеринге, туудукъларынга къууана жаша», — деп жазадыла шуёхлары анга. Аллай телеграммаладан бирине 32-чи атлы аскер дивизияны ветеранларыны советини председатели Ф. Манов бла секретары А. Беззубов къол салгъандыла. Ала 1989 жылда Аппаевни эки юбилейи бла алгъышлагъандыла — тууганланы 70 жыл эм саулукъ сакълауда ишлегенли 50 жыл болгъаны бла.

Жыл саны келген эсе да, Юсюп бюгюн да тириди, терк къымылдайды, кесини ишин къоймагъанды. Огъурлу, адамлагъа бек керекли ишин.

Юсюпну урунуу жолу 1938 жылда башланнганды. Нальчикде фельдшер-акушер школну бошагъандан сора. Ол заманлада къабартылыланы бла малкъарлыланы арасында медицина билимлери болгъанла жокъну орнунда эдиле. Онтогъузжыллыкъ фельдшерни Чегем районда саулукъ сакълау бёлюмге таматалыкъ этерге жибередиле. Алай анга анда кёп ишлерге тюшмегенди. Юсюп аскерге чакъырылгъан кюнледе экинчи дуния урушну оту Европагъа жайылгъан эди. Кёп да бармай 32-чи атлы аскер дивизияны къауумунда Аппаев Запад Украинаны бла Запад Белоруссияны азатлаугъа къатышады. Ол кампаниягъа ис-

Саулукъ сакълауда— 50 жыл

тория да бир бирде Къызыл Аскерни азатлау походу деп да айтылгъаны, баям, тюз болур. Не ючюн дегенде, 1941 жылда 22-чи июнда бизге фашист Германияны чабыуллугъу бла тенглешдиргенде аны урушха санамазгъа да боллукъду.

Ата журт урушну биринчи кюнлеринде окъуна 32-чи атлы аскер дивизиягъа Белоруссияны жеринде немецли-фашист ууучлаучула бла къанлы сермешлеге киргире тюшгенди. Атлы аскерчиле гитлерчиле бла душманны тылында уруш этгендиле. Юч атлы аскер дивизиядан къуралгъан корпусха граждан урушну жигити О. И. Городовиков башчылыкъ этгенди. 32-чи дивизия да ол корпусну санында болгъанды. «Атлы аскерчиле» дегенликге, кёпле, атлары бомба, топ окъ жаркъала тийид ёлюп, жылу къалгъан эдиле. Беллерине дери суугъа кирип, батмакълы кёллени жырып ётген кезиулери аз болмагъанды. Ма ол кюнледе Юсюпге ауруу тиигенди. Госпитальда аны терк окъуна аягъы юсюне салыргъа амал болмагъанды. Медицина комиссия Аппаевни аскерден эркин этгенди.

Юсюп юйге къайтады. Гитлерчи ууучлаучула бизни республиканы жеринден къысталгъанлай ол Къашхатауда, Хасанияда, Анъ Суууда медицина пунктланы жангыдан къурауну къолгъа алады. Холам-Бызыngны районда саулукъ сакълау бёлюмню таматасынача, ол ишни анга буюргъан эдиле. Къалай къыйын кюнле эдиле ол кюнле, Ауургъанла — кёп, дарманла уа кереклисини жюзден бири чакълы да жокъ. Медсестрала табылсала уа? Ала хазна къалмай бары да фронтха кетген эдиле. Медпунктланы бир затха ушарча къурар ючюн къаллай бир къыйын салыргъа тюшгенин Юсюпню кесинден башха кишди да билмейди.

Бир кесек тириле башлагъанлай, хар затны да къоюп кетерге тюшдю. Кыргъыз ССР; Джалалабад областны Ленин району. Фронтдан минг километрле бла узакъда болгъанлыкъгъа, урушну хатасы ары да жетген эди: ачлыкъ, жаланнгачлыкъ, хар жерде да тозураулукъ, тели ауруу тиигенле, кёчюнчюледен бу жерни хауасы, суу жарашмай ауруларыны, ёлюмлени сыйдырыргъа ишлеп, ёлгенлени жерлерин белгилеп, ауругъанла, ёлгенле тууганларына хапарланы... Юсюп бу жол бла саулукъ сакълауну район бёлюмюне таматалыкъ этерге ючюнчю кере салынады. Энди элинден-жеринден узакъда — Орта Азияда, Ленин районда жашагъанланы къыргъызы, орусу, таулусу, къарачайлысы, чечени, ингушу да Аппаевни таныйдыла, адамлары ауругъанлай, анга чабадыла, андан болушлукъ тилейдиле. Ол заманда Юсюпну ишини сагъат мардасы жокъ эди. Къаллай бир керек болса да, аллай бир ишлегенди. Бир саусузгъа къарап бошагъанлай, башхасына ашыкъгъанды. Ол районда аны кеси эллилери да кёп эдиле, аны себепли уа бошаманы хазна болмагъанды. «1941—1945 жыллада Уллу Ата журт урушну жылларында иги ишлегени ючюн» деген майдалгъа эм «Саулукъ сакълауну отличниги» деген белгиге Юсюп Къыргъыз ССР-де тийишли болгъанды. Халкъны саулугъун сакълау ишге уллу кыйын салгъан медицина къуллукъчуланы аллай белги бла ССР-ни саулукъ сакълау министри саугъаланганды. Аппаевни анга шагъатлыкъ этген удостоверениясына ССР-ни саулукъ сакълау министрини заместители кол салып турады. Ол белги бла саугъаланнганда союз министерствону эсебине алынгандыла эм билимлерни андан ары ёсдюрюр ючюн бийик окъуу юйлеге киргире эркинлик бек алгъа алагъа берилгенди.

Иш сынауу болгъанлыкъгъа, орта билим, айхай да, тамамлыкъ этмей эди. Орта Азиядан къайтхандан сора Юсюп Орджоникидзеде медицина институтха киреди. Аны 1963 жылда бошайды. Андан сора Совет район больницаны баш врачы болуп кёп жылланы ишлейди. Юсюп жамауат ишге да тири къатышна келгенди. КПСС-ни Совет райкомуна членге, посёлка Советге депутатха бир ненча кере айырылгъанды.

Коммунист, медицинаны ветераны Юсюп Даутович Аппаев шёндю пенсиядады. Алай ол акъ халатын энтда да тешмегенди. Саулукъ сакълаудан кетмегенди. Кючю, къарыуу бар къадарда эллилеринге жарай турмаса, ол жашау этлмаз эди, дёп мен алай сунама.

Н. МОЛОВ.

Суратда: Ю. Д. Аппаев.

«Угъай» деген сёзню унутхан

Озгъан Жангы жылны экинчи кюнюнде кёп тираждлы газетни корреспонденти кезиую журтну мурдорун сала тургъан къурулушчу бригаданы таматасыны къатына жанлап, былай сорду:

— Алимырза, къаланды акъылыгъыз. Жангы жылгъа ошаллырмысыз бу журтну къурулушчу?

— Бошамай а, — деди бригадир арсарсыз.

— Бар кючюгюню да салып, иги ишлесегиз, бир юч айгъа уа бералырмысыз?

— Бералмаз а. Аны ючюн уллу кюч салар керекди да жокъду, — деди ол. Бригадирни ахтем, арсарсыз жууаплары газетчини дыгылына къатылдыла.

— Бир айгъа уа къолугъуздан келликмиди?

— Нек келмей эди да. Керек болса ол заманны...

Нальчик шахарда жашау юйле эм башха объектле ишленедиле. Шендюгюлю ариу мекямла шахарыбызны бетин тюрлендиредиле, айбат этедиле.

Отуз элберден къуралгъан кроссворд

— Алимырза, къалайды акъылыгъыз, жангы жылгъа бошаялырмысыз бу журтну къурулушун?

— Бошамай а, — деди бригадир арсарсыз.

— Бар ючюгюню да салып, иги ишлесегиз, оир юч айгъа уа бералырмысыз?

— Бералман а! Аны ючюн уллу ючь салыр керекли-ди да жокъду, — деди ол. *Бригадирни ехтем, арсарсыз жууаплары газетчини дыгъылына къатылдыла.*

— *Бир айгъа уа къолугъуздан келлиями?*

— Нек келмей эди да. Керек болса ол заманнга.

— Бир ыныкъгъа уа ???

— Бир ыныкъгъа да, — деди бригадир, бетинде аз тюрленнюу да болмай.

— Ма ишчиле десенг! Ма алчыла десенг! — деп корреспондент уллу сенирге-тамашагъа къалды. Ол келегини баш тюмелерин теше, акъыртын сорду:

— Бир кюнюге уа?

— Анга сез да жокъду, — деди ол.

— Бир сагъатха уа? — деди газетчи ол къызыуу бла.

— Етюрюкден не асыу, сагъатха хазна жетише эдик, — деди бригадир таза кёлю бла. — Жангыз сагъатны ичине, ол ууакъ жумушланы антмасакъ да, сез хазыларгъа, оркестрни чакъырыргъа керекди. Угъай. Алай, — дегенни айтып, бригадир кёнчек хуржунундан чулгъамлыкъны чыгъарды — къызыл лента уа не заманда да биргебизгеди. Башындан оноу болгъанлай, лентаны тартыргъа хазырбыз. Рапортла берну жаны бла трестде алчылыкъны кишиге бермей келгенли да талай жыл болады. Биринчи кере бермейбиз быллай юйлени...

Ыйыкъ — ол неди

— Жолдашла! Жыл башлыргъа бир ыйыкъ къалгъанды. Бизни цех а алыкъына юч агрегатны жыпын берирге керекди. Ол иш, биз хаит десек, ыныкъда толтуруллугъуна ийнанама. Бусагъат мен сизге, жолдашла, бир ыйыкъ не болгъаныn ангылатайым. Ыйыкъ — ол жети кюндю. Жети кюнню эки смен бла ишлесенг — ол а ай жарымы болады. Дагъыда анга солуу кюнлени къошсакъ, ай жыпырмагъа жууукълашып кетеди. Жыйыма — ол а жетишимли урулуугу кюню осла, толу бир айгъа тенгди.

Багъалы жолдашла, биз бир айны ичине ол юч агрегатны къалай жыпмабыз?! — деди цехни тамадасы.

Нальчик шахарда жашау юйле эм башха объектле ишленедиле. Шендюгюлю ариу мекямла шахарыбызны бетин тюрлендиредиле, айбат этедиле.

СУРАТДА: Нальчикли «Горный» тийреси.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

Чам хапар — *Борис ТОКЛУЕВ*

«Хыйлачыны эки юлюшю башына»

Аслижан жолгъа бек ыразы болуп тебирегенди. Асыры ашыкъгъандан а шифоньерден не аллыгъын унутуп, аны эшигин юч-тёрт кере ачып жапды. Жазыкъ, мангылайын аны эшигине урун да бир сынсыды. Ичинден мурулдап къойду ансы, ачыуланнганын кишиге билдирмеди. Насыпха, ырысчы тюйюлдю ансы, аны орнунда башха адам болса, бюгюн эшикге окъуна чыкъмаз эди. Аслижан жашындан туугъан акъламакъ Лейлагъа Жангы жылгъа башлы чурукъла алып къууандырсын ансы, аны къарт мангылайы шифоньерни эшигине энтда да сын кере окъуна тийсин. Алайды ыннаны акъылы. Мангылайыны ачыгъанын сынтыл этген а олду. Ойнагъанмы этесе, аны арну Лейласы университетни медицина факультетинде окъуйду.

Бир заманда Аслижан стол юсюнден сумкасын къолуна суху алды да, кесине уллу аллахдан ахшы жол тилей, эшикге чыкъды. Ол автобусну арсарсыз табыгъанына, анда бир жаш адам жерин бергенине да къууанды — излегенин табарыгъына ишексиз болду. Базарны бек къайнагъан заманына жеткенинде уа — бютюн да. Алай халгъ асыры ары-бери тюртгенден жарлы Аслижанны башы тёгерек айланды. Бирде кёзлери къарангы окъуна этедиле. Алай сумкасын а бёкюрегине къысханлай айланады.

«Бу къадар адам ишсизюнсюз болуп не айлана болгъурла мында?» деп да бир айтды. Аслижан ол къадар халкъны ичинден къутулуп, базарны къабакъ эшигини къатына барып сюелгенинде уа кесин дуниягъа жагыдан туугъан сунду. Къара къолан жаулугъуну къаната бла жыйырылгъан мангылайыны терлегенлерин да сюртдю. Солуудан теренден алып, башын кёкге тутханда, санларына бир женгиллик да келди.

«Аллах бирди, базар бир аз седиреечи, бу халкъны ичине киргенден а хайыр жокъду», — деп Аслижан кеси кесине шыбырдагъаны, «Э-э къыз, Аслижан, сенмисе?» — деп къоншу элден келген эртдеден танышы Сурат аны билегинден тутханы тенг болдула.

— Менме, жарлы, мен, — деп Суратны къаты къучакълап тансыкълады.

— Не айланаса, не жюрюйсе, Аслижан?

— Кет-кет, айланнганымдан магъана барды деп да билмейме. Ахматны ол дохтургъа окъуй тургъан къызына эки чурукъ тапсам деп чыкъгъан эдим да, мачала кибик бу къадар халкъдан не зат ычхынырыкъды. Энди Лейланы чурукъла беш-алты къауум окъуна бардыла. Алай, дагъыда, жангы жылгъа бир жангырсын дегенлигимди ансы. Аслижан ол сёзлени уллу ёхтемлик бла айтды.

— Туудугъума саугъа излейме деп къойсанг а, — деди Сурат.

— Хау жарды, хау. Къайнайла, бусагъатдагъыла кийим сайлаудан тоймайдыла.

— Кет, э-э къыз, ёлгенлерими жаны ючюн деп айтама, келиячигиме эки башлы чурукъну юч июз сом беририн алгъанма. Кертиди, тыш къыралда чыкъгъан бек жараулу затладыла.

— Аллах бирди, аллай тынгылы затла тапсам, жанымда беш июз сом ахчам барды да, тюгюме кёрмей берлик эдим.

Ол кезиуде аланы къатларында сюелген бир жаш адамгъа жан кирди. Аслижанны бла Суратны къатларына жууугъуракъ барды.

— Кет, э-э къыз, аллай бир а къалай берирсе, — деди Сурат.

— Аллах бирди, ол сабийни кёлюне ушагъан зат тапсам, капегиме да кёрлюк тюйюлме. Бусагъатдагъы ахчаны не багъасы къалгъан сунаса, харип.

Аланы къатларында сюелген жаш тёгерегине сакъ къарай, кесин хыйла ышарта, былай айтды:

— Хурметли ыннала, сизге башлы чурукъла керек тюйюлмюдюле? — деди. — Арнулукъларына къарап турурсуз.

— Тыш къыралда чыкъгъан чурукъламыдыла? — деп Аслижан жашны бетине ышанлап къарады.

— Къара мынга сен. Къайда ишленнгенлери юслеринде жазылып турады.

— Бир кёргюзтчю, — деп Сурат да сёзге къошулду.

— Арлакъгъа келигиз ансы, ол палахла кимден не тюшюребиз деп айланадыла, — деди жаш арлакъда сюелген эки милиционерни кёз къарамы бла кёргюзте.

Ташаракъгъа кутулгъандан сора жаш къойнундан эки къызыл чурукъну чыгъарып кёргюзтдю. Керти да арну затла. Аслижан сумкасын жашха узатды да, чурукъланы ары-бери буруп, хар жерлерине да таза кёлю бла къарады.

— Сурат, къалайдыла, жаратамыса? — деп сорду Аслижан.

— Аллах бирди, арнулукъларында сылтау а жокъду.

— Алып къояйымы?

— Июрегинг сюйгенлей эт, жаным.

Аслижан чурукъланы багъаларын сорайым деп, арткъа айланады. Алай жашны тапсанг къойма. Аслижанны кёзлери от чагъадыла. Къычырыргъа кюрешди. Алай тауушу чыкъмайды. Болса да бир кесек эс жыйып:

— Оха-хай, жамауат! Тонадыла, эшигими жандыла. Оха-хай, эшигими жандыла, — деп къычырады.

Ишни баямын ангылагъандан сора Сурат да:

— Адамла, болушугъуз, бетсиз жаш бу жарлы къайынны сомчукъларын урлап къачханды, — деп къычырды.

— Жарлы уа сен бол, — деп чамланды Аслижан нёгерине. — Сенден жарлы къачан болгъанма мен?! Ауум барды деп, тели сёзлени къалай айтаса.

— Кет-кет, аллах ючюн, бюгюн кака кётюргендикге, сизни къалай келе келгенигизни биле болмам. Пени атамы юйюнде аз кёпмегенсиз.

— Енге ёлмегийим. Эшигигизни къайсы жанындан ачылгъанын да билмейме. Сени жыртыкътон атангы къалай жашаучусун битеу эл бюгюн да айтады.

— Бир уллу къатын, жалгъан сёз айтыргъа аллахдан къоркъмаймысса. Мени атам колхозгъа июз кюй, беш ийнек, тёрт ёгюз берген киши болгъанды. Сизни уа ырысхыгъыз болмагъаны себепли колхозгъа алыргъа унамай тургъандыла.

— Алай жаша. Хо, ма алай онг!

— Мен аллах урлукъ къайдан да тюбедим санга, — деп Сурат тап къысылып тургъан жаулугъун тешип, жангыдан къыса, будуман болуп, кёз тууридан ташайды.

Аслижан да эки къызыл чурукъну да къолтукъгъа уруп, автобусха минер жерине кетди.

Бир да кече, кюн да сумкасы Аслижанны кёз тууразындан кетмейди. «Ол аллах урлукъну манга этгенни кёрдюнгмю?!» — дегенлей турады. Анда тынчлыкъ жокъду.

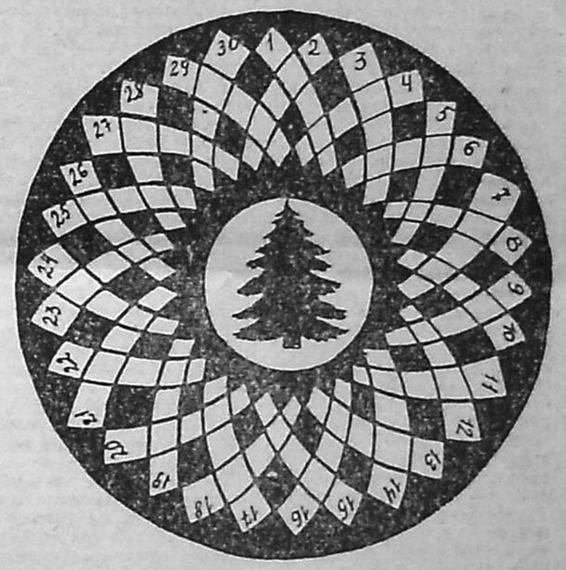
Тейри, андан бери юч-тёрт кюн озгъан болур эди. Аслижан кюндюз диванда тыянып къалкъыды да, тюш кёрдю. «Тур да, шифоньерни эшигни ач да, ахчангы салыучу жерге бир къара... Ол кюн базаргъа аны алыргъа унутуп кетгенсе», — деп шыбырдады ким эсе да къулагъына.

Аслижан сескенип уянды да, кёзлери жарты-къурту ачыла тургъанлай, терк атлап шифоньерни эшигин ачды да, ахча анда тургъанын кёргенде, борбайлары къыйылып, жерге чёкдю. Бир кесекден а: «Ой харип а, «хыйлачыны эки юлюшю башына» дегенлей болуп къалды да ол жаш» деп жарсыды.

Отуз элберден къуралгъан кроссворд

1. Кёзю кёрмез, кёпюрден ётмез. 2. Кийими — жюз къат, олтурады бир къарт ажымсызды жылары, — ким тешиндирсе аны. 3. Кюн тюбюнде жата, гыржын кибик къата. 4. Тауда — ючгюл кюбюрчек, кюбюрчекде кемирчек. 5. Бир бийчем барды да, аны эмчегин эммеген жокъду. 6. Тегене толу — къызыл ашыкъ. 7. Къайгъысыз ишге къайгъы салгъан. 8. Суугъа тюшсе — кёмюк, суудан чыкъса — кемик. 9. Бир кёлюм барды да, тюбю жерге жетмейди. 10. Тёппеси кёкге къарай, тёгерегин жауун тарай. 11. Кёзюнг къарап тоймагъан, кёлюнг къанып къоймагъан, хар жанига бир кере берилген, кетсе — къайтып келмеген. 12. Ауругъан жокъ, ёлген жокъ, адамдан толу арбаз. 13. Къулакъ ичинде — къара къырау. 14. Къулагъы бар — эшитмейди, ауузу бар — сёлешмейди. 15. Тышы — къамиш, ичи — кюмюш. 16. Къайнамай бишген сары аш, ашагъанига дары аш. 17. Къая къызы акъ бийче. 18. Акъ къуш кече къонады да, кюндюз учады. 19. Къабыргъада — къанлы тыякъ. 20. Къол бла жайыла, кёз бла жыйыла. 21. Аллын от къууура, артын жел суурра. 22. Кёпчеги жокъ, кегейи жокъ, базарда чарх сатыла. 23. Сюекден сабы, терекден къабы. 24. Чайнайды-чайнайды — кеси ашамайды. 25. Аягъы жокъду — жюрюйдю, тили жокъду — сёлешеди. 26. Терек жаркъа жатып бара, тишлери уа жырып бара. 27. Къардан акъ, жюнден жумушакъ. 28. Уллу къолда — уллазау. 29. Четен толу жюнюм: не къолума алалмайма, не билезик этамайма. 30. Къанаты жокъ — уча, апчы жокъ — къача.

Кроссвордну Т. БОРИСБИЕВ хазырлагъанды.

(Газетни келир номери 3-чю январда чыгъарыкъды).

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

РЕДАКЦИЯНЫ ДЕПЕЙИМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000 Нальчик шахар. Ленин орамы, № 5, 8—9 чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82 редакторну приёмныйи — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, ингирги редакция — 2-74-68, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропаганданы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, эл жюлкню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Ч 01433

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

заказ № 7231

жыл № 2 (13003).

...ролетарлары, бирлешигиз!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

3-чю ЯНВАРЬ Бараз кюн, 1990 жыл № 2 (13003). Багъасы 3 кап. Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

КЪОЛАЙЛЫКЪНЫ ЫШАНЛАРЫ

Бюгюнлюкде тау мюлкледе кьойчулукъну айныу жолуну юсюнден кёп тюрлю оюмла жюрюйдюле. Бир башха иш бла юреширге керекди ансы, кьойчулукъ тау эллеге тийишлисича хайыр бераллыкъ тюйюлдю, дейдиле бирле. Таулула алгъын жыллада асламында кьойчулукъ бла жашау этгендиле, кьайгырыулукъ болса, ол бёлюм энтда да ахшы хайыр бериккди, дейдиле экинчиле. Этигени да од оюмлагъа келеди: бир-бир мюлкледе аз-аздан кьойланы санын азайта не да аланы ахыры да кетере барадыла, башхаларында уа баш юч ол бёлюмню кетиргитиге эм айныгъа бериледи. Чегем районда «Родина» колхоз ол мюклени экинчи къауумларындады. Арт эки-юч жылда аны кьойчулукъ жаны бла кёрюмдюлери ичи бла баргьанларын районда, республикада да эслегендиле. Быйлыны озгъан юч кварталында уа Чегем районну кьойчулукъ бла юрешген мюлклерини арасында хуштосыртчыла биринчи жерге чыкъгъандыла эм районну кёчюучю Къызыл байрагъы бла саугъаланнгандыла.

— Тау мюлкледе асламында бюгюнлюкде малчылыкъ баш бёлюмге саналгъанлай келеди, — дейди колхозну председатели Ильяс Бечелов. — Болса да, мен ангылагъандан, аны айныгъа керекли магъана берилмейди. Нек дегенде, малчылыкъны тау болумлагъа келигеи бёлюмюне кьойчулукъгъа, энчи эс бурулмайды. Мюлкледе тууарсын болумлада ма бу бёлюм иги айныгъа керекди, анга асламырайы эс бурайыкъ, малчылыкъда специализациялау ишни башлайыкъ ден хапна кьайгырылмайды. Алгъын жылларда биздеги хал да алай эди. Энди уа, арт эки-юч жылдан бери мюлкню баш бёлюмюне кьойчулукъну санайбыз. Алай болур ючюн кёп иш да бардырыллгъады. Башха мюлкледен, сёз ючюн, Байсултанов атлы совхоздан, ити кесек ийой сатып алгъанбыз. Малланы къумаларын игилендириу, хайыр алыуну кебетиу ючюн къыркъырча колхозда битеу онгла да бардыла.

Продукцияны ёлчемин аслам этиуге жан атыу бла экономика кьолайлыкъ къуралмагъанын озгъан жылланы сынауу толу ачыкълагъанды. Аны «Родина» колхозда да ахшы англайдыла. Ол жаны бла тамамланыргъа керекли ишде да аз тюйюлдюле. Сёз ючюн, жюнню багъасына къарайыкъ. Быйыл мюлк къыралгъа сатхан жюнню хар килограммына 9—10 сом алгъанды. Озгъан жыллагъа къарагъанда ол учузду деялмайса, алай бир-бир мюлкледе аны андан эки кере багъагъа сатханларын эсге алсакъ, мюлкню баш специалистлерине алда кёп иш сакълагъанын, баям, ангылатыр кереги да жокъду.

— Мюлкге тюшген файданы асламы жюнню юсю бла келеди.—дейди Ильяс Бечелов. — Аны себепли жюнню качествосун игилендириу жаны бла кьаты кюреш бардырып, келир жылда биз аны хар килограммын 14—15 сомдан сатар чегге жетерге мурат этебиз. Алай бла биз башха экономика жагсыуубузну да кетерликбиз. Жюнню бир центнерини кеси багъасы 900 сомду. Озгъан жыллада ол план кёрюмдюге жууукълашхан кезиулерибиз бек аз болгъандыла. Алагъа кёре айтханда быйыл кьойчуларыбыз, жюнню хар центнерини кеси багъасын 130 сомгъа учуз этип, ахшы жетишим болдурганлыкъ элдан ангылайбыз. Халгъа кёре жюнню центнерини кеси багъасы келир жылдан андан да учуз болургъа керекди.

Файда алыуну кёбейтиуге жолла аладан сора да бардырлар. Аланы да колхозда кьолайларындан келгенича хайырлагъа жюрешгендиле. Сёз ючюн, озгъан жылда колхоз къумалы кьочкарла ёсдюрюп сатхаи ади. Быйыл аллай малла юч кере кёпдюле эм 300-ге жетгендиле. Ала барысы да республиканы мюлклеринде сатылдыкъ дыла. Колхоз производствода быллай жангылыкъла, сёзсюз, мюлкню кьолайлыгъын игилендиреди. Сёз ючюн, мюлк быллыгъ къыралгъа 1 миллион сом ахча ёнючюн кьайтаргъанды. Аллай бир файданы ол загъан жылны ичинде 60 мингге жетдирген Ленин районну «Ак суу» совхозу да кёргюзтдю.

Уллу кёллюлюк этиу бир заманда да адамны игиликге келтирмегенди. Политика ишде уа андан халкъгъа уллу хата тюшерге боллукъду. Уллу кёллюлюк этиуню шартларын СССР-ни халкъ депутатларын айырыуланы кезиуюнде бир-бир партия организацияла жибергенлерин, алай бла айырыулада хорлатханларын кёргенбиз. Къыралыбызда болгъан 100-ден артыкъ миллетлени халкъларын бирикдиргенлигибиз шёндюю жалан да бир ючбарды — ол да Коммунист партияды. Шёндюю кьыйын болумлада ол хар затны кеси аллына бошлап кьойса, къырал кьаллай чеклеге жетеригин, бютюн да миллетле аралы халлада, шарт кёребиз. Къыралны кёп жерлеринде миллетле аралы тюйюшле болгъанларын, кьан тёгюлгенин бир такъыйкъагъа да унутургъа жарарыкъ тюйюлдю.

Бюгюнлюкде РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини, жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыула аллы кюреш башланнганды. Айырыуланы юсюнден Законнга кёп тюрлениуле кийирилгени аны бютюн кьаты, эришиу халда бардырыллыгъын кёргюзтюрюкдю. Сёз ючюн, ол проектни сюзе туруп, республиканы Баш Советине айырыучуладан 1000-нге жуукъ тюрлю-тюрлю оюмла, предложения ла бла письмола келгендиле.

Айырыу системаны демократизациялау тюрлю-тюрлю неформал организацияла власть ючюн кюрешни бардырыугъа кёп онгла ачханы биринчи партия организацияланы кючлерин бириктириую, айырыула аллы кампанияны КПСС-ни Аксыны, партияны Кьабарты-Малкъар обкомуну платформаларына тыяна бардырыуну излейли. Шёндюледе партия организацияла кеслерини ишлерин ол жаны бла тиришлгеплерини юсюнден кёп ахшы юлгюле келтирирге боллукъду.

Сёз ючюн, Нальчикде Ленин район партия организацияны ишини юсюнден айтайыкъ. Мында Ленин райкомну башчылыгъында айырыула аллы кампанияны бардырыу жаны бла биринчи партия организацияланы секретарларыны советлери, хар советде уа информация-пропаганда арала кьуралгъанды. Ол аралагъа урунуу коллективледен иги политика хазырлыкълары болгъан, азамла бла сёлеше, алагъа айтханларын этдире билген келечиле членге айырылгъандыла. Информация-пропаганда араланы ишлерини магъанасы неседи?

Бек алгъа айыр ну округда айырыучуланы араларында бар... ...ишлер... ...да алагы политика ...ишлерин кётюрюудю. Депутатха ол не да бу кандидат ючюн тюзюлей агитация бардырмай, хар бирине тенг онгла къураргъа, аланы платформаларын хар бир айырыучугъа жетдирирге керекди. Битеу этиллик ишни баш магъанасы да алайды: «хар айырыучугъа жетерге».

Бу бюгюледе мен аллай информация-пропаганда аралдан бириндеболгъанма. Ол жетиучи номерли арагы (битеу да Ленин районда аллай араланы саны 16 болады), ол 13-чю номерли Горный айырыу округда къуралгъанды. Бу округда эки айырыу участка (19-чу, 20-чы номерли) бардыла. айырыучуланы саны 6 мингне жетеди. Араны членлерини саны жалан да 11 болады, аланы ишлери бек кёп боллукъду. Биринчи къурау жыйылыуда 7-чи номерли информация-пропаганда араны председателине Н. В. Беспамятный, аны заместителине Ю. И. Жабоев айырылгъандыла.

Араны жарашдырыу, айырыуланы юнюне хазырланыу ишле башланнгандыла. Белгиленнгенине кёре арада айырыучула депутатха кандилатла, юристле бла тюбеширге боллукъдула, битеу керекли литератураны табарыкъдыла. Араны членлери да иги политика хазырлыкълары болгъан, ишни жангыча къурауга тири кьатышхан адамладыла.

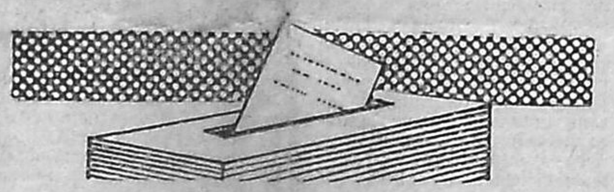
Депутатха кандидатла бла тюбешиулеринде айырыучула аладан кьайсысыны программасы онгду болгъаны, ким жанлы болуп кьол кётюрлюклерни ачыкъларгъа онг табарыкъдыла.

Бирси информация-пропаганда араланы ишлери да ол халда къураладыла. Бек магъаналысы — депутатха кандилатланы айырыучулагъа толусунлай акъыл этерге — аланы билимлерин, къурау хунерлерин да.

Обществобузну праволу къыралны къурауунда бек тюз жолу — законлукъну чегинде ашыкмай айныуду. Жашауубуз ити, тынч, ырахат болурун сюе эсек, властны органларына бек игилени айырайыкъ, бирлешип, кемчиликлени кетерейик. Малкъарлы, кьабартыла, оруслу, чюйютлю — ала барыда партияда бириндиле. Тирлик а, белгилисича, жалан да бирликдеди.

Р. ЖАБОЕВ.

УЛЛУ КЁЛЛЮЛЮК ЭТИЛМЕСИН

4-чю МАРТ - РСФСР-ни, КъМАССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ ЖЕР ЖЕРЛИ СОВЕТЛЕНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛАНЫ КЮНЮДЮ

Халкъ депутатлагъа кандидатла кёргюзтюу

Халкъ депутатланы Ленин район Советини халкъ депутатларына кандидатлагъа бу жолдашла кёргюзтюлгендиле: 1-чи номерли айырыу округдан «Акъ суу» совхозну сют-товар фермасыны урунуу коллективини жыйылыуында ол ферманы ийнеи саууучусу **Аубекир Хакимович Бачиев**, 10-чу номерли айырыу округдан Нальчик горисполкомну председатели **Хамит Махтиевич Будаев**, 55-чи номерли айырыу округдан «Нальчик» совхозну урунуу коллективини жыйылыуында КПСС-ни Ленин райкомуну биринчи секретары **Султан Белостанович Аброков**, 60-чы номерли айырыу округдан Нальчик горисполкомну председатели **Сираждинович Шуайпову** кёргюзтгендиле.

Бахсан нейтрино обсерваторияны коллективи Тырнауз шахар Советни халкъ депутатларына кандидатлагъа 10-чу айырыу округдан тамата инженер **Сергей Васильевич Гиринин** бла тамата рабочий **Ольга Ивановна Ларионова** кёргюзтгендиле.

Къабакъ-Таш совхозну коллективи 1-чи номерли айырыу округдан Совет район Советни халкъ депутатлыгъына кандидатлыгъа совхозну партбюросуну секретары **Сапият Ортабиевна Чочаева** кёргюзтгендиле.

Ленин район Советини халкъ депутатларына кандидатлагъа кёргюзтюлгенлени жыйылыуунда 13-чю номерли айырыу округдан Совет район Советни халкъ депутатына кандидатха «Совет Малкъар» совхозну ишчиси **Ибрагим Теукович Атабиевни** атын айтхандыла.

«Коммунизмге жол» колхозну коллективи 1-чи номерли айырыу округдан Совет район Советни халкъ депутатлыгъына кандидатха колхозну партбюросуну секретары **Сапият Ортабиевна Чочаева** кёргюзтгендиле.

Мамырлыкъны халкъла аралы Ленинчи саугъасыны юсюнден

СССР-ни Баш Советини Президиуму «Халкъланы араларында мамырлыкъны ючлендириу ючюн» деген халкъла аралы Ленинчи саугъаны атын башха тюрлю этгенди. Энди аны атына Мамырлыкъны халкъла аралы Ленинчи саугъасы, деп аталгъанды.

Ол магъаналы атлам шёндюгю кезиуде адам улуну жашауун сакълауда кенг жамауат ючлени этген ишлерин, ядросуз эм ючню хайырланмагъан дунияны къурауну, халкъла аралы ишледе жангы политика оюм этиуню кёргюзтеди.

Президиумну жыйылыуунда саугъаланы эм комитетни юсюнден жангы болумну статусу эм энди боллукъ лауреатланы кандидатураларына къарарыкъ комитетни юсюнден болум къабыл этилгенди. Къаллай политика кёз карамы болгъанына эм къаллай позицияны тутханына да къарамай, кьайсы къыралны да гражданлары кибик, инициатив группала да, миллетле эм халкъла аралы жамауат фондла, организацияла эм къымылдаула, илму эм изилем арала, институтла эм учрежденияла, окъуу юйле да саугъагъа кёргюзтюлюрге боллукъдула.

Кандидатуралагъа къарай туруп, ядро къоркъуулукъну кетериу, сауутланыуну тохтатыу эм сауутсузланыу халкъланы арасында бир бирин ангылауну ючлендириу эм бирге ишлеу демократизациялау, демилитаризациялауга эм гуманизациялаугъа салгъан уллу къыйыны, шёндюгю заманны баш магъаналы проблемаларын тамамлауда мамырлыкъ ючюн тири ишлеюю эм жамаатны сейирлерин къоруулауда арымай-талмай кюрешиую эсге алынадыла.

Саугъагъа кандидатураланы парламентле, парламентле аралы эм башха халкъла аралы организацияла, правительствону эм ООН-нга член болгъан башха къыралланы органлары кёргюзтюрге боллукъдула. Бу процессни башламчыларыны къауумунда жамаат фондла, организацияла эм къымылдаула, илмуну, культураны эм искусствону къуллукъчуларыны ассоциацияла, ала бла бирге уа илму изилем арала, институтла эм учреждения ла, окъуу юйле болургъа боллукъдула. Мамырлыкъны халкъла аралы Ленинчи саугъасыны лауреатлары эм Халкъла аралы Ленинчи саугъаны юсю бла комитетни членлери да саугъагъа тийишлилени кёргюзтюрге эркиндиле.

Комитетни СССР-ни Баш Советини Президиуму 11 адамдан къурайды, аладан 5-си тыш къыраллы гражданладыла. Саугъаны бериую юсюнден онбу Москвада март-апрель айлада жашырын кьол кётюрюу бла комитетни жыйылыуунда этиледи.

Саугъагъа тийишли болгъанлагъа, «Мамырлыкъны халкъла аралы Ленинчи саугъасыны лауреаты» деген диплом, В. И. Ленинни сурату бла алтын майдал эм саугъаны ахча кесеги 50 минг сом ёлчемде не да ол ёлчемни тутхан тыш къыраллы валютада бериледи. Бу саугъагъа бир жолгъа бир ненча адам тийишли болса, аланы хар бирине да диплом да, майдал да бериледи, саугъаны ахча кесеги уа аланы араларында тенг юлешинедиди.

Саугъа эки жылгъа бир кере бериледи. Саугъаны бериую юсюнден комитетни бегими В. И. Ленин туугъан кюн — 22-чи апрелде газетледе басмаланады. Саугъа Москвада бериледи.

Кандидатураланы кёргюзтюу 1990 жылны 1-чи февралында бошалады. Предложенияланы Мамырлыкъны халкъла аралы Ленинчи саугъасыны комитетини адреси бла (Москва, Кремль) жиберирге керекди.

Жангы саугъаны лауреатлары «Халкъланы арасында мамырлыкъны кючлеу ючюн» деген халкъла аралы Ленинчи саугъагъа тийишлилени 40 жылны ичинде ол 60 къыралдан мамырлыкъ ючюн 160 юрешчиге берилгенди. ахшы тёреле рине кертичи боллукъдула.

(ТАСС).

АЛЧЫ БРИГАДАЛАНЫ АДАМЛАРЫ

Тырнауузну «Севкавцветметшахтопроходка» трестини шахта къурулушчулары магъданчыланы шахарында ахшы ишлери бла белгилидиле. Ала жылдан жылгъа производство программаларын артыгъы бла толтура келедиле. Озгъан жылда да ала ол тёрелерине кертичи болгъандай къалгъандыла. Экинчи номерли управленияны шахтопроходчиклери 19-чу октябрге жылдыкъ планларын тотургъандарыны юсюнден рапорт бергендиле. Ол жетишимни болдургъа управленияны участкаларыны, отделлерини коллективлери битеу ишлеп кеслери тамамлайдыла. Анда уа бригадаланы тамасы Г. А. Шперовны участкасында бригадасы ну уллу къыйыны болгъанды.

Николай Иванович Каришкинни бригадасы да кампат жыйын тергеуюнде ...ни коллективин таматасына ол кемчиликлени къурутур ючюн ал кеслиде къаты кюреширге, уллу ангылатыуюретиу иш бардырыргъа тюшгенди.

Проходчиклени хар бирини эки-юч усталыкъгъа бардыла. Аланы бир бирлерин алышындырып ишлерге къоллырындан келедиле. Технологияны жангыртыудан башлап битеу ишлеп кеслери тамамлайдыла. Анда уа бригаланы тамасы Г. А. Шперов ну уллу къыйыны болгъанды.

Николай Иванович Каришкинни бригадасы да кампат жыйын тергеуюнде ...ни коллективин таматасына ол кемчиликлени къурутур ючюн ал кеслиде къаты кюреширге, уллу ангылатыуюретиу иш бардырыргъа тюшгенди.

Проходчиклени хар бирини эки-юч усталыкъгъа бардыла. Аланы бир бирлерин алышындырып ишлерге къоллырындан келедиле. Технологияны жангыртыудан башлап битеу ишлеп кеслери тамамлайдыла. Анда уа бригаланы тамасы Г. А. Шперов ну уллу къыйыны болгъанды.

...сында хуитсыгъандыла ...м чи жерге чыкъгъандыла ...м районну кёчючю Къызыл байрагъы бла саугъаланнгандыла.

— Тау мюлклени асламында бюгюнлюкде малчылыкъ баш бёлюмге саналгъанлай келеди, — дейди колхозну председатели Ильяс Бечелов. — Болса да, мен англагъандан, аны айытыргъа керекли магъана берилмейди. Нек дегенде, малчылыкъны тау болумлагъа келишген бёлюмюне къойчулугъуна, энчи эс бурулмайды. Мюлкде хуурда жолла аладан сора да тутадыла, атла, къойла да тутадыла, бизни болумлада ма бу бёлюм иги айныргъа керекди, анга асламракъ эс бурайыкъ. малчылыкъда специализациялау ишни башлайыкъ деп хазна къайгъырылмайды. Алгъын жыллада биздеги хал да алай эди. Энди уа, арт экю-юч жылдан бери мюлкню баш бёлюмюне къойчулукъну санайбыз. Алай болур ючюн кёп иш да бардырылгъанды. Башха мюлкледен, сёз ючюн, Байсолтанов атлы совхоздан, иги кесек кюй сатып алгъанбыз. Малланы къумаларын игилендиргиз, хайыр алыуну кёбейтиргиз жаны бла талай иш тамамланнганды.

Ол мадарла къойчу къошланы ишлеринде бир белгили тюрленнюлеге келтиргенмидиле? Айхай да. Аланы юсюнден бир-экю сёз айтайыкъ. Быйыл колхозда хар 100 ана къойдан 89 къозу алынгъанды. Хар къойдан къыркъылгъан жюн 2200 граммдан артыкъ болгъанды. Ала юлгюге келтиргиз кёрюмдюле болмагъанларын да англайбыз. Алай озгъан жыллагъа къарагъанда алагъа осалдыла деп айталмайса. Былайда мюлкню таматалары бла специалистлери къойчулукъну тамблагъы кюнюне къаллай къайгъырыулукъ бла къарагъанларын, ол жаны бла не этилгенин да эсге алырчады. Ала айтханнга кёре жуукъ жыллада хар 100 ана къойдан 100 къозу алырча, хар къойдан 3 килограмм жюн алырча, кёбюсю кеси юйретгенди.

А. МАГОМЕДОВ.

Халкъ депутатлагъа кандидатла кёргюзтюу

Халкъ депутатланы Ленин район Советини халкъ депутатларына кандидатлагъа бу жолдашла кёргюзтюлгендиле: 1-чи номерли айырыу округдан «Акъсуу» совхозну сют-товар фермасыны урунуу коллективини жыйылыуунда ол ферманы ийнек саууучусу **Аубекир Хакимович Бачиев**, 10-чу номерли айырыу округдан Нальчик горисполкомну энчи къурулуш - ремонт управлениясыны урунуу коллективини жыйылыуунда ол управлениясыны ишчиси **Евгений Васильевич Глазунов**, 18-чи номерли айырыу округдан ВЛКСМни Ленин райкомуну пленумунда ол районну биринчи секретары **Артур Аубекирович Балагов**, 20-чы номерли айырыу округдан Республикалы полиграфкомбинатны урунуу коллективини жыйылыуунда ол предприятияны ретушёру **Юрий Васильевич Сергеев**, 51-чи номерли айырыу округдан «Къабмалкърембыттехника» бириганиуде конференцияда ол бириганиуню сагъатлагъа ремонт этиучю мастери **Далхат Махтиевич Будаев**, 55-чи номерли айырыу округдан «Нальчик» совхозну урунуу коллективини жыйылыуунда КПСС-ни Ленин райкомуну биринчи секретары **Султан Белостанович Аброков**, 60-чы номерли айырыу округдан Нальчик консерва заводну урунуу коллективини жыйылыуунда ол заводну ишчиси **Тайбат Салиховна Керефова**.

* * *

Тырнауузда автотранспорт предприятияны коллективи кесини жыйылыуунда 87-чи номерли айырыу округдан шахар Советни халкъ депутатына кандидатха водитель **Руслан Хасанович Теммоев**ни кёргюзтенгди.

Вольфрам-молибден ...бинатны тау-транспорт цехини коллективи 14-чю номерли айырыу округдан шахар Советни халкъ депутатына кандидатха водитель **Къайыт Къаншаубиевич Байзуллаев**ни, 54-чю айырыу округдан ол цехни начальниги **Мусса Спраждинович Шуайновну** кёргюзтгендиле.

Бахсан нейтрино обсерваторияны коллективи Тырнауз шахар Советни халкъ депутатларына кандидатлагъа 10-чу айырыу округдан тамата инженер **Сергей Васильевич Гиринин** бла тамата илму къуллукъчу **Валерий Васильевич Кузьминовну**, 11-чи номерли айырыу округдан а илму къуллукъчу **Дахир Даниялович Джаппуевни** кёргюзтюрге оноу этгенди.

Байыкъландырыучу фабриканы коллективи шахар Советни халкъ депутатына кандидатха 35-чи номерли айырыу округдан флотатор **Аминат Алиевна Кахарманованы**, 88-чи номерли айырыу округдан **Галина Григорьевна Есовееваны**, 65-чи номерли айырыу округдан **Тамара Ивановна Савилованы** кёргюзтенгди.

* * *

Огъары Малкъарда халкъны жашау жумушларын жалчытхан юйню коллективи кесини жыйылыуунда 13-чю номерли айырыу округдан Совет район Советни халкъ депутатына кандидатха «Совет Малкъар» совхозну ишчиси **Ибрагим Теукович Атабиевни** атын айтханды.

«Коммунизмге жол» колхозну коллективи 1-чи номерли айырыу округдан Совет район Советни халкъ депутатына кандидатха колхозну парткомуну секретары **Сагит Ортабаевич Чочаевни** кёргюзтенди.

«Къызыл Малкъар» колхозну автогаражыны коллективи 28-чи айырыу округдан Совет район Советни халкъ депутатына кандидатха водитель **Мухадин Мусабиевич Гажоновну** тийишли кёргенди.

Къара Суу элни урунганлары, «Коммунизмге жол» колхозну 2-чи номерли бригадасыны коллективи 4-чю номерли айырыу округдан Совет район Советни халкъ депутатына кандидатха колхозчу **Малик Шамшудинович Созаевни**, орта школну директору **Ранса Муратовна Жабоеваны**, колхозчу **Салих Ибрагимович Гергоковну** кандидатураларын кёргюзтгендиле.

УЧУЗ ЭМ ТАП

Былтыр Чегем районда 586 юй сеть бла келген не да жукъа газны хайырланып башлагъандыла. Янкой, Каменка, Экинчи Чегем, Шалушка элледе юй бийчеле ол тап эм учуз отлукъну онглулугъун кёргендиле.

Районда жашагъанлагъа 30 миллион кубометрге жуукъ газ берилгенди. Жашау жумушланы жалчытыуну ёлчеми ёсе баргъаны райгазда ишлегенледен предприятияны производство мурдорун кючлендирир ючюн къайгъырыуну излейди. Аны къурулушу бошала турады. Ол санда машинала турлукъ жылы мекямла, газ оборудованиягъа ремонт этген мастерскойла да бардыла. Мында битеу республикагъа слесарь-газовиклени хазырлагъан окъуу полигон да боллукъду. Перспективада уа битеу Север Кавказгъа уллу усталыкълары болгъан специалистлени окъутууну къураргъа белгиленеди.

СУРАТДА: (солдан онгга) ийнек саууучу Мухаммат Наршаов, сюрюучю Алай Наршаов, ийнек саууучу Руслан Бешаев. Была Чегем районда Калмыков атлы колхозну сют-товар фермасында ишлейдиле, борчларын тынгылы толтурадыла, нёгерлерини арасында намыслары иги жюрюйдю.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

САУГЪАЛАУ

Къабарты-Малкъар АССРни Баш Советини Президиуму совет музыка искусствода кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн Къабарты-Малкъарны къырал филармониясыны солисткасы вокалисткасы **Гасташева** Наталья Казбулатовнаны Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла саугъалагъанды.

АЛЧЫ БРИГАДАЛАНЫ АДАМЛАРЫ

Тырнауузну «Севкавцветметшахтопроходка» трестини шахта къурулушчулары магъданчыланы шахарында ахшы ишлери бла белгилидиле. Ала жылдан жылгъа производство программаларын артыгъы бла толтура келедиле. Озгъан жылда да ала ол тёрелерине кертичи болгъанлай къалгъандыла. Экинчи номерли управленияны шахтопроходчиклери 19-чу октябрге жыллыкъ иланларын толтургъанларыны юсюнден рапорт бергендиле. Ол жетишимни болдуруугъа управлениясыны битеу коллективи, участкалары, службалары жигер къатышханларына сёз жокъду. Болса да Г. А. Шиперов бла Н. И. Карицкий башчылыкъ этген бригаданы коллективлери артыкъ да аслам юлюш къошханларын энчи белгилерчады.

Шиперовну бригадасы, тауну тюз эниге теше, 5104 кубометр порода къазгъанды, аны 871 кубометри коллективни быйылгъа алгъан борчундан артыкъды. Ол управлениясыны коллективини арасында баргъан социалист эриширде бир бири ызындан юч кере хорлагъанды. Бусагъатлада уа бригада май айны эсебине ишлейди.

Н. И. Карицкий таматалыкъ этген бригаданы коллективи уа жер тюбюнде шахталаны бегитир ючюн 1600 кубометр бетон салгъанды. Ол а планнан 1,6 кере асламды. Бригада кесини бешыллыкъ заданиясын август айда окъуна толтургъанды. Бусагъатлада аны урунуу календарында 1991 жылны апрель айы барады.

Ол эки коллективни юсюнден трестни парткомуну секретары бизни бла ушагъында былай айтханды:

— Бизни трестде, аны къой битеу «Молибден» рудникде да, проходка ишлени жалан да Геннадий Анатольевич Шиперов башчылыкъ этген бригаданы коллективи бардырады. Ишлегенде да иги ишлейди. Ол шёндюгю технология бла специализацияланнган комплексле бла толу жалчытылыпды, болса да аланы ишлери бек кыйынды. Агрегатланы тауушларындан бири айтханны бири эшитмеген, тёгерегин да, башын да къысыр къаяла къуршалагъан, асыры теренден тюбю кёрюнмеген чунгур. Ма аллай болумлада ишлейдиле магъданчыла.

Ишни кыйынлыгъына да къарамай, Г. А. Шиперовну бригадасындан адам кетмей тургъанлы эки жылдан артыкъ болады. Бусагъатлада анда, бригаданы таматасын санамай, беш адам барды. Ишден албугъартханла, аны жигитлик тынчыгъын сайлагъа юрешгенле мында да болгъандыла. Аны себепли коллективни таматасына ол кемчиликлени къурутур ючюн ал кезиуде къаты кюреширгe, уллу ангылатыуюйретиу иш бардырыргъа тюшгенди.

Проходчиклени хар бирини эки-юч усталыкълары бардыла. Аланы бир бирлерин алышындырып ишлерге къолларындан келеди. Технологияны жангыртыудан башлап битеу ишлени кеслери тамамлайдыла. Анда уа бригаданы таматасы Г. А. Шиперовну уллу къыйыны болгъаны баямды.

Николай Иванович Карицкийни бригадасы да капитал ишлени тёртюнчю номерли участкасындан тышында да белгилиди. Бригадагъа интернационал коллектив деп таукел айтыргъа боллукъду. Анда оруслула, къабартылыла, малкъарлыла, осетинлиле эм кёп башха миллетлени келечилери бардыла. Аланы хар бирини юсюнден кёп арыу сёз айтыргъа боллукъду.

Бригаданы таматасы коммунист Н. И. Карицкий КПСС-ни Тырнауз шахар комитетини бюросуна членге бир ненча кере айырылгъанды. Кесини юсюнден хапар айтыргъа артыкъ бек сюймеген, кесни кётюрмеген, ишни халин билген уста къураучуду. Аланы кёбюсюн кеси юйретгенди.

Бригаданы членлери Т. Л. Тохов, А. И. Чуриков да коллективни жамауат жашауна жигер къатышадыла. Сёз ючюн, Тохов участканы профсоюз группасыны таматасыча, адамланы ишге кёллендириу, аланы урунуу эм жашау болумларын игилендириу жаны бла кёп иш этеди. Чуриков а халкъ депутатланы Тырнауз шахар Советини депутатыды.

Коллективде башхала юлгю атырча ишчиле дагъыда бардыла. Коммунистле С. А. Дзыгалов бла С. Т. Пусаков аллай адамладыла. Дзугалов бери жети жыл мындан алгъа капитал ишлени тёртюнчю номерли участкасы къуралгъан кезиуде шахта къурулуш управлениядан келгенди. Насихатчыны, сынауну къурулушчуну сёзюне эс буруп тынгылайдыла.

Магъданчыланы белгилеп айтырча дагъыда бир иги шартлары барды. Ол да нелидессегиз, айтхан сёзлеригиле табыла билгендиле. Сёз ючюн, планны артыгъы бла толтургъа сёз берселе, анга кертичи боладыла, жыйылыугъа къатышыргъа айтсала анга келмей къоймайдыла.

Г. А. Шиперов бла Н. А. Карицкий башчылыкъ этген бригадаланы членлери ишлеринде жюреклери бла берилген, ишчини сыйлы атын бийикде тутхан адамладыла.

Е. ЮШКОВСКИЙ.

Айырыуладан айырыулагъа

АРА ШАХАРЫБЫЗ ЁСЮУНЮ ЖОЛУНДА

КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын эм жер жерли Советлеге айырыула аллы иш кюнден кюнге кюч ала барады. Шондю, айырыуланы юсюнден Законнга демократизациялау жанына бурулгъан тюрлениуле киширилген заманда, халкъ алагъа кимни айырлыкъды? Бек алгъа, ишни жангыча къурау жанлы, жамауат тирликлери болгъан адамланы. Власть Советлеге бериле башлагъан заманда аланы депутатларындан бек уллу жууаплылыкъ сураллыкъды.

Нальчик шахар Советни шондюгю, 20-чы чакъырылыууну депутатларыны хазна къалмай кёбюсю да аллай жамауат ишлерине жууаплы къарагъан, шахарны социально -экономика айныгыугъа къолларындан келгенича болушхан адамладыла.

Шахар Советни бу кюнледе болгъан сессиясында шахарны келирги жылда айныгыуну планына эм озгъан тёрт жылда тамамланнган ишлеге къаралгъанды.

Промышленностда продукция чыгъарыу, битеу алып айтханда, келир бешжыллыкъны ахырына 3557,4 миллион сом багъасы болукъду. Ол а 1986—1989 жыллада чыгъарылгъандан эсе 17 миллион сомгъа кёпдю. Жалгъан тери, нефтепромысел оборудование, чындай, трикотаж эм сютден этилген ашарыкъла, суусап суула дегенча продукцияланы чыгъарыуну ёлчеми ёсе барады.

Адамланы халкъ хайырланнган товарла бла жалчытыуну проблемасын тамамлаугъа шахарны урунуу коллективлери кёслерини юлюшлерин къошадыла. Ол жаны бла озгъан тёрт жылны заданиялары 1,2 процентге артыгъы бла толтурулгъандыла, хар жылгъа юлешгенде продукция чыгъарыу 457,7 миллион сом болгъанды, халкъ хайырланнган товарланы чыгъарыуну быйылгъа белгиленнген планы да 32,7 миллион сомгъа артыгъы бла толтуруллукъду.

Бусагъатда аллай товарланы шахарда кёп предприятияла эм 102 кооператив чыгъарадыла. Ала товарланы 350 тюрлюсюн— кийимле, тери-галантерей, фарфор, ювелир эм башха товарла чыгъарып башлагъандыла. Ол ишде жер жерли сырьё, къалгъан-къулгъанла 30 процентге кёп хайырланыладыла. Аны бла бирге чертирге керекликси—шахарда чыгъарылгъан товарла республикабызда аз сатыладыла. «А» группагъа кирген «Севкавэлектроп р и б о р», «Севкавэлектронмаш», кёп вольтлу, электровакуум, станокла ишлеучю заводла, «Элькор» биригиу, онглары бола тургъанлай, халкъ аслам хайырланнган товарланы чыгъарыуну башларгъа ашыкъмайдыла. Сынау завод 1986 жылда окъуна «Малютка» деген кийим жууучу машинаны чыгъарып эм сатып башларгъа сёз берген эди. Алай бюгюн да ол сёзюне табылмагъанды.

«Искож» комбинат линолеум, электровакуум завод а чыракъла, люстрала, юй адырла чыгъараллыкъдыла. Нальчикчиле аякъ кийимле тигиучю, «Горянка» фабрикаланы, къурулуш материалла чыгъарыучу заводну ишлеринде да халкъны излемлерине эс бурулгъанды деп эслемейдиле. Башда айтылгъан предприятиялада чыгъарылгъан продукцияны качествосу осал болгъаны ючюн алагъа кёп тырман этиледи.

Эл мюлк продукцияны чыгъарыу дайым ёсе барады. Орта эсеп бла хар жыл сайын 7100 тонна жемиш, 12 минг тонна тахта кёгет, 4 минг тоннагъа жуукъ сют, 1200 тонна эт, 26 миллион жумуртха сатыладыла эм ол кёрюмдюле Аш-азыкъ программада белгиленнгенине жуукъалашадыла.

Агропромышленность предприятияланы ырысхы мурдорлары да айнып барадыла—сют комбинатны биринчи кезнюю хайырланыргъа берилгенди, бир къауум предприятиялагъа реконструкция этилгенди. Болушлукъчу эл мюлк предприятияла да иги кесек продукция чыгъарадыла. Ала озгъан жылда 300 тонна эт, 180 центнер сют, 1052 тонна жемиш бла тахта кёгет сатхандыла. Быйыл шахарда жашагъанлагъа энчи мюлкле къурар ючюн 295 гектар жер берилгенди, тахта кёгетле ёсдюрюучю товариществоланы къолларында да 714 гектар жер барды.

Шахарны адамларын ашазыкъ продуктла бла жалчытыр ючюн бир жылгъа 10,1 минг тонна эт, 150 минг тонна сют, 20 минг тонна тахта кёгет, 70 миллион жумуртха керек боладыла. Бёлюнгенге а 5,6 минг тонна эт, 115 минг тонна сют, 16 минг тонна жемиш, 4 минг тонна тахта кёгет, 60 миллион жумуртха этиледи. Жетишмегенин жалан да пландан эсе аслам продукция чыгъарып, болушлукъчу эм энчи мюлклени айныгыу жетишдирирге боллукъду.

Жерлени энчи эм болушлукъчу мюлклеге юлешиуде чюйреликле кёплени жарсытадыла. Устазлагъа, врачлагъа, юйретиучюлеге жерле Бахсанда бериледиле, алагъа уа ары жюрюп бахча этген бек кыйынды.

Капитал къурулушда, бютюн бек социальный айныгыу жаны бла айтханда, быйыл 1600 юйюрге фатар берилгенди. Соцкультбытны айныгыуда да алгъа атламла этилгендиле — 700 жери болгъан сабий садла, 100 адамгъа жери болгъан наркология диспансер, «Стрелка» микрорайонда химчистканы фабрикасы, Гагарин орамда жашау жумушланы жалчытхан комбинат хайырланыргъа берилгендиле. Болса да къурулуш комплексни ишинде, онгла да бола тургъанлай, уллу тюрлениуле жокъдула. Бизни шахарыбызны мюлк байламлыкъланы жюрютюню тап жарашдырылгъан системасы болургъа керекди да, анга да шахар Советни депутатлары эс бурурла деп ышанабыз. Нек дегенде, ол ишде тюрлениуле болмасала, биз 2000-чи жылгъа хар юйюрню фатар не да энчи юй бла жалчытыуну программасын толтураллыкъ тюйюлбюз. Бюгюнлюнде предприятиялада, организациялада, райисполкомлада фатар алыргъа очередледе 14039 юйюр турады, жыл сайын алагъа 900 юйюр къошулады. Алайды да, къурулуш индустрияны битеу ючюн социальный жанына бурмай жарарыкъ тюйюлдю.

Шахар Советни сессияларында депутатла ол вопросну бир кере кётюрюп къоймагъандыла, андан тышында терен оюмлу предложенияла да бередиле. Сёзсюз, келе тургъан айырыулада адамла аланы жарсыуларын ангылагъан, иш эте билген кандидатла ючюн къол кётюрлюкдюле.

Быйыл экология тазалыкъны сакълау жаны бла иги кесек иш этилген эсе да бу жаны бла проблемала б а р д ы л а. Промышленность предприятиясла хауагъа кёп заранлы затла чыгъарадыла. Шахарны орамларында кюн сайын 30 минг автомобиль жюрюйдю, транспортха техника жаны бла контроль къарыусуздуду.

Предприятияла техника кереклеге сууну экинчи кере хайырланыуну, аны тазалыгъын жалчытмайдыла. Аланы санында телемеханика аппаратура, «Стройдеталь» заводланы, «Къабмалкъпроекткъурулуш» биригиуню бёлюмлерин, «Искож» комбинатны, 2-чи номерли пассажир - автотранспорт предприятияны айтыргъа боллукъду.

Шахарда халкъны жашау жумушларын жалчытыу, сатыу-алыуну къурау кенгертиле барадыла. Бусагъатда Нальчикде жашау жумушланы жалчытхан 199, ол санда 12 специализациялангман предприятие бла организация бардыла.

Быйыл халкъгъа планда белгиленнгенинден эсе ашазыкъ эм промышленность товарла 37,6 миллион сомгъа кёп сатылгъандыла. Болса да бу ишде да кемчиликле бардыла, дефицит кёбейе барады.

Шахарны жашауун къайсы жаныз алып къарасанг да, шондюгю айырыу кампанияда айырыллыкъ депутатлагъа иш бек кёп боллукъду. Шахар Советни 20-чы чакъырылыууну депутатларыны асламысы кеслерин жашау тириликлери болгъан адамлача кёргюзтгендиле. Алагъа 70-ден аслам наказ берилген эди, аланы кёбюсю толтурулгъанды эм толтурула турады. Халкъ ышаннган адамланы не къадар тири болуулары бла жашаубузну игилениую, къолайлы болууу къаты байламлыдыла.

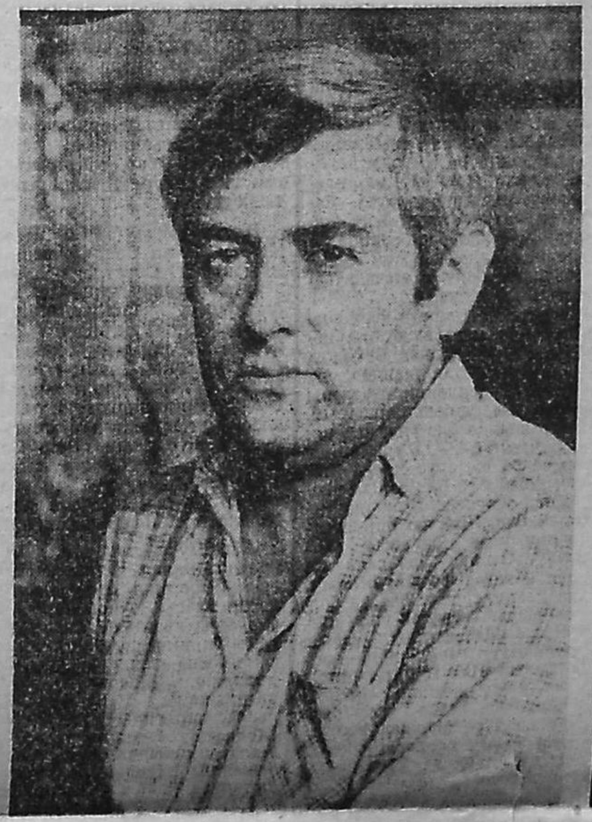
Ю. УЗДЕНОВ,
Нальчик шахар исполкомну председателини заместители.

Нальчикни «Шуёхлукъ комбинатыны кеттель цехинде тыш къыраллы роботланы орнатыу къыстау бардырылады. Ала тишириу колготкаланы чыгъарыуда хайырланыллыкъдыла. Аллай агрегатланы орнатып бошагъандан сора аланы он экиси бла бир жылгъа 6 миллиондан аслам колготка чыгъарыргъа боллукъду.

СУРАТДА: цехни ишчиси Аминат Тамазова.

Суратны М. Суанов алгъанды.

СУРАТДА: Нальчикде кёп вольтлу аппаратура заводну алчы слесары Хабас Хавпачев. Ол РСФСР-ни Электротехника промышленность министерствосуну ударнигиди.

Суратны В. Шомахов алгъанды.

ЖАНГЫ КООПЕРАТИВ

Былтыр элни аякъ кийимле тигиучю фабрикасында 260 минг къауум аякъ кийим тигерге белгиленнген эди. Алай коллектив ол борчун декабрь айда окъуна толтургъанды. Къошакъ халда аслам сураллган товарладан 150 минг сом багъасы чыгъарылгъанды.

Предприятияны продукциясы складлада кёп турмайды. Анга ассортиментни дайым жангыртып туруу ахшы себеплик этеди. Жангы аякъ кийимлени аслам санда чыгъарыуну жолу танг несек къысхартылгъанды. Алгъын сынау участкада жарашдырылгъан жангы юлгю произведствогъа сингдирилгинчи, башдагъы организацияладан эркинлик алгъынчы бир пенча ай керек болуп тургъанды.

Урунуу коллективни советини башламчылыгъы бла сынау участканы мурдорунда «Мода» кооператив къуралгъанды. Аны себебинден энди жангы юлгюлени жарашдырыуну бла аланы сингдириую арасында бир пенча кюн керек болады. Кооперативле сабийлеге бла абаданлагъа модалы аякъ кийимлени тигиную да къурагъандыла. Ая сайын аладан 30—40 минг сом багъасы чыгъарылады.

Ленинчи саугъагъа кёргюзтюлгенди

АХШЫЛАНЫ ДА АХШЫСЫ

Къайсы халкъны да атын аны махтаулу адамлары айтдыradыла. Бизни да бола келгендиле аллай адамларыбыз. Аланы араларында Къайсын Кулиевден къолайлы инсан болмагъанды. Аны алайлыгъына шагъатлыкъ этген шартла аз тюйюлдюле. Къабарты-Малкъарда, мени акъылыма кёре, бек уллу байрам Къайсынны 60-жыллыгъын белгилегенде болгъан эди. Бирси жыйылыугъача болмай, ол къууанчха жораланнган жыйылыугъа уллу адамла, литературны, искусствону чынды деулери битеу къыралдан келген эдиле. Къайсынны жерлешлери да анда чексиз кёп эдиле. Эзиледи, шахарлада жыйылгъан жамауат жарасына угъай, ташны жарасына да жарсыгъанды.

Поэт дунияда недеи да бек адамны бийикге салгъанды. Аны намысын, сыйын сакълар ючюн, ол бир затны арасында бир оюмгъа келишмеген, ашыгъыулу жазылгъан чыгъарма жокъду.

Къайсын, десант аскерде къуллукъ эте, душман ителеген жерлеге парашют бла жюзден аслам кере тюшгенди. Урушда аллайла Къайсындан сора да кёп болгъандыла. Къайсынны кишилиги жалан да ол затда кёрюнюп къалмагъанды. Тюзлюкню, намысны сакъларгъа керек болса, ол бир адамгъа да къабау этмегенди. Аны себепли адамла аны чексиз буюргъанларын менден да алгъа эшитип, Душанбеге мени юсюмден жазып турады».

Мен аны кёзлерине жашыртын къарадым. Ала мудах эдиле. Бети да иги тюйюл эди. «Хорлата башлагъанды»,—дедим мен ичимден. Ол къоркъуу жюрегими къыйнады. Тынгылап турмаз ючюн: «Мен тютюнню къоялмагъанча, жазгъанны къоялмагъанла бардыла»,—дедим. «Ол къарт да сени юсюнгден ётюрюклени алай жазгъанлай тура эсе, къыстагъан эт!—деди Къайсын ауруу сел болгъанча, тирилип. — Жадгъан дау бла адамланы тутдура келгендиле да, бусагъатда да алай умут эди сизден,—деди Къайсын. —Ары жетсек, самолетну тёгерек айландырып, манга Минги тауну бир кёргюзтюгюз».

Къайсынны ыразы этер ючюн, лётчикле не тюрлю ишни тамамларгъа да угъай дерик тюйюл эдиле. Алай Кавказгъа жетгенлеринде, Минги тауну къара булутла жабып эдиле.

Машина аэропортдан чыкъгъанлай, жерлешлери Къайсын бла саламлашдыла. тансыкъладыла. Ол алагъа бери келгенлери ючюн жюрекден ыспас этди.

«Онг болса, бир да къуруса да. Чегемни тюзлерин кёргюзтюгюз бюгюн манга. Ол группагъа уллу иш сынауу болгъан, комбинатны техника бёлюмюню начальнигы, коммунист Александр Николаевич Тоцкоглас башюсюнден жууаплылыкъны сеюучюн жууаплылыкъны сеюучюн жууаплылыкъны сеюучюн

Ленинчи саугъагъа кёргюзтюлгенди

АХШЫЛАНЫ ДА АХШЫСЫ

Къайсы халкъны да атын аны махтаулу адамлары айтырадыла. Бизни да бола келгендиле аллай адамларыбыз. Аланы араларында Къайсын Кулиевден кюлайлы инсан болмагъанды. Аны аланлыгъына шагъатлыкъ этген шартла аз тюйюлдюле. Къабарты-Малкъарда, мени акъылыма кере, бек уллу байрам Къайсынны 60-жыллыгъын белгилегенде болгъан эди. Бирси жыйылыугъа чакъырылмагъанча болмай, ол кууанчха жораланнган жыйылыугъа уллу адамла, литератураны, искусствону чынтды деулери битеу къыралдан келген эдиле. Къайсынны жерлешлери да анда чексиз кёп эдиле. Элледен, шахарладан жыйылгъан жамауат бери сыйынып болмай эди.

Халкъыбызгъа бек уллу жарсыуладан бири уа Къайсынны ичер суугу тауусулгъан кюн келген эди. Ол къалай къаранды кюн эди! Жерибизни къара булутла басып, жауун челекден къуйгъанча жауа эди. Нальчикни орамларын толтуруп, суула агъа эдиле. Халкъ а хайда кел, хайда кел. Тохтау жокъ эди. Адам кёпден, орамлада машина жюрюмей эди. Топ-топ болуп, бир Огъары Малкъардан, бир Огъары Бахсандан, бир Ташлы Таладан, эллени, шахарланы къайсы бириндан да адамланы жюреклерин мудахлыкъ сыйырып жете эдиле. Аланы араларында оруслула, къабартылыла, чюйютлюле, эбзеле, эрменлиле — къыралдагъы миллетлени барысындан да адамла бар эдиле. Ол кюнгю бушуу аланы барысыны да бушуулары эди.

Къайсын аллай уллу хурметге кёп къыйынлыкъланы хорлап жетгенди. Ол керти да уллу фахмусу болгъан назмучу эди. Аны бла ушакъ этсенг, аны битеудюния литератураны, искусствону терен билгенине сейирсине эдинг. Ол затланы юсюнден кёп айтылгъанды, кёп жазылгъанды. Аны себепли мен бу жол Къайсынны адамлыгъыны, огъурлулугъуну, кишилигини юсюндён айтырга сюеме.

Аны бек баш илишанларындан бири адамлагъа терен сюймеклиги болгъаныды. Ол сюймеклик анга кюч бергенлей, аны жашауундан къуурандыргъанлай тургъанды. Къайсын кесини назмуларында адамланы да бир бирни сюерге, айны жарыгъына, кюнню жылыуына къуурга билирге юйретгенди. Ол затлада аны акъыллылыгъы, огъурлулугъу кёрюнгендиле. Ол жашагъан жыллада адамгъа угъай, ташха да къыйын эди. Ол къыйынлыкъланы кётюрмей, адам угъай, таш окъуна жаралы болгъанды. Жолу не бек къыйын болса да, Къайсын бютюн жумушакъ, бютюн огъурлу бола баргъанды. Ол адамны жарасына угъай, ташны жарасына да жарсыгъанды.

Поэт дунияда неден да бек адамны бийикге салгъанды. Аны намысын, сыйын сакълар ючун, ол бир затны арасында бир юмгъа келишмеген, ашыгъыулу жазылгъан чыгъарма жокъду.

Къайсын, десант аскерде къуллукъ эте, душман иелеген жерлеге парашют бла жюзден аслам кере тюшгенди. Урушда аллайла Къайсындан сора да кёп болгъандыла. Къайсынны кишилиги жалан да ол затда кёрюнюп къалмагъанды. Тюзлюкню, намысны сакъларгъа керек болса, ол бир адамгъа да кёзбау этмегенди. Аны себепли адамла аны чексиз сюйгендиле. Къайсынны сюймезге онг жокъ эди. Ол жетген жерине жарыкълыкъ келтире келе эди.

Туугъан жерин аныча сюйген адам болмаз дерчады. Аны кабинетине кирсенг, столунда, бир къыйыры да сынып, ташдан ишленген тютюн орунну кёрюр эдинг. Бир кере: «Къайсын, менде хрусталь пепельница барды. Алышайыкъ»,—дегенимде, кёлю бла: «Бу жол а болмачы затны айтдынг. Хрусталь бизни жерибизни ташына тенг къалай болур?!»—деген эди.

Ол бизни жерибизни ташын, суугун, агъачын да алай къаты сюйгенди. Барыбыз да билебиз: уруш бошалгъандан сора Къайсынны кёчюрюлген халкъыны ызындан бармай къалыргъа онгу да болгъанды. «Угъай, мен халкъымы биргесине болургъа керекме»,—деп Къ. Кулиев Къыргъызстаннга атланнганды. Ары кетерден алгъа ол Кавказгъа, туугъан жерине келип, тюп болгъан эллени, ханс басхан арбазлары кёргенди. Не тюрлю кёзыгылыкъны да хорлай келген батыр жаш ол кюн кёз жашларын тыялмагъанды. «Осуят» деген позманы жигити Харун да артда аныча жилягъанды.

Кёчгюнчюлюк халкъны бек сындыргъанды. Къайсын ол артыкълыкъны унутуп бир кюн да турмагъанды.

Къайсынны кёре, бир кере Москвада больницагъа киргенимде, ол андан кетерге хазырлана тура эди. Кёп хапар айтдыкъ. Сора: «Нальчикге бирге къайта барырбыз»,—дегенимде, «Таджикиле конкурс бардыргъандыла да, назмуларым ючун манга саугъа берирге оноу этгендиле. Эки-юч кере да бери келип, бек тилеп кетгендиле. Мен Душанбеге къайта барлыкъма. Бет этип, сёз берип къойгъанма»,—деди.

Мен аны жангы саугъасы бла алгъышладым. Мени айтханымы эшитмегенча, сагъышланып, бир заманда да этмеучюсюча этип, поэт тарыгъып башлады:

«Ол биягъы, манга саугъа буюргъанларын менден да алгъа эшитип, Душанбеге мени юсюмден жазып турады».

Мен аны кёзлерине жапшыртын къарадым. Ала мудах эдиле. Бети да ниги тюйюл эди. «Хорлата башлагъанды»,—дедим мен ичимден. Ол къоркъуу жюрегими къыйнады. Тынгылап турмаз ючун: «Мен тютюнню къоялмагъанча, жазгъанны къоялмагъанла бардыла»,—дедим. «Ол кърт да сени юсюнгден ётюрюклени алай жазгъанлай тура эсе, къыстагъан эт!—деди Къайсын ауруу сел болгъанча, тирилип. — Жалгъан дау бла адамланы тутдура келгендиле да, бусагъатда да алай умут этедиле».

Къайсынны сёзюн телефонну зынгырдагъаны бёлдю. Аны чолпусун алып, къулагъына тута: «Алейкум салам, Тимбора Кубатиевич! — деди Къайсын. — Угъайугъай, жукъламайма, къонагъым барды. Бусагъат санга барабыз».

Т. К. Мальбахов тогъузунчу этажда жата кёре эдим. Ыз келгенде, ол олтуруп, газет окъуп тура эди. Биз анда иги кесек турдукъ. Чыгъып эннге энип тебиреген-нибизде: «Тимбораны ауругъанына бек жарсыйма. Эки халкъны да, бир бирлери бла жарашдырып, тап тутады, — деди Къайсын. — Мынга бир зат болуп къалыр деп, бек къоркъама».

Къыйын кюнюнде да аллай затланы юсюнден сагъыш этгени ючун анга ким да уллу ыспас этерча эди. Аны саулугъу хар кюнден осал бола бара эди. Бир эртденликде ише кетерни аллында больницагъа телефон бла сёлешдим. Палатада саусузну биргесине Элизат тура эди. Телефонда аны ауазы Москвадан къарыусуз эшитилди: «Нечик иги болду сёлешгенинг. Ишибиз иги тюйюлдю».

—Къой, Къайсынгга эшитдирип алай айтма.

— Сёзюбюз ачыкъ болгъанды. Бирси кюн Нальчикге къайтабыз. Жатып болмаса, олтуруп бараллыкъ тюйюлдю. Борис Чабдаровха айт да Минводха медицина машина ийсин...»

Анга тюберге ары кёп машина бла талай адам келген эди. Алагъа таматалыкъ этген Жанакъаит Залиханов эди. Ол, аэропортну таматасы бла сёлешип, бизни медицина машинабызны самолётну къатына элтгинчи, андан тюшген пассажирле сейирлик хапар айтдыла.

Къыйын ауругъан Къайсынны Москвада носилка бла самолётха сала туруп, аны ашыра кёп адам келгенди. Лётчикле иш да аны тёгеретинде айлана эдиле. Аланы таматалары:

— Биз сени бек тынч учуруп жетдиребиз Минводха, — деди Къайсынгга.

«Мени бир тилеригим бар эди сизден,—деди Къайсын. —Ары жетсек, самолетну тёгерек айландырып, манга Минги тауну бир кёргюзтюгюз».

Къайсынны ыразы этер ючун, летчикле не тюрлю ишни тамамларгъа да угъай дерик тюйюл эдиле. Алай Кавказгъа жетгенлеринде, Минги тауну къара булутла жабып эдиле.

Машина аэропортдан чыкъгъанлай, жерлешлери Къайсын бла саламлашдыла, танысыкъладыла. Ол алагъа бери келгенлери ючун жюрекден ыспас этди.

«Онг болса, бир да къуруса да, Чегемни тюзлерин кёргюзтюгюз бюгюн манга, —деп тиледи ол. —Юйге кирсем, мен энди андан саулай чыкъмам...»

Жарсыугъа, кёп бармай иш Къайсын кеси айтханча болду. Бизни халкъыбызны ёкюлюню кёзлери жабылгъан эдиле. «Ёлсем, 1-чи Чегем элде юйюмю аллында асырагъыз», — деп осуят этген эди поэт.

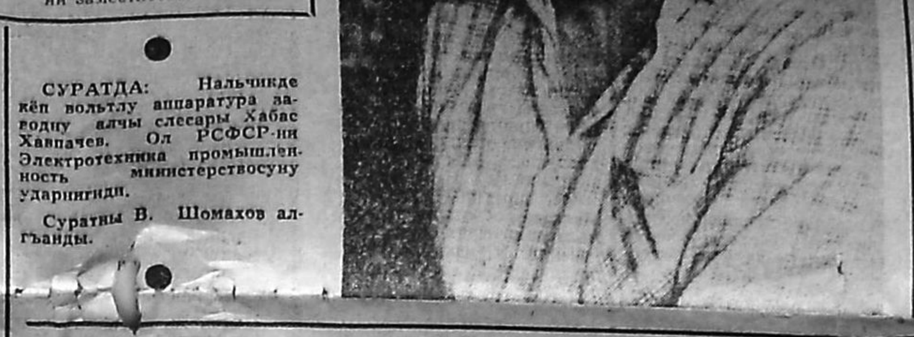
Ол осуятны толтурмазгъа умут этгенле да болгъандыла. Алай халкъ алагъа кеслерини ол ниетлерин толтургъа эркинлик бермегенди. «Къайсынны осуятын толтурмай къоярыкъ тюйюлбюз», — деп, жаш, къарт да къалмай бирден сюелгенлери белгилиди...

Бусагъатда аны юйюнде музей ачылгъанды, аны арбазында халкъ поэтни ташдан ишленнген эскермеси къаяча бёкем сюеледи.

Къабарты - Малкъарны халкъ поэти, СССР-ни эм РСФСР-ни Къырал саугъаларыны лауреаты Къайсын Кулиевни аты аны хар окъуучусуну жюрегинде кесине эркин орун талханды. Халкъ саулукъдан, Къайсын бир заманда да унутуллукъ тюйюлдю. Мындан алда жамауатны тилеги бла республиканы ара шахарында Мамырлыкъ проспектге Къайсын Кулиевни аты аталгъанды. Ол хапар бизни эллерибизге къууанч келтиргенди, жюреклерибизге энтда да бир кере ырахатлыкъ бергенди.

Къайсынны къыйыны бир заманда да тас боллукъ тюйюлдю. Къыйын ауруп тургъанлай окъуна, кесини ахыр кюнлеринде Къайсын не къадар иш тындыргъанды. «Адам. Къанатлы. Терек» деген китабын да поэт ол кезиуде жарашдырып бошагъанды. Ол аны кёралмай къалгъанды. Бу китап форма магъана жаны бла да совет поэзиягъа уллу къошумчулукъ болгъанды. Къайсынны ол иши Ленинчи саугъагъа кёргюзтюлгенди. Аламат китап бизге ол саугъаны келтирлигине бир тюрлю ишеклик жокъду.

И. АХМАТОВ,
филология илмуланы доктору, профессор.

СУРАТДА: Нальчикде кёп вольтлу аппаратура заводну алчы слесары Хабас Хавпачев. Ол РСФСР-ни Электротехника промышленность министерствосуну ударнигиди.

Суратны В. Шомахов алгъанды.

Халкъ контроль—ишде

СЫЙЛЫ БОРЧНУ ТОЛТУРГЪАНЛА

Адам не ишде да анга этилген ышаныулукъну бир минутха да унутмазгъа, къртичи болургъа, битеу ючюн кесини бойнуна салынган борчланы тамамлаугъа бургъа керекди. Бизни ниет кодексибизде да аны юсюнден энчи айтылгъанды.

Промышленностда, эл мюлкде, халкъ мюлкню къайсы бёлюмюнде урынганланы ол ниетде юйретиу жаны бла халкъ контрольну органлары магъаналы иш тамамлагъанларын айтырыкъды.

Дунияда биринчи социалист къыралны къурай туруп В. И. Ленин баш борчладан бирине контрольну органларын къурауну, алады социализмни ниетлерин урынган халкъгъа къуурга керекди. Ол ниетни толтурмагъа, ол группагъа уллу иш сынауу болгъан, комбинатны техника бёлюмюню начальниги, коммунист Александр Николаевич Тоикоглас башчылыкъ этеди.

Комбинатда халкъ контролёрлагъа комбинатны администрациясы, парткому кеслерини чынтды болушлукъчуларынача къарайдыла, ара байлыкъны къорагъусыз сакълауда, урууу низамны кючлеуде, хар неде да аяулукъ ючюн юрешде алагъа бек ышанадыла. Ол борчну толтуруу жаны бла сизни халкъ контроль группагъыз озгъан отчёт кезиую ичинде къалай ишлегенди?— деп сорама Александр Николаевичге, аны бла ушакъны башлай.

— Жылны ичинде группабыз бардыргъан кёп тюрлю тинтиу ишлени къысха айтып ангылатхан къыйынды. —дегенди ол.—Кесигиз билгенликден, комбинат уллу предприятияды. Аны бла бирге эт комбинатда чыгъарылгъан продукцияны толусунлай къоранчсыз сакълап, тийишли жерлеге жиберир ючюн бизге буюрулгъан иш ючюн жууаплылыкъны терен сезип ишлерге, хар затха да кёзакълакъ болургъа тюшеди. Не букъдурур кереги барды, продукцияга къол жетдирирге сюйгенле алыкъа бардыла. Бизге уа социалист ырысхыны аллайладан сакълау жаны бла борч салынады. Бизни комбинатда ол борч халкъ контроль группаны— 30 адамны бойнуна салынганды. Группаны алты секцияга юлешгенбиз. Ала кеслерини ишлерин алгъадан жарашдырылгъан планлагъа кёре бардырадыла. Халкъ контроль группаны секцияларын артыгъыракъ да комбинатны цехлеринде жангы техниканы производствога сингдириуге, алчы технологияны хайырланыугъа, къырал планланы эм социалист борчланы толууларын, продукцияны качествосуна дайым эс бургъанлай турадыла. Биз социалист ара мюлкню сакълаугъа болушуу жаны бла артыгъыракъ да кёп иш бардырабыз. Ишчилени урууу болумларын игилендириуге, цехледе, ишчи жерледе тазалыкъны сакъ лаугъа тийишли магъана бериледи. Халкъ контролёрла барысы да буюрулгъан иш ючюн жууаплылыкъны сезип, кёл салып ишлейдиле десем, ётюрюк боллукъ тюйюлдю. Ол ишге артыгъыракъ да техника бёлюмю инженери Нелля Васильевна Варитлова, мюлк ишчи Михаил Яковлевич Шаповалов, ветеринар иш жаны бла бёлюмню контролёру Вера Кудаева эм башхала бютюн да тири къатышханларын айтыргъа сюеме.

Кертиди, комбинатда халкъ контролёрлагъа тынч тюйюлдю. Мында социалист ырысхыны къоранчсыз сакълаугъа дайым эс бургъанлай турургъа тюшеди. Жалан быйыл окъуна ала 14 рейд бардыргъандыла. Ол кезиуледе кёп кемчиликле ачыкъланнганын, аланы кетерир ючюн администрациягъа, партия организациягъа уллу болушханларын белгилерге боллукъду.

Сёз ючюн, 20-чы январда халкъ контроль группаны председатели жол. Тонкогласны башчылыгъы бла бардырылгъан рейдни незиуюнде малланы сойгъан участкада техника сырьё жюклениучюю къаханладан экиси бузулуп ишлемей тургъаны ачыкъланнган эди. Мында экинчи насосну ишлетирге тебиреген-лерине, ол да жарамсыз болгъаны ачыкъланнганды. Къысха болжалны ичинде эки насосну да чырмаусуз ишлерча этерге онг табылгъан эди. Алай Москвагъа иерге хазырлана тургъан къыймаланы качестволарыны керекли-сича болмагъаныны хатасындан, ара шахардан келген рефрежератор машинаны артха къурлай къайтарырга тюшгенди.

Администация эм партком халкъ контроль группа бардырган рейдни материалын сюзгенден сора ол кюн дежурналыкъ этген машинистле буюрулгъан ишни керекли-сича толтурмагъанларыючюн выговорла алгъандыла.

Андан сора да халкъ контролёрла кеслерини ишлерин жарашдырылгъан планига кёре бардыра, комбинатны коллективине салынган борчланы жетишимли толтурур ючюн юреше тири къатышадыла, предприятияны дирекциясына эм партия организациясына хар кюнлюк ишлери бла болушадыла.

М. КУЧУКОВ,
КъМАССР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусу.

Васковскийни машинасында уа 7 килограмм къыйма жетишмегени, Колдейни машинасында уа 6 килограмм артыкъ болгъаны ачыкъланнганды. Бирси машинала да иш тюз ма алай эди.

Ол рейдни материалы парткомну эм администацияны къарауларына берилгенден сора комбинатны къыйма этген эм холодильный цехлеринде профилактика иш бардырылгъанды. Цехлени начальниклери Альберт Абазовха, Зульчар Эльгаровха ишлерине суукъ къарагъанлары ючюн выговорла берилгенди. Экспедиторланы арасында да ангылатыу иш бардырылгъанды.

Быйыл июнь айны ахырында бардырылгъан тинтиуде халкъ контролёрла Иван Ираклиевич Лобжанидзе башчылыкъ этген компрессорный цехде нагос бузулуп, къыймала къургъакъсытылгъан участкагъа хауа керекли-сича бармагъаныны хатасындан продукция бузула тургъаны ачыкъланнган эди. Мында экинчи насосну ишлетирге тебиреген-лерине, ол да жарамсыз болгъаны ачыкъланнганды. Къысха болжалны ичинде эки насосну да чырмаусуз ишлерча этерге онг табылгъан эди. Алай Москвагъа иерге хазырлана тургъан къыймаланы качестволарыны керекли-сича болмагъаныны хатасындан, ара шахардан келген рефрежератор машинаны артха къурлай къайтарырга тюшгенди.

Администация эм партком халкъ контроль группа бардырган рейдни материалын сюзгенден сора ол кюн дежурналыкъ этген машинистле буюрулгъан ишни керекли-сича толтурмагъанлары ючюн выговорла алгъандыла.

Андан сора да халкъ контролёрла кеслерини ишлерин жарашдырылгъан планига кёре бардыра, комбинатны коллективине салынган борчланы жетишимли толтурур ючюн юреше тири къатышадыла, предприятияны дирекциясына эм партия организациясына хар кюнлюк ишлери бла болушадыла.

М. КУЧУКОВ,
КъМАССР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусу.

КЪАДАР ДЕГЕНИНГ...

(Очерк)

Ким къалай да десин — журналистни иши къыйынды-тынчды деп.. Мени уа хар заманда да, къайры, къайсы элге атланнганда да, бир оюм жюрегиме тюйрелгенлей турады. Къыралына, халкъына тюз шетли къуллукъ этген, махтаугъа тийишли адам табылмаз деп угъай, аллай огъурлу адамланы юслеринден жазаргъа тийишли сёз табалырмамы деген сагъышдама. Баям, аллай оюмладан мени башха тенглерим да кери болмаза, Алай ким билсин, бирле жаш къозучукъну базугун тобукъларына салып тартхан кюнледе, бирле уа ирик жиликлеге бармакъ араларын жарашдырадыла.

Къадар дегенинг аламатды. Къобуз бир макъамны къатлагъандыкъгъа, хар адамны да аякъ алышы уа бир кибик тюйюлдю. Хар ким да хунерине кёре. Бу жол да мен, Кёнделенде жашагъан, сиз суратда кёрген огъурлу тиширыу Боташева Фатимат бла ушакъ этген кезиуде да башда айта келгенча сагъышларым тереземи къагъа тургъандыла.

Эшитемисе, Россия? Санга сёлешеди жашыр.

Жаным, къаным бла да мен сенме ёмюрге.

Сени палахдан къутхарыуду къайгылы сагъышым.

Къууанч эсе — бирге, бушуу эсе да — бирге! деп жазгъанды Керим Отаров кесини «Эшит мени, Россия» деген назмусунда. Ол сёзле Боташева Фатиматны урунуу эм жашау жолуна келишмеселе, мен аланы юлгюге да келтирмез эдим. Къыралыбызны бу чекге жетиую, къалай уякъ жолну келген эсе да, Фатиматны жашау жолу да аллай бир къыйын, айланчлы да болгъанды.

Барыбызгъа да белгилисича, къыралыбызны капиталимден социалист жашау халгъа, жашау ызгъа кёчюю, юй адырланы бир танкадан алыу, экиничисине салгъанча тюйюл эди. Шахарларыбызда заводла, фабрикала ишлеу, эллерибизде колхозла, совхозла къурау, класс душманла бла юрешиу жыллары бла да къаты байламлыкъла.

1917—1937 жыллада, сенми къолай, менми къолай деген, Совет властны мурдор ташын салыуну да жыллары... Адамланы акъылларын тюрлендириую, жангы жашауну онглулугъун кёргюзтюю да жыллары. Къыралыбызны тарых ызында да ол кезиуле энчи жери аладыла. Кёп башха тау элледа, Кёнделенде да ара мюлкле къуралдыла. Ары дери да жашлары уландыкъ борулары

революционер Ахмат Мусукаевни, экиничисине уа ара шахарыбыз Москвадан келип, жангы жашауну барыу халкъна себеплик этип тургъан революционер А. А. Андреевни атын атайдыла. Кёнделенчи къыз Боташева Фатимат да ара мюлкге тири къатышады. Бир къауум тенг къызы бла бирге, Ленинни комсомолгъа да киреди. 1935 жылда уа анга жигер

окъуна ишге къадалады. Он бармакъ къыйыны бла, магылайын терлетип жашай келген таулула, анда да аман айтдырмагъандыла кеслерине. Битеу совет халкъны баш борчу, уруш тозуратхан халкъ мюлкню аякъ юсюне салыу болгъанын терен ангылагъандыла. Къыралыбызны къадары, бизни да къадарыбыз эди. Алай эсе уа былайда бир къауум тарихлеге да эс бура барыуну тюзге санайма.

Тергеулеге кёре, фашист ууучлауучула къыралыбызда 1710 шахарны бла посёлканы, 70 мингге жуукъ элни, 32 мингге жуукъ промышленность предприятияны, 1876 колхозну бла совхозну, 2890 машина-трактор станцияны уатхандыла, бузгъандыла. Башха уакъ къоранчланы айтмай, башха ырысхыны айтмай окъуна къойсакъда, союп ашагъан, не да жюклеп кеси къыралларына ашыргъан туар малланы саны 71 миллион болгъанды.

Сен, мен эм башхала да бирден ала, жигер ишлемесек ол къоранчланы аякъ юслерине салгъан бютюн да къыйын болур эди. Боташева Фатиматча жигер тиширыуларыбыз да аны алайлыгъын терен ангылагъандыла. Ол, Чюй суудан бир башха жанына илипин къазгъанланы араларында ишлей, аны заманында хайырланыргъа берир ючюн уллу къыйын салгъанды.

— Ингирге дери ариуланып, тазалап кеткен илипинибиз эртденликге тобукъгъа келе суудан толуп къалыучу эди. Суууп челекле бла ташып, тышына тёгюп бошагъынчы уа къазар, топуракъ алыр онгу да жокъ эди. Кюн узуну ишлесек, мардабызны толтурсакъ 800 грамм ётмек бере эдиле. Артыгъыракъ ишлегенлеге уа къошакъ халда дагъыда 200 грамм... Аны уа къуру кесингми ашарыкъ эдинг, битеу юйюрюнг да анга, ол тышындан келгенчикге ауаун ачхан, ач жыллада. — деп эскереди Фатимат бизни бла ушакъ эте.

Чюй районну «Кегети» колхозу... Аны ара ишине да тири къатышханды Фатимат. Мюлкню чогюндюр ёсдюрген бригадаларындан бирине башчылыкъ этип тургъанды.

• • •

Адамлыкъ неден да багъалыды — бу оюм халкъ ауунда нарт сёзча, башха тюрлю айтылыр онгу болмагъан сёз тутушча, алай келеди Боташева Фатиматны жашау жолу бла шагъырейлене, аны алайлыгъын бютюн терен сезесе. Баш иеси Магомет 1946 жылда урушдан сау-саламат къайтады. Ким биледи, дуния ары-бери чайпала тургъан юнледе, энди мен аланы не хазна табайым деген болур эди. Башха тиширыу бла да бир юйюрлю болуп къайтады. Фатимат жангыз баласын да этегине къысхалай, аны адетде болгъаныча, тюнгюлюсюз сакълап тургъанын сезгенде уа Магомет да уялады. Экинчи алгъан юй бийчемден айырылама, сизге къайтама деген-диле уа, Фатимат сёзюю

Панамадан къачан кетериклерини болжалыны юсюнден ол жукъ айтыргъа унамагъанды.

ГАВАНА. Кубаны социализмни жолу бла алгъа барыуун бир киши эм бир заат да тыяллыкъ тюйюлдю. Аны юсюнден Кубаны телевидениясына берген интервьюсунда Фидель Кастро айтханды.

Озгъан жыл, дегенди ол, Кубаны урунгъанлары социально-экономика айнытыуну бир къауум программасын жетишимли толтурур ючюн къаты кюрешгендиле. Аладан кёбюсю бу юнледе тамамланып бошалгъанды. Кубаны башчысы ара шахарда бир ненча поликлиниканы, школну, сабий садны эм башха мекямланы къурулушларыбошалгъанларын белгилегенди.

Фидель Кастро промышленность программаланы, энчи алыш айтханда, атом энергетика эм металлургия жаны бла программаланы толтыруу жаны бла ишле жетишимли бардырылгъанларыны юсюнден айтханды. Ол Кубада тыш къыраллы туризмни айнытыуну магъанасын, бу сферада алыкъа хайырланылмай тургъан онгла кёп болгъанларын чертгенди.

ПАРИЖ. Ол Палестинаны азатлауну организациясыны келечилери бла байламлыкъла жюрютгенин бла жюрютмегенин следствие тюз тохташдыргъынчы, илму эм техника жаны бла министр Эзер Вейцманны къуллугъундан эркин этерге керекди деп, Израилни президенти Хаим Герцог сёзню алай салгъанды.

Жер жерли телевидениясыны информациясын хайырланып, Франс Пресс агентство Иерусалимден билдиргенге кёре, Герцог аллай предложениясыны премьер-министри Ицхак Шамир Израилни коалиция правительствосуна Урууулну партиясындан айырылгъан Эзер Вейцманны отставкагъа жибергенден сора бергенди.

ОТТАВА. «Битеумиллет оптимизмни жетижыллыгъына биз сау къал дейбиз». — «Торонто стар» газет жамауатны оюмун соруулу итогларыны юсюнден комментарийинде алай айтылады. Соруулу жангы жылны аллында Гэллапны институту бардыргъанды.

1990 жыл озгъан жылдан эсе иги боллукъду, дегенле сорулгъанланы 36 проценти, 1990 жыл озуп кетген жылдан эсе аман боллукъду дегенле да аллай бирдиле. Канадада ишсизлени саны бютюн да ёсерикди — сорулгъанланы 60 процентини оюму алайды.

Гэллапны институту бардыргъан соруулу бла жангы жылны аллында «Ангус рид ассошиэйтс» фирма бардыргъан соруулу итогларыны кёп къалмай бирге келишгендиле. Промышленность эм эл мюлк производствону кенгертиу къаты бардырылгъан жети жылдан сора къыралны экономикасы осалгъа кете башларгъа къоркъуу бардыла, деген канадачыланы саны кёбейе барады.

(ТАСС, 2-чи январда).

ХАЛКЪЛА АРАЛЫ ЖАШАУ

КЪЫСХА ХАПАРЛА

ВАШИНГТОН. «Жангы 1990 жыл халкъла аралы аренада кибик. Совет Союзну бла Бирлешген Штатланы араларында халлада да ахшы тюрлениуле андан ары бегейтиую жылы болургъа керекди», — дегенди белгили америкалы политика къуллукъчу, сауутлагъа контроль этиую вопросларыны жаны бла эксперт Пол Уорнке.

ТАСС-ны корреспондентине берген интервьюсунда П. Уорнке былай белгилегенди: «Мальтаны жагъаларында бийик даражада бардырылгъан совет-американ тюбешиу бизни экн деменгили къыралыбызгъа уллу магъанасы болгъан проблемаланы тамамлауну, бек алгъа уа ракет-ядро сауутланы кёп чыгъарыугъа чек салыуну, сауутлагъа контроль этиу жаны бла ишни андан ары игилендириую кючлю мурдорун салгъанды деп, мен алай санайма. Ол тюбешиу бек хайырлы эди, биз Бирлешген Штатланы бла Совет Союзну араларында халланы андан ары игилендириуге себеп болдукъ онгну къолдан ычхындырыргъа эркин тюйюлбюз».

Совет Союзну бла Бирлешген Штатланы араларында озгъан жыл тохташхан ахшы тюрлениуле жангы качество алыргъа эм экн къыралны арасында бир бирге ийнаныулукъну эм бир бирни ангылаулукъну кючлендирирге керекдиле, дегенди Пол Уорнке.

• • •

Акъ юй 20-чы декабрде Панамагъа кирген америкалы аскерлени айдан чыгъарып башлауну юсюнден билдиргенди. АБШ-гъа биринчи болуп экн артиллерия батарея къайтадыла, аланы санында 141 адам барды. Шёндю Панамада битеу да америкалы аскерчилени саны 26 минг чакълы адамгъа жетеди.

«Бир-бир аскер бёлюмле къайтып башлагъанларына эм къалгъанлары да, онг болгъанлай, юйлерине къайтырыкъларына президент бек ыразыды, — дегенди журналистлеге Акъ юйню келечиси. Болса да бирси америкалы аскер бёлюмлени

ВАЦЛАВ ГАВЕЛ, ЧССР-ни ПРЕЗИДЕНТИ

1989 жылда январь айны суукъ кюнлеринден биринде Праганы ортасында Вацлав майданнга жыйылгъан мингле бла адамла «Эркинлик, демократия, ачыкълыкъ!», «Якешни къуллугъундан кетерирге!», «Жашасын ишни жангыча къурау!» деп къычыра эдиле. Ол кюн халкъны чамланыуына властла водомётла бла, кёз жашланы келтириучю газ эм полициячы тыякъла бла жууап этгендиле. Вацлав майданда, прагачыла айтханларына кёре, общество лу низамны сакълауучула демонстрациячыланы къыгъан къанларын суукъ суу бла сууута эм аланы башларына тыякъланы жетдире тургъан заманда, жашау сынаулары болгъан бир бирле майданнга келсе жангылан тутуллугъун кёп билип тургъан бир адам кёз къакъмай къарай эдиле.

Вацлав Гавел, не бек сакъ болургъа юрешди эсе да, аны бу жол да тутдула. Кёп бармай болгъан сюдде жалгъан дау бла терслеп, анга тюрмеде олтурургъа болжал тохташдырдыла. Берилген болжалны жарымын бошагъандан сора чехословакълы урунганланы эм тыш къыраллы жамауат организацияланы издемлери бла аны эркин этдиле. 1989 жылны декабрь айыны ахыр кюнлеринде уа, 53-жыллыгъында, Вацлав Гавел Чехословакияны президентине айырылады. Тамбла нё болгъун киши да билмейди, деп керти айтадыла.

Болса да, терен эс этип къарасанг, историяны барыу халын кеси сюйген жанына бурургъа бир кишини да къолундан келмездиги ачыкъ болады. Анга Чехословакияны 1968 жылда болгъан бушуулу кюнлеринде Вацлав Гавелни айтханы да шагъатлыкъ этеди. Къыралгъа оноу этиую жалан да бир партияны къолуна берип къоярга жарарыкъ тюйюлдю, деген эди ол. Политика плюрализмге эм демократиягъа интимеклик контрреволюция тюйюлдю, партия билет ёмюрден ахыргъа дери да башчылыкъ этип турургъа эркинлик берген мандат тюйюлдю.

Чехословакияны государстволу жангы башчысы Вацлав Гавелни жашаууну эм ишини историлеси анга толу шагъатлыкъ этеди. Ол Чехословакияда белгили мюлкнелени юйюрюнде туугъанды, 1948 жылда февраль революция хорлагъандан сора туугъан журтун кююп кетмегенди. Кёп тюрлю профессияланы алышындыра, драматург эм жазыучу да болгъанды, жашауну бек иги жылларын Чехословакияда адамны баш эркинликлери ючюн, республиканы керти да демократиялы, праволу государствогъа айландырыр ючюн кюреше бергенди. Анга къаллай атла атамагъандыла? «Ингилизли шпион!», «запад спецслужбаланы эм аманлыкъчы ишле бла кюрешген радиостанцияланы къарауашы», «жамауат низамны эм ырахатлыкъны бузуучу» деп да айтхандыла.

Вацлав Гавел ахыр жыйырма жылны ичинде бёш жылын тюрмеде ётдюргенди —кесини принциплеринден артха турмагъаны ючюн. Партиягъа член болмай тургъанлай да ол «Хартия—77» деген документге биринчиледен бири болуп къол салгъан эди. Аны ючюн артда аны ол «антисоциалист, законсуз организацияны» келечисине санагъандыла. Адамлыкъ баш эркинликлерини къоруулар ючюн къымылдагъан тири къатыша, В. Гавел Чехословакияны «Гражданский форум» деген неформальный организациясына башчылыкъ этгенди. Чехословакияда эм Восток Европаны бирсн къыралларында миллет жангырыу ючюн къымылдау бек кенг жайылгъанда, ЧССР-ни президентине айырылгъанды.

Александр ЯКОВЛЕВ,
(ТАСС).

КУБА. Эски Гавана жылдан жылгъа арыудан арыу бола барады. Аны онла бла жашау юйлерине ремонт этиледи эм да ала жангыртылынадыла. Аланы кёбюсюно жыл саны жюзле бла саналады. Эски юйле жангыртылгъан орамлада да тыш къыралы туристлени эм башха къыралланы юй кёрюрге болдуудуу.

салгъанча тынч ял, харланыбызда заводла, фабрикала ишлеу, заллейлаге колхозла, совхозла къурау, ялае дуньяла бла юреннен жыллары бла да къаты байламлыкъла.

1917—1937 жылла, сенни къолай, менни къолай деген, Совет властны мурдор ташы салыуну да жыллары... Адамланы акъылларын тюрленириую, жангы жашауну онгалтыгъын кёргюзтюрюю да жыллары. Къаралмаланы тарых ызында да ол кезиуде янчи жерни аладыла. Кёп башха тау эллелеча, Кёнделенде да ара мюлкде къуралдыла. Ары зери да жашлары уландыкъ борцларын намысны тамамлай келген адилде колхозларыны бирине, ол эдиуаш, белгили революционер Ахмат Мусукаевни, акъиусине уа ара шахарлыбыз Москвадан келип, жангы жашауну барыу халына себеплик этип тубгъан революционер А. А. Андреевни атыу атайдыла. Кёнделенчи кыз Боташева Фатимат да ара мюлкге тири къатышады. Бир къауум тенг къыны бла бирге. Ленинчи комсомолгъа да киреди. 1935 жылда уа анда комсомолчу-жаш тёлю фермагъа барады. (Ваим, ол республикабызда окъуна биринчи жаш тёлю коллектив болур эди). Аны бла бирге тенглери Жантуева Фатимат, Доттуева Фазий да йинек сауучула болуп ишлейдиле.

1937 жылда уа Боташева Фатимат бла Жантуева Фатимат къыралыбызны ара шахары Москвада, СССР-ни Халкъ мюлк жетишимлерини кёрмючюне къатышадыла. Боташевагъа кёрмючню сыйлы саугъасы да бериледи. Ала Къабарты-Малкъаргъа къайтхандан сора М. И. Калинин таулу къызгъа кёп кере къагъыт да жазады.

— Мен а аны къагъытларына жуапны Элекуев Юсупге жаздырыучу эдим. Ол иги жазар деп...' Окъуулу адам эди Юсюп, — дейди Фатимат, ол жылланы эсине тюшюре.

— Мени тилегим къызланы ызындан тиз, сынауунга аланы да юйрет деп жазыучу эди Калинин. Аланы, ол къагъытланы сакълап турсам эди уа мен.

Москвагъа барып къайтхандан сора Фатиматны ленинчи партияны тизгинлерине аладыла. Ызы бла уа алтыайлыкъ партия курслада окъургъа жиберидиле. Аны бошагъандан сора уа ол Эльбрус райисполкомну инструктору болуп ишлейди. Бир къауум замандан а аны райкомгъа аладыла.

Боташева Фатиматны жашау жолуну дагъыда бир эсде къаллыкъ айланчы болгъанды. 1940 жылда башха тукъумгъа чыгъады. Геттуев Магомет (Максим) бла бир юйюр къурайды. Магомет а ол кюнледе партияны Черек райкомуну секретары эди. Уллу Ата журт уруш башланады. 1942 жылны август — сентябрь айларында фашист ууучлаучула республикабызны ара шахары Нальбодмаса да сен минерсе да бу тиширыуну жюгюн атха салыгъса».

Фашистле уа башха жерледе этген кюйсюз ишлерин Къабарты-Малкъарны жеринде да бардыргъандыла, Кёплеге къыйлыкъ сынатхандыла. Коммунистлени юйюрлерин, ишге тири къатышханланы да излегендиле. Фатимат да къоркъмай тюйюл эди. Болса да, несини партбилетин, адамлыкъ къыйматын да кёз гинжисинча сакълагъанды...

Республикабыз душманладан тазаланады. Райкомла да кеслерини ышаныулу адамларын жокълайдыла.

— Райкомда окъуна махтагъан эдиле бизни, Энеева Жамийни бла мени, партия билетлерибизни айыпсыз сакълагъаныбыз ючюн, — деп эскереди Фатимат.

* * *

Душманла тау тарларындан тазаланып, республикабызда мамыр урунуу башланады. Къабарты-Малкъарны да тонар ючюн къоймагъандыла малгъунла. Къууанчлы жаз башы келди деп тургъанлай, кёчюнчюлюкню сухну жели малкъар эллени эшиклерин къагъады. Ол хар арбазгъа да кесини къара жамычысын жая, ауруугъан, сау, къарт, сабий, сакъат деп къарамай ачы-токъну сурамай, жолгъа атландырады.

Баш неси Магомет Ата журтун къоруулай, уруш аулагъында эрча сермешген кюнледе, партбилети да жюргени жылыта тургъанлай, миндеи Фатимат да, кёп тауну аналары бирича, жашчыгъын да къойнуна алып, жюк ташыгъан товар вагонгъа.

Эски жыйрыкъларындан, юслерине кийген кёлеклерини жагъаларындан башха башларына салыргъа жастыкъ тапмагъан халкъым... Не ачы эди сени къадарынг?... Ат аталгъынчы, дуния жарыгъын кёргюнчю ёлген сабийле... Тюзетир амал табылмай, вагонлада гуппуш болгъан огъурлу анала...

Фатиматлары Къыргъыз ССР-ни Фрунзе областыны Чюй районунда «Кегети» колхозгъа тюшедиле. Не къыйынлыкъ сынагъанда да жюреклерине бир гурушхалыкъ алмагъан огъурлу халкъым. Сени къызынг Фатимат а кенгигеми кетерик эди сенден.... Ол да ал кюнледен эскереди Фатимат.

Чюй районну «Кегети» колхозу... Аны ара ишине да тири къатышханды Фатимат. Мюлкню чогюидюр ёндюргеи бригадаларындан бирине башчылыкъ этип тургъанды.

* * *

Адамлыкъ неден да багъаланады — бу оюм халкъ ауазында нарт сёгча, башха тюрлю айтылыр онгу болмагъан сёз тутушча, алай келеди Боташева Фатиматны жашау жолу бла шагъырейлене, аны алайлыгъын бютюн терен сезесе. Баш неси Магомет 1940 жылда урунуп сау-саламат къайтады. Ким биледи, дуния ары-бери чайпала тургъан кюнледе, энди мен аланы не хазна табайым деген болур эди. Башха тиширыу бла да бир юйюрлю болуп къайтады. Фатимат жангыз баласын да этегине къысханлай, аны адетде болгъаныча, тюнгюлюсюз сакълап тургъанын сезгенде уа Магомет да уялады. Экинчи алгъан юй бийчемден айырылама, сизге къайтама деген нде уа Фатимат сёгаю ачыкъ салады: «Угъай, энди сен ол баш къошхан тиширыуунгу да насыпсыз этме. Айырылма андан... Алай болур эди къадарыбыз. Жашагъыз къууанчлы», — дейди.

«Жашай баргъан алтын аякъ бла суу ичеди» деген лей, жашау кеси салады хар кимни да къадарын кеси базманына. Аллай тюнгюлюулюкледен сора Фатимат да Локияев Зекеге чыгъады. Ол да иш ахлусу бир огъурлу адам. Аны да юйюрюне бир тюрлю гурушхалыкъ салып угъай, Зекени эки ёкъсюз сабийини аманатлыгъын да бойнуна алып. Ол кюнледе уа Зекени жашаудан замансыз кетген юй бийчесинден жашы Азретге тёрт, къызы Шакугъа уа юч жыл бола эди.

Артда да Фатиматны жети жашы болады. Алай бла бу огъурлу ана, юч да тюрлю юйюрден 10 сабий ёсдюргенди. Жашла, къызла да бир бирни бир юйюрню сабийлерича тутадыла, барып-келип жууукълукъ ююртедиле. Фатимат Боташеваны бу кюнледе 22 туудугъу барды.

Къадар насыбын къызгъанмасын, тёгереги къалындыбу огъурлу ананы — киеую, келинлери, жашлары, туудукъларыны...

Фатиматны мындан алгъаракъда бир къууанчы болгъанды. Бек уллу къууанч! Ол партияны Ара Комитетини «КПСС-ни тизгинлеринде 50 жыл» деген белгиси бла саугъаланнганды. Аны ол, сыйлы саугъаны магъанасы уа аны ёз арбазындан, ёз элиндеи эсе иги да кенгди. Биз а Фатиматха жашаууну жарыкъ, туудугъуну кёп болсун, ала уа мамыр жашаугъа къуллукъ этсинле дейик!

М. ГАЕВ.

Суратда: Ф. Боташева.

СОВЕТ КЪУРАЛГЪАНДЫ

Жаш тёлю илму обществоланы, клубланы эм жаш техниклени станцияларыны ишлери къыралны жашауну не жанына да жигер къатышырыкъ адамланы хазырлаугъа къуллукъ этеди. Аланы кеслерине да халкъда «илмуланы гитче академиялары» дейдиле.

Мындан алгъаракъда ССР-ни Халкъгъа билим беру жаны бла къырал комитети окъуучуланы илму биригиулерин айнытыр ючюн илму-методика совет къурагъанды. Аны мураты жаш тёлюню хунерлигин кётюрюуде литература эм ырысхы бла болушуугъа, халкъ мюлкге кадрланы хазырлауну игилендириуге бурулупду.

Ол советге киргенлени санында Къабарты-Малкъар къырал университетни лабораториясыны таматасы В. Алтухов да барды.

А. ЛЁГКИЙ.

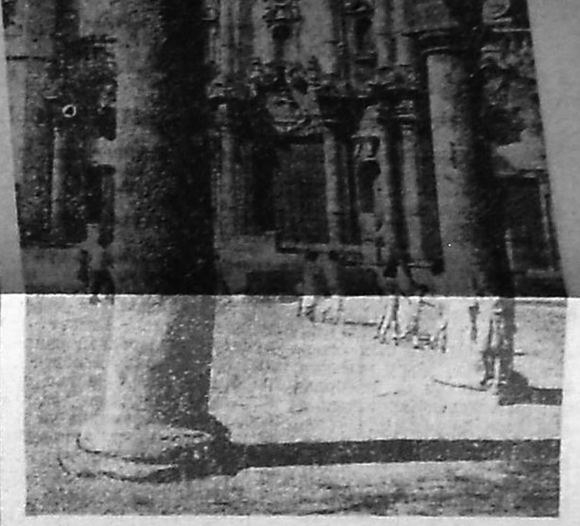
Москва.

Чехословакия государстводу жангы башчысы Вацлав Гавелни жашауну эм ишини историясы анга толу шагъатлыкъ этеди. Ол Чехословакияда белгили мюлкиелени юйюрюнде туугъанды, 1948 жылда февраль революция хорлагъандан сора туугъан журтун къоюп кетмегенди. Кёп тюрлю профессияланы алышындыра, драматург эм жазыучу да болгъанды, жашауну бек иги жылларын Чехословакиягъа багъышлагъанды.

Вацлав Гавел, не бек сакъ болургъа юрешди эсе да, аны бу жол да тутдула. Кёп бармай болгъан сюдде жалгъан дау бла терслеп, анга тюрмеде олтургъа болжал тохташдырдыла. Берилген болжалны жарымын бошагъандан сора чехословаклы урунганланы эм тыш къыраллы жамауат организацияланы излемлери бла аны эркин этедиле. 1989 жылны декабрь айыны ахыр къолундан келмезлиги ачыкъ болады. Анга Чехословакияны 1968 жылда болгъан бузуулу юйлеринде Вацлав Гавелни айтханы да шагъатлыкъ этеди. Къыралгъа оноу этиуню жалан да бир партияны къолуна берип къоярга жарарыкъ тюйюлдю, деген эди ол. Политика плюрализмге эм демократиягъа итиннемеклик контрреволюция тюйюлдю, партия билет ёмюрден ахыргъа дери да башчылыкъ этип туругъа эркинлик берген мандат тюйюлдю.

Чехословакия государстводу жангы башчысы Вацлав Гавелни жашауну эм ишини историясы анга толу шагъатлыкъ этеди. Ол Чехословакияда белгили мюлкиелени юйюрюнде туугъанды, 1948 жылда февраль революция хорлагъандан сора туугъан журтун къоюп кетмегенди. Кёп тюрлю профессияланы алышындыра, драматург эм жазыучу да болгъанды, жашауну бек иги жылларын Чехословакиягъа багъышлагъанды.

Вацлав Гавел, не бек сакъ болургъа юрешди эсе да, аны бу жол да тутдула. Кёп бармай болгъан сюдде жалгъан дау бла терслеп, анга тюрмеде олтургъа болжал тохташдырдыла. Берилген болжалны жарымын бошагъандан сора чехословаклы урунганланы эм тыш къыраллы жамауат организацияланы излемлери бла аны эркин этедиле. 1989 жылны декабрь айыны ахыр

КУБА. Эски Гавана жылгъа ариудан арну бола барады. Аны онла бла жашау юйлерине ремонт этиледи эм да ала жангыртылынадыла. Аланы кёбюсюню жыл саны жюзле бла саналады. Эски юйле жангыртылгъан орамлада да тыш къыраллы туристлени эм башха районладан келген адамланы кёп кёрюрге боллукъду.

Суратны О. Середа алгъанды. ТАСС-ны сурат хроникасы.

КИМ ИР СЕННИ ДЭН СЯОПИН БЛА ТЮБЕШИУЮ

(Японияны Киодо Цусин агентствосу)

Гонконгну ингилиз тилде чыкъгъан газети билдиргенге кёре, север кореялы президент Ким Ир Сен Къытайны башчысы Дэн Сяопинге ол кёп турмай отставкагъа кетеригини эм башчылыкъ этиуню кесини жашы Ким Чен Ирге берлигини юсюнден билдиргенди.

«Саут чайна морнинг пост» газет билдиргенге кёре, Север Кореягъа 15 жылдан бери башчылыкъ этип келген 77-жыллыкъ Ким Ир Сен отставкагъа кетгенинден сора да «ишлени барыу халларына» къарагъанлай турлугъуну юсюнден билдиргенди.

Билдиргенлерича, Ким Ир Сен Дэн Сяопинге озгъан айда Пекинде болгъан ушакъларында кесини планларыны юсюнден айтханды.

Эки башчы да дагъыда Восток Европада бола тургъан тюрлениулени юсюнден сёлешгендиле, алай билдиргенлерича, экономика реформада эм «ачыкъ эшиклени» Къытай тутхан политикасында, Ким Ир Сенни акъылына кёре, социализмге хата келтирирге боллукъду деп, ала бирге келишалмагъандыла.

Газет дагъыда Дэн Сяопин бла Ким Ир Сен Кореяны Пекинде 1990 жылда боллукъ Азиялы оюнлагъа къатышырыгъыны юсюнден оюмлары да бирге келишмегенлерини юсюнден жазгъанды.

Ким Ир Сен Север эм Юг Корея бир атлы болуп эришселе сюеди, болса да, Дэн Сяопин а Олимпиалы оюнланы халкъла аралы жорукъларына кёре эки атны да сакъларгъа сюеди.

(ТАСС-ны пресс-бюросу).

27 ЖЫЛДАН СОРА

ДЕЛИ. (ТАСС, 2-чи январда). «Жангы жыл эм башха байрамла бла байламлы алгъышлау открыткаларыгъызны алгъаракъдан жибере тургъуз» дёп кёп кере эскертиучюдюле почтада ишлегенле. Ала аны бош айтмайдыла...

Англияны Бирмингем шахарында жашагъан Гурдев Сингх Джохал 1963 жылны ахырында несини атасы Сарджай Сингх Джохалны жангы жыл бла алгъышлап, Индияны Пенджаб штатына письмо жибергенди. Конвертни жабышдырып, адресин да жазып, ол аны почтагъа атханды. Алай письмо барыр жерине жалан да 1990 жылны аллында жетгенди. Сарджай Сингх Джохал жашындан алгъышлау открытканы алса, бек къууанырыкъ болур эди. Алай, жарсыугъа, ол тогъуз жыл мындан алгъа ёлгенди.

НЕОНАЦИСТЛЕНИ АМАНЛЫКЪ ИШЛЕРИ

БЕРЛИН. ГДР-ни Социал-демократия партиясыны Берлиндеги правлени республиканы правительствосундан, совет солдатны-азатлаучуну эскермесин хиликге этген неонацистлени аманлыкъ ишлерин тинтиуню болжалгъа салмай бардырыуну излегенди. Аны юсюнден Берлинде басмаланнган заявлениядя айтылады.

Социал-демократия партия фашизмге къажау тёреледе къуралгъанды. «Тёгерек столну» бек артда болгъан жыйылыуунда айтылгъан тынгысызлыкъны биз да тюзге санайбыз эм неонацистлеге къажау кюрешге тири къатышыргъа хазырбыз, деп айтылады документде.

Орта кюнню эртденлигинде неонацистле эскермени плиталарында Совет Союзгъа къажау лозунгла жазгъанларына къыралны битеу тюз ниетли адамлары чамлангандыла. Трептовпаркда совет солдатны намысына салынгган монументни къатында кёп минг адам къатышхан митинг болгъанды. Ары жыйылгъанла М. С. Горбачёвха телеграмма жибергендиле. Неонацистле этген аманлыкъ иш Германия Демократия Республиканы халкъыны акъылында эм сезиминде болгъан зат тюйюлдю, биз СССР бла шуёхлукъну ниетлерин хар заманда да жюреклерибизде сакълаячыкъбыз, деп айтылады телеграммада. Герман-совет шуёхлукъну обществосуну башчылары немецли урунганланы баш кётюрюп башлагъан неонацистлеге къаты жууап берирге чакъыргъандыла. 3-чю январда уллу демонстрация бардырыргъа деп белгиленнгенди. Ол ГДР-ни халкъы социализмни хорламларына кертичи, обществону демократиялы халда тюрлендириую процессин андан ары бардырыргъа таукел болгъанын кёргюзтюрюкдю.

ОБУРЛАНЫ ПРОГНОЗУ

РИМ. Апеннинледе эртденден бери келген тёрелеге кёре, декабрь айны ахыр кюнлеринде Авеллинейзе деген жерчикде «Цыганканы дорбунунда» не да «Обурланы дорбунунда» бек белгили италиячы билгичледен эм обурладан 18-си жыйылгъандыла. Ала битеу кеслери билген амалланы хайырланып. 1990 жылгъа прогноз жарашдыргъандыла.

Келир он эки айны ичинде, деп айтылады аланы прогнозларында, халкъла аралы къатылыкъ андан ары жумушарыкъды, сауутланы азайтыуну эм мамырлыкъны ючлендириую иши бардырыллыкъды, адам улу прогрессни жолунда алгъа жангы уллу атламла этерикди. Демократияны эм эркинликни ниетлери бютюн кенг жайылыкъдыла. «XX ёмюрню ёлети» СПИД хорланырыкъды».

«Унита» газет жазгъаннга кёре, италиячыла кеслери уа артыкъ уллу ахшылыкъла сакъламайдыла. Транспортда эм халкъны жашау жумушларын жалчытыуда ишлегенлени кёп забастовкалары боллукъдула, къырал бюджетни дефициги ёсерикди.

Италиячы «тиффозиле» (футболгъа къараучула) футбол оюнланы дуния чемпионаты быйыл аланы къууандырыр, деп ышанмайдыла. Чемпионат къыралны 12 шахарында 8-чи июньдан 8-чи июльгъа дери барлыкъды. Биличлени айтыуларына кёре, Румынияны жыйымдыкъ командасы хорларыкъды...

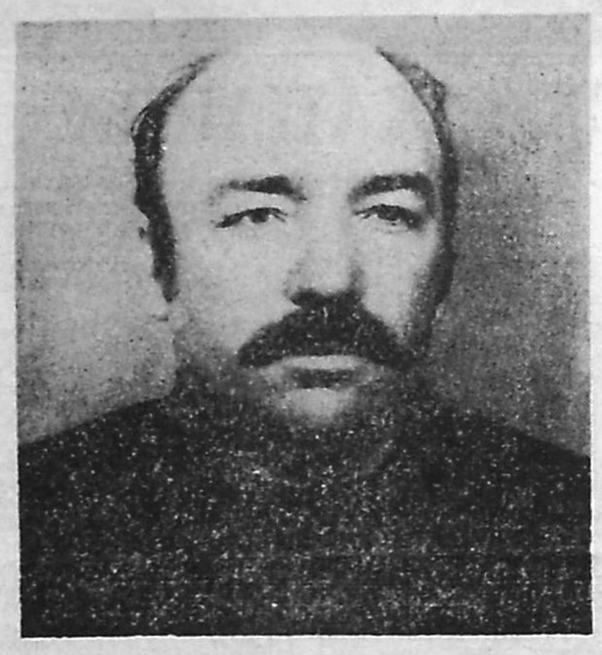
ТОКИО. Солуу кюн Синтоист килисада.

Суратны Ю. Белинский алгъанды. ТАСС-ны сурат хроникасы.

Ахшы адамланы юслеринден

МЕН АНЫ АЛАЙ ТАНЫЙМА

КъМАССР-ни связыны производство-техника управлениясыны автобазасыны босагъасындан атлагъан адам шофёрланы быйылгъы социалист борчлары жазылгъан ариу стендге, коллективни алчы ишчилерини суратлары салыниган, «бизни маякларыбыз» деген жазыуу болгъан Сыйлы къангагъа эсбурмай къоярыкъ тюйюлдю. Аланы арасында орта бойлу, бёкем санлы, сюйдюмлю таулу жашны суратыда барды.

Арлакъда уа машинасыны капотун ачып, мотор бла кюреше тургъан шофёргъа тенг жашлары: «Масхут, сен а юйге келмеймисе?» деп сордула. Ол:

— Угъай, щёндю баралмайма, сиз барыгъыз, мени сакъламагъыз. Бу карбюраторгъа къарайым ансы, биягъы «къылыкъларын» кёргюзтюп башлагъанды. Тамблагъа къоягъа жарарыкъ тюйюлдю, — деди.

Ол кюн Ольмезов юйюне кеч келеди. Алай не бек арыгъан эсе да, кёлю ырахатды. Машинасын тамбла келе келгенлей, бир тюрлю чырмаусуз жолгъа атланырча къурагъанды. Машинасы артыкъ жангы болмаса да, ол аны хар заманда иги хазырлыкъда тутады. Аны ючюн а анга ишге башхаладан эртдерек келирге, кечирек нетерге тюшген кезиуле да боладыла.

Аны уа кёп жерледе — «Нальчик» курортда солугъанла, Хасанияда жашагъанла, «Севкавэлектроприбор» заводда, «Севкавэлектромаш» биригиуде уруингана иги сайын ашыгъып сакъладыла. Масхут алагъа газетле, журналла эм башха корреспонденция ташыйды.

1957—1958 жыллада малкъар халкъ Орта Азиядан туугъан жерине къайтып келеди. Жангы жашауун башлайды. Ольмезлары да Гергегеж элде тохтайдыла. Адамла башларын сугъаргъа жерлери болмай, палаткалада, клубда, хаух ишленинген чалман къошлада, мал орунлада тургъанларын Масхут унутмагъанды. Юйюрде абадан болгъаны себепли, анга гитчеликден окъуна ата-анасына болушургъа, башха жумушланы тындырргъа тюшгенди. Бир кесекден а школда окъуй тургъанлай, атасы Мусабий бла бирге колхоз ишге къатышады. Таулу мюлклени къурагълыулары ол кезиуге тюшеди. Масхут къой къыркъады, бичен чалады, башха ишлени да толтурады.

«Шуёхлукъ» колхозну оноучулары хар затха да къолу жарашхан, къармашхан жашны жигерлигин эслейдиле. Анга къаллай жууаплы ишни да ышаныргъа боллугъун сезедиле. Элде шофёрла жетишмейдиле.

Бир жол мюлкню таматалары Масхутну правленнге чакъырадыла. Аны кёп тюрлю механизация усталыкъгъа юйретген училищеге жиберирге оноулашханларыны юсюнден айтадыла. Ольмезов ол оноугъа ыразы болгъанын эм ары бек сюйюп барлыгъын билдиреди.

Бир ауукъ замандан Масхут Эски Черек элде биринчи номерли профессионал-техника училищени жетишимли бошап, туугъан элине усталыкъ алып къайтады. Ол жаз башында бла кюз артында трактора, жай айлада уа комбайнда ишлей, жер сюреди, мирзеу орады, урлукъ себеди.

1966 жылда уа аны Совет Сауутланнган Кючлени тизгинлерине чакъырадыла. Сабийлигинден низамлыкъны, тизгинлиликни сюйген жаш аскер жашаугъа да терк юйренеди. Биринчи кюнден окъуна аскер къуллугъун кёл салып толтурады, политика, техника жаны бла да билимин ёсдюреди. Командирлени айтханларын терк эм тынгылы этеди. Ол затланы барысы да жаш солдатха тутхан ишинде бет жарыкълы болургъа болушады.

Бусагъатда бир усталыкъ адамгъа азлыкъ этгенин Масхут иги ангылайды. Аны себепли ол аскерден келе келгенлей Нальчикде шофёр курслагъа киреди. Алты айдан сора андан машина жюрютюрге эркинлик берген къагъыт алып чыгъады. КъМАССР-ни связыны производство-техника управлениясыны гаражында ишге тохтайды. Андан бери 14 жыл болады.

Автобазаны коллективи, ишчи тенглери аны тюз ниетли, халал жюрекли, ариу адамныча таныйдыла. Ол нёгерлерине, бери ишлерге жангыдан келген жаш адамлагъа да керек болгъан жерде къолундан келгенича болушлукъ берирге, билеклик этерге бир заманда да угъай демейди.

— Бизни коллективибиз кесини бойнуна салынган борчну тынгылы толтурур ючюн ючюн, къарыуун аямай кюрешеди. Бусагъатлада, бизни къыралда уллу революциялы тюрлениуле къыстау баргъан кезиуде уа, аны магъанасы бютюн да кётюрюледи. Урунганла къыралда не бола тургъанын билир ючюн жаздырып алгъан газетлерин бла журналларын ашыгъып сакълайдыла. Бизни ишчилерибиз а аланы заманында тапдырыргъа керекдиле. Ол затда уа коммунист Масхут Ольмезов башхалагъа ахшы юлгю кёргюзтеди,— дейди автобазаны таматасы М. Л. Эркенов.

Масхут Ольмезов ВЛКСМни Ара Комитетини Сыйлы грамотасы бла саугъаланганды. Анга «Коммунист урунууну ударниги» деген сыйлы ат аталгъанды. Он биринчи бешжыллыкъда «Социалист эришиуде хорлагъан» деген белгиге да тийишли болгъанды.

Масхут кесине буюрулгъан жумушну айыпсыз толтуруу бла чекленип къалмай, коллективни жамауат жашауына да тири къатышады. Ол автобазаны партия организациясыны бюросуну, предприятияны оноучуларыны тамамлагъан ишни тинтген комиссияны членича да кёп иш этеди.

— Озгъан жылыбыз къыралыбызны жашауунда айырмалы жыл болгъанды. Бизни жангы парламентибиз ишни жангыча къурауну терклендирирге себеп боллукъ терен магъаналы законланы къабыл этгенди. Баш Советни сессияларыны эм СССР-ни халкъ депутатларыны Съездлерини кararлары бла оноулары биз экономикада шёндюгю къыйынлыкъдан чыгъарыгъыбызгъа эм къыралыбызны дунияда бек бай къыралладан бирине айландырлыгъыбызгъа ийнандырадыла. Анда уа келе тургъан жылыбыз тамамлаучу магъананы тутарыкъды,— дейди Масхут.

А. ТЛАКОДУГОВ,
связны производство-техника управлениясыны автобазасыны шофёру.

Суратда: М. Ольмезов.

ОКСАНА КУРДАНОВА ЖАШ СПЕЦИАЛИСТДИ. ОЛ ЭЛЬБРУС ПОСЕЛКАДА УЧАСТКА БОЛЬНИЦАНЫ ВРАЧЫДЫ. ОКСАНА ЖАБРАИЛОВНА ИШИНСЮИГЕН, САУСУЗГЪА ДАЙЫМ САКЪКЪАРАГЪАН ДОКТОРДУ.

Суратда: О. Ж. Курданова.

Суратны **К. Толгуров** алгъанды.

АЛТЫН БАЙЛЫКЪ

Аны историясындан бир ненча сёз

Кесини сейирлик энчиликлери бла алтын бурун замандан окъуна белгили болгъан эди. Ол заманда аны ариулукъгъа деп жюрюте эдиле. Артдан артха уа ол сатыу-алыуда жюрюген багъа болуп башлайды.

Биз алтынны алтын болгъаныны не заманда билгенбиз? Илму литературада ол жаны бла быллай оюм жюрюйдю. Багъарыны мындан 12.000 жыл алгъа хайырланып башлагъанбыз, алтын а ары дери да белгили болгъанды. Бир-бир илму ишледе чертилгенича, бизни ёмюрге дери 5000 — 6000 жыл алгъа алтынны Египетден башлап Индияны северо-запад кесегине дери бек багъалы затныча ариулукъгъа жюртгендиле. Алайды да, адам уллу ачыкълагъан металлада алтын бек биринчиси болгъанын Данилов ючюн ючюн, къарыуун аямай кюрешеди. Бусагъатлада, бизни къыралда уллу революциялы тюрлениуле къыстау баргъан кезиуде уа, аны магъанасы бютюн да кётюрюледи. Урунганла къыралда не бола тургъанын билир ючюн жаздырып алгъан газетлерин бла журналларын ашыгъып сакълайдыла. Бизни ишчилерибиз а аланы заманында тапдырыргъа керекдиле. Ол затда уа коммунист Масхут Ольмезов башхалагъа ахшы юлгю кёргюзтеди,— дейди автобазаны таматасы М. Л. Эркенов.

Масхут Ольмезов ВЛКСМни Ара Комитетини Сыйлы грамотасы бла саугъаланганды. Анга «Коммунист урунууну ударниги» деген сыйлы ат аталгъанды. Он биринчи бешжыллыкъда «Социалист эришиуде хорлагъан» деген белгиге да тийишли болгъанды.

Масхут кесине буюрулгъан жумушну айыпсыз толтуруу бла чекленип къалмай, коллективни жамауат жашауына да тири къатышады. Ол автобазаны партия организациясыны бюросуну, предприятияны оноучуларыны тамамлагъан ишни тинтген комиссияны членича да кёп иш этеди.

— Озгъан жылыбыз къыралыбызны жашауунда айырмалы жыл болгъанды. Бизни жангы парламентибиз ишни жангыча къурауну терклендирирге себеп боллукъ терен магъаналы законланы къабыл этгенди. Баш Советни сессияларыны эм СССР-ни халкъ депутатларыны Съездлерини кararлары бла оноулары биз экономикада шёндюгю къыйынлыкъдан чыгъарыгъыбызгъа эм къыралыбызны дунияда бек бай къыралладан бирине айландырлыгъызгъа ийнандырадыла. Анда уа келе тургъан жылыбыз тамамлаучу магъананы тутарыкъды,— дейди Масхут.

А. ТЛАКОДУГОВ,
связны производство-техника управлениясыны автобазасыны шофёру.

Суратда: М. Ольмезов.

ОКСАНА КУРДАНОВА ЖАШ СПЕЦИАЛИСТДИ. ОЛ ЭЛЬБРУС ПОСЕЛКАДА УЧАСТКА БОЛЬНИЦАНЫ ВРАЧЫДЫ. ОКСАНА ЖАБРАИЛОВНА ИШИНСЮИГЕН, САУСУЗГЪА ДАЙЫМ САКЪКЪАРАГЪАН ДОКТОРДУ.

Суратда: О. Ж. Курданова.

Суратны **К. Толгуров** алгъанды.

Аны историясындан бир ненча сёз

Кесини сейирлик энчиликлери бла алтын бурун замандан окъуна белгили болгъан эди. Ол заманда аны ариулукъгъа деп жюрюте эдиле. Артдан артха уа ол сатыу-алыуда жюрюген багъа болуп башлайды.

Биз алтынны алтын болгъаныны не заманда билгенбиз? Илму литературада ол жаны бла быллай оюм жюрюйдю. Багъарыны мындан 12.000 жыл алгъа хайырланып башлагъанбыз, алтын а ары дери да белгили болгъанды. Бир-бир илму ишледе чертилгенича, бизни ёмюрге дери 5000 — 6000 жыл алгъа алтынны Египетден башлап Индияны северо-запад кесегине дери бек багъалы затныча ариулукъгъа жюртгендиле. Алайды да, адам уллу ачыкълагъан металлада алтын бек биринчиси болгъанын Данилов ючюн ючюн, къарыуун аямай кюрешеди. Бусагъатлада, бизни къыралда уллу революциялы тюрлениуле къыстау баргъан кезиуде уа, аны магъанасы бютюн да кётюрюледи. Урунганла къыралда не бола тургъанын билир ючюн жаздырып алгъан газетлерин бла журналларын ашыгъып сакълайдыла. Бизни ишчилерибиз а аланы заманында тапдырыргъа керекдиле. Ол затда уа коммунист Масхут Ольмезов башхалагъа ахшы юлгю кёргюзтеди,— дейди автобазаны таматасы М. Л. Эркенов.

Масхут Ольмезов ВЛКСМни Ара Комитетини Сыйлы грамотасы бла саугъаланганды. Анга «Коммунист урунууну ударниги» деген сыйлы ат аталгъанды. Он биринчи бешжыллыкъда «Социалист эришиуде хорлагъан» деген белгиге да тийишли болгъанды.

Масхут кесине буюрулгъан жумушну айыпсыз толтуруу бла чекленип къалмай, коллективни жамауат жашауына да тири къатышады. Ол автобазаны партия организациясыны бюросуну, предприятияны оноучуларыны тамамлагъан ишни тинтген комиссияны членича да кёп иш этеди.

— Озгъан жылыбыз къыралыбызны жашауунда айырмалы жыл болгъанды. Бизни жангы парламентибиз ишни жангыча къурауну терклендирирге себеп боллукъ терен магъаналы законланы къабыл этгенди. Баш Советни сессияларыны эм СССР-ни халкъ депутатларыны Съездлерини кararлары бла оноулары биз экономикада шёндюгю къыйынлыкъдан чыгъарыгъыбызгъа эм къыралыбызны дунияда бек бай къыралладан бирине айландырлыгъызгъа ийнандырадыла. Анда уа келе тургъан жылыбыз тамамлаучу магъананы тутарыкъды,— дейди Масхут.

А. ТЛАКОДУГОВ,
связны производство-техника управлениясыны автобазасыны шофёру.

Суратда: М. Ольмезов.

ОКСАНА КУРДАНОВА ЖАШ СПЕЦИАЛИСТДИ. ОЛ ЭЛЬБРУС ПОСЕЛКАДА УЧАСТКА БОЛЬНИЦАНЫ ВРАЧЫДЫ. ОКСАНА ЖАБРАИЛОВНА ИШИНСЮИГЕН, САУСУЗГЪА ДАЙЫМ САКЪКЪАРАГЪАН ДОКТОРДУ.

Суратда: О. Ж. Курданова.

Суратны **К. Толгуров** алгъанды.

Спорт — Спорт — Спорт

дзюдо

Серебряные Пруды шахарда (Москва область) Совет Союзну эки кере Жигити Василий Иванович Чуйковну намысына дзюдодан Битеусоюз жаш тёлю турнир бардырылгъанды. Аскер башчыны туугъан жерине Россей Федерацияны, Украинаны, Таджикистаны, Латвияны, Эстонияны шахарларындан 250-ге жууккъ жаш тёжеф баргъан эди.

Командала алчы жерле ючюн къаты тюрешгендиле. Эришиуледе Москва областны дзюдочулары биринчи жерге чыкъгъандыла. Башкириядан командасы экинчи эм Нальчикни Ленин районуну 3-чю номерли сабийжаш тёлю спорт школуну спортсменлери ючюнчю жерлени алгъандыла.

68 эм 75 килограмм ауурлукъда бизни жашла Мурат Дышеков эм Руслан Балкизов хорлагъандыла, кандидатны мардасын толтургъанды. Петр Петраков узулукъгъа секириуде хорлагъанды. Максим Ганжа 600 эм 1000 метрлеге чабышыуда экинчи жерлени алгъанды.

Профсоюзланы физкультура - спорт обществосуну область советини комплекс сабий-жаш тёлю спорт школунда юйренген Виктор Кузнецов а 300 метрге чабышыуда биринчи жерге чыкъгъанды.

КъМАССР-ни Халкъгъа билим бериу министерствосуну сабий-жаш тёлю спорт школуну башха атлетлери да Липецкеде Битеусоюз турнирде махтаулу болгъандыла. Николай Барабанов 400 эм 800 метрлеге чабышыуда биринчи эм экинчи жерлени алгъанды. Наталья Дятлова тыйгъычлары бла 300 метрге эм Евгений Хаджаев 110 метрге чабышыуда экинчи жерлеге тийишли болгъандыла.

ФУТБОЛ

Союзланы физкультура-спорт обществосуну область советини чемпиону болгъанды. «Ашамаз» эм «Малкъар» командала уа экинчи эм ючюнчю жерлени алгъандыла.

Эришиудени юсюнден болумгъа тийишлиликде энди келир жыл чемпионатха «Урожай» эм «Ашамаз» командала къатышырыкъдыла.

ТЕННИС

Больный Ауулну 17-чи номерли орта школуну онуучу классыны окъуучусу Мухамед Кушхов стол теннисден Нальчикни чемпиону болгъанды. Спорт уста Андрей Климов экинчи эм Александр Перепелица ючюнчю жерлени алгъандыла.

Къызланы арасында уа технология техникумну студенткасы, спорт устагъа кандидат Радина Гатаова биринчи болгъанды. 27-чи номерли орта школу окъуучусу Ольга Шрамко экинчи эм спорт уста Ирина Данилова ючюнчю жерлеге тийишли болгъандыла.

Анга республиканы шахарларыны бла районларыны школ командаларыны бек ючюлериден сегизиси къатышханды. Биринчиликде Нальчикни биринчи, экинчи номерли жыйымдыкъ командалары эм Урван районну жыйымдыкъ командасы хорлагъандыла.

Энчи алыш айтханда, къызланы арасында Нальчикни 2-чи номерли орта школуну окъуучусу Зара Колиева анырмалы болгъанды. Экинчи, ючюнчю жерлеге уа нальчикчи Ирина Посёлкина эм Совет районну келечиси Марина Мисостова чыкъгъандыла.

Жашланы арасында уа нальчикчиле Эльдар Казиев, Александр Галактионов, Александр Мигиров биринчи, экинчи, ючюнчю жерлени алгъандыла.

БАСКЕТБОЛ

Къабарты-Малкъар къырал университетде баскетболдан терели турнир болгъанды. Анга университетни факультетлерини командалары къатышханды. Биринчиликде Нальчикни биринчи, экинчи номерли жыйымдыкъ командалары эм Урван районну жыйымдыкъ командасы хорлагъандыла.

Энчи алыш айтханда, къызланы арасында Нальчикни 2-чи номерли орта школуну окъуучусу Зара Колиева анырмалы болгъанды. Экинчи, ючюнчю жерлеге уа нальчикчи Ирина Посёлкина эм Совет районну келечиси Марина Мисостова чыкъгъандыла.

Жашланы арасында уа нальчикчиле Эльдар Казиев, Александр Галактионов, Александр Мигиров биринчи, экинчи, ючюнчю жерлени алгъандыла.

БАСКЕТБОЛ

Къабарты-Малкъар къырал университетде баскетболдан терели турнир болгъанды. Анга университетни факультетлерини командалары къатышханды. Биринчиликде Нальчикни биринчи, экинчи номерли жыйымдыкъ командалары эм Урван районну жыйымдыкъ командасы хорлагъандыла.

къар халкъ тууғъан жерине къайтып ке-

оноучулары хар затха

Суратда: М. Ольмезов.

Суратны К. Толгуров алгъаанды.

АЛТЫН БАЙЛЫКЪ

Аны историясындан бир ненча сёз

*Кесиин сейирлик эячиликлери бла алтын бурун замында окъуна белгили болгъан эди. Ол заманда аны арилулукъгъа деп жюрюте эдиле. Артдан артха уа ол сатыу-алыуда жюрюген багъа болуп башлайды.

Биз алтынны алтын болгъанын не заманда билгенбиз? Илму литературада ол жаны бла быллай оюм жюрюйдю. Багъарны мындан 12.000 жыл алгъа ханырланып башлагъанбыз, алтын а ары дери да белгили болгъанды. Бир-бир илму ишледе чертилгенича, бизни ёмюрге дери 5000 — 6000 жыл алгъа алтынны Египетден башлап Индияны северо-запад кесегине дери бек багъалы затныча арилулукъгъа жюрютгендиле. Алайды да, адам улу ачыкълагъан металлада алтын бек биринчиледен бириди.

Алтынны къуралыууна кёп тюрлю къошакъла боладыла. Аны тюрсюню да алагъа кёре болады. Сёз ючюн, кюмюшю кёбюрек болгъан алтынны тюрсюню саргъыллым бетге тартады. Багъыр а аны бетин аз-маз кёксюлдюмге бурады.

Болса да чий алтын табылгъан жерде да аз тюйюлдюле. Сёз ючюн, 1842 жылда Ташкутаргаин сууну бойнунда (кг Урал) 36 килограмм тартхан алтын гырт табылгъанды. Андан сора да ол тийреде 0.4 — 2,8 килограмм болгъан 52 алтын гырт тапхандыла. Заман озуп бара эсе да, аллай алтын «саугъала» андан сора да кёп тюбегендиле. 1904 жылда Тау Алтайда, Телец кёлню къатында табылгъан чий алтын кесини ариулугъу, уллулугъу бла кёпленли сейирсиндиргенди. Базманга салгъанда уа ол 24,9 килограмм тартханды. Восток Саянда табылгъан алтын гыртланы биринчисини ауурлугъу 32, экинчисини — 14 килограмм болгъанды. Аллай чий алтын гыртла Север Кавказны тийресинде да тюбегендиле.

Археология эм башха литература тарыхлагъа кёре алтынны бек алгъа Африканы къуралларында къазып тебиргендиле. Египет бурунгулу къыралгъа саналады. Алай бизни ёмюрге дери 5 минг жыл алгъа ары алтынны шёндюгю Восток Судандан, ол заманда уа Нубидан, келтирип алгъандыла. Балм, бурунгу египет тилде алтынга «нуб» деп аны ючюн айта болурла.

Кавказ халкъла алтын бла бизни ёмюрден 3000 жыл алгъа шагъырей болгъандыла. Анга Закавказьени тийресинде табылгъан алтын затла шагъатлыкъ этедиле. Бир-бир алимлени оюмларына кёре, скифле алтынны Закавказьеден эм Север Кавказдан келтиргендиле. Белгили болгъаныча, Север Кавказда, Белая эм Лаба сууланы тийрелеринде, алтынны бизни ёмюрге дери 600 жыл алгъа къазып башлагъанлыгъа. Алтын къазылгъан ыллда Север Осетияны, Къабарты-Малкъарны, Сванетияны тийрелеринде да тюбегендиле.

Феодал Россейге оноу этгенле ата журтлу алтын промышленностну къураугъа уллу магъана бергендиле. Сёз ючюн, орус ювелирле алтындан тюрлю-тюрлю изделияла хазырлап башлагъан кезиу X—XII ёмюрлеге тюшеди. Петр I заманында уа алтын излеуню игилендириу жаны бла энчи указла да чыкъгъандыла. Россейде алтын къазылып башлагъан биринчи жыллагъа 1704—1729 жылла саналадыла. Алай ол заманда алынган алтынны ёлчеми бек аз эди. Сёз ючюн, 1745 жылда аны кюмюш бла бирге къазылгъан тюрлюсю 12 фунт болгъанды. Алтын промышленностну къуралыуу да ол жылдан башланады. Алай артдан артха, алтын къазыу промышленность мурдоргъа кёчюрюле оарганы саиын, ол ёлчем да терк ёседи. Он жылны ичинде, 1816—1826 жылла, Урала 8125,4 килограмм алтын къазылгъанды. 1826 — 1885 жылла уа ол ёлчем 45373,9 килограммгъа жетгенди. Он жылладан Россей алтынны аслам къазгъан къырлладан бирине саналгъанды. Ишни андан да тири бардырыр ючюн алтын промышленностну аннытыугъа кёп ырысхы бёлюнгенди, тыш къырлладан ахча ёнкючле алынгандыла. Алай бла 1814 жыл бла тенгелщдиргенде 1850 жылда 100 кере кеп алтын къазылгъанды.

Былайда ишни башха жаны да барды. Алтынны кеплюю халкъны жашау къолайлыгъын игилендирирге керек эсе да, патчах Россейде къара халкъны жашауун ол не аз да иги жанына бурмагъанды. Халкъ алгъынча жаланнгачлай, ачлай, жашау жогюню ауурлугъу бла басылгъанлай къалгъанды. Романовла, Демидовла, Шуваловла, Ратьковла уа бютюн бай болгъандыла. Ол артыкълыкъланы жалан да Совет власть кетергенди. Машинала, биринчи классны техника, оборудование къыйын къол ишлени алышындыргъандыла. Аз-аздан Березовск, Бодайбо, Балей, Алдан, Магадан дегенча алтын къазыуну кючлю производство эм культура аралары къуралгъандыла.

Алтын байлыкъла жерни къалайында да тюбейдиле. Алай бир-бир жерледе ол асламыракъды, башхаларында уа — жокъну орнундады. Сёз ючюн, Европада, Север Африкала, Азияны юг-запад жанында алтын жокъду дерге боллукъду. Башха регионлада уа ол тёгюлюн къалгъан кибикди. Энчи литературада белгили болгъаныча, капиталист къралланы алтын байлыгъы 17—20 минг тоннагъа жетеди. Аны 8—12 минг тоннасы Юг Африка Республикадады, АБШ, ЮАР эм Канада алтын жаны бла бек бай къыралгъа саналадыла. Битеу капиталист къралланда жыл сайын къазылгъан алтынны 83 проценти ол юч къыралгъа тюшеди. Былайда бир затны чертирчады. Россей Аляскаиы Америкагъа сатхан кесегинде 1880—1950 жылларда 835 тонна алтын къазылгъанды. Ол кезиуде жалан да «Господин Чичагов» деген рудник 16 тонна алтын бергенди.

Бюгюнлюкде Американы Бирлешген Штатларыны алтын хазналарын ненча доллар бла санагъа боллукъду? Алгъа бир къауум тенгелщдириуге келтиреик. 1935 жылдан 1952 жылгъа дери аны алтын асырауларыны багъасы 10 милиард доллардан 23,3 миллиард долларгъа жетгенди. Алай артдан артха ол къыйын экономика болумлагъа тюшеди эм аны алтын байлыгъы таркъайып башлайды. Сёз ючюн, 1952—1960 жыллада Америка башха къыралларгъа 5000 тоннагъа жуукъ алтын сатханды. Эки жылдан сора уа ол дагъыда 16,5 миллиард доллар багъасына аз болады.

СССР-ни алтын запаслары къыралда илмуну, техниканы айнытыргъа, башха къоранчлагъа да жетерикдиле. Баш борч аны аяулу хайырланыуду, алтынны алтынныча багъалай билиудю.

Е. РУБЦОВ,
инженер-геолог.

Спорт

ДЗЮДО

Серебряные Пруды шахарда (Москва область) Совет Союзну эки кере Жигити Василий Иванович Чуйковну намысына дзюдодан Битеусоюз жаш тёлю турнир бардырылгъанды. Аскер башчыны тууғъан жерине Россей Федерацияны, Украинаны, Таджикистанны, Латвияны, Эстонияны шахарларындан 250-ге жууукъ жаш кёжеф баргъан эди.

Командала алчы жерле ючюн къаты юрешгендиле. Эришиуледе Москва областны дзюдочулары биринчи жерге чыкъгъандыла. Башкирияны командасы экинчи эм Нальчикни Ленин районуну 3-чю номерли сабийжаш тёлю спорт школуну спортсменлери ючюнчю жерлени алгъандыла.

68 эм 75 килограмм ауурлукъда бизни жашла Мурат Дышеков эм Руслан Балкизов хорлагъандыла. 41 килограммгъа дери ауурлукъда Руслан Локов экинчи жерге тийишли болгъанды. Кеси ауурлукъларында ючюнчю жерлеге Виталий Головахин, Аслан Кунижев, Эльдар Шаваев, Хасанби Таов, Алим Шаутаев ,чыкъгъандыла.

Команданы Битеусоюз турнирге тренер Мухамед Емкужев хазырлагъанды.

ЖЕНГИЛ АТЛЕТИКА

Север Осетияны Орджоникидзеде спорт дворецини сууғъасы ючюн женгил атлетикадан тёрели Битеусоюз эришиуле болгъандыла. Анга къыралны жыйырмадан артыкъ шахарындан келген женгил атлетле къатышхандыла.

КъМАССР-ни Халкъгъа билим бериу министерствосуну женгил атлетикадан сабий-жаш тёлю спорт школуну келечилери алада ахшы кёрюмдюле болдургъандыла. Константин Толмачев 60 метрге чабышыуда 6,7 секунд къоратып, биринчи жерни алгъанды эм СССР-ни спорт устасына кандидатны мардасын толтургъанды. Петр Петраков узунлукъгъа секириуде хорлагъанды, Максим Ганжа 600 эм 1000 метрлеге чабышыуда экинчи жерлени алгъанды.

Профсоюзланы физкультура - спорт обществосуну область советини комплекс сабий-жаш тёлю спорт школунда юйренген Виктор Кузнецов а 300 метрге чабышыуда биринчи жерге чыкъгъанды,

КъМАССР-ни Халкъгъа билим бериу министерствосуну сабий-жаш тёлю спорт школуну башха атлетлери да Липецкеде Битеусоюз турнирде махтаулу болгъандыла. Николай Барабанов 400 эм 800 метрлеге чабышыуда биринчи эм экинчи жерлени алгъанды. Наталья Дятлова тыйгъычлары бла 300 метрге эм Евгений Хаджаев 110 метрге чабышыуда экинчи жерлеге тийишли болгъандыла.

ФУТБОЛ

Профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну область советини футболдан чемпионаты бошалгъанды. Анга республиканы предприятияларыны, учреждениялларыны, окъуу юйлерини, колхозларыны, совхозларыны физкультура коллективлеринден къыркъ команда къатышханды.

Чемпионатда «Урожай» (Шалушка), «Ашамаз» (Заюково), «Малкъар» (Огъары Малкъар), «Металлист» (Аргудан), «Колос» (Чегем) эм «Нива» (Нальчик) иги ойнагъанларын кёргюзтгендиле. Ала кеслерини подгруппаларында биринчи, экинчи жерледе тохташып, финалгъа чыкъгъан эдиле.

Мындан алгъаракъда уа республиканы «Спартак» стадионунда чемпионатны ахыр туруну финал оюнлары бардырылгъандыла. Ала былай бошалгъандыла: «Урожай» — «Нива» — 7:2, «Малкъар» — «Колос» — 5:2, «Ашамаз» — «Металлист» — 5:1.

Алай бла Шалушкалы «Урожай» командасы профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну область советини чемпиону болгъанды. «Ашамаз» эм «Малкъар» командала уа экинчи эм ючюнчю жерлени алгъандыла.

Эришиулени юсюнден болумгъа тийишлиликде энди келир жыл чемпионатха «Урожай» эм «Ашамаз» командала къатышырыкъдыла.

ТЕННИС

Больный Аруну 17-чи номерли орта школуну ючюнчю классны окъуучуу Мухамед Кушхов стол теннисден Нальчикни чемпиону болгъанды. Спорт уста Андрей Климов экинчи эм Александр Перепелица ючюнчю жерлени алгъандыла.

Къызланы арасында уа технология техникумну студентказы, спорт устагъа кандидат Радина Гатаова биринчи болгъанды, 27-чи номерли орта школну окъуучусу Ольга Шрамко экинчи эм спорт уста Ирина Данилова ючюнчю жерлеге чыкъгъандыла.

Экеу-экеу болуп бардырылгъан эришиуледе уа къарындашла Артур бла Мухамед Кушховла эм Ирина Данилова бла Радина Гатаова хорлагъандыла.

ШАХМАТЛА

Къабарты-Малкъарны шахматладан энчи команда биринчилиги бардырылгъанды.

Анга республиканы шахарларыны бла районларыны школ командаларыны бек ючюлеринден сегизиси къатышханды. Биринчиликде Нальчикни биринчи, экинчи номерли жыйымдыкъ командалары эм Урван районну жыйымдыкъ командасы хорлагъандыла.

Энчи алып айтханда, къызланы арасында Нальчикни 2-чи номерли орта школуну окъуучусу Зара Колиева аиырмалы болгъанды. Экинчи, ючюнчю жерлени нальчикчи Ирина Посевина эм Совет районну келечиси Марина Мисостова чыкъгъандыла.

Жашланы арасында уа нальчикчиле Эльдар Казиев, Александр Галактионов, Александр Мигиров биринчи, экинчи, ючюнчю жерлени алгъандыла.

БАСКЕТБОЛ

Къабарты-Малкъар къырал университетде баскетболдан тёрели турнир болгъанды. Анга университетни факультетлеринден сегиз эр киши жыйымдыкъ команда къатышханды.

Турнирде педагогика факультетни баскетболистлери биринчи, инженер - техника эм химия-биология факультетлени командалары экинчи, ючюнчю жерлеге чыкъгъандыла

Г. ИСЛАМОВ.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

Кооперативледе ишлегенлени эслерине

Республиканы кооперативлеринде биринчи профсоюз организацияла къуралгъанлары бла байламлы кёп оюучула эм профсоюз активистле къырал социальный страхованияны фондуна ахча ётдюрюуню жоругъуну, профсоюз взносланы жыйыуну, башчылыкъ этген профсоюз органланы айырыуну эм башха затланы юслеринден билирге сюедиле.

Аланы эм профсоюз иш бла байламлы башха вопросланы юслеринден толу информация сиз кооперативледе ишлегенлени профсоюзларыны обкомунда (360011, Нальчик ш., Ленин пр., 53, 3-чю этаж, 71-чи, 72-чи отоулада алыргъа боллукъсуз. Телефонла: 5-42-33, 5-85-09.

РАДИО

3-чю январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — «Манга ол заманда ийнанигандыла». Гогуноков атлы колхозну председатели А. Хараевни юсюнден. 8.25 — «Мюлк расчёт: ёсюуню къыйынлыкъла». Нальчикде машинала ишлеучю завод. 8.35 — Концерт. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.25 — Жангы хапарла. 18.37 — 18.40 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 11.15 — Шуёхлукъну гюл къысымы. «Атамы ауазы». А. Анъбаевни поэмасы. 11.30 — 12.00 — «Туугъан жеримни жырлары». Концерт. 16.00 — Радиону почтасы. 16.10 — «Халкъ жыры юсюнден сёлешейик». Музыкалы-юйретиу программа. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.45 — 8.00 — Эстрада музыка. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — «Къабарты жазманы юсюнден». Педагогика илмуланы кандидаты А. Эржибовну сёлешиую. 17.45 — Концерт. 18.15 — 18.25 — «Горн». Школчула.

4-чю январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — В. Бондаренко. «Кузьмич». Инсценированный хапар. 8.40 — «Къыш» макъамла». Концерт. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.45 — Жангы хапарла. 18.57 — 19.00 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — Малчылыкъ — баш ишди. «Къойчула экзамен бередиле». Ушакъ. 16.10 — Концерт. — 15.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.45 — «Семиртгичле эм тёгерендеги къудрет». «Къабмалкъземпром» бёлюмню начальниги В. Хамуковну сёлешиую. 7.55 — 8.00— Музыка. 18.00 — Жангы хапарла. 18.15 — 18.45 — Концерт.

5-чи январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.50 — «Кабардино-Балкарская правда» эм «Советская молодёжь» газетлени обзору. 8.15 — Эл мюлк радиовестник. 8.30 — «Сизни жумушларыгъызны къалай толтурадыла?». Радиорейд. 8.40 — Музыка. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 11.15 — 12.00 — Школ каникулланы кюнлеринде. «Кошкин дом». Горький атлы къырал драма театрны спектакли. 18.40 — Жангы хапарла. 18.57 — 19.00 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — «Бизни жашауубузну кюзгюсю». Асламлы информация амалланы ишлерини юсюнден. 16.15 — «Жашлыкъ». Спорт радиожыйымдыкъ. 16.30 — Сизни сюйген макъамларыгъыз. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.50 — 8.00 — Женгил музыка. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — «Биз алчылагъа жыр бла махтау салабыз». Концерт. 18.00 — «Эллилерини эсинде». Г. Шибзуховну юсюнден. 18.15 — Тепсеу тартыула. 18.30 — 18.40 — «Жюрек халлыкъ» Х. Дударовну этюдлары.

6-чы январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — «Кругозор». Жаш тёлюге аталгъан программа. 8.45 — Музыка. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 17.55 — 18.00 — Жангы хапарла.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 15.15 — Микрофон аллында театр. У. Ахмадов. «Багъалы келин». Спектаклни радиомонтажы. 14.42 — Музыка. 16.55 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.45 — «Аренда подрядны не ючюн сайлайбыз?» Авторемонт завод. 7.55 — 8.00 — Музыка. 17.15 — Жангы хапарла. 17.20 — «Жашла Ата журтха кыулукъ этедиле». Жаш тёлюге. 17.30 — 17.55 — «Бизни бла бирге солугъуз». Концерт.

7-чи январда
Орус тилде бериуле

7.50 — 8.00 — Бериулени программасы. Билдириуле. 8.15 — Шуёхлукъну толкъунларында»... Ол заманда биз бир бирге жууугъуракъ боллукъбуз». Дагестанны прикладной искусствосуну кёрюнюнден сора. 8.30 — 9.00 — Концерт. 18.20 — 18.40 — «Кёз къарам». Информация бериу.

Малкъар тилде бериуле

16.00 — «Качество эм сан». Къабарты-Малкъарны тигиу этген биригиую. 16.10 — «Ёмюрде ариулай турсун». Туугъан жеримни табигъатыны эм аны сакълауну юсюнден. 16.30 — 17.00 — Концерт.

Къабарты тилде бериуле

7.15 — Айырыулагъа хазырлана. «Эл депутатланы къайгъырыулары». Псыхурей эл. 7.25 — 7.50 — «Жарыкъ кёллюлюк». Концерт. 11.30 — 12.00 — «Ант». А. Бицуевни поэмасына кёре радиопостановка. 17.15 — «Отжагъа». Радиожурнал. 17.45 — 18.20 — Концерт.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000 Нальчик шахар Ленин орамы № 5 8—9-чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82 редакторну приёмныйи — 2 63-01, редакторну заместителлери — 2 38-21 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85 секретариат 2-85-33 энгирги редакция 2 74-88 партия жашауну бла совет къурулушун бёлюмю — 2-68-72 пропагандаланы бёлюмю — 2 67-68 письмоланы бёлюмю — 2-37-94 информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2 66-76 эл мюлкню бёлюмю — 2 66-73 культура эм жашау бёлюмю — 2 24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспонденглле эм фотокорр — 2 85-82 гилманчла — 2 85-33.

Ч 00301

КъМАССР-ня Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 3

ДУНИЯЛЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

4-чю ЯНВАРЬ
Орта кюн,
1990 жыл
№ 3 (13004).
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

Брошюра болуп чыкъгъанды

«М. С. Горбачев. Ишни жангыча къурауну къадары — партияны бирлигиндеди. 1989 жылда 25-чи декабрде КПСС-ни АК-сыны Пленумунда доклад» деген брошюра чыкъгъанды.

Брошюраны Политиздат чыгъаргъанды, ол «Красный пролетарий» типографияда басмаланнганды.

(ТАСС).

Сабийле ючюн къайгъырыу

СССР-ни Министрлерини Совети къолайсыз жашагъан юйюрледе сабийлеге пособие бериую болжалын созууну юсюнден бегим къабыл этгенди. Ол партияны программалы оноуларына тийишлиликде социальный политиканы тамамлау жаны бла этилген энтда да бир атламды. Былтырны 1-чи декабриннден башлап пособие алгъынча сабийге 8 жыл угъай, 12 жыл толгъучу тёленирикди. Жангы журукъгъа кёре жыл санлары 8-ден 12 жылгъа дери жеткен 3,3 миллион сабий кечининген 1,5 миллион юйюр жашау болумларын игилендирирге онг тапхандыла. Жыл сайын ол къоранчлагъа къырал 470 миллион сом бёллюкдю.

Ю. НИКОЛАЕВ.

ЖАНГЫ ЖЫЛНЫ БАШЛАЙ

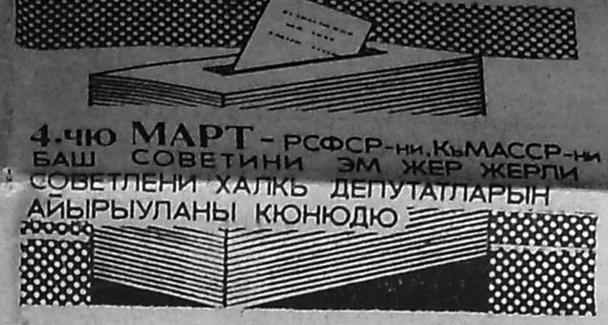
1989 жыл бошалды. Совет адамла аны огъурлу, ышанчылы шуёхларынча, кеслерини битеу башламчылыкъларында эм ахшы ишлериде жигер болушлукъларына ашыргъандыла.

СССР-ни халкъ депутатларын айырыула, халкъ депутатланы биринчи эм экинчи Съездлери, КПСС-ни АК-сыны Пленумлары, М. С. Горбачевну Къытай Халкъ Республиканы, АБШ-ны, Францияны, Италияны эм башха къыралланы башчылары бла тюбешиулери, къыралыбызны жашауунда уллу магъананы тутхан бир къауум законланы къабыл этилгенлери — былтыргъы жылны бир къауум огъурлу ишлери маладыла.

Бусагъатда къыралда бардырыла тургъан ишни магъанасын М. С. Горбачевну СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съездини ахырында айтхан сёзлери бла англылатайыкъ: «Бек алгъа белгилеригим: СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съезди, биринчи Съездни изюн андан ары бардыра эм айныта, социалист иветлени сакълауну эм байыкъландырыуну мурдорунда ишни жангыча къурауну, бизни битеулю обществоуну юйюбюзню толусунлай жангыртыуну жолу бла барыргъа таукеллигин кёргюзтгенди».

Озгъан жыл ишни жангыча къурауну андан ары бардырыугъа ахшы мурдор салгъанды. Ол бютюн кенг жайыла барады. Экономика реформа, фабрикалагъа, заводлагъа, мюлклеге кеслери алларына болуугъа эркинликле берну, аланы кеслери кеслерин ачха бла жалчытыугъа, этилген къорачланы къайтарыугъа кёчюрюу — ишни жангыча къурауну баш магъаналы кесегиди. Реформаны жетишимли тамамлар ючюн экономикагъа башчылыкъ этнуню мындан ары демократизацияларгъа керекди. Бу жаны бла СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съезди къабыл этген оноуланы уллу магъаналары барды. Анда къабыл этилген программада къыралны экономикасын жангы даражагъа кётюрюуню маларлары белгиленгендиле. Программада баш магъана халкъгъа керекли товарланы чыгъарыуну эм аламагъа жетиуню, битеу социальный сферагы эндиге дери бир зажгында да болмагъанча биик даражагъа жетиую кёргюзтгенди. Озгъан тёрт жылны ичинде орта эсен бла 17 миллиард сомну орнуна 1990 жылда халкъгъа керекли товарланы чыгъарыуну кёбейтиую 66 миллиард сом багъасына жетдириюге деп белгиленгенди. Съезд къабыл этген программа.

Ишни жангыча къурау, халкъ депутатланы экинчи Съезди къабыл этген программаны жашауда бардырыу биогюлюкде хар адамдан бек хайырлы ишлеую излейди. Тюзюн айтырыгъа керекди: биз а алай иги ишлемейбиз. Бизде алынгъа артха къалгъан, осал качестволу продукция чыгъаргъан коллективле бардыла. 1988 жылны ол кезиую бла тенглешдиргенде биязылыны бир аймакда республиканы промышленность предприятияларыны хар тёртюнчюсю жангы продукцияны чыгъарыуну жайгъанды. Январь — ноябрь айлада 21 предприятие халкъгъа керек товарланы планны тапсырмасына кёре чыгъарыуну тохтатхандыла. Ол предприятиялада 1988 жылны 11 айында 1 миллиард сомдан артыкъ продукция чыгъаргъанды, ол планны 1,5 процентинден артыкъ тёгюлгенди

битеу социальный сферады эндиге дери бир заманда да болмагъанча биянк даражагъа жетдирик кёргюзтюлгенди. Озгъан тёрт жылны ичинде орта эсеп бла 17 миллиард сомну орнуна 1990 жылда халкъгъа керекли товарланы чыгъарылыуну кёбейтинюю 66 миллиард сом багъасына жетдирирге деп белгиленгенди Съезд къабил этген программада.

Ишни жангыча къурау, халкъ депутатланы экинчи Съезди къабил этген программаны жашауда бардырыу бюгюнлюкде хар адамдан бек хайырлы ишлеюю излейди. Тюзюн айтыргъа керекди: биз а алай иги ишлемейбиз. Бизде алыкъа артха къалгъан, осал качестволу продукция чыгъарыучу коллективле бардыла. 1988 жылны ол кезиую бла тенглешдиргенде былтыны он бир айында республиканы промышленность предприятиялары хар тёртюнчюсю продукция чыгъарыуну азайтханды. Январь — ноябрь айлада 21 предприятие халкъгъа керекли товарла чыгъарыу жаны бла планларын толтурмагъандыла. Ала 8,8 миллион сом багъасы продукцияны кем бергендиле. Аланы санында юй къанатлычылыкъ жаны бла производство биригиую предприятиялары, Нальчикни аякъ кийимле чыгъаргъан эм Прохладнаны мебель чыгъаргъан фабрикалары, Бахсанны промышленность комбинаты, Нарткъаланы производство комбинаты, Урванны, Терекни эм Къашхатауну консерва заводлары. «Къабмалкъчабакъбиригиу» эм башхала бардыла.

Къырал заказгъа эм потребителле бла тюзюнлей байламлыкълагъа кёре этилген келишимлени эсге алыу бла промышленность продукция чыгъарыуну планы 99,4 процентге жалчытылгъанды. Берилмей къалгъан продукцияны ёлчеми озгъан жылны бу кезиую бла тенглешдиргенде 4 процентге ёсгенди. Тырнауузну вольфрам-молибден комбинаты эм «Кавказкабель» завод бу жаны бла планларын толтурмагъандыла. Келишим борчлагъа кёре продукция берив планын жалан да Зольск районну промышленносту тамамлагъанды. Алыкъа заран тюшюрген предприятиля эм мюлкде да аз тюйюлдюле. Адамла бла политична ишни тийишлисича къурамагъанлай, жангы экономика реформагъа кёчюю бир зат да берлик тюйюлдю.

Озгъан жылда республикада предприятияланы, мюлкледи барысы да толу мюлк расчётну эм кеси кесин ахча бла жалчытыуну болумларында ишлегендиле. Аланы бир бирлери продукцияны кеси багъасын учуналдырыу жаны бла планларын толтурмагъандыла, файда алыу жаны бла белсын да ачыкъ этерге, тюрленирге эм ишин тюрлендирирге сюймегенлеи. Бизни алгъа барыубузгъа, ишни жангыча къураугъа чырмау болгъанлары халкъгъа туура этерге тийишлиди. Совет, профсоюз, комсомол организацияланы алларында да уллу борчла сюелеедиле. Ала башчылыкъ этиую эсеи, файласыз амалларын таукел къурутургъа, обществолу халланы мындан ары демократизациялаугъа тири къатышырыгъа борчлудула.

Республиканы производство кючлерин ёсдюрюу, ишлемей тургъан адамланы урунууугъа къатышдырыу баш магъаналы вопросладан бириди. Андан сора да бардыла бизде уллу проблемала. Биз барыбыз да ишчи заманны алий эм багъалай билирге керекбиз. Жангы жылны биринчи кюнлеринден башлап, бир сагъат, бир минут да бошуна кетмезча ишни алай къурамай жарарыкъ тюйюлдю. Берген сёзюбюзге жууаплы къараргъа, сёзден ишге кёчерге да заман болгъанды. Уллу борчла алгъандан не хайыр аланы толтурлукъ тюйюл эсенг? Ол зат а депутатлагъа кандидатланы айырыучула бла тюбешиулеринде кёп тюбейди. Бир-бир кандидатла, айырыучуланы кеслерине тартыу ючюн къолларындан келмезлик, бюгюнлюкде этерге онг болмагъан затланы этерикме деп сёз бередиле. Ол терс ишди.

Битеу кючю жангы жылны борчларын тамамларгъа бурургъа, хайырланылмай тургъан онгланы излерге эм хайырланыргъа берирге керекди. Биз иги жашаргъа сюе эсек, иги ишлерге да керекбиз.

Бусагъатда РСФСР-ни халкъ депутатларын, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырылагъа хазырланыу барады. Ол урунганланы урунуу эм политика тириликлерин кётюреди. Партия организацияла аны онгларын не къадар тири хайырланыргъа, политика-асламлы ишни даражасын кётюрюрге, башламчылыкъны къолдан ычхындырмазгъа тийишлидиле.

Совет халкъгъа жангы жылгъы алгъышлауунда М. С. Горбачев былай айтханды: «Бизни къолубузда керти да сейирлик онгла бардыла: бек уллу акъыл кюч эм урунуу потенциал, деменгили табигъат байлыкъла. Аланы хайырлана, биз 1990 жылда халны иги жанына тюрлендирирге боллукъбуз эм да тюрлендирирге да керекбиз. Аны ючюн а биз барыбыз да иги, намысыбызгъа тийишлисича ишлерге керекбиз».

Ма ол заманда хар бирибизни жашауубуз, сёзсюз, иги, ырысхы эм ниет жаны бла бай боллукъду.

Болса да урунуу коллективни советини, партия, проф. союз комитетлени келечилери, производство бёлюмлени оноучулары сюзюуден сора машинист А. П. Хомяков, электровоз депода электрослесарланы бригадири Д. С. Цугунян, 5-чи номерли участканы тау тешиучю бригадасыны таматасы А. К. Таппасханов, 14-чю участканы къая тешиучюсю Х. Х. Таов шахар Советни халкъ депутатына кандидатха кёргюзтюлгендиле. Ала барысы да тау ишлени уста биледиле, мында он жылдан эсе кёп заманны ишлейдиле. Аланы кандидатураларын сайлай туруп бек алгъа эс башха затлагъа бурулгъан эди. Ала жамауат ишге жюреклери бла берилген адамладыла, халкъ ючюн жарсый биледиле, болушурдан артха бир заманда да турмайдыла. Депутатха айырылсала да айырыучуланы наказларын толтруу ишни кёл салып бардырлыкъдыла.

Сёз ючюн **Джаваншир Саркисович Цугунянны** юсюнден айтайыкъ. Аны жашаудан иги ангылауу, бай сынауу барды, коммунистди. Тырнауузда ишлегенли отуз жыл болады, бир кенча кере биринчи партия организацияны секретарына айырылгъанды.

Хажмухамед Хасанович Таовну орта энчи билими барды, механик болуп да ишлегенди. Уллу жууаплылыгъы эм терен сезими болгъан адамды, коллективде намысы жюрюйдю.

Альберт Камалович Таппасханов да техникумну бошагъанды, адамла бла иги келише, жараша биледи. Бригадирни жууаплы къуллугъуна да ма аллай ышанлары ючюн айыргъандыла.

Александр Павлович Хомяков депутатха кандидатланы арасында жыл санына кёре бек жашды, башламчылыгъы, хар затны тюрлендирирге, ишлеринде итиниуюю болгъан адамды. Кесини оюмун къоруулай биледи, жууаплылыкъны биреуге атмайды.

Бир сёз бла айтхында, башда атлары сагъышылгъан адамла депутатха кандидатха бек тийишли болуп кёргюзтюлгендиле. Аладан сора да башха, альтернатива кандидатурала тюлген эдиле, алай ала ётмегендиле.

* * *

Зольск районда «Малка» юй къанатлы фабрикаиы Псынадаха элде фельдшер-акушер пунктну эм техобслуживание станциясы урунуу коллективлери кеслерини жыйылыуларында республиканы Баш Советине депутатха кандидатха 23-чю номерли Зольск айырыу округдан юй къанатлы фабрикаиы директору **Хасан Мухамедович Ныровну** кёргюзтгендиле.

Прохладна шахарны бла районну ветеранларыны советини пленумунда Прохладна шахар Советни халкъ депутатына кандидатха ветеранланы советини председателя **Владимир Михайлович Леонидов** кёргюзтюлгенди.

Сыйлы ат аталгъанды

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиуму аш-азыкъ промышленностха салгъан къыйыны ючюн Нарткъалада чагъыр заводну директору **Эркенов Али Хажимурзовичге** «Къабарты-Малкъар АССР-ни промышленностуну сыйлы къуллукъчусу» деген атны атагъанды.

МОНГЛУКЪ ИШНИ ТАП КЪУРАУ БЛА КЕЛЛИКДИ

Республикада картофну эм тахта кёгетлени бла жемишлени чыгъарыу жыл сайын кёбейе бара эсе да, хар адамгъа тергеенде уа аланы хайырланыу алыкъа СССР-ни Медицина илмуларыны академиясыны Ашазыкъ институтуну рекомендациясында тохташдырылгъан мардадан эсе иги да азды.

Ол кемчиликни жалан да эки мадар бла кетерирге боллукъду: аланы чыгъарыуну кёбейтиу эм керексиз къоранчланы азайтыу бла. Сынаула ачыкълагъанга кёре, мадарланы экинчиси 2—3 кере хайырлыды. Картофну, тахта кёгетлени эм жемишлени сакълагъан заманда къоранчла асламысында аланы качестволары, сакълауну технологиясына бузукълукъ этиу эм жарашдырыу бла къаты байламлыдыла. Бир-бир жыллада сакълагъан кезиуде аллай продукцияны 30—35 проценти жараусузгъа чыгъады. Ол къоранчны азайтыу республиканы халкъын витаминли продукция бла жалчытыуну планын толтурургъа себеплик этерикди.

Картофну, жемишлени эм тахта кёгетлени чыгъарыуну кёбейтиу аланы хазырлауну эм сакълауну технологиясын игилендириуню, складланы эм холодильникни жангыртыуну эм аланы жангыларын ишлеуню излейди.

Сакълагъан заманда къоранчланы азайтыуну баш жолларындан бири складланы эм жарашдырыучу предприятияланы картоф, тахта кёгетле эм жемишле ёсдюрюлген жерледе къурауду. Ол, экономика эм технология жаны бла алгъанда, кёп проблемаланы тамамларгъа эм сатып алынгъан эм да сакъларгъа деп салынгъан продукцияны качествосун агилендирирге болушурукъду. Аны бла бирге стандартха келишмеген продукция барысы да мюлклени кесленринде къаллыкъды эм толусунлай хайырланыллыкъды. Тазаланмагъан эм айырылмагъан продукция бла бирге шахарлагъа эм район аралагъа ташылгъан тымлы топуракъ да жеринде къаллыкъды. Ахыр жылланы ичинде бахчалада жерни баш къатысыны тозурай баргъанын эсге алсакъ, аны магъанасы да аз тюйюлдю. Андан сора да картофну, тахта кёгетлени эм жемишлени мюлклени кеслеринде жарашдырыу эм сакълауз 15—16 процентге уууз келликди. Ол мюлклеге да къыралгъа да, алыучулагъа да (качестволу продукция аллыкълары себепли) хайырлыды.

Артыкъ да сакълаугъа салынгъан картофну качествосуну осаллыгъы къайгъы этдиреди. Кёп мюлкледе ауруулагъа эм заранчылагъа къажау уулу дарманланы хайырланыргъа болмайды деген сылтауну тутуп, продукцияны качествосун осалландыргъандыла. Качествосу иги болмагъан картоф а иги сакъланмайды эм андан къоранч кёп болады. Аны себепли картофну сатып алыуну, аны жарашдырыуну эм сакълаугъа салыуну технологиясын арталлы да тюрлендирирге керекди.

Халкъны тахта кёгетле эм жемишле бла жалчытыуда бек уллу кемчиликледен бири аладан къоранч болууну азайтырча мадарла этилмегенди. Аллай маларданы излей турмагъанлай къоранчланы терк кетерирге керекди. Аны жолу уа жалан да бирди: жараулу складла, жарашдырыучу базала, холодильникле ишлеу. Аны алайлыгъын мюлк оноучула, специалистле, экономистле да уста биледиле. Болса да, битеу къыралдача, бизни республикада да ол ишни аягъы юсюне салырча ырысхы бёлюнмейди. Илму эм алчы сынау ачыкълагъанларына кёре уа башда айтылгъан продукцияны къоранчсыз жарашдырырча эм сакъларча технологияла бардыла.

Бардырылгъан эсеплеге кёре, картофну, тахта кёгетлени эм жемишлени сакълагъан кезиуде аладан къоранч болууну тохтатыу республиканы аллай продуктла жаны бла ресурсларына 20 процентни къошаргъа онг берликди.

Республиканы складларында артыкъ да быхыдан, хобустадан, сохандан, сарымсахдан эм картофдан кёп къоранч болады. Аллай къоранчла бир-бир жыллада 30 процентден 60 процентге дери жетедиле. Ол продуктла бла халкъ а жалан да 35 процентге жалчытылынады. Къоранчланы азайтыуну мадарларын этмегенлей, мындан ары ол продуктланы кёп ёсдюрюуню жолу бла барыргъа уа керекмиди? Эшта да, керек болмаз.

Тахта кёгетлени эм картофну кёп тюрлю сортларын ёсдюрюу да бизге уллу заран келтиреди. Ол алай битеулю продукция чыгъарыуну алгъынгы кёз къарамы жашаудан кетерилмегенини хатасындан болады. «Аз эсе да, иги болсун», — деген чакъырыу алыкъа кесини магъанасын тас этмегенди. Арт жылланы ичинде тирликни кёбейтебиз деп, фосфор эм калий семиртгичлени бериую-ню азайтып, аланы орнуна азот семиртгичлени бериую кёбейтиу да хата болмаса, хайыр бермегенди. Нитрат проблема да аны бла байламлыды. Эл мюлк продукцияны качествосун осалландырыугъа мелиораторла да кеслерини юлюшлерин къошхандыла. Промышленность да осал качестволу оборудованне эм технология ызла береди. Аллай механизмле бла жарашдырылгъан продукция уа терк бузулады эм осал сакъланады.

Къысха заманны ичинде республиканы башында айтылгъан продукциядан къоранч болууну азайтыр ючюн къолда болгъан складланы, холодильникле-ни барысын да жангыртыргъа, аланы жангыларын ишлерге, барысын да суугъа, газ бериучю оборудование бла жалчытыргъа керекди. Эл мюлк битимлени ёсдюрюню технологиясына, сортлагъа да эс бурмай жарарыкъ тюйюлдю. Картофну уа жалан да эртде жетичю (жайда эм кюз артында халкъгъа сатар муратда) эм къышда сакъларча сортларын ёсдюрюрге керекди.

Продукцияны качествосун игилендирир эм аны сакълауну заманын созар ючюн битимлени азот семиртгич аз берилгеч жерледе ёсдюрюрге керекди. Алай жерде ёсдюрюлген картофдан, тахта кёгетледен эм жемишледен сакълагъан кезиуде къоранчла аз болады-ла эм аланы сакълау кезиулери узакъгъа созулады-ла.

Продукцияны мюлклени кеслеринде, тюзюн айтханда уа чыгъарылгъан жерде сакъларгъа онг жокъ эсе, аны сатып алыуну алайда къураргъа керекди. Аны юсюнден кёп кере айтылады. Болса да ол магъаналы эм хайырлы мадар жашауда бардырылмайды. Продукция алыучу пунктлагъа эм базалагъа картофну, тахта кёгетлени эм жемишлени асламысын мюлкле кеслери ташыйдыла. Ол заманда пунктлада эм базалада машинала къотарылмай иги кесек заманны турадыла. Бир бирде уа шофёрла, продукцияны ётдюралмай артха — мюлкге алып кетедиле. Аллай продукцияны качествосу уа иги болмазлыгъы баямды.

Продукция сакълаучу базалада картофну, тахта кёгетлени да асламысында бир кибик болумлада сакълайдыла. Картофха эм хар тюрлю тахта кёгетге уа башха-башха жылылыкъ, мылылыкъ эм хауаны составы керекди. Аны къой, кёгетлени башха-башха тюрлю сортларына окъуна энчи болум керекди.

Картофну, тахта кёгетлени, жемишлени жарашдырыуну эм сакълауну, айтханыбыча кёп тюрлю эм хайырлы амаллары бардыла. Бизни республикада уа ол амалла бек аз хайырланыладыла. Аланы ишге сингдириую терклендирирге керекди. Ол а къыш айлада продукцияны сакълагъан кезиуде къоранчланы азайтыргъа эм продукцияны качествосун бузмай сакъларгъа болушурукъду.

Алайды да, картофну, тахта кёгетлени эм жемишлени жарашдырыуда эм сакълауда болгъан къоранчланы азайтыу республиканы халкъын аллай продуктла бла жалчытыуну игилендириккди.

В. БИТОКОВ,
Къабарты-Малкъар агромелиоратив институтну доценти.

ЗАВОД КЕНГЕРТИЛЕДИ

Нальчикде жашагъанла халыуа завод чыгъаргъан козинакланы бек жаратып аладыла. Алай од татлы ашарыкъ тюкенлеге алыкъа бек аз чыгъарылады.

— Биз кюнге 45—50 тонна продукция чыгъарабыз, — дейди предприятияны директору Х. А. Бирсов. — Ол санда козинакла 200—300 килограммдан кёп болмайдыла. Бизни кючлерибиз андан эсе кёп чыгъарыргъа онг бермейдиле, адамла жетишмейдиле. Алай быйылны ортасында биз халкъ аслам сурагъан аллай продукция бла нальчикчилени излемлерин игирек жалчытыргъа боллукъбуз. Заводну тийресинде 300 квадрат метр жер алгъан жангы цех ишлене турады. Ол козинакла чыгъарлыкъды. Жангы цех шёндюю оборудования бла жалчытыллыкъды ол а бир кюнге аллай татлы ашарыкъладан эки тонна чыгъарыргъа онг берликди. Кюл бла тамамланнган ишле танг кесек азайырыкъдыла, ашарыкъланы качестволары игиленирикди. Эркин болгъан майданчыкълада уа биз баш продукциябызны — халыуаны чыгъарыуну кёбейтирге онг табарыкъбыз.

ПРОДУКЦИЯ ЧЫГЪАРЫУ ЁСЕДИ

Тырнауузда вольфрам-молибден комбинат халкъ хайырланнган кёп тюрлю продукция да чыгъарады. Аланы санында ЛАК-500 деген жылытыучу конвекторла бардыла. Аланы жалан да магъданчыланы шахарында жашагъанла сюйюп алгъандан сора да, аланы кёп башха жерлеге жибередиле.

Айдан айгъа комбинатны ремонт-механика цехинде конвекторланы чыгъарыу ёсе барады.

Цехде социалист эришиую ал сатырында С. Г. Гумировну башчылыгъында металл эритиучю бёлюмню коллективи барады. Бригадаланы арасында уа алчылыкъны Виктор Вдовенкону бригадасы тутады. Цехде алчы ишчилени юсюнден сёз баргъанда Руслан Батыровну, Василий Семячкинни, Лидия Погонялкинаны, Зинаида Лыганы, Музафар Этезовну, Олег Комиссаржевскийни, Вячеслав Чернушевични юлгюге келтирирге боллукъду.

ВЕТЕРАН ЭМ АНЫ ЮЙЮРЮ

Уллу Ата журт урушну экинчи жылында, душман Кавказгъа ёшюн уруш этген заманда Сотталаны Мухаммат мюлкню малчы къошларына таматалыкъ эте эди. Аны хапарына кёре, ол заманда кесини да хайт деген кезиую болгъанды. Кёп да бармай Мухамматны да кеси тенглилери бла бирге Совет Аскерни тизгинлерине къулдукъ атерге чакъырадыла. Ол 1942 жылны май айында эди.

Мухаммат аскерге иги чыныгъып баргъан эди. Аны хайырындан къарыу, кюч жаны бла да кеси къуалукъ этген жыйы аскерчилени къауумында барындан да айырмалы болгъанды. Ол Харьков шахарны душмандан къоруулар ючюн къанлы сермешлеге тири къатышады, жарадан тенглерин уруш баргъан жерден чыгъара туруп, кеси да ауур жаралы болады, госпиталгъа тюшеди. Жарасына бакъдырып, дагъыда фронтха къайтханлай Воронеж тиресинде баргъан урушлагъа къатышады. Мухаммат фашист ууучлаучула бла Украинада кёбюрек сермешгенди.

— Бир кере, Харьков шахардан узакъ болмай, сабыр саркъгъан терен суудан ётюп, душманны позициясына от ачаргъа тюшеди, — дейди ол. — Душман билмей тургъанлай анга чабыууллукъ этгенбиз аны бек жунчутхан эди: жаралыларын, сауутларын да къоюп, аллары айланнган жанына къачхан эдиле...

Мухаммат къуллукъ этген аскер белюм къалын агъачны ичинде эди. Бир юю взводну командири тамата лейтенант (аны тукъум атын унутханды) малкъарлы жашны жер юйге чакъырып: «Бусагъатда бизни заводха бек керекди жумушну тындырыргъа сени жиберирге оноулашханбыз. Уллу кёллюлюк этме, санъ бол, душманны сиз кёрген жерде санъи, огъу-тобу къаллай бир болгъанын билир ючюн «тил» керекди. Сени биргенге украинлы жаш Николай да барлыкъды», — деп Мухамматны кёзлерине къарады.

Командир бла Мухаммат картагъа къарай тургъунчу, аланы къатларына мычыман Николай да жетди. Ала берилген буйрукъну толтуррургъа ахшам къарангысында атландыла. Ол 1943 жылны кюз артыны суукъ кюнлеринден бириндеэди.

— Бизни барлыкъ жолдубуз болмагъанча къыйын эди: душманны ракеталары кечени кюндюзча жарытадыла, тёгерекде топ окъла чачыладыла. Аз да уллу кёллюлюк этерге жарарыкъ тюйюл эди. Кеси жаныбыз ючюн аллай бир да къоркъмай эдик, жангыз да аскер буйрукъну толтуралмай, аскерчи тенглерибизни бетлерине къалай къарарыкъбыз деген оюм жюреклерибизге кирип, анга жарсый эдик, — дей хапарлайды урушну эм урунууну ветераны Сотталаны Мухаммат, ол кюнлени эсине тюшюре.

Заман кече ортасы эди. Ол кезиуге таскъачыла барлыкъ жерлерине жетип тохтадыла. Алайдан узакъ болмай немецли къалауур бир юйню аллы, арты бла да ары-бери жюрюй тургъаныи аслейдиле. «Жангыз сени уа» дегенча, женгил тохтайдыла. Душман къалаууру юйню бир мюйюшюнден экинчи мюйюшюне ненча атлам этгенин санайдыла. Ол юйю аллы бла бир кере барып, кызына къайтыргъа, жашла немецли къалауурну арсарсыз къолгъа этерилерине ышанадыла. Сора, акъыртын бауурлары бла сюрколе, келген ызларына да сакъ бола, къалаууру тохтаучу мюйюшге жетдиле, бир кесек эс тапдыла. Душман къалаууру жетиучю жерине жетип, артына айланыргъа, кенг жауурунлу, бийик ёсюмлю Николай, секирип гитлерчини бойнундан тутуп, жерге сойландырды, аузуна буштукъ этди. Немецлини да алларында сюрюп, артха айландыла.

Душман солдатла итле бла аланы ызларындан келгенлерин Мухаммат бла нёгери терк окъуна билдиле. Николай Мухамматха былай айтды: «Сен немецлилени алларын тый, мен а «тилни» штабха жетдирейим. Къалай да болсун, ие да эт, душманны къолуна тюшмезге юреш». Ала, бир бирлериндеи айырылгъанларына жюреклери къыйнала, экиси да алайда къалыргъа жарамазлыгъын толу ангылай эдиле.

Николай гитлерчини да аллына сюрюп, къалын агъачха ташайды. Мухаммат а сюелген жеринден узакъ болмагъан, аууп тургъан бир терекни жанына жатып, «къонакъланы» сакълайды. Фашист солдатла кеслери кёрюнмеселе да, аланы итлерини юрген тауушлары жуукъдан жуукъ келе эдиле. Ала иги жуукъласханда, Мухаммат солдатла нешаулан болгъанларын эм да итлени санын тюз тохтандырды. Аладан башха да адамла болурламы деген акъыл бла тахсачы бир кесек сакълады, алай ол башха адам эслемеди. Сора иги да жуукъгъа келме къоюп, автоматдан от ачды, итлени сысыгъанлары бла душман солдатланы ынчхагъан тауушлары бирге къошулдула. Бир кесекден а тёгерекни шошлукъ бийледи...

Гитлерчи фашистле бла сермешледе Сотталаны Мухаммат юч кере жаралы болгъанды. Ол ючюнчю кере жаралы болгъанда, ала жатхан аскер госпиталны башха жерге кёчюрюрге оноу болады. Алай бла, бир къауум жаралы нёгери бла бирге Мухаммат Къазахстанны Кустанай областына тюшеди. Окъ жаралары бир кесек мажалгъа айланигъанчы, ол кеси кесин жюрюталмай эди. Мухаммат ючюнчю кере ауур жаралы болгъанында битеу документлерин тас этеди, сауут кётюрюп уруш эталмазлыгъы себепли, аскер врачла аны юйюне эркин этедиле.

Ол жашагъан эли Лашкутагъа келип, мамыр ишни башлар акъылгъа киргинчи, таулу халкъны Орта Азиягъа кёчюредиле. Сотталаны Мухаммат да ахлулары бла бирге Джамбул областха тюшеди. Ол анда да колхоз маллагъа къарайды.

Азиядан къайтып, тыпыр ташына келгенли «Эльбрус» совхозну малчы къошларында мал ёсдюрюу жанындан кеси аямай кюрешгенди. Пенсиягъа кетгинчи совхозну ырысхы къолайын ёсдюрюрге себеплик эте, кече-кюн демей ишлегенди.

Мухамматны жашау жолун айта келип, аны уллу да, огъурлу да юйюрюню юсюнден айтмай къоймакъ, хапарыбыз жарты жолда къалгъанга ушар эди.

Ол жашау нёгери Майрусхан бла бирге сегиз жашны ёсдюргенди. Аланы хар бири, Лашкутаны орта школун жетишимли бошап, Совет Аскерни тизгинлериндеаскер антларына кертичи болуп къайтхандыла. Жашла бары да аталарыча ишни сюйген, кеслерини къыйынлары бла жашагъан иш ахлусу адамладыла.

Таматалары Жамал кёп жылладан бери Тырнауузда 6-чы номерли автомобиль-транспорт мюлкню ишчилерини санында атын махтау бла айтдыргъан, намысы жюрюген шоферладан бириди. Ол Арменияда жер тебиуден тюшген къыйынлыкъланы кетерииую кезиуюнде бёргюзтген жигитлиги ючюн алгъаракълада СССР-ни Баш Советини Президиумуну Указы бла Сыйлылыкъны орденди бла саугъаланнганды. Омар, Расул эм Ибрахим Прохладиа районну «Солнечный» совхозунда арендагъа малла алып ишлейдиле. Омар а малчылыкъны айнытыугъа салгъан къыйыны ючюн озгъан жыл Урунуу Малтаулукъну ючюнчю даражалы ордени бла саугъаланнганды.

Къарындашланы къалгъанлары — Камал, Исмаил эм Рашит тургъан эллери Лашкутада «Эльбрус» совхозну къойчу къошларында, юйюр подряд амал бла уруна, малчылыкъны айнытыугъа халал къыйынларын къошадыла. Борис а Владивосток шахарда чабакъ тутуучу экспедицияда ишлейди.

Жашланы жашаулары бла ишлери Мухамматны кёлюн кётюредиле, ол сабийлерине бек ыразыды, алагъа чексиз къууанады.

Биз урушну, урунууну да ветераны Сотталаны Мухамматны юсюнден хапарыбызны бошай, насып да, къууанч да кенг арбазыигы дайым жокълаучу болсунла, кесигиз жарыкъча, жашауугъуз да жарыкълай къалсын, дейбиз.

Х. АХМЕТОВ.

Хамит Бечелов (суратда) Нальчикни машиналагъа ишлеучю заводу чыгъаргъан продукциялы машина бла къыралны кёп шахарларына элтеди, андан а предприятиягъа керекли затланы келтиреди. Ол къыйын ишни Хамит терк эм заманында этерге юрешеди.

Ахшы адамланы юслеринден

Аты—сыйлы китапда

Ибрагим Ногеров «Севкавэлектроприбор» заводха ишлерге Къабарты-Малкъар къырал университетни бошагъандан сора келгенди. Ол мындан беш жыл алгъа эди. Производство практиканы да жаш анда штамповка этген цехде ётгенди, кеси аллына ишлеп башларгъа уа механика цехни сайлагъанды. Ол ары смен мастер болуп баргъанды. Цехни коллективи иги ишлегенден сора да кёп ахшы башламчылыкъла бла да белгилиди.

Цехни ёзегин ахшы усталыкъла болгъан слесарле, фрезеровщикле тутадыла. Ала мында артдеден бери ишлейдиле. Коллективде низам, тилгинлилик, шуёхлукъ болгъаны кёрюнеди. Эшта да, жашны бери тартхан да ол затла болур эдиле. Ол коллективге терк юйреиеди.

Жаш специалист биринчи кюнледен окъуна адамла бла ишлеуте, аланы айтханларына, оюмларына тынгылаугъа уллу магъана бергенди. Анга ал заманлада техника бюрону таматасы, уллу ишсыууу болгъан Василий Алексеевич Квасов иги болушханды. Аны ал заманда насихатчыларыны арасында Юлия Николаевна Пашюраны артыгъыракъ да белгилеп айтырчады. Ол аны кёп затха юйретгенди. Юлия Николаевна ол кезиуде механика цехде мастер болуп ишлей эди. Ол жашха кесини кёп жыллыкъ иш сынауун, адамланы хар бирин бла эячи сёлеше билиуюню юсюнден юйренирча кёп зат айтханды. Ол заманлада Ибрагимни токарь, фрезер эм шлифовка этген станоклада ишлей тургъанын кёп кере кёрюрге болукъ эди. Цехде иш кыстау эди ол заманда. Программалы управленияларыболгъан станоклагъа керекли жангы деталланы аслам санда чыгъарыргъа керек эди. Анда чыгъарылгъан сапкыйлыкъланы эм халкъгъа керекли бир къауум башха товарланы деталлары да жетишмей тургъандыла. Ибрагим мен мастерме деп кесин кётюрюп турмай станокладан къайсында тап тюшсе да, ишлеп башлагъанды.

Заман оза баргъаны сайын аны усталыгъы да ёседи, нёгерлерине ишни, сёзю

Келигиз, иги оюм этип сёлешейик

Ишни жангыча къурау, ачыкълыкъ, общественну демократизациялау кёпленни ичги сёзлерин айтыралыла. Мени акъылыма кёре, хар кимни ниетине, сырына, акъылына кёре сёлешеди. Алай асыры оздуруп сёлеширгеже, халкъны къанын бузаргъа жарамайды. Партиябызны юсюнден болмачы хапарла чыгъаргъанлагъа, аны намысын тюшюрюрге кюрешгенлеге бир жаныидан мени чамланырыгъым, экинчи жанындан а сиз андан не ангылайсыз деригим келеди. Партия кимда керексиз жаншарча алай бош зат тюйюлдю. Аны ючюн кёп иги адамла жанларын бергендиле. Былайда аны юсюнден оюмуму, кесим сыпаган затланы газет окъуучуларгъа билдирир ючюн алгъанма бу жол къолума къаламы.

Уллу Ата журт урущ совет халкъгъа уллу сынау болгъанды. Бютюн да бек а 1942 жыл къыралгъа бек къыйын эди. Ма ол къыйын заманда бизни солдатларыбыз, офицерлерибиз фашистле бла къанлы сермешлеге тебирей туруп, былай тилек къагъыт жазыучу эдиле: «Елсем мени коммунистге санагъыз».

Не алай, былай десек да адамны жанындан багъалы заты жокъду. Ата журтну къоруулауугъа жанларын кёпле къызгъаимай бергендиле. Коммунист болуп ёлгенни уа уллу намысха санагъандыла.

Дагъыда бир затны чертирге сюеме. Партияны членище башхаладан артыкъ жагъыз бир зат бар эди: къайда къыйын эсе ары барыу, атакагъа алгъа чыгъыу. Къырал саугъагъа кёргюзте туруп а анга артыкъ онг бир да болмагъанды. Алгъа къалыр

бизни ол тюз ниетибизни, уллу къыйыныбызны да тюкге кёрмегенди. Аны мен кеси башымдан сынагъанма. Партбилетим хуржунумда, къырал саугъаларым кёкюрегимде бола тургъанлай, Сибирь сынар ючюн къалмадым. Халкъыбызгъа жетген уллу къыйынлыкъ, сыйсызлыкъ борбайларыбызны къыйгъан эдиле. Къан тёгюп къоруулагъан Ата журтубузда усталыгъыбызгъа кёре ишге киралмай, кёп заман айланыргъа да тюшгенди. Ай сайын комендантха барып, къол салыу а азмы жюрек жара салгъанды. Алай партибызгъа ийнаныубузну уа бир заманда да тас этмегенбиз. Биз жангылмагъанбыз. Партибыз къутхаргъанды бизни ол сыйсызлыкъдан, Сталин салгъан бугъоудан да. Бюгюнлюкде битеу совет халкъла бла тенг эркиндик алгъан, юсюбюздеги кир тамгъа тазаланнган кезиуде кёчгюнчюлюкню сынагъан битеу халкъла бла бирге биз, малкъарлыла да, анабыздан жангыдан туугъанча болгъанбыз. Ол да ленинчи ниетни хорламларындан бириди — тюзлюкню хорламыды.

Коммунист болгъан къадарымда мен быллай бир затны юсюндеи энчи айтыргъа сюеме. Биз, коммунистле, октябрятланы, пионерлени, комсомолчуланы алларында сюелип, алагъа партиягъа кертичи болугъуз, бизни жолубуз коммунизмгеди деп, 72 жылны чакъырыу сёзле айтып турдукъ. Мени сартын бусагъатда да аны алайлыгъына ишекли тюйюлме. Алай ара басманы окъусанг, телевидениягъа тыгылласанг, бир бирле демократияны бла ачыкълыкъны асыры оздуруп хайтепмей туруууну кезиуюнде партияны ленинчи ызына, муратына, ишине бузукълукъ этилгени шёндю битеу дуниягъа да белгилиди. Алай аны ючюн битеу партияны терслерге жарамайды. Ол кезиуледе да тюз ниетли, жанлары-къанлары бла да халкъгъа къуллукъ этген чындыы коммунистле эз болмагъандыла. Терслик КПСС-ни Уставына бузукълукъ этгенледеди. Ала халкъгъа къуллукъ угъай, душманлыкъ этгендиле. Кеслерине хайыр алыр муратда партиягъа кирип, къуллукъгъа къутулуп, кеслерине ушагъанланы тёгереклерине ыйыш, заукъ жашагъандыла. Аллайла ултха алыргъа жийиргенмегендиле, этилмеген ишни этилгенча кёргюзтюп тургъандыла. Совет жашау халда быллай осал ишле этилгени уа урунниан халкъны къанын бузгъанды, энтда да бузады. Ол а къалай уллу хата келтиреди партияны намысына. Партияны аты бла партиягъа айып келтиргенлени айыра, алагъа къажау таукел кюрешмей, ишни жангыча къурау кесини муратына жеталыр деп айталмайма. Аны ючюн, биз битеу коммунистле, къаты кюреширге, партияны тазалыгъы, намысы, даражасы ючюн бир кибик къайгъырыргъа борчлубуз. Ол а бизни къолубуздан келликди. Коммунистле кеслерини биринчи организацияларыны юслери бла хар ким ишлеген, жашагъан жерлериндеи бюрократизмге, саудюгерчиликге, кёз байлаугъа, мёхелликге, арсарлыкъгъа къажау кюреширге тийишлиди. Заман аны излейди. Партияны членлери болушмасала. КПСС башлагъан бу огъурлу, деменгили иш жаланда тохтаучу болмаз. Ол ёсеген сайын, ёсдюрюп, ёсдюрюп, ёсдюрюп

душманны сиз кёрген жерде сакъын, огъу-тобу къаллай бир болгъанын билир ючюн «тил» керекди. Сени биргенге украинли жаш Николай да барлыкъды», — деп Мухаммат кёзлерине къарады.

Командир бла Мухаммат

лерни Мухаммат

терк окъуна биддиле. Николай Мухаммат къа былай айтды: «Сен немецлилени алларын тый, мен а «тилни» штабха жетдирейим. Къалай да болсун, не да эт, душманны къолуна тюшмезге юрешь». Ала, бир бирлеринден

маллагъа къарайды.

Азиндан къайтып, тыпыр ташына келгенли «Эльбрус» совхозну малчы къошларында мал ёсдюрюу жанындан кеси аямай кюрешгенди. Пенсиягъа кетгинчи совхозну ырысхы къолайын ёсдюрюр-

ветераны Сотталаны Мухаммат ны юсюнден хапарыбызны бошай, насып да, къуугъунчы да кенг арбазыгъы дайым жокъдаучу болсунла, кесигиз жарыкъча, жашауугъуз да жарыкълай къалсын, дейбиз.

Х. АХМЕТОВ.

СУРАТДА: коммунист Жамал Жаппуев. Ол Тырнауузну пассажир автотранспорт предприятиясында шофёрланы бригадириди. Жамал ишчи нёгерлери бла бирге жаңы жылгъа ахшы кёрюмдюле болдуруп тюбегенди. Бригаданы коллективи быйыл бютюн да иги урунургъа таукелди.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

Уллу Ата журт урущ совет халкъыгъа уллу сынау болгъанды. Бютюн да бек а 1942 жыл къыралгъа бек къыйын эди. Ма ол къыйын заманда бизни солдатларыбыз, офицерлербиз фашистле бла къанлы сермешлеге тебирей туруп, быллай тилек къагъыт жазыучу эдиле: «Елсем меши коммунистге санагъыз».

Не алай, былай десек да адамны жанындан багъалы заты жокъду. Ата журтну къоруулагъа жанларын кёпле къызгъанмай бергендиле. Коммунист болуп ёлгенни уа уллу намыска санагъандыла.

Дагъыда бир затны чертирге сюеме. Партияны членище башхаладан артыкъ жангыз бир зат бар эди: къайда къыйын эсе ары барыу, атакагъа алгъа чыгъыу. Къырал саугъагъа кёргюзте туруп а анга артыкъ онг бир да болмагъанды. Артыкъ къыйналаса деп, анга энчи аш-суу, кийим да киши бермегенди. Терслиги болса уа жууаплылыкъ къатлап сураллгъанды. Алай коммунистге терген, бек къыйын жерге жиберселе, кёлюнг кётюрюле, жюрегинге хычыуун тие эди. Нек десегиз, партияны намысы бек бийик эди. Аны ол намысына тийишли болурча къуллукъ этнуню биз бек уллу насыпха санагъанбыз.

Урушда душманны къолуна саулай тюшген коммунистлеге жетдирилген азап, зорлукъ да къоркъуталмагъанды партияны членлерин. Коммунист партия, Ата журт ючюн, деп кире эдиле жашла сермешлеги жаханим отуна. Сталин ючюн деп да кёпле къоргъашын окъланы суутхандыла кёкюреклеринде. Алай «багъалы бачамабыз» аманлыкъчылыкъны, ишлемей жашаргъа итиниулюкню, кеси кесин ёлтюрюуню, айырылгъан юйюрлени, алкоголизмни ёсюулери — ол байламлыкъдан чыкъгъанын, виктимизация деп аталгъан процесс болгъанын кёресе.

— Ол термицин къалай ангыларгъа болдукъду?

— Виктимология криминалистиканы бёлюмюча чыкъгъанды. Аманлыкъчыны бла табигъат къыйынлыкъгъа тюшген адамны арасында халланы тинте, алимле зорлукъ этилген адамны да. чылмыкъгъа тюшгенни да къыйынлыкъгъа тюшгенге санаргъа боллукъду, дейдиле. Къыйынлыкъгъа бир адам да, адамланы къауум да тюшерге боллукъдула. Андан сора къыйынлыкъгъа тюшген деген ангылаугъа социальный къурулуудан зорлукъ сынагъанла да кийирилгендиле, алай бла аз халкълада аманлыкъчылыкъны алгъадан билирге, къыйынлыкъгъа тюшген аманлыкъчы болгъанда, криминалистиканы классиалы борчун этнография жаны бла ачыкъларгъа онг табылады. Манга, сёз ючюн, совет Северни ол жерли халкъларында башда айтылгъан осал ишле барысы да ол халкъланы артха къалгъанларыны себебинден угъай, жерлени хайырланыуну формаларыны осалдыгъы, ресурсланы аслам кесегин ара кесине алгъаны ючюн болгъанлары толу ангылашынадыла.

«Виктимизация» деген сёз 70-чи жыллада чыкъгъанды. Алимлени ишлери бла политикле шагъырейленирге керекдиле. Виктимизацияны магъанасы былайды: халкъны бир-бир къауумлары башхалада болгъан эркинликлени бла онгланы хайырланалмайдыла. Виктимизацияланнган къауумлагъа тийишли болгъан ресурсла аладан сыйырылып, башха къауумлагъа бериледиле. Сёз ючюн, бютеу Сибирь бизде европалы кесекге кёре, провинцияла ара шахаргъа кёре виктимизацияланадыла.

— Жангы партия документ «Сибирни бла Узакъ Востокну ол жерли халкъларыны келечилерини съездни чакъырыргъа эм башчылыкъ этнуню бютеу даражаларында да аланы сейирлерин къорууларыкъ ассоциация къурауцу» тийишли кёргенди. Аллай ассоциация къуралгъанды. Сиз ол затха къаллай багъа бересиз?

— Ол къаллай эсе да бир

энчи зат боллукъду деп алай къарарыкъ эсек да, ассоциация керекди. Айтыргъа, ханты миллетле эки тюрлюден бирин сайла деселе, «ол игиди, бу да игиди» дерикди. Аны жашауда жюрютюле келген магъанасында алып къарагъанда, аллай халкъланы кеслерини жашауларыны планын жарашдырыу алада болмагъан затды. Алай аланы арталлы да тынгылап тургъан халкълагъа санап къояргъа да жарамайды. Аланы искусстволарыны, тёрелери, жашау халлары — ол энчи тилди, биз аны иги ангылайбыз. Аны себепли алыкъа ала бизге тынгылап тургъанча кёрюнедиле. Алыкъа ала бизге жабыкъдыла. Ала кеслери кеслерини юслеринден жарашдыргъан тауурухну сёзлерин жалан да кеслери ангыларгъа боллукъдула. Бизде билим алгъан, алай кеслерини туугъан миллетлери бла байламлыкъларын юзмеген адамла культураланы араларында сёлешиуде тилманчлыкъ этерик эдиле.

Жалан да алай, жерлерине къатылмаулукъну сакълап эм аллай тилманчланы сёлеширге чакъырып, аз халкъланы жокъ болуп кетиуден сакъларгъа боллукъду. Бир-бирни ангылаулукъну излеу башланнганды.

Ушакъны
Оксана ПЕТРУНЬКО
бардырдыланды. (АПН).

СЕВЕРНИ ХАЛКЪЛАРЫ

«Северни, Сибирни эм Узакъ Востокну аз халкъларын къыралны жанындан анчи къоруулау эм алагъа болушлукъ этиу керекли болуп турады» деп белгиленгенди НПСС-ни миллет политика жаны бла программалы документинде. Партия платформаны тезисини юсюнден АПН-ни корреспонденти бла этнограф, илмуланы кандидаты Сергей Соколовскийни ушагъын беребиз.

— Миллет организацияланы къурау, миллет мурдорда къаугъала эм тюйюлле миллет сезимни ёгетинне шагъатлыкъ этедиле. Къыралны бютеу регионларында да миллет халланы жангы юлгюсюн излеу барады. Ол жаны бла алын къарагъанда, Северни халкъларыны тириликлери эслемсейди. Ол затха сиз къалай багъа бересиз?

— Бек осал затхача. Индустрия-урбанист культураны ары киргиую, мюлк ишде хайырланыуну зонасына кирген улду жерлени аладан сыйрыу ол жерли халкъланы жокъ болурча чекге жетдиргендиле.

— Жерлерине къатылмаулукъ север халкъланы мындан ары жашауларыны баш шартыды деп, сиз аланы къарайсыз?

— Хау. Ол жерли халкълагъа кеслерини жерлерин сакълауну юсюнден грамота берилмегенлей, биз ол осал ишни тохтаталлыкъ тюйюлбюз. Аны себепли мен Пленумну оноуларында жер жерли Советлеге аланы кеси жерлерин, промысел байлыкъларын, агъачларын, кёллерин, тенгиз жагъаларын хайырланыргъа энчи эркинлик берилирге керекликси белгиленгенин уллу магъанасы болгъаи затха санайма.

Пленум ол жерледе заповедник зонала къурагъа керекликси тюзге санагъанды. Ол зат аз санлы халкъланы жашауларын игилендириую дунияда сыналгъан ахшы мадарыды. Кесибизни жашау юлгюбюзню алдырыргъа кюрешмей, алагъа кеслери жашай келген халда жашаргъа онг берирге керекди. Хар зат да кесини кезиую бла барсын. Заманны киши да озаллыкъ тюйюлдю.

Ханты-Мантийск автоном округда миллет заповедникни проекти жарашдырылгъанды. Анда бир неича зона къурагъа белгиленеди. Зоналы арасы миллет посёлкалары бла экология эм экономика жаны бла тиерге жарамагъан жер боллукъду. Аны бла чекдеги зона уа тёрели жашау халдан европалы жашау халгъа кёчюуча болургъа тийишлидиг. **Анда ол жерли халкъланы бизни цивилизациябызны сферасына къошулгъан,** алай кеслери бла бир миллетли адамла бла байламлыкъларын ахшы бла да юзюп къояргъа сюймегеи келечилери кеслерине иш табарыкъдыла. Аллай зонаны къурар ючюн бёлек экономика къоранчла этерге тюшерикди. Ол округ жеринде болгъан областны бюджетине, сёзсюз, газны бла агъач хазырлауну чыгъарыуну азайгъаны бла байламлы заран тюшерикди. Ол затха шахарда жашагъанланы бир кесеги къажау сюеллиди. Алай тюрленнуле этмей жарарыкъ тюйюлдю.

— Бюгюнлюкде ассимиляция (кесине ушаш этиу) деген ангылау кесини магъанасын тюрлендиреди. Ёмюрню башында битеу дунияз санлы халкъланы европалы цивилизациягъа къошууну ниети жанлы болгъанды эм акъылман адамла кеси аллына барыгъан ассимиляция артха къалыулукъну кетереди эм да эртденден къалгъан осал адетлени жокъ болууларына себеплик этеди деген эселе, бюгюнлюкде акъыллыракъ болгъан адам уллу жашауну кёп тюрлюлюгюн уллу байлыкъгъа санайды, табигъатда болгъан сейирлик, башхалагъа ушамагъан затланы сакълайды. Бу жаны бла алгъанда, къалгъанлагъа ушамагъан сейирлик жерлеге эс буруу жангы тюрлю акъыл этиуге, жангы ёмюрню философиясына тюз келеди.

— Биз, мени акъылыма кёре, европалы юлгюлени онглулугъуну концепциясындан асыры кеч къалып къутулабыз. Къртиси бла да, зор бла бардырылмагъан ассимиляция алгъа барыуду деп тургъанбыз. Мени акъылыма кёре, кеси аллына баргъан ассимиляция боллукъ да тюйюлдю. Социальный къауумланы араларында статусланы башхалыкъларын билгенлей окъуна биз жашау халларын кеси алларына тюрлендиргенлерини юсюнден айталлыкъ тюйюлбюз. Социальный къурулушда бир группагъа иги кесек онгла берилип, башхасыны уа аллай онглары болмаса эм ол аланы алыргъа итине эсе, не сайлау болургъа керекди. Айхай да, башхалагъа ушап, системаны алгъындан эсе бийик атлауучуна кётюрлюрюгюнг келеди.

Аз халкъланы бла уллу халкъланы байламлыкъларын тынгылы тинтсенг, ол жерли халкълада кёп терс ишле:

— Ол термицин къалай ангыларгъа болдукъду?

— Виктимология криминалистиканы бёлюмюча чыкъгъанды. Аманлыкъчыны бла табигъат къыйынлыкъгъа тюшген адамны арасында халланы тинте, алимле зорлукъ этилген адамны да. чылмыкъгъа тюшгенни да къыйынлыкъгъа тюшгенге санаргъа боллукъду, дейдиле. Къыйынлыкъгъа бир адам да, адамланы къауум да тюшерге боллукъдула. Андан сора къыйынлыкъгъа тюшген деген ангылаугъа социальный къурулуудан зорлукъ сынагъанла да кийирилгендиле, алай бла аз халкълада аманлыкъчылыкъны алгъадан билирге, къыйынлыкъгъа тюшген аманлыкъчы болгъанда, криминалистиканы классиалы борчун этнография жаны бла ачыкъларгъа онг табылады. Манга, сёз ючюн, совет Северни ол жерли халкъларында башда айтылгъан осал ишле

— Ол термицин къалай ангыларгъа болдукъду?

— Виктимология криминалистиканы бёлюмюча чыкъгъанды. Аманлыкъчыны бла табигъат къыйынлыкъгъа тюшген адамны арасында халланы тинте, алимле зорлукъ этилген адамны да. чылмыкъгъа тюшгенни да къыйынлыкъгъа тюшгенге санаргъа боллукъду, дейдиле. Къыйынлыкъгъа бир адам да, адамланы къауум да тюшерге боллукъдула. Андан сора къыйынлыкъгъа тюшген деген ангылаугъа социальный къурулуудан зорлукъ сынагъанла да кийирилгендиле, алай бла аз халкълада аманлыкъчылыкъны алгъадан билирге, къыйынлыкъгъа тюшген аманлыкъчы болгъанда, криминалистиканы классиалы борчун этнография жаны бла ачыкъларгъа онг табылады. Манга, сёз ючюн, совет Северни ол жерли халкъларында башда айтылгъан осал ишле

— Ол термицин къалай ангыларгъа болдукъду?

— Виктимология криминалистиканы бёлюмюча чыкъгъанды. Аманлыкъчыны бла табигъат къыйынлыкъгъа тюшген адамны арасында халланы тинте, алимле зорлукъ этилген адамны да. чылмыкъгъа тюшгенни да къыйынлыкъгъа тюшгенге санаргъа боллукъду, дейдиле. Къыйынлыкъгъа бир адам да, адамланы къауум да тюшерге боллукъдула. Андан сора къыйынлыкъгъа тюшген деген ангылаугъа социальный къурулуудан зорлукъ сынагъанла да кийирилгендиле, алай бла аз халкълада аманлыкъчылыкъны алгъадан билирге, къыйынлыкъгъа тюшген аманлыкъчы болгъанда, криминалистиканы классиалы борчун этнография жаны бла ачыкъларгъа онг табылады. Манга, сёз ючюн, совет Северни ол жерли халкъларында башда айтылгъан осал ишле

— Ол термицин къалай ангыларгъа болдукъду?

— Виктимология криминалистиканы бёлюмюча чыкъгъанды. Аманлыкъчыны бла табигъат къыйынлыкъгъа тюшген адамны арасында халланы тинте, алимле зорлукъ этилген адамны да. чылмыкъгъа тюшгенни да къыйынлыкъгъа тюшгенге санаргъа боллукъду, дейдиле. Къыйынлыкъгъа бир адам да, адамланы къауум да тюшерге боллукъдула. Андан сора къыйынлыкъгъа тюшген деген ангылаугъа социальный къурулуудан зорлукъ сынагъанла да кийирилгендиле, алай бла аз халкълада аманлыкъчылыкъны алгъадан билирге, къыйынлыкъгъа тюшген аманлыкъчы болгъанда, криминалистиканы классиалы борчун этнография жаны бла ачыкъларгъа онг табылады. Манга, сёз ючюн, совет Северни ол жерли халкъларында башда айтылгъан осал ишле

Производствону орталыкъ звеносуну башчылары бусагъатда ишни жангыча къурауну прорабларыдыла. Адамладыла ишни къурарыкъла, аны тюрлендирликле, иги этерикле. Аны себепли уа алагъа аслам эс буруу, къайгъыруу заманны излемнди. Ибрагим аны алайлыгъын бек тюз ангылайды. Социалист эринчюню итогларына кёре аны аты Приборла, автоматизация керекле эм управление система ишлеу министерствону сыйлы китабына жазылгъанды.

Ю. БАРАНЮК.

Производствону орталыкъ звеносуну башчылары бусагъатда ишни жангыча къурауну прорабларыдыла. Адамладыла ишни къурарыкъла, аны тюрлендирликле, иги этерикле. Аны себепли уа алагъа аслам эс буруу, къайгъыруу заманны излемнди. Ибрагим аны алайлыгъын бек тюз ангылайды. Социалист эринчюню итогларына кёре аны аты Приборла, автоматизация керекле эм управление система ишлеу министерствону сыйлы китабына жазылгъанды.

Ю. БАРАНЮК.

Производствону орталыкъ звеносуну башчылары бусагъатда ишни жангыча къурауну прорабларыдыла. Адамладыла ишни къурарыкъла, аны тюрлендирликле, иги этерикле. Аны себепли уа алагъа аслам эс буруу, къайгъыруу заманны излемнди. Ибрагим аны алайлыгъын бек тюз ангылайды. Социалист эринчюню итогларына кёре аны аты Приборла, автоматизация керекле эм управление система ишлеу министерствону сыйлы китабына жазылгъанды.

Ю. БАРАНЮК.

Литература бет

Жаш жазыучуланы чыгъармаларындан

УМУТ ЭТДИРГЕН ТИЗГИНЛЕ

Бу арт 5—6 жылны ичинде менд тынчлыкъсыз этип тургъан затладан бири — бизни бай литературабызны тамблагъы кюню бармыды, деген сорууду. Къайсы халкъ да сукъланырча закий поэтлени бешиклери тебретилген тау элледе жаратылмаймыдыла энди уа сёз устала, жамауатха сакъ инсанла?

Бу сорууланы сылтаулары кёпдюле, алай кёбюсюнде кёзге да урунмайдыла. Бек башы уа — тилибиз жамауат магъанасын тас этип, юйюрде, ичи жашауда жюрюген тилге айланып баргъаны болур.

Кязим, Къайсын, Керим къадарлары эртде юзюлген эселе да, насыплы эдиле — ала халкъларыбла толу, бай тилде сёлеше эдиле. Аланы ызларындан келген тёлю 60—70-чи жыллада малкъар поэзияны бийикликлеге чыгъарып, халкъны сейирсиндирип, окъуучуланы къуандыргъан эдиле. Ала да поэзияны ныхыт жолларына чыкъгъандыла, халкъла ансылаулукъ табып, насыплы эдиле дерге боллукъду. Алай 80-чи жылланы юсюнден айтсакъ, жашау болумла литератураны андан ары айныууна кёп чырмау туудургъаныn кёребиз. Сталинни заманында этилген, бир затха келишмеген миллет тиллени юсюнден терс оюмланы тирлигин жыйып, биз литератураны, культураны юсюнден айтсакъ, 70-чи жылланы экинчи жарымында башлагъанбыз. Тюзюн айтсакъ, литературабыз да ол жыллада алгъанды эпика бийикликледи. Алай, жарсыугъа, бизни жазыучуларыбыз аланы аламат проза чыгъармалары бюгюн да окъуучулагъа жолну тапмагъандыла. Бу затла уа, сёзсюз, кимни да жюрегин къайгъы этдирирча затладыла.

Алай 2—3 жылны ичинде жашауубузда болгъан жангы тюрленюуле, жангы ниетле идхамны, культураны отун ышыргъандыла, ёчюле тургъан мыдыхлагъа жан салгъандыла. Ол юлгюледен бир гитчеси республиканы жаш жазыучуларыны быдтыр декабрь айда болгъан семинарларыды. Аны ишине 20-гъа жууукъ жаш бла къыз къатышхандыла. Хапаргъа кёре, жаш жазыучуланы семинаргъа келгенлеринден эсе, келмей къалгъанлары кёпдю. Иш аланы кёплюгюнде, азлыгъында тюйюлдю. Литература адам санга, къургъакъ эсепге кёре айнымайды, фахмула, насыцха, процентле бла юлешинмейдиле.

Семинарда малкъар бёлюмню таматасы Гуртуланы Салих, поэтле Бабаланы Ибрагим, Табакъсойланы Мухтар жаш жазыучуланы «башларын сылаудан» кенгде эдиле. Бир бирлеге къаты тырман да этилгенди. Сёз ючюн, поэтледен бири быллыргъы семинардан бери он назму жазгъанды. Аллай болум нени юсюнден айтады? Автор поэзиягъа жалан аннан къарагъанды, заманны ариу сёзлени бир бирге тизип ётдюрюрге юрешгенди. Аллайла ичи оюм этип, тутхан ишлерине кёл салыргъа керекдиле. Андан сора да бир къауум жаш жазыучуланы чыгъармалары тил жаны бла къарыусуз болгъанлары белгиленнгенди семинарда.

Алай семинарда халны битеу кёз аллына келтирип, оюм этсенг, анда жетишимлеге къууанмай къаллыкъ тюйюлсе. Менд къууанчым, тамблагъы кюнню умуту Чубурланы Бекмырзаны эм 3 къызны атлары бла байламлыды. Бюгюн арсарсыз айтырыгъа боллукъду, жаш поэтлеribизни арасында Уяналаны Аминат фахмусу, устаныгъы бла да айырмалыды. Малкъар литератураны келлик кюнюнде ол кесине тийишли жер табар деп ийнанама. Ол семинаргъа бёлек жылны ичинде жюрюп тургъанды. Бюгюнлюкде уа аны халыр поэзия жыйымдыгъы китап басмагъа берилгенди. Семинарны башчылары Аминатны китабына иги багъа бичгендиле.

Бизни совет поэзияда битеу дуниягъа белгили эки поэтесса барды — Анна бла Раиса Ахматовала. Багъалы окъуучу, Ахматланы Любаны атын эсигизде тутугъуз. Ол бусагъатдача къадалып ишлесе, махтаугъа алдатмай тири болса, Ахматовланы тизмесине энтда бир фахму къошулур деген акъыллама. Любаны назмуларында Быллымны желлери, жаз башыны чыпчыкъ ауазлары, жангы тууган сезимни шош ачазы жашайдыла. Алайды да, ахшы жолгъа, Люба!

Семинарны ийнагъы Бабугентде жашагъан жетинчи классда окъугъан къызчыкъ — Башийланы Танзиля ади. Ол назмуланы бешинчи классдан бери жазады, аны назмулары анык ниетден, жарыкъ ёнден толудула.

Бизни бюгюнгю кюнюбюзню умутланы, жюрек итиниую кюнюдю. Литературагъа ийнануубуз уллуду, ол мындан ары да халкъны ёнюлю, жапсарыуу, жол нёгери болгъанлай турлугъуна сёз жокъду.

БИТТИРЛАНЫ Тамара,
филология илмуланы кандидаты.

Ботталаны Людмила

КЪАЙЫН ТЕРЕКЧИК

Аръач ичинде, терекле,
Субай санлы къызла кибик
Сюеледиле терекле.
Жашил жыйрыкъла кийип.

Арлакъда уа жангыз кеси
Турады къайын терекчик.
Мудахды, кюн жауун келсе.
Боран урса уа — тиричик.

Ол сюеледи къыйырда,
Къууанчы, тауу — дупурчукъ.
Бутакъчыкъларын къынгырла.
Аркъачыгъы да гуппурчукъ.

Чапыракъларын къалтырай,
Шыбырдайдыла буюкъун.
Анга кёп тюрт сёз айтырла:
Жокъ шуёху, не жууутъу.

Жангызлыкъ — битеу байлыгъы,
Жюреги уа болуп кийик.
Жашайды ол, былайлагъа
Бош ажашып тюшген кибик.

Тюшюнде заууиълукъ кёре,
Ол бутакъ кере жарыса.
Кюрешсе да чыдаргъа,
Къыйнайды балта жарасы.

Учхан къанатлы эди ол,
Къадары тыйгъычы таргъа.
Ой не хадагъа этсин, ол,
Ол кимге барсын тарыгъа?

Гергокъланы Мадина

* * *

Кюн тнер да,
кюн батар.
Нечени ызындан да
танг атар.
Жангыдан жанмаз от,
ёчюлген от.
Алгъынча сюялмаз
алай бек
Сюймеклиликден кюйген
жюрек.

* * *

Бу кече бир узун
кёрюнду манга.
Нёзюме жукъу кирмей
чыкъдым танга.
Къалай узакъбыз акибиз,
Экн сюйген жюрегибиз.

«Насып берирме», —
деп, тутгъанма мен.
Алай болур къадар —
Санга насып берирча,
Табарма мен мадар.

СУРАТДА: филология илмуланы кандидаты Биттирланы Тамара эм семинаргъа къатышхан жаш жазыучуланы къаууму.

Аккаланы Хаким

* * *

Танг бла танг къобуп
Анам, аш биширеди.
Манга тюшюмлеча эшитиле,
Аны шош аягъ тауушу.
Танг жулдуз мутхуя жана.
Гошады ишни.
Чыпчыкъ жырла жарыкъ эшитиле,
Тангны аязы бла.
Кюнню тызгъылары
Нёкюз, кенг минаретни ташдиле.
Узакъда жукъуган
Чыгъ басхан гюлле.
Ийнек, къой мыгыраулай,
Ойгъа кетгенледи...
Ёлюп кетгенледи...
Айтсагъыз а хапар:
Уруш излегенлеге.
Къанны кюсегенлеге.
Бутсуз, къолсузлагъа.
Ёлюп кетгенледи...
Айтсагъыз а хапар:
Ёлюп кетгенледи...

* * *

Онла бла ёмюрле,
Мингле бла жылла,
Мингле бла кечеле...
Озуп кетдиле.
Жулдузла уа шагъат,
Кёнде жылтырап.
Айтсагъыз а хапар:
Уруш излегенлеге.
Къанны кюсегенлеге.
Бутсуз, къолсузлагъа.
Ёлюп кетгенледи...
Айтсагъыз а хапар:

Атабийланы Абидат

КЪЫШ КЕЧЕ

Къыш кече бийлегенди мени.
Тёгерек да къардан агъарып...
Эсиме тюшюреме сени.
Жюрегим да санга таралып.

Къар жауады таулагъа, ёзенге.
Лгъарта сен ёсген тийрени.
Ийнанама айтхан сёзюнге.
Чакъырама, сакъламма сени.

Эрнсюзлю, суукъду кеча.
Жангызлай чыгъама да танггнга
Кечеден къаранғыды ичим.
Сырымы да айталмай санга.

Сагъышым бийлегенди мени.
Танг атар деп манга жашауда.
Чакъырама, излейме сени.
Сакъларынъма жан сау къаларда...

Улъбашланы Махти

ХОЛАМГЪА

Ёксюз къалгъан таулу
аямл.
Сени айланч
жолларынгда.
Нюзде этилмей
ташыкъул.
Чалманлай турчу
мурсала.

Баш сюеклеча
юйлеринг
Нюйюп бошап
кюзлеринг
Халкъны мынлан
кёчюрсенде.

Бъайтырмы энди
бери адам,
Жан салып от
жагъаллагъа.
Батылырмы эски
Холам

Ол сюеледи къыйырда,
Къуанчы, тауу — дуппурчукъ.
Бутакъчыкъларыгъы къынгырла.
Аркъачыгъы да гуппурчукъ.

Чалыракъларыгъы къалтырай,
Шыбырдайдыла буюкъуп.

Кюрешсе да чыдаргъа,
Къыйнайды балта жарасы.

Учхан къанатлы эди ол.
Къадары тыйгъычы таргъа.
Ой не хадагъа этсин, ол,
Ол кимге барсын тарыгъа?

«Насып бериме», — деп, тутгъанма мен.
Алай болур къадар —
Санга насып бериме,
Табагъма мен малар.

СУРАТДА: филология илмуланы кандидаты Биттиралы Тамара эм семинаргъа къатышхан жаш жазыучуланы къауму.

Аккаланы Хаким

* * *

Танг бла тенг къобуп
Анам, аш бишреди.
Манга тюшюмдеча эшитиле,
Аны шош аякъ тауушу.
Танг жулдуз мутхуз жана.
Бошалы ишин.
Чыпчыкъ жырла жарыкъ эшитиле,
Тангны аллы бла.
Кюнню тыякъларыгъ
Кёкню, кече мичагъын тешдиле.
Уяндыла жукъудан
Чыкъ басхан гюлле.
Кюн тыякъларыгъ жылы тие,
Жокъду къоркъуу жукъдан.
Бийикледи сюе,
Учалы тауланы эркин къушу.
Уяндым анам аш бишире
Кюн тыякъларыгъ чачыма эшиле,
Анамы шош аякъ тауушу,
Къулагъыма аз-аз эшитиле.

* * *

— Состар таш, нек мудахса былай?
— Бийикден эниште тюшгеним ючюн.
— Къызыл гюл, нек саргъалдынг алай?
— Заман кетди да къалмады кючюм.
— Шаудан суучукъ, нек чыгъаса?
— Къуруп къалама, деп кюркъгъандан.
— Адам сен а не затдан къоркъаса?
— Ата журтдан айырылыудан.

Онла бла ёмюрле,
Мингле бла жылла,
Мингле бла кечеле...
Озуп кетдиле.
Жулдузла уа шагъат,
Кёкде жылтырап,
Айтсагъыз а хапар:
Уруш излегенлеге.
Къанны кюсегенлеге,
Бутсуз, къолсузлагъа,
Ёлюп кетгенледен...
Айтсагъыз а хапар:
Сюлгъан къалалардан,
Жанган шахарладан,
Бухенвальдан,
Освенцимден,
Хиросимадан...

* * *

Къара булутла, ауур хауа...
Бусагъат, бусагъат жауар жауун.
Суу жауун кырдыкланы жууа,
Жаз кече айта, аламгъа дауун.

Шибля тауушу эте, жашнайды кёк.
Такъыйкъагъа жарый, жашил тёгерек.
Бир сау терекни жаралы эте.
Жагъасын талайды къутургъан черек.

Ачыйды терек — ачыгъанча жюрек.
Къутургъан сууда ташла эсе.
Къуруп да къалып суу элтген терек
Есген жеринден айырылды эсе.

Атабийланы Абидат

КЪЫШ КЕЧЕ

Къыш кече бийлегенди мени.
Тёгерек да къардан агъарып...
Эсиме тюшюреме сени.
Жюреким да санга таралып.

Къар жауады таулагъа, өзенге,
Агъарта сен ёсген тийрени,
Инанама айтхан сёзюнге.
Чакъырама, сакълайма сени.

Эрмусюздю, суучукъду кече,
Жангылай чыгъама да тангнга
Кечеден къарангыды ичим,
Сырымы да айталмай санга.

Сагъышым бийлегенди мени.
Танг атар деп манга жашауда.
Чакъырама, излейме сени.
Сакъларыкъма жан сау къаларда...

Биттуланы Асият

СЮЙМЕКЛИК ЖЫР

Желле урадыла, терекле къымылдай,
Сууда агъадыла, жырларын жырлай...

Жырлайма мен да, санга бу жырны,
Сакъларма дейме сау жетн жылны.

Турлукъма мен да сени сюйгенлей,
Турлукъду кезлеу сууну бергенлей.

Мени унутсанг, жилар жырым да
Жилямукъларым болуп жауунла.

Мени унутсанг, жашауум къурур,
Мени унутсанг, кюн кече болур.

Жети жыл кетер жети кюн кибик,
Турсакъ экибиз бир бирни сюйюп.

Локияланы Жаухар

* * *

Хар затны жангыдан башласам,
Санга тюбетген жолну ташласам,
Сюеме деп башхагъа айтасам,
Къалырмы жашауда магъана?

Туугъан жеримде къоркъа атласам,
Санга сюймеклигими къаргъасам,
Башха биреуге уа алдансам,
Къалырмы жашауда магъана?

Сенича башханы къубултасам,
Санга да айтырымы айтасам,
Башха бла насыплы болалсам,
Къалырмы жашауда магъана?

Сангача кюле къараялсам,
Башхагъа да былай жарыялсам,
Кеси кесими алдаялсам,
Къалырмы жашауда магъана?

Мусукланы Мурадин

КИМ БУЗАДЫ ТАБИГЪАТНЫ?

Неден къуралады бизни жашауубуз?
Аны кёп кере сорама кесиме.
Не ючюн келеди бизни ачыуубуз?
Аны билялмагъанлайын барама.

Кимди бузгъан табигъатны сыпын?
Агъачларын къырып, тауларын оюп.
Ким жояды, тау Малкъарны атын?
Къарт аппаланы къалаларын бузуп.

Кимди тынчлыкъ бермеген кийикле,
«Жашауларын» къая ыранлада ётдюрген,
Жара салгъан тюзлеге, бийикле,
Къазып, байлыкъ излерге итинген?

Адамлабыз бар хатаны да этген,
Мен ёлсем дуния тюп болсун деген.
Адамлыкъны унутуп, мардадан ётген.
Тууулукъну, туугъанны аман юйретген.

Улъбашланы Махти

ХОЛАМГЪА

Ёксюз къалгъан тауду аммал.
Сени айланч жолларынгда.
Кюзде этилмей ташыгул.
Чалманлай туруп мурсала.
Баш сюеклеча юйларинг
Сокъур къарай кечагида.

Нюйюп бошап кюерлерин
Халкъны мындан кёчюргенде.
Къайтырмы анда бери адам,
Жан салып от жагъаллагъа.
Батылырмы эски Холам
Жарыкъ сабий аууаллагъа?..

Уяналаны Аминат

СЕНДЕН, КЕСИМДЕН ЖАШЫРА

Сюеме сени
Кеси кесимден жашыра.
Кюнлерими да
Сени юсюнгден
Татлы сагъышда ашыра.
Кечеден танга
Санга тюберге,
Сени кёрюрге ашыгъа.

Къалай тёзюмсюз,
Къалай тынчлыкъсыз
Къарайма сени
аллынга...
Сюеме сени
Кеси кесимден
жашыра,
Сени кесингден
жашыра...

Байдаланы Мусса

* * *

Дуниябыз ариуду,
Ариудула адамла.
Ариудула жер, суу да,
Бёк, жулдуз да, алам да.

Ариуду хар бир зат да.
Кёралсанг тёгеректе.
Ариуду чапхын ат да,
Чаришледе бла циркде.

Къушла да ариудула,
Учсала чуугъа кёкде.
Жюзе къазла, баппушла,
Ариудула кёлледе.

Акъ къар да бек ариуду,
Жылтырай суучукъ къышда.
Назы терек ариуду,
Къырпакъ этип ныгъышда.

Жаз жауун да ариуду,
Кюндюз кюн ариу кюле.
Ай да кече ариуду.
Жолоучу болуп кеда.

Ариудула тенгизде.
Чабакъчыла жюзселе,

Ариудула къыз кёзле,
Сюйюп къарай, кюлселе.

Таула да ариудула,
Кёрюнселе кийикле.
Тюзле да ариудула,
Чакъса наныкъ, жилекле.

Анала ариудула,
Сабийле ойнай элде.
Атала ариудула
Уруш болмагъан жерде.

* * *

Жашау иги, жылла кёзге кёрюнмей,
Танысыкълайма сабийликде кюнлени.
Къарт да, жаш да ишлейдиле эринмей,
Къууанама чагъып кёрсем гюллени.

Малкъар жашнай, жюрегимден
жырлайма.
Жан жанымда тау суучукъла
шорхуллай.
Халкъым, санга ёхтемлене жашайма,
Акъ тауларынг термилдиле кёп
сакълай.

Тау кукукчукъ, алгъыш эте таулагъа,
Танысыкълыгъын таулулагъа билдирди.

Халкъ уруна, жан салады тарлагъа,
Жомакъдача, жашнай, кёп зат
тюрленди.

Алтын къолла, сиз этмеген не къалды,
Чепкен, кийиз, эшну ишни унутмай,
Таулу юйде айран, жау чайкъалады,
Малкъар халкъым, къоймагъанды мал
тутмай.

Байлыкъ санга тынч келмеди, билеме
Юй аллында жайылып ол жамычы.
Юсге жаба, аны терк-терк кёреме.
Ма бюгюн да къошда тургъан хар
малчы.

Ахматланы Люба

ЖАЗ БАШЫ

Келди бизге жаз башы
Къучагъы гюлден толуп
Уяндыла терекле,
Къыш жукълап, иги
солуп

Чыпчыкъла да
къууаныр.
Тохтамай жырлайдыла.
Киштик балачыкъла да
Тырхында ойнайдыла,

Къар да, буз да эрийди,
Суучукъла агъадыла,
Суугъуракъ болса да,
Жанкъозла чагъадыла.

Жаз келеди элиме,
Тёгеректе нюр чачып,
Гокчачыкъла бетлерин
Кюннге къууана ачып.

ЧАМ

СЕЙИРЛИК КЪАРТЛА

Чубурланы Бекмурза

Мен, не эсе да, шёндюгю къартланы англылаялмайма. Жаш тёлюню сёгерге ёчдюле ансы, башха жигитликлери кёрюнмейди. Бир зат болгъанлай, айтырла да башларла: «Ма бизни заманда...». Ала кеслерине бир къарагъы эдиле ташадан къаллайла болгъанларына.

Ма тюнене, сёз ючюн, нёгерлерим бла киногъа къарап, сырачыкъ да тартып, автобусда олтурып келебиз. Ол кинотеатрда шиптикле асыры къатыдан анда бек къыйналгъан эдик. Энди уа автобусну жумушакъ шиптиклеринде заукъ этип келебиз. Алайлыдай, бир къартчыкъ келип, тюз къатымда сюелип тохтаймыды дейсе Газет окъугъан кибик да этме, терезеге да къарайма, кетмейди да таланнган. Не этерик эдим, турама да, жеримни береме. Тюзмеди, энди айтыгъыз, ол? Аны кибик къартла алгъын чалгъы жыйынлада хайт деген жашланы озуп тургъандыла, бу а... Шёндюгю къартланы билгенлери аспирин, валидол.

Не да шёндюгю дин ахлулагъа бир къарачыгъыз, ала не тукъум эфендиледиле? Не сакъаллары жокъ, не бухар бёрклери жокъ. Бетлери кюзгюча жылтырап, импорт чурукъла кийип айланадыла. Аланы дин ахлулары болгъанларын жалан жаназыгъа сюелгенлеринде билирге боллукъду. Билмейдиле ансы, лжинсала кийип, «30-дан атлагъанлагъа» деген ингирлеге жюрюрюк эдиле. Энди ол къалгъанды алагъа. Да жюрюй окъуна болурла, аланы ким билликди? Тейри, ушен айтыгъыз, ол? Аны кибик къартла алгъын чалгъы жыйынлада хайт деген жашланы озуп тургъандыла, бу а... Шёндюгю къартланы билгенлери аспирин, валидол.

Ма тюнене, сёз ючюн, нёгерлерим бла киногъа къарап, сырачыкъ да тартып, автобусда олтурып келебиз. Ол кинотеатрда шиптикле асыры къатыдан анда бек къыйналгъан эдик. Энди уа автобусну жумушакъ шиптиклеринде заукъ этип келебиз. Алайлыдай, бир къартчыкъ келип, тюз къатымда сюелип тохтаймыды дейсе Газет окъугъан кибик да этме, терезеге да къарайма, кетмейди да таланнган. Не этерик эдим, турама да, жеримни береме. Тюзмеди, энди

Не да шёндюгю дин ахлулагъа бир къарачыгъыз, ала не тукъум эфендиледиле? Не сакъаллары жокъ, не бухар бёрклери жокъ. Бетлери кюзгюча жылтырап, импорт чурукъла кийип айланадыла. Аланы дин ахлулары болгъанларын жалан жаназыгъа сюелгенлеринде билирге боллукъду. Билмейдиле ансы, лжинсала кийип, «30-дан атлагъанлагъа» деген ингирлеге жюрюрюк эдиле. Энди ол къалгъанды алагъа. Да жюрюй окъуна болурла, аланы ким билликди? Тейри, ушен бир блатной эфендичикни таныйма да, ол а угъай дерик тюйюлдю.

Шёндюгю къартланы сурамай къой. Бизни юйретирге кюрешгенликге, кеслери жукъ билмейдиле. Кинода немецли офицерни ёлтюрселе: «О кюнюкай, Штирлицни ёлтюрдюле да къойдула». — деп бушуу этип тохтайдыла. Не да сагъат онда киногъа къарай тургъаныгъай, «Къойкъой муну не этесе, андан эсе Жанатаевни жырлат», — деп да тырман этерле.

Кеслери уа тууукъларын атлап башлагъынчы окъуна ишлетирге кюрешедиле. Хайда аны эт, хайда муну эт. Бир шуёхум алай тарыгъады: «Предкала жанымдан этгендиле ишлетип. Ол сен таныгъан юйчюгюбюзню буздуруп, дуния бла бир ахча да къоратып, ушагъыусуз уллу зат ишлетгендиле. Аны бла да тынчаймагъанлай, былайы тапсыады, дей да буз да жангыдан ишлет, бу да былай болса иги боллукъду деп, биягъы буз. Энди башымы алып къачмасам билмейме». Хажос шуёхуму уа бир къужур геллясы барды да, андан да закачаешься. Жашны харип этеркди.

— Гелля, киногъа барайыкмы? — десе.

— Да аууугну алайым, жети жюз сом берип жангы «кино» алгъанбыз да, сал да къара. — деп къояды. Ангылат да тур, анга не ангылатырыкъ эсенг да. Жашла Хажосну брейк тепсерге чакъыра барсала, геллясы уа:

— Мегофонугъузну салыгъыз да, юйде абрек болугъуз, — деп къоады.

Бир жол а Хажосну теле этерге азлан къойгъанды. Ол кюн Хажос телевизорда футболгъа къарай болгъанды. Бизникиле год ургъанда уа, асыры къууангандан ёгерёгге секирип, къарс уруп башлагъанды. Гелля уа аны кёрюп, эшикге чыгъып: «Хажосчугъубуз теле бола турады, адамла, болушугъуз», — деп тийреги юйге жыйгъанды.

Угъай, англылаялмайма шёндюгю къартланы мен. Базаров ол замандагъы къартлагъа бош тарыгъгъанды. Хажосну орнунда бир кюн болса эди кёрюр эдим аны не айтырыгъын.

ДУНИЯДА БОЛА ТУРГЪАН ИШЛЕ

СССР-де ишни жангыча къурауну юсюнден

(Американы «Нью-Йорк таймс» газети)

Совет правительствону жангы экономика планы, ишни жангыча къурау артхамы барады не да позицияларын мы тутханлай турады, деген соруугъа жууап бермей къояды. Былай къарагъанда, план керти да сокъурандыргъанча кёрюнеди. Ол арталлы да керек болмагъан ара контрольну сакълайды эм ишни жангыча къурауну бек магъаналы компонентин — багъалагъа контроль этнуню кетериую артха салады.

Къырал секретарь Бейкер Брюссельде Горбачев къоркъакъ тюйюлдю, алай сакъды, деп айтханды.

Ол реформаны бек кючлю мурдору салынмаса, экономика реформа оюлургъа боллугъун биледи. Болса да ол дагъыда бек кёп сакълап турса, совет экономика бир жерде тохтап турлукъду эм ол а аны башчылыкъ этнуюне чырмау болургъа боллугъун да биледи. Артдагъы план терк атламла бла угъай, акъырын барыу жанлыды. Демократия ниетли реформаторланы умутларыны толуулары коммунист блокну битеу къыралларында ол магъаналы сайлаугъа бойсунады.

Совет экономикада ишни жангыча къурар ючюн Горбачев оноу этнуню москвачы бюрократлагъа угъай, предприятияланы башчыларына берирге керекди. Предприятияланы башчылары не зат чыгъарыргъа, къаллай оборудование эм къаллай ишчилени алыргъа кереклисини юсюнден кеслери оноу этерле, болса да тюз багъала жорюмеселе, предприятияланы башчылары тап оноу эталлыкъ тюйюлдюле.

Производствогъа башчылыкъны Москва этерге керекди не да рынокга багъаланы кесине салыргъа эркинлик берирге керекди. Сабий аякъ кийимлени багъалары алаша этилип тургъан къадар предприятияны директору, ол не бек керек болуп турса да, аны чыгъарып башларыкъ тюйюлдю.

Ишни жангыча къурау багъаланы реформасын бардырыуну къаты излейди, болса да Горбачев шёндю алыкъа ол ишни эталмайды. Проблема уа совет адамла миллиардла бла сомла жыйышдыргъанларындады. Ала ол ахчаланы къораталмайдыла, тюкенледе жукъ да жокъду.

Багъалагъа контроль кетерилсе, потребителле ол халкъгъа керекли товарланы болгъанчыкъларын алып башларыкъдыла да, ол заманда багъала асыры ёсгенден, жарлы юйюрле бютюн да жарлы боллукъдула.

Горбачев ол рифни жаны бла ётерге айтады. Жууукъ бир ненча жылны ичинде плановикле, совет заводла бла фабрикала халкъгъа керекли товарланы кёбюрек чыгъарырча этерикдиле. Керекли товарлагъа къаты сурау тюшсе, багъалагъа салынган контрольну кетерирге боллукъду.

Колумбияны университетини совет проблемала жаны бла специалисти, профессор Падма Десай, Совет Союз ишни жангыча къурауну муратларындан артха турады деген оюмну тергге санайды. Ол кёп болмай чыгъарылгъан аслам законодательный предложениялагъа кёре энчи иеликни юсюнден правону жангыдан тохташдырыр эм финанс рынокла къурар ючюн айтады. Горбачёв ол тюрлениулени андан ары бардырса, ишни жангыча къурау андан ары барлыкъды. Багъалагъа контроль салыуну кетериу бла бир кесек мычыргъа да болукъду, аны ол жетишимли болгъунчу бардырыргъа керекди.

Экономика тыйгъычла — ала ишни жангыча къурау кетерирге керекли жангыз тыйгъычла тюйюлдюле. Ала къолайлы жашагъан миллионла бла бюрократланы оппозицияларын бютюн къаты этедиле, ала властны алай тыныч берип къоймазлыкъларын кёргюзтедиле. Горбачевну ашыкъмазгъа деген оноуу керексиз нерваланы къозгъау угъай, эслиликни бла тёзюмлюкню кёргюзтедиле.

(ТАСС-ны пресс-бюросу).

ГДР. Къыралны миллионла бла гражданлары магъаналы политика кюч болуп, къыралны хар не жаны бла да айнытуна тири къатышадыла. Аланы эсламы жангыртыулагъа демократия. СССР бла къаты байлам

Демографла билдиредиле

ТОКИО. (ТАСС. 2-чи январда). Японияны эниши сабий туугъанды. Ол а аны японлулапы кеч юйдегили болуучары бла байламлыды. Андан сора да, къатын ал-

Юристни консультациясы

ЮЙЮР ТУТХУЧЛУ БОЛУР ЮЧЮН

Юйюрню юсюнден совет законодательствогъа кёре, юйюр юрист кючю болгъанга анга бирикген эр киши бла тиширыу ЗАГС-ны бюроларында аны кеси ыразылыкъларыны бла къурагъанларыны юсюнден документни жарашдыргъандан сора саналады. Бу статьяда биз, некях этнуню юсюнден закон сакъланмаса, къаллай чюйреликле, ата-аналаны башха жууукъланы араларында къаллай даулашла чыкъгъанларыны юсюнден айтырыкъбыз.

Алайды да, бир юйюр болуп жашаргъа сюйген эр киши бла тиширыу некяхны халкъ депутатланы район, шахар Советлерини ЗАГС бёлюмлеринде бла эл жерледе посёлка эм эл Советлени исполкомларында этдирирге борчлудула. Нек? Юйюрню адамларыны араларында жууукълукъ халла — сабийге тукъум атын, атын, атасыны атын бериу, аланы ёсдюрюу, юйретиу эм окъутуу бла байламлы борчла эм эркинликле аны бла байламлыдыла. Атадан, анадан бирлери сабийге къарамай, анга болушмай, башха тюрлю борчларын да этмей тохтаса, анга аланы зор бла толтурур ючюн да керекди законлу некях этну.

Бир-бир юйюрле некяхны жалан да моллагъа этдириу бла чекленип къаладыла. Аллай некяхны право кючю болмайды. Андан тышында да, бир тюрлю некях этдирмей, кеслерин кючло юйюрге санап тургъан эр бла къатын да алыкъа тюбейдиле. Алай кюнленн биринде ол «татлы» юйюрде тюрлю-тюрлю сылтаула бла къаугъа, даулаш чыгъып къалады, аны къой да, мюлкню юлеширге окъуна тюшеди. Ол кезиуде юйюрню ырысхысында затланы къайсы кимники болгъанын тохтащдыргъан къыйыды. Аллай эрни бла къатынны орталарын айырыр ючюн сюд кёп заманын къоратады. Законлу некяхлары болса уа, аланы мюлклерин юлешиу нги да тынчды: законда ол иш къаллай тамамланыргъа керек болгъаны шарт тохтащдырылгъанды: сюд жалан да ишемин толтурлукъду. Алайды да, юйюр къураргъа таукел болгъан тиширыу бла эр киши жарашуларында оз уллу магъаналы ишни тындыра туруп нги сагъыш этерге, законну сакъларгъа керекдиле. Законну билмегенлик артда, керек заманда, бир кишини да жууаплылыкъдан эркин этмейди, бир кишиге да болушмайды.

Андан тышында да, биз бу материалда эр бла къатынны бир бири бла байламлы право халланы, юйюрню сабийлерини, аланы аппаларыны бла ыналарыны, башха жууукъларыны бир бирге праволу эркинликлерини эм борчларыны юслеринден да айтыргъа керекбиз.

Эр бла къатын бир тукъум атны жюрютмей эселе (шёндю аллайла кёпдюле), алагъа сабий туугъандан сора, законига кёре, анга не тукъум атны берирге боллукъду. Былайда атасыны, не да анасыны да ыразылыкъларыз керекди. Алай тюйюл эсе уа? Даулашлы вопросха халкъ депутатланы Советлерини исполкомларыны осуйлукъ этген органлары — районо не да гороно къарайдыла.

Бир юлгю келтирейик. Нальчикде юйюрледен бириннде эр бла къатынны араларында сабийлерине тукъум ат бере туруп даулаш башланады. Ары дери ала бек татлы, шуёх халда жашай эдиле. Бу ишде уа бир бири бла келишалмагъандыла. Сабийни, атасы ахшы ишлери бла республикада белгили адам, жашын кесини тукъумуна жаздырыргъа, анасы уа, бийик билимли болгъан, республикада общественность къырал жашауына тири къатышхан тиширыу, сабийин кесини къыз тукъумуна жаздырыргъа сюйюп, къаты даулашып тохтагъан эдиле. Кертиди, аллай юлгюле бизни республикада хазна тюбемейдиле, алай бу даулашны юсюнден вопросну уа халкъгъа билим бериую шахар бёлюмюнде бек къыйналып тамамлагъандыла, жашха атасыны тукъум атын берирге деген оноу этилгенди.

Сабийлени юслеринден башха тюрлю даулашла да чыгъадыла, аланы бир бирлери уа уголовный-право ишге окъуна айланып къаладыла.

Сёз ючюн, бир юйюр болуп, юлгюлю жашагъанлагъа саналгъан Мажитге бла Сакинатха билмей тургъанлай бир бирден айырылыргъа тюшген эди: къоншу къатынладан бири, Мажитни юсюнден ётюрюк халар жайып, юйюрню чачхан эди. Аланы школгъа жорюген бир сабийлери барды. Сюдню оноууна кёре, ол анасы бла къалгъанды. Сакинат алгъынгы эрине сабийин арталлы да кёргюзтмезге кюрешеди. Ол а законига чюйре келген ишди. Некях этнуню эм юйюрню юсюнден РСФСР-ни Кодексинде 54-чю статьяда айтылгъанына кёре уа, бир бирден айырылгъан атаны эм ананы, бирге жашамагъанлыкъгъа, сабийлери бла байламлыкъны жюрютюрге, аланы юйретиуге бир кибик борчлары бардыла. Аны бла бирге уа сабийни бла жашамагъан ата не да ана анга ырысхы жаны бла болушлукъ кеси ыразылыгъы бла, сюдню энчи оноуун да сакъламай, этерге эркинди. Аны юсюнден заявление ишлеген жеринде бухгалтериягъа бериледи. Ол а алиментчини айлыкъ иш хакъыны тийишлиси чакълы бир процентни тыйып, ай сайын сабийни анасына жиберип турургъа керекди. Жууаплы эм кёп ахча тёленирге жерде ишлеген Мажит жашына ахчаны ай сайын кеси ыразылыгъы бла ийип тургъанды. Сакинат а аны алгъынгы эри жашын кёрюрге келгенде, керексиз къаугъаны ачады, къычырыкъ-дауур этип, жашыны атасын ол къоюн кетгён фатардан къыстагъанды, келтирген саугъаланы уа босагъадан тышына, дауургъа жыйылгъан адамланы алкъ тюплерине атханды.

Андан бир ауукъ заман озгъандан сора уа, Мажит жашы окъугъан школгъа баргъанды, директор бла ушагъында ишни болушун айтханды, анга жашы бла тюбеширге законига кёре эркинлиги болгъанын англатханды. Школну директору атаны бла жашны тюбешиулерине къажау болмагъанды. Мажит бла жашы классда жолугъадыла. Ата баласына бир ненча сёз да айтхынчы окъуна Сакинат ары жетип келгенди, алгъынгы эри бла тюйюш ачханды Мажит, не айтырын, этерин да билмеген тиширыудан кесин къоруулай, аны артха тюртген эди. Ол а, кофтасын кесе тартып, жыртып, къычырыкъ этип, болушлукъгъа чакъыргъанды. Дауурну эшитип, алайгъа келген преподавателле Мажитни бир тюрлю терс ишин кёрмегендиле. Сакинат а, жилян, алгъынгы эри аны тюйген этгенди деген ётюрюк хапарына усталаны ийнандырыргъа кюрешгенди. Артда уа ол, Мажитден тарыгъып, милициягъа баргъанды, аны уголовный жууапха тартдырыргъа умут этгенди. Мажитни бир тюрлю уллу терслиги болмагъаны ачыкъланнганды. Алай тиширыуну артха тюртгени ючюн 30 сом тазир а тёлегенди. Кертиди, аны ортында бираз женгилирек адам болса эди, иш алай бошалмазлыгъы баямды. Уллу жууапха тартылыудан Мажитни сабырлыгъы, ауур акъыллылыгъы сакълагъандыла.

Дагъыда бир юлгю келтирмей болмайбыз. РСФСР-ни Кодексини 57-чи статьясында аппаны, ыннаны эм аланы туудукъларыны араларында жууукълукъ халланы жюрютюрге чырмаулукъ этерге бир бирден айырылгъан не да бири ёлюп, бири сау къалгъан не ата не ана эркин болмагъанларыны юсюнден айтылады. Аллай эркинликлени хайырлагъаргъа чюйре келген иш бла байламлы даулашха халкъгъа билим бериую район, шахар бёлюмю къарайды, сабийни, ёсюуюне, юйретилиуюне ахшы болушурукъ оноуну этедиле.

Мухамет деген эки сабийли эр киши къатыны ёлгенден сора сабийлерине аланы ана жанындан аппаларына тюберге эркинлик бермей тургъанды. Къайын атам сабийлени аманнга юйретеди, аланы менден сыйырыргъа умут этеди, саугъала бла алдап, мени эришн кёргюзтюрге кюрешеди, дей эди ол, ётюрюкню къурашдырып. Аппа бла сабийле уа бир бирлерин бек сюе эдиле. Аппа сабийлеге жолукъгъан кезиуде аланы нинакъла-гъандан, ариу юйретгенден башха терс зат айтмагъаны белгили болады.

Биринчиден, сау атадан не да анадан, ала бир бек бузулгъан адамла тюйюл эселе, сабийлерин бир киши да сыйыраллыкъ тюйюлдю, аллай закон жокъду. Экинчиден, сабийле аналары ёлгенден сора да аталарына арталлы да тюрленмегендиле, намыс, хурмет этип тургъандыла. Ол себепден осуйлукъ этген орган — район Советни халкъгъа билим берген бёлюмю аппагъа туудукълары бла тюбеше турургъа эркинлик бергенди.

Алай жашауда кёп тюрлю чюйре ишле боладыла. Мухамет не да башха биреу ол оноугъа боюнмай къойсала (аллайла да тюбейдиле), аппа сюдге тарыгъып барыргъа боллукъмуду? Законда анга жууап бирди: Угъай. Ол а, бизни оюмубузгъа кёре, некях этнуню эм юйюрню юсюнден законодательствону кемчиликлеринден бириди, шёндю жарашдырыла тургъан жангы законодательствода ол тюрлю кемчиликлеге эс бурулур деп умут этебиз.

А. ШОГЕНОВ,
юрист илмуланы кандидаты.

Къайсынны атын атарыкъдыла

Ындиядан Ленинградгъа келгенлеге Ленинградны Ындия-Малкъар обкому Ындияны ара шахарында совет культура араны келечилери

Комиссия

ГДР. Къралны миллионла бла гражданлары магъанады политика кюч болуп, къралны хар це жаны бла да айныууна тири къатышадыла. Аланы асламы жангыртылгъан демократия, СССР бла къаты байламлыкъ жорютюу жанлыдыла.

СУРАТДА: Берлиннин орам ларындан бириде.

Суратны Л. ЧУЙКО алгъанды.

(ТАСС).

Демографла билдиредиле

ТОКИО. (ТАСС, 2-чи январда). Японияны экинчи дуния урушдан бери историясында къралда бек аз сабий 1989 жылда туугъанды. Саулукъ сакълауну эм социальный жалчытыуну министерствосуну тергеулерине кёре, озгъан 12 айны ичинде Японияда 1.243 минг сабий туугъанды. Ол а аны аллында жылдан эсе 70 мингге азды. Башха тюрлю айтханда, хар минг адамгъа тергегенде 10,1 сабий туугъанды.

Жер жерли демографланы оюмларына кёре, арт он жылны ичинде сабийле аздан аз тууа баргъанлары японлуланы кеч юйдегили болуулары бла байламлыды. Андан сора да, къатын алмагъан кишилени эм эрге бармагъан тиширыуланы саны ёсе барады.

Озгъан жыл Японияда адам ёлюу азайгъанды деп, министерство алай билдиреди, хар минг адамгъа тергегенде орта эсеп бла алты адам ёлгенди.

КЪЫСХА ХАПАРЛА

ДЕЛИ. Индияны «Трибюн» деген газет биригиую «Онжыллыкъны къырал къуллукъчусу» деген темагъа жамауатны оюмун соруну бардыргъанды. Алай соруу биринчи кере бардырылады. Издательство жиберген анкеталагъа 1300-ден артыкъ адам жууап къайтаргъанды. Аладан кёбюсю 80-чи жыллада бек белгили дуния лидерге КПСС-ни Ара Комитетини Генеральный секретары М. С. Горбачевну санагъанды. Аланы оюмлары «Трибюн» газетни редакция коллегиясыны оюму бла бирге келишгенди.

Соруну итогларына кёре, озгъан онжыллыкъда даражалары биикде жюрюген индиячы беш къырал къуллукъчуну санына Индира Ганди, къралны жангы премьер-министри Вишванатх Пратап Сингх, 1984 жылда бирге бардырылгъан советиндия космос учуугъа къатышхан биринчи индиячы космонавт Рекеш Шарма, Нобелчи саугъаны лауреаты мать Тереза эм парламент опозицияны шёндюю лидери, Индияны миллет конгресс деген партиясыны председатели Радживе Ганди киредиле.

ЛОНДОН. Шёндюю Совет Союзда уллу тюрлениую бла байламлы къыйынлыкъла аз тюйюл эселе да, СССР-де ишни жангыча къурау хайыр келтирлигине ийнангаиын билдиргенди Великобританияны премьер-министри Маргарет Тетчер. Би-бисини программасында ол совет халкъгъа жангы жыл бла байламлы орус тилде айтхан алгъышлау сёзюнде былай белгилегенди: «Биз сизни деменгили къыралыгъыз жангы жылда жангы жетишимле этерингине ийнанабыз. Уллу тюрлениуле алай тынчлыкъ бла келип къалмайдыла, болса да белгиленген борчланы толтурур ючюн салынган не уллу къыйынны да къызгъаныргъа керек тюйолдю, не ючюн дегенде, биз кесибизни сабийлерибизни келир заманлары ючюн къангъырабыз».

ПАНАМА. Панаманы ара шахарында Ватиканны представительствосунда къыралны миллет къоруулау кючлерини алгъынгы баш командующиси генерал Норьеганы къадары андан ары къалай боллугъуну юсюнден сёлешиуле бардырыладыла. Ватикан алыкъа да Норьеганы американы властланы къолларына берирге унамай турады.

Американылыланы Папагъа къаллай тюрлю да къысыулукъ этиулери законлу иштюйюлдю, дегенди Панаманы архиепископу Грегорио Мак-Грат журналистлеге.

Панаманы жангы президентине салынган Гильермо Эндара рим-католик килисаны башчысы эм Панамада аны келечиси генерал Норьега Паианы нунциясындан кеси ыразылыгъы бла кетип, кесин жангы властны къолуна беририн излерге керекдиле, дегенди. Андан сора уа генерал олсагъат окъуна АБШны келечилерине берилликди.

НЬЮ-ЙОРК. Бирлешген Штатланы президенти Джордж Буш «Ридерс дайджест» журналны редакторларына кесини администрациясыны тыш проблемаларыны юсюнден интервью бергенди.

Халкъла аралы ишлени бек магъаналыларына къайсыларын санагъаныны юсюнден соргъанларында, президент былай айтханды: «Мени бек ыразы этген ишле Восток Европада эм Совет Союзну ичинде уллу эм терк бардырыла тургъан тюрлениуледиле. Мен ишни жангыча къурау жетишимли барырын сюеме, аны себепли уа Совет Союз бла бирге ишлер жанлыма».

Совет башчыны — М. С. Горбачевну политикасыны юсюнден сагъынгъанларында, «совет лидер дунияда дебери жюрюген политика къуллукъчуду, Бирлешген Штатла ол бардыргъан реформаланы эм аны ачыкълыгъын алгъышлайдыла», дегенди американы президент.

МАНАГУА. Никарагуаны правительствосу къыралдан 20 американы дипломатны къыстаргъа эм АБШ-ны Манагуада посольствосуну техника персоналыны санын азайтыргъа оноу этгенди. Ол оноу 29-чу декабрде Панамада никарагуачы посолну резиденциясына кирген американы солдатланы ишлерине къажау этнилген «жумушакъ» жууапды, дегенди Никарагуаны президенти Даниэль Ортега.

Бирлешген Штатла Никарагуагъа къажау политиканы бардыргъан 10 жылны ичинде американылыланы шёндюча аман ишлери хазна болмагъанды, дегенди ол, журналистлени сорууларына жууап бере. Д. Ортега айтханнга кёре, Никарагуаны правительствосу ол иш бла байламлы Американы къыралланы организациясыны дайым комитетини жыйылыуун бардырыуну излегенди. Никарагуаны Панамада посолун Манагуагъа чакъыргъандыла. Ол андан Бирлешген Штатлагъа барлыкъды эм АБШ-ны администрациясы халкъла аралы мардагъа бузукълукъ этгенине шагъатлыкъ документлени ООН-ну Къоркъуусузлукъ Советине кёргюзтюрюкдю.

БОНН. ФРГ-де 19-жыллыкъларыдан 64-жыллыкъларына дери адамланы хар ючюнчюсю озгъан жыл иш усталыгъын кётюрюр ючюн курслагъа жюрюгенди. Ол 10 жыл мындан алгъа болгъанындан эсе 50 процентге асламды.

Запад германлы фирмала кеслерини ишчилерини эм къуллукъчуларыны иш усталыкъларын кётюрюуге жыл сайын 27 миллиард марка къоратадыла.

ТАСС, 3-чю января.

Къайсынны атын атарыкъдыла

«Севкавэлектронмаш» производство биригиую «Нур» тепсеу ансамблини членлери былтыр Индияда болгъандыла. Ала анда кёп къабартылыланы, малкъарлыланы, Север Кавказны башха халкъларыны тепсеулери бла шагъырей этгендиле. Индиячыла келгенле белгили малкъарлы поэт Къайсын Кулиевни бир жерлиси болгъанларын билгенде бютюн да жарыкъ тюбегендиле. Индира Гандини анга уллу хурмет этгенин эсге тюшюргендиле.

Бизни республиканы адамлары Делиде школланы бирине Къайсынны атын атаргъа деген вопросха къарала тургъанын билгенде, бек къууангандыла. Бусагъатда комсомолну Къабарты-Малкъар обкому Индияны ара шахарында совет культура араны келечилери бла бирге СССР-ни эм РСФСР-ни Къырал саугъаларыны лауреаты Къ. Ш. Кулиевни юсюнден материалланы жыйышдырады. Ала халкъ поэтни жашау жолуну юсюнден хапарларыкъдыла эм Кулиев атлы школну музейине кёргюзтюллюкдюле.

О. ВЛАДИМИРОВ.

Жангы справочник

Кёп болмай Росагропромиздат «Бригадирни-терек бахчачыны справочнигин» басмалагъанды. Аны авторлары Николай Аграфенин, Василий Зуев эм башхаладыла. Бу китапда кёгетлени, жемишлени качестволарыны, аланы ёсдюрюуге керекли участкаланы сайлауну, терек бахчалагъа къарауну, ол ишлени механизациялауну, продукцияны сакълауну юсюнден тынгылы айтылады.

Жангы китап Къабарты-Малкъар АССР-ни эл мюлкде ишлеген специалистлерине да тахта кёгетлени, жемиш тереклени бек иги сортларын сайларгъа, автоном республиканы болумларында агротехниканы тап хайырланыргъа, терек бахчаланы ауруулардан эм заранлы къурт-къумурсхаладан къорууларгъа болушурукъду.

Л. АЛЕНКИН.

Комиссия къуралгъанды

РСФСР-ни Театр къуллукъчуларыны союзуну правленини секретариаты миллет театрланы проблемалары жаны бла комиссия эм совет къурагъанды. Бу жангы органла автоном республикаланы бла областланы театрларыны болумларына къарай эм Россейде миллет театр искусствону бек иги спектакллерин ачыкълай турлукъдула. Комиссия эм совет миллет труппалагъа не жаны бла да болушурукъдула.

Жангы советни санына Къабарты-Малкъарны А. Шогенцуков атлы драма театрыны баш режиссёру Р. Фиров да киргенди.

Редактор
И. И. ГУЗЕЕВ.

Женгил автомобилле чыгъарыу жаны бла халкъ акционер обществону (НАОЕлАЗ) къураугъа хазырланыуну юсюнден

Аллай обществону къурауну тийишли кёрген адамланы бла организацияланы эслерине. «Комсомольская правда» газетде билдирилгенича (1989 жылда 29-чу сентябрде, 1989 жылда 19-чу ноябрде), «Орг НАОЕлАЗ» проект предприятие НАО-ну къурау жаны бла ишлени бардырадыла. Шахарда аны представительствосу къуралгъанды, ол НАОЕлАЗ-ны регион бёлюмлерин къурауну эм энчи адамладан кибик, кооперативледен да НАО-ну членлерин (акционерлени) излеуню онгларын тинтирге борчлуду.

НАО-гъа къатышыргъа ыразылыгъыгъызны бу адрес бла билдиригиз: 423630, Елабуга ш., Коммунистический орам, 51, Орг НАОЕлАЗ.

Орг НАОЕлАЗ проект предприятияны дирекциясы.

Сакъ болугъуз, газ!

«Нальчикгаз» управление юй жашауда бла производствода газны хайырланнганланы барысына да газны, газ приборланы бла оборудованияны хайырланыуну жорукъларын къаты сакъларгъа керек болгъанларыны юсюнден эитда да бир кере эскертеди. Ол жорукъла газ оборудованияны паспортунда да бардыла.

Сабийлени, инструктажда болмагъан эм ичип тургъан адамланы газны къатына жиберирге жарамайды.

Таза-хауа келмеген заманда газ приборланы хайырланыргъа, газ плита бла отоуну жылытыргъа, жана тургъан газ приборланы къоюп кетерге, газ приборла болгъан отоуда жукъларгъа, ожагъы эм вентиляция каналлары бузулуп не да бегитилип тургъанда печлени бла суу жылытыучу приборланы хайырланыргъа, жылытыучу печни ишлей тургъанлай къоягъа арталлы да эркин этилмейди.

Жорукъла газ бла ишлерча тюрлендирилген жылытыучу печни жалан да кюндюз 1.5 — 2 сагъат ишлетирге, бек къыздырмазгъа керек болгъанын кёргюзтедиле. Алай печни жарылгъан жерлери болмаз ючюн къарагъанлай турургъа керекди.

Юйню ичинде газ ийнсни сезгенлей, олсагъат окъуна газ приборну ёчюлтюрге, газ ызда кранны жабаргъа, таза хауа кирир ючюн эшик-терезени ачаргъа эм 04 телефон бла авария службаны чакъырыргъа керекди.

Газ чыкъгъанын тохтатхынчы от этерге, тютюн ичерге, чыракъны жандырыргъа не да ёчюлтюрге, электроприборланы хайырланыргъа жарамайды.

Жолдашла, газны хайырланыуну жорукъларын къаты сакълагъыз!

«Нальчикгаз» управление.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000 Нальчик шахар. Ленин орамы, № 5. 8—9-чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну орунбасары — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, жигирги редакция — 2-71-68, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропагандаиы бёлюмю — 2-67-68, письмолары бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетоны бёлюмю — 2-66-76, эл жюлюк бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленность, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гиламчла — 2-85-33.

Ч 00304

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 9

АЙЫРЫУЛАГЪА ХАЗЫРЛАНЫУНУ ЖАНГЫ КЕЗИУЮ

Айырыуланы юслеринден жангы законла бизни айырыу системабызны тамыры бла тюрлендиргендиле. Ала властны бийик органларын урунганлагъа жуукъалашдырыргъа онг бергендиле.

Шёндюгю айырыу кампанияны уллу энчиликлери барды. Ол обществону халлада терен тюрленуле бола тургъан, общество социально-экономика болум терен тюрленнген кезнуде бардырылады. Демократияны бла ачыкълыкъны хайырындан адамланы политика сезимлери ёсгенди. Оюмланы кёп тюрлюлюгю, аланы тенглешдирип кёрюу мардагъа айланнгандыла.

Демократизация къырал властны бийик эм жер жерли органларыны юсюнден вопросну жангыча салгъанды. СССР-ни халкъ депутатларыны Съезди эм ол айыргъан Баш Совет Советлени Съездлерини эм ЦИК-ни ленинчи сынаууп башчылыкъгъа алгъандыла. Ала жалан да территориялы эм миллет-территориялы къуралыуланы угъай, халкъны битеу социальный къауумларыны: коммунистлени, партияда болмагъанланы, ишчилени, колхозчуланы, жаш тёлюню, ветеранланы, тиширыуланы, аскерчилени, чыгъармачылыкъ бла юрешгенлени да сейирлерин къоруулайдыла.

Алгъындан эсе хайырлы, дайым ишлеген, къырал оноуланы жарашдырыуну да, аланы жашауда бардырыугъа контроль этиуню да жалчытырыкъ органны къуралыууну уллу магъанасы барды. Халкъны келечилерини органларыны закон чыгъарыу полномочиялары иги кесек кенгертилгендиле, аланы ишге эм кеслерине бойсунгган органлагъа себеплик этиулери ёсгенди. Конституциялы надзорну системасы жангыдан жарашдырылгъанды, властны, башчылыкъ этиуню эм право сакълаучу органланы ишлерини сферасы бютюн шарт белгиленнгенди.

Бу жолгъу айырыу кампанияны дагъыда бир энчилиги аны барыуунда РСФСР-ни халкъ депутатларыны, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлерини халкъ депутатларын айырыуланы жангы системасына юйренирге кереклисиди. Ол системагъа тыяна, республикада властны бийик органын тамыры бла тюрлендириуню, битеу къырал ишдеге башчылыкъ этерге къолундан келлик депутат корпусну къурауну тамамларгъа керекди.

Айырыуланы юсюнден законлада кёп жангы зат барды. Аны себепли шёндю айырыу кампаниягъа къатышханла барысы да — урунуу коллективле, партия организацияла, совет аппарат уллу жууаплылыкъны сезип ишлерге тийишлидиле. Айырыулагъа хазырланыуда жууаплы кезнуледен бири — РСФСР-ни халкъ депутатларына КъМАССР-ни Баш Советини, жер жерли Советлерини халкъ депутатларына кандидатла кёргюзтюу — бошалгъанды. Айырыу округлада бир депутат мандатха бир ненча адам кёргюзтюлген жерде кёпдюле. Ала айырыуланы юслеринден законлагъа тийишлиликде урунуу коллективлени жыйылыуларында, адамланы жашагъан жерлеринде айырыучуланы жыйылыуларында, окъуу юйлени коллективлерини жыйылыуларында партияны, профсоюзланы, комсомолну, халкъ контролну органларыны, халкъ фронтну, башха общественно-политика организацияланы политика тиришлигине, жашау бла байламлыгъына кёре болады. Битеу айырыула аллы пропаганда — агитация тап къралса СССР-ни халкъ депутатларыны Съездини оноуларын, Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини шёндюгю политика бла совет халкъгъа ангылатыугъа иги болушурунъду.

Келе тургъан айырыула, деп айтылады Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыгы сёзюнде, эндиге дери жыйылып тургъан эм жангыдан чыгъа келген кёп къыйын проблемалары тамамлауну алгъа тендиригге кереклиди. Жыйылыуда урунганланы политика тиришлигине, жашау бла байламлыгъына кёре болады. Битеу айырыула аллы пропаганда — агитация тап къралса СССР-ни халкъ депутатларыны Съездини оноуларын, Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини шёндюгю политика бла совет халкъгъа ангылатыугъа иги болушурунъду.

Келе тургъан айырыула, деп айтылады Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыгы сёзюнде, эндиге дери жыйылып тургъан эм жангыдан чыгъа келген кёп къыйын проблемалары тамамлауну алгъа тендиригге кереклиди.

Айырыу кампанияны жетишимлилиги кёбюсюнде партия организацияланы нечик ишлерини магъанасыны терен англагъанларына, жашау бла байламлыгъына кёре болады. Битеу айырыула аллы пропаганда — агитация тап къралса СССР-ни халкъ депутатларыны Съездини оноуларын, Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини шёндюгю политика бла совет халкъгъа ангылатыугъа иги болушурунъду.

Келе тургъан айырыула, деп айтылады Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыгы сёзюнде, эндиге дери жыйылып тургъан эм жангыдан чыгъа келген кёп къыйын проблемалары тамамлауну алгъа тендиригге кереклиди.

Айырыу кампанияны жетишимлилиги кёбюсюнде партия организацияланы нечик ишлерини магъанасыны терен англагъанларына, жашау бла байламлыгъына кёре болады. Битеу айырыула аллы пропаганда — агитация тап къралса СССР-ни халкъ депутатларыны Съездини оноуларын, Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини шёндюгю политика бла совет халкъгъа ангылатыугъа иги болушурунъду.

Келе тургъан айырыула, деп айтылады Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыгы сёзюнде, эндиге дери жыйылып тургъан эм жангыдан чыгъа келген кёп къыйын проблемалары тамамлауну алгъа тендиригге кереклиди.

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 4 (13005). | 5-чи январь. Байрым кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАРНЫ ПРОФСОЮЗЛАРЫНЫ АЙЫРЫУЛА АЛЛЫ ПЛАТФОРМАСЫ

Битеу республикалы эм жер жерли Советлеге энди боллукъ айырыула политика реформаны аны ахыр итогу халкъ властны сау системасын къурау боллукъ жангы кезиюн белгилейдиле. Къабарты-Малкъарны профсоюзлары бу магъаналы кампаниягъа ишни жангыча къурау ючюн сюелген кюнлени бириклириую эм тирилтиую позицияларындан къатышадыла. Профсоюзланы айырыула аллы платформасында баш магъана кесини харкюнлюк къайгъылары, кереклери, проблемалары бла урунган адамгъа бериледи. Аны мурдору ВЦСПС-ни VI эм VII пленумларыны оноулары — совет профсоюзланы революциялы жангыртыуну программасыды, аланы урунганланы законлу эркинликлерин эм сейирлерин кёргюзтюуню эм къоруулауну деменгили кючюне айландырыуду.

Бизни айырыула аллы лозунгубуз — «Жерни — эллилеге, заводланы — ишчилеге, властны — Советлеге!» денди, нек дегенде, бюгюнлюкде совет адамлагъа андан жууукъ эм ангылашыныулу чакъырыу жокъду. Бизни муратыбыз — социальный тюзлюк ючюн, хайырлы урунуугъа, усталыкъны ёсдюрюуге, ишкёллюкню эм творчествоу тириликни, хар ишчи адамны билим фахмусун кётюрюуге, аны жашау къолайлыгъын игилендириуге, саулугъун ючлендириуге бютюн тап болумла къурар ючюн кюреш бардырыуду.

Къабарты-Малкъарны профсоюзлары республиканы экономикасында социальный жолланы бек алгъа айныгыуну, экологиягъа заран келтирген предприятияланы бла производстволаны Нальчикден тышына чыгъарыуну, транзит автотранспортну шахардан тышындагъы жолла бла жиберииую, «Къабарты-Малкъар АССР-ни тёгереклеги къудетин сакълауну 2005 жылгъа дери баш жолларын» сёзсюз тамамлауну жалчытыргъа мурат этедиле.

Узакъ болжаллы магъаналы программаланы тамамлау экономика реформаны атламларына кёре боллукъду. Профсоюзла аны терклендириу, урунуу коллективлени кеслери башларына эркинликлерин ючлендириуге мурдорунда социалист производство халлада игилендириу ючюн сюеледиле. Ол замашда ала не тюрлю экономика тюрлениуле да республиканы урунганларыны битеу къауумларыны жашау сейирлерин жалчытыуда бурулургъа керекди деп, алай къарайдыла.

Баш борчладан бири — урунганланы ашазыкъ продуктла, халкъгъа керекли товарла эм жумуш этиу бла бютюн толу жалчытыуду. Айырыучула республиканы профсоюзлары бизни ич рыногубузну ашазыкъ эм промышленность товарла бла адамла налегенча не къадар терк жалчытыр ючюн, багъаланы кётюрюуге, промышленность предприятияда, совхозлада, учреждениялада ишле къалай баргъанларын, округга кирген районланы, посёлкаланы, эллени социально-экономика айныуларыны перспективаларын билирге керекди.

Депутатлагъа кандидатланы кёргюзтген коллективлеге, адамланы жашагъан жерлеринде айырыучулагъа, жамауат организацияларгъа кандидатла ючюн агитацияны чырмаусуз бардырыргъа эркин этиледи. Аны ючюн алагъа тап жарашдырылгъан отоула, андан сора да айырыула аллы агитацияны бардырыргъа асламлы информацияны мадарлары бериледиле. Айырыу кампанияда ачыкълыкъны не къадар толу жалчытыуну магъанасы уллуду. Кандидатла бла тюбешиуле къайда эм не заманда боллукъларын адамлагъа заманында билдирирге, алагъа тири къатышырча онгла къураргъа тийишлидиле.

Айырыула бла байламлы мадарланы барысында да депутатлагъа кандидатларгъа аланы ышанглы адамлары болушадыла.

Хар округда бир ненча кандидат ючюн къол кётюрюллюк болумлада айырыулада аланы барысына да бирча онгла къуралыргъа кереклисини юсюнден унутургъа жарамаз.

Шёндю айырыучуланы тизмелерин жарашдырыргъа хазырланыу ишле да барадыла. Район, шахар, посёлка эм ол Советлени исполкомлары участка айырыу комиссиялагъа айырыучуланы тизмелерин жарашдырыуда керекли шартланы берирге, тохташдырылгъан формагъа кёре ол тизмелени жарашдырыуда, ала бла адамланы шагъырейлендириуде комиссиялагъа болушургъа борчлудула. Айырылагъа 15 кюн къалып, айырыучуланы тизмелери хар ким да кёрюрча жерлеге тагъыладыла.

Жер жерли Советле, мюлк органла къурау ишни даражасын кётюрюрге, айырыу кампанияны хар шахарда, районда, элде, коллективде социально-экономика болумну игилендириуге бурургъа керекдиле. Ала жашау къурулушну терклендириуге, культура-жашау, коммунальный эм медицина жумушланы жалчытыуну даражасын кётюрюрге бек уллу эс бурургъа борчлудула.

Партия организацияла, Советле айырыу кампанияны обществону битеу къауумларын бириклириуге, республикабызда жашагъан битеу халкъланы шуёхлукъларын ючлендириуге, хар урунган адамны белгиленнген социально-экономика программаны толтурур ючюн башламчылыгъын эм жууаплылыгъын ёсдюрюуге себеплик этерча къургъа тийишлидиле. Халкъ депутатланы жер жерли Советлерини толтыруучу комитетлери айырыучула депутатлагъа кандидатлагъа берген наказланы тинтиую эм алагъа заманында къарауу жалчытыргъа керекдиле.

Айырыу кампанияны жетишимлилиги кёбюсюнде партия организацияланы нечик ишлерини магъанасыны терен англагъанларына, жашау бла байламлыгъына кёре болады. Битеу айырыула аллы пропаганда — агитация тап къралса СССР-ни халкъ депутатларыны Съездини оноуларын, Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини шёндюгю политика бла совет халкъгъа ангылатыугъа иги болушурунъду.

Келе тургъан айырыула, деп айтылады Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыгы сёзюнде, эндиге дери жыйылып тургъан эм жангыдан чыгъа келген кёп къыйын проблемалары тамамлауну алгъа тендиригге кереклиди.

чылыкъларына жол берген жангы амалланы мурдорунда жарашдырыу эм тамамлау жаллы болуп сюелирге, жашау журтланы юлешиую контрольгъа алыргъа мурат этедиле.

Биз КъМАССР-де социальный сферагъа этилген капитал салымланы ёлчеми жетишимли болмагъанын билдиребиз — ол жалан да 38 процентни тутады. Бизде сабий эм саулукъну игилендирген учреждениялада жерле аздыла, коммунальный мюлк артха къалады. Аны себепли биз халкъ депутатланы жер жерли Советлеринден эм мюлк органладан кеслерини территорияларын социально-экономика айныгыуну комплекс планларын жарашдырыуну, адамла тап жашар эм солур ючюн тийишли инфраструктураны жалчытыуну излерге эркинбиз. Минги тауну тийресине, «Нальчик» курортха, бизни тау крайыбызны бирси ариу жерлерине Кавказны жаухаралары дейдиле. Ол андан да ариу болур эм урунганланы уэкъ ёмюрлю болууларын жалчытыр ючюн профсоюзла къолдан келген мадарланы этерикдиле. Ол муратда кесини производство базасы эм Эльбрус посёлкада иги кесек капитал салымланы хайырланыргъа онгу болгъан мюлк расчёт къурулуш участкасы бла «Къабмалкънроекткурортъкъурулуш» бириигну къуралады.

Профсоюзланы айырыула аллы платформасы — къоруулау платформады. Биз коллектив договорланы болушлугъу бла 21 минг ишчини урунуу болумларын игилендиргире эм иш хакъларын кётюрюрге онг тапханбыз. Ауур къол ишледен 900, кече сменледе ишлеуден 2700 адам эркин этилгенди. Хайырланыргъа 43 минг квадрат метр санитар-жашау мекям берилгенди, халкъ мюлкню бёлюмлеринде ала бла жалчытыу 90 процентге дери ёсгенди. Производствода къоркъуусуз эм саулукъгъа тап болумланы къураргъа предприятиял жыл сайын 10—11 миллион сом эм соцстрахны ырысхысындан да 60 миллион сомгъа дери къоратылады. КъМАССР-ни профсоюзлары мындан арысында да ол жаныны ючлендире барлыкъдыла. «Саулукъ» деген республиканы программаны тамамлаугъа къатышырыкъдыла.

Республиканы 330-мингли профсоюз организациясыны тёрт юлюнден бири ишчи, эллеи эм студент жаш тёлю алады. Жаш тёлюню проблемаларына къарау тамыры бла тюрленирикди, окъуучулагъа бла студентлеге асламыракъ социальный болушлукъ берилликди, общежитледе низам салыр ючюн мадарла этиликдиле.

Республиканы профсоюзлары кеслерини боюларына аш-азыкъ продуктланы, халкъгъа керекли товарланы къошакъ ресурслары къураргъа, жашау эм коммунальный жумушларгъа, медицина обслуживание, культура-жашау учреждениялагъа болушлукъ бериуге тири къатышырыкъдыла, социальный жалчытыуну системасы хар пенсиячыгъа адамча жашаргъа керти да эркинлик берир ючюн юреширикдиле. Пенсияны ёлчеми адамгъа жашау этер ючюн керекли бек гитче хакъдан аз болмазгъа керекди.

Профсоюзла республиканы право сакълаучу органларына ырысхы-техника эм кадрла базаларын ючлендирирге, аманлыкъчылыкъ бла, теневой экономика бла юреш бардырыугъа бурулгъан битеу ишлени тамамлаугъа себеплик этерикдиле. Экономика къыйынлыкъладан кеслерине хайыр тюшюрюрге сюйгенле — уруччула, саудюгерчиле эм алагъа жакъ басханла бла юреш бардырыуда ишчи контролну магъанасын кётюрюу жаны бла мадарла этиликдиле.

Къабарты-Малкъарны урунганларыны жашау сейирлерине республикада эртеден жашагъан эм башха халкъланы миллет культураларын тёрелерин, тиллерин айныгыу киреди. Профсоюзла миллет хореографияны, жыр эм музыка творчествону прикладной искусствону жангырыууна себеплик этерикдиле. Ол заманда энчи эсни ала урунганланы, бек алгъа уа жаш тёлюню адеп-къылыкъ, эстетика юйретиуге бурадыла.

Хар целевой программа, ол урунганланы жашауларыны къайсы жаны бла байламлы болса да шарт, ахырына жетдирилирча болургъа тийишлиди. Биз кесибизни харкюнлюк ишибизде ачыкълыкъгъа уллу магъана беребиз. Профсоюзланы урунганланы законлу эркинликлерин эм сейирлерин къоруулау жаны бла позицияларыны эм шарт ишлерини юсюнден адамлагъа толу билдирип туруугъа профсоюзланы басма органы болушурукъду.

Халкъ властны битеу бёлюмлеринде ишчи адамланы асламыракъ болуулары бюгюнлюкде бизге артыкъ да магъаналыды. Аны себепли республиканы профсоюзлары халкъ депутатлагъа бек алгъа ишчиледен бла эллиледен кандидатла ючюн бек тири сюеллиликдиле.

Советледе ала, В. И. Ленин айтханча, «керек» сёзге да ишнамаллыкъларына, намысны тюшюрген бир сёз да айырмаллыкъларына», муратларына жетер ючюн юреширикдиле. Пенсияны ёлчеми адамгъа жашау этер ючюн керекли бек гитче хакъдан аз болмазгъа керекди.

Профсоюзла республиканы право сакълаучу органларына ырысхы-техника эм кадрла базаларын ючлендирирге, аманлыкъчылыкъ бла, теневой экономика бла юреш бардырыугъа бурулгъан битеу ишлени тамамлаугъа себеплик этерикдиле. Экономика къыйынлыкъладан кеслерине хайыр тюшюрюрге сюйгенле — уруччула, саудюгерчиле эм алагъа жакъ басханла бла юреш бардырыуда ишчи контролну магъанасын кётюрюу жаны бла мадарла этиликдиле.

Къабарты-Малкъарны урунганларыны жашау сейирлерине республикада эртеден жашагъан эм башха халкъланы миллет культураларын тёрелерин, тиллерин айныгыу киреди. Профсоюзла миллет хореографияны, жыр эм музыка творчествону прикладной искусствону жангырыууна себеплик этерикдиле. Ол заманда энчи эсни ала урунганланы, бек алгъа уа жаш тёлюню адеп-къылыкъ, эстетика юйретиуге бурадыла.

Хар целевой программа, ол урунганланы жашауларыны къайсы жаны бла байламлы болса да шарт, ахырына жетдирилирча болургъа тийишлиди. Биз кесибизни харкюнлюк ишибизде ачыкълыкъгъа уллу магъана беребиз. Профсоюзланы урунганланы законлу эркинликлерин эм сейирлерин къоруулау жаны бла позицияларыны эм шарт ишлерини юсюнден адамлагъа толу билдирип туруугъа профсоюзланы басма органы болушурукъду.

Халкъ властны битеу бёлюмлеринде ишчи адамланы асламыракъ болуулары бюгюнлюкде бизге артыкъ да магъаналыды. Аны себепли республиканы профсоюзлары халкъ депутатлагъа бек алгъа ишчиледен бла эллиледен кандидатла ючюн бек тири сюеллиликдиле.

Советледе ала, В. И. Ленин айтханча, «керек» сёзге да ишнамаллыкъларына, намысны тюшюрген бир сёз да айырмаллыкъларына», муратларына жетер ючюн юреширикдиле. Пенсияны ёлчеми адамгъа жашау этер ючюн керекли бек гитче хакъдан аз болмазгъа керекди.

Профсоюзла республиканы право сакълаучу органларына ырысхы-техника эм кадрла базаларын ючлендирирге, аманлыкъчылыкъ бла, теневой экономика бла юреш бардырыугъа бурулгъан битеу ишлени тамамлаугъа себеплик этерикдиле. Экономика къыйынлыкъладан кеслерине хайыр тюшюрюрге сюйгенле — уруччула, саудюгерчиле эм алагъа жакъ басханла бла юреш бардырыуда ишчи контролну магъанасын кётюрюу жаны бла мадарла этиликдиле.

Къабарты-Малкъарны урунганларыны жашау сейирлерине республикада эртеден жашагъан эм башха халкъланы миллет культураларын тёрелерин, тиллерин айныгыу киреди. Профсоюзла миллет хореографияны, жыр эм музыка творчествону прикладной искусствону жангырыууна себеплик этерикдиле. Ол заманда энчи эсни ала урунганланы, бек алгъа уа жаш тёлюню адеп-къылыкъ, эстетика юйретиуге бурадыла.

Хар целевой программа, ол урунганланы жашауларыны къайсы жаны бла байламлы болса да шарт, ахырына жетдирилирча болургъа тийишлиди. Биз кесибизни харкюнлюк ишибизде ачыкълыкъгъа уллу магъана беребиз. Профсоюзланы урунганланы законлу эркинликлерин эм сейирлерин къоруулау жаны бла позицияларыны эм шарт ишлерини юсюнден адамлагъа толу билдирип туруугъа профсоюзланы басма органы болушурукъду.

Халкъ властны битеу бёлюмлеринде ишчи адамланы асламыракъ болуулары бюгюнлюкде бизге артыкъ да магъаналыды. Аны себепли республиканы профсоюзлары халкъ депутатлагъа бек алгъа ишчиледен бла эллиледен кандидатла ючюн бек тири сюеллиликдиле.

Советледе ала, В. И. Ленин айтханча, «керек» сёзге да ишнамаллыкъларына, намысны тюшюрген бир сёз да айырмаллыкъларына», муратларына жетер ючюн юреширикдиле. Пенсияны ёлчеми адамгъа жашау этер ючюн керекли бек гитче хакъдан аз болмазгъа керекди.

Профсоюзла республиканы право сакълаучу органларына ырысхы-техника эм кадрла базаларын ючлендирирге, аманлыкъчылыкъ бла, теневой экономика бла юреш бардырыугъа бурулгъан битеу ишлени тамамлаугъа себеплик этерикдиле. Экономика къыйынлыкъладан кеслерине хайыр тюшюрюрге сюйгенле — уруччула, саудюгерчиле эм алагъа жакъ басханла бла юреш бардырыуда ишчи контролну магъанасын кётюрюу жаны бла мадарла этиликдиле.

Къабарты-Малкъарны урунганларыны жашау сейирлерине республикада эртеден жашагъан эм башха халкъланы миллет культураларын тёрелерин, тиллерин айныгыу киреди. Профсоюзла миллет хореографияны, жыр эм музыка творчествону прикладной искусствону жангырыууна себеплик этерикдиле. Ол заманда энчи эсни ала урунганланы, бек алгъа уа жаш тёлюню адеп-къылыкъ, эстетика юйретиуге бурадыла.

Хар целевой программа, ол урунганланы жашауларыны къайсы жаны бла байламлы болса да шарт, ахырына жетдирилирча болургъа тийишлиди. Биз кесибизни харкюнлюк ишибизде ачыкълыкъгъа уллу магъана беребиз. Профсоюзланы урунганланы законлу эркинликлерин эм сейирлерин къоруулау жаны бла позицияларыны эм шарт ишлерини юсюнден адамлагъа толу билдирип туруугъа профсоюзланы басма органы болушурукъду.

Халкъ властны битеу бёлюмлеринде ишчи адамланы асламыракъ болуулары бюгюнлюкде бизге артыкъ да магъаналыды. Аны себепли республиканы профсоюзлары халкъ депутатлагъа бек алгъа ишчиледен бла эллиледен кандидатла ючюн бек тири сюеллиликдиле.

хазырланыуда жуланлы кезиуелеш ги — РСФСР-ни халкъ депутатларына КъМАССР-ни Баш Советини, жер жерли Советлерини халкъ депутатларына кандидатла кёргюзтюу — башлангъанды. Айырыу округлада бир депутат мандатха бир менча адам кёргюзтюлген жерле кёпдюле. Ала айырыуланы юслериндеи законлагъа тийишлиликде урунуу коллективлени жыйыуларында, адамланы жашагъан жерлеринде айырыуланы жыйыуларында, окъуу юйлеи коллективлеринде политика хазырлыкъларын, тюз ниетлиликлери, ишни жангыча къурауугъа жигер къатышыуларын бла белгили адамланы айырыргъа итинедиле. Кандидатланы арасында — ишчи классны эм эллиленi, совет интеллигенцияны келечилери, партия эм совет къуллукълада ишлегенле, ветераила бардыла.

Шёндюо, 3-чю январдан бери айырыу кампанияда жангы кезиу башланганды — РСФСР-ни, КъМАССР-ни Конституцияларына эм айырыуланы юслеринден законлагъа тийишлиликде депутатлагъа кандидатланы жазыу (регистрация этиу). Депутатлагъа кандидатланы жазыу айырыула болдукъ юнгюе эки ай къалып башланады эм бир ай къалып бошалады.

Кандидатланы жазыу бошалгъандан сора Советле округ комиссияла эм жамаат организацияла бла бирге айырыучуланы депутатлыкъгъа кандидатланы ёсдюрюуге себеплик этерча къуаргъа тийишлидиле. Халкъ депутатланы жер жерли Советлерини толтуруучу комитетлери айырыучула депутатлагъа кандидатлагъа берген накъаланы тинтиуюо эм алагъа заманында къарауну жалчытыргъа керекдиле.

Айырыу кампанияны жетишиблиги [illegible] ишни тирилигине, жашау бла байламлыгъына кёре болады. Битеу айырыула аллы пропаганда — агитация тап къуралса СССР-ни халкъ депутатларыны Съездини оноуларын, Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини шёндюгю политика ызын совет халкъгъа ангылатыугъа иги болушурукъду.

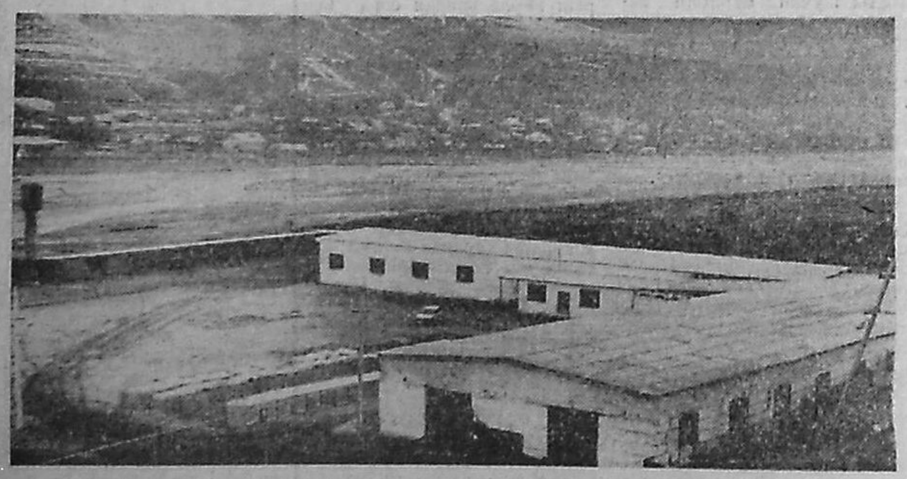
Келе тургъан айырыула, деп айтылады Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыу сёзюнде, эндиге дери жыйылып тургъан эм жангыдан чыгъа келген кёп кыйын проблемаланы тамамлауну алгъа тендирирге, къаты болумну жумушатыргъа, миллетлени бир бирлерине къажаулукъларын кетириргe, бизни къыралыбызны хар къалайында да адамлагъа ырахатлыкъны, къоркъуусузлукъну, келир заманнга ийнаныулукъну къайтарыргъа кюлларындан келген Советлени къуаргъа боллукъдула эм алай этерге да керекдиле. Аны эсге тутабыкъ эм айырыула бла байламлы битеу ишни анга кёре къурайыкъ.

Бахсан районну Мусукаев атлы колхозуну нёнек сауучулары арт жыллада ахшы кёрюмдюле болдурадыла. Мюлкде кёп болмай сют-товар ферманы жангы комплекси ишленнгенди. Анда юч ферма кечинеди. Производство процессле женгил болгъаны, мад ашланы жетишимлиги малчылагъа сют алыуну иги ёсдюрюрге онг бередине.

Суратлада: башында (солдан онгнга) ферманы таматалары Ж. Узденов, Р. Мусукаев, комплексни заведующиси М. Отаров, малчы къошну шапасы З. Журтубаева (онг жанында) эм комплексни кёрюмдюсю.

Суратланы К. Толгуров алгъанды.

Узакъ болжалы магъаналы программаланы тамамлау экономика реформаны атламларына кёре боллукъду. Профсоюзла аны терклендиреги, урунуу коллективлени кеси [illegible] социалист производство халланы игилендириу ючюн сюеледиле. Ол заманында ала не тюрлю экономика тюрленюуле да республиканы урунганларыны битеу къауумларыны жашау сейирлерин жалчытыугъа бурулургъа керекдиле деп, алай къарайдыла.

Баш борчладан бири — урунганланы ашазыкъ продуктла, халкъгъа керекли товарла эм жумуш этиу бла биютюн тоду жалчытыуду. Айырыучула республиканы профсоюзлары бизни ич рыногубузну аш-азыкъ эм промышленность товарла бла адамла излегенча не къадар терк жалчытыр ючюн, багъаланы кётюрюуге, промышленность предприятиялагъа, кооперативле, колхозла эм совхозла чыгъаргъан продукциядан учуз, алай сабийлеге эм абадан адамлагъа бек керекли товарланы бла продуктланы кетериуге къажау къаты кюреш бардырлыкъларына ышаныргъа боллукъдула. Республиканы правительствосундан биз товарланы бла жумушланы битеу розница багъаларына контроллукъ этиуню кючлендиричю излерикбиз.

Бек къаты экинчи проблема — жашау журтла бла жалчытыуду. Битеу бёлюмлени профсоюзлары аны тамамлаугъа бурулундула, 1987 — 1988 жыллада 8 минг юйюр кеслерини жашау болумларын игилендиргендиле. Фатар алыргъа сюйгенлени тизмесинде алыкъа 40 минг, юйюр общежитиялагъа уа — 2 минген аслам юйюр барды. Аны себепли профсоюзла халкъ мюлкню бёлюмлеринде эм халкъ депутатланы жер жерли Советлеринде жашау журтла бла жалчытыуну программаларын энчи юйле ишлеуге, урунуу коллективлени юлюш чыгъарыу халда жашау журтланы мюлк амал бла ишлеуню айнытхан башламышлыгъын кёргюзтгенлерин, ол ишни тирилигине, жашау бла байламлыгъына кёре болады. Битеу айырыула аллы пропаганда — агитация тап къуралса СССР-ни халкъ депутатларыны Съездини оноуларын, Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини шёндюгю политика ызын совет халкъгъа ангылатыугъа иги болушурукъду.

Келе тургъан айырыула, деп айтылады Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыу сёзюнде, эндиге дери жыйылып тургъан эм жангыдан чыгъа келген кёп кыйын проблемаланы тамамлауну алгъа тендирирге, къаты болумну жумушатыргъа, миллетлени бир бирлерине къажаулукъларын кетириргe, бизни къыралыбызны хар къалайында да адамлагъа ырахатлыкъны, къоркъуусузлукъну, келир заманнга ийнаныулукъну къайтарыргъа кюлларындан келген Советлени къуаргъа боллукъдула эм алай этерге да керекдиле. Аны эсге тутабыкъ эм айырыула бла байламлы битеу ишни анга кёре къурайыкъ.

Баш борчладан бири — урунганланы ашазыкъ продуктла, халкъгъа керекли товарла эм жумуш этиу бла биютюн тоду жалчытыуду. Айырыучула республиканы профсоюзлары бизни ич рыногубузну аш-азыкъ эм промышленность товарла бла адамла излегенча не къадар терк жалчытыр ючюн, багъаланы кётюрюуге, промышленность предприятиялагъа, кооперативле, колхозла эм совхозла чыгъаргъан продукциядан учуз, алай сабийлеге эм абадан адамлагъа бек керекли товарланы бла продуктланы кетериуге къажау къаты кюреш бардырлыкъларына ышаныргъа боллукъдула. Республиканы правительствосундан биз товарланы бла жумушланы битеу розница багъаларына контроллукъ этиуню кючлендиричю излерикбиз.

Бек къаты экинчи проблема — жашау журтла бла жалчытыуду. Битеу бёлюмлени профсоюзлары аны тамамлаугъа бурулундула, 1987 — 1988 жыллада 8 минг юйюр кеслерини жашау болумларын игилендиргендиле. Фатар алыргъа сюйгенлени тизмесинде алыкъа 40 минг, юйюр общежитиялагъа уа — 2 минген аслам юйюр барды. Аны себепли профсоюзла халкъ мюлкню бёлюмлеринде эм халкъ депутатланы жер жерли Советлеринде жашау журтла бла жалчытыуну программаларын энчи юйле ишлеуге, урунуу коллективлени юлюш чыгъарыу халда жашау журтланы мюлк амал бла ишлеуню айнытхан башламышлыгъын кёргюзтгенлерин, ол ишни тирилигине, жашау бла байламлыгъына кёре болады. Битеу айырыула аллы пропаганда — агитация тап къуралса СССР-ни халкъ депутатларыны Съездини оноуларын, Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини шёндюгю политика ызын совет халкъгъа ангылатыугъа иги болушурукъду.

Келе тургъан айырыула, деп айтылады Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыу сёзюнде, эндиге дери жыйылып тургъан эм жангыдан чыгъа келген кёп кыйын проблемаланы тамамлауну алгъа тендирирге, къаты болумну жумушатыргъа, миллетлени бир бирлерине къажаулукъларын кетириргe, бизни къыралыбызны хар къалайында да адамлагъа ырахатлыкъны, къоркъуусузлукъну, келир заманнга ийнаныулукъну къайтарыргъа кюлларындан келген Советлени къуаргъа боллукъдула эм алай этерге да керекдиле. Аны эсге тутабыкъ эм айырыула бла байламлы битеу ишни анга кёре къурайыкъ.

Республиканы 330-мингли профсоюз организациясыны тёрт юлюшден бирини ишчи, эли эм студент жаш тёлю алады. Жаш тёлюню проблемаларына къарау тамыры бла тюрленирикди, окъуучулагъа бла студентлеге асламыракъ социальный болушлукъ берилликди, общежитледе низам салыр ючюн мадарла этиликдиле.

Республиканы профсоюзлары кеслерини боюнларына аш-азыкъ продуктланы, халкъгъа керекли товарланы къошакъ ресурсларын къурагъан, жашау эм коммунальный жумушланы жалчытыуну сферасын кенгертген кооперативлени сейирлерин къоруулауну алгъандыла. Аланы отраслевой область комитетлери къуралгъанды, ол кооперативлени законлу эркинликлерин сакълауну юсюнден къайгыралы.

Профсоюзланы къоруулау функциялары — ол жалан да урунуу законодательствогъа бузукълукъ этиулеге тыйгъыч салыу тюйюлдю. Тюз ниетли ишчиле ишден албугъартханладан, ишсиз-ючсюз айланнганладан, ичгичиледен эм хулиганладан къорууланыр болургъа керекдиле. Ишни жангыча къурауну муратларына — илму-техника прогрессни жетишимлерини, жамаат ишни хайырлылыгъын, урунганланы жашау къолайлыкъларын ёсдюрюуню мурдорунда экономиканы жангыртыуну къаты низамсыз, урунуу коллективлени бирикдирмей жалчытыргъа онг жокъду.

Профсоюзла мындан арысында да инвалидлеге, къарыусуз жашагъан юйюрлеге, пенсиячылагъа, табигъат къыйынлыкъладан азап сыйлагъа 43 минг квадрат метр санитар-жашау мекям бергенди, халкъ мюлкню бёлюмлеринде ала бла жалчытыу 90 процентге дери ёсгенди. Производствода къоркъуусуз эм саулукъгъа тап болумланы къуругъа предприятиягъа жыл сайын 10—11 миллион сом эм соцстрахны мырысхысындан да 60 миллион сомгъа дери къоратылады. КъМАССР-ни профсоюзлары мындан арысында да ол жаныя кеслерине [illegible]. «Саулукъ деген республикалы программаны тамамлаугъа къатышырыкъдыла.

Республиканы 330-мингли профсоюз организациясыны тёрт юлюшден бирини ишчи, эли эм студент жаш тёлю алады. Жаш тёлюню проблемаларына къарау тамыры бла тюрленирикди, окъуучулагъа бла студентлеге асламыракъ социальный болушлукъ берилликди, общежитледе низам салыр ючюн мадарла этиликдиле.

Республиканы профсоюзлары кеслерини боюнларына аш-азыкъ продуктланы, халкъгъа керекли товарланы къошакъ ресурсларын къурагъан, жашау эм коммунальный жумушланы жалчытыуну сферасын кенгертген кооперативлени сейирлерин къоруулауну алгъандыла. Аланы отраслевой область комитетлери къуралгъанды, ол кооперативлени законлу эркинликлерин сакълауну юсюнден къайгыралы.

Профсоюзланы къоруулау функциялары — ол жалан да урунуу законодательствогъа бузукълукъ этиулеге тыйгъыч салыу тюйюлдю. Тюз ниетли ишчиле ишден албугъартханладан, ишсиз-ючсюз айланнганладан, ичгичиледен эм хулиганладан къорууланыр болургъа керекдиле. Ишни жангыча къурауну муратларына — илму-техника прогрессни жетишимлерини, жамаат ишни хайырлылыгъын, урунганланы жашау къолайлыкъларын ёсдюрюуню мурдорунда экономиканы жангыртыуну къаты низамсыз, урунуу коллективлени бирикдирмей жалчытыргъа онг жокъду.

Профсоюзла мындан арысында да инвалидлеге, къарыусуз жашагъан юйюрлеге, пенсиячылагъа, табигъат къыйынлыкъладан азап сыйлагъа 43 минг квадрат метр санитар-жашау мекям бергенди, халкъ мюлкню бёлюмлеринде ала бла жалчытыу 90 процентге дери ёсгенди. Производствода къоркъуусуз эм саулукъгъа тап болумланы къуругъа предприятиягъа жыл сайын 10—11 миллион сом эм соцстрахны мырысхысындан да 60 миллион сомгъа дери къоратылады. КъМАССР-ни профсоюзлары мындан арысында да ол жаныя кеслерине [illegible]. «Саулукъ деген республикалы программаны тамамлаугъа къатышырыкъдыла.

Республиканы профсоюзлары кеслерини боюнларына аш-азыкъ продуктланы, халкъгъа керекли товарланы къошакъ ресурсларын къурагъан, жашау эм коммунальный жумушланы жалчытыуну сферасын кенгертген кооперативлени сейирлерин къоруулауну алгъандыла. Аланы отраслевой область комитетлери къуралгъанды, ол кооперативлени законлу эркинликлерин сакълауну юсюнден къайгыралы.

Профсоюзланы къоруулау функциялары — ол жалан да урунуу законодательствогъа бузукълукъ этиулеге тыйгъыч салыу тюйюлдю. Тюз ниетли ишчиле ишден албугъартханладан, ишсиз-ючсюз айланнганладан, ичгичиледен эм хулиганладан къорууланыр болургъа керекдиле. Ишни жангыча къурауну муратларына — илму-техника прогрессни жетишимлерини, жамаат ишни хайырлылыгъын, урунганланы жашау къолайлыкъларын ёсдюрюуню мурдорунда экономиканы жангыртыуну къаты низамсыз, урунуу коллективлени бирикдирмей жалчытыргъа онг жокъду.

Профсоюзла мындан арысында да инвалидлеге, къарыусуз жашагъан юйюрлеге, пенсиячылагъа, табигъат къыйынлыкъладан азап сыйлагъа 43 минг квадрат метр санитар-жашау мекям бергенди, халкъ мюлкню бёлюмлеринде ала бла жалчытыу 90 процентге дери ёсгенди. Производствода къоркъуусуз эм саулукъгъа тап болумланы къуругъа предприятиягъа жыл сайын 10—11 миллион сом эм соцстрахны мырысхысындан да 60 миллион сомгъа дери къоратылады. КъМАССР-ни профсоюзлары мындан арысында да ол жаныя кеслерине [illegible]. «Саулукъ деген республикалы программаны тамамлаугъа къатышырыкъдыла.

Республиканы 330-мингли профсоюз организациясыны тёрт юлюшден бирини ишчи, эли эм студент жаш тёлю алады. Жаш тёлюню проблемаларына къарау тамыры бла тюрленирикди, окъуучулагъа бла студентлеге асламыракъ социальный болушлукъ берилликди, общежитледе низам салыр ючюн мадарла этиликдиле.

Республиканы профсоюзлары кеслерини боюнларына аш-азыкъ продуктланы, халкъгъа керекли товарланы къошакъ ресурсларын къурагъан, жашау эм коммунальный жумушланы жалчытыуну сферасын кенгертген кооперативлени сейирлерин къоруулауну алгъандыла. Аланы отраслевой область комитетлери къуралгъанды, ол кооперативлени законлу эркинликлерин сакълауну юсюнден къайгыралы.

Профсоюзланы къоруулау функциялары — ол жалан да урунуу законодательствогъа бузукълукъ этиулеге тыйгъыч салыу тюйюлдю. Тюз ниетли ишчиле ишден албугъартханладан, ишсиз-ючсюз айланнганладан, ичгичиледен эм хулиганладан къорууланыр болургъа керекдиле. Ишни жангыча къурауну муратларына — илму-техника прогрессни жетишимлерини, жамаат ишни хайырлылыгъын, урунганланы жашау къолайлыкъларын ёсдюрюуню мурдорунда экономиканы жангыртыуну къаты низамсыз, урунуу коллективлени бирикдирмей жалчытыргъа онг жокъду.

Профсоюзла мындан арысында да инвалидлеге, къарыусуз жашагъан юйюрлеге, пенсиячылагъа, табигъат къыйынлыкъладан азап сы-

БИР БИРНИ ИГИ АНГЫЛАГЪАН АДАМЛА

Бусагъатда хар инсан кесини предприятияеыны чынтды иеси болгъанын сезерча халгъа жетиширге керекди. Алай болса уа ол ишлеген жеринде мюлкню, производствону къадары ючюн къайгъырлыкъды, борчун намыслы толтурлукъду — ишни жангыча къурауугъа юлюшюн къошарыкъды. Адеж, намыс бир бирни сыйламакълыкъ жюрютген жерде, коллективде, юйюрде да берекет болады. Биз айтыргъа сюйген сёзле да Быллымда гортопсбытны гитче коллективини аламат адамларыны юслериндендиле.

Бу коллектив 1970 жылда партияны, урунуу ветераны, эрине-тала билмеген, огъурлу, адепли, намыслы, уллугъа — уллу, гитчеге — гитче бола билген Мурачаланы Аубекирни башчылыгъы бла къуралгъан эди. Огъурлу, бетинден жылыу дайым ургъан адам, хар юйюрде да жылыу болгъанлай турууна итинненди, муратына жетген да этгенди.

Мурачаланы Аубекир пенсиягъа кетгенден сора коллективге башчылыкъ этерге Мырзаланы Идрисге ышанадыла. Идрис заманны излемин иги ангылайды. Аны себепли намысы да жюрюйдю. Коллектив да жылдан жылгъа эришиую алчысы болгъанлай турады.

Былайда бир къауум алчы адамны атларын айтыргъа сюеме. Ма ала: коллектив къуралгъанлы базманчы болуп ишлеген Толгъурланы Зейтунну, тракторчула Ахматланы Юсюп, Аслан, бийик классны шофёрла Шауаланы Магомет, Толгъурланы Дахир, Тохаланы Ибрахим. Ала махтаулу урунадыла, ишлеринде уллу кёллюлюк эслетмейдиле.

Алай аланы барындан да бир тынгысыз, коллективни жашауун, жетишимин да кесини къадарындан, юй жашауундан алгъа салгъан Шауаланы Батталны жашы Магометни юсюнден энчирек айтыргъа сюеме. Ол мында 1970 жылдан бери, айтханы-бызча, шофёр болуп ишлейди. Бийик классны специалистди.

Коллективни ишини хайырлылыгъын ёсдюрюрге себеп боллукъ онгланы арымай-талмай излейди, кеси борчун толтурууда къолундан келгенни аямайды.

Коммунист урунууну ударниги, «Социалист эришиую алчысы», «Усталыгъына кёре бек ахшы» деген белгиле бла саугъаланнган Магомет Шаваев шофёр болуп 34 жыл ишлейди. Урунууну ветераны, 11 сабийни атасы бюгюн да, башда айта келгенибизча, кеси борчун менме деген жашладан артха къалмай толтурады.

Х. УЗДЕНОВ.

ХРОНИКА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиуму жолдаш Хуштов Виктор Мухамедовични Терк районну халкъ сюдюю халкъ судьясына айыргъанды.

КъМАССР-ни Баш Советини Президиумунда

Быйыл 3-чю январда Къабарты - Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумунда РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыула жаны бла округ айырыу комиссияланы секретарларыны семинар-кенгешлери болгъанды. Анда айырыу кампанияны шендюгю кезиуюнде округ айырыу комиссияланы ишлери бла байламлы вопрослагъа къаралгъанды.

Семинар - кенгеше къатышханланы алларында мындан ары тамамланырыкъ борчланы юсюнден КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну Секретары М. М. Кармокова, КПСС-ни обкомуну къурауапартия эм кадрла бла ишлеу бёлюмюню заводующиси А. А. Жигатов, КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну къурау бёлюмюню заведующиси М. Х. Маршенов, КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну ишлерини управляющиси Ш. М. Борчаев сёлешгендиле.

Семинар - кенгешде айырыула аллы мадарланы бардырыуда тюбеген вопросланы юсюнден бир бирге оюмланы айтыу бардырылгъанды.

Семинар-кенгешни ишине Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели Б. Къ. Чабдаров къатышханды эм сёлешгенди.

ЭЛЬБРУСНУ ГИБРИДЛЕРИ

(Къабарты-Малкъарда нартюх ёсдюрюуню кёбейтир ючюн не этиледи)

Кеч кюз артында, «Херсонец» комбайнаны артда къалгъанлары нартюх бахчаладан кете тургъан кезиуде, мен Аргудандагъы Ленин атлы колхозгъа келген эдим. Бахчаны къыйырында мюлкню председатели Бозиев Назирге тюбеп къалама. Аны эртденден таныйма. Тирлик жыйыуну кезиуюнде арыгъаны керюнюп турады. Арыкъ окъуна болгъаныды. Бетин кюн кюйдюргенди. Болса да, тириди, халы да иги ди. Кюз артыны ачыкъ кюнлеридиле. Таула таба къарасанг, акъбаш къартланы: Казбекни бла Эльбрусну тёппелери кёксюл кёкде ариу керюнедиле.

Бозиев алагъа къарап акъырын айтды: «Кёкден тюшген батырза. Бизни нартюхюбюз да алагъа ушайды. Аны ёсдюрюр ючюн бийыл къаты кюреширге тюшгенди». Андан сора манга айланып былай айтды:

— Бизни халкъыбызны дуния жаратылгъандан къалгъанча бир тауруху барды: эртде-эртде, эсден кетген заманлада Къабарты-Малкъарны шёндюгю жеринде бир батыр халкъ — нартла жашай болгъандыла. Ала аш-азыкъгъа ух деген мирзеуню хайырланнгандыла. Нартюхдю ол. Нартюх кюнню кючю бла ёсдюрюледи. Аны бла бирге уллу къыйын бла да. Алайды да, бир нартюх кочанны да жерде къалдырмай жыяргъа кюрешгенбизге сёйир этерча тюйюлдю. Бийыл а тирлик бек игиди. 750 гектарны хар бириден орта эсеп бла 30 центнер гибрид нартюх урлукъ жыйылгъанды. Аллай бир жерде ёсдюрюлген мирзеулюк нартюхню тирлиги уа андан эсе эки кере кёп болгъанды.

Башхача айтханда уа, бийылгъы тирлик бек къууандыргъанды. Мен тирлик ючюн кюреш къалай баргъаныны юсюнден айтыргъа сюеме. Бек алгъа — иги агрофон къуаргъа кюрешгенбиз. Ол а мюлкде битимлени ёсдюртёнде агротехниканы излемлерин толу сакъларгъа, тирлик ючюн кюрешни битеу кезиулеринде да алжаусуз ишлерге кюрешгенбиз демекликди. Нартюхню барысын да интенсивный технология бла ёсдюргенбиз. Бийыл артыкъ да гибрид урлукълукъ нартюхню сабанлары иги да кенгергендиле. Колхозчула «кубанский-226 ТВ», «нарт-170» гибридлени ёсдюргендиле эм къуралгъа 53 минг центнер урлукъ сатхандыла. Нартюхню гибрид урлукъларын сатыудан окъуна мюлкге 2 миллион сом тюшгенди. Нартюхню юлюшю алай уллу болгъанды. Ол чекге жетер ючюн кертиси бла да къаты кюреширге, кечеле бла окъуна урунургъа тюшгенди. Механизаторла топуракъны мылысын сакъларча агрохимиялланы хайырланнгандан сора да биринчи классы урлукъланы сепгён эдиле.

Хар ачыкъ сагъатны хайырлана, техниканы уста жюрюте, механизаторла Хасанби Катиков, Арсен Броев, Владимир Катиков эм башхала жигер урунуп тургъандыла. Ала тирлик жыйыуну да къуралыулу бардырыргъа къатышхандыла, къыйын болумлада тирликни аз къоранчла этип жыйгъандыла.

Аренда подряд бла мюлк расчёт тизгинлиликни кючлегендиле. Адамла жерни нелери болгъанларын сезгендиле. «Башындан» команда бериу, кёргюзтюу деген зат болмагъанды. Арыбери барыу, ревизия тинтиуле да иги кесекге азайгъан эдиле.

Колхозну механизацияланнган ара ындырында да болгъанма. Аны иши «азайгъан нга» ушайды. Ол кюнню ичинде ары келтирилген нартюхню терк окъуна тазалап эм ариулап берип тургъанды. Аны хайырындан нартюх ындырда ачыкъ кёкню тюбюнде тёбеле болуп турмагъанды. Аны тазаланнганын Аргудандагъы мирзеу алыучу предприятиягъа жиберип тургъандыла. Алгъаракълада уа бу ындырда келген нартюхню къотаргъан, тазалагъан, жангыдан машиналагъа жюклеген, жауун жауса нартюх тёбелеги юслерин жабып кюрешген халкъ кълыкъсыз кёп эди. Энди уа ындырда адам жокъчады. Нартюх кочанланы тазалаучу ыз ауур къол къыйынны кетергенди. Мирзеу алыучу предприятиягъа биринчи классны урлукъла жибериледиле. Нартюхню къалгъан-къулгъанлары да мал ашха деп къоранчсыз сакъланадыла.

Къол устала да кёп иш тамамлайдыла; Терк районну «Ленинни осуятлары» колхозуну механизаторлары Р. Хуштов, Д. Гедуев эм А. Пагов эсёпден чыгъарылгъан материалладан нартюхню сакъларча жатма ишлегендиле. Андан сора ала нартюх кочанланы бир бири ызындан эки кере тазалаучу ызны да къургъандыла. Аны хайырындан машиналагъа тазаланмагъан кочанла жюклемегендиле.

Къысха айтханда, тирлик жыйыучу-ташыучу комплекс тыйгъычсыз ишлегенди. Нартюхню бай тирлиги жыйылгъанды. Ол кюфлеге къуюлгъанды. Болса да тирлик жыйылгъандан сора да бахчалада иш тохтамагъанды. Комбайнла кетгенлей окъуна сабанлагъа жер сюрюучю агрегатла аладан сора уа селякла чыкъгъандыла. Терк окъуна мал ашлыкъ битимлени урлукъланы себилгендиле. Прохладна районну «Прималка» совхозунда да тирлик жыйыуну кезиуюнде бошагъандыла. Анда 1200 гектарны хар бириден 35 центнер гибрид нартюх урлукъ эм 60 центнер мирзеулюк нартюх жыйгъандыла. Ол жетишим тирлик жыйыу бирден бардырылгъаныны хайырындан болдурулгъанды. Совхозда тирлик жыйыугъа къатышханлагъа иш хакъ тёлеуню эм социалист эришируюню итогларына кёре механизаторланы кёллерини кётюрюуню мадарларына да алгъадан къарагъан эдиле. Алгъын механизаторла иш хакъны жалан да къаллай бир нартюхню жыйгъанларына кёре алып тургъандыла. Энди уа алагъа иш хакъны алынган нартюх эм тууралгъан къургъакъ къауаны хар тоннасы ючюн да тёлегендиле.

Нартюхню Битеуроссей илму-излем институтуну «Эльбрусну гибридлери» деген илму-излем системасы да кесини тутхучлу жашау этерини кёргюзтенди. Гибридле бай тирлик бергендиле. Россей Федерацияны урлукъ фондуна кюз артында 60 минг тоннадан аслам гибрид нартюхню биринчи тёлюсюню урлугъу жиберилгенди. Мирзеулюк нартюхню бахчаларында бай тирликли болгъандыла: хар гектардан орта эсеп бла 60 центнер уулгъан нартюх жыйылгъанды.

Шёндю системагъа келишим башламчылыкъ бла 83 колхоз бла совхоз киредиле. Къабарты-Малкъарда гибрид урлукълукъ нартюх ёсдюрген бахчала 25 минг гектардан аслам жерни биринчи кере алгъандыла. Ол мирзеулюк нартюхге бёлюнген жерлени жартысы чакълыды. Тёрт жыл мындан алда уа гибрид урлукълукъ нартюх ёсдюрюлген бахчала 5 минг гектардан аз кёбюрек эдиле.

Шёндю республикада гибрид нартюхню интенсивный технология бла ёсдюрюуню къолгъа тири алгъандыла. Сабанчыла бла алимле биригип ишлейдиле, ахыр кёрюмдюле ючюн да бир кибик жууаплыдыла. Гибрид нартюхню ёсдюрюу, аны бай тирлиги ючюн кюрешиу хайырлы иш болгъанын «Ленинчиле», Ленин атлы, Совет Аскер атлы колхозлада уста биледиле. Ала гибрид нартюх урлукъну сатыудан жюзле бла саналгъан минг сомла тюшюредиле. Урлукълукъ нартюхню ёсдюрюу бек хайырлы иш болгъанды. Урлукълукъ нартюх ёсдюрюлген бахчаладан мирзеулюк нартюхден эсе аз тирлик алынса да, мюлклеге заран келмейди. Аны къой, аланы файда алыулары ёсген окъуна этгенди. Бийыл колхозлагъа бла совхозлагъа 70 миллион сомдан аслам ахча теленирикди. Ол 11-чи бешжыллыкъда жыл сайын нартюх сатыудан тюшген ахчадан эсе эки кереге кёндю. Андан сора да мюлкле урлукълукъ нартюх ючюн алыш-бериш халда мал ашха деп минг тоннадан аслам комбикорма алгъандыла. Шёндю республикада Уралны, Сибирни эм Узакъ Востокну районларында ёсдюрюрге жараулу эртде жетиучю гибрид нартюхлени чыгъарыуну къолгъа алгъандыла.

— Эртде эм орталыкъ болжалда эртде жетиучю гибридлени чыгъарыу жаны бла селекция ишлени энди биз Венгрияны, ГДР-ни эм ФРГ-ни алимлери бла бирге жетишимли бардырабыз, — дегенди Нартюхню битеуроссей илму-излем институтуну директоруну заместители, эл мюлк илмуланы кандидаты Л. Шериев. — «Нартан» деген совет-венгер биригиуде «нарт-150» эм «нарт-170» деген гибридле чыгъарылгъандыла.

ГДР-ни алимлери бла бирге чыгъаргъан гибридлени ючюсю — «бекос-251», «бекоста» эм «беркут» деген гибридле уа немецли къырал мюлкледе районландырылгъандыла, ючюсю уа бизде къырал сынаудан ёте турадыла. Питомникледе урлукъчулукъ ишни башлагъанда керек боллукъ материалланы излеу бек къаты бардырылады. Алада аны бла бирге суперэлита урлукъланы чыгъарадыла эм аланы «Эльбрусну гибридлери» деген системагъа кирген колхозлагъа бла совхозлагъа жибередиле. Шёндю хар мюлкню, районну эм битеу автоном республиканы алларына совооборотда мирзеулюк битимлеге кереклиси чакълы жер бёлюню мурдорунда жыл сайын кюзлюк будайдан 400—420 минг тонна эм нартюхден 200—220 минг тонна, ол санда аны жартысы чакълы бир эртде жетиучю гибрид урлукъла чыгъарыргъа деген борч салынганды.

Бара тургъан бешжыллыкъда мирзеулюк нартюхню бахчалары иги кесекге кенгергендиле, нартюхню тирляги кёбейтенди. Экономика кёрюмдюле да сезерча игиленнгендиле. 11-чи бешжыллыкъ бла тенглешдиргенде бир тонна мирзеу чыгъарыр ючюн этилген къоранчла да азайгъандыла. Нартюхню кеси багъасы башха тюрлю мирзеулени барысыны кеси багъаларындан эсе учуззу. Болса да, нартюх ёсдюрген мюлклени, бригадаланы эм звеноланы бир бирлерини кёрюмдюлерин алып къарасакъ, кёп башхалыкъланы эслейбиз. Бир бирле хар гектардан, 90 центнер тирлик жыя эселе, бир бирле уа 30 центнер да алалмай къаладыла. Ол алай нартюхге кёз къарам тюрлю-тюрлю болгъаны, аны ёсдюргенде амалла эм технология бирча иги хайырланылмагъанлары бла байламлыды. Бир-бир колхозлада бла совхозлада сабанлагъа семиртгичле бериуню системалары жарашдырылмагъандыла, урлукъ себиу, суу сугъарыу, гербицидлени бериу ишле кезиуюнде бардырылмайдыла.

Бир бирде нартюх ёсдюрюучюле къаллай урлукъну сенгенлерин билмей къаладыла. Ала, сёзде айтылгъучусунлай, «кёзню жумуп» ашайдыла. Аны ючюн а кюзде бек багъа тёлерге тюшедиле. «Ленинчи жол» колхозну Маршенов Билял башчылыкъ этген звеносу гибрид нартюхню 200 гектарда ёсдюргенди. Инструкциягъа кёре жаз башында алгъан урлукъларны эртде жетиучюле эдиле. Тирликни жыйгъанда уа орталыкъ болжалда эртде жетиучю гибрид ёсдюргенлери ачыкъланады. Эртде жетиучю гибридни тоннасыны багъасы 150 сом эсе, орталыкъ болжалда эртде жетиучю урлукъну тоннасыны багъасы уа 90 сом чакълыды. Алай бла звеногъа иги кесек заран тюшгенди.

Урлукъчулукъ промышленность мурдоргъа кёчюрюлгени бла байламлы бир бёлек проблема да жаратылгъанды. Ата-ана формалы битимле бай тирлик бермегенлери белгилиди. Бир-бир колхозланы бла совхозланы оноучулары аланы ёсдюрюуню хайыр бермезлик ишге санайдыла. Аны бла бирге аланы сатып алыу багъаларыны мюлклени болумарына кёре тохташдырылмагъандыла.

Семиртгичлени, гербицидлени, тартылып ууакъ этилген къалгъан-къулгъанланы сабанлагъа бериуню проблемасы да къатыдан къаты бола барадыла. Иги эм тутхучлу машинала жетишмейдиле. «Херсонец-200» комбайнла мюлкге келтирилгенлей окъуна механизаторла аланы жангыдан къурашдырып башлайдыла. Ол комбайнла нартюх къабукъдан кёп къоранч этгенлери себепли аланы сюймей аладыла. Ол мал ашды да... Комбайнны кочанланы тазалаучу агрегатын алып, ындыргъа элтип, анда орнатадыла. Колхоз эм совхоз ындырлада ол агрегатла хайырланылып ишленнген кочанла тазалаучуызла кёпден кёп бола барадыла. Къалай алай да болсун деп ишленнгенле, ырысхы, ниет ючю да кёп къоратылып, Аны Херсондагъы комбайн заводда уста биледиле, болса да кочанланы тазалаучу стационар агрегатланы не да аллай универсал комплекслени аслам санда чыгъарып башларгъа ашыкъмайдыла.

Дагъыда бир зат. Тёрт жыл мындан алда бир жолгъа он эки тизгиннге урлукъ себип барлыкъ сеялканы чыгъарырыгъа рекомендация берилген эди. Аны ишге сингдириу ишни хайырлылыгъын эки кере чакълыгъа ёсдюргенден сора да гектарны тирликлилигин да экиюч центнерге кёбейтирик эди. Болса да Кировобадагъы «Красная звезда» деген биригиу нартюх ёсдюрюучюлеге бек керекли болгъан ол сеялканы чыгъарыуну жалчытмагъанды.

Калибровка этген заводлада уа жангы зат, алчы сынау кеслерине жолну бек къыйналып табадыла. Механизмле эртде тозурагъандыла. Аны хатасындан нартюхню къурутуу эм айырыу узакъгъа созуладыла. Сёз ючюн, калибровка этиучю бир агрегат бир сагъатны ичинде жалан да 700 килограммны айырады. Конструкторла аллай бир заманны ичинде беш тоннагъа дери нартюхню айырлыкъ агрегатны жарашдыргъандыла. Болса да ол алыкъа производствогъа жеталмай турады.

С. ЛОРСАНУКАЕВ,
(Сельская жизнь» газетни корр).

(«Сельская жизнь» газетни 1989 жылны 30-чу декабринде чыкъгъан 299-чу номериден алынып басмаланады).

Нальчикни авторемонт заводунда кёп жаш адам ишлейди эм аланы асламы тамаладан юлгю ала, жигер урнуулары бла атларын махтауну айтдырадыла. Предприятияны автослесары агрегатчысы Хамит Кучмезов да аллайладан бириди. Хамит иш кёллюлюгю, адеплилиги бла кесин коллективге сюйдюргенди. Аны юсюнден мында кёп ариу сёзле айтадыла.

Суратда: Х. Кучмезов.

Суратны В. Шомахов алгъанды.

«Прохладна» къумалы мал совхозну 1-чи бёлюмюнде ахшы, юлгюлю механизаторладан бирине Сагит Османовну атын айтыргъа тийишлянди. Ол жаз айлада мал ашла хазырлауда, къышда уа малчы къошлагъа мал ашла ташыуда намыслы ишлейди.

Суратда: С. Османов.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

БИР ЮЙЮРЧА

Нарткъаланы химкомбинатыны жылыу электростанциясыны коллективи быллыр план бла 19,5 миллион киловатт-сагъат жылыу энергия берирге керек эди да, Энергетикни кюнюне 22 миллион киловатт-сагъат электрокюч чыгъаргъанды. Озгъан жылда энергетикле 3769 гигокалория жылыу энергия, 162 тонна условный отлукъ, 57 минг киловатт-сагъат электрокюч аягъандыла.

Коллектив ол жетишимлени жигер ишни бла болдургъанды. Мында уа ишлей билгён, борчларына жууаплы къарагъан адамла аз тюйюлдюле. Ол санда лаборантказа Неонила Павловна Пешкованы, Антонина Михайловна Кузнецованы, слесарь Леонид Фёдорович Головкону айтыргъа боллукъду.

Мамыр усталыкъны нелери — энергетикле — бир юйюрча жашайдыла. Биригип урунуу аланы бирликлерин кючлендиргенди. Аланы акъыллары, муратлары да бирдиле. Химкомбинатны директору А. Н. Соловьёв айтханнга кёре ТЭС-ни урунгаплары чыгъаргъан электрокюч шахарчыланы юйлерин жарытадыла. Бу кюнледе комбинатда жылыу электростанция къуралгъанлы элли жыл болгъанына аталгъан къууанчлы жыйылыу бардырылгъанды. Анда ветераннгъа, урунууну алчыларына кёп ариу сёзле айтылгъандыла, саугъала берилгендиле. Ол санда ТЭС-ни тамата мастери Борис Утович Бозиев да болгъанды. Борис мында ишлегенли 23 жыл болады. Ол урунуу династияны тамасыды. Аны къатыны Раиса Мухамедовна — химикди, къызы Марина — экономистди.

а мюлкде битимлеш ишлемлёрин толу сакъларгъа, тирлик ючюн кюрешни битеу кезиулеринде да алжаусуз ишлерге кюрешгенбиз демёкликди. Нартюхню барысын да интенсивный технология бла ёсдюргенбиз. Бийыл артыкъ да гибрид урлукълукъ нартюхню сабанлары иги да кенгергендиле. Колхозчула «кубанский-236 ТВ», «нарт-170» гибридлени ёсдюргендиле эм кыралгъа 53 минг центнер урлукъ сатхандыла. Нартюхню гибрид урлукъларын сатыудан окъуна мюлкге 2 миллион сом тюшгенди. Нартюхню юлюю алай уллу болгъанды. Ол чекге жетер ючюн кертиси бла да къаты кюреширге, кечеле бла окъуна урунургъа тюшгенди. Механизаторла топуракъны мылысын сакъларча агромалланы хайырланнгандан сора да биринчи классны урлукъланы сепген эдиле.

Хар ачыкъ сагъатны хагъа да мюлкде битимлеш излемлёрин толу сакъларгъа, тирлик ючюн кюрешни битеу кезиулеринде да алжаусуз ишлерге кюрешгенбиз демёкликди. Нартюхню барысын да интенсивный технология бла ёсдюргенбиз. Бийыл артыкъ да гибрид урлукълукъ нартюхню сабанлары иги да кенгергендиле. Колхозчула «кубанский-236 ТВ», «нарт-170» гибридлени ёсдюргендиле эм кыралгъа 53 минг центнер урлукъ сатхандыла. Нартюхню гибрид урлукъларын сатыудан окъуна мюлкге 2 миллион сом тюшгенди. Нартюхню юлюю алай уллу болгъанды. Ол чекге жетер ючюн кертиси бла да къаты кюреширге, кечеле бла окъуна урунургъа тюшгенди. Механизаторла топуракъны мылысын сакъларча агромалланы хайырланнгандан сора да биринчи классны урлукъланы сепген эдиле.

Къысха айтханда, тирлик жыйыучу-ташыучу комплекс тыйгъычсыз ишлегенди. Нартюхню бай тирлиги жыйылгъанды. Ол юфлеге къуюлгъанды. Болса да тирлик жыйылгъандан сора да бахчалада иш тохтамагъанды. Комбайнла кетгенлей окъуна сабанлагъа жер сюрюучю агрегатла аладан сора уа селкала чыкъгъандыла. Терк окъуна мал ашлыкъ битимлеш урлукъларны себилгендиле. Прохладна районну «Прималка» совхозунда да тирлик жыйыуну кезнуюнде бошагъандыла. Анда 1200 гектарны хар бириндан 35 центнер гибрид нартюх урлукъ эм 60 центнер мирзеулюк нартюх жыйгъандыла. Ол жетишим тирлик жыйыу бирден бардырылгъанынны хайырындан болдурулгъанды. Совхозда тирлик жыйыугъа къатышханлагъа иш хакъ тёлеуню эм социалист эришиую итогларына кёре механизаторланы кёллерин кётюрюуню мадарларына да алгъадан къарагъан эдиле. Алшуёхларына кеслерини окъууларыны, жашауларыны юсюнден хапар айтхандыла. Жууап къайтаргъан письмоларында немецли сабийле былай жазгъандыла:

«Север Кавказны битеу пионерлерине!

Багъалы жолдашла! Биз сизни письмогъузну алгъанбыз эм анга жууап къайтарыргъа ашыгъабыз. Биз сизни письмогъузну уллу эс буруп окъугъанбыз, МОПР-гъа болушлукъ этиу жаны бла бардырыгъан ишигизге къууанабыз. Сизге алыкъа кёп иш этерге тюшерикди, аны себепли уа иш кёллюлюгюгюзню тас этмегиз. Капитализмни къыралларында тюрмеледе миягле бла ишчиле олтурадыла. Германияда да пролетариатны эркинликлерин къоруулагъанлары ючюн азап чекгенле кёпдюле. Сиз кесигизни эркин къыралыгъызда зауукълу жашайсыз. Биз битеу дунияны пролетариатыны байрамын — Биринчи майны белгилерге умут этгенбиз. Алай полиция ол кюн бир тюрлю ишчи демонстрация бардырыргъа эркин этмегенди. Ишчиле анга къажауулукъларын билдирир ючюн орамлагъа чыкъгъандан сора демонстрациячыланы чачаргъа резин тыякълары, ушкоклары, пулемётлары бла полицячыланы жибергендиле. Ол кюн ишчиледен 31 адам ёлгенди, 200-сю жаралы болгъанды. Биз Биринчи майда ёлгенлени сабийлерибиз.

Биз аталарыбызны къаны ючюн дерт жетдирир кюн да келир. Аны себепли биз тюзлюк ючюн кюрешчилени сатырларына къошулургъа хазырланабыз. Сизден эса, эркин Россейде жашагъанладан, бизге къолгъуздан келгенича болушургъузну тилейбиз».

Германияны, Польшаны, Эстонияны, Болгарияны эм башха къыралланы политика

Къысха айтханда, тирлик жыйыучу-ташыучу комплекс тыйгъычсыз ишлегенди. Нартюхню бай тирлиги жыйылгъанды. Ол юфлеге къуюлгъанды. Болса да тирлик жыйылгъандан сора да бахчалада иш тохтамагъанды. Комбайнла кетгенлей окъуна сабанлагъа жер сюрюучю агрегатла аладан сора уа селкала чыкъгъандыла. Терк окъуна мал ашлыкъ битимлеш урлукъларны себилгендиле. Прохладна районну «Прималка» совхозунда да тирлик жыйыуну кезнуюнде бошагъандыла. Анда 1200 гектарны хар бириндан 35 центнер гибрид нартюх урлукъ эм 60 центнер мирзеулюк нартюх жыйгъандыла. Ол жетишим тирлик жыйыу бирден бардырылгъанынны хайырындан болдурулгъанды. Совхозда тирлик жыйыугъа къатышханлагъа иш хакъ тёлеуню эм социалист эришиую итогларына кёре механизаторланы кёллерин кётюрюуню мадарларына да алгъадан къарагъан эдиле. Алшуёхларына кеслерини окъууларыны, жашауларыны юсюнден хапар айтхандыла. Жууап къайтаргъан письмоларында немецли сабийле былай жазгъандыла:

«Север Кавказны битеу пионерлерине!

Багъалы жолдашла! Биз сизни письмогъузну алгъанбыз эм анга жууап къайтарыргъа ашыгъабыз. Биз сизни письмогъузну уллу эс буруп окъугъанбыз, МОПР-гъа болушлукъ этиу жаны бла бардырыгъан ишигизге къууанабыз. Сизге алыкъа кёп иш этерге тюшерикди, аны себепли уа иш кёллюлюгюгюзню тас этмегиз. Капитализмни къыралларында тюрмеледе миягле бла ишчиле олтурадыла. Германияда да пролетариатны эркинликлерин къоруулагъанлары ючюн азап чекгенле кёпдюле. Сиз кесигизни эркин къыралыгъызда зауукълу жашайсыз. Биз битеу дунияны пролетариатыны байрамын — Биринчи майны белгилерге умут этгенбиз. Алай полиция ол кюн бир тюрлю ишчи демонстрация бардырыргъа эркин этмегенди. Ишчиле анга къажауулукъларын билдирир ючюн орамлагъа чыкъгъандан сора демонстрациячыланы чачаргъа резин тыякълары, ушкоклары, пулемётлары бла полицячыланы жибергендиле. Ол кюн ишчиледен 31 адам ёлгенди, 200-сю жаралы болгъанды. Биз Биринчи майда ёлгенлени сабийлерибиз.

Биз аталарыбызны къаны ючюн дерт жетдирир кюн да келир. Аны себепли биз тюзлюк ючюн кюрешчилени сатырларына къошулургъа хазырланабыз. Сизден эса, эркин Россейде жашагъанладан, бизге къолгъуздан келгенича болушургъузну тилейбиз».

Германияны, Польшаны, Эстонияны, Болгарияны эм башха къыралланы политика

— Эртде эм орталыкъ болжалда эртде жетиучю гибридлени чыгъарыу жаны бла селекция ишлени энди биз Венгрияны, ГДР-ни эм ФРГ-ни алимлери бла бирге жетишимли бардырабыз, — дегенди Нартюхню битеуроссей илму-излем институтуну директоруну заместители, эл мюлк илмуланы кандидаты Л. Шериев. — «Нартан» деген совет-венгер бирингиуде алынса да, мюлклеге заран кедмейди. Аны къой, аланы файда алыулары ёсген окъуна этгенди. Бийыл колхозлагъа бла совхозлагъа 70 миллион сомдан аслам ахча телешрикди. Ол 11-чи бешжыллыкъда жыл сайын нартюх сатыудан тюшген ахчадан эсе эки кереге кёпдю. Андан сора да мюлкле урлукълукъ нартюх ючюн алыш-бериш халда мал ашха деп минг тоннадан аслам комбикорма алгъандыла. Шендю республикада Уралны, Сибирни эм Узакъ Востокну районларында ёсдюрюрге жараулу эртде жетиучю гибрид нартюхлени чыгъарыуну къолгъа алгъандыла.

— Эртде эм орталыкъ болжалда эртде жетиучю гибридлени чыгъарыу жаны бла селекция ишлени энди биз Венгрияны, ГДР-ни эм ФРГ-ни алимлери бла бирге жетишимли бардырабыз, — дегенди Нартюхню битеуроссей илму-излем институтуну директоруну заместители, эл мюлк илмуланы кандидаты Л. Шериев. — «Нартан» деген совет-венгер бирингиуде

банламлыды. Бир-бир колхозлада бла совхозлада сабанлагъа семиртгичле бериую системалары жарашдырылмагъандыла, урлукъ себиу, суу сугъарыу, гербицидлени бериу ишле кезнуюнде бардырылмайдыла.

Бир бирде нартюх ёсдюрюучюле къаллай урлукъну сепгенлерин билмей къаладыла. Ала, сёзде айтылыучусунлай, «кёзню жумуп» ашайдыла. Аны ючюн а кюзде бек багъа тёлерге тюшеди. «Ленинчи жол» колхозну Маршенов Вилял башчылыкъ этген звеносу гибрид нартюхню 200 гектарда ёсдюргенди. Инструкциягъа кёре жаз башында алгъан урлукъларыны эртде жетиучюле эдиле. Тирликни жыйгъанда уа орталыкъ болжалда эртде жетиучю гибрид ёсдюргенлери ачыкъланады. Эртде жетиучю гибридни тоннасыны багъасы 150 сом эсе, орталыкъ болжалда эртде жетиучю урлукъну тоннасыны багъасы уа 90 сом чакълыды. Алай бла звеногъа иги кесек заран тюшгенди.

Калибровка этген заводлада уа жангы зат, алчы сынау кеслерине жолну бек къыйналып табадыла. Механизмле эртде тозурагъандыла. Аны хатасындан партюхню къурутуу эм айрыу узакъгъа созуладыла. Сёз ючюн, калибровка этиучю бир агрегат бир сагъатны ичинде жалан да 700 килограммны айырады. Конструкторла аллай бир заманны ичинде беш тоннагъа дери нартюхню айырлыкъ агрегатны жарашдыргъандыла. Болса да ол алыкъа производствогъа жеталмай турады.

С. ЛОРСАНУКАЕВ,
(Сельская жизнь» газетни корр).

(«Сельская жизнь» газетни 1989 жылны 30-чу декабринде чыкъгъан 299-чу номеринден алынып басмаланады).

«Прохладна» къумалы мал совхозну 1-чи бёлюмюнде ахшы, юлгюлю механизаторладан бирине Сагит Османовну атын айтыргъа тийишлиди. Ол жаз айлада мал ашла хазырлауда, къышда уа малчы къошлагъа мал ашла ташыуда намыслы ишлейди.

Суратда: С. Османов.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

Интернационал байламлыкъланы историясындан

УНУТУЛМАЗЛЫКЪ ЖЫЛЛА

Уллу Октябрь социалист революцияны биринчи кюнлеринден окъуна бизни къыралны халкълары дунияны урунганлары ола интернационал байламлыкъла жюрютюп келедиле.

Совет республиканы тыш эм ич контрреволюциядан къоруулауда халкъла аралы пролетариатны магъанасы уллу болгъанды. Граждан урушну жылларында «Совет Россейден къолларыгъызны кери тутугъуз!» деген лозунг дунияны кёп къыралларында жайылгъанын совет адамла унутмагъандыла. Тыш къыралланы пролетарийлери ишчилени бла эллилени дунияда биринчи социалист къыралы бла дипломат эм экономика байламлыкъла тохташдырыр ючюн кюрешгендиле. Совет Россейге болушлукъ этиую комитётлерин къурагъандыла ,бизге аш-азыкъ бла, дарманла бла болушхандыла.

Аны бла бирге социалист патриотизмни эм пролетар интернационализмни ниетлеринде юйретилген совет адамла да капиталист къыралланы урунганларына къолларындан келгенича болушуп тургъандыла.

Урунганланы халкъла аралы бир ниетлиликлерин кючлендириуде Революцияны кюрешчилерине болушлукъ бериу жаны бла халкъла аралы организация (МОПР) уллу магъананы тутханды. Алай организацияны, не да МОПР-ны Къабарты-Малкъар область комитети 1926 жылда къуралгъан эди. Алай ары дери окъуна Къабарты-Малкъарны урунганларны кеслерини тыш къыралны класс къарындашларына ырысхы бла болушуп тургъандыла. 1923 жылда Иранны эм Японияны жер тебиую къыйынлыгъына тюшген адамларына ахча жыйып жибергендиле, ол жыл Германияны забастовка этген шахтачыларына болушлукъ

Совет республиканы тыш эм ич контрреволюциядан къоруулауда халкъла аралы пролетариатны магъанасы уллу болгъанды. Граждан урушну жылларында «Совет Россейден къолларыгъызны кери тутугъуз!» деген лозунг дунияны кёп къыралларында жайылгъанын совет адамла унутмагъандыла. Тыш къыралланы пролетарийлери ишчилени бла эллилени дунияда биринчи социалист къыралы бла дипломат эм экономика байламлыкъла тохташдырыр ючюн кюрешгендиле. Совет Россейге болушлукъ этиую комитётлерин къурагъандыла ,бизге аш-азыкъ бла, дарманла бла болушхандыла.

Аны бла бирге социалист патриотизмни эм пролетар интернационализмни ниетлеринде юйретилген совет адамла да капиталист къыралланы урунганларына къолларындан келгенича болушуп тургъандыла.

Урунганланы халкъла аралы бир ниетлиликлерин кючлендириуде Революцияны кюрешчилерине болушлукъ бериу жаны бла халкъла аралы организация (МОПР) уллу магъананы тутханды. Алай организацияны, не да МОПР-ны Къабарты-Малкъар область комитети 1926 жылда къуралгъан эди. Алай ары дери окъуна Къабарты-Малкъарны урунганларны кеслерини тыш къыралны класс къарындашларына ырысхы бла болушуп тургъандыла. 1923 жылда Иранны эм Японияны жер тебиую къыйынлыгъына тюшген адамларына ахча жыйып жибергендиле, ол жыл Германияны забастовка этген шахтачыларына болушлукъ

1928 жылны башында МОПР-ны Къабарты-Малкъарда 71 эл эм 14 шахар ячейкасы болгъанды, ала 3121 адамны бирикдиргендиле. Биринчи къуралгъан кюнлеринден башлап, МОПР-ны Къабарты-Малкъар область комитети урунганланы аралырында уллу политика-юйретиу иш бардыргъанды.

Урунганланы интернационал бирликлерин кючлендириую формаларындан дагъыда-бири капиталист къыралланы тюрмелеринде инжилгенлеге жюрек жарсыуларын билдирип аланы кёллерин кётюргенлери болгъанды. Болушлукъну ол тюрлюсю тюрмеледе олтургъан тыш къыраллы пролетарийле бла къагъыт жюрютюу болгъанды. Письмоланы кёбюсю тыш къыралладан Къабарты-Малкъаргъа МОПР-ны Север-Кавказ край комитетини юсю бла келгенди.

МОПР-ны къабарты-малкъар область комитетине 1928 жылны апрель айында Австрияны Коммунист партиясыны Ара Комитетини эм Коммунист жаш тёлюсюню союзуну Ара Комитетини СССР-ни урунганларына чакъырыу сёзлери келген эди. Ол Биринчи майны байрамыны аллында болгъанды. «Ишчиле, эллиле, къызыл аскерчиле! Сиз 1-чи Майны байрамын 10-чу кере эркин белгилейсиз! Дуния революцияны ниетлерин капитализмден къоруулауну деменгили борчун толтуруу сизни сыйлы ишигизди».

1929 жылда Север Кавказны пионерлери Бременден узакъ болмай «Варкенгоф» деген сабий юйде кечиннген немецли сабийлеге болушлукъ бергендиле эм ала бла къагъыт жюрютюп башлагъандыла. Пионер жашчыкъла бла къызчыкъла немецли

1928 жылны башында МОПР-ны Къабарты-Малкъарда 71 эл эм 14 шахар ячейкасы болгъанды, ала 3121 адамны бирикдиргендиле. Биринчи къуралгъан кюнлеринден башлап, МОПР-ны Къабарты-Малкъар область комитети урунганланы аралырында уллу политика-юйретиу иш бардыргъанды.

Урунганланы интернационал бирликлерин кючлендириую формаларындан дагъыда-бири капиталист къыралланы тюрмелеринде инжилгенлеге жюрек жарсыуларын билдирип аланы кёллерин кётюргенлери болгъанды. Болушлукъну ол тюрлюсю тюрмеледе олтургъан тыш къыраллы пролетарийле бла къагъыт жюрютюу болгъанды. Письмоланы кёбюсю тыш къыралладан Къабарты-Малкъаргъа МОПР-ны Север-Кавказ край комитетини юсю бла келгенди.

МОПР-ны къабарты-малкъар область комитетине 1928 жылны апрель айында Австрияны Коммунист партиясыны Ара Комитетини эм Коммунист жаш тёлюсюню союзуну Ара Комитетини СССР-ни урунганларына чакъырыу сёзлери келген эди. Ол Биринчи майны байрамыны аллында болгъанды. «Ишчиле, эллиле, къызыл аскерчиле! Сиз 1-чи Майны байрамын 10-чу кере эркин белгилейсиз! Дуния революцияны ниетлерин капитализмден къоруулауну деменгили борчун толтуруу сизни сыйлы ишигизди».

1929 жылда Север Кавказны пионерлери Бременден узакъ болмай «Варкенгоф» деген сабий юйде кечиннген немецли сабийлеге болушлукъ бергендиле эм ала бла къагъыт жюрютюп башлагъандыла. Пионер жашчыкъла бла къызчыкъла немецли

Отузунчу жыллада капитализмни къыралларыны кёбюсюн экономика кризис къысхан эди. Фашизм кючлене баргъанды. Аллай болумлада уа тыш къыралланы ишчи классына болушлукъ берир ючюн къымылдау бютюн да кенг жайылгъанды. Сёз ючюн, Къабарты-Малкъарны урунганланы Скотсборо деген америкалы шахарда ёлтюрюрге сюд этилген тогъуз негрли жашны жашауларын сакълар ючюн бардырылгъан халкъла аралы кампаниягъа тири къатышхандыла. Къабарты-Малкъарда Г. Димитров фашист тюрмеден азатланнганы бла байламлы митингле болгъандыла, школлада окъуучуланы энчи линейкалары бардырылгъандыла.

Урунганланы пролетар бир ниетлиликлерини кючю 1936—1939 жыллада Испанияда бардырылгъан милет-азатлау урушда артыкъ да ачыкъ кёрюнгенди. Республиканы Франкону фашистлеринден къоруулар ючюн ары кёп къыралладан мингле бла интернационалистле баргъан эдиле. Кеси ыразылыкълары бла Испанияны къоруулагъа атланнганланы арасында Къабарты-Малкъарны комсомолуну келечиси Арсений Головко да болгъанды. Интернационал борчун толтура этген жигитлиги эм кишилиги ючюн А. Г. Головко Къызыл Байракъны орденн бла саугъаланнган эди.

Совет адамла Испанияны жигит халкъына не жаны бла да болушлукъ этгенлени биринчи сатырларында болгъандыла. Кёп адам къатышхан митингледе бизни республиканы урунганланы кесини эркинлиги ючюн кюрешген испанлы халкъ жанлы болгъанларын билдиргендиле, фашист мурдарлагъа налат бергендиле, пролетариатны сатырларын бирикдиргенлерине чакъыргъандыла. Нальчикде он минг адам къатышхан митингде испанлы халкъгъа жиберлик письмо къабыл этилгенди. Анда былай жазылгъанды: «Испанияны бу къыйын кюнлеринде биз алагъа жюрекден къызыу салам жиберебиз. Мамырлыкъ ючюн кюреширкибиз, фашистлени Испаниягъа аскер саугъта жиберилерине къажабуз, Испанияны кюрешчилерине, тиширыуларына эм сабийлерине болушлукъ этерикбиз».

Испаниягъа болушлукъ этип баргъан «Комсомол» деген совет теплоходну фашистле батдыргъандан сора бизни республиканы битеу районларында, колхозларында, предприятияларында эм учреждениялары жыйылыула эм митингле болгъандыла. Сёз ючюн, Терк районда он бёш митинг бардырылгъанды, алагъа 2830 адам къатышханды, 104 адам сёлешгенди. Огъары Курпда колхозчуланы жыйылыуларында быллай бегим этилгенди: «Совет правительстводан Испанияны фашистлерини кюйсюз ишлерине къаты жууап берирни излерге. Биз партияны эм правительствону бириичи чакъырыулары бла социалист Туугъан журтну къоруулагъа чыгъаргъа хазырбыз эм фашистлеге тийишлисинча жууап берирге таукелбиз. Жангы комсомол теплоход ишлерге 500 сом беребиз».

1937 жылны май айында Къабарты-Малкъаргъа испанлы халкъны делегациясы келгенди. Делегация Нальчикде, Бахсан ГЭС-де болгъанды. Къонакълагъа хар жерде да жарыкъ тюбегендиле. Карл Маркс атлы дивизияны ротасыны комиссары Рафаэль Гарсиа кете туруп былай айтханды. «Къабарты-Малкъарны жаш тёлюсюне, комсомолчулагъа фашизмге къажау кюрешген испанлы жаш тёлюню атындан къызыу салам айтабыз. Шендю бизни жаш тёлюбюз Испанияны битеу фронтларында сермешеди».

Тёбен Бахсанда жетижылыкъ школну окъуучулары испанлы школчулагъа малгъар тилде жазылгъан китап жибергендиле. Анда былай жазылгъанды этгендиле: «Багъалы жолдаш! Бу китап Кавказда жашагъан кёп миллетледен бирини — малкъарлыланы тиллеринде жазылгъанды. Революциягъа дери бизде къара таныгъан хазна адам болмагъанды. Халкъны жалан да 1—2 проценти окъуй-жаза билгенди. Ала да байланы бла бийлени жашлары эдиле. Революциягъа дери бизни школларыбыз, кесибизни китаплырыбыз, газетлерибиз жокъ эдиле. Совет власть бизге хар затны да бергенди. Шёндю битеу халкъ билимли болгъанды. Кёп жангы школла ишленнгендиле. Энди элде къара танымагъан адам жокъду. Битеу халкъ окъуйду. Кесини душманларын хорлагъандан сора испанлы халкъ да зауукълу жашау этерикне нйнанабыз. Сиз бизге гитче письмочукъ жазып жиберсегиз окъуна бек ыразы боллукъбуз».

Къабарты-Малкъарны урунганларыны интернационал байламлыкъларыны жылдан жылгъа кючлене баргъандыгъа. Интернационал шуёхлукъну историясыны тамырларыны тереңде болгъанларына кёп тюрлю документле шагъатлыкъ этедиле. Шуёхлукъ, битеу дунияны урунганларыны бир ниетлиликлери халкъла аралы коммунист къымылдауну бек кючлю саугъудула.

Р. АШХОТОВА,
КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну партия архивини къуллукъчусу.

Т. Н. Берикетованы Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-НИ БАШ СОВЕТИНИ ПРЕЗИДИУМУНУ

УКАЗЫ

Аш-азыкъ промышленностда кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн Нарткъалада чагъыр заводну ишчиси Берикетова Тамара Нургалиевнаны Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа.

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели Б. ЧАБДАРОВ.

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Секретары М. КАРМОКОВА.

Нальчик шахар, 1990 жылда 3-чю январда.

Энергетикле иги ишлей билгенлерича, зауукълу солуй да биледиле. Ала конкурсла ,спорт эришиуле бардырадыла, художестволу самодеятельностха къатышадыла.

Жыйылыудан сора художестволу самодеятельностха къатышхан ишчиле Любовь Папура, Надежда Пилищенко, Ранса Журавлева, Роза Агова эм башхала совет жырланы бек арию жырлагъандыла: Той, июн, июлюю — ала адамланы кёллерин кётюргендиле, иги солургъа онг къурагъандыла.

Р. ТАППАСХАНОВА.

ЖУУАПЛЫЛЫКЪ СУРАЛМАСА

Малланы къумалылыкъларын игилендириуде биринчи излемле

Продудция алыуну кёбейтиу жаны бла республиканы малчыларыны алларында сюелген баш борчладан бири малланы къумалылыкъларын игилендириудю. Ол ишеден башланады? Бек биринчиси эсеп жюрютюучю аягъы юсюне салыуду. Малны къумалылыгъыны эсебин жюрютген къагъытлагъа къараганда, анда ол малны юсюнден хар зат да белгили болургъа керекди. Жарсыугъа, биз аллай шартлагъа бек аз тюбейбиз. Мюлкледе асламында селекция, къумалы ишлени керегича бардырыугъа уллу кёллюлюк этедиле. Тийишли онгла къураугъа да керекли къайгырыулукъ жокъду. Сют-товар фермалага зооветеринар керекле, эсеп жюрютюучю техника жетерча бир берилмейдиле. Арт 3—4 жылда уа бек керекли инструментле окъуна табылмай башлагъандыла. Бу затла зоотехниклени - селекционерлени ишлерине уллу чырмауда саладыла. Аны себепли асламында ала кеси ишлери бла угъай, керекли затланы мажарып айланыу бла юреше-диле. Къумалы ишни эсебин бардырыу, къумалы малла ёсдюрюу, алынган тёлюню тергеуюн жюрютюу, биринчи кюзлагъан кунажинлени сууккъгъа хазырлау, хар малгъа да аны хайырлылыгъына кёре багъа беру, кюлдан урлукъландырыуну анализи,— была зоотехник-селекционер кюн сайын тамамлап турургъа керекли ишлени жалан бир ченчасыдыла. Аны заманы башха, биз башында сагъынган сылтаулагъа бёлюнсе, кеси ишни да аллай бир ахсаргъа тюшеди, артхадан артха созулуп барады.

Селекционерни ишин, ол берген хайыр да олсагъат кёрюнюп къалмайдыла. Малчылыкъны айнытыуда белгили ченге жетер ючюч селекционерге 3—4 жыл эм андан да аслам заман керек болуучуду. Алай бир-бир мюлкледе таматаларыны бла специалистлерини аллай тёзюмлюлюклери жокъду, ала бюгюнгю ишле бла юреше-диле ансы, малчылыкъны тамблагъы къадарыны юсюнден хазна жарсымайдыла. Селекцияны саисыз этгенлери да аны ючюндю.

Былайда дагъыда бир шартны чертирчады. Бир фермада не да мюлкде кёп сют алыныды эсе, анеримлик не бек турсун, бек алгъа мюлк таматаланы, баш зоотехниклени, фермаланы башчыларыны атлары айтылмычуду. Селекционер а болмагъан кибикди. Республиканы малчыларыны ишлерини айлыкъ не да квартал итогларына къарачыгъыз. Аны КъМАССР-ни къырал агропрому хазырлайды. Не алчы, не да осал мюлкледе юслеринден сагъынинганда алада бир селекционерни аты айтылмайды. Фермада сют сауу иги бара эсе, ол бек алгъа селекция иш иги къуралгъаныны белгисиди. Алай эсе, махтауну да къыйынгга кёре берирге керекди, дейбиз.

Селекционерлени иет эм ырысхы жаны бла кёлленди-риу иш да тийишли даражада бармайды. Малланы къумалылыкъларын игилендириую жууаплылыгъы селекционерни бойнундады. Кемчилик жиберилсе, бек алгъа андан суралады. Аны иши иги бара эсе уа, аны да кёрмегенча этип къояргъа жарамайды хакъны салган кыйынына кёре тёлерге керекди. Бюгюнледе уа алай тюйюлдю. Аны иш хакъы баш специалистникинден 10 процентден аз болмазгъа керекди. Алайсыз селекция ишни къурагъа бек къыйын боллукъду.

Колхозлада бла совхозлада селекция ишни аягъы юсюне салыр ючюн аслам эсни не затха бургъа керекди? Биз ангылагъандан, баш ишлеле бир ненчадыла. Аланы юсюнден айтайыкъ.

Биринчиси. Селекционерлеге зоотехния жаны бла бийик, болмай къалгъанда уа энчи орта билимли, ол усталыгъына кёре 5—6 жыл ишлеген адамланы салыргъа керекди.

Экинчиси. Зоотехниклени-селекционерлени эсеп жюрютюучю энчи техника, керекли оборудование, башха инструментле бла толу жалчытмагъанлай, аладан иш ючюн сураргъа жарарыкъ тюйюлдю.

Ючюнчюсю. Биз селекция иш осал барады деп турабыз ансы, андагъы халгъа анализ этип, ол болумну иги жанына тюрлендиririча мадарла белгилемейбиз, ишге тыйгыч салгъан сылтауланы ачыкъламайбыз. Аны себепли республиканы къумалы малла тургъан фермаларында селекция- къумаландырыу жаны бла тинтиуледи хар жыл сайын эки кере бардырыргъа керекди.

Тёртюнчюсю. Селекция-къумаландырыу иш ючюн мюлк таматаладан, ол службаны специалистлеринден къаты сураргъа.

Бешинчиси. Малладан алынган хайырны кёргюзтген сводкалада зоотехниклени - селекционерлени бирси баш специалистлени тукъумлары бла бирге келтирирге, аланы иш кёллюлюклерин кёткюрюде хар не амалны да хайырланыргъа.

Энчи мюлкледе болгъанла аз хайыр берген малланы тутмазлыкъларын сёзсюздю. Аны алайлыгъын шёндюгю хал да кёргюзтеди: къайсы эде да бол, осал къумалы малны тутхан бир юйюр да кёрлюк тюйюлсе. Алай, биз ангылагъандан, нели малланы къумалылыкъларын анлан да иги этерге боллукъду. Хар эде нели малланы кюлдан урлукъландырыргъа деп энчи пунктла къураргъа керекди. Ол ишни уллу хайыры барды. Элледе жашагъанла къыралгъа къумалы малла сатаргъа онг табарыкъдыла. Быйылгъа дери ала этге ётдюрген малланы хар килограммы ючюн 2 шер сом алгъандыла. Ол малла къумалылача сатылсала, алагъа къаллай уллу хайыр тюшерик эди.

Бу затланы юсюнден айтып, биз къумалы малла сатыуда жангы жол ачмайбыз. Къыралны бир-бир областларында бла районларында ол жол бла эртденден барадыла.

Арт заманлада бир-бир мюлкледе сютню товарносту биле-биле кётюрюлгенди. Алай ол мюлк ичинде керексиз къоранчланы алайтыу бла болдурулгъан шарт тюйюлдю. Сютню товарностун кётюрюр ючюн мюлкни кёбюсюнде бузоуланы «къабыларына» уалгъандыла. Марда бла алагъа бергге керекликни 350—400 килограммды. Берилгени уа 150—180 килограммдан озмайды. Сютню керегича ичмеген бузоула иги айнымайдыла, терк ёсмейдиле. Бу къайсы малчыгъа да белгили шартды, болса да ол кемчиликни тюзетиуге энтда да тийишлисича къайгъырылмайды.

Нек болгъанды алай? Биз ангылагъандан сылтау бирди. Зоотехникни - селекционерни ишини магъанасын, аны даражасын кётюрюуге кереклисича эс бурулмайды. Ол да, аны кёрюп, ишине артыкъ бек жан атмайды.

Былайда ишни башха жаны да барды. Бир-бир специалистле эсеп жюрютген къагъытлада бузоулагъа 350—400 килограмм сют бериледи, деп жазадыла. Алай берилгени уа аны жартысын да тутмайды. Аны алайлыгъын бузоуланы халлары туура кёргюзтеди.

Арт 3—4 жылда кюлдан урлукъландырыу иш иги къуралгъаныны хайырындан малланы къумалылыкъларын игилендириуде алгъа белгили атлам этилгенди. Сют-товар фермалада ийнеклени асламы ахшы къумалы малла бла урлукъландырылгъандыла. Алай къунажинле тургъан энчи фермалада ол иш нек эсе да керекли ызгъа тюшмегенди. Жайлыкълада къунажинлени кюлдан урлукъландырган кыйын болгъаныны ким да биледи. Болса да ол иш къышлыкълада да тынгылы бардырылмагъаны барыбызны да жарсытады.

Малланы къумалылыкъларын игилендириуде республиканы мюлклеринде тюбеген кемчиликлени андан сора да бир къауумуну юсюнден айтыргъа боллукъ эди. Алай хар жерде да кеси борчларын толтуруургъа уллу жууаплылыкъ, бла къаралмаса аланы санап туруудан хайыр чыкъмаз. Бюгюнледе бек кереги да олду.

Ж. ЖАШУЕВ,
тамата илму къуллукъчу.

ХАЛКЪЛА АРАЛЫ ЖАШАУ

КЪЫСХА ХАПАРЛА

ВАШИНГТОН. «Бюгюн ингирликде, сагъат тогъуз болургъа он минут чакълы къалыр, генерал Норьега Панамада АБШ-ны властларына Панаманы правительствосуну эркинлиги бла кесин тутдургъанды. Ол Панамада Ховард авиабазагъа келтирилгенди, алайдан а наркотиклени жайыугъа къажау кюрешю жаны бла управленияны келечилери тутуп кетгендиле. АБШ-ны аскерхауа кючлерини С—130 самолёту бусагъатда генерал Норьеганы Флорида штатда Хомстед авиабазагъа элтип барады. Аны АБШ-ны Майамиде наркотиклени сатыу бла байламлы терслеу жаны бла федеральный сюдю жууанха тартырыкъды», — деп билдиргенди АБШ-ны президенти Джордж Буш Акъ юйде бараз кюн ингирликде ашыгъыулу халда чакъырылгъан пресса-конференцияда.

«Мен Ватиканнга бла Панамада Папа Нунциягъа арт кюнледе тюз къырал кёзден къарау бла ала этген болушлукъларыны ючюн ыразылыгъымы билдиririge сюеме, — дегенди андан ары Дж. Буш.

— Бирлешген Штатла генерал Норьегагъа тийишлисича тюз сюд этилирин жалчытырыкъдыла. Алай бла уа аны тутулууу эм да Бирлешген Штатлагъа къайтарылыуу наркотиклени жайыугъа себеплик этгенлери ючюн терслеиигенле жууанха тартылмай къалмазлыкъларына АБШ-ны уллу таукеллигин ачыкъ кёрюрге керекдиле».

СОФИЯ. Бир жанындан, Болгарияда башчылыкъ этген партияланы — Болгарияны Коммунист партиясыны бла Болгарияны Земледельческо халкъ союзуну келечилерини, — аладан сора да БХР-ни Халкъ жыйылыуну партияда болмагъан депутатларыны, башха жанындан а Демократиялы ючлени (СДС) союзуну аралларында «тёгерек столда» консультациялагъа биринчи практикалы атлам этилгенди. Бараз кюн БХР-ни Халкъ жыйылыууну юйюнде энди боллукъ консультацияла бла байламлы процедура вопросланы юсюнден сёлешиуле башланнгандыла.

Сёлешиулеге Политбюрону членлери, ВКП-ны АК-сыны секретарлары Андрей Лукянов эм Александр Лилов, ВКП-ны АК-сыны Политбюросуну члени, БХР-ни финансла министри Белчо Белчев, Болгарияны Земледельческо халкъ союзуну дайым къатышхан секретарлары Виктор Вылков эм Светла Даскалова, БКП-ны эм БЗНС-ни башха белгили келечилери, партияда болмагъан академик Благовест Сендов къатышхандыла. Ол сёлешиулеге Демократиялы ючлений союзундан СДС-ни председатели Желю Желев, союзну секретары Петр Берон, адамны эркинликлерин къоруулауну жалынчакъсыз обществосуну, «Экогласность» жалынчакъсыз биригиую, Урунууну «Подкрепа» жалынчакъсыз федерациясыны, Ачыкълыкъ эм демократия ючюн клубну, СДС-ге кирген башха бир къауум организацияланы бла группаланы келечилери да къатышадыла.

КАРАКАС. Венесуэланы тыш къыралла бла ишлерини министри Рейнальдо Фигередо Панаманы жериндеи американы аскерлени чыгъарыугъа жетишир муратда американы къыраллары организациясыны консультатив органын болжалсыз халда чакъырыу жанлы болуп сёлешгенди.

Журналистле бла ушакъда ол АБШ-ны аскерлери бу къыралдан кетиую къаллай бир созсала, анда халны эм да Панаманы бла Вашингтонну арасында халланы тап этиу ишде къыйынлыкъла аллай бир кёп чыгъарыкъдыла дегенди.

Министр американы солдатланы Панамада Никарагуаны посолуну резиденциясына киriулерин эм да аны тутууларын сёкгенди, ол ишге халкъла аралы правёну журукъларына бузукълукъ этиугеча багъа бергенди.

МАНАГУА. Никарагуаны президенти Даниэль Ортега АБШ-дан контраслагъа аскер-финанс болушлукъ этиую болжалсыз тохтатыуну эм да антисандинист саууталанган оппозицияны чачыугъа себеплик этиую излегенди.

Бараз кюн Масатепа шахарда айырыула аллы асламды митингде сёлеше, ол Бирлешген Штатла алгъын контрасланы керекларине бёлюнген акча ырысхыны контрреволюцияны бандаланы чачар ючюн ООН-ну оноууна бериргге керекдиле деп билдиргенди. Никарагуачы башчы бусагъатда АБШ контрасланы Гондурасны Никарагуа бла чекде орналгъан жерлеринде лагерлерине сауутланы элтиую тохтатмайдыла дегенди.

(ТАСС, 4-чю январда.

СОВЕТ ЖАЗЫУЧУ КУЛЬТУРА БАЙЛЫКЪЛАНЫ КЪУТХАРЫРГЪА ЧАКЪЫРАДЫ

БУХАРЕСТ. (ТАСС). Румынияны Компартиясыны алгъышингы Ара Комитетини къатында жарты оюлгъан юйледен биринде артдегили орус изданияланы минг экземплярла бла китаплары табылгъандыла. Аланы арасында—С. Соловьевну «История России с древних времен», 1887 жыл, Н. Карамзинни «История государства Российского», 1888 жыл, «История архитектуры» (Петрге дери кезиу), 1910 жыл, Л. Ранкени «Римские папы в последние четыре столетия», 1874 жыл эм кёп башхала бардыла. Юйню битеу терезе миялары сынгыпдыла, къалауур жокъду, китапла мылы тартхан отоуда букъу басхан полда атылып турадыла.

Жарсыугъа, бир революция да, демократия хорламла бла бирге, оюлуусуз эм къеранчсыз болмайды, дегенди белгили совет жазыучу Юлиан Семенов. Ол Бухарестде Жангы жылны кечесинде Чаушескуну диктатурасын тайдыргъан румынли халкъгъа кесини ыразылыгъын билдиririge келген эди. Болса да орус культураны эскермелерини жокъ бола тургъанларына тынч къарап туралмайма: ала битеу адам улуну да байлыгъыдыла. Мени акъылыма кёре, бу багъалы, къайсы миллет библиотеканы да намысын кётюрлюк изданияланы сакълар ючюн болжалгъа салынмазлыкъ мадарла этерге керекди.

Белгилисича, Бухарестде Дворцовый майданда бардырылгъан къаты сермешледе университетни библиотекасы тургъан юй бек бузулгъанды, анда М. Эминескуну кюл жазмалары сакълана эдиле. Искусстволаны къырал музейине да, культура эм историялы аскермелеча тургъан башха юйлеге да бек уллу заран тюшгенди.

Мен ангылайма, дегенди Ю. Семенов бу китапла сакъланнган жерге ТАСС-ны эм Украинаны «Комсомольское знамя» газетини корреспондентлери бла баргъанында, румынли шуёхларыбызны шёндю нёндю къайгъылады. Аны ючюн а мен «Орус искусствогъа таза нietли болгъан халкъла аралы комитетни» членлерин румынли революциягъа нёп культура ырысхыны, ол санда манга Бухарестде кёрюрге тюшген буруннгулу орус китапланы да сакъларгъа болушургъа чакъырама.

Сальвадорда миллет азатлауну Фарабундо Марти атлы отрядыны бла правительствону аскерчилерини арасында сермешле тохтамайдыла. Аллай болумну къыралны битеу жеринде да кёрюрге боллукъду. Аны хатасындан опла бла адамла ёлгендиле эм жаралы болгъандыла. Сан-Сальвадорну сепер жанында уа миллет азатлауну отрядыны аскерчилери Сальвадорну эки аскер вертолётун агъызгъандыла.

Аны бла байламлы Сан-Сальвадорну дин ахлу организациясы заявление этгенди. Анда ол адамны аркинликлерине бузукълукъ этилгенини юсюнден билдиреди.

Суратда: Сальвадорну правительствосуну аскерчилери миллет азатлауну Фарабундо Марти атлы отрядыны аскерчилеря бла байламлыгъы болгъан сунуп, малыр аллини къармагъан кезиу.

ТАСС-ны сурат хроникасы.

Къайыкъ табылгъанды

АНТАНАНАРИВУ. (ТАСС). Экинчи дуния урушну заманында суу тюбюнде жюзюучю смертникледи экипажы жюртген Японлу къайыкъ Мадагаскарны жагъаларында табылгъанды. Миллет радио билдиргенинге кёре, Японнядан эм Мадагаскардан келген аквалангистлени къауумуну айырыкамны сенер жанында Анцеранана портха жууукъда 24-метрлик субмаршаны тапханды.

Анга ушагъан къайыкъла Мадагаскарны жагъаларына 1942 жылны май айында аскер позициялагъа чыгъарылгъан эдиле. Смертникле жюртген бу ючюлю торпедала ол районда болгъан француз эм ингилизли кемелени жокъ этерге керек эдиле.

болуучуду. Алай бир-бир мюлкленги таматаларнынъ бла специалистлерини аллай тёзюмлюлюклери жокъду, ала бюгюнгю ишле бла кюрешмеле ансы, малчылыкъны тамблагъы къаларыны юсюнден хазна жарсымайдыла. Селекцияны сансыз этгенлеря да аны ючюндю.

Былайда дагъыда бир тартны чертирчады. Бир ферма не да мюлкде коп сют алыкъы эсе, аперимизни бере туруп, бек алгъа мюлк таматаланы, баш зоотехниклени, фермаланы башчыларыны атлары айтылыучуду. Селекционер а болмагъан кибикди. Республиканы малчыларыны ишлерини айлыкъ не да квартал итогларына къарачыгъыз. Аны КъМАССР-ни къырал агропрому хазырлайды. Не алчы, не да осал мюлкленги юслеринден сагъынганда алада бир селекционерни аты айтылмайды. Ферма сют сауу нги бара эсе, ол бек алгъа селекция иш нги

Тёртюнчюсю. Селекция-къумаландырыу иш ючюн мюлк таматаладан, ол служ-баны специалистлеринден къаты сураргъа.

Вешничиси. Малладан алынган хайырны кёргюзтген сводкалада зоотехниклени - селекционерлени бирси-саш специалистлени тукъумлары бла бирге келтирирге, аланы иш кёллюлюклерин кётюрюуде хар не амалны да хайырланыргъа.

Энчи мюлклени болгъанла аз хайыр берген малланы тутмазлыкъларын сёзсюздю. Аны алайлыгъын шёндюгю хал да кёргюзтеди: къайсы элде да бол, осал къумалы малны тутхан бир юйюр да кёрлюк тюйюлсе. Алай, биз ангылагъандан, нели малланы къумалылыкъларын андан да иги этерге боллукъду. Хар элде нели малланы къолдан урдукъландырыргъа деп энчи пунктла къурагъа керекди. Ол ишни

белгили атлам этилгенди. Сют-товар фермалада ийнеклени асламы ахшы къумалы малда бла урдукъландырылгъандыла. Алай къунажниле тургъан энчи фермалада ол иш нек эсе да керекли быгъа тюшмегенди. Жайлыкълада къунажниле ни къолдан урдукъландырыргъан къыйын болгъанын ким да биледи. Болса да ол иш къаныкъсызда да тынгылы бардырылмагъаны барыбызны да жарсытады.

Малланы къумалылыкъларын игилендириуде республиканы мюлклеринде тюбеген кемчиликлени андан сора да бир къауумну юсюнден айтыргъа боллукъ эди. Алай хар жерде да кеси борчларын толтыруугъа уллу жууаплылыкъ бла къаралмаса аланы санап туруудан хайыр чыкъмаз. Бюгюнледе бек кереги да олду.

Ж. ЖАШУЕВ.
тамата илму къуллукъчу.

Суратда: Совет районну «Совет Малкъар» совхозуну нйнек сауучусу Мурадин Хозаев. Ол озгъан жыл кеси къарагъан нйнеклени хар бириндан 3 минг килограммгъа жуукъ сют алыргъа сёз берген эди да сёзюне кертичи болгъанды. Жангы жылда бютюн да ахшы кёрюмдюлеге жетер ючюн ал юнледен окъуна таукел кюрешеди.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

КЁП ЧЫГЪАРЫЛГЪАНДЫ

Нальчикни сыра - суусап суула чыгъаргъан комбинаты озгъан жылда продукциясын жангыртханды. Анда татлы сууланы «Карнавал», «Садко», «Лесная ягода» дегенча тюрлюлери чыгъарылып башлагъандыла. «Карнавал» бла «Садко» суула жюзюмден этилген сок къошулуп жарандырыладыла. «Лесная ягодагъа» уа нанъкъ суу къошулады.

Озгъан жыл комбинат урунгъанланы продукция бла чырмаусуз жалчытып тургъанды. Былтыр, аны аллында жыл бла тенглешдиргенде, суусап суула чыгъарыу 800 минг, гара суула — 1 миллион шешагъа кёбейгенди.

АЛЧЫ АМАЛЛАНЫ ХАЙЫРЛАНА

Тёртюнчю номерли кёчюучю механизацияланган колоннаны коллективи озгъан жыл республиканы жерчиликде ишлегенлерине керекли кёп объектни хайырланыргъа бергенди. Гидрокъурулушчула «Малка» колхозда 200 гектаргъа суу салырча этгендиле. 362 гектар жерде сугъарыу системаны жангыртхандыла. Бахсан районну «Ленинчи жол» колхозунда суу бла жалчытыу игиленгенди. Коллектив 2 миллион 644 минг сом багъасы къурулушмонтаж иш тамамлагъанды, ол а пландан иги кесек артыкъды. Ол ишле бары да адамланы санын ёсдюрмей тамамланганларын белгилерчады. Ол жетишимле гидромелиорация ишлени механизациялау тап къуралгъаныны, мюлк расчёт, аренда амалла кийирилгенлерини хайырындан болдурулгъандыла.

Сальвадорда миллет азатлауну Фарабундо Марти атлы отрядыны бла правительстволу аскерчилерини арасында сермеше тохтамайдыла. Аллай болумну къаралны битеу жеринде да кёрюрге боллукъду. Аны хатасындан онла бла адамла ёлгендиле эм жаралы болгъандыла. Сан-Сальвадорну север жанында уа миллет азатлауну отрядыны аскерчилери Сальвадорну эки аскер вертолётун агъызгъандыла.

Аны бла байламлы Сан-Сальвадорну ахлу организациясы заявление этеди. Анда ол адамны эринликлерин ёлтюрюуню, зулукъ этилгенни юсюнден билдиреди.

Суратда: Сальвадорну правительствосуну аскерчилери миллет азатлауну Фарабундо Марти атлы отрядыны аскерчилери бла байламлыгъы болгъан сунуп, мамыр элни къармагъан кезиу.

ТАСС-ны сурат хроникасы.

Къайыкъ табылгъанды

АНТАНАНАРИВУ. (ТАСС). Экинчи дуния урушну заманында суу тюбюнде жюзюучю смертниклени экипажы жюрютген Японлу къайыкъ Мадагаскарны жагъаларында табылгъанды. Миллет радио билдиргенинге кёре, Япониядан эм Мадагаскардан келген аквалангистлени къауумуу айырыкамны север жанында Анцеранана портха жууукъда 24-метрлик субмаринаны тапханды.

Анга ушагъан къайыкъла Мадагаскарны жагъаларында 1942 жылны май айында аскер позициялагъа чыгъарылгъан эдиле. Смертникле жюрютген бу кючлю торпедала ол районда болгъан французлу эм ингилизли кемелени жокъ этерге керек эдиле.

Жангы жылгъы репортаж

АТНЫ ЖЫЛЫ ТУЯКЪЛАРЫ БЛА УРАДЫ

Токиону Роппонги деген кварталында сизни кёзюгюз «Крэйзи хорс» — «Эмиликат» деген клубха илинмей амалы жокъду. Бери келгенле компанияны представитель ырысхысындан тёленди-ле. Ёз ахчанг бла багъаракъ келеди. Бу юйге кёп болмай ремонт этилгенди. Жангы жылгъа ол тышы боялып, жангыртылып тюбейди. Алай болмай а? Зодиак календаргъа кёре 1990 жыл Атны жылыды да.

Узакъ Вотонну. Юг эм Юг-Восток Азияны къыралларында жюрюген бу календарь, керти эм мифологиялы жаныуарланы атларына кёре 12 циклгъа—Зодиакны белгилерине юлешинеди. Хар бири «кесини» жылына эм аны белгисини тюбюнде туугъан адамлагъа кесини энчи белгисин салады.

Атны жылы уа не затны келтире болур? Аны эм восток календарны башха жылларыны юсюнден, илму трактатла басмаланнгандыла бульвар журналлада жазылгъан публикацияла да алагъа жораланнгандыла. Бир-бир деталлары башхаракъ эселе да, саулай алып айтханда, зодиак календарны магъанасы хазна къалмай бирча бериледи. Болса да, жууукъ 12 айда бизге жашаргъа тюшерик Атны жылыны юсюнден, къадарны къалай боллугъуну юсюнден айтхан керти источникден билирге сюе эдик. Нек дегенде, хар ишде да, тюрлю-тюрлю факторла тюрлендирген, ол санда кёкде жулдузланы эм арбазда жашагъан налог инспекторланы ишлеринде да устала бардыла. Жалан да алагъа тыяныргъа боллукъду.

Алайды да, мен Асакуса кварталгъа атланама. Анда, бир белгили астролог айтханнга кёре, Атны жылыны юсю бла баш специалист ишлейди.

Керти да мен жайылгъан-жыйылгъан столчукъну артында олтургъан жаш тиширыуну кёрдюм. Аны бетине къагъыт абажур бла тышланнган мияла башны тюбюнде жаннган картоф чыракъны жарыгъы тие эди. Алыкъа артыкъ къарангы болмагъаны себепли кёп юйлени бла адамланы къарелдилеринде ол чыракъ жарыкъ артынъ да тутхучсуз эм сейирлик кёрюне эди.

Билгич тиширыугъа атымы айтама. Ол да кесини атына— Маюми Мидзуно, дейди.

— Маюми-сан, Сиз къуру да мындамы турасыз, не да бери Снегурочкача, Жангы жылгъамы келесиз?

— Мен Снегурочка тюйюл эсем да,—деп ышарады ол жууап эте,— кертиди, мен мында Жангы жылны аллында бир ненча ыйыкъ турама. Билгичлеге ол бек къызыу заманды.

— Да кесинги фахмунгу жылны башха заманында бастыргъан иесиэлик тюйюлмюдю?

— Нек, мен къалгъан заманымы Иокогамада ётдюреме. Мен Канагава префектурада туугъанма. Мени анам — уста билгичди. Кесини фахмусун да манга ол бергенди.

— Билгичлени ишчи династиясы! Жашауда не да болады...

— Кечгинлик, мен не эсе да сизни ангылаялмадым.

— Сант сёлешгеним ючюн кечигиз. Баям, Ат кесини ишин этип башлагъан болур?

—А—а, Атмы?— деп созады билгич, тыш къыралны адамны айтханын ангылагъанча эте.

— Бир жанындан ат—суху, жагъынлы жаныуарды, башха жанындан—акъыллы, иесин ангылагъан жанды,— деп жууукълашама мени сейирсиндирген темагъа. —Битеу бу затладан бизни жашаубузгъа хайыр келирми?

— Атны жылы—жарыкъ жылды,— деп ышанылуу айтады тиширыу, анга жууукъ болгъаныча манга уа аллай бир узакъ болгъан дуниягъа бата.

Ол кимоно, аны юсюне уа жылы къаптал кийипди. Чачы жокъу жыйылып турады. Охо энди боллукъ затланы юсюнден айтыргъа заман жетгенди дегенча, манга тюрслеп къарай, билгич тиширыу ишин андан ары бардырады:

— Бу жыл искусстволарга бек хайырлыды. Ол кесин искусствону аламат дуниясы бла байламлы этгенлеге жетишим келтирирге боллукъду. Искусство —ол бир сейирлик, жюреклени къозгъагъан затды. Сюймеклик да анга ушаш къанат берген, алгъа итиндирген затды. Музыкагъа къуллукъ этерге хар кимни да къолундан келмей эсе, сюймекликни, кесини хычыуун эм аны бла бирге уа азаплы тузагъына ким да тюшерге боллукъду. Аны себепли бу жыл сюйгенлеге насып келтирирге, алыкъа бир бири бла тюбешмеген эр кишини бла тиширыуну тюбешдирирге айтады.

— Сора, Атны жылы — бийик ариу нметлилени заманыды, Кеслерин искусство бла байламлы этгенлени да, андан да бек а, кеслери ыразылыкъларын бла кеслерине сюймекликни кишенин салдыргъанланы.

— Ахыр оюмну этерге ашыкмагъыз,— деп мени сагъайта, къолун кётюреди билгич тиширыу.—Жашауда бирге къошулмагъан зат жокъду. Бу жыл да айырмалы тюйюлдю. Келлик 12 ай финанс ишлеге да бек хайырлы жылды. Кёргенигиче, искусство бла финансла бир бирге чюйре келмейдиле.

— Атны жылында туугъан адамланы юсюнден а сиз не зат айталлыкъсыз?

— Атны белгиси 1906, 1918, 1930, 1940, 1954, 1966, 1978, 1990 жыллагъа тюшеди. Бу жыллада туугъанлагъа, саулай алып айтханда, не жаны бла да иги-ди, болса да аланы жашаулары артыкъ ырахат да бармайды. Аланы башхала ариу кёредиле, жарыкъ, суху адамладыла. Сёз нёгери айтырыкъны, аны къой, ол айтыргъа сюйгенни терк ангылайдыла. «Атла» кёп жаны бла фахмулудула, ол санда ала финанс ишлени да тынгылы бардырадыла. Аны бла бирге ала искусствону сюедиле. Башха адамла аланы акъыллыгъа, къайсы борчну да толтыргъа къолундан келгенлеге санайдыла. Болса да ала—къарыусуз адамладыла. Аланы къарыусузлукъларын бек алгъа тиширыуну эр кишиге, эр кишини тиширыугъа тартыныуларында-ды. Къылыкъларына кёре, ала бир кишиге бойсунургъа сюймейдиле. Андан сора да ала биреу айтханнга тынгыларгъа сюймейдиле, терк ачыуланадыла.

— Аланы жашаулары уа къалай къуралады?

— Ол адамланы жашау жолларыны биринчи эм экинчи кезиулери тюрлю-тюрлю проблемаладан толудула. Жашауларыны ючюнчю кезиулери уа жеигил, сыйдам ётеди.

— Сиз айтханнга, кёре, Атны жылы сюймеклик бла байламлыды. Бу белгини тюбюнде туугъанла юйюр жашауларын ким бла байламлы этселе иги боллукъду?

— Алагъа дуниягъа Къапланны, Итни, Къойну белгисини тюбюнде туугъанла бегирек келиширикдиле. Ала жашауларын Сарыекни, Жиляны, Маймулну, Алакъаны, Къабанны белгисини тюбюнде туугъанла бла байламлы этселе да аман тюйюлдю. Алагъа Бугъаны, Къоянны, Атны белгисини тюбюнде туугъанла бла юйюр къураргъа жарамайды. Гылыу чычханны жылында туугъандан артыкъ да бир жанлы болургъа керекди.

— Энтда мен сизге бир затны айтайым,—дейди ахырында Маюми Мидзуно. — Гылыу чычханны жылында туугъан эр кишиге От Атны жылында туугъан тиширыудан бек къоркъургъа керекди. Ол хар 60 жылдан, зодиак календарны хар толу циклындан бир болады. Бу ёмюрде ол 1906 эм 1966 жыллагъа тюшгенди. Хапаргъа кёре, эр киши «Гылыу чычхан» «от ат» тиширыу алса, кёк анга берген жашау болжалны толу хайырланмайды. Ол тиширыула некяхха жарамайдыла, деп санайдыла, аны себепли атаанала От Атны жылында туугъан къызланы келир жылгъа дери жаздырмай тургъандыла. Болса да жаздырсанг жаздырмасанг да, къадар къадарлай къалады...

Николай ГЕРОНИН,
ТАСС-ны корр.

Токио

Мажит ГУЛИЕВ

Д Е Р Т

(«Къан жугъулу экслибрис» деген повестден юзюк)

О... жашырынлары зыгъыр кибик кёп дуния! Сени желдегей этеклерингде жебелей айланганланы къайсысы къаллай гебелек тутарын жарлы жаным къандан билсин. Бирле эшекден кетгенликге окъуна боюн жиклери чыгъып, аппаларыны жанларына тюзетиледиле. Бирсиле уа тюеден чартласала да, ачыр орнуна, тобукъларыны тийген жерде алтын кире табып, къууанчха къала, кётюрюледиле. Ол къужурлукъла неден туугъанларын сезерге къаст этип кюреше-ме. Алай муратыма жеталмайма. Да къолугъдан келмеген затла бла не ыннакъанглы чохуна кюрешесе дерикле да чыгъарла. Алай манга ол дауну саллыкъланы, онглары жетсе, Къой Жолну жулдузлары тангатаргъа кез къарамдан нек жутулуп къалгъанларын сезгенден сора да, ала кёкню — ол камсык «къызлары» кеслерине баш уургъа нек тигелемегенлерин билирге кюрешириклерине ийнанып-ма. Адамланы табигъатдан кюргенитиниу халлары алайды. Аланы ол тасхачылыкъларын кюн сайын да кёре тургъанлай, Къарасакъал къадар болумуму тинтирге итинмез деген акъыл мени башыма къайдан да кирген болур эди!

— Да сора сен радиону келечисисе?

Агъач къалауурну соругъа жангыдан бошуна кёчмегенин англап:

— Боллукъду! Сен прокурор болмагъанча, мен да — ата мюлкюнгю тонагъан гудучу тюйюлме, — дедим.

— Неле, неле! Тур жеринген, — дегенни айтды бушукъсакъал, ушкогуну экинчи огъун да вьетнам кюйню этеги таба гюрюлдетип, — экибизден кьайсыбыз къаллан «жумарукъ» болгъаныбызны, тёре ишни экибизден да къолайлы билгенле айырыла! Бусагъатда уа мени жесирим болгъанынга даулашма.

Не эди амал. Къарасакъалны къычырыгъындан да аны ушкогуну «кюкюриуюн-ден» элгенип, олтургъан кюйюзюмден кётюрюлюп, агъач ичи таба айланды.

— Угъай, къушум Атангы да менича кёп къуллары барды да, алай бир бар, — деди бседенъирт улу, ушкок къалакъ бла умбашыма къатылып. — Былай тохта да бу ардонунгу сыртына ал!..

Кишини тюртдюмюн сезе, артха бурулдум. Ол а зрляй окъуна къатыбызда ёсген казы зыгъылгъан бир ючюсюн да сыидырып, кюйюзню юсюне быргъады. Зулмучумму ол ишин кёре тамашагъа къалдым. Эки сёлешсе «заказник» деп турады. Сора, кёзю къыйып, бу шайтан ол кюмюш тюрсюнлю терекленги алай этип къалай къоялды!

Алай мен сейирсиннгенден не? Ит итлигин эскертмей тынчлыкъ тапмаз. Битимлени ууатыу — аны ол къудретлеринден бириди.

— Энди сирелме, — деди агъач къалауур. — Мен жумушуму бошагъанма. Не тынгылайса — айтханыма къармаш...

Ушкок «эжиу» этген буйрукъну толтурмагъанлай онгум не эди! Эрляй окъуна «ушхоллары» къотарылгъан аппаратымы, жашла къоюп кетген кёмюш рюмкаланы, къарасакъал аудургъан жылмыланы да, вьетнам кюйюзге чулгъап, аны излемин толтура, мыртазакъ кёргюзтген тёшню ёрге атландым. Езге жюгюмю айтмай къойсам да, жангыз кюйюзню окъуна, быллай ныхытланы, агъач ыскындыкланы, кёнделен тюшген кылдыланы юслери бла элтген ауур ишди. Терлегенлерим мангылайымдан тигелеи келип кезлеримге киредиле. Жолуму адетли керюрге къоймайдыла. Кюйюзден айырып аланы шапалыкъларын этерге къолуму бошаталмайма. Мени жюгюмде бютюн да жунчутхан репортёрумду. Ол кюйюзню ортасындан сыпдырылып жерге бир тюшсе, къол жуу да къой. Желтуякъ улуну сынауундан окъуна, радиода айтырча зат къураяллыкъ тюйюлме. Мени уа бу жолгъу ишим бла Къарабатан улуну эринлерине «кирит» салгъаным къыллы да къалмай, радиогъа тынгылаучуланы къууандырыр муратым бар эди.

Артдан артха хар атлам манга къыйындан къыйын керюнеди.

Кёзлерими теренинде туугъан къызыл, сары, кёксюл жулмакъчыкъла чалдиш ызлыкъланы араларын тартып, къыйынлыкъны къуугъунчуларыча, ары-бери етедиле. Бир кезиуде манга болур да бола, жыгъылыр чекге жетгенимде, зулмучум ушкок быргъысы бла тюртюп, умбашымдагъы жюкню жерге бошлатды. Акъылым кишини бу ишин саиларым кюсеген жаныма тартып, ол манга солуу берирге этген суидум. Мени жахия умутларымдан не!

Не сюелесе, — дегенни айтды биягъы антсыз, къарылгъан ауазы да тёгерегинбизде чыпланы жел ургъанча къалтырата, — борбайларындан тыинган къарт къадырча! Ол тёбен жаныбыздагъы сары гябюлюрде бийлеген уллу ташны тюбюне кир да, андагъы къабан учалыкъны бери чыгъар. Энди аны къаны-къуну да саркъып юсюнге жагъылмазча да болгъан болур.

— Ол дегенигиз!...

— Ол дегенибиз а, жамауат къуллукъчусу: бу кётюрюп келген кюмюш терекчиклени юслерине, къабанны да къошсакъ, сени кибик биреуню башын гепсоудан къараталмасакъ да, бу мында къаукъалакъ эте айланнганын бурну бла чыгъартырча тёлеучюкдамы салдыралмам!

Эндиге дери да Къарасакъалны адамлыгъына бичимим алай бийик болмаса да, бу артда сёзлерин эшитгенден сора, ол Ибилис кеси тюйюл эсе да, аны кичи къарындашы болгъанына женгирдим. Ансы бу тийреледе анала, бетлерине уялмагъанлай, жамауатха аллай кир нинети болгъан инсанны къалай да таба биллик эдиле! Агъач кишиге ушагъан мыртазакъны буйругъундан шайтанлы болургъа жетдим. Кёкде, жерде болгъанымы адамла тийресине чыкъгъынчынга, бу палах, къабанныча жарлы башымы дорбун тешикге сугъуп къоймасын деген къоркъуудан, аны жангыдан чамландырмазгъа кюреше:

— Мен тонгузгъа тиймегенме, анамдан туугъанлы... Энтда да тиерик тюйюлме.

—Сени анангдан келлякангдан туугъанынгы таурухуна протоколунгу бардырыргъа кюреширикле тынгылай турурла. Бусагъатда уа ол насыпсыз жаныуарны ёлтюре билгенингча, — деди азапчым, — аны арт какачыкъларындан тутуп, дорбун ичинден бери чыгъар да, ичинмичин ариула! Ансы бу къызыу кюн ийис этип, эт керекли-леге жарамай къалыргъа боллукъду.

Энди уа адам кимни тобугъуна башын тыяндырсын? Агъач къалауурну зарауатлыкъларындан, солууууму да иги айландыралмай, ууакъ эгурланы ичлери бла жыгъыла-къоба, сары гябюшюрлю ташны къатына тигеледим. Къарасакъалны буйругъун толтарууууму, аны кесинден езге, жаныуарла окъуна жарата болмаз эдиле ансы, ташны тёбен жанында чегимегиле бла кюреше тургъан къан жухлу тюлкючюк, кесини ишин да къоюп, пырхчырх эте, къарап къарагъынчы нёз аллымдан дуып болду. Жаныуарчыкъны кесимден мажарымлы болгъаныча сукъландым. Аны юлгюсюн хайырлана, агъач къалауурну ууундан къачып къутулургъа муратландым. Алай бир жанындан — жюрек ёхтемлигим, экинчи жанындан а — борбайларымы тюгениулери тюлкючюкню «кишилигин» къатларгъа онг бермедиле. Бу ишлери ючюн алагъа кёлкъалдым болмаса да, сен а не хыйсапдан тынгылайса дегенча, кюн тёнгерегеи кёк чырдыны тюбюнден ёрге — насып юлешиучю тёрлеге къарадым. Къадары уллугъа не умутлу аралсам да, андан манга чыкъгъан болмады. Эй, къой аны да сен! Эрикген сабийле мескелени бир бирлерине юскюргенча, ахшы бла аманны, туудура да, аланы ёрелешдирип, сейирлерине кенгден къарай турур...

Аллахны кесин кёрмесем да, эшта да, этген тырманымы анга, башым бла бийикни озуп баргъан чачакъ этек булут шыбырдагъан болур эди ансы, насыбыма — буштукъсакъал айтхан ташны тюбюнде учалыкъ къабанны тапмадым. Къууандым. Къадары уллугъа этген тырманларым ючюн тобагъа къайтдым. Аллах — аллахды да турады жеринде, — деп келди кёлюме. Кёрдюнгмю аны: кесини динине ийнанган жанны тонгуз бла кюрешдирип, гюнахына кирмез ючюн этген ишин! Мындан ары да ол манга бир огъурлулукъ бла болушурукъ эсе уа...

Бу акъыл жангы умутла туудура, зулмучума къайтдым.

Къарасакъал кесини къатында мени алай женгил битгенимни кёрюп, сейирсинди.

— Пуф-фу! Къарныиг ауруса, жумуш жалчытыргъа аман тюйюлсе! Нечик терк болдунг. Бу эндиге дери эте келген палахларынгдан сюдню аллында къутулалсанг, мен сени кесиме болушлукъчугъа алмай къоймам. Заказник ёсгенди. Жаныуары, хайыуаны — кёп. Агъачны кесин а кёресе. Миссисили черекни жагъаларына къара да къой!

— Къарындашым, кечгинлик бер. Учалыкъ ташны тюбюнде жокъду...

Агъач къалауур бу билдириюмю эшитгенлей, къоян ауруууу тутханча, тюрленди. Ол ушкок къалагъын да къулакъ жаным тенглиге кётюрюп, юсюме атланнган кетиучюгюнде уа эшекни да чымыталадан жюклеп, огъары жаныбыздан бир къарт киши чыкъды. Аны кёрюп зулмучум, къауалны да эшишге бошлап, елю мылдыгын эшекге атды. Ол ёрекулакъны тёгерегине бирэки къаты да айланып, юсюнде артиш отунчукъладан сора чурум этерча зат тапмагъанында, къартха ышармыш кибик этип, салам берди. Неле эсе да — отунчуну кёлюне ушамагъан бир болумсуз лакъырдаланы жаргин» къатларгъа онг бермедиле. Бу ишлери ючюн алагъа кёлкъалдым болмаса да, сен а не хыйсапдан тынгылайса дегенча, кюн тёнгерегеи кёк чырдыны тюбюнден ёрге — насып юлешиучю тёрлеге къарадым. Къадары уллугъа не умутлу аралсам да, андан манга чыкъгъан болмады. Эй, къой аны да сен! Эрикген сабийле мескелени бир бирлерине юскюргенча, ахшы бла аманны, туудура да, аланы ёрелешдирип, сейирлерине кенгден къарай турур...

Аллахны кесин кёрмесем да, эшта да, этген тырманымы анга, башым бла бийикни озуп баргъан чачакъ этек булут шыбырдагъан болур эди ансы, насыбыма — буштукъсакъал айтхан ташны тюбюнде учалыкъ къабанны тапмадым. Къууандым. Къадары уллугъа этген тырманларым ючюн тобагъа къайтдым. Аллах — аллахды да турады жеринде, — деп келди кёлюме. Кёрдюнгмю аны: кесини динине ийнанган жанны тонгуз бла кюрешдирип, гюнахына кирмез ючюн этген ишин! Мындан ары да ол манга бир огъурлулукъ бла болушурукъ эсе уа...

Бу акъыл жангы умутла туудура, зулмучума къайтдым.

Къарасакъал кесини къатында мени алай женгил битгенимни кёрюп, сейирсинди.

— Пуф-фу! Къарныиг ауруса, жумуш жалчытыргъа аман тюйюлсе! Нечик терк болдунг. Бу эндиге дери эте келген палахларынгдан сюдню аллында къутулалсанг, мен сени кесиме болушлукъчугъа алмай къоймам. Заказник ёсгенди. Жаныуары, хайыуаны — кёп. Агъачны кесин а кёресе. Миссисили черекни жагъаларына къара да къой!

— Къарындашым, кечгинлик бер. Учалыкъ ташны тюбюнде жокъду...

Агъач къалауур бу билдириюмю эшитгенлей, къоян ауруууу тутханча, тюрленди. Ол ушкок къалагъын да къулакъ жаным тенглиге кётюрюп, юсюме атланнган кетиучюгюнде уа эшекни да чымыталадан жюклеп, огъары жаныбыздан бир къарт киши чыкъды. Аны кёрюп зулмучум, къауалны да эшишге бошлап, елю мылдыгын эшекге атды. Ол ёрекулакъны тёгерегине бирэки къаты да айланып, юсюнде артиш отунчукъладан сора чурум этерча зат тапмагъанында, къартха ышармыш кибик этип, салам берди. Неле эсе да — отунчуну кёлюне ушамагъан бир болумсуз лакъырдаланы жарлы башымы дорбун тешикге сугъуп къоймасын деген къоркъуудан, аны жангыдан чамландырмазгъа кюреше:

— Мен тонгузгъа тиймегенме, анамдан туугъанлы... Энтда да тиерик тюйюлме.

—Сени анангдан келлякангдан туугъанынгы таурухуна протоколунгу бардырыргъа кюреширикле тынгылай турурла. Бусагъатда уа ол насыпсыз жаныуарны ёлтюре билгенингча, — деди азапчым, — аны арт какачыкъларындан тутуп, дорбун ичинден бери чыгъар да, ичинмичин ариула! Ансы бу къызыу кюн ийис этип, эт керекли-леге жарамай къалыргъа боллукъду.

Энди уа адам кимни тобугъуна башын тыяндырсын? Агъач къалауурну зарауатлыкъларындан, солууууму да иги айландыралмай, ууакъ эгурланы ичлери бла жыгъыла-къоба, сары гябюшюрлю ташны къатына тигеледим. Къарасакъалны буйругъун толтарууууму, аны кесинден езге, жаныуарла окъуна жарата болмаз эдиле ансы, ташны тёбен жанында чегимегиле бла кюреше тургъан къан жухлу тюлкючюк, кесини ишин да къоюп, пырхчырх эте, къарап къарагъынчы нёз аллымдан дуып болду. Жаныуарчыкъны кесимден мажарымлы болгъаныча сукъландым. Аны юлгюсюн хайырлана, агъач къалауурну ууундан къачып къутулургъа муратландым. Алай бир жанындан — жюрек ёхтемлигим, экинчи жанындан а — борбайларымы тюгениулери тюлкючюкню «кишилиг

— экибиздеп къайсыбыз къаллай «жумарукъ» болгъаныбызны, тёре ишни экибизден да къолайлы билгенле анырырла! Бусагъатда уа мени жесирим болгъанынга даулашма.

Не эди амал, Къарасакъалны къычырыгъындан даны ушкогуну «кюкюриуюнден» элгенни, олтургъан кюйюзюмден кётюрюлюп, агъач ичи таба айланды.

— Угъай, къушум Атангы да менича кёп къуллары бардыла да, алай бир бар, — деди Бёденезырт уау, ушкок къалакъ бла умбашыма къатылып. — Былай тохта да бу ардонунгу сыртына ал!..

Кишини тюртдюмюн сезе, артха бурулдум. Ол а эрляй окъуна къатыбызда ёсген назы зыгъытладан бир ючюсюн да сындырып, кюйюзню юсюне быргъады. Зулмучуму ол ишин кёре тамашагъа манга къыныдан кёрюнеди.

Кезлерими терешинде туургъан къызыл, сары, кёксюл жулмакъчыкъла чалдиш ызлыкъланы араларын тартып, къыйынлыкъны къуугъунчуларыча, ары-бери етедиле. Бир кезиуде манга болур да бола, жыгъылыр чекге жетгенимде, зулмучум ушкок быргъысы бла тюртюп, умбашымдагъы жюкню жерге бошлатды. Акъылым кишини бу ишин санларым кюсеген жаныма тартып, ол манга солуу берирге этген сундум. Мени жахил умутларымдан не!

Не сюелесе, — дегенни къайтды биягъы антсыз, къайтдыгъан ауазы да тёгерегинде чырпыланы жел ургъанча къалтырата. — Борбайларындан тынгнан къарт къадырча! Ол тёбен жанысыздагъы сары гябюшюрле бийлеген уллу ташны тюбюгъуна башын тыныдырсын? Агъач къалауурну зарауатлыкъларындан, солууууму да иги айландыралмай, ууакъ эгурланы ичлери бла жыгъыла-къоба, сары гябюшюрлю ташны къатына тигеледим. Къарасакъалны буйругъун толтурууму, аны кесинден ёзге, жаныуарла окъуна жарата болмаз эдиле ансы, ташны тёбен жанында чегимегиле бла кюреше тургъан къан жухлу тюлюючюк, кесини ишин да къоюп, пырхчырх эте, къарап къарагъынчы кёз алдымдан думмп болду. Жаныуарчыкъны кесимден мажарымлы болгъанына сукъландым. Аны юлгюсюн жахайырлана, агъач къалауурну ууундан къачып къутулургъа муратландым. Алай бир жанындан — жюрек ёхтемлигим, экинчи жанындан а — борбайларымы тюгениулерни тюлюючюкню «кишилнрера да къой!

— Къарындашым, кечгинлик бер. Учалыкъ ташны тюбюнде жокъду...

Агъач къалауур бу билдириуюмю эшитгенлей, къоян ауруу тутханча, тюрленди. Ол ушкок къалагъын да къулакъ жаным тенглиге кётюрюп, юсюме атланнган кёзнучююнде уа эшекни да чымыталадан жюклеп, огъары жанысындан бир къарт кишн чыкъды. Аны кёрюп зулмучум, къауалны да эшише бошлап, ёлю мыллагын эшекге атды. Ол ёрскулакъны тегерегине бирэки къаты да айланып, юсюнде артиш отунчукъладан сора чурум этерча зат тапмагъанында, къартха ышармыш кибик этип, салам берди. Неле эсе да — отунчуну кёлюне ушамагъан бир болумсуз лакъырдаланы жарледен сора милицияны къолуна ол шахарда жашагъан биреу тюшгенди эм тонау ишни тамата къарындашым бла этгенме деп ангылатханды. Ол адамны излеу да барады.

22-чи декабрде Нальчикде «Россия» ресторанда аманлыкъчы, керох бла шапаны къоркъутуп, 6 шеша коньякны алып къутулгъанды. Оператив-излеу ишлени хайырындан аманлыкъчы, Урван элде жашагъан, бир жерде да ишлемеген адам тутулгъанды. Тохташдырылгъаннга кёре, тонау ишинде ол оюн керохну хайырланнган эди. Анга уголовный иш ачылгъанды.

23-чю декабрде ингирде Нальчикде главпочтамптны къатында ючеулен тюйюш ачхандыла. Милицияны наряды экеуленни тутханды эм аладан гитче калибрли ушкокну, анга 7 патронну, бичакъны, 60 грамм наркотиклени сыйыргъанды.

24-чю декабрде Нальчикде «Нальчик» къонакъ юйню аллындан Малка элде жашагъан адамны «Жигули» автомобили урланнганды. Милицияны терк къармашыууну хайырындан уручу. Кисловодск шахарда жашагъан, Ставрополь крайда тутулгъанды.

Кёп болмай районда халкъ контрольну комитетини, райисполкомда табигъатны къоруулауну комитетини, ВООПну район организациясыны келечилерини къатышыуларыбла рейд бардырылгъанды. Ала районну череклери кирлендирилгенлерин ачыкълагъандыла. «Къызыл Малкъар» колхозну черек сууну жагъасында орналгъан. сют-товар фермалары мешхутну заманында кетерип турмагъанларыны хатасындан аны суугъа кёп санда тёгедиле. Консерва завод, механизацияланнган агъач мюлкню коммунальный жашау сети черекге кир суулардын тёкгенлей турадыла. Район больница да кир-кипчикни черекге къуяды, «Москва» колхозну 4-чю эм 5-чи номерли малчы фермалары жукъа мешхутну «Жемтала» суугъа тёгедиле. Ол мюлкню мал семиртиучю комплексини мешхут жыйыучу жери асыры толгъандан жукъа мешхут тёгюлюп, «Зарагиж» колхозну бир-бир сюргю жерлерин жипге айландыргъанды. Комплекс ишлеп башлагъан кюнден бери озгъан заманны ичинде анда жыйылгъан мешхут сабанлагъа арталлы да чыгъарылмагъанды.

«Аушигер» сынау мюлкде да мешхут кёп жыйылгъанды. Алай аны сабанлагъа чачыуну къайгъысын кёрмейдиле. Алгъын колхозла бла совхозла сабанлагъа ол хайырлы семиртичин тохтамай ташып туруучу эдиле, энди уа аны къайры этерге билмейдиле.

Хиеу сууну кирлендиргенлери ючюн «Шуёхлукъ» совхозну оноучуларына да тырман этерге керекди. «Советский» юй къанатлы фабриканы дирекциясы да черекни кирлендирмеу жаны бла тийишли мадарла этмейди. Суулаиы кирлендиргенлери ючюн башда айтылгъан организацияланы бла мюлклени оноучуларына бир ненча кере эскертилгенди эм ала жууапха да тартылгъандыла. Алай алыкъа иги жанына тюрленну жокъду. Колхозла бла совхозла малчы фермаларын къыш болумлада ишлерге тынгылы хазырламагъандыла, ол ишлерни тёгеректеги къудретни таза сакълау бла байламлы этмегендиле. Район эпидемиологил станция да ол жанына бираз къатырыкъ къаргъа керекди.

М. УЯНАЕВ,
Совет районда табигъатны къоруулау обществосуну жууаплы секретары.

Прохладна эм Урван районланы мюлклериндеэришиуле къуралыу бардырыладыла эм алагъа кёп адам къатышады. Бахсан, Чегем, Терк районланы тёжефлери эришиулеге иги хазырланмагъандыла, кёрюмдюлени да андан онглу этерге боллукъ эдиле. Ала спортну бир-бир тюрлюлериндеи эришиулеге къатышмагъандыла. Эл спорт оюнланы программасы спортну тынч тюрлюлериндеи жарашдырылады. Келир жыл 19-чу эл спорт оюнла спортну сегиз тюрлюсюнден ёткеридиле. Республиканы битеу районларында да асламлы хал алырла деп ийнанабыз.

А. ТЕМУКУЕВ,
профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну область советини тамата инструктору.

Жанхотня элде промышленность товарла сатхан тюкенни коллективи белгиленген сатыу планын артыгъы бла толтурады. 17 «а» номерли тюкенде ишлегенле озгъан жылны бет жарыкълы бошагъандыла.

СУРАТДА: юлгюлю сатыучу Тамара Аттаева.

ЧЕМПИОНАТ БОШАЛГЪАНДЫ

Россей Федерацияны стол теннисден энчи чемпионаты Пермь шахарда бошалгъанды.

Нальчикни 17-чи номерли орта школуну окъуучусу Мухамед Кушхов анда абаданланы арасында сегизинчи, жашланы арасында уа биринчи жерге чыкъгъанды. Ол белгили теннисчиледен кёплерин хорлап, СССР-ни спорт устасы деген атха тийишли болгъанды.

Энди М. Кушхов Совет Союзну энчи чемпионатына къатышырыкълы. Ол а январь айны ахырында къыралны тёрт шахарында бардырыллыкъды.

Теннисчилени эришиулеге РСФСР-ни сыйлы тренери Руслан Коцев хазырлайды.

Г. МИХАЙЛОВ.

КъМАССР-ни МВД-сы билдиреди

Озгъан эки ыйыкъны ичинде, 18-чи декабрден 31-чи декабрге дери, республикада 158 аманлыкъ иш этилгенди, аладан 52-си терк окъуна ачыкъланнганды.

Терк этилген мадарланы хайырындан алгъын этилген 17 аманлыкъ иш ачыкъланнганды, ол санда: 1 тонау, 1 автомобиль сюрюп кетиу, 1 къырал эм 12 адамны энчи ырысхыларын урлау.

Озгъан эки ыйыкъда эки адам ёлтюрюлгенди (экиси да ачыкъланнгандыла), 3 тонау (бири ачыкъланнганды), экеуленнге ауур жарала салыу (бири ачыкъланнганды), эки артыкълыкъ этиу (бири ачыкъланнганды) болгъандыла эм бир хулиганлыкъ иш (ачыкъланнганды) этилгенди. Къырал эм адамланы энчи ырысхыларын тонау азаймайды эм ала 23 эм 74 кере болгъандыла, ол санда фатарланы тонау — 25 кере.

Наркотиклери болгъан затланы юйлеринде асырагъанлары ючюн 14 адам, ичиии сатып, саудюгерчилик этгенлери ючюн да тёртеулен милицияны къолуна тюшгендиле.

Республиканы жолларында 50 жол-транспорт авария болгъанды, алада 6 адам ёлгенди, 53 адам жаралы болгъанды. Озгъан кезиуде 8 от тюшюуде иги кесек ырысхы къорагъанды.

Ууакъ хулиганлыкъ ишле ючюн милицияны къолуна 189 адам, медицина вытрезвителге кеф болуп 209 адам тюшгендиле.

БОЛГЪАН ИШЛЕНИ ХРОНИКАСЫ

24-чю декабрде Прохладна шахарны юг-запад жанында агъач ичинде ол шахарда жашагъан къыз сан-сан туралып табылгъанды. Ол къыз тас болгъаныны юсюнден 16-чы декабрде билдирилгенлей излеу иш башланнган эди. Терк бардырылгъан оператив-излеу ишлени хайырындан кёп бармагъанлай бу аманлыкъ ишге хаталары тийген болур дерча алгъын сюд этилген экеулен тутулгъандыла. Ала да бу шахарда жашайдыла эм тохташдырылгъаныча, 18-чи декабрде, ичги ичгенден сора бичакъ бла къоркъутуп, биреуленни тонагъандыла.

29-чу декабрде сагъат он бир бола Нальчикде «Кавказ» кафеде ичги ичгенден сора жаш адамла тюйюш ачхандыла. Аны кезиуюнде алгъын сюд этилген В. бичакъ бла Д-ны кёкюрегине ургъанды эм ол алайда ёлгенди. Мурдар тутулгъанды.

Майский шахарда жашагъан бир къауум адам, милициягъа келип, ким эсе да дачаларыбызны тонайды деп тарыкъгъандыла. Тинтиу ишатыу — 10 сагъатда — 2-чи ГПТУ-ну тиринде.

◆ Физкультура коллективлени командаларыны арасында футболдан Нальчик шахарны къыш биринчилиги: «КъМКъУ-2» — «Автомобилист», 9 сагъатда; «Нежан» — «Кристалл», 10 сагъат 15 минутда; «Пищевик» — «Эльбрус», 11 сагъат 30 минутда; «СКЭП» — «Эталон», 14 сагъатда — «Спартак» стадионда; «Шагди» — «Луч», 11 сагъат 30 минутда; «Сигнал» — «Жулдуз 1», 12 сагъат 45 минутда; «Колос» — «Нива», 14 сагъатда, «КъМКъУ-1» — «Спартак» 15 сагъат 15 минутда — «Спартак» стадионда.

СПОРТ АФИША

Шабат эм ыйых кюнледе боллукъ спорт эришиуле

◆ Профтехучилищеледе инженер-педагогика къауумланы арасында спартакиада: волейбол, стол теннис, шахматла — 10 сагъатда — физкультура юйде; илишан

Жютю къалам бла

Черекни кирлендиргенлерин къоймайдыла

Биз область партия организацияны миллетле аралы халланы игилендириу, республиканы халкъын интернационал эм патриот ниетледе юйретиу жаны бла мадарланы Узакъ болжаллы программасын уллу эс буруп окъуйбуз, аны хар тизгинини юсюнден сагъыш этебиз. Ол программа халкъны жашауун кёп проблемаларын кётюреди, ол санда адамла табигъатха, тёгеректеги къудретге къалай къарагъанларыны проблемасын да. Сёз ючюн, программаны 8-чи пунктунда быллай борч салынады: экология жаны бла таза къудретни къураргъа эм сакъларгъа, предприятияланы мюлк ишлерин табигъатны къоруулау иш бла байламлы этерге. «Экология жаны бла таза къудретни къураргъа» деген сёзлеге эс бурчугъуз. Ала ишни жангыча къурау экология проблеманы тамамлауну битеу обществону, къырал властны органларыны, мюлк оноучуланы, жамауат организацияланы барысындан да болжалгъа салмай тамамларгъа керекли борчлары этгенди деген магъанаиы тутадыла. Аны себепли къыралда тёгеректеги къудретни сакълауну законодательствосуну баш излемлери жарашдырылгъандыла эм жашауда бардырыладыла. Бу материалда сёз Совет районну бир-бир мюлклери аны къалай толтургъанларыны юсюнден барлыкъды.

Кёп болмай районда халкъ контрольну комитетини, райисполкомда табигъатны къоруулауну комитетини, ВООПну район организациясыны келечилерини къатышыуларыбла рейд бардырылгъанды. Ала районну череклери кирлендирилгенлерин ачыкълагъандыла. «Къызыл Малкъар» колхозну черек сууну жагъасында орналгъан. сют-товар фермалары мешхутну заманында кетерип турмагъанларыны хатасындан аны суугъа кёп санда тёгедиле. Консерва завод, механизацияланнган агъач мюлкню коммунальный жашау сети черекге кир суулардын тёкгенлей турадыла. Район больница да кир-кипчикни черекге къуяды, «Москва» колхозну 4-чю эм 5-чи номерли малчы фермалары жукъа мешхутну «Жемтала» суугъа тёгедиле. Ол мюлкню мал семиртиучю комплексини мешхут жыйыучу жери асыры толгъандан жукъа мешхут тёгюлюп, «Зарагиж» колхозну бир-бир сюргю жерлерин жипге айландыргъанды. Комплекс ишлеп башлагъан кюнден бери озгъан заманны ичинде анда жыйылгъан мешхут сабанлагъа арталлы да чыгъарылмагъанды.

«Аушигер» сынау мюлкде да мешхут кёп жыйылгъанды. Алай аны сабанлагъа чачыуну къайгъысын кёрмейдиле. Алгъын колхозла бла совхозла сабанлагъа ол хайырлы семиртичин тохтамай ташып туруучу эдиле, энди уа аны къайры этерге билмейдиле.

Хиеу сууну кирлендиргенлери ючюн «Шуёхлукъ» совхозну оноучуларына да тырман этерге керекди. «Советский» юй къанатлы фабриканы дирекциясы да черекни кирлендирмеу жаны бла тийишли мадарла этмейди. Суулаиы кирлендиргенлери ючюн башда айтылгъан организацияланы бла мюлклени оноучуларына бир ненча кере эскертилгенди эм ала жууапха да тартылгъандыла. Алай алыкъа иги жанына тюрленну жокъду. Колхозла бла совхозла малчы фермаларын къыш болумлада ишлерге тынгылы хазырламагъандыла, ол ишлерни тёгеректеги къудретни таза сакълау бла байламлы этмегендиле. Район эпидемиологил станция да ол жанына бираз къатырыкъ къаргъа керекди.

М. УЯНАЕВ,
Совет районда табигъатны къоруулау обществосуну жууаплы секретары.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

Кооперативледе ишлегенлени эслерине

Республиканы кооперативлеринде биринчи профсоюз организацияла къуралгъанлары бла байламлы кёп оноучула эм профсоюз активистле къырал социальный страхованияны фондуна ачха ётдюрюуню жоругъуну, профсоюз взносланы жыйыуну, башчылыкъ этген профсоюз органланы айырыуну эм башха затланы юслеринден билирге сюедиле.

Аланы эм профсоюз иш бла байламлы башха вопросланы юслеринден толу информация сиз кооперативледе ишлегенлени профсоюзларыны обкомунда (360011, Нальчик ш., Ленин пр., 53, 3-чю этаж, 71-чи, 72-чи отоулада алыргъа боллукъсуз. Телефонла: 5-42-33, 5-85-09.

Кооперативледе ишлегенлени профсоюзуну обкому.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000 Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9-чу этажла Телефонла: редактор — 2-23-82 редакторну биринчи орунбасары — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85 секретариат — 2-85-33 чигирги редакция — 2-74-68 партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72 пропагандаиы бёлюмю — 2-67-68 письмолаиы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76 ал мюлкню бёлюмю — 2-66-73 культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, типманчла — 2-85-33.

Ч 00306

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 16

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

6-чы ЯНВАРЬ Шабат кюн, 1990 жыл № 5 (13006). Багъасы 3 кап. Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

Биринчи партия организацияланы шёндюгю борчлары

Шёндю партиябызгъа къыйын сынаудан ётерге тюшюп турады. Ол башлагъан уллу ишле— жашауубузну иги жанына тюрлендириу, демократияны кючлеу, ачыкълыкъгъа жол бериу— ала сабырлыкъ, оюмлукъ, къуралыулукъ, низам эм таукеллик болурун излейдиле. Биз, коммунистле, ол затланы толууларына жууаплы къараргъа, жетген жерибизде керти ишибиз, адебибиз, къылыгъыбыз бла башхалагъа юлгю нёргюзтюрге тийишлибиз.

Бек алгъа уа урунганла ючун къайгъырыу, аланы жарсыуларына къарау, болушуу, хар ишчи жерде ахшы онгла къурау бюгюнлюкде биринчи партия организацияланы жууаплы борчларыды. Халкъгъа сёз угъай, ашазыкъ, иги кийим, къолайлы жашау, мамырлыкъ керекдиле. Аны себепли шёндю партияны халкъ асламла бла байламлыгъын кючлеу уллу магъананы тутады.

Дагъыда быллай бир затны белгилеп айтыргъа керекбиз, Айырыулагъа хазырланнган кезиуде биринчи парторганизацияла урунуу коллективледе, адамла жашагъан жерледе асламлыполитика ишни уста къурай билирге борчлудула. Ала алай этмасала аланы борчларын кеси боюнларына алыргъа хаппа-хазыр болуп тургъанла бардыла. Ала халкъны, урунганланы атлары бла сёлешип, оноуну къолгъа этерге, демократияны, ачыкълыкъны кеслери башларына таплыкъгъа хайырланырга итинедиле. Аллайланы кёре билирге, жолларын кесерге керекликсин биз унутургъа эркин тюйюлбюз.

Партиягъа ыразы болмагъанланы арасында аман ниетлери, кир ишлери ючун партия жууапха тартылгъанла, халкъны къыйынына сугъанакълыкъ этип кюрешгенле, адамлыкъдан эсе байлыкъны сайлагъанла кёпдюле. Керексиз сёзлени кёбюсю аладан жайылады.

Бу кюнледе РСФСР-ни, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советлерини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларына кандидатла кёргюзтюю бошалгъанды. Аны ызындан айырыу кампанияны дагъыла бир магъаналы кезиую— депутатха кандидатланы жазыу башланнганды. Быллай жууаплы кезиуде партия организацияланы тутхучлу позициялары, бир мандатха эки-юч эм андан да кёп кандидат кёргюзтюлген округлада уа биютюн да тюзлюк, ючюн кюреширге керекди. Асламлы - ангылатыу ишле уа Советле, жамаат организацияла бла къаты байламлыкъда, урунуу коллективлени тири къатышыуларыбла бардырылгъанларыды. Алай болургъа уа керек тюйюлдю. Къыралыбызны экономикасы къыйын болумдады. Ол барыбызгъа да белгилиди. Аны тюзетир, кючлер ючюн уллу ырысхы ресурсла, капитал салымла, мюлк жюрютюую къолайлы формалары, алчы сынау кереклисин да ангылайбыз. Алай урунуу низамны кючлеу, качестволу продукция чыгъарыу, аяулукъ ючюн кюрешиу, ич онгланы не къадар толу хайырланыу —ала да экономиканы кючлеуню, ишни хайырлылыгъын ёсдюрюую ышанигылы мадарларыдыла. Партия организацияла ишлерин оюмлу къурай, коммунистле башчылыкъ эте билселе, къайсы коллективде да мюлк жюрютюуде ахшы жанына тюрлениуле болурлары баямды.

Бютюн да бек эл мюлкде урунганланы жууаплы кезиулеринде— мал къышлатыуну, техникагъа ремонт этиуню кезиуюнде — урунганла ючюн къайгъырыу иш кёллюлюкню кётюрюрге себеплик этеригине сёз жокъду. Алай къайгъырыулукъ эте билиу а кёп жерледе тийишли даражада тюйюлдю. Аны ючюн а бек алгъа партия организацияла терсдиле.

Бюгюнлюкде адамла партиядан, аны битеу звеноларыдан не излейдиле? Биринчиден, урунууда, жашауда да социальный тюзлюк болуруну, жамаат низам кючленирин, бюрократлагъа, саудюгерчилеге, мал кёзлеге, аманлыкъчылагъа къажау къаты кюреш бардырыуну. Аллай адамла битеу жамаатны, ишни жангыча къураруну душманларыдыла. Ала бла кюреш бардырыр ючюн биринчи партия организацияла ёткюрлюк, таукеллик, тизгинлик болургъа керекди. Алгъынгы мёхеллиден, хошкёллюлюкден кутулмай арталлы да жарарыкъ тюйюлдю. КПСС кесини XXVIII съездине къыралда революциялы тюрленнуле кюнден кюнге кючала баргъан кезиуде хазырлагъады. Ол Совет къыралыбызны жашауунда историялы магъананы тутарыгъына сёз жокъду. Анда ишни жангыча къурау башланнганлы къыралда политика эм экономика жаны бла тамамланнган уллу ишлени итогу чыгъарыллыгъына, демократияны жаны ары ачылгъына, халкъны жашау къолайын кётюрюуде, миллетле аралы халлада чюрелиликни кетериуде деменгили борчла белгиленириклерине ийнанабыз.

Былайда биз СССР-ни Конституциясыны 6-чы статьясында «Совет общество башчылыкъ этген эм жол кёргюзтген кючю, аны политика системасыны, битеу къырал эм жамаат организацияланы ёзеги Совет Союзну Коммунист партиясыды» деп айтылгъанын эсге салабыз. Ол партия ишлеринде, аны къуралыуунда, ишлеринде ахшы жанына тюрленнуледе ёлчеулю орун тутады. Ол ёлчеуню ангылатхан, ол ёлчеуге кёре ишлеп, ишлерибизни, оноуларыбызны, ишлерибизни ол ёлчеуге кёре сынап, ол ёлчеуге кёре ишлерибизни тюзетирге борчлубуз.

Совет районну «Коммунизмге жол» колхозуну Терк районда участкасында орналгъан сют-товар фермасында ишлегенле бу къыш айлада ийнекледен не къадар кёп сют алыр ючюн къолдан келгенни аямайдыла. Ийнеклеге мал ашла специалистле жарашдыргъан рационнга кёре бериледиле.

СУРАТДА: мюлкню Терк райондагъы сют-товар фермасында ишлеген ахшы ийнек сауууучуладан бири Лида Тухаева.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

Таираны хорламы

«Жангы Малкъар» совхоз къуралгъанлы он экинчи жыл барады. Ол заманны ичинде, кёп сют алып, атларын Терк районгъа, битеу республикагъа да белгилин этген ийнек сауууучула тёртеулен болгъандыла: Люба Жашуева, Айшат Текуева, Екатерина Александрова, Аслиман Чабдарова. Озгъан жылда уа ол тизмеге Таира Залоеваны аты къошулгъанды.

Таира малчылыкъгъа кеси да билмей тургъанлай келгенди. Аны урунуу жолу мындан он жыл алдъа Совет районну «Къызыл Малкъар» колхозунда башланнганды. Биринчи юонледен окъуна ишден кесин албугъартмадыла. Ийнеклеге мал ашла специалистле жарашдыргъан рационнга кёре бериледиле.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

Таираны хорламы

«Жангы Малкъар» совхоз къуралгъанлы он экинчи жыл барады. Ол заманны ичинде, кёп сют алып, атларын Терк районгъа, битеу республикагъа да белгилин этген ийнек сауууучула тёртеулен болгъандыла: Люба Жашуева, Айшат Текуева, Екатерина Александрова, Аслиман Чабдарова. Озгъан жылда уа ол тизмеге Таира Залоеваны аты къошулгъанды.

Таира малчылыкъгъа кеси да билмей тургъанлай келгенди. Аны урунуу жолу мындан он жыл алдъа Совет районну «Къызыл Малкъар» колхозунда башланнганды. Биринчи юонледен окъуна ишден кесин албугъартмадыла. Ийнеклеге мал ашла специалистле жарашдыргъан рационнга кёре бериледиле.

СУРАТДА: мюлкню Терк райондагъы сют-товар фермасында ишлеген ахшы ийнек сауууучуладан бири Лида Тухаева

Таираны хорламы

нителери, кир ишлери партия жууапха тартылгъанла, халкъны къайынына сугъанакълыкъ этип кюрешгенле, адамлыкъдан эсе байлыкъны сайлагъанла кёпдюле. Керексиз сёзлени кёбюсю аладан жайылады.

Бу юнледе РСФСР-ни, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советлерини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларына кандидатла кёргюзтюу бошалгъанды. Аны бла ыдыдан айырыу кампанияны дагъыда бир магъаналы кезиую— депутатха кандидатланы жазыу башланганды. Быллай жууаплы кезиуде партия организацияланы тутхучлу позициялары, бир мандатха эки-юч эм андан да кёп кандидат кёргюзтюлген округлада уа бютюн да тюзлюк ючюн кюреширге керекди. Асламлы - ангыламатыу ишле уа Советле, жамауат организацияла бла къаты байламлыкъда, урунуу коллективлени тири къатышыуларыбла да бардырылыргъа тийишлидиле. Округ айырыу комиссияланы тюз ишлеулери айырыу участкаланы тынгылы жарашдырылыулары да биринчи партия организацияланы. Советлени къалай башчылыкъ эте, ишни къурай билгенлерине кёре боллукъларыбла баямды.

Айырыу кампанияны башындан ахырына дери тынгылы, оюмлу къурау уллу ишди. Бу борчну жетишимли тамамлар ючюн СССР-ни халкъ депутатларын айырыуланы сынауу кенг хайырланылса, анда жиберилген кемчиликле къайтарылмазча этилсе, бу жолгъу айырыулада иш къуралыулу барлыкъды. Айырыу кампанияда уа сансыз этерча бир иш да жокъду. Хар зат кезиуюнде эм тынгылы бардырылмаса уллу политика ишге заран тюшерге, адамланы жюреклери къыйналыргъа боллугъун да эсден чыгъарырыгъа жарамаз. Бу жолгъу айырыуланы энчиликлерин ангыламай къояргъа бютюн да жарарыкъ тюйюлдю.

Дагъыда бир затны юсюнден айтыргъа керекбиз. Айырыулагъа хазырланыуну кезиуюнде социально-экономика борчланы къалай тамамланнганларына да эс бурулса, планланы толуу халларына критика кёзден къаралса, политика кампанияны магъансы бютюн да бек ёсерикди. Айырыу кампания халкъ мюлкню битеу бёлюмлеринде да ишни хайырлылыгъын кётюрюуге себеплик этмей эсе, партия организацияла кеслерини ниет-политика ишлерини къыйматын кётюралмагъандыла, производствода жашау, урунуу болумланы къурауну жалчыталмагъанды дерге боллукъдула.

«Жангы Малкъар» совхоз къуралгъанлы он экинчи жыл барады. Ол заманны ичинде, кёп сют алып, атлары Терк районгъа, битеу республикагъа да белгили этген ишлек сауучула тёртюлле болгъандыла: Люба Кащуева, Айшат Текуева, Екатерина Александрова, Аслижан Чабдарова. Озгъан жылда уа ол тизмеге Таира Залоеваны аты къошулгъанды.

Таира малчылыкъгъа кёси да билмей тургъанлай келгенди. Аны урунуу жолу мындан он жыл алгъа Совет районну «Къызыл Малкъар» колхозунда башланнганды. Биринчи ючюнлеюн окъуна ишден кесин албугъартмагъанды, битеу кёлюн салып ишлегенди. Алай бла артдан артха, эришиуде биринчиликни алып, атын да айтдыргъанды. Ахшы ишни ючюн кёп грамотала, багъалы саугъала да алгъанды. Болса да ол саугъала Таираны кесини баш жарсыуун унутдуралмагъандыла. Жашы, анасы бла бирге жашарча фатар керек эди анга, колхозну уа кеси малчысыны ол тилегин къабыл этерча онгу жокъ эди.

— Къалай болсун да сора,—деп кенгешеди бир кюн Таира биргесине ишлеген малчыла бла, —ишден къачхан жерим жокъду, алай юйсюз-жерсиз да къалай тургъун, аны къайгъысына шёндюледен кирмесем, артда кеч болмазмы?

— Тюз айтаса,— дедиле анга,—кесинг жангыз тюйюлсе. Сени кибик ишчиден къайда да артха турлукъ тюйюлдюле. «Жангы Малкъар» совхозда ишчилени фатар бла жалчытыугъа бек сакъдыла деп эшитгенбиз, ары барып кёрюрмю эдинг?

Ол хапарны Таира ары дери да эшитген эди. Болса да арсарлыгъы жолгъа чыгъаргъа кюймай эди: «Атам —дюгерли, анам —къабартылы, кесим да башха миллетни арасыла барсам, анда не айтырла, фатар излей айланнганла сенекя да жетелерле деп комнамазмыла» —деп эди ол кеси кесине. Тенглери кёл этдирдиле, акъыл сёзле айтдыла.

Къыйын эди Таира Залоеваны совхозда ишлеп башлагъан биринчи жылы. Ким да аны ишине къулакъ салыпбла, кемчилигин табаргъа кюрешгенча кёрюне эди анга. Алай киши чурум табалмазча да къалай ишлеп башлагъын, артыкъ сютлю болмагъан ийнекле бла бирсилени тенгине къалай бла жетгин. Бу соруула, тынчлыкъ бермегенлей, тынгысыз этип тура эдиле аны. Болса да Таира абызырамады, ишни къолгъа алды. Контроль сауула къурап, аз хайыр бергенийнеклени кетертди, аш бериуге, малланы, тюплеринебашларына къараугъа сакъ болгъанлай турду. Ал кезиуде ол алчыланы къатларына да жеталмай эди. Алай артдан артха тюрлениуле эслене башладыла.

Биз жылны ичинде ким къаллай бир сют саугъаныны къагъытларына къарайбыз. Алагъа кёре биринчи экн айда алда Татьяна Шерегова баргъанды. Биринчи кварталны итогларына кёре уа Айшат Текуева хорлагъанды. Апрель-май айлада эришиуге А. Къурманов башчылыкъ этеди. Жайлыкълагъа чыкъгъандан сора уа Таирагъа жетген болмайды. Жылны ахырына дери да ол аллына адам ётдюрмеди. Былтырны саулай алгъанда Таира хар ийнегинден кёп къалмагъанлай 4000 килограмм сют саугъанды. Светлана Абдуллаеваны, Айшат Текуеваны кёрюмдюлери да бек ахшыллагъа саналгъандыла. Алай бла сютлю малчылыкъ жаны бла хал битеу совхозда да ыгы жанына буруллгъанды. Бир жылгъа берилген къырал заказны мюлк 13-чю ноябрге толтургъанды. Хар ийнекден саулгъаны уа 3000 килограммды. Башха тюрлю айтханда, хар ийнекден алынган хайыргъа кёре совхоз районда тёртюнчю жерге чыкъгъанды.

...Таираны совхоз берген фатарында олтурабыз. Жылылы. Тизгинликни бузгъан гитче Заурчукъну иллеулеридиле.

— Кечеси, кюню да была блады,—дейди аны анасы.— бир бирледе эриген окъуна этеме. Анам бла мен ишдебиз, Заур а бу иллеулери бла кеси башын кечиндирирге кюрешеди. Сау болсунла, къоншуларыбыз кёз-къулакъ бола туруучудула. Алай, ишлей туруп, Заур ючюн къайгъым бир да селеймейди. Совхозгъа бир сабий сад неден да бек керек эди. Сабий амалтын ишге чыгъалмай тургъанла элде аз тюйюлдюле.

— Школгъа къачан барлыкъса? — деп сорама Заурчукъгъа.

— Энтда да бир жылдан,—деп ол балан бармакъчыгъын ёрге чюелтди.

— Аны бошасанг а не ишлериксе?

— Андан сора уа анам бла бирге ишлерикме.

Ким биледи, жашай баргъан дунияда Заур башха усталыкъ сайларгъа да болур. Алай бир зат а арсарсызды: ишчи юйюрде ёсген сабий ётмекни багъасын да чыгъара билликди.

В. РЯЗАНОВ.

Продукция учузланады

Бахсан районну «Коммунизмни тангы» колхозунда эл мюлк продуктланы кеси багъаларын учузландырырча мадарланы излейдиле. Ол мадарладан бири аз къоранча ла этип, кёп продукция чыгъарыуду. Артыкъ да мюлкге пландан тышында сатылгъан эт бла сют уллу хайыр келтиредиле. Сёз ючюн, пландан тышында сатылгъан сютню хар центнери мюлкге 14 сом, этни центнери уа 30 сом таза файда береди.

Озгъан жылны ичинде колхоз къыралгъа пландан тышында 130 центнер эт эм 2500 центнер сют сатханды.

Ол мюлкгеча, малчылагъа да хайырлыды. Аланы иш хакълары иги кесекге ёсгенди.

Бизни корр.

Муратларына жетгендиле

Май районну «Котляревка» юй къанатлы заводну малчылары эм юй къанатлычылары былтыр продукция чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда жыллыкъ планларын болжалдан алгъа эм артыгъы бла толтургъанлары деген эдиле. Ала этген муратларына жетгендиле эм къыралгъа жыллыкъ пландан тышында иги кесек продукция сатхандыла.

Планнга кёре мюлк былтыр Туугъан журтха 1490 тонна эт сатаргъа керек эди. Мал семиртиу тап къуралгъаныны эм тууарчыла иги ишлегенлерини хайырындан белгиленнгенинден тышында 20 тонна эт сатылгъанды. Этге берилген малланы 90 проценти бек семизге санальп алынганды. Эт комбинатха ётдюргенде хар тууар 400 килограммдан артыкъ тартханды.

Сют-товар фермалада ишлегенле да аланы алларына салынган борчну жетишимли тамамлагъандыла. Ала жылны ичинде къыралгъа 1803 тонна сют сатаргъа керек эдиле да, аллай бирни 11 айны ичинде сатып башлагъандыла эм жылны ахыр айында пландан тышында дагъыда Туугъан журтха 1000 тонна сют сатхандыла.

Артыкъ да былтыр заводну юй къанатчылары иги ишлегендиле. Ала жыллыкъ планнга кёре 1,5 миллионну орнына къыралгъа 2,7 миллион жумуртха сатхандыла. Ол уллу жетишимде ана тауукълагъа къарагъан цехни юлюшю артыкъ да басымлыды. Юй къанатлычыла жумуртха эм юй къанатлы эт чыгъарыуда бла аланы къыралгъа сатыуда планларын иги кесек артыгъы бла толтургъандан сора да 150 тонна концентрат ашла аягъандыла.

Заводдан бизге билдиргенлерине кёре мюлкню алчы юй къанатлычылары А. Литовченко, О. Морозова, В. Жевлакова эм А. Сергеева артыкъ да иги кёрюмдюле болдургъандыла.

Бу юнледе заводну малчылары эм юй къанатлычылары мал къышлатыуну къурауну бардырадыла, жылны биринчи кварталында продукция чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда планланы артыгъы бла толтургъа айтадыла.

Бизни корр.

Депутатлагъа кандидатланы жазыу

РСФСР-ни Малкъар АССР-де 820-чы НОМЕРЛИ ТЕРК ТЕРРИТОРИЯЛЫ АЙЫРЫУ ОКРУГНУ ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯСЫНДА

820-чы номерли Терк территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатны кёргюзтюую юсюнден жыйылыуланы округ айырыу комиссиягъа келген протоколларына, андан сора да депутатха кандидатны ол айырыу округдан айырылыргъа ыразылыгъыны юсюнден заявлениясына къарап, округ айырыу комиссия РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатны кёргюзтюую «РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъанды.

Округ айырыу комиссия 820-чы номерли Терк территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатха 1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Министрлерини Советини Председатели **Мамхегов Михаил Шуевични** жазгъанды, Нальчик ш.

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯЛАДА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюую юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыгъыны юсюнден халкъ депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссияла КъМАССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюую «КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

Округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине депутатлагъа кандидатлагъа быланы жазгъандыла:

5-чи номерли Байсолтанов айырыу округдан 1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Нальчик шахар исполкомну председатели **Сижажев Валерий Хусейновични**, Нальчик ш.;

21-чи номерли Вольный Аул айырыу округдан 1950 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Ленин райкомуну биринчи секретары **Аброков Султан Белостановични**, Нальчик ш.;

55-чи номерли Прохладна айырыу округдан 1963 жылда туугъан, ВЛКСМ-ни члени. Прохладнада кийим тикген фабриканы техника контроль бёлюмюню контролёру **Авдошина Галина Александровнаны**, Прималка эл;

78-чи номерли Огъары Куркужин айырыу округдан 1947 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан райисполкомну председатели **Кочесоков Эдуард Борисовични**, Бахсан ш.;

79-чу номерли Кёнделен айырыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районну Мусукаев атлы колхозуну правлениии председатели **Чеченов Борис Шаухаловични**, Кёнделен эл;

128-чи номерли Огъары Акъбаш айырыу округдан 1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Министрлерини Советини Председатели **Мамхегов Михаил Шуевични**, Нальчик ш.

Партия жашау: излем эм жууаплылыкъ

Ызларындан тизерге борчлудула

«Быллым» совхозну биринчи партия организациясында 77 коммунист барды. Башхача айтханда, мюлкде ишлегенлени хар башинчиси КПСС-ни членди. Ишчи кюнню асламысын баш бёлюмге — малчылыкъгъа жибергенин партком тюз этеди. Коммунистлени юч юлюшден бири ол бёлюмде ишлейди. Анда цех партия организацияя къуралгъанды. Баш специалистлени 4-сю эм бригадирлени да 3-сю коммунистледиле. Алайды да, бёлюмде иш не халда болгъаны ючюн партия жууаплылыкъ сураллыкъ адамла бардыла.

Совхозда кадрланы хазырлау эм къуллукъгъа салыу жаны бла ишде бир къауум сынау жыйышдырылгъанды дерге боллукъду. Администрация ол тюрлю проблемаланы тамамлай туруп партия комитетни эм аны секретарыны оюмларына уллу эс бурады. Келир заманда ол не да бу къуллукъгъа салыныргъа деп белгиленнген адамланы сайлаугъа партком уллу магъана береди, аланы хазырлауну энчи планын жарашдыргъанды. Къуллукъгъа салыныргъа керти да тийишли резервге жангы адамланы къошар ючюн партком анкетала юлешеди, анда соруулагъа берилген жууапларгъа, жамаатны оюмуна энчи эс бурады. Резервге тийишли кандидатурала алай бла белгили болгъандан сора, ала партия жыйылыуунда не да парткомну жыйылыуунда сюзюледиле.

Кесини кадрларыны къауумун ючлендирир мурат бла совхоз элни орта школун бошагъанланы бийик окъуу юйлеге жибереди. Шёндю мюлкню аллай 8 стипендиаты барды. Ол себепден совхозгъа, бу жууукъ заманда окъууну бошап, бийик билимли механик, экономист, инженер-къурулушчу, ветеринар врачла келликдиле. Ол тюрлю иш Быллымда орта школда да бардыла: анда механизаторланы - трактрчуланы, шоферланы хазырлайдыла.

Эл мюлк кадрланы алдже къаллырыр мурат бла совхозда башха мадарла да этиледиле. Бу арт эки жылда совхозну ишчилерине юй ишлерге бахча этерге деп 60 участка берилгенди. Жаш специалистлеге фатарла да берилгендиле. Ол тюрлю мадарла уа мюлкню специалистлерини алышыныуларын тыяргъа себеплик этерге керекдиле.

Шёндю уа ол жаны бла хал доюн тюйюлдю: мюлкню битеу да специалистлерини 16 процени алышынып турады. Малчыла шёндю да жетишмейдиле, жаз башында, жайда, кюз артында сабанлада ишлерик адамла керекликлиси чакълы бир табылмайдыла. Сезон ишчиле бла трактрчула да дайым кыт болуучудула: хар механизаторгъа 2 трактор жетеди.

Къысха айтханда, кадрланы хазырлау, юйретиу, аланы ишге салыу, жууаплылыкъларын кётюрюу жаны бла кемчиликле алыкъа кёпдюле.

Аллай оюм КПСС-ни Тырнауз шахар комитетини бюросуну кезиулю жыйылыуларындан бириннде совхозну парткомуну секретарыны отчету сюзюлгенден сора бошдан айтылмагъанды. Анда чертилгенича, партком совхозну администрациясында ишлеген коммунистледен оюрулгъан иш ючюн жууаплылыкъны къаты сурамагъанды. Тёбенни звенолада ишлеген коммунистлени отчётларына тынгылау асламысында аты-саны болсун деп бардырылгъаны да чертилгенди.

Оноучу къуллукъчуланы отчётларына тынгылауну да андан ары игилендирмей жарарыкъ тюйюлдю. Ол вопросха жораланнган жыйылыулада производство-мюлк иш къалай баргъаныны юсюнден айтылып къалгъан кезиуле кёп боладыла. Партия жууаплылыкъны сурау кёп жерде тийишли даражада болмагъаныны хатасындан эл мюлк производствода кёрюмдюле доюн тюйюлдюле, коллективни жашауунда керекли сича тамамланмагъан башха проблемала бардыла.

Обществолу низам кючленгенине, хар коммунистни Уставны излемлерин толтыруына партком уллу эс бургъанына да къарамай, коллективде ишге чыкъмай къалгъанла, низамгъа башха тюрлю бузукълукъ этгенле да тюбейдиле. Партком урунуу коллективлеге партия башчылыкъ этиу магъанасын тийишли даражагъа кётюрюрге борчлуду. Бу арт кезиуде парторгаияцияны тизгинлерине адам кёшюлмай тохтагъанды. 1988 жылда КПСС-ге членинге кандидатха 5 адам алынгъан эди, 1989 жылда уа аллай бир да угъай. Керти, совхозда урунганлыкъ арадырыда 30 жылдары толмагъан адамла бек аздыла, жерчиликде ишлегенлени уа кёп къалмай барысы да урунуну ветеранларыдыла. Болса да партиягъа тийишли адамланы анга кирирге хазырлау жаны бла ишге совхозну парткому уллу магъана берирге керекди.

А. САФРОНОВ.

Надежда Казачек (суратда) Тырнауузну «Молибден» руднигинде урунганлы он юч жылдан атлагъанды. Башхала бла бирге магъдан къазгъан шахтада ол кесини борчун намыслы тамамлайды.

Суратны Э. Шпанагель алгъанды.

ЗАМАНЛАРЫН ЗАУУКЪЛУ ЁТДЮРГЕНДИЛЕ

Бу кюнледе «Къабмалкъкоммунэнерго» биригиу къуралгъанлы, жыйырма жыл болгъанды. Аны бла байламлы биригиую битеу бёлюмлеринден алчыла аны клубуна жыйылгъандыла. Бу системада бешжюзден аслам адам ишлейди. Ала республиканы жашау-коммунальный мюлкюн электро, кюч бла ышаннгылы жалчытыр ючюн къадалып юрешедиле. Къызыуда, суууккъда да, кече, кюн да коммунальный энергетикле тынчлыкъ тапмайдыла. Ала бизни юйлерибизге жылыу да, жарыкъ да бередиле.

—Бу жол биз кесибизни байрамыбызны эскича узун докладла бла угъай, тюз юй жашаудача, олтуруп, бир бирибиз бла ишибизни, жашаубузну юсюнден ушакъ эте, солуй, алай белгилерге оноулашханбыз,— дейди биригиую профкомуну председатели Феня Хатикова.

Клубда хал керти да юйдеча эди; аны залы Жангы жылгъа арыу жасалыпды, музыка согъады, столлада— жемишле, татлы ашарыкъла, лимонад, гара суула, чай.

Биригиую художествolу самодеятельностуну артистлери, къурулушчуланы Культура дворецинде ишлегенле къууанчлы жыйылыугъа къатышханлагъа жараулу концерт кёргюзтгендиле. Сабий оркестрге къатышханла (таматасы Р. М. Ковтун), миллет тепсеую «Намыс» ансамбли (таматасы К. М. Соттаев), солистле Т. Дауров бла Х. Таов эм башхала кеслерини бек иги номерлерин энергетикилени юбилейине къатышханлагъа атагъандыла.

Жыйылыуда биригиую генеральный директору, КъМАССР-ни сыйлы энергетиги, бу системада 30 жылдан артыкъ ишлеген Мухажид Сагидович Кушхов сёлешгенди. Ол энергетикилени юбилей бла къызыу алгъышлагъанды, ала урунууда бютюн уллу жетишимле болдурурларын, насыплы болурларын сюйгенин билдиргенди. Андан сора ол алчыларгъа ачха саугъала бергенди эм биригиую алчы адамларыны юсюнден кёп ариу сёз айтханды.

Ала уа мында аз тюйюлдюле. Электромонтёр В. С. Скобцын Нальчикни электросетлеринде таймай ишлеп келгенли 41 жыл болады. Прохладиany электросетлерини кабельщик — водители И. А. Бибик Урунууну Къызыл Байрагъыны ордени бла саугъаланнганды, А. А. Меньшиков Нарткъалада диспетчер службагъа башчылыкъ этгенли жыйырма жыл болады.

Бу байрамда энергетикле пенсиягъа кетген ветеранлагъа 5 оклад ёлчемде ачха пособие бериую аламат тёресин башлагъандыла. Нарткъаланы электросетлерини мастери Варвара Васильевна Жандубаевагъа ол юч 55 жыл толгъанды. Жыйылгъанланы толкъун къарс уруулары бла генеральный директор аны къызыу алгъышлагъанды эм анга ачха саугъа бергенди.

Ол кюн юбилейге къатышханла заукъулу солугъандыла: самодеятельный артистлеге къарс ургъандыла, кеслери да жарыкъ оюнлагъа, конкурслагъа, викториналагъа къатышхандыла. Мында эртдегили къабарты тепсеу «Къафаны», орус тепсеу «Барыняны», малкъар тепсеу «Абзехни» тепсегендиле, украинлы жырла да эшитилгендиле.

Т. РЯЗАНОВА,
СССР-ни Журналистлерини союзуну члени.

ТЫНЧАЙЫП КЪАЛМАЗГЪА

Былтырны юч кварталыны итогларына кёре республиканы экономика эм социальный айныгыуда болдургъан жетишимлери ючюн Бахсан районну агропромышленностунда урунганла экинчи жерге ие болгъандыла эм да КПСС-ни область комитетини, КъМАССР-ни Министрлерини Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни обкомуну сыйлы дипломлары бла саугъаланнгандыла. Жылны уа ала къалай бошагъандыла?

Бешжыллыкъны тёртюнчю жылына кирише, Бахсан районну агропромышленность комплексинде ишлегенле кеслерине уллу эм жууаплы борчла алгъан эдиле. Аланы толтурур ючюн кюреш сау жылны селеймей бардырылгъанды. СССР-ни Аш-азыкъ программасын жашауда бардырыугъа тийишли юлюш къошаргъа — хар урунуу коллектив аллай чакъырыу бла ишлегенди. Аны себепли колхозлада бла совхозлада продукцияны аслам чыгъарыугъа, аны качествосун игилендириуге, кеси багъасын учузландырыугъа, ишни хайырлылыгъын ёсдюрюуге себеп боллукъ онгланы излеуге эм аланы производствогъа кийириуге уллу магъана бергендиле. Ишни жангыча къурау, производствогъа башчылыкъ этиуню экономика амалларын хайырланыу кенгден кенг жайыла барады. Бюгюнлюкде районда мюлк расчётха кёчмеген бригадаланы, ферманы не да къошну тапхан къыйынды. Бригад, коллектив, юйюр подряд, аренда амал кеслерине тийишли жер таба барадыла. Бек башы уа адамланы сезимлеринде ахшы тюрлениуле боладыла. Ала ырысхы байламлыкъланы аяулу эм файдалы хайырланыргъа юйренедиле, ишлерини иелери болгъанларына тюшюне барадыла.

Ол эм башха тюрленнуле ишни игилендириуге себеплик этедиле. Анга бахсанчыланы озгъан жылда ишлерини итоглары да шагъатдыла. Сабанчыланы юслериден айтханда, ала Туугъан журтну кюфлерине кюзлюкледен 22.690 тонна мирзеу къуюп, ол жаны бла планларын кёп къалмай 118 процентге толтургъандыла. Къуралгъа сатылгъан мирзеую 8.000 тоннаны кючлю будайгъа саналып алынганды. Аны ючюн а аллай будай сатхан мюлклени кассаларына къошакъ халда иги кесек ачха тюшгенди.

Саулай алып айтханда, районда кюзлюк битимлени ахшы тирликлери жыйылгъандыла. Алай аланы бек байтирлиги уа Шогенцуков атлы, «Коммунизмни тангы», «Къызыл Къабарты» колхозлада алынгъанды. Алада кюзлюклени хар гектарындан 35—40 центнер мирзеу ууулгъанды. Алай эсе уа ол мюлкленни сабанчылары агротехника жорукъланы къаты сакълагъандыла, ишлериле алчы сынауну хайырланнгандыла.

Бахсанчыла мирзеулюк эм мал ашлыкъ битимни — нартюхню тирлигин жыйыуну бирси жылланы къайсысындан да терк эм къуралыулу бардыргъанларын белгилеп айтырчады. Ол жаны бла махтауну уллусун Шогенцуков атлы, «Коммунизмни тангы», «Ленинчи жол» колхозла, «Куба» юй къанатлы завод артыкъ да аслам юлюш къошхандыла. Ала планларындан тышында Туугъан журтха иги кесек нартюх бергендиле.

Колхозланы бла совхозланы картоф эм тахта кёгетле ёсдюрюучюлери, терек бахчачылары да алларына салыннган планланы толууларын жалчытыр ючюн озгъан жылда кючлерин аямай кюрешгендиле. Аны хайырындан район бурунгу жылдан эсе кёп картоф, тахта кёгет эм жемиш сатханды. Бирси битимледен да иги тирлик алынганды.

Районну урунганлары былтыр мал ашла хазырлаугъа да уллу жууаплылыкъ бла къарагъандыла. Аны хайырындан, саулай алып айтханда, ала мал ашла хазырлауну планын 104 процентге толтургъандыла. Малла къыш турлукъ жерлерине тохтар кезиуге хар малгъа тергегенде районда орта эсеп бла 18,4 центнер мал аш ёлчем болгъанды.

Мюлкле сенаж этиуде артыгъыракъ да ахшы жетишим болдургъандыла. Ол татымлы мал ашдан урулагъа план бла 44.550 тоннаны орнына 53.362 тонна салынгъанды. Нартюхден силос этиую планы да 108 процентге тамамланнганды. 1988 жыл бла тенглешдиргенде салам, мал ашлыкъ чюгюндюр да кёп жыйылгъанды.

Колхозла, совхозла, фермала эм къошла жылны ичинде бир бирлери бла эришиую селейтмей бардыргъандыла. Ол эришиую хайырлылыгъын кётюрюр ючюн тийишли мадарла этилгендиле. Районну агропромышленность комплексинде ишлегенле малчыланы эришулерини итогларын ай сайын чыгъарып, алчы коллективлени, малчыланы иннет эм ырысхы бла сейирсиндириую мадарларын этип тургъандыла.

Аллай къайгъырыугъа малчыла да жигер урунуу бла жууапларгъа юрешгендиле. Аны хайырындан район къыралгъа сют сатыуда жылдыкъ планын кёп къалмай 109 процентге толтургъандыла. Бахсанчыла Туугъан журтха жылдыкъ планларындан алты процентге кёп эт бергендиле. Жумуртхала сатыуну планын да намыслы тамамлагъандыла.

Сютлю малчылыкъны юсюнден айтханда, районда бардырылгъан эришиуде артыкъ да ахшы кёрюмдюлени Мусукаев атлы эм Шогенцуков атлы колхозланы малчылары болдургъандыла. Колхозлагъа бла совхозлагъа этге бериллик малла турурча орунла ишлерге керек болмайды. Адамлагъа юлешинген малладан ашланы мюлкле къырал багъаларыбла сатадыла, керек болса алагъа ветеринар болушлукъ да берединиле. Экинчи жанындан, адамла, юйлеринде хайырлы иш бла кюреширге онг табадыла.

Къыралгъа малчылыкъны продуктларын сатыуда бешжыллыкъны тёртюнчю жылыны планлары артыгъы бла толтурулгъан эселе, ол чекге район малладан продукция алыуну ёсдюрюую жолу бла жетишгенин белгилеп айтырчады. Сёз ючюн, бахсанчыла хар ийнекге тергегенде сют алыуну 200 килограммгъа ёсдюргендиле. Айтханыбызча, малланы семиртиуде да бахсанчыла ахшы кёрюмдюле болдургъандыла. Былайда туугъанланы семиртиуде интенсивный амал кесине кенгден кенг жол таба баргъанын белгилеп айтырчадыла.

Алчы сынау, экономикагъа башчылыкъ этиуню амаллары деп не кёп айтсакъ да, ишни алгъа элтгенле тюз ниетли, жигер урунган, ара производствону айныгыр ючюн къарыуларын аямагъан алчы сабанчыла бла малчыладыла, терек бахчачыла бла тахта кёгетле ёсдюрюучюлединиле. Аллайла уа районда кёпдюле. Аланы санында жерчиликде урунганла «Къызыл Къабарты» колхоздан СССР-ни халкъ депутаты А. Виндижев, Шогенцуков атлы колхоздан Б. Киляров, «Къызыл Кавказ» колхоздан А. Заракушев, «Ленинчи жол» колхоздан Ю. Усов, «Куба» колхоздан Х. Дышеков, малчыла «Къызбурун» колхоздан Л. Абаюкова бла Л. Бориева, «Къызыл Къабарты» колхоздан М. Калмыков, Мусукаев атлы колхоздан И. Чеккеев, «Ленинчи жол» колхоздан Н. Клименко, «Эльбрус» совхоздан М. Жаппуев эм кёп башхала бардыла. Ала кеслерини ишлерини чынтды усталарыдыла, алгъан борчларын дайым да намыслы толтурадыла, биргелерине ишлеген нёгерлерине ахшы юлгю болгъанлай турадыла.

Шёндю колхозлада бла совхозлада былтырны итогларын чыгъарадыла. Ала аман болмазла деп ышанырчады. Ал тергеулеге кёре мюлкле 20 миллион сом чакълы бир файда алыргъа керекдиле. Аны иги кесеги ара мюлкню андан ары айныгыуда, колхозчуланы бла совхозланы ишчилерини социально-культура болумларын игилендириуде хайырланыллыкъды. Аны бла бирге агропромышленность комплексни къыралгъа берлик борчлары жети миллион сомгъа азайырыкъды.

Башда белгилегенибизча, озгъаи жылда бахсанчыла аман ишлемегендиле. Болса да аланы алда бютюн уллу эм жууаплы ишле сакълайдыла. Аны айтханыбыз, агропромышленность секторда хайырланылмай тургъан онгларыбызны, резервлерибизни кёп барлыгъындан. Ол себепден ала ишлерибизни ёсдюрюуге, ахшылыкъгъа озгъанларыбызны кёбюрге этерге керекбиз.

Н. К. Крупская атлы биб-

бошап, бийик билимли механик, экономист, инженер-къурулушчу, ветеринар врач-ла келлидиле. Ол тюрлю иш Быллымда орта школда да бардырылады: анда механизаторланы - тракторчуланы, шоферланы хазырлайдыла.

Эл мюлк кадрланы элде къалдырыр мурат бла совхозда башха мадарла да этиледиле. Бу арт эки жылда совхозну ишчилерине юй ишлерге, бахча этерге деп 60 участка берилгенди. Жаш специалистлеге фатарла да бериледиле. Ол тюрлю мадарла ма мюлкню специалистлерини алышыуларын тыярга себеплик этерге керекдиле.

Шёндю уа ол жаны бла хал дюн тюйюлдю: мюлкню битеу да специалистлерини 16 процентн алышыуы турады. Малчыла шёндю да

Алгъа кёлгенлерине махтана, бизни онгсузлугъубузгъа къууана, фашист пропагандистле кеслерини листовкаларында агитацияны тохтаусуз бардыргъандыла. Аланы окъургъа эркинлик жокъ эди, болса да окъуй эдик. Листовкалада Сталинни башы ит башыча сурат-ланып, бизге уа: «Энди нек урушасыз? Хорланнганлыгъыны кёрмейминсиз? Бизге ётерге пропускала ийгенбиз. Аланы алып, эки къолугъузну да ёрге кётюрюп, «ШВЗ» деп келигиз (штыки в землю)»,—деп жаза эдиле. Аланы чакъырыуларында: «Сюйген ишигизни берликбиз, анга фюрерни буйругъу бардыр» д.а.к. затла бар эдиле. Ол чакъырыулагъа кеслерин алдатханла, жарсыугъа, тюбей эдиле.

...1943 жыл. Сауут кючюбюз, техникабыз бизни къууандыра башлагъанды. Чекге жууукълаша барабыз, жюрегибиз жарыкъды.

1944 жыл. Германияны жеринде сермешебиз. Эсимде тюйюлдю къайсы шахар болгъаны, Восток Пруссияда эди. Къагъытла, журналла тёгюлюп тургъан жерге тюртюлеме. Башха трофей къайгъым болмай, ол къагъытлагъа жан атама. Кёп журналла, бир ахшы къагъытлада айбат суратла. Къозгъай кетип, Гитлерни суратына кёзлерими тиреймеме. Къайда эсе да бир тюбешиуде, халкъ аллында бир сабийчикни да къойнуна кётюрюп, уллу къууанчдады. Бир бирде да Сталинни алай кёргюзтюучюлери да эсиме тюшеди... Журналдан айырылып, арлакъгъа узалсам, къолума газетле тюшедиле. Да быладан манга не файда деп, ары-бери аудуруп къарай барып, орусча харфлары болгъан газетге кёзюм илинеди. Алып къарасам —уллу газет, биринчи бетинде атха минип бireу сиреледи, аны аллында уа— солдатла тизилип. Газетни башында уа уллу харфла бла «Русская освободительная армия» деп жазылып. Аллах-аллах, энди бу уа не аламат не сейир деп, тамашагъа къалама. Ол листовкалада, пропускалада «ШВЗ», «РОА» дегенча кёп сёзле эсиме тюшедиле.

«Энди была уа кимледен къуралгъан солдатла болуп чыкъдыла, кеслери да кимни кимден эркин этедиле?» Башым сагъышдан толгъанды. Айхай, окъур онгуг болса уа, баралгъан алгъа барадыла, мени да нёгерлерим алгъа озгъандыла. Газетни противогаз хуржунума сугъуп, асыры ашыкъгъандан муштухул болуп, терлеп, нёгерлеримни кючден-бутдан жетеме. Бир таша ырбынга къысылып, газетни окъургъа ашыгъып ёлеме. Насыбыма, онг табыш, шо мен да газетни жарты-къурту окъуп бошар-бошамаз, бireу: «Сени особняк чакъырады», — дейди. «Газетни бер бери», — деп къолумдан алады. Не этерик эдим, даулашыр онг жокъ, тил этилгенин ангыладым. Буштосу сыйырылгъан сабийча, мудах болдум.

Ол аскер Гитлерни буйругъу бла къуралып, аны тамата-сына бизден ары ётген генерал Власов салынган хапарланы мен эшитген эдим. Алай мени бек сейирсинингеним, «Освободим Россию от большевиков и капиталистов» деген лозунглары эди.

Шёндю Власовну юсюнден кёп зат ачыкъ болгъанды. Алай мен урушну кюнлеринде окъуна ангылагъан

Ол кюн юбилейге къатышханла заууклу солугъандыла: самодеятельный артистлеге къарс ургъандыла, кеслери да жарыкъ оюнлагъа, конкурслагъа, викторналагъа къатышхандыла. Мында эртдегили къабарты тепсеу «Къафаны», орус тепсеу «Барыняны», малкъар тепсеу «Абзехни» тепсегендиле, украинлы жырла да эшитилгендиле.

Т. РЯЗАНОВА,
СССР-ни Журналистлерини союзуну члени.

Н. К. Крупская атлы библиотекада кёп тюрлю художествоlу эм техника литература барды. Мында бийик билимлери болгъан библиотекачыла ишлейдиле. Аланы санында Аида Думбиева, Зарема Глашева, Хауля Созаева, Фарида Срукова да (суратда) бардыла. Ала адамлагъа керекли китапланы терк табып бередиле эм башха жумушланы тынгылы этедиле.

Суратны М. Суанов алгъанды.

ТЮЗЛЮК ХОРЛАРЫГЪЫНА ИЙНАННГАНЛАЙ ТУРГЪАНБЫЗ

(Ветеранны эскериулеринден)

Хапарымы историягъа белгили затдан башлайым. Бизге чабарны аллында Гитлер запад къыралланы асламысын ууучлагъан эди. Кесини уллу кючюне ол къыралланы техника, сауут эм адам кючлерин да къошуп, билмей тургъаныбызлай юсюбюзге айланнганда, биз, совет аскерчиле, апчыгъан эдик. Кюч тенг болмаса, кёкюрек душманны хазна тыймайды. Алкъ тирерге кюреше, артха ыхтырыла, амал, мадар излей келгенибизни тюз ангыламай, тюнгюле башлагъанла аскерчилени арасында кибик, мамыр адамланы арасында да тюбей эдиле.

Аллай къыйын кезнуде, бизни онгсузлугъубузну ангылап, душман кёкден тохтаусуз листовкаланы къуя эди. Урушну ал эки жылында фронтда болгъан къыйынлыкъны кеси кёзю бла кёрмегенге айтып ангылатыргъа онг жокъду. Уллу къыйынлыкъла тюшген халкъны арасында, айхай да, анга тёзалмагъанла болгъандыла. «Биз энди хорландыкъ» деген оюмгъа кеслерин хорлатханла аз тюйюл эдиле,

(Ветеранны эскериулеринден)

эдим: не бек къадалып кюрешсе да, Гитлер ол аскерден уллу хайыр кёраллыкъ тюйюл эди. Ол ажашхан адамладан къуралгъан аскер эди.

Мен акъыл этгенге кёре, малкъар халкъны туугъан жеринден къыстаргъа сылтау излемеклик кимлени эсе да бирлени къанлы ызларын жабаргъа кюрешгенге ушайды.

Сталинни заманында Берия малгъунну башчылыгъы бла кавказ халкъланы жерлеринден кёчюрюу оюм урушну аллында жыллада окъуна жаратылгъан сунама. (Архивде 1936—1942 жыллада чыкъгъан эски карталагъа къараргъа керекди. Ол картала МВД-ны жашырынлыгъында болгъандыла).

Бир шуёхум манга быллай хапар айтханды: «Эки нёгерим бла (Настаев Сохта, партияны обкомуну пропаганда бёлюмюнден, Михайлов, генерал, ОГПУ-ну энчи бёлюмюню начальниги) Тбилисиге баргъан эдик. Къайсы кюн болгъаны эсимде тюйюлдю, алай июнь не да июль айда 1933 жылда баргъаныбызны унутмагъанма. ГПУ-ну председатели Берия бла ушакъ этебиз. Сванетиядан, дагъыда Грузияны Къабарты-Малкъаргъа жуукъ жерлеринде ауш-ыфчыкла бла ауып, бизни малчылагъа чабыууллукъ этедиле, малланы сюредиле, адам ёлтюредиле, деп бизни сёзюбюз ол эди. Алай Берия биз айтханнга уллу эс бурмагъанча этип, кенг хапарлагъа кетеди: «Сиз, малкъар халкъы, аллай ырбын-чырбын, хылы-мылы жерлеге кирип къалай жашайсыз? Ма жер десенг а Къазахстан, Кыргъызстан, Узбекистан. Къаллай эркин, аламат жерле. Сизни тилигиз, динигиз да бир, мен сизге сейир окъуна этеме ол жерлеге итинмегенигизге», — деп уллу хапарны бардыргъанын иги ушатмай, Михайлов сёз къошады: «Аллай проблеманы сюзерге бизни эркинлигибиз жокъду, алай сен бизни жумушубузгъа къалай къарайса?

— Сизни жумушугъуз къыйын тюйюлдю. Бизде жер такъырды, сванлыладан бир къауумла ары-бери ётебулрла жашау амалтын. Биз ол затны тохтатырбыз, Алай сиз да кесигизде хар затны тап этерге кюрешигиз, бизни оноуубуз кесибиздеди...

Ол хапарны къозгъаудан бизге не файда келликди дерикле да болурла. Доктор ауругъаннга багъардан алгъа аны неден ауругъанын тинтеди. Биз, кёчгюнчю халкъла, ол къыйын ауруудан энтда да иги сау болмай турабыз. Багъыуубузну табар ючюндю къозгъауну баш магъанасы, ансы миллетле аралы чюйрелик керекмейди. Тенг эркинлик, керти шуёхлукъ — биз излеген олду.

1944 жылда биз, совет аскерчиле, Туугъан журтубузну фашистледен азатлай, Германияны жеринде сермешгенде, Кавказны жеринде не къоркъуу бар эди? Фронтда уллу къыйынлыкъларда кёре, къырал «Хар нени да фронтха» деген чакъырыуу бла жашагъан ол заманда къадар аскерни, транспортну башха жанына буруу терс оноу тюйюлмю эди? Биз, урушну ветеранлары, бир да унутмайбыз: Совет къыралны байрам кюнлерине жоралап, душманнга къалай кючлю от ачыучу эдик. Начас Берия уа хар байрам кюнден бир миллетни кёчюрюп тургъанды. Малкъар халкъгъа 1944 жылда 8-чи мартны кюню къара кюн болгъаны ючюн миллетиме: «Малгъун Берия ючюн ол кюнге къарангы болмай, жарыкъ тюбегиз», — дериким келеди. Алай ол жыл 14-чю мартда мынафыкъ Берия «Кавказны «сатхычларын» артлары бла къуруту-дум» деп берген рапортун къабыл кёрюп, аны саугъаланган къырал таматалагъа уа биз, урушну ветеранлары, итни налатын беребиз.

Къысха айтсакъ, кавказ халкъланы туугъан жерлеринден кёчюрюу партияны миллетле аралы ленинчи политикасына чюйре келгени эм СССР-ни Конституциясына уллу бузукълукъ болгъаны халкъгъа баямды.

Алгъаракълада СССР-ни Баш Совети огъурлу оноу этгенди. Зор бла кёчюрюлген халкълагъа къажау этилген репрессия актланы законсузлукъгъа эм аманлыкъ ишлеге санауну эм ол халкълаы эркинликлерин жалчытыуну юсюнден СССР-ни Баш Советини Декларациясы басмаланнганды. Тюзлюк хорлагъаны бизни бек къууандыргъанды.

И. ГИЛЯХОВ,
урушну эм урунууну ветераны.

шабат кюнлю бет

«КЪЫЙЫН ЗАМАНЛАРЫБЫЗНЫ ЭСГЕ ТЮШЮРДЮ»

(Х. ШАВАЕВНИ «ЫЙЫКЪНЫ АХЫР КЮНЮ» ДЕГЕН ПОВЕСТИН ОКЪУГЪАНДАН СОРА ТУУГЪАН ОЮМЛА)

Хасан Шаваевни «Ыйыкъны ахыр кюню» деген повести бла кеч тюбешгенибиз жарсыдым. Алай бу чыгъарма туудургъан оюмланы, сагъышланы жюрегиме сыйындыралмай, ала бла газет окъуучуланы да шагъырейлендирирге таукел болдум.

Бусагъатда быллай 45—50 жылны мындан алгъа этилген артыкълыкъланы юсюнден жазгъан адет болгъаны себепли, энтда биреуле аны бла сый излейдиле кеслерине деп да сагъышлыма. Алай болса да, жазмай болалмадым. Сылтауу уа аллай затланы юсюнден жазылмагъан, жазылыргъа да жарамагъан заманда уа повестни чыкъгъаныды. Сталинни эм да сталинчилени жаныуарлыкълары, адамлыкъ шартлагъа келишмеген ачы ишлери терен халда ачыкъланмаса да «жабыуну кыйырын аз кётюрюп», ол тукъум ачы ишлеге къаршы болгъанын кёргюзтгенди. Сёзсюз бусагъатда чыкъгъан болса, автор чыгъармада кёп затны андан да терен ачыкъларыкъ болур эди. Он жылны мындан алгъа жазылгъаныды сейир ансы.

Адам улу бир бирине бек къатылыуъ этгени бла белгили орта ёмюрде да болмагъандыла Сталинни къауумуу миллетлеге жетдирген ачы затла.

Къолунда сауут-сабасы болмагъан, сауут-саба туталлыкъ эр кишилерин Ата журтну гитлерчиледен къоруллагъа ашыргъан, жашсыз къартланы, тишириуланы, сабийлени зорлукъ жолоучулукъда ачлыкъдан, жаланягачлыкъдан кыйналып ёлгенлени, кебинсиз, къабырсыз ёлюклени, къаргъа-кузгъун аш бола, станциялада атылып къалгъанланы билмей жашайдыла биютюн да аланы эт жууукълары...

Повесть ариу жумушакъ тил бла жазылгъанды. Халкъында болгъан адетни, жоруукъну, намысны, уллугъа сый берген дегенча затланы терен суратлагъаны бла къалмай, миллетине сюймекligини анга берген сыйын бай тил бла, жалынчакъсыз халда жаза, миллетине тийишлиге санагъан уллу багъагъа, сыйгъа, жазыуну кеси да не болгъанына не сёз.

«Кесин сюймеген, биреуню сюймейди». — дейдиле да, повестде хар тизгинде миллетни багъалагъаны иги кёрюнеди. Тау халкъны тил байлыгъын ачыкълай, атабабаладан келген нарт сёзле, айтыула повестде тап халырлаыладыла.

Миллетге жетген зарыкълыкъгъа Сафарны толу юйдегени чыгъаргъаны, сабийлени аякъларын ёпдюле, ёксюзлени, жесирлени, къарт-кужуртну ашатыргъа, кийдирирге, ёлгенлени жерге берирге

затла.

Къолунда сауут-сабасы болмагъан, сауут-саба туталлыкъ эр кишилерни Ата журтну гитлерчиледен къоруулагъа ашыргъан. Жашсыз къартланы, тширируланы, сабийлен зорлукъ жолоучулукъда ачлыкъдан, жаланигачлыкъдан къыйналып ёлгенлени, кебинсиз, къабырсыз ёлюклени, къагъа-кузгъун аш бола, станцилада атылып къалгъанланы билмей жашайдыла биогюн да аланы эт жууукъларыбыз...

Повесть арну жумушакъ тил бла жазылгъанды. Халкъында болгъан адетни, жоруккъну, намысны, уллугъасый берген дегенча затланы терен суратлагъаны бла къалмай, миллетине сюймеклигин, анга берген сыйын бай тил бла, жалынчакъсыз халда жаза, миллетине тийишлиге санагъан уллу багъагъа, сыйгъа, жазыучу кеси да не болгъанына не сёз.

«Кесин сюймеген, биреуню сюймейди». — дейдиле да, повестде хар тизгинде миллетни багъалагъаны иги кёрюнеди. Тау халкъны тил байлыгъын ачыкълай, атабабаладан келген нарт сёзле, айтыула повестде тап хайырланыладыла.

Миллетге жетген зарауатлыкъгъа Сафарны толу юйдегеси чачылгъаны, сабийлери анасыз атылып къалгъанлары шагъатлыкъ этеди.

Битеу къыралгъа келген къыйынлыкъ — къазауат, — бир жанларындан кёчгюнчюлюкню ачылыгъы, бир жанларындан — ол болумда апчымай къалгъан бек уллу сыйды.

Адам бла табигъат байрике термиле, жана келип жукълашнган жулдузча, жашшау къадары бу къыйынлыкълагъа нек тюбетгенни толу ангылагъынчы жер тюбюне кирген Мадинаханны мудах сыфаты, жюрегининге тюйрелгенлей къалады. Аны заманысы юзюлген жашауу, юч сабийни жашауун хатерсиз къыйын жолларына чыгъарадыла. Ата-ана жылыуун къаллай бир излеп тургъанларын ачыкълай, жазыучу:

— «Атам! — деп къычырды.

Назир, айтыргъа кёп жылланы термилген ол сёзюн тауланы, ташланы да арыкъларыны титиреркча алай къычырып айтды».

Къартла — Дахир бла Жамийни юсюнден окъусанг китапны бетлеринден бир тукъум бир арну жылыу урады. Аллай адамла болгъан жерде жашаугъа базынырынг келеди. Жууукъ-суукъ демей, аллайла адамны къыйынлыгъында, ижкиуюнде билек боладыла. Жашауну тутургъу быллай адамла кёреме, деген оюм келеди башында.

Алай а жашау къуру игилени сынатмайды, къуру ишлеге тюбетип да бармайды, быллайла да бардыла дегенча, Раузатча, Харунча аманланы да тутады кёз тууранга, Харунну итни эркелетгени, анга ашарыкъ къайгысы, къарындашдан тууганлагъа уа сансызлыгъы, бир арну сёз бла жюрекчикленин жылытмай, жаууун тюбюнде аланы жолгъа чыгъарып ийгени, кёп затха эс бёлдюредиле, кёп сагъыш, оюм туудурадыла. Парийни ры бийикде болгъанларын жазыучу кёп тюрлю жашау болумда кёргюзтеди.

Жашауда тюбеген аман шартлагъа, ушагъыусуз ишлеге къаршы болгъанлыкъгъа, терслиге кечмеклик сала, жангылгъанлагъа болуша жашауну тюзетирге, иги этерге юрешгенлей, сынагъан къыйынлыгъы, зорлукъ биюмегенлей, къартланы — Дахир бла Жамийни — да юсюнден сууусъ этмегенлей жашауунда аз юлюш алгъан, адыргы насыбын тас этмезге юрешеди. Авторну кесини юсюнде да болурла адамны, сыйын бийикде тутхан шартла, ансы къайдан тапды ол аман тиширыгъа (Раузатха) быллай сёзлени: «Раузатны да ючюлмесин къобуз тауушу».

Лев Толстой «Анна Каренина» деген романыны магъанасын биринчи айтымда окъуна ангылатханлай, Шаваев да аллайын, повестини биринчи талай айтымында окъуна чыгъармасыны магъанасын сездиреди: «...Сибиртни бла сыйпагъанча, ар кишиле кечеден танга элден думп болуп кетип, тширируула бла къартла, къарыусуала къалдыла да, жашауну ауур жюгюн боюнларына алдыла...»

Энтда терен магъаналы чыгъармала жаз дей Х. Шаваевни кесини сёзлери бла тамам айтыргъа излегеним: «Энди бир кишди да сынамасын къыркъынчы жылладагъы тёлю сынагъан зарауатлыкъны».

З. ЛАЙПАНОВА,
устаз.
Къарачай-Черкесия.

Ишлеге кёрюзтюрге керек эдиле

(Жюрекни къыйнагъан бир ишни юсюнден)

Бу арт жыллада газет бетледе, радио, телевизор бериледе, жыйылыулада да адепкъылыкъны, тизгинлидикни, намысны юслеринден айтылыр ючюн къалмайды. Алай жашауда айтылгъаны бла этилгени бир бирге келишмеген шартла уа тюбей-тюбей турадыла. Биогюн мен да быллыр ноябрь айда болгъан, кёпленни жюреклерин кыйнагъан бир ишни юсюнден айтырга сюеме.

Белгилисича, 1989 жылны ноябрь айында КъМАССРни халкъ поэти, СССР-ни эм РСФСР-ни Къырал сауугъаларыны лауреаты Къайсын Кулиевни поэзиясыны кюнлери бардырылгъандыла. Аллай байрамланы къурау адетге айланганлыкъ бек къууанганбыз. Республикабызны Къайсынча уллу адамларыны атлары бир заманда да унутулмазгъа керекдиле. Биз а, жаш тёлю, биогюнлюкде сюйген поэтибизни, Къайсын Шуаевич Кулиевни, юсюнден не къадар кёп билирге сюебиз. Алай былтыр 24-чю ноябрде Нальчикде А. Шогенцуков атлы драма театрда Къ. Ш. Кулиевни чыгъармачылыкъ жолуна аталгъан къууанчны къуралыу эм барыу халын жаратмагъанма.

Мен бир шуёхум бла бирге театргъа эртдерек келип, кесибизге жер алдыкъ. Ары адам кёп жыйылгъанына къууандыкъ. Ол санда республиканы белгили жазыучулары, алимлери, партия, совет къуллукъчулары, искусствону, культураны келечилери да бар. Аланы алай кёргенибизде ингирни бек иги ётеригине арталлы да ишекли болмадыкъ. Алай мен кесим анда эки сагъатдан артыкъ заманны ичинде магнитофондан Къайсынны кесини ауазын эшитгеними къууанчын айтмасам, жюрегими жылытырча хазна затха тюбемедим.

И. Бабаев доклад этген кезиуде залда олтургъанла анга намыс бермегенлери мени бек сейирге къаллырды. Дауур этенле, нюлмез жерлеринде юлгенле театрны ичин базаргъа ушата эдиле. Ол халны кётюралмай тышына чыгъып кетгенлени да эследик. Кеслерин тапсыз жюрютгенлени араларында Ибрагимни къалам къарындашлары, халкъны аллында айланнгарла да болгъандарыны уа бютюн да ачыу тийди. Тюзюн айтырга керекбиз. И. Бабаевни докладында магъана терен эди. Алай ол аны ауазын игирек чыгъарып окъургъа керек эди, — залдагъыла солуулярын алмай тынгыларча. Къалайалай болса да, жыйылгъанла анга намыс этерге керек эдиле. Ой юйюгюзге, доклад Къайсынны юсюнден болгъанын къалай унутуп къойдугъуз!

Докладдан сора сёлешгенле да махтарча тюйюл эдиле. Хар чыкъгъан: «Энди мен Къайсынны юсюнден кёп зат айтып, заманыгъызны алмайым», — деп бир къаум къургъакъ сёз айта эди.

Залда олтургъанла заманларын къызгъанмай ары келген эселе, сёлешгенле аланы заманларын нек къызгъана болур эдиле? Къайсынны юсюнден не кёп да айт, татыуун чыгъарып айт ансы, халкъ эринмей, эркмей тынгыларча. Къайсынны жашауун, ишин, къылыгъын, адетин, тёресин хар ким да аны уста таныучу адамлача иги билмегенлерин ангыларгъа керекдиле уллу поэтибизни юсюнден сёз айтыргъа базынганла. Сёз ючюн, мен Къайсын Армян ССР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусу болгъаныын, «Ленинни юсюнден таулу поэмасы» алыкъа басмада толусунлай чыкъмагъанын ол кюнге дери билмегенме.

Мен бу хапарны тенглеримеме айтханымда сейир-тамаша этдиле. Эй таланнган, сахнада ингирни бардыргъанланы араларында бир бирлерине кёкюрек тирерге умут этгенлени окъуна эслегенбиз. Адам Шогенцуков да Къайсынны назмусуну эки тизгинин айтмай иетгенди.

Газет окъуучула магъанасыз затланы жазады деп, манга айып этмесинле. Сёз Къайсынны юсюнден баргъанда барыбыз да сагъыш этерге керекбиз. Нек дегенде, Къайсын бла халкъ къаты байлашыпдыла. Ол себепден Къайсынны намысы бла ойнаргъа кишди да эрнин тюйюлдю.

Биз билгенликден, Къайсын жазыу ишде бла юрешгенлени уллусуна, гитчесине да бек сакъ болгъанды. Кёп поэтлени назмуларын кёлден билгенди, деп да айтадыла. Да сора ол алай этиучю эди эсе, биз да Къайсынны назмуларын керексиз жаркъмаламай, тынгылы окъургъа керекбиз. Бютюн да бек а ол сюйген, аны биргесине айланыучу адамла.

Сёлеширге хар жазыучу да бирча уста болмагъанларын да ангылайма. Алай Къайсынны юсюнден сёлеширге чыгъардан алгъа тынгылы хазырланыргъа керекди. Халкъны аллында аллайланы кеслерини намыслары да кётюрюллюкдю.

Бюгюнлюкде окъуна Къайсынны аты сагъынылгъан жерде кёпленни кёллери толады. Аны замансыз кетгенине халкъ бек ачыу этеди. Бусагъатда ол бизге бютюн да бек керек эди.

Бу затланы барысын да санагъанымы хыйсабы, 24-чю ноябрде болгъанча ингирленни, чынтды байрамныча, къуралыулу ашырыргъа керекбиз. Мен ол кече театргъа жыйылгъанла Къайсыны сюймейдиле деген акъылдан кенгдеме. Алай бизге, жаш тёлюге, намысны, сыйны, адепни-къылыкъны юйретирик адамла ол кече кеслерин инсан борчларын тынгылы толтуралмагъан сунама.

Дагъыда бир затны юсюнден айтыргъа сюеме. Нальчикде Мамырлыкъны проспектине Къайсын Шуаевич Кулиевни аты аталгъанына бек къууанганбыз. Алай иш Къайсыннга жетгенде проспект орам болуп нек къалды?! Сора ара шахарда хар орамны аты жазылгъан жазыу кече чыракъ бла жарыламы — хар ким да кёрюрча. Къайсын Кулиев атлы орамны жазыуунда уа аны эслемегенме. Къайсын кёп миллетли совет культураны жарыкъ чыракъларындан бири болгъаны унутулмасын.

«Хар поэт, ол керти поэт эсе, кесини халкъына, аны адетине, тёресине, намысына, культурасына алай сакъ болургъа керекди, алгъын таулула отжагъада отларын ёчюлтмезге сакъ болгъанча». Бу сёзлени юлгюге келтиргеними себеби, халкъ, артыгъыракъ да миллет культурабыз ючюн жууаплы адамла. Кязимча, Къайсынча адамларыбызны намысларына, адетлерибизге, тёрелерибизге сакъ болургъа керекдиле.

А. МАММЕЕВ,
Ташлы Тала эл.

Редакциядан: Биз бу материалны А. Маммеев айтхан затланы барысы да тюздюле деген акъылда басмаламайбыз. 24-чю ноябрде Къайсын Кулиевге аталгъан ингирде оюмлу сёзле да айтылгъандыла, ким да сюйюп тынгыларча жырла да жырланнгандыла. Болса да аллай ингирле тынгылы хазырланыргъа, жыйылгъанланы араларында бир-бир жолдашла намыса, сыйгъа сагъыракъ болургъа — низамгъа бузукълукъ этмезге кереклиси уа баямды.

Алим Маммеев редакциягъа жиберген письмону юсюнден а къайсы бирибиз да сагъыш этгенликге хатасы жокъду.

Елисей ёзенле — Франция-ны историясындан не аз да хапары болгъан ол сёзлени эшитгенлей Парижни баш орамларындан бирин эсине тюшюрлюкдю. Франция Республиканы президентини резиденцилсы — Елисей дворец да андады (суратда).

ТАСС-ны сурат хроникасы.

Эришип ашагъанды

Ингилизли студент-зоолог Дерин Бекер эришип 100 чабакъ къурт ашагъанды. Бекер айтханнга кёре, чабакъ къуртланы ашагъан бек къыйын эм жийиргенчлиди. Алай 500 фунт стерлинг ол къыйынлыкъланы барын да унутдурады.

БАЛЛАДА — *АКЪБАЙЛАНЫ Азрет*

Огъурлулукъну юлешген жюрек

АТЛЫ

Жазны чагъы къанат жаяды жерге.
Тау башладан кюню нюрю тиеди.
Учхун болуп келген бир атлыны кёрюп,
Таулу Ахия жамчысын гузаба киеди.

Туман чачылып азайды ёзен,
Хар не да ариулукъгъа бёленнгенди.
Кесин тыялмай, узакъдан бир насып,
Тауда къошха къууанчны келтиргенди.
— Сюйюнчю! Ой алан, жаш туугъанды
санга.
Къууаналла жууукъ — тенг, эл
жамауат.
Бир огъурлу ат аталгъанды анга,
Ахшы улан, махтаулу болсун —
Мухаммат!

Бурундан келген сейирди бу адет;
Сабий жаратылса — юй жарып
тебирейд.
Ата, ананы тилеклери толуп,
Дуния алагъа бир сейир кёрюнед...

ТУУГЪАН ЖЕРИНГ — БЕШИГИНГ

Суула — тауушлу, таула — суула
суратла,
Омакъ тейри къылыч кёзлеге кёрюнед,
Табигъат — жашнауунда, кюн
тыякълада
Ана белляуда журтунг эшитилед.

Жазыу аямай хынылыкъ салгъанда,
Къыйынлыкъ чекгенди сабий жюрегинг.
Журтунгдан кенгде болгъан кюнледе да
Кирсизлей къалгъандыла сезимлеринг...

Ашыкъдынг ёсерге, къууандынг
жашаугъа,
Сукъланып къарадынг ахшамгъа, акъ
тангнга.
Кёл салдынг таугъа, сый бердинг
адамгъа,
Минг бюсюреу, сени тапхан анагъа!

АНА КЕЗЛЕ

Хар къуру келсем бу
огъурлу арбазгъа,
Къууатлыды, чууакъды кёк.
Кёрюрге излей хурметли
ананы
Жюрек тарала, тебеди бекден бек.

Тангла атадыла, кюн чомарт
тиед,
Къууанчлы ойнайла арбазда
сабийле.
Былайда ненча кере
алгъыш айта,
Жылыу бере, тюбегеннге
ана кёзле...

Кёгюрчюнле юйюрсюнелле былайгъа,
Онгсунуп къарайла ашхам
жулдузла.
Унутулмайдыла сюйдюмлю ананы,
Сый берип сагъыналла кёп адамла

О, сюйдюмлю, огъурлу ана кёзле!
Къууат салгъансыз
огъурлу арбазгъа.
Аны ючюн тёгюлед бу сейир жарыкъ
Былайдан адамлагъа ырахатлыкъгъа...

АХЫРГЪЫ КЕЧЕ ШАХАРДА

Жайгъы кече бир шошду,
Тауушсуз тёгерек.
Ауур бушууну жерден
Алгъанча кёрюнед кёк.

Сен жюрюучю орамны
Аяз желчик сылайды.
Хар ким да эшитирча,
Мудах юйюн согъады.

Тау этекде шахарчыкъ
Санга кемсиз къайгъырад.
Сени ахыр кеченги
Жулдузладан жасагъанд.

Санга тарала, ачыйдыла,
Адамла сагъышлыдыла.
Ахыр ючюнги сакълай,
Таула да мудахдыла.

Бешик жырынгы жырлай,
Теберди суу сарнайды.
Ай арбаз бла хапарлаша,
Вийикден ол да къайгъырады.

Акъ танг атад, сагъаяд шахар
Сен а ырахат жукълай.
Адамла сенден кёз алмай,
Турадыла поэтге жылай.

Ахыргъы жол сакълайды,
Огъурлу устазым, сени,
Сюйген тауларынг жылай,
Эрителле жюреклени...

Ким да кюсеп къарайды,
Танысгъын сенден алыргъа,
Бир кёп адам жыйылгъанд,
Ахыргъы жолгъа ашырыргъа...

КЪЫЛ КЪОБУЗ

Къабыргъагъа тагъылып турады,
Жашаугъа сюйюне
къыл къобузунг,
Жылы къолла тартыучу
къылла,
Сарнайла кюйле, эшитиледи
бизге жырынг...

Къыл къобузунгу биргенге алып,
Кёп жерде жоллада айланнганса.
Адамланы солута, сагъышларын чача
Ахшы сезимле, ариулукъ узатханса.

О, жан салыучу къыллагъа
акъылман!
Жырны къанатларын кёрген
къайдаса!?...
Ташха, хансха, къанатлыгъа да
сый бере,
Сюйген тауларынг, адамланы,
багъалатханса.

О, къыл къобуз! Ыразыдыла кёпле
санга,
Юйюрге къууанч салып тураса
ма сен,
Жетишмейди къачынгы жазарча
тилим,
Иенгича танысылай, ийнакълайма
мен.

Суу боинунда пирамида

Кёп болмай италиячы геологла Рено черекни жагъасында бир къужур мекямны эслегендиле. Ол адам къолу бла ишленмегенди, аны табигъат кеси жасагъанды. Сёз бир ненча миинг жыл мындан алгъа сюелген таш пирамиданы юсюнден барады. Аны бийиклиги 25 метрди. Пирамиданы «бёркю» бек къаты къая ташладан къуралгъанды. Аны себепли кёп жылланы ичинде пирамиданы къаты желле, жаууна да бузалмагъандыла.

Велосипед бла — юзмез аулакъда

Жер юсюнде бек уллу юзмез аулакъны — Сахараны юсю бла ётерге кёп жолоучу юсегенди эм юрешгенди. Ол санда, жангыз жолоучула, бир бёлек адам бирге да болгъандыла. 50-жыллыкъ белгиячы Бруно Юртекан а ол уллу юзмез аулакъны велосипед бла ётюп, Дакаргъа келгенди. Исси эм къыйын жоллада ол ай бла жарымгъа 1400 километрни къыдыргъанды. Бруно Африканы юзмез аулакъларын хорлап ётген биринчи бельгиячыды.

(Ара журналладан бла газетледен).

Асфальтны жангы тюрлюсю

Голландияда, Бельгияда, Великобританияда эм ФРГде асфальтны жангы тюрлюсюн сынау бардыладыла. Жангы асфальтны башхалыгъы — аны юсю бла машина баргъанда, таууш эки кере аз болады. Жангы асфальтны составында — асфальт, кварц эм базальт бардыла. Аны ичиде бош жерлери кёп болгъаны себепли таууш иги тунчукъдурадыла, машинала къалын кюйюзню юсю бла баргъанча жумушакъ барадыла. Жангы асфальт алгъынгы асфальтдан эсе иги да учуздуды.

Суу боинунда пирамида

Кёп болмай италиячы геологла Рено черекни жагъасында бир къужур мекямны эслегендиле. Ол адам къолу бла ишленмегенди, аны табигъат кеси жасагъанды. Сёз бир ненча миинг жыл мындан алгъа сюелген таш пирамиданы юсюнден барады. Аны бийиклиги 25 метрди. Пирамиданы «бёркю» бек къаты къая ташладан къуралгъанды. Аны себепли кёп жылланы ичинде пирамиданы къаты желле, жаууна да бузалмагъандыла.

Велосипед бла — юзмез аулакъда

Жер юсюнде бек уллу юзмез аулакъны — Сахараны юсю бла ётерге кёп жолоучу юсегенди эм юрешгенди. Ол санда, жангыз жолоучула, бир бёлек адам бирге да болгъандыла. 50-жыллыкъ белгиячы Бруно Юртекан а ол уллу юзмез аулакъны велосипед бла ётюп, Дакаргъа келгенди. Исси эм къыйын жоллада ол ай бла жарымгъа 1400 километрни къыдыргъанды. Бруно Африканы юзмез аулакъларын хорлап ётген биринчи бельгиячыды.

(Ара журналладан бла газетледен).

Дунияда болум

УШКОКНУ АРТХА САЛЫП, КЮРЕШНИ БАРДЫРЫРГЪА

1990 жылны 2-чи январы... Иордан черекни запад жаны, Рам эл. Эртденликде 8 сагъат. Элни ара майданында жюзле бла палестиначыла. 9 сагъатха ала мингден аслам боладыла. Къоллларында «Хорламгъа жетгинчи революция», «ООП-ну байрагъыны тюбюнде жалынчакъсыз Палестинаны къурагъра», «Ууучлауну низамына угъай» деген жазыулары бла транспарантла. Ергеде Палестинаны юч тюрсюнлю байракълары чайкъаладыла, Ясир Арафатны суратлары кётюрюледиле. 9 сагъат 45 минут — Рамгъа Израилни аскер грузовиклерини колоннасы суху киреди. Мычымай кетигиз деген буйрукъ. Жыйылгъанла шоп боладыла, алай чачылмайдыла.

Дагъыда беш минут озгъанлай биринчи ушкок атылгъан тауушла эшитиледиле. Майдан ачы къычырыкъладан эм къаргъышладан толады. Кеслерини юйсюзлюклери бла жаныуарлыкъ этген солдатла къолларында сауутлары болмагъан адамланы марап атадыла. 10 сагъат 20 минут — тёрт школчу ёлтюрюледи. 27-си жарады болады. Адамла чачыладыла.

11 сагъат 15 минут— Рамны ара орамында солдатлары бла грузовикле энтда турадыла, юйлени къозгъайдыла, адамланы тутадыла, элни узакъ орамкъыларында уа куфиялагъа чулгъаниган палестиначыла жыйыладыла, биягъы къоллларында Арафатны суратлары эм «Хорламгъа жетгинчи революция» деген жазыуларыбла транспарантла, 12 сагъатда караттелни подразделениялырына къажау биягъы сауутланмагъан, алай мурат ларына жетерге таукел минге жууукъ адам сюеледи. Солдатла таба ташла, къанга сыныкъла, къуру шешала атыладыла. Алагъа жуугъа автомат тауушла эшитиледиле...

Ол израилчи ууучлаучуланы низамына къажау сюгген палестиналы къозгъалыуну жангыз бир кесегиди. Болса да аллай ишле хар заманда болмаучудула. 2-чи январда Израиль ууучлагъан арабла жерледе къажаулукъну палестиналы къымылдауу башланиганлы 25-жыллыгъы белгилене эди. Палестиначыла кеслери да анга революцияны жыллыгъы деп айтадыла.

Палестиналы арабла халкъыны историясы — ол кюрешни историясыды.

1947 жылда ноябрь айда ООН-ну Генеральный Ассамблеясыны оноуу бла Британияны территориясыны алгъынгы протекторатында эки къырал къуралгъан эди: чюйютлю — Израиль эм арабла — Палестина. Артдагъына дуния жарыгъын кёрюрге тюшмей къалгъанды. Аны себепли 1948 жылда болгъан араб-израиль урушну хатасындан арабла къыралны жерин толусунлай израилчиле ууучлагъандыла. Палестинаны халкъыны бир жартысы къоншу арабла къыраллада къачхынчылача, бир жартысы уа душман ууучлагъан къыралны халкъыча турадыла.

Ууучлаучула бла кюрешни биринчи кесеги, Палестинаны шёндюгю башчысы Ясир Арафат айтханнга кёре, палестиначы патриотланы панараб миллетчиликни принциплери жанлы болуулары бла белгиленнгенди. Алагъа ол: «Араб къыралланы кючлендириу — Палестинаны жалынчакъсызлыгъыны гарантиясыды» деген магъанаиы тута эди. Жюз мингле бла бийик билимли, фахмулу палестиначыла: аскерчиле, инженерле, къурулушчула, устазла, уста ишчиле кеслерини усталыкъларын, къол къыйынларын эм жашауларын да ол муратны толууына салгъандыла. Алай заман бара эди, регионда кюч жаны бла уа арабланы онглу болмай эдиле. Ууучланнган жерлени бир болуп артха къайтарыу умут толмай эди...

50-чи жылланы ахырында Палестинаны патриотларыны арасында не болса да артха созмай, ууучлаучу бла сауутланнган кюреш бардырыргъа деген чакъырыу жаратылгъан эди. Ол мурдорда 60-чы жыллада кёп палестиналы организацияла къураладыла, аланы сауутланнган кючлери жыйыщдырыладыла. Бек уллу эм заманына кёре биринчи Фатх къуралады, анга башчылыкъны ООП-ну исполкомуну шендюгю председатели Ясир Арафат этеди. Аны тёгерегине башхала да жыйыладыла. Палестинаны азатлау организациясы — палестиналы революциягъа башчылыкъ этген биримдирген орган къуралады.

Ол заманлада израилчи ууучлаучулагъа къажау сауутланы хайырланнган жангыз къошудагъы араб къыралланы жерлериндеи келген партизан къозгъалыула эдиле. Аллай операцияладан бирин ФАТХ-ны отряды 1965 жылны 2-чи январында бардыргъан эди, ол палестиналы сопротивленияны башланыуун кюнюча белгиленеди. Алай тюзлюк ючюн айтыргъа керекди, палестиначыланы сауутланнган акциялары хар заманда да израилчи аскерлени бёлюмлерине къажау этилип турмагъандыла. Террорист амалла, сёзсюз, тюзлюклю эм халал муратны — кеслерини Туугъан журтларын къайтарыу муратны аз кере бузмагъандыла. 60—70-чи жыллада Палестинаны башчылары тактиканы сайлагъанда жангылычла этгенди кёбюсюнде къыйынлыкъларга келтирген. Самолётланы сюрюу, израилчи школчула баргъан автобусланы чачдыргъыу, ахырында Мюнхенде бардырылгъан Олимпиада оюнланы заманында Израилни спорт делегациясын къыргъыу.

Болса да палестиначы башчыла хар заманда да, кюрешни андан да бек иги формаларын бла амалларын излегенлерин, бир бирледе уа бек кёп къыйын салып излегенлерин белгилемей къояргъа жарамаз. 80-чи жылла, кёп затда тюрленнулени жыллары болгъандыла, палестиначы башчыла бир жангыз тюз сайлам этедиле — проблемаиы политика амал бла тамамлау. Палестиналы миллет советини Алжир сессиясыны оноулары, къачхынчылыкъда парламент дуния жамауатдан ыразылыкъ тапхандыла. Сессияда Палестина къырал къуралгъаныи онла бла къырала тюзге санайдыла.

1987 жылны 9-чу декабринде Газа секторда болгъан студент къозгъалыула интифаданы, битеу халкъ къозгъалыуну башланнган кюнюча белгиленеди. Битеу дуниягъа белгили болгъанды: Туугъан журтлары ючюн кюреш бардыргъан палестиналы патриотла — ол террористлени къауумы, не да эмигрант политикле тюйюлдюле, ол битеу халкъды. Ол заманда этиген оноуну — сауутсуз чыгъаргъа деген чакъырыуну магъанасына шёндю багъа берген къыйыныды. Ташланы революциясы кёргюзтгенди: сауутланмагъан халкъ ууучлаччуну аскер-полиция машинасы бла кюреш бардырады.

Андрей МАЛЯРОВ,
ТАСС-ны корр.

Кавр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ШАБАТ КЮН

6-чы января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

16.55 — Тамата классда окъугъанлагъа. «Пять дней и один вечер». Телефильм. 17.30 — «Жазыучула бла тюбешиуле». Экинчи Лескен элден бери (къабарты тилде). 18.20 — «Школда ишни жангыча къурау». Кичибалыкъ эл (малкъар тилде). 18.40 — «Урунууну къоруулау: проблемала эм оноула». Нальчикде кёп вольтлу аппаратура завод. 19.10 — «Халкъ контроль — ишде». Обществолу ашазыкъ (къабарты тилде). 19.40 — Телевизор дерс. Малкъар тил. 2-чи январда бериую къайтарыу. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Ыйыкъ». Информация обозрение (къабарты тилде). 20.30 — «Случай беспощаден». Илму-популярный фильм. 20.35 — «Келир ыйыкъда къарагъыз». Къабарты-Малкъарны телевиденияны берилуларини юсюнден.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — «Анам, атам эм мен». 9.00 — Музыка. 9.15 — «Образ». 10.05 — Мультфильм. 10.15 — Киноафиша. 11.15 — «Камбоджа — бюгюн». Киноочерк. 11.50 — Кинообозрение. 12.50 — «Батальоны просят огня». Суратлау фильм. 1-чи эм 2-чи серияла. 15.15 — «Крок» анимационный кино. 15.45 — «Вам и не снилось». Суратлау фильм. 17.25 — «Тейри къылыч». (Камбоджа). 17.40 — Халкъла аралы панорама. 18.25 — Режиссёр А. Тарковскийни фильмлери. «Жертвоприношение». 1-чи эм 2-чи серияла. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Аншлаг, аншлаг». 23.10 — Алла Пугачеваны жыр театры.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Доброго вам здоровья». Кърымны экологиясы. 8.50 — «Тайна «Черных дроздов». Суратлау фильм. 10.25 — Мультфильм. 11.05 — Сабийлеге «Бронзовая птица» деген суратлау фильм. 12.10 — Баскетбол. 13.10 — «Достойны ль мы своих наследий. 14.20 — Виктор Тихонов бла танышыу. 15.50 — «Директор горячей точки». Документли фильм. 16.40 — «Спорт барыбызгъа да». 20.40 — «Музыкалы телеабонемент». 21.30 — Документли фильм. 22.50 — Духовой музыканы концерти. 00.50 — Кечеги сеанс. «Господин оформитель». Суратлау фильм.

БАШ КЮН

8-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

20.00 — «Республиканы кюню». 20.25 — Халкъла аралы обозрение (къабарты тилде). 20.35 — «Сейирлик къадарлары болгъан адамла бла тюбешиуле». З. Акъболатов (малкъар тилде). 21.00 — А. Хакуашевге — 60 жыл (къабарты тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 11.00 — Концерт. 11.30 — «Стоп-кадр». Илму-популярный киноообозрение. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Мой друг — лошадь». Илму-популярный фильм. 9-чу эм 10-чу сериялары. 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Суратлау фильм. 5-чи сериясы. 16.35 — Концерт. 16.55 — «Дело хозяйское» деген документли телефильмни премьерасы. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат. 18.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Шок». «Атлауучла» деген программагъа приложение. 19.40 — Поэзияны минутлары. 19.45 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 2-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Мир Улановой». Документли телефильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

00.00 — В. И. Ленин атлы Совет сабий фондну телемарафону. 21.30 — «Зелёный фургон». Суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 22.35 — Хоккей. «Чикаго блэк хоукс» (АБШ) — ЦСКА, АБШ-дан берну.

ГЕУЮРГЕ КЮН

9-чу января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Школда ишни жангыча къурау» (къабарты тилде). 17.50 — «Papa». Документли фильм. 18.05 — Огъары Курп элни къартларына жарашдырылгъан концерт (къабарты тилде). 18.45 — «В семье растет дочь». Илму-популярный фильм. 18.55 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 7-чи бериу. 19.15 — Сабийлеге ингирги жомакъ. 19.25 — «Республиканы кюню». 19.50 — «Телевизоргъа къарауучуланы сорууларына жууап бередиле...» Бериуге КПСС-ни обкомуну секретары Б. М. Зумакулов къатышады (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 2-чи эм 3-чю сериялары. 9.45 — Мультфильмле. 10.05 — Сабийлеге берилген сагъат. 11.05 — «Ол болгъанды... болгъанды...» 11.25 — Киноафиша. 12.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Мой друг — лошадь». Илму-популярный фильм. 11-чи, 12-чи эм 13-чю сериялары. 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Суратлау фильм. 6-чы сериясы. 16.35 — Документли фильмле. 17.15 — «Салам, музыка». 18.00 — «Объектив». 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Мне снится дом». Телеочерк. 19.35 — Халкъ макъамла. 19.50 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 3-чю сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Ишни жангыча къурау: проблемала эм оноула». 22.45 — Фестивалла, конкурсла, концертле. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.20 — «Бизни бла бирге эт, бизнича эт, бизден да иги эт». ГДР-ден берну. 9.20, 10.20 — Француз тил. 9.50 — «Династия Дуровых». Документли телефильм. 10.50 — Сабийлеге «Последнее лето детства» деген суратлау фильм. 1-чи сериясы. 11.55 — Хоккей. 13.55 — «О тебе». Суратлау фильм. 20.50 — Концерт. 21.30 — «Зеленый фургон». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 22.45 — «Поэт, море и вдохновение». Фильм-концерт.

БАРАЗ КЮН

10-чу января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — «Энчи иелик эм самоуправление» (къабарты тилде). 17.50 — «Тейри къылыч». Литература-художестводу журнал (малкъар тилде). 30-чу декабрде бериую къайтарыу. 18.50 — «Юйюрню насыбы» (къабарты тилде). 19.25 — «Сквозь стекло». Илму-популярный фильм. 19.35 — «Республиканы кюню». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Всё предусмотрено». Фильм-реклама. 20.20 — «Жыр эм эсде тутуу». З. Сарбашев (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — «Салам, музыка». 9.15 — «Вокруг света». Альманах. 10.15 — «Тейри къылыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммаланы Халкъла аралы фестивалы. (Камбоджа). 10.30 — Хоккей. «Филадельфия флайерз» (АБШ) — ЦСКА. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Мой друг — лошадь». Илму-популярный фильм. 14-чю, 15-чи сериялары. 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Суратлау фильм. 7-чи сериясы. 16.45 — Мультфильм. 16.55 — «Бир адам да кёчерге сюймей эди». Совет немецлилени къыралдан кетиулери бла байламлы проблемаланы юсюнден. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат. 18.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Хоккей. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Ромео и Джульетта». Фильм-балет. 23.10 — «Мен сизге жырлайым». Концерт. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — Художник П. Кориин музей-фатары. 9.00, 11.15 — Немец тил. 9.30 — Останкинону Концерт студиясында РСФСР-ни сыйлы артисти А. С. Пономарев бла тюбешиу. 11.45 — Сабийлеге «Последнее лето детства» деген суратлау фильм, 2-чи эм 3-чю сериялары. 13.55 — Сабийлеге жаныуарланы юслеринден. 14.25 — «Прошлогодняя кадриль». Суратлау телефильм. 17.00 — «Прелюдия». Документли фильм. 17.25 — Жолда жюрюню къоркъуусуулугъу ючюн. 21.00 — «Унутулмаздыкъ музыкалы пигирле». 21.30 — «Иван Грозный». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 23.15 — Концерт.

ОРТА КЮН

11-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

18.10 — «Тамаша». Сабийлеге тележурнал (малкъар тилде). 18.55 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 8-чи бериу. 19.20 — «Каждый десятый». Документли фильм. 19.30 — «Республиканы кюню». 19.50 — «Керти затланы кёргюзтген объектив». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Душа милосердия». Документли фильм. 20.25 — «Спорт барыбызгъа да». 20.40 — «Музыкалы телеабонемент». 21.30 — Документли фильм. 22.50 — Духовой музыканы концерти. 00.50 — Кечеги сеанс. «Господин оформитель». Суратлау фильм.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — «Анам, атам эм мен». 9.00 — Музыка. 9.40 — Мультфильм. 9.55 — «Ромео и Джульетта». Фильм-балет. 11.25 — Сабийлеге берилген сагъат. 12.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 12.30 — Заман. ТСН. 13.30 — Концерт. 15.55 — Документли фильмле. 16.35 — «Музыкалы хазна» — С. Рахманиновну романсларыны концерти. 17.25 — «Объектив». 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Мне снится дом». Телеочерк. 19.35 — Халкъ макъамла. 19.50 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 3-чю сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Ишни жангыча къурау: проблемала эм оноула». 22.45 — Фестивалла, конкурсла, концертле. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.20 — «Бизни бла бирге эт, бизнича эт, бизден да иги эт». ГДР-ден берну. 9.20, 10.20 — Француз тил. 9.50 — «Династия Дуровых». Документли телефильм. 10.50 — Сабийлеге «Последнее лето детства» деген суратлау фильм. 1-чи сериясы. 11.55 — Хоккей. 13.55 — «О тебе». Суратлау фильм. 20.50 — Концерт. 21.30 — «Зеленый фургон». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 22.45 — «Поэт, море и вдохновение». Фильм-концерт.

Баш кюн

8-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

20.00 — «Республиканы кюню». 20.25 — Халкъла аралы обозрение (къабарты тилде). 20.35 — «Сейирлик къадарлары болгъан адамла бла тюбешиуле». З. Акъболатов (малкъар тилде). 21.00 — А. Хакуашевге — 60 жыл (къабарты тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 11.00 — Концерт. 11.30 — «Стоп-кадр». Илму-популярный киноообозрение. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Мой друг — лошадь». Илму-популярный фильм. 9-чу эм 10-чу сериялары. 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Суратлау фильм. 5-чи сериясы. 16.35 — Концерт. 16.55 — «Дело хозяйское» деген документли телефильмни премьерасы. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат. 18.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Шок». «Атлауучла» деген программагъа приложение. 19.40 — Поэзияны минутлары. 19.45 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 2-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Мир Улановой». Документли телефильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

00.00 — В. И. Ленин атлы Совет сабий фондну телемарафону. 21.30 — «Зелёный фургон». Суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 22.35 — Хоккей. «Чикаго блэк хоукс» (АБШ) — ЦСКА, АБШ-дан берну.

ГЕУЮРГЕ КЮН

9-чу января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Школда ишни жангыча къурау» (къабарты тилде). 17.50 — «Papa». Документли фильм. 18.05 — Огъары Курп элни къартларына жарашдырылгъан концерт (къабарты тилде). 18.45 — «В семье растет дочь». Илму-популярный фильм. 18.55 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 7-чи бериу. 19.15 — Сабийлеге ингирги жомакъ. 19.25 — «Республиканы кюню». 19.50 — «Телевизоргъа къарауучуланы сорууларына жууап бередиле...» Бериуге КПСС-ни обкомуну секретары Б. М. Зумакулов къатышады (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 2-чи эм 3-чю сериялары. 9.45 — Мультфильмле. 10.05 — Сабийлеге берилген сагъат. 11.05 — «Ол болгъанды... болгъанды...» 11.25 — Киноафиша. 12.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Мой друг — лошадь». Илму-популярный фильм. 11-чи, 12-чи эм 13-чю сериялары. 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Суратлау фильм. 6-чы сериясы. 16.35 — Документли фильмле. 17.15 — «Салам, музыка». 18.00 — «Объектив». 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Мне снится дом». Телеочерк. 19.35 — Халкъ макъамла. 19.50 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 3-чю сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Ишни жангыча къурау: проблемала эм оноула». 22.45 — Фестивалла, конкурсла, концертле. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.20 — «Бизни бла бирге эт, бизнича эт, бизден да иги эт». ГДР-ден берну. 9.20, 10.20 — Француз тил. 9.50 — «Династия Дуровых». Документли телефильм. 10.50 — Сабийлеге «Последнее лето детства» деген суратлау фильм. 1-чи сериясы. 11.55 — Хоккей. 13.55 — «О тебе». Суратлау фильм. 20.50 — Концерт. 21.30 — «Зеленый фургон». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 22.45 — «Поэт, море и вдохновение». Фильм-концерт.

БАРАЗ КЮН

10-чу января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — «Энчи иелик эм самоуправление» (къабарты тилде). 17.50 — «Тейри къылыч». Литература-художестводу журнал (малкъар тилде). 30-чу декабрде бериую къайтарыу. 18.50 — «Юйюрню насыбы» (къабарты тилде). 19.25 — «Сквозь стекло». Илму-популярный фильм. 19.35 — «Республиканы кюню». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Всё предусмотрено». Фильм-реклама. 20.20 — «Жыр эм эсде тутуу». З. Сарбашев (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — «Салам, музыка». 9.15 — «Вокруг света». Альманах. 10.15 — «Тейри къылыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммаланы Халкъла аралы фестивалы. (Камбоджа). 10.30 — Хоккей. «Филадельфия флайерз» (АБШ) — ЦСКА. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Мой друг — лошадь». Илму-популярный фильм. 14-чю, 15-чи сериялары. 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Суратлау фильм. 7-чи сериясы. 16.45 — Мультфильм. 16.55 — «Бир адам да кёчерге сюймей эди». Совет немецлилени къыралдан кетиулери бла байламлы проблемаланы юслеринден. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат. 18.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Хоккей. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Ромео и Джульетта». Фильм-балет. 23.10 — «Мен сизге жырлайым». Концерт. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — Художник П. Кориин музей-фатары. 9.00, 11.15 — Немец тил. 9.30 — Останкинону Концерт студиясында РСФСР-ни сыйлы артисти А. С. Пономарев бла тюбешиу. 11.45 — Сабийлеге «Последнее лето детства» деген суратлау фильм, 2-чи эм 3-чю сериялары. 13.55 — Сабийлеге жаныуарланы юслеринден. 14.25 — «Прошлогодняя кадриль». Суратлау телефильм. 17.00 — «Прелюдия». Документли фильм. 17.25 — Жолда жюрюню къоркъуусуулугъу ючюн. 21.00 — «Унутулмаздыкъ музыкалы пигирле». 21.30 — «Иван Грозный». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 23.15 — Концерт.

ОРТА КЮН

11-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

18.10 — «Тамаша». Сабийлеге тележурнал (малкъар тилде). 18.55 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 8-чи бериу. 19.20 — «Каждый десятый». Документли фильм. 19.30 — «Республиканы кюню». 19.50 — «Керти затланы кёргюзтген объектив». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Душа милосердия». Документли фильм. 20.25 — «Спорт барыбызгъа да». 20.40 — «Музыкалы телеабонемент». 21.30 — Документли фильм. 22.50 — Духовой музыканы концерти. 00.50 — Кечеги сеанс. «Господин оформитель». Суратлау фильм.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — «Анам, атам эм мен». 9.00 — Музыка. 9.40 — Мультфильм. 9.55 — «Ромео и Джульетта». Фильм-балет. 11.25 — Сабийлеге берилген сагъат. 12.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 12.30 — Заман. ТСН. 13.30 — Концерт. 15.55 — Документли фильмле. 16.35 — «Музыкалы хазна» — С. Рахманиновну романсларыны концерти. 17.25 — «Объектив». 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Мне снится дом». Телеочерк. 19.35 — Халкъ макъамла. 19.50 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 3-чю сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Ишни жангыча къурау: проблемала эм оноула». 22.45 — Фестивалла, конкурсла, концертле. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.20 — «Бизни бла бирге эт, бизнича эт, бизден да иги эт». ГДР-ден берну. 9.20, 10.20 — Француз тил. 9.50 — «Династия Дуровых». Документли телефильм. 10.50 — Сабийлеге «Последнее лето детства» деген суратлау фильм. 1-чи сериясы. 11.55 — Хоккей. 13.55 — «О тебе». Суратлау фильм. 20.50 — Концерт. 21.30 — «Зеленый фургон». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 22.45 — «Поэт, море и вдохновение». Фильм-концерт.

ыладела. Арафатны суратлары эм «Хорламгъа жетинчи революция» деген жазуларды бла транспарантла, 12 сагъатда карателлени подразделениялары къажау биягъы сауутланмагъан, алай мураторына жетерге таукел минге жууукъ адам сюеледи. Солдатла таба ташла, къанга сыныкъла, къуру шешала атыладыла. Алагъа жууапха автомат тауушла эшитиледиле...

Ол израилчи уучлаучуланы низамына къажау сюелген палестинаны къозгъалыуну жангы бир кесегиди. Болса да аллай ишле хар заманда болмаучудула. 2-чи январда Израиль уучлагъан араблы жерледе къажаулукъну палестиналы къылмыдауу башланнганлы 25-жыллыгъы белгилене эди. Палестиначыла кеслери да анга революцияны жыллыгъы деп айтадыла.

Палестиналы араблы халкъны жамауатдан ыразылыкъ ташландыла. Сессияда Палестина къырал къуралгъаныны оппа бла къыралла тюзге санайдыла.

1987 жылны 9-чу декабринде Газа секторда болгъан студент къозгъалыула интифаданы, битеу халкъ къозгъалыуну башланнган кюнюча белгиленеди. Битеу дуниягъа белгили болгъанды: Туугъан журтлары ючюн кюреш бардыргъан палестиначы патриотла — ол террористлени къауурму, не да эмигрант политикле тюйюлдюле, ол битеу халкъды. Ол заманда этилген оноуну сауутсуз чыгъаргъа деген чакъырыуну магъанасына шёндюю багъа берген къыйынды. Ташланы революциясы кёргюзтгенди: сауутланмагъан халкъ ууучлаууну аскер-полиция машинасы бла кюреш бардырады.

Андрей МАЛЯРОВ,
ТАСС-ны корр.

Канр.

Колумбияны правительствосу наркомафиягъа къажау бардыргъан уруш планетаны кёп жерлерине жайылгъанды. Сёз ючюн, Мадридни полициясы Колумбиядан Испаниягъа жиберилген 400 килограмм таза кокаинни табып сыйыргъанды.

СУРАТДА: наркотиклери бла Колумбиядан жиберидген контейнерде болгъан затла.

Сурат ЭФЭ-ни бла ТАСС-ныды.

Иржи Динстбир бла

«1969 жылдан сора кече къалауур болуп ишлегенди, арт заманда уа — от этнучю болуп тургъанды, политика кёз къарамы ючюн тутулгъанды». «Партиядан къысталгъанды, политика кёз къарамы ючюн сюдге кёп кере тюшгенди». Сизни аллыгъызда Чехословакияны эки жангы башчысыны — тыш къыралла бла ишлени министри Иржи Динстбирни бла Басма эм информация жаны бла Федеральный управлениясы председатели Мирослав Кусыйни биографияларындан тизгинле, туугъан да ала 1937 эм 1931 жыллада этгендиле.

Аланы жашау жолларында бирге ушагъан жерле кёпдюле. Экиси да Прагада Карлов университни философия факультетин бошайдыла, сора белгили журналистле боладыла. «Праганы жаз башында» Иржи Динстбир чехословаклы радиону тыш политика

Мирослав Кусый: от этиучюден—министрге

вопросла жаны бла комментатору болгъанды. Мирослав Кусый а Словакияны Компартиясыны Ара Комитетини идеология бёлюмюне башчылыкъ этгенди. Экиси да КПЧ-ны член билетлеринден кёп бармай. Варшава Договорну къыралларыны «интернационал болушлукларындан» сора — Иржи 1969 жылда, Мирослав а бир жыл кечиракъ айырыладыла.

«Тышындан къатышыу чехословаклы къуллукъчуланы ишлерине къаллай болса да тюрлениуле кийирирге боллукъду, алай алагъа халкъ баргъандан башха жол табыллыкъ тюйюлдю», — дегенди Мирослав Кусый 1969 жылда ыйыкъ сайын чыгъыучу «Свет» газетге берген интервьюсунда. Ол заманланы юсюнден шёндюгю чехословаклы басманы башчысыны кёз къарамын 1969 жылны 25-чи октябринден «Братиславская правда» кёргюзтгенди: «М. Кусый кесини статьяларында партияны государводан айырыуну, аны бла битеу жашаугъа башчылыкъ этерге эркинлигин сыйырыуну къаты излейди, «демократия социализмни» пропагандалайды».

Тыш къыралла бла ишлени жангы министри Иржи Динстбирни кёз къарамыны юсюнден «Хартия-77» деген — ишни жангыча къурау заманла жетгинчи правительствогъа къажау организациягъа, аны бла бирге уа «Граждан форумгъа» тири къатышханы неден да ачыкъ айтады.

Владимир САПРОНОВ.
(ТАСС).

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

БАРАЗ КЮН

10-чу января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — «Энчи иелик эм самоуправление» (къабарты тилде). 17.50 — «Тейри кыйлыч». Литература-художестводу журнал (малкъар тилде). 30-чу декабрде бериую къайтарыу. 18.50 — «Юйюрню насыбы» (къабарты тилде). 19.25 — «Сквозь стекло». Илму-популярный фильм. 19.35 — «Республиканы кюню». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Всё предусмотрено». Фильм-реклама. 20.20 — «Жыр эм эсде тутуу». З. Сарбашев (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — «Салам, музыка». 9.15 — «Вокруг света». Альманах. 10.15 — «Тейри кыйлыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммаланы Халкъла аралы фестивалы. (Камбоджа). 10.30 — Хоккей. «Филадельфия флайерз» (АБШ) — ЦСКА. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Мой друг — лошадь». Илму-популярный фильм. 14 чю, 15-чи сериялары. 15.30 — «В поисках капитана Гранта». Суратлау фильм. 7-чи сериясы. 16.45 — Мультфильм. 16.55 — «Бир адам да кёчерге сюймей эди». Совет немецлилени къыралдан кетиулери бла байламлы проблемаланы юсюнден. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат. 18.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Заман. ТСН. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Ромео и Джульетта». Фильм-балет. 23.10 — «Мен сизге жырлайым». Концерт. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — Художник П. Кориннн музей-фатары. 9.00, 11.15 — Немец тил. 9.30 — Останкинону Концерт студиясында РСФСР-ни сыйлы артисти А. С. Пономарев бла тюбешиу. 11.45 — Сабийлеге «Последнее лето детства» деген суратлау фильм. 2-чи эм 3-чю сериялары. 13.55 — Сабийлеге жаныуарланы юслеринден. 14.25 — «Прошлогодняя кадриль». Суратлау телефильм. 17.00 — «Прелюдия». Документли фильм. 17.25 — Жолда жюрюню къоркъуусузлугъу ючюн. 21.00 — «Унутулмазлыкъ музыкалы ингирле». 21.30 — «Иван Грозный». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 23.15 — Концерт.

ОРТА КЮН

11-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

18.10 — «Тамаша». Сабийлеге тележурнал (малкъар тилде). 29-чу декабрде бериую къайтарыу. 18.45 — «Зураб Нижарадзе. Диалоги». Илму - популярный фильм. 19.00 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 9-чу декабрде бериую къайтарыу. 19.20 — «Каждый десятый». Документли фильм. 19.30 — «Республиканы кюню». 19.50 — «Керти затланы кёргюзтген объектив». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Душа милосердия». Документли фильм. 20.25 — «Спорт барыбызгъа да» (къабарты тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 4-чю сериясы. 9.40 — Мультфильм. 9.55 — «Ромео и Джульетта». Фильм-балет. 11.25 — Сабийлеге берилген сагъат. 12.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — Концерт. 15.55 — Документли фильмле. 16.35 — «Музыкалы хазна» — С. Рахманинов. 17.30 — «Обществону гуманизациялау эм даннге ийнаныргъа бла ийнанмазгъа эркинлик». «Коммунист» журналны редакциясында «тёгерек стол». 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «...До 16 и старше». 19.45 — Мультфильм. 19.55 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 4-чю сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Къырал проблемаланы тамамлауда инсанны магъанасы». 22.30 — Италиялы музыкалы ингири. 23.20 — Абаданлагъа мультфильмле. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — Илму-популярный фильм. 8.35, 9.35 — Природоведение. 4-чю класс. 9.05, 10.05 — Испан тил. 10.35, 11.35 — Физика. 8-чи класс. 11.05 — Бизни терек бахчабыз. 12.05 — «Иван Грозный». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 13.50 — Ритмика гимнастика. 14.20 — «Марк Твен против...» деген суратлау фильм. 17.00 — РСФСР-ни шахарларыны телестудиялары. «Золотая Колыма». 17.40 — Ритмика гимнастика. 20.50 — Концерт. 21.30 — «Иван Грозный». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 22.55 — Л. Рюмина жырлайды.

БАЙРЫМ КЮН

12-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — Мультфильм (къабарты тилде). 17.15 — «Жазыучу эм заман». С. Гуртуев (малкъар тилде). 18.35 — «Эффект сверпластичности». Илму-популярный фильм. 18.45 — «Жангы праволу мурдорда». КъМАССР-ни Баш Советине депутатла айырыу жаны бла Ара айырыу комиссияда пресс-конференция. 19.25 — Илму-популярный фильм. 19.35 — «Республиканы кюню». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Дуния бир ыйыкъда» (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 5-чи сериясы. 9.45 — «... До 16 и старше». 10.30 — «Къырал проблемаланы тамамлауда инсанны магъанасы». 11.30 — Фестивалла. Конкурсла. Концертле. 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — «Пейзаж с постаментом». Документли фильмни премьерасы. 15.55 — «Ретро». 16.55 — «Чайковскийни юсюнден сагъышла». Сабийлеге бериу. 18.25 — Реклама. Билдириуле. Информация. 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Властны — Советлеге. 19.50 — «Житие Дон-Кихота и Санчо». Суратлау фильм. 2-чи фильм. 5-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Бир жангы ишни къадары». Телеочерк. 21.45 — «Ол болгъанды... болгъанды...» 22.00 — Жаш тёлю программа. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «За зеркалом». Илму-популярный фильм. 8.35, 9.35 — Природоведение. 2-чи класс. 8.55, 9.55 — «Хар нени да билирге сюеме». Киножурнал. 9.05, 10.05 — Ингилиз тил. 10.35, 11.35 — География. 6-чы класс. 11.05 — Юйюр академия. 12.05 — «Иван Грозный». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 13.25 — Концерт. 13.55 — «Голубой лев». Суратлау фильм. 20.30 — Концерт. 21.30 — «Старый Новый год». Суратлау телефильм. 1-чи эм 2-чи сериялары.

ШАБАТ КЮН

13-чю января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Гуси-лебеди». Музыкалы жомакъ. Александровская станицаны сабий сады. 17.15 — «Весь этот брейк». Документли фильм. 17.30 — «Ыйыкъ». Информация обозрение (малкъар тилде). 17.45 — Мультфильм. 17.55 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 9-чу января бериую къайтарыу. 18.15 — «Энергия лунных турбин». Илму-популярный фильм. 18.25 — «Исполком отчёт этеди». Куба-Таба эл (къабарты тилде). 18.55 — «Дом для себя». Документли фильм. 19.05 — «Бетден бетге». Жаш тёлюге бериу. 19.45 — «Планета невидимок». Илму-популярный фильм. 19.55 — «Келир ыйыкъда къарагъыз». Къабарты-Малкъарны телестудиясыны бериулерини юсюнден.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — Юйюр академия. 9.00 — Мультфильм. 9.10 — Халкъ инструментлени ауазлары. 9.40 — Адамны институту. 10.40 — «Халкъ чыгъармачылыкъ». 11.10 — «Жаныуарланы дуниясында». 12.10 — Хорламны 45-жыллыгъына. «На всю оставшуюся жизнь...» деген суратлау фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 14.30 — «Цирк для моих внуков» деген суратлау фильм-монографияны премьерасы. 15.40 — «Спектр». Халкъла аралы программа. 16.10 — «Укротительница тигров». Суратлау фильм. 18.00 — Халкъла аралы панорама. 18.45 «Крок» анимационный кино. 19.15 — «Тейри кыйлыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммаланы Халкъла аралы фестивалы. (Швейцария). 19.45 — Кинопанорама. 1-чи кесеги. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Кинопанорама. 2-чи кесеги. 22.45 — «Жангы жылгъа детектив». 23.10 — «А». Музыкалы программа.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.20 — «Приключения на маленьких островах». Суратлау фильм. 9.30 — Мультфильм. 9.45 — «Дверь, открытая для тебя». Суратлау фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 12.00 — «Прелюдия». Документли фильм. 12.30 — Лыжа спорт. 14.00 — «Дешевле меди». Документли фильм. 14.30 — «Эфирде — Совет Россия». Видеоканал. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15 — Поэзияны минутлары. 20.25 — Музыкалы телеабонемент. 21.30 — Режиссёр В. Виноградовну фильмлери. «Я помню чудное мгновенье». «Кечеги сеанс». 22.30 — «Венский экспресс», «Не ходите, девки замуж» деген суратлау фильмле. Киноконцерт.

ЫЙЫХ КЮН

14-чю января

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Спорт барыбызгъа да. 8.20 — «Спортлотону» тиражы. 8.30 — Ритмика гимнастика. 9.00 — «Эртденликде эртде». Сабийлеге бериу. 10.00 — «Ата журтха къуллукъ эте». 11.00 — Эртденнги музыкалы бериу. 11.30 — «Жолоучуланы клубу». 12.30 — «На всю оставшуюся жизнь...» деген суратлау фильм. 3-чю эм 4-чю сериялары. 14.35 — «Музыкалы киоск». 15.05 — «Саулукъ». 15.50 — «Эл сагъат» бериую панорамасы. 17.05 — Сабийлеге информация-публицистика программа. 19.00 — Мультфильм. 19.30 — «София Петровна». Суратлау фильм. 21.00 — «7 кюн». 22.00 — «Емюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 22.15 — «Ах, если бы нам оглянуться назад...»

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Зарядкагъа тизлигиз! 8.15 — Мультфильмле. 8.50 — «Старые долги». Суратлау фильм. 10.15 — «Сердце Гэсэра». Телеспектакль. 11.30 — «Жолоучуланы клубу». 12.30 — «Юйюр». Телепрограмма. 13.50 — «Берег русский, берег дальний» деген документли фильм. 14.10 — «Аттракцион». 14.30 — «Эфирде — Совет Россия». Видеоканал. 17.00 — «Планета». 18.00 — Лыжа спорт. 19.30 — «Спорт — барыбызгъа да». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15 — «Под знаком «Пи». 21.00 — «7 кюн». 22.00 — «Илюзион». Италиялы киноискусствону историясындан. «Ночь». Суратлау фильм.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000 Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9-чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82 редакторну орынбасары — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85 секретариат — 2-85-33 ингирги редакция — 2-74-68 партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72 пропаганданы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94 информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76 ел жюлкню бёлюмю — 2-66-73 культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, тилманчла — 2-85-33.

У 00309

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 33

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 6 (13007). | 9-чу январь, Геуюрге кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

Малчы фермала—къыш айлада

СУУУКЪЛА КЪОРКЪУТМАЙДЫЛА

(Репортаж)

Кече узуну жаугъан къар тийрени танымазча тюрлендиргенди. Тау этекледе болмаса, къышны акъ тюрсюню хазна бир жерде да эслеримей эди. Бу эртденликде уа тёгерек чыммакъды. Къар а энтда тохтамайды. Къанатлы къоюп кетген ызны кёз кёре жангыдан жабады. Къарны кюнню нюрю бла къатышып келген хапулары асыры жылтырагъандан кёзню къаматадыла. Къышны жабууна чулгъаниган агъачла, бзеиле ёмюрлюк шошлугъуна бёленгенге ушайдыла. Къалай аридула къышны сейирге, тамашагъа къалдыргъан былай кюнлери.

Урван элден чыгъып, ол колхозну маллары къышлагъан жерге барабыз. Тазалыгъы, акълыгъы бла кёз къаматхан уллу бзеник ариулугъу юрекни тынчлыкъ, ырахат сезимге бла байлейди.

— Кёп болсунла, — дейбиз, иш юсюндеги къойчуларгъа жууукълашып.

— Болсунда, биз а угъаймы дейбиз, — дейди чамгъа уста болуучу бизни артдегили танышыбыз Рамазан Аттаев. — Аны ючюн тура ушайбыз да мында.

Рамазан колхозда къойчулукъну айныгъыгъа уллу юлюш къошхан малчыладан бириди. Къарындашы Масхут бла бирге ишлейди. Ол таматады. Озгъан жылдада Масхут башчылыкъ этген коллектив колхозда, районда да алчы жерлеге чыгъып тургъанды. Къошну ишини былтыргъы итоглары алыкъа толусунлай чыгъарылмагъандыла. Алай ал тергеулеге кёре ала бурунгу жылдан осал боллукъ тюйюлдюле. Хар 100 ана къойдан 114 къозу алынганды. Хар къойдан къыркъылгъан жюн да 3,5 килограммдан атлагъанды.

Масхутну къошуну кёрюмдюлери аман тюйюл эселе да, колхозда къойчулукъну бетин чыгъаргъан юлгюле аладан сора да бардыла. Созаев Сейпуну атын эшитмеген, баям, республикада хазна къойчу болмаз. Аны ишини, сынауун юсюнден бизни газетни бетлеринде да терк-терк айтыла турады. Сейпу юйретген малчыла, бюгюнлюкде аны биргесине ишлей, азаздан аталарын айтыра башлагъандыла. Халгъа кёре белгили къойчу былтыр да аллына адам жибермегенди. Аны къошунда хар 100 ана къойдан 118 къозу алгъандыла. Хар къойдан къыркъылгъан жюн а 4 килограммгъа жете кетгенди. Бюгюнлюкде колхозда бек ахшы кёрюмдюлеге ала саналадыла.

Къой комплексни таматасы Хазрет Закаев 30 жылдан аслам заманны къойчулукъ бла кюрешип келеди. Кимни къалай ишлегенин айтыр ючюн анга къагъытла, отчёт докумлтле керекмейдиле, барын да кёлюнден биледи. Ол а дайым да ишлеген ючюн къайгъырып турууну шартыды.

— Биз къош тамата Кучмезов Салихни ишине да бек уллу багъа беребиз, — дейди ол. — Тычлыкъ излемеген, тынгысыз малчыларыбыздан бириди. Къойчуну ишинде, сабанчылача, хар жыл да бирча тирликли болмайды. Салих а не къыйын жылда да абызырамагъанды, жигер кюрешип, не тюрлю сынауладан хорлам бла чыгъады, бирсилени да кёллерин кётюреди. Анга бир юлгю келтирейик. Озгъан жыл къыйын жыл болгъан эсе да Салихни къошунда хар 100 ана къойдан 115 къозу алып сакълагъандыла. Коллектив жюн къыркъыу планын да артыгъы бла толтургъанды.

Хазрет бла бирге къой орунланы бирине киребиз. Малчыла орунну тюбюн тазалап бошап, къойлагъа аш сала тура эдиле. Аланы ишлеринде гузабалыкъ эслене эди. Адам ючюн жетишмейми, къазауатха къалып ишлегенча кёрюнедиле малчыла, дейме Хазретге.

—Угъай, адамларыбыз жетерча бардыле, — дейди ол. — 6 къошубуз барды да хар биринде 650 къой бардыла. Хар сюрюуге тёртеулен къарайды. Иш башхалады. Кёне болмаса, малла тышында туруучудула. Ашны да тышында куудушлада бериучюбюз. Бюгюн а: кесигиз кёресиз, тохтаусуз жаугъан къар тышында мал тутаргъа онг бермейди. Малны жерин алышындыра турмасанг а анга къарагъан да къыйын болады. Къойлагъа уа — бюгюн да.

Комплексни таматасы бла бирге орунлагъа, тийреге къарайбыз, къойчуланы урунуу, жашау болумларыны юсюнден сёлешебиз. Белгилерге кереклиси, къыш суукълугъу урванчы малчыланы не аз да къоркъутмайды. Орунланы хар жерлерине да тынгылы къаралгъанды, Къойчула тургъан отоула эркиндиле, жылыдыла, къайры къарасанг да — тазалыкъ, тизгинлилик. Быллай болумлада, баям, малчы къытлыгъы да болмаз?

— Хау, комплексге адамла терк керек болмайдыла. Арт жыллада мындан бизге ыразы болмай адам кетгенди деп билмейме, — дейди Х. Закаев. — Ырызы да къалай болмасса, кюнге юч кере жылы аш этиледи, кере болса колхозну жанындан не тюрлю болушлукъ да табаса, Хакълары да игиди, айлыгъа къойчугъа 400 сом чыгъады. Анга бек алгъа къойчуланы бригад подряд амал бла ишлегенлери себепли этеди.

— Арендагъа кёчерге уа ашыкъмаймысыз?

— Ол да ахшы амалды, алай бизге ири келишмейди, — дейди Хазрет. — Нек дегенде, биз алты айны малны орундан чыгъармай тутабыз. Эл тийресинде мал отлар жерлерибиз жокъдула. Алай бла мал ашлагъа асыры кёп къоранч этилликди.

Ким биледи, ол малчылыкъны айныгъыгъа, аны жангыча ишлеую жолу бла элтиуге тыйгъыч салгъан жангыз сылтау да болмаз. Бизни муратыбыз аланы ачыкълау тюйюлдю, ишни башы къойчулукъну айныгъыда жангы жолла белгилеудю. Ол жаны бла уа аренда подряд амал колхозгъа, къойчулагъа да ахшы хайыр келтирлик эди. Мюлк оноучулагъа, баям, ол затланы юсюнден сагъыш этерге керек болур. Алчы сынаудан, ишге онг берлик башха затладан хыйсап этилинсе, къойчулукъ жангы чеклеге чыгъарыгъы сёзсюздю. Анга бюгюнлюкде юлгюле да бек кёпдюле. Сёз ючюн, мындан 10 жыл алгъа колхоз республиканы мюлклерине къумалы малла сатып башлагъанды. Аллай хар малдан аны кассасына 250—300 сом тюшеди. Жыл сайын сатылгъан къойла уа орта эсеп бла 1000 боладыла. Битеу бирден алып айтханда къойчулукъ колхозгъа бир жылгъа 150—200 минг сом таза файда келтирели. Къойлары «Урван» колхоздан аслам болуп тургъанлай окъуна кёп мюлкле аллай тарихле бла махтаналлыкъ тюйюлдюле.

— Къойчулукъдан хайыр алыу ёсе барлыгъы сёзсюздю, — дейди комплексни таматасы. — Манга ол ийнаныулукъну мюлкню бу бёлюмю ышанчлыгъы къоллада болгъаны береди.

А. БАЙСИЕВ.

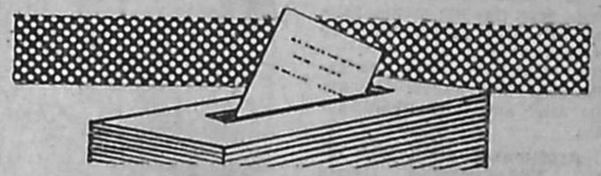
КПСС-ни АК-сында ТЮБЕШИУ

Литваны Компартиясыны АК-сыны эм да Литваны Компартиясыны болжаллы АК-сыны (КПСС-ни платформасында) башчыларыны тилеклери бла Москвада, КПСС-ни АК-сында 4-чю эм 6-чы январда М. С. Горбачевну, В. А. Медведевни, А. Н. Яковлевни, Г. П. Разумовскийни ол Ара Комитетлени секретарлары эм бюроларыны членлери бла тюбешиулери болгъандыла. Тюбешиулени кезиуюнде республиканы Компартиясыны XX съездинден сора тохташхан болумдан чыгъыуну жолларыны юсюнден бир бирге оюмланы айтыу бардырылгъанды. Ол вопросланы сюзюу андан ары бардырыллыкъды.

(ТАСС).

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯЛАДА

4-чю МАРТ - РСФСР-ни, КъМАССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ ЖЕР ЖЕРЛИ СОВЕТЛЕНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛАНЫ КЮНЮДЮ

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюую юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да депутатлагъа кандидатла кёргюзтюлген айырыу округдан айырылырыгъа ыразылыкъларыны юсюнден заявленияларына къарап, округ айырыу комиссияла КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюу «КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

Округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларына кандидатлагъа быланы жазгъанды:

1-чи номерли Акъ-Суу айырыу округдан 1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели **Чабдаров Борис Къасымовични**, Нальчик ш.;

30-чу номерли Ногмов айырыу округдан 1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Культураны Битеуроссей фондуну Къабарты-Малкъар бёлюмюню правлениясыны председателини биринчи заместители **Воронов Владимир Хамидовични**, Нальчик ш.;

1934 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Жазыучуларыны союзуну правлениясыны председатели **Тхагазитов Зубер Мухамедовични**, Нальчик ш.;

40-чы номерли Гагарин айырыу округдан 1957 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Жаш тёлю жашау комплексни Нальчик шахар къурау комитетини председатели **Гукетлов Асланбек Хусенович**восуну комсомол комитетини секретары **Шекихачев Алексей Хамишевични**, Нальчик ш.;

52-чи номерли Къазакъ айырыу округдан 1935 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъгласснаб» баш управлениясыны начальниги **Новиков Владимир Васильевични**, Нальчик ш.;

54-чю номерли Коммунист айырыу округдан 1954 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Кавказкабель» кабель заводну ишчиси **Бобровенко Владимир Анатольевични**, Прохладна ш.;

61-чи номерли Кавказ айырыу округдан 1943 жылда туугъан, партияда болмагъан, Прохладнаны кирпич-къошун заводунда оборудованияны наладчиги **Казиев Магомедсанд Казиевични**, Прохладна ш.;

1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъкоопшепром» сынау-производство биригиую генеральный директору **Шетов Хасан Хазизовични**, Прохладна ш.;

88-чи номерли Куба айырыу округдан 1934 жылда туугъан, партияда болмагъан, Кубада эл библиотеканы таматасы **Казанова Сусанна Эльдаровнаны**, Куба ал.;

100-чю номерли Пришиб-ский айырыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Май район комитетини биринчи секретары **Самойленко Анатолий Дмитриевични**, Майский ш.;

101-чи номерли Май айырыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Май райисполкомну председатели **Голубцова Мария Васильевнаны**, Прохладна ш.;

104-чю номерли Жангы айырыу округдан 1948 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Севкаврентген» заводну инженери **Макрушин Евгений Михайловични**, Майский ш.;

ко **Валентина Семёновнаны**;
Екатериноградская станица:

1963 жылда туугъан, ВЛКСМ-ни члени, Екатериноградская станицада орта школну устазы **Нестеренко Ольга Васильевнаны**, Екатериноградская станица;

113-чю номерли Черниговский айырыу округдан 1961 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Прохладна районну «Прималка» къырал къумалы тонгуз заводуну малчы бригадасыны таматасы **Чеснокова Ирина Николаевнаны**, Комсомольский пос.;

114-чю номерли Солдатский айырыу округдан 1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну биринчи секретары **Елисеев Евгений Александровични**, Нальчик ш.;

123-чю номерли Алмаз айырыу округдан 1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъарны алмаз инструментле чыгъаргъан заводуну директору **Хажуев Владимир Шамиловични**, Терек ш.;

124-чю номерли Гитче Къабарты айырыу округдан 1947 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Тереклде автотранспорт предприятияны автоэлектриги **Небежев Борис Мухадиновични**, Терек ш.;

125-чи номерли Терк айырыу округдан 1944 жылда туугъан, КПСС-ни члени, 6-чы номерли кёчюючю механизациланиган колонияны начальниги **Коготыжева Роза Питовнаны**, Терек ш.;

1947 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Тереклде гортопсбытны директору **Мешева Юза Дагиловнаны**, Терек ш.;

126-чы номерли Дейский айырыу округдан 1963 жылда туугъан, ВЛКСМ-ни члени, Терк районну «Россия» жюзюм совхозуну слесары **Наков Чиляни Мухадиновични**, Дейское эл.;

129-чу номерли Курп айырыу округдан 1950 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Терк райкомуну секретары **Бозиева Натби Магомедовнаны**, Терек ш.;

131-чи номерли Красноармейский айырыу округдан 1960 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Красноармейское эллде орта школну устазы **Никульшина Татьяна Петровнаны**, Красноармейское эл.;

132-чи номерли Урожайна айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну секретары **Сохов Владимир Казбулатовични**, Нальчик ш.;

133-чю номерли Хамидие

Прохладна райондан

ПЛАНЛАНЫ БОЛЖАЛДАН АЛГЪА

Ленин атлы колхозну ара малчылыкъда урунгъанларыны жигер ишлегенлерини хайырындан былтыр мюлк къыралгъа эт, сют эм жумурт хала сатыуда планларын болжалдан иги кесек алгъа толтургъанды. Планны кёре ралла угъай, тыш къырала да сюйюп аладыла. Предприятияны коллективи тамылы продукция чыгъаргъандан сора да кесини производство эм алыучулагъа продукция жиберну планларын толтурур ючюн къаты юрешеди. Аны хайырындан заводну цехларине был

уста болуучу биани эртеден танышыбыз Рамазан Аттаев.

— Аны ючюн тура ушайбыз да мында.

Рамазан колхозда къойчулукъну айнытыхгъа уллу юлюш къошхан малчыладан бириди. Къарыдашы Мисхут бла бирге ишлейди. Ол таматады. Озгъан жылдада Мисхут башчылыкъ этген коллектив колхозда, районда да алчы жерлеге чыгъып тургъанлы. Къошну ишни

—Угъай, адамларыбыз жетерча бирдиле, — дейди ол. — 6 къошубуз барды да хар бириде 650 къой барды. Хар сюрюуге тёртеулен къарайды. Иш башхадады. Кеме болмаса, малла тышында туруучудула. Ашны да тышында кудушлада бериучюбюз. Богюн а: кесигиз кёресиз, тохтауса жаугъан къар тышында мал тутаргъа онг сермейди. Малны жерин

ралда угъай, тыш къыралла да сюйюп аладыла. Предприятияны коллективи татымлы продукция чыгъаргъандан сора да кесини производство эм алыучулагъа продукция жиберию планларын толтурур ючюн къаты кюрешеди. Аны хайырындан заводну цехлеринде былтыр баллиден 280 тонна, агъач эрикден 205 тонна, алмаладан 2500 тонна жарашдыргъандыла. Аны хайырындан халкъгъа бек керекли жемиш сууладан, компотладан эм башха аллай татлы продукциядан 1 миллион 843 минг сом багъасы чыгъарылгъанды эм алыучулагъа жиберилгенди. Ол планда белгиленнгенинден эсе 200 минг сом багъасы чакълыгъа кёндю.

Ол ахшы жетишимде артыкъ да Т. А. Панова башчылыкъ этген консерва цехни коллективи юлюшюю уллуду.

А. ЛОГВИНЕНКО.

— Къойчулукъдан хайыр алыу ёсе барлыгъы сёзсюздю, — дейди комплексни тамадасы. — Манга ол ийнанныулукъну мюлкюю бу бёлюмю ышанныпы къоллада болгъаны береди.

А. БАЙСИЕВ.

Минги тауну тийресинде спорт комплексле эм башха мекямланы ишлеу барады. Мында баш къурулуш участкаладан бирине Расул Отаров таматалыкъ этеди. Ол къурулушну жетишимли бардырыр ючюн къолдан келген онгну аямайды.

СУРАТЛАДА: (башында солдан онгга) участканы начальниги Р. Отаров, алчы бригадир Виктор Евтухов; (тюбюнде) экскурсияла бла туризмни «Эльбрус» советини ишлене тургъан жангы административ корпусу.

Суратланы К. Толгуров алгъанды.

Прохладна райондан

ПЛАНЛАНЫ БОЛЖАЛДАН АЛГЪА

Ленин атлы колхозну ара малчылыкъда урунгганларыны жигер ишлегенлерини хайырындан былтыр мюлк къыралгъа эт, сют эм жумуртхала сатыуда планларын болжалдан иги кесек алгъа толтургъанды. Планнга кёре 490 тоннаны орнуна Туугъан журтха 505 тоннадан артыкъ эт сатылгъанды.

Колхозну сют-товар фермаларында ишлегенле да жылны жетишимли бошагъандыла. Ала планнга кёре быдтыр къыралгъа 2000 тонна сют сатаргъа керек эдиле да, сатханлары уа 2600 тоннадан аслам болгъанды.

Мюлкню юй къанатчылары да аман ишлемегендиле. Ала да къыралгъа жыллыкъ пландан тышында 200 минг жумуртха сатхандыла.

ТЫШ КЪЫРАЛЛА ДА СЮЙЮП АЛАДЫЛА

Жемиш суула чыгъаргъан «Прохладна» заводну продукциясын къуру бизни къыз-

Мал къышлатыу къуралыулу барады

Озгъан жылда Урван районну Киров атлы колхозуну малчылары аланы алларында сюелген борчланы жетишимли тамамлар ючюн къолларындан келгенни аймай ишлегендиле. Аны хайырындан мюлк къыралгъа эт эм сют сатыуда кесини планларын иги кесек артыгъы бла толтургъанды. Бир бёлек жыл мындан алда уа бу мюлк малчылыкъ жаны бла битеу районда да артха къалгъанланы ичинде эди. Ол болумдан чыгъар ючюн мюлкде мал аш базаны кючлегендиле, фермаланы эм тууарчы къошланы ишни уста билген малчыла бла жалчытхандыла, алчыланы сынауларын ишге сингдириую мадарларын этгендиле.

Ол мадарланы жашауда бардырылгъанларыны хайырындан арт эки жылны ичинде мюлк продукция чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда планларын жетишимли толтуруп келеди.

Бу кюнледе да колхозда малчылыкъны айнытырча шарт мадарла этиледи. Кёп болмай къара-къолан къумалы къунажинледен 130-су сатылып алынганды. Андан сора да къартайгъан эм аз сют берген ийнеклени алышындырыргъа деп мюлкню кесинде айрыу мурдорда 100-дан артыкъ къумалы къунажин жыйышдырылгъанды. Къунажинле тёлю берип башлагъандыла. Аланы сютлери да игиди.

Мюлкню баш зоотехниги Бахупов Русланны айтханына кёре, малчыла къыш айлада да иги ишлейдиле, мал къышлатыу къуралыулу барады. Мал ашла жетишимлидиле, ала маллагъа цехде тынгылы жарашдырылып бериледиле.

Жангы жылны биринчи кюнюнден башлап фермалада кёп эм учуз сют ючюн кюреш башланнганды. Ол кюрешде дайым да алчылыкъны ийнеклени машинала бла сауучучула Хамшаса Гятова, Мухамед Макаев, Хажисмел Алтудов эм Сергей Тохов аладыла. Фермагъа мал ашла ташыуда уа Алихан Азаматов кесини жашы Мартын бла бирге жигер ишлейди.

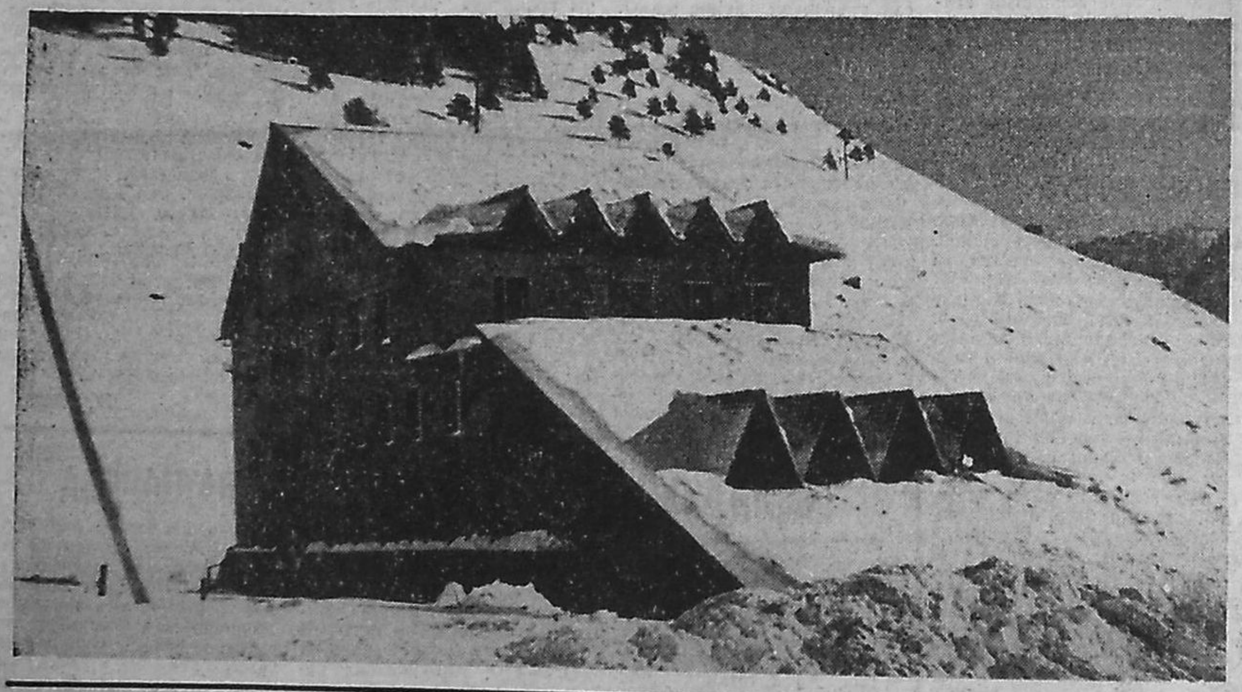
Колхозну правлени да малчыла чырмаусуз ишлерча онгла къурайды, ала бла этилген урунуу келишимде айтылгъан борчларын алжаусуз толтурады.

Х. ПШИХОПОВ.

РСФСР-ни композиторларыны съездине кетгендиле

Россей Федерацияны композиторларыны кезиую — VI съездине Къабарты-Малкъарны композиторларындан да делегация кетгенди. Делегатланы къауумунда РСФСР-ни искусстволарыны сыйлы къуллукъчусу Хасан Кардановну флейтагъа эм фортепианогъа деп жазгъан рапсодиясы бла шагъырей этерикдиле. Колонна залда совет жырланы концертинде Ара телевиденияны эм Битеусоюз радиону эстрада-симфония оркестрини согъуую бла КъМАССР-ни халкъ артисти Махмуд Текуев композитор Михаил Жеттеевни жырларын жырларыкъды. 14-чю январда ол оркестр СССР-ни халкъ артисти Мурад Кажлаевни башчылыгъында Владимир Моловну «Исламей» деген тепсеу тартыуун согъарыкъды. Москваны дирижёр Синайский башчылыкъ этген Къырал оркестри уа композитор Джабраил Хаупаны «Край мой нежный, величавый» деген симфониялы поэмасы бла бери келгенлени шагъырей этерикди. Андан сора да москвачыла Аслан Казановну симфониялы сюитасындан эки бёлюм бла шагъырей боллукъдула.

Бизни корр.

Чернобыль АЭС-де болгъан авария бла байламлы РСФСР-ни радиоактив кирленнуге тюшген районларында жашагъанлагъа тынгылы медицина болушлукъ берир муратда РСФСР-ни Министрлерини Совети РСФСР-ни Саулукъ сакълау министерствосунда алгъыннгы тёртюнчю Баш управлениясы «Россия» (Ессентуки ш.), «Архипо -Осиповка» (Краснодар край) санаторийлерини, аладан сора да РСФСР-ни Министрлерини Советини Ишлерини управлениясыны «Янтарный берег» (Юрмала ш.) санаторийини мурдорунда ол аварияны хатасындан кыйынлыкъгъа тюшгенлени саулукъларын игилендириу жаны бла специализацияланнган арала къураргъа оноу этгенди.

СПЕЦИАЛИЗАЦИЯЛАННГАН АРАЛА

1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъпроектжолуруслуш» бригадасыны штукатурлары бригадири **Черемис Юрий Владимирович**, Нальчик ш.;

1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели **Чабдаров Борис Къасымович**, Нальчик ш.;

30-чу номерли Ногмов айрыу округдан 1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели **Чабдаров Борис Къасымович**, Нальчик ш.;

40-чы номерли Гагарин айрыу округдан 1957 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Жаш тёлю жашау комплексни Нальчик шахар къурау комитетини председатели **Гукетлов Асланбек Хусенович**, Нальчик ш.;

1966 жылда туугъан, партияда болмагъан, «Къабмалкъпроектжолуруслуш» бригиуюю юйле ишлеуюю комбинатыны штукатурларыны бригадири **Черемис Юрий Владимирович**, Нальчик ш.;

41-чи номерли Легендарный айрыуы округдан 1951 жылда туугъан, партияда болмагъан, ресторанланы бла столоваланы трестини столоваларыны 11-чи номерли биригиуюю кассири **Климова Людмила Ивановнаны**, Хасания пос.;

1956 жылда туугъан, партияда болмагъан, аскерде къуллукъ этген **Умаров Ким Капитановични**, Нальчик ш.;

1962 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни Ич ишлерини министерстволда угъай, тыш къыралла да сюйюп аладыла. Предприятияны коллективи татымлы продукция чыгъаргъандан сора да кесини производство эм алыучулагъа продукция жиберию планларын толтурур ючюн къаты кюрешеди. Аны хайырындан заводну цехлеринде былтыр баллиден 280 тонна, агъач эрикден 205 тонна, алмаладан 2500 тонна жарашдыргъандыла. Аны хайырындан халкъгъа бек керекли жемиш сууладан, компотладан эм башха аллай татлы продукциядан 1 миллион 843 минг сом багъасы чыгъарылгъанды эм алыучулагъа жиберилгенди. Ол планда белгиленнгенинден эсе 200 минг сом багъасы чакълыгъа кёндю.

Ол ахшы жетишимде артыкъ да Т. А. Панова башчылыкъ этген консерва цехни коллективини юлюшюю уллуду.

А. ЛОГВИНЕНКО.

1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъкоопшепром» сыныу-производство биригиую генеральный директору **Шетов Хасан Хазизовични**, Прохладна ш.;

88-чи номерли Куба айрыу округдан 1934 жылда туугъан, партияда болмагъан, Кубада эл библиотеканы таматасы **Казанова Сусанна Эльдаровнаны**, Куба эл.;

100-чю номерли Приплодненский айрыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Май район комитетини биринчи секретары **Самойленко Анатолий Дмитриевични**, Майский ш.;

101-чи номерли Май айрыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Май райисполкомну председатели **Голубцова Мария Васильевнаны**, Прохладна ш.;

104-чю номерли Жангы айрыу округдан 1948 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Севкаврентген» заводну инженери **Макрушин Евгений Михайловични**, Майский ш.;

1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Майский» совхозну тракторчусу **Чуникин Петр Петровични**, Майский ш.;

105-чи номерли Александровка айрыу округдан 1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Май районну XXII партсъезд атлы къумалы совхозуну директору **Шомахов Юрий Аслангериевични**, Александровская станица;

107-чи номерли Ново-Ивановка айрыу округдан 1948 жылда туугъан, партияда болмагъан, «Ленинчиле» колхозну автогаражыны шофёру **Михайлец Юрий Костантиновични**, Ново-Ивановка эл;

108-чи номерли Екатериноград айрыу округдан 1951 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Петровла атлы колхозну баш экономисти **Диденко Надежда Ивановнаны**, Екатериноград эл;

109-чу номерли Ленинград айрыу округдан 1947 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Терек ш. горгопбытлыгъ директору **Мешева Юза Дагиловнаны**, Терек ш.;

126-чы номерли Дейский айрыуы округдан 1963 жылда туугъан, ВЛКСМ-ни члени, Терк районну «Россия» жюзюм совхозуну слесары **Наков Чилями Мухадиновичи**, Дейское эл;

129-чу номерли Курп айрыу округдан 1950 жылда туугъан, КПСС-ни члени, бириичи секретары **Бозиев Натби Магомедовичи**, Терек ш.;

131-чи номерли Красноармейский айрыу округдан 1960 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Красноармейское алде орта школну устазы **Никулышина Татьяна Петровнаны**, Красноармейское эл;

132-чи номерли Урожайна айрыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну секретары **Сохов Владимир Казбулатовични**, Нальчик ш.;

133-чю номерли Хамидие айрыу округдан 1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Терк районну «Хамидие» совхозуну директору **Балкаров Борис Хазранловични**, Опытное пос.;

1961 жылда туугъан, партияда болмагъан, Терк районну «Хамидие» совхозуну ийнек сауучучусу **Гогуноков Зоя Башировнаны**, Хамидие эл;

155-чи номерли Нартан айрыуы округдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Ленин гъэзу» газетни редактору **Мазихов Борис Бесланович**, Нальчик ш.;

156-чы номерли Пачев айрыуы округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, халкъ депутатланы Нартан эл Советини исполкомуну председатели **Бичоев Саладин Абуевичи**, Нартан эл.

АГРОНОМ

(Очерк)

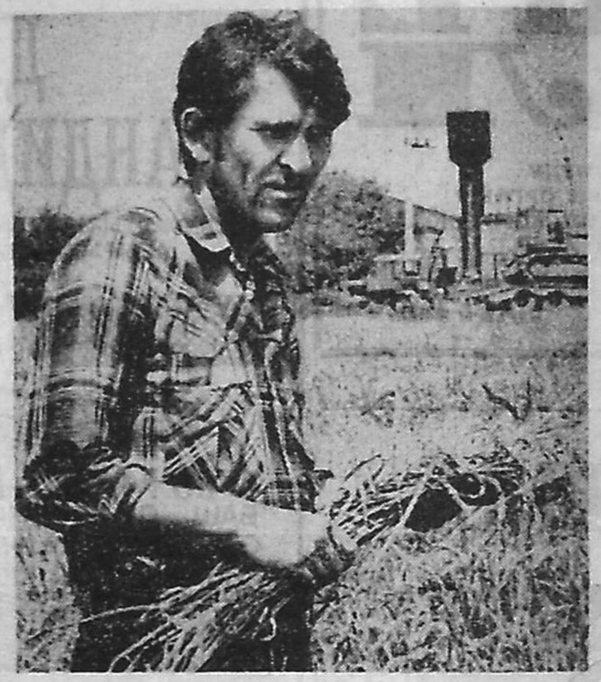
Бетин кюн кюйдюрюп къаралтхан, узун санлы, арыкъсуу сюйдюмлю жаш, ишге юйренген кючлю къолларын энишге ийип, жауун аямай тюе тургъан къудору сабанны къыйырында мудах сюеледи. Бу къудоруну ёсдюрюр ючюн механизаторла къаллай бир къыйын салгъанларын, къаллай бир ырысхы къоратханларын, аны бла байламлы аланы къаллай ахшы муратлары болгъанларын ол кимден да, аны къой, механизаторланы кеслеринден да иги биледи. Кюн сайын тохтаусуз жаугъан сакъ жауунла уа энди жетген тирликни жыяргъа къоймайдыла. Къудору уа кёз кёре тургъанлай саргъалып, бишип, агъып барады. Аны уа кёклей жыйып, консерва заводха жиберирге керек эди.

Жауун а аямай жауады. Сабанчылагъа эришгенча. «Керек заманда жаумаз эди», — деп келеди Казиев Мухарбийни — Совет районну «Сукан суу» колхозуну баш агрономуну кёлюне. Олду къудору бахчаны тирлиги жетген заманда жауундан аны жылыргъа онг талмай сабаныга жарсыулу къарагъан жаш да. Бюгюн аны юсюнденди сёзюбюз да. Ол кюн а битеу юсюндеги кийими хар халысына дери суу болгъанын да сезмей, жауун суула бетин жууып баргъанларын да эслемей эди. Ачыуну кёз жашлары эселе да алай эдиле аны бетин жууган суула. Сау коллективни жыл къыйыны жауун тюбюнде къалса аны таматасы ачыу этмей болалмайды да...

Мухарбийни мен жаз башында жер сюрюле тургъанда, урлукъ сепгенде механизаторлагъа, жанлы затха ушагъан тылпыу эте тургъан тынгылы жарашдырылгъан жерге уллу ышаныулукъ бла къарагъанын, хар ишге да къол жетдире, сакъ болуп айланнганын, кюз артында тирликге къууанинганын да кёп кере кёргенме.

Ол эртде жаз башындан башлап кеч кюз артында сабан ишле толу бошалгъынчы мюлкню терк участкасындан кетмей ишлеучюдю, аны ашысууу, къууанчы-жарсыуу да сабанчыла бла биргеди. Производствону керти да башчысыны, ишни уста билген специалистни урунуу жоругъу эм жашауу алай болмай амалы да жокъду.

Мухарбий университетде окъугъан заманында кафедрада къалыргъа, билимни андан ары ёсдюрюрге, алим болургъа деп мураты бар эди. Онгу да. Болса да, мирзеуню къалай ёсгенин кёрген элли жаш кабинетде олтуралырмы дейсиз? Сабанчыны жарсыуун, аны ишини къыйынлыгъын бла къууанчын сынагъан лабораториягъа кирип туралырмы дейсиз? Агроном болуп ишлеп башлагъан биринчи жылында окъуна ол бу къайгъылы да, къыйын да, жууаплы да ишни къоялмазлыгъын, къысха айтханда, атып кеталмазлыгъын сезип, кеси кесине азмы тырман этгенди. «Быйылны бир бошайым да, кетерме», — дей, жашауун, ишин да сабанчыла бла къаты байламлы этип кеталмай къалгъанды.

Агрономну къуллугъу неди? Сабанчылагъа жерни къачан сюрлюклерин айт, урлукъну къачан себерге керекисин билдир, битимлени ауруулары эм заранчылары бла кюрешин къура, тирликни жыйыугъа оноу эт — олду аны иши дерикле да болурла. Кертиди, ала аны тюзюнлей борчларыдыла. Болса да Мухарбий сабанчыла бла бирге тирликни ёсдюргенден сора да аланы жашау эм урунуу болумларын игилендирир ючюн дайым да къайгъыргъанлай турады. Запас керекле, отлукъ, урлукъла, семиртгичле жетеримидиле? Алагъа да эс бурургъа, жетмегенин тапдырыргъа, жокъ эселе излерге, табаргъа керек болады. Алайсыз ишинг барлыкъ тюйюлдю. Шёндю уа запас керекленни, хайырлы семиртгичленни, дарманланы тапхан алай тынч тюйюлдю. Айланыргъа, излерге керекди. Анга — заман да.

Былтыр къудоруну тирлиги жыйыла башлагъанда мен терк участкада болгъан эдим. Жашла Мухарбий Терекдеги консерва заводха кетгенди, бир кесекден келирге керекди деп тура эдиле. Жаткала, лущилникле да тохтап. Механизаторла да мудах. Кюн да, артыкъ аламат болмаса да, тирликни жыярча халда эди. Къудоруну уа Нарткъаладагъы консерва завод, жарашдырып болалмайма деп, алмай тохтагъан эди. Къудору уа сакълап турлукъ тюйюлдю: аны терк жыяргъа, заводха жиберирге керекди ансы, бишген къудорудан хайыр чыкъмай къалады.

Бир кесекден, кертиси бла да, Мухарбий келди. Бети жарыкъ эди. Звено башчы Мусуков Хусей да, башха сабанчыла да агрономгъа сорууну къарадыла.

— Алыргъа айтхандыла. Башлагъыз ишни, — деди ол, къууанганын тыялмай. — Хайт дегиз. Эки-юч кюнден саргъалып къаллыкъды.

Иш башланды. Терекдеги консерва заводха кёк къудорудан биринчи тоннала жиберилдиле...

Артда билдим былтыр битеу кёк къудоруну да огъары жемталачыла ары жибергенлерин эм андан иги хайыр алгъанларын.

Мухарбийни айтханына кёре, бай тирлик ёсдюрюр ючюн бек къаты кюреширге керекди. Тирликни жыйгъанда уа —бютюн да. Хар сагъат да багъалыды ол кезиуде. Жууаплы да, къыйын да, къууанчлы да кезиу. Ол ишге бек тынгылы хазырланып тюбемесенг битеу коллективни ишинден хайыр чыкъмай къалыргъа болукъду. Аны себепли Мухарбий эл мюлк битимлени тирликлерин жыйыугъа хар заманда да тынгылы хазырланыргъа кюрешиучюдю. Техникагъа ремонт этилгенин тинтир, аны ишни башлардан алгъа сынатдырып кёрюр. Не заманда да ишден кесин албугъартхан адамгъа артыкъ жарыкъ болмагъанды. Артыкъ да тирлик жыйыугъа хазырланнганда бла ол иш баргъан кезиуюнде. Сабанчыла аны уста биледиле эм хар кезиулю ишни тынгылы да, терк да этерге кюрешедиле.

Агрономну иши бек жууаплыды. Хар иш да аны айтханына, аны оноууна кёре бардырылады. Аны себепли къайсы жерге къаллай бир семиртгич берирге, къайсы ауруугъа, заранчыгъа къажау къайсы дарманны къачан чачаргъа керекленни шарт тохташдырмай жарамайды. Жерлеринге жарауду сортланы сайлауну да уллу магъанасы барды. Суугу къачан, къайсы бахчагъа къаллай бир бериллигин да шарт билирге керекди. Жерлеринге, ёсдюрген битимлеринге кёре къайсы агротехника амал хайырлыды? Къайсы битимни тирлигин къачан жыйып башларгъа керекди? Азмыды агрономгъа иш да, соруу да! Мухарбий аланы тамамлагъандан сора да участкагъа башчылыкъ этеди, эсеп ишни жюрютеди.

Специалистни бек керекли шартларындан бири адамла бла жарашып ишлей билиудю, ишни къурай билиудю. Аны адамла бла жалгъаша, ишлей билгенини юсюнден колхозну председатели Маммеев Харун бек тюз айтханды: «Къартла бла баш, жашла бла аякъ ашай билген жашды. Ишни уа несин айтаса! Мен таныгъан агрономланы ичинде билимлиледен бириди десем ётюрюкчю болукъ тюйюлме. Сабанчыланы арасында, элде да намысы уллуду. Ишлей, ишлете да биледи. Ишни жангыча къурауну шёндюгю кезиуюнде аныча специалистле эл мюлкге бек керекдиле. Ала производствону алчы амалларын ишге таукел сингдире, хайыр алыуну терк ёсдюрединле».

Мухарбий, колхозну председатели айтханыча, хар заманда да илмуну эм техниканы жетишимлерин, алчыланы сынауларын ишге сингдирирге уллу эс буруп тургъанды. Терк участкада картофну бай тирлигин ёсдюрюре боллугъун да ол керти ишде биринчи кёргюзтгенди. Аны тирлигин жыйыуну алчы амалларын да ишге сингдиргенледен бириди. Кёк къудору мюлкге уллу хайыр берлигин да ол кесини иши бла ачыкъгъанды. Ары дери терк участкалада, битеу Терк районда окъуна, хар гектардан 200 центнерге дери картоф, 50 центнерге дери кёк къудору жыйгъандыла деп ким эшитгенди? Энди уа Мухарбийни юлгюсю бла кёпле ишлейдиле.

Огъары жемталачыла кюзлюкледен, мирзеулюк эм силослукъ нартюхден, тахта кёгетледен жыл сайын бай тирлик жыя эселе, ол жетишимде кимден да Мухарбийни къыйыны уллуду. Хар гектардан 40 центнерден артыкъ будай, 300 центнерден аслам силослукъ нартюх, 100 центнерден аслам быхы эм сохан эндилеге дери ол къургъакъ жерледе ким жыйгъанды. Ол чеклеге энтда да артыкъ кёпле жеталмайдыла.

Колхозну терк участкада 500 гектардан асламыракъ жери барды. Аазды. Андан не къадар кёп хайыр алыуну жолун излей. Мухарбий жыл сайын бир жерден эки тирлик алыргъа боллугъун тохташдыргъанды. Алгъын кюзлюкледен бла кёк къудорудан сора жалан да силослукъ нартюх ёсдюрюп тургъан эселе, энди уа быхы, сохан да ёсдюредиле. Аланы тирликлери да, айтханыбызча, игидиле. Сёз ючюн, хар гектаргъа тергегенде быхыдан, сохандан да 100-шер центнерден артыкъ тирлик жыйгъандыла былтыр огъары жемталачыла. Кюзлюкледен сора себилген силослукъ нартюхню хар гектары да 300 центнер кёк мал аш бергенди. Алайды да, огъары жемталачыланы терк участкаларыны жерлерини асламысы жылгъа эки толу тирлик бередиле. Ма алай бла бийик хайырлы болгъанды жер. Ол жетишим а Мухарбийни иши, жашауу бла да байламлыды.

Мухарбий артыкъ да сабанчылагъа ахшы урунуу эм жашау болумла къураргъа уллу эс бургъанын айтыргъа керекди. Аны тири къатышыуу бла участкада жарауулу производство мекямла, складла, мал орунла, башы жабылгъан уллу ындыр ишленгендиле. Сабанчыла шёндюгю техника бла жалчытылгъандыла. Огъары жемталачыланы жашау журтлары уа битеу терк участкалада бек игиге саналады. Анда специалистлеге, механизаторлагъа энчи отоула, столова, къызыл уголок да бардыла. Юйню экинчи этажында кюз артында тирлик жыяргъа болушургъа келген адамлагъа деп жараулу общежит къуралгъанды.

Бу кюнледе озгъан жылны итоглары чыгъарыла турадыла. Ол иш Огъары Жемталада да бардырылады. Маммеев Харунну айтханына кёре, Мухарбий эм ол башчылыкъ этген коллектив озгъан жылда бек иги ишлегендиле. Бир бёлек кюнден боллукъ отчёт жыйылыуда аланы ишлерине тийишли багъа берилликди.

Къысха айтханда, колхозну Казиев Мухарбий башчылыкъ этген агрономия службасы заманны излемине кёре ишлейди, аны бойнуна салынган жууаплы борчну айыпсыз толтурады.

А. КУЧИНАЕВ.

Уллу, гитче иш болсун адам сайлагъан усталыгъын сюйюп, анга кёлю бла берилсе, жетишим болдурлугъуна сёз жокъду. Аны алайлыгъын Совет району «Москва» колхозунда механизаторлагъа азыкъ этген шапа Зоя Бичневаны юлгюсюнде кёрюрге боллукъду. Шёндю механизаторланы бек къыстау кезиулериди. Ала эм мюлк техникагъа ремонт этедиле. Ол магъаналы иш чырмаусуз бардырылыр ючюн а Зоя кёп къыйын салады. Механизаторлагъа заманында жылы азыкъ бериледи. Ала Зояны иши, не ыразыдыла.

СУРАТДА: З. Бичнева.

Суратны И. Колесников алгъанды.

А. М. ТЕРЕХОВАНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ПРЕЗИДИУМУНУ СЫЙЛЫ ГРАМОТАСЫ БЛА САУГЪАЛАУНУ ЮСЮНДЕН

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ПРЕЗИДИУМУНУ,

У К А З Ы

Аш-азыкъ промышленностда кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн «Нальчик» юй къанатлы комбинатны къургъакъсытыучу установкасыны аппаратчысы **Терехова Антонина Михайловнаны Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа.**

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели Б. ЧАБДАРОВ.

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Секретары М. КАРМОКОВА.

Нальчик шахар, 1990 жылда 8-чи январда.

САБИЙЛЕГЕ САУГЪА

Кёп болмай «Къабмалкъпроектъурулуш» биригиую 5-чи номерли къурулуш управлениясы Нальчикде Ватутин орамда 280 сабийге жери болгъан сабий садны хайырланыргъа берегенди. Ол тирлик ишлеу юйле кёп эшелонлагъа себепли къурулгъанларын, ишлеучюлеге, ахшы жашаргъа керекли шартла жаратхандыла. Ол ишлеучюлени арасында Ахмат Бозиев, Юрий Капшуков эм Зинаида Маркушина марда бла 12 квадрат метрни орнуна 25—30 квадрат метр къабыргъаны сюртюп тургъандыла. Бир бирге контроллукъ этиу да кесини хайырын бергенди.

«ИЕР АУРУТХАННЫ АТ БИЛЕДИ»

(Чегем районну бир къауум эллеринде саулукъ сакълауда тюбеген кемчиликлени юслеринден оюмла)

«Балам, айып этме, баям, мен сенден иги да тамата болурма. «Газетде ишлейди бу жаш», —дегендиле да санга бир къауум зат айтмай болалмайма. Жумушум а жамауат жумушду. Халкъ-быгъа, эллилеге да бек керекли... Сеи да сыйды бол, мен он сабийни анасыма. Кеси хардан артыкъ узакъ тюйюлдюле. Алай Булунгу, Хушто Сырт, Тёбен Чегем, Лячинкъая дегенча узакъ эллени юслеринден а не оноу? Бу ишде уа сагъыш этер затла кёпдюле. Ол эллени бир тапкагъа салыргъа, алагъа бир кёзден къараргъа жарарыкъ тюйюлдю. Са-

рини, сынауларын тап хайырланыуну, саулукъ сакълау арала къарауну да борчлары салынадыла. Болса да хар оноулада да адам ючюн, аны насыплы къадары ючюн къайгъырыу баш жерледен бирин алады.

Ол алай эсе эллилеге тап

мюню таматаларындан бири, Аджиева Фатима бла да ушакъ этгенбиз.

— Эллиленни къыйналгъанларына сёз жокъду. Шахаргъа жууукъ элледе жууукълары болгъанла аурур кезиулерине алагъа келип, андан бери келирге да кюрешгенледи. Алай кезиу, турур бузулуп, болушлукъ излеп тургъанлы иги кесек заман болады.

— Эллиледен уялабыз былайды дерге, биз сылтау этген сунадыла. Сылтау къалай этерсе, ишинг ол болса. Эллиле да кими жууугъунг, кими тенгинг. Кеси машиналарыбыз бла жумуш

Тёбен Чегемни больницасында ремонт ишле башланнганлы иги кесек заман болады. Больницаны мекямы къолайлы эллини арбазындан хазна уллу болмагъанын эге алсакъ, аны созулууну да сылтауун англылатхан къыйынды. Ремонт ишле ненча кере къатланнган эселе да,

сыны, ишни уста билгея специалистин урунуу жоругъу эм жашауу алай болмай амалы да жокъду.

Мухарбий университетде окъугъан заманында кафедрада къалыргъа, билимни андан ары ёсдюрюрге, алим болургъа деп мураты бар эди.

жылрча халда эди. Къудорну уа Нарткъаладагъы консерва завод, жарашдырып болалмайма деп, алмай тохтагъан эди. Къудору уа сакълап турлукъ тюйюлдю: аны терк жыяргъа, заводха жиберирге керекди ансы, бишген къудорудан хайыр чыкъмай къалады.

хардан артыкъ узакъ тюйюлдюле. Алай Булунгу, Хушто Сырт, Тёбен Чегем, Лячинкъая дегенча узакъ эллени юслеринден а не оноу? Бу ишде уа сагъыш этер затла кёпдюле. Ол эллени бир тапкагъа салыргъа, алагъа бир кёзден къараргъа жарарыкъ тюйюлдю. Сагъышсыз этилген оноуланы хатасындан эллени бу экинчи къауумунда жашагъанла уа кыйналадыла.

Аланы жарсыуларын биллире, биз Чегем район больницаны тамата врачы Роза Хагажеевагъа да тюбеген эдик.

— Да неди да былайдан Нальчикге 15 минутлукъ жолду,—деген эди ол, кёп сагъыш эте да турмай. Ким биледи ол, къол жылыуу къолайсызгъа дарман болгъан огъурлу адам окъуна болур... Алай ушакъ эте келгенде уа, сансызлыкъны, уллу кёллюлюкню жели бетинге ура, бу уа сау районну халкъыны къадарын къолуна алгъан адамды деп сагъышланаса. Бирде уа кеси столундан, кесини олтургъан отоуундан узакъда жукъ кёрмеген деп быллайлагъамы айта болурла дерингинг келеди. Районну саулукъ сакълау учреждениялары ючюн жууаплы адамны аузундан эшитилген ол сёзле, эки кере эки, экилей къалады деген окъуучуну жуабына ушайдыла.

Ол алай тюйюл эсе, Биринчи Чегемден Нальчикге 15-минутлукъ жол эсе, Булунгудан Нальчикге уа 80 километр болгъаныш, тау жолларда уа не иги машина да Нальчикге эки сагъат келлигин эсге алсакъ, биз айтхан магъана бютюн да терен ачыкъланады. Сабийни, аны юсюнден сёз баргъанда уа бютюн да. Аллай кыйынлыкъладан къадар сакъласын, бир бирледе уа адамны, насып юлюшю секундла бла тергеледи. Аллай кезиуле уа боладыла жашауда.

Бизни бла ушагъында Роза Хашпаговнаны экинчи тыянчагъы уа Нальчик шахарда онгла игидиле. Техника бла, не бла да анда иги жалчытылгъанды саусузлагъа къарагъан жер, деп ол эди. Биз аны ол оюмларына да ыразыбыз. Тюз оюмлагъа терсди деп даулашыудан не магъана. Ким биледи, сабийден ауругъан тиширыулагъа къарагъан жерле башха шахарлада бютюн игирек къаралгъан эселе, да сора барысын да арымы элтирге керекбиз деп сагъышланаса.

Кертиди, къыралыбызда, саулукъ сакълауда бола келген излемлеге кёре, медицинада ишлегенлени битеу кючлерин, сынауларын тап хайырланыуну, саулукъ сакълау арала къарауну да борчлары салынадыла. Болса да хар оноулада да адам ючюн, аны насыплы къадары ючюн кыйгырыу баш жерледен бирин алады.

Ол алай эсе эллилеге тап этген сылтау бла биз аланы онгсуз болумгъа нек салабыз? Былайда биз жалгъан сёзлю болмаз ючюн, жанлары жар эринине келип къайтышханладан бир къауум юлгю келтирирге сюебиз. Сёз ючюн, озгъан жыл жалан да Тёбен Чегемде окъуна ауурлыкълары болгъан тиширыуладан(алада не терслик, ма аны себепли атларын тукъумларын жазмайбыз) ючюсю жолда къутулгъандыла. Тёбен Чегемни больницасыны терк болушлукъ берген бёлюмюню фельдшери Беппаева Марзиятны, медсестра кызыладан бири Кулиева Маразиятны эм башхаланы да айтханларына кёре, быллай кезиуледе тийишлисича сабий чулгъаргъа быстыр, киндик кесерге къыпды, жылы суу тапхан да кыйыныды. Саусуаланы ташыгъан машиналары УАЗ — 3962 маркалы болгъаныш, аны эскилигин айтсакъ, эллилени бу халгъа жетдиргенлеге бютюн да чамланаса. Чамланмай да къалай тёзгюн Булунгудан бери аллай машинагъа сабийден онгсуз болуп тургъан тиширыуну угъай, саулугъу болгъанланы олтуртуп сингилдете келсенг, сау адам да боллукъду саусуз.

— Быйыл Тёбен Чегемде отуз тёрт сабий туугъанды. Ол тиширыуланы ёрге-энишге ашыра мен да отуз тёрт кере къалтырагъанма. Жолда, къолда къалай болабыз деп... Тёбен Чегемде бир беш-алты ундурукъ сыйныр жер къурап, бу тау ауузда тёрт элни жумушуна жарарча бёлюм ачсала, къалай иги боллукъ эди, — дейди Беппаева Марзият, бизни бла ушакъ эте.

Ма аллай затланы юсюнден сагъыш этер орнуна районну саулукъ сакълауда ишлегенлери Тёбен Чегем, Хушто Сырт, Булунгу эллеге ишлегенлеринден эсе бузулгъан кюнлери кёп болгъан эски машинала бергендиле. Аны бла уа эллилени бар жарсыуларындан да кеслерин кутулгъаннга, халкъ аллында ёз борчларын да толтургъаннга санагъандыла.

Бу бир шартны асыры кёп чайнайды демегиз «Иер аурутханны ат биледи» дегенлей, эллиле бегирек англайдыла аны магъанасын. Биз Нальчикде сабийле туугъан 1-чи номерли юйню бёлюмюню таматаларындан бири, Аджиева Фатима бла да ушакъ этгенбиз.

— Эллилени кыйналгъанларына сёз жокъду. Шахаргъа жууукъ элледе жууукълары болгъанла аурур кезиулерине алагъа келип, андан бери келирге да кюрешдиле. Алай келип турур онглары болмагъанладан а, юйлеринде кутулгъанлары, жолда келе кыйналгъанлары да бардыла. Мени акъылыма кёре, эллилеге, аланы жарсыуларына эс бурургъа керекди, — дейди ол.

Эллиле уа не айтадыла бу ишге?..

Сююнбаева Аминат — анга 76 жыл болады.

— Жашым, бу иш мени жюрегими бек эртдеден бери да тынгысыз этгенлей турады. Совет властны ал жылларында болгъан онг, бу кюнледе нек жокъду? Нек табылмайды сабийден ауругъан тиширыулагъа бу больницада эки ундурукъ бла, саусузлагъа къараргъа бир врач, — деп жарсыйды ол да.

«Жилямагъан сабийге анасы ёшюн салмайды» деген сёз халкъыбызда эртденден бери да жюрюйдю. Ол алай эсе, жилягъан сабийни сан этмеулюк, дуния жарыгъын биринчи кере кёрген сабийни кёрмегенча этген уллу кёллюлюк къайдан чыкъды?

Тёбен Чегем эл больницаны не кереклисине да къараргъа, терк болушлукъ берген машиналарын да алышындырып жангы машинала берирге деген оноу этилген эди.. Болса да айтылгъан кемчиликлеге эс бурулгъанды дерге кыйынды. Шофёрла Конаков Абдулну, Ульбашев Магометни, Боллуев Владимирни эм бир къауум медсестраланы да айтханларына кёре, Тёбен Чегемде больницаны саусузлагъа терк болушлукъ берирге себеп боллукъ машинасы бузулуп, болушлукъ излеп тургъанлы иги кесек заман болады.

— Эллиледен уялабыз былайды дерге, биз сылтау этген сунадыла. Сылтау къалай этерсе, ишинг ол болса. Эллиле да кими жууугъунг, кими тенгинг. Кеси машиналарыбыз бла жумуш этген кюнлеребиз кёп болады. Ол машиналадан не хайыр элге, — дейдиле жашла.

Саулукъ сакълау учреждениялада тамата врачла, бёлюмлени таматалары шинтиклерине акъ жабыу жайылгъан жегинг машиналагъа окъуна иги сюйсюнмей олтургъан кюнледе, эки-юч элни жумушуна машина табылмагъаны сейир этерча шарт тюйюлмюдю?

Тиширыуланы саулукъларына къарагъан врач бу элге жылдан бир да келмегенин, бу кюнледе тишлеге къарагъан врач болмай, эллиле район арагъа барыргъа тюшгенлерин, амбулатория кюйюп, алкъ юсюне салынмай тургъанын да, былайды деп ангылатхан къыйыныды. Элге баргъан автобус, элден Чегем район арагъа жетгинчи сагъат жети болады. Тёбен Чегемден эллиле ары баргъынчы врачлагъа талонла тауусулуп къаладыла. Экинчи кюннге уа талон бермейдиле.

— Мен кесим, къарындашымы тишлерине къаратыргъа ыйыкъ жюрюгенме. Мени саулукъ сакълауда ишлегеними да биле тургъанлай, заманында нек келмейсиз деп, тырман этгендиле. Заманында къалай барлыкъса машинанг болмаса, автобус келмеее, — деп жарсыйды Кулиева Марзият, бизни бла ушакъ эте, — Хар затны да шарт биле тургъанлай, манга аллай бир тырман этген къалгъанлагъа уа... Да хар ким да жамауат аллында кесини борчун тырмансыз толтыргъа уа нек жарамайды?..

Тёбен Чегемни больницасында ремонт ишле башланганлы иги кесек заман болады. Больницаны мекямы къолайлы эллини арбазындан хазна уллу болмагъаныш эсге алсакъ, аны созулууну да сылтауун ангылатхан къыйынды. Ремонт ишле ненча кере къатланнган эселе да, алыкъа аны тёгерегинде тапландырыу ишле эсге алынмагъандыла, Баям, бу жол да къурулушчула аны хуналарын тытыр бла акълау бла чекленирикдиле.

Биз республикабызны Саулукъ сакълау министерствосуну ремонт-къурулуш управленияысыны план бёлюмюню таматасы Коштомаров Сергей Павлович бла ушакъ этебиз.

—. Озгъан жыл бу эл, ол эл болмай Чегем районну саулукъ сакълау учреждениялары ремонт ишлерине 36 миног сом бёлюнгенди эди. Къоратылгъаны уа 64 миног сом болгъанды. 1990 жылгъа уа планнга кёре, Чегем районнга, ючюнчю, тёртюнчю кварталлагъа 35 миног сом бёлюнгенди. Энчирек Тёбен Чегемни больницасыны юсюнден айтханда уа, ремонт ишлери барады. Кёп турмай бошалыкъдыла. Жалан да ол больницада тынгысызыракъ къалгъан жери жылыу баргъан ызын жангыртыргъа керек эди да, аны бу жол этала болмакъ, — деп жууаплайды ол.

Кёресиз да, ма алай болады «жангыча» ишлеген, быйыл хуналарын, келир жыл полларын, бир къауум жылдан а дагъыда саусузланы да тышына къыстап, жылы суу баргъан ызларын...

Алайды да, бу хапарыбызны бошай, биз сёзню республикабызны Саулукъ сакълау министерствосуна беребиз. Ким биледи, ала да айтыр эселе уа кеси оюмларын...

М. ГАЕВ.

САБИЙЛЕГЕ САУГЪА

Кёп болмай «Къабмалкъпроектъурулуш» биригинюню 5-чи номерли къурулуш управленнясы Нальчикде Ватутин орамда 280 сабийге жери болгъан сабий садны хайырланыргъа бергенди. Ол тийреде жашау юйле кёп ишленигенлери себепли къурулушчула, сабий сад керек боллугъун эсге алып, аны теркирек бошаргъа, битеу кючню салгъандыла.

Къурулушда къалау ишлени тап бардырыу артыкъ да магъаналыгъа саналады. Мында монтаж этиуню къурулуш-монтаж управленияны коллективи бардыргъанды, отоуланы бёлген къабыргъаланы уа Хутай Ульбашев башчылыкъ этген бригада къалагъанды.

Бригада, битеу управленияда окъуна кыйын борчланы намысны тамамлап, атын иги бла айтдырады. Ол мында да иги ишлегенди.

Кюнден кюнге иш къызадан къыза баргъанды. Коллективде низамны кючлеуге тийишли эс бурулгъанды. Бир керти чырмау болуп ишге келмей къалгъан болса, жашла бирге жыйылып, ол адамны мардасын толтургъунчу юйге кетмейдиле. Юй къалаучула Владимир Гедуев, Юрий Брагин, Владимир Аталиков, Хусей Князев эм башхала коллективни атын иги бла айтдырыр ючюн усталыкъларын аямайдыла.

Бу мекямны къурулушун бардыргъан прораб Ахмед Хабасович Ныровну уллу къураучу хунери болгъаны да хайырын бергенди. Ишле графикде кёргюзтюлгенича бардырылгъандыла. Кюн сайын итогла чыгъарылып, юй къалаучулагъа билдирилип тургъандыла.

Къалау ишле графикден алгъа бошаладыла, аланы орунларына штукатурла келедиле. Ала «Отделкъуруслуш» управленияны бригадалары эдиле. Штукатурла анда бир заманда да болмагъанча иги ишлегендиле.

Хаути Карданов бла Бетал Аманкулов штукатур бригадалагъа башчылыкъ этгенли 20 жылдан атлагъанды. Ала бир бирлери бла эришип ишлейдиле. Социалист эришиу тап къураса, аны хайыры уллу болгъаныи иги биледиле.

Хаути Кардановну бригадасында ахшы иш сынаулары болгъан адамла кёпдюле. Аны себепли биринчи айлада бу бригаданы кёрюмдюлери да иги болгъандыла. Нина Пискунова, Зинаида Дамзева, Ахмат Бозиев, Юрий Капшуков эм Зинаида Маркушина марда бла 12 квадрат метрни орнуна 25—30 квадрат метр къабыргъаны сюртюп тургъандыла. Бир бирге контроллукъ этиу да кесини хайырын бергенди. Тапсыз сюртюп кетген адам болса, къарап аны жангыдан сюртдюредиле. Бир кере алай этген а экинчи бек тынгылы сюртюрге кюрешеди. Бригада «марданы эки кере толтургъа» деген чакъырыу бла ишлейди. Электрокюч болмай, раствор келмей заман бошуна кетсе, солуу кюнледе да ишлерге тюшеди. Аллай заманлада бригаданы насихатчылары Зинаида Дамзева бла Нина Пискунова юлгю кёргюзтедиле.

Аллай жигер коллектив бла эришип ишлеу Бетал Аманкуловну бригадасын да алгъа атлатханды. Кюн сайын чыгъарылгъан итогла бригаданы членлерин бютюн да иги ишлерге кёллендиргендиле.

Айдин Жафаров, Владимир Хуранов, Заур Нотов, Наурбий Гедмишхов, Тимур Маремуков жаш болсала да, кюнлюк мардаларын артыгъы бла толтырадыла. Хорламла кыйналып келселе да, къууанч бергендиле.

Штукатур ишле бошалып, бояучула эшиклени, терезелени бояп башлагъанлай, ары Хадис Сабанчиев башчылыкъ этген паркет салыучу бригада келеди. Тюш азыкъны кезиуюнде участкаиы начальниги Хачим Сантиков, паркетчилени жыйып, иги кесек ушакъ этеди. Паркет салыу экн айгъа бошалмаса, мекям хайырланыргъа графикде белгиленнген болжалда берилмезлигин айтады. Жашла аны тюз ангылайдыла. Николай Крошко, Хамзет Канукоев, Дмитрий Хатьков, Иван Пурас эм Виктор Артамонов кюнлюк мардаларын артыгъы бла толтургъунчу юйге кетерге ашыкмагъандыла.

Ишчи заманны тап хайырланигандыла себепли ала паркет салыудан сора да башха ишлени тамамларгъа да онг тапхандыла. Терезелеге миялала салгъандыла. Сабий садны арбазында сабийле ойнарча гитче юйчюклени орнатыргъа болушхандыла. «Сабийлеги къууандырыр ючюн заманыбызны, кючюбюзню да аямагъанбыз»,—дейди бригаданы таматасы Хадис Сабанчиев. Жууукъ заманда мында сабийлени жарыкъ ауазлары эшитиллиди.

Б. ЧУКАЛАЕВ.

«ИЕР АУРУТХАННЫ АТ БИЛЕДИ»

(Чегем районну бир къауум эллеринде саулукъ сакълауда тюбеген кемчиликлени юслеринден оюмла)

«Балам, айып этме, баям, мен сенден иги да тамата болурма. «Газетде ишлейди бу жаш»,—дегендиле да санга бир къауум зат айтмай болалмайма. Жумушум а жамауат жумушду. Халкъыбызгъа, эллилеге да бек керекли... Сен да сыйлы бол, мен он сабийни анасыма. Кесими энди аллай ауарам да болмаз. Алай жашау тёресин сынамазлыкъ жокъду. Къууачлы болсун жашау къадарлары. Бу жаш адамлагъа жарсыйма.

Тёбен Чегем элни больницасында сабийден ауругъан тиширыулагъа къарагъан жерни жанхандыла да, бешалты жыл болады эллиле кыйналып тургъанлы. Къаралыр керекли, багъылыр керекли жан ачылыгъын сынарбыз деп, ол иш эсиме тюшсе, сыртым титирейди. Больницада аллай жер ачаргъа онг бар эсе айтыгъыз, олду санга аманатым»,—деген эди бизни бла ушакъ эте, Тёбен Чегемде жашагъан огъурлу аналадан бири Узденова Нажабат.

Андан бери иги кесек заман озгъанды. Бюгюн биз сизни шагъырей этерик шартла да баш жулууну мадарлары тюйюлдюле. Биз ол кюнледе окъуна айтыр, билдирир жерлени да жокъларгъан эдик. Сёлешген жерлерибиз «сабийлени къалач бла алдагъанлай» этгендиле. Болса да, эллилени ол жарсыуларын кетерир ючюн тийишли къайгъырыулукъ этилмегенди.

Ким биледи, оюмсуз этилген, къагъытха жазылгъан оноула, къагъытланы кючлери бла кетерик болурла деген акъылда жазабыз биз да бу сёзлени. Иш ючюн жууаплы бир къауум адамгъа да тюбегенбиз, ала бла ушакъ этгенбиз.

— Мен къадарымы саулукъ сакълау бла байламлы этгенме. Баш борчубуз халкъыбызны ыразылыгъын алыргъады да, бир зат бла болуша эсек, биз да насыплыбыз. Бу сиз айтхан ишледе уа эллиле кертв да кыйналадыла, жарсыйдыла. Сабийден ауругъан тиширыулагъа къарарча бёлюм ачылса уа бек иги иш боллукъ эди, —дейди бизни бла ушакъ эте, Тёбен Чегемде больницаны тамата врачы Владимир Ульбашев.

Жюреги ол ишни мажарылырын сюйюп окъуна тура эсе да, хар адам да муратына жетип да бармайды. Ол да сюралмады бу ишни сёзден ары.

Белгилисича, Чегем районну Биринчи, Экинчи Чегем, Нартан, Шалушка, Яникой, Каменка эллери Нальчик шаЭслиликни ауазына къулакъ салыргъа

Афганистанда болгъан ишле бла байламлы Мамырлыкъны къоруулауну совет комитетини «Афганистанны ветеранлары мамырлыкъ ючюн» деген жамауат комиссиясы заявление этгенди.

Биз, Афганистанда урушха къатышханла, битеу совет адамла бла бирге, афганлы халкъны къадарына сансыз къарап къояллыкъ, тюйюлбюз, деп айтылады документде. Аны, бизни планетабызны башха халкъларыныча, мамыр жашау этерге эркинлиги барды.

«Жарашыргъа унамагъан оппозициягъа» ушкок тауушла тохтагъынчы сенден эсе башха тюрлю оюм этгенле эм жашагъанла бла бирге жарашыр жашау этиуню жолларын излеуню юсюнден акъыллы ауазны эшитген къыйынды. Афганистанда политика властны къолгъа этер ючюн юрешлеринде оппозицияны башчылары од къыралны мамыр адамларына зулмулукъла сынатыудан артха турмайдыла.

Аны историясыны къыйын жылларында Афганистанга болушлукъ бере, совет адамла кеслерине бир тюрлю игиликни излемейдиле, деп айтылады заявленияда. Биз бусагъатда да афганлы халкъ кесини кёп инжилген жеринде мамырлыкъны эм жарашыулукъну жолуна тохтатырын сюебиз, урушха къажау тургъан, дин эм болушлукъ, берген барысын да, тюз ниетли адамланы барысын да гуманизмни ниетлери ючюн, афганлы халкъны жашауун эм насыбын сакълар ючюн биз этген мадарлагъа къошулургъа чакъырабыз.

(ТАСС).

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели Б. ЧАБДАРОВ.

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Секретары М. КАРМОКОВА.

Нальчик шахар, 1990 жылда 8-чи январда.

Бизден узакъда жашагъан бир жерлилерибизни юлеринден

АНЫ ИШИ ДА ПОЭЗИЯДЫ

Устазгъа аталып не кьадар кинофильм салынганды, не кьадар назму, жыр, китап жазылгъаныды! Аланы саны жокъду. Ма кинофильмлени бир кьауумуну аты: «Вам и не снилось», «Учитель», «Доживем до понедельника», «Учитель пения», «Граждане Вселенной».

Жаухар бла ушакъ этке келгенимде уа «Сельская учительница» деген кинофильмге кьошханы болмагъанын эм анга бир ненча кере бек сюйюп кьарагъанын айтды.

— Да сени ол оюмунга терсди дерге онгубуз жокъду, Жаухар, кесинг да эл устаз болгъаныны билебиз, — деп лакъырда этдим.

Ол заманда Жаухарны жукъагъа тартхан бети да, ариу кёзлери да бирча ышардыла. Мен кесим кёре тургъанма, Жаухарны сыфатында аллай хычыуун хал окъучулары дерслерин иги билип келселе болуучуду. Алай мында Кыргызыз ССР-ни бек ариу эллеринден бири Тюпде Кайкин атлы (ол панфиловчуланы менме деген жигитлеринде болгъанды) орта школда Жаухар Исмаиловнаны дерслерине — географияны дерслерине эс бурмагъан, кёл салмагъан окъуучугъа хазна тюберик тюйюлсе. Аны алайлыгъын школчула, атаанала, устазла да айтадыла. Ол игиди. Болса да мен бир бирде Жаухар, институтну география факультетин угъай, философия факультетин бошаргъа керек эди деучюме. Нек дегенде, Жаухар Исмаиловна Биттирова литератураны бек сюеди, бир тюрлю арсарсыз айтайым — аны иги биледи. Мен, культурада ишлеген адам, Жаухар литератураны юсюнден хапар айтып тебиресе, не да кесини назмуларын окъуса, тамашагъа кьалып тынгылаучума.

— Сен окъуунгу юсюнде юйюрюзде келе келген тёрени бузмай кьойсанг да боллукъ эди, — дедим биягъы лакъырда халда Жаухаргъа.

— Угъай, былайда уллу терслик этмегенме, — деди ол. — Эгечлерим Лейля бла Люба филология факультетни бошагъандыла. Бир юйюрге эки литератор тамамды. Географиядан кууралгъан кружокла, школчуланы элтип таулагъа, тёшлеге барып кьайтханым мени жашауумда тутхан магъаналы айтып англылатхан окъуна эталлыкъ тюйюлме.

Андан сора Жаухар табигъатны юсюнден этген назмусун окъуйду. Анда табигъатны алай ариу суратланганына ким да сукъланырыкъ эди — Жаухарда фахму уллуду.

Мен Жаухар бу устазлыкъны сайлагъаны ючюн, лакъырда халда болса да, тыман этгенине кыналып, ол элде да аны ючюн айтадыла.

Жаухар табигъатны юсюнден дерслеге айтхан хапарын устазланы араларында да тохтатмаучуду. Аны айтханына уа уллуда, гитчеде да бек сюйюп, эс буруп тынгыламагъан болмаучуду. Табигъатны юсюнден салынган кинофильмлеге кьарасала зауукълукъ аллыкъларын да эслерине салыр.

Бир жол Жаухаргъа поэтни атыны ёлюмсюзлюгюню юсюнден сагъындым. Тюзюн айтсам, алай ол устазлыкъдан эсе жазыу ишин тынгылы кьолгъа алса иги боллугъун эсине салыр акъылда айтхан эдим. Нек дегенде, Жаухар Биттированы назмулары бу жерли газетледе терк-терк басмаланадыла, радио бла бериледиле. Бек игиси уа, — халкъ аланы керти да кёлю бла жаратады. Кертиди, Жаухар жазгъан оруся этеди. Ана тилибизге артыкъ аламат кёчюралмагъан эсек да, бу тизгинлеге бир эс буругъуз (назмуну аты «Мени жырым»).

Насыбым ючюн борчлума санга,
Сенсе мени терезе жарыгъым.
Кюнле, айла — озадыла жылла,
Биргеди мени энтда барлыгъым.

Жашау барады суху череклей,
Сюймеклигиме кюч бере — жаным.
Жашлыгъымдача жарыкъ умутлу,
Жаш жюрегимде урады кьаным.

Бирде уа мени сагъышла хорлай,
Умут этселе таргъа тыяргъа,
Жырым кюч бере баргъан жолумда,
Себеп да бола эс да жыяргъа.
Бирде уа манга сёзле сайлата,
Келесе жырым — назму тизгинге,
Биз аны ючюн, дайым да бирге,
Жашарбыз энтда жашау ёмюрге!...

Биз бир кесек ушакъ этгенден сора Жаухар Исмаиловнаны кёлюн кётюрюр акъылда бу сёзлени айтдым.

— Иги сагъыш этсек, чынтды устазны аты да ёлюмсюздю. Ол этген иш да позаиды. Мени атам бла анам кеслерини устазларыны юслеринден хапар айтып тебиреселе, сейир этмей кьалмаучума. Ма ол устазланы бир кьауумуну атлары: Магомет Жабоев, Шамса Созаева-Ольмезова, Фатимат Аппаева, Кьаншау Гуртуев, Нюся Гергокова.

Былайда биягъы Жаухарны бетине юр чапды. Баям, ол мени...

ХАЛКЪЛА АРАЛЫ ЖАШАУ

Восток Европа: революциялы жол бла жангыру

Ол эртдеми болгъанды? Варшава Договорну организациясыны баш форумунда Болгарияны делегациясына Т. Живков, ГДР-ни — Э. Хонекер, Чехословакияны — Г. Гусак, Румынияны делегациясына — Н. Чаушеску тюнене башчылыкъ этгенча кёрюнеди. Басма, телевидение, кинохроника, газет-бетледе суратла кёп жылланы ичинде бизни сезимибизни ол кьыралланы бек тийишли лидерлери жалан да ала болгъанларына юйретгендиле. Энди аланы экиси кеслерини кьуллукъларындан кьыстагъандыла, партиядан окъуна чыгъарылгъандыла. Алагъа властны оздуруп хайырланганлары ючюн сюдню аллында жууап тутаргъа окъуна тюшерик болур. Ючючюсю кьуллугъундан кеси кетгенди. Тёртюнчюсю ёлтюрюлгенди. Ол ишле Восток Европаны битеу кьыралларында озгъан жылны аягъында болгъан терен тюрленулени кёргюзтедиле. М. С. Горбачев совет халкъгъа Жангы жылдагъы чакъырыуунда белгилегенича, Берлинде бла Софияда, Прагада бла Бухарестде болгъан ишледе социализмни демократия бла бирикдирирге керек болгъаны жангы кюч бла ачыкъланганды.

Жангы жылны алында румынли халкъ кеси кесине уллу саугъа этгенди — Чаушескуну диктатурасын тайдыргъанды. Емюрню тёртден бирини ичинде халкъны кюркютуп, кьыралны жашырын полицияны сети бла жунчутуп тургъан бек зулмучу режимледен бири бир ненча кюнню ичинде думп этилгенди. Аны алай терк думп болууу аскерни да, тасхачыланы да, политика охранканы да, энчи юйретилген эм кьаты сауутланнган бёлюмлени да, мурдарланы бандаларыны да чексиз уллу кючюн жыйышдырып, халкъны эзип тургъанлыкъгъа, ала ичинден кьарыусуз эм да тутхучсуз болгъанларын, бир кере сермегенлей окъуна оюлуп кетериклерин халкъны кётюрюлюу ачыкъ кёргюзтгенди.

Аны оюлуу бла бирге, жарсыугъа, башха зат да чыкъгъанды: анга ушагъан «солчу» низамла онгчуладан, ол санда аланы бек реакциялы кьауумларындан, хазна башха тюйюлдюле. Кертиси бла да, асламлы информацияны органларыны билдириулерини себебинден барыбызгъа да белгили болгъан шартлагъа кёре «социалист» Румынияда чынтды сталинчи, «титанланы да титаны» бийик этген заманда демократия этген эркинлик Чилиде Пиночет башчылыкъ этген замандан эсе кёп болгъандыла. Генерал да кёп бармай кьуллугъундан кетерикди, нек дегенде, ол халкъны кьол кётюрюуюне бой салгъанды. Чаушеску, аныча болмай, эм ахырына дери властны этегинден тутханлай тургъанды

Кьолубузну жюрегибизге салып женгдирейик: эки жыл, аны кьой, жыл эм андан да аз заманны ичинде биз бусагъатлада кёрген затланы тюшюбюзде кёрюрбюз деп окъуна умут этмегенбиз. Социалист государствода Коммунист партия башчылыкъ этген партиядан кетерилип, оппозиция партияны болумуна тюшер деп кимни эсинде болгъанды? Польшада бла Венгрияда ма аллай ишле болгъандыла.

Чехословакия аны алайлыгъын ачыкъ кёргюзтеди. Анда парламентге 1968 жылда «Праганы жаз башыны» алгъын кыысталгъан лидери А. Дубчек башчылыкъ этеди, кьыралны президентине уа «жарашыусуз» драматург, кесини кьыралында эндилеге дери чыгъармалары эркин этилмей тургъан В. Гавел айырылгъанды. Бу ахыр жыйырма жылны ичинде ол беш жылын тюрьмеде оздургъанды эм кёп болмай, былтырны аллында, анга дагъыда 9 айны тутмакъда турургъа сюд этилгенди. Кьыралда политика болум арталлы да тюрленнгени себепли аллай адамланы, дагъыда кёп башха адамланы, кьадарлары арталлы да тюрленгендиле. Анга уа, бек алгъа, бир ай мындан алгъа бек кьыралны — Варшава Договоргъа кьатышханланы башчылары 1968 жылда августда Чехословакиягъа аскерлени кийириуню сёкгенлери себеплик этгенди.

Западда бир-бир комментаторла Восток Европада бола тургъан уллу тюрленнулеге «коммунизмни оюла башлауу», «социалист иеетлени толу оюлууларыы» дегенча багъа берирге ашыкъгъандыла. Ала кертиси бла да ашыкъгъандыла. Айхай да, кризис болгъаны кёзге кёрюнюп турады. Алай ол нени кризисиди? Социализмни кесини кризиси угъай, ол бизни кьыралыбызгъа чексиз уллу хата этген, энди уа битеуевропа масштабда окъуна ахыры да оюлгъан терс, сталинчи административ-буйрукъ бериу вариантны кризисиди. Социализм бла демократия, социализм бла эркинлик бир бирден арталлы да айырылмазлыкъ болгъанлары бусагъатда хар кимге да ачыкъды. Иш этип, ол затны кёрюрге сюймегенле уа бола тургъан затланы кеси кеслеринден букъдуругъа, алай бла уа келир заманлада кеслерин тапсыз халгъа кьояргъа итинедиле.

Социалист кьыралланы халкълары озгъан заманлада болгъанны энди арталлы да унамайдыла. Ала жангыруну жолуна тохтагъандыла. Ол тынч жол тюйюлдю, ол эндилеге дери арталлы да кьатылыргъа жарамагъанча кёрюнюп тургъан кёп догмалагъа жангыдан кьарауу излейди. Ол кьыралланы барысыны да алларында бусагъатлада властны шёндюгю жангы демократия структураларын, тутхучлу, аны бла бирге уа сёзсюз толтурулгъан законнга тийишлиликде алышындырыла тургъан эм да халкъны аллында отчёт берген жангыртылгъан башчылыкъны кьурауну чексиз уллу борчу сюеледи. Чаушескуну диктатурасы башчылыкъ этиую бир тюрлю альтернатив органларын кьураргъа итинулюкню тунчукъдуруп тургъан эм да Кьутхарыуну миллет фронту жангы тюрлю властны кьураргъа кюрешген Румынияда ол борчну толтуруу артыкъ да кыйыныды.

Битеу алып айтханда, Восток Европада ишле ишни жангыча кьурау жаны бла биз этген мадарлагъа ушашлы барадыла. Алай, айтып кьояйым: Совет Союз ол процесслени «алгъа тепдириуге» кьатышмайды. Бизни башчылыкъ этген кьауумларыбыз Париж да, Вашингтон да СССР Румынияда бола тургъан ишлеге кьатышса иги боллукъ эди деп, алай ангылатыргъа кюрешгенлерин арталлы да кьабыл кёрмегендиле. Бизни кьыралыбыз Восток Европаны кьыраллары бла байламлы жангыча оюм этиую эм да башха халкълаы кьадарларына терен хурмет этиую иеетлерин, аланы кьырал эркинликлерин, аланы ич ишлерине кьатышмауну, бирча тенгликни, ала сайлагъан жолгъа угъай демеую принциплерин сакъалайды.

Восток Европада жангы болум бизни битеу континентибизде болумгъа себеплик этеди. Мында уа аламат перспективала ачыладыла. Сёз ючюн, эртдеден бери да бир бирлерине кьажау сюелип келген эки блокну — НАТОну бла ОВД-ны — араларында аскер жанындан эсе политика жаны бла бирге ишлерге кёбюрек онгла ачылгъандыла.

Кьысхасы, социализм кесини толу ючюн кёргюзтюрча жангы онгла чыгъа келедиле.

Юрий ЛОПАТИН.
(ТАСС).

Адамлагъа таплыкъгъа

ЖЕНЕВА. (ТАСС). Швейцарияны связистлери жангы жылны 1-чи январындан кеслерини клиентлерине жумушланы жангы тюрлюлерин этип башлагъандыла. Телефон сетни бир кьауум абонементлери энди, кеслери бла сёлешген адамны эшитгенден сора, кёрген да этериклиле. Связны миллет управленнясы билдиргенге кёре, ол «Мегаком» системаны

лаучума.

— Сен окъуунгу юсюнде юйюрюзюде келе келген тёрени бузмай къойсанг да боллукъ эди, — дедим биягъы лакъырда халда Жаухаргъа.

— Угъай, былайда уллу терслик этмегенме, — деди ол. — Этчлерим Лейля бла Люба филология факультетни бошагъандыла. Бир юйюрге эки литератор тамамды. Географиядан къуралгъан кружокла, школчуланы элтип таулагъа, тёшлеге барып къайтханым мени машаумда тутхан магъананы айтып ангылатхан окъуна эталлыкъ тюйюлме...

Андан сора Жаухар табигъатны юсюнден этген назмусун окъуйду. Анда табигъатны алай арны суратланганына ким да сукъланырыкъ эди — Жаухарда фахму уллуду.

Мен Жаухар бу усталыкъны сайлагъаны ючюн, лакъырда халда болса да, тырман этгениме уялдым. Биттирланы юйюрлери устаз юйюрдю. Таматалары Лейля Исмаиловна школда орус тилден бла литературадан окъутады. Бусагъатда аны тукъуму Ольмезовады. Алай устаз нёгерлери бюгюнлюкде да алгъынча анга «Биттирова» дейдиле. Люба бла Жаухар а, башда айтханымча, ишлерин ким да сукъланырча тынгылы этген усталадыла.

— Этчле педагогну сыйлы атына тийишли адамладыла, — деп школда да, жыярга.

Бирде уа манга сёзле сайлата,

Келесе жырым — назму тизгинге,

Биз аны ючюн, дайым да бирге,

Жашарбыз энтда жашау ёмюрге!...

Биз бир кесек ушакъ этгенден сора Жаухар Исмаиловнаны кёлюн кётюрюр акъылда бу сёзлени айтдым.

— Иги сагъыш этсек, чынтды устазны аты да блюмсюздю. Ол этген иш да позаияды. Мени атам бла анам кеслерини устазларыны юслеринден хапар айтып тебиреселе, сейир этмей къалмаучума. Ма ол устазланы бир къауумуну атлары: Магомет Жабоев, Шамса Созаева-Ольмезова, Фатимат Аппаева, Къаншау Гуртуев, Нюся Гергокова.

Былайда биягъы Жаухарны бетине нюр чапды. Баям, ол мени сёзюме ыразы болду.

— Жаухар, мени анам бюгюнлюкде кесини биринчи устазы Шамса Созаеваны юсюнден татлыкъсындырып, кёлю кётюрюлюп хапар айтханча, окъуучуларыгъ сени атынгы кёп жылладан сора да сюйюп сагъынырыкъларына ишексизме, — дегенимде уа Жаухар къарамын эниге бошлады, — ол махтауну сюйген адам тюйюлдю.

Намысы, билими, фахмусу, ишге кёл салыуу да бир тынагинлени къагъытха малкъар тилде тюшюрюрге базынмайма ансы — тилибизни жазылыу жорукъларын билмейме. Аны ючюн мен терс тюйюлме. Юйренмей, билмей а жарарыкъ тюйюлдю...

Биз, Къыргъызстанда жашагъан таулула, бир бирге тюбесек, ана тилибизде сёлешиучюбюз. Жаухар айтханча, тилге, адетге, тёреге да кеси кесибизни юйретебиз. Ол затны юсюнде къыргъыз тилни иги билгенибиз да болушады. Аны эки тилни бир бирге жуукъулукъларын чертип айтханлыкъымды.

Бир жол, районону тамадасы Солтан Къасымович Къасымовха тюбеп, ушакъ этгенимде, ол таулу устазланы юслеринден айтхан сёзле хар заманда къулагъыма эшитилгенлей турадыла.

— Бек сау болсунла, барысы да иш кёллю, намысны сыйны билген адамладыла, — деген эди ол. — Ма Лейля Назировна Гуртуева школда завуч болуп ишлегенли ючюнчю жыл барады. Ол школда окъутуу-юйретиу ишни аякъ юсюне салгъанды, устаз коллективни намысын кётюргенди. Анга аны эгечлери Халимат бла Аминат Назировнала да бек иги болушадыла.

Мен а ала бла да, Жаухар бла да ёхтемленеме. Къайда да халкъыны атына тийишли болгъан игиди.

А. МАХИЕВА.
Къыргъыз ССР.

СУРАТДА: Къабарты-Малкъар алмаз инструментле заводну 1-чи номерли цехини алчы жыйыштырыучусу Марида Псыгусова. Анга усталыгъына кёре бек иги деген сыйлы ат аталгъанды.

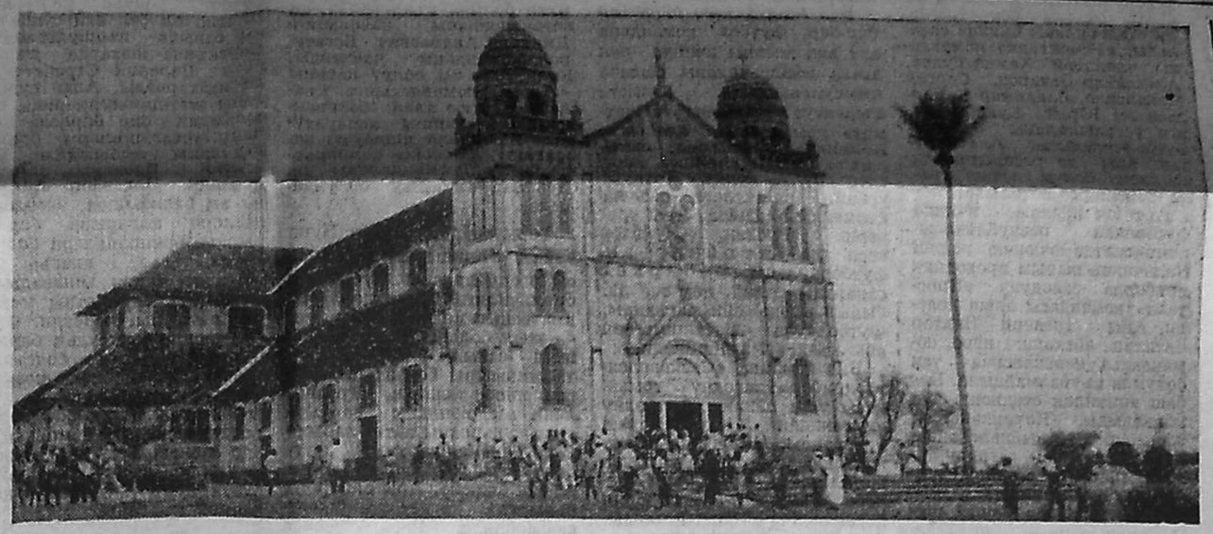
Суратны М. Суанов алгъанды.

ШУЁХЛУКЪНУ БАЙРАМЫ

Ол кюн Куба элни 2-чи номерли орта школуна кире баргъан жерде тагъылгъан транспарантлада «Хош келигиз!» деген сёзле къабарты, малкъар эм орус тилледе жазылып эдиле. Кубачыларга ол кюн Кёнделенден эм Ставрополь крайда Марьинская станицадан къонакъгъа келгендиле. Аланы эртдеден бери огъурлу къоншулукъ халда байламлы этедиле.

Къонакъбайланы башламчылыкълары бла «Атам, анам, мен — шуёх юйюрбюз» деген спорт байрамны бирге бардырыргъа оноу этилген эди. Болса да ол жалан спорт байрам болуп къалмагъанды. Анда миллет ашарыкъла жарашдырыу жаны бла да усталыкъларын кёргюзтгендиле. Самодеятельность артистле да жыйылгъанланы эрикдирмегендиле. Бек башы уа — интернационал байрам адамланы бир бирлерине кёллерин ачыкъ этерге, огъурлу къоншулукъ жюрютюрге болушурукъду.

Р. ВУРМАН.

Камерунда ким болса да бек алгъа ол къыралны восток жанында орналгъан эртдегили килисаны ариулугъуна кёз жетдирмей къоярыкъ тюйюлдю. Алайда кюн сайын тыш къыраллы туристлени кёп кёрюрге боллукъду. Урушжыллада анда «Эркин Франция» къымылдауну башчысы Шарль де Голль жашагъанды. Табигъат былайгъа кесини арнулугъун чомарт бергенди. Арну къалын агъач, Н'онг суу аны бютюн омакъ этедиле.

СУРАТДА: килисаны кёрюмдюсю.

Суратны А. Беркетов алгъанды. ТАСС-ны сурат хроникасы.

Адамлагъа таплыкъгъа

ЖЕНЕВА. (ТАСС). Швейцарины связистлери жангы жылны 1-чи январындан кеслерини клиентлерине жумушланы жангы тюрлюлерин этип башлагъандыла. Телефон сетни бир къауум абонементлери энди, кеслери бла сёлешген адамны эшитгенден сора, кёрген да этерикдиле. Связны миллет управлениясы билдиргенге кёре, ол «Мегаком» системаны биринчи кезиую сынап башлагъанды. Кесини «видеофондунда» — экраны болгъан телефон аппаратда керекли номерни алып, абонемент жалан да аны кёргенден сора да аны энчи терминалгъа тюшюрюрге болукъду.

Проблемалы репортаж

«БИР ТЮРЛЮ ЭРКИНЛИГИ ЖОКЪДУ»

Мозамбик республикагъа баргъан хар ким да, капулана не зат болгъанын биледи — ол тиширыуну юс кийимини тёбен жанига ушашлы бир кесегиди. Жан сюеклерине чулгъанынган эки метр тенгли къумач. Африкалы тиширыулагъа капулана — къайсы племядан болгъаныны, байлыгъыны белгисиди эм кесин кёргюзтюую амалыды. Хар къумачда кесини энчи сураты барды, — ол а сизни сейирсиндирген тиширыуну ол не да бу къылыгъын билирге болушурукъду.

Аллай къумачланы къумач сокъгъан «Текслом», атын толу кёчюргенде «Лоренсу-Маркиш текстиль» деген фабрикада чыгъарадыла. Ол уллу онглары болгъан шёндюгю предприятияды.

Фабриканы директоруну заместители Маркуш Шинанекис бизге кеслерин жарсытхан проблемаланы юсюнден сюйюп хапар айтады.

1973 жылдан, фабрика ишлеп башлагъандан бери ол планда белгиленнген кючге — бир жылгъа 18 миллион квадрат метр къумач — жеталмагъанды. Бек иги кёрюмдюге — 10 миллионнга — жалынчакъсыз болууну алында, 1975 жылда жетишген эдик. Андан сора биягъы энишге тюшюп башлагъанбыз. Сылтаулары уа: тыш къыраллы специалистлени кетиулери, сырьёну заманында келтирилмеую, машиналагъа керекле жетишмегени.

— Бюгюн хал къалайды?

— 1978 жылда предприятияны кенгертиу жаны бла этилген мадарла хайыр келтирмегендиле. Ол заманда битеу кемчиликле ишле кенг бардырылмагъанларыны хатасындан болгъан сунгандыла. Тюрлениуле 1986 жылны ахырында экономиканы аягъы юсюне салыуну программасын халкъгъа кенг белгили этгенден сора болгъандыла. Шёндюю уа рекордха — 12 миллионнга барабыз. Предприятияда эки бла жарым минг адам тёрт смен бла ишлейди. Мамукъ Нампула, Кабу-Делгеду, Ипьямбане провинцияладан келтиридиле. Болса да «Мозамбикни миллет сопротивлениясыны» бандаларыны аманлыкъ ишлерини хатасындан къуру да проблемала чыгъып турадыла. Сырьёну бир кесегин Камерундан келтиргенге тюшеди.

— Предприятие къыралныкъымыды?

— Предприятияны акцияларыны 56 проценти къыралны къолундады. Акция тутханланы арасында энчи адамла эм Португалияны бла ЮАР-ны предприятиялары бардыла. Реконструкцияны башлагъанбыз, французлула бизге 90 миллион франк кредит бергендиле. Ол а продукцияны тыш къыраллада да сюйюп алгъанларына шагъатды. Борчну тёлер ючюн жыл сайын Франциягъа хазыр продукциябызны 38,5 процентин жиберип турабыз.

— Ишге не зат чырмаулукъ этеди?

— Кесибизни бир тюрлю эркинлигибиз жокъду, — дейди Маркуш. — Нени, кимге эм къаллай бир чыгъарыргъа кереклисини юсюнден бизни ючюн эм бизсиз оноу этедиле. Представительствобуз эм хазыр продукциябызны сакъларча къыралда эм тыш къыраллада уллу болмагъан складларыбыз болсала эдиле, кесибиз рынокну конъюнктурасына, производствону айнытыуну планына тюрлениуле терк окъуна кийираллыкъ эдик. Алыкъа уа: быллай бир къумач чыгъардыкъ, складха элтдик, иш аны бла бошалды... Планны толтурсанг, толтурмасанг да, ол аз валюта ырысхыгъа къошуллукъ тюйюлдю. Ол а — жангы станокла, бояула, жангы качество эдиле. Болса да бизни къумачларыбызны ЮАР-ны, Свазилендни рынокларында законсуз сатылгъанларын аз кёрмезсе. Шёндюгю низам министерстволагъа, тыш къыраллагъа бизни къумачларыбызны сатыудан тюшген ырысхыгъа кеслерине бизде болмагъан компьютерлени алыргъа онг береди.

— Сиз тап ишлер ючюн не этерге керекди?

— Бир-бир министерстволаны къурутургъа, къалгъанларындан а буйрукъ функцияланы кетирирге. Жалынчакъсызлыкъны биринчи жылларында арадан контроль керек эди: жер жерледе производствону къурау бла бир киши да кюрешмей эди, анга бёлюнгген ырысхы эм оборудование урлана эдиле. Энди болум тюрленгенди. Биз кесибиз иги билебиз ахчаны неге къоратыргъа керек болгъанын, бютюн да кесибизни къыйыныбызгъа алынганны. Бизге валютаны бермейдиле, къоратхан а керти да керекли затха угъай, къыралда эртдеден чыгъарылып тургъан затланы алыугъа этедиле. Ол а хайыр келтирмеген мытырлыкъды.

«Текслом» фабрикадан, мен бир тюрлю сезим бла кете эдим. Анда биринчи кере болгъан эсем да аны проблемалары манга эртдеден белгиличе кёрюне эдиле.

Юрий ШИТОВ,
ТАСС-ны корр.
Мапуту

«Биз ол затдан уялыргъа керекбиз»

«Бизде ненча кёгет терек, таукъ, тонгуз болгъаны, къаллай бир багуш тёгюлгени, анга ушаш кёп затланы эсеби жюрютюледи, болса да бизни жетишимлеribизни статистикасын мутхуз этерге боллукъ а бир зат да басмаланмайды», — Боннда болгъан пресс-конференциягъа Германия Федератив Республикада жарлыланы юсюнден жазылгъан отчёт аллай сёзле бла берилген эди. Аны башы бек тап жазылгъанды — «Биз ол затдан уялыргъа керекбиз» деп.

Бек байгъа саналгъан, ол угъай эсенг а битеу Европада окъуна бек бай къыралда адамланы иги кесеги — 10 процентге жуугъу — жарлылыкъны эм факъыралыкъны чеклеринде кечинеди. 1982 жылдан 1988 жылгъа дери мюлк ишледен тюшген таза файда 74 процентге ёсгенди эм 450 миллиард маркадан кёп болгъанды, ишчилени бла къуллукъчуланы иш хакъларын уа 18 процентге ёсгенди.

Миллет файданы мюлкнелеге хайыргъа эм ишчилеге хатагъа юлешиу, бир жанындан миллионерлени саныны ёсююне, башха жанындан — жарлыланы саныны кёп болууна келтиргенди. Алагъа кимле киредиле?

Бек алгъа социальный пособиялагъа жашагъан миллионла бла адамла. Аланы саны жети жылгъа бир бла жарым кере ёсгенди эм энди аллай пособияны ФРГ-ны хар жыйырманчы адамы алады.

Жарлылыкъны кёргюзтген башха шарт — адамланы борчларыны ёсююдю. 1980 жылда окъуна битеу западгерманлы юйюрлени жарымына жууугъу кредитге алгъан товарлары ючюн борчлу болгъандыла. Хар юйюрню борчу орта эсеп бла 10550-ден 14590 маркагъа дери ёсгенди.

Социальный пирамиданы бек тюбюнде юйсюзле турадыла. Аланы 100 мингге жууугъуну башларын сугъар жерлери жокъду, ала кечелерин жол жаларында спальный машоклада, кёпюрле тюбюнде, ночлежкалада, иелери болмагъан юйледе ётдюре айланадыла. 200 мингге жуукъ адам болжаллы мекямлада, 700 мингге жууугъу уа — бек керекли затлары окъуна болмагъан фатарлада жашайдыла.

Западгерманлы бай обществону тюп жанына кёп пенсиячыла, жангыз анала, кёп сабийли юйюрле да тюшедиле. Бек къыйын болумлада ишлеген жангыз анала тюшедиле. Сабийлерин кеслерини иш хакъларына тутхан алагъа къыйынды.

Битеу бу затла обществону кесинде да ыз къоядыла. ФРГ-да адамланы араларында бир бирге суукъ къарау ёседи, жамауатдан айырылып жан аурутуу къыйынлыкъгъа тюшгеннге азды, деп эскерди Къарысуэлагъа болушханланы немецли союзуну правленини председатели профессор Дитер Зенглинг. Аны ючюн а кёп адамла кеслерини жарлылыкъларыны юсюнден айтыргъа, болушлукъ тилерге уа битюн да уялгъан этедиле. Профессор соруугъу бек тюз салады: «Аны конституциясы гражданларына адамны намысы бек баш праволадан бириди, дей эсе, бек бай къыралладан бириди жарлылыкъгъа тёзерге жарарыкъмыды?».

Владимир СЕРОВ
ТАСС-ны корр.

Бонн.

Нальчикде кёзлюклеге ремонт этген «Оптика» тюкенде ишлерин иги билген уста специалистле урунадыла. Алай мында ахшыланы да ахшысына Лариса Кодзокова саналады. Шуёх коллективде аны атын уллу сюймеклик бла айтадыла. Ларисаны уллу иш сынауу барды, ол арну сёзлюдю, жарашыулуду. Бери келгенлеге уа аллай шартла бек кереклидиле. Лариса аны алайлыгъын уста биледи, адамланы жарсуларына дайым эс бурады, алагъа не жаны бла да онг тапдырыргъа кюрешеди.

СУРАТДА: Л. Кодзокова.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Шахмат оюнлада

Шахмат оюнланы терк бардырыуну кереклиси болмаз дегенле алгъаракълада тюбей тургъандыла. Алай бюгюнлюкде уа шахмат оюнланы узакъгъа соза турмай, аланы не къадар терк бошаугъа уллу магъана бергенле кёпден кёп бола барадыла.

Бизни республикада да шахмат оюнланы терк бардырыугъа тийишли магъана бериледи. Оюнланы ол тюрлюсюню айырмалыгъы барды эм алагъа адамла сюйюп къарайдыла. «Терк ойналгъан шахматлада» оюнла алты сагъатха угъай, жалан да бир сагъатха бошаладыла. Турнирле швейцар амал бла жалан да юч кюнге бардырыладыла. Шахмат оюнланы бу тюрлюсюне дери уа эришиуле 18—20 кюннге дери созулуп тургъандыла. Шахмат оюнланы бу жангы тюрлюсюнде адамланы ишлери, юйюрлери болгъаны да эсге алынадыла.

Бизни «Ладья» кооперативибиз «терк ойналгъан шахматладан» Битеусоюз турнирлени къурауну кеси бойнуна алгъанды. Быллай турнирлеге къатышыр ючюн шахматчы 30 сом тёлерге тийишлиди. Ахча тёленгенине да къарамай, эришиуге къатышханланы саны азаймайды. Нальчикде аллай турнирлеге Сургут, Тюмень, Минеральные Воды, Пятигорск, Орджоникидзе, Грозный, Армавир, Находка эм бир къауум башха шахарланы спортсменлери да къатышадыла.

Эндиге дери бизде тёрт турнир болгъанды. Аланы ахыр турнирнде швейцар амал бла он бир тур бардырылгъанды. Ол турлада Гедгафов (Нальчик) биринчи, Кармов эм Ибрагимов (Нальчик) экинчи эм ючюнчю, Карпович (Горький) тёртюнчю жерлеге чыкъгъандыла.

* * *

Эр кишилени арасында шахматладан Нальчик шахарны чемпионатыны финалы бошалгъанды. Анга шахарны он эки шахматчысы къатышханды.

Бу турнирге быйыл КъМАССР-де бек игиге саналгъан шахматчы Хорен Манучарян келалмагъанды. Ол зоналы эришиулеге кетип эди.

Чемпионатда он юч оюнда 7.5 очко алып, спорт устагъа кандидат Шигалугов биринчи жерге чыкъгъанды. Шахматчыла Ибрагимов, Кудаев, Гергов экинчи, ючюнчю, тёртюнчю жерлени алгъандыла.

Бу атлары айтылгъан шахматчыла келир жыл республиканы биринчилигини финалына къатышырыкъдыла.

В. ШЕКЕМОВ.

ЖАШ ГЁЖЕФЛЕНИ ЖЕТИШИМЛЕРИ

Новгород областны Боровичи шахарында 1989 жылда декабрни 16-сындан 19-суна дери жашланы арасында классика эм эркин тутушуудан халкъла аралы турнир болгъанды. Анга АБШ-дан, Финляндиядан, Швециядан, Румыниядан, Польшадан келген эм Совет Союзну 36 шахарындан гёжефле къатышхандыла. Бизни республикадан ол эришиулеге сегиз жаш гёжеф баргъанды. Ала тутушуудан республиканы специализацияланнган школунда юйренненген жашладыла. Аланы арасында Расул Караев, Исмаил Бозиев, Султан Гаджиев чемпион деген атны алгъандыла эм алтын майдалла бла саугъаланнгандыла. Арсен Машитлов бла Беслан Кашукоев кюмюш майдаллагъа тийишли болгъандыла, Амир Губиров а доммакъ майдал алгъанды.

Жашланы эришиулеге тренерле Алик Чапаев, Къаральби Шомахов, Хажимурат Шурдумов эм Чермен Алагиров хазырлагъандыла.

Суратда: С. Гаджиев, А. Губиров, Р. Караев.

Суратны **В. Шомахов** алгъанды.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

Физкультура эм спорт

КЕМЧИЛИКЛЕ КЕТЕРИЛСЕЛЕ

Республиканы футболдан биринчилиги ючюн оюнланы бардырыуда кемчиликле футбол командаланы тренерлерин, аланы членлерин эм аны бла бирге футболну сюйгенлени да жюреклерин къыйнайдыла. Артыкъ да оюнла бардырыллыкъ стадионла тап болмагъанлары жарсытады. Республиканы Физкультура эм спорт жаны бла къырал комитетине ол кемчиликлени юсюнден тарыгъыула келгенде, бир къауум мадарла этилгенлерин белгилерчады.

Быйыл республиканы футболдан чемпионаты башланнганлай окъуна бир къауум командала оюнланы къуралыулу бардырыр ючюн керекли мадарла этгендиле. Аллайланы санында юлгюге Бахсан шахарны «Эталон» командасын келтирирге болдукъуз. Аны тренери Казбек Тлярупов жараула этиу бла чекленип къалмай, оюнла бардырыллыкъ стадионда тизгинликни, тазалыкъны иъаты сакълагъанды. Чемпионат башланып ол бошалгъынчы дери биринчи жерни иъодан ычхындырмай, «Эталон» быйыл республиканы чемпиону болгъанды. Бу командада шуёхлукъну, бир бирге хурмет этиуню магъанасын англап, дайым аланы ючлерге итиледиле. Не къыйын болумда да бир бирге къыгырмай, тап ойнагъа кюрешедиле. Команданы тренери Казбек Тлярупов бла ярашыуда ишлеген Руслан Кумахов да усталыкъларын ёсдюрюуге кёп къайгъыргъанла. Ала мындан ары да республиканы чемпиону болур ючюн къаты кюреширге айтадыла.

Чемпионатда экинчи жерни уа Прохладна шахарны «Ремонтник» командасы алгъанды. Ол команда «Эталондан» жалан да бир очкогъа артха къалгъанды. Александр Хоровенчук кёп жылладан бери бу командада тренер болуп ишлеп келеди. Аллай бир заманны ичинде «Ремонтник» ючюнчю жерден энишге тюшмегенди. Хар не жаны бла алып къарагъанда бу шахарны стадиону бизни республикабызда угъай битеу Север Кавказда окъуна бек тизгинли стадионлары бирине саналады. «Ремонтник» команданы членлери Хамид Гудов, Александр Захаров, Сергей Макаренко, Владимир Камарзаев эм Юрий Бущих да иги усталыкълары болгъан футболчуладыла. Ала мындан ары да республиканы чемпиону болур ючюн къаты кюреширге айтадыла.

Арт юч жылны ичинде футболдан республиканы чемпионатында ючюнчю жерни Нальчикни жарым проводник приборла заводуну «Кристалл» командасы алып келеди. Аны тренери Виктор Баталин айтханнга кёре, командагъа кереклисича тап болумла къуралмайдыла. Бек баш кемчилик стадиону болмагъаныды. Команданы ол жаны бла къыйналгъаныи биле тургъанлай, заводну администрацилсы стадион ишлетирге ашыкъмайды.

Бир заманда «Севкавэлектроприбор» заводну командасы уста ойнап, футболну сюйгенлени къуандырып тургъанды. Жарсыугъа, арт жылларда команда муратына жетальмайды. Команданы тренерлеге къатышханланы саны азаймайды. Нальчикде аллай турнирлеге Сургут, Тюмень, Минеральные Воды, Пятигорск, Орджоникидзе, Грозный, Армавир, Находка эм бир къауум башха шахарланы спортсменлери да къатышадыла.

Эндиге дери бизде тёрт турнир болгъанды. Аланы ахыр турнирнде швейцар амал бла он бир тур бардырылгъанды. Ол турлада Гедгафов (Нальчик) биринчи, Кармов эм Ибрагимов (Нальчик) экинчи эм ючюнчю, Карпович (Горький) тёртюнчю жерлеге чыкъгъандыла.

* * *

Эр кишилени арасында шахматладан Нальчик шахарны чемпионатыны финалы бошалгъанды. Анга шахарны он эки шахматчысы къатышханды.

Бу турнирге быйыл КъМАССР-де бек игиге саналгъан шахматчы Хорен Манучарян келалмагъанды. Ол зоналы эришиулеге кетип эди.

Чемпионатда он юч оюнда 7.5 очко алып, спорт устагъа кандидат Шигалугов биринчи жерге чыкъгъанды. Шахматчыла Ибрагимов, Кудаев, Гергов экинчи, ючюнчю, тёртюнчю жерлени алгъандыла.

Бу атлары айтылгъан шахматчыла келир жыл республиканы биринчилигини финалына къатышырыкъдыла.

В. ШЕКЕМОВ.

Физкультура эм спорт

КЕМЧИЛИКЛЕ КЕТЕРИЛСЕЛЕ

Республиканы футболдан биринчилиги ючюн оюнланы бардырыуда кемчиликле футбол командаланы тренерлерин, аланы членлерин эм аны бла бирге футболну сюйгенлени да жюреклерин къыйнайдыла. Артыкъ да оюнла бардырыллыкъ стадионла тап болмагъанлары жарсытады. Республиканы Физкультура эм спорт жаны бла къырал комитетине ол кемчиликлени юсюнден тарыгъыула келгенде, бир къауум мадарла этилгенлерин белгилерчады.

Быйыл республиканы футболдан чемпионаты башланнганлай окъуна бир къауум командала оюнланы къуралыулу бардырыр ючюн керекли мадарла этгендиле. Аллайланы санында юлгюге Бахсан шахарны «Эталон» командасын келтирирге болдукъуз. Аны тренери Казбек Тлярупов жараула этиу бла чекленип къалмай, оюнла бардырыллыкъ стадионда тизгинликни, тазалыкъны иъаты сакълагъанды. Чемпионат башланып ол бошалгъынчы дери биринчи жерни иъодан ычхындырмай, «Эталон» быйыл республиканы чемпиону болгъанды. Бу командада шуёхлукъну, бир бирге хурмет этиуню магъанасын англап, дайым аланы ючлерге итиледиле. Не къыйын болумда да бир бирге къыгырмай, тап ойнагъа кюрешедиле. Команданы тренери Казбек Тлярупов бла ярашыуда ишлеген Руслан Кумахов да усталыкъларын ёсдюрюуге кёп къайгъыргъанла. Ала мындан ары да республиканы чемпиону болур ючюн къаты кюреширге айтадыла.

Арт юч жылны ичинде футболдан республиканы чемпионатында ючюнчю жерни Нальчикни жарым проводник приборла заводуну «Кристалл» командасы алып келеди. Аны тренери Виктор Баталин айтханнга кёре, командагъа кереклисича тап болумла къуралмайдыла. Бек баш кемчилик стадиону болмагъаныды. Команданы ол жаны бла къыйналгъаныи биле тургъанлай, заводну администрацилсы стадион ишлетирге ашыкъмайды.

Бир заманда «Севкавэлектроприбор» заводну командасы уста ойнап, футболну сюйгенлени къуандырып тургъанды. Жарсыугъа, арт жылларда команда муратына жетальмайды. Команданы тренерлеге къатышханланы саны азаймайды. Нальчикде аллай турнирлеге Сургут, Тюмень, Минеральные Воды, Пятигорск, Орджоникидзе, Грозный, Армавир, Находка эм бир къауум башха шахарланы спортсменлери да къатышадыла.

Эндиге дери бизде тёрт турнир болгъанды. Аланы ахыр турнирнде швейцар амал бла он бир тур бардырылгъанды. Ол турлада Гедгафов (Нальчик) биринчи, Кармов эм Ибрагимов (Нальчик) экинчи эм ючюнчю, Карпович (Горький) тёртюнчю жерлеге чыкъгъандыла.

* * *

Эр кишилени арасында шахматладан Нальчик шахарны чемпионатыны финалы бошалгъанды. Анга шахарны он эки шахматчысы къатышханды.

Бу турнирге быйыл КъМАССР-де бек игиге саналгъан шахматчы Хорен Манучарян келалмагъанды. Ол зоналы эришиулеге кетип эди.

Чемпионатда он юч оюнда 7.5 очко алып, спорт устагъа кандидат Шигалугов биринчи жерге чыкъгъанды. Шахматчыла Ибрагимов, Кудаев, Гергов экинчи, ючюнчю, тёртюнчю жерлени алгъандыла.

Бу атлары айтылгъан шахматчыла келир жыл республиканы биринчилигини финалына къатышырыкъдыла.

В. ШЕКЕМОВ.

БИЛДИРИУ

Адамланы халкъ хайырланнган качестводу товарла, эл мюлк продукция эм жумуш этиу, жалчытыуну бийик культурасы жаны бла сурамларын жалчытыуда аланы эркинликлерин бла излемлерин обществоду къоруулауну къурар муратда Къабарты-Малкъарны облсовпрофу Къабарты - Малкъарда **Хайырланыучуланы обществосун** къурауну юсюнден предложенияны республиканы урунуу коллективлерини эм гражданларыны къарауула береди.

Обществону къурау керек не да керек болмагъаныны эм да ол ишни къалай бардырлыгъыны жолларыны юсюнден сизни оюмугъузну, андан сора да аны ишине къатышыуну юсюнден кесигизни предложенияларыгъызны бу адрес бла жиберигизни тилейбиз: **Нальчик ш., Ленин ни проспекти, 53, Телефонла: 5-48-58, 5-65-64, 5-89-52.**

* * *

1990 жылда 18-чи январда 15—00 сагъатда Къабарты-Малкъарны облсовпрофунда энчи иеликни юсюнден эм жерни юсюнден Законланы проектлерин сюзюу бардырыллыкъды.

РАДИО

9-чу январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — «Кабардино-Балкарская правда» газетни обзору. 8.15 — Жаш ишчини лекторийи. «Сталинизмни тамырлары». 8.30 — Эстрада концерт. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.25 — Жангы хапарла. 18.37 — 18.40 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — «Коммунизмге жол» газетни обзору. 16.00 — «Борчланы толуларын тинтебиз». Байсолтанов атлы совхоз. 16.10 — «Абаданлагъа сабийлени юсюнден». Устазны ушагъы. 16.20 — «Халкъ фахмула». Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — «Ленин гъуэгу» газетни обзору. 7.45 — 8.00 — Бизни фонотеканы жангылыкълары. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — Нгуен-Ван-Намны фортепиано пьесалары. 17.45 — Назмуланы сюйгенлеге. 18.00 — 18.25 — Концерт.

10-чу январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.50 — Газетлени обзору. 8.15 — Эл мюлк радиовестник. 8.30 — «Тауланы кюл аязларындагъы шахар» (Тырнауз). 8.40 — Музыка. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 11.15 — 12.00 — Литература-музыкалы композиция «Кюнакъ». 18.40 Жангы хапарла. 18.57 — 19.00 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — «Айырыулагъа хазырлана. «Инанныулукъгъа тийишлидиле». Халкъ депутатлагъа кандидатланы юсюнюнден. 16.10 — «Сабийле — сабийлеге». Т. Башнева бла Х. Чочаевни назмулары. 16.20 — Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.50 — 8.00 — Концерт. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — «Биз алчылагъа жыр бла махтау салабыз». Концерт. 17.55 — А. Налоев. «Суу жагъада юйчюк». 2-чи бериу. 18.20 — Тепсеу» колхоз. 16.10 — «Сизни юсюгюзден жырла айтадыла». Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

12-чи январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.50 — Газетлени обзору. 8.15 — Эл мюлк радиовестник. 8.30 — «Тауланы кюл аязларындагъы шахар» (Тырнауз). 8.40 — Музыка. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 11.15 — 12.00 — Литература-музыкалы композиция «Кюнакъ». 18.40 Жангы хапарла. 18.57 — 19.00 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — «Айырыулагъа хазырлана. «Инанныулукъгъа тийишлидиле». Халкъ депутатлагъа кандидатланы юсюнюнден. 16.10 — «Сабийле — сабийлеге». Т. Башнева бла Х. Чочаевни назмулары. 16.20 — Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.50 — 8.00 — Концерт. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — «Биз алчылагъа жыр бла махтау салабыз». Концерт. 17.55 — А. Налоев. «Суу жагъада юйчюк». 2-чи бериу. 18.20 — Тепсеу

къауум мадарла этилгенлерин белгилерчады.

Быйыл республиканы футболдан чемпионаты башланганлай окъуна бир къауум командала оюнланы къуралыуну бардырыр ючюн керекли мадарла этгендиле. Аллайланы санында юлгюге Бахсан шахарны «Эталон» командасын келтирирге болукъду. Аны тренери Казбек Тляруғов бла ушакъ этгенде, бек алгъа вратарь Виктор Кумыковну уста ойнагъанын чертеди. Алибек Хажнагоев, Мухамед Шебзухов, Юрий Пазов эм Заур Шерегов чемпионла деген атха тийишли болур ючюн усталыкъларын, къарыуларын да аямагъанларыны юсюнден айтады.

Тляруғов жаралуна этну бла чекленип къалмай, оюнла бардырыллыкъ стадионда тизгинликни, тазалыкъны къаты сакълагъанды. Чемпионат башланып ол бошалгъынчы дери биринчи жерни къолдан ычхындырмай, «Эталон» быйыл республиканы чемпиону болгъанды. Бу командада шуёхлукъну, бир бирге хурмет этнуюю магъанасын ангылап, дайым аланы ючлерге итинедиле. Не къыйын болумда да бир бирге къычырмай, тап ойнагъа кюрешедиле. Командану тренери Казбек Тляруғов бла ушакъ этгенде, бек алгъа вратарь Виктор Кумыковну уста ойнагъанын чертеди. Алибек Хажнагоев, Мухамед Шебзухов, Юрий Пазов эм Заур Шерегов чемпионла деген атха тийишли болур ючюн усталыкъларын, къарыуларын да аямагъанларыны юсюнден айтады.

Арт юч жылны ичинде футболдан республиканы чемпионатында ючюнчю жерни Нальчикни жарым проводник приборла заводуну «Кристалл» командасы алып келеди. Аны тренери Виктор Баталин айтханнга кёре, командагъа кереклисича тап болумла къуралмайдыла. Бек баш кемчилик стадиону болмагъаныды. Командаы ол жаны бла къыйналгъаныбиле тургъанлай, заводну администрациясы стадион ишлетирге ашыкъмайды.

«Кристаллгъа» башха шахарлагъа барып, кезнулю оюнну бардырыргъа заманында автобус берилмегени да болады. Футбол оюнда жюрюген жорукъгъа кёре уа къонакъла оюн башланырдан жарым сагъатха кеч келселе, аланы хорлатханнга санап къоядыла. Командаы футболчуларына спорт китапны Борис Динаев.

Бир кезнуде иги ойнагъан бир-бир футбол командала арт эки жылны ичинде бек артха къалгъанланы санына къошулгъандыла. Юлгюге Тырнауз шахарны «Цветмет» командасын алайыкъ. Командада низамны сакъларгъа эс бурулмайды. Аны членлери жарау этнуге утгъан, эришнулеге окъуна келмей къаладыла. Аны тренери Руслан Кумахов кеси да уста ойнагъан футболчуланы бирине саналады. Алай, нек эсе да, быйыл хазна ойнамагъанды. Футболчула жетишмегени аны къайгъы этдирмейди.

Бир заманда «Севкавэлектроприбор» заводну командасы уста ойнап, футболну сюйгенлени къуугандырып тургъанды. Жарсыугъа, арт жыллада команда муратына жеталмайды. Команданы тренери Михаил Кужев ишин кереклисича бардырмайды. Анга заводну профсоюз комитети да бир тюрлю болушлукъ бермейди.

Къабарты-Малкъар АССР-ни Физкультура эм спорт жаны бла къырал комитетини бегиминде Нальчик шахарны уллу предприятияларында

Терк районну Тёбен Курп элини «Жаншарх» командасы республиканы футболдан биринчилигин ючюн оюнлагъа къатышыш келгенли бир ненча жыл болады. Алай ол жыл сайын чемпионатны таблицасыны бек ахыр тизгинлерине тюшеди. Тренерлени эм оюнланы бардырган судьяланы айтыуларына кёре, «Жаншархны» футболчулары тюйюш ачагъа да бек ёчдюле. Ары ойнагъа барыргъа да кёп командала сюймейдиле. Республиканы категориялы судья Артур Шабаев чертеннге кёре, арт жыллада анда оюнлагъа барыргъа судьяла базынмайдыла. «Жаншарх» хорлатып башласа, футболгъа къаргъа келгенле судьяны терслеп, аны тюерге чабадыла. Аллай затланы хатасындан

Бир жылны осал ойнап, чемпион болмай къалгъанда, ол автоколоннаны начальниги Дмитрий Андреевич Богатуров команданы чачханды. Культура эм солуу паркны «Алгъа» командасыны къадары да тюз алай болгъанды. Телемеханика аппаратура, машинала ишлеучю заводланы, «Искож» комбинатны футбол командалары да бусагъатда жокъну орнундадыла.

Джим Маррз шёндюге дери хазна белгили болмагъан бир затны юсюнден да айтады: бушуулу ушкок тауушла эшитилирден бир ненча такъыйкъа алгъа Дили-Плязада президентни кортежине къарап тургъан халкъны арасында сюелген бир эр кишини салкъынлыгъы ачылып, олсагъат окъуна жабылып къалгъанды. Авторну акъылына кёре, ол иш президентни анга дерт жетдирир мурат бла ёлтюрюр кезнуню кёргюзтген белгиди. Президент Кеннедини ёлтюрюуню къурагъанла анга Кубагъа къажау ишлени бардыргъан. Кочинос богъазда эркинликни айрыкамыны жерине тюшерге кюрешген наёмниклени къутхарыргъа керекли самолётланы бермегени ючюн дерт жетдире эдиле.

Америкалы наёмниклени ол ишлери жетишимли бошалмагъаны ючюн политика жууаплылыкъ Кеннедини бойунда болгъанына президент кеси да женгдире эди.

Жашырын службала жаны бла америкалы эксперт Питер Уайден айтханнга кёре, «Кубаны правительствосуну кючлюлюгюн эм аны халкъыны эркинлик ючюн жанын-къанын аямай кюреширге уллу таукеллигин» ЦРУ тюз англылаялмагъанды. «Америкалы политика къуллукъчула «ючюнчю дунияны» къыралларына къажау ишлерин башлай туруп аллай жангылычланы кёп кере этедиле». «Америкалыла болуп жаратылмагъанларындан башха жалан бир терсликлери да болмагъан халкъланы аллай кючлю айырмалылыкъларын башда сагъынылгъан политика къуллукъчула кёрюрге бир да сюймейдиле», — деп чертеди П. Уайден.

Уорренни комиссиясыны ол кюйсюз ишни Освальд жалан кеси этгенди деген версиясын Маррз арталлы да терс оюмгъа санайды.

Маррз шагъатлыкъ этгеннге кёре, официальный Вашингтоннга керекли оюмну «айтдырыр» ючюн Уорренни комиссиясына уллу къысыулукъ этилгенди. Аны членлерин къоркъутур мурат бла ФБР-ни тамасасы аланы хар бирини жашау эм ишлеу халларында этген затлары жазылып тургъан карточкаланы ачдыргъанды, комиссияны доклады басмаланнгандан сора да ол ишни тохтатмай бардырып тургъанды.

Бек ахырында айтырыгъым. «Ёмюрню аманлыкъ иши» ачыкъланырыкъмыды?» — деген соруууна аллай ишлени тинтиучю, уллу даулаш ачхан «Контракт на Америку» деген китапны (Джон Кеннедини жашауун эм кюйсюз ёлтюрюлгенини юсюнден хапарлайды) автору Дэвид Шейм мени бла ушагъында былай айтханды: «Мен ол иш ачыкъланыр деп хазна ийнанмайма. Андан бери 25 жылдан артыкъ озгъанды, алай президент Кеннедини ёлтюрюу бек кючлю сакъланнган къырал жашырынлыкъ болгъанлай къалады. Америкалы башчыланы араларында ол аманлыкъ иш къалай этилгени, аны ким этгени белгили болурун сюйген бир киши да жокъду. Аны сылтаулары кёп тюрлюдюле.

Владимир МАТЯШ,
ТАСС-ны корр.
Вашингтон шахар.

«Ёмюрню аманлыкъ иши»: жангы версия

ДЖОН КЕННЕДИНИ КИМ ЁЛТЮРГЕНДИ?

Президент Джон Кеннедини ким ёлтюргенди? «Ёмюрню аманлыкъ иши», Уоррени комиссиясы бардырган тинтиуледен сора билдирилген официальный версияда айтылгъаныча жангыз мурдар адамны террор акциясымыды, огъесе политика хыйлачыланы жашырын этилген аманлыкъ ишлеримиди?

1963 жылда 22-чи ноябрде Даллас шахарда (Техас штат) Дили-Плязада бушуулу ушкок тауушла 43-жыллыкъ президентни, АБШ-да ол уллу къуллукъгъа салыннган бек жаш адамны, жашауун юзгендиле. Ол америкалы историяда кюйсюз эм уллу жашырынлыгъы болгъан аман ишледен бириди. Аны бла байламлы билдириулеге къаралда бюгюнлюкде да бек уллу эс бурулады. АБШ-да ол ишни ачыкълар мурат бла официальный органла эм энчи адамла кёп тинтиуле бардыргъандыла, онла бла документли телевизор эм суратлау фильмле алдырылгъандыла. Конгрессни библиотекасында манга айтханларына кёре, аны китапларыны санында Кеннедини ажымлы ёлтюрюлгенине аталып жазылгъан 253 китап барды. Алай ол аманлыкъ ишни керти къураучусу эм толтыруучусу кимле болгъанлары алыкъа ачыкъланмагъандыла.

Техасда университетни преподаватели, политика къуллукъчуланы ёлтюрюу бла байламлы ишлени тинтиу бла кюрешген специалист Джим Маррзны «Перекрестный огонь»: заговор, унесший жизнь Кеннеди» деген башы бла мындан алгъаракъда чыкъгъан китабыанга шагъатлыкъ этеди. Автор, кеси айтханыча «Ёмюрню аманлыкъ ишин» белгили этерге болушурукъ ачхычны табаргъа кюрешеди: мурдар оптика мараучу установкасы болгъан ушкок бла сауутланнган эм школ китапланы складында бугъуп атхан Ли Харви Освальд тюйюл эсе, президентни ёлтюргенле, баям, ЦРУ-ну жарым автоматика сауутла бла сауутланнган адамларыдыла».

Маррзны оюмуна кёре, президент «аманлыкъ» ишлени аскер искусствону битеу жорукъларына тийишлиликде къурагъан, Бирлешген Штатланы уллу оноучу къуллукъчуладан ахшы болушлукъ да кёрген адамла бугъуп тургъан жерге тюшюп къалгъанды». Политика къуллукъчуну бу кюйсюз амал бла ёлтюрюуню ачыкълау бла байламлы ишлени бек тынгылы бардыра, автор ол аманлыкъ иш къалай къуралгъаныны сценарийин кёргюзтюрге итинеди. «Бу аманлыкъ ишни ким этгенди?»—деп сорады ол эм анга быллай жуап береди: «Ол Бирлешген Штатланы аскер, банк, правительство эм разведка башчыларыны къауууму къурагъан аманлыкъ ишди. Ала кеслерини агентлерине мафиячыларына къыралны толтыруучу властыны башчысын ёлтюрюрге буюргъандыла».

«Баям, Кеннедини башында жараланы операция этип тюрлендирирге деген буйрукъну мурдар жангыз адам болгъанды деген версияны тюзге санатыр ючюн» АБШны политика пирамидасыны башындагъыладан биреу, артда Кеннедини президент къуллугъуна салынган Линдон Джонсон, не да ФБР-ни ол кезнуде директору Эдгар Гувер бергендиле, деген оюму барды Маррзны. Президентге ушкок бла жан-жанындан атхандыла. Ала юйретилип тургъан адам ёлтюрюучюле эдиле. Аланы санына Ли Освальдны ёлтюрген Джек Рубини да къошаргъа керекди. Автор алагъа: «Человек с эмблемой», «Человек с черной собакой», «Третий раненый человек», «Человек в дверном проёме» дегенча эм башха

РЕДАКЦИЯНЫ — АДРЕССИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9 чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82 редакторну орнёмныйн — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33 ингирги редакция — 2-74-68 партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропагандаы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, эл июлкню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Н 00108 КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жыда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты. Заказ № 52.

— 18.40 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — «Коммунизмге жол» газетни обзору. 16.00 — «Борчланы толуулары тинтебиз». Байсолтанов атлы совхоз. 16.10 — «Абадангагъа сабийлени юсюнден». Устазны ушагъы. 16.20 — «Халкъ фахмула». Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — «Ленин гъузгу» газетни обзору. 7.45 — 8.00 — Бизни фонотеканы жангылыкъларыбыз. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — Нгуен-Ван-Намны фортепиано пьесалары. 17.45 — Назмуланы сюйгенлеге. 18.00 — 18.25 — Концерт.

10-чу январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — «Болгъан затыбызны сакъламайбыз...» Приэльбрусьяны проблемаларыны юсюнден. 8.25 — Партия ишчини трибунасы. «Жашау юйле — 90: айныу перспективалары». КПСС-ни Урван райкомуну биринчи секретары Р. М. Жанимовну сёлешнюю. 8.35 — Эртден концерт. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.25 — Жангы хапарла. 18.37 — 18.40 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 11.15 — «Бахсан — дарман сууду». Ушакъ. 11.30 — 12.00 — «Мени жерими жырлары». Концерт. 16.00 — Адеп-къылыкны юсюнден ушакъла. «Бизни жашауубузну тамырлары». 16.10 — «Жашауну макъамлары». КъМАССР-ни халкъ артисткасы Зоя Алтуеваны юсюнден радиоочерк. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.45 — 8.00 — «Жерни сабийлери жырлайдыла». 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — А. Налоев. «Суу жагъада юйчюк». 1-чи бериу. 17.55 — Концерт. 18.15 — 18.25 — «Табигъатны азбукасы».

11-чи январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — «Мени шуёхларымы ариу ышанларым». Х. Теунов. 8.35 — Н. Османовну жырлары. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.45 — Жангы хапарла. 18.57 — 19.00 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — «Хазырлыкъны тизгинине». «Сукан Литература-музыкалы композиция «Къонакъ». 18.40 Жангы хапарла. 18.57 — 19.00 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — Айырыуларга хазырлана. «Ийнаныулукъгъа тийишлидиле». Халкъ депутатларга кандидатланы юсленринден. 16.10 — «Сабийле сабийлеге». Т. Башиева бла Х. Чочаевни назмулары. 16.20 — Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.50 — 8.00 — Концерт. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — «Биз алчыларга жыр бла махтау салабыз». Концерт. 17.55 — А. Налоев. «Суу жагъада юйчюк». 2-чи бериу. 18.20 — Тепсеу тартыула. 18.30 — 18.40 — Айырыулагъа хазырлана. «Жамауатны оюмун эсге алып».

13-чю январда
Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — «Кавказны танглары». 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.55 — 19.00 — Жангы хапарла.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — «Хожа». Масхара радиожурнал. 16.25 — «Бизни бла бирге солугъуз». Концерт. 16.55 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.45 — «Халкъгъа жумуш этиую игилендирирге». 7.55 — 8.00 — Музыка. 17.15 — Жангы хапарла. 17.20 — А. Налоев. «Суу жагъада юйчюк». 3-чю бериу. 17.45 — Концерт. 18.15 — 18.55 — «Нартланы юсюнден жырла». Батараз Хымышокону юсюнден.

14-чю январда
Орус тилде бериуле

7.50 — 8.00 — Бериулени программасы, билдириуле. 8.15 — Тёгерек стол. Шахарлада къурулуш бардырыуну проблемаларыны юсюнденё 8.35 — 9.00 — «Сиз биягге жазгъан эдигиз...» 18.20 — 18.40 — «Панорама».

Малкъар тилде бериуле

16.00 — «Качество — баш критерийди». «Къабмалкъпроектъурулуш» биригиую ЖБИ заводуну юсюнден. 8.35 — 9.00 — «Сиз къадарыны шагъатлары». Культураны эм историяны эскермелерин сакълауну проблемаларыны юсюнден. 16.30 — 17.00 — Концерт.

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-нин БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 7 (13008). | 10-чу январь. Бараз кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

Политика культураны айнытыргъа

Пресс-конференция болгъанды

Алгъын жыллада айырыу кампанияла къалай бардырылыучуларын биз алыкъа унутмагъанбыз.

Алгъадан окъуна ким къайсы Советге кёргюзтюлюгю эм, айхай да, айырыллгъы, белгили эди. Кёбюсюнде депутатха арталлы да бир тюрлю хазырлыкъ-лары болмагъан адамла айырылып, сессиялада, айырыучуланы алларында алагъа ким эсе да биреу жазгъан сёзлени абына-абына окъуучулары да кёз аллы-быздады.

Шёндю хал иги жанына тюрленгенине барыбыз да шагъатбыз. Айырыучула — эл, район, республика Советледе не жаны бла да хазырлыкъ-лары болгъан депутатланы кёрюрге сюедиле.

КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла Ара айырыу комиссия асламлы информацияны республикалы органлары бла бардыргъан пресс-конференцияда да сёз аны юсюнден баргъанды.

Комиссияны председатели М. И. Докшоков, аны заместители В. Ю. Иванов, секретары Р. А. Отарова, членлери П. Г. Лучков, К. М. Ажахов журналистлени кёп сорууларына тынгылы жууапла бергендиле.

— Айырыу кампанияны биринчи кезнюю бошалгъанды, — деп чертгенди М. И. Докшоков. — Бизге да 160 айырыу округдан депутатха кандидатла кёргюзтюлгендиле. Айырыу округлагъа 70 процентинде 2—3-шер кандидат кёргюзтюлгендиле. Прохладна, Май, Терк, Зольск районлада альтернатива халда депутатха кандидатла аз кёргюзтюлгендиле. 289 адамдан 257-си депутатха кандидатха биринчи кере кёргюзтюлгендиле. Ала да-разилары жюрюген, принципли, иги хазырлыкълары болгъан ишчиле, колхозчула, ала айырыула аллы кампанияны къалай бардыргъанларыны юсюнден В. Ю. Иванов тынгылы хапар айтханды.

Урунуу коллективлени, окъуу юйлени, жамаат организацияланы келечилеринден 160 округ комиссия къуралгъанды. Эм ала ишлерин бардырадыла. Ол комиссиялагъа членинге кёп адамла биринчи кере айырылгъандыла эм аланы сынаулары жетишмегенин ишге бир кесек чырмау болады. Бир-бир жер жерли Советле, мюлк ойчуула, бек алгъа Нальчикде, ол комиссияла ишлерин тынгылы бардырыр ючюн алагъа тийишли болумла къурамагъандыла.

Айырыу кампания къалай барады? КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла Законгга бузукълукъла этилемидиле? Быллай эм башха сорууланы журналистле В. Кулаев, А. Баскаев, З. Камбиев, С. Умаров, Р. Кумышева, Х. Шахмурзаев, М. Бжеников, М. Боттаев, пресс-конференциягъа къатышхан башха адамла бергендиле эм айырыулагъа асламлы информацияны келечилерини, битеу айырыучуланы жанындан уллу эс бурулгъаны, къайгъырыулукъ болгъаны кёргюзтгендиле. Ара айырыу комиссияны членлери битеу сорууларгъа жууапла бергендиле эм аланы оюмларына кёре, айырыучуланы политика культураларын кётюрюрге, айырыулагъа тири къатышыргъа керексиси чертгендиле.

Шахарлада, районлада, элледе бир-бир адамла айырыулагъа къатышмагъанларыуллу кёллюлюк этгенлери да белгиленгенди. Ол болум бла хайырланнган кандидатла да ёз чыгъадыла — не амал бла да депутатха айырылыргъа сюйгенлени центрин-гъа уллу политика жангы-лычхача багъа бериледи. Общество БХР-ни Къырал Советини бла Министрлерини Советини ол оноууна ыразылыгъын билдиреди. Политика партияла бла къымылдаула, неформальный организацияла ол оноу тюз болгъаныны белгилегендиле. Аны бла бирге уа болгарлы халкъны бир кесеги, бек алгъа уа къатыш областлада жашагъанла ол оноугъа ыразы болмагъанларын билдиргендиле. Хар халкъ жолун кеси сайларгъа ёркин болгъанына хурмет эте, дегенди Г. И. Герасимов, жангы болгарлы башчыланы миллет политикада бузукълукъланы кетерирюю юсюнден оноуларына биз демократизациялауну, социалист право государствону къурауну, битеуевропа процессни чеклеринде этилген келишимлени сакълауну жолунда этилген атламгъача къарайбыз. Хар бир жаныны аллай къыйын проблеманы тамамлаугъа конструктив халда къараулары, къысыулукъ этиуню, аны кюй, артыкълыкъ ишлени окъуна унамаулары миллет жарашыулукъну эм да миллет бирликге жетишиулюкню мурдорунда Болгарияда болумну къысха заманны ичинде игилендирирге себеплик этерикди, деп къошханды СССР-ни МИД-ни келечиси.

9-чу январда Софияда Бир бирге экономика болушлукъ беруюю Советини 45-чи сессиясы ачылгъаны бла байламлы Г. И. Герасимов ол правительстволаны башчыларыны даражасында ишни жангыча къурауну кенгюнде ючючню тюбешнудю, деп белгилегенди. Алгъынгы тюбешнуледе этилген оноула иги толтурулмагъанларын эсге салып, ол бусагъатлада бек алгъа СЭВ-ге член болгъан къырал-ланы кёп жаны бирге ишлеулерини механизмни жангыча къурауну терклендирирге керекди, деп чертгенди.

Францияны президенти Ф. Миттеранны ызындан ФРГ-ни тыш къырала бла ишлерини министри Г.-Д. Геншер эм Испанияны тыш къырала бла ишлерини министри Ф. Ф. Ордоньес бийыл Хельсинки-2 деген Битеуевропалы кенгешни чакъырыуну юсюнден предложение жаны болуп сёлешгенлерине Москва ыразы болгъанды, дегенди андан ары СССР-ни МИД-ни келечиси. Министрле айтханга кёре, бийик даражада бардырыллыкъ аллай кенгеш Европада къоркъуусуулукъну кючлендириую, саууусуланыуну эм бирге ишлеуню айнытыуну процессинде алгъа барыргъа аламат онгла берликди. Бийик даражада битеуевропа тюбешнуюю бардырыуну Италияда болгъан кезнюнде М. С. Горбачев кёргюзтген иниетине кёпден кёп къырала къошула барадыла.

Алгъын этилген келишимге тийишлиликде КПСС-ни АК-сыны чакъырыуу бла Японияны либерал-демократия партиясыны башчыларындан бири, аны тыш къырала бла ишлерини алгъынгы министри С. Абэ январда Совет Союзгъа келликди, деп билдиргенди СССР-ни МИД-ни келечиси. Андан сора да журналистлеге 13-чю январдан 17-чи январгъа дери орус православный эм Рим католик килисаланы келечилерини арасында былтыр ноябрде болжалгъа салынган ушакъ Москвада андан ары бардырыллыгъыны юсюнден билдирилгенди.

И. НОВИКОВ.

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-нин БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯЛАДА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюую юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден халкъ депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссияла КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюу «КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

Округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларына кандидатлагъа быланы жазгъандыла:

6-чы номерли Ватутин айырыу округдан 1944 жылда туугъан, КПСС-ни член, КПСС-ни Нальчик шахар комитетини биринчи секретары **Губин Геннадий Сергеевичи,** Нальчик ш.;

11-чи номерли Комсомол айырыу округдан 1935 жылда туугъан, КПСС-ни член, «Нюр» журналны баш редактору **Гуртуев Эльдар Бертовичи,** Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни член, КПСС-ни обкомуну социально-экономика бёлюмюню заведующиси **Коваль Альберт Ивановичи,** Нальчик ш.;

12-чи номерли Куюбышев айырыу округдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни член, «Товуш» эстетика-юйретиу араны филиалыны заведующиси **Данилова Светлана Ароновиканы,** Нальчик ш.;

1957 жылда туугъан, КПСС-ни член, «Къабмалкъгражданкъурулуш» биригиую «Стройдеталь» заводуну тылсыны юч молюкюю оператору **Ильева Анна Манелевиканы,** Нальчик ш.;

29-чу номерли Советский айырыу округдан 1938 жылда туугъан, КПСС-ни член, КъМАССР-ни халкъ контрольну председатели **Бликанов Валентин Андреевичи,** Нальчик ш.;

33-чю номерли Октябрь айырыу округдан 1938 жылда туугъан, КПСС-ни член, КъМАССР-ни халкъны жашау жумушларын жалчытыуну территориялы-производство биригиую генеральный директору **Золотарев Валерий Фёдоровичи,** Нальчик ш.;

50-чи номерли Солнечный айырыу округдан 1936 жылда туугъан, КПСС-ни член, Къабарты-Малкъар къырал университетни илму коммунизм эм совправо кафедрасыны доценти **Шанибов Юрий Мухамедовичи,** Нальчик ш.;

1937 жылда туугъан, КПСС-ни член, «Техноприбор» Къабарты-Малкъар производство биригиую генеральный директору **Шогенов Клим Алисаговичи,** Нальчик ш.;

51-чи номерли Самотечный айырыу округдан 1954 жылда туугъан, КПСС-ни член, КъМАССР-ни Ич ишлени министерствосуну тинтиу ишле жаны бла бёлюмюню начальнигини заместители **Манров Юрий Хамидовичи,** Нальчик ш.;

1939 жылда туугъан, КПСС-ни член, Къабарты-Малкъар геология экспедицияны производство бёлюмюню начальниги **Нагоев Борис Хажмуридовичи,** Нальчик ш.;

1944 жылда туугъан, партияда болмагъан Нальчикде Продторг конторасы 73-чю номерли тюкенини таматасы **Хашхожева Хабляца Хажкасымовнаны,** Нальчик ш.;

56-чы номерли Ара айырыу округдан 1938 жылда туугъан, КПСС-ни член, КъМАССР-ни связьны производство-техника управлениясыны начальниги **Кобзарев Владимир Ильични,** Нальчик ш.;

1937 жылда туугъан, КПСС-ни член, Прохладна районда «Прималпинский» 102-чи номерли Вокзальный айырыу округдан 1963 жылда туугъан, ВЛКСМ-ни члени, «Майскагропромсервис» кооперативни жолда жюрюую къоркъуусуулугъун сакълау жаны бла инженери **Заниченко Александр Михайловични,** Майский ш.;

1923 жылда туугъан, КПСС-ни член, жаныуарла ёсдюрюучю «Майский» совхозну директору **Роменский Михаил Григорьевични,** Майский ш.;

1950 жылда туугъан, КПСС-ни член, «Агропромкъурулушну» ПМК-сыны производство-техника бёлюмюню начальниги **Сон Игорь Моисеевични,** Майский ш.;

1949 жылда туугъан, КПСС-ни член, электрон машинала ишлеучю заводну директору **Харламов Александр Сергеевични,** Майский ш.;

103-чю номерли Степной айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни член, «Кабардино-Балкарская правда» газетни редактору **Зайпев Евгений Семеновични,** Нальчик ш.;

106-чы номерли Котляревка айырыу округдан 1956 жылда туугъан, партияда болмагъан. Май районда «Красная нива» колхозда ийнеклени машина бла сауууу **Михайлина Татьяна Григорьевнаны,** Котляревская станица;

109-чу номерли Приближный айырыу округдан 1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну секретары **Захарченко Виктор Гаврилович,** Нальчик ш.;

112-чи номерли Зерносовхоз айырыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, халкъ депутатланы Изобильный эл Советини исполкомуну председатели **Герасимов Иван Анатольевич,** Дальний пос.;

1935 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Прохладна районда «Прималпинский» совхоз-техникумну директору **Шогенов Борис Хасанбиевичи,** Прохладный ш.;

Журналистле бла тюбешиу

ТАСС-ны дипломат корреспонденти СССР-ни МИД-ини пресса-арасындан билдиреди

8-чи январда Москвада бардырылгъан кезиулю брифингде журналистле КПСС-ни АК-сыны келечилерини къауумуну — КПСС-ни АК-сыны кезиуюнден алгъа бардырылгъан Пленумуна къатышханланы Литва ССР-ге баргъанларына уллу эс бургъандыла. Белгилисича, Пленум кесини ишин андан ары бардырлыкъды. Корреспондентлени сорууларына жууап бере, СССР-ни МИД-ини информация управлениясыны начальниги Г. И. Герасимов КПСС-ни АК-сыны Политбюросуну члени, КПСС-ни АК-сыны секретары, В. А. Медведев, Узбекистанны Компартиясыны АК-сыны биринчи секретары И. А. Каримов, СССР-ни Халкъгъа билим бериу жаны бла къырал комитетини председатели Г. А. Ягодин, КПСС-ни Вологда обкомуну биринчи секретары В. А. Купцов, КПСС-ни Ара ревизия комиссиясыны члени М. А. Ульянов ол кюн Вильнюсха кетген делегацияны къауумунда болгъанларын билдиргенди. М. С. Горбачев Литвагъа къачан барлыгъы бла байламлы СССР-ни МИД-ини келечиси КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары Вильнюсха 10-чу января бараз кюн кетерик болур дегенди.

Халкъла аралы политикада бола тургъан ишледе журналистле БХР-де болумгъа энчи эс бургъандыла. Озгъан жылны декабрь айыны ахырында Болгарияны Къырал Совети эм Министрлерини Совети къырал-ны тюрк тилли эм муслиман халкъларына этилген терсликлени кетерирге оноу этгенди. Ол документде «Этнический жаны бла тутхучлу болгарлы миллетни» ючю бла къурау жаны бла алгъынгы башчыла бардыргъан кампания-гъа уллу политика жангылычхача багъа бериледи. Общество БХР-ни Къырал Советини бла Министрлерини Советини ол оноууна ыразылыгъын билдиреди. Политика партияла бла къымылдаула, неформальный организацияла ол оноу тюз болгъаныны белгилегендиле. Аны бла бирге уа болгарлы халкъны бир кесеги, бек алгъа уа къатыш областлада жашагъанла ол оноугъа ыразы болмагъанларын билдиргендиле. Хар халкъ жолун кеси сайларгъа ёркин болгъанына хурмет эте, дегенди Г. И. Герасимов, жангы болгарлы башчыланы миллет политикада бузукълукъланы кетерирюю юсюнден оноуларына биз демократизациялауну, социалист право государствону къурауну, битеуевропа процессни чеклеринде этилген келишимлени сакълауну жолунда этилген атламгъача къарайбыз. Хар бир жаныны аллай къыйын проблеманы тамамлаугъа конструктив халда къараулары, къысыулукъ этиуню, аны кюй, артыкълыкъ ишлени окъуна унамаулары миллет жарашыулукъну эм да миллет бирликге жетишиулюкню мурдорунда Болгарияда болумну къысха заманны ичинде игилендирирге себеплик этерикди, деп къошханды СССР-ни МИД-ини келечиси.

9-чу январда Софияда Бир бирге экономика болушлукъ беруюю Советини 45-чи сессиясы ачылгъаны бла байламлы Г. И. Герасимов ол правительстволаны башчыларыны даражасында ишни жангыча къурауну кенгюнде ючючню тюбешнудю, деп белгилегенди. Алгъынгы тюбешнуледе этилген оноула иги толтурулмагъанларын эсге салып, ол бусагъатлада бек алгъа СЭВ-ге член болгъан къырал-ланы кёп жаны бирге ишлеулерини механизмни жангыча къурауну терклендирирге керекди, деп чертгенди.

Францияны президенти Ф. Миттеранны ызындан ФРГ-ни тыш къырала бла ишлерини министри Г.-Д. Геншер эм Испанияны тыш къырала бла ишлерини министри Ф. Ф. Ордоньес бийыл Хельсинки-2 деген Битеуевропалы кенгешни чакъырыуну юсюнден предложение жаны болуп сёлешгенлерине Москва ыразы болгъанды, дегенди андан ары СССР-ни МИД-ини келечиси. Министрле айтханга кёре, бийик даражада бардырыллыкъ аллай кенгеш Европада къоркъуусуулукъну кючлендириую, саууусуланыуну эм бирге ишлеуню айнытыуну процессинде алгъа барыргъа аламат онгла берликди. Бийик даражада битеуевропа тюбешнуюю бардырыуну Италияда болгъан кезнюнде М. С. Горбачев кёргюзтген иниетине кёпден кёп къырала къошула барадыла.

Алгъын этилген келишимге тийишлиликде КПСС-ни АК-сыны чакъырыуу бла Японияны либерал-демократия партиясыны башчыларындан бири, аны тыш къырала бла ишлерини алгъынгы министри С. Абэ январда Совет Союзгъа келликди, деп билдиргенди СССР-ни МИД-ини келечиси. Андан сора да журналистлеге 13-чю январдан 17-чи январгъа дери орус православный эм Рим католик килисаланы келечилерини арасында былтыр ноябрде болжалгъа салынган ушакъ Москвада андан ары бардырыллыгъыны юсюнден билдирилгенди.

И. НОВИКОВ.

АЧЫКЪ КОСМОСДА

«Мир» илму-тинтиу комплексни учуу программасына тийишлиликде Александр Викторенко бла Александр Серебров ачыкъ космос кенгликге чыкъгъандыла. Ала ары эки жылдыз датчикни орнатыр ючюн чыкъгъандыла, ол датчикле комплексни ориентация системасыны тюзлюгюн кётюрюрге керекдиле.

8-чи январда москва заман бла 23 сагъат 23 минутда космонавтла кечюючю отсек-ни тыш люгюн ачхандыла эм станциядан тышына чыкъгъандыла.

Оборудованияны бла монтаж ишлени бардырыргъа керекли инструментлени экипаж «Квант» астрофизика модульну илму приборла бёлюмюнден ишлени бардырлыкъ зонагъа алтгендиле. Ызы бла космонавтла жулдуз датчикле турлукъ жерлени орнатхандыла эм аланы орбита комплексни битеулю борт контуруна къошхандыла.

Станцияны тышында командир бла борт-инженер кёп заманланы ичинде ачыкъ космос кенгликлени болумларында тургъан кёп тюрлю материалланы юлгюлерин алгъандыла.

Белгиленнген ишлени бошагъандан сора космонавтла станцияны ичине къайтхандыла. Экипаж ачыкъ космоса битеу да 3 сагъат тургъанды.

А. Викторенкону бла А. Серебровну саулукъларыу игиди.

(ТАСС).

Космос—сабийлеге

МОСКВА, 8-чи январда, (ТАСС-ны корр. А. Филиппов). Космоса учаргъа кандидатла — биринчи тёрт совет журналист СССР-ни Минадравыда медико-биология проблемаланы институтунда врач къарауну эюючи незиучаргъа сюйгенлени центрингага бла барокамерада сынау, тёгерек айланнган кресло организмни къалай тюрлендиргенин тинтиуле барадыла.

— Адам космос учуугъа жарарлыгъыны юсюнден ахыр заключение берир ючюн космосда болгъан кёп кюнлюк экспедицияладан сора тюгюл, ала ёмюрлюк орбита станцияладан сора да къайтхандан сора да ёзгертиулени сакълабыз. Андан сора былтыр февральны ахырында сакълабыз. Андан сора былтыр жарарлыкъдыла деп аланы къабыл этер ючюн баш медицина комиссиягъа кёргюзтюрюкбюз.

«Мир» станцияда бириичи журналистни учуугуну белгиси — «Космос—сабийлеге» деген белги болгъаны эсдеген белги болгъаны. Учуугъа хазыр-кертеби. учуу баргъан эм ланнган. учуу баргъан эм андан сора тюгюл ачханы андан сора тюгюл ачханы

информацияны республиканы органлары бла бардырган пресс-конференцияда да сёз аны юсюнден баргъанды.

Комиссияны председатели М. И. Докшоков, аны заместители В. Ю. Иванов, секретары Р. А. Отарова, членлери П. Г. Лучков, К. М. Ажахов журналистлени кёп сорууларына тынгылы жууапла бергендиле.

— Айырыу кампаниягы биринчи кезиую бошалгъанды, — деп чертгенди М. И. Докшоков. — Битеу да 160 айырыу округдан депутатха кандидатла кёргюзтюлгендиле. Айырыу округланы 70 процентинде 2—3-шер кандидат кёргюзтюлгендиле. Прохладна, Май, Терк, Зольск районлада альтернатива халда депутатха кандидатла аз кёргюзтюлгендиле. 289 адамдан 257-си депутатха кандидатха биринчи кере кёргюзтюлгендиле. Ала даражалары жюрюген, принципли, иги хазырлыкълары болгъан ишчиле, колхозчула, мюлк оноучула, партия къуллукъчуладыла. Ара айырыу комиссиягъа келген информациягъа кёре, республиканы Баш Совети «жаш» боллукъ тюйюлдю: депутатха кандидатланы арасында жыл сандары отуз жылгъа дери болгъанла жалан да 10 процентдиле.

Округ айырыу комиссияны юслеринден айтхандыла, сорууларгъа жууап бергендиле. Тюбешиую ахырында Е. А. Елисеев бизни республикагъа келгенлери, аны урунганлары бла тюбеширге аланы жамаят ишлери бла, жашаулары бла теренирек шагъырейленирге сюйгенлери ючюн къонакълагъа жюрегинден ыспас этгенин билдиргенди.

Тюбешиуге КПСС-ни обкомуну къурау-партия эм кадрла бла ишлеу бёлюмюню заведующиси А. А. Жигатов, партияны обкомуну аппаратыны башха жууаплы къуллукъчулары къатышхандыла.

Ол кюн окъуна Австралиядан бла Канададан келген къонакъла КПСС-ни Нальчик шахаркомунда, «Севкавэлектронмаш» производство биригиуде тюбешиуле эм ушакъла бардыргъандыла.

Мындан ары кюнледе КПСС-ни АК-сында Обществолу илмуланы институтунда окъугъанла республиканы бир къауум районларында бла шахарларында, урунуу коллективлеринде боллукъдула, жамаят организацияланы активистлери бла тюбеширикдиле. Минги тауну этеклеринде сейирлик жерле бла шагъырейленирикдиле.

Бизни корр.

Иш сынаугъа юйренир ючюн

КПСС-ни АК-сында Обществолу илмуланы институтунда Австралиядан бла Канададан келип окъугъанланы къауурму бу кюнледе Къабарты-Малкъарны къонакъларыдыла. Ала бизни республикагъа ишни жангыча къурауну, экономика реформаны, совет обществону демократизациялауну болумларында партия организацияланы ишлеу амаллары бла шагъырей болур ючюн келгендиле.

КПСС-ни АК-сында Обществолу илмуланы институтунда окъугъанланы къауурму тюнене КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну биринчи секретары Е. А. Елисеев бла тюбешгенди. Ушакъны кезиюнде ол къонакълагъа республиканы ишлерини эм адамларыны, аны историясыны юсюнден айтханды, экономиканы бла культураны битеу бёлюмлеринде ишни жангыча къурау къалай баргъаныны, область партия организация бусагъатда тамамлай тургъан вопросланы юсюнден билдиргенди. Аны хапарына къонакъла бек уллу эс бургъандыла.

Къонакъла да келлерини къыралларыны — Канаданы бла Австралияны юслеринден, аланы проблемаларыны, алада коммунист къымылдауну айныууну жолларын юслеринден айтхандыла, сорууларгъа жууап бергендиле. Тюбешиую ахырында Е. А. Елисеев бизни республикагъа келгенлери, аны урунганлары бла тюбеширге аланы жамаят ишлери бла, жашаулары бла теренирек шагъырейленирге сюйгенлери ючюн къонакълагъа жюрегинден ыспас этгенин билдиргенди.

Тюбешиуге КПСС-ни обкомуну къурау-партия эм кадрла бла ишлеу бёлюмюню заведующиси А. А. Жигатов, партияны обкомуну аппаратыны башха жууаплы къуллукъчулары къатышхандыла.

Ол кюн окъуна Австралиядан бла Канададан келген къонакъла КПСС-ни Нальчик шахаркомунда, «Севкавэлектронмаш» производство биригиуде тюбешиуле эм ушакъла бардыргъандыла.

Мындан ары кюнледе КПСС-ни АК-сында Обществолу илмуланы институтунда окъугъанла республиканы бир къауум районларында бла шахарларында, урунуу коллективлеринде боллукъдула, жамаят организацияланы активистлери бла тюбеширикдиле. Минги тауну этеклеринде сейирлик жерле бла шагъырейленирикдиле.

САУГЪАЛАУ

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиуму эл мюлкде кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн **Кагермазов Цорай Бесланович**ни Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла саугъалагъанды.

Космос—сабийлеге

МОСКВА, 8-чи январда. (ТАСС-ны корр. А. Филиппов). Космосха учаргъа кандидатла—биринчи тёрт совет журналист СССР-ни Минздравында медико - биология проблемаланы институтунда врач къарауну экинчи кезиюн башлагъандыла. Ары дери 35 адамны къатышыуу бла бардырылгъан конкурсда финалгъа чыкъгъанланы къауурму амбулатория медицина тинтиуледен ётгенди. Космос стационаргъа 22 журналист жиберилгенди.

Къаты медицина контрольну программасында космоса учаргъа сюйгенлени центрифугада бла барокамерада сынау, тёгерек айланнган кресло организмни къалай тюрлендиргенин тинтиуле барадыла.

— Адам космос учуугъа жарарыгъыны юсюнден ахыр заключение берир ючюн космонавтланы сайлау бла кюрешген врачлагъа бек адан юч ыйыкъ керекди,—дегенди институтну клиника бёлюмюню тамата илму къуллукъчусу Л. Филатова. — Айхай да, бир кезиуде ол жарамазлыгъы ачыкъланып къалмаса. Тинтиуле бардырыр ючюн ахыргъы претендентлени февральны ахырында сакълайбыз. Андан сора была жарарыкъдыла дегенлени къабыл этер ючюн баш медицина комиссиягъа кёргюзтюрюкбюз.

«Мир» станциягъа биринчи журналистни учууугъу белгиси — «Космос—сабийлеге» деген белги болгъаныны эскертеби. Учууугъа хазырланнган, учуу баргъан эм андан сора тюшген ачханы сабийлени саулукъларына багъыуда эм алагъа билим бериуде къоратыргъа белгилеиеди. Биринчи переводла В. И. Ленин атлы Совет сабий фондну 707101-чи (сомлада). 70700001-чи (валютада) номерли энчи счётларына келгендиле.

СССР-ни Министрлерини Советинде

СССР-ни Министрлерини Совети 1990 жылда 10-чу январдан ювелир изделияланы эм багъалы металланы хайырланыу бла жарашдырылгъан изделияланы розница багъаларын орта эсеп бла 50 процентге кётюрюрге оноу этгенди. Халкъдан сатып алынган багъалы металланы багъаларыда да аллай бирге кётюрюледиле.

Аны себебинден алынган къошакъ файдала 1990 жылгъа белгиленген социальный программаланы ырысхы бла жалчытыугъа жиберилликдиле.

СССР-ни гражданларын пенсия бла жалчытыуну юсюнден СССР-ни Законуну проектин сюзебиз

НАМЫС, АХШЫЛЫКЪЛА ДА САЛГЪАН КЪЫЙЫНЫНГА КЁРЕ

«СССР-ни гражданларын пенсияла бла жалчытыуну юсюнден» СССР-ни Законуну мындан алгъаракъда басманнган проекти битеу халкъгъа да уллу магъаналы документди. Ол совет адамланы жашау болумларын социальный тюзлюкню мурдорунда эм обществолу производствогъа салынган къыйынны эсге алып игилендирирге бурулгъан документди.

Законну проектинде ахшылыкъланы хар кимге да тенг юлешиую принципинден толусунлай къутулалмагъанлыкъ алыкъа эслене эсе да, жангы проектни алгъынгы Закондан онглулугъу шарт кёрюнеди.

Сёз ючюн, иш хакъгъа кёре аллын тохташдырылгъа боллукъ пенсияны ёлчемин 5 процентге кётюрюрге белгиленгенди. Былай алып къарагъанда, ол тюрлю иш урунганланы къолайларын игилендириудю. Болса да, мени оюмума кёре, аллай игиликге хар ким да бирча тийишли тюйюлдю. Бир жерден кетмей 40 жыл ишлеген адамгъа эм кесине таплыкъны, тынч жашауну излеп, бир жерден башха жерге кёче айланып пенсиягъа чыкъгъан адамны пенсияларына бир тенгли ахча къошууну мен тюзге санамайма. Нек? Аланы битеулю ишге къошхан ахшы юлюшлери, къыйынлары бир кибик болмагъаны себепли.

Хар адамны къолайын, жашау болумларын игилендириу аны обществогъа этген хайырына кёре болургъа керекди. Не тюрлю ахшылыкъ, байлыкъ да иш кёллю, бир жерден кетмей тюз ниетли урунган адамланы фахмулары эм ючлери бла жыйышдырыладыла.

Пенсияны тохташдыра туруп хар кимге да бир кибик таплыкъны жалчытыудан къутулур ючюн гражданланы пенсия бла жалчытыуну юсюнден СССР-ни Законуну проектинде 17-чи статьяны биринчи абзацын былай жазаргъа деп предложение береме:

Урунганлагъа жыл санлары толгъандан сора пенсиягъа орта эсеп бла айлыкъ иш хакъларыны 50 проценти бериледи. Бир жерден кетмей 25 жылдан артыкъ ишлеген эр кишилени эм 20 жылдан артыкъ, ишлеген тиширыуланы пенсияларына хар артыкъ жыллары ючюн 3 процент, бир жерден башха жерге кёче айланнганланы пенсияларына уа хар артыкъ жыллары ючюн 1,5 процент къошулады. Абзацны тексти алай жазылса, бизни оюмубузгъа кёре, хар урунган адамгъа пенсия бериую тюз жолун кёргюзте, обществогъа керекли ишге ахшы юлюш къошууну игилендирликди. Андан тышында да аны уллу юйретиу магъанасы барды: специалистлени усталыкъларын игилендирирге болушургъу да баямды.

Пенсияланы ол амал бла тохташдырыуну бек уллу игилигине уа ол халкъ мюлкню тюрлю-тюрлю бёлюмлеринде кадрланы алышыныуларын тыярыгъын санаргъа боллукъду.

Бир жерден кетмей 25 эм 20 жылдан кёп заманны ишлеген эр кишиле эм тиширыула алай кёп тюйюлдюле. Аллайла битеу урунган адамланы 15 процентинден кёп болмайдыла. Башхача айтханда, жыл санлары жетип солургъа чыкъгъанланы барысыны да пенсияларын 5 процентге кёбейтмеуден сакъланнган ахча, бир жерден кетмей 25 эм 20 жылдан иги кесек заманны артыкъ ишлеген адамланы пенсияларын 3 процентге кёбейтир ючюн керекли ахчадан кёп болмазлыгъы баям шартды.

Алайды да, мен тюз ниетли ишлеп, къыралгъа эм обществогъа артыкъ хайыр келтирген адам солуугъа чыкъгъандан сора башын анда-мында кечиндире, пенсиягъа чыгъаргъа керекли стажны жыйышдырыр ючюн «ишлеген» адам бла бир тенгли льготаланы хайырланса, ол тюз иш боллукъ тюйюлдю, дерге сюеме.

Шёндю хар жаны бла да кеслерине таплыкъны излеп, къыралны экономикасын айнытыугъа аз кыйын салып жашагъан адамла кёп болгъанлары белгилиди. Производствода инструментлени, станокланы, аппаратланы иш этип бузуп, ишлемей айланнганланы, орамлада, сквердеде шинтиклени, телефонланы уатып, сындырып айланнган бузукъчуланы кёбюсюне жолугъабыз биз жашагъан, ишлеген жерлерибизде. Аны къой, мен къыралгъа тюз ниетли, хайыр келтирип бир заманда да ишлерик тюйюлме деген адамны да билеме. Кертиди, кеслерини аллай осал ниетлерин ачыкъ айтып билдиргенле аздыла, алай производствода, бармакъны бармакъгъа урмай, бир цехден башха цехге барып, не коллективни намысы, не ишни хайыры ючюн жарсымай, башларын кечиндирип айланнганла, жарсыугъа, алыкъа кёпдюле. Бизни системада 2 эм 3 штатны ишлерин жангыз бир адам окъуна тынгылы толтургъа къолундан келген жерле болгъанлары уа бир бирде къуллукъчулагъа тынч къутулургъа онг береди.

Бир жерден башха жерге кёче-къача айланнган адамланы кёбюсю урлап-тырнап тюшюрген жашырын файдасы иш хакъындан бир ненча кере кёп болгъан ишлени сюйгенлери барыбызгъа да баямды. Ол тюрлю хыйлачыла кеслерине тапны дайым излейдиле. Бизни пенсия системабыз а алагъа жол ачып тургъанды. Ала пенсиягъа чыгъаргъа аз заман къалгъанда, кёп иш хакъ тёленнген жерде ишлерге, бир-эки жылдан а 120 сом эм андан да кёп пенсия алыргъа онг таба эдиле.

Пенсияланы юсюнден жангы Законну проектинде ол тюрлю терслikни тюзетиуня мадарлары белгиленнгендиле. Болса да, мени оюмума кёре, пенсияны тохташдыра эм пенсиячылагъа къошакъ льготала берирге деген оноуну эте туруп, хар адамны да ишлеген заманда производствогъа, обществогъа келтирген хайырына, иш усталыгъыны даражасына уллу эс бурулургъа керекди.

Тийишсиз уллу пенсия алыргъа арталлы да жол берилмезге керекди.

Мени оюмума кёре, персональный пенсияны тохташдырыуну болумун басмалап, халкъны сюзюуюне берирге тийишлиди. Проектде аны юсюнден бир зат да айтылмагъанды.

Жангы Законда да персональный пенсияны тохташдырыуда баш магъана партияны члени болургъа деген излемге берилгенлей къалса, партия функционерлеге тийишсиз артыкъ льготала берилселе, халкъ анга ыразы боллукъ тюйюлдю.

Намыс да, къолай жаны бла ахшылыкъла да урунган адамны къыралгъа салгъан къыйынына кёре этиллирге тийишлидиле.

И. КУЧМАЗОКОВ,
инженер.

ОЧЕРК

ТАУКЕЛЛИК БИРГЕНГЕ БОЛСА

Хар бирибизни къадарыбызда туугъан къыралыбызны уллу ишлери, аны деменгили хорламлары, къуучы эм къыйын жыллары эсленедиле. Ачы сермешле, жангы домна печле, плотинала, шахарла историягъа алтын харфла бла жазылгъандыла. Биз ол огъурлу ишлени болдургъан жигитлени, алимлени, къурулушчуланы атларын къуучыны айтабыз. Биз аланы, жалан да историяны бетлеринде угъай, бюгюн кесибизни тёгерегибизде да кёребиз.

Мен аллай адамладан бирини юсюнден айтыргъа сюеме, сёз коммунист Шакъманов Ибрагимни юсюнден барады. Ол Нальчикни машинала ишлеучю заводунда инженер-техник болуп кёп жылланы урунгъанды. Ахшы инженерди, рационализаторду. Ал жыллада окъуна заводда инженер-техника ишлени тындыргъан коммунистле аны партбюрону секретарына айыргъан эдиле. Ол Ибрагимге уллу хурмет этилгенин, адамла аны сюйгенлерин кёргюзтгенди.

Энди уа И. Шакъмановну жашау жолундан бир къауум шартны белгилеп айтыргъа сюеме.

Ибрагим Талды-Курганны школларындан бирында окъуй эди. Дерс бошалгъанды. Алай сабийле юйлерине кетмейдиле: орамда боран улуйду. Классны ичинде уа къургъакъ отунла чыкъырдай жанадыла. Ибрагим эм аны негерлери, отну тёгерегине жыйылып, жылынадыла. Алай бла бир ненча сагъат ётеди.

— Башы жабылгъан машина табылса, юйге кетерге боллукъ эдик,— деди жашладан бири.

— Ма быллай кюнледе адамланы ташыгъан шофёрлагъа сукъланама, — деди экинчи жашчыкъ.

— Мен а машиналаны ишлегенлеге сукъланама.—деди Ибрагим,— темирге жан сала билгенден уллу усталыкъ къайда?!

Хар кимни къадары кесини къолундады,— деди жашчыланы сезгирше тыңгылап тургъан устаз,— жалан да иги окъургъа, эринмезге керекди. Сен а, Шакъманов, черченияны ючге бийесе.

Ибрагим жерге къарады. Иги окъурма деп сёз бермеди, болса да ичинден кеси кесине ант этди: «Дерслеге иги хазырланғанла машинала ишлеучюле бола эселе, кече да жукъламай окъурма!».

Ол кюнден сора Ибрагим черченияны къолгъа алады. Бара-бара ол аччыланы жетеди. Орта школну жетишимли бетде бошалгъанды. Ол Нальчикни машинамай, жарты жолда къаладыла. Ибрагим а эрикмей-талмай окъуйду. Тёртюнчю курсну бошагъандан сора, аны практикагъа Москвагъа жибередиле. Ол ара шахарны омакъ орамларында айланады. Кремлге эм башха махтаулу жерлеге барады. Болса да Москвагъа нек келгенин а унутмайды. Ибрагим хар эртден сайын «Красный пролетарий» заводха келеди. Смен бошалгъынчы сынаулу инженерлени ишлеринден кёз алмай, аланы хар сёзлерин башына жыяды. Эсли таулу жаш тёрт жылны ичинде не затланы окъугъан эсе да, тёрт айны ичинде аланы кесини къолу бла этерге юйренеди. Аны бла бирге диплом ишге материал жыяды.

— Бир жыл озады. Ибрагим институтну бошайды. Аны Нальчикде машинала ишлеучю заводха жибередиле. Заводну директору жаш инженерни къагъытларына къарап, былай айтады:

— Жолдаш Шакъманов, баш технология бёлюмге инженер керекди. Жаратамыса?

— Сау болугъуз. Къолумдан келгенни этерме.

— Огъурлу кюнде. Директор жеринден туруп, Ибрагимни къолун тутады. — Мен санга ышанама.

Кертиси да Шакъманов кесине берилген ишни керекли сынга тамамлайды. Алай адам машина тюйюлдю, белгиленнген затланы эски амал бла чыгъарыугъа ыразы болуп тохтамайды. Ол жангы амалланы табып, ишни терклендирип, продукцияны кеси багъасын учузландырыуну излейди.

Гайканы корпусу прокатдан этиледи. Ол къыйын иши. Бу болум жаш инженерни тынчлыгъын алады. Ибрагим кёп чертёжла этеди. Ахырында аны башына ахшы оюм келеди. Ол жеринден секирип турады.

— Тапдым. Тапдым! Гайканы штампха салыргъа керекди!

Ибрагимни оюмун производствогъа сингдиредиле. Гайканы корпусун жангы амал бла хазырлау ишни эки кере терклендирип, продукцияны кеси багъасын иги кесек учузландырды. Гайканы качествосу игиленди.

Биринчи хорлам жаш рационализаторну къанатландырады. Ол излеуню жолу бла таукел атлайды. Таукеллик производствону «ичги сёзюн» ачады. «Ограничительное кольцо», — бу сёзню машинала ишлеучюле уста биледиле. Алай арт кезиуге дери ограничительное кольцо аладан кёп затны жашырып тургъанды. Энди биз аны билебиз.

Ибрагим жерге къайтырыкъ тюйюлме...

— Башха бригадагъа уа?

— Алырламы да? Мени атымы аманнга чыгъаргъанды.

— Жарсыма. Мен сени бир иги ишчини къатына тохташдырайым.

Хайт деп ишле, юйрен. Санга уллу сёлешген адам болса уа, манга айтырса.

Ибрагим жашчыкъны заявлениясын жыртып, цехге кир деди. Бир огъурлу къарт ишчи жашчыкъгъа былай айтады:

— Мени бла ишле.

Юч ай озады. Комсомол секретарны кабинетине ол биягъы жашчыкъ киреди. Аны бети жарыкъды, кёзлери кюледиле. Ол былай башлайды.

— Алгъышлагъыз, тюнене мардамы толтургъанма. Разряд бергендиле. Сау болугъуз. Сизни болушлугъуз болмаса эди...

Аны киргени бла чыкъгъаны тенг болду. Ибрагим а былай оюм этди: «Адамны къыйын сагъатлары, кюнлери болады. Ол заманда анга болушмасанг, ол терс жолгъа тюшерге боллукъду. Кишиликни, чыдамлыкъны сынагъанда адамны къадарыны юсюнден сёз барады. Жашау дегенинг алайды. Сора комсорг парткомну секретарына келеди: «Жаш ишчилени комсомол комитетге сорзагъанлай ишге алыр, ишден эркин этгенлери тюз тюйюлдю».

— Тюзсе, Ибрагим.

Ала директоргъа киредиле. Ол парткомну эм комсомолну секретарларыны сёзлерине тынгылап, былай айтады:

— Мындан арысында жаш тёлюню заявленияларына комсомол комитет къарагъычы мен къол салмазгъа сёз береме. Сюйсегиз, къарланы общество бюросу къуралады.

Хайырланылмагъан онгланы производствогъа сингдириуге уллу эс бурулады. Бу ишни «Комсомол прожектор» бардырады. Ол кемчиликлени кетерир ючюн кюрешеди.

Комсомол комитет бла «Комсомол прожекторчу» штабына Ангарск шахардан телеграмма келеди: «Нефть оборудованияны теркирек жиберигизни тилейбиз». Ибрагим Шакъманов комитетни членлерин, «прожекторчуланы», алчы ишчилени жыяды. Кёп сёлешмейдиле. Оноу этедиле: «Кюн сайын сменден сора экишер сагъат ишлерге. Заказны кезиуюнден эки ай алгъа толтургъа». Комсомолчула сёзлерине кертичи боладыла.

Комсомол комитетни секретары жарашыулу, сабыр адамды. Ол кёл салып урунгъанлагъа къолундан келгенни этеди. Алай кесини ишине суукъ кёз бла къарагъанлагъа уа жол бермейди. Ибрагимни бу къылыкълары ючюн Нальчикни «прожекторчуларына» тамата этедиле.

Ибрагим жамауат ишлеге кёп эс бургъанлыкъгъа, ол инженер болгъанын унутмагъанды. Заводну ишин игилендирир ючюн къолундан келгенни этгенди. Иш кёллю, хунерли жашны коллективни арасында намысы жюрюгенди. Болса да анга сюйген заводундан кетерге тюшгенди. Ишни тынчын, хакъны уллусун излегенден угъай.

— Аны СССР-ни Госгортехнадзоруну Терк округуну управлениясында ишлерге чакъырадыла:

Бизге сенича инженер бек керекди... Бу сёзлени эшитгендеден сора Шакъманов угъай деялмады. Андан сора да Ибрагим Бахотовичге жууаплы ишни ышанғанлары аны таукеллендиреди. Нек десенг, энди ол Къабарты-Малкъарда бла Северо-Осетияда заводланы, фабрикаланы, рудниклени, шахталаны, тюрлю-тюрлю мекямланы къоркъуусуз ишлеулерине сакъ боллукъду. Къысхасы, Шакъманов техникаланы, газны, суууну, башха байлыкъланы къоркъуусуз эм толу хайырланыу, урунуу къоркъуусузлукъну сакълау, дагъыда башха ишле бла юрешеди. Шакъманов жалан да кеси алгъа итинну бла чеклепмейди, коллективни ишин иги къурайды: Ибрагимни Терк округну управлениясыны таматасына заместитель бошундан этмегендиле.

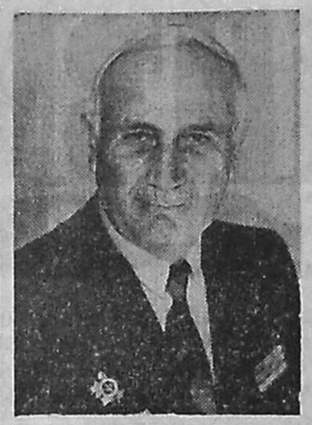
Шакъманов кесини энчи юлтюсю бла биргесине ишлегенлени жууаплы борчларын тамамлаугъа кёллендиреди. Бу ишде анга таулу жашла Кемал Таумурзаев, Омар Жангоразов иги болушадыла.

Кертиди, алыкъа Ибрагимни ёшюнюнде орденле, майдалла жылтырамайдыла. Болса да ол хар заманда да кесине буюрулгъан ишни тыгылы этмей къоймагъанды. Аны ол къыйынны КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла эки кере бегитгендиле.

Уллу Хорламны 45-жыллыгъына

БАТЫР ТАНКЧЫ

Быйыл 9-чу майда совет халкъ эм аны Сауутланнган Кючлери гитлерчи Германия ууатылгъанлы 45-жыллыгъын белгилерикдиле. Аны бла байламлы «Коммунизмге жол» газет «Уллу Хорламны 45-жыллыгъына» деген рубрика ачады. Ол рубрика бла берилген материалда бизни Уллу Ата журт урушха тири къатышхан бир жерлилерибизни юсюнден хапар барлыкъды. Бюгюн биз газет окъуучуланы журналист Борис Зумакуловну «Батыр танкчы» деген очерки бла шагъырей этебиз.

Тамбий Батчаев 1940 жылны сентябрь айыны биринчи кюнлерин бюгюн да унутмагъанды. Жууукъларын кёрюрге ол Огъары Малкъардан Бызынгыгъа келген эди. Ол кюн а аны излеп район военкоматдан телефон бла Малкъаргъа сёлешдиле. Ол заманда эл Советден эл Советге болмаса, башха жерге телефон бла сёлеширге онг жокъ эди. Бызынгыда Тамбийни жууукъларын терк окъуна табадыла эм военкоматны буйругъун билдиредиле.

Тамбий артха айланнганда, кюн таула артына ауа башлагъан эди. Жол узакъды. Элине жетер ючюн 40 километрни барыргъа керекди. Элден чыкъгъанлай окъуна аны къулагъына бёрю улугъан тауушла эшитилдиле. Жолда кёрюнгген хар къарелдини ол бир уллу жаныуар сунады, ичине къоркъуу киреди. Бёрюледен къоруулыргъа деп къолуна бир уллу тыякъ да алады. Алай Тамбий бош къоркъа эди, бу заманда жыртхыч жаныуарла аш табадыла, аны себепли уа адамгъа чапмайдыла. Юйге ол танг жарыгъанда жетеди. Юйде кёп мычымай, жолгъа алыр затчыкъларын да алып, Къашхатаугъа тебиреди.

Военкоматда аскерге чакъырылгъанлагъа къарагъан комиссия ишлей эди. Ол кюн ары чакъырылгъанла 1920 жылда туугъан жашла эдиле. Тамбий а аладан эки жылгъа кичи эди. Аны юсюнден комиссияны членлеринден бирине билдиргенде, жашха былай айтадыла: «Ол къыйын тюйюлдю, бусагъат биз ол ишни тап этейик». Алай бла «2-ни» «0-гъа» тюрлендиредиле.

Ма кёп болмай, бу кюнледе, Нальчикде Тамбий оол заманда аны жыл санын къошуп кёргюзтген адамгъа тюбегенди. Сен мындан 50 жыл чакълы алгъа манга алай нек этген эдинг, деп Тамбий ойнап «дау этгенинде», ол да «жангдиргендиди»: «Мен алай къалай этер эдим, комиссияны битеу членлери да къарап тургъанлай...» дерге кюрешгенди.

Батчаевни Запад Украинада Драговичи шахаргъа элтедиле. Аскер бёлюмде низам бек къатыды. Жашха ал кезиуде къаты аскер низам бек къыйын кёрюнгген эди. Тамбий Т-34 танкны мараучусу болады. Юйрениуле кече-кюн да барадыла. Танкчыла илишан атадыла, машинаны хар заты бла шагъырей боладыла. Аны бла бирге политика дерслеге да жюрюйдюле. Уруш къоркъуулугъу жууукълаша келгенин бары да сезе эдиле, алай ол жыллада кесини оюмун нёгерлерине ачыкъ айтыргъа базынганла бек аз болгъандыла. Андан сора да, уруш башланса, ол башха къыралны жеринде боллукъду деп тургъандыла. Германияны бизге чабаргъа умуту жокъду деген хапарлагъа, айхай да, солдатла ийнанмагъандыла. Алай акъылларында болгъанны ачыкъ айталмагъандыла.

Къыркъ биринчи жылда 17-чи июнда аскер бёлюм полигонгга чыгъадыла. Шёндюге дери танкчыла жалан да пулемёт бла атаргъа юйренип тургъандыла, топланы уа сюртюп жауларын да кетермеген эдиле. Кюн узуну буштукъла бла аланы тазалап турургъа тюшеди. Солдатла бир бирлери бла ушакъларында жалан да урушну юсюнден айтадыла, алай ол босагъабызгъа жетип тургъанын а билмегендиле.

...Июнну 22-чи кюню. Быйыл кюн. Танкчыла ол кюн башха заманладан эсе бир сагъатха кеч къалып турдула. Узакъда бизни жаныбызгъа учуп баргъан самолётланы гюрюлдеген тауушлары эшитиледи. Чачдырыу тауушлагъа киши хазна эс бурмайды. Ол кюнледе аскер бёлюмлени барысында да юйрениуле тохтаусуз бара эдиле.

Сагъат 10 болургъа танкла, агъач ичинден чыгъып, илишан атыучу жерге тебиредиле. Ол кезиучюкде шахарны жанындан бireу мотоцикль бла келип, алда баргъан танкны аллында тохтады. Ол командирге не эсе да бир затла айтды, андан сора танкчылагъа артха, агъачха, къайтырыгъа буйрукъ болду. Фашист Германияны бла Совет Союзну араларында уруш башланганлы 6 сагъат озгъаныбызны танкчыла алайда билдиле. Энди ала самолётла Драговичи шахар таба нек учхандарын да англыладыла. Фашист «юнкерсле» бла «хейнкелле» бизни чекге жууукъ аэродромларыбызда бомбардировочный эм истребительный авиацилябызны хазна къалмай жокъ этген эдиле.

Агъач ичинде танкла ротала-гъа юлешинип тохтадыла. «Душманны авиациясына биз эталлыкъ жокъду, алай жыяу аскерлерин къырыргъа уа къолубуздан келликди», — деди командир.

Тамбий къуллукъ этген танк аскер бёлюм, уруш эте, артха кете бара эди. Къуршоугъа тюшерге аздан къалгъан кезиуле да кёп болгъандыла. Алай уста командир не этерин биле эди.

...Урушну ненчанчы кюню баргъаны Тамбийни эсинде тюйюлдю. Къаты сермешледен сора эки жаны да, кёп адамларын да къырдырыш, ёрге къобалмазча арыш тохтагъан эдиле. Ол кезиую хайырланыш, бизни танк бёлюмню командири душманны къалайда орналгъаныны билир ючюн разведка къураргъа деген акъылгъа келишди. Разведка къауумгъа Тамбийни да къошдула. Буйрукъ былай эди: батмакъны бир жаны бла ётюп, уллу болмагъан агъачны ичине къутулургъа эм аны ары жанында не болгъанын билирге. Ол агъачны ичинде Батчаев ёлюп тургъан онла бла къызыл аскерчилени кёргенди. Елюклени ала ары дери да кёрген эдиле. Алай быллайгъа уа биринчи кере тюбегендиле: хар ёлген солдатны бурну ашалып эди. Баям, ол ууакъ жыртхыч жаныуарланы не да бир тюрлю къанатлыланы ишлери болур эди. Разведчикле, аны кёрюп, не буйрукъ бла баргъанларын да унутдула.

Къыйын эди танкчыланы артха кетген жоллары, алай къачанға дери артха къачып барлыкъбыз деген акъыл алагъа бютюн да къыйын кёрюне эди. Аланы жюреклерин жапсаргъан иш жалан да хар ёлтюрюлген фашист, хар ууатылгъан гитлерчи дот не да дзот хорламны кюнюн жууукълашдырғанларын толу сезгенлери эди.

Тамбийни ахыр сермеши Харьковну къатында болгъанды. Артха кете баргъан аскерле алайда къорууланыу ыз къурап тохтагъан эдиле. Отлукълары тауусулгъан танкла да топларын душман келлик жанына буруп сюеледиле. Андан башха амал жокъ эди. Къаты сермеш башланады. Дуния кзара къатыш болгъанды. Топ, пулемёт атылгъан тауушла, тёгеректи от эм тютюн алгъандыла. Танкны ичинден къарап тышында не болгъаныны кёрюрге да къыйынды. Механик-водитель танкны алгъаракъ элтирге умут этеди, алай аллын иги кёрмегени себепли люкню ачады. Тюз ол кезиучюкде танкны юсюне топ окъ тиеди. Тамбий танкны командири Иван Коровинни «Топну жерге!» деп къычыргъаныны аз-маз эшитеди. Алай ол буйрукъну толтургъа аны онгу жокъ эди.

Бир кесекден, эс жыйгъанында, агъач талада жатып тура эди. Сол къолун кёргенде, кёлю аман этди. Врачла аны осколкала халек этген бармакъларын кесип кетерген эдиле.

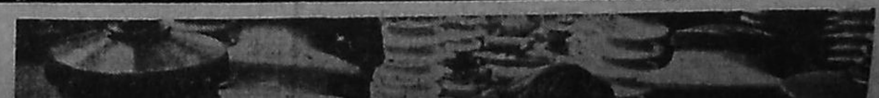
Андан сора уа Тамбийни узакъ жолгъа чыгъардыла: алгъа автомашина бла, артда уа санитар эшелон бла Саратовха дери элтдиле. Госпитальда анга тыңгылы багъадыла, чархында къалгъан осколкаланы кетередиле. Жаш аягъы юсюне болгъанлай Огъары Малкъаргъа жол алады. Анга ол заманда 19 жыл бола эди.

Туугъан жерине къайтхандан сора Тамбий колхозну председателини заместители болуп ишлейди. Азаздан жашау да тюзеле, кёзлери да дунияга ачыла башлагъанлай, халкъыбызны къанатларын юзерге жетдирген къара кюн келеди — малкъарлыланы туугъан жерлеринден кёчюрединле. Урушну кюйсюзлюгюн, ачылыгъын кеси башында сынагъан Тамбийге ол иш айтып ангылатмазча къыйын кёрюнеди. Алай не медет, къаргъа бой салмай аны не амалы бар эди.

Узакъ Къырғызыстаннга элтген жолда ол кёрген ишле ары дери сынагъан бар къыйынлыкъларын да унутдурдула. Ашдан, суууукъдан жунчуп, амалсыз болгъан къартланы бла сабийлени мудах кёзлерин бир заманда да унутурукъ тюйюлдю. Къартдан сер болгъан эки тиширыуну бир элден башха элге комендантдан эркинлик алмай баргъанлары ючюн тутуп кетгенлери бюгюнча кёз алында турады. Ала кишиге аманлыкъ, игилик этебиз деп атланмагъан эдиле жолгъа. Кюнлени биринде уа айлана кетип жашын къонгу элге баргъан эдиле. Аланы жолоучулукъларын тюрмеде болшалгъан эди.

Кёрген къыйынлыкъларын, терс ишлери бла бирге ветеран дунияда тюзлюк болгъаныны, историяда аны халкъын Туугъан журтуна къайтарыргъа деп тюз оноу этген съезд болгъанын да бир заманда унутурукъ тюйюлдю.

Суратда: Т. Батчаев.

Нальчикни кёп вольтлу аппаратура заводу арт экиюч жылны ичинде ахшы кё-

болдукъ эдик,— деди жашладан бири.

— Ма быллай кюнледе адамланы ташыгъан шофёрлагъа сукъланама, — деди экинчи жашчыкъ.

— Мен а машиналаны ишлегенлеге сукъланама.—деди Ибрагим,— темирге жан сала билгенден уллу усталыкъ къайда?!

— Хар кимни къадары кесини къолундады,— деди жашчыкъланы сёзлерине тыңгылап тургъан устаз,— жалан да иги окъургъа, эринмезге керекди. Сен а, Шакъманов, черчениняны ючге бидесе.

Ибрагим жерге къарады. Иги окъурма деп сёз бермеди, болса да ичинден кеси кесине ант этди: «Дерслеге иги хазырланнганла машинала ишлеучюле бола эселе, кече да жукъламай окъурма!».

Ол кюнден сора Ибрагим черченияны къолгъа алады. Бара-бара ол алчыланы жетеди. Орта школну жетишимли бошап, Фрунзе шахаргъа келеди. Мында конкурс уллу эди. Кёпле, политехника институтха киралмай, юйлерине къайтадыла. Алай малкъарлы жаш а экзаменлени ахшы белгилеге берип, конкурсдан ётеди.

Лекцияны ызындан лекция, аудитория. Спортзал. Библиотека. Кино. Общежитие. Жангы китап. Жукъусуз кечеле. Бу затланы студентле уста биледиле. Студент жашауну къыйын кюнлеринде бюгюлген жашла бла къызла, муратларына жеталмангле бла кючлю бал чибин юйюрле окъуна къырылып къалгъанларына юлгюле аз тюйюлдюле. Аны сылтаулары кёп тюрлюдюле. Аланы арасында баш жерни тийишлисича аш берилмегени, ауруула, заранчыла келтиргеи хата, батманланы ичлеринде температура режимге бузукълукъ этиу эм башхала тутадыла.

— Сиз юлгюге келтирген тарихле кертиси бла да къайгъы этерчадыла. Халкъда айтылыныучусунлай, ёлюм сылтаусуз келмейди. Баям, бал чибинлеи аслам къырылгъанлары бек алгъа алагъа керекличча къаралмагъаны бла байламлы болур?

— Жарсыугъа, кеслерини ишлерине жууапсыз къарагъан бал чибинчилеге алыгъа кёп тюберге боллукъду. Ала къыш чибинлеге солууну кезиую болгъаныи, бал чибинчиле уа дайым иш юсюнде болургъа кереклисин унутуп къоядыла. Чибинле солугъан беш ай чакълы заманны ичинде чибинчиле хар бал батманнга, хар чибин юйюрге сакъ къарагъа борчлудула.

Бал чибинлени душманлары биз умут этгенден иги да кёпдюле. Алагъа чычханла уллу хата келтиредиле. Ала бал батманланы тюплерин, къабыргъаларын кемирип тешедиле, чибинлеге салынгган ашны ашайдыла. Тюрлю-тюрлю гебенекле эм къамыжакъла да чибинлени ашларын ашаргъа бек сюйюучюдюле.

— Татьяна Матвеевна, маига Къабарты - Малкъардан келген бал чибинчилени былай айтып тарыкъгъанларын эшитирге тюшгенди: батманлада аш эркинди, бир тюрлю бузукълукъ этилгенча да кёрюнмейди, алай чибинле уа аслам санда къырыладыла...

— Былайда, баям, браулёз деген ауруу жайылгъан болур эди. Ол чибинлеге уллу хата келтирген кюйсюз ауруудуу. Къызгъылдым-мор тюрсюнлю чибин битни лупасыз кёз бла кёраллыкъ тюйюлсюз. Аны бары уллу, аякълары уа къысха боладыла. Ол бит чибинни аш ашаучу органларына жабышады эм аны баш эринин кичитгенлей турады. Алай кичиген кезиуде чибинни эрнинден бал чыгъады, аны уа бит эмеди. Алай бла чибинле къарыусуз боладыла эм ёледиле. Аллай битле жайылмаз ючюн батманлагъа дезинфекция этерге керекди. Ол алай къыйын иш тюйюлдю.

Болса да чибин юйюрлени асламысы къышхыда аш жетишмегенини хатасындан къырыладыла. Сёз ючюн, Къабарты-Малкъарны болумларында къыш-жаз башы кезиуде, балтузну да къошуп, хар чибин юйюрге 17—18 килограмм аш къоратыргъа тийишлиди.

Марда бла чекленип къалмай, сынаулу чибинчиле хар батманнга кереклисинден эсе 2—3 килограмм аш кёп салып къоюучудула. Былайда чибин юйюр суткагъа мардадан артыкъ аш къоратмаучусун чертирге керекди. Артыкъ аш а къышхыда батманланы башларын ачып, чибинлени тынчлыкъларын бузуп, алагъа аш бериуден чибинчилени эркин этеди.

— Болса да чибинчиле къошхыда чибинлеге къошакъ халда аш бериучюдюле да?

— Бир тюрлю сылтау бла чибин юйюрге аш жетишмесе, алай этерге да тюшеди. Къошакъ аш асламысында бир стакан къайнар суугъа эки стакан балтуз къошуп этилген сироп болуучуду. Аллай сиропну иссилей мор балауузлу таракъларгъа къуядыла эм сууугъандан сора уа аланы батманланы ичлеринде бирге жокку болуп тургъан чибинлени къатларына тагъадыла. Аны бла бирге чибинлери болмагъан бал таракъланы батманладан кетередиле. Хар таракъгъа эки килограмм чакълы сироп сыйынады эм ол чибинлеге бир айгъа жетеди. Ол болжалдан сора, керек болса, аш бериую жангыдан къайтарадыла.

Бал чибинлеге аш беруню андан женгил амалы да барды. Балтуздан этилген къалын сиропну мияла банкагъа къуядыла. Бир ненча къатлы марля бла банканы башын къысадыла эм аны чибинле жыйылгъан жерни къатында жаныиа аудуруп къоядыла. Бал чибинлеге къышхыда къошакъ ашны жылылыкъ юч градусдан алаша болгъан кюнде берирге жарамагъанын унутмазгъа керекди.

— Келигиз келир заманнга да бир къарайыкъ. Шёндюю къыралны бал чибинчилери халкъгъа иги кесек бал бергенликге, аны багъасы алыкъа «къапхан» этеди. Былайда мен а ол продукцияны розница багъасыны юсюнден айтама...

— Бал чибинчиликде интенсивный амалны хар къайда да кенг халда хайырланыу ол бёлюмден ахшы качестводу продукция алыугъа себеплик этеди. Аны бла бирге ол бал чибинчилени ишлерин женгиллетиуге, ишни хайырлылыгъын ёсдюрюуге, балны кеси багъасын учузландырыугъа болушурукъду.

— Алчы технология амалланы хайырланыр ючюн хар къайда да бёлюмню бийик хайырлы оборудование, адамланы ишлерге тап инструментле бла тынгылы жалчытыргъа керекди. Болса да бизни промышленностубуз бал чибинчиликге — халкъ мюлкню бек керекли эм хайырлы бёлюмлеринден бирине бюгюнлюкде аз эс бурады. Бал чибинчиликде, 150 жыл мындан алгъынча, эски техника эм технология хайырланыладыла.

— Былайда мен сиз айтханнга толусунлай тюздю деяллыкъ тюйюлме. Шёндю бизни промышленностубуз, ары къоруулау промышленностубуз да къошулуп, сураталу сёз бла айтханда, бал чибинчилени жарсыуларына болушуу ишге ал бургъандыла. Алай эсе уа колхозланы бла совхозланы бал чибинчи фермалары керекли техника бла иги жалчытылынырла деп ышаныргъа боллукъду.

Адамланы энчи мюлклеринде бал чибинчиликни айнытыугъа бюгюнлюкде къыралда аслам эс бурулады. Аллай адамлагъа налог салынмайды, аланы кеслеринден артыкъ къалгъан балларын сюйселе хазырлаучу организациялагъа, сюйселе базарда сатаргъа эркинликлери бардыла. Алайды да, пенсиячыланы, шахарлада жашагъанланы къыралны халкъын бал бла жалчытыугъа тийишли къошумчулукъ этерге къолларындан келликди. Алай этерча керекли онгла къуралады-ла — терек бахчала, огородла этерге, юйле ишлерге адамлагъа жер юлюшле бериледиле.

Жуукъ онжыллыкъда къыралда бал батманланы санын 11—12 миллионнга, товар бал чыгъарыуну 160—180 минг тоннагъа жетдирирге керекди. Бюгюнлюкде аллай борч салынады.

— Ол а бек иги боллукъ эди, Татьяна Матвеевна. Алай да этилир деп ышанайыкъ. Болса да бал чибинчилик бла кюрешгенлеге бюгюнлюкде не айтыргъа сюесиз?

— Бал чибинлени къышдан къоранчсыз чыгъарыр ючюн битеу мадарланы этсинле. Ол кеслерини ишлерин бир кесекчик окъуна сюйген адамланы сыйлы борчларыды. Апчымай къышдан иги чыкъгъан бал чибин юйюрле жайда ишлеген да иги этиучюлерин, ауруулагъа тёзюмлю болуучуларын унутмазгъа керекди. Аладан алынган тёлю да саулукъну болуучуду.

А. ТЕРЕХОВ,
СССР-ни ВДНХ-сыны пропаганда управлениясыны тамата редактору.

РЕДАКЦИЯДАН: Бу интервьюну басмалай, биз газет окъуучуланы эслерин анда салынгган проблемагъа бурургъа сюебиз. Республиканы мюлк башчылары, экономистлери анга тийишлисича къайгъырмагъанларын жашы. рыргъа кереклиси жокъду.

СССР-ни Аш-азыкъ программасын жашауда бардырыуда жер жерли онгланы не къадар бир толу хайырланыуну магъанасы уллуду. Кертиди, шёндюгю заманнга кёре Къабарты-Малкъарда бал чибинчилик аман айны. майды. Алай былайда ол жаны бла специализацияланнган мюлклеге болмаса бал чибинчилик бла кюрешген не да кюреширге сюйген башха-башха адамлагъа хазна эс бурулмайды. Аллай кёз къарамны тюрлендирирге заман болгъан болмазмы?

Энчи мюлклеринде бал чибинчилик бла кюрешген, ол жаны бла ахшы сынау жыйышдыргъан, къыралгъа аслам бал сатхан адамла кёпдюле. Бал чибинчиликни бютюн терк атламла бла айнытыугъа не затла чырмаулукъ этедиле? Ол жаны бла бал чибинчиле, мюлк оноучула, специалистле кеслерини оюмларын бизни газетни бетлеринде айтсала бек ыразы боллукъ эдик.

СССР-ни ВДНХ-сы: алчы сынауну—жашаугъа

АСЛАМ ЭС БУРУУНУ ИЗЛЕЙДИ

— Озгъан жылда къыралны мюлклеринде 115 минг тоннадан артыкъ чибин бал чыгъарылгъанды,—дейди СССР-ни ВДНХ-сыны «Бал чибинчилик» деген павильонуну директору, эл мюлк илмуланы кандидаты Т. М. Акимова.— Ол аны аллындагъы жыл бла теңлешдиргенде юч минг тонна чакълы бирге кёпдю. Анда уа Къабарты-Малкъар АССР-ни юлюшю да барды. Республика агропром биригиую эм потребсоюзну юслери бла къыралгъа иги кесек татлы продукция бергенди. Алай, ётген жылда бал чибинле толусунлай сакълансала, андан да ахшы жетишим этерге боллукъ эди. Бал чибинлени къыш-жаз башы кезиуде ёлюмден сакълау — ол бек уллу проблемаладан бириди.

Бу ушакъны биз «Бал чибинчилик» деген павильонда бардыргъанбыз. Анда «Бал чибинлеге багъыуну интенсивный технологиясы эм бал чибинчиликни продукциясын чыгъарыу» деген темагъа кезиулю экспозиция ачылгъанды. Башда айтылгъан проблемагъа аслам магъана бирге кереклисин эсге ала, биз павильонну директорундан бир къауум соруугъа жууап этерин тилегенбиз.

Татьяна Матвеевна, мен жангылмай эсем, быллай экспозиция сизни павильонда биринчи кере кёргюзтюле болур дейме?

— Хау, тюз айтасыз. Биз ни къралда шёндю тогъуз миллиондан артыкъ бал батман барды. Аланы жарымындан кёбюсю адамланы энчи мюлклеринди. Аны себепли къыш-жаз башы кезиуде бал чибинлени къырылыудан сакълау — ол алай тынч иш тюйюлдю. Тийишлисича къаралмагъаныны хатасындан бал чибинчилик бла кюрешген мюлкледе эм адамланы энчи мюлклеринде къышхыда жюз

Нальчикни кёп вольтлу аппаратура заводу арт экиюч жылны ичинде ахшы кёрюмдюле болдуруп келеди. Жалан да озгъан жылны ичинде предприятие эки миллион сомдан артыкъ файда алгъанды. Ол жетишим заводда хар урунгган адам ючюн къайгъырыулукъ ёсгенини, ишни тап къурай билгенлерини хайырындан болдурулгъанды.

СУРАТДА: социалист эришиую алчысы слесарь-жыйышдырыучу Алик Гучаев.

Суратны З. Батчаев алгъанды.

Суратда: Т. Батчаев.

ОГЪУРСУЗ ГЕУЮРГЕ КЮН

(Къарачай халкъны кёчюрюлгенини юсюнден)

Лайпанланы Сеит Къарачайда белгили адамды. Ол отуз жылдан артыкъ заманны ичинде басмада ишлегенди. Сент СССР-ни Журналистлерини союзуну члениди, РСФСР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусуду, алты китапны автору. Къарачайлыланы кёчюрюлгенлерини юсюнден (къарачайдыла бизден иги да алгъа — 1943 жылны ноябрь айында кёчюрюлгенлерни а биле болурсуз) документли романын а кёп болмай жазып бошагъанды.

Бюгюн биз газет окъуучуларыбызны аны бир кесеги бла шагъырей этебиз.

Къайсы халкъны да тарыхында тыпыр ташын суууттхан къара кюндери тюбей келген болурла. Бизни халкъны аллай кюню 1943 жылны ноябрь айыны экинчи кюню — геуюрге кюн эди. Уллу къыралны Сталин бла Берия башчылыкъ этген кючлю къолу ол кюн гитче, къарыусуз къарачай халкъны, ёмюрлени узагъына орналып жашагъан жеринден талып жашагъан жеринден тамыры бла юзюп алып, башха узакъ жерлеге атханды.

«Зорда марда жокъду» дегенлей, халкъгъа ол кюн этилген зорлукъ бирибизни да аямагъанды — къагъанакъ сабийледен, юбе тешмеген гюняхсыз къызладан, сакъал-мыйыкъ урмагъан жашчыкъладан башлап, тюнкелери тауусулгъан ариалагъа, ынналагъа, аякъланнган уланларын, эрлерин фронтха ашырып, ишлени барына кеслери жегилген тауну тиширыулагъа, ёмюрледе да сынамагъан урунуу ауурлукъла кётюрген аналагъа, фронтдан къайтхан сакъаталагъа дери — барын, бирча тамгъа салып, тыкъырдауукъ темир чархлагъа къондуруп, кишибиз билмеген сангыраусокъур, белгисиз-ышансыз жолгъа чыгъарып ашырдыла...

Бизни халкъны ол кюнлерин-кечелерин, айларын-жылларын кёрюп, сынап ётгенлени хар бирини энчи кёчгюнчюлюгю барды. Кёчгюнчюлюк зорлукъ халкъны барына этилгенликге, аны хар ким бирер тюрлю, кесича сынагъанды. Халкъыбызгъа бирден тюшген къыйынлыкъ кишини да айырмагъанлыкъгъа, хар бирибизге бирер тюрлю къатылгъанды, бирер тюрлю да жара, тап салып кетгенди. Ол себепден хар бирибиз ол къыйынлыкъдан кесибизча бирер тюрлю хапар айтыргъа боллукъбуз.

* * *

1943 жылны октябрь айыны экисиинде эллерибизге аскер бёлюмле келип тохтадыла. Эр киши устала фронтха кетгенлери себепли, тишны-быу, къарт устала да жетишмей, дерслери хилеу баргъан эл школларыбыз жабылдыла. Алагъа, эл Советлеге, колхоз конторлагъа, бирси къырал юйлеге, мекямлагъа аскерчиле тюшюле. Алагъа сыйынмагъанларны суу жагъалатда, ачыкъ таладла чатырла къуруп жарашдыла.

«Аскер басар элни къулагъы сангырау» дегендей, бу халгъа хазна адам къайгъы этмеди. Кертиди, аскерчиле да халкъ алгенирча зат этмейдиле. Аскер бёлюмлени таматаларыбыз халкъны арасында быллай хапарны жаядыла: «Биз Сталинградны къорулагъан, анда сермегенбиз аскерчилебиз, бир айгъа содургъа келгенбиз. Солугъан бла къалмай, колхозлада нартох, картоф жыйгъан, тау кёпледе жолларыбызны ремонтлагъан, ёсюмлюкге, малгъа керекли ашны-суусун жыйг

дан кесибзча бирер тюрлю хапар айтыргъа боллукъбуз.

* * *

1943 жылны октябрь айыны экисинде эллерибизге аскер бёлюмле келип тохталды. Эр киши устазла фронтха кетгенлери себепли, тишлыру, къарт устазла да жетишмей, дерслери хилеу баргъан эл школларыбыз жабылгъанды. Алагъа, эл Советлеге, колхоз конторлагъа, бирси къырал юйлеге, мекямлагъа аскерчиле тюшдюле. Алагъа сыйнымагъанларны сув жагъалада, ачыкъ талалада чатырла къуруп жарашдыла.

«Аскер басар элни къулагъы сангырау» дегенлей, бу халгъа хаяла адам къайгъы этмеди. Кертиди, аскерчиле да халкъ элгенирча зат этмейдиле. Аскер бёлюмлени таматалары халкъны арасында быллай хапарны жайгъанды: «Биз Сталинградны къоруулагъан, анда сермешген аскерчилебиз, бир айгъа солургъа келгенбиз. Солугъан бла къалмай, колхозлада нартюх, картоф жыйгъан, тау ёзенледе жолла тюзетген, кёпюрле жамагъан дегенча ишлеге да болушурукъбуз...»

Октябрни 31-де, ыйых кюн, башлары жабыкъ америкалы «студебеккер» автомашиналы колоналары Нарсанагъа, Черкесскеге, Джёгетей Аягъына келип тохтайдыла. Зеленчук, Микояншахар жанына да танг несеги кетгенди. Базарлагъа тюшген адамла ол кьадар автомашинаны алай жыйылгъанларын кёрюп, сейир-тамаша болуп къайтхандыла.

Ноябрни биринде аскерчиле белгиленнген объектлерине — къошлагъа, фермалагъа, бригадалагъа барып ден темир жол станцигъа, разъездге кече-кюн демей ташыдыла. Гитче Къарачай районну халкъын. Кёл жагъасы колхоз бригадалада ишлегенлени. Кавминводы шахарлада, алагъа жууукъмлада жашагъан къарачайлыланы Нарсананы товарный станциясына. Къобан бойнундагъы, Къобанны ары жанындагъы къарачай эллени жамауатын Черкесскени огъары жанында разъездге келтирип къотардыла. Сахуат, Ишхатмаз, Къобан, Теберди, Мара ёзенледе автомашинала акъырын барлыкъ тик, тар жерлеге пулемёт точкала, патрулла салдыла. Алай машиналадан адам чыгъып, къачып, къутулуп кетип, артдан палахла этип айланмасын деп къоркъуп элтгенликлери болгъанды.

Халкъны кёчюрюу операциягъа Берияны биринчи заместители генерал И. Серов башчылыкъ этгенди. Аскерчиле Сталинградны къоруулагъанладан угъай. Къырал къоркъуусуалукъну бла Ич ишлени Халкъ Комиссариатларыны аскер бёлюмлеринден бла Къазахстан бла орта азия республикаланы аллай органларында ишлегенлени айырылып жиберилген къуллукъчуларындан болгъандыла. Офицер къауум операциягъа къуралып. Кавказгъа кетерден алгъа, Москвада бир айлыкъ инструктаж алгъандыла. Кеслерине да, кёчюрген заманда къайырылгъан адам болса, сауутну хайырланыргъа, ёзге бек къатылмазгъа, деп айтылгъанды. Алай болса да насыпха, къайырылгъан да, аны ючюн деп сауутха-сабагъа узалгъан да болмагъанды.

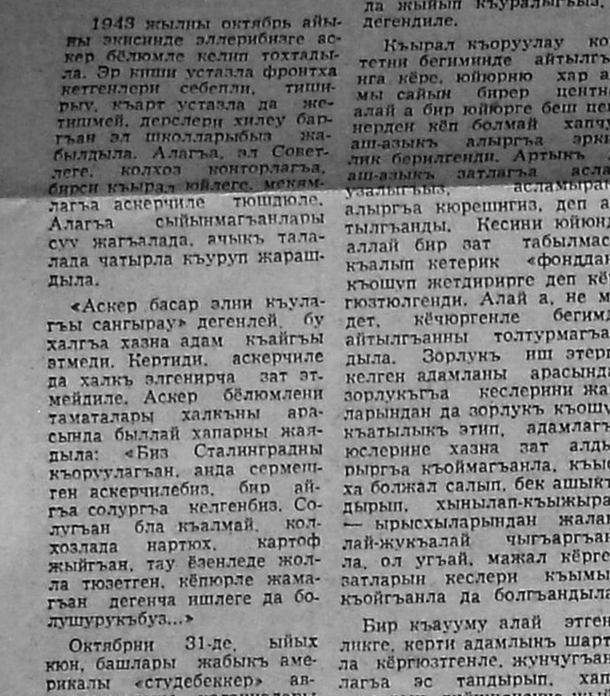
Ючюнчю кюнюбюзде — 4-чю ноябрде — халкъ бары вагонлагъа жыйылды.

Вет-кюл жуагъына уа ездар жокъуду. Жолгъа да юскийим жууып, къуралып чыкъмагъан эдик сора, ва гонлада кирлилик басды, ташкёмюр букъу болгъаны быяны къаралтып, тюрсюн танылмазча этди. Эшикге къарагъан кезиуюнде къодуна алгъан къумгъаныш башхала эслерле деп, тартынып, жашырып атлаучу тауну тиширыуларыбыз ичи адамдан толу тар вагонну июйюшюнде сюелген «параша» челекге къумгъансыз атларча болумгъа тюшюп къалдыла.

Дагъыда бир насыбыбыз тутхан болур эди ансы, жюк вагонлагъа къуюлуп уллу къыралны хатхусуну ичи бла югдан северге, андан юговостокга ётюп, онжети — он сегиз кюнге беш минг километр чакълы жол къорахлыкъгъа, не бир иссилик, не бир суукълукъ сынамагъанлай къутулдукъ. Жылны чагъы бизге аллай ахшы саламын берди.

Биз «мухажирле» болдукъ. Алай восток тилледе жунчуп, зорлукъ, къыйынлыкъ чегип айланнган кёчюнчюлеге айтадыла. Биз тюз ниетли адамла жазыкъсынырча халгъа тюшдюк.

Сент ЛАИПАНОВ.
Ючкекен эл.

Кыш каникуллада Нальчикде Пионерлени двореци сабийледен толуду. Кюн сайын бери республикабызны эллеринден жангы жылгъы ёлкагъа жюзле бла сабийле келедиле. Ала мында спектаклге къарайдыла, кёп тюрлю оюнлагъа къатышадыла.

СУРАТДА: Пионерлени дворецинде культура ишни къураучу Фатима Мурапиева. Ол ёлканы тёгерегинде болгъан байрамда цыганлы тиширыуну ролюн ойнайды.

Суратны З. Батчаев алгъанды.

АДАМНЫ ЧАРХЫНДА ОНГЛА КЁПДЮЛЕ

«Ауруугъу хорларгъа адамны чархыны онглары уллу болгъанларына ийнанырга керкди», — ТАСС-ны журналистлери бла тюбешиуюнде А. М. Кашпировскийни ушагъыны баш темасы аны юсюнден эди. Врач-психотерапевт бла тюбешиу 8-чи январда бардырылгъанды.

Врач соруулагъа жууап бергенди, шёндю Москвада бла Киевде ишлеген башламчы къауумланы болушлукълары бла адамладан келген кёп мингле бла къагъытланы тинтирге керекди деп билдиргенди. СССР-ни Саулукъ сакълау министерствосуну башчылыкъ этиую бла терен тинтиу ишле бардырыргъа деп келишгендиле.

— Адамны чархы кёп тюрлю онглары болгъан системады, — дегенди Анатолий Михайлович, — саусузланы кеслери бла тюбешмей, алагъа багъаргъа психотерапевтни къолундан келикмиди деп, манга кёпле сорадыла. Адамны ауруудан иги этер ючюн аны психикасын тюрлендирирге керек эсе, психотерапевтге аны кеси бла тюбешмей жарарыкъ тюйюлдю. Менича усталыгъы болгъан врач а саусузгъа аны кеси бла да тюбешмей болушургъа боллукъду. Мен бек алгъа адамны сезимине, акъылына кирип тохташхан затланы тюрлендирирге кюрешеме, къайсы ауруудан къутулургъа сюйгенин а адамны чархы кеси «сайлайды».

Кооператорла бла бирге ишлегеним эм хакъ бла багъыу сеансла бардыргъаным ючюн манга тырман этип жазгъанла аз тюйюлдюле, дегенди андан ары А. Кашпировский. Мен ала бла бирге ишлеую кесим да жаратмагъанымы тюзюнлей айтып къояйым, дегенди Анатолий Михайлович, не ючюн дегенде, олсагъат окъуна бизге, алагъа ышаныргъа болмазча кёп адамла къошулгъан эдиле, ол а къоркъуусуз иш тюйюлдю. Ал кезиуде, ахча болмай, хайырланыргъа уллу мекям алыргъа онг жокъ эди да, ол тюрлю байламлыкъланы къурагъа аны ючюн тюшгенди. Шёндю башха мадарланы излейбиз, керекли мекямны Минздравны юсю бла мажарыргъа кюреширикбиз, ол заманда багъыу сеансланы хакъсыз бардырлыкъбыз.

(ТАСС-ны корр).

Сиз бу суратда кёрген стол июн, бакм, дуниядан бек гитчеледен бири болур. Аны эни беш, узунлугъу уа тогъуз сантиметрди. Аны Люксембургда жашагъан француз ишлегенди. Ол гитче чыгъармачыкъ «Гиннесни рекордла китабына» жазылгъанды.

Суратны АФП-ны бла ТАСС-ны.

ПАРЛАМЕНТ КОМИТЕТНИ ЖЫЙЫЛЫУУНДАН

БЕРЛИН. (ТАСС). Э. Хонеккерни саулугъу аны тутмакъда тутаргъа онг беремиди деген соруугъа эркин медицина комиссия жууукъ заманда жууап берликди. Аны юсюнден властны кесине таплыкъгъа хайырланыу, коррупцияны эм энчи байыкъланыу кезиулени тинтиу жаны бла парламент комитетни мында бардырылгъанды. АДН агентство билдиргенге кёре, комитетни членлери СЕПГ-ни алгъынгы башчыларыны членлери В. Штоф, Г. Миттаг, Г. Клайбер, В. Кроликовский, Э. Мильке, Х. Тиш тургъан тюрмеге баргъандыла эм анда болумла мардагъа келишгенлерин айтхандыла.

Партияны эм къыралны алгъынгы башчыларыны бир къауумну комитетни заседаниясында сёлешгендиле. К. Хагер терслигине жангдиргенин эм сокъуранганын белгилегенди. Аны оноуунда культураны, халкъгъа билим бериую, илмуну эм саулукъ сакълауну вопрослары болгъандыла. Литературада бла искусствода чыгъармаланы хар бирини къадарыны оноун кёп къалмай ол этип тургъанды. Аны хатасындан белгили поэт эм жырчы В. Бирман къыралдан къысталгъанды, Берлинни университетини кафедрасыны таматасы Р. Хафеман бла аны «даулашы» алимни партиядан къысталыуу, ишсиз къалыуу эм къырал къоркъуусуалукъну органларыны аны ызындан болуулары бла бошалгъанды.

Алгъынгы партия башчыланы бек уллу терсликлери «Совет Союзгъа ат башындан къарау болгъанды». СССР-де ишни жангыча къурау башланнгандан сора ол бютюн да ачыкъ кёрюннгенди, дегенди К. Хагер.

Халкъ палатаны алгъынгы президенти Х. Зиндерманны сёлешиуюне комитетни членлери ачыуланып тюбегендиле. ГДР-ни ич жашауунда тюрлениу болгъандан сора Х. Зиндерман халкъ палатаны мычымай жыйылыууна чырмаулукъ этгени аланы бек чамландыргъанды. «Ол оноуну битеу магъанасын мен ангылаялмагъанма», — деп жангдиргенди ол.

Халкъ палатаны алгъынгы президентини юйюрюню байыкъланыууну шартлары да халкъгъа белгили этилгенди. Х. Зиндерман айтханнга кёре, аны айлыкъ хакъы жалан да 4,5 минг марка болса да, арт эни жылны ичинде аны юйюрю Вандмиц деген правительствоу алчини тюкенлеринде 200 минг марка багъасы товар алгъанды. Бу энчи тюкенле жабылгъны аллында юйюрню членлери мында, сёз ючюн, Западда чыгъарылгъан тёрт телевизорну сатып алгъандыла. Автомобиллеринде хакъсыз отлукъ къоюу, Грециягъа эм Болгариягъа солургъа барыргъа энчи самолётланы хайырланыу, угъа жюрюу — битеу бу затла тийишлиге саналгъандыла.

Алгъынгы статс - секретарь К. Кляйнерт номенклатурада ишлегенлени юйюрлерине деп ишленнген юйлени юсюнден тынгылы айтханды. Сметада материалланы эм ишлени багъасы 240 минг марка болгъаны белгиленнгенди. Жангыз ол ахча окъуна «хар заманда ишлениучю» энчи юйлеге къоратылгъандан юч кереге асламды. Алай асламысында ол ахча бла да чеклемегендиле. В. Штоф, В. Кроликовский эм Г. Клайбер кеслерини сабийлерине ишлеген юйлеге 1,5 миллион марка къоратылгъанды. Ол ахчала уа «къорууланыу объектлени» ишлеуге деп бёлюне эдиле.

Парламент комитет кесини ишин андан ары бардырады.

НЕКЯХ ЭТИУНЮ ЮСЮНДЕН ЗАКОН

АККРА. (ТАСС). Белгилисича, некях аллахны ишиди, алай болгъанлыкъгъа аланы жерде тийишли учреждениялада жазаргъа тюшеди. Болса да ганачыланы кёплери уа ёмюрледен бери жюрюген юйюр тёрелеге кёре аны этерге сюймейдиле. Юлгюге, 1985 жылда Аккраны шахар властлары жалан да жети жангы юйюр къуралгъанын жазгъандыла. Кертисин айтханда уа, мингле бла адамла жангы юйюрле къурагъандыла.

Алай ол жыл окъуна юйюрню эм некях этиую юсюнден жангы законла киийирилгенден сора болум биле-биле тюрленнгенди, алай бла бусагъатда кюн сайын жыйырмагъа жуууукъ жаш юйюр къуралгъаны жазылады. Кертиди, аланы барына да жаш юйюр деп айтыргъа къыйынды — эр кишилени кёплери бирден сора да къатын алыргъа эркинликлерин хайырланыргъа угъай демейдиле. Жангы къуралгъан юйюрлеге некях этген эм некяхны бузгъан шахар бёлюмню башчысы Е. Теттей билдиргенге кёре, юйюр тамата-ны бла бир битеу къатынларыны арасында халланы законнга келишдириу артыгъыракъ да магъаналыды. Жашауда не да болургъа боллукъду, документле уа жокъ. Эрлери ёлгенден сора аланы къолларында некях къагъытлары болмаса уа битеу къатынлагъа закон бир кибик эркинликни жалчыталлыкъ тюйюлдю. Алайды да, деп санайды Е. Теттей, тиширыу организациялагъа, асламлы информацияны органларына «кёкде этилген некяхланы» практикасындан къутулур ючюн урунганланы арасында ангылатыу кампанияны кючлендирирге керекди.

Бизни интервьюбуз

Вячеслав Губжев: «Футбол мени жашауумду»

Газетде билдирилгенича, Вячеслав Губжев 1989 жылда Къабарты-Малкъарда бек иги футболчугъа саналгъанды. Бизни штатда болмагъан корреспондентибиз анга тюбеп бир къаууm соруугъа жууап беririn тилегенди.

— **Бек алгъа, Вячеслав, 1989 жылда республиканы бек иги футболчусу деген атха тийишли болгъаныng бла алгъышлайма. Сезонда, белгилеп айтырча, жетишим да болдургъанса. Алай хар не да адам кеси сюйгенича болуп да бармайды. Кесинг не айтыргъа сюесе?**

— Январь — март айлада, сезон башланырны аллында, жарау этиуге къатышмагъанма. Ол кезиуде оноучу къауум бла келишалмай, Орджоникидзени «Спартак» командасына кетерге окъуна аздан къалгъанма. Артдаракъ хал тюрленгенди эм мен битеу кючюмю салып ойнаргъа кюрешгенме. Алай Грозный шахарда «Терек» команда бла тюбешиуюбюзню биринчи таймында аягъымы аурутуп эки ай ойнаялмай тургъанма. Чемпионатны жалан да экинчи жарымында оюнлагъа тири къатышханма.

— **Тренерле сени чыntды профессионалгъа санайдыла. Ол неде кёрюпеди?**

— Мен кесими эришиулеге хазырлай билеме. Жарау этиуню, тренер излегени ючюн угъай, ол керекли болгъаны ючюн сюеме. Сёз ючюн, къызыу кюнде башхала майкалары бла жарау этедиле. Мен а жылы кийиннип, терлеп, не аз да артыкъ ауурлугъум болмаз ючюн жарау этип кюрешеме. Аны юсюне да ичги деген затдан арталлы да кериме. Мен сыраны татыуун окъуна билмейме.

— **Санга жыйымдыкъ командаланы санында ойнаргъа уа тюшгенмиди?**

— Къыралны жаш тёлю жыйымдыкъ командаларыны санында да ойнагъанма. Юч кере СССР-ни жаш тёлю жыйымдыкъ командасыны санында Францияда турнирлеге къатышханма. Бу арт кезиуледе уа Россейни жыйымдыкъ командасыны санында бир жылгъа эки кере ойнайма. Бир ненча жылны ичинде РСФСР-ни жыйымдыкъ командасыны капитаны болуп тургъанма. 1978 жылда Россей Федерацияны жыйымдыкъ командасыны санында СССР-ни чемпиону болгъанма.

— **Сени бийик лиганы клубларына ойнаргъа чакъыргъанлары болгъанмыды?**

— Хау, кёп кере. 1985 жылда мени Хапов бла бирге Москваны «Спартагына» чакъыргъан эдиле. Андан сора Минскеге эм Москваны «Динамосуна» чакъыргъанлары да болгъанды. Алай унамагъанма. Мени юйюрюм, эки сабийим бардыла, ойнагъан командамы да бек жаратама. Нальчикни бек сюеме. Ансыз болаллыкъ да тюйюлме. Узакъ болжалгъа башха жерге кетсем, Нальчикге, юйюрюме тансыкъ болуп къалама.

— **Кимле бла бирге ойнаргъа сюесе?**

— Мен москвачы спартакчыла Евгений Кузнецов, Борис Поздняков, ростовчу Робик Бостоджан, Москваны «Локомотив» командасындан Павел Нестеров, Тбилисини «Динамосундан» Григорий Цаава бла бирге ойнаргъа бек сюйгенме. Кесибизни командабызда Шамил Исаев бла бирге бек тап ойнаучу эдим. Бусагъатда уа Басир Наурузов бла бир бирибизни англап, оюнланы алай бардырабыз.

— **Футболчула башха майданлада, тышында, ойнагъаныны къыйыннга санайдыла. Сен анга къалай къарайса?**

— Командагъа тышында ойнагъан къыйынды. Алай, энчи айтханда, манга тынч окъунады. Нальчикге келген командала къорууланыугъа баш магъана бередиле эм не этип да манга ойнаргъа онг бермезге кюрешедиле. Тышына барып ойнагъанда уа мени алгъа къутулургъа табыракъ онгум болады.

— **Оюнну кезнуюнде къоркъгъаныng иш а боламыды?**

— Эришиулеге иги хазырланып тюбесем, мен жыгылама, аякъларыма урадыла деп да къоркъмайма. Аякъларыма урдурмай къутулургъа къолумдан да келеди, не да къоруулаччыну алдап, алгъа ычхынганым да болады. Бир бирде уа тазир майданнга ычхынганымда, мени жыкъгъан кезнулери да кёп боладыла. Алай судьяла хар заманда да пенальти урургъа деп да тошташдырмайдыла.

— **Башха команданы къабакъ эшиклерине жууукълаша баргъанынглай аякъ салып жыкъсала уа не этесе?**

— Алай да болуучуду. Алгъын кесими тыялмай женгиллик этген кезнулерим да бола тургъанды. Арт заманлада аякъ салып, жыгъып, жаныма тийгенле болсала да, тёзерге кюрешеме. Алайсыз ахшы футболчугъа саналлыкъ да тюйюлсе.

— **Футболгъа къараргъа келгенлени юсюнден не айтыргъа боллукъса?**

— Биз алагъа зауукълукъ келтирир ючюн ойнайбыз. Ала стадионнга кёп келирлерин да бек сюебиз. Алай аладан бир къауумла кеслерин тап жюрютмей, аманла айтып, жюрегибизни къыйнайдыла.

— **Энди жашау болумугъузну юсюнден айтсанг эди.**

— Жашау болумубузну юсюнден айтханда, уллу махтаныр затыбыз жокъду. Башха командала бла тенглешдиргенде ала ол жаны бла бизден онглудула. Кертиди, биз да сюйген ишибиз бла кюрешебиз, жарау этебиз, эришиулеге къатышабыз. Биз аны ючюн бек уллу болмаса да, иш хакъ алабыз.

— **Жыл санынг жетип, футболдан кетерге тюшсе, не этергеди муратынг?**

— Бусагъатда Майкопда физкультурагъа юйретген институтну заочно бошай турама. Келир заманда тренер болупму ишлерикме, огъесе спорт бла байламлы башха ишгеми тохтарыкъма, алыкъа билмейме. Бюгюнлюкде уа не къадар иги ойнаргъады муратым.

Ушакъны **В. Шекемов** бардыргъанды.

Суратда: В. Губжев.

СУРАТДА: «Къабмалкърембыттехниканы» сагъат усталары Князь Джаппуев бла Борис Мусуков. Ала адамла ремонтха берген сагъатлагъа заманында эм качествоlу ремонт этедиле. Суратны М. Суанов алгъанды.

Сюдден сора

АМАНЛЫКЪЛАРЫ— БАШЛАРЫНА

Бизни сёз хазнабызгъа арт кезнуде къошулгъан «рэкетир» деген тыш къыраллы сёз къулакъгъа ариу эшитилгенликге, аны сынагъан кёп адамланы титиретеди. Бюгюн хапар аллай эки «рэкетирни» юслеринден барлыкъды.

Кимледиле ала?

Корниенко Станислав Васильевич 1947 жылда Краснодарда туугъанды, партияда тюйюлдю, бийик билимлиди. Юйдегилиди, бир сабийи бардыла, 1985 жылдан бери бир жерде ишлемегенди.

Солоденко Александр Васильевич 1960 жылда Ленинградда туугъанды, партияда тюйюлдю, 1988 жылны август айына дери Одесса областда врач, дерматовенеролог болуп ишлегенди. Къатынындан айырылыпды.

Бир акъыллы болуп ала «узун сомну» ызындан тюшгендиле, баш амалгъа уа алдауну, урлауну, адамланы къоркъутуп, ахчаларын сыйырыуну сайлагъандыла. Ётюрюк документле жарашдырып, ол санда милицияны къуллукъчусуну, СССР-ни Финансла министерствосуну инспекторуну, «Известия» газетни энчи корреспондентини документлерни да, къыралны шахарларында жортуп айлангандыла. Республикабызны ара шахары Нальчикде да иги кесек «ишле» этгендиле эм мында милицияны къолуна тюшгендиле.

1989 жылда 13-чю мартда Октябрь РОВД-ны следователи М. М. Аронов, С. В. Корниенкогъа бла А. В. Солоденкогъа уголовный ишни ачады, экинчи кюн ол ишни жинтирге КъМАССР-ни МВД-сыны следствие бёлюмюню тамата следователи, милицияны майору М. Х. Таукеновха буюрулады.

Ала бла «рекетирле» жерлерин табадыла, къырал да кесини эм гражданланы сейирлерин къоруулайды.

Энди уа ишни юсюнден толуракъ айтайыкъ. Сюд тохташдыргъанына кёре, аманлыкъчыла законнга битеу да 29 кере бузукълукъ этгендиле. Ала барысы да шарт ачыкъланнгандыла.

1988 жылда 7-чи октябрде Корниенко бла Солоденко, милицияны эм милицияны къуллукъчусуну документлерин жарашдырып, Сочиге баргъандыла. Анда папканы тышына «Неформальное объединение «Память». Добровольный сбор средств на памятник, посвященный жертвам сталинских репрессий» деп жазадыла эм кёп къатлы юйлени биринде ахча жыйып айланнгандыла. Кертиди, милиция ызларындан болгъанда, ала башларын жулур ючюн Москвада репрессиялада жюлгъанланы эскермесине деп, ол счётха 90 сом ётдюргендиле.

1989 жылны январь—февраль айларында СССР-ни Министрлерини Советини кооперативлени юслеринден бегимине болмагъан «ангылатыу» къагытла жарашдыргъандыла эм кооперативлени ишлеринде законнга аз да бузукълукъ жиберилген эсе, аланы бир айгъа жыйгъан ахчаларын тазир салып сыныргъа боллукъду деп жазгъандыла. «Известия» газет бла СССР-ни Финансла министерствосуну къуллукъчуларыны документлерин да жарашдырып, Ростовха келедиле. Мында «Московская» кьонакъ юйде тохтайдыла эм 3 ыйыкъ жашайдыла. Ол кезиуню ичинде кёп видеосалонланы ишлерин «тинтгендиле», алада ишлегенледен, репертуарны бузгъансыз деп, ахча юзерге юрешгендиле. Къалай бла? Ала барып, ол видеосалонланы директорларын, ишчилерин, ишлеп турлукъ ахчаларын алып, ол ахчаны ала бла «рекетирле» бёлюшгендиле. Алай судьяла ала бла «рекетирле» бирге ишлегенликлерине, ала бла «рекетирле» бирге ишлеп, ахчаны бёлюшг

Жашла аскерде къуллукъ этедиле

АНАГЪА ЫСПАС

Чегем районну Каменка элинде жашагъанла Жаухарат бла Шамил Трамовланы иги таныйдыла. Ала кеси къыйынлары бла жашагъандыла, ишни тынчы, къыйыны деп къарамагъандыла. Шамил кёп жылланы ичинде Байсолтанов атлы совхозда ишлегенди, ара малчылыкъны айныгъа тийишли юлюшюн къошхан адамладан бири болгъанды. Ол дунийдан жашлай, замансыз кетгенди. Жаухарат къолунда юч сабийи бла къалгъанды.

Айхай да, жаш анагъа баш иесиз юч сабийни ёсдюрген, аякъ юслерине салгъан къыйын болгъанын ким да ангылайды. Алай Жаухарат кёлсюзлюк этмегенди, халкъыбызда айтыучулары ча, белин да къаты къысып кюрешгенди. Таулу ана жашын, къызларын аш-суу, кийим бла жалчытхандан сора да, адет-тёреге, уллугъа-гитчеге да намыс эте билиге юйретиную унутмагъанды. Жаухарат Трамова «Алтын кёл» кооперативде ишлей, ол затлагъа да заман табады.

Бюгюнледе юйюрню тамата сы Марат Совет Аскерде къуллукъ этеди, къызчыкъла уа школда окъуйдула. Хар анача, Жаухарат да жашын Туугъан журтну, халкъыны алларында граждан борчун толтурургъа ашыра, къыйынлыкъда - тынчлыкъда да, аскер къуллукъда тюбеген чырмауланы хорлауда да асли болууну, оюм этинуню унутма деген эди. Аны бла бирге ол Маратха командирлени айтханларын, аскер уставланы излемлерин жерге салмай толтыруну, биргесине къуллукъ этгенле бла къарындаш шуёхлукъ жюрютюню, татлы болууну аманат этгенди.

Каменкачы жаш ананы, жууукъ-ахлуну аманатларын унутмайды. Аскер къуллугъун берген анты, уставла излегенча тамамлайды. Марат къуллукъ этген аскер бёлюмде бизни къыралны кёп халкъларыны келечилери бардыла. Сёз ючюн, оруслула, украинлыла, къазахлыла, узбеклиле, татарлыла, малкъарлыла, азербайджанлыла... Аланы къайсы бирин айтхын, СССР-ни картасына къара да къой. Былайда ол затны энчи белгилеп айтханыбыз. Марат Трамов биргесине къуллукъ этген жашланы барысы бла да бирча уллу шуёхлукъ, къарындашлыкъ жюрютеди. Аны себепли аскерчиле Маратны арыу кёредиле, бир къарындашларына санайдыла. Ол кеси да аскер эм политика хазырлыкъны отличнигиди.

— Хурметли Жаухарат, сени жашынг Туугъан журтну аллында кесини аскер борчун ким да юлгю алырча толтурады,— деп жазады Марат къуллукъ этген аскер бёлюмню командири. Марат аскер къуллугъуна, берген антына кертичи адамды. Ол себепли аны аскерчи тенглери, командирлери да бек сюедиле,арыу кёредиле. Туугъан журтну аллында халал къуллукъ этгени ючюн командованиядан кёп ыспас алгъанды.

Алайды да, бизни къыралны жалынчакъсызлыгъын сакъларча кертичи жаш ёсдюргенинг ючюн санга жюрегибизден уллу ыспас этебиз, жашауунгда кийик саулукълу, насыплы бол...

Айхай да, аллай къагъыт Маратны жалан анасыны, эгечлерини кёллерин кётюрюп, къууандырып къоймагъанын ангылайбыз. Совет Аскерден келген махтау къагъытла битеу эллилени, миллетибизни да къууандырадыла, ыразы этедиле.

М. БАТАЛОВ.

Суратда: М. Трамов.

Тамара Ципинова медсестрады. Ол ишин бек сюеди, амбулаториягъа келгенге арыу, адепли тюбейди. Жанхотияны врачебный амбулаториясында ишлегенле да Тамараны арыу кёредиле.

СУРАТДА: Т. Ципинова.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

алдауну, урлауну, адамланы къоркъутуп, аччаларын сыйырыуну сайлагъандыла. Етюрюк документле жарашдырып, ол санда милицияны къуллукъчусуну, СССР-ни Финансла министерствосуну инспекторуну, «Известия» газетни энчи корреспондентини документлерин да, къыралны шахарларында жортуп айланнгандыла. Республикабызны ара шахары Нальчикде да иги кесек «ишле» этгендиле эм мында милицияны къолуна тюшгендиле.

1989 жылда 13-чю мартда Октябрь РОВД-ны следователи М. М. Аронов, С. В. Корниенкогъа бла А. В. Солоденкогъа уголовный ишни ачады, экинчи кюн ол ишни гинтирге КъМАССР-ни МВД-сыны следствие бёлюмюню тамата следователи, милицияны майору М. Х. Таукеновха буюрулады. Корниенко бла Солоденко 16-чы мартда тутулгъандыла. Ишге Октябрь район сюд къарагъанды. Сюдге кёп шахарладан аланы заранлары жетген 21 адам, 23 шагъат да чакъырыладыла.

Къысха заманны ичинде, следователь законгга толу тийишлиликде кёп иш тамамлагъанды. Терслеингенле —С. В. Корниенко 6 жылгъа, А. В. Солоденко уа 4 жыл бла 6 айгъа къаты режимли тюзетиу-урууу колониягъа, ырысхылары сыйырылып, жиберилгендиле.

1989 жылны январь—февраль айларында СССР-ни Министрлерини Советини кооперативлени юслериндеи бегимине болмагъан «ангылатыу» къагъытла жарашдыргъандыла эм кооперативлени ишлеринде законгга аз да бузукълукъ жиберилген эсе, аланы бир айгъа жыйгъан аччаларын тазир салыш сыйырыргъа боллукъду деп жазгъандыла. «Известия» газет бла СССР-ни Финансла министерствосуну къуллукъчуларыны документлерин да жарашдырып, Ростовха келедиле. Мында «Московская» къонакъ юйде тохтайдыла эм 3 ыйыкъ жашайдыла. Ол кезиуюю ичинде кёп видеосалонланы ишлерин «тинтгендиле», алада ишлегенледеи, репертуарны бузгъансыз деп, ачча юзерге кюрешгендиле. Къалай бла? 5, 10, 50 минг сомгъа дери тазир салыргъа актла жазып, кеслери айтхан чакълы бир ултха берселе, ол актланы жыртырыкъбыз деп, Сёз ючюн, солуу паркда видеосалонну тинтгенден сора, 10 минг сом тазир саладыла эм анда ишлегенле В. Шен бла И. Андрияшкин къонакъ юйге 1000 сом келтирселе, тазирни кетерликбиз дегендиле. Ол экиси уа 300 сом бла эки коньяк шеша келтиргендиле.

...Краснодар, Сочи, Новороссийск, Ставрополь, Пятидырады Атан.—Ол чириген чабакъны ийисине ушай эди.

Энчи керекле бла жалчытылгъан излеучю партия къалыу агъачны ичинде узунлугъу 32 сантиметр эм эни 19 сантиметр болгъан бир сейирлик ызланы тапханды. Специалистле ары дери да кёргендиле аланы. Ол жерледе эртденеи бери жашагъан адамланы ишлери жаны бла ара шахарда департаментни къуллукъчулары Джохорну агъачларында кече къалгъанларында бир сейирлик тауушла да эшитгендиле. Аладан бирлери юлкюлени ичлерине жарыкъ этип къарагъанда, бир «уллу затны» эслегенди. Эртденликде ызланы да алайда кёргендиле. «Ала адам аякъ ызгъа ушагъан уллу ызла эдиле»,—дейдиле экспедициягъа къатышхан Расли Мансор. Ызланы уллулукъларына эм аланы бир бирден узакълыкъларына кёре аллай ызлары не уллу адамны да боллукъ тюйюлдюле.

«Ол затны ызларын мен кёп кере кёргенме,—дегенди «Малай мейл» газетни корреспондентине Сунгей - Мок элде жашагъан 63-жыллыкъ Сарип Сибо.— Сабий заманымда мен ол агъачлада ойнап айланнганма, туугъан, ёсген да ол жерледе этгенме. Ол ызла не айыуну, не да маймулну болмагъанларына мен толу ийнанама.

Да сора кимнидиле да?

— «Оранг туа чунгкак» уллуду эм кючлюдю,—дейди 50-жыллыкъ Батин Тиам Муда. — Ол болмагъанча къарыулуду: сюйген заманында думп болады эм сейирлик затла этерге къолундан келеди. Бусагъатда анга 150 жыл болады. Ол —аман жаш тюйюлдю, бизни къоруулайды.

Ол сейирлик зат керти болгъаныны юсюнден Джохорда жаныуарланы къоруулау жаны бла департаментни сабанларында ишлеген биреу былай оюм этеди: «Билдириулеге кёре ол орангутангны белгисиз тюрлюсюдю, не да «мавар» маймулгъа ушагъан затды. Ол агъач кёгетлени ашайды эм терекледе жашайды. Ол жаланда октябрь—ноябрь айлада кёрюннгенине кёре, жыл сайын ол бир жерден башха жерге кече туруп, адамла айланнган жерлени юсю бла ётеди».

Башхача айтханда, аны юсюнден кёп тюрлю оюмла жюрюйдюле. «Ол орангутанг да, маймул да тюйюлдю,— дейди ара шахарда университетни специалисти Мах Иун Лунг. Алай болса аны эртде окъуна тутар эдиле. Бош аякълары къыяулу болгъан айыуду». Алай анда жашагъан эллиле айыуну къаллай аякълары болса да таныяллыкъ болур эдиле. Ахырында, сейирлик айыуну чыгъыуун «ханту джаранг гиг» таурухла бла байламлы этерге да ала асыры эртде къуралгъандыла.

Да сора Джохорну къалын агъачларында айланнган белгисиз зат неди да?

Михаил ЦЫГАНОВ,
ТАСС-ны корр.

Куала—Лумпур

Экзотика репортаж

«Къар адамы» Малайзияны агъачларында мыды?

Озгъан жылны октябрь айында Малайзияны Джохор штатыны агъач жарашдыргъан жеринде экеулен ингирде ишлей тургъанлай юлкюле ичинде бир тауш эшитедиле. Ала къалын агъачлада айланыргъа юйренгенлери себепли аллай кезиуледе этиучюлерича, къолларына тыякъ алып, анда букъгъан жаныуарны юркютюр мурат бла тереклени урадыла. Алай агъачла ичинде тауш тохтамайды. Ах Хонг эм аны нёгери Атан ишлей тургъан жерлерине къайтадыла, ол сагъат огъурсуз къызыл кёзлери бла маймулгъа ушагъан бир уллу зат юлкюлени ары-бери къымылдатып чыгъады.

— Мен, бош сёзлеге ийнанмаучу бизнесменме, — дейди агъач жарашдыргъан жерни таматасы Лим Чен Ву.—Алай, алкъла басханны кёзлери кёрмей, лагерге къачыш баргъан, асыры къоркъгъандан бет къанлары кетген ишчилени кёргенимде, аланы жарты-къурту хапарларына ийнанама...

Алайды да, Джохорну къалын агъачларында узунлугъу эки метр болгъан, юсюн къалын тюк басхан эм маймулгъа ушагъан зат жашаймыды? Алыкъа анга бир тюрлю толу жуап берирге къыйынды. Аны анда болургъа боллугъуну эм болмазлыгъыны юсюнден оюмлагъа бирге къарап кёрейик.

Ким биледи, ишчиле асыры къоркъгъандан айыралмагъан сейирлик зат айыу а болурму эди? Хо бир да. Атан Малак жарым айырыкамда бек эртденеи бери жашайды, ол тёгеректе къалын агъачланы бек иги биледи. Эки ишчи да бек уста уучулагъа саналадыла. Лим Чен Вуну айтыууна кёре, Атан къапландан окъуна къоркъмайды. Ол жерде жашагъанла— джакунла жалан да «ханту джаранг гигиден» къоркъадыла, асыры бек къоркъгъандан ары келгенлеге аны юсюнден кюндюз айтхан болмаса, ингирликде сагъыныргъа окъуна унамайдыла. «Ханту джаранг гиги» не зат болгъаныны, «мавар да олду», «оранг туа чунгкак» да олду, юсюнден артдаракъ айтырбыз.

Ким биледи, ол хапарны кеслерин белгили этдирир, атларын айтдырыр ючюн а жайгъан болурламы? Ол да келишмейди. Ишчиле асыры къоркъгъандан газетлеге билдиргре не да специалистлеге-зоологлагъа айтыргъа аланы эслерине да келмегенди, ала тюзюнлей полициягъа баргъандыла. Низамны сакълауучула «уллу маймулну» агъачда кёрюнюу бизни ишибиз тюйюлдю дегенден сора, Атан бла Ах Хонг жаныуарланы сакълау жаны бла департаментге жалан да ол заманда айтхандыла. «Ала бек къаты къоркъгъан эдиле эм ол затны бек къоркъуулугъа санагъандыла», — дегенди Лим Чен Ву. — Ала ишчилени коркъуусузлукларын жалчытыу жаны бла болжалгъа салмай мадарла этерге керекди дегендиле.

Атан бла Ах Хонг кеслерини жашыртын кёрюнгенн танышларына иги къарамай а къойгъан болурламы? Алайгъа да ушамайды.

— Аны бла мени арабыз асыры жууукъ болгъандан мен аны ийисин окъуна ангылагъанма,—деп ийнанмагъа

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-нии БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

11-чи
ЯНВАРЬ
Орта кюн,
1990 жыл
№ 8 (13009).
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере
чыгъады

АЛГЪА БАРЫУНУ ЖАЛЧЫТЫР ЮЧЮН

Бизни къыралда шёндю бек уллу проблемаладан бири совет адамланы ашазыкъ продуктла бла излемлерин жалчытыуду. Ол жаны бла партия эм правительство тийишли мадарла этедиле, агропромышленность комплексни айнытыу бла байламлы къошакъ къоранчладан да артха турмайдыла. Болса да хал иги жанына бек акъырын тюрленеди. Ол а хар бирибизни да къайгъы этдиреди.

СССР-ни Аш-азыкъ программасын жашауда бардырыу—ол бек алгъа агропромышленность комплексде урунганланы къалай ишлетенлери, кеслерине ышанылгъан жумушха ала къалай къаргъанларын бла къаты байламлыды. Аны бизни бёлюмню коллективи уста ангылайды, ишни хайырлылыгъын кётюрюуге, продукцияны аслам эм ахшы качестволу чыгъарыугъа себеп боллукъ онгланы дайым излейди. Баям, аны ючюн болур бёлюмюбюз производство планларын намыслы толтуруп, совхозну бёлюмлерини арасында бардырылгъан эришиуде алчылыкъны къолда къаты тутханы да.

Къургъакъ сёзлю болмаз ючюн бешжыллыкъны тёртюнчю жылында къалай ишлегенибизге бир къарайыкъ. Алгъадан окъуна айтып къоярга сюеме: сабанчылары-быздыны, малчыларыбызны озгъан жылда ишлерине мен ыразыма. Планланы толтурул къалмай, совхозну экономикасын кючлеуге биз кесибизни тийишли юлюшюбюзню къошханбыз. Ол а битеу ишчилени кёллерин кётюргенди, бешжыллыкъны ахыр жылында биютюн ахшы жетишимле болдурургъа кёлленди-ргенди.

Былтыр сабанчыларыбыз толу мюлк расчётха, коллектив подряда кёчюп ишлей, жерчиликден къайда алыуну ёсдюрюу жаны бла ала алгъа дагъыда бир ышанчылы атлам этгендиле. Ала орта эсеп бла хар гектардан 38 центнер кюзлюк будай, 37 центнер арпа жыйгъандыла. Ол кёрсюнюуле ала-ны, ол санда Къабарты-Малкъар Урванны, Терекни, Чегемни, Черекни, Зольскини, Прохладнойну, Баксанны, Эльбрусну, Майскойну, Лескенни, Урожайнойну, Кашхатауну, Нартхалыну, Ленинни, Кировну, Ульбашны, Ногмовну, Ленинградскойну, Советскойну, Ударнойну, Заюковну, Кенделенни, Ново-Кенделенни, Ново-Жилишни, Ново-Осетинскойну, Ново-Кашхатауну, Ново-Нартхалыну, Ново-Ульбашны, Ново-Ногмовну, Ново-Ленинградскойну, Ново-Советскойну, Ново-Ударнойну, Ново-Заюковну, Ново-Кенделенни, Ново-Чегемни, Ново-Черекни, Ново-Зольскини, Ново-Прохладнойну, Ново-Баксанны, Ново-Эльбрусну, Ново-Майскойну, Ново-Лескенни, Ново-Урожайн

да къаты тутханы да.

Къурганъкъ сёлюю болмаз ючюн бешжыллыкъны тёртюнчю жылында къалай ишлегенибизге бир къарайыкъ. Алгъадан окъуна айтып къоярга сюеме: сабанчыларыбызны, малчыларыбызны озгъан жылда ишлерине мен ыразыма. Планланы толтургъа къалмай, совхозну экономикасын кючлеуге биз кесибизни тийишли юлюшюбюзню къошханбыз. Ол а битеу ишчилени кёллерин кётюргенди, бешжыллыкъны ахыр жылында бютюн ахшы жетишмиле болдурургъа кёлленгендиргенди.

Былтыр сабанчыларыбыз толу мюлк расчётха, коллектив подрядха кёчюп ишлей, жерчиликден хайыр алыуну ёсдюрюу жаны бла ала алгъа дагъыда бир ышаннгылы атлам этгендиле. Ала орта эсеп бла хар гектардан 38 центнер юзлюк будай, 37 центнер арпа жыйгъандыла. Ол кёрюмдюле планда кёргюзтюлгенинден эсе уллудула. Мирзеулюк нартюхобюзню хар гектары кёп къалмай 73 центнер тирлик бергенди.

Озгъан жылда гибрид нартюх ёсдюрюуге энчи эс бургъан эдик. Аны 500 гектаргъа сепген эдик. Хар гектарны бай тирликли этер ючюн жашла къолларындан келгенни аямагъандыла, заманларын къыгъанмай ишлегендиле. Урлукъ сепгенде, битимлеге къарагъанда, тирлик жыйгъанда алчы агротехника жорукъланы къаты сакъларгъа кюрешгендиле. Жер да къызгъанчлыкъ этмеди. Ол берген тирликни да сакъларгъа кюрешгендиле. Былайда дагъыда бир затны айта кетерге сюеме. Башда белгилегенимча, биз совхозну байлыгъын керелеую юсюнден дайым къайгъыргъанлай тургъабыз. Быйыл ол къошумчулугъубузну бютюн басымлы этер муратда сынау халда 45 гектарда кукуруз ёсдюрдюк. Иги ишлесек, ол жерге агротехника жорукъла излегенча тынгылы къарасакъ, биз бардыргъан тергеулеге кёре, быйыл къыралгъа жалан да быхы урлукъ сатыудан иги кесек файда алыргъа керекбиз.

План бла 1.500 гектар жерни мулдах сюрюрге керек эдик. Эки смен бла ишлей, механизаторларыбыз ол ишни 15-чи ноябрге бошагъан эдиле.

Малчыларыбыз да былтыр иги ишлегендиле. Сёз ючюн, къыралгъа сют сатыуну планын болжалындан бир ай алгъа толтургъан эдик. Этли малчылыкъда урунганла да планларын намысы тамамлагъандыла. Тууган журтну жау-бишлакъ заводларына пландан эсе 20 процентге кёп сют жибергенбиз. Сютюбюзню эки процентинден къалгъаны биринчи сорт бла ётгенди. Этге берилик туварланы хар бирини ауурлугъуна кюн сайын 750 грамм къошулуп тургъанды. Ийнекледен тёлю алыуну планын да жюз процентге толтургъанбыз.

Аллай ахшы кёрюмлюле болдуруугъа не затла себеплик этгендиле? Биринчиден, малчыларыбызны биргинлик, бир ниетде жигер урунганлыкъларын айтмаса болмаз. Экинчиден, совхозну экономикасын кючлеуге биз кесибизни тийишли юлюшюбюзню къошханбыз. Ол а битеу ишчилени кёллерин кётюргенди, бешжыллыкъны ахыр жылында бютюн ахшы жетишмиле болдурургъа кёлленгендиргенди.

Былтыр сабанчыларыбыз толу мюлк расчётха, коллектив подрядха кёчюп ишлей, жерчиликден хайыр алыуну ёсдюрюу жаны бла ала алгъа дагъыда бир ышаннгылы атлам этгендиле. Ала орта эсеп бла хар гектардан 38 центнер юзлюк будай, 37 центнер арпа жыйгъандыла. Ол кёрюмдюле планда кёргюзтюлгенинден эсе уллудула. Мирзеулюк нартюхобюзню хар гектары кёп къалмай 73 центнер тирлик бергенди.

Озгъан жылда гибрид нартюх ёсдюрюуге энчи эс бургъан эдик. Аны 500 гектаргъа сепген эдик. Хар гектарны бай тирликли этер ючюн жашла къолларындан келгенни аямагъандыла, заманларын къыгъанмай ишлегендиле. Урлукъ сепгенде, битимлеге къарагъанда, тирлик жыйгъанда алчы агротехника жорукъланы къаты сакъларгъа кюрешгендиле. Жер да къызгъанчлыкъ этмеди. Ол берген тирликни да сакъларгъа кюрешгендиле. Былайда дагъыда бир затны айта кетерге сюеме. Башда белгилегенимча, биз совхозну байлыгъын керелеую юсюнден дайым къайгъыргъанлай тургъабыз. Быйыл ол къошумчулугъубузну бютюн басымлы этер муратда сын

АЛЧЫЛАРЫБЫЗ БЛА ЁХТЕМЛЕНЕБИЗ

Нальчикни жарым проводник приборла заводунда мён башчылыкъ этген 25-чи номерли цехге къырал приёмка кийирилгекли тёртюнчю жыл барады. Ол кезиуню ичинде бизде кёп ахшы тюрлениуле болдурулгъандыла. Продукцияны качествосу биле-биле игиленнгенди. Ары дери уа чыгъарылгъан изделияланы, бир бек уллу шарайыплары болмаса, алыучулагъа къайгъырмай жиберип тургъанбыз. Аладан тарыгъыу да кёп келиучю эди. Ол затла барысы да къырал приёмка кийирилгенли тамыры бла къурутулгъандыла.

Ал кезиуледе цехде къырал приёмкагъа ыразы болмагъанла да тюбегендиле. Сёз ючюн, бир тюрлю изделияны чыгъаргъандан сора аны къырал приёмка жангыдан этерге буюрса, ол адамлакы заманларын кёп алгъанды, иш ханъларын аз этгенди. Аны себепли ал кезиуледе ишден кетген адамла да болгъандыла. Болса да адамла, къырал приёмка низамны ючлендирирге себеплик этгенин сезип, кёл салып, неслерин ише жарашдырып башлагъан эдиле. Андан бери хар затыбыз тюзеле, ингуна айлана баргъанды.

Мен бу заводда ишлегенли 22-чи жыл барады. Ол кезиую ичинде ишчилеге, инженер-техниклеге ишни качествосун кётюрюу жаны бла бусагъатдача къаты излем бир заманда да салынмагъанды. Ол игиди. Нек дегенде, хар адам кеси тамамлагъан иши ючюн кеси жууап берирге керекди. Мен ангылагъандан, къырал приёмка кийирилгенли адамланы ишлерине кёз къарамлары, чыгъаргъан затларыны качестволарын игилендириуге къайгъырыулары ёсгенди. Ала къаллай бир ахшы продукция берселе, ишлерини бети аллай бир чыгъарыгъына, кеслери кёп жылладан бери ишлеген цехлерини экономикасы айнырыгъына, аны мурдорунда уа кеслерини социальный жашаулары игилениргине ийнангандыла.

Бусагъатда къыралыбызда бола тургъан уллу тюрлениуле ишчиледен, конструкторладан, инженер-техникледен къуралыулукъну, низамлылыкъны излейдиле. Обществону демократизациялау, ачыкълыкъ, производствога башчылыкъ этиуде урунганлагъа уллу эркинликле бериу адамланы жангыча ишлеуге таукелликлерин кётюргендиле, алгъа талпындыргъандыла.

Мени акъылыма кёре, ишни бек къыйыны алдады. Къыралда ишни жангыча къурауну стратегиясы жарашдырылгъанды, баш жоллары белгили этилгендиле. Анга СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съездинде къабыл этилген законла да толу шагъатлыкъ этедиле. Чырмау этген, тюзетирге керек болгъан затла да ачыкъланнгандыла. Энди уа ишни жангыча къурап къаты бардырыуну заманы болгъанды.

Бизни цех халкъгъа керекли товарла чыгъарады. Бусагъатда ала 7 тюрлю боладыла. Алада эл мюлкге бек керекли товарла да бардыла. Фатарлагъа салынган «чаджей» деген къонгуроулагъа, автомашиналада хайырланнган поворот сигналлагъа, сабийлеге деп чыгъарылгъан тюрлю-тюрлю иллеулеге, артыкъ да аланы арасында «Радуга» изделиялагъа сурау уллуду.

1987 жылны май айындан бери УВТЗ—5 приборну чыгъарабыз. Ол приборну агропромышленность комплексге уллу хайыры барды. Ол эл мюлк машиналаны, аппаратланы бузулмай кёп заманнга дери ишлеулерин жалчытады. Бусагъатда чыгъарылгъан продукциябызгъа шарайып табылмайды. Ол а къырал приёмканы хайырындандыла. Продукцияны ёлчеми иги да ёсгенди. Адамланы иш хакъларына да иги кесек къошулгъанды. Сёз ючюн, мындан 4—5 жыл алгъа ишчиле орта эсеп бла 180—190 сом алып тургъан эселе, бусагъатда 250—300 сом аладыла.

Цехде жангы участка ачылгъанды. Анда пластмассадан этилген тюрлю-тюрлю деталла чыгъарабыз. Жангы, хайырлы промпластавтомат орнатылгъанды. Андан бери продукцияны качествосу игиленнгенди. Мындан бир ненча жыл алгъа пластмассадан этилген деталланы бизге Бахсандан келтирип тургъандыла. Ала жолда бир бирлерине тийип бузула эдиле. Ол ишибизни бираз акъсатыучу эди. Транспорт къоранчла да нёп бола эдиле. Бусагъатда уа, тышындан сакълап турмай, кесибизге керекли деталланы кесибиз хазырларча онг тапханбыз. Ол болум мюлк расчётха кёчгенли ахшы болушлукъ бергенди.

Мюлк расчётну мурдорунда уруна, продукцияны халкъгъа да, кесибизге да хайырлы тюрлюлерин чыгъарыуну жолларын излейбиз. Радио комплексле, «Витязь» деген электрон изделияла чыгъарыу халкъгъа, бизни коллективге да хайырлыды.

Бизде 5 участка барды. Алада 176 адам ишлейди. Бусагъатда къыяулу адамлагъа, кёп сабийли аналагъа, производствода ишлерге онглары болмагъанлагъа цехден, участкаладан заданнияла алып, юйлеринде ишлерча онгла къурагъанбыз. Ала бусагъатда 39 адам боладыла. Мындан арысында да ол амалны кенг хайырланыргъа мурат этебиз. Юйлеринде ишлеген адамланы ханълары 200—250 сомгъа дери жетеди. 1-чи номерли училищени бошагъанла, сокъурланы обществосу бла да къаты байламлыкъда ишлейбиз.

Жыллыкъ планыбызны хар не жаны бла да артыгъы бла толтургъанбыз. Быйылгъы планыбыз озгъан жылдан эсе 1 миллион 940 минг сомгъа уллуду. Аны себепли битеу ич онгланы толу хайырланып ишлемесек болукъ тюйюлдю. Быйылны 1-чи кварталыны ичинде коллектив аренда подряд амалгъа кёчерге мурат этеди. Ол амалгъа кёчер ючюн озгъан жылны ахырында битеу документацияны хазыр этгенбиз.

Бусагъатда къайсы коллективде да хайыр алыуну фондун кючлер ючюн къаты кюреш барады. Бизде да хал алайды. 1989 жылда бизни цехге 422 минг 500 сом хайыр тюшгенди. Алай андан бизге бир сом да къалмагъанды. Аны заводну битеулю фондуна къошуп къойгъандыла. Алгъын мастерни фонду болуучу эди. Бусагъатда ол да жокъду. Алчы адамланы бла коллективлени саугъаларгъа ахчабыз болмай къалгъанды. Хайыр алыу термопласт автоматланы орнатылгъанлары бла байламлы иги кесекге ёсгенди. Деталланы кеси багъаларыны он кере учузланнганды. Термопласт участкада 30 адамны орнуна 18 адам ишлейди. Аз адам бла аслам продукция чыгъарыргъа онг тапханбыз.

Цехни партия, профсоюз эм комсомол организациялары, урунуу коллективлени совети ишлерине жууаплы къарайдыла. Коллективни алгъа барыуун жалчытыр ючюн дайым къайгъыргъанлай турадыла. Урунуу коллективни советлери хар участкада да къуралгъандыла. Ала кеслерини коллективлеринде урунганланы жашау болумларын игилендириу жаны бла кёп ахшы мадарла этедиле.

Коллективни 70 проценти жаш адамладыла. Аланы орталыкъ жыл санлары 20—25 жылдан кёп тюйюлдю. Кёбюсюню орта техника билимлери барды. Болса да жыл сайын цехге иш сынаулары болмагъан кёп жаш бла къыз келеди. Аланы юйретирча ахшы насихатчыларыбыз да бардыла.

Цехде кёп смен бла ишлеген участкала да бардыла. Сёз ючюн, пластмассадан деталла хазырлагъан участка—ю ч, механика участка эки смен бла урунадыла. Ала экиси да продукцияны баш магъаналы тюрлюлерин чыгъарадыла.

Бизде кеслерини жигер урунуулары бла башхалагъа дайым ахшы юлгю кёргюзтюп келген адамла кёпдюле. Ол санда 1-чи номерли жыйыш-дырыучу участкада слесарланы бригадири Михаил Занибеков, Ауэс Машуков, 2-чи номерли термопласт участкада бригадир Аня Безнебеева, прессовщик Керим Юсупов, Зина Леонова, 3-чю, 4-чю, 5-чи участкалада радиоаппаратураны жыйышдырыучула Дюся Куготова, Нина Калушко, къонгуроула этген участкада Валентина Чипчикова, Рита Дышекова, Ахмат Алиев, Нина Ивашенко эм кёп башхала бардыла. Ала, жигер ишчиле болгъанларыча, коллективни жамауат ишине да тири къатышадыла. Биз аллай адамларыбыз бла ёхтемленебиз.

М. КУЧМЕЗОВ,
Нальчикни жарым проводник приборла заводуну 25-чи цехини начальниги.

Галина Шевченко «Севкавэлектроприбор» заводну 13-чю номерли цехини швея мотористкасыды. Ол, ишде айырмалы болгъаныча, предприятияны жамауат жашаууна да тири къатышады. Коллектив аны цехни профсоюз комитетини председателине айыргъанды. Галина ол борчун да шарайыпсыз тамамлайды.

СУРАТДА: Г. Шевченко.
Суратны М. Суанов алгъанды.

АРЕНДА ПОДРЯДНЫ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Бусагъатдагъы болумлада план салыуну эм да экономикагъа башчылыкъ этиую игиледириу жилан да халкъ мюлкню бёлюмлеринде ишлетиулени бла специалистлени къайгъы этдирип къоймай, ара производствога къатышмагъан адамланы да сагъыш этдиреди. Аны ангылагъан къыйын тюйюлдю. Ишни жангыча къурауну, жангыча юм этиую, демократия принципленни андан ары айныгъыуну кезиуюнде адамла мюлк жюрютюую социалист системасы урунганланы аш-азыкъ эм юсюнюмле бла толу жалчытмагъанларыны юсюнден ачыкъ айтадыла.

Биз хар заманда да адамнерлерни, башламчылыкъларын айныгъыуга уллу чырмау болгъанына сез жокъду. Аны себепли мюлк жюрютюую план мадарлары бла административ-буйруъ бериу амалны бир бири бла къатышдырыргъа жарарыкъ тюйюлдю. Экономиканы къыйын болумладан чыгъарыр ючюн мюлк жюрютюую социалист системасын илму мурдорда къурагъа керекди. Капитализм ол системаны 400 жылны ичинде къурагъан эсе (айтханлары уа алайды), биз план салыуну бла башчылыкъ этиую системасын ныысха кезиую ичинде жарашдырыргъа керекбиз. Алай этер ючюн аны бир ненча тюрлюсюн сынап Былтыр адамланы иш хакъларын 30 процентге ёсгенди. Предприятияда урунганла социальный фондну юсю бла башха льготала да аладыла.

Ващда айтылгъан нёрюмдюлени коллектив бир кюнге, бир жылгъа болдуруп къоймагъанды. Аны ючюн анга кёп жылланы ичинде къаты кюреширге тюшгенди. Аренда подрядха да коллектив иги кесек заманны хазырланнганды. Алгъа мюлк расчётну биринчи юлгюсюне, ызы бла уа экинчи юлгюсюне кёчгенди.

Аны алайлыгъын арт кезиуледе файда алыу жылдан жылгъа ёсе баргъаны да ачыкъ кёргюзтеди. 1974 жылда бизни цехге 422 минг 500 сом хайыр тюшгенди. Алай андан бизге бир сом да къалмагъанды. Аны заводну битеулю фондуна къошуп къойгъандыла. Алгъын мастерни фонду болуучу эди. Бусагъатда ол да жокъду. Алчы адамланы бла коллективлени саугъаларгъа ахчабыз болмай къалгъанды. Хайыр алыу термопласт автоматланы орнатылгъанлары бла байламлы иги кесекге ёсгенди. Деталланы кеси багъаларыны он кере учузланнганды. Термопласт участкада 30 адамны орнуна 18 адам ишлейди. Аз адам бла аслам продукция чыгъарыргъа онг тапханбыз.

ЭКИ БИРИГИУДЕН

БОЛЖАЛДАН АЛГЪА

«Севкавэлектронмаш» биригиую телемеханика аппаратура заводу озгъан жылда келишим борчларын жетишимли толтургъанды. Аны коллективи къыралыбызны кёп областларыны бла крайларыны предприятияларына ахшы качестволу телемеханика комплексленни, приборланы келишимде белгиленнген болжаллада жибергенди. Ала халкъ мюлкню объектлерине автоматланы болушлукълары бла башчылыкъ этер ючюн чыгъарыладыла.

Халкъ мюлкге онла бла миллион сом багъасы телемеханика комплексле п боларла, халкъгъа керекли товарла жиберилгендиле.

Былтыр приборла ишлеучюле адамлагъа юн сайын керек бола тургъан товарланы чыгъарыуну ёлчемин иги да ёсдюргендиле, не да сатыу-алыу этген предприятиялагъа юч бла жарым миллион сом багъасына жууукъ товар жибергендиле. Ол а планда белгиленнгенинден эсе жюз эллй минг сомгъа кёпдю. Быйыл аллай товарланы чыгъарыуну ёлчемин эки кереге ёсдюрюрге белгиленеди.

Биригиую оноучулары болушлукъчу мюлкню айныгъыуга да уллу къайгъыруулукъ этгендиле. Аны себебинден коллектив аслам санда жемишле бла тахта кётетле алгъанды. Биригиую кесини ичинде ачылгъан тюкенни юсю бла ала ишчилеге сатылгъандыла.

Биригиу озгъан жылда иги кесек файда алгъанды. Аны аслам кесеги ишчилеге жашау журтла ишлеуге, кёп тюрлю льготалагъа кёре адамланы жашау къолайлыкъларын кётюрюуге къоратыллыкъды.

АРТХА КЪАЛЫУЛУКЪДАН ЧЫГЪА

Жангы экономика халлагъа кёчюню себебинден «Къабмалкъгражданкъ у р у луш» биригиу энди артха къалыулукъдан чыгъып тебирегенди. Аны экономика эм финанс болумлары кючленедиле.

Къурулушчула озгъан жылда генподряд жаны бла эм кеси кючлери бла тамамларынъ ишлени планларын болжалдан алгъа толтургъандыла, он миллион сомдан аслам файда алгъандыла. Ол а планда белгиленнгенинден эсе бир бла жарым миллион сомгъа кёпдю. Анга уа былтырны апрель айындан бери биригиу аренда подрядха кёчгени себеплик этгенди. Жангы амалгъа кёчгенлей окъуна мында арендаторланы совети къуралгъанды. Кёп болмай аны жыйылыуу болгъанды. Анда биригиуде ишлегенлеге къошакъ социально-жашау льготала берииую юсюнден вопроса къаралгъанды.

Кадрланы алышыныулары сайтыр, адамланы кеслерини предприятияларыны чынтды нелери болгъанларыны сезиминде юйретир, урунган адамны жашау болумун игилендирир муратлада совет бир къауум мадарны жашауда бардырыргъа белгилегенди. Алада биригиуде он беш жыл эм андан да кёп заман ишлеген адам хар жыл сайын бир жолгъа 300 сом саугъа алыкъды деп кёргюзтюледи. Пенсиягъа кете туруп, предприятияда кёп жылланы ишлеген адамгъа 1200 сом берликдиле эм ишстажларына кёре ишчилени хакъларына къошаргъа белгиленеди.

Бизни корр.

Предприятияны ырысхысындан

«Кавказкабель» заводну техника контроль бёлюмюню ишчиси Ю. П. Маклакова башха заманлада юйюнде солуп тургъанды. Санаторийде солугъан, саулугъуна да тыугъа да уллу къайгъыруулукъ этгендиле. Аны себебинден коллектив аслам санда жемишле бла тахта кётетле алгъанды. Биригиую кесини ичинде ачылгъан тюкенни юсю бла ала ишчилеге сатылгъандыла.

Биригиу озгъан жылда иги кесек файда алгъанды. Аны аслам кесеги ишчилеге жашау журтла ишлеуге, кёп тюрлю льготалагъа кёре адамланы жашау къолайлыкъларын кётюрюуге къоратыллыкъды.

АРТХА КЪАЛЫУЛУКЪДАН ЧЫГЪА

Жангы экономика халлагъа кёчюню себебинден «Къабмалкъгражданкъ у р у луш» биригиу энди артха къалыулукъдан чыгъып тебирегенди. Аны экономика эм финанс болумлары кючленедиле.

Къурулушчула озгъан жылда генподряд жаны бла эм кеси кючлери бла тамамларынъ ишлени планларын болжалдан алгъа толтургъандыла, он миллион сомдан аслам файда алгъандыла. Ол а планда белгиленнгенинден эсе бир бла жарым миллион сомгъа кёпдю. Анга уа былтырны апрель айындан бери биригиу аренда подрядха кёчгени себеплик этгенди. Жангы амалгъа кёчгенлей окъуна мында арендаторланы совети къуралгъанды. Кёп болмай аны жыйылыуу болгъанды. Анда биригиуде ишлегенлеге къошакъ социально-жашау льготала берииую юсюнден вопроса къаралгъанды.

Кадрланы алышыныулары сайтыр, адамланы кеслерини предприятияларыны чынтды нелери болгъанларыны сезиминде юйретир, урунган адамны жашау болумун игилендирир муратлада совет бир къауум мадарны жашауда бардырыргъа белгилегенди. Алада биригиуде он беш жыл эм андан да кёп заман ишлеген адам хар жыл сайын бир жолгъа 300 сом саугъа алыкъды деп кёргюзтюледи. Пенсиягъа кете туруп, предприятияда кёп жылланы ишлеген адамгъа 1200 сом берликдиле эм ишстажларына кёре ишчилени хакъларына къошаргъа белгиленеди.

Бизни корр.

Предприятияны ырысхысындан

«Кавказкабель» заводну техника контроль бёлюмюню ишчиси Ю. П. Маклакова башха заманлада юйюнде солуп тургъанды. Санаторийде солугъан, саулугъуна да тыугъа да уллу къайгъыруулукъ этгендиле. Аны себебинден коллектив аслам санда жемишле бла тахта кётетле алгъанды. Биригиую кесини ичинде ачылгъан тюкенни юсю бла ала ишчилеге сатылгъандыла.

Биригиу озгъан жылда иги кесек файда алгъанды. Аны аслам кесеги ишчилеге жашау журтла ишлеуге, кёп тюрлю льготалагъа кёре адамланы жашау къолайлыкъларын кётюрюуге къоратыллыкъды.

АРТХА КЪАЛЫУЛУКЪДАН ЧЫГЪА

Жангы экономика халлагъа кёчюню себебинден «Къабмалкъгражданкъ у р у луш» биригиу энди артха къалыулукъдан чыгъып тебирегенди. Аны экономика эм финанс болумлары кючленедиле.

Къурулушчула озгъан жылда генподряд жаны бла эм кеси кючлери бла тамамларынъ ишлени планларын болжалдан алгъа толтургъандыла, он миллион сомдан аслам файда алгъандыла. Ол а планда белгиленнгенинден эсе жюз эллй минг сомгъа кёпдю. Быйыл аллай товарланы чыгъарыуну ёлчемин эки кереге ёсдюрюрге белгиленеди.

Биригиую оноучулары болушлукъчу мюлкню айныгъыуга

АРЕНДА ПОДРЯДЫ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

Бусагъатдагъы болумлада план салыуну эм да экономикагъа башчылыкъ этиуню игилендириу жалан да халкъ мюлкню бёлюмлеринде ишлегенлени бла специалистлени къайсы этдириу

Халкъыбызны историясындан

КИМЛЕ БОЛГЪАНДЫЛА БИЗНИ АТА-БАБАЛАРЫБЫЗ

Бу статьяны автору Улаков Зейтун бизни газет бла 1934 жылдан бери байламлыкъ жюрютеди. Историк, устаз З. Улаков шёндю пенсиядады. Кёнделенде история-этнография музейни директору болуп ишлегенди, малкъар халкъны историясына, аны къайдан чыкъгъанын тохташдырыугъа кесини юлюшюн къошаргъа кюрешеди. Кесине да быйыл 70 жыл толгъанды. Газети. бизни чынтды шуёху З. Улаковну ол юбилейи бла алгъышлайбыз, аны къарачайлыланы бла малкъарлыланы къайдан чыкъгъанларына аталып 1959 жылда барды. рылгъан илму конференция бла байламлы эскернулерини юсюнден бу статьясы бла сизни, газет окъуучуларыбызны, шагъырей этебиз.

Адам адамгъа жолукъса, аны бет сыфатына къарап, не халкъдан, не миллетден болгъанын билирге кюрешеди. Адамны бет сыфаты женгил тюрленмейди. Суукъ Северде адам акъсылыракъ болургъа да болур, къызыу жерледе уа къараракъгъа тартады, болса да бет сыфаты сакълаинганлай къалады.

ЮАР-да жашагъан акъ адамланы эм аланы тёлюлерини бет тюрсюнлери бир да тюрленмейдиле. Северде жашап тургъан халкъ ол жерли адамлагъа ушамайды. Алай бла адамны къайсы халкъдан болгъаныны биринчи эм баш шагъаты — аны бет сыфаты, этини тюрсюнюдюле.

Ол жаны бла алып къарасакъ, Грузин ССР-ни Илму акамилесыны экспериментально-морфология институту 1959 жылда Малкъарда бла Къарачайда бардыргъан ишни магъанасы бек уллуду. Илму сессияда ол биз эскерген институтну илму къуллукъчусу Джанберидзе ала бардыргъан ишлени юслеринден тынгылы доклад бла сёлешген эди.

Джанберидзени оюмуна кёре малкъарлыла бла къарачайлыла антропология жаны бла дюгерлилеге (осетинлилеге), сванлылагъа, Грузияны тёв арчачыларына бек жууукъдула. Бу халкъла бир бирлеринден къачан айырылгъанларын тохташдыргъан къыйынды, алай бурун заманлада ала бир халкъ болгъанларына антропология илму толу шагъатлыкъ этеди.

Мында бир затны артыкъда белгилеп айтыргъа керекди. Малкъарлыла бла къабартылыла къошшуда жашап келгенли 600 жылгъа жууукъ заман болады. Ол ёмюрлени ичинде бу эки халкъ, къыз алып, къыз берип турадыла.

Адамны бет сыфатындан ол къайсы миллетден болгъаныны арсарсыз тохтанцыралмасанг, аны сёзюне къулакъ саласа. Тили аны къайсы миллетдеи болгъанын билдирели.

Халкъны халкълыгъын аны тили ачыкълайды. Алай халкъ бла аны тили бир бирден айырылмазча къаты байламлы тюйюлдюле. Халкъла алгъын бир тилде сёлешип туруп, артда, история бодумлагъа кёре, кеси тилерин унутуп, келеринден ючюю халкъны тилин алгъаларына кёп тюрлю юдюле табаргъа боллукъду. Сёз юсюн, биягыннгю болгъар халкъны бурун заманлада тюрк тилли халкъ болгъанын тюрк тилледен хазар тили киргенин ачыкъладайды. Тауурхлагъа кёре, Басиат бий кесини жыйыны бла Малкъар ауузун бийлегенди. Ол тау бийлени арасында бек башчылары болгъанды. Элге, жерге да кесини атын ататхан эди. Малкъарлылагъа «басианла», Малкъаргъа «Басиания» деп айтылгъан кезиу да болгъанды.

Башха ауузлагъа къыпчакъ тил андан кечирек жайылгъан болур эди. Алай тюрк тилле бир бирге жууукъ болгъанлары себепли аз-аздан битеу малкъарлыла бир тилде сёлеше башлагъандыла. Къыпчакъла эртдеден тау ичлеринде жашап тургъан халкъла бла артыкъ бек къатышхан болмаз эдиле, алай уллу халкъны тили аз халкъгъа не заманда да ариу кёрюнеди. Юлгюге орус тилни алайыкъ. Бюгюн Кёнделенде бир жангыз орус юйюр жокъду. Алай жаш тёлю асламында орусча сёлешеди.

Алай бла, бизни историябызны тинтген адам жалан да тилибиз бла ишлеп башласа, терс жолгъа кетерге боллукъду. Ол, бизни ата-бабаларыбызны излей, Енисей, Архон сууланы жагъаларына жетерге да болур, Алтай тийресинде сын ташлагъа тиреди да тохтар. Мен акъыл этгенден, тил тутхунлу шагъат тюйюлдю, артыгъыракъ да бизни историябызда.

Синф-сармат халкъланы бутагъы — аланла Тау аллына (Чегет Кавказгъа) жангы эраны биринчи ёмюрлериде жайыла башлагъандыла. IV ёмюрде жашагъан византиячы историк Аммиан Марцеллин айтханига кёре, аланла, тау халкъланы кеслерине бойсундуруп, алагъа кеслерини атларын да алдыргъандыла. Баям, VI—XI ёмюрледе «аланла» деген ат бизни ата-бабаларыбызгъа да аталгъан болур эди. Бизни тилибизде алан сёзле иги кесек тюбегенлеринден да шолай болгъанлыкъ ангыланады. Алай ол сёзню толу магъанасын ангылагъан къартха тюбемегенбиз.

Къараим тилни сёзлюгюнде «Чериу — карательный отряд» — деп ангылатылады. Къан черну — дерт жетдирирге, элни не да бир журтну къурутургъа жыйылгъан жыйын, тиширыу жаулугъун алларына атханда, дерт жетдирмей, элни юйдюрмей, журтну бузмай, адам ёлтюрмей къайтып кетгенин кёргюзтеди.

Алай бла Малкъар ауузунда жюрюген «ц» диалект бюгюн къараим тилде да жюрюгени бек алгъа тау тарларына тюрк тилледен хазар тили киргенин ачыкъладайды. Тауурхлагъа кёре, Басиат бий кесини жыйыны бла Малкъар ауузун бийлегенди. Ол тау бийлени арасында бек башчылары болгъанды. Элге, жерге да кесини атын ататхан эди. Малкъарлылагъа «басианла», Малкъаргъа «Басиания» деп айтылгъан кезиу да болгъанды.

Муслиман дин малкъар халкъгъа Чегет Кавказны халкъларыны барысындан да артда жайылгъанды. Шаурдатда «раубазыны» кёнделенчиле барып кесгендиле. Ол а XIX ёмюрню экинчи жарымында болгъан ишди. Малкъарлыла мажюсю дин бла бирге христиан динни жюрютгенлерине шагъатлыкъ этген затла табыла турадыла.

Алайды да, малкъарлыла бла къарачайлыла Чегет Кавказны бек эртдегили халкъларындан болуп, аланла бла къатышып, тюрк тилни алгъанларына антропология, этнография, фольклор, археология эм башха илму материалла толу шагъатлыкъ этедиле.

Даулаш къалай барса да, жолну ыланганы тюзюю. Жалан да ол жолну кенгертирге, бир-бир къынгыр жерчиклерин тюзетирге керекди. Халкъны къайдан чыкъгъаныи энди тохташдырыргъа боллукъду. Аллай материал жыйышдырыла барады. Керексиз даулаш, биле тургъанлай терсинден тутмакълыкъ ишге себеп боллукъ тюйюлдюле. Аллай алимле уа алыкъа бардыла. «Тилибиз кыпчакъ тилледен тюйюлдю», «биз аланладан тюйюлбюз». «Малкъар» деген сёз «Болгар» деген сёзню бир тюрлюсюдю дерге кюрешгенле кеслерине хазна тыянчакъ табадлыкъ тюйюлдюле. Бир сёзден харфны кетерип, не да анга харф къошуп, тюрюп-тюрюп, кёп юлгю табаргъа боллукъду. Бир-бир алимле бизни тилибиз тюрк тилледен, динибиз а муслиман дин болгъаны бла байламлы ашыгъышлы оюмла этгендиле. Малкъарлыла бла къарачайлыла бу жерли адамладан тюйюлдюле, ала кёчгюнчю тюрк халкъланы бир юзюклери болуп, бош тургъан тау ауузлагъа кирип, анда къалып кетгендиле дерге кюрешгендиле. Аллай алимледен бири профессор Порхшеян болгъанды. Хачатур Кафаеци деген монахны жазмаларын тапхан сылтау бла, малкъарлыла 1639 жылда Кърымдан кёчюп, Эльжурту деген жерде орналгъандыла, алайдан жайылып, бирлери кюнчыгъыш жанына, экинчилери — кюнбатыш жанына кетгендиле, деген эди ол къарачайлыланы бла малкъарлыланы къайдан чыкъгъанларына аталып 1959 жылда Нальчикде бардырылгъан илму конференцияда сёлеше. Ол тюрлю ушашдырыу бла историяны тюз тохташдырыргъа амал жокъду.

Муслиман дин малкъар халкъгъа Чегет Кавказны халкъларыны барысындан да артда жайылгъанды. Шаурдатда «раубазыны» кёнделенчиле барып кесгендиле. Ол а XIX ёмюрню экинчи жарымында болгъан ишди. Малкъарлыла мажюсю дин бла бирге христиан динни жюрютгенлерине шагъатлыкъ этген затла табыла турадыла.

Алайды да, малкъарлыла бла къарачайлыла Чегет Кавказны бек эртдегили халкъларындан болуп, аланла бла къатышып, тюрк тилни алгъанларына антропология, этнография, фольклор, археология эм башха илму материалла толу шагъатлыкъ этедиле.

Даулаш къалай барса да, жолну ыланганы тюзюю. Жалан да ол жолну кенгертирге, бир-бир къынгыр жерчиклерин тюзетирге керекди. Халкъны къайдан чыкъгъаныи энди тохташдырыргъа боллукъду. Аллай материал жыйышдырыла барады. Керексиз даулаш, биле тургъанлай терсинден тутмакълыкъ ишге себеп боллукъ тюйюлдюле. Аллай алимле уа алыкъа бардыла. «Тилибиз кыпчакъ тилледен тюйюлдю», «биз аланладан тюйюлбюз». «Малкъар» деген сёз «Болгар» деген сёзню бир тюрлюсюдю дерге кюрешгенле кеслерине хазна тыянчакъ табадлыкъ тюйюлдюле. Бир сёзден харфны кетерип, не да анга харф къошуп, тюрюп-тюрюп, кёп юлгю табаргъа боллукъду. Бир-бир алимле бизни тилибиз тюрк тилледен, динибиз а муслиман дин болгъаны бла байламлы ашыгъышлы оюмла этгендиле. Малкъарлыла бла къарачайлыла бу жерли адамладан тюйюлдюле, ала кёчгюнчю тюрк халкъланы бир юзюклери болуп, бош тургъан тау ауузлагъа кирип, анда къалып кетгендиле дерге кюрешгендиле. Аллай алимледен бири профессор Порхшеян болгъанды. Хачатур Кафаеци деген монахны жазмаларын тапхан сылтау бла, малкъарлыла 1639 жылда Кърымдан кёчюп, Эльжурту деген жерде орналгъандыла, алайдан жайылып, бирлери кюнчыгъыш жанына, экинчилери — кюнбатыш жанына кетгендиле, деген эди ол къарачайлыланы бла малкъарлыланы къайдан чыкъгъанларына аталып 1959 жылда Нальчикде бардырылгъан илму конференцияда сёлеше. Ол тюрлю ушашдырыу бла историяны тюз тохташдырыргъа амал жокъду.

ХАЛКЪЛА АРАЛЫ ЖАШАУ

ЖЫЙЫЛЫУ БОЛГЪАНДЫ

КАБУЛ. (ТАСС). Афганистанны ара шахарында къыралны партия эм жамауат-политика организацияларыны башчыларыны жыйылыулары болгъанды. Анда сёлеше, Афганистан Республиканы президенти Наджибулла Афганистанда мамырлыкъны тохташдырыр ючюн битеу алчы эм патриот кючлени мындан ары да бирикдирирге кереклисин чертгенди. Жыйылыуда жарашыулукъну политикасын бардырыуда Афганистанны миллет фронтуну магъанасын кётюрюрге кереклиси белгиленингенди.

Озгъан тёрт сутканы ичинде правительстволу аскерле, душманла Нангархар, Пактия, Кандагар эм Гильменд провинциялада аллеге эм къоркъуусузлукъну постларына от ачханларына жууапха, оппозицияны отрядлары тургъан районлагъа къаты от ачхандыла. Сермешлени кезиуюнде душманланы жанындан 200-ге жууукъ адам ёлгенди эм жаралы болгъанды. Тёрт склад эм аскер кереклери бла беш автомашина къурутулгъандыла.

Экономика вопросланы юсюнден кенгеш

Къытай мындан арысында да экономика системасын жангыртыу жаны бла ишни бардырлыкъды. Аны юсюнден экономика къурулушну вопрослары жаны бла тюнене бошалгъан битеукъытай кенгешде айтылгъанды.

Быйылны жаз башы-жай кезиулеринде Къытайда болгъан белгили ишледен эм КПК-ны АК-сыны мюлк механизмни игилендириуге эм Къытайны экономикасында низам сальыгъа бурулгъан ызны къабыл кёрген экипленумундан сора бир къауум къыраллада, бек алгъа уа Западда Къытайда реформа тохтагъанды, къырал а план салыуну бла централизациялауну алгъынгы къаты амалларына къайтадыды, деген оюм къуралгъанды. Экономика системагъа реформа этиу жаны бла къырал комитетни председателини заместители Хэ Гуанхуэй, кенгешде сёлеше, ол айтыула терс болгъанларын билдиргенди. Реформаны андан ары бардырыуну шарт жолларыны жарашдырылгъандыла, дегенди ол. Экономика айныу жаны бла провинцияланы статуслары берилген 14 бек уллу шахарда уллу тюрленнулени андан ары бардырыу да анга шагъатлыкъ этеди. Жууукъ эки жылда ол шахарлада промышленность предприятияланы ишлерин, башчылыкъ этиу, рынокну тап халгъа келишдириу, файдадан отчисленияла этиуню системасын, налог политиканы андан ары игилендириу белгиленингенди.

(ТАСС).

АБШ АРТХА КЪАЛАДЫ

. ВАШИНГТОН. ТАСС-ны корреспонденти Андрей Федящин билдиреди. Сабийлени медицина эм социальный жалчытыу жаны бла системаны болумларына кёре Бирлешген Штатла дунияны индустриялары айныгъан къыралларындан, бир-бир кёрюмдюле жаны бла уа айный баргъан къыралладан артха къаладыла. Аны юсюнден Американы сабийлени къоруулау фондуну организациясыны мында белгили этилген докладында айтылады, ол а федеральный правительствону эм ООН-ну статистикасында мурдорланады.

Документде белгиленингенича, къагъанакъ сабийлени ёлюулери жаны бла АБШ 19-чу жерни алады. Сабий ёлюу жаны бла уа (5 жылгъа дери жашамай ёлген сабийле) АБШ 22-чи жердеди.

Промышленностлары айныгъан битеу къыралланы алып къарагъанда сабийлени медицина бла хакъсыз жалчытхан эм сабийлеге къарагъан ата-аналаны бюллетенлерине хакъ тёлеген системалары жалан да эки къыралны—АБШ-ны бла ЮАР-ны жокъду.

ДЕКРЕТ КЪАБЫЛ ЭТИЛГЕНДИ

БУХАРЕСТ. (ТАСС). Эркин румынли телевидение билдиргенича, Миллет къутхарыуну фронтуну совети паспорт низамны эм тыш къыраллагъа барыуну юсюнден декретни къабыл этгенди.

Ол документге тийишлилинде миллетлерине, политика кёз къарамларына не да усталыкъларына къарамай, румынли гражданлагъа тыш къыраллагъа тыйгъычсыз барыргъа эркинлик бериледи. Хар румынли адам тыш къыраллы паспорт алыргъа эркинди, къыралгъа келгенлеге эм кетгенлеге берилген румынли визала энди боллукъ тюйюлдюле. Битеу граждан паспортла заявление берилгенден сора жыйырма нюнден кеч къалмай беридиле. Жашаргъа тыш къыралгъа кетерге сюйген румынли гражданла кеслерини заявленияларына жууапны ол берилгенден сора юч айдан кеч къалмай аладыла.

ФРАНЦИЯ. Мында шампанское шешаны башына ушагъан хауа шарны суратын кёргенлей къыралны заводларында ичгини ол тюрлюсюю чыгъарыугъа энчи эс бурулгъанын сезерге боллукъду. Аллай суратла уа кёп жерде тагъылыпдыла.

Сурат АФИ-ни бла ТАСС-ныды.

60 АДАМ ТУТУЛГЪАНДЫ

АНКАРА. (ТАСС). Турцияны Бирикген Коммунист партиясыны (ОКПТ) активистлери Измир шахарда къурагъан митингни кезиуюнде полициячыла 60-ха жууукъ адамны тутхандыла. Анатолияны агентствосу билдиргеннге кёре, ала къыралны уголовный кодексини 141-чи эм 142-чи статьяларына кёре тутулгъандыла, алагъа кёре Коммунист партияны ишни эркин этилмейди.

Агентство билдиргеннге кёре, ОКПТ-ны председатели, митингде сёлеше, энди партия кесини ишин ачыкъ бардырады эм кючюн Турцияда демократияны кючлендириуге бурады, деп заявление этгенди. Ол ОКПТ-ны башчылары Хайдар Кутлу бла Нихат Саргын эндилеге дери да Анкараны тюрмесинде тутулуп тургъанларын былхымсыз ишге санагъанды эм къыралда битеулю амнистия этерге керек болгъаныи белгилегенди.

ГДР: ОНГЧУ ЭКСТРЕМИЗМ, КЪАЙГЪЫ ЭТЕРЧА БЕЛГИ

Декабрь айны ахырында ГДР-ни ара шахарында этилген амандыкъ иш жалан да лары бла бирге генеральный прокуратураны оюмуна кёре, къыралда ишлерин ачыкъ лерине къаты чамланингандыла. Совет аскерчилени къабырларында митингле бардыладыла, алагъа гюлле сыздыды. Ол зат бек сейир кёрюне эсе да, бусагъатда ГДР-де, республикада жашауну битеу хар жаныи да ле. Кёллени къолларында былдай плакатла бардыла: «Нацистле, къуругъуз!», «Онгчулагъа къажау бириккен фронт къуралыкъ». «Ке-

болгъанларына антропология илму толу шагъатлыкъ этеди.

Мында бир затны артыкъда белгилеп айтыргъа керекли. Малкъарлыла бла къабартылыла къошшула жашап келгенли 600 жылгъа жууукъ заман болады. Ол ёмюрлени ичинде бу эки халкъ, къыз алып, къыз берип турадыла.

Адамны бет сыфатындан оз къайсы миллетден болгъанын арсарсыз тохташдыралмасанг, аны сёзюне къулакъ саласа. Тилн аны къайсы миллетден болгъанын билдирели.

Халкъны халкълыгъын аны тили ачыкълайды. Алай халкъ бла аны тили бир бирден айырылмаачи къаты байламлы тюйюлдюе. Халкъла алгъын бир тилде сёлешип турып, артда, история болумлагъа кёре, кеси тилерин унутуп, келеринден кючлю халкъны тилин алгъанларына кёп тюрлю юлгю. ле табаргъа боллукъду. Сёз ючюн, бюгюннгю болгар халкъны бурун заманлада тюрк тилли халкъ болгъаны баямды. Бусагъатдагъы болгарлыла славян тилли халкъгъа саналадыла.

Малкъарлыла бла къарачайлыла тил жаны бла тюрк тиллени къыпчакъ къауумуна киредиле. Алай малкъар халкъ жалан да бир тюрк халкъны тилинден къуралгъанды дерге жарарыкъ тюйюлдю. Таула аллы тюзлеге къыпчакъ халкъла жайылырдан алгъаракъ хазарлы бийле Малкъар ауузна киргенлерини юсюнден фольклорда эскертилинеди. Андан тышында да, кюн атла къараим тилде жюрюгенлери бла келишгенлери да ол затха шагъатлыкъ этеди. «Къывым, санга айтама, келиним сен эшит» деген сёз бюгюн да къаранмледе жюрюйдю. «Черну» деген сёз бизде аз жюрюсе да, тюбей а турады. «Тиширыудан къан чериу къайтды» деген сёз тиширыугъа намыс берирге юйренде бир жанлыа орус юйюр жокъду. Алай жаш тёлю аслamында оруса сёлешеди.

Алай бла, бизни историбызны тинтген адам жалан да тилибиз бла излеп башласа, терс жолгъа кетерге боллукъду. Ол, бизни ата-бабаларыбызны налей, Енисей, Архон сууланы жагъаларына жетерге да болур. Алтай тийресинде сын ташлагъа тирелип да тохтар. Мен акъыл этгенден, тил тутхучлу шагъат тюйюлдю, артыгъыракъ да бизни историбызда.

Скиф-сармат халкъланы бутагъы — аланла Тау аллына (Чегет Кавказгъа) жангы эраны биринчи ёмюрлеринде жайыла башлагъандыла. IV ёмюрде жашагъан византиячы историк Аммиан Марцеллин айтханнга кёре, аланла, тау халкъланы кеслерине бойсундуруп, аланла кеслерини атларын да алдыргъандыла. Баям, VI—XI ёмюрледе «аланла» деген ат бизни ата-бабаларыбызгъа да аталгъан болур эди. Бизни тилибизде алан сёзле иги кесек тюбегенлери да аны ючюн болур. Ол сёзле бизге дюгер тилден киргендиле дерге кыйыдыды. Биринчиден, аланизмле бизде 880-ден асламдыла. Дюгер тилден аллай бир сёз алыпыт, бек жууукъ къонушбуз — къабарты халкъны тилинден а 50-ге жууукъ сёзден сора алынмай нек къаллыкъ эди? Андан сора да бизде дюгер тилде жюрюмеген сёзле да бардыла. Сёз ючюн, «мурдор» деген сёзню алайыкъ. Осетин сёзлюклени биринде да аллай сёз жокъду. Алай «мур», «муру» деген сёзле алада «ууакъ» деген магъанада жюрюйдюле. «Дор» деген а «таш» деп кёчюрюледи. Ол себепден «мурдор» деген сёзню «ууакъ таш» деп ангыларгъа болукъду. Керти да, мурдоргъа ташланы ууатып, алай салып болгъандыла.

Тюрк тил жайылырны алдында бизни халкъыбыз алан тилде сёлешип тургъанына

ДЕКРЕТ КЪАБЫЛ ЭТИЛГЕНДИ

БУХАРЕСТ. (ТАСС). Эркин румынли телевидение билдиргенича, Миллет къутхарыуну фронтуну советя паспорт низамны эм тыш къыраллагъа барыуну юсюнден декретни къабыл этгенди.

Ол документге тийишлилинде миллетлерине, политика кёз къарамларына не да усталыкъларына къарамай, румыни гражданлагъа тыш къыраллагъа тыйгычсыз барыргъа эркинлик бериледи. Хар румынли адам тыш къыраллы паспорт алыргъа эркинди, къыралгъа келгенлеге эм кетгенлеге берилген румынли визала энди боллукъ тюйюлдюе. Битеу граждан паспортла заявление берилгенден сора жыйырма кюнден кеч къалмай бериледи. Жашаргъа тыш къыралгъа кетерге сюйген румынли гражданла кеслерини заявленияларына жууапны ол берилгенден сора юч айдан кеч къалмай аладыла.

АНКАРА. (ТАСС). Турциядаы Биринген Коммунист партиясыны (ОКПТ) активистлери Измир шахарда къурагъан митингни кезиюнде полициячыла 60-ха жууукъ адамны тутхандыла. Анатолиядаы агентствосу билдиргенинге кёре, ала къыралны уголовный кодексини 141-чи эм 142-чи статьяларына кере тутулгъандыла, алагъа кёре Коммунист партияны ишни эркин этилмейди.

Агентство билдиргенге гъаныын белгилегенди.

ГДР: ОНГЧУ ЭКСТРЕМИЗМ, КЪАЙГЪЫ ЭТЕРЧА БЕЛГИ

Декабрь айны ахырында ГДР-ни ара шахарында этилген аманлыкъ иш жалан да бу къыралда демократиялы нетли адамланы юрюклерин къыйнап къоймагъанды. Декабрни 27-синден 28-сине айланнган кече Трептов-паркда аманлыкъчыла аэрозоль бояуланы болушлукъларыбла совет аскерчини-азатлаучуну битеу дуниягъа белгили эскермесини баш жанында осал сёзле жазып кетгендиле. Берлинни ала туруп ёлген эм да Трептовда асыралгъан бещ минг совет солдатны бла офицерни сын ташларында да къызыл боюу бла намысны тюшюрген, ушагъыусуз, осал сёзле жазылгъандыла. Ол заталагъа республиканы жамауаты бир да болмагъанча чамланнгандыла. Берлинни ингирги газети былай жазгъанды: «Историяны билген хар адам да уялгъандан башха бир тюрлю затны сынарыкъ тюйюлдю».

Бу осал ишни этиуде терсликлери болгъанланы къоркъуулу онгчу экстремист элементлеге санап, ГДР-ни правительствосуну келечиси Совет Союзгъа къажау, миллетчи акцияны къаты сёкгенди. Заявленияда аллай осал ишле ГДР-ни бла СССР-ни арасында шуёхлукъну бузалмазлыкълары, аланы экилерини да халкълары демократиялы социализмни мурдорунда бир нетли болгъанлары, онгчу экстремист неофашист къоркъуулукъгъа къаты жууап берирге керекли белгиленнгенди.

29-чу декабрде тыш къыралла бла ишлени министрини биринчи заместители Герберт Кроликовский ГДР-ни правительствосуну буюруу бла СССР-ни посолу В. И. Кочемасовха совет аскерчиге-азатлаучугъа ишленнген эскермени сыйсыз этгенлери бла байламлы жарсыгъаныын эм да тынгысызлыгъын билдиргенди. ГДР-ни правительствосуну атындан ол кечгинлик тилегенди, ГДР нацист тираннядан немец халкъны азатлар ючюн жанларын берген 20 миллион совет адамгъа, андан сора да фашизмге бла урушха къажау кюрешгенлени барысына да уллу хурмет этгенин чертгенди.

Бу иш ГДР-ни властлары болумгъа терен тинтип къараргъа керек лисин кёргюзтеди. Республиканы генеральный прокуратурасы уголовный полицияны башчыларыбла бирге генеральный прокуратураны оюмуна кёре, къыралда ишлерин ачыкъ бардыргъан неонацист структурала жокъ эселе да, ГДР-де неонацист ишлени тирилгенлерине жарсыгъанларын айтханды. Болса да ФРГ-ни бла Запад Берлинни чеклерин ачыкъ этиуню болумларында уллу сакълыкъ керек болгъаны белгиленнгенди. Сакълыкъ керек болгъаныын ГДР-ни уголовный полициясыны бу шартларыда къргюзтедиле: неонацист ишле бла байламлы саулай да 1988 жылда сюдде 185 ишге къаралгъан эсе, 1989 жылда декабрь башланнгынчы окъуна 296 ишге къаралгъанды. Халкъ полициягъа онгчу радикал акцияла бла байламлы 1.100 адам белгилиди. Аллай башха къауумла да бардыла деп айтырчады. Ала бек алгъа жаш тёлюню къозутадыла, 1989 жылны сентябрь айына дери тыш къыралладан келген къара шинли адамлагъа, вьетнамчылагъа, аснерде къуллукъ этгенлеге, аладан сора да СЕПГ-ни белгилерин жюрютген гражданлагъа чапхан кезиуле болгъандыла. Ол затланы сылтаулары, халкъ полицияны билдириюне кёре, неофашист чакъырыуда былай кёргюзтюледиле: «тыш къыраллыла — мындан къурусунла, коммунистлени — ёлтюрюрге».

Берлинни Трептов-паркында аманлыкъ иш этилген кюн окъуна онгчу экстремист кючлени дагъыда бир акциялары белгили болгъанды. Ростокну округ прокуратурасына жиберилген письмода Уллу Ата журт урушну жылларында полышалы гражданланы ёлтюрюуге къатышханы ючюн терсленнген алгъынгы фашист охранникни, кёп болмай Ростокну сюдю ишине къарагъан Я. Хольцени эркин этиую излегендиле. «Биз Маасдан Мемелге дери — алгъынгы германлы рейх ючюн кюрешебиз. Бизге Гитлер буйрукъ этерине жетиширге сюебиз», — деп жазгъандыла ол письмону авторлары Германияны 1937 жылда чеклерини контурлары кёргюзтюлген картада. Ол Ростокну прокуратурасында ишлегенлени ёлтюрлюкбюз деп къоркъутуу бла бошалады.

Политика партияла бла жамауат организацияла, халкъны аслам къауумлары неофашистлени аманлыкъ ишлерине къаты чамланнгандыла. Совет аскерчилени къабырларында митингле бардырылгъандыла, алагъа тюлле салынгандыла. 1989 жылны ахыр кюнюнде Трептов паркда Туугъан журтну — Ананы бушуулу скульптурасыны къатында кёп минг адам къатышхан митинг болгъанды. Манифестациягъа къатышханла М. С. Горбачевну аты бла телеграмма жибергендиле. Анда былай айтылгъанды: «Биз СССР бла шуёхлукъну хар заманда да жюрегибизде сакъларыкъбыз. Совет аскерчиге-азатлаучугъа ишленнген эскермени намысын тюшюрюу ГДР-ни халкъыны оюмун эм сезимин кёргюзтмейди».

Трептов паркда мемориалгъа бояула бла осал сёзле жазгъан аманлыкъчыла кимле болгъанларын алыкъа полиция тохташдыралмагъанды. Ала ФРГ-де бла Запад Берлинде социализмге эм Совет Союзгъа къажау элементле бла байламлы адамладыла деген оюм жюрюйдю. Аны алайлыгъын бир къаууm башха шартла да кёргюзтедиле. Сёз ючюн, январны биринчисинден экинчисине айланнган кече белгисиз адамла Пирна шахарны арасында (Дрезден округ) шахарчыкъны къабыргъаларына эм витриналарына кёп тюрлю неофашист чакъырыуланы жазгъандыла. Узунлукълары метр чакълы бир болгъан харфла бла былай тырнагъандыла: «Гитлер сауду», «Биз мындабыз — республикалычыла», бу сёзле уа чакъырыуланы авторларыны политика кёз къарамларын ачыкъ кёргюзтедиле. Герлиц шахарда (Дрезден округ) да аллай жазыула болгъандыла: «Тыш къыраллыла — мындан къуругъуз», «Чюйютлюле — мындан къуругъуз», «Республикачыланы айырыгъыз». «Республикачыла» уа, белгилисича, — ала ФРГ-де неофашист жолну сайлагъан онгчу радикал партияны къурайдыла.

«Трибюне» профсоюз газет болгъан ишлени тинте, аны оюмуна кёре, къыралда неонацист нетлени жайыу бла бек аз адам кюреше эсе да, ГДР-де онгчу радикал элементлени тириликлерини ёсюулерин «къоркъуулу оюннга» санайды. Жаш тёлю газет «Юнге Вельт» жазгъаннга кёре, ол къоркъуулукъ шарт магъананы тутады, анга къажау кюреширге керекди. Жамауат тынгысызды. Ол зат бек сейир кёрюне эсе да, бусагъатда ГДР-де, республикада жашауну битеу хар жанын да жангыртыуну эм да тюрлениуле бардыруну процесслери тирилген кезиуде, тюрлю-тюрлю экстремистле, ол санда неофашистле да кеслерини ишлерин бетсизлик бла бардырыргъа кюрешедиле.

ГДР-ни нацист ызны тутхан адамлагъа чамланнган гражданлары 3-чю январда Берлинде фашистлеге къажау асламлы митингге жыйылгъандыла. Анга СЕПГни — ПДС-ни, антифашист сопротивленияны кюрешчилерини комитетини эм Герман-совет шуёхлукъну обществосуну чакъырыуларыбла ГДР-ни ара шахарында жашагъанладан сора да, республиканы башха шахарларындан келгенле — саулай да 250 минг адам къатышхандыла.

Ачыкъ айтханда, бусагъатда окъуна, совет аскерчиге-азатлаучугъа ишленнген баш эскермеге намыссыз иш этилгенден сора вандализмни аллай актлары республиканы башха шахарларында болгъанларында да, неофашист уу социалист ГДР-ге киргенди деп ийнаныргъа къыйынды. Болса да, жарсыугъа, иш алайды. Тинтиуле кёргюзтгенлерича, биринчи неонацист къауумла мында 80-чи жылланы башында окъуна чыкъгъандыла. Аланы ёсюулерине башлары жюлюннгенлени къымылдаулары себеплик этгенди. Кёп заманны ичинде официальный пропагандада аны юсюнден бир зат да айтылмагъанды. Бек осал «хулиганлагъа» къажау уголовный ишле башланнганларында уа, битеу хар затны да кёбюсюнде «Западдан чыкъгъанды» деп кёргюзтюрге кюрешгендиле. Алай бла уа къоркъуулу идеологни ауруу кючлене баргъанды. Бюгюнлюкде уа неофашизм кесини ишин тирилте башлагъаны кёрюнюп турады.

... Деменгили Трептов-парк адамдан топпа-толу болгъанды. Жашагъан адамладан, жаш тёлюден, тиширыуладан, акъылбалыкъ болмагъанладан. Ала бери бирле къоймай угъай, кеслерини ыразылыкълары бла келгендиле деп ийнаныргъа да къыйыныды. Ала бери не кёрейик деп угъай, ол затла боллукъ тюйюлдюле деп таукел айтыргъа келгендиле. Кёллени къолларында быллай плакатла бардыла: «Нацистле, къуругъуз!», «Онгчулагъа къажау бирикген фронт къурайыкъ», «Кесибизни Туугъан журтубузну нацистлеге берлик тюйюлбюз», «Биз бу затны унутмагъанбыз: фашизмни совет солдат ууатханды», «Социалист ГДР-ни бла СССР-ни къоруулурыкъбыз», «Ишни жангыча къурау — керекди, нацизм а — угъай»...

Жаш тиширыу фашистлеге къажау листовкала юлешеди. «Неофашизм — ол бары да анга къажау кюреширге керекли къоркъуулукъду!» — дейди ол.

Жаш тёлюню къауумунда панкла да кёрюнедиле.

— Сиз мында, Трептов-паркда нексиз?

— Неофашистлени итликлерине кесибизни чамланнганыбызны айтыргъа сюебиз да, аны ючюн. Совет аскерчилеге ишленнген эскермени ыспассыз этиу — ол телиликди.

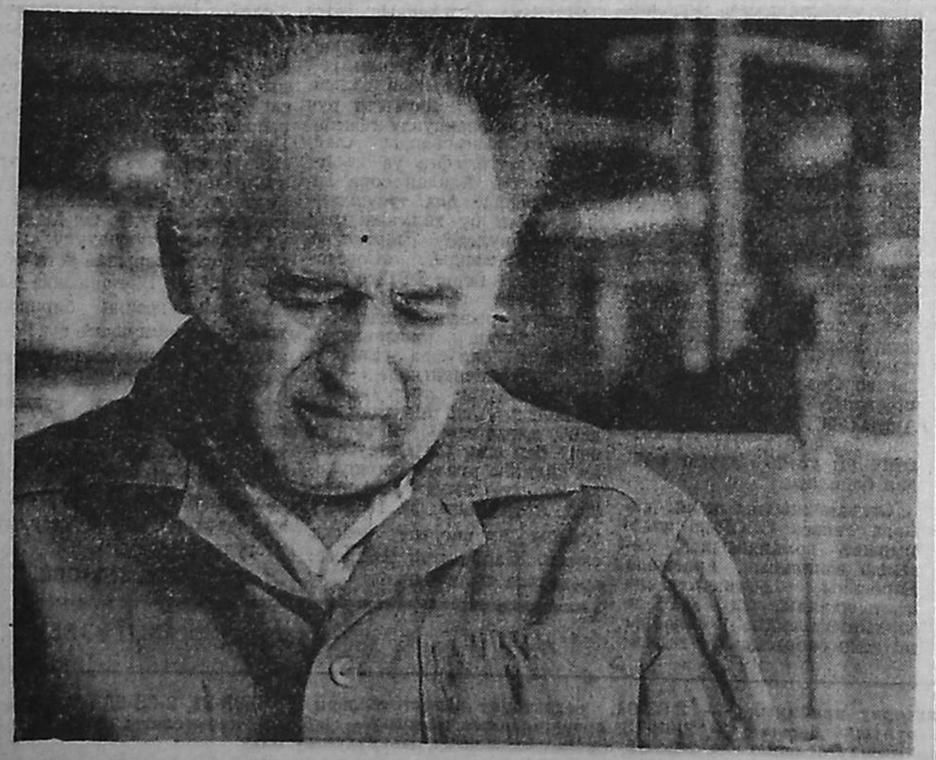
Дагъыда бир интервью. Пенсиячы Фриц Хольгерге жетмиш жылдан иги да озгъанды.

— Мени да, мингле бла кесими нёгерлеримича, бери Совет Союз бла биригиулюкню эм шуёхлукъну, социалист ГДР ючюн ёхтемликни сезимлери келтиргендиле. Бизни къралда не жангы, не эски фашистлеге жер боллукъ тюйюлдю. Айхай да, бусагъатда, биз жашагъан тынгысыз кезиуде, биз сыйлы кёрген затла бир къауумлагъа «эскиргенча» да кёрюнюрле. Болса да, къарап кёрчюгюз: ала ючюн он мингле бла адамла къол кётюредиле...

Аллай оюмланы ол инанирде митингге къатышханладан кёпле айтхандыла. Аланы оюмларын эм да муратларын СЕПГ-ни-ПДС-ни Председатели Грегор Гизи кесини аламат сёлешиуюнде бек тюз билдиргенди: «Совет Союзда ишни жангыча къурау ГДР-де демократиялы тюрленнулеге жан салгъанды. Аны себепли ол не тюрлю жаны бла этилсе да, биз антисоветизмге тёзмезге керекбиз. Бизни къыралгъа онг жанындан къоркъуу чыгъады. Барыбыз да бирден анга къажау сюелейик!»

Михаил ВОРОНЕНКОВ,
ТАСС-ны корр.

Берлин

СУРАТДА: телемеханика аппаратура заводну инструментальный участкасыны ишчиси, урунууну ветераны Хасан Тохаев.

Производствону алчысы смен мардасын хар заманда иги кесек артыгъы бла толтурады. Суратны В. Шомахов алгъанды.

ЖАШАУ ЭНТДА ДА БИР АЛАМАТ КЮННЮ САУГЪА ЭТЕДИ...

Къар. суукъ кюн. Адам эшикге сюйюп чыгъарча тюйюлдю. Солуу кюн а бютюн да. Кюнню да бек къысха заманы, тюшден сора терк окъуна кёз байланып башлайды. Аллай кюнледе уа тышына чыгъаргъа окъуна эринесе. Болса да Кулиева Элизатны бла мени къыяулуланы клубу Къабарты-Малкъарны халкъ поэти, СССР-ни эм да РСФСР-ни Къырал саугъаларыны лауреаты Кулиев Къайсын Шуаевични юсюнден ингирге чакъырады дегенлеринде, эрингенибиз жел элтгенча кетеди.

Барсакъ, уллу отоу, ортасында узун стол, аны юсюнде Къайсын Шуаевични орус тилде чыкъгъан китаплары салынып эдиле. Столну тёгерегинде уа коляскалада бутлары ишлемеген, къоллары да къымылдаялмагъан адамла. Ала бизге жарыкъ тюбейдиле. Санлары къыяулу болгъанлыкъгъа кёллери жарыкъды, бетлери да келбетлиледиле. Аллах кёргенни несин жашырайым, кёлюме: былагъа литература, культура да неге керекдиле деп келди. Алай жангылгъан эдим.

Танышабыз. Биринчи къыяулу, республикалы газетлени штатда болмагъан корреспонденти Балабин Олег Владимирович сёлешеди. Аны айтханына жыйылгъанла барыбыз да эс буруп тынгылайдыла. Не сейирим да бу адамны Къайсынны чыгъармаларын алай терен билгениди. Ол аны хазна къоймай орус тилде чыкъгъан китапларын билгенин айтсанг а! Бу сёзлени окъугъанланы кёллерине тиймесин, малкъар интеллигенцияны кёбюсю бизни закий поэтибизни чыгъармаларын аныча билселе, мен бек къууаныр, ыразы да болур эдим.

Ол ингирде мен, Элизат да поэтни жашауундан, жамауат ишинден, чыгъармаларыны юслеринден билгенибизча хапар айтабыз, аланы кёп соруулагъа жууап беребиз. Къыяулу адамланы литературадан, культурадан, жашаудан, искусствоодан да берген соруулары терен магъаналы эдиле. Аллай соруланы жалан да акъыл байлыкъдан юлюшлю, кесларини билимлерин ёсдюргенле, бай ниетли адамла бераллыкъ эдиле.

Элизат Къайсынны назмуларын окъуйду. Ол назмуланы араларында «Не да эт, адамлай къал», «Кюлдюм, жилядым — жашадым», «Жашау, энтда бир аламат кюнню манга этдинг саугъа», «Алай къыйын болады бирде», «Къыйынлыкъ келгенде, азаплыкъ жетгенде» деген эм башха назмула бар эдиле.

Къыяулуланы «Вершина» деген клубларыны тамадасы Магомед Карачров Къайсын Шуаевични юсюнден хурметлик бла кёп ариу сёз айтады. Ахырында уа ол поэтни «Кюнюнг алда угъай, артда» деген назмусун окъуйду. Бу ингирде Къайсынны назмулары аланы къууандыргъандан, оюмларын байыкъландыргъандан тышында да, кёллерин кётюрген эдиле, алагъа жашаргъа итинирча кюч, таукеллик да бергенлерин терен сездим. Мен бу адамланы ниет, акъыл байлыкъгъа алай эс бургъанларын ангылагъанда кёлюме: «Да была не тюрлю къууанчха да жабышадыла, аны бла жарты саулукъларын толуракъ этерге итинедиле. Хар бир суратлау сёзде нюр жарыгъын кёредиле». — деп келди.

Къайсынны бу тизгинлери эшитиледиле:

Тёзюмлюкге багъа жокъ.
Алай бола
Келди жерибизде —
жаратылгъанлы.
Сен хайт десенг, сенден
юйренир баланг,
Есер, азыракъ болур
жартылыгъы». —

кимге да кёз этдирген, акъыл берген, таукеллендирген сёзледиле. Ол оюмну черте, огъурлу адамла, кеслерини къыйын къадарларына таукеллик бла къарай, жашау кёллюлюклерин кючлейдиле. Ала поэзияны, культураны, искусствону кеслерине дарман, тыянчакъ этедиле.

Ингир бошалгъанда уа къыяулула бир бирлерине сакъ къарайдыла, саууракъ нёгерлери уа башхаланы кийиндиредиле, аякъларын чулгъап, коляскаларын юйден чыгъарадыла, автобусну эшигине тирелген къанга кёпюрчюк бла барын да автобусха миндиредиле. Биз ол ингирде аламат жандауурлукъгъа шагъат болдукъ. Ол адамлыкъ кимни да къууандырлыкъ эди.

Дагъыда былайда бир шартха эс бурмай къоялмайма. Ол ингирде Яникойдан келген къыяулу таулу жаш Бечелов Назирни юсюнден бир-эки сёз. Ол автомобиль бла бара тургъанлай къыйынлыкъгъа тюшюп, жашлай саулугъу кетгенди — аякълары ишлемей къалгъандыла. Алай Назир жашаудан тюнгюлмегенди, кёлсюзлюкге кесин хорлатмагъанды. Ол клубха жюрюп, акъыл байлыгъын, ниет кючюн, культура эслилигин кётюреди, жамауат ишге эс бургъанлай турады. Башха адам: «Не этеме бу суукъ ингирде ары барып кесими, къарындашымы да къыйнап», — дер эди. Угъай, Назир аллай суукъ кёллю адам тюйюлдю. Ол кесини саусузлугъун хорлап, жашау, энтда бир аламат кюнню манга саугъа этди» дегенледенди.

Аны къарындашы (атын соралмагъанма): «Назир къыяулу болгъанлай да жашау кёллюдю, кючлю ниетлиди, ётлюдю, кесин ауруугъа хорлатыргъа сюймейди. Мен да анга болушургъа, тыянчакъ болургъа кюрешеме, — дейди. Аллай иги оюмну уа багъасы жокъду. Ол адамлыкъды. Анга уа не жетеди! Назирни коляскасын къарындашы женгил машинаны ал шинтигини тенгине жалластып, жашны шинтигине олтуртады, арбачыгъын да багажнигине салады. Аны Назирге алай къарагъаны, жюрекге жау жакъгъанча, хычыууп кёрюнеди.

Сагъат жетиге ишлей Яникойгъа атланадыла. Къыяулума, саусузма деп, жашаудан тюнгюлген, кёлсюз болгъан, къымылдамай, кесин тёшек этген, культура жашаудан бир жанына тартхан кезиусюз ауруу табады, къарыусузгъа кетеди, кесин мудахлыкъгъа бийлетеди. Аллайла Назир кибикледен юлгю алсала, иги боллукъ эди. Ол аланы жашауларын омакъ, къууанчлы, бай да этерине сёз жокъду.

Миналдан ШАВАЕВА,
партияны, урунууну да ветераны.

Вера Азретовна Гузеева Кичибалыкъны Культура юйюнде ишлегенли иги кесек болады. Ол кезнуюю ичинде мында хар зат да ахшы жанына тюрленнгенди. Вера адамла ишден бош заманларын тап ётдюрюр ючюн кёп нъыйын салады. Аны ючюн болур эллиле да иш кёллю, ариу сёзлю, жарашыулу тширыуну юсюнден уллу хурмет бла айтадыла. Культура юйде не тюрлю иш бардырылса да Вера анга хар заманда тири къатышады.

СУРАТДА: В. Гузеева.

Суратны З. Батчаев алгъанды.

Жангы китап

«УРУШНУ ОТУНДА»

Совет малкъар прозаны мурдорун салгъанладан бири, фахмусу, терен билими бла да бек ахшы жазыучуларыбызны санында болуучу Этезланы Омарны басмадан кёп болмай чыкъгъан романыны аты алайды. Ол аны «Тарда» деген трилогиясыны экинчи китабыды.

Романда Уллу Ата журт уруш адам улугъа сынатхан зарауатлыкъ, ол урушда совет халкъны жигитлиги, аны бла бирге уа кёчгюнчюлюкню юйсюзлюгю суратланады. Китапда аны окъугъанланы эслеринде кёп заманны ичинде сакъланырча теренден суратланиган, жашау кертликни кёз аллына келтиргеи сыфатла бардыла. Хар литература жигитни аты, сыфаты, къылыгъы башхача, этген ишлеринде, тутхан ниетлеринде да башхалыкъла, чюйреликле тюбейдиле. Къысхасы, жашауну сурлугъу бек тап кёргюзтюлгенди. Аны себепли романны окъуй баргъаныиг сайын, жашауда не къыйын болумда да тюзлюк хорларыгъына, тамблабыз бюгюнюбюзден эсе онглу боллугъуна ийнаназа. Аны алайлыгъына душман бла къанлы къазауат эте тургъан жеринден къысталып, кёчгюнчюлюкню азап жолун сынагъан жашла да ийнаннгандыла. Аллайладан бирлери—Сапар, заман ёз халкъына сынатхан азапны —кёчгюнчюлюкню юсюнден Сталиннге къагъыт жазады. Алай ол миллетими ёкюлю болама, Сталинден болушлукъ табарыкъма деп, кеси башын отха сугъады — анга жыйырма жылгъа сюд этиледи.

Романны аллай жерлерин окъусанг, ол заманлада этилген артыкълыкъла, тюз адамла сынагъан учуалукъ бюгюн да жюрегинги къалтыратадыла.

Омарны бу чыгъармасыны да тили байды, ол хар не жаны бла да халкъгъа жууукъду. Романнга жазгъан ал сёзюнде Светлана Моттаева да аны алайлыгъын энчи белгилейди. «Урушну отунда» философия теренлик да кесине эс бурдурады.

Хар не жанындан алып къарасакъ да, Этезланы Омарны «Урушну отунда» деген романы суратлау литературабызгъа бек ахшы къошумчулукъду дейбиз.

Х. АСЛАНБЕКОВ.

Нальчикни троллейбус маршрутларында юи сайын 40-гъа жуукъ троллейбус жюрюйдю. Транспортну ол тюрлюсюне адамла да юйренгендиле. Троллейбусланы жюрютгенле да ишлери чырмауусуз бардырыр ючюн кёп къыйын саладыла.

СУРАТДА: (солдан онгнга) троллейбус управленияны алчы водители Сагит Аюев бла слесарладан къуралгъан бригаданы тамадасы Владислав Маслов.

Суратны М. Суанов алгъанды.

АЛА АДАМНЫ НЕГЕ ЮЙРЕТЕДИЛЕ

Акъылбалыкъ болмагъан сабийле уллу аманлыкъ иш этгендиле. Насыпха, ол Нальчикде болмагъанды. Алай аны бла жюрекни хош этип къойгъандан да не хайыр. Ол сабийлеге: «Алай нек этгенсиз? деп соргъанда, былай айтхандыла: «Видеофильмлеге къарай тургъанбыз да, кесибизни да алай этеригибиз келгенди».

Не да быллай юлгю. Бир къауум аманлыкъчы Орджоникидзе шахарда самолёт бла тыш къыралгъа кетер муратда школчуланы эм устазларын жесирге алгъандыла. Ол иш къалай бошалгъаны белгилиди. Аладан бирлерини айтыууна кёре, ол аман акъыл аланы эслерине западлы видеофильмлени кёргенден сора тюшгенди.

Кино искусствону битеу тюрлюлеринден да бек магъаналысыды десек, анга угъай керик адам болмаз. Алай шёндю заман башхады. Иш совет кинематографны даражасы тюшгенди дегенде, не да совет киноленталагъа уллу кинофестиваллада ахшы багъа берилмегенинде да болмаз. Эшта да, былайда Нальчикде видеосалонланы кёп санда къуралгъанларында болуп, Алада «эркин сюймекликни», зорлукъну, артыкълыкъны юсюнден кёргюзтедиле. Жашла бла къызла жер юйледе къуралгъан «Видеолада» алагъа алданып къарайдыла. Ала бары да «Видео кафе-салонлада» ишлегенле билмей этилмейдиле. Алай ала тюз оноу этгинчи жаш адамла терсине бурулургъа боллукъдула.

Хау, кинону юйретиу ючю уллуду, алай жер юйледе кёргюзтюлген аллай лентала уа кимни да ингиге юйретирик тюйюлдюле. Кеслери алларына къалгъан аллай «Видеолагъа» тынгысызлыкъларын Нальчикде жашагъанладан кёпле билдиредиле.

Аны юсюнден алгъаракълада халкъ депутатланы Нальчик шахар Советини исполкомунда да айтылгъанды. Жыйылгъанланы бир къауумлары видеосалонланы жабаргъа керекди дегендиле, башхалары уа ол вопросну таплыгъы бла тамамларгъа боллугъун айтхандыла.

Октябрь РОВД-ны начальниги И. Ж. Сабанчиевни оюму былай болгъанды: «Видеосалонла, видеозалла ёсюп келген тёлюню осал ызгъа юйретедиле. Ала анылгъанлада ишлегенле ары баргъан сабийледен артыкъ ахча аладыла. Ол а кишини къулагъына кирмейди. Шахарда уа ала болмагъан уа орам жокъду. Халкъ аланы жабыуну излейди».

— Кертиди, бир башлагъандан ары, жеигиллик этмей, къоншу крайладан, областладан юйренип, видеосалонлада низам тохташдырыргъа боллукъду, — дегенди Ленин РОВД-ны начальниги Н. Б. Жамборов.

Халкъгъа билим бериую шахар бёлюмюню таматасы С. М. Хараева уа школлада видеозалланы арталлы да жабар жанлыды.

Керти да, жер юйледе видеозалла кёндюле. Аланы бирлери облсовпрофну оноуундадыла, башхаларын комсомол организацияла ачхандыла, ючюнчюлерин культура фонд къурагъанды, тёртюнчюлери уа — белгисиздиле.

— Шахар Советни исполкому озгъан жылны ахырында халкъны видеофильмле жаны бла жалчытыуда болгъан кемчиликлеге къаргъанды. Алай тюрленнуле аздыла, — дегенди шахар исполкомуну культура бёлюмюню начальниги. — Видеосалонланы кёбюсюнде ишлегенле ары баргъан сабийледен артыкъ ахча аладыла. Ол а кишини къулагъына кирмейди. Шахарда уа ала болмагъан уа орам жокъду. Халкъ аланы жабыуну излейди».

— Кертиди, бир башлагъандан ары, жеигиллик этмей, къоншу крайладан, областладан юйренип, видеосалонлада низам тохташдырыргъа боллукъду, — дегенди Ленин РОВД-ны начальниги Н. Б. Жамборов.

Халкъгъа билим бериую шахар бёлюмюню таматасы С. М. Хараева уа школлада видеозалланы арталлы да жабар жанлыды.

Керти да, жер юйледе видеозалла кёндюле. Аланы бирлери облсовпрофну оноуундадыла, башхаларын комсомол организацияла ачхандыла, ючюнчюлерин культура фонд къурагъанды, тёртюнчюлери уа — белгисиздиле.

— Шахар Советни исполкому озгъан жылны ахырында халкъны видеофильмле жаны бла жалчытыуда болгъан кемчиликлеге къаргъанды. Алай тюрленнуле аздыла, — дегенди шахар исполкому

Нальчикни троллейбус маршрутларында кюн сайын 40-гъа жууукъ троллейбус жюрюйдю. Транспортну ол тюрлюсюне адамла да юйреннгендиле. Троллейбусланы жюрютгенле да ишлерин чырмаусуз бардырыр ючюн кёп кыйын саладыла.

СУРАТДА: (солдан онгнга) троллейбус управлениясыны алчы водители Сагит Аюев бла слесарладан къуралгъан бригаданы таматасы Владислав Маслов.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Элде культура иш

АХШЫ ТЁРЕЛЕГЕ ЖОЛ БЕРЕ

Арт жыллада Совет райониу культурада ишлегенлери къабарты, малкъар миллет адетлени, тёрелени сакълауда эм жангыларын жашауда бардырыуда, мында жашагъан адамланы арасында шуёхлукъну кючлеуде кёп иш этедиле. Бу затда башха районланы художествоулу самодеятельность эм урунуу коллективлери бла ингирле-тюбешиуле къураугъа да уллу магъана бериледи. Сёз ючюн, къашхатауучула бла майскечиле «Шуёхлукъ жюрютебиз эм эришебиз» деген ат бла бардыргъан ингир-тюбешиу адамланы эслеринде кёпге дери сакъланырыкъды. Ол керти да интернационал шуёхлукъну байрамы эди. Эки коллективни — Совет эм Май районланы культура-жарыкъландырыуу учрежденияларында ишлегенлерини арасында байламлыкъ эртденден бери жюрюйдю.

Жангы адетлени игилерин тёреге айландырыу жаны бла да магъаналы ишле этиледиле. Аладан бири малкъар жырланы фестивалын къурауду. Кертиди, ол биринчи кере бардырылгъанлы алай кёп болмайды — жалан да юч жыл. Алай бюгюнледе аны юсюнден райондан тышында да адамла бек сюйюп айтадыла.

Хорламны кюнюне аталгъан театрализацияланган байрамгъа да адамла бек сюйюп къарауучудула. Анга арт кезиуде Май, Чегем, Урван, Прохладна районланы культура юйлерини художествоулу самодеятельность коллективлери да къатышхандыла. Озгъан кюз артында мында район арада «Биз къарындаш шуёхлукъ бла кючлюбюз!» деген ат бла бардырылгъан байрам да кёплени эслеринде къаллыкъды. Анда Чечен-Ингушетияны, Къарачай-Черкесияны, тюрклюлени - месхетлилени келечилерин да кёрюрге боллукъ эди. Ала тепсеуде, жырда да кеслерини фахмуларын кёргюзтгендиле. Советский посёлканы байрамы да жетишимли ётгенди. Хар заманда, ол жол да республиканы культурасыны сыйлы къуллукъчусу Азнор Ульбашевни къатышыуу бла районну «Къууанч» жыр эм тепсеу ансамблини концертине урунганла уллу ыразылыкъда тюбегендиле.

Быллай ингирле-тюбешиуле халкъланы бир бирини историясы, культурасы, адети, тёреси бла шагъырейлендириуге эм шуёхлукъну кючлеуге, художествоулу самодеятельностну айнытыугъа ахшы себеплик этедиле. Жалан арт беш-алты жылда районда райисполкомну культура бёлюмюню башламчылыгъы бла «Озай», «Бабугент», «Мурат», «Зарагиж», «Ликоран» деген миллет коллективле эм ансамблле, Жемтала, Бабугент, Аушигер эллени Культура юйлеринде, клубларында сабий тепсеу коллективле эм да Советский посёлкада тамата эм сабий хорла къуралгъандыла. Районда кёп къызла бла жашла культура ишге сюйюп къатышадыла.

Бюгюнлюкде районда 12 библиотека барды. Аланы китап фондлары 263.806-гъа жетеди. Ол санда къабарты эм малкъар тилледе 1520-дан аслам китап барды. Ала хар юйюрге жол табарча этер ючюн Бызынгыны, Герпегежни, Зарагижни, Жемталаны, Огъары Малкъарны эл библиотекаларында ишлегенле къолларындан келгенни этедиле. Ол ишни тамамлаугъа библиотекаланы советлери да уллу юлюш къошадыла.

Район араны библиотекачылары литератураны пропагандалауда, юйретиу ишде аланы хайырланыуда алгъа ахшы атлам этгендиле. «Уруш жылланы сабийлери къарындаш халкъланы литературасында», «СССР-ни халкъларыны жомакълары» деген тематикалы ингирлени, китап окъуучуланы конференцияларын, жазыучула бла тюбешиулени ала тап къурап бардыргъандыла. Андан сора да малчы эм сабанчы къошлада терк-терк боладыла. Алагъа китапла, журналла, газетле элтедиле.

Былада «Пропагандистлеге болушлукъгъа», «Эл мюлкде ишлегенлеге болушлукъгъа», «Интернационал шуёхлукъну кючлерге» деген атла бла къуралгъан мюйюшлеге да биолиотекагъа келгенле эс бурмай къоймайдыла. Алада хар ким кесине керекли литератураны табады.

Мындан алгъаракъда районну ара библиотекасында китап окъуучуланы конференциясы болгъанды. Анда къыргъызлы жазыучу Чингиз Айтматовну «Плаха», малкъарлы жазыучу, филология илмуланы доктору Зейтун Толгуровну «Акъ гыранча» деген китапларын сюзгендиле.

Кертиди, ол затланы барысы да бек игидиле. Алай, жарсыугъа, культура-жарыкъландырыу учреждениялары кеслерини ишлерин адамланы угъай. Аны тутушургъа хар чыгъыуун журналистле эм СССР-ни жыйымдыкъ командасыны тренерлери да ашыгъып сакълагъандыла. Къыралны биринчилигини юсюнден отчётлада Латвияны бир-бир газетлери Текаевни юсюнден кёп ариу сёз жазгъандыла. Аны башха гёжефни кесини кёкюреги бла атыуун эм

ОЛ МЫНДАН АРЫ ДА АТЫН АЙТДЫРЫР

Бизни спорт усталарыбыз

Журналистле 1989 жылда Ригада классика тутушуудан жашланы арасында Совет Союзну биринчилиги башланнгынчы окъуна ким кючлю боллугъун, ким тап тутушуругъун ачыкъларгъа кюрешгендиле. Болса да аны билирге тынч болмагъанды. Алай къараучула Ригагъа жыйылгъан жаш гёжефлени арасында Махти Текаевни бек жаратханларын жашырмагъандыла. Ол Ростовну спорт интернатында окъуйду. Тутушургъа Къабарты - Малкъарда юйреннгенди. СССР-ни спорт устасы М. Текаев 68 килограммгъа дери ауурлукълары болгъан гёжефле бла тутушады.

Махти Ригагъа келгенде, хар иги спортсменча, хорларгъа къаст этген эди. Турнир баргъан тёрт кюнню ичинде малкъарлы жаш тутхан гёжефлерин бир бири ызындан жыгъа, муратына жете баргъанды. Не тюрлю болумда да аны абызырамагъаны, таукел узалыуу, тутушууда усталыгъы къарагъанланы сейир этдиргенлей тургъанды. Жалан да аланы угъай. Аны тутушургъа хар чыгъыуун журналистле эм СССР-ни жыйымдыкъ командасыны тренерлери да ашыгъып сакълагъандыла. Къыралны биринчилигини юсюнден отчётлада Латвияны бир-бир газетлери Текаевни юсюнден кёп ариу сёз жазгъандыла. Аны башха гёжефни кесини кёкюреги бла атыуун эм «ариу» хорламларын кёпле жаратхандыла. Аны ючюн а бизни бир жерлибизни Латвияны ара шархарында бек сюедиле.

Анда жарым финалда Махти москвачы Сафаров бла тутушханды. Ал беш минутну ичинде Махти 0 : 2 эсеп бла хорлата тура эди. Алай, тап тюшгенлей, Текаев Сафаровну жан сюегине алып атханында, москвачыла ахтынынган эдиле. Тутушууну тири башлагъан Сафаров сыртындан тюшеди.

Текаевни финал тюбешиую бютюн да сейирлик озгъанды. Ол латвиячы, ючлю эм жигит гёжеф Мыттус бла тюбешгенди. Бир-бир специалистле финалгъа дери окъуна Мыттус хорларыкъды деп тургъандыла. Алай Махти башха тюрлю оюм этгенди. Ол битеу ючюн, жигерлигин да аймазлыгъы баям эди. Кюреш жалан да алтын майдалны алыр ючюн бармагъанды. Бу эришиуледе хорлагъан СССР-ни жыйымдыкъ командасына къошулгъандан сора да, Европаны ФРГ-де биринчилигине къатышырыкъ эди.

Текаевни бла Мыттусну тутушуулары бек къаты баргъанды. Тутушхан жерге жууукълашып тренерле эм Мыттусну шуёхлары латыш тилде анга бир затла айтыргъа кюрешгендиле. Ол а Махтини къанын къыздырып, бютюн къаты тутушургъа кёллендиргенди. Ол кезиуде Махти биринчи тренери В. Е. Лобжанидзени: «Тутушууда ёшюн ургъан, артха турмагъан хорлайды...» — деген сёзлерин эсине тюшюргенди. Ол Мыттусну артха тыя, бир бири ызындан амалла эте, онглу болгъанын кёргюзтеди Алай судьяла аны кёрмегенча этип къоядыла. Тутушууну биринчи кезиуюнде Текаев тирилигин кёргюзтгенлей, Мыттус а къоруулангланлай тургъанды. Алай судьяла эки гёжефге да жигер тутушмайсыз деп эскертгендиле. Жарсыугъа, тутушууда аллай терслик да болуучуду.

Тутушуу андан ары барады. Махти биягьы кесин алгъа атханлай турады. Экинчи кезиуде Текаев эки балл эм Мыттус бир балл алады. Тутушууну ючюнчю кезиуюнде уа Махти Мыттусну кёкюрегини юсю бла эки кере атып тёрт балл алады. Андан сора Мыттус да бир балл къытады. Адай бла тутушуу бошалды. Махти Текаев Совет Союзну биринчилигинде хорлап чыгъады. Анга СССР-ни Госкомспортуну биринчи даражалы диплому эм гитче алтын майдал бериледи.

Озгъан жылны июнь айында Текаев СССР-ни жыйымдыкъ командасыны санында жашланы арасында Европаны биринчилигине къатышханды. Ол ФРГ-де бардырылгъанды. Алайды да, жаш спортсменнге халкъла аралы эришиулеге жол ачылады. Аны жууаплылыгъы бютюн кётюрюледи. Къайсы гёжеф да, аны сынауу бек уллу болса да, тутушургъа чыгъа туруп, сагъыш этмей къоймайды. Сынаулу гёжеф сабыр бола, нерваларын бошламайды. Махти Текаев быллай уллу эришиулеге биринчи кере къатышса да, кесин сабыр жюрюте, чынтды да спортсмен болгъаныны кёргюзтгенди.

Тутушууну биринчи кезиуюнде Махти финли гёжефни уллу кыйын салып хорлагъанды. Дагъыда румынли эм французлу гёжефлени да жыкъгъанды. Алай германлы гёжефге уа къытдыргъанды. Аладан сора да кёп гёжефле бла тутушханды. Махти бу халкъла аралы эришиуледе тёртюнчю жерни алгъанды. «Советский спорт» газет ФРГ-де бизни битеу гёжефлерибизни тутушууларына ахшы багъа бичип жазгъанды. Кертиси бла да Европаны биринчилигинде тёртюнчю жерни алыу аман тюйюлдю. Алай Махтини андан алгъаракъ чыгъаргъа онгу бар эди. Ол Битеусоюз эм халкъла аралы эришиуледе хорларыгъына ийнанып быз. Анга жалан да 18 жыл болады эм спортну чексиз сюеди. Жарау этип тебиресе, арый-тала билмейди.

Былайда Текаевни биринчи тренери, замансыз дунияден кетген Владимир Ермолаевич Лобжанидзени эсге тюшюрюрге сюебиз. Ол Къабарты-Малкъарда классика тутушууну айнытыугъа уллу къыйын салгъанладанды. В. Е. Лобжанидзе «Спартак» спорт обществону республикалы советинде тренер болуп ишлей, къабартылыладан, орусладан, чюйютлюледен кёп ахшы спортсменлени хазырлагъанды. СССР-ни, Европаны чемпиону, СССР-ни халкъла аралы классдагъы спорт устасы Аслан Жанимовну хазырлагъаны ючюн Владимир Ермолаевичге «РСФСР-ни сыйлы тренери» деген ат аталгъан эди. В. Е. Лобжанидзени Махти Текаевда да къыйыны уллуду. Ол Махтини классика тутушууну «жашырынлыкъларына» уста юйретгенди. Бюгюнлюкде да М. Текаев кесини биринчи тренерини жумушакъ ауазын, айтхан сёзлерин эсден кетермейди. Ол а былай айтыучу эди: «Спортда, сунмай тургъанлай, уллу сейир этерча затла болмайдыла. Тутушууда хорлам тренерни бла спортсменни арый-тала билмей къаты кюрешиулерини итогуду».

В. ДЗИДЗОЕВ.

Газ тартылгъанды

Новополтавское элни юсю бла ётген газ ызы бла Алтуд элни ортасы жанда 1100 метрди. «Южгазкъурулуш» управлениясыны Прохладнада участкасыны коллективи ол арагъа газ тартханды. Энди Алтуд элде табигъат газ орта школну жылытырыкъды. Келир жыл газ элни дагъыда башха орамларыны бла бир километр чакълы бир жерге тартыллыкъды. Ары медицина, культура-жарыкъландырыу учрежденияла, жашау юйле киредиле.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар. Ленин орамы, № 5. 8—9 чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну биринчи заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, ингирги редакция — 2-74-68, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропагандаиы бёлюмю — 2-67-68, письмолаиы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, эл мюлкню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Ч 00110

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 90

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ, КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

12-чи ЯНВАРЬ Байрым кюн, 1990 жыл
№ 9 (13010).
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

МЮЛКЛЕДЕ ОТЧЁТ ЖЫЙЫЛЫУЛА

Бир бёлек кюнден колхозлада бла совхозлада эм башха эд мюлк предприятиялада отчёт эм отчёт-айырыу жыйылыула башланадыла. Алада оноучула, специалистле, орта звенону башчылары озгъан жылны ичинде ала башчылыкъ этген мюлкле, службала, производство коллективле къалай ишлегенлерини юслеринден халкъны аллында отчёт этеридиле, бир-бир мюлкледе колхозланы председателлерин, совхозланы директорларын, специалистлени жангыдан айырлыкъдыла, жанры эд мюлк жылны финанс-производство планларын, социалист борчланы къабыл этеридиле.

Уллу экономика, социальный эм инет магъанасы болгъан бу ишге тынгылы хазырланып, бек уллу жууаплылыкъ бла тюбемей эм аны бийик даражада бардырмай жарарыкъ тюйюлдю. Битеулю жыйылыула озгъан жылда этилген ишлеге багъа бичгенден сора да болдурулгъанларын халкъ аллында айтырыкъдыла. Озгъан жылда уа, эд мюлк производствода, жетишимлеча, кемчиликле да кёп болгъандыла. Алайды да, айтыр затла кёпдюле, оноулашыр, келишир затла да аз тюйюлдюле.

Озгъан жылда республиканы эллеринде, социальный жаны бла алыш къарасакъ, ахшы жанына тюрленгенле болгъандыла. Кёп колхозла бла совхозла жерден, малдан файда алыуларын кёбейтгендиле, эллилени иш хакъларына къошулгъанды, мюлкледе урунуу эм жашау болумла игилене барадыла. Былтыр бир къаум производство мекямла, жашау журтла школла, сабий учреждениял хайырланыргъа берилгендиле, жолла ишленгендиле, кёп юйлеге газ, суу ызала тартылгъанды. Жыйылыулада аланы юслериден шарт айтыргъа керекди. Ишни жангыча къурау, ачыкълыкъ къыска заманы ичинде не бергенини эллиле сезсинле.

Озгъан жылда элли урунганла кеслери да иги ишлегендиле. Аны хайырындан республика къыралгъа жерчиликни эм малчылыкъны продуктларын сатыуда планларын жетишимли толтургъанды, бир-бир продуктланы сатыуда уа иги кесек артыгъы бла окъуна. Хар малгъа, хар гектаргъа тергегенде продукция чыгъарыу кёбейгейди, продуктланы кеси багъаларын учуландырырча, качестволарын игилендирирча мадарла этилдиле.

Ишни жангыча къурауну шартларындан бири аренда, юйюр эм коллектив подрядны ишге сингдириудю. Озгъан жылны итоглары ишни къурауну ол жангы амалларыны тюрлю-тюрлю формалары мюлклеге, эллилеге да хайырлы болгъанларын ачыкълагъандыла. Аренда, юйюр эм коллектив подряд амал бла ишлеген фермала, къойчу эм туугарчы къошлада, сабанлада эм бахчалада, алгъынгы, тюзюн айтханда уа, эски формала бла ишлегенле бла теңгелешдиргенде продукция чыгъарыу иги кесекге кёбейгенди, аны кеси багъасы иги да учуланганды, чыгъарылгъан продукцияны качествоу игиленгенди. Болса да кёп колхозлада бла совхозлада, аны къой, эл мюлкню район органларында окъуна аренда амалны эм аны тюрлю-тюрлю башха формаларын ишге сингдиргенге артыкъ бек сюймейдиле, бир бирледе уа анга ачыкъ къажау сюелип тохтайдыла. «Жерни, малны башха производство кючлени эллилени жартысы къолгъа этсе, жартысы уа арталлы да ишсиз къаллыкъды, не да арендаторлагъа жалынчакъ боллукъдула» — деген сылтауну тутуп тохтайдыла ала. «Эндиге дери колхозлада, совхозлада производствода биткен эд да бийча тири къатышып-келгенмиди?», — деп сорлугъуг келеди аллайлагъа. Ишлерге сюйген уллу производство кючлени бириккенге ара мюлкледе хар заманда да усталыгъына эм хунерлигине кёре иштабырыгъына сёз да жокъду. Алайды да, битеулю жыйылыулада аренда, юйюр эм коллектив подряд амалланы юслериден сёз да ачыкъ барырга керекди: аланы мюлкледе болгъанлыкъ, специалистле да аз тюйюлдюле. Алада жыл сайын да отчёт жыйылыула бек къарыусуз барадыла, мюлкню баш специалистлери ала башчылыкъ этген службала жылны ичинде не этгенлерини юсюнден халкъны аллында шарт айталмайдыла.

Кёп отчёт жыйылулада хар гектаргъа тергегенде быллай бир мирзеу, мал аш жыйгъанбыз, хар малгъа тергегенде быллай бир сют саугъанбыз, эт алгъанбыз эм жюн къыркъгъанбыз, къыралгъа продукция сатыуда планла былай толгъандыла дегенден сора абери айтылмай къалады. Шёндюгю кезиуде жыйылыуланы ол халда бардырыу — жууапсызлыкъды. Аны себепли этилген ишлени хар бирин да жик-жиги бла айтыргъа, къайсы продукцияны кеси багъасы къалай бла къуралгъанын, ол производство-финанс планда кёргюзтюлгенинден эсе нек багъа эм къалай бла учуз болгъанын толу ачыкъларгъа, багъа кимни хатасындан болгъанын айтыргъа керекди. Алайсыз иги, аман ишлегенле барысы да халкъ аллында бир бетли болуп къаладыла. Игиге — иги, аманнга — аман дерге уа заман болгъанды.

Элде ишни жангыча къурауну шартларындан бири аренда, юйюр эм коллектив подрядны ишге сингдириудю. Озгъан жылны итоглары ишни къурауну ол жангы амалларыны тюрлю-тюрлю формалары мюлклеге, эллилеге да хайырлы болгъанларын ачыкълагъандыла. Аренда, юйюр эм коллектив подряд амал бла ишлеген фермала, къойчу эм туугарчы къошлада, сабанлада эм бахчалада, алгъынгы, тюзюн айтханда уа, эски формала бла ишлегенле бла теңгелешдиргенде продукция чыгъарыу иги кесекге кёбейгенди, аны кеси багъасы иги да учуланганды, чыгъарылгъан продукцияны качествоу игиленгенди. Болса да кёп колхозлада бла совхозлада, аны къой, эл мюлкню район органларында окъуна аренда амалны эм аны тюрлю-тюрлю башха формаларын ишге сингдиргенге артыкъ бек сюймейдиле, бир бирледе уа анга ачыкъ къажау сюелип тохтайдыла. «Жерни, малны башха производство кючлени эллилени жартысы къолгъа этсе, жартысы уа арталлы да ишсиз къаллыкъды, не да арендаторлагъа жалынчакъ боллукъдула» — деген сылтауну тутуп тохтайдыла ала. «Эндиге дери колхозлада, совхозлада производствода биткен эд да бийча тири къатышып-келгенмиди?», — деп сорлугъуг келеди аллайлагъа. Ишлерге сюйген уллу производство кючлени бириккенге ара мюлкледе хар заманда да усталыгъына эм хунерлигине кёре иштабырыгъына сёз да жокъду. Алайды да, битеулю жыйылыулада аренда, юйюр эм коллектив подряд амалланы юслериден сёз да ачыкъ барырга керекди: аланы мюлкледе болгъанлыкъ, специалистле да аз

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

РСФСР-ни ХАЛКЪ ДЕПУТАТЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-де 98-чи НОМЕРЛИ ПРОХЛАДНА МИЛЛЕТ-ТОРРИТОРИЯЛЫ АЙЫРЫУ ОКРУГНУ ОКРУГАЙЫРЫУ КОМИССИЯСЫНДА

98-чи номерли Прохладна миллет-территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатны кёргюзтюуню юсюнден округ айырыу комиссиягъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыгъыны юсюнден депутатха кандидатны заявлениясына къарап, округ айырыу комиссия РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатны кёргюзтюу «РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъанды.

Округ айырыу комиссия 98-чи номерли Прохладна миллет-территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатха 1929 жылда туугъан, КПСС-ни члени, СССР-ни КГБ-сыны Председателини заместителя **Агеев Гений Евгеньевични**, жазгъанды, Москва ш.

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯСЫНДА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюуню юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден депутатлагъа кандидатланы заявлениялларына къарап, округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюу «Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

Округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатлагъа быланы жазгъайдыла:

2-чи номерли Хасания айырыу округдан 1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни Къабарты-Малкъар обкомуну аграрный бёлюмюню заведующиси **Чочаев Магомед Махмудовични**, Нальчик ш.;

27-чи номерли Университет айырыу округдан 1932 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал университетни биология кафедрасыны таматасы **Темботов Асланби Казиевични**, Нальчик ш.;

1930 жылда туугъан, КПСС-ни члени, республикалы клиника больницаны баш врачы **Тлапшоков Бетал Хусеновични**, Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъарны агромелиоратив институтуну машиналаны хайырланыу эм ремонт этиу кафедрасыны доценти **Тлупов Мурадин Даниловични**, Нальчик ш.;

1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни саулукъ сакълау министрини заместители — «Формация» производство бирлигиную директору **Шомахова Няна Шамиловнаны**, Нальчик ш.;

45-чи номерли Неделин айырыу округдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Октябрь райкомуну биринчи секретары **Бедиев Юрий Федоровични**, Нальчик ш.;

46-чы номерли Чечен айырыу округдан 1957 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Горянка» фабриканы согъуучу цехини эшиччюсю **Каширгова Марита Астемировнаны**, Шалушка эл;

53-чю номерли Пролетар айырыу округдан 1944 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни аскер комиссары **Панов Виктор Тимофеевични**, Нальчик ш.;

60-чы номерли Темир жол айырыу округдан 1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, облсовпрофну секретары, агропромышленность комплексде ишлегенлени профсоюзуну Къабарты-Малкъар обкомуну председатели **Курашев Юрий Магометовични**, Нальчик ш.;

69-чу номерли Къурулуш айырыу округдан 1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Тырнауузда вольфрам-молибден комбинатны «Молибден» рудникини начальнигини чачырыучусу **Хуранов Юрий Владимировични**, Тырнаууз ш.;

76-чы номерли Бахсан айырыу округдан 1950 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районну «Къызыл Кавказ» колхозуну механизатору **Заракушев Анатолий Машевични**, Баксанёнок эл.;

77-чи номерли Бахсангас айырыу округдан 1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районну «Восток» колхозуну 3-чю номерли сютговар фермасыны таматасы, **Темботов Лостанаш Талостановични**, Биринчи Къызбурун эл;

81-чи номерли Заюково айырыу округдан 1933 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Заюковону 1-чи номерли орта школунда классдан эм школдан тышында ишни къураучу **Жиляев Нурби Худиновични**, Заюково эл;

1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районну «Заюково» колхозуну ийнек саууучусу **Шурдумова Лида Муридовнаны**, Бахсан ш.;

87-чи номерли Предгорный айырыу округдан 1957 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районну «Къызыл Къабарты» колхозуну темирчиси **Казанов Хасанби Мухамедовични**, Экинчи Къызбурун эл;

89-чу номерли Тёбен Курпжин айырыу округдан 1956 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районну XX партсъезд атлы колхозуну тамата туугарчысы **Багов Осман Нахушевични**, Тёбен Курпжин эл;

1961 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Куба» къырал къумалы юй къанатлы заводну механизатору **Дышекоев Юрий Гафаровични**, Куба-Таба эл;

94-чю номерли Приреченский айырыу округдан 1959 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Зольск районну «Малка» къырал къумалы ат заводуну механизатору **Пшуков Мухамед Хажбиевични**, Приреченское эл;

117-чи номерли Аушигер айырыу округдан 1961 жылда туугъан, партияда болмагъан, «Аушигер» сынау мюлкню тахта кёгетле бла гюлле ёсдюрюучю бригадасыны ишчиси **Загазежева Марина Аубекировнаны**, Аушигер эл;

120-чы номерли Жемтала айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Совет районну «Сукан суу» колхозуну председатели **Маммеев Харун Сюлеменовични**, Огъары Жемтала эл;

1956 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Совет районну «Москва» колхозуну председатели **Кертиев Аслан Ахмедовични**, Жемтала эл;

152-чи номерли Биринчи Чегем айырыу округдан 1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем райисполкомну председатели **Кяров Хаути Хацуковични**, Биринчи Чегем пос.;

1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Чегем райкомуну экинчи секретары **Шавкев Арсен Мухадиновични**, Экинчи Чегем пос.;

133-чю номерли Лёчинкъая айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районну Канукоев атлы колхозуну тахта кёгетле ёсдюрюучю бригадасыны таматасы **Хагажеев Хабиль Мухтаровични**.

Озгъан жылда элли урунганла кеслери да иги ишлегендиле. Аны хайырындан республика къыралгъа жерчилизни эм малчылыкъны продуктларын сатыуда планларын жетишимли толтургъанды, бир-бир продуктланы сатыуда уа иги кесек артыгъы бла окъуна. Хар малгъа, хар гектаргъа тергегенде продукция чыгъарыу кёбейгейди, продуктланы кеси багъаларын учуналдырыргъа, качестволарын пиленгирча мадарла этиледиле.

Кертиди, мюлкленн аслы мысында болгъан ишни ачыкъ кёргюзтюр ючюн къолдан келгенни алмайбыла, отчёт докладланы специалистле, бригадирле, бухгалтерияны ишчилери да тири къатышып жарашдырадыла. Аллай мюлкледе отчёт жыйылыуда кеслери да къуралыулу, эллилени тири къатышыулары бла, критика эм самокритика халда, уллу ишкёллюлюкле бардырыладыла. Юлгюге Совет районну «Сукан суу», «Къызыл Малкъар», Бахсан районну Мусукаев атлы колхозларын, Байсолтанов атлы, «Хабаз» совхозланы эм бир бёлек башха мюлклени келтиргерге боллукъду. Ол мюлкледе озгъан жылда да отчёт жыйылыуда къуралыулу баргъандыла.

Болса да бу магъаналы ишге къалай-алай да болсун деген къарагъан мюлк оноуҳоз эм совхоз производствогъа битеу эл да бирча тири къатышып-келгенмиди?». — деп сорлугъунг келеди аллайлагъа. Ишлерге сюйген уллу производство кючлени бириклинген ара мюлкледе хар заманда да усталыгъына эм хунерлигине кёре иш табарыгъына сёз да жокъду. Алайды да, битеулю жыйылыулада аренда, юйюр эм коллектив подряд амалланы юслеринден сёз да ачыкъ барыргъа керекди: аланы мюлклени болумларына кёре ишни къурауну къайсы амалы тюз эм хайырлы болгъанын эллиле кеслери айтсынла.

Ишни жангыча къурауну бу жууаплы кезиуюнде элли урунганланы алларына уллу борчла салынадыла. Отчёт эм отчёт-айырыу жыйылыулада аланы юслеринден халкъгъа ангылатып айтыргъа керекди.

Ленинни юсюнден эскериуле

«Владимир Ильич Ленинни юсюнден эскериулени» 10-томлугъуну 3-чю тому басмадан чыкъгъанды. Анга озгъан ёмюрню ахырындан биринчи дуния уруш башланнгынчы дери уллу историялы кезиую кёргюзтген мемуарла киредиле. Ала Владимир Ильични соратниклерини, партияны бла къыралны революциялы кюрешни къыйын болумларында В. И. Ленинни башчылыгъы бла ишлеген къуллукъчуларыны, аладан сора да аны современниклерини эскериулеридиле.

Томгъа Ленинге жууукъ адамланы, аны бла бирге ишлеп тургъанла — сталинчи репрессияланы кезиуюнде жоюлгъанла В. А. Антоновну-Овсеенкону, Н. И. Бухаринни, Я. А. Берзинни (Знемелисни), А. К. Воронскийни, Е. Е. Зиновьевни, Л. Б. Каменевни, М. С. Кедровну, И. А. Пятницкийни, М. П. Томскийни, А. Г. Шляпниковну эм башхаланы алгъынгы изданиялада болмагъан эскериулери киргендиле.

«Эскериулени» 3-чю томун Политиздат чыгъаргъанды.

(ТАСС).

СЭВ-ни сессиясыны жыйылыуу ишин бошагъанды

СОФИЯ, 10-чу январда. (ТАСС). Бюгюн тюшден сора Культураны Софияда халкъ дворецинде СЭВ-ни сессиясыны ахыр жыйылыуу болгъанды. Анга Советни къыралларыны делегацияларыны, аладан сора да СФРЮ-ну делегациясыны башчылары эм да сессияны ишине къарагъа келген къыралланы келечилери къатышхандыла.

Итоглагъа кёре протоколгъа къол салынгъанды эм коммюнике къабыл этилгенди.

СЭВ-ни сессиясыны эндиги жыйылыуун Будапештде бардырыргъа оноу этилгенди.

СЭВ-ни сессиясыны 45-чи жыйылыууну ахырында болгарлы правительствону башчысы Г. Атанасов сёлешгенди.

Жууап сёз бла Венгрияны Министрлерини Советини Председатели М. Немет сёлешгенди.

Аны бла СЭВ-ни сессиясыны 45-чи жыйылыуу ишин бошагъанды.

Бир бирге Экономика болушлукъ этиуню Советини сессиясыны 45-чи жыйылыуну бошалыуу бла байламлы Болгарияны башчыларыны анга къатышханланы къонакъгъа алгъандыла. Шуёх халда баргъан къонакъ алыуда СЭВ-ге член болгъан къыралланы делегацияларыны, ол санда Н. И. Рыжковну башчылыгъы бла совет делегация да болгъандыла.

Айырыулагъа хазырлана

Къуралыулукъну эм демократияны жалчытыр ючюн

Айырыу кампанияны биринчи кезиую— РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюу бошалгъанды. Айырыулагъа хазырланыуну озгъан кезиюнде республиканы жер жерлеринде айырыучуланы кёп къалмай барысы да кеслерини политика тириликлерин, бийик ниет сезимлерин кёргюзтгендиле. Ишни жангыча къурауну болумларында кенгден кенг жайыла баргъан демократия эм ачыкълыкъ урунган асламлагъа къырал властха катышыуда да политика эркинликлерин толу хайырланырча онгланы тапдыргъандыла.

Халкъ шёндю Совет властны къайсы тюрлю даражалы органларына да кесини тюз ниетли, терен билимли, къурауччу хунерлери болгъан тири келечилерин айырыргъа итинеди. Бир бёлек жыл мындан алгъа уа айырыу кампанияла бужолгъугъа арталлы да ушамагъанларыш, бир тюрлю къаугъасыз, даулашсыз ётюучюлери биз, алагъа къатыша келген абадан айырыучула, барыбыз да уста билебиз. Ол жылларда «айырыула», «айырыу комиссия», «депутатха кандидат», «Баш Советни депутаты» деген сёзлеге аллай уллу эс бурмаучу эдик. Нек дегенде, ол кезиуде айырыулада сайлау жокъну орнында болгъанды. Бир мандатха жалан да бир адам жазыла эди. Ол себепден хар ким да аны ючюн къол кётюрюп тургъанбыз. Энди уа республиканы Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла 160 айырыу округну 70 процентини хар мандатына 2,3 эм андан да кёп претендент барды. Башхача айтханда, быйылгъы айырыу кампанияны кезиуюнде мандатланы кёбюсюню хар бири ючюн кёп жерде къаты кюреш бардырыллыкъды.

Алайды да, уллу политика магъаналы кампанияны, халкъ властны тюрлю-тюрлю Советлерини депутатларыны жангы корпусун къурауугъа хазырланыуну, кезиуюнде айырыуланы юсюнден Законнга бузукъулукъ этилмез ючюн бек алгъа округ эм участка айырыу комиссияла жууаплыдыла. Бужолгъу къыйын айырыу кампанияны демократиялы, къуралыулу эм айырыуланы юсюнден Законнга тийишлиликде ётдюрюр ючюн къыралыбызны хар жеринде да тюрлю-тюрлю мадарла этиледиле. Бизни республикада да ол ишге аслам эс бурулады. Сёз ючюн, Нальчик шахарны районларында партияны район комитетлерини башламчылыкълары бла биринчи партия организацияланы советлери къуралгъандыла. Аллай советни хар бирини информация-пропаганда арасы барды.

Мен аллай араладан биринде, Нальчикде 23-чю номерли орта школда орналгъан арада, болгъанма. Аны председатели республикалы Граждан Оборонаны штабыны преподаватели, Иван Степанович Павленко бла ушакъ этгенме, араны борчларыны эм ишлерини юслеринден къысха хапар айтырын тилегенме. Ол былай айтханды.

— 3-чю номерли информация-пропаганда ара озгъан жылда декабрни биринчи кюнлеринде къуралгъанды. Битеу бирсилеча, бу информация-пропаганда ара да кесине берилген жерде, КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла 5-чи, 6-чы эм 7-чи номерли Чернышевский, Ватутин эм Байсолтанов айырыу округлада, айырыу кампанияны тийишли даражада бардырыр ючюн айырыучулагъа партияны эм правительствону политикаларын тюз ангылатыргъа керекди. Бу округлада 5 айырыу участка орналгъанын эсге алсакъ, араны къыйын иши болгъаны баямды. Алай аны членлерине округлада орналгъан предприятияланы, организацияланы, учреждениялары урунуу коллективлерини хар жаны бла да онглу, ышанныгылы адамлары айырылгъандыла. Аланы кёбюсю айырыу кампанияны ишине шёндюге дери да къатыша келгендиле. Ол себепден ара кесини ишин къолгъа биринчи кюнден окъуна къаты «алгъанды. Къабыл этилген планнга кёре, айырыучуланы аралырында ушакъла, лекцияла, докладла вопрослагъа жууапланы ингирлери, кинолекторийле бардырыллыкъдыла. Информация-пропаганда араны члени эмина аруугъа къажау кюрешген станцияны врачы А. М. Кармов эм Граждан обороняны штабыны преподаватели И. С. Павленко бир ненча кюн мындан алгъа кеслери ишлеген жерледе айырыучулагъа РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден Законлада жангылыкъланы юслерinden докладла, этгендиле, адамланы кёп тюрлю соруулларына жууап бергендиле. Араны бирси членлери да урунуу коллективледе аллай ушакъла бардырыргъа тынгылы хазырланнгандыла.

Андан тышында да информация-пропаганда ара округ айырыу комиссиялагъа болушады, айырыуланы юсюнден Законну ала къалай сакълагъанларына контроллукъ этеди, ючюнчю округ комиссияны да халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюу бла байламлы ишлерине дайым кёз-къулакъ болуп тургъанды. Эндиге дери алада айырыуланы юсюнден Законнга бузукъулукъ этилгени эсленмегенди. Белгилисича, шёндю айырыу кампанияны экинчи кезиую, халкъ депутатлагъа кандидатланы жазыу, къыстау барады. Бизни араны адамлары округ айырыу комиссиялагъа ол жууаплы ишде къолларындан келгенича, болушлукъ этедиле. Былайда информация-пропаганда араны членлерини, 23-чю номерли орта школну устазы П. Д. Руденкону эм санэпидемстанцияны бёлюмюню таматасы В. Н. Литвиненкону атларын чертип айтыргъа керекбиз. Ала араны ишине бютюн да уллу юлюш къошадыла. Бирсилени тириликлерин бютюн да бийикге кётюрюр мурат бла биз хар гезюрге кюн информация-пропаганда араны членлерин жыйбыз, айырыула бла байламлы проблемаланы юслеринден тынгылы ушакъ бардырабыз, хар адамгъа энчи жумуш буюрабыз.

Сёзсюз, биз айырыу кампанияны къалгъан кезиюнде информация - пропаганда ишибизни андан ары игилендиргерге кюрешириксбиз.

КПСС-ни Ленин райкому бизге айдан бир кере радиомашинаны жиберирге сёз бергенди. Аны къаймагъы хайырланыр ючюн информация-пропаганда текстлени къабарты, малкъар эм орус тилледе тынгылы хазырлауну къайгъысын эте турабыз. Юч округну адамлары жашагъан жерледе ол машина бла айланып, радио берулени къураргъа белгилегенбиз

Бизни пропагандистлерибизни ишлерини къаймагъы жарашдырылгъан план къалай толтурулгъаныча кёре боллукъду, аны дайым эсде тутарыкъбыз, деп бошайды кесини сёзюн 3-чю номерли информация-пропаганда араны председатели И. С. Павленко.

А. МАХИЕВ.

Прохладна районну «Степной» къой совхозу арт жыллада малчылыкъны продуктларын чыгъарыу эм аланы къыралгъа сатыу жаны бла ахшы кёрюмдюле болдуруп келеди. Мында кёп миллетлени келечилери уллу шуёхлукъда, бир бирге билеклик эте урунадыла, ахшы жетишимле болдурадыла.

СУРАТЛАДА: башында — нйнек сауучу Валентина Максименко: тюбюнде — къойчу Юсюп Алиев. Ала эм кёп башхала мюлкню айныгъугъа уллу юлюш къошадыла.

Суратланы З. Батчаев алгъанды.

Жаз башыны сагъышын эте

Тирликни жыйып, кезиулю кюз арты ишлени бошагъанлай сабанланы щошлукъ бийлейди, болса да механизаторла аны бла бирге солуугъа чыкъмайдыла. Жангы тирликге ышаннгылы мурдор къурар ючюн битеу кючлерин салып кюрешедиле: кюзлюклеге къарайдыла, техникагъа ремонт этедиле, тирлик алыуну кёбейтиуге себеплик этерик хар онгдан хыйсап этедиле. Прохладна районну оноучулары къыш айлада техникагъа ремонт этиу къалай баргъанына дайым сакъ болуучудула. Алгъаракъылада районну мюлкленни бла инженерлерини жыйылыулары болгъан эди. Сёз эл мюлк техника жаз башы сабан ишлеге къаллай хазырлыкъда болгъанына юсюнден баргъанды. Ары дери уа район комиссия, битеу колхозлагъа бла совхозлагъа айланып чыгъып, алада хал бла шагъырейленнген эди. Комиссияны членлери «Степной» къой совхозда хал бирсиледен ахшы болгъанын бирча чертгендиле. Алай техниканы толу хазырлыкъгъа жетдирир ючюн бу совхозну инженер службасына да алыкъа кёп иш тамамларгъа керекди.

Техниканы сакълау, анга ремонт этиуню графикге кёре бардырыу жаны бла кемчиликле Калинин атлы, Жук атлы колхозлада да тюбегендиле. Алай битеу бирден алгъанда, атлары айтылгъан мюлкледе, «Хорлау», «Прасвет» колхозлада, «Прохладна» къумалы совхозда ремонтчула бирсиледен эсе тири болгъанларын, игирен къармашханларын белгилерчады.

Районну ремонтчуларыны быйылгъы борчлары уллудула. 1-чи февралгъа алагъа урлукъ себиучю эм жер жараштырыучу битеу техникагъа ремонт этип бошаргъа керекди. Жаз башы сабан ишле башланырдан эки ыйыкъ алагъа битеу тракторланы 94 процентин хазырлыкъны тизгинине салыргъа деген борч да тынчларындан тюйюлдю. Мал ашла хазырлаучу, мирзеу жыйыучу комбайнланы, суу чачдырыучу аггрегатланы ремонт этиу болжаллары да бек къысхадыла. Алай ремонт этиуге тынгылы хазырланнган мюлкледе ол болжалладан къоркъмайдыла, аны къой, ишлерин графикден алгъа окъуна бардырадыла.

Жарсыугъа, ишге чырмау салгъан кемчиликле да аз тюйюлдюле. Запас керекле, ремонт материалла жетишмейдиле. Бир-бир бригадалада ремонтчула ачыкъ жерледе ишлейдиле. Желден, суучкдан сакъланырча болжаллы халда баш сугъарча бир ышыкъ ишлерге полиэтилен плёнка да табылмайды. Ол эм алача башха затланы юсюнден ремонтну жууаплылыгъын боюнларына алгъанла дайым къайгъырып туругъа тийишлидиле.

А. ОРУСБИЕВ.

Советле эм заман

КЁП ИШ ЭТИЛГЕНДИ

Озгъан жыл Советлени ишинде кёп огъурлу, хайырлы тюрленюле болгъандыла. Ала, бир сёз бла айтханда, Советлени халкъ бла, урунганла бла байламлыкъларын кючлеуге, аланы жашау кюлайларын игилендириуге, эркинликлерин кенгертиуге себеплик этгендиле. Былтыр республиканы Баш Советини тёрт сессиясы болгъанды. Алада социально-экономика айныуну баш магъаналы вопросларына къаралгъанды. Табигъатны къоруулауну, социалист законлукъну кючлеуню проблемаларына эм башхалагъа Баш Совет уллу эс бургъанды. Баш Советни сессияларында битеу да 75 адам сёлешгенди. Ала 186 предложение эм эскертиу бергендиле. Критика эскертиуле эм предложенияла бир журукъгъа келтирилип, къараргъа эм тийишли мадарла этерге деп, Министрлени Советине заманында берилип тургъандыла.

КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну жыйылыуларында 1989 жылда 180-ден аслам вопрос сюзюлгенди. Аланы кёбюсю республиканы къырал жашауун баш магъаналы ишлери бла байламлыдыла.

Баш Советни, аны Президиумуну эм дайым комиссияларыны ишлеринде баш жерни республиканы экономика эм социальный айныуна башчылыкъ этиую вопрослары аладыла. Экономиканы игилендириуге, аны социальный жанын кючлендириуге, халкъгъа керекли товарланы чыгъарыугъа энчи эс бурулады. Алай бла халкъгъа керекли товарланы чыгъарыу 11,3 процентге, розница товар сатыу да алдай бирге ёсгендиле. Халкъгъа 155,4 миллион сом базасы жумуш этилгенди не да 11 айны ичинде ёсюую ёлчеми 110,9 процент болгъанды.

«Жашау журт—2000» деген республиканы целевой программа жашауда бардырылады. Ара къырал капитал салылманы эм предприятияланы фондларыны ырыскысыны эсебинден битеу жерлери 106,4 минг квадрат метр болгъан жашау юйле хайырланыргъа берилгендиле. Республикада промышленность продукция чыгъарыуну ёлчеми аны алында жылны ол кезиую бла тенглешдиргенде 3,1 процентге ёсгенди эм 1989 жылны 1-чи декабрине 1587,8 миллион сомгъа жеткенди.

Файда алыу жаны бла план артыгъы бла толгъанды. Планда тышында 22,9 миллион сом файда алынгъанды.

Агропромышленность комплексни ёлкелерин айныту мирзеу сатыу жаны бла къырал заказны артыгъы бла толтургъгъа эм аны аллында жыл бла тенглешдиргенде былтыр эт сатыуну 7,6 процентге, сют сатыуну 9,7 процентге кёбейтирге онг бергенди.

Аны бла бирге Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Совети, аны Президиуму эм дайым комиссиялары республиканы халкъ мюлкюн айнытыуда иги кесек немчиликле болгъанларын, адамланы аш-азыкъ товарла бла жалчытыуну проблемаларыуа акъырын тамамланиганларын кёп кере белгилегендиле.

Къабарты - Малкъар АССР-ни Баш Советини он ючюнчю сессиясы «КПСС-ни XXVII съездини эм XIX Биутеусоюз партия конференцияны излемлерине тийишлиликде Къабарты-Малкъар АССР-де табигъатны къоруулауну игилендириу жаны бла мадарланы юсюнден» эм «Право сакълаучу эм башха къырал органланы, жамауат организацияланы право низамны кючлендириую, гражданланы эркинликлерин эм законлу сейирлерин сакълауну юсюнден совет законланы излемлерин толтруу жаны бла ишлерини юсюнден» вопрослагъа къарагъанды. Республиканы баш властыны баш органыны сессиясы республикада экологияны болумну игилендириую жолларын белгилегенди. Экинчи вопросну юсюнден сессия право низамны, гражданланы эркинликлерин эм законлу сейирлерин сакълауну кючлендириу ишде болгъан онгланы толу хайырланыргъа кереклисин чертгенди.

Республиканы Баш Совети эм аны органлары ишни жангыча къурауну болумларында правительстону эм жер жерли Советлени ишлерине энчи эс бургъандыла.

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини он тёртюнчю сессиясында республиканы Министрлерини Советини ишни жангыча къурауну болумларында ишини юсюнден отчёту сюзюлгенди. Сессия Министрлени Совети халкъ мюлкге башчылыкъ этиую структурасын игилендириуге иги кесек ючу салгъаныны белгилегенди. КъМАССР-ни 13 министерствосу бла ведомствосу кетерилгендиле не да тюрлендирилгендиле. Башчылыкъ этген аппарат 1030 адамгъа не да 20 процентге азайгъанды. Саудукъ сакълаугъа, халкъгъа билим бериуге эм культургъа башчылыкъ этиую жангы, биригдирилген органлары къуралгъандыла. XII бешжылыкъда республиканы экономика ючюю ёсгени белгиленгенди. Ол кезиую ичинде обществолу продукт битеу да 14,7 процентге кёбейгенди. Халкъ мюлкню ырыскытехника мурдорун кючлендириуге, жашау юйле, социально-культура объектле эм башха затла ишлеуге 1,1 миллиард сом капитал салымла бёлюнгендиле. Бу бешжыллыкъда орта эсеп бла жылгъа продукция чыгъарыу 12 процентге ёсгенди. Аны бла бирге Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Совети республиканы Министрлерини Совети кесини ишин тюрлендириуде, жангы экономика амалланы хайырланыуда ишни кереклисича тири бардырмагъаныны чертгенди.

Республиканы экономикасын тамыры бла тюрлендириую магъанасын белгилеп, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Совети КъМАССР-ни Министрлерини Советине 1991 жылны 1-чи январындан башлап, республиканы территориялы мюлк расчётха эм кеси кесин ахча бла жалчытыугъа кёчюрюуге хазырлауну программасын жарашдырыргъа буюргъанды.

Озгъан жылда Баш Совет, аны Президиуму эм дайым комиссиялары законла жарашдырыу ишге да уллу магъана бергендиле. Бу жаны бла аллай ишлеге «КъМАССР-ни Конституциясыны (Баш Законуну) тюрлениулерини эм кюшакъларыны юсюнден», «КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айрыуланы юсюнден» КъМАССР-ни законларын жарашдырыуну эм кабыл этиую санаргъа боллукъду.

Законланы проектлерин битеу халкъ сюзюу бла биргеБаш Советни дайым комиссияларында, республиканы Баш Совети къуратхан ишчи комиссиялада бла къауумлада аланы хар жаны бла да тап жарашдырыу бардырыгъанды. Законланы проектлерини юсюнден республиканы Баш Советини Президиумуна, халкъ депутатланы жер жерли Советлерини толтруучу комитетлерине, басмагъа берилген предложенияла эм эскертиуле бир журукъгъа келтирилип, законодательный предложениланы комиссиясына жиберилгенди эдиле. Ол алагъа башха комиссияла бла бирге заманында къаранг тургъанды. Сюзюуню кезиуюнде битеу да 500-ден аслам предложение эм эскертиу берилгенди. Республиканы Баш Советини Президиумуну жыйылыуларында ол законопроектлеге юч кере къаралгъанды. Бир журукъгъа келтирилген материал Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини он бешинчи сессиясында сюзюлгенди. Сессия ол законланы къабыл этгенди.

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Совети 1990 жылда 4-чю мартда КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын эм халкъ депутатланы жер жерли Советлерини халкъ депутатларын айырыуланы тохташдыргъанды.

Баш Советни он алтынчы сессиясында республиканы 1990 жылда экономика эм социальный айнытыуну Къырал планы эм Къырал бюджети къабыл этилгендиле.

Президиум сессияланы араларында кезиуде Баш Советни ишин къурауну игилендирирге итинггенди. Сессияны ишин толусунлай телевидение бла бериу тёреге айлана башлагъанды, депутатланы тириликлери кётюрюлгенди, оноучу къуллукъчулагъа депутат сурамны саны кёбейгенди. Президиум Баш Совет къабыл этген бегимлени эм кеснни оноуларыны толуулырына контроль этиу жаны бла ишни кючлендиргенди. Контроль этиую вопрослары Баш Советни Президиумуну къарауурна терк-терк салынадыла.

Баш Совет, аны Президиуму эм дайым комиссиялары айрыучуланы наказларына дайым да эс бургъанлай турадыла. Ала къалай тола баргъанларын Баш Совет, аны Президиуму контрольда тутадыла. СССР-ни, РСФСР-ни эм Къабарты - Малкъар АССР-ни Баш Советлерини он биринчи чакъырылыуну депутатларына берилген 292 наказдан 263-сю толтурулгъанды.

Озгъан жылда Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумунда приёмда 279 адам болгъанды, ары 280 письмо келгенди. Битеу вопросланы юслеринден гражданла тынгылы жуупла алгъандыла, законлу излемлени бир бёлеги тамамланганды, адамланы тарыгъыуларын туудургъан сыятауланы кетериу жаны бла мадарла этилгендиле.

Бусагъатда Баш Совет эм аны органлары РСФСР-ни халкъ депутатларын, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыулагъа хазырланыугъа уллу эс бурадыла.

Айхай да, быйыл республиканы Баш Советини, халкъ депутатланы жер жерли Советлерини ишлери озгъан жылдан эсе иги кёп эм ауур боллугъу балмды. Ишни жангыча къурау, жангырыу, къыралда социальное политика болум аны кёргюзтюп турадыла. Жангы айырылгъан депутатла, жангыдан къуралгъан Советле заманнга кёре ишлерле, белгиленген ишлени алгъындан эсе тынгылы этерле деп ийнанабыз.

Комсомол жашаудан

Къайгъырыулукъ, болушлукъ да керекдиле

Кертисин айтсакъ, цех комсомол организациялада болуп озгъан отчёт-айырыу кампанияны итогларыны юсюнден айтмай къояргъа эди акъылым. Бу жол да ала, алгъын болуучусуча, сансыз ётерле да кетерле деген оюмум болгъанды. Секретарла отчётла-айырыула къайда къалай баргъанларын санарла, соруулагъа жууапла берирле да аны бла иш бошалыр деп тура эдим.

Алай Тырнауузда вольфрам-молибден комбинатны парткомуну бюросуну мындан алда болгъан жыйылыуунда сёз башха тюрлю баргъанды. Анда комсомолну бла партияны, цехлени оноучуларыны араларында байламлыкъгъа айырып уллу эс бурулгъанды.

Быллай бир шартны юсюнден айтайыкъ. Кёп жерледе, ол санда магъданны ачыкъ амал бла къазгъан рудникде, геолог-разведка экспедицияда, ремонт-механика цехде, жашау-коммунальный управленияда, энергоцехде мюлк оноучула, партия организацияланы секретарлары отчёт-айырыу комсомол жыйылыугъа барыуну керекли ишге санамагъандыла. Аладан битеу комбинатны комсомол организациясыны конференциясына бек азы къатышханды. ВЛКСМ-ни комитетини секретары Берт Гызыев а аланы заманында чакъыргъан эди. Ол угъай, хар бирине жазып къагъытла жиберилгендиле. Аллай уллу кёллюлюкге къалай къараргъа боллукъду? Баям, быллай оюм тюз болур: аланы комсомол бла ишлери жокъду. Алай эсе уа ала жаш тёлю бла, комсомолчула бла байламлыкъны ишин не хазна этсинле.

Арт кезиуде тамата тёлюню бир бирлери бусагъатда комсомол алгъынча ёткюр, жигер тюйюлдю, бизни заманда уа къалай болуучу эди дерге бек сюедиле. Заман тюрленгенин ала унутхан этедиле. Шёндюгю жаш тёпю 40-чы жылланы комсомолчулары кёрген кыйынлыкъланы сынамайды, не да ала тынг жерлени нелемейдиле. Байкал-Амур темир жолну ишлемейди. Алай бусагъатда жаш адамла къарыуларын сынарча ишле аз тюйюлдюле. Ала кеслерине жетген ишни эталмайдыла деп ким айтырыкъды. Аны алайлыгъыны магъданчыланы шахарыны жашауунда да кёрюрге боллукъду. Сёз ючюн, вольфрам-молибден комбинатны хар цехинде да жаш адам кёпдю. Ала урунуу коллективлеге терк юйюрсюнюр, кеслерини фахмуларын, къарыуларын не къадар терк кёргюзте башлар ючюн болушлукъ, къайгъырыулукъ кереклисин ангыларгъа керекди. Ол жаны бла уа комсомол организацияны къолундан кёп зат келликди. Алай этер ючюн а анга да болушургъа, ийнаныргъа, эс тапдырыргъа тийишлиди.

Жашауда уа алай боламыды? Магъданны ачыкъ амал бла къазгъан рудникни комсомол комитети кесини жаш тёлю клубун къураргъа деген башламчылыкъ этген эди. Ол анда жаш тёлю ишден бош заманда солурча ингирле, концертле бардырыргъа, мастерскойла, видеосалон ачаргъа кезлегенди. Аны дагъыда бир мураты уа адамлагъа ахча бла жашау жумушла этиу болгъанды. Аны уа къаллай бир хайыры барды рудникге, шахарчылагъа да. Комсомолчула счёт да ачадыла, керекли аппаратура да жыйыпдырадыла. Ишаны бла тохтап къалады. Шахарда клуб ишлерге жер табылмайды. Тюзю уа ол зат бла кюрешген адам бодмагъанды.

Аны юсюнден айта келгенде, магъданны ачыкъ амал бла къазгъан рудникни комсомод

бла тенглешдиргенде 3,1 процентге ёсгенди эм 1989 жылны 1-чи декабриде 1587,8 миллион сомгъа жетгенди.

Файда алыу жаны бла план артыгъы бла толгъанды. Пландан тышында 22,9 миллион сом файда алынганды.

Агропромышленность комплексни бёлюмлёрюн айтыуну мирзеу сатыу жаны бла къырал заказлы артыгъы бла толтургъа эм аны аллында жыл бла тенглешдиргенде бытыр эт сатыуну 7,6 процентге, сют сатыуну 9,7 процентге кёбейтирге онг бергенди.

Аны бла бирге Къабартыбардырылгъанды. Законланы проектлерини Баш Советини Президиумуна, халкъ депутатланы жер жерли Советлерини толтыруучу комитетлерине, басмагъа берилген предложенияла эм эскертиуле бир жорукъгъа келтирилип, законодательный предположенияланы комиссиясына жиберилген эдиле. Ол алагъа башха комиссияла бла бирге заманында къарап тургъанды. Сюзюуню кезиуюнде битеу да 500-ден аслам предложение эм эскертиу берилгенди. Республиканы Баш Советини Президиумуну жыйылыуларында ол отчету сюзюлгенди.

Министрлени Совети халкъ мюлкге башчылыкъ этиую структурасыя ингилендиргенге иги кесек юч салгъаныя белгилегенди. КъМАССР-ни 13 министерствосу бла ведомствосу кетерилгендиле не да тюрлендирилгендиле. Башчылыкъ этген аппарат 1030 адамгъа не да 20 процентге азайгъанды. Саулукъ сакълаугъа, халкъгъа билим бериуге эм культургъа башчылыкъ этиую жангы, биригиндирген органлары къуралгъандыла. XII бешжылыкъда республиканы экономика юсюю ёсгеня белгиленгенди. Ол кезиую ичинде обществолу продукт битеу эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыуларгъа хазырланыугъа уллу эс бурадыла.

Айхай да, быйыл республиканы Баш Советини, халкъ депутатланы жер жерли Советлерини ишлери озгъан жылдан эсе иги кёп эм ауур боллугъу балмды. Ишни жангыча къурау, жангы рыу, къыралда социально политика болум аны кёргюзтюп турадыла. Жангы айырылгъан депутатла, жангы дан къуралгъан Советле заманнга кёре ишлерле, белгиленнген ишлени алгъындан эсе тыгъылы этерле деп нинанабыз.

польтлу аппаратура заводунда иги биледиле. Ала уллу усталыкъларыя бла айырмалыдыла, предприятияны ичинде бардырылгъан социалист эришиуде ал тизгинде болгъанладан бирлеридиле.

Суратны З. Батчаев алгъанды.

Алчы технологияны мурдорунда

Халкъны жашау жумушларын жалчытхан предприятияланы асламысында юс эм аякъ киимлеге, юй жашауда хайырланылгъан техникагъа ремонт этиуюле, киимлени тазалаучула, ювелирле, сагъатчыла эм башхаларды да тар отоулада 20—30 жылны ичинде алышындырылмай тургъан эски оборудование бла ишлегенлерин кёребиз. Эл жерледе ишлеген аллай предприятиялада уа хал бютюн да осалды. Аланы кёбюсю оборудование орнатыргъа жарамагъан, адамла ремонтха келтирген затланы салыргъа жер болмагъан эски мёкямлада орналгъандыла.

Аллай болумлада ишлеу адамланы харкюнлюк жумушларын тындыргъан сферараны айтыуугъа чырмау болады. Аны къой, тынгылы ремонт этерге, адамланы заказларын заманында толтургъа онг болмайды. Аны себепли бу сферада ишлегенлеге халкъдан кёп тырман эшитирге тюшеди.

Ол затланы эсге алып, республиканы партия эм совет органлары Нальчикде жашау жумушланы жалчытхан уллу предприятияны ишлерге оноу этгендиле. Бир бирлерине къошулгъан эки уллу корпусдан къуралгъан аллай предприятияны къурулушу быйыл башланырыкъды. Ол хайырланыргъа берилсе, мында жашау жумушланы жалчытыу индустрия мурдоргъа салынырыкъды. Анда бек хайырлы ишлеген ата журтлу эм тыш къыралды оборудование орнатыллыкъды.

Аны корпусларындан бириндe радио эм телеаппаратурагъа, башхасында телевизорлагъа, холодильниклеге, быстыр жууучу машиналагъа, пылесослагъа ремонт этерикдиле. Цехлени, участкаланы специализациялау, автоматиканы, контроль-эсеплеучю приборланы хайырланыу ремонт ишлени шёндюгю технологияны мурдорунда бардырыргъа болушурукъду.

Бизни корр.

Жангы жылда—жангы чеклеге

Терк районну малчыларыны ахшы ишлерини юсюнден газетни бетлеринде озгъан жылда иги кесек материал басмаланнганды. Аслам эс алчы коллективлеге, аренда, башха алчы амалла бла ишлегенлеге берилгенди. Алгъаракълада районну малчылары бизни энтда да бир кере къууандыргъандыла: малчылыкъны продуктларын сатыуда жыллыкъ планланы район иги кесек артыгъы бла толтургъанды. Сёз ючюн, жумуртхала сатыуну планы 122 процентге тамамланнганды. Сютден, этден да пландан тышында сатылгъаны 9 процент болады. Къойчула да, озгъан жылдан эсе аслам жюн алып, жыллыкъ борчларын жетишимли толтургъандыла.

Былайда ахшы ишлеген бир къауум малчы коллективлени атларын энчи белгилерчады. Сёз ючюн, «Терек» совхозну этли малчылыкъда урунган тууарчылары эт сатыуда кёп къалмай эки жылны планын тамамлагъандыла. «Россия», «Жаны Малкъар» совхозланы, «Родина» колхозну малчылары да биринчилени санында барадыла.

Сют-товар фермаланы юслеринден айтханда да районну бирсилеге юлгюге келтирирге боллукъду. Хар ийнекден алынгган хайыргъа кёре районну мюлкюни борчларындан бирсиледен алгъа «къутулгъандыла». Алай бла сют сатыуну ёлчеми да ёсгенди. Бир мюлк болмаса, битеу колхозла, совхозла да ол жаны бла планларын артыгъы бла толтургъандыла.

Жюн сатыуда уа районда «Терек» совхозгъа бла Ординикидзе атлы колхозгъа жеталгъан болмагъанды. Ала экилери да ол жаны бла планларын 135 процентге толтургъандыла. Ленин атлы колхозну, «Сынау» мюлкню къойчулары да пландан тышында иги кесек жюн сатхандыла.

Жетишимле бардыла, алай районну малчылары аланы ахыр чекге санамайдыла. Ала, битеу кючлерин салып ишлей, быйыл бютюн жангы бийиклеге жетерге мурат этедиле.

Бизни корр.

РСФСР-ни автоном республикаларында, областларында эм округларында

ФАЙДАНЫ БИР КЕСЕГИН — МЕДИЦИНАГЪА

Дагъыстанда Туризм эм экскурсияла жаны бла область советни бла туризмни швейцариялы федерациясыны араларында эки жанына да хайыры тиерча болумлада келишим этилгенди. Тыш къыраллы организация бу республикагъа эс бургъаны бошдан тюйюлдю. Кавказ тауланы этеклеринде эм Каспий тенгизни жагъаларында адамлагъа солургъа аламат тап жерле къурагъа онг барды.

Быйыл Швейцариядан келген биринчи къонакъла май айда «Прибой» турбазада солурукъдула. База тенгизни къатында Избербаш шахарда орналгъанды. Жай сезонну кезиуюнде уа анда Швейцариядан келген туристледен битеу да 240 адам солурукъду. Этилген келишимге кёре, путёвканы багъасыны тёртден бири валюта бла тёленирикди. Ол ахчагъа Дагъыстанны клиникаларына медицина оборудование, бир кере хайырланылыучу шприцле сатып аллыкъдыла. Андан сора да, тыш къыраллы партнёрла мында компьютер класс ачаргъа борч алгъандыла.

Г. ШАМОВ,
ТАСС-ны корр.

100-ЖЫЛЛЫКЪ КЪАРТНЫ МУРАТЫ

Тувада Сосновка деген элде жашагъан Исаак Ивановну анга жюз жыл болгъаны бла алгъышларгъа келген жууукъларын гитче къонакъ юйге сыйындырыргъа бек къыйын эди. Сибирде жашагъан къартны 13 сабийи, 25 туудугъу барды. Туудукъланы кесларини сабийлери да 36 боладыла.

Исаак алыкъа эсин аз да тас этмегенди. Жаш заманында кёрген затларыны юсюнден ол бюгюн болгъан ишлени юслеринденча хапар айтады. Ветерани уа эсге тюшюрюрча кёп заты барды. Ол 1914 жылда Германия бла урушха къатышханды, Сибирде Щетинкин эм Кравченко башчылыкъ этген партизан аскерни къауумунда генерал Бакични бандаларыны бла сермешгенди, 1930 жылда колхозгъа элде биринчи болуп киргенди, 1941 жылда жашларын урушха ашыргъанды...

Ёмюрюнг узакъ болгъаныя не бла ангылатыргъа боллукъса, деп соргъанларында, ол былай айтханды:

— Туугъанлы да элде жашап келеме, — таза хауада. Ишден бир заманда да эрикмегенме. Ёмюрюмде тютюнню аузума салмагъанма. Кертисин айтсам, араңъы ичгенме. Алай байрам кюнледен башха бир заманда да ичмегенме. Шёндю да ауруп къыйнагъан жерим жокъду.

Исаак Ивановну бир мураты барды: ол он тогъузунчу ёмюрде туугъанды, шёндю жыйырманчы ёмюр бошала турады. Жыйырма биринчи ёмюрню кёрюрге сюеди. Ол къаллай боллугъун?

В. КРИВДИК,
ТАСС-ны корр.

ЮИЮРЛЕРИ БЛА БИРГЕ

Север Осетияда солуу кюнню республикалы клубу эм Туризм эм да экскурсияла жаны бла совет Ординикидзеде жашагъанланы барысын да «Альпийская лыжня» деген байрамгъа къатышыргъа чакъыргъандыла.

Быйылгъы къыш спортну къыш тюрлюлерин сюйгенлени къууандыргъанды. Таулада жаугъан терен къар, ёзен жерлеге да жетип, аланы акъ жамычы бла жапханча этгенди. Мингле бла шахарчыла юйюрлери бла бирге Суарком ауузгъа келгендиле. Бу жерли промышленность предприятияла анда агъач юйчюкледен шахарчыкъ ишлегендиле.

Профсоюзланы Север Осетияны тауларында орналгъан солуу базаларында, профилакторийлеринде ыйыкюнледе он мингге дери адам солуйду. Ала анда прокат пунктладан спорт инвентарь, лыжала, башха тюрлю керекли затларын аладыла. Автоном республиканы промышленность предприятияларыны социальный айныу жаны бла планларында баш жерни урунганланы саулукъларыны юсюнден къайгъыруу алады. Аланы ахчаларына Север Осетияда 50-ден артыкъ солуу база эм саулукъну ингилендириую шахарчыкъ ишленнгенди.

В. ШАНАЕВ,
ТАСС-ны корр.

ТАМАШАЛЫКЪ ЗАТ

Бурятияда Гусиное озеро деген элде окъугъан школчула бузулгъан будда монастырни ичинде чабып баргъан бууланы суратыча ишлениген бир аламат зат тапхандыла. Аны узунлугъу юч метрге жете кетеди. Автоном республиканы алимлери, ол хапарны эшитгенле, терк окъуна ары баргъандыла. Ала ол археология памятник бизни эрагъа дери VI—XIII ёмюрледе ишленнгенин тохташдыргъандыла.

Ташдан ишленнген ол аламат сурат Акъ атны жылында табылгъаны тап болгъанды. Будда байрамланы кюнлеринде анга атланы тагъып болгъандыла. Ол атла бла байрамгъа «атлыла-аллахла» да келедиле деп, алай санап болгъандыла.

— Озгъан ёмюрде Забайкальеде айланнган алимле хазна къалмай барысы да кесларини жол тефтерлеринде буу суратча ишленнген ат тагъыучуну юсюнден сагъынадыла, алай артдан артха уа ол унутулгъанды. Бир заманда аны академик А. Окладников да излегенди, — дегенди «Бурятпроектреставрация» биригиую къуллукъчусу И. Васильева. — Вулкан туфдан ишленнген ол тамашалыкъ зат, жарсыугъа, сынып алты кесек болгъанды, аны жалгъашдырыр эм жангыртыр ючюн къыйын салыргъа тюшеридик.

А. СОТНИКОВ,
ТАСС-ны корр.

СССР-де иеликни юсюнден Законну проектин сюзебиз

ИЕЛИК ЭМ КЕСИ АЛЛЫНА ОНОУ ЭТИУ

Мюлкге иеликни тюз тохташдырыу бизни обществода ишни жангыча къурауну, социализмни жангыртыуну баш жолларындан бириди. Аны бла байламлы щёндю специалистлени, халкъ асламланы эслери СССР-де иеликни юсюнден Законну проектин сюзюуге бурулупду. СССР-ни Баш Советинде ол проект терен сюзюлгенди. Аны бла бирге, чертирге кереклиси, дагъыда юч проект халкъны сюзюуюне деп басмаланыргъа оноу этилгени ачыкълыкъны бла демократизациялауну шартларыдыла.

СССР-ни Баш Совети къабыл этген Законну проектинден сора да Литва ССР эм Баш Советни Экологияны вопросларыжаны бла комитети жарашдырыгъан законлаиы проектлери халкъны сюзюуюне чыгъарылгъандыла. Биз, автоном республикада жашагъанла, автоном къуралыуладан СССР-ни халкъ депутатлары сюзюуге чыгъаргъан СССР-де иеликни юсюнден Законну проектине бютюн уллу эс бурургъа тийишлибиз.

Кёп жылланы ичинде биз къыралыбызда СССР-ни Баш Законунда (Конституцияда) иеликни юсюнден жорукъладан тышында башха тюрлю амал хайырланылмазлыкъ сунуп тургъанбыз. Алай, жашау кёргюзтеничa, ишни жангычa къурауну заманында мюлк жюрютюуню жангы формалары хайырланылыргъа керек болуп турадыла.

Шёндюге дери иеликни баш формаларына къырал эм колхоз-кооператив мюлкню санап тургъан эсек, арт кезиуде жамауат организацияланы мюлк жюрютюрге эркинликлерин да белгилеп башлагъанбыз. Законну проекти ол формаланы урунуу жолдективлени, урунганланы ассоциацияларыны, кооперативлени, акционер обществоланы, жамауат организацияланы эм урунганланы башха тюрлю бирикиулерини мюлклеринеча къарайды. СССР-ни гражданларыны мюлклерини тюрлю-тюрлю формалары да айныйбарадыла. Арт заманнга дери ёлгъан адам хайырланган эчи затла бла ченлеиип тургъан эселе, Законну проектинде уа гражданланы эркинликлеринде производство керекленни боллугъу чертиледи.

Былайда биз ангылагъандан, проектни авторлары чертин айтмагъаныбызгъа, сёз уугъу эчи мюлкдени юсюнден барады эм Законну проекти биреуге башха адамны къыйыны бла жашау этерге эркинлик берилмегенни деп ангылатмайды. Халкъ мюлкню бёлюмлеринде иелик жаны бла тюрлю-тюрлю ошла берилгенни эчи чертирге тийишлиди. Ну вопроса проектни авторлары регионланы бла республикаланы мюлклерини юсюнден сёзлерин къошакъ халда ачча алады, акцияла келтирген хайыр а къыйын салыш алынганнга саналмайды. Былайда мен проектде багъалы къагъытланы юсюнден статьяны тюрлендириую излемейме. Жалан да ол шартланы ачыкълап, мындан арысында проектни статьялары бир бирлерине чюйре келишгенлерин кёргюзтюрге сюеме, аладан оюм этилсе тюз болур деймеме.

Сора, асламлы информацияны органларында акцияла бла башха багъалы къагъытланы юсюнден къууаныш айта эсек, ала киши къыйыны бла жашау этерге жол ачханларын унутургъа керек тюйюлбюз. СССР-де иеликни юсюнден Законну проектинде дагъыда тюбеген чюйреликлени юсюнден тынгылы айтыргъа онг болмагъаны себепли, автоном республикалада иеликни кенгертиую юсюнден статьялагъа эс-бурайыкъ.

Белгилисича, кеси кесин ахча бла жалчытыуну, самоокупаемостну болумларында автоном республикалагъа социально-экономика айныгыуну терклендирир ючюн мюлкге иелик этген эркинликлерин кенгертирге керекди. Законну проектине бу жаны бла алып къарасакъ, автоном къуралыуланы союз республикала бла тенглери болмагъаны ачыкъланады.

Законну проектинде иелик эркинликле союз республикалагъа бериледиле. Сёз ючюн, элде энчи мюлклени ырысхыларын, башха керекларин тохташдырыуну юсюнден айтайыкъ. Проект бу вопросла эркинликни жалан да союз республикалагъа береди (12-чи статья). Предприятияланы баш эм оборот фондларын, башха ырысхыларын хайырланыуда болум да алайды (27-чи статья). Союз эм автоном республикаланы керек болгъанда мюлк иеледен ырысхыны сыйырыуда эркинликлери да башхадыла. Союз республика къыралны эм жамауатны сейирлеринде ырысхыны сыйырыуну жончыларын тохтатырады, ол сыйырыудан тюшген хатаны къайтарады. Автоном республикалагъа алай эркинлик берилмейди (34-чю статья), биз акъыл этгенден, аны ангылагъан къыйыныды.

...ланыгъа, законну проекти ол формаланы урунгу коллективлени, урунганланы ассоциацияларыны, кооперативлени, акционер обществоланы, жамауат организацияланы эм урунганланы башха тюрлю бирингулерини мюлклеринеча къарайды. СССР-ни гражданларыны мюлклерини тюрлю-тюрлю формалары да айныбарадыла. Арт заманнга дери ала адам хайырланиган энчи затла бла чекленип тургъан эселе. Законну проектинде уа гражданланы эркинликлеринде производство кереклени боллугъу чертиледи.

Былайда биз ангылагъандан, проектни авторлары чертип айтмагъанлыкъгъа, сёз уякъ энчи мюлкленi юсюнден барады эм Законну проекти биреуге башха адамны къыйыны бла жашау этерге эркинлик бермейди. Бу болум бек магъаналыды, нек дегенде, биреу производствогъа ие болса, анга башха адамны къыйыны бла жашау этерге жол ачылады. Жарсыугъа, проектде производство гражданла кесларини иеликлеринде хайырланыуну юсюйден шарт чертилип айтылмайды.

Проектни бир жеринде неликни кеси аллына бардырыуну юсюнден айтылады. Башчача айтханда, энчи неликни жюрютгенге производство кереклени иесине жалгъа ишчиле тутаргъа эркинлик берилмейди (9-чу статья). Андан сора, болушлукъчу, энчи эм башха тюрлю неликде производство кереклеге ие болууну юсюнден айтылады эм «башха тюрлю мюлк жюрютюу» дегенде производство керекле къалай хайырланыргъа боллукъларыны иги ангылашынмайды (10-чу статья).

Жарсыугъа, проектде былай бир бирге чюйре келишген статьяла кёпдюле. Дагъыда аллай бир затны юсюнден айтайыкъ. Бусагъатда акцияла эм башха тюрлю багъалы къагытла кенг хайырланылып башланганлыла эм ала неларине кёп ахча тюшюредиле. Аны юсюнден Законну проектинде айтылады (18-чи статья). Аны бла байламлы биллай соруу тууады — акцияла келтирген хайыр къыйыи салып алыниганнга саналамыды? Сёзсюз, ол хайыр къыйын салмай алынады эм былайда киши къыйыны бла жашау этиу жокъду дерча тюйюлдю. Акцияланы эм башха багъалы къагытланы сатып алыргъа хар кимни да бирча онгу жокъду эм аллай оиглары болгъанла бирсилени къыйыларын хайырланырыкъдыла.

Кесини иши ючюн алам иш хакъ, саугъа, ишни тыгылы тамамлагъаны ючюн ...

...ланыгъа бередиле (12-чи статья). Предприятияланы баш эм оборот фондларын, башха ырысхыларын хайырланыуда болум да алайды (27-чи статья). Союз эм автоном республикаланы керек болгъанда мюлк иеледен ырысхыны сыйырыуда эркинликлери да башхадыла. Союз республика къралны эм жамауатны сейирлеринде ырысхыны сыйырыуну жорукъларын тохтатырадыла, ол сыйырыудан тюшген хатаны къайтарады. Автоном республикалагъа аллай эркинлик берилмейди (34-чю статья), биз акъыл этгенден, аны ангылагъан къыйыныды.

Халкъ мюлкню бёлюмлерине иелик жаны бла тюрлю-тюрлю онгла берилгенин энчи чертирге тийишлиди. Бу вопроса проектни авторлары регионланы бла республикаланы мюлк расчётха эм кесларя иеслерине оноу этиуге кёчюулерини принципларине келишмеген затланы жазадыла.

Проектни 25-чи статьясыны 1-чи пунктунда союз республиканы оноуларына алагъа суверенитет, мюлк жюрютюню эркинлик берген эм социально-экономика айныуларына себеплик этерик промышленностда, къурулушда, предприятияла комплекслде, транспорт, халкъны культура эм история байлыкъларыны, республикалы бюджет, банкла эм башха ырысхы бериледиле. Автоном къуралыуларгъа уа проектде (25-чи статья, 2-чи пункт) аланы «суверенитетлерини жалчытхан» мюлкге иелик берилмейди.

Автоном республикалагъа мюлкге иелик «аланы аллары...

...ында болгъан борчланы тамамларгъа» бериледи. Биз ангылагъандан, автоном республикалагъа вопросну бу халда салыу келишмейди. Нек дегенде, ала Баш Советни оноуларына тийишлиликде кеси кесини ахча бла жалчытыуну, самоокупаемостну мурдорунда план салыуну бла оноу этиуню жангы системасына кёчедиле. Бу болум СССР-де жер жерли мюлкню эм кеси аллына оноу этиуню баш жорукъларыны юсюнден СССР-ни Баш Совети къабыл этген Законну проектине да чюйре келеди.

Ол себепден, мени оюмума кёре, СССР-де иеликни юсюнден Законну проектини 25-чи статьясыны 2-чи пунктунда «башха ырысхы» деген сёзледен сора **«автоном къуралыуланы эркинликлери, кеслери алларына мюлк жюрютюулерин эм социально-экономика айныуларын жалчытхан»** деген сёзлени къошуугъа тюзге санайма.

Дагъыда. Проектде жерге, агъачлагъа, суулагъа, кийик жаныуарлагъа эм башха затлагъа иелик этерге эркинликлери болгъан объектле ...

...конундан (Конституциясындан) тышына чыгъмай хайырланыргъа керекдиле. Алайсыз иеликни аллай формалары киши къыйыны бла жашау этерге сюйгенлеге жол ачарыкъды.

Автоном республикаланы иелик жаны бла эркинликлерини консептуге предложениланы союз эм автоном республикаланы хар не жаны бла тенг этерге керекди дегенча ангыларгъа жарарыкъ тюйюлдю. Вопросну ол халда салыргъа алыкъа эртдерекди. Сёз ючюн, союз республикалагъа тыш къыралланы, халкъла аралы организацияланы, тыш къыраллы гражданланы, совет эм тыш къыраллы гражданланы бирикген предприятиларыны иеликлерини юсю бла берилген эркинликлени автоном республикалагъа бериу да алыкъа эртдеди. Былайда автоном республикаланы тыш къыралланы ишлери жаны бла министерстволары, анга кёре башха органлары болмагъаныны эсге алыргъа керекди. Аллай органланы къурау шёндю керекли иш болмаз дегеи оюмла бардыла. Бу вопроса автоном къуралыуладан СССР-ни халкъ депутатларыны къауумуну оюмлары бла келиширге боллукъ тюйюлдю. Ала терен оюм этип иеслерини къыйнамай, союз эм автоном республикаланы бла автоном къуралыуланы да эркинликлерин тенг этерге деген оюмну да тюзге санаргъа жарамайды. Аллай эркинлик берилсе да, автоном къуралыула, иеслеринде шёндю болумлагъа кёре, аланы хайырланиаллыкъ да тюйюлдюле.

Ахырында Литва ССР бла СССР-ни Баш Советини Комитети жарашдыргъан СССР-де иеликни юсюнден Законну альтернатива проектлерини юсюнден бир-эки сёз. Литва ССР-ни проекти асыры къысха жарашдырылыпды. Аны авторлары иеликни юсюнден законодательствоиу союз республикала иеслери жарашдырырларын излейдиле. Ол терсди. Нек дегенде, баш магъаналы вопросла Союзну оноуунда болургъа керекдиле.

СССР-ни Баш Советини Комитети жарашдыргъан проектни бир игилиги — союз эм автоном республикаланы эркинликлерин тенг этиую. Алай, анда белгилеигенича, энчи иеликни кенгертиу бираз экили этеди. Нек дегенде, энчи иеликни чеклерин налог салыу бла тохташдырыу чертиледи (17-чи статья). Алай болса, иш не бла бошаллыгъыи киши да айталлыкъ тюйюлдю, социализм урунганлагъа берген эркинликлени сакъланыуларына къоркъуу тюшеди. Сёз ючюн, киши къыйыны бла жашау этерге онг ачыллыкъды, бирле терк байыгъырыкъдыла, бирсиле уа жарлылыкъ сынарыкъдыла.

Ю. ЖАНГЕРИЕВ,
экономика илмуланы кандидаты.

XXI ёмюрде Африка континентде пилле болмай къалыргъа къоркъуу барды. «Калахари заповедниклени обществосуну» билдириуюне кёре, арт он жылны ичинде пиллени саны ючден бирге азайгъаиды: 1981 жылда ол деменгили жаныуарланы саны жер башында 1,2 миллион болгъан эсе, шёндю аладан 750 мингден аз кёбюрек къалгъанды. Пиллени асламы пил сюек ючюн ёлтюредиле. Правительстволу организацияланы пиллеге уугъа жюрюуню контролыгъа алыулары, браконьерлик этиу ючюн къаты жууаплылыкъ алыгъа хазна хайыр бермейдиле.

СУРАТДА: бу шил сюекле браконьерледен сыйырылгъандыла.

ТАСС-ны сурат хроникасы.

ГДР-де болгъан ишле

БЕРЛИН. (ТАСС). Рождество эм Жангы жылгъы байрамла бла байламлы тоштукъдан сора битеулю демонстрацияла ГДР-ни кёп шахарларыны орамларында бла майданларында жангыдан бардырылып башлагъандыла. Лейпцигде, Галлада, Герде, Карл-Маркс-Штатда, Котбусда, Магдебургда, Нойбранденбургда, Одердеги Франкфуртда, Шверинде эм башха шахарлада алагъа, битеу алып айтханда, 200 мингден аслам адам къатышханды.

«Оппозициялы къымылдауну ара шахары»— Лейпцигде дин борчларын толтургъандан сора орамгъа 100 мининге жууукъ адам чыкъганды. Аллай манифестацияланы айрыула аллы мадарлагъа къажау халлылыкъларын кетерир ючюн юрешген дин ахлуланы айтханларын этмей, демонстрантланы асламы шахарны ара майданында опера театрны аллында жыйылгъанды. Демонстрантланы арасында листовкала жайыла эдиле, нёп партияланы эм организацияланы келечилери кеслерини политика кёз къарамларын пропагандалай эдиле».

«Боллукъду социалист сынауда этиу!», «Солчу эм онгчу радикаллагъа къажау —аркин айырыула!»— деп эшитиле эди анга къатышханланы арасында. Жыйылганла: «Германия бир ата журтду!», «Модров — къуру!», «Гизи — къуру!», «СЕПГ бошалды!» деп кычыра, бирге къошулууну юсюнден жырла айта эдиле. Опера театрны аллында майданда дагъыда «республикачыланы» неофашист партиясы жаилыла да бар эдиле, аланы транспарантларында: «Бирге къошулуу— шёндю! Востокда бла Западда битеухалкъ референдум!» деп жазылып эди.

Сау къалгъанды

КАНБЕРРА. Къолунгда сауутунг болмай сарыуэкни хорларгъа боллукъмуду? 33-жыллыкъ австралиялы абориген Джонни Банджо озгъан ыйыкъ июн алай этерге боллугъуна шагъатлыкъ этгенди.

Дарвин шахардан 200 километр узакълыкъдагъы Дейли черекде жууула турганымлай манга юч метрлик аллигатор чапхан эди, деп ол журналистлеге хапар айтханды. «Ол къоркъуулу жаныуарны кёрмей, мен суу тюбюне ташаяма, тышына чыкъгъанымда уа аны ауузуна тюшеме, — дегенди Джонни. — Насыпха, ол заманда сарыуэкни кёзюне урургъа керекди деп, къартла айтыучу сёз мени эсиме тюшеди да, мен да тюз алай этеме».

Аборигенни ёлюмден ма ол акъыл къутхаргъанды: эсинде болмай тургъанлай аллигатор аузун ачады да, ол заманда Джоннини суу жагъагъа чыгъаргъа онгу болады. Докторланы болушлукъларе керек болгъан асе да, аны жашауына къоркъуу жокъду.

Ахшы онгла ачыладыла

ВАШИНГТОН. (ТАСС). АБШ-да Совет Союз эм Восток Европаны башха къыраллары бла сатыу-алыу халланы айныгыуну вопросларына къарала турады, деп билдиргенди мында пресс-конференцияда президентни бу сёлешиудеде келечиси Карла Хилл. Ол айтханига кёре, энчи ведомствола аралы къауумла Совет Союз бла «сатыу-алыу келишимлени вариантларына анализ эте, консультацияла бардырлыкъдыла».

Биз Совет Союзгъа себеплик этиую статусун бериую вопросуи аны ГАТТда келечиича кёргюзтюуню вопросуну юсюнден оюу этилгинчи белгилерге юреширинбиз», — дегенди К. Хилл. — Администрацияны жанындан ол ишни юсю бла бир тюрлю экили болуулукъ эслемейди, дегенди президентни келечиси. Ол, СССР-гъа ГАТТ-да къараучуну статусун бериу президент Бушну оюмуна кёре, хайырлы атлам боллукъду, «Ол Совет Союзгъа рыночный экономикада къарала бир бирлери бла къалай ишлегенлерине къараргъа онг табарыкъдыла, деп чертгенди.

Ол айтылгъан затлагъа багъа бере, ЮПИ агентство белгилегенича, конгресс Джексон-Вэникни тюзетиуле. рин кетергинчи АБШ СССРгъа ахшы себеплик этерик тюйюлдю. Ол тюзетиу Совет Союз бла сатыу-алыугъа къаты чырмау этеди эм СССР-ни эмиграция политикасындан сатыу-алыу тыйгъычланы кетериу бла байламлы этеди.

Бойсунмагъаны ючюн

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Американы Нью-Йорк штатында Гаррисберг шахарда тюрмеге анда тутулуп тургъанланы жууукълары бусагъатда «азаплыкъны лагери» деп атагъандыла. Аланы сёзлерине кёре, октябрь айда болгъан эки къозгъалыудан сора бу тюрмеде олтургъанланы къалауурла дайым тюедиле эм азап чекдиредиле.

Тюрмени администрациясыны жанындан этилген артыкълыкъ ишлеге къажау 25-чи эм 27-чи октябрде болгъан къозгъалыуладан сора Гаррисбергде алгъынгы къалауурлагъа кеслерини къуллукъларын артыкъ да уллу жан атыш тамамлагъан 70-ге жууукъ полициячы къошулгъанды. Тутулгъанла властланы ол мадары ала бойсунмагъанлары ючюн этилгенине толу ийнанмайдыла.

Ол артыкълыкъ ишлеи юсюнден билдириуле правону къоруулагъан жер жерли организацияларгъа келедиле. Болса да халны тюрлендиррге аланы къолларындан келмейди.

Бурунгулу гыржын жарты табылгъанды

БОНН. (ТАСС). Западгермалы археологла Моорримге (Тёбен Саксония) жууукъ жерчикде къазыу ишле бардырылгъан заманда бек сейирлик затны — иги сакъланиган гыржын жартыны тапхандыла. Экспертле айтханга кёре, ол 2700 жыл мындан алгъа биширилгенди эм Европаны Альпыларыны север жанында мынга ушаллы затланы бек эртдегилисине саналады.

Гыржын бузулмай юч минг жылгъа жууукъ заманны торфиу энчилигини хайырындан тургъанды. Алимле умут этгенге кёре, бу ётмекни тинтиу кёп магъаналы биохимия затланы, ол заманлада ёсген битимлени, аны бла бирге уа гыржын биширикуюю культурасыны юсюнден билирге болушурукъду.

Ол тыич берт тюйюлдю. Ючюю «капонерикланы дипломатиясы» деген халда хайырланыу Ара Америкада ыйгъы тутургъанды. Панамаиы жангы правительствосу бла байламлыкъ жюрютюрге ыразылыгъын алыкъа дуниями жалаи да 17 къырал билдиргенди: халкъла аралы сообщество властха америкалы сюнгюдени хайыры бла келгенле бла ишжюрютюрге ашыкъмайды.

Вашингтоиу дипломат хыйлалыкъларыи ие бла бошаллыкъларын алыкъа айтхан къыйыиды. Дементили авианосец америкалылагъа контрабандистлеге къажау юрешир ючюи керек болгъанды деп ким ийнанырыкъды? Былайда соруу тууады: Вашингтон анга ушагъан эсиер ючюлеи, сёз ючюи, Пакистаигга ие да Азиядагъы башха союзииклеринге нек жибермейди, наркотикле АБШ-ны Восток жагъаларына аладан бютюи кёп санда келедиле да? Энтда да бир оюм: бу бола тургъан ишле Никарагуада бардырылгъаи айырыу процессге къатыштырргъа хазырланыу а белгурму? Анда революцияны правительстволагъа къажау сюелген оппозициялы кючле хорламазлыкъларын шарт кёрююп турады.

Къалай-алай болса да, АБШ-ны къоруулау министри Чейпини Си-эи-эи телекомпаниясы программасында сёлешиую сагъыуи этдиреди. Пентагоиу башчыеы, Никарагуада халгъа эм АБШ анга къалай къарагъаныиа багъа бере: «Битеу алып айтханда, болумгъа кёре, биз сайлау арикиликни хар заманда несибизде къолабыз».

Г. ПЕТРОВ,
ТАСС-ны обозреватели.

Жангы робот

ТОКИО. (ТАСС). «Японияны «Фудзицу» компаниясы ишлеген нейрокомпьютер информацияны эндиге дери ишлениген ЭВМ-леден 400 кере терк береди. Фирманы келечиси билдиргенине кёре, жангы электрон устройствоиу хайырлылыгъын кётюрюр ючюн 250 процессоиу бирге къошаргъа керек болгъанды.

Специалистле оюм этгените кёре, ол кесини энчиликлери бла адамны мыйысына жууукълашхан супер-нейрокомпьютерле чыгъарыуда уллу атламды. Аланы прогнозларына кёре, жууукъ заманда нейрокомпьютерле къыйын роботизацияланнган промышленный системаланы къурауда кенг хайырланылыкъдыла.

«Фудзицу» кесини жангы продукциясы бла кенг рынокга быйылны ахырына чыгъып башларгъа айтады.

КЁП ТЮРЛЮ БОЛУШЛУКЪЛА ЭТИЛЕДИЛЕ

Совет Союзну Коммунист партиясыны ХХУП съездини оноуларына кёре, битеу къыралдача, бизни республикада да пенсионерлеге, урушну къыяулуларына, анга къатышханлагъа, баш иелери урушда ёлгенлени юйдегилерине эс буруу, аланы жашау болумларын игиландириуге къайгъыруу кючленгенди. Былтыр октябрь айдан башлап аз пенсия алгъанланы пенсияларына къошулгъанды, ёгер жерледе предприятияла, колхозла, совхозла кеслерини пенсионерлерине къошакъ халда ахча, санаторийлеге, солуу юйлеге, профилакторийлеге хакъсыз путевкала, тахта кегетле, жемишле, маллары-на комбикормала, бичен берединле, юйлерине ремонт этедиле, фатарла бла жалчытадыла.

Башында айтылгъанча ишле «Нальчик» совхозда, жарым проводник приборла чыгъаргъан, «Севкавэлектронмаш» заводлада, Нальчикни промкомбинатында, «Къабмалкъпрое к т к ъ у р у луш» биригиуде иги къуралгъандыла. Былада урушну, урунууну ветеранларына, Афганистанда интернационал борчларын толтургъанлагъа къайгъыруугъа, аланы ишлерге сюйгенлерин иш бла жалчытыугъа оноучу къуллукъчулары, партия, профсоюз организациялары, ветеран советлери дайым кёз-къулакъ болгъанлай турадыла.

Нальчик шахарны промкомбинатында (директору П. Д. Шаваев) ишлегенлеге къаллай льготала берилгенлерини юсюнден энчи жорукъ жарашдырылгъанды, социальный жаны бла айныуну фонду къуралгъанды. Комбинат 1988 жылда 1-чи январдан 1989 жылны 1-чи январына дери мюлк расчёт бла ишлеп тургъанды. 1989 жылда уа толусулай аренда подрядха кёчюп ишлейди. Ол эки жылны ичинде ишни хайырлылыгъы иги да кётюрюлгенди. Ол а комбинатда адамланы кёл салыш иги ишлерча ырысхы бла кёллендирирге онг бергенди. Аны бла байламлы предприятияны кесини ветераналарына, ишчилерине, къуллукъчуларына да хар жаны бла да болушургъа, эс тапдырыргъа онгу барды.

Коллективни членлерине сюйселе кеси къыралыбызда айланырча, не да тыш къыраллагъа барырча путёвкала, ай сайын шахарны автобуслары, троллейбуслары бла хакъсыз жюрюрча билетле бередиле. Комбинатда ишчиле жылы аш бла, цехледе бёлюмледе гара не да жемиш

дыла, алагъа болушлукъчу мюлкде ёсдюрюлген тахта кегетле, кеслери къарагъан бал батманладан алыннган бал бериледиле. Мында саулукъ сакълау жаны бла мадарла да тап къуралгъандыла. Сёз ючюн, комбинат арендагъа стадион, спорт зал, жюзерге эки бассейн, сауна алгъанды, врач контроль да къуралыулу ишлейди.

Комбинатда къуралгъан фонддан предприятияны членлерине иги кесек ахча да бериледи. Адам солургъа чыкъса, болушлукъгъа орта эсеп бла айлыкъ хакъы чакълы кошакъ ахча алады. Пенсиягъа чыкъса уа комбинат, аз-кёп ишлегенине да къарамай, эки айлыкъ иш хакъы чакълы бир ахча бла болушады. Ишчилени къуллукъчуланы жыл санлары 50 жылгъа жетгенде уа къууанчын белгилей, анга орта эсеп бла бир айлыкъ хакъы бериледи.

Юйлеринде къорагъан электрокюч ючюн коллективни членлерини лицевой счётларына предприятие 10-шар сом кошады. Дагъыда фатарларына хакъ да тёлейди. «Урунууну ветераны» деген ат берилгенде уа ишчи, къуллукъчу да болсун, орта эсеп бла айлыкъ хакъы чакълы бир ахча алады. Сабийлери болгъан тиширыуларгъа ай сайын 70 сом хакъ тёлеп, отпускасы эки жылгенлеңг жыл сайын отпускагъа дери барады. Къолайлары къарыусуз юйюрле сабийлерине 12 жыл жетгинчи ай сайын 50 сом ахча алып турадыла. Жангыз анагъа да сабииине 12 жыл толгъунчу айлыгъы 250 сомдан азырак эсе, иш хакъына бешт тюмен кошулады. Тери-галантерей, дипломатла чыгъаргъан цехледе ишлегенлени жыл сайын отпускалары 24 кюн болады.

Айтылгъан льготала бла урушну, урунууну ветераналары да толу хайырланадыла. Комбинатда уа 45 ветеран барды. Аладан 42-си ишлейди. Октябрь районну социальный жаны бла жалчытыу бёлюмю болушуп тургъа комбинатха 1900 жылда туугъан А. М. Рудометкинаны бергенди. Ай сайын комбинат анга 25 сом бла болушады, юйюнде керекли жумушларына къарайды.

Промкомбинатны коллективинден арт 4—5 жылны ичинде бир адам кетмегенди. Ол а предприятиягъа ишни ахшы бардырыргъа, ишчилеге не жаны бла да онг тапдырыргъа себеплик этеди.

«Севкавэлектронмаш д а» 230-дан артыкъ ветеран барды. Аладан кёбюсю ишлейди. Ай сайын предприятие

сом кошуп турады. 25 жыл ишлеген эсе, иш хакъына хар артыкъ ишлеген жылына 3 процент кошулады. Ол 90 сомгъа дери жетеди. Пенсиягъа кете туруп Сыйлы грамота, 50—100 сомгъа дери ахча бла да саугъаланадыла. Урушну ишлеп тургъан ветераны, интернационалист аскерчи отпускагъа чыкъгъанда 100-шер сом, урунууну ветеранларыны уа 20 сомдан 100 сомгъа дери болушлукъ аладыла. Ишлемеген ветеранла октябрден апрелге дери санаторийлеге солуу юйлеге путёвкала бла жалчытылынадыла, ишлеп тургъанлары уа сюйген заманларында барыргъа эркиндиле. Аллай болушлукъла бла ветеранла жарым проводник прибоорла чыгъаргъан завода да хайырланадыла.

«Нальчик» совхозда 115 ветерандан 71 адам ишлейди. 20 жыл, андан артыкъ ишлегенлени пенсияларына 39—42 сом кошулады, хакъсыз 240 сомлукъ путёвка бла санаторийде, солуу юйде саулугъун ючюлерге да онг таоады. Битеу ветеранла фатар бла жалчытылынып-дыла. Мында аланы тахта кегетле, жемишле бла да керекли этмейдиле. Малы болгъан ветеранлагъа ючен, комбикорма бериледи. Фатарларына ремонт этерге керек болса, хар бир керекли зат бла къаралады. Аллай огъурлу ишле башха мюлкледе да этиледиле. Алай хар жерде да иш алай барады дерге болмайды.

Акъ Суу элни ветераналарыны совети ишлемегенден ким къайдан пенсиягъа чыкъгъаны белгисиз болгъаны себепли урушну, урунууну ветераналары, интернационал аскерчиле бир жерден да болушлукъ алмайдыла. Урушну, урунууну ветераналарыны советин айырыр ючюн пенсионерле жыйылмайдыла. Советни айырыргъа 4 кере барып, адамла жыйылмай къайтып кетгеноюз. Ол ишде бек алгъа пенсионерле кеслери терсдиле, ызы бла элни, «Акъ суу» совхозну партия организациялары, посёлка Советни оноучуларыды. Ол иш Хасанияда да артыкъ иги къурамагъанды. Эки элни да пенсионерлери ишлеп кетген жерлеринден болушлукъ табар ючюн ветераналаны советлери иги ишлерге, эсепни тап жюрютюрге керекдиле.

Ветеранла бла ишлеу бу эки элде да эндиге дерича барса, къараргъа керекли къарыусуз пенсионерлеге эс бурулмай турлукъду. Аны айыбы уа кимге барлыгъы айтылгъанды.

СУРАТДА: Лиза Аттаева. 2-чи номерли аптеканы коллективи бу жарыкъ кёллю тиширыуну, адеплиги, ариу тиллилиги юч-юн арну кёреди. Лиза 4-чю номерли поликлиникада дарманла сатхан киоскда ишлейди.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Тынчлыкъ, ырахатлыкъ болур ючюн

Кёп жылланы жыйылып тургъан проолемалагъа общественну демократизациялау, ачыкълыкъны кенг жаныу, политика эм экономика реформаланы бардырыу, праволу государство къурау бла байламлы жангы борчла да къошулгъанлары болумну кыйын этгендиле. Жарсыугъа, къайсы жаны бла алып къарасанг да кеп тюрлю кемчиликле, терсликле, учхаралыкъла кёрюрге боллукъду. Ол затланы юсюнден СССРни халкъ депутатларыны экинчи Съездлеринде да айтылгъанды. Обществооузну жашауунда шёндю бек жууаплы заман болгъанын, шарт мадарла этилмен жарамазлыгъын къырал таматала да жашырмандыла.

Аллай кезнуде Совет Союзну Коммунист партиясыны Ара Комитетини совет халкъгъа Чакъырыгъ сёзю басмаланнганын мен тюз ишге санагъанма. Ол документде шёндюгю къыйынлыкъланы сылтаулары ачыкъланнгандыла, кемчиликлени кетериую мадарлары белгиленнгендиле. Кыысха айтханда, ол этиллик ишлени программасыды.

Чакъырыгъ сёзде былай чертиледи: КПСС-ни АКсы урунганланы низам къарыргъа онг табылады. Уллу келлюлюк къайры элтгенин Чегем коопзаготпромда октябрь айда болгъан аманлыкъ иш кёргюзтеди. Тонлукъ терилени хазырлаучу цехни мекямыны къабыргъасын оюп, аманлыкъчыла хазыр этилген 110 къой терини алып кетгендиле. Тиришли мадарла этилмеселе, аллай заран тюшмезге боллукъ эди. Биринчиден, хазыр териле складха берилмей цехде асыралып тургъандыла. Не цехде, не складда уручуладан, от тюшюуден сакълаучу энчи сигнализация салынмагъанды.

Аманлыкъ иш этилгенден сора ич ишлени Чегем район бёлюмюню келечилери кооп-заготпромгъа баргъандыла, жамауат ырысхысгъа кюл жетдирилмез ючюн, от тюшмез ючюн этиллик мадарланы болжалларын белгилегендиле. Болса да ай бла жарым ётгенден сора да заготбазачыла милиция тохташдыргъан кемчиликледен бирин окъуна кетермегендиле.

Къырал эм жамауат ырысхыны урлап, аманлыкъ ишле этгенле онзни районда да бардыла. Аллай ишле уа жууаплылыкъ болмагъан, ырысхы жюрютюу бла байламлы ишге тюз нигтли монт-къурулуш управления-ны прорабы Н. П. Сонин «Чегемагропромтранс» предприятияны шофёру Х. М. Кишев бла бир тилли болуп 1988 жылны ноябрь айындан 1989 жылны февраль айына дери къыралны ачхасындан 452 сом алгъанды, 7240 литр бензин урлагъанды. Андан тышында Сонин къуллугъун файдаланып, болмагъан жюкню ташылгъанча кёргюзтюп, ётюрюк къагытла жарашдырып бергени ючюн Х. М. Кишевден ултхагъа 5800 литр бензин алгъанды. Алгъадан келишип аманлыкъ иш этгенлери ючюн ала экиси да халкъ сюдню оноуу бла уголовный жууапха тартылгъандыла.

Халкъгъа керекли товарла жетишмегенлерин кеслерине таплыкъгъа бургъанла, саудюгерчилик жюрютгенле да ишчи халкъны кёлюн бузадыла, чамландырадыла. Ичгини багъасына къошуп сатханла тутулгъан заманда аладан кёп аракъы, чагъыр шеша сыйырылгъаны болады. Ол къайдан чыгъарыкъ эди бир къауум тюкенчиле сатыу-алыуну жоруклъларына бузукълыкъ этмеселе?

Адам ёлтюрюу, тиширыулагъа артыкълыкъ этиу, тонар мурат бла чабыууллукъ этну, кеф болуп тургъанлай машина сюрюп адамланы ачытыу, къоркъутуп, дау бла ахча алыу—санай келсенг жарсыугъа, аманлыкъ ишлени тизмеси уллуду. Бизни районда аллай ишле башха жерледен кёп тюбейдиле деп айтмайма, болса да адамланы тынчлыкъларын бузагъанла, кайгъылы этгенле бардыла.

Право сакълаучу органлада ишлегенле аманлыкъчылагъа жол бермезге, аманлыкъ-

Шуёхлукъну ингири

Алгъаракълада Чиколаны Культура юйюнде КъМАССР-ни Урван районуну бла Север Осетияны Ираф районуну культурада ишлегенлерини тюбешиулери болгъанды. Ары самодеятельность артистле, поэтле, комсомол эм партия къуллукъчула келгендиле.

Къууанчлы ингирни Север Осетияны халкъ поэти Р. О. Бабочиев ачханды.

— Урван район бла биз эртдеден бери байламлыкъ жюрютебиз. Производствону алчыларыны, жаш тёлюню, спортсменлени тюбешиулери тёреге айланнганды. Бюгюн а культурада ишлегенле тюбешедиле. Мен сизни Осетияны жеринде алгъышлайма.

Андан сора осетинли къобузчула къабарты эм малкъар тартыуланы сокъгъандыла.

Ызы бла Урван районну «Маяк» газетини письмола бёлюмюню таматасы Рима Сокурова сёлешгенди.

— Халкъны жюрек тазалыгъы бизни жырларыбызда бла тепсеулерибизде кёрюнедиле. Тау халкъланы жюреклеринде хар заманда бир бирге сюймеклик, ачыкъ кёллюлюк болгъанды. Энди уа бир-бир халкъланы арасында бир бирни аллай бир кёрюп болмаулукъ къайдан чыкъгъанын билмейме. Биз хар заманда бир бирибизни иги затына юйренирге, культурабызны ёсдюрюрге, байыкъландырыргъа керекбиз.

Андан сора Рима сюйменликни, шуёхлукъну юсюнден жазгъан назмуларын окъугъанды. «Нартхаса» ансамблни артистлери осетин жырланы айтхандыла.

— КПСС-ни Ираф райкомуну эм халкъ депутатланы райисполкомуну атларындан бери жыйылгъанланы алгъышларгъа эркин этигиз,— деп башлагъанды сёзюн Ираф райисполкомну председателини заместители Зарина Чихтисова. —Бюгюнгю тюбешиуюбюз бизни халкъларыбызны сезимлери ёсгенине, ала бирге бютюн да къаты биригирге сюйгенлерине шагъатлыкъ этеди. Халкъланы арасында шуёхлукъну кючлеуге ма быллай тюбешиуле ахшы себеплик этедиле.

Андан сора да тюбешиуде Нарткъалада Культура юйню директору Аза Манжое, Чиколаны Культура юйюнде ишни къураучу Людмила Хекилаева, «Нартхаса» ансамблни артисткасы Марита Семенова сёлешгендиле. Жырла, тепсеуле, оюнла бир бирлерин алышындыргъандыла. Келир тюбешиу Нарткъаланы Культура юйюнде боллукъду.

А. ХУЖОКОВ.

Спорт

Финалгъа чыгъар ючюн

Биринчи лиганы тиширыу командаларыны арасында волейболдан СССР-ни чемпионатыны юч туру бошалгъанды. Хар команда он тёрт матч бардыргъанды.

Былайда оюнла къалай бардырыллыкъларыны юсюнден антыргъа боллукъду. Чемпионатны беш турдан къуралгъан биринчи кезнюнден сора командала эки къауумгъа юлешиниридиле. Биринчи къауумгъа бек кючлю тёрт команда кирликди. Аладан къайсы хорласа да, бийик лигагъа чыгъарыкъды. Башха командала уа биринчи лигада жерлерин сакълар ючюн кюреширикдиле.

Бусагъатда финалгъа къатышырыкъ тёрт команданы санында экиси белгилиди. Ала Киевни «Сокол» эм Челябинскени «Политехник» командаларыдыла. Москвалы «Динамо» командасы да финалгъа чыгъарыгъы балм бола башлагъанды. Башха командаланы арасында финалгъа чыгъар ючюн Омскени «Спартагы» эм бизни «Университет» къаты кюреширикдиле. Бу айтылгъан командаланы ызларындан а «Нерис» (Каунас) эм «Локомотив (Днепропетровск) барадыла.

Чемпионатны экинчи кезнюнде командаланы эришиулеринде ары дери алгъан битеу очколары да саналлыкъдыла. Аны бла байламлы экинчи кезнюде оюнла бютюн да къаты биригирге сюйгенлерине шагъатлыкъ этеди. Халкъланы арасында шуёхлукъну кючлеугe ма быллай тюбешиуле ахшы себеплик этедиле.

Андан сора да тюбешиуде Нарткъалада Культура юйню директору Аза Манжое, Чиколаны Культура юйюнде ишни къураучу Людмила Хекилаева, «Нартхаса» ансамблни артисткасы Марита Семенова сёлешгендиле. Жырла, тепсеуле, оюнла бир бирлерин алышындыргъандыла. Келир тюбешиу Нарткъаланы Культура юйюнде боллукъду.

А. ХУЖОКОВ.

Спорт

Финалгъа чыгъар ючюн

Биринчи лиганы тиширыу командаларыны арасында волейболдан СССР-ни чемпионатыны юч туру бошалгъанды. Хар команда он тёрт матч бардыргъанды.

Былайда оюнла къалай бардырыллыкъларыны юсюнден антыргъа боллукъду. Чемпионатны беш турдан къуралгъан биринчи кезнюнден сора командала эки къауумгъа юлешиниридиле. Биринчи къауумгъа бек кючлю тёрт команда кирликди. Аладан къайсы хорласа да, бийик лигагъа чыгъарыкъды. Башха командала уа биринчи лигада жерлерин сакълар ючюн кюреширикдиле.

Бусагъатда финалгъа къатышырыкъ тёрт команданы санында экиси белгилиди. Ала Киевни «Сокол» эм Челябинскени «Политехник» командаларыдыла. Москвалы «Динамо» командасы да финалгъа чыгъарыгъы балм бола башлагъанды. Башха командаланы арасында финалгъа чыгъар ючюн Омскени «Спартагы» эм бизни «Университет» къаты кюреширикдиле. Бу айтылгъан командаланы ызларындан а «Нерис» (Каунас) эм «Локомотив (Днепропетровск) барадыла.

Чемпионатны экинчи кезнюнде командаланы эришиулеринде ары дери алгъан битеу очколары да саналлыкъдыла. Аны бла байламлы экинчи кезнюде оюнла бютюн да къаты биригирге сюйгенлерине шагъатлыкъ этеди. Халкъланы арасында шуёхлукъну кючлеугe ма быллай тюбешиуле ахшы себеплик этедиле.

Бу айда нальчикчиле тёртюнчю турда Алма-Атаны «АДК—2» эм Челябинскени «Политехник» командаларыбла ойнарыкъдыла.

Бешинчи тур Нальчикде февраль айны аллында бардырыллыкъды. «Университет» бла «Динамо» Омскени «Спартагы» эм «Кировец» бла тюбешириклиле.

Бу арт жыллада «Университет кеспбизни майданда бир да хорлатмагъаны эсге алсакъ, ахшы умутубуз толур деп сакълайбыз.

В. ШЕКЕМОВ.

ЧЕМПИОНАТНЫ ТАБЛИЦАСЫ

Командала	О.	Къ.	Х.	Оч.
1. «Сокол» (Киев)	14	13	1	27
2. «Политехник» (Челябинск)	14	13	1	27
3. «Динамо» (Москва)	14	11	3	25
4. «Университет»				

хайырлылыгъы иги да кётюрюлгенди. Ол а комбинатда адамланы кёл салыш иги ишлерча ырысхы ола келлендирирге онг бергенди. Аны бла байламлы предприятияны кесини ветеранларына, ишчилерине, къуллукъчуларына да хар жаны бла да болушургъа, эс тапдырыргъа онгу барды.

Коллективни членлерине сюйселе кеси къаралыбызда айланырча, не да тыш къыраллагъа барырча путёвкала, ай сайын шахарны автобуслары, троллейбуслары бла хакъсыз жюрюрча билетле бередиле. Комбинатда ишчиле жылы аш бла, цехледе бёлюмледе гара не да жемиш суусапла бла жалчытылынадыла.

Промкомбинатны коллективинден арт 4—5 жылны ичинде бир адам кетмегенди. Ол а предприятилгъа ишни ахшы бардырыргъа, ишчилеге не жаны бла да онг тапдырыргъа себеплик этеди.

«Севкавэлектромаш д а» 230-дан артыкъ ветеран барды. Аладан кёбюсю ишлейди. Ай сайын предприятие аланы пенсияларына 15—20 процент кеслери тёгедиле. Октябрь районну социальный жаны бла жалчытыу бёлюмю болушуп туруучуларына 1900 сомгъа комбинатха жылда тууган А. М. Рудометкинаны бергенди. Ай сайын комбинат анга 25 сом бла болушады, юйюнде керекли жумушларына къарайды.

«Севкавэлектромаш д а» 230-дан артыкъ ветеран барды. Аладан кёбюсю ишлейди. Ай сайын предприятилгъа ишни ахшы бардырыргъа, ишчилеге не жаны бла да онг тапдырыргъа себеплик этеди.

Ветеранла бла ишлеу бу экы элде да эндиге дерича барса, къараргъа керекли къарыусуз пенсионерлеге эс бурулмай турлукъду. Аны айыбы уа кимге барлыгъы айтылгъанды.

М. АЛАБАЕВА.

БИЗНИ АФИШАБЫЗ

Шабат кюн

⊙ Сабийлеге эм абаданлагъа видеопрограмма. 10—22 сагъатда — Къурулушчуланы культура дворецлерини кинозалында.

⊙ Рок-клубну жыйылыуу, 18 сагъат 30 минутда — башда айтылгъан двореции кюнакъ отоуунда.

⊙ «Эскича жангы жыл» деген ингир, 18 сагъатда — музыка театрда.

Ыйых кюн

⊙ Сабийлеге видеопрограмма. 10—15 сагъатда — Къурулушчуланы культура дворецлерини кинозалында.

⊙ «Затейник» клуб, «Вул» деген суратлау фильмге къарау, 15 сагъатда — Къурулушчуланы культура дворецлерини кинозалында.

Шабат кюн

⊙ Эр кишилени арасында шашкаладан шахарны чемпионаты эм шахматладан блиц-турнир. 12 сагъатда — «Ладья» клубда.

⊙ Сабий-жаш тёлю спорт школланы арасында ауур атлетикадан КъМАССР-ни биринчилиги. 10 сагъатда — 3-чю ДЮСШ-ны спортзалында.

⊙ Физкультура коллективлени командаларыны арасында футболдан Нальчикни кюш биринчилиги: «КъМКъУ-2» — «Эльбрус» — 11 сагъат 30 минутда; «Сигнал» — «Спартак» — 12 сагъат 45 минутда; «Колос» — «Эталон» — 14 сагъатда; «КъМКъУ» — «Кристалл» — 15 сагъат 15 минутда; «Спартак» стадионда; «Луч» — «Жулдуз-1» — 15 сагъат 45 минутда — «Спартак» стадионда.

Ыйых кюн

⊙ Эр кишилени арасында шашкаладан шахарны чемпионаты эм шахматладан блиц-турнир. 12 сагъатда — «Ладья» клубда.

⊙ Сабий-жаш тёлю спорт школланы арасында ауур атлетикадан КъМАССР-ни биринчилиги. 10 сагъатда — 3-чю ДЮСШ-ны спортзалында.

⊙ Физкультура коллективлени командаларыны арасында футболдан Нальчикни кюш биринчилиги: «КъМКъУ-2» — «Эльбрус» — 11 сагъат 30 минутда; «Сигнал» — «Спартак» — 12 сагъат 45 минутда; «Колос» — «Эталон» — 14 сагъатда; «КъМКъУ» — «Кристалл» — 15 сагъат 15 минутда; «Спартак» стадионда.

Ветеранла бла ишлеу бу экы элде да эндиге дерича барса, къараргъа керекли къарыусуз пенсионерлеге эс бурулмай турлукъду. Аны айыбы уа кимге барлыгъы айтылгъанды.

М. АЛАБАЕВА.

Чакъырыу сёзде былай чертиледи: КПСС-ни АКсы урунгъанланы низам къарыусуз болгъанына, несизлик, б о ш л а н ы у эм тенгсизлик кенг жайылгъанларына, ала халкъны жашау къолайлыгъын осалландыргъанларына, жангыртыуну процесслерине чырмау болгъанларына тынгысызлыкъларын тюзге санайды эм аланы барысына да ахыр салныргъа керекди деп, алай къарайды. Битеу общественну бирден жууап бериую къыралда аманлыкъчылыкъны ёсюп барыууна да къаты жууап болургъа керекди. Совет адам хар къалайда да — юйде, орамда, ишчи жеринде — къайгъысыз эм къоркъуусуз болгъанын сезип туургъа керекди». Ол излем низамны сакълау органлада, сюдде, прокуратурада ишлегенлени алларында да уллу борчла салады.

Шарт алып айтханда несизлик, мюлк оноучуланы жанындан сансызлыкъ, жууапсызлыкъ Чегем районда да жибериледиле. Аллай терсликлени хатасындан къайналмагъанлай байыкъланыргъа сюйгенлеге, саудюгерчилеге, уручулагъа кеслерини кир ишлерин бардыловко орамда жыяу бара тургъанлай, Кенжеде жашагъан адамны «Жигули» автомобиль урул, къачып кетгенди. Ауур жаралы болгъан адам больницада ёлгенди. Оператив излеу ишле терк бардырылгъанларыны хайырындан аманлыкъчы тутулгъанды. Ол Шалушка элденди.

3-чю январны эртденлигинде Май районну «Ленинчиле колхозуну сабанларындан бириниде бир тиширыу ёлюп тургъанлай табылгъанды. Аны юсюнде адам зараны жетгенине шагъатлыкъ этерча ызла жокъ эдиле. Экспертлени ал оюмларына кёре, тиширыу суукъдан жунчуп ёлгенди. Ишни тюзю къалай болгъаныны тохташдырыу бла байламлы тинтиу бардырылады.

5-чи январда Нальчикде Чкалов орамда жашагъан эр бла къатын, пенсиячыла, кеслерини юйлеринде ёлюп тургъанлай табылгъандыла. Сюд-медицина экспертлени айтханларына кёре, ала экиси да таш кёмюрню газы бла уулланнгандыла, ёлюрден алгъа уа эсирип болгъандыла.

Озгъан ыйых кюн, 7-чи январда, гражданин Б. Нальчикде Семеренко орамда кеф болуп бара болгъанды, юйлени бирини терезесини миялласын сындырып, фатаргъа киргенди. «Соната-216» магнитофонну урлап кетерге умут этгенди. Алай аны иеси — тиширыу, анга болушлукъгъа келген къоншула уручуну тутхандыла.

Дагъыда бир сейирлик эм кюйсюз ишни юсюнден айтмай болмайбыз. 2-чи январда 6 сагъатда Бахсан шоссе орамда парикмахерскаяны къатында атылып тургъан бирайлыкъ къызчыкъ табылгъанды, аны республикалы больницаяN аллай сабийле кечиниучю бёлюмюне элтгендиле.

Наркотиклери болгъан затланы хазырлагъанлары ючюн Нальчикде жашагъан 4 адам эм прохладначы биреулен тутулгъандыла.

Республиканы жолларында 13 жол-транспорт авария болгъанды. Аланы кезиуюнде 2 адам ёлгенди, 15 адам ачыгъанды.

Сабийлени от бла ойнагъанларыны хатасындан «Котляревка» къырал къумалы юй къанатлы заводну уллу салам тиши кюйгенди, мюлкге 600 сом багъасы заран тюшгенди.

Кеф болуп медицина вытрезвителге 85 адам, ууакъ хулиганлыкъ этгенлери ючюн милицияны органларына 60 адам тюшгендиле.

БОЛГЪАН ИШЛЕНИ ХРОНИКАСЫ

Жангы жылны кечесинде Кенже посёлкада юйлени бирини арбазындан ВАЗ-2107 автомобиль урланнганды. Милицияны органлары ишекли болуп ол элде жашагъан эки адамны тутхандыла. Ала СПТУ-ладан бирини окъуучуларыдыла. Тинтиу ишле бардырыладыла.

2-чи январда белгисиз бир водитель, Нальчикде Г-

КЪМАССР-ни МВД-сы билдиреди

Жангы жыл башланнганлы аманлыкъ ишлени саны азайгъанды. 1-чи январдан 8-чи январгъа дери республикада 33 аманлыкъ иш этилгенди. Аланы санында адамлагъа ауур жара салыу — 3, тиширыулагъа артыкълыкъ этиу — 2 (ачыкъланнгандыла), адамланы ырысхыларын зор бла сыйырыу — 6 (4-сю бёрклени алып къачыуду), къырал ырысхыны урлау — 2, энчи нели ырысхыны урлау — 17 (7-си фатарлагъа тюшюудю) дегенча осал ишле барды. Уллу хаталы ишлени узакъгъа созулмай жалан да ючюсю ачыкъланнгандыла.

КЮННЮ ХАЛЫ

Бюгюн республикада бла Нальчик шахарда кюн булутлу бола, ачыла турлукъду. жауарыкъ тюйюлдю. Жел жан жанындан бир секундха 3—7 метр терклик бла урлукъду. Хауаны температурасы кюндюз 1—6, Нальчикде 4—6 градус жылы болукъду.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

ЧЕМПИОНАТНЫ ТАБЛИЦАСЫ

Командала	О.	Къ.	Х.	Оч.
1. «Сокол» (Киев)	14	13	1	27
2. «Политехник» (Челябинск)	14	13	1	27
3. «Динамо» (Москва)	14	11	3	25
4. «Университет» (Нальчик)	14	9	5	23
5. «Спартак» (Омск)	14	9	5	23
6. «Нерис» (Каунас)	14	8	6	22
7. «Локомотив» (Днепропетровск)	14	7	7	21
8. «Дельта» (Кишинев)	14	4	10	18
9. «Электро» (Донецк)	14	3	11	17
10. «Кировец» (Новосибирск)	14	3	11	17
11. «Ваке» (Тбилиси)	14	2	12	16
12. «АДК—2» (Алма-Ата)	14	2	12	16

АЛЬПИНИЗМ

Нальчикни шахар спорт комитетинде альпинистлени клубу къуралгъанды. Совет альпинизмни вете р а ны, СССР-ни сыйлы тренери Шакир Тенишев клуб къуралгъаны бла байламлы аны членлерини борчларыны, альпинизмни историясыны юсюнден тынгылы айтханды.

Жангы альпинист клубну правленини председателине спортну устасына кандидат Александр Безродный айырылгъанды.

БАСКЕТБОЛ

1989 жылда Россей Федерацияны школчуларыны баскетбол командаларыны финал эришиулери бардырылгъандыла. Аланы итогларына кёре Нальчикни Октябрь районосуну 2-чи номерли сабий-жаш тёлю спорт школунда юйренгенле Катя Китлинская эм Аслан Тхакахов РСФСР-ни жыйымдыкъ баскетбол командаларына кандидатла болгъандыла.

Ала быйыл эришиулеге къатышыр ючюн Электросталь шахарда (Москва область) юйрениу-жарау этиуге къатышхандыла.

Январь айны ахырында уа Россейни школчуларыны жыйымдыкъ командалары Ленинградда Битеусоюз турнирде ойнарыкъдыла.

ДЗЮДО

Дзержинск шахарда ок экинчи Битеусоюз жаш тёлю турнирге къатышыр ючюн он алты командадан юч жюз дзюдочу келгенди.

Нальчикни Ленин районосуну 3-чю номерли сабий-жаш тёлю спорт школуну командасы анда тёртюнчю жерни алгъанды.

Бизни юч гёжефибиз махтаугъа тийишли болгъандыла. Кеслерини ауурлукъларына кёре Зейтун Гаев биринчи, Зейтун Султанов экинчи, Руслан Шогенов ючюнчю жерлеге чыкъгъандыла.

* * *

Горький областны Балаково шахарында РСФСР-ни дзюдодан чемпионаты бардырылгъанды.

Анда бизден спортну устасы Олег Урусов 86 килограммгъа дери ауурлукъларыны болгъан гёжефлени арасында биринчи жерни алгъанды. Башха гёжефибиз Руслан Газаев а бешинчи жерге чыкъгъанды.

Январь айны ахырында Совет Союзну чемпионаты Киевде боллукъду. Анга Олег Урусов да къатышырыкъды.

Бизни корр.

—РЕДАКЦИЯНЫ— АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9-чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну орунбасары — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаллы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, ингирги редакция — 2-74-68, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропаганданы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, ал мюлкню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, тилманчла — 2-85-33.

Ч 00112

КъМАССР-ни Госиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 100

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

13-чю ЯНВАРЬ
Шабат кюн,
1990 жыл
№ 10 (13011).
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

РЕСПУБЛИКАНЫ ИШЛЕРИ—КЪЫРАЛНЫ ИШЛЕРИДИЛЕ

М. С. ГОРБАЧЕВНУ Литва ССР-де болууу

ВИЛЬНЮС, 11-чи январда. (ТАСС-ны энчи корр.). КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары, СССР-ни Баш Советини Председатели М. С. Горбачев бюгюн Литва ССР-ни ара шахарына келгенди. Аэропортда анга КПСС-ни АК-сыны Политбюросуну члени, КПСС-ни АК-сыны секретары В. А. Медведев, КПСС-ни АК-сыны Политбюросуну члени, СССР-ни Министрлерини Советини Председателини биринчи заместители, СССР-ни Къырал планыны председатели Ю. Д. Маслюков, Литваны КП-сыны АК-сыны биринчи секретары А. Бразаускас, Литваны КП-сыны АК-сыны секретары (КПСС-ни платформасында болгъан) М. Бурокявичюс, республиканы Баш Советини Президиумуну Председатели В. Астраускас, Литва ССР-ни Министрлерини Советини Председатели В. Сакалаускас тюбегендиле.

Вильнюсде жашагъанла Совет Союзну Коммунист партиясыны Литваны жерине келген лидерин, Совет государствону башчысын къызыу алгъышлагъандыла.

М. С. Горбачев бла бирге КПСС-ни АК-сыны секретары, «Правда» газетни баш редактору И. Т. Фролов да келгенди.

* * *

Совет Литваны урунганлары аны келлигин сакълап тургъандыла. Январны ал кюнлеринде ишчиле, алли урунганла, студентле, творчествону интеллигенциясы келечилери КПСС-ни АК-сыны декабрде болгъан Пленумуна къатышханла бла тюбешгендиле. Пленум КПЛ-ни XX съездинден сора Литваны Компартиясында халны, республиканы къуралгъан биргелешиу сезгенин, Вильнюсде Литваны башкаруш районларында ачыкъ диалог барганын, Ол коммунистлени ючюлери бириндирюю, тюрлю-тюрлю жамаат къымылдауланы позициялары билиую мурат тын тутханды. Бюгюн республикада кёпле литвачылагъа не эмоциала, не да бир бирге тырман этерге итинирле угъай, бола тургъан ишлеге оюмлу къарау, эркин союз республикаланы федерациясын жангыртыугъа бурулгъан атламла керекдиле, деп алай къарайдыла.

Литваны эртденги газетлерини барысы да М. С. Горбачевну келиую бла байламлы комментарийле бергендиле. «Тиеса» ол визитге историялы магъанасы болгъан иш деп атагъанды. Бизге дуниядан бек белгили къуллукъчуладан бири, бюгюн бек керек болуп тургъан жангыча оюм этиую кёргюзтген адам келеди, деп жазгъанды ол «Кесибизни сыйбызны сакълайбыкъ» деген письмосунда. Ол жууаплы кезиуде — халкъны политика эм ниет жаны бла жангыртыууну кезиуюнде келеди.

Аэропортдан М. С. Горбачев тюзюнлей Литваны ара шахарыны В. И. Ленин атлы майданына атланады. Ары Вильнюсде жашагъан мингле бла аламла жыйылгъандыла. Шахарда кюн жаз башына ушайды. Тёгерегинде жёге терекле ёсген арну сверден къар кетгенди. Жёге тереклени литвачыла оруслула къайын терекни сыйлагъанча ариу кёредиле. «Вильнюсде жёгеле энтда да чагъалыла» деген жыр мында къайынны юсюнден этилген жырлача белгилиди.

М. С. Горбачев жыйылгъанланы къызыу алгъышлаулары бла машинадан чыгъады. Ол В. И. Ленинни эсгермесине юлюк салады. Ары бла майданда жыйылгъан адамланы къатларына барады.

Ауаз: Кюн ахшы болсун, бизге келгенигиз бла алгъышлайбыз!

Ауаз: Биз Сизни сакълап тургъанбыз, Михаил Сергеевич!

М. С. Горбачев: Мен да сизни бла тюбеширге ашыгъып тургъанма. Биз бирге башлагъан битеулю ишибизни, битеу дунияны къозгъагъан ишибизни, къалай бла иги этерге боллугъубузну юсюнден бирге сагъыш этейик. Битеу жашаууубузну тюрлендириую, жангыртыуну башлагъан кезиуюбюзде, бир бирибизге аллай бир ачыкъ сёз айтхан кезиуюбюзде, ма аллай кезиуде, биз тутхан муратыбызны иги ангыламакълыгъыбызны уллу магъанасы болгъанын чертип белгилерге сюеме.

Биргилиус Зигмантовичюс, эл Культура юйюю директору: Биз барыбыз да, Михаил Сергеевич, жангыча оюм этиую юсюнден къуру да айтханлай турабыз, ол не затды? Ол сёзлени керти магъана бла байыкъландырыргъа керек тюйюлмюю.

М. С. Горбачев: Сиз, жаш адам, ол затны юсюнден сагъыш этгенигизни алгъышлайма. Ол, былай алып къарагъанда, совет халкъыны, къыралны битеу халкъларыны къадарларына къатылады. Сиз ол соруугъа тюз жууап табаргъа сюе эсегиз, мен сизни дагъыда алгъышлайма. Келигиз жууапланы да бирге излейик, болумну юсюнден да бирге сагъыш этейик. Ол бизни барыбызгъа да юйге берилген заданиядыды. Ол бизни барыбызгъа да юйге берилген заданиядыды деп алай къарайыкъ, нек дегенде, бу майданда биз соруулары барысына да терк окъуна жууап берип къоялыкъ тюйюлбюз.

Алай бла, биринчиси. Биз кимбиз? Къайсы республикада да, халына къалмай битеуа бусагъатлада кеслерини миллет территорияларындан тышында 60 миллиондан аслам адам жашайды. Энди сизни соруугъузну къайтарайыкъ: биз кетебиз, кеси аллыбызгъа къалабыз, айырылабыз, ол адамла бла уа къалай боллукъду, аланы къадарлары уа? Польшада да сорадыла алай, ФРГ-да да Поволжьяны немецлилерини къадарларыны юсюнден сорадыла. Биз барыбыз да, сюйсек-сюймесек да, бир бирибиз бла байланыпбыз. Аны юсюне да биз сизни бла бирге алыкъа федерация болуп жашамагъанбыз. Биз бирлешген къыралда жашагъанбыз. Анда уа хал кесича къуралгъанды.

Ауаз: Ол затдан экономика ахсайды да...

М. С. Горбачев: Биз ол темагъа келликбиз. Бусагъатда уа аламны юсюнден хапарыбызны бардырайыкъ. Биз адам иги жашап тебиргенини сезерча эм ол битеу барысына да жайылырча алай этерге сюебиз. Украинада оруслула 15 миллион болгъанды, битеу Донбасс — оруслулу. Харьков — оруслулу. Кърымда оруслула 66 процент болгъанды. Кёргенигизча, айтып къойгъан тынчды, айтырдан алгъа сагъыш этерге керекди. Айланып къол салдыргъан да аламат мадар тюйюлдю. Эстониягы алып къарайыкъ. Анда жашагъанланы 40 проценти бурун заманладан бери келген славянладыла. Ала кёп ёмюрлени мында жашап келедиле. Эмда уа Эстонияда башча тилде сёлешген автоном район къуралгъанды. Эстония да Совет Союздан чыгъама деп тохтаса уа, сора айырылыргъамы керекбиз? Ол жол уллу къорчунгъа эм къан тёгюлюге келтирирге боллукъду.

Ауаз: Бизде къан тёгюлюк тюйюлдю...

М. С. Горбачев: Сиз ашыкъмагъыз, ушакъ ачыкъ халда, бир тюрлю чырмаусуз, саппасау организмни бичакъ бла не да скальпель бла кесмеча алай барыргъа керекди.

Ауаз: Совет Союз кеси жангыча къурауну жолуна тюшмей эсе, сора не этерикбиз да?

М. С. Горбачев: Анга хау деяллыкъ тюйюлме, биз ишни жангыча къурауну алгъа бардырабыз. Аны бла байламлы мен ишни жангыча къурауну башха темасына — экономикагъа кёчерге сюеме. Биз хайырлы кючлени бирлешген государствода айныгъанбыз эм да орнашдырыргъанбыз. Бизде урукууну юлешиу алай къуралгъанды да, сёз ючюн, Узбекистан кесини битеу жерин бизни барыбызгъа да мамукъ берирча алай хайырланады. Ол а сугъарылгъан жерлеринде сют да, эл мюлк продукцияны башха тюрлюлерни да чыгъарыргъа боллукъ эди. Ма специализациялау деген олду. Энди сизни «Сигманы» алып къарайыкъ. Бизни, жолдашла, сизни бла бирге Литвада къыралны башха жерлеринде болмагъан бир ненча заводубуз барды. Ол игимиди, огъесе аманмыды, бусагъатда аны юсюнден айта турмайыкъ. Алай бюгюн аладан бири тохтап къалса — битеу къырал акъсарыкъды.

Мен сизни барыгъызны да, легенди андан сора М. С. Горбачев жыйылгъанлагъа айланып сёлеше, биз тутхан ыз кёп вопросланы тамамлауну социализмни, битеу обществону, айдай да, федерацияны къадарларын — не да Союзда жашагъан битеу халкъланы келир заманларыны кёп вопросларын тамамлауну кёргюзтгенлерине нинандырыргъа сюеме. Аллай вопросланы барысын да ырахат сюзерге эм сени аркъангда биреулен сен айтханны жазып алмагъанына, тамбла сени терслемезлигине ийнаныулукъну болуму ишни жангыча къурауну себебинден къуралгъанды деп, биз алай къарайбыз. Ол ишни жангыча къурауну биринчи эм бек баш хорламылы: бюгюн биз битеу вопросланы ырахат, жууаплы халда, тынгылы сюзерге боллукъбуз. Кертиди, керексиз хапарла, бузукъ сёзле да бардыла. Алай, мен акъыл этгенден, бу зат хорлайды: бизни жашаууубузну хар жаны бла да ачыкъ сюзерге онгубуз болгъаны.

Башха жанындан, ишни жангыча къурау федерация кеси, адамланы оюмлары тюрленселе, жалан да ол заманда жашаргъа боллукъду. Эсигизде эсе, биз социально-экономика терклендириую башлагъанбыз эм ол тунчугъа башлагъанын кёргенбиз. Бек алгъа политика системаны вопросларын тамамларгъа керек болгъанын кёргенбиз эм аланы тамамлап башлагъанбыз. Миллетле аралы халланы проблемаларын унутмачыу да магъанасы уллуду. Миллетлени арасында къаугъаланы жалан да федерацияда болумну, хар республикада эм хар халкъда болумну тюрлендириу бла тохтатыргъа боллугъуна мен ийнанама. Кесиниз къарачыгъыз: Эстонияда, Молдавияда тюзлюкден аз да бир жаныма кетиу болумну бек къатыландыргъанды. Бизни халларыбызда да суукъ желчик ура башлагъаныны, баям, сиз кесиниз да сезе болурсуз. Ишни жангыча къурауну биз аны ючюнюю башлагъанбыз? Угъай! Алай эсе, барыбызгъа да аман угъай, ишни болурча федерацияда ишни жангыча къурауну алай бардырыргъа, битеу республикалада, битеу халкълада аны магъанасын эм аны къыйматын терен аигыларча этерге керекди.

(Ахыры 2-чи бетдеди).

ОКЪУУ ЖЫЛНЫ ЭКИНЧИ ЖАРЫМЫ БАШЛАННГАНДЫ

Битеулю билим берген школлада окъуу жылны экинчи жарымы башланнганды. Устаз коллективле ал эки четвертде этген ишлерини итогларын тынгылы тинтип, жангы борчларын тамамлауну къолгъа алай алгъандыла. Ала август кенгешледе кётюрюлген проблемала, критика эскертиуле къалай тындырыла келгенлерине энчи эс бургъандыла. Сёзсюз, окъууда жетишимлени ахшы процентлерини, дерслеге сабийлени барысы да юзмей целип тургъанларыны юсюнден алгъынча ёхтем билдириуле, устазланы басмада критикагъа тартыргъа эркинлик берилмеучю адет жашаудан кетерилгендиле.

Школланы ишлерин демократизациялау, устазны намысын кётюрюр ючюн жашауда бардырылгъан ахшы мадарла къысха заманны ичинде кеслерини хайырларын кёргюзтгендиле. Халкъгъа билим берируню партия жарашдырыргъан концепциясы школда битеу халланы игилендириую ышаннгылы жолуна тюшерге онг бергенди. Бек игиси, кёп устазла, атаанала эм базалы предприятияла бла мюлкле школлуну къадары ючюн кеслерини жууаплылыкъларын тынгылы сезип башлагъанларындады. Ол а билим берируню проблемаларына жангыча къарауну магъаналы жаныды. Экинчиден, магъанасы андан аз-болмагъан иш а—жаш тёлюге билим берируню жангыча къураугъа общественну айныгыуну жууаплы борчларындан биринеча къаралгъаныды.

Къабарты - Малкъарны Халкъгъа билим берген министерствосуну башчылыгъында школланы эм профтехучилищелени техника бла жалчытыуну, саулай да окъутуу-юйретиу ишде тюбей келген тыйгъычланы кетериую, устаз эм урунуу коллективлени араларында байламлыкъны кючлеую комплекс программасы жарашдырылгъанды иги кесек заман болгъанды. Ол бек алгъа устазланы жигерликлерин, оюмлу ишлеулерин, школчуланы билимге итинирлерин кётюрюрге керек эди. Окъуу жылны биринчи жарымыны итогларында ачыкъланнганыча, Нальчик, Тырнауз шахарланы, Май, Совет, Прохладна районланы халкъгъа билим берируде ишлегенлери ол программаны ишлеуге барыргъа кёп иоч саладыла. Болса да, жарсыугъа республиканы алыкъа кеслерини ишлери эски ыз бла бардыгыр тургъан устаз коллективле да аз тюйюлдюле. Артыкъ да бир-бир ПТУ-лада хал осалды. Аланы бошагъанланы усталыкъларды, билимлери, хунерлери кёбюсюнде производственну айныгыуну технологиясын талемлеринден артха калдыла.

Прохладна районлу халкъгъа билим берируде ишлегенлери ол программаны ишлеуге барыргъа кёп иоч саладыла. Болса да, жарсыугъа республиканы алыкъа кеслерини ишлери эски ыз бла бардыгыр тургъан устаз коллективле да аз тюйюлдюле. Артыкъ да бир-бир ПТУ-лада хал осалды. Аланы бошагъанланы усталыкъларды, билимлери, хунерлери кёбюсюнде производственну айныгыуну технологиясын талемлеринден артха калдыла.

Халкъгъа билим берируде партия башчылыкъны бусагъатдан эсе кючлюрек этмей а арталлы да жарарыкъ тюйюлдю. Устаз калрланы юйретирик эм устазны общественна даражасын кётюрлюк да, школну къадары ючюн къайгъырлыкъ да халкъ депутатланы Советиди, партия организацияды. Белгилисича, алгъын бизни терен оюмлулукъ бла жарашдырылгъан оноуларыбыз окъуна кёбюсюнде къагъытда жазылгъанлай къалгъандыла. Нек дегенде, аланы жашауда бардырыу бек узакъ болжалгъа созулгъанды, — бюрократизмни ччында тунчукъгъанды. Бусагъатда жетишимлерибизни мурдору — эскиден къалгъан аллай осал ишледен таукел къутулууну мадарларын этиую. Хар устаз, хар педколлектив, школланы партия организацияларыны шахар эм район Советлени толтуруучу комитетлерини халкъгъа, билим берген бёлюмлери арсарлы бола, башындан бир тюрлю къошакъ буйрукъ не да инструкция сакълап турмай, жангы четвертни биринчи кюнлеринден окъуна кеслерини шарт борчларын тамамлауну къолгъа къаты алыргъа керекдиле. Шёндю ишни башы олду.

Нальчикде 11-чи номерли орта школну директору Г. С. Поволокина кёпжылыкъ иш сынауучу юсюнден юлгюле келтире келип, былай сёзлеге эячи эс бурады: «Окъуу жылны» экинчи жарымын да, алгъынча, эски ыз бла башласакъ, биягъы биз жерибизден тебалмай турлукъбуз. Окъутуу-юйретиу ишни алчы амалларыны юсюнден жазылгъан, айтылгъан да кёп этеди. Аны кеси ишни къалай бардырса онглу боллугъун хар устаз коллектив кеси билирге, ангыларгъа керекди. Хар устаз кеси намысыны, сыйбыны юсюнден кеси сагъыш этмесе, алгъа бараллыкъ тюйюлдю. Сабийле эркин ишлер, солур ючюн алагъа творчество къалу къураргъа, хар предметни керти да кёлю бла сюерча болумгъа жетиширге горлуубуз. Ол замандла аланы сезимлери, ангыларыулары сеерикли, четталагъа, кеслеринден тамталагъа намыс этиулери да ингиленирикли.

Алгъаракъда «Коммунизмге жол» газетни журналистлери бардыргъан типуледе ачыкъланнганыча, алыкъа Нальчик шахары, Совет, Чегем районланы бир-бир школларында миллет тилден окъутуу тийишли даражакда тюйюлдю. Жарсыугъа, малкъар тилни бла сыугъа, малкъар тилни бла

тургъандыла. Январны ал тюнлеринде ишчиле, элли урунгандла, студентже, творчестволу интеллигенциялы келечилери КПСС-ни АК-сыны декабрде болгъан Пленумуна къатышханла бла тюбешгендиле. Пленум КПЛ-ни XX съездинден сора Литваны Компартиясында халиу, республикада къуралгъан битеулю болумну сюгенди. Вильнюсде, Литваны башхабашха районларында ачыкъ диалог баргъанды. Ол коммунистлени кючлерин бириктириую, тюрлю-тюрлю жамаат къымылдауланы позицияларын билиую мурасылгъанча ариу кереклле, «Вильнюсде жёгеле эттла да чагъаэыла»-деген жыр мында къайыны юсюнден этилген жырлача белгилиди.

М. С. Горбачев жыйылгъанланы къызыу алгъышлаулары бла машинадан чыгъаэы, Оз Е. И. Ленинни кеменесине тюзде салдыгъы бла майданда жыйылгъан адамланы къатларына барады.

Ауаз: Кюн ахшы болсун, бизге келгенигиз бла алгъышлайбыз!

Ауаз: Биз Сизни сакълап

посёлкалада да битеу миллетлени келечилери жашайдыла. Литвачыланы юлюшлери уллуракъ болгъан Литвада окъуна тюз алада эркинликлери болгъан тыш адамла 20 процентни тутадыла. Бизни къыралыбызда

къойгъан тынчды, антифалгъа сагъыш этерге керекди. Айланып кюл салдыргъан да адамат мадар тюйюлдю. Эстонияны алып къарайыкъ. Анда жашагъанланы 40 процентни бурун адамладан бери келген славянладыла. Ала кёп вмюрлени

ди уа Эстонияда башха тилде сёлгеген автоном район къуралгъанды. Эстония да Совет Союздан чыгъама деп тохтаса уа, сора айырылыргъамы керекбиз? Ол жол уллу къоранчлагъа эм къан тёгю-

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

РСФСР-ни ХАЛКЪ ДЕПУТАТЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-де 817-чи НОМЕРЛИ ЛЕНИН ТЕРРИТОРИЯЛЫ АЙЫРЫУ ОКРУГУНУ ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯСЫНДА

817-чи номерли Ленин территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ айырыу комиссиягъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссия РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюу «РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъанды.

Округ айырыу комиссия 817-чи номерли Ленин территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссия РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюу «РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъанды.

1955 жылда туугъан, партияда болмагъан, Нальчикде коммунальный-къурулуш техникумну преподаватели **Апанасов Валерий Хазранович**ни, Нальчик ш.;

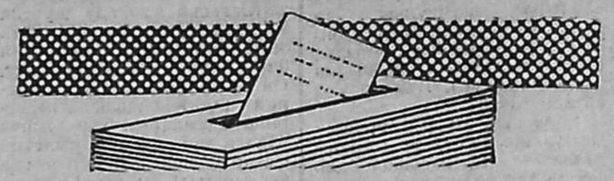
1935 жылда туугъан, КПСС-ни члени, мебель-агъач жарашдырыучу «Эльбрус» комбинатны электриги **Верещагин Иван Петрович**ни, Нальчик ш.:

1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни жашау-коммунальный мюлкюню территориялы-производство биригиую генеральный директору **Мастафов Владимир Жабранович**ни, Нальчик ш.;

1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, профсоюзланы Къабарты-Малкъар область советини председатели **Таов Пшикан Кесович**ни, Нальчик ш.;

1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни Жазыучуларыны союзуну правленини секретары **Теппсев Алим Магометович**ни, Нальчик ш.;

1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени «Къабмалкъгражданкъурулуш» проект-къурулуш биригиую 11-чи къурулуш управлениясыны юй къалаучуларыны бригадасыны таматасы **Топольсков Виталий Алексеевич**ни, Нальчик ш.;

4-чю МАРТ - РСФСР-ни, КъМАССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ ЖЕР ЖЕРЛИ СОВЕТЛЕНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛАНЫ КЮНЮДЮ

Феликс Ахмедовични, Нальчик ш.;

44-чю номерли Молодёжный айырыу округдан, 1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар агромелиоратив институтну билим бериу жаны бла проректору **Ахматов Мусса Ахматович**ни, Нальчик ш.;

1947 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Искож» комбинатны профсоюз комитетини председатели **Гедгафов Нажмудин Кушбиевич**ни, Нальчик ш.;

1944 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Нальчик шахар комитетини экинчи секретары **Шогенов Мухамед Маевич**ни, Нальчик ш.;

47-чи номерли Ингуш айырыу округдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъсуумелиорация» биригиую кёчюучю механизацияланган 5-чи номерли колоннасыны газоэлектросварщиги **Демьяненко Василий Васильевич**ни, Нальчик ш.;

49-чу номерли Калинин айырыу округдан 1952 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Нальчикде 1-чи номерли пассажир автотранспорт предприятияны шофёру **Малкандуев Мухаммат Исмаилович**ни, Нальчик ш.;

59-чу номерли Мичурин айырыу округдан 1943 жылда туугъан; КПСС-ни члени, КъМАССР-ни прокурору **Денисов Эдуард Германович**ни, Нальчик ш.;

1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Темир-жолла министерстводу ишчилени жалчытыуну бёлюмюню Прохладна филиалыны товароведи **Новикова Светлана Васильевна**ны, Прохладна ш.;

1948 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Прохладна темир жол станцияда граждан къурулушланы 4-чю дистанциясыны инженери **Самойлова Наталья Владимировна**ны, Прохладна ш.;

1950 жылда туугъан, партияда болмагъан, Прохладна пассажир автотранспорт предприятияны шахарланы арасында адамланы жюрютюучю автоколоннасыны шофёру **Серов Анатолий Иванович**ни, Прохладна ш.;

64-чю номерли Быллым айырыу округдан 1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Севкавцветметшахтопроходка» трестни управляющиси **Мизиев Далхат Адраевич**ни, Тырнауз ш.;

65-чи номерли Гирхожан айырыу округдан 1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Тырнауузда автотранспорт предприятияны шофёру **Жапуев Жамал Махтиевич**ни, Тырнауз ш.;

1948 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Тырнауузкъурулуш» трестни управляющиси **Ризаев Саладин Магомедович**ни; Тырнауз ш.;

1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну идеология бёлюмюню заведующисини заместители **Чофанов Аубекир Жунусович**ни, Нальчик ш.;

67-чи номерли Надречный айырыу округдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Тырнауз шахар исполкомну председатели **Будаев Абдуллах Магомедович**ни, Тырнауз ш.;

68-чи номерли Рудничный айырыу округдан 1951 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Тырнауз шахар комитетини биринчи секретары **Ляпунов Леонид Васильевич**ни, Тырнауз ш.;

75-чи номерли Шогенцуков айырыу округдан 1965 жылда туугъан, КПСС-ни члениие кандидат, Бахсанда къумач сокъгъан трикотаж биригиую ишчиси **Агоева Фатима Патовна**ны, Бахсан ш.;

1964 жылда туугъан, ВЛКСМ-ни члени, «Лимб» заводха киргеи жерде тургъан контролёр **Кармокова Гапогаг Мусабиевна**ны, Бахсан ш.:

82-чи номерли Казаноков айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни Халкъ контроль комитетини председатели **Савкуев Урусби Залимгериевич**ни, Нальчик ш.:

83-чю номерли Ючюнчю Къызбурун айырыу округдан 1958 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районда «Къызбурун» колхозну механизатору **Шогенов Азреталий Корнеевич**ни, Ючюнчю Къызбурун эл.:

91-чи номерли Светловодск айырыу округдан 1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Зольск районда Ленин атлы колхозну трактор-сабанчы бригадасыны бригадири **Колот Александр Александрович**ни, Светловодск эл.:

96-чы номерли Камлюк айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Зольск райисполкомну председатели **Токбаев Владимир Джагфарович**ни, Залукокоаже пос.:

110-чу номерли Прималка айырыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Прохладна райисполкомну председатели **Быков Владимир Ильич**ни, Прималкинское эл.:

111-чи номерли Ново-Полтавский айырыу округдан 1963 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Терек эл мюлк техникумну окъуу-производство мюлкюню сварщиги **Гирин Сергей Михайлович**ни, Учебный пос.;

1941 жылда туугъан, партияда болмагъан, Прохладна районда «Ленинская кузница» колхозну уй тартхан пехини операторы **Окопный Николай Иванович**ни, Ново-Полтавское эл.:

1955 жылда туугъан, партияда болмагъан, Ново-Покровскеде башланнган школну устазы **Суворова Ольга Ивановна**ны, Ново-Покровский эл.:

115-чи номерли Алтуд айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, партияны Прохладна шахар комитетини биринчи секретары **Чепурков Юрий Васильевич**ни, Прохладна ш.:

121-чи номерли Бабугент айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, республикалы «Коммунизмго жол» газетни редактору **Гузеев Исхакъ Исмаилович**ни, Нальчик ш.;

160-чы номерли Яникой айырыу округдан 1951 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни ич ишлерини министерствосуну тюзетиу ишле жаны бла бёлюмюню начальниги **Бечелов Ильяс Борисович**ни, Нальчик ш.:

1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Яникойда орта школну устазы **Кудаева Афужан Мыртаевна**ны, Яникой эл.:

1917 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Мамырлыкъны къоруулауну Къабарты-Малкъар комитетини председателини заместители **Макитов Сафар Исхакъович**ни, Нальчик ш.:

1945 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районда жемишле ёсдюрюучю Байсолтанов атлы совхозну директору **Отаров Амаш Исхакъович**ни, Яникой эл.:

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯЛАДА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыгъыны юсюнден халкъ депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюу «КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

Округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюу «КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

28-чи номерли Тургенев айырыу округдан 1943 жылда туугъан, партияда болмагъан, Нальчикде 2-чи номерли пассажир автопредприятияны шофёру **Аталиков Руслан Музакирович**ни, Нальчик ш.;

1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъавтотранс» биригиую генеральный директору **Хараев**

Рая Жабоева Ростовда женгил промышленность техникумну жетишимли бошап келгенли Нальчикде юс кийимле тикген фабриканы экинчи номерли цехинде ОТК-ны контролёру болуп ишлейди. Аны иши бек жууаплыды, ол хазыр продукцияны качествосуна къарайды эм Рая аны уллу усталыкъ бла этеди.

СУРАТДА: Р. Жабоева.

Суратны М. Суанов алгъанды.

РЕСПУБЛИКАНЫ ИШЛЕРИ—КЪЫРАЛНЫ ИШЛЕРИДИЛЕ

(Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди).

Гитче да, уллу да болсун — халкъла бир кибик тенгдиле. Не гитче болса да, халкъны къадарына къулакъ салмай къою ол, жолдашла, бек къоркъуулу эм перспективасыз политикады. Сизде да къайсы халкъ болса да — белорусла, полякла, украинлыла, — бу жерде, туугъан эм жашагъан жерлеринде, кеслерини сабийлерини насыпларын кёрюрге сюедиле. Бу жерде хар ишни хар халкъны къатышыуу бла тамамларгъа керекди. Бир зат аны жашауна тюз келмей эсе, сора башха политиканы юсюнден, башха мадарланы юслеринден сагъыш этерге керекди. Жалан да экономикада угъай, культурада да, тилде да, политика процесследе да адамла жашагъан жерлерини чынтды иелери болгъанларын сезер ючюн.

Алай бла бизни федерациябыз жангы бет алыргъа керекди. Былайда политика жаны бла кеси аллылыкъгъа, политика эм экономика жаны бла бир заманда да болмагъан эркинликге барыргъа керекди. Аллай кеси аллылыкъ келип тохтарыкъ чёк жалан да бир болургъа керекди: ол юлмазгъа, аманнга кетмезге, айырылмазгъа керекди, нек дегенде, ол байламлыкъланы — адамлыкъ, экономика, социальный, илму байламлыкъланы барысын да оярыкъды. Бир бирле алгъын Литва къаллай болгъанын унутхан этедиле. Мен аны эскертейим. Хуторлада жашагъанла, кёлюзге тиймесин. Ол сизни халкъыгъызны эниш этмейди, ол заманда бизге къырал да эллилени къыралы болгъанды. Энди уа бюгюнгю Литвагъа къарачыгъыз. Ол тамыры бла тюрленгенди. Алай республикагъа къайсы бир халкъгъача, саулай къыралгъача, экинчи солуу берир заман жетгенди. Келингиз, ма ол жаны бла кюрешейик.

Дагъыда бир шартны эсгизге салайым: революциягъа дери Литвада тыш къыраллы капиталла 57 процентни тутхандыла. Бизге уа былай айтадыла: кеси аллылыкъ, кеси аллылыкъ. Билемисиз, ол бираз демагогиягъа ушайды. Кёлюгюзге тиймесин — мен энтда да шартлагъа къайтама. Колониялы система оюлгъанлы, кёп къыралла политика жаны бла эркинлик алгъанлы 40 жыл озгъанды. Алай ала, керти алып къарагъанда, кеси аллылыкъны алалмагъандыла, бюгюн да эркин къыралла тюйюлдюле. Ала сырьё бериучюле болуп тургъандыла эм бюгюн да алай болгъанлай къаладыла. Ресурсланы учуз сатып аладыла эм ишчи кючюю учуз хайырланадыла. Метрополиялада уа жашау игиди. Алайды да, биреулюк бюгюн бизни къыралыбызда байламлыкъланы юзерге, къайсы эсе да бир республиканы, гитче халкъны къутургъан суугъа атаргъа сюе эсе, — мен, жолдашла, ол политикагъа къатышырыкъ тюйюлме. Мен кесим ийнаннган жанына къаты болдукъма. Биз Союзубузну юсюнден жангыча оюм этерге керекбиз; ол Россейге да, Литвагъа да, Украинагъа да, Армениягъа да магъаналыды. Къыралны бюгюннгю башчылары да, энди келлик башчылары да ол жанына бютюн бек эс бурлукъдула.

Ауаз: Михаил Сергеевич, Компартияны юсюнден абери айтмагъансыз.

М. С. Горбачев: Компартияны юсюнден. Ишни жангыча къурауну интеграция, кооперация процесслени сакълау бла федерацияны жангыртыуну мурдорунда къыйын вопросларын тамамлауну жолларын кёре эсек, экономика, интелектуальный жаны бла бирге ишлеуню жангы жолларын излей эсек, партия битеу обществону, къыралны децентрализациялауда бирикдириучю кюч болгъанлай къалады. Ала жалан да Литва бла байламлы айтылып къалгъан сёзле тюйюлдюле. Ол муратлагъа жетген заманда партия битеу процесслени юслеринден оюм этерге, адамланы сейирлерин бирикдирирге керекди. Аны себепли мен кенг халда кеси аллына ишлеу эркинлик жанлыма. Ол вопросну тамамлар заман жетгенди. Январда биз кесибизни партия сюзерик программа документибизде кёп жангы зат айтырыкъбыз. Алай бла мен КПСС-ни чеклеринде кенг халда кеси аллына ишлеу эркинликле жанлыма.

В. И. Ленин атлы майданда, Т. Шевченко орамда М. С. Горбачевну Вильнюсда жашагъанла бла ачыкъ ушакъларыбыз сагъатдан артыкъ баргъандыла. Андан сора ол отлукъ аппаратураны производство биригиуюне баргъанды. Ол предприятияны продукциясын къыралны тракторла ишлеучю кёп конвейерлеринде биледиле эм сакълайдыла. Мында кёп миллетли коллектив урунады: аны 30 проценти полякладыла, 29 — литвачыладыла, 20 — оруслуладыла, белорусла эм башха миллетлени келечилери да кёпдюле. Аланы барысы да кеслерини предприятиялларыны ишлерине, Литвада къуралгъан къыйын болумгъа сагъышлы къарайдыла.

Генеральный секретарь къайры барса да, бек алгъа адамла бла тюбешиуге эм да ушакъла этиуге баш магъана бергенни бу предприятиягъа баргъаны энтда да бир кере шагъатлыкъ этгенди. Ол ишчиле, инженерле бла диалоглагъа терен оюм этиу бла къатышхандыла, аланы оюмларына, сорууларына эс буруп тынгылагъанды, кесини позициясын къоруулагъанды, ийнандыргъанды, бир-бир жерледе келишалмагъанды, даулашханды, ангылатханды. Адамла бла аллай байламлыкъланы кезиуюнде заманны юсюнден да унутханды. Аны ары барыууну расписаниясы бузулуп тургъанды. Алай ол эки жанына да хайыр берген бузулуу болгъанды.

Заводну къабакъ эшиклеринден кире баргъанлай, Михаил Сергеевичге толкъун къарсла бла тюбейдиле эм алгъышлайдыла, жыйылгъанла алагъа келгени ючюн анга ыспас этгенлерин билдиргендиле. М. С. Горбачев отлукъ насосла жыйгъан эм механика цехледе айланганды. Урунуу, жашау болумла, усталыкъ жаны бла ёсюню болумлары, иниет болум, миллет халла — ишчиле Т. Тумас, Л. Адамович, Н. Миллем, С. Смола, В. Гражданов эм башхала бла этген ушакъларыны баш темалары ма ала болгъандыла. Аны ушакъ нёгерлерини арасында литва, поляк, белорус, орус миллетлени келечилери болгъандыла, ол а бу урунуу коллективни ол жаны бла айырмалыгъын кёргюзтгенди. Литва — кёп миллетли республикады. Миллетле аралы дауланы, шовинист иниетлени отун жандырыргъа жол бермезге керек болгъанына, къайсы миллетден болгъанларына да къарамай, республикада жашагъанланы барысыны да шуёхлукълары эм бир иниетлиликлери — ол ишни жангыча къурауну жолу бла Литваны алагъа жетишимли барыууну белгиси болгъанына юсюнден айтылгъанды.

Ушакъладан бирине къатыша, А. Бразаускас башха миллетли бир-бир ишчи тиширыула иелир заманны юсюнден къайгъы этгенлерине былай жуап бергенди. «Не къайгъы этесиз? Кесигиз кёргенликден, къайсы миллетден болса да жангыз бир адамгъа аз да тамгъа салдыртмай жашайбыз». Иш Нагорный Карабахдача къан тёгюлюуге жетмегенди, анга жетдирмезге да керекбиз, дегенди заводда ишлегенледен бири полякы И. Ивашкевич. Алай адамла республикада сепаратист иниетле литвачыланы бла республикада жашагъан башха миллетлени араларына суукълукъ салгъанларыны юсюнден бир кере айтып къоймагъандыла.

Ол тынгысыздыкъ, баям, республикада болум тюрлене башлагъаныны юсюнден сагъышла бла байламлы болур, дегенди М. С. Горбачев. Болумну осалландырыуну юсюнден угъай, аны къалай бла игиледиргире боллугъуну юсюнден бирге сагъыш этерге керекбиз.

Ушакъ нёгерлери М. С. Горбачев Литваны, саулай да Союзну мындан ары айныуларыны жолларын ол къалай ангылагъанын юсюнден айтырын сюйгендиле. Ол кёп соруулагъа жуап бергенди. Алай урунуу коллективни заводну Культура юйюню залын тыкъ толтургъан келечилерини алларында сёлешген сёзюнде аланы толу ачыкълагъанды.

Ингирликде Басманы юйюнде М. С. Горбачев республиканы творчествосуну эм илму интеллигенциясыны келечилери бла тюбешгенди.

Нальчикни Стрелка тийресинде «Автовазтехобслуживание» станциясында машиналаны моторларына къарагъан бригаданы юсюнден кёп арну сёз айтылады. Бригадагъа ол ишде уллу сынауу болгъан Алим Ногеров таматалыкъ этеди.

СУРАТЛАДА: (башында) бригадир Алим Ногеров; (тюбюнде) мотористле Руслан Чочаев эм Сагъит Казаков.

4-чю март—халкъ депутатланы айырыуланы кюнюдю

ЗАКОНДАН ЧЫКЪМАЙ

Айырыу кампанияны экинчи кезиую — депутатха кандидатха кёргюзтюлгенлени жазыу барады. Ол да бек магъаналы ишледен бириди эм округ айырыу комиссиясыла депутатха кандидатха кёргюзтюу, документлени жарашдырыу, бир сёз бла айтханда, битеу ишле айырыуланы юсюнден Законнга буукълукъ этилмей бардырылгъанларын тинтеди эм анга кёре кандидатлагъа, аланы ышанныулы адамларына болжаллы удостоверениял береди.

11-чи январда КПСС-ни Октябрь райкомуну жыйылыуда бардырылыучу залында РСФСР-ни халкъ депутатыны айырыула жаны бла 819-чу номерли территориялы округ айырыу комиссияны жыйылыуу болгъанды.

Аны округ айырыу комиссиясыны секретары КПСС-ни Октябрь район хозяйствени экинчи секретары Далхат Магометович Байдаев ачханды эм былай айтханды:

— Округ айырыу комиссия депутатха кандидатланы кёргюзтюу жаны бла битеу документлеге къарагъанды эм ала барысы да тынгылы, законнга тийишлиликде жарашдырылгъанларын белгилегенди. Округ айырыу комиссияны атындан депутатха кандидатланы алгъышлайма эм айырыуланы юсюнден Законну 33-чю статьясына тийишлиликде жазыуну башлайбыз. Округ айырыу комиссияны членлерини къарауна РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатха кёргюзтюлгендиле:

«Къабмалкъсуумелио р ация» проект-къурулуш биригиую Чегем районда 4-чю номерли ПМК-сыны начальниги **Сафарбек Къаралбиевич Архестов;**

Нальчикде электровакуум заводну директору **Василий Кузьмич Крупский;**

КъМАССР-ни жер жерли промышленностуну территориялы производство биригиую генеральный директору **Валерий Михайлович Романтеев;**

автотранспортну территориялы производство биригиую генеральный директору **Феликс Ахмедович Хараев;**

юй къанатлыла бёдюрюу жаны бла «Къабарты-Малкъар» производство биригиую генеральный директору **Георгий Маштаевич Черкесов.**

Аланы жазаргъа боллукъду деген оюм бардыла. Къол кётюрюуню башлайбыз.

Кёргюзтюлген кандидатла ючюн комиссияны членлери бирча ыразылыкъда къол кётюредиле.

Сора РСФСР-ни халкъ депутатын айырыула жаны бла 819-чу номерли Октябрь территориялы айырыу комиссияны председателини заместители, Совет районда «Аушигер» сыныу мюлкню баш агроному Хасан Бараз биевич Гутов депутатха кандидатлагъа болжаллы удостоверениялары берип, аланы жазыудан ётгенлери бла алгъышлайды.

Д. М. Байдаев округ айырыу комиссияны членлерини эслерине айырыуланы юсюнден Законну бир-бир статьяларын салады. Аланы айырыула аллы платформаларында бирси кандидатлагъа къажау кампания бардырыргъа алагъа закон эркинлик бермегенин, тасха тюшюрюрге боллукъ затланы хайырланыргъа жарамазлыгъын чертгенди.

— Округ айырыу комиссия депутатха кандидатланы айырыула аллы кампанияларында Законнга чюйре келген затланы билсе, ол аланы депутатха кандидатдан артха чакъырыргъа эркинди, — дейди Д. М. Байдаев.

Ызы бла Х. Б. Гутов депутатха кандидатланы ышанныулы адамларыны бир къауумуна болжаллы удостоверениялары береди эм алагъа уллу ышанныулукъ этилгенлери бла алгъышлайды.

Жазыуну кезиуюнде округ айырыу комиссияны членлеринс соруула да берилгендиле. Сёз ючюн, залда олтургъан адамладан бири:

— Депутатха кандидатлагъа аланы айырыула аллы кампанияларына урунуу коллективле болушургъа керекмидиле?—дейди.

— Хар бир депутатха кандидат айырыула аллы кампанияны бардырыр ючюн къырад ахча белгенди. Андан рыула хазырланып, башха тюрлю агитация бардырылгъаны ол не да бу кандидатны ахчасына бардырылгъанга саналлыкъды эм ол законнга буукълукъ боллукъду,—деп, Д. М. Байдаев толу жуап береди. — Аны бла бирге, айхай да, урунуу коллективле, партия, профсоюз, комсомол организацияла кеслерини коллективлеринден кёргюзтюлген кандидатлагъа болушургъа боллукъдула. Закондан тышына чыкъмагъанлай.

Ахырында депутатха кандидатланы, аланы ышанныулы адамларын КПСС-ни Октябрь райкомуну биринчи секретары Юрий Федорович Беднев алгъышлайды эм башланнган кюреше жетинимле болуларын сюйгенин билдиреди.

Алай бла, кюреш башланнганды. Бир мандатха беш кандидат. Къайсы хорлырыкъды? Бу соруугъа жуап 4-чю мартда, болмаса уа, андан сора экы ыйыкъдан бардыраллыкъ айырыула берликдиле.

ДОНДАН ТЕРК СУУУНА ДЕРИ

анга кере кандидатлыгъаны ышангылы адамларына болжаллы удостовереняла береди.

11-чи январда КПСС-ни Октябрь райкомуну жыйылыула бардырылыучу залында РСФСР-ни халкъ депутатын айырыула жаны бла 819-чу номерли территориялы округ айырыу комиссияны жыйылыуу болгъанды.

Аны округ айырыу комиссияны секретары, КПСС-ни Октябрь район комитетини экинчи секретары Далхат Магометович Байдаев ачханды эм былай айтханды:

— Округ айырыу комиссия депутатха кандидатланы кергюзтюу жаны бла битеу документлеге къарагъанды эм ала барысы да тынгылы, законнга тийишлиликде жарашдырылгъанларын белгизисмин теоретигинеча, Карл Каутскийге Сталин уллу багъа бергенди. В. И. Ленин а Каутскийни аяусуз сёкген этгенди. Алгъа Каутский, артда уа Сталин социализмни мурдору къуралгъан кезиуде, башха тилле барысы да кетип, жалан да битеу адам улу сёлешген бир тил къаллыкъды деген акъылны айтхандыла. Партияны XII

КЁП ЗАТ АЧЫКЪ ЭТИЛГЕНДИ

(Миллетле аралы халланы юсюнден)

съездинде Сталин былай айтханды: «Россейде пролетариатны диктатурасы миллетлени эм миллет тиллени бирге къошулууларына уллу онгла ачады. Социализмни хорламы ючюн большевикле ол онгланы хайырланмай къоярыкъ тюйюлдюле, аны магъанасы къайсы тюрлю борчдан да уллуду...»

Маркс бла Ленин хар заманда да ишчилени, битеу миллетлени эм халкъланы урунганларыны интернационал бирликлери жанлы болуп келгенлерин белгилерге тийишлиди. Тюрлю-тюрлю миллетлени эм классланы бир бирге интернационал кёзден къарагъанларыны магъанасы марксизмни-ленинизмни классиклерини битеу миллетлени не амал бла да бирге къошулууларын жалчытыргъа керекди деген утопия теориядан эсе къайда уллу эди. Миллетле аралы халлада бюгюн биз тюбей тургъан къыйынлыкъланы кёбюсю «миллетлени бирге къошулууларыны юсюнден» Сталинни болмачы теориясындан чыкъгъанды. «Большевиклени муратлары, — дегенди Сталин, — жалан да миллетлени гитче-гитче къыраллагъа юлешиниулерин эм бир-бир халкъланы бирсиледен кеслерин бир жанында тутаргъа итиниулюклерин къурутуу бла чеклеп къалмай, миллетлени бирге къошулууларын жалчытыргъады». Великодержавный шовинизмни ууу ичине терен кирген, ленинизмге ахыры да келишмеген ол теорияда миллет (этнография) проблема жаны бла кюреширик илму служба къуралгъан эди: Северни халкъларыны комитети, СССР-ни Наркомнацыны Ара этнография бюросу эм башхала. Россейни эм аны бла чекде къыралланы миллет къауумларын тинтиу жаны бла комиссия революциягъа дери окъуна къуралгъан эди. Болса да 30-чу жыллада ол учреждениланы барысын да жапхандыла. Аны бла бирге паспорт системаны кийириу, кёп тюрлю анкеталада адамланы миллетлерин кёргюзтюу миллет тенгликни принципине бузукълукъ этерге аламат тап амалла болуп чыкъгъан эдиле.

20—30-чу жыллада башчылыкъ этиуню ара — бюрократ системасын къурау миллетле аралы халлагъа заран келтиргенди. Марксизмни теоретиги М. А. Энеев 20-чы жылланы ахырында былай жазгъанды: «Къолларында властлары болгъан кёп партия къуллукъчуланы тюрлю-тюрлю оноуланы зор бла толтуртханлары социализмге уллу бузукълукъ салмай къоярыкъ тюйюлдю... Башындан берилген буйрукъланы теркирек толтурур ючюн къадалып кюрешиу, бюрократизм къыралыбызны миллет жашауун къурауда федерализмни эм автономияны нигтерин бузгъандыла. Къыралны социально-экономика айнытыу жаны бла тюбеген кёп тюрлю къыйынлыкъла, бир-бир миллетлени эм халкъланы суверенитетлерине бузукълукъ этилгени Ленинни осуятларын жашауда бардыра билмеулюк, бир бирде уа бардырыргъа сюймегенлик бла байламлыды. («Молот» газет, 1928 жылда 29-чу января.). Къалай тюз айтхан эди ол!

Уллу Ата журт урушну кезиуюнде миллетле аралы халланы сферасында хар зат да тап болуп къалмагъан эди. Бир жанындан алып къарасакъ, Прибалтикада, Запад Украинада, Север Кавказда эм башха жерледе миллетчи къауумланы Совет Союзгъа къажау ишлерин, ол халкъланы бир-бир адамлары фашистлеге къуллукъ этгенлерин эсге тюшюрюрге тюшеди. Башха жанындан къарагъанда, сау халкъланы зор бла туугъан жерлеринден къыралны узакъ районларына кёчюргенлерин унутургъа жарарыкъ тюйюлдю. Уруш жыллада кёчюрюлген немецлилеге, къалмукъулагъа, малкъарлылагъа, къарачайлылагъа, чеченлилеге, ингушлулагъа, крым татарлагъа къаллай бир къыйынлыкъ сынаргъа тюшгенди. Ала миллет айныу жаны бла бирсиледен аны хатасындан артха къалгъандыла. Ол халкъланы кёбюсюню миллет къыралдыкъылары жангыдан орнына жалан да 50-чи жылланы ахырында къайтарылгъанды, ала кеслери уа туугъан жерлерине къайтхандыла. Жашауларын жангыдан къурагъа алагъа къыралдан нги кесек болушлукъ берилгенди. Аны бла бирге ол халкъладан немецли-фашист ууучлаучулагъа болушхансыз деген терслеуню кетергендиле. Немецлилени бла крым татарлыланы тюзлюклери 60-чы жыллада тохташдырылгъанды.

Ишни жангыча къурау башланнгынчы бизни обществону жашауунда кёп тюрлю осал ишле, ол санда миллет сферада да, халкъ асламлагъа белгили болмай тургъандыла. Сёз ючюн, Абхазияда, Чечен-Ингушетияда, Север Осетияда болгъан ишле.

Ишни жангыча къурау, демократизация эм ачыкълыкъ алгъын миллетле аралы халлада башлары жабылып тургъан ишлени энди толусунлай ачыкъ этгендиле.

Б. НАНАЕВА,
В. ДЗИДЗОЕВ,
история илмуланы кандидатлары.

Сора РСФСР-ни халкъ депутатын айырыула жаны бла 819-чу номерли Октябрь территориялы айырыу комиссияны председателини заместители, Совет районда «Аушигер» сынау мюлкню баш агроному Хасан Баразбиевич Гутов депутатха кандидатлагъа болжаллы удостовереняланы берип, аланы жазыудан ётгенлери бла алгъышлайды.

Д. М. Байдаев округ айырыу комиссияны членлерини эслерине айырыуланы юсюнден Законну бир-бир статьяларын салады. Аланы айырыула аллы платформаларында бирси кандидатлагъа къажау кампания бардырыргъа алагъа закон эркинлик бермегенин, миллетле аралы халлагъа

Ызы бла Х. Б. Гутов депутатха кандидатланы ышангылы адамларыны бир къауумуна болжаллы удостовереняланы береди эм алагъа уллу ышаныулукъ этилгенлери бла алгъышлайды.

Жазыуну кезнуюнде округ айырыу комиссияны членлерине соруула да берилгендиле. Сёз ючюн, залда олтургъан адамладан бири:

— Депутатха кандидатлагъа аланы айырыула аллы кампанияларына урунуу коллективле болушургъа керекмидиле?—дейди.

— Хар бир депутатха кандидат айырыула аллы кампанияны бардырыр ючюн къыралны ахча бёлгенди. Андан тышында плакатла, чакъыу

союз, комсомол организацияла кеслерини коллективлеринден кёргюзтюлген кандидатлагъа болушургъа болмукъдула. Закондан тышына чыкъмагъанлай.

Ахырында депутатха кандидатланы, аланы ышаннгылы адамларын КПСС-ни Октябрь райкомуну биринчи секретары Юрий Федорович Беднев алгъышлайды эм башланнган кюреше жетиширге болурларын сюйгенин билдиреди.

Алай бла, кюреш башланнганды. Бир мандатха беш кандидат. Къайсы хорларыкъды? Бу соруугъа жууап 4-чю мартда, болмаса уа, андан сора эки ыйыкъдан бардырыллыкъ айырыула берликдиле.

Р. ЖАБОЕВ.

ДОНДАН ТЕРК СУУУНА ДЕРИ

УУАКЪ ПРЕДПРИЯТИЯЛА ЮИЛЕ ИШЛЕЙДИЛЕ

Урунуу коллективлени край арада къуралгъан мюлкле аралы ассоциациясы краснодарчылагъа жашау журтла ишлеуде ууакъ эм орталыкъ предприятияланы ючюлерин бириккдирирге болушурукъдуу. Он беш завод эм организация 2000-чи жылгъа кеслерини адамларын хар жаны бла да тап жарашдырылгъан фатарла бла жалчытыр ючюн, ырысхы эм ахча ресурсларын бириккдиргендиле.

— Жашау юйлени программасын жалан да къурулуш организацияланы ючюлери бла тамамларгъа онг болмагъаны ачыкъ кёрюнюп турады. Шёндюо Краснодарда юлюш алыргъа мындан он жыл алгъа къошулгъан коллективлеге бериледиле жашау юйле, — дейди ассоциацияны къурауну башламчыларындан бири, Къобан черек пароходствону начальнигини заместители А. Линник. — Аны себепли жашау юйлени проблемасын тамамлауну предприятияла кеслери къолгъа алгъандыла. Алай гитче заводланы бла организацияланы онглары доюн тюйюлдю, ма аны себепли ала биригирге оноу этгендиле.

Хар предприятие 50 минг сомдан аз болмагъан ёлчемде кирну взнос береди эм къурулушха тюзюнлей къатышады. Ассоциацияны хар членини къошумчулугъу фатарланы юлешгенде эсге алынады.

Умут бла иш бир бирлерин тутханлары къууандырады — биринчи жашау юй комплексни къурулушу башланнганды. Анга кёп фатарлы юй, сабий сад, спорт шахарчыкъ киредиле. Къурулушну келишимге кёре кооператорла бардырадыла, багъалары уа къырал багъаладыла.

В. ЖИЛЯКОВ,
ТАСС-ны корр.
Краснодар.

ЭНЧИ ЮИДЕ САБИЙ САД

Ала кереклиси чакълы бир ишленнгинчи сакълап турмай, сабий садла жетишмегенлерини проблемасын тамамларгъа боллукъмуду?

— Боллукъду, — дейди Ставрополь крайны Ипатово шахарында жашагъан юй бийче Г. Калиниченко.

Аны юйюрюню артыкъ уллу болмагъан юйюнде алгъаракъда быллай вывеска тагъылгъанды: «Уют» деген сабий сад. Юйню иеси кесини да эки сабийи болгъанлыкъгъа, аны юйюне келтирилген жети сабийге къарагъа да жетишеди. Аланы ата-аналары кюн узунуна производствода ишлейдиле. Юйретиучю-ана ашарыкъланы кеси хазырлайды, продуктланы бир кесегин кесини мюлкюнден къоратады.

Бирлеге ол тогъуз сабийге къуралгъан сабий сад школгъа жюрюмеген сабийле кечиниген учреждениланы жетишмегенлерини проблемасын тамамлаялмазча кёрюнюрге да болур. Башха юй бийчеле бла пенсиячы тиширыула да Г. Калиниченкону юлгюсю бла барсала уа? Крайисполкомну халкъгъа билим берген управлениясында ишлегенле да ма алай болур деп умут этедиле. Умут этген бла да къалмай, Ипатовда чыкъгъан ол огъурлу башламчылыкъны кенг жайылыуна себеплик да этедиле. Алай бла, край арада, Минводда эм Ставрополяны башха шахарларында да юйюрледе сабий садланы ачаргъа хазырланадыла.

Н. СТЯЖКИН,
ТАСС-ны корр.
Ставрополь.

АХШЫ СОЛУУ — БЕК ИГИ УРУНУУ

Жангы жылны ал юнлерин Чечен-Ингушетияны Сунженск районунда XX партсъезд атлы колхозну жангы Культура юйю хайырланыргъа берилгенди. Энди колхозну урунганлары ингир сайын эм солуу юнледе кеслерини бош заманларын анда ётдюрлюкдюле. Культура юйде юч жюз жери болгъан зал, дискотекала эм юйюр ингирле бардырыргъа эки фойе, кружок эм студия ишлеге отоула бардыла. Анда станицада жашагъанла бош заманларын зауукълу ётдюрюрча хар зат да къуралгъанды.

Жангы Культура юй, сёзсюз, адамсыз боллукъ тюйюлдю. Станица кесини фахмулу, хунерли адамлары бла белгилиди. Андагъы музыка коллективлени — къазакъ хорну, халкъ инструментлени оркестрин, сабий тепсеу коллективлени республикадан тышында да иги биледиле.

Кесини урунганларыны иги, тюз ниетли ишлериклерин сюйген колхоз аланы солууларын эм жашауларын къураугъа ырысхыны къызгъанмайды. Культура юйню къурулушуна эм оборудованиясына ол жарым миллион сомдан аслам бёлгенди. Мюлк расчет халла мюлклени оноучуларына бекден бек къысыулукъ эте баргъан эм алайсыз да къарыусуз «культура арала» бютюн да осалгъа кете баргъан болумлада Ассиновская станицада адам жалан да ётмек бла жашамайды деген жорукъгъа кертичилей къаладыла.

Ш. АСУЕВ,
ТАСС-ны корр.
Ассиновская,
Чечен-Ингуш АССР.

ИШГЕ — БИРИНЧИ КУРСДАН

Ростовда область медучилищени 50 окъуучусу ишге, алгъынча, окъуу жылны ахырында угъай, аны аллында, биринчи курсда окъуна юлешинигендиле. Юлешну льгота халда — область сабий больницагъа, эм конкурс халда — ол жалан да окъууну юч жылыны эм клиникада дайым бардырылгъан практиканы итогларына кёре тамамланырыкъды.

Окъуучулагъа деп больницада медсестраланы-насихатчыланы ставкалары бёлюнгенди, методика ара къуралгъанды. Анда сабий медсестраланы факультетине жюргенле алгъа практика ишлени мурдорларына юйренедиле, андан сора уа юч жылны ичинде сынаулу медсестраланы башчылыкъларына кеслерини усталыкъларын ёсдюрлюкдюле.

Орта медицина персоналны хазырлауда аллай бирге ишлеу училищени бошап чыкъгъанланы иш усталыкъларыны даражасын кётюрюрге онг берликди.

В. БОНДАРЕНКО,
ТАСС-ны корр.
Дондагъы Ростов.

шабат кюнлю бет

ТЕМИР ЖОЛ СТАНЦИЯДА ТЮБЕШИУ

(Очерк)

Билмей тургъанлай алай болуп къалыр деп Алийсолтанны эслеп эсинде да жокъ эди. Анга кёкге учаргъа, фашист лётчикле бла сермеширге эркинлик бермезле деп, аллай акъыл аны башына къайры келлик эди. Ол затха ийнаныргъа да къыйын эди, алай, не медет, хар неяк да жаш кеси кёзю бла кёрдю.

Лейтенант Хаировну, полкну штабына чакъырып: «Бюгюнден арысында сен учарыкъ тюйюлсе, самолётунг башха адамгъа бериледи», — дедиле. Алийсолтан алай иеч эттенгенин англамасача жаш тюйюл эди, болса да ол терс ишге ыразы болмагъанын билдиргенге кюрешди.

— Мен фронтда керек болмай нек къалдым? Мени не терелигим барды? — Лётчик, айдан йюллюк излегенча, авиаполкну командирини кёзлерине бир мадар эт дегенча къарады. Командир, умбашларын жыйырып, къолунан жукъ да келмезлигин билдирди. Аны ол халин кёргенде, Хаиров тили тутулуп къалгъанча болду, къаны бетине чапды. Не айтыргъа билмей, ол бир кесекни армау болуп турду. Энди, хача сермешледе уллу сынау алгъандан сора, самолётун сыйыргъанларына ачыудан ичи отча жаиа эди.

Ачуудан сёз да чыгъармай, Хаиров эшик таба атланды. Ол ачхатыда, полковникини сабыр ачуазын эшитип, артха бурулду. Алай тюйюлей аны кёзлерине къараялмады.

— Лейтенант, — деди полкну командири, — бу ишде кесинни бир уллу терслиги болгъанча, сен бек иги эттинсе, хача сермешледе бир кере да кёлеюлюк этмегенсе, алай болгъанлыкъгъа, мен сени не бек сюйсем да, полкда къоялмыкъ тюйюлме. Бийрукъну толтурмагъа эркинлигим жокъду...

— Алай айтханыгъыз ючюн да сау болугъуз, — деди Алийсолтан, — сора, эшикни сууу ачып, тышына чыгъып кетди...

Поезд аны къыралыбызны тёрт жерине — Отда Алагъа, Ленинградгъа, Москвагъа, Ростовгъа, Сталинградгъа, Киевге, Минскге, Смоленскге, Брянскге, Орелге, Курскге, Воронежге, Харьковгъа, Днепропетровскге, Запорожьегеге, Одессагъа, Кишиневге, Ворошиловградгъа, Ставрополгъа, Краснодаргъа, Грозныйгъа, Орджоникидзеге, Тбилисиге, Ереванга, Ашхабадгъа, Ташкентге, Фрунзеге, Алма-Атагъа, аладан да ючюсюн — тенглерим бла бирге»...

Аны ол сагъышларын станциягъа Астрахань жанындан жетип келген паровозну тауушу бёлдю. Жюк ташыучу вагонладан къуралгъан узун эшелон, темир тауушэтип, алайда тохтады. Олсагъат окъуна вагонладан къайгъылы ауазла эшитилдиле. Адамла вагонланы эшик алларына жыйылып, не эсе да бир затла къычырадыла. Кимлени эсе да атларын айтып чакъырадыла, тышына чыгъаргъа кюрешгенле да бардыла. Алай аланы алларына солдатла сюелгендиле. Хар вагонну къатында. Поезд бла келтирилген адамла тауча сёлешгенлерин эшитгенде. Алийсолтан сангылары къыйылгъанча болду. Ол жууукъда тохтагъан вагон таба чапды. Анда кесини бир аллилерин кёргенде, биютюн да сейирге къалды. Вагондагъыла да Алийсолтанны таныдыла. «Алийсолтан! Алийсолтан! — деп къычырдыла,—сени атанг да бизни балды». Алийсолтан вагонну эшигине жууукълашыргъа умут этди, алай солдатла къоймадыла. «Ары кирирге жарарыкъ тюйюлдю, жолдаш лейтенант», — деди вагонда болгъан адамла ючюн жууаплылыкъ бойнуна салынгаи сержант.

Эшик аллына аны атасы Таусолтанны чакъыргъанларында, Алийсолтанны поезди тебиреге белги берди.

— Атам! Не болгъанды? Не палах этгенсиз, сизни къайры элтедиле?

— Биз билген жокъду, жашым, вагондагъа ючюлен алып баралыла, къайры эм нек элтгендерин а бизге айтмагъайдыла. Жашым, Алийсолтан сен, не да болсун, Совет властдан кёлюнг къачмасын, бу ишде аны терелиги жокъду ол огъурсуз адамны оноуу бла этилген зордукъду.

Север Кавказда граждан урушха къатышхан, Акъ Сууда бек алгъа колхозну къуратханладан бири Таусолтан Хаиров сау халкъны жерине — Отда Алагъа, Ленинградгъа, Москвагъа, Ростовгъа, Сталинградгъа, Киевге, Минскге, Смоленскге, Брянскге, Орелге, Курскге, Воронежге, Харьковгъа, Днепропетровскге, Запорожьегеге, Одессагъа, Кишиневге, Ворошиловградгъа, Ставрополгъа, Краснодаргъа, Грозныйгъа, Орджоникидзеге, Тбилисиге, Ереванга, Ашхабадгъа, Ташкентге, Фрунзеге, Алма-Атагъа, аладан да ючюсюн — тенглерим бла бирге»...

Аны ол сагъышларын станциягъа Астрахань жанындан жетип келген паровозну тауушу бёлдю. Жюк ташыучу вагонладан къуралгъан узун эшелон, темир тауушэтип, алайда тохтады. Олсагъат окъуна вагонладан къайгъылы ауазла эшитилдиле. Адамла вагонланы эшик алларына жыйылып, не эсе да бир затла къычырадыла. Кимлени эсе да атларын айтып чакъырадыла, тышына чыгъаргъа кюрешгенле да бардыла. Алай аланы алларына солдатла сюелгендиле. Хар вагонну къатында. Поезд бла келтирилген адамла тауча сёлешгенлерин эшитгенде. Алийсолтан сангылары къыйылгъанча болду. Ол жууукъда тохтагъан вагон таба чапды. Анда кесини бир аллилерин кёргенде, биютюн да сейирге къалды. Вагондагъыла да Алийсолтанны таныдыла. «Алийсолтан! Алийсолтан! — деп къычырдыла,—сени атанг да бизни балды». Алийсолтан вагонну эшигине жууукълашыргъа умут этди, алай солдатла къоймадыла. «Ары кирирге жарарыкъ тюйюлдю, жолдаш лейтенант», — деди вагонда болгъан адамла ючюн жууаплылыкъ бойнуна салынгаи сержант.

Эшик аллына аны атасы Таусолтанны чакъыргъанларында, Алийсолтанны поезди тебиреге белги берди.

— Атам! Не болгъанды? Не палах этгенсиз, сизни къайры элтедиле?

— Биз билген жокъду, жашым, вагондагъа ючюлен алып баралыла, къайры эм нек элтгендерин а бизге айтмагъайдыла. Жашым, Алийсолтан сен, не да болсун, Совет властдан кёлюнг къачмасын, бу ишде аны терелиги жокъду ол огъурсуз адамны оноуу бла этилген зордукъду.

Север Кавказда граждан урушха къатышхан, Акъ Сууда бек алгъа колхозну къуратханладан бири Таусолтан Хаиров сау халкъны

«Адам. Къанатлы. Терек». Къайсын Кулиевни бу арт кезиуде басмаланиган китабыны аты алайды. Бу жолгъу чыгъармаларында да Къайсын, адамны къадарын табигъат бла анда жаны болгъан, жансыз затланы да къадарлары бла къаты байламлыкъда береди. Терек салкъынлыкъ береди адамлагъа, къонуш болады учхан къанатлыгъа. Учаргъа жаратылгъан къанатлы да жерсиз болалмагъанча, адамны да алайды туугъан жерге сюймеклиги.

«Адам. Къанатлы. Терек» — чыгъармачылыгъыны башызыча — Къайсынны ёлюмсюз темаларыдыла. Бу китабында да ол, алгъын ызын къатламай, жангыча айтыр онг тапханды, чёплеую сары чакъгъаны, чумланы къызаргъанлары, бийик къаяланы башлары бла, учуп баргъан къушну ауанасы, танг ата хораз къычыргъаны, арбазлада сабий ауазла, жашын сакълагъан ананы сагъышлы къарамы, тиширыуну огъурлу ышарыуу — ала барысы да, жашау къудуретибизни суратларыча кёз аллыгна келедиле. Къайсынны поэзиясында аны тёгерегин къуршалагъан табигъат да ёлюмсюздюе. Алай эсе адеп, къылыкъ, намыс, сый, огъурлулукъ да ёлюмсюздюле. Ала поэтни сагъышларын чачхан жангы умутлагъа, жангы бийиклеге кёллендирген кюч болгъанлай келгендиле.

Поэт жашау тёрелеги, къудретни ариулугъун, адамлыкъ шартланы бузуугъа аталгъан не ишге да тёзюп турургъа жарамазлыгъын, бу ишде уа бир бирле кёргенлерин кёрмегенча эте, уллу кёллю болгъанларын, кесини жюрек жарсыууча алай уста суратлайды.

Илму, фикир адам жоюгъа къуллукъ
Этгенде, суу кир болады,
къар — къара,

Нальчикдеги аэроклубха Алийсолтан 1938 жылда 10-чу классны бошагъандан сора келген эди. Экинчи жылны октябрь айында уа Батайскеде пилотла хазырлагъан авиашколгъа киреди. 1941 жылда сентябрде лётчик-истребитель Алийсолтан Хаировну тёртюнчю хауа аскерни запас полкуна жибередиле. Алай ол анда кёп мыгымайды. Фронтха барыргъа, душман бла бетден бетге тебиширге кюрешеди. Къолунда

Ленинчи саугъагъа кёргюзтюлгенди

ЖАШАУДАН ДЕРС АЛА

Кечени къой бёрюле
кюндюз улуп,
Адам улу чынгыл табагъа
бара.
Андан ары уа дагъыда бир
башха, ахшы умутла туудургъан жангы тизгинле.
Умутум: хорлаялмаз деп
акъ желни
Къара жел, турса да
кюйсюз ургъанлай...

Хар инсанны да аты башхача, къадары да башхады. Бир бирге келишмеген жерлери да кёп болады къадарны. Къайсын жашауну не къыйын айланчында да кёлсюзлюк этмегенди. Мутхуз, туманлы болумлада да жашауда бир ахшы ыз къояргъа керекди дегенлей, анга къуланганлай тургъанды ол.

Бошалса жолу, ким да
Къолдан келгенин къояр
Андан сора да жашап
Турлукъ ахлуларына.
Мени да сабийлеримеАйыбы жокъ атымы
Къоялсам — боллукъ
болур.

Къойгъанча атам, — деп жазады Къайсын.

Кеси къадарыны бушуулу, къайгъылы кюнлерини юслеринден да жаза, поэт, къуанч-бушуу сагъатланы, кёлсюзлюкню бла алда ахшы умутланы, сатхылчыкны бла къыралына, халкъына тюз ниетли къуллукъ этиуню араларын бирден айыра, аланы хар бирин жерлерине сала да билгенди.

Поэт сынай келген ачы къыйынлыкъладан бири, халкъыбызны туугъан жерлериндеи кёчюрюлгени эди. Аны чыгъармаларын мен кёп къоймай окъуй кетгеимс. Таукеллиги таулагъа тенг болгъан бу огъурду адам жилягъанды деп бир заманда да эшитмегеиме. Аны жилягъаныны юсюнден а архив материалла хапарлагъандыла. Жилягъанды ол халкъы кёчюрюлгенни эшитгенде Крымя жарым айырыкамда кесини сюйген тенги Алим Кешоков бла бирге айланнганда жайны жашид къудурети да шагъат бола. Кёчгюнчюлюкню ачы жели аны поэзия арбазына да ёшюн уруш этгенди.

26-жыллыкъ таулу жашны 1943 жылда Москвада басмагъа берилген «Мени тауларым» деген китабын СССР-ни Жазыучуларыны союзу Сталин атлы Къырал Саугъагъа кёргюзтген эди. Халкъыны кёчюрюлгени бла байламлы ол аны да алалмай къалгъанды.

Уруш жылла... 1944 жылны жаз башы. Госпиталдан чыкъгъандан сора Къайсын туугъан элине къайтады. Аллай жерге сени жауунг къайтсын, зорлукъ адамларын сюрюп кетип, жалан да маллары, тауукъларыда, киштиклери къалгъан, уруш да тозуратхан къуругъан журтла... Къайсынны сюйген таулары уа сабыр, тынгылауда...

Къайсын а, эл орамлада айлана: «Бу иш — къыш кече сабийни терезеден тышына атып къойгъанча ачы ишди, — деген оюмларын, аллай тенглешдириулерин къатлай эди.

1954 жыл... Къыргъызстанны делегациясыны къауумунда Къайсын Кулиев жазыучуланы экинчи съездлерине да къатышады. Кёлдингкетдинг деп киши жокъламагъаны уа анга биютюн да ачыу тийгенди. «Мен бир халкъыны да келечиси тюйюл эдим. Мени барым-жогъум да белгисиз эди», деп жазады, Къайсынинга: «Къой, сен аны акъылыига алып, жарсып турма, къозгъама эски жараларынгы», — дёгенлеринде уа ол: «Да од сизге сынгап кюрекми сунасыз, алып бир жанына атып къояргъа, халкъны жарсыууду ол», — деучю эди Къайсын.

Замансыз кетди ол дуниядан. Тюзлюк терсликлейи хорлагъан кюнюю кёрюп къууалмады. Бир адамгъа табынууну палахындан болгъан терс ишле ачыкълагъып, къартланы алларында шуёхлукъну къаты сакъларгъа ант этгендиле. Ант эте туруп, къолларына да сууаякъ алып, чертлеучюк тыякъны тюбю бла ётгендиле. Аны себеби, чертлеучюкле. Ант себеби, чертлеучюк бек сыйлы агъаича саналгъанды. Адеп, къылыкъ, намыс тёрелеги юслериндеи материал жыя, белгили жоруучула В. Миллер бла М. Гинзбург Къайсынны этериклерине ийнаныпгандай, бола келген тёрелеги ангылагъанлай тургъанды.

Ким биледи халкъыбызны айтхылыкъ жырчысы Къайсын Кулиев алынъа бир кесек жашарыкъ болур эди, къадары къынын кезиулеге тюшмесе. Хар кимни да жюрегине, жапсарыу налеген, халкъы ачыгъан кюнледе уа кимден да бек ачыгъан назмучу халкъыны, жамауатыны хар жарсыуу ючюн да сагъышланнганды.

Терс ишлеи къара жамычысы имбашларыбыздан артха атылып, тюзлюк хорларын кюсеген поэт, муратларыбыз толгъаныи кёралмагъанды. Акъылман Къайсынны чыгъармаларыны юслеринден айта чурум табагъа кюрешген къуллукъчуладан бириси айтханы эсибизге тюшеди. Ол кюнледе, 1975 жылда уа поэтни «Жер китабы» Ленинчи саугъагъа кёргюзтюлюп эди. Къайсынны жазгъанларыны бир башхалыгъы жокъду башхаладан. Гомерни замапында да жазгъандыла алай деп, аны халкъыбызгъа этген къуллугъун, фахму къудуретни да эниш этерге кюрешген эди аны душманы. Бир къуллукъда бир адам да турмайды. Заман бийик шпатиклеге кёпплеи да олтурду. Бир къауум жылдан а бек адашгъа да салады. Биз башда айтхан да эртде кетгеди къуллукъдан. Къайсынны поэзиясы уа ёлюмсюзюдю, ол керели къанатын. Чыгъармалары кёп тыш къыраллы тилдеге да кёчюрюле. Поэтни битеу халкъ, битеу дуния биледи. Назмулары кёп тилдеде окъулады.

Аллай белгили адамны чыгъармалары уа бачамабыз Владимир Ильич Ленинни аты бла тохтатыдырылгъан сыйлы саугъагъа тийишли болур деп, экъылым алайды.

С. БАШИЕВА.
филология илмуланы кандидаты.

Малкъар эм дюгер халкъланы шуёх байламлыкъларыны юсюнден

АНТ

Малкъарлыла бла дюгерлиле, бир бирлери бла оноулашып, кюз артыны кюнлериндеи биринде Тартюпде Аргын суу жагъасында межгит тийреледе тюбеше тургъандыла. Болса да миллет шуёхлукъ жалан да дин адетлени, дин тёрелеги юслери бла байламлыды дерге жарарыкъ тюйюлдю. Ол ёлюмсюзлюкню ёлюмсюзлюгю

мешледе уллу сынау алдан сора, самолётун сыйыргъанларына ачыудан ичогча эди.

Ачуудан сёз да чыгъармай. Хаиров эшик таба атланды. Ол учахтыда полковникни сабыр ачалын эшитип, артха бурулду. Алай тюкюлей аны кёзлерине къараялмады.

— Лейтенант, — деди полкну командири, — бу ишде косини бир уллу терслиги болгъанча, — сен бек иги лётчиксе, хауа сермешледе бир кере да кёлеюлюк этмегенсе, алай болгъанлыкъгъа, мен сени ие бек сюйсем да, полкда къоюллыкъ тюйюлме. Бийрукъну толтурмазгъа эркинлигим жокъду...

— Алай айтханыгъыз ючюн да сау болугъуз, — деди Алийсолтан, — сора, эшикни сууу ачып, тышына чыгъып кетди...

Поезд аны къыралыбызны узакъ жерине — Орта Азиягъа элтип барады. Хаировну кёзюне жукъу кирмейди, кече-кюн да кесине тынчлыкъ тапмайды, аскерден къысталгъанына ийнанырлыгъы келмейди. Аэродром, лётчик нёгерлери, къанатлары жамалгъан истребители Алийсолтанны кёз аллындан кетмейдиле. Быллай ишни сынагъанла андан сора да болгъанларын Алийсолтан алыкъа билмей эди. Анга ышанмагъанлары. Туугъан журт ючюн сермеширгe андан ары эркинлик бермегенлери не хыйсапдан болду? Да аны юсюнден кёп сагъыш этерге керекмиси жокъ эди. Жеринден-журтундан къысталгъан халкъны жашына ийнанмагъанлары ючюн ол кимге дау эталлыкъ эди?..

Къыркъ тёртюнчю жылны март айында Хаиров Саратовда госпитальдан чыгъып къайтып келе эди. Ауур жаралы болгъандан сора ол анда эки айгъа жуукъ жатханды. Саратовну бла Астраханны араларында станциядан биринде аланы поездлерин нек эсе да кёбюрек тыйдыла. Алийсолтан, вагондан чыгъып, составны къаты бла паровоз таба тебиреди. Баям, поезд бу станцияда кёп нек тургъанын билирге сюе болур эди. Лётчик кесини аскерчи тенглерин кёрюрге ашыгъады. Фашистле бла жангыдан сермешге киргирге.

Гитлерчиле аны самолётун эки кере агъызгъандыла, эки кере да ол ёлюмден къалгъанды. Болса да фашист лётчиклеге аны къаны сууумагъанды, немецли-фашист ууучлаучланы ахырына дери уатхынчы сермеширге таукеллигин тас этмегенди. «Мен алыкъа къыралымы къоруулаугъа алай уллу кыйын салмагъанма, — деп келеди аны кёлюне, — жалан да алты «мессершмиттни» агъызмагъан, жолдаш лейтенант», — деди вагонда болгъан адамла ючюн жууаплылыкъ бойнуна салыннган сержант.

Эшик аллына аны атасы Таусолтанны чакъыргъанларында, Алийсолтанны поезди тебирерге белги берди.

— Атам! Не болгъанды? Не палах этгенсиз, сизни къайры элтедиле?

— Биз билген жокъду, жашым, вагонлагъа жюклей алып барадыла, къайры эм нек элтгенлерин а бизге айтмагъандыла. Жашым, Алийсолтан сен, не да болсун, Совет властдан кёлюнг къачмасын, бу ишде аны терслиги жокъду ол огъурсуз адамны оноуу бла этилген зорлукъду.

Север Кавказда граждан урушха къатышхан. Акъ Сууда бек алгъа колхозну къурагъанладан бири Таусолтан Хаиров сау халкъны жеринден къыстау адам айтып эшитмегенча куйсюз иш болгъанын ангылай эди. Ол биргесине баргъан аллилерин жапсарыргъа кюрешгенди. Бизни юсюбюзде къалай эсе да бир жангылычлыкъ этилгенди, сиз къоркъмагъыз, кёп тюрмай артха къайтарлыкъдыла, дей эди.

Атасыны бла жашыны ала танымагъан станцияда къысха тюбешиулери жюреклени ауруткан иш эди. Поездле экиси да башха-башха жанларына кетдиле. Алийсолтан вагонну атлауучуна поезд тебиргенден сора жетип миниди. Таусолтанны уа, эшикден артхаракъ тургъузуп, вагонну темир къылычын этдиле...

Энди Алийсолтан кеси да Орта Азиягъа барады —аны халкъын, атасын, анасын, эгечлерин элтген жерге. Башына кёп тюрлю сагъышла келедиле. Алай, не бек кюрешсе да, таулуланы жерлеринден нек кёчюргенлерини сылтауун табалмайды. Ары жетгенде, бир ненча кюн озуп, аны Андижанда аскер комиссариатда ишлерге чакъырадыла. Ол анда эки жыл ишлейди. 1946 жылда, Алийсолтанны излей, Андижанга аны киеую Ибрагим Чабдаров келеди. Ибрагим да авиациядан къысталгъан малкъарлы лётчикледен бири эди. Артда ол СССР-ни сыйлы лётчиги - испытатели боллукъду. Алийсолтанны излей келген сагъатында уа экисини да къадарлары бир кибик эдиле.

Ибрагим авиациягъа къайтыргъа умутун юзмейди, бир ненча айны ичинде, Москваны вокзалларында жашап, тюзлюк излей, кёп уллу къуллукъчулагъа жюрюгенди. Ахырында кесини танышлары къарындашла Кокинакилени болушлукъларыгъа, жолдаш Сталинге кёрсе. Алийсолтан ол кёзден ташайгъынчы дери аны къындан къарап туруучу эди. Ол жыллада жашладан къуллукъ этерге барыгъыз деп тилер кереги болмагъанды. Аэроклублагъа кирирге сюйгенлени барын алыргъа да онг жокъ эди. Бек алгъа бек иги саулукъла болгъанланы айырып алгъандыла.

Нальчикдеги аэроклубха Алийсолтан 1938 жылда 10-чу классны бошагъандан сора келген эди. Экинчи жылны октябрь айында уа Батайскеде пилотла хазырлагъан авиашколгъа киреди. 1941 жылда сентябрде лётчик-истребитель Алийсолтан Хаировну тёртюнчю хауа аскерни запас полкуна жибередиле. Алай ол анда кёп мычымайды. Фронтха барыргъа, душман бла бетден бетге тюбеширге ашыгъады. Кертиди, ол заманда Алийсолтан Запад Европаны къыралларында хауа урушлада усталыкъ алгъан немецли асла бла сермешле бек къыйын боллугъун иги ангыламай эди. Алай душманны кёрюп болмагъаны аны не уллу къоркъуулукъдан да тыяллыкъ тюйюл эди.

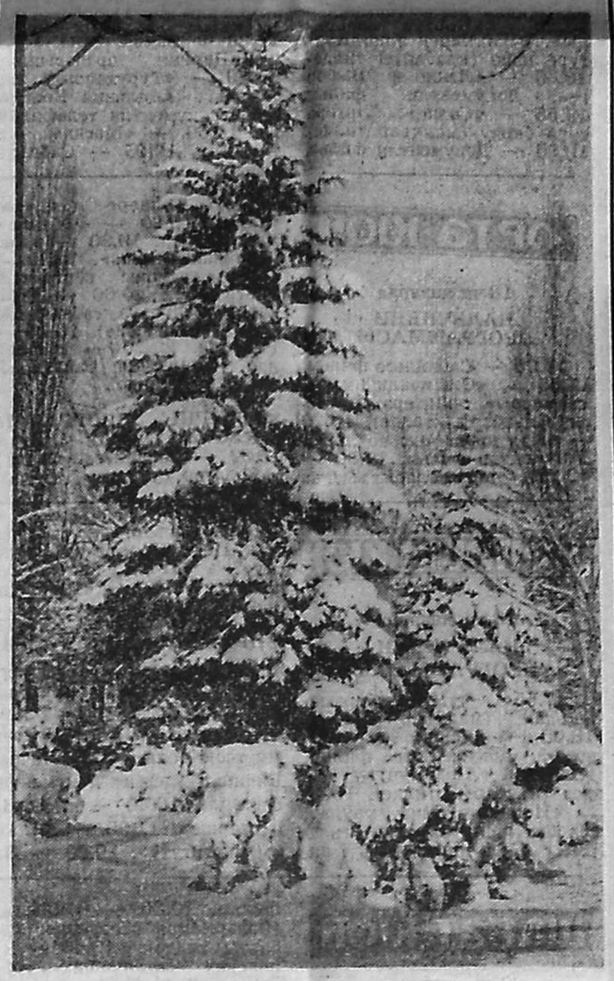
Тёртюнчю хауа аскерни 185-чи истребитель авиаполку гитлерчиле бла Сталинградда, Юг, Юг-Запад эм Север Кавказ фронтлада сермешгенди, фашист авиацияны Грозныйге эм Бакугъа жолларын кесгенди.

Звенону командири лейтенант Хаиров аскер борч бла кёкге 208 кере учханды, онла бла хауа сермешлеге къатышханды. Ата журт урушну биринчи даражалы ордени эм майдалла бла саугъаланганды. Аны 185-чи истребитель авиаполкну командири къол салгъан характеристикасында былай айтылады: «Звенону командирини борчларын тынгылы толтурады, кесине бойсунгънладан низамны къатты сурайды, Кёкде учаргъа устады, хауа урушлада батырлыгъын кёргюзтгенди. Самолётну хар затында иги биледи, Звенону командири болургъа тийишлиди».

Алийсолтан Хаиров урушну ахырына дери фронтда болса, ким биледи, дагъыда бир ненча фашист самолётну агъызыргъа да болур эди. Алай лячинни къанатлары къыркъылгъан эдиле. Ол 1968 жылда къыркъ сегиз жыллыгъында ёлгенди. Уруш салгъан жаралары эм кёчгюнчюню къара тамгъасы аны жашауун замансыз юзген эдиле.

А. КУЛЬБАЕВ.

Суратда: А. Хаиров. Сурат 1941 жылда алынганды.

НАЛЬЧИКНИ ПАРКЫНДА КЪЫШ.

Фотоэтюдну В. Шомахов алгъанды.

«Кюн автомобилни» рекордлары

Японияда «Киосэра» кампанияны бла Китами шахарда технология институтуну специалистлери чыгъаргъан, кюнню кючю бла жюрюген сынау автомобиль сагъатха 100 километр терклик бла барады. Ауурлугъу жалан да 160 килограмм болгъан ол автомобиль 1200 кремниевый кюн элемент бла тышланыпды. «Киосэра» кампанияны келечиси айтханнга кёре, ачыкъ кюн болса, ол бир сагъатха 120—130 километр терклик бла барлыкъды.

Алыкъа аллай автомобилни багъасы 10 миллион иенди. Аллай бирге уа Японияда бензин бла жюрюген юч автомашина сатып алыргъа боллукъду.

Сиз билемисиз

АЙ ЖАРЫКЪДА

Парижчи парикмахер Желано Машинн мастерскоюну салонунда ай сайын, ингирде толгъан ай тёгерекни жарытханлай, кёп адам жыйылады. Парикмахер адамланы чачларын арбазда — ай жарыкъда яшлейди. Ол аланы, чачны ай жарыгъында къыркъсанг, тюшмезге, къалын болууна да себеплик этеди деп ийнандыргъанды.

ЭНТДА ДА БИР БЕЛГИСИЗ ОБЪЕКТ

Мадагаскарда туристле къыралны юг жанында — Амбатуламни шахарны къатында кёкде бир тюрлю объект ала таба учуп келгенин эслегендиле. Ол жерден 100 метр чакълы бийикде уча эди, аны узунлугъу — 16, эни уа 10 метр чакълы эди. Объект арталлы да тауушсуз учханды, асыры жылтырагъандан, адамланы кёзлерин къаматып, къараргъа къоймагъанды. Жерден 10 метр бийиклikде бираз тохтап туруп, артха айланып кетгенди. Ол объект не зат болгъаны белгисизлей къалгъанды.

КОМПЬЮТЕР — АМАНЛЫКЪЧЫ

Чикагода компьютерни болушлугъу бла банкны тонагъан аманлыкъчы Арманд Мургъа 10 жыл тюрмеде тургъа сюд этилгенди. Мур эм аны нёгерлери (бир къауму банкда ишлегенле) банк операцияланы электрон системасына код жарашдырып, 69 миллион долларны Чикагону банкындан Австрияны ара шахары Венаны эки банкына кёчюргендиле. Андан сора уа аманлыкъчыла ол ахчаны Америкада кеслерини счётларына кёчюрюрге мурат этгендиле, алай муратларына жеталмагъандыла.

Малкъар эм дюгер халкъланы шуёх байламлыкъларыны юсюнден

АНТ

Малкъарлыла бла дюгерлиле, бир бирлери бла оноулашып, кюз артыны кюнлериниден биринде Татартюпде Аргын суу жагъасында межгит тийреледе тюбеше тургъандыла. Болса да миллет шуёхлукъ жалан да дин адетлени, дин тёрелени юслери бла байламлыды дерге жарарынк тюйюлдю. Ол тийреле жалан да халкъ кёбюрек жыйылгъаны себепли белгили болгъандыла.

- Ары, Татартюпге, къойла, эчкиле, ёгюзле да сюрюп, анда сойгъандыла. Эл элледен да бозала, сырала, ашарыкъла да элтип, уллу къууанч этгендиле. Ол жалан да ашап, ичип, бир бири бла ушакъ этип кетиую арасы угъай, уллу байрамланы, тойланы - оюнланы арасы да эди.

Хар миллетден жашла къауум-къауум болгъандыла. Бир къауумларына къойну сояргъа, этни къазанига салып, терк окъуна биширип, столгъа салыргъа буюрулгъанды. Экинчилери уа башын-аягъын юйютгендиле, къазанига салгъандыла. Тёреде болгъаныча, башны-аякъны уа хар заманда да башха къазанда биширгендиле. Малны ичин жуугъанла, жёрмеле этгенле да бир-къауумлары болгъандыла. Ма аллай хар ишни да ким къалай тамамлагъанына экн да миллетни сынауу къартларындан адамла къарагъандыла. Баш, аякъда иги юйютюлмеген, чегиде иги жууулмагъан жерлерин эслеселе уа, жашланы уялтхандыла, ишлерине кёп тюрлю чурумла тапхандыла.

Быллай жумушланы бек къыйынына уа этни жиликлеге сайлап тийишлисича столлагъа салгъан саналгъанды. Бу иш да, адетде болгъаныча, бек алгъа таматалагъа бериле келип, ызы бла уа жашлагъа жетеди. Хорлагъанга уа этни бек алгъа биширип столгъа, таматаланы алларына салгъан тергелгенди.

Огъары Лескенде 80 жылы болгъан огъурлу къарт Мажид Элеев бла ушагъыбызда да ачыкъланнганыча, бу ишлени, бу байрамны башлардан алгъа эки миллетни келечилери да бир бирге жюрек халаллыкъны, шуёхлукъну белгисича, кюн сураты болгъан байракъны хар ким да кёрюрча жерге орнатхандыла.

Таулу, дюгерли жашла, имбашларына ушкокларын тагъып, къартланы алларын да шуёхлукъну къаты сакъларгъа ант этгендиле. Ант эте туруп, къолларына да суу аякъ алып, чертлеуюк тыякъны тюбю бла ётгендиле. Аны себеби, чертлеуюк бек сыйлы агъачча саналгъанды. Адеп, къылыкъ, намыс тёрелени юслериндеи материал жыя, белгили жолоучула В. Миллер бла М. Ковалевский: «Дюгерде Куртатин тау ауузда жашагъан Элеу атлы бир кишини хапарына кёре, ол чертлеуюк тыякъны биргесине жюрютюп тургъанды. Бирде уа малкъарлыланы арасындан бу шуёхлукъну тыякъчыгъы къутхаргъанды мени деп. хапарлагъанды ол», — деп жазгъандыла.

Шуёхлукъну байрамыны дагъыда кёп тюрлю шартлары болгъандыла. Сёз ючюн, столну бир жанына дюгерли жашла, экинчи жанына уа малкъарлы жашла олтургъандыла. Къолларына аякъ алып, малкъарлыла дюгерлилеге, дюгерлиле уа малкъарлы жашлагъа алгъыш этгендиле. Бир бирледе уа жашла, шуёхлукъну белгисича, тыш кийимлерин, ушкокларын, бёрклерин алышдыргъандыла.

Биз башда сагъыныган Мажид Элеевни айтханына кёре, эки жаш адам шуёхлукъ жюрютюрге сюе эселе, ала быллай къууанчлы тюбешиуледе экиси да бармакъ къаиларын бир аякъгъа тамдырып, ол аякъ бла суусап ичедиле. Ала уа, бир анадан туугъанлача, къарындашла болуп, жуукълукъ, тенглик жюрютюп башлайдыла.

Бу къууанчха къатышханла Татартюп тийреледе межгитни минарасыны хуналары окъуна тилеклерине кюч берген сунигандыла, анга ийнанигандыла. Хуналагъа къол аязы бла тийип озгъанла уа кеслерин насыплыгъа санагъандыла. Кете туруп, бек иги азыкъларын да алайда къоюп кете болгъандыла. Бир бирге уа мында кеслерини къамаларын, садакъ окъларын, къол жаулукъларын да къойгъандыла.

Мында жауурунига къарап да болургъа боллукъ кёп къууанчлы ишлени, бушууланы юслеринден да алгъаракъладан окъуна оюмларын айтхандыла. Халкъ жыйылгъан жерде ичип, эсирип къаугъа чыгъаргъанланы, кеслерин тап жюрютмегенлени уялтхандыла. Халкъ этген оноулагъа кёре элден окъуна къыстагъандыла.

Таулу эм дюгерли жашланы араларында кёп тюрлю оюнла, эришиуле бардырылгъандыла. Хорлагъанлагъа сыйлы саугъала берилгендиле. Кёпле сейирге къаралгъан, кёпле да кюч сынаргъа сюйген оюнладан бири, атны чапдырып бара тургъанлай жерден темир ахчаны эм башха дагъыда аллай затланы алгъан болгъанды. Не да иерде ёре сюелип, атдан а жыгъылмагъан, не да аты быдыр тюбю бла бир жанындан экинчи жанына ётген дегенча жигитлик, батырлыкъ, чёрчеклик да излеген оюнла кёп тюбегендиле. Баям, аладан бек кыйынына уа адамны аягъы, къолу илинмезча сыйдам чыпыны башына ёрлеу эди. Ары ёрлегенинге бериллик саугъаны уа бл бийик чыпыны башына салгъандыла.

Быллай къууанчлада «Симд», «Чепена», «Рог кафт», «Рилга кафт», «Тымбыл кафт», «Гогуз кафт», «Устыны кафт», «Сандыракъ», «Нартон кафт», «Шой», «Цопай», «Арс кафт», «Тепена», «Тюз тепсеу», «Къысыр», «Жортууул», «Апсаты», «Аштотур», «Марако», «Жия» эм башха тепсеуле тепселтгендиле. Дюгерлиле «Бийиёгер» деген малкъар халкъ жырны жырлагъандыла. Малкъарлыланы уа бек сюйген дюгер жырлары «Кимни юй бийчеси намыслыды, адеплиди» деген жыр болгъанды.

Тюбешиу аны бла бошалып къалмагъанды. Жаш тёлюню бирге жыйып, къартла аланы алларында жоманъла, нарт таурухла айтхандыла. Былай жыйылгъанланы къатлары бла ёргеэнишге озгъан жолоучулаиы, ким къайсы миллетден болгъанына да къарамай, сыйлы кёргендиле. Жолдан къайтарып, сыйлап жибере тургъандыла.

Бушууу болгъан къарасын тешген, шёх, тенг излеген да излегенин тапхан жер болгъанды бу байрамны баргъан жери. Ол юнледе таулу жашла дюгерли къызладан жашау нёгер сайласала да, дюгерли жашла таулу къызладан алып къачсала да, миллет адамла жууунъ юлюшлери бла терк окъуна жарашхандыла. Бир бирлерин да иги ангылагъандыла. Башда да сагъына келгенибизча, биз айтхан шартла, оюнла, тойла, жырла, тепсеуле дин бла байламлы тюйюлдюле. Болса да бери жыйылгъанла, минараны тёгерегине ючюшер кере айланып, тилек этгендиле. Сауут-саба къоярыкъларын да аны хунасыны къатында къойгъандыла.

М. КУДАЕВ,

«Малкъар» деген фольклор-этнография къырал ансамблни балетмейстери.

Дунияда болум

МУРАТ—БИРИГИУЛЮКДЮ, ЖАРАШЫУЛУКЪДУ

Быйылны ал кюнлеринде политика термометр Болгарияда «иссиди» деп алай кёргюзтгенди, 6-чы эм 7-чи январда битеу къыралда мингле бла болгарлыла демонстрациягъа чыкъгъандыла. Суукълукъ къаты къысханына да къарамай, Кырджолда, Разградда, Хасковода, Силистрада, Шуменде жашагъанла Софиягъа келип, бир ненча кюнню ичинде Халкъ жыйылыуну юйюню аллындан кетмей тургъандыла. Митингге къатышханла къыралны юч тюрсюнлю миллет байракъларын, «Болгария — Кипр тюнюлдю», «Болгария — бирди, айырылмазлыкъды», «Болгарияны — болгарлылагъа» деген лозунгларны бла транспарантланы къолларында тутхандыла.

Жыйылгъанла не зат излегендиле? Ала къыралны тюрк тилли эм муслиман халкъына конституциялы эркинликлерин къайтарыуну юсюнден БКП-ны АК-сы, Къырал Совети эм Министрлени Совети этген оноулагъа разы тюйюл эдиле, миллет проблемаланы юсюнден референдум бардырыуну излегендиле.

Алай бу митинг бардырылгъынчы бир ыйыкъ алгъа—БКП-ны АК-сыны пленумуну аллында эм ол бергьан кюн— Халкъ жыйылыуну юйюню аллында бек кёп адам жыйылгъанды. Аланы чакъырыуларыбашха тюрлю болгъандыла — «Бирлик! Бирлик!», «Атларыбызны, эркинликлерибизни да къайтарыгъыз». Миллет политикада терс ишлени кетериую юсюнден тюз оноу этген пленумгъа къатышханла орангъа чыкъгъанларында жыйылгъанла алагъа къарсла бла тюбегендиле.

Алайды да, Болгарияны жамауаты экиге бёлюнгенди, эки жаны да бир бирни кёрюп болмагъанларын букъдурмайдыла. Партия эм къырал башчыланы оноуларына халкъны бир кесеги къажау сюелмей къаллыкъ тюйюл эди деп, БКП-ны Политбюросу алай акъыл этеди. Ол алай болмай амалы да жокъ эди, нек дегенде, Т. Живковну низамы бу жаны бла бек осал ишле этип тургъанды.

Алгъын Болгарияны башчылары эм асламлы информация органлары аны юсюнден тынгылап тургъанлыкъгъа, ислам динни тутхан халкъ кёбюрек жашагъан жерледе къозгъалыула бола тургъандыла. Властла аланы тынчъкъургъандыла. Ол а халкъны бютюн да бек къыздыра эди. Ахыр кере аллай къозгъалыула былтыр майда Разград эм Варна областлада, Силистра крайда болгъандыла. Андан сора болгарлы муслиманла аслам санда Турциягъа кёчюп башлагъандыла. Манда бардырылгъан къозгъалыула башхаладан къуралыулукълары, къаты дау этилгени, властлагъа къажау кючюю хайырланнганы бла айырмалы болгъандыла. Бу ишле болгарлы муслиманланы арасында жашырын уллу къуралыу иш бардырылгъаныда кёргюзтгендиле.

БКП-ны декабрь пленумунда Живковну эм аны бла бирге ишлегенлени ишлерини амалларындан бири да юлгюге келтирилгенди: 1984 жылдан башлап къыралны тюрк тилли халкъыны атларын зор бла тюрлендириую юсюнден оноуну ким этгени белгисиз эди, документледе ол кёргюзтюлмегенди. Политбюрону члени, БКП-ны АК-сыны секретары А. Милов айтханча кере, сёз бетапсыз магъаналы вопросланы бир не да бир ненча адам тамамлагъан, битеу жууаплылыкъ а сау партиягъа салынган, аны хатасы уа битеу халкъгъа жетген кезиую юсюнден барады.

«Этникъа жаны бла таза миллетни» зор бла къурауну кампаниясына (болгарлы муслиманлагъа адетлерин, тёрелерин этерге, миллет кийимле киерге эм тюрк тилде сёлеширге эркин этилмегенди) пленумгъа къатышханла Болгария Халкъ Республиканы халкъла аралы даражасын тюшюрген бек уллу политика терсликкеча багъа бергендиле, Терк айный баргъан эм шёндю къоркъуулукълары ёсе баргъан «ислам фундаментализмни» кибик, «болгарлы шовинизмни» да тохтатыр ючюн партия къолундан келгенни этерге керекди, деп белгилегенди А. Милов.

Ата журтлу фронт, кёп жамауат организацияла республиканы халкъына айланып, бир бирге кёлкъалды этиую, къажау сюелиую къюю, жарашыргъа, бирге келишип жашаргъа чакъырадыла. Тюрло-тюрлю кючле БКП-ны эм къыралны жангы башчыларын аман бетли этер, къырал институтлагъа эм да правительствону мадарларына ишеклик тууцурур мурат бла бу шёндю къуралгъан халны хайырланыргъа норешгенлерини юсюнден да айтылады.

Бу кюнледе дагъыда бир магъаналы иш башланнганды. Халкъ жыйылыуда миллетле аралы халланы проблемаларын сюзген жамауат совет ишни бардырады. Анга жамауат эм политика организацияланы тюрк тилли эм муслиман халкъыны келечилери, болгарлы патриарх эм тамата муфтий къатышадыла. Парламентни мекямыны ичинде эм аны тёгерегинде да хар зат да тангырахат болгъанды, деп жазады ол ишни юсюнден «Работническо дело» газет — ол миллет жарашыулукъну жолунда тынгылы сагъыш этип, тюз оноу этнуде уллу атлам болгъанына шагъатлыкъ этеди.

В. БЕСКРОМНЫЙ,
(ТАСС).

Ийнаныулукъ кючленеди

ВАШИНГТОН. (ТАСС). АБШ-да жамауатны оюмун билир ючюн бардырылгъан соруула ишни жангыча къурауну эм ачыкълыкъны совет политикасыны, Совет Союз мамыр тыш политикасыны тутханыны хайырындан СССР-ге ийнаныулукъ тохтаусуз кючленге баргъаны кёргюзтгендиле.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ШАБАТ КЮН

13-чю января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Гуси-лебеди». Музыкалы жомакъ. Александровская станицаны сабий сады. 17.15 — «Весь этот брейк». Документли фильм. 17.30 — «Ыйыкъ». Информация обозрение (малкъар тилде). 17.45 — Мультфильм. 17.55 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 9-чу января бериуно къайтарыу. 18.15 — «Энергия лунных турбин». Илму-популярный фильм. 18.25 — «Исполком отчёт этеди». Куба-Таба эл (къабарты тилде). 18.55 — «Дом для себя». Документли фильм. 19.05 — «Бетден бетге». Жаш тёлюге бериу. 19.45 — «Планета невидимок». Илму-популярный фильм. 19.55 — «Келир ыйыкъда къарагъыз». Къабарты-Малкъарны телестудиясыны бериулерини юсюнден.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — Юйюр академия. 9.00 — Мультфильм. 9.10 — Халкъ инструментлеши ауазлары. 9.40 — Адамны институту. 10.40 — «Халкъ чыгъармачылыкъы». 11.10 — «Жаныуарланы дуниясында». 12.10 — Хорламны 45-жыллыгъына. «На всю оставшуюся жизнь...» деген суратлау фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 14.30 — «Цирк для моих внуков» деген суратлау фильм-монографияны премьерасы. 15.40 — «Спектр». Халкъла аралы программа. 16.10 — «Укротительница тигров». Суратлау фильм. 18.00 — Халкъла аралы панорама. 18.45 «Крок» анимационный кино. 19.15 — «Тейри къылыч». Халкъ чыгъармачылыкъыны юсюнден телепрограммаланы Халкъла аралы фестивалы. (Швейцария). 19.45 — Кинопанорама. 1-чи кесеги. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Кинопанорама. 2-чи кесеги. 22.45 — «Жангы жылгъы детектив». 23.10 — «А». Музыкалы программа.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.20 — «Приключения на маленьких островах». Суратлау фильм. 9.30 — Мультфильм. 9.45 — «Дверь, открытая для тебя». Суратлау фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 12.00 — «Прелюдия». Документли фильм. 12.30 — Лыжа спорт. 14.00 — «Дешевле меди». Документли фильм. 14.30 — «Эфирде — Совет Россия». Видеоканал. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчиклер! 20.15 — Поэзияны минутлары. 20.25 — Музыкалы телеабонемент. 21.30 — Режиссёр В. Виноградовну фильмлери. «Я помню чудное мгновенье». «Кечеги сеанс». 22.30 — «Венский экспресс», «Не ходите, девки замуж» деген суратлау фильмле. Киноконцерт.

Баш кюн

15-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — «Дерследен сора». Тамата класслада окъугъанлагъа бериу (малкъар тилде). 18.10 — Халкъла аралы обозрение (къабарты тилде). 18.20 — «Сизни юмугъуз». Телевизоргъа къараучула телевиденияны юсюнден. 18.45 — «В движении — жизнь». Илму-популярный фильм. 18.50 — «Хар заманда да жолда». Бахсанны АТП-сы (къабарты тилде). 22-чи декабрде бериую къайтарыу. 19.35 — «Копилка курьезов». Илму-популярный фильм. 19.45 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Дубровский». Тёрт сериялы суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 9.40 — «Жаныуарланы дуниясында». 10.40 — «Поле луковое». Документли телефильм. 11.00 — «Софья Петровна». Суратлау телефильм. 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — «26 быков и...» деген документли телефильмни премьерасы. 16.20 — Концерт. 16.40 — Сабийлеге берилген сагъат (француз тилден дерс бериу бла). 17.45 — «Ты услышь меня...» Фильм-концерт. 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — 1990 жыл — П. И. Чайковскийни жылы. «Щелкунчик». ССР-ни Союзуну Уллу театрыны спектакли. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Сёз». Литература-художестводу видеоканал. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Томмазо Кампанелла». Илму популярный фильм. 8.35, 9.35 — Музыка. 4-чю класс. П. И. Чайковский — «Жылны кезиулери». 9.05 — Италиялы Лев Иваныч, Лев Иваныч...» Документли фильмни премьерасы. 23.15 — «Биз жууаплыбыз». 1-чи бериу. «Палехни къыйынлыкъылары». 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Владимир Соловьев». Илму-популярный фильм. 8.35, 9.35 — География. 8-чи класс. 9.05, 10.05 — Француз тил. 10.35, 11.35 — География. 7-чи класс. Шош океан. 11.05 — «Тёплый хлеб». Илму-популярный фильм. 12.05 — «Старый Новый год». Суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 13.15 — Документли фильмни премьерасы. 13.40 — Ритмика гимнастика. 14.10 — «Благочестивая Марта». Суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 17.00 — «Вечора» халкъ ансамблни концерти. Воронежден бериу. 19.50 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.05 — Хоккей. СССР-ни чемпионаты. ЦСКА — «Динамо» (Рига). 3-чю период. 20.45 — «СССР-ни эм АБШ-ны жаш композиторлары» деген фестиваль. 21.35 — «Цвет граната». Суратлау фильм. «Арменфильм».

Гёюрге кюн

16-чы января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — Мультфильм. 17.50 — «Ёмюрлени байламлыкълары». Жаш историкле айтадыла (малкъар тилде). 18.10 — Айырылгъанга хазырлана. «Жууаплылыкъ». Депутатлагъа кандидатла бла интервью (къабарты тилде). 18.40 — «Случайно уцелевший альбом». Илму-популярный фильм. 19.40 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Дубровский». Суратлау телефильм. 2-чи эм 3-чю сериялары. 10.45 — «Жерни сабийлери нени юсюнден жырлайдыла». 11.55 — «Тейри къылыч». (Швейцария). 12.30 — Заман. ТСН. 13.30 — «Цирклни аренасында». 16.20 — «Туруханская история». «Дальний Восток» деген документли телефильмле. 16.50 — «Магия» бла тюбешю. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат (инглиз тилден дерс бериу бла). 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Прогресс. Информация. Реклама. 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Дубровский». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Адам эм закон». Праволу видеоканал. 22.55 — Эстрада программа. 23.15 — «Биз жууаплыбыз». 2-чи бериу. «Палехге жол». 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «НЭП: историчны дерслери». 8.35, 9.35 — Информатиканы эм эсеплеую техниканы мурдорлары. 9.05, 10.05 — Немец тил. 10.35, 11.35 — Биткуу биология. 10-чу класс. 11.05 — «Тайна затонувшего города». Илму-популярный фильм. 12.05 — «Старый Новый год». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 13.10 — «Немногих добровольный крест». Документли фильмни премьерасы. 13.30 — «Благочестивая Марта». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 14.40 — «Спасти и сохранить». Фильм-концертни премьерасы. 17.00 — РСФСР-ни телестудиялары. «Расскажу о своем отце», 20.10 — Тынч кечели болугъуз, сабийчиклер! 20.35 — Баскетбол. Р. Корачны кубогу. Эр киширле. «Босна» (Югославия) — ЦСКА. Югославиядан бериу. 21.00 — Концерт. 21.10 — Документли фильм. 21.30 — «Моя жизнь». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 22.35 — «Музыкалы телеабонемент».

Бараз кюн

17-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.40 — Сабийлеге «Небывальщина» деген телефильм. 18.20 — «Къобуз согъулады». Эски Черек элни культура юйю (къабарты тилде). 18.45 — «Ленин в Выборге». Документли фильм. 18.55 — «Сахна». Литература бериу (малкъар тилде). 19.30 — Документли фильм. 19.40 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Дубровский». Суратлау телефильм. 2-чи эм 3-чю сериялары. 10.45 — «Жерни сабийлери нени юсюнден жырлайдыла». 11.55 — «Тейри къылыч». (Швейцария). 12.30 — Заман. ТСН. 13.30 — «Цирклни аренасында». 16.20 — «Туруханская история». «Дальний Восток» деген документли телефильмле. 16.50 — «Магия» бла тюбешю. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат (инглиз тилден дерс бериу бла). 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Прогресс. Информация. Реклама. 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Дубровский». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Адам эм закон». Праволу видеоканал. 22.55 — Эстрада программа. 23.15 — «Биз жууаплыбыз». 2-чи бериу. «Палехге жол». 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «НЭП: историчны дерслери». 8.35, 9.35 — Информатиканы эм эсеплеую техниканы мурдорлары. 9.05, 10.05 — Немец тил. 10.35, 11.35 — Биткуу биология. 10-чу класс. 11.05 — «Тайна затонувшего города». Илму-популярный фильм. 12.05 — «Старый Новый год». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 13.10 — «Немногих добровольный крест». Документли фильмни премьерасы. 13.30 — «Благочестивая Марта». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 14.40 — «Спасти и сохранить». Фильм-концертни премьерасы. 17.00 — РСФСР-ни телестудиялары. «Расскажу о своем отце», 20.10 — Тынч кечели болугъуз, сабийчиклер! 20.35 — Баскетбол. Р. Корачны кубогу. Эр киширле. «Босна» (Югославия) — ЦСКА. Югославиядан бериу. 21.00 — Концерт. 21.10 — Документли фильм. 21.30 — «Моя жизнь». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 22.35 — «Музыкалы телеабонемент».

Орта кюн

18-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Ёмюрлени байламлыкълары». Жаш историкле айтадыла (малкъар тилде). 17.20 — Сабийлеге «Небывальщина» деген телефильм. 17.40 — «Къобуз согъулады». Эски Черек элни культура юйю (къабарты тилде). 18.05 — «Ленин в Выборге». Документли фильм. 18.15 — «Сахна». Литература бериу (малкъар тилде). 19.00 — Документли фильм. 19.10 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Дубровский». Суратлау телефильм. 2-чи эм 3-чю сериялары. 10.45 — «Жерни сабийлери нени юсюнден жырлайдыла». 11.55 — «Тейри къылыч». (Швейцария). 12.30 — Заман. ТСН. 13.30 — «Цирклни аренасында». 16.20 — «Туруханская история». «Дальний Восток» деген документли телефильмле. 16.50 — «Магия» бла тюбешю. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат (инглиз тилден дерс бериу бла). 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Прогресс. Информация. Реклама. 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Дубровский». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Адам эм закон». Праволу видеоканал. 22.55 — Эстрада программа. 23.15 — «Биз жууаплыбыз». 2-чи бериу. «Палехге жол». 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «НЭП: историчны дерслери». 8.35, 9.35 — Информатиканы эм эсеплеую техниканы мурдорлары. 9.05, 10.05 — Немец тил. 10.35, 11.35 — Биткуу биология. 10-чу класс. 11.05 — «Тайна затонувшего города». Илму-популярный фильм. 12.05 — «Старый Новый год». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 13.10 — «Немногих добровольный крест». Документли фильмни премьерасы. 13.30 — «Благочестивая Марта». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 14.40 — «Спасти и сохранить». Фильм-концертни премьерасы. 17.00 — РСФСР-ни телестудиялары. «Расскажу о своем отце», 20.10 — Тынч кечели болугъуз, сабийчиклер! 20.35 — Баскетбол. Р. Корачны кубогу. Эр киширле. «Босна» (Югославия) — ЦСКА. Югославиядан бериу. 21.00 — Концерт. 21.10 — Документли фильм. 21.30 — «Моя жизнь». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 22.35 — «Музыкалы телеабонемент».

лет политикада терс нышан кетяруню юсюнден тюз оноу этген пленумгъа къатышханла орамгъа чыкъгъанларында жыйылгъанла алагъа къарсла бла тюбегендиле.

Алайды да, Болгарияны жамауаты экиге бёлюнгенди, эки жаны да бир бирни кёрюп болмагъанларын букъдурмайдыла. Партия эм

Политбюрону члени, БКП-ны АК-сыны секретары А. Милов айтханнга кёре, сёз бек тапсыз магъаналы вопросланы бир не да бир неччя адам тамамлагъан, битеу жууаплылыкъ а сау партиягъа салынгъан, аны хатасыз уа битеу халкъгъа жеткен кезинде юсюнден барады.

«Этника жаны бла таза да хар зат да тангырахат болгъанды, деп жазады ол ишни юсюнден «Рабочее дело» газет — ол миллет жарашыулукъну жолунда тыгылы сагъыш этиш, тюз оноу этиуде уллу атлам болгъанына шагъатлыкъ этеди.

В. БЕСКРОМНЫЙ,
(ТАСС).

Ийнаныулукъ кючленеди

ВАШИНГТОН. (ТАСС). АБШ-да жамауатны оюмун билир ючюн бардырылгъан соруула ишни жангыча къарауну эм ачыкълыкъны совет политикасыны, Совет Союз мамыр тыш политикасыны тутханыны хайырындан СССР-ге ийнаныулукъ тохтаусуз кючленг баргъаныны кёргюзтгендиле. Соруула жылны аллында битеулю къоркъуусузлукъну комитетини—сауутланыугъа контроль этиую вопросларында мамырлыкъ эм прогресс сакъланыр ючюн юрешген жанны жамауат организацияны заказы бла этилгендиле.

Од ишге жамауатны оюмун билиу жаны ола Гэллапны институту эм «Даниел Янкелович инкорпорейтедча» белгили служоала къатышхандыла.

Соруула берилгенлени 70 проценти чакълы «Бирлешген Штатланы эм Совет Союзну правительстволары бир бирге душманнгача къарауну позициясындан бир жанына кетип, бирге ишлеюню жолуна кёчедиле», деп алай айтхандыла. Аны бла бирге, американланы 90 проценти чакълысы М. С. Горбачевну «бир бирни гунч этгенден эсе, сауутланыугъа контроль салыу жаны ола келишим этерге тынчыракъды» деген оюмгъа келген айтхылыкъ къырал къуллукъчугъа санайдыла.

Аманлыкъчы ишде

ТОКИО. (ТАСС). Японияны императору Акихитону кичи къарындашы принц Хитатини резиденциясына кеслери жарашдыргъан бир неччя ракет атхандыла. Ракетала резиденциядан узакъ болмай тургъан автомобилни богажнгиндеи жиберилгендиле. Полиция управленияны келечиси билдиргениге кёре, кишиге хата болмагъанды. Сёз террорист актны юсюнден барады деп, оюм алайды. Болса да бу аманлыкъчы иш ючюн жууаплылыкъны кесини бойнуна бусагъатда экстремист къауумланы бири да алмагъанды.

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ. Бу тёрт британлы кандидатдан **бири «Джуно» деген совет-британия космос экспедициягъа къатышырыкъды. Аланы атлары мындан алгъаракъда Лондонда болгъан пресс-конференцияда айтылгъандыла.**

СУРАТДА: (солдан онгнга) Кэтрин Смит (27 жыл), Хелен Шармен (26 жыл), Гордон Брукс (33 жыл), Тимоти Мейс (33 жыл).

Сурат Рейтер бла ТАСС-ныды.

НАРКОМАФИЯ БЕТСИЗ БОЛА БАРАДЫ

ЛОНДОН. (ТАСС). 1989 жылда Великобританияны таможня службалары бир заманда да болмагъанча кёп наркотикле сыйыргъандыла. Наркобизнес бла юрешген адамла алгъындан эсе иги кесек кёп болгъандыла. Анга мында басмаланнган шартла шагъатлыкъ этедиле.

Озгъан жыл британлы таможенникле наркотиклери болгъан тюрлю-тюрлю затланы 259 миллион фунт стерлинг багъасы сыйыргъандыла. Ол а 1988 жыл бла тенглешдиргенде, 40 процентге асламды. Тюрлютюрлю операцияланы кезиуюнде 3645 адам тутулгъанды. Ол а былтырдан эсе 45 процентге кёпдю. Башха къыралланы право сакълауучу органлары бла бирге ишлеуню хайырындан бу «ёлюр отну» сатханланы 161 халкъла аралы сети ачыкъланнганды.

Тамжжня властны келечилери шагъатлыкъ этгеннге кёре, бу шартла наркомафия кесини «товарын»—бек алгъа коканнни бла героинни—Великобританияны рынокларында сатар ючюн не тюрлю амалдан да артха турмазлыгъын кёргюзтгендиле. Битеу наркотиклени 40 проценти аланы «Битеулю рынокну» къыралларындан ётдюрюрге юрешген кезиуде сыйырылгъанды. Ол а бютюн да къайгъы этдиреди.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ

Аманлыкъчы ишде

ТОКИО. (ТАСС). Японияны императору Акихитону кичи къарындашы принц Хитатини резиденциясына кеслери жарашдыргъан бир неччя ракет атхандыла. Ракетала резиденциядан узакъ болмай тургъан автомобилни богажнгиндеи жиберилгендиле. Полиция управленияны келечиси билдиргениге кёре, кишиге хата болмагъанды. Сёз террорист актны юсюнден барады деп, оюм алайды. Болса да бу аманлыкъчы иш ючюн жууаплылыкъны кесини бойнуна бусагъатда экстремист къауумланы бири да алмагъанды.

БАРАЗ КЮН

17-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.40 — Сабийлеге «Небывальщина» деген телефильм. 18.20 — «Къобуз согъулады». Эски Черек элни культура юйю (къабарты тилде). 18.45 — «Ленин в Выборге». Документли фильм. 18.55 — «Сахна». Литература берию (малкъар тилде). 19.30 — Документли фильм. 19.40 — «Республиканы кюю».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Дубровский». Суратлау телефильм. 2-чи эм 3-чю сериялары. 10.45 — «Жерни сабийлери нени юсюнден жырлайдыла». 11.55 — «Тейри къылыч». (Швейцария). 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — «Циркни аренасында». 16.20 — «Туруханская история», «Дальний Восток» деген документли телефильмле. 16.50 — «Магия» бла тюбешю. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат (ингилиз тилден дерс бериу бла). 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Прогресс. Информация. Реклама. 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Дубровский». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Адам эм закон». Праволу видеоканал. 22.55 — Эстрада программа. 23.15 — «Биз жууаплыбыз». 2-чи берию. «Палехге жол». 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «НЭП: историяны дерслери». 8.35, 9.35 — Информатикаиы эм эсеплеучю техниканы мурдорлары. 9.05, 10.05 — Немец тил. 10.35, 11.35 — Битеулю биология. 10-чу класс. 11.05 — «Тайна затонувшего города». Илму-популярный фильм. 12.05 — «Старый Новый год». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 13.10 — «Немногих добровольный крест». Документли фильмни премьерасы. 13.30 — «Благочестивая Марта». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 14.40—«Спасти и сохранить». Фильм-концертни премьерасы. 17.00 — РСФСР-ни телестудиялары. «Расскажу о своем отце». 20.10 — Тыич кечели болугъуз, сабийчикле! 20.35 — Баскетбол. Р. Корачны кубогу. Эр кишиле. «Босна» (Югославия) — ЦСКА. Югославиядан берию. 21.00 — Концерт. 21.10 — Документли фильм. 21.30 — «Моя жизнь». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 22.35 — «Музыкалы телеабонемент».

ОРТА КЮН

18-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.35 — Сабийлеге фильм. 17.55 — «Сюймеклизни макъамлары». Литература берию (къабарты тилде). 18.20 — «Над пропастью во лжи». Документли фильм. 18.50 — «Сизни письмоларыгъызгъа кёре». Концерт (малкъар тилде). 19.20 — «Фитиль». Киножурнал. 19.30 — «Республиканы кюню». 19.50 — «Керти затланы кёргюзтген объектив». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — Реклама. 20.20 — «Фольклор — халкъны байлыгъы» (къабарты тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 15.30 — Сабийлеге «Саврaска» деген суратлау фильм. 16.35 — «Интеграция: башламчылыкъ, хайыр алыу». 17.05 — «Браво, Мария!» Минскеден берию. 18.20 — Мультфильм. 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «...До 16 и старше». 19.45 — Дж. Верди. «Сила судьбы» деген операгъа увертюра. 19.55 — «Дубровский». Суратлау телефильм. 3-чю сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Мени Чайковскийим». И. Смоктуновский айтады. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Ноктюрн 1931 года». Илму популярный фильм. 8.35, 9.45 — Природоведение. 5-чи класс. 8.55, 10.05 — Испан тил. 9.25 — «В страну вулканов за зеленым голубем». Документли фильм. 10.35, 11.35 — Биология. 8-чи класс. 11.05 — Илму-популярный фильм. 12.05 — Киноальманах: «Наездники». «Мирное время Романа Шмакова», «Теоретик». 13.20 — Ритмика гимнастика. 13.50 — «Крутой поворот». Документли фильмни премьерасы. 15.05 — «Экзамен по истории». Документли фильмни премьерасы. 17.00 — Концерт. 17.20 — Мультфильмле. 20.45 — «Арена». Спорт программа. 2-чи кесеги. 21.30 — «Моя жизнь». Суратлау фильм. 2-чи эм 3-чю сериялары.

БАЙРЫМ КЮН

19-чу января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.55 — «Дуния бир ыйыкъда» (малкъар тилде). 18.05 — «Ленин и будущее». Документли фильм. 18.25 — «Ынарыучуну сёзю» (къабарты тилде). 18.40 — «Ишни жангыча къурау. сёз бла ишни байламлыкъларыл». Нальчикни аякъ кийимле чыгъаргъан фабрикасы. 19.10 — «Не мне одному». Илму-популярный фильм. 19.20 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Дубровский». Суратлау фильм. 4-чю сериясы. 9.40 — Концерт. 10.10 — «Возьму твою боль...», «Восточная Сибирь» деген документли фильмле. 10.40 — «...До 16 и старше». 11.25 — «Адамны институту». 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — «Я вернусь». Документли фильм. 16.10 — Халкъ макъамла. 16.25 — «Революцияны майданы». 2-чи юй». 17.10 — «Жарыкъ стартла». 17.55 — Властны — Советлеге! 18.25 — Коллаж. (Информация. Билдириуле. Реклама). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Озоновая дыра». Документли телефильм. 19.45 — Поэзияны минутлары. 19.55 — «Дубровский». Суратлау фильм. 4-чю сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Ол болгъанды... болгъандыла...» 21.55 — «Взгляд». 23.45 — ТСН. 00.00 — С. Рахманинов. «Всенощная».

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Автопортрет». Илму-популярный фильм. 8.35, 9.35 — Музыка. 7-чи класс. М. И. Глинка. 9.05, 10.05 — Ингилиз тил. 10.35, 11.35 — География. 6-чы класс. 11.05 — Ингилиз тилде документли фильм. (Великобритания). 12.05 — «Киноабонемент». «Цвет граната». Суратлау фильм. 13.40 — «Эскерюв». Музыкалы программа. 14.00—«Монета» деген суратлау телефильм. 17.00 — РСФСР-ни шахарларыны телестудиялары. «Сахалинский дневник». 19.50 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.05 — Хоккей. СССР-ни чемпионаты. «Спартак» — «Динамо» (Москва). 21.15 — Абаданлагъа мультфильм. 21.30 — «Дуния эм экология». 23.30 — Режиссёр В. Виноградовну фильмлери «Я возвращаю ваш портрет».

ШАБАТ КЮН

20-чы января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Вагъуэбэ». Сабийлеге тележурнал (къабарты тилде). 17.30 — Илму-популярный фильм. 17.50 — «Байчаны ахыр кюню». Къарачай-Черкес область драма театрны къарачай труппасыны спектакли. 19.15 — «Пьянство — дело не личное». Илму - популярный фильм. 19.30 — «Ыйыкъ». Информация обозрение (къабарты тилде). 19.45 — «В поисках затонувших городов». Документли фильм. 19.55 — «Келир ыйыкъда къарагъыз». Къабарты-Малкъарны телестудиясыны берилюлерини юсюнден.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — Анам, атам эм мен. 9.05 — «Юйюр академия». 9.35 — «Жылны кезиулери». Январь. 10.35 — «Пейзаж на фоне стены». Документли фильм. 10.55 — «Очевидное—невероятное». 11.15 — Концерт. 12.25 — «Третий звонок». Документли-публицистика фильмни премьерасы. 13.35 — «Хорлагъанла». 14.35 — Грузия ССР-ни жыр эм тепсеу Къырал академиялы ансамблини концерти. 15.25 — Леонид Быковну фильмлери эм ролляры. «Максим Перепелица». 16.55 — Мультфильмле. 17.25 — «Тейри къылыч». (ФРГ). 18.00 — Халкъла аралы панорама. 18.45 — Г. Свиридов. «Маленький триптих». 18.55 — «Джинджер и Фред». Суратлау фильм. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Эфирде — музыка». (Жангы жылгъы программаны къайтарыу).

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Волги дно золотое». Документли телефильм. 8.45 — Украина ССР-ни Гостелерадиосу. «Фестивальны дерслери» 9.25 — «Щит и меч». Суратлау фильм. 1-чи фильм — «Без права быть собой». 2-чи фильм — «Приказано выжить». 12.30 — Прогресс. Информация. Реклама. 13.00 — Баскетбол. 14.00 — Союз республиканы кинопублицистикалары. «Испытание правдой». Документли телефильмни премьерасы (Ташкент). 14.30 — «Эфирде — Совет Россия». Видеоканал. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15 — «Под знаком «Пи». 2-чи эм 3-чю кесеклери. 22.45 — Тау лыжа спорт. Дунияны кубогу. Эр кишиле. 23.30 — Киноконцерт. 00.15 — «Человек с орденом на квартиру». Суратлау фильм.

ЫЙЫХ КЮН

21чи января

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Спорт — барыбызгъа да. 8.15 — Концерт. 8.40 — «Спортлотону» тиражы. 9.00 — «Эртденликде эртде». Сабийлеге бериу. 10.00 — «Ата журтха къул. Караев атлы къырал камерный ансамбли. 14.30 — «Эфирде — Совет Россия». Видеоканал. 17.00 — «Планета». 18.00 — Хоккей. СССР-ни чемпионаты. «Динамо» (Рига) — «Химик». Солуу кезиуде (19.20) — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15 — Тау лыжа спорт. 21.00 — «7 кюн». 22.00 — «Подданные революции». Суратлау фильм.

лукъ этиуде». 11.00 — «Акцент». Автор жыр. 11.30 — «Вокруг света». Альманах. 12.30 — «Саулукъ». 13.15 — «Педагогикадан бизни ангылауубузну ёсдюре». 14.15 — Хорламны 45-жыллыгъына. «Привет с фронта». Суратлау телефильм. 15.35—Мультфильм. 15.45 — «Эл сагъат» программаны панорамасы. 17.00 — М. Горький. «В. И. Ленин». 18.00 — Сабийлеге «Полет с космонавтом» деген суратлау фильм. 19.20 — Документли телефильм. 20.30 — Концерт. 21.00 — «7 кюн». 22.00 — «Чайковскийни битеу симфонияларыны программасы. 9.20 — «Экранда — «Сибирь». Киножурнал. 9.30 — Концерт. 10.00 — «Щит и меч». Суратлау фильм. 3-чю фильм. — «Обжалованию не подлежит». 4-чю фильм — «Последний рубеж». 12.30 — В.-А. Моцарт. «Реквием». 13.30 — «Мамонтовы травы». Документли фильм. 14.00 — Студияда къонакъда — Азербайджанны Кара

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар. Ленин орамы, № 5, 8—9 чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82 редакторну приёмныйи — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь—2-66-85 секретариат — 2-85-33 ингирги редакция — 2-74-68 партия жашауну бла совет къурулушун бёлюмю — 2-68-72, пропагандаиы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76 эл мюлкню бёлюмю - 2-66-73 культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, эчки корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82 гилманчла — 2-85-33

Ч 00313

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 615

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 11 (13012). | 16-чы январь. Геуюрге кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

ЛИТВАДА ТЮБЕШИУЛЕ

ВИЛЬНЮС, 12-чи января. (ТАСС-ны эячи корр.). КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары, СССР-ни Баш Советини Председатели М. С. Горбачевну Литвагъа келген экинчи кюнюнде Литваны урунгънлары бла тюбешиулери андан ары бардырылгъанды. Ол анда болгъан биринчи кюнде тюбешиулени, къарындаш республиканы урунгънлары бла ушакъланы юслеринден телевизор эм радио бериуледе тынгылы айтылгъанды. Экинчи кюнню эртденлигинде чыкъгъан газетледе совет башчыны шахарны орамларында, заводну клубунда, Басманы юйюнде бардыргъан ушакъларыны юслеринден жазылгъанды. «Литувос ритас» деген жаш тёлю газет шигелине быллай сёзлени чыгъаргъанды: «Кёп политика обозревателле М. С. Горбачевну Литвагъа келгенин аны КПСС-ге башлыкъ этген 1767 кюнюню ичинде этген бек магъаналы ишлериден бирине санайдыла».

Экинчи кюн М. С. Горбачев республиканы ара шахардан 200 километрден аслам узакълыкъда орналгъан уллу индустрия эм культура арасы—Шяуляйны урунгънларыбла ушагъы сау кюнню баргъанды. М. С. Горбачев шахаргъа жууккълашгъанлай окъуна Шяуляйда жашагъанла аны тёгерегине жыйылгъандыла. Жыйылгъан къауумладан бирини къатына барып, ол адамла анга тюберге келген транспарантлагъа эс бурады.

Кеширгиз,— деди М. С. Горбачев,— быллай тамаша «алгъышлауда» къайдан чыкъгъанларына сагъышы этип къарайыкъ: бирде «уууулаучу асиерчилени» республикадан кетирирге чакъырадыла, башхала гулла-ры суратын ишлеп, аны юсюнде уа «КПСС-ни къабыргъа салайыкъ» деген сёзлени жазадыла. Аллай затла жалгъан да сизде уллу бай-ха жерледе да тюбейдиле. Аны юсюнден теренирек сагъыш этип кёрсек иги болмазмы. Урунгъан халкъ Совет Аскерни солдатларына, Коммунист партиягъа тюз кёзден къараймыдыла?

Ауазла: къарайдыла, Михаил Сергеевич. Биз аллай бурчш ишле жанлы боллукъ тюйюлбюз.

М. С. Горбачев: Ма мен аны билирге сюе эдим, жолдашла. Не ючюн дегенде, республикада осалгъа кетип тургъан халмындан арысында кёбюсюнде урунгъан халкъны, эллилени, интеллигенцияны, ишчилени позицияларына кёре боллукъду. Жол жанларында буруулла суратла этип айланнганла, адамланы къозгъар ючюн телевизор экранланы эм газетлени хайырланнганла — ала барысы да тюз ниетли литвачыла тюйюлдюле, ала къозгъагъан иш битеу милетлени биригиулюкленине тирелип тохтаса, сув башында кёмюкча жокъ болуп кетеридиле.

Ауаз: Ол кёмюк бла кёп юрешгенден биз безип тохтагъанбыз, ушагъысыз сёзле жюреклерибизни бек къыйнайдыла. Бек сейири уа — СССР-ни халкъ депутатлары окъуна газетледе жазгъан статьяларында орус халкъны, Совет Аскерни аман летли этерге юрешгенлеридиле.

М. С. Горбачев: Аны бла байламлы мен тюнене айтхан оюмуму бир кесек тереннден англатыргъа сюемме. Биринчиси, ишни жангыча къурап, Литваны жангырыкъ ишлеп, тиллерин къайтарыкъ санъылап, алай бла литвачыла келгенни жеринде келгенлерин эркин жашагъанларын толу сезерге керекдиле. Ала къыйналсала уа, сизни барыгъызгъа да къыйналыргъа тюшеркиди. Аны себепли халкъланы бирликлерин бузаргъа, аланы бир биделерине къазау сюерге юрешгенлени чанъырыуларына ангыча къурауну аны ючюн башламагъанбыз.

Ауаз: Михаил Сергеевич, биз мында хар заманда да бир бирибиз бла жарашып жашагъанбыз. Бирге ненча жыл жашагъан эсек да, бир киши биреуню къайсы тилде сёлешгенин сормагъанды, тюз ниетли, къарыуун къызгъанмай ишлеген ким болса да, аугъа намыс берилгенди. Шёндю уа ол затха артыкъ ууллу эс бурулмайды. Бизни Литвада демократияны алай бла къалай айнытыргъа боллукъду? Ишни жангыча къурауну башлагъанабызда биз аллай демократиянымы юсей эдик, ким не сюйсе да аны этерге эркинлик берген демократияны? Бизни атабабаларыбыз былайдан узакъда асыралгъан эселе да, биз Литваны жерин сыйлы кёребиз, ишни сюйген литвачылагъа хурмет этебиз. Бизни Литваны жерин алай сыйлы кёргенибиз шёндю ыспассыз болуп нек къалды?

М. С. Горбачев: Мен акъыл этгенинге кёре, шёндю Литвада аллай политиканы бардыргъанла мында бир тюрлю партия, совет, мюлк организацияларга башчылыкъ этерге эркин тюйюлдюле.

Ол къайгъы этдирген темагъа бардырылгъан ушакъгъа башха адамла да къошуладыла. Аланы сёзлери жюрексинип айтылгъанлары билинип турады. Кёллери толгъан тиширыула кёз жашларын сюртедиле. Аладан бири, авиаремонт заводну ишчиси В. Г. Морковкина, РСФСР-ни шахарларындан бириндле фатар бергенде, мында башласакъ, андан ары башламагъанбыз.

Ауаз: Оруслуланы жанларына тиебиз деп, алай айтханла эм жазгъанла да бардыла. Алай аланы мындан къыстар акъыл бизни башыбызда жокъду. Жалан да биз ангыламагъан бир зат Россейде элле тюп болуп баргъанларын телевизор бла кёрюп оруслуланы тынчайып къалай тургъанларыды. Туугъан жерлери къуру тюзге айланып баргъанына аланы жюреклери нек къыйналмайды?

М. С. Горбачев: Сиз айтханига кёре, элли жыл мындан алгъа туугъан жерлерин къоюп кетген литвачыла да аталарыны журтларын унутуп къойгъан болур эдиле?

Ауазла: Кеслери сйюп кетмеген эдиле, ала къыйын жылла эдиле.

М. С. Горбачев: Кёресиз да, ма алай болады. Жашау къыйын болса да, ол малар излетмей къоймайды. Тюнене заводда бир белорус сёлешгенди, ол Минскеде ишлеп тургъанды, аламат республикада жашагъанды, энди аны туугъан жерин сатханды депми терслериксиз?

Ауазла: Угъай, угъай бир заманда да терслерик тюйюлбюз.

М. С. Горбачев: Алай эсе уа, башха миллетлени адамлары мындан къуруп кетсинле деп ангыларча сёзлени айтыргъа керек тюйюлдю.

Ауаз: Ол тюздю, алай Россейде да эл мюлкню бизде болгъан даражагъа кётюрюге тийишлиди. Ол заманда битеу проблемала тамамланырыкъдыла.

М. С. Горбачев: Къаранмада, кесигизни башхалардан ангылауугъа акъыл сизни башыгъызгъа терен кире башлагъанды. Ол акъылны къоргъа керекди. Не ючюн дегенде, сизни жеригиз бла тенглешдирир жерде Россейде да табыллыкъдыла. Сёз ючюн, Ставрополь эм Краснодар крайла.

жетерикди. Шёндю СССР-ден айырылып, Росейде ючтёрт жылны ичинде жашнагъан къырал къурагъа къолубуздан келликди, деп ким айтса да, болмазлыкъ затны айтырыкъды. Сизде да иш алайды.

Ауаз: Быллай бир соруу бардыла. Биринчи январдан башлап, экономиканы кесиниз сюйгенча айнытыргъа эркинлик берилгенини юсюнден айтадыла, алай ол жаны бла алыкъа биз кёрген жокъду.

А. Бразаускас: Аллай ишле эки ыйыкъгъа тамам этилип къалмагъанды.

М. С. Горбачев: Бу эл окъуна ненча жылны ичинде ишленгенин сиз кесигиз эшитгенсиз.

Ауазла: 25 — 30 жыл.

М. С. Горбачев: Сиз а эки ыйыкъны ичинде экономиканы кесигиз сюйгенча айнытыргъа берилген эркинлик «толу ишлеп» башларын излейсиз, аны юсюне да 300-миллионлу совет халкъны терк окъуна тюрлендиргенибиз.

Ауаз: Михаил Сергеевич, эркин эм жалынчакъсыз Компартия Литвада эм Союзда да ишни жангыча къурауну терклендирирге себеп боллукъду деп, мен алай акъыл этеме.

М. С. Горбачев: Да сора сизни акъылыгъызны къалай ангыларгъа боллукъду? Литва Союзда къалып, Компартия уа КПСС-ден айырылыргъамы керекди?

Ауазла: Хау, алайды.

М. С. Горбачев: Алай эсе, Союзну бир кесегинича, Литвады битеу проблемалары Советлени съездлеринде, Союзну Баш Советинде тамамланыргъа керекдиле. Былай болгъучюн юсюнден а сагъыш этемисиз: сёз ючюн, КПССни съездинде битеу къыралны политикасы сюзюледи, аны андан ары къалай айырыгъаны юсюнден айтылады. Ара Компартини Пленуму ол политикагъа къаллай тюрлениуле киргиризиу вопросларын сюзедиле. Ол вопросланы Компартини Политбюросу, Секретариаты, Баш Советини Президиуму, Министрлер Советини Президиуму, Баш Советини Председателини заместителлери, Министрлер Советини Председателини заместителлери, Министрлер Советини Председателини заместителлери, Министрлер

Келгиз,— дейди М. С. Горбачев,— быллай тамаша «алгъышлауда» къайдан чыкъгъанларына сагъыш этип къарайыкъ: бирле «ууучлаучу аскерчилени» республикадан кетерирге чакъырадыла, башхала гулланы суратын ишлеп, аны юсюнде уа «КПСС-ни къабыргъа салайыкъ» деген сёзлени жазадыла. Аллай затла жалан да сизде угъай, башлап статьяларында орус халкъыны, Совет Аскерни аман бетли этерге кюрешгенлеридиле.

М. С. Горбачев: Аны бла байламлы мен тюнене айтхан сюммум бир жесек тереннден ангылатыргъа сюеме. Биринчиси, ишни жангыдан башымы алып къачарыкъ элим, дейди.

Шахарны орамларында машина дагъыда бир ненча кере тохтагъанды. Хар къалайда да М. С. Горбачев бла кёбюрек сёлеширге сюйгендиле. Москвадан жангы хапаргъа тынгылагъандыла. Баш Совет ишни жангыча къурауну баш законларын жашауда къачан бардырып башларыкъды деп соргъандыла. Алай, не затны юсюнден сёлешселе да, ушакъда баш темагъа къайтмай болмагъандыла — республикада халны къыйынлыгъыны юсюнден сёлешиуге.

Андан сора Михаил Сергеевич Шауляйдан узакъ болмай «Бридай» деген колхозгъа барып, анда ишлегенле бла тюбешгенди. Бу мында бек ахшы айныгъан мюлкледен бириди. Алай колхозчуланы къонакъла бла ушакъларыны баш темасы эллилени жашау къолайлыкъларыны юсюнден тюйюл эди.

М. С. Горбачев: Биз хар кимге да иги болурун сюебиз. Биз жерни юлешебиз деп, аны чач-тюк этип, адамланы къадарлары бла ойнаргъа статьяларында орус халкъыны, Совет Аскерни аман бетли этерге кюрешгенлеридиле.

М. С. Горбачев: Аны бла байламлы мен тюнене айтхан сюммум бир жесек тереннден ангылатыргъа сюеме. Биринчиси, ишни жангыдан башымы алып къачарыкъ элим, дейди.

Шахарны орамларында машина дагъыда бир ненча кере тохтагъанды. Хар къалайда да М. С. Горбачев бла кёбюрек сёлеширге сюйгендиле. Москвадан жангы хапаргъа тынгылагъандыла. Баш Совет ишни жангыча къурауну баш законларын жашауда къачан бардырып башларыкъды деп соргъандыла. Алай, не затны юсюнден сёлешселе да, ушакъда баш темагъа къайтмай болмагъандыла — республикада халны къыйынлыгъыны юсюнден сёлешиуге.

Андан сора Михаил Сергеевич Шауляйдан узакъ болмай «Бридай» деген колхозгъа барып, анда ишлегенле бла тюбешгенди. Бу мында бек ахшы айныгъан мюлкледен бириди. Алай колхозчуланы къонакъла бла ушакъларыны баш темасы эллилени жашау къолайлыкъларыны юсюнден тюйюл эди.

М. С. Горбачев: Биз хар кимге да иги болурун сюебиз. Биз жерни юлешебиз деп, аны чач-тюк этип, адамланы къадарлары бла ойнаргъа

Ауаз: Ол тюздю, алай Россейде да эл мюлкню бизде болгъан даражагъа кетюрюге тийишлидиди. Ол заманда битеу проблемала тамамаланырыкъдыла.

М. С. Горбачев Къаранма да, кесигизни башхаладан иги сунгъан акъыл сизни башыгъызгъа терен кире башлагъанды. Ол акъылны къояргъа керекди. Не ючюн дегенде, сизни жеригиз бла тенглешдирир жерде Россейде да табыллыкъдыла. Сёз ючюн, Ставрополь эм Краснодар крайла.

Ауаз: Бизде аллай жерле жокъдула, Михаил Сергеевич. Андача аламат жерле къайда.

М. С. Горбачев: Сиз, бизден айырылып, бир уллу ахшылыкъ табарыкъ сунда эсегиз, жангылгъан этесиз. Биз биригип, бир бирни ангылап, жууаплылыгъыбызны терен сезип ишлесек, ол заманда экономикабыз иги айныгъыкъды. Хау, тюзю алайды. Алай он жылла бла заманны ичинде къурала келген байламлыкъланы юзюп къояргъа жарарыкъ тюйюлдю. Иш алайгъа жетсе, аны хатасы жалан Литвагъа тийип къаллыкъ тюйюлдю. Мен Литваны къоркъутургъа кюрешеме деп, алай сунда эсегиз, жангылгъан этесиз. Аны хатасы Россейге, Белоруссиягъа, барысына да

Ауаз: Ол тюздю, алай Россейде да эл мюлкню бизде болгъан даражагъа кетюрюге тийишлидиди. Ол заманда битеу проблемала тамамаланырыкъдыла.

М. С. Горбачев Къаранма да, кесигизни башхаладан иги сунгъан акъыл сизни башыгъызгъа терен кире башлагъанды. Ол акъылны къояргъа керекди. Не ючюн дегенде, сизни жеригиз бла тенглешдирир жерде Россейде да табыллыкъдыла. Сёз ючюн, Ставрополь эм Краснодар крайла.

Ауаз: Бизде аллай жерле жокъдула, Михаил Сергеевич. Андача аламат жерле къайда.

М. С. Горбачев: Сиз, бизден айырылып, бир уллу ахшылыкъ табарыкъ сунда эсегиз, жангылгъан этесиз. Биз биригип, бир бирни ангылап, жууаплылыгъыбызны терен сезип ишлесек, ол заманда экономикабыз иги айныгъыкъды. Хау, тюзю алайды. Алай он жылла бла заманны ичинде къурала келген байламлыкъланы юзюп къояргъа жарарыкъ тюйюлдю. Иш алайгъа жетсе, аны хатасы жалан Литвагъа тийип къаллыкъ тюйюлдю. Мен Литваны къоркъутургъа кюрешеме деп, алай сунда эсегиз, жангылгъан этесиз. Аны хатасы Россейге, Белоруссиягъа, барысына да

Москвагъа къайтханды

* * *

13-чю январда КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары, СССР-ни Баш Советини Председатели М. С. Горбачев Вильнюсдан Москвагъа къайтханды.

Аэропортда аны Литваны Компартиясыны АК-сыны биринчи секретары А. Бразаускас, Литваны Компартиясыны АК-сыны (КПСС-ни платформасында) секретары М. Бурокявичюс, Литва ССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели В. Астраускас, республиканы Министрлерини Советини Председатели В. Сакалаускас ашыргъандыла.

Ингирде М. С. Горбачев Москвагъа келгенди. Аны бла бирге ара шахаргъа КПСС-ни АК-сыны Политбюросуну члени, КПСС-ни АК-сыны секретары В. А. Медведев, КПСС-ни АК-сыны Политбюросуну члени, СССР-ни Министрлерини Советини Председателини заместители Ю. Д. Маслюков, КПСС-ни АК-сыны секретары, «Правда» газетни баш редактору И. Т. Фролов къайтхандыла.

(ТАСС).

КПСС-ни обкомунда

13-чю январда партияны область комитетинде ВЦСПС-ни председатели С. А. Шалаевни къатышыуу бла кенгеш болгъанды. Анга КПСС-ни обкомуну, КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну эм Министрлерини Советини, облсовпрофну, ВЦСПС-ге бойсунгъан бир къауум ара организацияланы башчыларыны къатышхандыла.

Кенгешни КПСС-ни обкомуну биринчи секретары Е. А. Елисеев ачханды. Анда Къабарты-Малкъарда курортну бла туризмни андан ары айныгъыуну вопросларына, СССР-ни Министрлерини Советини «Къабарты-Малкъар АССР-де Минги тауну тийресинде тау туризмни 1986—1995 жыллада андан ары комплекс халда айныгъыуну мадарларыны юсюнден» 1986 жылда 23-чю октябрде этген бегимин толтыруу жылай баргъанына къаралгъанды.

Кенгешге къатышханла Нальчик курортну, Минги тауну эм Чирик кёлню тийрелерин экология жаны бла къоруулауну, Нальчикни тёгерегинде аны ичи бла бармазча жолну ишлеюню эм да шахаргъа адамланы прописка этнуге чек салыуну, Нальчик курортну эм Минги тауну тийресин экология жаны бла таза транспорт бла жалчытыуну; Нальчик аэропортда адамланы жюрютюуню айныгъыуну (курортда солугъанланы, туристлени, альпинистлени излемлерин толтурур ючюн); арадан жалчытыуну фондларын ёздюрюуню себебинден Нальчик курортну ашазыкъ бла жалчытыуну игилендириуню; Минги тауну эм Чирик кёлню тийрелеринде жашагъанланы сатыуалыу, жашау медицина эм культура жумушларын бютюн иги жалчытыуну; Минги тауну тийресинде къурулуш базаны айныгъыуну, бу районда бийик-тау альплагерледе бла турбазалада коммунальный службаланы жангы сетин эм инженер сетлени къурауну вопросларын болжалгъа салмай тамамларгъа керек болгъаныны юсюнден айтхандыла.

Республикада битеу Кавказгъа бир тау-къутхарыучу службаны къураргъа керектисини юсюнден вопрос салынгандыла.

Кенгешде салынган вопросланы сюзюуге П. К. Таов — облсовпрофну председатели, М. Х. Карданов эм М. У. Энеев — туризм эм экскурсияла жаны бла Къабарты-Малкъар область эм Эльбрус советлени председателлери, С. Г. Уначев — профсоюзланы курортларына башчылыкъ этиу жаны бла Къабарты-Малкъар область советни председатели, М. Ч. Залиханов — Бийик тау геофизика институтну директору, В. К. Сохов — КПСС-ни обкомуну секретары, М. Ш. Мамхегов — КъМАССР-ни Министрлерини Советини Председатели, В. И. Попович — «Къабмалкъпроекткъурулуш» проект-промышленность - къурулуш биригиуню начальниги, А. С. Вознесенский — ВЦСПС-ни ГлавУКС-уну начальниги, Ю. В. Ступин — профсоюзланы курортларына башчылыкъ этиу жаны бла Ара советни председатели, В. Г. Пугиев — Туризм эм экскурсияла жаны бла ара советни председатели, Е. А. Елисеев — КПСС-ни обкомуну биринчи секретары къатышхандыла.

Кенгешни ахырында ВЦСПС-ни председатели Степан Алексеевич Шалаев сёлешгенди.

Къабарты-Малкъарда курортну бла туризмни андан ары айныгъыуга ВЦСПС къошакъ халда 70 миллион сом бёллюгюню юсюнден келишиулюк этилгенди, ол а алгъын бу ишге белгиленгенинден эсе эки кере кёпдю.

Нальчикни машинала ишлеучю заводуну партия организациясы халкъ депутатланы айырыулагъа хазырланыугъа уллу эс бурады эм ол кампаниягъа жаш тёлюню тири къатышдырады.

СУРАТДА: айырыу комиссияны члени токарь Р. Байзуллаев (онг жанында) биргесине ишлеген, Октябрь район Советге депутатха кандидат С. Заводской (ортада) эм айырыучу А. Хавпачев бла ушакъ этеттурады.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Ишни тюзю баям болургъа керекди

(Кёчюнчюлюкню юсюнден документли фильм)

Чечен-Ингушетияны телевидениясы режиссёр Ратмир Льяновну «Расскажем правду» деген жангы документли фильмни кёргюзтгенди. Чеченлиле эм ингушлула, малкъарлыла эм къарачайлыла кёчюнчюлюкню юсюнден керти хапар айтырын сакълагъанлы 45 жыл болду. Жюк ташыучу вагонлагъа миндирип, аланы туугъан жерлеринден узакъгъа элтип тёкген июнледен бери. Ала сууукъ ёзенледе эм къум тюзледе жашаугъа кеслерин жарашдырыргъа кюреше тургъанда, кёп миллетли къыралда ол халкъланы атлары унутула башлагъан эди. «Сатхыч халкъ» деген сёз да ма ол заманда чыкъгъанды.

Халкъла реабилитация этилгенден сора аталаны жеринде туугъан жаш адамла тамата тёлю сынагъан къыйынлыкъны жюреклери бла сезгенлей турадыла. Маны себепли уа адамла ёз историяларыны тюзюн билирге сюедиле. Ала ол тюзлюкню даулашлада, озгъан заманны бла шёндюгю кезиуню бир бирге къажау салып, тенглешдирип кёрюуде излейдиле. Газетлени бетлеринде, радиода, телевиденияда, студент аудиторияда не да митингледе айтылгъан хар сёзге бютюн терен оюм бла къарайдыла.

Жаш кинорежиссёрну республикалы телевидение бла кёргюзтюлген жангы лентасына эс бургъанларына сейир этерча тюйюлдю. Фильм кёбюсюнде документли материаллагъа кёре жарашдырылгъанды. Анда Уллу Ата журт урушну жылларында чеченлилени бла ингушлулары «сатхычлыкъны ишлерини» юсюнден баргъан къызыу даулашла бла байламлы сорууларгъа жууап бериледи.

— Халкъгъа этилген жалгъан терслик керти да кюйсюзлюк болгъаныны хар чеченли, ингушлу, малкъарлы, къарачайлы бюгюн да сезгенлей турады, — дейди Ратмир Льянов. — Ол халкъланы зор бла кёчюргенлери тюз иш болгъанды деп, кёп жылланы бизни анга ийнандырыргъа кюрешгенлей турадыла. Аланы терсликлери болмагъаныны юсюнден КПСС-ни XX съездинде айтылгъандан сора окъуна «сатхычлыкъны» юсюнден ётюрюк хапарланы жюрюулери къалмагъанды.

Фильмни авторлары, документлени эм халкъны кёчюрюуню кеси кёзлери бла кёргенлени айтханларын хапырланып, ол огъурсуз иш бир-бир адамланы не да миллетлени толусунлай жокъ этиую сталинчи амалы болгъаныны ачыкълайдыла. Бу фильм — тау халкъланы терсликлери болмагъаныны шагъатлыкъ этген шартладан бириди.

Александр СОКОЛОВ,
АПН-ни корреспонденти.
Дондагъы Ростов.

Коллективни жетишими

Нальчикни «Шуёхлукъ» комбинатыны ишчилери, инженер-техниклери озгъан жылда жигер урунгандыла. Ала битеу техника-экономика кёрюмдюле жаны бла программаларын болжалларындан алгъа толтургъандыла, халкъ хайырланнган товарладан пландан тышында 7 миллион сом багъасы чыгъаргъандыла. Ол а 1988 жыл бла тенглешдиргенде 14 процентге кёпдю. Коллектив алгъадан этилген келишимлеге кёре сатыу-алыу организациялагъа продукция жиберюню планын да жетишимли толтургъанды.

Комбинатда махтаугъа тийишлиле кёпдюле. Ала планларын дайым артыгъы бла толтурадыла ахшы качестволу продукция чыгъарадыла. Сёз ючюн, Надежда Потапчук башчылыкъ этген бригада ахшы продукция чыгъарыу бла бирча, аны графикде белгиленгенинден эсе 40—50 процентге артыкъ береди.

Энчи айтханда уа Марина Шханукованы, Амират Урусованы, Римма Бештоеваны юлгюге келтирирге болукъду. Ала заданияларын 40—45 процентге артыгъы бла тамамлайдыла.

«Шуёхлукъ» комбинатны урунгандары озгъан жылны программасын жетишимли тамамлап, быйыл да жылны иги башлагъандыла. Ала быйыл озгъан жылдан эсе 2 миллион къауум чындайноски артыкъ чыгъарыргъа эшилген юс кийимледен да 150 мингиге кёп хазырларгъа оноулашхандыла.

Ф. ПАВЛОВ.

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

(Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди).

151-чи номерли Ленин айырыу округдан 1933 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районда Ленин атлы колхозну 2-чи номерли производство бригадасыны бригадири **Боготов Бетал Увжуковични,** Биринчи Чегем пос.;

1947 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районда Ленин атлы колхозну правлениини председатели **Шогенов Замир Хасановични,** Биринчи Чегем пос.;

154-чи номерли Чегем айырыу округдан 1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районда «Чегем» колхозну председатели **Тумов Мухамадин Мухажидовични,** Экинчи Чегем эл.;

1938 жылда туугъан, партияда болмагъан, Чегем районда «Чегем» колхозну ийнек сауучусу **Яхутлова Зоя Тутовнаны,** Экинчи Чегем эл.;

157-чи номерли Правобережный айырыу округдан 1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Чегем район комитетини биринчи секретары **Тогъузаев Магомет Исманловични,** Биринчи Чегем пос.;

158-чи номерли Шалушка айырыу округдан 1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Шалушка» совхозну директору **Бесланеев Чамал Машевични,** Кенже пос.;

1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Шалушка» совхозну къурулуш участкасыны мастери **Кучменов Барасби Хажмусовични,** Шалушка эл.;

159-чу номерли Огъары Чегем айырыу округдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районда Къалабеков атлы колхозну правлениини председатели **Аппаев Борис Башировични,** Булунгу эл.;

1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районда «Родина» колхозну правлениини председатели **Белов Ильяс Оразаевични,** Хушто Сырт эл.;

1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районда Калмыков атлы колхозну правлениини председатели **Локияев Махмуд Жамботовични,** Тёбен Чегем эл.;

1939 жылда туугъан, партияда болмагъан, Телевидение эм радио бериуле жаны бла Къабарты-Малкъар АССР-ни къырал комитетини тамата редактору **Этезов Бахауатдин Таукашевични,** Нальчик ш.;

ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАНЫ НАЛЬЧИК ШАХАР СОВЕТИНИ ЖЫЙЫРМА БИРИНЧИ ЧАКЪЫРЫЛЫУУНУ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ШАХАР АЙЫРЫУ КОМИССИЯНЫ КЕЗИУЛЮ ЖЫЙЫЛЫУУ БОЛГЪАНДЫ.

«КъМАССР-ни халкъ депутатларыны жер жерли Советлерини халкъ депутатларын айырыуланы ю с ю н д е н» КъМАССР-ни Законуну 32-чи статьясына тийишлиликде айырыу округлагъа кёре комиссия быланы жазгъандыла:

61-чи номерли — **Вороков Арсен Ахмедович,** 1964 жылда туугъанды, ВЛКСМ-ни члениди, «Нальчик» совхозну ишчисиди, Нальчик ш.

62-чи номерли — **Алагиров Мухамед Шамсаддинович,** 1942 жылда туугъанды, КПСС-ни члениди, 2-чи номерли поликлиниканы баш врачыды, Нальчик ш.

63-чю номерли — **Кумалов Каральби Луевич,** 1945 жылда туугъанды, КПСС-ни члениди, «Эльбрус» мебельагъач жарашдырыучу комбинатны агъач устасыды, Чегем район, Шалушка эл.

64-чю номерли — **Федченко Людмила Михайловна,** 1940 жылда туугъанды, КПСС-ни членди. Бийик тау геофизика институтну директоруну заместителиди, Нальчик ш.

65-чи номерли — **Кульчаева Зоя Михайловна,** 1951 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, КПСС-ни Нальчик шахаркомуну секретарыды, Нальчик ш.

66-чы номерли — **Бароков Мухамед Тирович,** 1941 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, республикалы онкодиспансерни баш врачыды, Нальчик ш.

66-чы номерли — **Керимов Борис Лукъманович,** 1930 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, терк болушлукъ берген Нальчик шахар клиника больницаны баш врачыды, Нальчик ш.

67-чи номерли — **Ахметов Азретали Ноховнч,** 1944 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, «Элькор» биригиую генеральный директоруду, Нальчик ш.

68-чи номерли — **Гудов Борис Алиевнч,** 1954 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, ВЛКСМ-ни обкомуну къурау-союз иш бёлюмюню таматасыды, Нальчик ш.

69-чу номерли — **Карпухин Анатолий Иванович,** 1947 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, аскер бёлюмде къуллукъ этеди, Нальчик ш. — 20.

70-чи номерли — **Епифанов Анатолий Иванович,** 1950 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, «Нальчик» юй къанатлы фабриканы парткомуну секретарыды, Нальчик ш.

71-чи номерли — **Абазова Сусанна Заудиновна,** 1957 жылда туугъанды, партияда тюйюлдю, Нальчикде къартланы бла инвалидлени интернат юйюню директоруду, Нальчик ш.

72-чи номерли — **Манров Мухадин Залимханович,** 1946 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, Нальчик шахарда граждан оборонаны штабыны начальнигиди, Нальчик ш.

73-чю номерли — **Гукетлов Хасан Мухамедович,** 1954 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, Нальчикде жарым проводник приборла заводну парткомуну секретарыды, Нальчик ш.

74-чю номерли — **Таов Валерий Баширович,** 1956 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, Север Кавказ тау эм тау этеклени терек бахчачылыкъны илму-излем институтуну Затишьеде бригадасыны таматасыды, Нальчик ш.

75-чи номерли — **Калмыков Билял Хамурзович,** 1939 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, «Нальчик» юй къанатлы фабриканы парткомуну секретарыды, Нальчик ш.

76-чы номерли — **Ашинова Марина Нагоевна,** 1944 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, КПСС-ни Октябрь райкомуну секретарыды, Нальчик ш.

77-чи номерли — **Сабанчиев Олег Хасанович,** 1966 жылда туугъанды, ВЛКСМ-ни членди, КъМКъУ-ну студентиди, Нальчик ш.

78-чи номерли — **Жанукуев Хусей Хамидович,** 1953 жылда туугъанды, партияда тюйюлдю, «Къабмалкъавтотранс» биригиую финансэкономика бёлюмюню начальнигиди, Нальчик ш.

78-чи номерли — **Курданов Хусейн Абукаевич,** 1949 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, КъМКъУ-ну ич ауруула жаны бла 2-чи номерли кафедрасыны таматасыды, Нальчик ш.

79-чу номерли — **Ахматов Мусса Ахматович,** 1937 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, КъМАМИ-ни окъуу иш жаны бла проректоруду, Нальчик ш.

80-чи номерли — **Дмитриченко Владимир Григорьевич,** 1940 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, Нальчикде машинала ишлеучю заводну фрезеровщигиди, Нальчик ш.

81-чи номерли — **Созаев Владимир Азаматович,** 1967 жылда туугъанды, ВЛКСМ-ни членди, КъМАМИ-ни студентиди, Нальчик ш.

82-чи номерли — **Жирикова Ася Абузаровна,** 1950 жылда туугъанды, партияда тюйюлдю, Нальчикде медицина училищени преподавателиди, Нальчик ш.

83-чю номерли — **Дударов Борис Мухамедович,** 1942 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, шахар стоматология поликлиниканы баш врачыды, Нальчик ш.

84-чю номерли — **Карданов Мушариф Халидович,** 1930 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, туризм эм экскурсияла жаны бла Къабарты-Малкъар область советни председателиди, Нальчик ш.

85-чи номерли — **Балкарова Женя Мухамедовна,** 1949 жылда туугъанды, партияда тюйюлдю, Къабарты-Малкъарны тигиу этген производство биригиую 3-чю номерли цехини мастериди, Нальчик ш.

86-чы номерли — **Шогенов Мухамед Маевнч,** 1944 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, КПСС-ни Нальчик шахар комитетини экинчи секретарыды, Нальчик ш.

87-чи номерли — **Стеблинский Сергей Васильевич,** 1919 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, урушну эм урунууну ветеранларыны Ленин район советини председателиди, Нальчик ш.

88-чи номерли — **Барасбиев Исмаил Харунович,** 1938 жылда туугъанды, партияда тюйюлдю, Къабарты-Малкъарны республикалы гиижи театрыны директоруду, Нальчик ш.

89-чу номерли — **Макоева Ася Хусеновна,** 1954 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, 5-чи номерли орта школну устазыды, Нальчик ш.

90-чы номерли — **Кумышев Мухарби Милович,** 1956 жылда туугъанды, КПСС-ни членди, КъМАССР-ни КГБсыны партия комитетини секретарыды, Нальчик ш.

* * *

Халкъ депутатланы Нальчик шахар Советине халкъ депутатлагъа кандидатла халкъ депутатха кандидат деген удостоверение алыр ючюн 1990 жылда 17-чи январда 15.00 сагъатда шахар исполкомну жыйылыула барлырылыучу гитче залына келирге керекдиле.

Эслиликни бла огъурлулукъну позицияларында

ЦХИНВАЛИ (Грузия ССР), 12-чи январда (ТАСС). Миллетле аралы къаугъаланы мурдорунда Грузияны Юг Осетия автоном областында бу арт кезиуледе къатыгъа айланнган болум жумушай барады, деп билдиреди Грузинформ республикалы информация агенство. Грузия ССР-ни МВД-сыны бёлюмлери хар къалайда да жамауат низамны сакълайдыла. Грузинли эм осетинли миллетлени къуллукъчуларындан къуралгъан милиция къауумла Цхинвалини орамларында патруллукъ этедиле.

Республиканы партия эм совет башчыларыны областны жамауатыны эм Восток Грузияны анга жууукъдагъы районларыны келечилери бла сёлешиулери болумну игилендирирге себеплик этгендиле. Жамауат организацияла, алимле, жазыучула, илмуну бла культураны къуллукъчулары грузинли эм осетинли халкъланы араларында тёрели огъурлу халланы тохташдырыу, болумну игилендириу жаны бла ишлерин тирилтгендиле.

Халкъ дипломатия хайырын берип башлагъанды, деп айтылады билдириуде. Эслилик, бир бирлери бла жууукълукъ жюртген халкъланы арасында бир бирге къажау кюрешиуге жол берирге жарамазлыгъын ангылаулукъ керексиз дау этиулени хорлагъандыла. Ала халкъланы арасында душманлыкъ ниетлени, бир бирге ийнанмаулукъну жайгъанланы, аланы бир бирге юскюртгенлени къаты жууапха тартыргъа керекди деп, бир ауздан айтадыла.

Юг осетинли тиширыуланы крайда жашагъанланы барысына да чакъырыу сёзлери адамланы жюреклерин къозгъагъанды. Къан тёгюле эсе, тиширыула, къартла, сабийле зулмулукъ сынай эселе, аллай ишлени тюзге санаргъа арталлы да жарарыкъ тюйюлдю деп, анда алай айтылады. Эки халкъ да — грузинлиле бла осетинляле — акъыллылыкъ эм эслилик этип, ол болумдан къутулур ючюн битеу къолдан келгенни этерге керекдиле.

* * *

ОРДЖОНИКИДЗЕ, 12-чи январда (ТАСС). Юг Осетияда партияны, урушну бла урунууну ветеранларыны, литератураны бла искусствону, спортну къуллукъчуларыны, СССР-ни халкъ депутатларыны, класаны келечилерини Грузия бла Юг Осетияны урунганларына чакъырыу сёзлеринде эслилик хорларгъа керекди деп айтылады. Ол чакъырыу сёзлени автоном республиканы асламлы информация органлары тюнене басмалагъандыла.

Хал къатыгъа айланнганды

СТЕПАНАКЕРТ, 12-чи январда (ТАСС). Нагорный Карабахда эм аны тёгерегинде ушкок тауушла эшитилгенлей турадыла. 11-чи январны кечесинде НКАО-ну Гадрут районунда Ахуллу деген азербайджанлы элде аманлыкъчылагъа къажау кюрешген кезиулеринде лейтенант И. Цымбалюк ауур жаралы болгъанды, кичи сержант Э. Сапиловха жара тюшгенди. Алгъадан билдирилген шартлагъа кёре, ич аскерлени лейтенантына азербайджанлы милицияны къуллукъчуларындан бири от ачханды.

Бюгюн лейтенант И. Цымбалюк Тбилисини аскер госпиталында ёлгенди. Аны бла байламлы уголовный иш башланнганды.

Кюндюз Азербайджан ССР-ни НКАО бла чекде Шаумян районуну Манашид элине сауутланнган чабыууллукъ этилгенди. Азербайджанлы миллетден бронежилетле кийип автоматла бла сауутланып чабыууллукъ этген боевиклеге къажау ич аскерледен сегиз аскерчи сюелгенди. Эки жанындан да жаралыла бардыла.

Азербайджан ССР-ни Шаумян районунда болум бек къыйынды. Ары ич аскерлени къошакъ кючлери жиберилгендиле.

* * *

СТЕПАНАКЕРТ, 13-чю январда (ТАСС). Нагорный Карабахда къатылыкъ жумушамайды. СССР-ни МВД-сыны НКАО-да оперативк къауумуна билдиргенлерине кёре Нагорный Карабахны область арасында сауутсаба табылгъанды. Ереванданн Степанакертге ЯК—40 самолёт келтирген почта бла бирге эки миномет, автомат, 17 ушкок, башха чачдырыучу затла болгъандыла.

СССР-ни МВД-сыны следствие къаууму аны бла байламлы уголовный ишни башлагъанды.

Бакуда болум

БАКУ, 13-чю январда (Азериформ—ТАСС). Бюгюн ингирликде Баку шахар органлагъа болушлукъ берирге чакъырадыла.

* * *

Профсоюз жашаудан

Адамланы юслеринден къайгъыра

Профсоюзла социалист ариишиую башламчылары болгъанларыбла бирге урунганланы хар жаны бла проблемаларын тамамлауну юсюнден да тиишлисича къайгъыргъандыла. Ишлеген адамланы жашау эм урунуу болумларын игилендириуге, ишден бош кезиулерин зауукълу ётдюрюрча мадарланы этиуге, саулукъларын кючлендириуге ала дайым уллу магъана берирге керекдиле.

Урван районну «Герменчик» колхозуну профсоюз комитетини од жаны бла ишлеринде иги кесек жетишимле бардыла дерге боллукъду. Мен профкомну председатели Борис Апажевге тюбеп, ушакъ этгенме.

— Борис, колхозчуланы жашау эм урунуу болумларын игилендирмю жаны бла мюлкде къонакъда немецли къуллукъчула болгъандыла, мюлкню иши бла шагъырейленгендиле, кеслерини сынауларыны юсюнден хапар айтхандыла.

Профсоюз организация жаш тедюшю арасында алайгъа газ эм суу элтиую проектлери жарашдырылгъандыла.

Сабанчыланы бла малчыланы ишден бош заманларын зауукълу эм хайырлы ётдюрюрге къуллукъчула ишле да ойдурлагъандыла, культура эм спорт программаланы жарашдырып, аланы толтурургъа кюрешебиз. Жаш тёлюню урушну эм урунууну ветеранлары бла тюбешиулери, жыл сайын жетгенлени пенсиягъа къууанч халда ашырыула, тыш къыралны шуёхла бла тюбешиуле къураладыла. Быйыл бизни мюлкде къонакъда немецли къуллукъчула болгъандыла, мюлкню иши бла шагъырейленгендиле, кеслерини сынауларыны юсюнден хапар айтхандыла.

Профсоюз организация жаш тедюшю арасында

юслеринден къайгъыра

Профсоюзла социалист эришкуню башламчылары болгъанлары бла бирге урунганланы хар жаны бла проблемаларын тамамлауну юсюнден да тийишлисича къайгъырыргъа борчлудула. Ишлеген адамланы жашау эм урунуу болумларын игилендириуге, ишден бош кезиулерин заукълу ётдюрюрча мадарланы этиуге, саулукъларын кючлендириуге ала даным уллу магъана берирге керекдиле.

Урван районну «Герменчик» колхозуну профсоюз комитетини ол жаны бла ишлеринде иги кесек жетишимле бардыла дерге боллукъду. Мен профкомну председатели Борис Апажевге тюбеп, ушакъ этгенме.

— **Борис, колхозчуланы жашау эм урунуу болумларын игилендириу жаны бла мюлкде къаллай ишле этилелиле?**

— Комитетде 7 адам бар-ды. Аланы хар бири профсоюз ишни ол не да бу проблемасын тамамлар ючюн жууаплыды. Профкомну членлерини бешиси коммунистледиле. Кесибизни ишибизни профгрупоргълагъа (ала 10 боладыла) тыянып бардырабыз. Озгъан жыл биз къалай ишлегенбиз?

Эл мюлкде малчылыкъ бек къыйын бёлюм болгъанын барыбыз да билебиз. Анда жетишимлени болдурур ючюн мал ашланы элпек этгенден тышында да, малчыланы урунуу эм жашау болумларына бек уллу эс бурулургъа керекди. Профком аны бир заманда да унутмайды. Профкому башламчылыгъы бла малчы комплексде хамам ишленнгенди. Тап жарашдырылгъан стоматология кабинетде шёндюгю оборудование орнатылгъанды. Жылы, жарыкъ, таза къызыл мюйюшде малчыла жангы газетле эм журналла окъуйдула, шахмат-шашка ойнайдыла, телевизоргъа къарайдыла.

Мюлкде механизаторланы, шофёрланы урунуу болумларын игилендириуню юсюнден къайгъыруу да тийишли даражадады. Автотрактор паркны ырысхытехника базасын кючлендириую, мастерскойну ючин жылытыуну, тап жарашдырыуну мадарлары этиледиле. Элде пекарняны ачылгъаны да эл мюлкде урунганлагъа ахшы саугъады. Аланы сюйген заманларында жылы, жумушакъ ётмекни юйлерине не да ишлеген жерлерине келтиртип алыргъа онглары барды.

Ол тюрлю затла мюлкню жалан да бюгюнгю угъай, келир заманда жашауна да бек керекдиле: жаш тёлюню элде къалыуна, колхозда ишлерге итиндирирге уллу себеплик этеркдиле. Ол мурат бла колхозну правлени, парткому бла бирге профком дагъыда кёп тюрлю мадар излейди. Элни огъары жанында бош жерледе 30 жаш юйюрге юйле ишлерге участкала берилгендиле. Алайда жерде не тюрлю битим да бай тирлик бериучюдю. Элни ол къыйырын тапландырыуну юсюнден да оноу этилгенди: орамланы, алайгъа газ эм суу элтиуню проектлери жарашдырылгъандыла.

Сабанчыланы бла малчыланы ишден бош заманларын заукълу эм хайырлы ётдюрюрге болушурча ишле да бардырыладыла, культура эм спорт программаланы жарашдырып, аланы толтурургъа кюрешебиз. Жаш тёлюню урушну эм урунууну ветеранлары бла тюбешиулери, жыл сайлары жетгенлени пенсиягъа къууанч халда ашырыула, тыш къыраллы шуёхла бла тюбешиуле къураладыла. Быйыл бизни мюлкде къонакъда немецли къуллукъчула болгъандыла, мюлкню ишн бла шагъырейленнгендиле, кеслерини сынауларыны юсюнден хапар айтхандыла.

Профсоюз организация жаш тёлюню юйретиу бла байламлы ишинде спортха энчи эс бурады. Профкомну башламычылыгъы бла элде стадион ишленнгенди, футбол, волейбол эм тутушуу секцияла къуралгъандыла. Алагъа жюрюген элли жашла бир къауум жетишимле да болдургъандыла. Мындан арысында ол тюрлю ише бютюн да уллу эс бурулукъбуз. Бу жууукъ заманда орта школну жеринде спорт комплексни къурулушун башларыкъбыз.

— **Борис, эллиленн урнуу эм жашау болумларын игилендириуде, аланы солуулларын тап къурауда, саулукъларына бакъдырыуда профсоюзну райкому снзге къаллай болушлукъ этеди?**

— Райком озгъан жылда бизде санаторийге барыргъа сюйгенлеге 11 путёвка бергенди. Ала барысы да хайырланылгъандыла. Бизни колхозчуларыбыз тюрлю-тюрлю багъыу учреждениялада болуп, кюч-къарыу алып ишлерине къайтхандыла.

— **Биз шёндю профсоюзланы кеси башларына эркинликлерини проблемаларын тамамлауда кеси аллыналыкъларыны юслеринден кёп эшитебиз. Сизни организацияда ол жаны бла хал къалайды?**

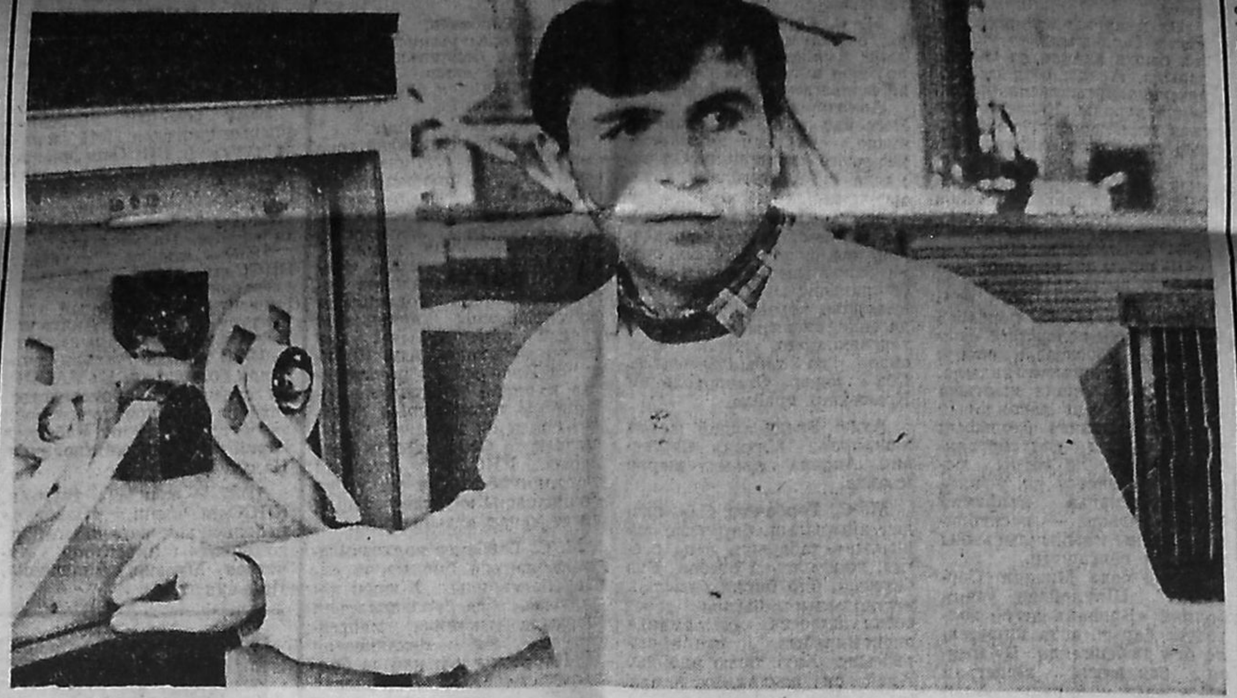
— Тюзюн айтайым. Бизни ол жаны бла жарсыуубуз жокъду. Не тюрлю ишни башласакъ да, колхозну правлени эм парткому бизге болушхан болмаса, чырмау да этмейдиле.

— **Профсоюзну райкому эм обкому сизге не тюрлю болушлукъ этселе сюе эдигиз?**

— Хар жерде да профкомланы председателлерини кёплери алышынадыла. Ала ишни халын ал кезиуде хазна билмейдиле. Ол себепден районда профкомланы председателлерини семинарлары кезиуюнде бардырылсала иги эди. Алада биз бир бирибизге ишибиз бла байламлы оюмларыбызны айтырыкъбыз, бир бирибизден юйренирикбиз.

Профсоюзну обкомуна уа ол профкомланы председателлерини бирайлыкъ курсларын къураса эди деген тилек барды. Алагъа жюрюген профсоюз активистни билими иги да ёсериги белгилиди.

А. ХУЖОКОВ.

Магомет Чечеков (суратда) «Севкавэлектроприбор» заводну 9-чу номерли цехинде радиоаппаратураланы регулировщиги болуп ишлей, атын жалан да махтау бла айтдырады. Жаш специалистни коллективде арны кёредиле.

Суратны М. Суанов алгъанды.

ЖАЗ БАШЫ ИШЛЕГЕ ХАЗЫРЛАНАДЫЛА

Бу кюнледе сабанчыла жер сюрмейдиле, урлукъ сепмейдиле, тирлик да жыймайдыла. Болса да аланы ишлери кыстауду. Ала быйылны тирлиги ю ч ю н кюрешни бир кюнню да селейтмей бардырадыла: техникагъа ремонт этедиле, урлукъланы хазырлайдыла, сабанлагъа мешхут чыгъарадыла, озгъан жылны итогларына кёре жангы жылгъа планла саладыла, социалист борчла аладыла. Совет районну «Кызыл Малкъар» колхозуну сабанчыларыны да бу кюнледе ишлери тюз ол халда барадыла. Ала озгъан жылда аман ишлемегендиле: кюзлюк будайны, гибрид нартюхню, мал ашлыкъ биткимлени тирликлери аман болмагъандыла. Кертиди, ол чекге жетер ючюн иги ишлерге, техниканы ючюн толу хайырланыргъа тюшгенди. Алай бла техника иги да тозурагъанды. Аны бла байламлы бу кюнледе механизаторланы, мюлкню ара мастерскоюну ишчилерини баш борчлары жаз башына дери къолда болгъан техниканы аягъы юсюне салыуду.

— Жерлерибизге кёре техникабыз да артыкъ кёп тюйюлдю,— дегенди бизни бла ушагъында колхозну председатели Ульбашев Хасан.— Аны себепли ол аз техника хар заманда да тыйгъычсыз ишлерге керекди. Аны сабанчыла, мастерскойну ишчилери, аны тамата-сы Аппаев Къанамат, мюлкню баш инженери Геуков Юрий да уста биледиле. Эшта да, ол сезимлик бла бирге ишни жууаплылыгъы да болуша болур алагъа. Запас керекле бла доюн жалчытылмай эсек да, ала ремонт ишлени тап къурагъандыла эм иги бардырадыла. Бизни къолубузда болгъан 9 трактордан бу кюнлеге дери 6-сына тынгылы ремонт этилгенди. Къалгъанларына да январь айны ахырына дери ремонт этилип бошалдыкъды. Тракторлагъа асламысында механизаторла кеслери ремонт этедиле. Аны себепли ишни качествоу да игиди. Артыкъ да Керменов Абдулкеримге, Туменов Салихге, Мокаев Хусейге эм Гажонов Къонакъгъа ыспас этерчады. Ала мюлкде эртдеден бери ишлеген, хар неге да къоллары жарашхан механизаторладыла. Шёндю ремонт ишледе да алагъа жетген жокъду. Тынгылы ишлегенден сора да, ала ремонтха бёлюнген ырысхыны аяулу жюрютедиле, къалгъанлагъа къолларындан келгенича болушадыла, жаш тёлюге иги насихатчылыкъ этедиле.

Председатели айтханынына кёре, слесарь Шахабов Хусей бла токарь Эфендиев Къайсын да техниканы жангыртыр ючюн уллу къыйын салгъанладандыла. Ала эм аланы ишчи нёгерлери бу кюнлеге дери колхозда болгъан сеялкалагъа, культиваторлагъа, готонлагъа, къыйытхылагъа эм уулу дарманла чачыучу агрегатлагъа ремонт этип чыкъгъандыла. Запас керекле жетишмеген болумлада уа ол кертиси бла да уллу ишди. Болтланы, гайкаланы, культиваторлагъа бичакъланы башха аллай уякъ затланы асламысын мастерскойну ишчилери кеслери этип тургъандыла. Ол да иги кесек ырысхыны аяргъа болушханды.

— Эфендиев Къайсын, кеси токарь эсе да, темирчини орнуна да ишлегенди, башха ишлеге да къолу бек жарашады, уста жашды,—дегенди Ульбашев Хасан, ремонтда иги ишлегенлени атларын айта келгенде.

Кертиси бла да Къайсын да, аны нёгери Шахабов Хусей да уста ремонтчуладыла, бу жууаплы юнледе заманларын, билимлерин аямай ишлегендиле. Техникагъа шёндю не къадар тынгылы ремонт этилсе, жайда механизаторланы ишлери да аллай бир къуралыуну барлыгъын ала уста биледиле.

Жаз башы сабан ишледе транспорт бек керекли болады. Аны себепли колхозда жюк ташыгъан автомашиналагъа ремонт этиу да тап къуралгъанды. Аны хайырындан мюлкде болгъан 18 машинадан 17-си бу кюнледе да тохтаусуз ишлейдиле.

— Автомашиналагъа запас керекле, чархла табалмай бек къыйналабыз,— дейди Ульбашев Хасан.— Аланы башха мюлкледен тилеп, алышып алыргъа кюрешебиз. Кеслерине да уллу багъа берип. Керекли затны тапхынчы да кёп заман кетеди. Къысха айтханда, запас кереклени болмагъанлары бизни бек апчытады.

Колхозда трактор-машина паркны ишин жангыча къураугъа да эс бура башлагъандыла. Озгъан жылда сабанчы бригадала коллектив подряд амал бла ишлегендиле. Бу кюнледе аланы быдтыр этген ишлерини итоглары чыгъарыла турадыла. Эсепчилени айтыуларына кёре, механизаторланы иш хакълары башха жылладан эсе аслам болулкъду. Сабанчыла быйыл да ол амал бла ишлерикдиле.

— Шофёрланы уа, бабугентчилени юлгюлери бла, энчи подряд амал бла ишлерге кёчюре турабыз,—дегенди мюлкню таматасы Ульбашев Хасан бизни бла ушагъыны ахырында.— Хар шофёр бла урунуу келишимле этилгендиле, энчи подряд амал не болгъаныны юсюнден аланы хар бири бла ушакъ этгенбиз, ангылатханбыз. Урунуу келишимлени отчёт жыйылыуда къабыл этерге деп турабыз. Эшта да, шофёрланы энчи подряд амал бла ишлеуге кёчюрюу, «Чирик кёл» колхоздача, бизде да, мюлкге, шофёрлагъа да хайырлы болур. Нек дегенде, ала мюлкню башха урунуу коллективлерини жумушларын тындырыу бла тынчайып къалмай, колхозда иш болмагъан кезиуледе башха предприятиялада ишлерге, эллилеге жюк ташыргъа боллукъдула. «Чирик кёл» колхозда да иш ол халда къуралгъанды. Аны хайырындан ишни хайырлылыгъы, шофёрланы иш хакълары ёсгендиле, запас кереклеге этилиучю къоранчла жарымы чакълыгъа азайгъандыла, машиналагъа ремонт этиу теркленнгенди, аны качествоу да игиленнгенди.

Алайды да, къашхатаучучула жаз башы ишлеге тынгылы хазырланадыла.

А. КУЧИНАЕВ.

Бакуда болум

БАКУ, 13-чю январда (Азеринформ—ТАСС). Бюгюн ингирликде Баку шахарда хулиган элементле низамсыз эм артыкълыкъ ишлени къозгъагъандыла. Бушуулу ишле болгъандыла, адамла ёлгендиле.

Партия, совет эм право сакълаучу органла халны тюзетиу жаны бла мадарла этедиле. Ич ишлени органлары аманлыкъчылыкъ ишле этгендиле деп ишекли болгъан адамланы тутхандыла, тинтиу ишле бардырыладыла.

Азербайджанны КП-сыны АК-сы, Азербайджан ССР-ни Баш Советини Президиуму эм республиканы Министрлерини Совети хулиганлыкъ этген къауумланы аманлыкъчылыкъ ишлерине налат бередиле эм Баку шахарда жашагъанланы, республиканы битеу урунганларын жууаплылыкъ, тёзюмлюк этерге, хар элде жамауат низамны жалчытыу жаны бла право сакълаучу органлагъа болушлукъ бериргe чакъырадыла.

* * *

БАКУ, 14-чю январда (Азеринформ— ТАСС). 13-чю январда болгъан ишле бла байламлы КПСС-ни АК-сыны Политбюросуна членнге кандидат, СССР-ни Баш Советини Союз Советини председатели Е. М. Примаков, КПСС-ни АК-сыны секретары А. Н. Гиренко, СССР-ни Министрлерини Советини Председателини заместители В. Х. Догужиев Бакугъа келгендиле.

Партия, совет эм право сакълаучу органла таукел мадарла этгенлери себепли Бакуда болумгъа контроллукъ этиледи.

Бакуну тохтамай ишлеген предприятияларыны коллективлеринде ишчи жыйылыула болгъандыла, алада урунган асламла республиканы ара шахарында низамсыз ишлени къураучуланы къаты сёкгендиле, шахарда законлукъну эм низамны кючлендириую излегендиле.

Ереванда митинг

ЕРЕВАН, 14-чю январда. (Арменпресс— ТАСС). Бюгюн Арменияны ара шахарында митинг болгъанды, анга 300 мингден аслам адам къатышханды. Анда КПСС-ни Политбюросуна члени Н. Н. Слюньков бла СССР-ни Министрлерини Советини Председателини заместители И. С. Силаев республиканы ара шахарына келгенлерини юсюнден билдирилгенди.

Бакуда халеклик салыуну, Азербайджанны Ханлар районунда Геташен деген армянлы элге сауутланнган чабыуллукъ этилгенини юсюнден билдириуле бла байламлы митингде сёлешгенле чыдамлыкъ этерге, низамны, ырахатлыкъны сакъларгъа, бузукъчулагъа алдатмазгъа чакъыргъандыла. Ала таукел мадарла этиуню, халкъны къоркъуусузлугъун жалчытыр ючюн Ханлар районгна къошакъ аскер кючле жибериую излегендиле.

Бакуда эм Азербайджан ССР-ни башха эллеринде, аладан сора да Арменияны Азербайджан бла чекде районларында низамсыз ишле бла байламлы уллу тынгысызлыкъ билдирилгенди.

Бузулуп тюшгенди

ТЮМЕНЬ, 13-чю январда. (ТАСС-ны корр). Бюгюн москва заман бла 13 сагъатда Свердловскеден 45 километр бир жанында ичинде 64 пассажири эм экипажы 6 члени болгъан Тюмень—Уфа—Волгоград маршрут бла учхан ТУ—134 самолёт бузулуп жерге тюшгенди.

Тюмень облисполкомну УВД-сы билдирген шартлагъа кёре 23 адам ёлгенди, 30 адам жаралы болгъанды.

Самолётну двигатели жангындан сора экипаж аны совхоз сабанна къондургъанды.

Къыйынлыкъгъа тюшгенлеге болушлукъ берилуу жаны бла штаб ишин башлагъанды.

Къызыл байракълы предприятиялада

ХАЙЫР АЛЫУ ЁСЕДИ

Биз кёп болмай Нальчикни кёп вольтлу аппаратура заводунда болгъанбыз. Аны оноучулары, ишчилери бла ушакъ этгенбиз, заводну коллективини иши, жашауу бла шагъырейленнгенбиз. Аланы айтханларына кёре, хар затлары да тапды иш хакълары да игиди. Хар зат да муну аллында бешжыллыкъда халгъа къамайды. Мындан 5—6 жыл алгъа уа анда иш махтарча тюйюл эди. Къырал планла толмай эдиле. Артха баргъан болмаса, предприятие алгъа атлам этальмай тургъанды.

Болса да коллектив, къыйын болумдан чыгъар ючюн къаты кюреше, бу бешжыллыкъда алгъа атлагъанды. Мындан юч жыл алгъа предприятияны оноучу къауумну бийик билимлери болгъан, иш кёллю, жигер адамла бла жангыртылгъанды. Ала бек алгъа заводда урунуу низамны кючлерге, адамланы социальный болумларын игилендирирге энчи эс бургъандыла.

Ала ишлерин бир бирлери бла оноулашып, келишип алай къурагъандыла. Ма ол кюнден башлап, иш алгъа терк атламла бла баргъанды. Хар зат да онгуна айланнганды. Анга заводну техника-экономика кёрюмдюлери толу шагъатлыкъ этедиле. Сёз ючюн, аны коллективи озгъан жылны планларын бла социалист борчларын артыгъы бла толтургъанды. Келишим борчларын 100 процентге тамамлагъанды. Жыллыкъ пландан тышында 530 минг сом багъасы товар продукция чыгъаргъанды. 470 минг сом багъасы сатханды, ишни хайырлылыгъы 15,4 процентге ёсгенди. Халкъгъа керекли товарланы чыгъарыуну планы — 118,8, адамлагъа жумуш этиую планы 139,4 процентге толтурулгъанды. План бла 1 миллион сом файда алыргъа керек эди да, ол кёрюмдю эки кереге ёсгенди. Былайда бир айта кетерик зат барды. Хайыр алыуну фондуна тюшген ачханы 30 процентден къалгъаны заводну кесини ичинде къалады. Аны алчы коллективлени бла адамланы саугъаларгъа, коллективни социальный болумларын игилендирирге къоратадыла. Сёз ючюн, бу арт жыллада заводда фатар алыргъа очередде тургъан адамланы саны аз болгъанды. Осал болумлада жашагъанланы жангы фатарла бла жалчытыргъа онг табылгъанды. Анга шагъатлыкъ этерлик затны юсюнден айтайыкъ. Заводну директору Нуртайдин Камбулатович Ловпачени айтханына кёре, озгъан жылда 300 юйюр жашарча общежит хайырлаширгъа берилгенди. Мындан арысында да ол жаны бла адамланы халемлерин жалчытырча мадарла жарашдырылгъандыла.

Профсоюз комитетин председателя Анатолий Керимович Гуменшев бла да ушакъ этгенбиз. Аны айтханы да адамланы урунуу эм солуу

цутёвкала бериледиле. Къара тенгизни жагъасында заводну солуу базасы барды. Хар жыл сайын жаз айлада адамла кесларини юйюрлери бла барып, анда солургъа онг табадыла. Заводну ичинде спорт комплекс ишлейди. Аны тюрлю-тюрлю спорт секцияларында ишчиле кесларини бош заманларында саулукъларын кючлерге онг табадыла. Медпункт да барды. Ол да ишчилени заманларын аягъа себеп болады.

Предприятияны баш инженери Анатолий Беталович Сабанчиев айтханнга кёре, цехлени жангыртыу жаны бла кёп иш этилгенди. Эски оборудованияны орнуна жангы, хайырлы ишлеген станокла орнатылгъандыла. Бусагъатда заводну цехлеринде тыш къыралладан келтирилген, эсеплеуюю программа бла ишлеген 9 станок барды. Ала продукцияны аслам чыгъарыргъа, аны качествосун игилендирирге болушхандыла.

— Ишни жангыча къурауну болумларында иет, юйретиу-ангылатыу ишни магъанасын кётюрюуню, аны жангы амалларын излеуню уллу магъанасы барды. Социально-экономика айныуну терклендирир ючюн, деп белгиленнгенди КПСС-ни XXVII съездини оноуларында, иет ишни къыйматын кётюрюуню аламат тап обществолу халлары къураладыла. Ол сёзле тюз болгъанларын урунган коллективле бусагъатда кесери кёредиле. Аланы бек башы демократизациягъа, ачыкълыкъгъа уллу жол берилгенинденди. Бусагъатда ишчи коллективле ачыкъ къол кётюрюу бла кесларине оноучуну айырыргъа онг тапхандыла. Ол затла уа адамланы иш кёллюлюкларын кётюргендиле, дегенди ушакъгъа къошулуп, предприятияны парторганизациясыны секретары Евгений Петрович Безруков.

Заводну планлары хар заманда да уллудула. Ала ич онглагъа, адам эм техника кючге кёре берилмегенлери ашыгъышлыкъгъа, дыгаласлыкъгъа къоюп тургъанды. Аллай болумлада чыгъарылгъан продукцияны качествосу иги болмагъанды. Алай бла багъалы заман бошуна кёп кетгенди. Ырысхы ресурсла да кёп ыраф болгъандыла. Предприятияны жангы администрациясы, партия, профсоюз эм комсомол организациялары аллай кемчиликлени кетерир ючюн бир къауум мадарла жарашдырыгъандыла. Ол вопросну тамамлаугъа партияны эм урунуугъу ветераналры, бригадирлени эм насихатчыланы советлери да тири къатышхандыла. Социалист эришиую хайырлылыгъын кётюрюугъе, аны цехледе, бригадалада оюмлу, заман излегенча къураугъа да уллу эс бурулгъанды.

Кадрланы сайлауда демократияны айныгъуну бюросуну начальниги Арсен Байсиев, слесарь-сборщик Мухажир Хибиев эм кёп башхала бардыла.

Предприятияны келгертиу жаны бла да аз иш этилмегенди. Озгъан жылда завод кесине жангы котельня ишлегенди. Техника турлукъ уллу гараж хайырланыргъа берилгенди. Аны бла бирча ара комплекс участканы да къурулушу бошалгъанды.

Предприятияны экономикасын айныгъугъа энчи юсюнлерин къошуп келген адамла анда кёпдюле. Ол санда механика цехде сайдамлаучу Х. И. Хубиев, инструменталный участкада В. Т. Максев, темир эритген участкада В. М. Капитанкин эм башхала бардыла. Ала он экинчи бешжыллыкъны тёрт жылыны планын белгиленген кезиуден иги кесек алгъа толтургъандыла эм он экинчи бешжыллыкъны ударнигги деген сыйлы атха тийишли болгъандыла бла бирда СССР-ни Элекронпромыны министерствосуну Кабарды-Малкъар обкомуну, Министрлени Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни Кабарты-Малкъар обкомуну кёчюучю Къыаыл байрагъы бла саугъаланнганды.

Завод, мюлк расчётха, кеси кесин ахча бла жалчытыугъа кёчюп уруна, ахшы чеклеге жетгенди. Хар цехни, участканы адамлары хакъны салгъан къыйынына кёре аллыгъын ангылагъандыла. Аны себепли ала жигер урунургъа, качестволу продукция чыгъарыргъа, ишни хайырлылыгъын кётюрюрге уллу кёл салгъандыла.

Техника службаны ишинде да кёп жангы тюрленнуле бардыла. Эски, хайыры аз болгъан изделияланы производстводан кетерип, аланы орунларына жангы, бийик качестволу изделияланы чыгъарыуну терклендирир жаны бла да кёп ахшы мадарла этиледиле. Озгъан жылда завод ВНП-1-2630 деген жангы выключателлени чыгъарып башлагъанды. Ол дуния стандартлагъа тийишлиликде чыгъарылады. Ол изделие битеу продукцияны 60 процентден асламын тутады. Анга сурау уллуду. Аланы чыгъаргъан участкада ишлерин уста билген, качестволу продукция чыгъарып тургъан адамла аз тюйюлдюле. Ол саида заводну техника-контроль бёлюмюю начальнигини заместители Шарифа Биттирова, кючлени айныгъуну бюросуну начальниги Арсен Байсиев, слесарь-сборщик Мухажир Хибиев эм кёп башхала бардыла.

Предприятияны келгертиу жаны бла да аз иш этилмегенди. Озгъан жылда завод кесине жангы котельня ишлегенди. Техника турлукъ уллу гараж хайырланыргъа берилгенди. Аны бла бирча ара комплекс участканы да къурулушу бошалгъанды.

Предприятияны экономикасын айныгъугъа энчи юсюнлерин къошуп келген адамла анда кёпдюле. Ол санда механика цехде сайдамлаучу Х. И. Хубиев, инструменталный участкада В. Т. Максев, темир эритген участкада В. М. Капитанкин эм башхала бардыла. Ала он экинчи бешжыллыкъны тёрт жылыны планын белгиленген кезиуден иги кесек алгъа толтургъандыла эм он экинчи бешжыллыкъны ударнигги деген сыйлы атха тийишли болгъандыла бла бирда СССР-ни Электронпромыны министерствосуну Кабарды-Малкъар обкомуну, Министрлени Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни Кабарты-Малкъар обкомуну кёчюучю Къыаыл байрагъы бла саугъаланнганды.

Завод, мюлк расчётха, кеси кесин ахча бла жалчытыугъа кёчюп уруна, ахшы чеклеге жетгенди. Хар цехни, участканы адамлары хакъны салгъан къыйынына кёре аллыгъын ангылагъандыла. Аны себепли ала жигер урунургъа, качестволу продукция чыгъарыргъа, ишни хайырлылыгъын кётюрюрге уллу кёл салгъандыла.

Техника службаны ишинде да кёп жангы тюрленнуле бардыла. Эски, хайыры аз болгъан изделияланы производстводан кетерип, аланы орунларына жангы, бийик качестволу изделияланы чыгъарыуну терклендирир жаны бла да кёп ахшы мадарла этиледиле. Озгъан жылда завод ВНП-1-2630 деген жангы выключателлени чыгъарып башлагъанды. Ол дуния стандартлагъа тийишлиликде чыгъарылады. Ол изделие битеу продукцияны 60 процентден асламын тутады. Анга сурау уллуду. Аланы чыгъаргъан участкада ишлерин уста билген, качестволу продукция чыгъарып тургъан адамла аз тюйюлдюле. Ол саида заводну техника-контроль бёлюмюю начальнигини заместители Шарифа Биттирова, кючлени айныгъуну бюросуну начальниги Арсен Байсиев, слесарь-сборщик Мухажир Хибиев эм кёп башхала бардыла.

Предприятияны келгертиу жаны бла да аз иш этилмегенди. Озгъан жылда завод кесине жангы котельня ишлегенди. Техника турлукъ уллу гараж хайырланыргъа берилгенди. Аны бла бирча ара комплекс участканы да къурулушу бошалгъанды.

Предприятияны экономикасын айныгъугъа энчи юсюнлерин къошуп келген адамла анда кёпдюле. Ол санда механика цехде сайдамлаучу Х. И. Хубиев, инструменталный участкада В. Т. Максев, темир эритген участкада В. М. Капитанкин эм башхала бардыла. Ала он экинчи бешжыллыкъны тёрт жылыны планын белгиленген кезиуден иги кесек алгъа толтургъандыла эм он экинчи бешжыллыкъны ударнигги деген сыйлы атха тийишли болгъандыла бла бирда СССР-ни Электронпромыны министерствосуну Кабарды-Малкъар обкомуну, Министрлени Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни Кабарты-Малкъар обкомуну кёчюучю Къыаыл байрагъы бла саугъаланнганды.

халкъла аралы жашау

Жууапны бирге излерге

Тыш къыраллы асламлы информация органлары КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары, СССР-ни Баш Советини Председатели М. С. Горбачевну Литва ССР-де болгъанына артыкъ да уллу эс бурадыла. Вильнюсда, Литваны башха жерлеринде сёз ачыкъ баргъанды, аны мураты коммунистлени кючлерин бириктириу, тюрлю-тюрлю жамаат къымылдауланы позицияларын тынгылы билиу болгъанды, деп алай белгиленеди.

ЛОНДОН. Великобританияны премьер - министри Маргарэт Тэтчер совет башчыла Совет Союзда реформаланы жолунда тюбеген проблемаланы, ала бек къыйын болсала да, кетере барадыла, деп белгилегенди. «Ала бола тургъан ишлеге бек уста башчылыкъ этедиле, айтханларын этдираладыла, къыралда борчла къаллай уллу болгъанларын, адамланы акъылларын биледиле деп, мен алай оюм этеме. Ала дагъыда эски система хайырсыз болгъаныны англылайдыла», дегенди М. Тэтчер. Ол СССР-де алгъа сарыу тохтамазлыгъына ийнаннганын билдиргенди.

ПАРИЖ. «Антенн—2» телепрограмма совет башчы къаугъаны болдурмагъа, халкъ бла сёлеширге итинеди, деп чертеди.

«Михаил Горбачев,— деп жазады Парижни «Монд» газети,— келиширча жолла излерге умут этеди эм да аны Литвада тюбешиулери араны миллет къымылдаула бла политикасы мындан ары къалай боллугъун белгилерге керекди».

БОНН. КПСС, деп жазады «Гамбургер абендблат» газет, бусагъатда жюзден аслам миллет жашагъан союзну бириктирген кючдю. Ишни жангыча къурауну сылтаугъа алып, ол кючню кетерирге умут этгенле Совет Союзну бирлигин бузгъанлары бла байламлы кеслерине бек уллу жууаплылыкъны аладыла. Литвачыланы, латышлыланы эм эстонлуланы кеси аллылыкъларына итинуулюклерин дурус кёрюп, биз аны бла бирге аладан бек сабыр болурларын, мардадан озмазларын тилерге керекбиз. Ишни жангыча къурау келир заманны бютюн иги этерикди. Ол политиканы бузгъан а шёндюге дери болдура келген жетишимлерин да тас этерге боллукъду.

ВАШИНГТОН. М. С. Горбачев, деп жазады «Вашингтон пост» газет, литвачыланы Москва эм республикала да кеси аллылыкъларын кючлендириую проблемаларын СССР-ден айырылыуну ызы бла угъай, эркин республикаланы, союзунда келишип алай тамамларгъа керек болгъанларына ийнандырыргъа мурат этеди.

(ТАСС).

Къыралда халны игилендирир ючюн

МАНИЛА. 11-чи январда. (ТАСС). Филиппинлени президенти Корасон Акино энчи правительстволу меморандумгъа къол салгъанды. Анда администрация къыралны экономика къыйынлыкъдан чыгъарыу эм филиппинли халкъны арасында жарлылыкъны кетериу жаны бла этерик ишни программасы барды.

Ол документге кёре, къыралны уллу министерстволары бла ведомстволары эл мюлк производствону ёлчемин ёсдюрюуге, жерчилик реформаны теркирек бардырыугъа, транспортну, связны ишлерин игилендириуге, билим бериую эм медицина болушлукъ этиую качествосун кётюрюуге, жашау юйлени къурулушларын асламыракъ бардырыугъа бурулгъан предложенияла берирге керекдиле.

Аны бла бирге Акино къыралда мамырлыкъны сакълау, аскер эм граждан властланы арасында бирге ишлеую тирилтиу, бюрократизмге къажау кюреши бардырыу аны администрациясыны ишини бек магъаналы борчлары болгъанларын чертгенди. Болса да, меморандумда чертлгеинча, Филиппинлени правительствосу къыралда болгъан къыйын социальный эм экономика проблемаланы жалан да битеу къырал организацияланы бла учреждениялары тири болушлукъларыбла тамамларгъа боллукъду.

Жангыдан байламлыкъ жюрютюрюкдю

ПАРИЖ. (ТАСС). Франция запад къыралланы арабарында биринчи болуп Кабулда кесини посольствосун жангыдан ачаргъа оноу этгенди. Аны юсюнден «Монд» газет жазады. Ол Франция бла Афганистанны арасында дипломатия байламлыкъ 1979 жылда Кабулда Франция посольствосуна Афганистанны ичинде къыралны башчылыгъына къаршы террористле бомба салгъандыла. Ол затдан сора Франция Кабулда посольствосун ишин тохтатханды.

◆

МОЗАМБИК. Къачхынчыланы къайтыулары эм алагъа жашау болумла къурау къыралны баш проблемаларындан бири болгъанлай турады. Аланы саны бир ненча миллионгъа жетеди. Адамланы аллай кюнге «Мозамбикни миллет сопротивленнясы» деген бандит къауумла жетдиргендиле. Ала мамыр адамланы ёлтюредиле, школланы, больницаланы оядыла.

СУРАТДА: Замбезия провинцияда мозамбикли къачхынчыланы лагерлериндеи бириндеи.

ТАСС-ны сурат хроникасы.

◆

Мадура айырыкамны чабыучу бугъалары

Былай къарагъанда бу ауур къымылдагъан, пиринч сабанны балчыгъында мудах атлагъан хайыуанла чабышыуда бир-бир атла бла эриширгге боллукъларын акъылгъа келтирген да кыйынды. Хау, Мадура деген индонезияды айырыкамда бугъала курьер поездни теркилигинде чабаллыкъдыла.

Бурун заманлада Мадурада «чабышыучу» бугъаланы энчи къумасы чыгъарылгъанды. Аланы жыл сайын бардырылыучу эришиулери эртде окъуна жарыкъ халкъ байрамгъа айланнганды. Ол зат Яваны сокор-восток жагъасында бу гитче айырыкамгъа дунияны кёп жерлеринден туристлени тартады.

Келир заманда боллукъ бугъачыкъларгъа энчи массаж этип башлайдыла, аланы рационларына бал къошадыла. Жарау этгенде, аланы башларын кётюргенлей чабаргъа юйретедиле эм жалпакъ ташны юсюнде жеринде тепчий турургъа амалсыз этедиле. Ол зат аланы туякъларын ючюлер ючюн керекди. Чаришче чыгъарыпны аллында сыра эм, бир бирле айтханнга кёре, андан эсе ючлю ичиле окъуна берединле. Бугъала тири болур ючюн аланы нелери кёп тюрлю хыйлалыкъла этединле: кёзлерине хауагъа кетичюю жауланы къатыш этилгенин чачадыла, бир-бир жерлерине чибижи сюртединле. Хорлагъандан сора эл ярмаркалада чемпионланы багъалары бир ненча кере кёбейеди. Сатыу тап заманны айланып юйюне къайтып келе, элли адамны жашы бек алгъа халжарда бугъаланы кёрюрге киреди, андан сора уа — атасы бла анасы болгъан жерге. Мадурачы жашланы кёбюсю кече кеслерини тёрт аякълы шуёхлары тургъан мал орунда къалыргъа сюедиле. Бугъаланы сейирлик накъышла салыныт ишленген арышлары эм башха тюрлю керекле ри халкъ искусствону чыгъармалары болгъанды. Табигъатны Явада не да Суматрадача бай Мадура айырыкамда жашагъан эллиле тууар этни бек аз ашайдыла. Ала тууар этни бирбир байрамлада ашайдыла. Тууар малланы, артыгъыракъ да бугъаланы, «чабышыучу» къмалыларын ёсдюрюуге Мадурада жашагъанла бек кёп акъыл этедиле. Ала бугъаланы ёсюмюн, ашамын, ишлерин, ёлчемлерин, тёзюмлюкларын, ёмюрлерин, ёсюмлерин, ёсюмлерин, ёсюм

процентден къалгъаны заводну кесини кичиде къалады. Аны алчы коллективни бла адамланы саугъаларгъа, коллективни социальный болумларын ишлендирирге къоратадыла. Сёз юкюн, бу арт жылдада заводда фатар алыргъа очередде тургъан адамланы саны аз болгъанды. Осал болумлада жашагъанланы жангы фатарла бла жалчытыргъа онг табылгъанды. Анга шагъатлыкъ этген затны юсюнден айтайыкъ. Заводну директору Нурийдин Камбулатович Ловпачени айтханыша кёре, озгъан жылда 300 юйюр жашарча общежит къайрылыргъа берилгенди. Мындан арысында да ол жаны бла адамланы налемлерин жалчытырча мадарла жарашдырылгъандыла.

Профсоюз комитетни председатели Анатолий Керимович Гукепшев бла да ушакъ этгенбиз. Аны айтханы да адамланы урунуу эм солуу болумларын игилендирир ючюн кёп - зат этилгенин кёргюзтгенди. Саулукъларына къаратыргъа адамлагъа республиканы курортларына

Предприятияны кенгертиу жаны бла да аз иш этилмегенди. Озгъан жылда завод кесине жангы котельня ишлегенди. Техника турлукъ уллу гараж хайырланыргъа берилгенди. Аны бла бирча ара комплекс участкаланы да къурулушу бошалгъанды.

Предприятияны экономикасын айныгыуна энчи юлюшлерин къошуп келген адамла анда кёпдюле. Ол санда механика цехде сыйдамлаучу Х. И. Хубиев, инструментальный участкада В. Т. Макеев, темир эритген участкада В. М. Капитанкин эм башхала бардыла. Ала он экинчи бешжыллыкъны тёрт жылыны планын белгиленген кезиуден иги кесек алгъа толтургъандыла эм он экинчи бешжыллыкъны ударниги деген сыйлы атха тийишли болгъанлары бла бирча, СССР-ни Электротехника промышленностуну министерствосуну энчи белгилери бла саугъаланнгандыла.

М. НЕПЕЕВ,
бизни энчи корр.

Мадура айырыкамны чабыучу бугъалары

Былай къарагъанда бу ауур къымылдагъан, пиринч сабанны балчыгъында мудах атлагъан хайыуанла чабышыуда бир-бир атла бла эриширге боллукъларын акъылгъа келтирген да къыйынды. Хау, Мадура деген шанесинда айырыкамда бугъала курьер поездни терк-лигинде чабаллыкъдыла.

Бурун заманлада Мадурада «чабышыучу» бугъаланы энчи къумасы чыгъарылгъанды. Аланы жыл сайын бардырылыучу эришиулери эртде окъуна жарыкъ халкъ байрамгъа айланнганды. Ол зат Яваны север-восток жагъасында бу гитче айырыкамгъа дунияны кёп жерлеринден туристлени тартады.

Келир заманда боллукъ чемпионланы хазырлау тыныш иш тюйюлдю. Ол хайыуанны 4-айлыкъ заманларындан башланады. Чабышыргъа бугъачыкъланы, адетдеча, эки жыллыкъларында чыгъарадыла. Чаришге айырылгъан хайыуанла сабан ишледен эркин этиледиле эм энчи диета бла багъыладыла. Жангы кырдык, керекли концентратла бла бирге анга жюзге жуукъ тауукъ жумуртха, андан сора да дарман битимлени къайнатып алынган суулары киредиле. Эришиулеге бир ненча ай къалып, бугъачыкъларга энчи массаж этип башлайдыла, аланы рационларына бал къошадыла. Жарау этгенде, аланы башларын кётюргенлей чабаргъа юйретедиле эм жалпакъ ташны юсюнде жеринде тепчий турургъа амалсыз этедиле. Ол зат аланы — туякъларын кючлер ючюн керекди. Чаришге чыгъарырны аллында сыра эм, бир бирле айтханга кёре, андан эсе кючлю ичиле окъуна бередиле. Бугъала тири болур ючюн аланы иелери кёп тюрлю хыйлалыкъла этедиле: кёзлерине хаягъа кетичюю жауланы къатыш этилгенин чачадыла, бир-бир жерлерине чибижи сюртедиле. Хорлатхандан сора эл ярмаркалада чемпионланы багъалары бир ненча кере кёбейеди. Сатыу тап этилсе уа ол бек кёп ырысхы келтиреди. Алай акъыллы адамлагъа уа андан да багъалысы — бакъгъан бугъасы ючюн ёхтемлениу эм атын халкъгъа белгили этиудю.

Айырыкамны бурун заманладан бери да Мадурада жашагъан эллини экинчи жаны ёгюзденди деген затха ийнаныулукъ жюрюйдю. Чабышыучу бугъаладан экиси болгъан — ол уллу ёхтемликди эм элде жашагъан юйюрню къолайын кёргюзтген шартды. Хапарлагъа кёре, кёп заманны айланып юйюне къайтып келе, элли адамны жашы бек алгъа халжарда бугъаланы кёрюрге киреди, андан сора уа — атасы бла анасы болгъан жерге. Мадурачы жашланы кёбюсю нече кесленни тёрт анасы шуакълары тургъан мал ораларда съюедиле. Бугъаланы сейирлик накъышла салынып ишленнген арышлары эм башха тюрлю керекле-ри халкъ искусствону чынтды чыгъармалары болгъандыла. Табигъатны Явада не да Суматрадача бай Мадура айырыкамда жашагъан эллиле тууар этни бек аз ашайдыла. Ала тууар этни бир-бир байрамлада ашайдыла. Тууар малланы, артыгъыракъ да бугъаланы, «чабышыучу» къумалыларын ёсдюрюу, — Мадурада жашагъан эллилени магъанасына кёре пиринч, нартюх не да тютюн ёсдюрюуден сора баш кечиндирген экинчи амалларыды.

Хар кюз артында Мадураны эллерини эм уезд араларыны орамлары байрам хал аладыла. Деменгили терекле къуршалагъан ара майданнга ариу кийининген ол жерли адамла жыйыладыла. Тёрели халкъ инструментлени оркестри музыка согъа тургъанлай, агъачдан накъышла этилип ишленнген, къойгуроучюла тагъылгъан эм тюрлю-тюрлю боюла бла жасалгъан женгил чаналагъа экишер-экишер жегилген бугъала эришиуле башланыкъ жерге барадыла. Чаришни бугъаланы келесиндан келе эки устюнлеринде «дукунладан» тилек этигиз деп болушлукъ тилейдиле. Ала эришиуге къатышыкъ бугъаланы «бузулуудан» сакълар ючюн эришиу башланырыкъ жерге дери ашырадыла.

Оркестрле тохтайдыла, къарагъан адамла шош болдыла. Арбитр белги бергенлей, чаналагъа жегилген бугъала, чаналада киштиклеча орналгъан адамлары бла бирге къызгъылдым букъуну да кёкге кётюре, жерлеринден суху тебирейдиле. Къызыу чариш башланады. Ол кезиуде тууарла сагъатха 50 километрден аслам терклиде чабадыла. Туякъ тауушла, чаналадагъы эм алайгъа жыйылгъан адамланы къычырыкълары бугъаланы чабышдырыугъа — Мадура айырыкамны эллилерини бек сюйген халкъ байрамларына унутулмазча болумла къурайдыла.

Алексей ПЕТРОВ,
ТАСС-ны корр.
Джакарта.

Жангыдан байламлыкъ жюрютюрюкдю

ПАРИЖ. (ТАСС). Франция запад къырлланы араларында биринчи болуп Кабулда кесини посольствосун жангыдан ачаргъа оноу этгенди. Аны юсюнден «Монд» газет жазгъанды. Бу оноуну «политика магъанасы жокъду» деп Парижни башчылары алай айтадыла. Болса да Вашингтонну ол иш бек тынгысыз этгенди. Нек дегенде, французлу дипломатланы артха къайтханларына Париж президент Наджибулланы низамы жанлы болгъаныча къараргъа боллукъдула, деп жазады газет.

Францияны дипломатлары Кабулдан 1989 жылда январда кетген эдиле.

Норьега: хорлатхандан сора баргъан сермеш

Арт жыйырма жылны ичинде бююнча къарыусуз эм жангыз ол бир заманда да болмагъанды. Папа нунциясы резиденциясына келип, анда политика жаны бла къорууларын тилегенли, аны къадарына ансыз оноу этеэдиле. Ол ышанынган адамла аны къоюп кетгендиле. Нунций аны америкалыланы къолларына тюзюнлей берип къоймазын ол биле эди. Килисаны бурунгулу тёрелери сыйлыдыла. Алай Ватикан Вашингтон бла да къаугъа ачаргъа сюерик тюйюлдю. Аны бла бирге Папаны келечиси не тюрлю сыйтау бла да бир ауукъ заманнга резиденциядан кетгенлей, бу «сыйлы къала» къолгъа этилликди. Аны кир ишлерин башхаланы къоллары бла этерге сюйген америкалыла угъай, Панаманы жангы правительствосуна къуллукъ этген къоркъуусузлукъну кючлери къолгъа этерикдиле. Ма ол сагъышладан сора Мануэль Антонио Норьега, кесини генерал кийимлерин кийип, хорлатхандан сора сюдде кесини ахыр сермешин бардырыр ючюн къабакъ эшикден чыкъгъанды.

Халгъа кёре, ол сермеш бек къаты боллукъду. Майамини уллу федеральный жюриси генералны битеу да беш пунктха кёре терслейди. Ала быладыла: бушуулу ишлери бла белгили «Медельин картелни» таматаларыны атларындан кокаинни Колумбиядан Майамиге хауа жол бла ётдюрюу жаны бла операциягъа къатышханы ючюн, тенгиз жолну хайырланып, дагъыда аллай операциягъа къатышханы ючюн, АБШ-гъа миллион фунт багъасындан аслам марихуана ётдюрюр мурат. бла картелни башчылары бла бир тилли болгъаны ючюн, наркотиклени къыралдан къыралгъа жашырын ётдюргенлени ишлерин ачыкълаугъа чырмаулукъ этгени ючюн, Панамада ачыкъланнган кокаин лабораторияладан бирин къоруулагъаны себепли наркобаронладан 4 миллион доллар ултха алгъаны ючюн.

Къуллукъчула этген заявлениялагъа кёре, АБШ-ны шагъатлыкъ этген шартлары бардыла. Америкалыла Панаманы «бек кючлю» адамын жоярыкъ шартланы жыйырма жылны ичинде жыйып тургъандыла. Алай ала керекли кюннге дери жашырылгъандыла. Нек дегенде, Норьега Вашингтоннга ЦРУ-ну информаторуча керек болгъанды. Америкалы разведкада ишлегенледен бири аны былай ангылатханды. «Кир иш бла кюрешгенде, санга болушургъа хазыр болгъан адамланы кемчиликлерин эслемезге кюрешесе».

Энди ол болум АБШ-ны кеси бойнуна келип тийгенди. Ол Норьеганы адвокатларыны баш сауууту болгъанды. Америкалы властла генералны аманлыкъ ишини юсюнден билгендиле, алай аны тыймагъандыла. Алай эсе уа генералны кир амалла бла ахча «ишлеуюне» кёзлерин жабып тургъанла да тюшерге керекдиле сюдге.

Энди жыл мындан алгъа, генералны терслеп башлагъандан сора, америкалы юристле-аналитикле ишни халын алай кёргюзтюуню амалларын излегендиле. алай Норьега жанлы шартла азыракъдыла эм да ол аманларгъа боллукъ адамла юридический жаны бла къорууланыргъа онг табарыкъдыла, деген оюмгъа келгендиле. Болса да шёндю ала да къайгъылыдыла — сюдге Норьеганы АБШ-ны разведка службалары бла бирге ишлеуюню ала билмеген шартлары ачыкъланыргъа боллукъдула. Генерал бек кёп жашырын затла биледи. Ол АБШ-ны президентлери, ЦРУ-ну директорлары бла бир кере тюбеп къалмагъанды, наркотиклени жайыугъа къажау кюреш бардыргъан управление бла, «иран-контрас» бедишли ишни «баш жигити» Оливер Норт бла байламлы болгъанды. Кесини агентура сети болгъан Норьега америкалы жашырын операцияланы юслеринден жик-жиги бла айтыргъа боллугъуна да америкалы къуллукъчула жендиредиле. Генерал документлени не да плёнкаланы керекли заманда Вашингтоннга къажау хайырланыр ючюн сейфге букъдуралгъанмыды, деген соруу аланы бек тынгысыз этеди. «Норт битеу документлени гунч этгенди», — дегенди «Майами геральд» газетге берген интервьюсунда Норьеганы адвокатларындан бири Рей Такифф.

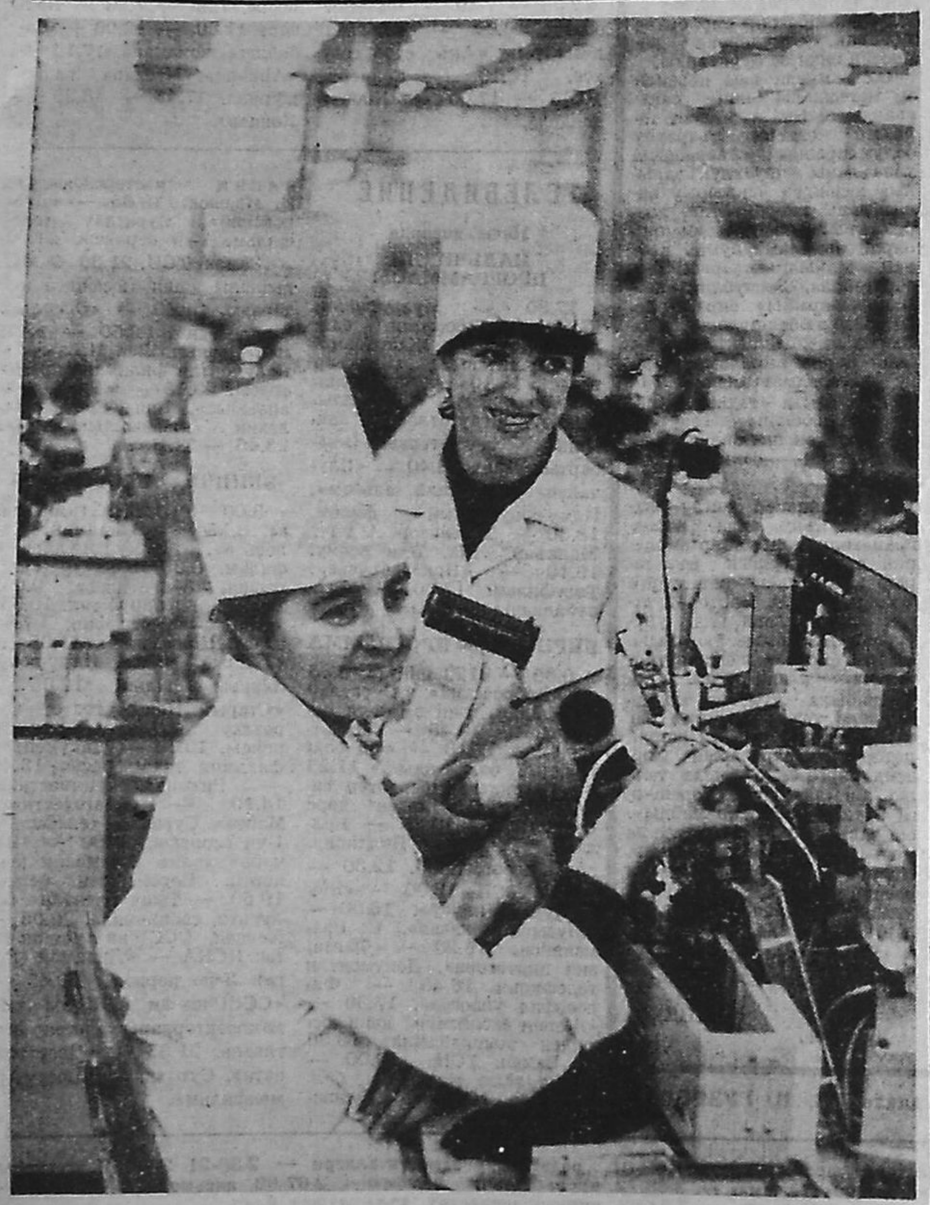
— Норьега уа хар затны да сакълайды. Аны себепли иш неге жетеригин ангылагъан къыйын тюйюлдю».

Наркотиклени жайыугъа къажау кюрешген америкалы управленияда ишлегенле геналгъа къажау бурулгъан шартла табар ючюн Панамагъа америкалы солдатла киргген заманда къолгъа этилген документлени бусагъатда къазаулат этип къармайдыла. Алай Норьеганы адвокатлары ол документлени сюдде хайырланыргъа жарамазлыгъыны юсюнден айтадыла. Нек дегенде, АБШ кесини конституциясыны тёртюнчю тюзетиую бузукълукъ этгенди. Анда тийишли сыйтау, тутуллукъ адамланы не да ырысхыны юсюнден тынгылы айтылгъан ордерле болмай юйню къармаргъа аркинлик жокъду деп, алай айтылады. Андан сора да, адвокатла шагъатха сюелгенлени айтханларыны тюзлюгюне ишекли боладыла. Нек дегенде, ала барысы да америкалы сюд властла бла бир тилли болгъан наркотикле сатыучуладыла.

Аны бла иш бошалып къалмайды. Кёп болмай Бразилияны «Жорнал ду Бразил» газети бир билдириую басмалагъанды. Анда айтылгъанына кёре, Панаманы шёндюгю президенти, АБШ-ны адамы Гильермо Эндра арт 25 жылны ичинде Карлос Элета деген биреуню адвокаты болгъанды, ишин аны бла бирге бардыргъанды. Ол а алгъын «Филип Моррис» эм «Дженерал Милз» корпорацияланы келечиси болгъан эсе да, бюгюнлюкде АБШ-да 600 килограмм кокаин сатханы ючюн тутулуп турады. Андан сора да, деп жазады газет, эки вице-президент да наркомафия бла байламлыдыла. «Жорнал ду Бразил» кёргюзтген шартлагъа кёре, аладан бири Рикардо Кальдерон политика къуллукъда Италияны мафиясыны болушлугъу бла кётюрюлгенди. Бу шартла тюз болгъанларына шагъатла табылсала, политика тутмакъгъа саналгъан Норьеганы адвокатларына бек уллу болушлукъ этиллиди, аны къой да ала Панамагъа кирир ючюн Бирлешген Штатла этген сыйтауланы чачарыкъ бомба боллукъдула.

Алыкъа уа жалан да бир зат ачыкъды: бек уллу адамла демлешедиле эм да сюд иш бек кёпге созулургъа боллукъду, Генерал кесин бек адежли жюрютеди. АБШ-ны президенти да къайгъысызча кёрюнеди. Ол америкалы сюдню бек иги ишлетилген машинасы хар затны да тап этеригине ийнанады. Панаманы алгъынгы башчысыны терслиги кёзюне тутдурула, аны бек аздан 145 жылгъа тюрмеге олтуртурукъдула эм да 1.1 миллион доллар тазир тёлетиликдиле. Норьега ачханы жукъгъа санамагъанлыкъгъа, жашауун къалгъан кюнлерин тюрмеде ётдюрюрге уа бир да сюймейди. Ким биледи, генерал-миллионер бюгюнлюкде эртде, 30 жыл мындан алгъа, жаш адам болгъанда, медицина институтну бошаргъа, врач усталыкъны алыргъа ачасы жетмегенине неден да бек жарсый болурму?

Михаил ПОЛЯКСВ.
(ТАСС).

СУРАТДА: Жарым проводник приборла заводну бешинчи номерли цехини операторлары Амира Занилова бла Аня Локияева. Ала экиси да микросхемала жыйыу жаны

Суратны М. Суанов алгъанды.

Производству алчылары

Къабарты-Малкъарны тигиу этген производство биригиуюню баш предприятиясында В. И. Хамдохованы (суратда сол жанында) танымагъан хазна адам болмаз. Ол урунуу жолун 1971 жылда 7-чи номерли ПТУ-ну бошагъандан сора башлагъанды. Кийим тигиучю болуп ишлей тургъанлай, Ростовда технология техникумну заочно бошагъанды. Предприятияны партия организациясы кесини тизгинлерине аны ол жыллада алгъанды. Бир къауум заманда аны рационализатор хунерлиги да билине башлайды. Биринчи классы устаны 16-чы номерли бригадагъа таматагъа саладыла. Вера Исмаиловна производство ишни тап къурагъаныны хайырындан бригаданы членлерини хар бири мардасын артыгъы бла толтуруп башлайдыла. Бригада энчи белгиси бла ишлейди

В. Хамдохова кесини усталыгъына башхаланы да юйретеди. Ол 128 къызгъа тигиучю усталыкъны сюйдюртгенди. Аладан бири Марита Гилясова (суратда онг жанында) производство планын 120 процентге тамамлайды. Кеси да Ростовда технология техникумда заочно окъуйду.

Вера Исмаиловна иги ишлегени бла бирге коллективни башха жумушларын да тынгылы этеди. Ол цехни партия организациясыны секретарыды, предприятияны парткомуну члениди.

Текстни, суратны да **П. Файтелевич** хазырлагъанды.

КЪАЙГЪЫ ЭТДИРИРЧАДЫ

Бусагъатда, мен ангылагъаннга кёре, кинематографияда эм телевидение бериуледе бола тургъан тюрлениулеге эс бурурчады. Ала, запад культура бла зришген этенча, ушагъысыз затланы кёргюзтедиле. Кёп санда къуралгъан тюрлю-тюрлю рок эм поп-музыка ансамблле акъылбалыкъ болмагъан жаш адамланы жюреклеринде кеслерини ызларын къоядыла. Былайда мен журналист Георгий Ключаревни озгъан жылда 4-чю октябрде «Советская Россия» газетде «Осколки гармонии» деген башы бла басмаланнган статьясында былай тизгинлеп сизни эситигизге салыргъа сюеме. «Школлада хор эм драма кружокла биле-биле азайтылмайла, суратлау сёз а жокъну орунлады. Имматуатны эсин од кемчиликлеге эм бир тюрлю юйретиу магъаналары болмагъан рок къауумла аслам халда жайыла баргъанларына бурдургъа керекбиз...»

Шёндю бизни республикабызны кинотеатрларыны, Культура юйлерини, клубларыны экранларында кёргюзтюле тургъан «Маленькая Вера», «Интердевочка», «Меня зовут Арлекино», «Легенда о Нарайяме», деген фильмле уллу къайгъы этдиредиле. Алагъа, арталлы да юйретиу магъаналары болмагъан фильмлеге, къарагъа къарт, жаш, битеу юйюрлери бла окъуна жайылып барадыла. Ол а къалай осал ишди.

Мындан алгъаракълада Нарткъаланы «Планета» кинотеатрында «Интердевочка» деген суратлау фильм кёргюзтюле эди. Шахарда аны юсюнден асыры кёп айтылгъандан мен да ёз кёзюм бла кёрюр муратда кинотеатргъа барама. Келсенг да алланы кел, адам асыры кёпден атхан ташыг жерге тюшмез эди. Кинотеатрны эшиклерин киргенлей, контролёр тиширыу эки жаш адамны аллыда тохтап, аланы жибермей тура эди. Ала киногъа кеслери бла бирге 9—10-жыллыкъ къызчыкъларын да алып келгендиле. Ол эки жаш адам контролёргъа тилеп, къычырып да юрешедиле, болмагъандан сора аладан бири:

«Сабий не ангыларыкъды бу фильмден», — дейди. Алайда арагъа милиционер кирмесе, ишни ахыры не бла бошаллыгъын айтхан къыйынды. Залда уа акъылбалыкъ болмагъан жашла бла къызла бек кёп олтура эдиле. Эротика порнографияга ёте эсе — ол аманлыкъгъа биринчи атламды. Акъылы тохташмагъан сабий а аллай затланы кёре кетсе, тюз жолдан таяды.

Акъылбалыкъ болмагъан сабий фильмде кёрген затын этерге итинмейди деп, мени бир киши да ийландыралыкъ тюйюлдю. Шёндюгю «психологланы» бир къауумуну, ала барысы да жаулеликге къаулау кёргюзтюледиле, дерге юрешедиле. Андан эсе таза сюймекликни эм бир бирге кертичликни юслеринден хапарлагъан суратлау фильмле хайырлы тюйюлмюдюле аллай юрешеде.?

А. ХУЖОКОВ.

Спорт

Тёреде жюрюгенича

Тёреде жюрюгенича, жанны жылны аллында биз бек ахшы спортсменлерибизни юсюнден айтыучубуз. Озгъан жылда кёп спортсменибиз халкъла аралы, Битеусоюз эм Битеуроссей эришиуледе хорламла болдуруп, Къабарты-Малкъарны атын махтау бла айтдыргъандыла.

1989 жылда республиканы спорт жашауунда бек уллу хорламны Нальчикни «Университет» командасыны волейболисткалары болдургъандыла. Ала, Битеусоюз турнирде хорлап, Совет Союзну чемпионатыны биринчи лигасына чыкъгъандыла. Бизни къызла студент командаланы арасында къыралны чемпионлары да болгъандыла эм аладан он экиси бизде волейболну историясында биринчи кере СССР-ни спорт устасыны мардасын толтургъандыла. Ала бла бирге тренерлери Олег Шогенов эм Александр Балакший уллу къууангандыла.

Къыралны бек иги женгил атлетлерини санына халкъла аралы классдагъы спорт уста Галина Хаустова да киргенди. Ол Совет Союзну кубогуну эм чемпионатыны кюмюш эм доммакъ майдаллары бла саугъаланнганды. Аны тренери Савелий Хаустовду.

Башха женгил атлетибиз Светлана Рогова 2000 метрге чабышыуда экинчи жерни алгъанды. С. Рогованы эришиулеге тренер Сергей Садыков хазырлайды.

Тырнауузчу альпинистле Владимир Коновалов эм Сергей Пигарев Совет Союзну биринчилигинде доммакъ майдаллагъа тийишли болгъандыла. Тырнауузну «Скарн» альпинист клубуну командасы уа къыралда бек бийикге саналгъан Памир тауланы тёппесине чыкъгъанды.

СССР-ни боксдан Фрунзеде чемпионатында Руслан Лайпанов 91 килограммгъа дери ауурлукъда бешинчи жерни алгъанды. Аны тренери Серго Жабоевди.

Тренер Сеф Ныров юйретген спорт уста Олег Урусов дзюдода ахшы кёрюмдюле болдургъанды. Ол халкъла аралы турнирде алчы жерге чыкъгъанды. Урусов 86 килограммгъа дери ауурлукъда РСФСР-ни чемпиону деген атны алгъанды.

Штангачы Алий Чеченов да махтаугъа тийишлиди. Ол Россейни чемпиону болгъанды. Чемпионну тренер Виктор Къоркъмазов хазырлагъанды.

17-жыллыкъ спорт уста Генрих Трумгеллер велосипед эришиуледе махтаугъа тийишли болгъанды. Ол къыралны жыйымдыкъ командасыны санында дуниягы юниорларыны чемпионатына къатыша, алчы жерге чыкъгъанды. СССР-ни биринчилигинде алтын майдал алгъанды. Аны эришиулеге атасы, халкъла аралы классдагъы спорт уста Петр Трумгеллер хазырлайды.

Тённисден белгили спорт уста Мулид Кушховну къарындашы 16-жыллыкъ Мухамед Кушхов Россей Федерацияны бек кючлю теннисчилерини къауумуна къошулгъанды эм кёп болмай СССР-ни спорт устасыны мардасын толтургъанды. Бу эки къарындашны да теннисге юйретген РСФСР-ни сыйлы тренери Руслан Коцевди.

Эркин тутушуудан Сафарби Жерештиев да атын махтау бла айтдыргъанды. Ол Битеусоюз жаш тёлю эришиуледе кюмюш майдал алгъанды. Жерештиев тренер Чермен Алагировдан юйренеди.

Спортну сыйлы устасы, 46-жыллыкъ Юрий Зибирев ветеранланы арасында дунияны чемпионатына къатышханды эм СССР-ни чемпионатында алчы жерге чыкъгъанды.

Озгъан жылда спортдан битеу лауреатла профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну келечилеридиле. 1989 жылда аны тренерлери халкъла аралы классдагъы бир спорт устаны, дагъыда СССР-ни жыйырма оеш спорт устасын хазырлагъанды. Ол а 1988 жыл бла тенглешдиргенде иги да кёпдю.

ФУТБОЛ

Футболну сюйгенле Нальчикни «Спартак» командасында халны юсюнден сорадыла. Алай ол соруулары барысына да жууап берирге онг жокъду. Бизни къысха айтырыгъыбыз. Озгъан жылда «Спартак» СССР-ни чемпионатыны ючюнчю зонасында жетинчи жерни. Россейни командаларыны арасында уа алтынчы жерни алгъанды.

Декабрде отпускалары бошалгъандан сора футболчуларыбыз медицина къараудан ётгендиле эм ючюнчю январдан башлап стадионда эм залда жарау этиуню башлагъандыла.

Он бешинчи январдан жыйырма бешинчи январгъа дери уа ала Минги тауну тиресинде жарау этеридиле. Андан сора «Спартак» экинчи лиганы бек кючлю алты командасыны турнирине къатышырыкъды.

«Спартакны» алгъышлы башчылары къалгъандыла. Команданы начальниги Хасанби Ташевди, баш тренери Анатолий Алдышевди, тренери Сергей Пономарёвди. «Спартакны» членлерини арасында тюрленнулени юсюнден айтыргъа уа алыкъа эртдеди.

* * *

Къышды деп къарамай, Нальчикни футболдан чемпионаты бардырылады. Анга шахарны предприятияларыны, учрежденияларыны, окъуу юйлерини физкультура коллективлериндан къыркъ сегиз команда къатышады.

Ала солуу кюнледе республикалы «Спартак» стадионда бешинчи турну оюнларын бардыргъандыла. Лидерле бек къаты ойнагъандыла. Къабарты-Малкъар къырал университети бириичи командасы профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну олимпиада резервини специализацияланнган сабий-жаш тёлю спорт школуну спартакчыларын хорлап, биринчи жерге чыкъгъанды. «Кристалл» «Нажан» бла оюнун 1:1 эсеп бла бошап, экинчи жерни алгъанды. «Автомобилист» ючюнчю жердеди.

Бешинчи турну башха оюнлары былай бошалгъандыла: «КъМКъУ-2» — «Автомобилист» — 0:0, «Пищевик» — «Эльбрус» — 6:0, «СКЭП» — «Эталон» — 1:1, «Шагди» — «Луч» — 1:2, «Сигнал» — «Жулдуз» — 1:1, «Колос» — «Нива» — 1:2.

БОКС

«Трудовые резервы» спорт обществону Россей Советини боксдан биринчилиги Свердловск шахарда бардырылгъанды. Анда бизни боксчуларыбыз ахшы жетишим болдургъандыла.

И. Терентьев элли тёрт килограммгъа дери ауурлукълары болгъан боксчулаы арасында хорлап чыкъгъанды. Энди ол бу спорт обществону Битеусоюз эришиулерине къатышырыкъды. Ала уа январь айны ахырында Омск шахарда боллукъдула.

В. Барагунов экинчи жерни алгъанды. А. Багашвили бла Ю. Хамзов а домакъ майдаллагъа тийишли болгъандыла.

Аланы барысын да эришиулеге тренер Олег Жироков хазырлагъанды.

Г. ИСЛАМОВ.

РАДИО

16-чы январда

Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — «Кабардино-Балкарская правда» газетни обзору. 8.15 — «Факел». Школчулагъа бериу. 8.30 — Эртден концерт. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.25 — Жангы хапарла. 18.37 — 18.40 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — «Коммунизмге жол» газетни обзору. 16.00 — «Къыш сынайды». Калмыков атлы колхоз. 16.10 — Бизде къонакъда «Нюр» журнал. 16.20 — «Сизге деп, элли урунгандла». Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — «Ленин гъуэгу» газетни обзору. 7.45 — 8.00 — «Аскер кийимни намысыны юсюнден». КъМАССР-ни МВД-сыны ишчилери бла ушакъ. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — Концерт. 17.45 — А. Налоев. «Суу жагъада юйчюк». Романдан башла. 5-чи бериу. 18.00 — 18.25 — Концерт.

17-чи январда.

Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору: 8.15 — Советле ишюсюнде. «Биз жашагъан эл». Куба-Таба эл. 8.25 — «Келир заманны юсюнден сагъыш эте». Тёгеректеги къудретни сакълауну юсюнден. 8.35 — Север Кавказны халкъларыны макъамлары. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.25 — Жангы хапарла. 18.37 — 18.40 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 11.15 — «Ауууш». Радиоочерк. 11.30 — 12.00 — «Мени жеримни жырлары». Концерт. 16.00 — «Инсан эм закон». Аманлыкъ ишле болдурмаз ючюн этилген ишлени юсюнден. 16.10 — «Шуёхланы арасында». Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.45 — 8.00 — Н. Османовну симфония чыгъармалары. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — Музыка. 17.35 — «Мени тилим — мени шуёхум». 17.45 — Концерт. 18.15 — 18.25 — «Абаданлагъа сабийлени юсюнден». Ушакъ.

18-чи январда

Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — «Акация чакъгъанда». Уллу Ата журт, урушда хорламны 45-жыллыгъына къаратыша, алчы жерге чыкъгъанды. СССР-ни биринчилигинде алтын майдал алгъанды. Аны эришиулеге атасы, халкъла аралы классдагъы спорт уста Петр Трумгеллер хазырлайды.

Тённисден белгили спорт уста Мулид Кушховну къарындашы 16-жыллыкъ Мухамед Кушхов Россей Федерацияны бек кючлю теннисчилерини къауумуна къошулгъанды эм кёп болмай СССР-ни спорт устасыны мардасын толтургъанды. Бу эки къарындашны да теннисге юйретген РСФСР-ни сыйлы тренери Руслан Коцевди.

Эркин тутушуудан Сафарби Жерештиев да атын махтау бла айтдыргъанды. Ол Битеусоюз жаш тёлю эришиуледе кюмюш майдал алгъанды. Жерештиев тренер Чермен Алагировдан юйренеди.

Спортну сыйлы устасы, 46-жыллыкъ Юрий Зибирев ветеранланы арасында дунияны чемпионатына къатышханды эм СССР-ни чемпионатында алчы жерге чыкъгъанды.

Озгъан жылда спортдан битеу лауреатла профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну келечилеридиле. 1989 жылда аны тренерлери халкъла аралы классдагъы бир спорт устаны, дагъыда СССР-ни жыйырма оеш спорт устасын хазырлагъанды. Ол а 1988 жыл бла тенглешдиргенде иги да кёпдю.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.40 — Жаз башына хазырлана. «Ремонт къалай барады?» Терк районда бардырылгъан рейд. 7.55 — 8.00 — Музыка. 18.00 — Жангы хапарла. 18.15 — 18.25 — Музыка.

19-чу январда

Орус тилде бериуле

7.40 — 7.50 — Газетлени обзору. 8.15 — Эл мюлк радиовестник. 8.30 — «Гитче механизацияны уллу проблемалары». 8.40 — Концерт. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 11.15 — 12.00 — Концерт. 18.40 — Жангы хапарла. 18.57 — 19.00 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — Айырыуларгъа хазырлана. Эл Советлени ишлерини юсюнден. 16.25 — Сизни сюйген макъамларыгъыз. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.50 — 8.00 — Инструментли пьесала. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — Концерт. 18.00 — «Кишилик эм халаллыкъ бирге болгъан заманда». Хачим Шафиевни юсюнден очерк. (радионы фондундан). 18.22 — Музыка. 18.30 — 18.40 — Айырыуларгъа хазырлана. «За властные Советы».

20-чы январда

Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — «Светофор». 8.30 — «Жарыкъ кёллюлюк». Концерт. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 17.55 — 18.00 — Жангы хапарла.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — «Айсурат». Тиширыуларгъа аталгъан радиожурнал. 16.25 — «Шабат кюн ингирде». Концерт. 16.55 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.45 — «Керек ишь». Нарткъала химкомбинат. 7.55 — 8.00 — Музыка. 17.15 — Жангы хапарла. 17.20 — Спорт. радиожыйымдыкъ. 17.30 — 17.55 — Концерт.

21-чи январда

Орус тилде бериуле

7.50 — 8.00 — Бериулеки программасы. Билдириуле. 8.15 — 9.00 — Къ. Кулиев. «Ленинни юсюнден тауау поэма». 18.20 — 18.40 — «Панорама». Информациялы программа.

Малкъар тилде бериуле

16.00 — «Сизни жумушларыгъызны къалай жалчытадыла». Хасанна элни жумушла жалчытыучу юйю. [illegible]

магъан жаш адамланы жюреклеринде кеслерини ызларын къоядыла. Былайда мен журналист Георгий Ключаревни озгъан жылда 4-чю октябрде «Советская Россия» газетде «Осколки гармонии» деген башы бла басмаланнган статьясында былай тизгинлени сизни эсигизге салыргъа сюеме. «Школлада хор эм драма кружокла биле-биле азайгъандыла, суратлау сёз а жокъну орунлады. Жамаатны эсни ол кемчиликлеге эм бир тюрлю юретну маганалары болмагъан рок къауумла аслам халда жаныла баргъанларына бурдургъа керекбиз...»

Шендю бизни республиканы кинотеатрларыны, Культ. окъуна жанылыш барадыла. Ол а къалай осал ишди.

Мындан алгъаракълада Нарткъаланы «Планета» кинотеатрында «Интердевочка» деген суратлау фильм кёргюзтюле эди. Шахарда аны юсюнден асыры кёп айтылгъандан мен да ёз кёзюм бла кёрюр муратда кинотеатргъа барама. Келсенг да аллайгъа кел, адам асыры кёпден аткан ташыг жерге тюшмез эди. Кинотеатрны эшигинден киргенлей, контролёр тиширыу эки жаш адамны аллыда тохтап, аланы жибермей тура эди. Ала киногъа кеслери бла бирге 9—10-жылдыкъ кызчыкъларын да алып келгендиле. Ол эки жаш адам контролёргъа тистегендиле эм ючючю январдан башлап стадионда эм залда жарау этиюню башлагъандыла.

Он бешинчи январдан жыйырма бешинчи январгъа дери уа ала Минги тауну тийресинде жарау этерикдиле. Андан сора «Спартак» экинчи лиганы бек ючюлю алты командасыны турнирине къатышырыкъды.

«Спартакны» алгъынгы башчылары къалгъандыла. Команданы начальниги Хасанби Ташевди, баш тренери Анатолий Алдышевди, тренери Сергей Пономарёвди. «Спартакны» членлерини

И. Терентьев элли тёрт килограммгъа дери ауурлукъларыны болгъан боксчуланы арасында хорлап чыкъгъандыла. Энди он бу спорт обществону Битеусоюз эришиулерине къатышырыкъды. Ала уа январь айны ахырында Омск шахарда боллукъдула.

В. Барагунов экинчи жерни алгъанды. А. Багашвили бла Ю. Хамизов а дек. макъ майдаллагъа тиришли болгъандыла.

Аланы барысын да эришиулеге тренер Олег Жироков хазырлагъанды.

Г. ИСЛАМОВ.

Алимни оюму

Орта Азия: историялы терсликни ауазы

Жарсыугъа, миллетле аралы халланы осалгъа кетиулери къыралны ич политика болумуну энчилигине айланнгандыла. Сёз ючюн, Закавказьеде Нагорный Карабах, Таджикистанны бла Кыргъыстанны чеклери тюрлю-тюрлю къаугъаланы аралырыдыла. Кезиулю къаугъаланы сыltаулары Узбекистанны уллу шахарлары Самаркандны бла Бухараны тинелери болурламы деген соруу чыгъаргъа боллукъду. Алада жашагъанланы иги кесеги таджикилиледиле.

Къалай-алай болса да, бюгюнлюкде орта азиялы республикаланы араларында чеклеге жангыдан къарагъа керекди деген чакъырыула эшитиледиле. Сылтау халда бурунгулу историяны шартларын да, жуукъ заманда болгъан ишлени да келтиредиле.

Биз да историягъа — Орта Азияда совет къыраллыкъны къуралыууну башланнган кезиюне къарап кёрейик. 1924 жылда мында миллет-территориялы чеклени тохташдырыу бардырылгъанды. ЦИК-ни Биteуроссей сессиясы узбекилеге, таджикилеге, туркменлилеге, кыргъызлылагъа, къазакълылагъа эм къаракъалпакълылагъа кеслерини къыраллыкъларын къургъа эркинлик бергенди. Орта Азияны халкъларыны къадарларында ол уллу магъаналы иш энчи литературада толу кёргюзтюлгенча кёрюнюп тургъанды, алай болса да ол заманда этилген кёп затла энди дери да белгисиздиле.

Ол кезиуге жораланнган историялы ишледе чеклени белгилерни аллында баргъан территориялы вопросланы юсюнден даулашланы ачыкъ ангыларча айтылмайды. Сёз ючюн, Хорезмни бла Бухараны кеслери алларына къыраллача сакълауну юсюнде оюм болгъаны окъуна белгилиди. Орта Азия Федерацияны (САФСР) къурагъа деп да предложение болгъанды. Энди дери ол затла барысы да буржуй миллетчилени аманлыкъчы ишлериден чыкъгъанга саналгъандыла, алай ол инетлени сылтауларын терен ачыкъларгъа хазна кюрешмегендиле. Алай болса да 1924 жылда жарашдырылгъан эм ол замандагъы даулашланы бир аз ачыкъларгъа боллукъ ишле бюгюнню дери да сакъланнгандыла.

Бек алгъа академик В. Бартольдну «Запискасын» антыргъа тийишлиди. Ол аны правительствону Орта Азияда миллет-территория чеклени белгилеу бла байламлы сурамына кёре жазгъанды. Анда айтхылыкъ орус востоковеди ол ишге кеп тюрлю кез къарамы керюнеди. Бек алгъа ол чеклени белгилеуню мурдорына салынган баш принципни-миллет принципни жаратмагъанды. «1924 жылда Орта Азияда миллет-къырал чеклени белгилегенде жюрютюлген халында миллет принципни XX ёмюрде западевропалы история жарашдыргъанды эм бу жерли историялы тёрелеге ол арталлы да келишмейди», — деп жазгъанды ол.

В. Бартольд ол сёзлени историялы кертиликде мурдорлап айтханды: XX ёмюрге дери Востокда къыралла хар заманда да хазна къалмай территориялы принципге кёре къуралгъандыла. Европада уа къыраллыкъны баш принципини мурдору миллет принцип болгъанды. (Кертиди, Бартольд миллетни буржуй формациягъа тийишли категорияча болумун эсге алмагъанын унутмазгъа керекбиз-).

Саманидледен башлап (IX—X ёмюрледе) орта азиялы къыралланы историялары — ол энчи халкъланы угъай, кёп миллетли къыралланы историясыды. В. Бартольдну оюмуна кёре, бир белгили шартланы келишиулери макрополитика къыраллыкъланы къуралыуларына себеплик этгенди. Алай шартланы арасында регионну табигъат-климат ёлумлары да белгили магъананы тутхандыла. Ала культура-мюлк ишни энчилигине мурдор болгъандыла. Алада тюрлю-тюрлю тиллери, культуралары, мюлк жюрютюу формалары болгъан халкъла онтеулю къыралланы чеклеринде политика бирликни сакълагъандыла. Аралары Бухарада (Бухараны эмираты), Кокандда, Хивада (Хорезм) болгъан къыралла маллайла эдиле. Историялы айныну ёмюрлеринде жарашдырылгъан миллет ышандан эсе къыраллыкъ ышанга уллу магъана берилгенди, ол зат халкъны тюрк эм таджик къауумларыны эркиликлери ойна болуруна себеплик этгенди. В. Бартольдну сёзлери бла айтханда, «Орта Азияны политика жашауунда миллет башхалыкъла алай уллу магъананы тутмагъандыла».

Тюрк эм иран (таджик) тилли халкъланы араларында этнография эм география чеклени кетериую баш сылтауун В. Бартольд тюрк халкъланы бир жерде тохтап жашау этерге кёчюулерин санагъанды. Орта Азияны жерлери аз ёзенлерини болумларында ол зат таджикилени таулагъа кетерча этгенди. Болса да шахар ремесленничествогъа эм сатыуалыугъа тюрк тилли халкъны бир кесеги кёчгенди. Аны себепли шахар цивилизацияны Бухара эм Самарканд кибик уллу араларында таджикиле кёп болгъандыла.

Биринчи ёмюрню аягъында тебирей, регионда иран эм тюрк миллетлени биригиую къурала башлагъанын алим кёргюзтеди. X ёмюрден жангы ёмюрге дери политика власть тюрк миллетни къолунда болгъаныны юсюнден анга, В. Бартольд битеу ол политика къураллыула тилине, къыраллыгъына эм культурасына кёре таджикилеле болгъанларын чертеди. Ол тёре Бухарада къырал болгъан битеу заманлада да сакъланнганды.

Мен акъыл этгенге кёре, чеклени терс белгиленнгенлерини, аланы историялы кертилик бла келишмеулюклерини юсюнден оюм этерге онг жокъду, нек дегенде, 1924 жылда Орта Азияда чеклени белгилеуню мурдорунда салынган принцип кеси да историялы кертилик бла келишмегенди. В. Бартольдну ызындан ол затны тюзге санай, мен, болса да, чеклени белгилеу жаны бла этилген ишни магъанасына эм кереклисине ишекли болмайма: ол халкълагъа биригирге, кеслерин бир халкъча сезерге онг бергенди. Болса да миллетлени кеси даражаларын ангылауларыны ёсгени бла бирге бизни регионну сейирлик халы — тюрлю-тюрлю халкъланы мамыр халда, огъурлу къоншулача жашаргъа, бир бирлери бла бирге ишлерге къолларындан келгенин унутулуп къалырын сюймейме. Ферганада болгъан ишле мындан ары бир жерде да къайтарылмазларын сюеме.

Экинчи жанындан, Орта Азия республикаланы араларында шёндюгю чекле халкъланы историялы бёлюнюулерине хар жерде да бир кибик тап келишмейдиле. Ол хал башчылыкъ этиую регионда къаты мурдорланнган административ-буйрукъ берию амаллары бла биригип (хар заманда да къаты централизациялау) миллетлени араларында къаугъала чыгъарыргъа боллукъду. Мен ангыллы этгенден, миллет вопросну юсюнден КПСС-ни Платформасыны болумларына кёре миллет районланы эм поселка Советлени къурау кенг халда бардырылса, ол затдан кутулургъа боллукъду. Баям, тюрлю-тюрлю миллетлени адамлары жашагъан шахарлада да алай этерге керекди. Совет практикада аллай сынау оарды. Сёз ючюн, 1925 жылда апрелде Канибадам аны къатында таджикилеле жашагъан район бла бирге анда жашагъанланы тилеклерине кере Узбек ССРни составында миллет районга саналгъанды. Бу ишде миллет культура арала, обществола, землячествола кеп ахшы зат этерге боллукъ эдиле.

Регионну толу этнография картасын жарашдырыу дегенча магъаналы ишде да 20-чы жылланы сынауун хайырланыргъа тюшеди. Ол ишни белгили орус востоковед В. Кун башлагъанды. Картада онтеу халкълаланы, миллетлени, племяланы эм этнический къауумланы жашагъан жерлери километрге дери окъуна тюз кергюзтюлюрге тиширикди. В. Бартольд этген эскертиулени да унутургъа жарарыкъ тюйюлдю: «Бир бирледе шёндю этилгенича, алада бусагъатда бардырыла тургъан тюрлениулени тюзге санаргъа онг табар мурат бла ол жерли историяны шартларын тюрлендирирге не да башха тюрлю ангылатыргъа кюреширге арталлы да жарамайды». Ол чакъырыу бюгюнлюкде да магъанасын тас этмегенди. Жалан да Орта Азияны республикаларыны юсюнден угъай, башхаланы юслеринден айтханда да.

Музаффар ОЛИМОВ,
история илмуланы кандидаты.

(АПН).

Душанбе.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

Къабарты тилде бериуле

7.30 — 7.35 — Газетни обзору. 7.45 — 8.00 — Н. Османовну симфония чыгъармалары. 17.15 — Жангы хапарла. 17.30 — Музыка. 17.35 — «Мени тилим — мени шуёхум». 17.45 — Концерт. 18.15 — 18.35 — «Абаданлагъа сабийлени юсюнден». Ушакъ.

18-чи январда

Орус тилде бериуле

7.40 — 7.45 — Газетни обзору. 8.15 — «Акация чакъгъанда». Уллу Ата журт, урушда хорламны 45-жыллыгъына, М. Афауновну юсюнден радиоочерк. 8.35 — Концерт. 8.55 — 9.00 — Билдириуле. 18.25 — Жангы хапарла. 18.37 — 18.40 — Бериулени программасы.

Малкъар тилде бериуле

7.35 — 7.40 — Газетни обзору. 16.00 — «Жылны итоглары». «Акъ суу» совхоз. 16.10 — Концерт. 16.45 — 17.00 — Жангы хапарла.

Къабарты тилде бериуле

7.15 — «Великое напутствие». В. И. Ленинни эсге тюшюре. 7.25 — 7.50 — Концерт 11.30. — 12.00 — Сабийлеге жомакъла. 17.15 — «Аркъан». Масхара радио-журнал. 17.45 — 18.20 — Концерт.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

16-чы январда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — Мультфильм. 17.50 — «Ёмюрлени байламлыкъларыла». Жаш историкле айтадыла (малкъар тилде). 18.10 — Айырыуларгъа хазырлана. «Жууаплылыкъ». Депутатлагъа кандидатла бла интервью (къабарты тилде). 18.40 — «Случайно уцелевший альбом». Илму-популярный фильм. 18.50 — Телевизор дерс. Малкъар тил. 7-чи бериу. 19.10 — «Приэльбрусье». Телефильм. 19.20 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Дубровский». Суратлау телефильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 10.45 — Мультфильмле. 11.10 — «Ол болгъанды... болгъанды...» 11.25 — Сабийлеге бериген сагъат (француз тилден дерс бериу бла). 12.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Жолоучуланы клубу». 15.30 — «Музыкалы хазна». С. Рахманинов. 16.20 — «Фантазии директора». Документли телефильм. 16.45 — Философия ушакъла. 17.30 — «Жерни сабийлери нени юсюнден жырлайдыла». 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Жаш тёлю жашаудан билдириуле». 19.30 — «Художникни мастерскоюнда». И. Иванюк. 19.55 — «Дубровский». Суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Оперетта терслендеди». 22.50 — «Ах, Лев Иваныч, Лев Иваныч...» Документли фильмни премьерасы. 23.15 — «Биз жууаплыбыз». 1-чи бериу. «Палехни къыйынлыкъларыла». 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Владимир Соловьев». Илму-популярный фильм. 8.35, 9.35 — География. 8-чи класс. 9.05, 10.05 — Француз тил. 10.35, 11.35 — География. 7-чи класс. Шош океан. 11.05 — «Тёплый хлеб». Илму-популярный фильм. 12.05 — «Старый Новый год». Суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 13.15 — Документли фильмни премьерасы. 13.40 — Ритмика гимнастика. 14.10 — «Благочестивая Марта». Суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 17.00 — «Вечора» халкъ ансамблни концерти. Воронежден бериу. 19.50 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.05 — Хоккей. СССР-ни чемпионаты. ЦСКА — «Динамо» (Рига). 3-чю период. 20.45 — «СССР-ни эм АБШ-ны жаш композиторлары» деген фестиваль. 21.35 — «Цвет граната». Суратлау фильм. «Арменфильм».

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕССИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9-чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну приёмныйы — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, ишгирги редакция — 2-74-88, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропагандаы бёлюмю — 2-67-68, письмолары бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетону бёлюмю — 2-66-76, ал мюлкню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Ч 00315

КъМАССР-ни Госиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 63f

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

17-чи ЯНВАРЬ Бараз кюн, 1990 жыл
№ 12 (13013).
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

МАЛЧЫЛАНЫ ИШЛЕРИНИ БИР БЁЛЕК ИТОГЛАРЫ

Озгъан жылда малчыла къалай ишлегенлерини итоглары толу чыгъарылмагъан эселе да, ала былтыр алларына салынган борчланы жетишимли тамамлар ючюн къолларындан келгенни аямай ишлегендери уа ачыкъды. Анга къыралгъа малчылыкъны продуктларын сатыуда республика планларын артыгъы бла толтургъаны, бурунгу жыл бла тенглешдиргенде эт, сют, жумуртхала эм жюн хазырлау иги да кёбейгени толу шагъатлыкъ этедиле.

Сёз ючюн, былтыр республика къыралгъа эт сатыуда жыллыкъ планын 110,2 процентге толтургъанды эм 1988 жыл бла тенглешдиргенде эт сатыуну 9,5 процентге ёсдюргенди. Къыралгъа эт сатыуда артыкъда Чегем, Урван, Прохладна эм Терк районла ахшы жетишимле болдургъандыла. Аланы кёрюмдюлери республиканы орталыкъ кёрюмдюлеринден эсе иги да уллуду-ла. Сёз ючюн, чегемлиле былтыр пландан тышында Туугъан журтха 1129 тонна эт (союлмагъан ауурлыкъда) сатхандыла. Урванчыланы къошакъ юлюшлери да кёп къалмай аллай бирди. Къысха айтханда, былтыр къыралгъа эт сатыуда планын иги да артыгъы бла тамамлагъан район болмагъанды. Ол алай колхозлада бла совхозлада эм башха эл мюлк предприятиялада малла семиртну ишле тап къуралгъанларыны, коллектив, юйюр эм аренда амалла ишге кенг халда сингдириле баргъанларыны хайырындан болгъанды. Былайда Урван районну совхозларыны этли малчылыкъда урунганлары иги ишлемегенлерин айтырчады. Аны хатасындан совхозла къыралгъа эт сатыу планларын былтыр жалан 78 процентге толтургъандыла. Районну колхозлары уа, совхозла бермей кюйгъанларын да жабып, айтханыбызча, эт хазырлауда районну алчыланы тизгинине къошхандыла.

Республиканы сютлю малчылыкъда ишлегенлери да сют чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда жыллыкъ планланы толтурур эм артыгъы бла толтурур ючюн бар онгланы хайырланыргъа кюрешгендиле эм тутхан ишлеринде алгъа ахшы атламла да этгендиле. Анга озгъан жылда республика къыралгъа сют сатыуда планын 108,1 процентге толтургъаны, бурунгу жыл бла тенглешдиргенде сют хазырлауну 9 процентге кёбейтгени да шагъатлыкъ этедиле. Сют чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда уа прохладначыланы жетишимлери игидиле. Ала, сют алыучу пунктлагъа бла жау-бишлакъ заводлагъа 39277 тонна сют ётдюрюп, жыллыкъ планларын 17,8 процентге артыгъы бла тамамлагъандыла эм 1988 жыл бла тенглешдиргенде сют сатыуну былтыр 14 процентге кёбейтгендиле.

Терк районну сют-товар фермаларында ишлегенле да аланы алларына салынган борчланы жетишимли толтургъандыла. Ала былтыр къыралгъа пландан тышында 1248 тонна сют сатхандыла. Ол сатыллыгъындан эсе 9,1 процентге кёпдю. Бурунгу жыл бла тенглешдиргенде уа теркчиле битеу районланы озгъандыла: алада сют сатыуну ёсюю 14,9 процент болгъанды.

Былтыр юй къанатлычыла да аны алларына салынган борчланы жетишимли толтургъандыла. Ала былтыр къыралгъа пландан тышында 1248 тонна сют сатхандыла. Ол сатыллыгъындан эсе 9,1 процентге кёпдю. Бурунгу жыл бла тенглешдиргенде уа теркчиле битеу районланы озгъандыла: алада сют сатыуну ёсюю 14,9 процент болгъанды.

Былтыр юй къанатлычыла да аны алларына салынган борчланы жетишимли толтургъандыла. Ала былтыр къыралгъа пландан тышында 1248 тонна сют сатхандыла. Ол сатыллыгъындан эсе 9,1 процентге кёпдю. Бурунгу жыл бла тенглешдиргенде уа теркчиле битеу районланы озгъандыла: алада сют сатыуну ёсюю 14,9 процент болгъанды.

Былтыр къыралгъа жюн сатыуда республиканы планы 120,7 процентге толгъанды, 1988 жыл бла тенглешдиргенде ол 4,1 процентге кёпдю. Жюн хазырлауда Зольск, Прохладна, Бахсан районланы эм Тырнауз шахарны мюлклери айырмалы болгъандыла.

Эллиледен малчылыкъны продуктларын сатып алыу жаны бла ишле да былтыр бурунгу жылдан эсе иги баргъандыла. Сёз ючюн, битеу республиканы алып айтсакъ, эллиледен эт сатып алыу 68,6 процентге кёбейгенди. Бу жаны бла Бахсан, Май, Прохладна, Терк эм Совет районланы колхозларында бла совхозларында эм хазырлаучу организацияларында ишле иги баргъанларын энчи белгилерчады. Ала халкъдан эт сатып алыуну эки, эки бла жарым кереге ёсдюргендиле. Чегем районну мюлк - оноучуларына уа тырман этерчады. Ала эллиледен малла сатып алыуну, бурунгу жыл бла тенглешдиргенде, 44 процентге азайтхандыла.

Эллиледен сют сатып алыу да бурунгу жылдан эсе иги баргъанды. Ол иш артыкъ да Зольск, Прохладна районлада тап къуралгъан эди.

Бу кюнледе республиканы битеу мюлклеринде да мал къышлатыуну къуралыулу ётдюрюр эм продукция чыгъарыуну бла аны къыралгъа сатыуну селейтмей бардырыр ючюн кюреш кенг жайылгъанды. Мал къышлатыуну озгъан юч айын алып къарасакъ, озгъан къышны ал юч айы бла тенглешдиргенде, къыралгъа эт сатыу 10 процентге, сют сатыу 6,4 процентге эм жумуртхала сатыу 6,2 процентге кёбейгендиле. Ол шарт республиканда мал къышлатыу къуралыулу баргъанына шагъатлыкъ этеди. Кертиди, озгъан къыш бла тенглешдиргенде къыралгъа эт, сют эм жумуртхала сатыуну азайтхан районла да бардыла. Болса да, башында чертгенибизча, битеу алып айтханда, малчылыкъда иш иги барады.

С. КУШХАКАНОВА,
Статистиканы Къабарты-Малкъар республикалы управленнисыны къуллукъчусу.

КПСС-ни АК-сыны РОССЕЙ БЮРОСУНДА

М. С. Горбачевну председателлик этнюю бла 15-чи январда КПСС-ни АК-сыны декабрь (1989 ж.) Пленумунда къуралгъан КПСС-ни АК-сыны Россей бюросуну жыйылыуу болгъанды. Кесини борчларына — РСФСР-ни область эм край партия организацияларыны КПСС-ни политикасын жашауда бардырыугъа, партияны съездлерини бла конференцияларыны, КПСС-ни АК-сыны Пленумларыны эм Политбюросуну оноуларын толтуруу къалай бардырылгъанына контроль этмюге бурулгъан ишлерин бирге келишдириге тийишлиликде — Россей бюро республиканы партия организацияларыны ишлерини бир къаууm магъаналы вопросларына къарагъанды. Жыйылыугъа КПСС-ни бир къауум крайкомларыны бла обкомларыны биринчи секретарлары къатышхандыла.

Властны республикалы эм жер жерли органларына энди боллукъ айырыула бла байламлы КПСС-ни АК-сыны Россей бюросу Совет Россейни халкъларына чакъырыу сёзню текстин сюзгенди эм къабыл кёргенди. Анда халкъланы, бирикген совет юйюрню шуёхлукъларын кючлендириуде РСФСР уллу магъананы тутханы чертиледи, ол жууукъ заманда иги да эсленирча, хайыр берирча ишни жангыча къурауну таукел бардырыргъа деген чакъырыу барды. Чакъырыу сёзню тексти басмада чыгъарыкъды.

АК-ны бюросу Россейни экономика суверенитетини концепциясына къарагъанды. Бир бирге оюмланы айтыу баргъан кезиуде Россейни кючлю экономикасы аны жангы политика эм экономика къыйматына кёре кыралны федератив къурулушун кючлендириуде уллу магъананы тутханы белгиленнгенди. Республиканы экономика айныуну мурдорун регионланы мюлк байламлыкъларына эм социальный жаны бла тюрленнулерине башчылыкъ этиуню арталлы да жангы даражасын жалчытыу тутады. Анга илму организацияланы, автоном республикаланы, крайланы бла областланы башчыларын кенг халда къатышдырыу бла къыралны социально-экономика айныуну мадарлары бла къаты байламлыкъда союз органла бла бирге баш болумланы битеу хар жаны бла да тыгылы жарашдырыуну концепцияоына кёре ишни терклендирирге кереклиси чертилгенди.

Бюрону жыйылыуунда РСФСР-де халкъ депутатланы республикалы эм жер жерли Советлерине айырыулагъа хазырланыу къалай баргъаны сюзюлгенди. Халкъ депутатланы айырыула жаны бла кампания асламысында айырыучуланы уллу тириликлери, айырыула аллы къаты кюреш баргъаны, альтернатива мурдорда кюл кётюрюню бардырыргъа керекли болумла къураллгъаны бла айырмалы болгъаны белгиленнгенди.

Орта эсеп бла бир мандатха РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатлагъа 8 претендент, автоном республикалада — 3 претендентге дери кёргюзтюлгендиле. Жер жерли Советлеге депутатлагъа кандидатлагъа 1 миллион 200 минг адам, не да богъгъан мандатладан эсе 1,5 кере кёп кёргюзтюлгенди.

АК-ны бюросу партияны крайкомларына, обкомларына кёргюзтюню итоглары тынгылы тинтип къараргъа, айырыула аллы кюрешни андан ары бардырыуну тюз тактикасын тохташдырыргъа кереклисин айтханды. Борч кёргюзтюлген кандидатланы санындан Советледе тири эм да хайырлы ишлериклени хорламларын жалчытыуду. Ишчилени, элли урунганланы, тиширыуланы бла жаш тёлюню санындан кандидатлагъа болушлукъ этмюге артыкъ да эс бурургъа керекди.

Партия комитетлеге политика ишни кезиуюнде политика реформаны жашауда бардырыр эм Советлени толу властларын жалчытыр ючюн айырыуланы. 1990 жылда республиканы урунганлары тамамларгъа керекли жууаплы борчланы магъаналарын ангылатыугъа артыкъ да уллу эс бурургъа керек болгъаны айтылгъанды.

Жыйылыуда Россей Федерацияны партия организацияларыны ишлерини бир къауум башха вопросларына да къараллгъанды.

ТЫНГЫЛЫ ХАЗЫРЛАНАДЫЛА

Бахсан районну «Урунган таулу» колхозуну механизаторлары озгъан кюз артында техниканы къыш турлукъ жерлерине ташып, кирпичикден тазалап, тот этерик жерлерине жау сюртюп жыйгъан эдиле. Иш селенгенлей окъуна механизаторла эм ара мастерскойну ишчилери техниканы жангыртыуну къолгъа алгъандыла эм аны тынгылы тамамлай барадыла. Бу юйюлеге дери готоилагъа, культиваторлагъа, сеялкаларгъа, къыйтхылагъа толу ремонт этилип бошалгъанды, комбайланы асламысы да хазырлыкъны тизгинине салынгандыла. Катокла, суу чачыучу агрегатла, опрыскивателле да ишге хазыр болгъандыла.

Ремонт ишле къалай баргъанларын тинте айланнган район комиссия Барасби Абазоков бла Хасан Нибеалыныпп, бригадаланы складларына салынгандыла. Ремонтдан чыкъгъан техника тюплери бетон бла тёшелген майданлада не да жатма тюплеринде сакъланады.

Озгъан жылны тёртюнчю кварталында колхозну ара мастерскоюнда графикге кёре алтыны орнуна 7 трактор ишге хазыр этилгенди. Бу кюнледе да 4 трактор жангыртылына тураллла. Болса да ара мастерскойда ремонтчулагъа тийишли урунуу болумла къуралмагъанларын айтыргъа керекди: душ, солуу отоу, кийимлени алышындырырча жер жокъдула. Мастерскойну ишчилери ол ызыйын болумлада да боюларына салынган жууаплы ишни терк эм тынгылы тамамлар ючюн къолларындан келгенни аямайдыла. Артыкъ да мюлкню аты айтылгъан механизаторлары Ахмат Кучуков, Мухтар Бижоев, Мухтар Шогенов, Хасан Шогенов, Мухтар Шогенов, Хасан Шогенов, Мухтар Шогенов, Хасан Шогенов

ТЫП БИЛЫ ХАЗЫРЛЫКЪЛЫ

Бахсан районну «Урупнган тауну» колхозуну механизаторлары озгъан кюз артында техниканы къыш турлукъ жерлерине ташып, кирпичникден тазалап, тот этерик жерлерине жау сюртюп жыйгъан эдиле. Иш селейгенлей окъуна механизаторла эм ара мастерскойну ишчилери техниканы жангыртыугъа ёлгъа алгъандыла ва аны тюгюл замбил барадыла. Бу кюнлеге дери готонлагъа, культиваторлагъа, сеялкалагъа, къыйтхылагъа толу ремонт этилип бошалгъанды, комбайнланы асламысы да хазырлыкъны тизгинине салынгъанды. Катокла, суу чачыучу агрегатла, опрыскивателле да ишге хазыр болгъандыла.

Ремонт ишле къалай баргъанларын тинте айланнган район комиссия Бараби Абазоков бла Хасан Нибежев башчылыкъ этген эки сабанчы бригадада ол къуралыулу баргъаныр белгилеп, техниканы сакълау бийик даражада болгъаныр энчи чертенди. Техниканы мылыда бузуллукъ узеллери бла агрегатлары комбайнладан, башха машиналадан алынып, бригадаланы складларына салынгъандыла. Реларны монтдан чыкъгъан техника тюплери бетон бла тёшелтюплери майданлада не да жатген ма тюплеринде сакълынады.

Озгъан жылны тёртюнчю кварталында колхозну ара мастерскоюнда графикге кере алтыны орнуна 7 трактор ишге хазыр этилгенди. Бу кюнлеге да 4 трактор жангыртылына турадыла. Болса да ара мастерскойда ремонтчулагъа тийишли урунуу болумла къуралмагъанларын айтыргъа керекди: душ, солуу отоу, киймлени алышындырырча жер жокъдула. Мастерскойну ишчилери ол къыйын болумлада да боюнларына салынгъан жууаплы ишни терк эм тынгылы тамамлар юкюн къолларындан келгенни аямайдыла. Артыкъ да мюлкню аты айтылгъан механизаторлары Музабир Тхакахов, Хасанби Этлугов, Сараль Балкаров, Хусен Балкаров, мастерскойну ишчилери-слесарла Руслан Сабанчиев эм Мухаб Бженяков айырмалы урунадыла. Ара мюлкню айныгъа эм жаш тёлюню сабанчыны огъурлу ишине юйретиуге салгъан къыйыны юкюн эки орден эм СССР-ни ВДНХ-сыны алтын эм кюмюш майдаллары бла сауглаланнган Музабир Тхакахов бу кюнлеге да насихатчылыкъ ишин бардырады.

Музабир Тхакахов бизни бла ушагъында механизаторла запас керекленни не бек аргъа аланы иги кесегин кеслери жарашдырыргъа юрене эселе да, ни детал жетишмегенде от ишни бютюн да къуралыулу бардырыргъа чырмаулукъ этгенни айтханды. Зольскедеги эм Бахсандагъы ремонт-техника предприятиясла да ремонт этип берген коробкалагъа бла отлукъ аппаратурагъа жангыдан къараргъа тюшеди.

Шёндю мюлкде механизаторланы иш усталыкъларын ёсдюрюуге да уллу эс бурадыла. Жаш механизаторла алчы технология, жангы машинала бла шагъырейленедиле, мюлк жюрютюрге юйренедиле. Лекцияланы, ушакъланы мюлкню баш специалистлери бардырадыла. Курсла бошалгъандан сора жашла экзаменле берликдиле.

Ч. БЕКАНОВ.

Нальчикни «Шуёхлукъ» трикотаж комбинатыны сабий киймле эшген участкасында ахшы ишлери бла атларын айтдыргъан адамла кёпдюле. Людмила Елисеева аладан бириди. Ол оборудованияны ишге хазырлагъан мастери болушлукъчусуду. Участкада болгъан оборудованияны чырмаусуз ишлеую аны хайырыданды. Анда план да артыгъы бла толтурулады. Людмила Сергеевна комбинатда ишлегенли 30 жыл болады. Ол мында не тюрлю ишни да тыйгъычсыз тамамлайды. Къызла ангыламагъан затларын андан сорадыла, аны бла оноулашадыла.

СУРАТДА: Л. Елисеева предприятияда кёп болмай ишлеп башлагъан Р. Бештоевагъа къалай этерге керек болгъаныр айта турады.

Суратны В. Файтелевич алгъанды.

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯЛАДА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюуню юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден халкъ депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссия Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюу «Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

Округ айырыу комиссиясыла Къабарты - Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатлагъа быланы жазгъандыла:

8-чи номерли Черняховский айырыу округдан 1932 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъарны «Эльбрусну терек бахчалары» деген илму-производство биригиую генеральный директору, тау эм тау этеклеринде терек бахчачылыкъны Север Кавказ илмуизлем институтуну директору **Бесланеев Владимир Даниялович**, Нальчик ш.;

1960 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни Саулукъ санълау министерствосуну ремонт-къурулуш управленияны штукатуру-маляры **Динаев Барасби Сафарович**, Нальчик ш.;

1937 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъарны устазланы билимлерин ёсдюрген институтуну директору **Емузов Анатолий Гузерович**, Нальчик ш.;

1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъпроекткъурулуш» биригиуню начальнигини заместители **Кармоков Хачим Мухамедович**, Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъпотребсоюзну» правленини председатели **Крюков Василий Иванович**, Нальчик ш.;

1941 жылда туугъан, партияда болмагъан, Нальчикде гидрометаллургия заводну аппаратчысы **Яровенко Валентина Николаевна**, Нальчик ш.;

14-чю номерли Карашаев айырыу округдан 1952 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Пионерлени республикалы дворецини директору **Калмыкова Клара Адальбиевна**, Нальчик ш.;

1951 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъарны А. Шогенцуков атлы къырал драма театрыны баш режиссёру **Фиров Руслан Борисович**, Нальчик ш.;

1926 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни Композиторларыны союзуну правленини председатели **Хавпачев Хажбекир Хабаловичи**, Нальчик ш.;

37-чи номерли Шаденко айырыу округдан 1934 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Нальчикде 5-чи номерли орта профессионал-техника училищени директору **Камбачоков Хазиз Титович**, Нальчик ш.;

1930 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал университетде КПСС-ни историясыны кафедрасыны таматасы **Текуев Анатолий Кужбиевич**, Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, профсоюзланы кеси ыразылыгъы бла къуралгъан Битеусоюз физкультура-спорт обществосуну Къабарты-Малкъар советини председатели **Шидов Хусен Ибрагимович**, Нальчик ш.;

80-чи номерли Жанхотия айырыу округдан 1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Лашкутада орта школну устазы **Гемуева Галина Масхудовна**, Жанхотия эл;

1950 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бедикде орта школну директору **Чочаев Сарыбий Шамсудинович**, Кёнделен эл;

74-чю номерли Школ айырыу округдан 1955 жылда туугъан, КПСС-ни члени, экспертиза эм болжаллы халда ишге жараусузлукъну тохташдырыу жаны бла Бахсанны ара район больницасыны баш врачыны заместители **Шогенцукова Хацаца Муртазовна**, Бахсан ш.;

122-чи номерли Огъары Малкъар айырыу округдан 1930 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Огъары Малкъарда 8-жыллыкъ школну устазы **Бичиев Хусей Османович**, Огъары Малкъар эл;

1960 жылда туугъан, КПСС-ни члени, ВЛКСМ-ни Къабарты-Малкъар обкомуну секретары **Ульбашев Мухарбий Магомедович**, Нальчик ш;

137-чи номерли Къабарты айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Нарткъалада консерва заводну баш агроному **Бленаов Муаед Хацуцович**, Кахун эл;

1966 жылда туугъан, ВЛКСМ-ни члени, Нарткъалада «Телеавтоматика» заводну жыйышдырыучу слесары **Тарасова Юлия Васильевна**, Нарткъала ш.;

150-чи номерли Шекер айырыу округдан 1930 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Урван районну Тарчоков атлы колхозуну правленини председатели **Долов Хасанби Хамзетович**, Эски Урух эл;

1960 жылда туугъан, КПСС-ни члени, ВЛКСМ-ни Къабарты-Малкъар обкомуну биринчи секретары **Кодзоков Мухамед Мартынович**, Нальчик ш.

Халкъгъа керекли товарла чыгъарыу ёседи

Нальчикде энчи технология оборудованияны сынау заводунда ишни хайырлылыгъы ёседи. Озгъан жылда ол 7,6 процентге, аны аллында жыл бла тенглешдиргенде уа 17,7 процентге окъуна ёсгенди.

Аны хайырындан предприятияны урунгъанлары 1989 жылны битеу техника-экономика кёрюмдюле жаны бла программасын жетишмли толтургъандыла. 15 миллион 994 минг сом багъасы продукция чыгъаргъандыла. Ол а план бла белгиленгенинден эсе 769 минг сом багъасына кёпдю.

Заводда халкъ хайырланнган товарланы чыгъарыугъа да тийишли магъана бериледи. Озгъан жылда ала заданиядан тышында 39 минг сом багъасына артыкъ чыгъарылгъандыла.

Предприятияда ишлегенле алгъадан этилген келишимлеге кёре башха жерлеге продукция жибериую планын да заманында тамамлагъандыла. Аны юсюне да ала 4 миллион сом файда алгъандыла. Ол санда 1 миллион 234 минг сом а заданиядан тышындады.

Быйыл заводну урунгъанларына бютюн уллу борчну тамамларгъа тюшерикди. Ала 1989 жыл бла тенглешдиргенде 400 минг сом багъасына кёп товар продукция чыгъаргъа керекдиле. Ол борчну толтуруу тынч тюйюлдю. Болса да коллективни адамларыны бир бирлерин ангылап, жигер ишлеулери ол борч жетишимли толтуруллугъуна ишеклик тудурмайды.

П. АКЪБАЕВ.

Документле бла материалла

«М. С. Горбачевну Италиягъа эм Ватиканнга баруу, 1989 жылда 29-чу ноябрде — 1-чи декабрде: документле бла материалла» деген брошюра басмадан чыкъгъанды.

Анга совет-италия сёлешиулени, экн жаллы документлеге эм бирге этилген декларациягъа кюл салыуну, совет башчыны Италияны мюлк жюрютюучюлерини эм финанс къауумларыны келечилери бла тюбешиую юсюнден отчётла, М. С. Горбачевну Ватиканда сёлешиую, башха документле бла материалла киргендиле.

Брошюраны Политиздат чыгъаргъанды, ол «Красный пролетарий» типографияда басманнганды.

СССР-ни Баш Советини Президиумуну жыйылыуу

15-чи январда Кремлде СССР-ни Баш Советини Председатели М. С. Горбачевну председательлик этиую бла СССР-ни Баш Советини Президиумуну жыйылыуу болгъанды.

Жыйылыуда Нагорный Карабах автоном областда эм бир къауум башха районлада чрезвычайный болум тохташдырылгъаныны юсюнден вопросха къаралгъанды. Билдириу этип СССР-ни ич ишлерини министри В. В. Бакатин, СССР-ни Генеральный прокурору А. Я. Сухарев, СССР-ни Къырал къоркъуусузлугъуну комитетини председатели В. А. Крючков, Азербайджан ССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели Э. М. Кафарова, Армян ССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели Г. М. Восканян сёлешгендиле. Вопросну сюзюуге жолдашла Р. А. Базарова, В. С. Шевченко, М. Р. Сагдиев, В. Е. Курташин, В. Г. Кучеренко, Ю. И. Бородин, Г. С. Тарасевич, Ч. Айтматов, А. И. Лукьянов, Н. И. Рыжков къатышхандыла.

Сюзюуню итогларына кёре СССР-ни Баш Советини Президиуму «Нагорный Карабах автоном областда эм бир къауум башха районлада чрезвычайный болум тохташдырылгъаныны юсюнден» Указ къабыл этгенди, ол басмада чыгъады.

РЕСПУБЛИКАНЫ ЖУРНАЛИСТЛЕРИНИ СЪЕЗДИ

Тюнене Нальчикде Басманы юйюнде КъМАССР-ни Журналистлерини союзуну XII съезди болгъанды. Съезд отчёт кезиую ичинде Союзну правленини ишине анализ бергенди, журналистлени творчестводу организациясыны келир жыллагъа борчларыны юсюнден вопросну сюзгенди, правлени жангы къауумун айыргъанды.

Республиканы Журналистлерини союзуну правленини отчёт доклады бла правленни председатели, «Ленин гъуэгу» газетни редактору **Б. Б. Мазихов** сёлешгенди. Ревизия комиссияны отчётун аны председатели **А. В. Арясов** этгенди.

Отчёт докладха кёре Чегем районда «Красное знамя» газетни редактору **З. М. Маремов**, «Вечерний Нальчик» светогазетни редактору **В. П. Демьяненко**, телевиденне студияны тамата редактору **М. М. Бженяков**, «Кабардино-Балкарская правда» газетни редактору **Е. С. Зайцев**, «Эльбрус» китап басманы тамата редактору **С. М. Моттаева**, журналистиканы ветераны **Б. П. Черемисин**, Прохладна районда «Ленинское знамя» газетни редактору **В. С. Голубцов**, Май районда «Ленинский путь» газетни редактору **Н. А. Свириденко**, радновещанияны тамата редактору **Б. Т. Этезов**, культурада ишлегенлени профсоюзуну обкомуну председатели **Е. Н. Накова**, «Нур» журналны къуллукъчусу **Б. К. Журтов**, Къабарты-Малкъар агромелиоратив институтну преподаватели **А. М. Эльмесов**, поэт **М. Б. Гекниев**, «Приборостроитель» кёп тиражлы газетни редактору **Е. И. Кравцов** сёлешгендиле.

* * *

Республиканы Журналистлерини союзуну правленини къурау пленуму болгъанды, анда правленни президиуму айырылгъанды.

Правленни председателине «Ленин гъуэгу» газетни редактору **Б. Б. Мазихов**, аны биринчи заместителине **Б. Л. Гуляев** айырылгъандыла.

Съездни ишине КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну секретары **Б. М. Зумакулов** къатышханды эм сёлешгенди. Андан сора да съездни ишине партияны обкомуну секторуну заведующиси **Т. И. Машуков**, СССР-ни Журналистлерини союзуну къурау-творчестводу иш жаны бла управленияны инструктору **Н. А. Халяченко** къатышхандыла.

Съездни ишини юсюнден отчёт газетни келир номерлеринден биринде басмаланырыкъды.

4-чю март—халкъ депутатланы айырыуланы кюнюдю

ЖУУАПЛЫЛЫКЪ УЛЛУДУ, АНЫ УНУТМАЙЫКЪ

Шёндюю бизни республикада РСФСР-ни, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советлерини эм жер жерли Советлени барысыны да халкъ депутатларына кандидатланы кёзюнюлюкле бардырылады. Пожазыу уллу политика кётюрюлюулюкде бардырылады. Политика магъаналы кампанияны айырыуланы юсюнден Законлагъа тийишлиликде бардырыуну, айырыуланы кюнюнде, 4-чю мартда, къол кётюрюуню къуралыулу ётдюрюуню жалчытыр ючюн айырыу комиссиялагъа кёп тюрлю проблемаланы тамамларгъа тюшеди. Бизни корреспондентибиз бу кюнледе Кёнделенде болгъанды, КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатыны айырыула жаны бла 79-чу номерли айырыу округуну комиссиясыны председатели Къ. Ж. Махиев бла ушакъ этгенди:

— Къубадий, сен айырыула аллы кампанияны къурагъа кёп кере къатыша келгенсе. Бу жолгъу айырыу кампанияны энчиликлери къаллайладыла?

— Быйылгъы айырыу кампанияны жангылыкълары кёпдюле. Округ айырыу комиссияны къурауда башлайыкъ. Аны членлери элде урунгъан тюрлю-тюрлю ишчи коллективлени келечилеридиле, хар бири да бир ненча кандидатураны арасындан терен сюзюуден сора сайланнган ышаннгылы адамладыла, буюрулгъан борчну толтурур ючюн къолларындан келгенни аямай кюреширикленре сёз жокъду.

Аланы араларында бу тюрлю жамауат ишге биринчи кере къатышханла да бардыла. Аллайланы юйретиую мадарларын кёребиз.

Округ айырыу комиссияны адамлары къабыл этилгенден сора кёп озмай, аны биринчи жыйылыуу бардырылгъанды. Анда комиссияны председатели, председателни заместители, секретары айырылгъандыла, бирси членлерини айырыу кампаниягъа къатышыу жаны бла къаллай сынаулары болгъанына эс бурулгъанды. Андан сора бир ненча кюнден а комиссияны ишчи планы къабыл этилгенди, битеу членлери бла семинар бардырылгъанды. Анда сёз КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден Къабарты-Малкъар АССР-ни Законуну эм республиканы Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла Ара айырыу комиссияны инструкция письмосуну юсюнден баргъанды. Андан тышында да комиссияны членлерини айырыула бла байламлы соруулагына жууап бергенбиз. Уллу магъаналы политика ишни юсюнден басмада чыкъгъан статьяла жангылыкъла бла комиссияны членлерин дайым шагырей этиую да эсден кетермейбиз. Ол тюрлю ишлени бардырыргъа бизге эл Советни исполкомуну, колхозну парткомуну, профкомуну, комсомол комитетини адамлары да болушлукъ этедиле.

Экинчиден, бужолгъу айырыу кампаниягъа кезиуюнде кенг жайылгъан демократия эм ачыкълыкъ урунгъан асламлагъа, пенсияда болгъан эм жашагъан жерлеринде айырыучулагъа халкъ депутатланы жангы корпусун къурауда эркинликлерин не къадар толу хайырланырча онгланы къурагъандыла. Ол себепден кёп округлада бир мандат ючюн кюреширикди бир ненча кандидат, 10-дан да кёп жерле кёпдюле. Аллай болум, сёзсюз, халкъ депутатха керти да тийишли адамны сайларгъа онг берликди.

Былайда айырыу комиссияланы ишлери бютюн да кёп бола, жууаплылыкълары кётюрюле баргъанларын да чертирге керекбиз. КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатын айырыула жаны бла бизни 79-чу номерли Кёнделен айырыу округда депутатха кандидатха жалан да бир адам кёргюзтюлген эди. Ол ишге жораланнган жыйылыу айырыуланы юсюнден республиканы Законуна толу тийишлиликде бардырылгъанды: кандидатха кёргюзтюлген эки адамдан бири кесини кандидатурасын артха алгъанды, экинчиси ючюн а, колхозну председатели Б. Ш. Чеченов ючюн, жыйылыугъа къатышханланы кёп къалмай барысы да къол кётюргенди. 1990 жылда 4-чю январда уа округ айырыу комиссия аны Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатына кандидатха жазгъанды. Бизни комиссияны шёндюге дери этген ишине айырыучуланы бир тюрлю гурушхалары жокъду.

Алай, башха жерледеча, Кёнделенде да, район эм эл Советлеге халкъ депутатланы айырыула жаны бла кёп округлада бир мандат ючюн эки, юч эм андан да кёп кандидат кюрешгенлери белгилиди. Ол а округ эм участка айырыу комиссияланы ишлерин бютюн да къыйынландырлыкъды. Аллай округлада кандидатланы бири ючюн да кереклиси тенгли бир айырыучу къол кётюрмей къалыргъа боллукъду. Экинчи юлгю: кёп айырыу округлада бюллетенлеге 2—3 эм андан да кёп кандидатны жазаргъа тюшерикди. Къол кётюрюуню кюнюнде ол бюллетенлени арталлы да тюрлендирмей не да алада бирден кёп кандидатны къоярла деген къоркъуу да барды. Нек дегенде, айырыучуланы араларында окъуй билмеген не да айырыулагъа иш этип чырмау салгъан адамла, кёп тюйюл эселе да, жарсыугъа, алыкъа бардыла. Ол себепден къол кётюрюуню кюнюнде айырыу участка комиссияла, алагъа болушлукъ этген активистле кеслерини ишлерине бек жууаплы къарагъа борчлудула.

— Бу айырыу кампанияда жангылычла, аны бла байламлы къошакъ проблемала мындан арысында да кёп чыгъарыкъдыла. Аланы тийишлисича тамамлар ючюн округ айырыу комиссия не этерикди?

— Халкъ депутатланы тюрлю - тюрлю Советлерине халкъ депутатланы айырыуланы Конституцияны жорукъларына тийишлиликде бардырыр ючюн, демократияны эм ачыкълыкъны жалчытыр ючюн бизни аллыбызгъа быллай борчла салынадыла:

— Биринчиси, Айырыуланы къуралыулу ётдюрюр ючюн биз мындан арысында да информация-пропаганда ишин тийишлисича мадарларын табаргъа эм хайырланыргъа керекбиз. Мындан алгъаракъда КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатына кандидат Б. Ш. Чеченовха эм аны ышаннгылы адамы Ю. А. Бичекуевге удостоверения берилгендиле. Бу жууукъ заманда уа депутатха кандидатны айырыучула бла тюбешиулерин бардырып башларыкъбыз.

Экинчиси. Белгилисича, айырыуланы къуралыулу ётдюрюр ючюн ырысхы къоранчла да этилмей болмайды. Айырыу участкаланы, айырыуланы эм депутатха кандидатланы юслеринден пропаганданы бардырыргъа керекли плакатланы, схемаланы жарашдырыргъа, литератураны жыйышдырыргъа деп бизге энчи ахча бёлюнгенди. Алай, нек эсе да, ол алыкъа бизни кюлубузгъа берилмегенди. Болса да биз округ айырыу комиссия орналгъан жерни, халкъны жумушларын жалчытхан юйню отоуларындан бирин, къолубуздан келгенича жарашдыргъанбыз, анда айырыула бла байламлы литератураны, плакатланы жыйышдыргъанбыз, комиссияны иши бла байламлы документацияны хазырлагъанбыз. Бизге бёлюнген ахча къолубузгъа тюшгенлей, ырысхы къоранчланы излеген ишлени къолгъа къаты аллыкъбыз.

Ючюнчюсю. Айырыучуланы ишлеген жерлеринде айырыула бла байламлы правоюйретиу ишни бютюн да кючлейдирирге, лекцияланы, докладланы, соруулану эм жууапланы ингирлерин терк-терк бардырыргъа белгилегенбиз.

— Комиссияны членлерини араларында ол тюрлю борчланы тамамлаугъа бютюн да жууаплы къарагъанлагъа кимлени санаргъа боллукъду?

— Башда айтханыбызча, комиссияны членлерине тынгылы адамла айырылгъандыла. Буюрулгъан жумушха уллу кёллю бири да тюйюлдю. Элде 1-чи номерли орта школну устазы Р. М. Отаров, связны бёлюмюню операторду Д. К. Жолаева, участка больницаны медсестрасы Ф. Х. Отарова эм сабий садны юйретиучюсю Н. М. Ахметова айырыула бла байламлы информация - пропаганда ишге бютюн да уллу юлюш къошадыла.

Айырыула аллы кампания кюнден кюннге кюч ала барады. Аны къалгъан кезиуюнде да тамамланыргъа керекли кёп проблема чыгъарыкъды. Округ айырыу комиссия кесине этилген ышаныулукъну бет жарыкълы толтурур ючюн бютюн къаты кюреширикди.

А. ЖАНМЫРЗАЕВ.

СУРАТДА: «Севкавэлектроприбор» заводну 14-чю номерли цехини алчы слесары Джамиля Гемуева. Ол кюнлюк мардасын артыгъы бла толтуруп ишлегенден сора да, КъМКъУ-да заочно окъуйду.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Ахшы кёрюмдюле

«Севкавэлектронмаш» производство биригиуде ишлегенле бешжыллыкъны тёртюнчю жылыны планын жетишимли тамамлагъандыла. Мында алгъадан этилген келишимлеге кёре къыралны тюрлю-тюрлю регионларына продукция жибериую планы толтурулгъанды.

Биригиуде халкъ хайырланнган товарланы чыгъарыугъа да уллу магъана бериледи. Озгъан жыл ол тюрлю товарладан 3 миллион 344 минг сом багъасы чыгъарылгъанды. Ол а аны аллында жыл бла тенглешдиргенде 157 минг сомгъа кёпдю.

Бу кюнледе биригиую экономистлери къаллай бир файда алынганыны итогун чыгъара турадыла. Алгъадан белгили болгъаныча, мында озгъан жылда тюшген файда бир ненча миллион сомдан атлайды.

П. ФАЙТЕЛЕВИЧ.

ПЛАНДАН ТЫШЫНДА

Нальчикни кондитер фабрикасында урунганла он экинчи бешжыллыкъгъа белгиленнген планларын болжалындан алгъа толтургъандыла эм этген муратларына жете барадыла. Анга коллективни 1989 жылда ишни итоглары шагъатлыкъ этедиле. Озгъан жыл мында 41 миллион 66 минг сом багъасы товар продукция чыгъарылгъанды. Ол а аны аллында жыл бла тенглешдиргенде 132 минг сомгъа кёпдю. Предприятияда пландан тышында чыгъарылгъан продукцияны багъасы уа 846 минг сом болгъанды.

Бизни кондитерле кеслерини продукцияларын къыралны кёп областларына, крайларына, республикаларына жибередиле. Ала ол жаны бла планларын жюз процентге тамамлайдыла.

Бу жетишимлени болдыруугъа карамель эм конфет цехледе ишлегенле уллу юлюш къошхандыла. Алагъа уа Ауэс Кашежев эм Татьяна Хараева башчылыкъ этедиле.

КЕСЛЕРИНЕ ТАМАТА

Ибрагим Уянаев 5-чи МПМК-ны начальныгыне суймай тургъанлай айырылгъанды. Ары дери ол аидан все уллураъ къуллукъда болгъанды — «Кабмалхъагропромиъгрудшъ» кооперативни къурал биригиую председателини заместители сыфун ишлегенди, коллективни социальный айныгыу эм кадрла бла ишлеу вопросла бла юрешгенди.

Мехколоиада уа иш доюн бармагъанды. Аз заманны ичинде юч оноучу алышыдырылгъанды. Аны себепли биригиую партия комитети бла оноучулары анда иш нек осалгъа кетгенин ачыкълар, колоиаиы коллективине болушур ючюн

ния бла бирин табады, аланы иелери мындан эртде кетгендиле, кимлери кооперативлеге, башхалары энчи уруиую бла юрешширге.

Уянаев аланы дипломатыиа салады да, машиасына олтурып, юйден юйге барады. Алай бла мехколоиада монтаж ишлени ёлчемлери кибик, объектлени хайырланыргъа бериу жаны бла да ючюнчю кварталны жетишимли бошагъандыла.

— Ол Уянаевни, мехколоиаиы битеу коллективини да биринчи хорламлары болгъанды,— дейди биригиую

АЙЫРГЪАНДЫЛА

52 адам къалады. Болса да ала бек ышаннгылыдыла, ишлей билгеи адамладыла. Мехколоиаиы жангы иачальиги ишни аягъы юсюне салыр ючюн

парткомуну секретары Сагид Чипчиков.

Мехколоина кёбюсюнде жарашдырыучу промышленностну объектлери

кеси да жангыртыллыкъды. Жангыртыу ишлени бардырыргъа 330 миног сом бёлюнигенди. Жарашдырыучу

◆

Нальчикни кёп вольтлу аппаратура заводунда инженерледен, техникледен кёпле ишден бош заманларында рационализатор эм изобретатель иш бла кюрешедиле. Аланы арасында предприятияда эртдеден бери ишлеген техника бёлюмню начальниги Мухамед Мусовну эм ишчи Лаврентий Хацуковну айтыргъа тийишлиди. Ала берген рационализатор предложенияла ишни хайырлылыгъын ёсдюрюуге, продукцияны багъасын учуэландырыугъа, сырьёну, материалланы аиугъа бурулундула.

СУРАТДА: М. Мусов бла Л. Хацуков.

Суратны П. Файтелевич алгъанды.

◆

КЕСЛЕРИНЕ ТАМАТА

Ибрагим Уянаев 5-чи МПМК-ны начальнигине сунмай тургъанлай айырылгъанды. Ары дери ол андан эсе уллуракъ къуллукъда болгъанды — «Кабмалкъагропромкъурулуш» кооператив-къырал биригиую председателини заместители болуп ишлегенди, коллективни *социальный анытыу эм кадрла бла ишлеу вопросла бла кюрешгенди.*

Мехколоннада уа иш доюн бармагъанды. Аз заманны ичинде юч оноучу алышындырылгъанды. Аны себепли биригиую партия комитети бла оноучулары анда иш нек осалгъа кетгенин ачыкълар, колоннаны коллективине болушур ючюн Ибрагимни ары жибергендиле.

Аны коллективи уа Уянаевни жаратханды, аны ишни жеринден тепдирирге кюлундан келлигин кёргенди, сора урунуу коллективни советини жыйылыуунда аны колоннаны начальнигине айырыргъа деп кёргюзтгенди. Алай бла барысы да Ибрагим Уянаев ючюн бир кибик ыразылыкъда кюл кётюргендиле.

Айтханыбызча, Ибрагим таматагъа айырылгъан мюлк оюлургъа аздан къалып тургъанды. Адамла мында кёп турмагъандыла, планла толмагъандыла, бошалмагъан объектле кёпден кёп бола баргъандыла.

Ол былтырны аллында эди. Аны начальникге айыргъан кюнлеринде мен Ибрагимге былай сорама: «сокъураннган этмеймисе?»

— Билмейме... Производствода ишлеригим келеди. Къурулуш жаны бла, практика жаны бла да сынауум барды. Бир кезиуледе къурулушда комплекс бригадагъа башчылыкъ этгенме.

Ибрагим ишин кадрладан башлайды. Сейфде ол иесиз урунуу китапчыкъладан дуния бла бирин табады, аланы нелери мындан эртде кетгендиле, кимлери кооперативлеге, башхалары энчи урунуу бла кюреширге.

Уянаев аланы дипломатына салады да, машинасына олтуруп, юйден юйге барады. Алай бла мехколоннада

АЙЫРГЪАНДЫЛА

52 адам къалады. Болса да ала бек ышанмгылыдыла, ишлей билген адамладыла. Мехколоннаны жангы начальниги ишни аягъы юсюне салып ала бла бирге башлайды.

Алай биринчи айла артыкъ къууандырмайдыла. Болса да ишчиле быллай тамата бла ишлери барлыкъларын ангылайдыла. Аны тёгерегине къатыдан къаты бириге башлайдыла. Ала иш тарапдан куралса, мында кооперативден аз хакъ алмазлыкъларын, социальный болумларын игилендирликлерин: фатар аллыкъларын, сабийлерине сабий садда жер табарыкъларын, санаторийге путёвка аллыкъларын, сабийлерин пионер лагерге жиберликлерин кёредиле. Аны себебинден адамла мехколоннагъа къауум-къауум болуп келип тебирейдиле. Ибрагим а аланы барысын да алып бармайды—аны энди сайларгъа оюу барды. Алай бла мехколоннаны коллективи 160 адамгъа жетеди. Ол жылдыкъ программаны толтурур чакълы бир кючдю.

Ахшы жанына тюрлениу жалан да июнь айдан башланнганды. Ол айда къурулушчула неси кючлери бла тамамларыкъ ишлени заданиясын 146 процентге, июль айда уа—153 процентге толтургъандыла. Ала къурулушны монтаж ишлени ёлчемлеря кибик, объектленъ хайырланыргъа бериу жаны бла да ючюнчю кварталны жетишимли бошагъандыла.

— Ол Уянаевни, мехколоннаны битеу коллективини да биринчи хорламлары болгъанды,— дейди биригиую парткомуну секретары Сагид Чипчиков.

Мехколонна кёбюсюнде жарашдырыучу промышленностну объектлерин ишлейди эм жангыртады. Юсюбюздеги бешжыллыкъны тёртюнчю жылында къурулушчула пландан тышында 120 минг сом багъасы къурулуш-монтаж иш тамамлагъандыла. Ол а аны аллында жылда этилгенинден эсе иги да кёпдю. Коллективни башха экономика кёрюмдюлери да аман тюйюлдюле. Алгъын мехколонна адамлагъа иш хакъ тёлер ючюн биригиуден ёнкюч ахча тилеп тургъан эсе, бусагъатда аны кесини счётунда 442 минг сом барды.

Былтыр къурулушчула Ленин атлы проспектде бла Инесса Арманд орамда тахта кёгетле сатхан экн тюкенни, Нартанда 36-фатарлы юйню эм 12-фатарлы юч жашау журтну, 140 жери болгъан сабий садны, жер жерли Советле агрокъурулушчуланы планларына къошхан юч энчи юйню, аладан сора да питомникни, «Агрокомплектснабны» мекямын, ётмек ачытхы чыгъарыучу смета багъасы 300 минг сом болгъан корпусну хайырланыргъа бергендиле.

Бешжыллыкъны тамамлаучу жылында ала андан да кёп иш этерикдиле. Ишкеси да жангыртыллыкъды. Жангыртыу ишлени бардырыргъа 330 минг сом бёлюннгенди. Жарашдырыучу предприятияланы эл мюлк продукция чыгъарылгъан жерлеге жуукъалашдырыр муратлада Кенжеде гитчерек консерва завод ишлениррикди.

Нальчикни ипподромунда ат спорт манежни биринчи кезиую, ётмек заводда ишлегенлеге спортзал, болушлукъчу мекям, 40-фатарлы жашау юй ишлене турадыла.

Колоннада- алчыла да кёпдюле. Ол санда прораб М. Шогеновну, ишчиле П. Сасиковну, М. Хачетловну, А. Бермамытовну, А. Культурбаевни, И. Дзюбаны, В. Рязановну, Н. Акиевни, Х. Соблировну атларын айтыргъа боллукъду.

Бир заманлада артха къалып келген коллектив кёрюмдюлерин игиден иги эте барады. Анда уа аны башчысы Ибрагим Уянаевни къыйыны уллуду.

В. ДЕМИДОВ.

Нальчикни кёп вольтлу аппаратура заводунда инженерледен, техникледен кёпле ишден бош замандарында рационализатор эм изобретатель иш бла кюрешедиле. Аланы арасында предприятияда эртдеден бери ишлеген техника бёлюмню начальниги Мухамед Мусовну эм ишчи Лаврентий Хацуковну айтыргъа тийишлиди. Ала берген рационализатор предложенияла ишни хайырлылыгъын ёсдюрюуге, продукцияны багъасын учузландырыугъа, сырьёну, материалланы аягъа бурулундула.

СУРАТДА: М. Мусов бла Л. Хацуков.

Суратны П. Файтелевич алгъанды.

Кёп вольтлу аппаратура заводну коллективини озгъан жылны битеу техника-экономика кёрюмдюле жаны бла программасы болжалындан алгъа толтурулгъанды, 10 миллион 830 миг сом багъасы товар продукция чыгъарылгъанды. Ол а план бла белгиленнгенинден эсе 530 миг сомгъа асламды.

Заводну халкъ хайырланнган товарла чыгъарыу жаны бла энчи цехи да барды. Анда урунганла ишлерин графикден иги да алгъа тамамлай барадыла. Жыллыкъ заданияларын ала заводда биринчи болуп толтургъандыла, 1 миллион 81 миг сом багъасы товар чыгъаргандыла. Ол а программа бла тохташдырылгъанындан эсе 8,1 процентге кёпдю.

КОЛЛЕКТИВНИ ЖЕТИШИМИ

Озгъан жылда болдургъан жетишимлери бла кёдленип, заводда урунганла быйыл пландан тышында 1 миллион 170 миг сом багъасы продукция чыгъарыргъа оноулашхандыла.

Къабарты- Малкъарда тигиу этген производство биригиую коллективи озгъан жылны декабрь айыны аллында окъуна бешжыллыкъны тёрт жылыны программасын болжалындан алгъа толтургъанды. Ол жетишим бригадаланы, участкаланы, цехлени арасында эришиу тап къуралгъаныны, производствогъа бригада амал сингдирилгенини хайырындан болдурулгъанды.

Мында халкъ хайырланнган товарладан пландан тышында 6 миллион 196 минг сом багъасына кёп чыгъарылгъанды. Аны аллында жыл бла тенглешдиргенде ол 8 процентге кёпдю.

Биригиу уллу хайыр келтире ишлейди. Алгъадан чыгъарылгъан итоглагъа кёре, мында план бла 12 миллион 950 минг сомну орнуна 18 миллион 260 минг сом файда алынгъанды.

БОЛЖАЛДАН АЛГЪА

Коллектив дагъыда белгилеп айтырча бир магъаналы иш этгенди. Ол сабийлеге, жаш тёлюге эм къартайгъан адамлагъа товарла чыгъарыу жаны бла къырал заказны жетишимли толтургъанды.

ПЛАНЛА ТОЛГЪАН ЭСЕЛЕ ДА...

Нальчикни троллейбус управленияны коллективи пассажирле ташыуну ёлчемин жылдан жылгъа ёсдюре барады. Мында жаш адамланы водитель усталыкъгъа юйретиуге, аланы билимлерин ёсдюрюуге, алчыланы сынауларын кенг жайыугъа уллу магъана бериледи.

Предприятияда юйретиу иш управленияны социология-тинтиу лабораториясы жарашдыргъан перспектив планнга тийишлиликде бардырылады. Планла бригад подряд амалны мурдорунда жарашдырылгъандыла. Ол амал а кюнден кюннге кенг жол ала барады.

Бусагъатда анда бригадаланы советлери къуралгъандыла. Ала коллективлени производство ишлерине жигер къатышыу бла чекленип къалмай, урунганланы арасында юйретиу - ангылатыу ишни да кенг бардырадыла. Урунуу низамгъа бузукълукъ этген адамланы ишлерине къарайдыла, саугъагъа тийишли ишчилени кёргюзтедиле.

Управлениядa адамланы иш кёллюлюкълерин кётюрюр ючюн да кёп ахшы мадарла этиледиле. Ол санда «Троллейбус управлениясы сыйлы ишчиси» деген атны атауну айтыргъа боллукъду. Ол атха тийишли болур ючюн кесини ишлеген жеринде хар адам низамлы, адепли болургъа керекди, аяулукъгъа, пассажирлени жюрютюую культурасын игилендирирге, къысхасын айтханда, хар не жаны бла да башхалагъа ахшы юлгю кёргюзтюп турургъа керекди. Аллайла уа анда аз тюйюлдюле.

1989 жылны планларын бла социалист борчларын жетишимли тамамлар ючюн бардырылгъан социалист эришиуде водителле В. Ж. Агоев, Р. И. Еременко, А. З. Карданов, Н. И. Черноусова алчылыкъны тутуп келгендиле, жылдыкъ планларын болжалдан иги кесек алгъа толтургъандыла. Битеу коллективни алып айтсакъ, ол озгъан жылны планларын хар жаны бла да жетишимли тамамлагъанды. Сёз ючюн, управление битеулю файда алыуну планын —111,5, пассажирле ташыуну планын 105,6 процентге толтургъанды. Жылдыкъ пландан тышында эки миллионнга жуукъ адам ташылгъанды, ишни хайырлылыгъы уа 6,8 процентге ёсгенди. Троллейбус паркны хайырланыуну коэффициенти 99,9-гъа жетгенди.

Водителлени жууаплылыкъларын кётюрюуге, пассажирлени жумушларын жалчытыуну культурасын игилендириуге дайым эс бурулгъанлай турады. Ол затда алчыланы сынауларын коллективни арасында кенг хайырланыуну уллу магъанасы барды. Троллейбусла жюрютгенлени ишлерине кеслери контроллукъ этиу амалгъа кёчюрюу да уллу хайыр береди. Аллайла «ышаныулукъну паспорту» бла ишлейдиле.

Водителле «Пассажирле ташыуда алчы коллектив» деген атны алыр ючюн бардырылгъан конкурслагъа дахтири къатышадыла. Машиналаны ремонтсуз не къадар кёп жюрютюр ючюн да эришиу кенг жайылгъанды. Анга битеу коллектив къатышады. Троллейбуслагъа ремонт этиую болжалларын эки-юч кереге узайтхан водителлени саны кёпден кёп бола барады.

Управленияны коллективи бу бешжыллыкъны ал кюнлеринден бери социалист эришиуге жигер къатышханды. Ленин районну предприятияларыны арасында биричиликни 12 кере алгъанды. КПСС-ни Ленин райкомуну, райисполкомну, профсоюзланы бла ВЛКСМ-ни район комитетлерини кёчюучю Къызыл байракълары эм сыйлы дипломлары бла 12 кере саугъаланнганды. КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну, КъМАССР-ни Министрлерини Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни Къабарты-Малкъар обкомуну кёчюучю Къызыл байракълары бла дипломларына юч кере тийишли болгъанды.

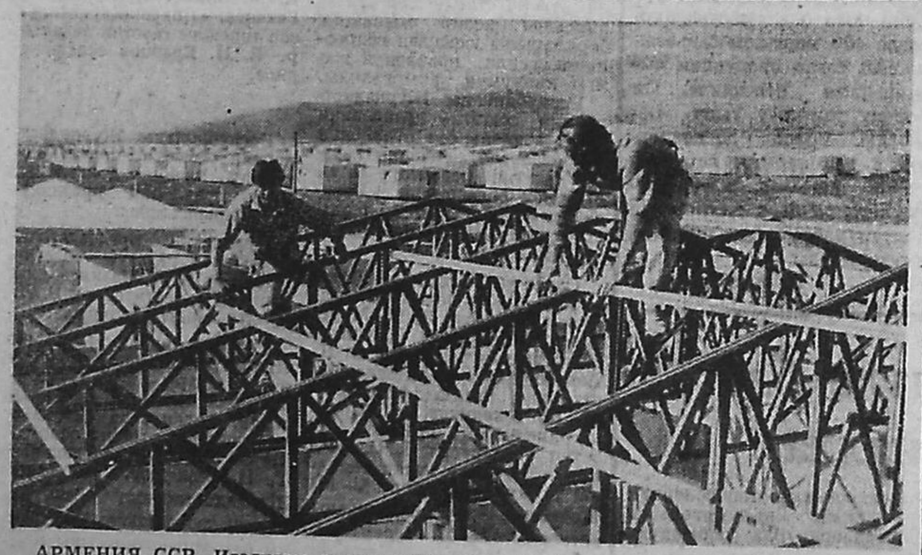
Бусагъатда, управленияны начальниги М. М. Хачетловну айтыууна кёре, иш артха кете тебирегенди.

— Водителле бла ремонтчула, слесарла кооперативлеге кетип башлагъандыла. Управлениядa урунганланы иш хакълары орта эсеп 330 сомгъа жетеди. Алай ол алагъа аз кёрюнеди. Кооперативлеге кетгенлени хакълары андан уллуду. Да сора аллай ахчаны таба тургъанлай бизде ким ишлерикди. Ол жарсыу жангыз бизни управлениядa тюйюлдю. Ол республиканы пассажир транспорт биригиюнде окъуна барды. Нальчикде къуралгъан тёрт транспорт кооперативде хар кюн сайын энчи машиналары бла адамланы ташыргъа 1200 энчи такси чыгъады.

Аны бла бирча, бизде жашау юйле аз ишленгенлери, общежитле болмагъанлары себепли жаш юйюрлю адамла ишден кетип къаладыла. Биз кесибизни ахчабыз бла жаш юйюрлеге деп 90-фатарлы общежитни смета документациясын жарашдырып. «Къабмалкъпроектъурулуш» биригиуге берген эдик. Ол озгъан жылда 100 минг сомну хайырланыргъа керек эди. Алай бюгюннге дери да Профсоюз орамда бизге берген жерлеринде къурулуш башланмагъанды.

Башда айтханыбызча, адамларыбыз аздан аз бола барады. 60 троллейбусда ишлерге эм алагъа ремонт этген службагъа бусагъатда 115 адам керекди, дегенди сёзюню ахырында жолдаш Хачетлов.

М. НЕПЕЕВ,
бизни энчи корр.

АРМЕНИЯ ССР. Италиячы врачла жер тепген зонада къыйынлыкъ кёрген эрменли халкъгъа медицина болушлукъ бериулерин тохтатмайдыла. Спитакда италиячы къурулушчула ишлеген юйледен биринде поликлиника орналгъанды. Апеннин жарым айырыкамдан келген италиячы врачла эрменли врачла бла бирге ишлейдиле. Жуукъ заманда италиячы къурулушчула мында больницаны юйюн хайырланыргъа берликдиле.

СУРАТДА: италиячыла больницаны къурулушун ишлеген кезиуде.

Суратны М. Шахбазян алгъанды. ТАССны сурат хроникасы.

КЁЛ САЛЫНСА, ИШ

ХАЙЫРЛЫ БОЛАДЫ

Озгъан жылны ал юч кварталыны итогларына кёре Совет районну «Чирик кёл» колхозу малчылыкъны продуктларын чыгъарыуда бла аланы къыралгъа сатыуда районда биринчи жерни алгъанды эм КПСС-ни Совет район комитетини, райисполкомну, эл мюлкде ишлегенлени профсоюзуну бла ВЛКСМ-ни райкомларыны кёчюучю Къызыл байракъларыбла саугъаланнганды. Бабугентчи малчыла жылны ахыр кварталында да иги ишлегендиле. Ала жыллыкъ итоглагъа кёре да районда биринчи болуп, байракъны сыйыртмай къалырла дерчады. Жылны итоглары уа игидиле. Сёз ючюн, колхоз къыралгъа эт сатыуда озгъан жылны планын 104 процентге толтургъанды не да пландан тышында Туугъан журтха 70 центнерден артыкъ эт сатханды.

— Ол чекге жетер ючюн тууарчы къошлада урунганла, малла семиртиуде ишлегенле барысы да бек къаты кюрешгендиле, — дегенди бизни бла ушагъында колхозну председатели Тогъузаев Хаят. — Болса да подряд амал бла ишлеген Чочуев Акону юйюрюню ахшы жетишимлерини юсюнден энчи айтырчады. Ол кесини жашлары Эльдар эм Мухарбий бла бирге дайым да 150 тууарны багъады. Былтыр тууарланы хар бири 400-ден артыкъ килограмм тартханды эм бек семизлеге саналып сатылгъандыла. Бу юйледе да ала 150 тууаргъа терк семиртиу амал бла багъа турадыла. Акону малла семиртген юйюр фермасында иш тап къуралгъанына хайырындан сутка сайын хар тууарны ауурлугъуна 600 — 700 грамм къошулады. Арт жыллагъа дери мал семиртиуде ол чеклеге Бабугентде киши да жеталмагъанды. Ол районда да бек иги кёрюмлюледен бириди. Ако бла аны жашлары мал ашланы да ааулу жюрютедиле, ишни бютюн да тап къурап эм хайырлы этер ючюн билимлерин, заманларын да аямай кюрешедиле. Малчылыкъ жаны бла алгъанда уа ала иеписи бла да билимли адамладыла. Малгъа къалай багъаргъа кереклисине аладан кёп затха юйренирге боллукъду.

Председателни айтханына кёре иги ишлеген тууарчыла колхозда аладан сора да кёпдюле. Юлгюге Чофанов Кёкёёню алыргъа боллукъду. Ол уста малчы болгъанындан сора да хунерли къурауучуду. Ол башчылыкъ этген тууарны къошда къаалы амалтыы жылны ичинде бир мал да къоямагъанды. Къошда уа 270 мал барды. Кёкёёнюв эм аны иеттеплери, Согаев Къайсын бла Шабатуюв Магомет маллагъа хар замында да ашларын-сууларын тапдырып, тюплерин тазалай тутадыла. Иш жетишимлери да аман тюйюлдюде. Орта эсеп бла алгъанда Кёкёёнюв башчылыкъ этген къошда сутка сайын хар малны ауурлугъуна 400 — 450 грамм къошулады. Ол бла да белгиленгенинден

Швейцарияла тауда уллу кёллюлюк не бла бошалгъанын бек иги биледиле. Аны себепли Швейцарияны альпийский клубу таулада къыйынлыкъгъа тюшген адамланы къутхарыуда кёп тюрлю мадарла этедиле.

СУРАТДА: адамланы къутхарыуда вертолётну хайырланыу.

Актриса болургъа сюеди

Филиппинлени президенти Корасон Акинону къызы Кристина Бернадет Акино киноактриса болургъа сюеди.

«Филиппин стар» газетге берген интервьюсунда 18-жыллыкъ Кристина Бернадет Акино, анасындан кинода ойнаргъа эркинлик алыр ючюн уч жыл тилерге тюшгенин айтханды. Корасон Акино къызыны тилегин толтургъанды, алай ол андан жалан да университетде окъуусун къоймазын излегенди.

Сейирлик адамла

XX ёмюрню «дорбун адамлары»

халкъла аралы жашау

СЁЛЕШИУЛЕ АНДАН АРЫ БАРДЫРЫЛЫРГЪА КЕРЕКДИЛЕ

КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары, СССР-ни Баш Советини Председатели М. С. Горбачевну Литва ССР-ге барыуу асламлы информацияны тыш къыраллы органларыны баш темаларындан бири болгъанлы обозревателле Литваны жеринде ахыр он жылланы ичинде совет халкъны битеу жашауына жангыдан оюмлу къарауну терен процесслери барадыла, деген акъылгъа келедиле. Газетле М. С. Горбачевну Литвада сёлешиуюн басмалайдыла, СССР-ни Союзун сакъларгъа кереклисини юсюнден ол келтирген шартланы бередиле. Тыш къыраллы басма Литва ССР-де дискуссияланы итогларына бир кибик багъа бермейди.

ЛОНДОН. М. С. Горбачевну жолоучулугъу жетишимли болгъанды, нек дегенде, ол «жалынчакъсызлыкъны юсюнден вопросну литвачыла сюзерге хазыр болгъанларын кёргюзтеди деген оюмну айтады. «Санди таймс» газет. СССР-ден айырылса, прибалтикалы республика тюберик проблемалагъа анализ эте, газет былай жазады: «Къышны бу суукъ кюнюнде юч миллион адам жашагъан республика Совет Союздан толусунлай айырылып къалса, къалай жашарыгъын эсинге келтирсенг, суукъсурагъан этесе».

ВАШИНГТОН. «М. С. Горбачевну баш мураты Литваны жалынчакъсызлыкъгъа барыууну атламларын азайтыу болгъан миссиясы жетишимли бошалгъанын бла бошалмагъаныны жалан да келир айлада билирге боллукъду.»—деп жазады «Нью-Йорк таймсны» Москвада корреспонденти.

«Итогла ачыкъ болмагъанына да къарамай, Горбачевну Литвада этген ишлери ол Кремлде деменгили политика потенциалы эм СССР-ни келир заманын ачыкъ кёрген уллу къуллукъчу болгъанына шагъатлыкъ этедиле»,— деп айтылады «Вашингтон пост» газетни редакциялы статьясында.

ПАРИЖ. М. С. Горбачев Литвада болууну ахыр кезиуюне дери ушакъ нёгерлерин кесини тезислерини тюзлюгюне ийнандырыр ючюн битеу къолундан келгенни этгенди,— дейди «Антенн— 2» телепрограмманы обозревателли. — Ол СССР-ни составында тургъанлай эм ишни жангыча къурау бла байламлы литвачылагъа уллу эркинликле берир жанлы болгъанын билдиргенди.

ТОКИО. Совет Союз кесини миллет проблемаларын кеси тамамларгъа керекликсин черте «Майнити» газет СССР-ни «Литвада чыкъгъан проблемаланы юсюнден ашыгъышлы оноула этмезге» чакъырыгъанды. «СССР-ни Баш Советини Председатели М. С. Горбачев эм совет адамла бир тюрлю къыйынлыкъгъа да къарамай, экн жанлы сёлешиулени андан ары бардырыр эм политика амал бла ийнандырыр ючюн ючюн салыуларын азайтмазларын сюе эдик»,— деп жазады «Асахи» газет.

(ТАСС).

ПРОБЛЕМАЛА КЪАЛГЪАНДЫЛА

Пекинде аскер болум кетерилгенден сора

Къытайны ара шахарыны орамларында танкла, автомат атылгъан тауушла, машина жоллада автомобиллени къармау, жабылгъан тюкенле, ресторанла, кафеле, бир-бир тыш къыраллы представительстволаны гузаба этип къачханлары — алыкъа адамланы эслеринден кетмеген ол затла историягъа киргендиле. 10-чу январда Пекинде былтыр 20-чы майда кийиргенни аскер болум кетерилгенини юсюнден властла кеслери билдиргендиле.

Алайды да, Пекинде аскер болум кетерилгенди. Къытайлы правительство ол магъаналы мадарны этерден иги кесек алгъа ара шахарда халны ишлеге баргъанлыны шартлары эслене башлагъандыла: сауутланнган аскер патрульла орамлада энди азыракъ тюбейдиле, автоматлары бла солдатла шахарны арасында жол айырылгъан жерден кетгендиле, Чананьцзе деген ара проспектде июнда кюйген автобусланы, троллейбусланы, жюк ташыучу машиналаны, джипленн, бронетранспортёрланы отларындан эрип тешик болгъан асфальтда жанны жамауда кёрюнедиле. Къыралны историясында эн кёрюнюп турады, Демонстрантла политика реформаны терклендириуню, демократияны айнытыуну, коррупциягъа къажау кюреш бардырыуну, партия эм къырал аппаратда терс ишлени тохтатыуну излегендиле. Андан сора уа бир къауум къырал башчыланы кетерирге деген чакъырыула этилгендиле. Ишни алай баргъаны къыралда болумну буза эди эм да бек уллу къуллукъчуланы араларында да къаты чюйреклиле болгъанларына шагъатлыкъ этгенди. Ол а КъКП-ны АК-сыны ол замандагъы Генеральный секретары Чжао Цзыяны Политбюрону кёбюсю тутхан ыздан бир жанына тайшыыуну хатасындан болгъанды. Ма ол замында «низамсызлыкъ», «контрреволюция къозгъалыугъа» айланнганды, деп билдирилгенди эм да аны ёчюлтюр ючюн аскер болум кийнирилгенди, аскерчиле уа от ачхандыла.

Чжао Цзыян партияда бирликни чачханы, контрреволюция къозгъалыуну къурагъанлагъа жакъ басханы ючюн къуллугъундан кетерилгенди. Аны бла бирге уллу къуллукъчуланы бир къауум да кетгенди. Студентлени къозгъалыулары эм ишсизлени Уэмни салынганды. Ол КъКП-ны Генеральный секретарына айырылгъанды. Къаллай бир заран тюшюрюлгени да саналгъанды. Бусагъатда уа аскер болум да кетерилгенди.

Ол, КъКП-ны АК-сыны органы «Жэньминь жибао» газет жазгъаныча, хар зат да «тап болгъанды» деген магъананы тутмайды. «Социализмни мамыр жол бла тюрлендирирге» итинненг «халкъла аралы реакция кючле», дагъыда къыралны ичинде буржуй либерализация жанлы болгъан бир къауум адам, газет оюм этгенинге кёре, июнда хорлатханлагъа да башчылыкъ этип, кюрешни жангыдан башларгъа деген муратларын кюймагъандыла. Аны себепли Къытайда санлыкъ керекди.

Тыш къыраллада Къытайда болгъан ишлеге къаратгъанла КъХР-ни башчылары тынгысыз болурча сылтаула бардыла деп, алай белгилейдиле. Къыралны экономика болуму кыйынлай кыалады. Экономиканы тап халгъа келтире барыуда, деп ачыкъ жазады Къытайны басмасы, кёп проблемала тамамланмайдыла — халкъ аслам сургъан товарла къурун барлени къаугъалары тохтамайды.

Къытайда бола тургъан ишле Восток Европада тюрленнюле бла байламлы болгъанларына эс бурмай жарамаз. Къытай башха къыралланы ич ишлерине къатышмайды деп, къытайлы башчыла бир кере айтып кюймагъандыла. Алай Восток Европада тюрленнулени юсюнден материалла бек аз болгъанларына кёре, къытайлы башчыла Восток Европаны иетлери Къытайны жеринде «чирчик» этселе сюймейдиле.

Аны бла байламлы къытайлы башчыла халны тап этиуге, миллетни бирлигине нек чакъыргъанларын, аны алай къаты нек излегенлерин англыларгъа боллукъду. «Жэньминь жибао» газет ал статьясында «хал тап этилмей бир зат да боллукъ тюйюлдю, бек башы — халны тап этиуду, — деп чертеди, — халны тап болууун эм бирликни тюз да кесинги жашауунгуча сакъларгъа керекди». Обществода иги кесек тирилген иет-политика иш да биргиулюкге, халны тап этиуге бурулуплу.

Аскер болум кетерилгенди. Къытай къыйын экономика проблемаларны тамамлайды деп къаугъалары тохтамайдыла.

Председателни айтханына кёре иги ишлеген туварчы колхозда аладан сора да кёпдюле. Юлгюе Чефанов Кёккёзню алырга боллукъду. Ол уста малчы болгъанындан сора да хунерли къурагъан. Ол башчылыкъ этген туварчы къошда къарап амалтын жылны ичинде бир мал да къорамагъанды. Къошда уа 270 мал барды. Кёккёз эм аны нёгерлери, Согаев Къайсын бла Шабатуков Магомет маллагъа хар заманда да ашларын-суулары тапдырып, тюплерин тазалай тутадыла. Ищ жетишимлери да аман тюйюлдюле. Орта эсеп бла алгъанда Кёккёз башчылыкъ этген къошда сутка сайын хар малны аууплугъына 400 — 450 грамм къошулады. Ол планда белгиленгенинден бир кесек артыкъды. Кёккёзню айтханына кёре, аланы ишлерине мирзеу мал ашла жетишмегенлери бир кесек чырмау болады.

Заникоев Къурманбий башчылыкъ этген туварчы къошну малчылары — къош таматаны жашы Якуб бла Бинёгеров Мусабий да, аланы боюнларына салынган ишни айнысыз тамамлар ючюн къолларындан келгенни аямайдыла. Ала къарагъан 150 туварны халлары да игидиле баргъанын, ол а продукция алыуну кёбейтирге чырмаулукъ этгенин айтыргъа керекди. Мюлк ол болумдан кеси ючю бла къутулургъа кюрешеди: мал ашланы жарашдырып хайырлана башлагъанды. Мал ашла жарашдырыучу цехде ишлеген Гасиев Исхакъ бу жууаплы ишни аягъы юсюне салыр ючюн къолундан келгенни аямайды. Алайды да, бабугентчиле мал къышлатыуну къуралыулу бардырыр эм продукция чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда планларын жетишимли толтурур ючюн бар онгланы хайырланадыла. Борчла уа уллудула. Жылны ичинде къыралгъа 7150 центнер сют, 2090 центнер эт сатаргъа керекди. Шёндю колхоз, былтырны биринчи айы бла тенглешдиргенде, къыралгъа кюн сайын сют сатыуну 200 — 250 килограммгъа кёбейтгенни, туварчы къошлада ишни барыу халын эсге алсакъ, ала ол чеклеге жетериклерине не аз да ишекли тюйюлбюз.

А. КУЧИНАЕВ.

Фермаланы арасында уа урущну эм урунууну ветераны, коммунист Кара Гидаев башчылыкъ этген коллектив алчы болгъанды. Ол фермада былтыр хар ийнекге тергенде орта эсеп бла 2840 килограмм сют саугъланды. Районда окъуна ол чеге жеткен фермаланы бир-эки деп санаргъа боллукъду. Ферманы алчы ийнек сауучучуларыны жетишимлери уа бютюн да игидиле. Сёз ючюн, Лелюкаев Ибрагим кеси къарагъан ийнеклени хар бириндн былтыр 3723 килограмм сют саугъанды. Гызыев Хасан, Гызыев Башир эм Жангоразов Ибрагим да андан кёп артха къалмагъандыла.

Гидаев Караны айтханына кёре кёп эм учуз сют ючюн юреш артыкъ да тау жайлыкъылада къуралыулу баргъанды: ол кезиуде фермада сутка сайын хар ийнекден алыннган сют 13—14 килограммгъа дери жетип тургъанды. Ферма къышлыкъгъа келип тохтагъандан сора да ол юреш селеймегенди.

Заникоев Лабадин башчылыкъ этген экинчи номерли ферманы ийнек сауучуларыда сют чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда озгъан жылны планларын жетишимли тамамлагъандыла. Битеу алып айтханда, фермада хар ийнекге тергенде былтыр 2650 килограмм сют

Чегем районну «Чегем» колхозуну жылкычыларыны юсюнден мюлкде кёп махтау сёз айтылады. Атлагъа уллу сюймекликлери болгъан адамла (суратда) Ауэс Кяров, Саим Борсов, Шагир Алакаев, Руслан Маноев къарайдыла.

Суратны В. Шомахов алгъанды.

ХАУА ЭМ БИТИМЛЕ

Январны биринчи онюнлюгюнде кюиле суучукъ болгъан эселе да, ачыкъ эдиле. Бир-бир кюнледе кюндюз жылылыкъ 2—4 градусха, ёзен районлада уа 7 градусха дери окъуна кётюрюлюп тургъанды. Кечеле уа суучукъ болгъандыла: 5-чи эм 6-чы январны кечелериде уа суучукъ 22 градусха дери тюшгенди. Орта эсеп бла алгъанда уа онюнлюкде хауаны температурасы —4, —5 градус болгъанды. Ол мардадан бир градусха тёбенди.

Онюнлюкню ичинде тау этеклериде 10—15 сантиметр, ёзен районлада уа 5 сантиметр чакълы бир къар тюшгенди. Къар кюзлюкленни юшюмей турууларына иги себеплик этеди. Топуракъны кюзлюклени тамырлары болгъан теренлигинде температурасы —1, —4 градусдан суучукъ болмагъанды. Жемиш эм жюзюм тереклени тамырлары болгъан къатда—40 сантиметр теренликде уа топуракъ бузламагъанды.

Алайды да, январь айны биринчи онюнлюгюнде хауа битимлеге иги болгъанды, кюзлюкледе юшюген не чириген деген зат эсленмегенди.

В. ОРЛОВА,
инженер - агрометеоролог.

Былтыр 20-чы майда кийирилген аскер болум кетерилгенни ю с ю н д е н властла кеслери билдиргендиле.

Алайды да, Пекинде аскер болум кетерилгенди. Къытайлы правительство ол магъаналы мадарны этерден иги кесек алгъа ара ш а х а р д а х а л ны и г и лене баргъаныны шартлары эслене башлагъаидыла: сауутланнган аскер патрулла орамлада энди азыракъ тюбейдиле, автоматлары бла солдатла шахарны арасында жол айырылгъан жерден кетгендиле. Чананьцзе деген ара проспектде июнда кюйген автобусланы, троллейбусланы, жюк ташыучу машиналаны, джиплени, бронетранспортёрланы отларындан эрип тешик болгъан асфальтда жангы жамаула кёрюнедиле. Къыралны историясында энчи жер аллыкъ ол бушуулу июнлени жалан да аскер машиналаны гусеницалары бузгъан жоллада автомобиль чархланы къаты тауып этгенлери эсге тюшюрлюкдю.

Пекинде эм къыралны башха шахарларында былтыр жаз башында, жайда болгъан битеулю къозгъалыуланы сылтаулары кёп тюрлю болгъанлары бусагъатда ачыкъ

«Юй бийчелени проблемаларын» тамамлауну къолгъа алгъан 133 япониу кампания бла 20 жамауат организация кёп болмай энчи совет къурагъандыла.

ВАШИНГТОН

Анда кёргюзтюлген экспонатла АБШ-ны ич рыногуна тюшмеселе не да быйыл жаз башында не да жай сатыргъа хазырланылмасала, бу кюнледе Лас-Вегасда (Невада штат) бардырылгъан кёрмючге «келир заманнга эшик» деп айтыргъа боллукъ эди. Мында кеслерини продукцияларын АБШ-ны калькуляторладан энчи микрофаксимильный системалагъа эм башха затлагъа дери — потребитель товарла чыгъаргъан 1400 электрон компаниясы кёргюзтгенди.

Электроника жаны бла америкалы экспертлени оюмларына кёре, бек хайырлыгъа шёндю электрон китапла, сёзлюкде эм справочникле чыгъарыу бла юреш ген фирмала саналадыла. Быйыл, сёз ючюн, АБШ-ны рынокларына «Рэндом хауз» энциклопедияны электрон «Изданиясы» чыгъарыкъды, анда 20 минг статья эм 1,5 миллион сёз барды. Китапны ауурлугъу жалан да 300 граммды, уллулугъу уа — илму калькулятор тенглиди.

Экспозицияда калькулятор тенгли экранда сёзлени кёргюзтген кёп электрон китапла эм сёзлюкле кёргюзтюлгендиле.

КЪЫСХА ХАПАРЛА

ТОКИО

Алгъын айырыула аллы кампанияны баш амаллырындан бири мегафон болгъан эсе, бусагъатда видеотехника хайырланылады. Мегафонну болушлугъу бла депутатлагъа кандидатла не да ала жанлы болгъанла ол не да бу политика къуллукъчуну юсюнден хапар айтып болгъандыла. Бусагъатда уа парламентни келечилерини палатасына айырыуланы аллында видеокассетала хайырланыладыла. Ала кандидатланы сёлешиулерин, аланы ишлерини эм харкюнлюк жашауларыны юсюнден бир къауум затланы кёргюзтедиле.

Айырыула аллы кампанияны бардырыуну къурау бла юрешген «АСК» фирма энди боллукъ битеулю айырыулада къуллукъчуланы юсюнден видеокассетала чыгъарыугъа кёп заказла алгъандыла. Аланы чыгъарыугъа кинорежиссёрла, реклама жаны бла специалистле къатышадыла.

* * *

Эртден азыкъ, юй тизгинни жыйыу эм хар кюн сайын этерге керекли кёп башха ишлени эсинге тюшюрюу, не айтыр кереклиси барды, юй бийчени не чуучакъ эртденлигин да мутхуз этерге боллукъду. Уяныган заманда битеу ол затла ючюн ол къайгъы этмей, келе тургъан кюнюн толусунлай кесини сабийлерин юйретиуге бла ёз ишине жораласа, ол заманда иш башхады. Алай бюгюн ол кёп тиширыула кюсеген зат эсе да, японлу инженерлени оюмларына кёре, аны жашауда бардырыргъа кёп къалмагъанды.

Башха сейирлик жангы затланы араларында — зынгырдагъанлай окъуна ишлей тургъан радиоприёмникленни не да магнитофонланы тауушларын кеси алларына тынчыракъ этген телефонла, абонентни атын эшитгенлей, ауазындан танып керекли номерни айтхан телефонла. Шахматланы сюйгенлеге компьютер шахмат къанга кёргюзтюледи, биргенниге ойнагъан адам тапсыз не да «акъылсыз» жюрюсе, ол аны хунерлигини юсюнден кесини битеу оюмун айтады.

ПАНАМА

АБШ-ны сауутланнган кючлери кёп болмай къыралгъа киргенлериде этген аманлыкъчы ишлерини жангы шартлары Панаманы жамауатына белгили болгъандыла. Америкалы интервенцияны биринчи сагъатларында республиканы ара шахарында битеу музейле тоналгъан эдиле.

Культураны миллет музейинден урланнган затланы арасында бек багъалы реликвияла, ол санда Панама республиканы биринчи байрагъы да бардыла. Бек уллу антропологиялы музейни коллекциясына да уллу хата тюшгенди.

АБШ-ны Панамагъа сауутланнган кюч бла кирген юг аскер округуну командованиясы, музейлени администрацияларыны урланнган затланы артха къайтарыгъыз деген излемлерине къужур жууап этгенди. Ол культну бек кёп чиреклерин, алтындан эм башха багъалы металладан ишленнген затланы, скульптураланы, суратланы эм бурунгулу мебельни къайтара, бир ненча онла бла миллион доллар багъасы битеу бу затла... Панаманы миллет къоруулауну алгъынгы баш командующиси генерал Норьеганы резиденциясындан алыннган эдиле, дегендиле.

ЛОНДОН

Англияны ара шахарында жашагъан Мартин Ритчини насыбы тутханды: кюнлени биринде кёп ёнючлери болгъан 23-жыллыкъ жаш билмей тургъанлай миллионер болгъанды. Лондону фонд биржасыны къатында багъасы беш миллион фунт стерлинг болгъан къагъытланы чулгъамын тапханды.

Болса да Ритчиге битеу адамланы эсин ол угъай, андан сора ол этген ишле бургъандыла. Олсагъат окъуна миллионер, бир зат да болмагъанча биржагъа барып битеу къагъытланы сейир-тамашагъа къалгъан кассирлеге къайтаргъанды.

«Аланы жашырыу мени акъылымда да жокъ эди. Мен мурат этеннге кёре, мени ниетим таза эди», — дегенди ол репортёрлагъа.

Миллионер болуп жалан да сагъат жарымы тургъан Мартин Ритчи а. ара шахарны север районунда кесини гитче фатарчыгъына «Роу энд питмэн» компаниядан саугъагъа алгъан шампан шешаны ичерге кетген эди.

(ТАСС).

Филиппинлени президенти Корасон Акинону кызы Кристина Бенигдет Акино киноактриса болургъа сюеди.

«Филиппин стар» газетге берген интервьюсунда 18-жыллыкъ Кристина Бенигдет Акино, анасындан кийнда ёнаргъа эркинлик алыр ючюн ич жыл тилерге тюшгенни айтханды. Корасон Акино кызыны тилеги толтурулгъанды, аны ол андан жалгъа да университетде окъууун къоймазын излегенди.

Сейирлик адамла

XX ёмюрню «дорбун адамлары»

— «Мен дорбунда жашаргъа хар заманда да мурат этип тургъанма, — дейди тюрлю-тюрлю жумушланы этиучю малайзиялы 39-жыллыкъ ишчи Мохамад Хави Мохамад. — Ахырында муну тапхынчы бла халада да тохташыргъа кюрешгенме.

Келантан штатда жашагъан адам дорбунну амалсыздан жашар жери болмай сайламагъаны баямды. Аны алайдан узакъ болмай элде юйю барды, анда школгъа жюрюген эки жашы жашайдыла. Мохамадны юйюрюню къалгъанлары аны бла бирге дорбунда турадыла.

Малайзиячы аллай жашаучу нек сайлагъан болур? Кеси аллына жашаргъа не да табигъатны сюймекликденми. Дорбунну тёгерегги къаты бегитилипди. Дорбунгка кирген жерде быллай сёзле жазылыпдыла: «Муслиман динден болмагъанла, дорбунда жашагъанлагъа бир уллу ишлери жокъ эсе, бери кирирге аркын тюйюлдюле!» Алайда къызыл, сары эм къара тюрсюню юч байракъ желде шуудайдыла. «Биринчиси дорбун бош болмагъаныи, экинчиси — анда жашагъанла Малайзияны бек баш оноучусуна кертичиликлерин, ючючюсю — бизни ислам диннге ийнанганлыбызны кёргюзтедиле» — деп ангылатады дорбунну иеси.

Сейирлик «фатарда» жашау болумла, биз сунинганча, алай аман тюйюлдюле. Анда къонакъ отоу, кече жатарча отоу, аш этиучю-ауузланыучу жер да бардыла. Алайда жапла-жангы газ печка турады. Быргъыла бла сув да тартылгъанча кёрюнеди. Анда ремонтха, фатар хакъгъа ахча тёлер керекленси жокъду, ичине не салайым, къалай бла арну этейим деп да къыйналырча тюйюлдю. Дорбунну башында, тюбюнде да тюрлю-тюрлю формалы тытыр ташла салынгыпдыла.

— Мен дорбунда жашагъанымы насыпха санайма, — дейди Мохамад Хави Мохамад. — Бир тюрлю къайгъым жокъду!

Михаил ЦЫГАНОВ.
(ТАСС-ны корр.)
Куала-Лумпур

ОЛ БИЗГЕ АМАНАТЫН КЪОЙГЪАНДЫ

Ол дуниядан ауушханда къыралда ишни жангыча къурау башланыргъа энтда юч жыл бар эди. Хайт деген жыл санында, кефи кефге жетип, иши, акъылы да къайнап чакъгъан кезиюнде ажымлы жоюлду ол. Фахмуну жоругъуна кёре, дунияда толтурур борчун тамамлап, аны бла бирча табигъатны баш фикирин да къабыл этип кетгенди дерге болдукъбуз. Ол кёп ишни тындыралгъанды, жашауну татыуун да сынар ючюн къалмагъанды.

Жашаудан кетгени да — бийик вольтлу шибиляны хатасындан эди. Бир инсан ийнанмазча, хар замандача кеси ойнай, кюле тургъанлай. Елюм бла кесини хапарларында бла повестлеринде да, окъуучу сунмай тургъанлай, кеси да кюлкюню къыздыргъан сагъатында, бушууну, ажымлыкъны сур юфгюргеции урдуруп не къууанчны, не жарыкъны да бетлерин суууна билиую бла элгендириучю эди. Ажалны сыфаты жашауну тоюнда, жазыучуну илхамы бла къуралгъан къудрети, хар нени да билирге талпыныучу сабийни кызыкъларыны эслене эди. Ол сабий жашауну, алай да — былай да этип, не амал бла да сынаргъа кюрешиучю Мусса кеси эди. Алай а Муссаны литература жигитлери ажалны алдаргъа ёч эдиле.

Бюгюнча эсимдеди, бир жол хурметли критиклени комиссиясы жазыучуну чыгъармаларындан къайсын эсе да къара чёпге тюшюрюр ючюн жазылгъан къагытланы сюзгени. Ол заманнга кёре, «къырал къуллукчула» чамланиганларын жашырмай, къызадан къыза бара, фахмулу китапны андан-мындан жулкъа эдиле (да не сейири барды, фахмусуз, магъанасыз китаплагъа уа эс бурулмаучу эди). Алай, насыпха, критикле барыда, бир тилли болуп, фахмулу чыгъармагъа кир къондурмагъан эдиле. Мусса да, къалам къарындашларына ыразылыгъын билдире, «Къумуш ауул» деген китабыны жигити Дауутну эсгергени бла бошагъан эди айтханын. Аны магъанасы — Дауут тёгерегинде багъалы адамларыны кесине сюймекликлерин сынар акъылда ёхчеге ёлген кибик эгтенди...

«Адамны ич дуниясын «тинтип» юрешмез эди ол, нек дегенде, анга кёп заман къорагъандан. Андан эсе инсанны адамлыкъ жаны бла сынаргъа ёч эди, ол да прозасыны зачилигини бир белгиси. Азмы айтыучу эди ол битеу дуниягъа тынгысызлыгъын, адамла бир бирлерин аягъламагъанларына жарсыгъаныи: «Багъалы эр кишиле бла тиширыула. Бир биригизге къагытла ийигиз! Къоюгъуз къайгылыгъызны, бир бирге даулагъызны. Сизни сюйгенлеги сиз да учуз этмегиз, алагъа эс бургъуз. Билигиз, ала сизни ючюн азап чегер-

ол мажюсюлюк ишни, мурдарлыкъны туудургъанны да къара чёпге салады. Жашау кертиликни кёргюзтюрге Мусса кишиден оноу излемегенди, оноуну жангыз да кесини фахмусу этгенди. Аны къаламы сатхыч къалам болмагъанды.

Кёзбау заманны шайтаны, хыйлалары аны жолундан тайдыралмагъандыла, тутуп, келген ызындан терсине буралмагъандыла. Миллетини келген жолун ол къошмай, къоратмай суратлагъанды. Аны тамата къалам жолдашы, къарачайны менме деген жазыучусу Халимат Байрамукова кесини бушуу сёзюнде, Муссаны жазгъанларында озгъан заманнга бла бюгюнгю кюнге багъа бичиуюн эсгере, былай жазгъанды: «Къыйын темаланы ачыкъгъанында, сёз ючюн, уруш, не да эски жашауну кемчиликлерин эсибизге салгъанда да, ол кесини сынауундан алып, жамауатны сынауына тыныучу эди, бир да болмагъан затланы уа келтирип кюрешмез эди»...

Тилчилени даулары жазыучуну жалан да «тапсыз политикасына» тюйюл эди. Къарачайда Муссагъа дери жашауну, жамауат турмушну терен ангылап, аны ачысын, татлысын да аныча суратлагъан чыгъмагъанын билмегенча этгенле да угъай. Аланы дыгаласха къалдыргъан Батча улуну чыгъармалары Къарачайны къууанчын-буш-

ёмюрю бек узун ёмюрден да озуп, бир толу къадарны тутхан аллай къадар эди, аны ёлюмю окъуна бир суратлау дунияны болуму эди, ол, сезсюз да, кесини къадарыны оуирукъчусу эди, жашау болумларыны ол байрагъы эди»...

Жашау жолуну ахырында Мусса миллет культураны айнытыугъа жюреги бла берилип болгъанды. «Башындан» оноу сакъламай, Москвада литература институну кёчюрме бёлюмюне жашланы бла къызланы къауумун жиберир ючюн къолундан келгенни аямагъанды. Ол ишни тындыргъан да этгенди. Не да Умар Алиевни юсюнден китабы уа. Ол аны жазар ючюн уллу тинтиу, излеу ишле бардыргъанды. Аны къояйым да, Домбайны юсюнден альбомну «Планета» китап басмада чыгъарыугъа салгъан кыйыны уа.

Хау, Мусса барындан да алгъа болуучу эди миллет культурада бир жангылыкъ чыкъса — ол а жаш художникни верирсажымы-дейсе, не да Лидия Батчаевагы эстрадагъа биринчи чыгъыуу (дебют), ызы бла Альберт Узденовну концертлерими дейсе. Не да — театры алайыкъ, нечик сакъ эди ол (кеси да пьесала жазгъан) театр искусствону айнытыугъа, нечик юрешиучю эди ол актёрланы ийнакъларгъа. Хар неге да кёз жетдире эди театрда. Бюгюнча эсимдеди, Мусса театрда кезиулю спек-

Елена Эттеева (суратда) «Чародейка» салонда тиширыу парикмахер болуп ишлегенли 25 жылдан артыкъ болады. Ол чачларын ишлетирге келгенлеге не заманда да жарыкъ тюбейди, аланы тилеклерин къолундан келгенича толтургъа кюрешеди. Сынаулу мастер кесини усталыгъына кёп жаш адамны да юйретгенди.

Суратны М. Суанов алгъанды.

БУЛУНГУЧУЛАНЫ ЖАРСЫУЛАРЫ

Арт жыллада бизни республиканы эллилерики жашау болумлары игиден игиге айлана барады. Шахарны бла элни арасында айырмалыкъны кетериуде жангы мадарла этиледиле. Быстыр жугъан машинала, тюрсюнлю телевизорла, мотоциклле эм женгил автомашинала кёп элли юйюрледе болгъанларына энди киши да сейир этмейди.

Алай бир жол мен Чегем районну Булунгу элинде жашагъан танышыма тюбейме. Ол бир къауум кемчиликле жалан да булунгучуланы угъай, битеу да Чегем аузуну узакъ эллеринде жашагъанланы жюреклерин къынагъанларын билдиреди. Артыкъ да Булунгу эм Эл Тюбю деген гитче эдчикде жашагъанла Нальчикде жумушларын этип артха къайтабыз дегенде, автобусла аз жюрюгенлерин эшитеме.

Кёп болмай манга эм нёгерлериме жумуш бла Эл Тюбю элге барыргъа тюшеди. Будунгугъа жюрюген автобус аны ичи бла ётгени себепли экинчи номерли автостанциягъа келебиз. Булунгу элге уа автобус бир кюнге жалан да эки кере барады. Биринчи рейс 13 сагъат 50 минутда, экинчиси уа 17 сагъатда.

Билетлени къолгъа этип, автобусну биринчи рейсин сакълайбыз. Автобус тюз да графикде кёргюзтюлгенича, майданнга келип тохтайды. Чегем ауузында таулу эллеге барлыкъ адамла чабып автобусну къатына жыйыладыла. Бу къадар адам гитче автобусха къалай сыйынырыкъ болурла деп, мен да негерлерим бла аны ичине къутулургъа кюрешеме. Алайда окъуна, тюз да бочкагъа чабакъланы салгъанча, автобус тыкъма тыкъ болады. Жолгъа атланиганлай бир кесек ас табабыз. Алай Шалушканы аягъына жетгенлей дагъыда тогъуз-он адам минедиле. Суукъ кюн шофёр жолла сюелген адамланы олтуртханлыкъгъа, анга не тырман этерге керекли бардыла деп, ары да болурла. Алай автобусланы жюрютюую жорукъларына кёре, 15 километрден узакъ-лыкъгъа пассажирле сюелип барсала, ол жорукъгъа бузукълукъ болгъанын шофёр унутуп къойгъанды. Ол кюн автобусда болгъанлагъа адамны жаны ауурурча эди. «Артха ёт», «Аягъымы басдынг», «Автобусну жаратмай эсенг, такси бла бар», — деген сёзлени да эшитдик.

Тёбен Чегемге жетгенде да хазна адам тюшмеди. Хушто Сырт элден сора бираз солуу алабыз. Энди автобусда бир бирге къысылмай сюелирге онг табылады. Эл Тюбюнде бир къауумла тюшгенден сора иги кесек адамы бла автобус Булунгугъа кетди.

Бизни жарсыуубуз аны бла бошалып къалмады. Артха, Нальчикге, не заманда къайтыргъа боллугъун сорабыз. Булунгугъа баргъан эки автобус да кече анда къаллыкъларын билгенден сора, ол кюн-ююбюзге келалмазлыгъыбызны ангыладыкъ.

Былайда бир затха энчи эс бургъгъа сюебиз. Бир йенча жыл мындан алгъа булунгучуланы тилеклерин эсге алып, пассажир автомюлкню оноучулары ол элге жюрюген автобуслагъа дагъыда бир автобус къошуп, аланы бирин ингирликде артха къантырча этген эдиле. Алай пассажирлени саны кёп болгъанлыкъгъа, ол къошулгъан автобус мюлкге файда келтирмегенди. Ол угъай, бир ишчи кюнде тюшген ахчаны санагъанда, ол шофёрну иш хакъына бла къоратылгъан отлукъгъа жетмегенди. Пассажирле ахча телегенде, билетле алсала, бюгюнлюкде бу жарсыу боллукъ тюйюл эди.

Ол жаны бла бир юлгю келтирирге сюеме. Огъары Малкъарны бла Булунгуну алып къарагъанда, ала шахардан хазна къалмай бирча узакълыкъдадыла. Огъары Малкъаргъа 8 автобус жюрюйдю, ала планларын дайым жетишимли тамамлайдыла. Булунгу элге жюрюген автобусла уа аллай жетишимле болдуралмайдыла. Аны сылтауу, башда айтханыбызча, ангылашныкъылуду. Булунгуда кече къалгъан эки автобусну бири ингирликде Нальчикге къайта турса, бек иги боллукъ эди.

Ол кемчиликлени кетериуге Булунгуну эл Советини эм Нальчикни биринчи номерли пассажир автотранспорт предприятиясыны оноучуларыны кереклисича эс бургъы тийишлидиле.

Б. ЖОЛАБОВ,
СССР-ни Журналистлерини союзуну членн.

ЖАШ ТЁЛЮГЕ—

Кёп болмай Нальчик шахар Советни толтуруучу комитети кесини кезиулю жыйылыуунда жаш тёлюге музыка билим бернуню эм аны юйретну магъанасыны юсюнден вопросха къарагъанды. Ол жыйылыудан сора журналист В. Черкесов шахар Советни толтуруучу комитетини культура бёлюмюню таматасы Л. Л. Жабелова бла ушакъ этгенди.

— Бек алгъа музыка билим берген окъуу юйлени бла школланы ырысхы мурдорларын кючлемей бу уллу ишде муратыбызгъа хазна жеталлыкъ тюйюлбюз. Бусагъатда музыка театра бла къырал филармонияда хар адам къууанырча тюйюлдан билимни тохтамай ёсдюрюр ючюн, сени акъылынга кёре, не зат этилирге керекди?

— Тюзюн айтсам, — дегенди Жабелова, — арт кезиуде, нек эсе да, жаш тёлю музыка билимин ёсдюрюуге хазна эс бурмагъанча кёрюнеди. Классика музыканы уа бютюн да сансыз этеди. Аны себепли бу уллу ишде биз кесибизни борчубузну бек иги ангылайбыз. Жаш тёлю музыканы сюерча, музыка билимни ёсдюрюрча этерге уа бизде битеу онгла бардыла. Юлгюге, республикабызны ара шахарында жарагъан музыка театр, къырал филармония, музыка училище, бир ненча музыка школ бла искусствону школу бардыла.

Ахыр экн жылда бизни шахар Советни толтуруучу

МУЗЫКА БИЛИМ

— Угъай, мени айтханымы тюз алай ангылап къоргъа да жарамайды. Бу ишни юсюнде проблемала бек кёпдюле. Сёз ючюн, культурада ишлегенлени битеулю билим берген школла бла байламлыкъларыны къарыусузлугъу къайгъы этдиргъаны. Культурада некуссткода ишлегенле планларын бир акъылгъа келишип жарашдырмайдыла. Битеулю билим берген школлада музыка кружокларга методика болушлукъ тийишлисича берилмейди, алада дерслени качестволарына да хазна

дю. М. Горький атлы драма театрны кесини юйю болмагъаны да музыка театрны ишине (драмтеатр музыка театрны юйюнде турады) чырмаулукъ салады. Аны бла бирге шахарда тынгылы, заманны талеммне тийишлиликде ишлеиген музыка школ жокъду.

Жашил театрны жангыртыу иш эртеден окъуна къолгъа алынаргъа керек болуп турады. Мындан оза эсе, ол оюлуп кетеркиди.

Школлада, училищеледе билимли, сынаулу специалистлени жетишмегенлерин

УСТАЗНЫ АТЫ АТАЛГЪАНДЫ

Терк районну Урожайное элини орта школу Россей Федерацияда эм башха союз республикалада да белгилиди. Фахмулу устаз-алим Мухамед Хажпагович Барагунов анда отуз жылдан артыкъ ишлегенди. Ол миллет школлада орус тилни окъутууну игилендирир ючюн кёп курешгенди. Сабийлени окъутууда алчы сынаугъа юйренирге бери Москвадан, Нальчикден, Калмыкиядан, Чечен-Ингушетиядан, Дагъыстандан эм кёп башха жерледен келгендиле.

Элли устаз Барагунов 46 иш жазгъанды, аланы санында 4 монография, иги кесек окъуу китап, методика разработкала, программала бардыла. Мухамед Хажпагович шёндю бизни арабызда тюйюлдю, 1988 жылда жашауну 60-жыллыгъында ёлгенди. Алай ол адамланы эслеринде кёпге дери сакъланырыкъды. Устазны атын ёлюмсюз этер муратда ол жашагъан орамгъа аны аты аталгъанды. Ол Урожайное элде къууанчлы иш болгъанды.

В. СЕДОВ.

КЁРМЮЧ БОЛГЪАНДЫ

Къабарты-Малкъарны суратлау искусствода музейни филиалында Италияны Тренто шахарында жашагъан графикле Рено Вольфну, Леа Боттерини, Гвидо Полону суратларыны кёрмючю ачылгъанды. Анда Г. Лорканы назмуларына кёре ишленген суратла, портретле, театр маскала, суратлагъа артыгъырыкъ да бурууалы. Суратлары бир къауумларыны Италияны север жанында жашагъан элли урунгандан жашаулары кёргюзтюледи.

Кёрмючде 150 иш барды. Графикледи бирге жыйыштырылгъан аллай кёрмючлери бизни къыралда биринчи

сынар акъылда ёхчеге елгеи кибик этгенди...

-Адамны ич дуниясын «тинтип» юрешмез эди ол, нек дегенде, анга кёп заман къорагъандан. Андан эсе инсанны адамлыкъ жаны бла сынаргъа ёч эди, ол да прозасыны энчилигини бир белгиси. Азмы айтыучу эди ол битеу дуниягъа тынгысызлыгъын, адамла бир бирлерин ангыламагъанларына жарсыгъанын: «Багъалы эр кишиле бла тиширыула. Бир биригизге къагъытла йиягиз! Къоюгъуз къайгъыларыгъызны, бир бирге даулырыгъызны. Сизни сюйгенлеи сиз да ууса этмегиз, алагъа эс буругъуз. Билигиз, ала сизни ючюн азап чегерден артха турмазлыкъларын»...

Мусса биринчи редакторун сейирсиндирген жалан да тилни шатыкълыгъы, сёзню сёзден айырып, сёз тутушлагъа не къошаргъа, не къоратыргъа амал болмауу тюйюлмю эди! Анда басмаланнган хапарла тынгылы келишиндирилген элберлеге ушай эдиле. Муссаны чыгъармаларында эсленнген баш илишан — ол жазыучулукъну хайт деген амаллары. Тюз да ноталаны окъугъанча окъургъа керекди аны къысха повестлерин бла новелларын — бир шарайыплары жокъду дерчады алайлада.

Жазыучуну чыгъармачылыкъ жыллары къыйын заманлагъа тюшген эдиле. — социальный эм этнопсихология сезимде тюрлениулени эсге алсакъ. Административ, къуллукъчулукъну бек айныгъан, бек уллугъа кетген системасы интеллигенцияны унукъдуругъа ёч заманда, аны халкъны культурасын айнытыуунда къошумчулугъун тюкге санамай, миллетлени ата-бабаладан къалгъан сынауларын хайырланыргъа къоймай, дуния жашаудан бир деп бир ангылаулары болмагъан жарты молланы оноуларына тыянды рып, нени да гунч эте баргъан заман эди ол. Алай Грант Матевосянча, Нодар Думбадзеча, Отар Иоселиани, Фазиль Искандер, Ахмедхан ачыкълагъанда, сёз ючюн, уруш, не да эски жашауну кемчиликлерин эсбизге салгъанда да, ол кесини сынауундан алып, жамауатны сынауына тыяныучу эди, бир да болмагъан затланы уа келтирип кюрешмез эди»...

Тилчилени даулары жазыучуну жалан да «тапсыз политикасына» тюйюл эди. Къарачайда Муссагъа дери жашауну, жамауат турмушну терен ангылап, аны ачысын, татлысын да аныча суратлагъан чыкъмагъанын билмегенча эттенле да угъай. Аланы дыгаласха къалдыргъан Батча улуну чыгъармалары Къарачайны къуучанчын-бушуун да шарт ачыкълагъанлары ол таржюреклени бютюн да къозгъай эди. Алагъа ачыугъамы, огъесе фикиринден, жюрек талпыныуундан къутулалмагъаныны ючюнденми — Мусса пьесаларына, статьяларына да публицистиканы, бюгюннгю кюнню тылпыуун, «юфгюрген» бютюн да тири башлагъан эди. Аны обкомгъа жазгъан справкасы окъуна бош къагъытха угъай, фахмулу жазыучуну аманлыкъчылыкъгъа къажау сюелгенине кёзбаусуз шагъатыча эди.

Фахмулу жазыучуну бек уллу жауу — кулак эди. Кулак десек да, ол литературада бла тарыхыбызда тюбеген кулак угъай, — культураны малтай юйренген, адамлыгъын тас этип, миллетини бетин да жоя билген.

Батча улуну фахмусун 60-чы жылла ачхандыла. Аны жашлыгъы XX съездни жылларына тюшеди, тууган жерине да ол заманда къайтады, ол мында культураны, жамауат турмущну жангыдан жашнауына шагъат болады, фольклор жыйгъанла бла элледе да айланады. Бек хорламлы жыллары эдиле ол жылла Муссаны!

Энди биз, Муссасыз алты жыллыкъ жолну къыдыргъанла, аны эсгере, жангыз да бир асыу ишге тыянабыз, ол а Бела Ахмадулинаны Высоцкийни юсюнден айтханлай, «Жашау жолу толу жол эди, аны къысха китап басмада чыгъарыугъа салгъан къыйыны уа.

Хау, Мусса барындан да алгъа болуучу эди миллет культурада бир жангылыкъ чыкъса — ол а жаш художниклени вернисажымы-дейсе, не да Лидия Батчаеваны эстрадагъа биринчи чыгъыуу (дебют), ызы бла Альберт Узденовну концертлерими дейсе. Не да — театрны алайыкъ, нечик сакъ эди ол (кеси да пьесала жазгъан) театр искусствону айныгъыугъа, нечик юреширгенди ол актёрланы ийнакъларгъа. Хар неге да кёз жетдирге эди театрда. Бюгюнча эсимдеди, Мусса театрда кезнулю спектаклге тийишли декорацияны излеп юрешгени, «Энчи болум» пьесасыны магъанасы тынгылы чыгъар ючюн.

«Совет литература» деп, жыйырма тилде чыкъгъан журналда аны «Хочалай бла Хур-Хур» деген хапары басмаланады. Аны окъуп, дуния бла бир адам Муссагъа письмо жазадыла. Москвадан келген бири — уа — кёп тюрлю шакъы бла машинкада жазылып эди. Ма анда айтылгъан оюмла:

«Бу хапарда халкъны сыфаты ачыкъланады: аны мифологиясы, табигъатыны суратлары, жаууп жууугъан сыфаты, анда маралланы къозлау кезиулери да барды, кюнню, ташны, адам саныча, ауурлукълары, жылылыкълары да. Анда — къанатлы гылыучукъ, ишден талчыкъгъан санланы зызылдаулары да, жукъуну ибилиси — Хур-Хур да. Жашчыкъ да ол Хур-Хур бла чыгъады хорлаялмазлыкъ тутушуна»...

Чыгъармаларында къумушну турмушун дунияны турмушуна тенг эте билген, къарачай миллетни насыпдан бийик ич сырын кёргюзталгъан Мусса Батчаевни аты ёлюмсюздю. Аны иши заманланы саркъыуларында кёзбау сёзге къызгъанч, сабыр да халкъыны биргесине жашарыгъына ишексизме.

Ф. УРУСБИЕВА,
филология илмуланы кандидаты.

БАТЧАЛАНЫ Мусса

СОКЪУРАНМАЙМА

Сен да, мен да кёзлюлебиз...
Алай а
Эки тюрлю къарагъанбыз
жашаугъа.
Сен жап-жашил кенг ёзеннге
тюшгенсе,
Мен чыкъгъанма жютю башлы
таулагъа.
Сени юйюнг тап жердеди.
Ышыкъдад.
Мен тургъан жер боранлыды,
суукъуду.
Этгенме сокъуранмай жашайма:
Мени юйюм жулдузлагъа жууукъду.

НАЗЫМ ХИКМЕТДЕН

Сен жанмасанг, чыракъ болуп,
Мен жанмасам, чыракъ болуп,
Биз жанмасакъ, чыракъ болуп,
Ким жарытыр дунияны?

* * *

Къобуз санны ойнатмаса,
Къобузмуду ол?
Шынкъарт чоюн къайнатмаса,
Неге жанад ол?
Жулдуз кёкню жарытмаса,
Жулдузмуду ол?
Талпындырып арытмаса,
Нек ишленнгенд жол?

Адам саныи арытмаса,
Жулдуз кибик жарытмаса,
Неге жашайд ол?!
Хаман алгъа баралмаса,
Шынкъарт кибик жаналмаса,
Аддмыды ол?!

— Угъай, мени айтханымы тюз алай ангылап къояргъа да жарамайды. Бу ишня юсюнде проблемала бек кёпдюле. Сёз ючюн, культурада ишлегенлени битеулю билим берген школла бла байламлыкъларыны къарыусузлугъу къайгъы этдиргенды. Культурада, искусствода ишлегенле планларын бир акъылгъа келишип жарашдырмайдыла. Битеулю билим берген школлада музыка кружокларгъа методика болушлукъ тийишлисича берилмейди, алада дерслени качестволарына да хазна контроль жокъду. Бир-бир партия, профсоюз организацияла, мюлк органла культура-жарыкъландырыу учреждениланы ишлерине керекли сича магъана бермейдиле.

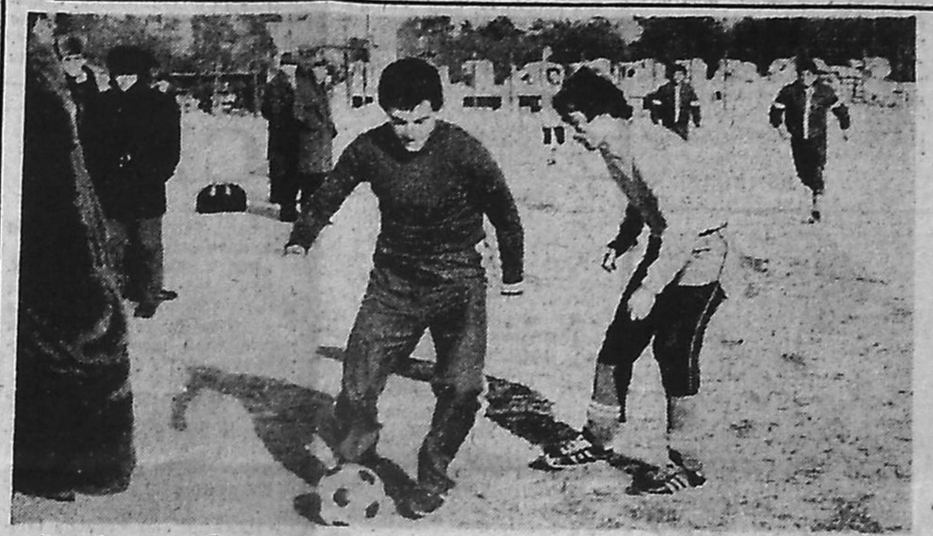
Кертиди, озгъан жыл ара шахарда ючюнчю Битеусоюз фестивальны мурдорунда халкъ чыгъармачылыкъны конкурслары, къараулары бардырылгъандыла. Алай, жарсыугъа, алагъа мюлк оноучуладан хазна адам къатышмагъанды.

— Жаш тёлюню музыкадю. М. Горький атлы драма театрны кесини юйю болмагъаны да музыка театрны ишине (драмтеатр музыка театрны юйюнде турады) чырмаулукъ салады. Аны бла бирге шахарда тынгылы, заманны излемине тийишлиликде ишлеинген музыка школ жокъду.

Жашил театрны жангыртыу иш эртдеден окъуна кюлгъа алыныргъа керек болуп турады. Мындан оза эсе, ол оюлуп кетерикди.

Школлада, училищеледе билимли, сынаулу специалистлени жетишмегенлерни да жаш тёлюге музыкадан билим берируню борчун тамамлауда уллу чырмаулукъ туудурады. Музыка театр, хор коллективле да бек жарсыйдыла специалистле тапмай.

Ма алайды бусатъатда ол вопрос бла байламлы хал. Бек къаты кюрешмесек, артыгъыракъ да партия, совет, мюлк органла тийишлисича болушмасала, музыка искусствону айнытыуда ара шахарыбыз алгъа хазна атлаялдыкъ тюйюлдю.

Республикалы «Спартак» стадионда шабат эм ыйых кюнледе 1-чи, 2-чи группалада ойнагъан футболчуланы тюбешиулери болады. Хасанияны «Жулдуз—1» командасы 1-чи группада бек кючлюледен бирине саналады.

СУРАТДА: (онг жанында экинчи) «Жулдуз—1» команданы капитаны Хажимурат Кужонов.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

17-чи январда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.40 — Сабийлеге «Небывальщина» деген телефильм. 18.20 — «Къобуз согъулады». Эски Черек элни Культура юйю (къабарты тилде). 18.45 — «Ленин в Выборге». Документли фильм. 18.55 — «Сахна». Литература бериу (малкъар тилде). 19.30 — Документли фильм. 19.40 — «Республиканы кюю».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Дубровский». Суратлау телефильм. 2-чи эм 3-чю сериялары. 10.45 — «Жерни сабийлери нени юсюнден жырлайдыла». 11.55 — «Тейри къылыч». (Швейцария). 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — «Циркни аренасында». 16.20 — «Туруханская история». «Дальний Восток» деген документли телефильмле. 16.50 — «Магия» бла тюбешиу. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат (ингилиз тилден дерс бериу бла). 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Прогресс. Информация. Реклама. 19.30 — Мультфильм. 19.50 — «Дубровский». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — Магъаналы ишни юсюнден интервью. 21.40 — «Адам эм закон». Праволу видеоканал. 22.55 — Эстрада программа. 23.15 — «Биз жууаплыбыз». 2-чи бериу. «Палехге жол». 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «НЭП: историяны дерслери». 8.35, 9.35 — Информатиканы эм эсеплеучю техниканы мурдорлары. 9.05, 10.05 — Немец тил. 10.35, 11.35 — Битеулю биология. 10-чу класс. 11.05 — «Тайна затонувшего города». Илму-популярный фильм. 12.05 — «Старый Новый год». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 13.10 — «Неиногих добровольный крест». Документли фильмни премьерасы. 13.30 — «Благочестивая Марта». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 14.40 — «Спасти и сохранить». Фильм-концертни премьерасы. 17.00 — РСФСР-ни телестудиялары. «Расскажу о своем отце». 20.10 — Тынч нечеди болугъуз, сабийчикле! 20.35 — Баскетбол. Р. Корачны кубогу. Эр кишиле. «Босна» (Югославия) — ЦСКА. Югославиядан бериу. 21.00 — Концерт. 21.10 — Документли фильм. 21.30 — «Моя жизнь». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 22.35 — «Музыкалы телеабонемент».

КЁРМЮЧ БОЛГЪАНДЫ

Къабарты-Малкъарны суратлау искусствола музейни филиалында Италияны Треято шахарында жашагъан графикле Рено Вольфну, Лея Боттерини, Гвидо Полону суратларыны кёрмючю ачылгъанды. Анда Г. Лорканы поэмаларына кёре ишлениген суратла, портретле, театр маскала, китап белгиле бардыла. Кёрмючде озгъан эм шёндюгю заманны белгили художниклерине жораланнган суратлагъа артыгъырыкъ да эс бурургъады. Суратланы бир къауумларында Италияны себер шахарында жашагъан элли урунчуланы жашаулары кёргюзтюледи.

Кёрмюче 150 иш барды. Графиклени бирге жыйыштырыгъан аллай кёрмючлери бизни къыралда бириичи кере къуралгъанды. Башха-башха ала алгъыи да кёргюзтюле тургъандыла.

О. БАЛАБИН.

Спорт

Битеусоюз турнирде хорлагъандыла

Бу кюнледе Москвадан къуучанчлы хапар келгенди. Баксанёнок элни 7-чи номерли интернат школуну футболчулары мини-футболдан Битеусоюз турнирде хорлагъандыла. Ор турнирни финалына сабий юйледе эм интернат школлада юйреиген спортчуладан жыйырма тёрт команда къатышханды. Озгъан жылда уа 7-чи номерли интернат школну футболчулары финалгъа къатышхан жыйырма бир команданы ичинде жалан да тогъузунчу жерни алгъан эдиле.

Быйыл финалгъа къатышхан командала тёрт къауумгъа юлешиниген эдиле. Хар къауумгъа алтышар команда киргенди. Алада хорлагъанла алчы жерле ючюн андан ары юрешгендиле. Бизни футболчула Къыргъызстанны командасын — 8:0, Къазахстанны — 5:1, Краснодар крайны — 11:1, Москваны — 2:1, Кемерово областны — 5:1 эсеп бла къытып, финалгъа чыкъгъан эдиле. Финалда уа футболчуларыбыз Ижевскени командасын — 5:1, Быковону — 3:2, Горькийни — 7:2 эсеп бла хорлагъандыла. Бизни жашла битеу да сегиз оюнда къытып чыкъгъандыла. Командаиы санында Алан Валиев (вратарь), Сергей Тхагапсоев, Мухамед Тхазаплижев, Гамлет Качигянц, Мурат Абидоков, Мурат Атабиев (капитан), Владимир Хамурзов, Руслан Хутагов, Альберт Бештоев, Руслан Гергоков ойнагъандыла.

Команданы эришнулеге тренер-преподаватель Руслан Заракушев хазырлагъанды.

К. ХАСАНОВ.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000, Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9-чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну биринчи орунбасары — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаллы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, ишгирги редакция — 2-74-68, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропаганданы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетону бёлюмю — 2-66-76, эл ишлекню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Ч 00317.

КъМАССР-ни Госиздатыны 1905 жылда Революция аты республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 649

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-нн БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

18-чи ЯНВАРЬ Орта кюн, 1990 жыл № 13 (13014). Багъасы 3 кап. Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

РСФСР-нн ХАЛКЪ ДЕПУТАТЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-де 97-чи НОМЕРЛИ ЗОЛЬСК МИЛЛЕТ-ТЕРРИТОРИЯЛЫ АЙЫРЫУ ОКРУГНУ ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯСЫНДА

97-чи номерли Зольск миллет-территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ айырыу комиссиягъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссия РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюу «РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъанды.

Округ айырыу комиссия 97-чи номерли Зольск миллет-территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатлагъа быланы жазгъанды:

1957 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Зольск районну «Ошхамахо» колхозуну ийнек сауууучусу **Бугова Римма Хабасовнаны**, Шардаково эл;

1953 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районну «Къызыл Кавказ» колхозуну трактор-сабанчы бригадасыны таматасы **Гутов Хамидби Хамидовични**, Баксанёнок эл;

1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал университетни ич ауруула жаны бла 2-чи номерли кафедрасыны таматасы **Курданов Хусейн Абукаевични**, Нальчик ш.;

1938 жылда туугъан, КПСС ни члени, «Севкавцветметшахтопроходка» трестни управляющиси **Мизиев Далхат Адраевични**, Тырныауз ш.;

1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал университетни долимерлени химиясыны эм технологиясыны кафедрасыны таматасы **Микитаев Абдуллах Касбулатовични**, Нальчик ш.;

Халкъ депутатланы Нальчик шахар Советини жыйырма биринчи чакъырылыуун халкъ депутатларын айырыула жаны бла шахар айырыу комиссияны кезиулю жыйылыуу болгъанды, «КъМАССР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» Къабарты-Малкъар АССР-ни Законуну 32-чи статьясына тийишлиликде айырыу округлагъа кёре комиссия быланы жазгъанды:

91-чи номерли — **Бондарев Леонид Николаевич**, 1962 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, Нальчикде телемеханика аппаратура заводну инженер - конструкторуду, Нальчик ш.;

92-чи номерли — **Гаврась Александр Федоровичь**, 1944 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, халкъ контрольну Нальчик шахар комитетнни председателида, Нальчик ш.;

93-чю номерли — **Эркенова Фатима Хабижевна**, 1931 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, Нальчикде конди. тер фабриканы директоруду, Нальчик ш.;

94-чю номерли — **Боготов Арсен Мугалиевич**, 1961 жылда туугъанды, партияда болмагъан, «Къабмалкъкоммунэнерго» биригиую Нальчикде коммунальный электросетлерини электромонтёруду, Нальчик ш.;

95-чи номерли — **Богатырев Бетал Ахмедович**, 1927 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, ууччуланы эм чабакъ тутуучуланы Нальчик шахар общественсуну председателида; Нальчик ш.;

96-чы номерли — **Батырбеков Ахмат Магомедович**, 1944 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, КъМАССР-ни прокурорну биринчи заместителида, Нальчик ш.;

97-чи номерли — **Лантушенко Олег Митрофанович**, номерли цехини таматасыды, Нальчик ш.;

107-чи номерли — **Малкаров Ахмат Хусеевич**, 1939 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, республикалы клиника больницаны баш врачыны заместителида, Нальчик ш.;

109-чу номерли — **Тхазаплижев Мурат Тулевич**, 1950 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, халкъ депутатланы Октябрь район Советини исполкомуну председателида, Нальчик ш.;

111-чи номерли — **Бабаева Марина Султановна**, 1954 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, «Нальчикгоршвейтрикотажбыт» биригиую баш инженериди, Нальчик ш.;

111-чи номерли — **Сапог Али Львович**, 1949 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, халкъ депутатланы Октябрь район Советини исполкомуну председателини заместителида, Нальчик ш.;

112-чи номерли — **Ешоров Заур Татлустанович**, 1934 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, «Севкавэлектроприбор» заводну баш инженерида, Нальчик ш.;

113-чю номерли — **Кулиев Валерий Ханафиевич**, 1964 жылда туугъанды, ВЛКСМ-ни членида, КъМАССР-ни МВД-сыны ГАИ-сини инспекторуду, Нальчик ш.;

114-чю номерли — **Кумыков Борис Хабасович**, 1931 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, Нальчикде авторемонт заводну директоруду, Нальчик ш.;

115-чи номерли — **Латыш Борис Андреевич**, 1944 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, КъМАССР-ни военкоматыны политотделини таматасыды, Нальчик ш.;

116-чы номерли — **Машукова Людмила Магометовна**, 1946 жылда туугъанды, халкъ депутатланы Нальчик шахар Советини исполкомуну культура бёлюмюню Ара библиотека системасыны директоруду, Нальчик ш.;

127-чи номерли — **Аникимов Анатолий Васильевич**, 1951 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, Нальчикде кёп вольтлу аппаратура заводну халкъгъа керекли товарланы чыгъаргъан участкасыны жыйышдырыучусудуслесарыды, Нальчик ш.;

128-чи номерли — **Созаев Асхат Алисултанович**, 1934 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, «Къабмалкъпроекткъурулуш» биригиую «Сройдеталь» заводуну директоруду, Нальчик ш.;

130-чу номерли — **Сабанчиев Исмаил Жумаевич**, 1942 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, халкъ депутатланы Октябрь район Советини РОВД-сыны начальнигиди, Нальчик ш.;

133-чю номерли — **Кунижев Мадин Хакяшевич**, 1946 жылда туугъанды, партияда болмагъан, «Къабмалкъкъурулштранс» автоуправленияны ремонт производствосуну начальнигиди, Нальчик ш.;

135-чи номерли — **Геляев Далхат Кумукович**, 1939 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, Туризм эм экскурсияла жаны бла советни председателини заместителиди, Нальчик ш.;

137-чи номерли — **Хацуков Лаврентий Халютович**, 1948 жылда туугъанды, партияда болмагъан, Нальчикде кёп вольтлу аппаратура заводну ишчиеди, Нальчик ш.;

138-чи номерли — **Денисов Михаил Алексеевич**, 1963 жылда туугъанды, ВЛКСМ-ни членида, «Техноприбор» биригиую сынау заводуну фрезеровщигиди, Нальчик ш.;

139-чу номерли — **Ханов Хасанби Билялович**, 1942 жылда туугъанды, КПСС-ни членида, КъМАССР-ни Госкомстатыны начальнигиди, Нальчик ш.

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯЛАДА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылырыгъа ыразылыкъларыны юсюнден депутатлагъа кандидатланы заявленияларында къарап, округ айырыу комиссияла «Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъанды.

Округ айырыу комиссия 97-чи номерли Зольск миллет-территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатлагъа быланы жазгъанды:

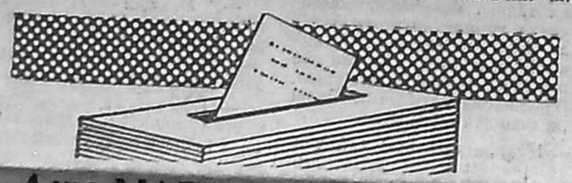
1957 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Зольск районну «Ошхамахо» колхозуну ийнек сауууучусу **Бугова Римма Хабасовнаны**, Шардаково эл;

1953 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Бахсан районну «Къызыл Кавказ» колхозуну трактор-сабанчы бригадасыны таматасы **Гутов Хамидби Хамидовични**, Баксанёнок эл;

1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал университетни ич ауруула жаны бла 2-чи номерли кафедрасыны таматасы **Курданов Хусейн Абукаевични**, Нальчик ш.;

1938 жылда туугъан, КПСС ни члени, «Севкавцветметшахтопроходка» трестни управляющиси **Мизиев Далхат Адраевични**, Тырныауз ш.;

1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал университетни долимерлени химиясыны эм технологиясыны кафедрасыны таматасы **Микитаев Абдуллах Касбулатовични**, Нальчик ш.;

4-чю МАРТ - РСФСР-ни, КъМАССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ ЖЕР ЖЕРЛИ СОВЕТЛЕРИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛАНЫ КЮНЮДЮ

Гетежев Алик Анатольевични, Нальчик ш.;

1956 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъарны къырал музыка театрыны солисткасы-вокалисткасы **Даова Марьям Патовнаны**, Нальчик ш.;

36-чы номерли Ипподром айырыу округдан 1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну государствено-право бёлюмюню заведующиси **Кумыков Борис Хамурзовични**, Нальчик ш.;

1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъагропромкъурул у ш» биригиую 1-чи номерли автотранспорт колоннасыны начальнигы **Мальбахов Абисал Дударовични**, Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Нальчикде 24-чю номерли орта школну директору **Тешев Владимир Иналовични**, Нальчик ш.;

1954 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Эльбрус» ремонт-техника предприятиясы автослесары **Шидаков Уматгери Напитовични**, Нальчик ш.;

90-чы номерли Псыхурей айырыу округдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну

СССР-ни БАШ СОВЕТИН ЧАКЪЫРЫУНУ ЮСЮНДЕН

СССР-ни Баш Советини Президиумуну

УКАЗЫ

СССР-ни Баш Советини Президиуму **бегим этеди:**

Совет Социалист Республикаланы Союзуну Баш Советини ючюнчю сессиясын 1990 жылда 14-чю февральда Москва шахарда чакъырыргъа.

СССР-ни Баш Советини Председатели М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль. 1990 жылда 16-чы января.

ЖАНГЫРТЫУ ИШЛЕ ТАП БАРАДЫЛА

Озгъан жылда Совет районну «Сукан суу» колхозуну эл тийресинде эм терк участкасында ишлеген сабанчылары да аланы алларына салынган жууаплы борчланы жетишимли тамамлар ючюн заманларын, билимлерин да аямай ишлегендиле десек, ётюрюкчю боллукъ тюйюлбюз. Колхозну баш агроному Казиев Мухарбийни айтханына кёре, артыкъ да Мусуков Хусей башчылыкъ этген звенону членлери Маниев Мухарбий, Ксанаев Азрет, Улнаев Хусей эм звено башчыны жашлары Азнор бла Алик бек къаты урунгандыла. Аны хайырындан участкада кюзлюклени хар гектарындан орта эсеп бла 40 центнерден артыкъ мирзеу жыйылгъанды, къыралгъа будай сатыуда план иги кесек артыгъы бла толгъанды. Мирзеулюк нартюхню хар гектарындан а 90 центнер чакълы бир тирлик алынганды, Силослукъ нартюхню, кёк къудоруну тирликлери да иги болгъандыла. Картофну да алай эди.

Былайда огъары жемталачыла терк участкада жерчиликни интенсивный амал бла хайырланнганларын энчи чертирге керекди. Ол амал бла ишлеу ва бир жылны ичинде бир жерден эки толу тирлик жыяргъа болушады. Сёз ючюн, огъары жемталачыла кюзлюклени, кёк къудоруну тирликлерин жыйыш бошагъандан сора ол жерлеге жангыдан силослукъ нартюхню, быхыны эм башха эл мюлк битимлени урлукларын себедиле. Аладан да бай тирлик аладыла. Былтыр кюзлюкледен сора себилген быхыны хар гектарындан 100 центнерден аслам тирлик алгъандыла. Ол халда ёсдюрюлген силослукъ нартюхню хар гектары да 220 центнер тууралгъан кёк мал аш бергенди, соханны хар гектарындан да 100 центнерден аслам тирлик алынгъанды.

Алай бла битеу колхоз къыралгъа жерчиликни продуктларын сатыуда бла мал ашла хазырлауда кесини планларын артыгъы бла толтургъанды. Жалан да силседен окъуна планнга кёре 5000 тонналы орнына 7000 тонна хазырланнган эди.

Тирлик жыйылын бошалгъандан сора да сабанчыла къалгъаны ишлейдиле. Экисине уа ремонт этиле турады.

Ремонтчулагъа шёндю мюлкню бек уста механизаторларындан бири, ахшы иши бла битеу республикагъа аты айтылгъан сабанчы, Ленинни орденини кавалери, СССР-ни ВДНХ-сына кёп кере къатышхан эм аны майдаллары бла саугъаланнган Курманов Унух башчылыкъ этеди. Аны айтханына кёре, готонла, сеялкала, культиваторла эм башха аллай техника эртде окъуна ишге хазыр болгъандыла. Кертиди, аланы хазырлыкъны тизгинине салыр ючюн иги къыйналыргъа тюшгенди: запас керекле жетишмегенлерини хатасындан аланы асламысын ара мастерскойда ишлеп, онг болгъанларын жангыртып тургъандыла. Ремонт ишлеге артыкъ да трактерчула Чочаев Абусалам, Маниев Мустафа, Хубиев Магомет тири къатышхандыла эм къатышадыла. Ала кеслерини трактерларын тынгылы жангыртхайдан сора да башхаларгъа иги болушхандыла. Мастерскойну ишчилери слесарь Болатов Хасан бла темирчи Маммеев Мухарбек да уста кюллу жашла болгъанларын кёргюзтгендиле. Аланы кюллары жетмегенлей бир трактор не да бир машина мастерскойдан чыкъмайды. Башха техниканы уа айтыр кереклиси да жокъду. Болатов Хасан а слесарлыкъ ишни бардыргъандан сора да сварка ишлени да этип тургъанды.

Шофёрла Алтуев Суфьян, Ульбашев Ибрагим, Муртазов Владимир, Улнаев Хажимурат да ремонтха жигер къатышханларын айтыргъа керекди.

Терк участкада ишлеген механизаторла да ремонт ишлени белгиленнген болжалда бошар ючюн кюллан келгенни этедиле. Мюлк оноучулары айтханларына кёре, андан да иги ишлеген Мусуков Хусей башчылыкъ этген звено техниканы графикге кёре жангыртып баралы. Ону кюнлеге дери участкала да культиваторлагъа, готонлагъа, сеялкалагъа ремонт этилип бошалгъандыла, тракторла да кёп къалмай ишге хазыр болгъандыла.

Мюлк оноучула, специалистле да ремонт бла кюрешген аламлагъа ахшы урунуу

4-чю МАРТ – РСФСР-ни, КъМАССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ ЖЕР ЖЕРЛИ СОВЕТЛЕНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛАНЫ КЮНЮДЮ

на тийишлиликде бардырылгъаныи тохташдыргъандыла.

Округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатлагъа быланы жазгъандыла:

9-чу номерли Интернационал айырыу округдан 1947 жылда туугъан, КПСС-ни члени, филологияны бла экономиканы Къабарты-Малкъар илму-налем институтуну битеулю проблемала жаны бла секторуну таматасы **Бгажноков Барасбн Хачимовични,** Нальчик ш.;

1919 жылда туугъан, КПСС-ни члени, урушну эм урунууну ветеранларыны Нальчик шахар Советини председатели **Чеченов Шамиль Шахангериевични,** Нальчик ш.;

10-чу номерли Киров аыйрыу округдан 1964 жылда туугъан, ВЛКСМ-ни члени, ресторанланы бла столовалагъыны директору **Тешев Владимир Иналович,** Нальчик ш.;

1954 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Эльбрус» ремонт-техника предприятияны автослесары **Шидаков Уматгери Напитовични,** Нальчик ш.;

90-чы номерли Псыхурей айырыу округдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Секретары **Кармокова Майя Мухамедовнаны,** Нальчик ш.;

118-чи номерли Герпегеж айырыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Совет райкомуну биринчи секретары **Туменов Мурадин Хадисовични,** Советский пос.;

134-чю номерли Юбилей айырыу округдан 1965 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Нарткъалада производство комбинатны кийим тикген цехини экинчи бригадасыны таматасы **Деунежева Марина Луловнаны,** Нарткъала ш.;

146-чы номерли Эски Лескен айырыу округдан 1943 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Урван районну Киров атлы колхозуну биринчи партия организациясыны секретары **Шарибов Хасанби Люевични,** Эски Лескен эл.

1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну инспектору **Урусова Ранса Хачимовнаны,** Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Нальчик» курортну бальнеофизиотерапевт биригиуюню таматасы **Хакяшева Елена Хангериевнаны,** Нальчик ш.;

1951 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Нальчикде коммунальный-къурулуш техникумну преподаватели **Хочуев Абдуллах Сафаровични,** Нальчик ш.;

26-чы номерли Фрунзе айырыу округдан 1951 жылда туугъан, КПСС-ни члени, аскерде къуллукъ этген **Чистыгашев Семен Павловични,** Нальчик ш.;

31-чи номерли Театр айырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни КГБ-сыны председателини заместители **Мамаев Анатолий Харунович,** Нальчик ш.;

1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъагропромкъурул у ш» биригиую 1-чи номерли автотранспорт колоннасыны начальниги **Мальбахов Абисал Дударовични,** Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Нальчикде 24-чю номерли орта школну директору **Тешев Владимир Иналовични,** Нальчик ш.;

91-чю номерли — **Богатов Арсен Мугалиевич,** 1961 жылда туугъанды, партияда болмагъан, «Къабмалкъкоммунэнерго» биригиую Нальчикде коммунальный электросетлерини электромонтёруду, Нальчик ш.;

95-чи номерли — **Богатырев Бетал Ахмедович,** 1927 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, туугъанды, бакъ тутуучуланы Нальчик шахар общестоуну председателидиле, Нальчик ш.;

96-чы номерли — **Батырбеков Ахмат Магомедович,** 1944 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, КъМАССР-ни прокурорууну биринчи заместителидиле, Нальчик ш.;

97-чи номерли — **Лантушенко Олег Митрофанович,** 1940 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, «Севкавэлектроприбор» заводну къырал приёмка органыны таматасыды, Нальчик ш.;

98-чи номерли — **Гедгагов Заурбек Каральчуевич,** 1966 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, Къабарты-Малкъар агромелиоратив институтну студентидиле, Нальчик ш.;

98-чи номерли — **Калибатов Килишби Адальбиевич,** 1965 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, Къабарты-Малкъар къырал университети студентидиле, Урван район, Лескен эл;

99-чу номерли — **Вологиров Валерий Борисович,** 1963 жылда туугъанды, партияда болмагъан, «Къабмалкъсуумелиорация» биригиую 5-чи номерли ПМК-сыны юй къалаучусуду, Нальчик ш.;

100-чю номерли — **Кабардиков Махти Якубович,** 1934 жылда туугъанды; КПСС-ни членидиле, «Нальчик» сют комбинатны генеральный директоруду, Нальчик ш.;

101-чи номерли — **Бекалдиев Борис Нахупшевич,** 1942 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, «Къабмалкъагропромкъурулуш» биригиую Нальчикде 1-чи номерли автоколоннасыны жолда жюрюую къоркъуусузлугъу жаны бла инженери, Нальчик ш.;

102-чи номерли — **Карахалков Анатолий Ахмедович,** 1939 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, «Севкавэлектроприбор» заводну 2-чи КъМАССР-ни МВД-сыны ГАИ-сини инспекторуду, Нальчик ш.;

114-чю номерли — **Кумыков Борис Хабасович,** 1931 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, Нальчикде автоэмонт заводну директоруду, Нальчик ш.;

115-чи номерли — **Латын Борис Андреевич,** 1944 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, КъМАССР-ни военкоматыны полиотделини таматасыды, Нальчик ш.;

116-чы номерли — **Машукова Людмила Магометовна,** 1946 жылда туугъанды, халкъ депутатланы Нальчик шахар Советини исполкомуну культура бёлюмюню Ара библиотека системасыны директоруду, Нальчик ш.;

118-чи номерли — **Батыров Геннадий Михайлович,** 1940 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, «Къабмалкъпроекткъурулуш» биригиую юйле ишлеучю комбинатыны инженериди, Нальчик ш.;

119-чу номерли — **Лазуткин Николай Алларионович,** 1936 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, Нальчикде электровакуум заводну электромонтажчыгиди, Нальчик ш.;

121-чи номерли — **Мельник Виктор Васильевич,** 1939 жылда туугъанды, партияда болмагъан, Нальчикде 2-чи номерли пассажир автотранспорт предприятияны водителидиле, Нальчик ш.;

122-чи номерли — **Молова Ранса Хаталовна,** 1949 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, «Горянка» фабрикаиы директоруду, Нальчик ш.;

124-чю номерли — **Метова Фатима Аскербиевна,** 1966 жылда туугъанды, ВЛКСМ-ни членидиле, къырал учреждениялада ишлегенлени профсоюзуну обкомуну председателидиле, Нальчик ш.;

125-чи номерли — **Барагунов Владимир Хатизович,** 1939 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, Къабарты-Малкъар къырал филармониясыны директоруду, Нальчик ш.;

135-чи номерли — **Геляев Далхат Кумукович,** 1939 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, Туризм эм экскурсиязла жаны бла советни председателини заместителиди, Нальчик ш.;

137-чи номерли — **Хацуков Лаврентий Халютович,** 1948 жылда туугъанды, партияда болмагъан, Нальчикде кёп волгъу аппаратуна эксплуатируучу ишчисиди, Нальчик ш.;

138-чи номерли — **Денисов Михаил Алексеевич,** 1963 жылда туугъанды, ВЛКСМ-ни членидиле, «Техноприбор» биригиую сынау заводуну фрезеровщигиди, Нальчик ш.;

139-чу номерли — **Хапов Хасанби Биляловичи,** 1942 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, КъМАССР-ни Госстроюну председателиди, Нальчик ш.;

140-чы номерли — **Симонов Константин Борисович,** 1954 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, «Севкавэлектроприбор» заводну парткомуну секретарыды, Нальчик ш.;

141-чи номерли — **Бичиева Зайфира Ибаковна,** 1960 жылда туугъанды, ВЛКСМ-ни членидиле, Нальчикде Горплодоовощторгну кассириди, Нальчик ш., Кенже пос.;

143-чю номерли — **Айбазов Феликс Галимович,** 1941 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, «Къабмалкъпроекткъурулуш» биригиую «Къабмалкъпроект» проект-конструктор-технология институтуну директоруду, Нальчик ш.;

146-чы номерли — **Ульбашев Хусейн Мухажирович,** 1917 жылда туугъанды, партияда болмагъан, Къабарты-Малкъар геологоразведка экспедицияны бёлюмюню таматасыды, Нальчик ш.;

147-чи номерли — **Бакова Фаина Османовна,** 1940 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, къырал учреждениялада ишлегенлени профсоюзуну обкомуну председателиди, Нальчик ш.;

54-чи номерли — **Моттаева Светлана Мустафаевна,** 1940 жылда туугъанды, КПСС-ни членидиле, «Эльбрус» китап басманы тамата редакторуду, Нальчик ш.;

Ф. ШОМАХОВ,
шахар айырыу комиссияны председатели

КъМАССР-ни Баш Советини Президиумунда

«Къабарты - Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла Ара айырыу комиссияны составындан Отарова Роза Ахмадовна эм Ульбашев Мухарбий Магомедович чыкъгъанлары себепли Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиуму быланы айыргъандыла:

Къабарты-Малкъар АССР-ни халкъ депутатларын айырыула жаны бла Ара айырыу комиссияны председателини заместителине КъМКъУну проректору, эл мюлк илмуланы кандидаты, доцент **Чегембаева Маржан Исмановнаны;**

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла Ара айырыу комиссияны составына:

Ахкиева Ирина Ивановна, Къабарты-Малкъар обкомуну идеология бёлюмюню таматасы;

Мамаев Анатолий Харунович, КъМАССР-ни Госстроюну председателини заместители;

Урусова Ранса Хачимовна, Къабарты-Малкъар обкомуну инспектору.

Малчылыкъ—баш ишди

КЁП ХАЙЫР АЛЫР ЮЧЮН

Озгъан жылда бизни совхоз малчылыкъны продуктларын къаралгъа сатыуда планларын намысны толтургъанды, экономикасын кючлендириуде алгъа жангы атлам этгенди. Битеу геренегежчилеча, анга биз да жюрегибизден къууанганбыз. Нек дегенде, анда бизни гитче коллективибизни да барды къыйыны.

Кертиди, биз тюзюнлей эт, сют чыгъарыугъа къатышмайбыз. Болса да ишибиз малчылыкъны айнытыу, андан хайыр алыуну ёсдюрюу бла къаты байламлыды. Аны айтханым фермабыз къунажинле ёсдюрюу жаны бла специализацияланганды. Биз тиши таналаны биржыллыкъларында алабыз эм алагъа тёлю берип башлагъынчы къарайбыз. Андан сора аланы сют-товар фермалагъа ётдюребиз.

Мал иги болур ючюн гитче заманындан окъуна анга зооветеринария илму излегенча тынгылы багъаргъа керекди. Иги къарамай, гитчелей малны [illegible] бир юзсенг, уллу болгъандан сора комбикорма заводха бошлап къойсанг да, андан кёп хайыр алаллыкъ тюйюлсе. Аны ангылай, биз ишибизге сакъ къараргъа кюрешебиз. Экинчи жаны бла уа аллыкъ хайырыбыз ишибизни ахыр кёрюмдюлерине кёре болады. Башхача айтханда, иш хакъыбыз малланы къорачысыз сакълагъаныбыз, аладан нелляй бир привес алгъаныбыз бла къаты байламлыды.

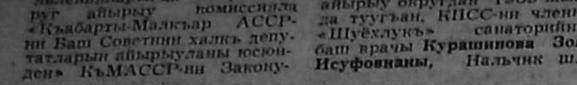
Озгъан жыл фермабызда 300 мал тургъанды. Жайлыкъда Хумаланда болгъанбыз. Мал къышлатыуну уа мюлкню Терк районда жеринде бардырабыз. Къарар амалтын фермабызда мал къорамагъанын, жыллыкъ планда белгиленнгенинден эсе кёп привес алгъаныбызны белгилеп айтыргъа сюеме.

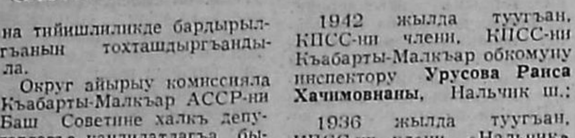
Былайда нёгерлерим Мурадин Биттировну, Сахадин Даутовну, Хаким Бозиевни, Ильяс Созаевни, Алий Гаевни атларын сагъынмай къойсам тюз болмаз эди. Ала жаш адамладыла. Болса да ишлерине сакъдыла, анга уллу жууаплылыкъ бла къарайдыла. Былтыргъы планларыбыны намыслы тамамлагъаныбыз да жашланы бир инетлиликде жигер ишлегенлерини хайырынданды.

Шёндю тёгерекни къышны акъ жабыуу жапханды. Болса да жашла ишлерин зооветеринария жорукъла излегенча бардырадыла, хауа-табигъат болумла аланы абызыратмайдыла. Рационнга кёре малланы ашларын-сууларын тапдырабыз, мулжарларын кезиуден кезиуге адышындырып турабыз.

Къысхасын айтханда, бюгюнлюкде мал къышлатыуну аман бардырмайбыз.

Х. СОЗАЕВ,
Совет районда «Шуёхлукъ» совхозну къысыр тууарлагъа къарагъан фермасыны малчысы.

Алай бла битеу колхоз къыралгъа жерчиликни продуктларын сатыуда бла мал ашла хазырлауда кесини планларын артыгъы бла толтургъанды. Жалан да силосдан окъуна планнга кёре 5000 тоннаны орнына 7000 тонна хазырланнган эди.

Тирлик жыйылын бошалгъандан сора да сабанчыла кюнлерин бош ётдюрмегендиле: ала быйыл жазлыкъ битимле ёсдюрюллюк жерлени мулдах сюргендиле, 200 гектар жерни жарашдырып, анга кюзлюклени урлукъларын сепгендиле. Алайды да, колхозну сабанчылары эртде жаз башындан башлап къар тюшгюнчю дери да техниканы кючюн толу хайырланып тургъандыла. Ол халда ишлеген техника уа бек тозурагъанды. Шёндю уа механизаторланы да, колхозну ара мастерскоюну ишчилерини да бек жууаплы борчлары жаз башы сабан ишле башланнгынчы техниканы аягъы юсюне салыуду, аны ишге толу хазыр этиудю.

Алгъадан жарашдырылгъан графикге кёре трактор-лагъа, жер жарашдыргъанда, урлукъ сепгенде, битимлеге къарагъанда керек боллукъ башха техникагъа 23-чю февралгъа дери толу ремонт этип чыгъаргъа керекди. Ол уллу къуралыулукъну, усталыкъны излеген ишни болжалында эм тынгылы бардырып ючюн кюреш былтыры кюз артындан бери да тохтаусуз барады. Механизаторла былтыр тирликни жыйып бошагъандай окъуна къалгъан эл мюлк ишледе керек болмагъан техниканы кир-кипчикден тазалап, тот этерик жерлерине жау сюртюп, жатма тюплерине жыйгъандыла эм иш селейгенлей тракторлагъа, сеялкалагъа, культиваторлагъа, готонлагъа эм башха агрегатлагъа бла механизмлеге ремонт этип башлагъандыла.

Битеу алып айтханда огъары жемталачыла 20-дан артыкъ трактору, 6 комбайны, 50-ден аслам автомашинары, кёп санда готонланы, сеялкаланы, культиваторланы, иги кесек башха техниканы жангыртыргъа керек эдиле. 8 гусеницалы трактордан экисинден къалгъаны ишге хазырдыла. Экисине да ремонт этиле турады. Ала да бу айны ахырына хазырлыкъны тизгинине салыныр-рыкъдыла. Чархлы тракторланы 15-си да иш юсюндедиле, керек болса алагъа терк окъуна женгил ремонт этиледи. Къысха айтханда, трактор парк жаз башы сабан ишлеге хазырды дерге болукъду. Жюк ташыгъан автомашиналаны да экисинден

Шофёрла Алтуев Суфьян, Ульбашев Ибратин, Мутаев Владимир, Уначев Хажимурат да ремонтха жигер къатышхыларын айтыргъа керекди.

Терк участкада ишлеген механизаторла да ремонт ишлени белгиленнген болжалда бошар ючюн къолдан келгенни этедиле. Мюлк оноучула, специалистле да ремонт бла кюрешген адамлагъа ахшы урунуу эм солуу болумла къурар ючюн къолларындан келгенни аямайдыла. Мюлкню ара мастерскою эл тийресинде эсе да механизаторлагъа эм мастерскойну ишчилеринде тюшде жылы азыкъ беридиле. Мастерской жылыды. Ремонтчула инструментле, керекли станокла бла иги жалчытылгъандыла. Къоркъуусулукъну техникасы къаты сакъланады. Мюлкню баш инженери Османов Магомет, колхозну председатели Маммеев Харун да ремонт ишле къалай баргъанларына кюн сайын кёз-къулакъ болгъанлай турадыла, механизаторлагъа хар не жаны бла да болушлукъ этедиле.

— Биз ремонт ишлени графикге бла бардыра эсек да, запас керекле жетишмегенлей бек къыйналгъанбыз, — деген-ди бизни бла ушагъында ара мастерскойну таматасы Курманов Унух. — Тормоз колодкаланы, болтланы, гайкаланы, культиваторлагъа, сеялкалагъа, готонлагъа эм тырнауучлагъа керек затланы иги кесегин кесибиз мастерскойда жарашдыргъанбыз, кёп затны да жангыртып салгъанбыз.

Унухну оюмуна кёре, мюлклени запас керекле, профилли металла бла жалчытыу игиленмесе, механизаторла бек къыйналадыла. Техникагъа ремонт этген предприятияла да ишлерин игилендирирге керекдиле. Ала ремонт этип берген моторланы, узеллени, агрегатланы асламысына мюлклени мастерскойларында жангыдан ремонт этерге тюшеди. Механизаторла аллай кёп шартланы юсюнден айтхандыла.

Огъары жемталачыла ремонт ишле бла бирге жазлыкъ битимлени урлукъларын хазырлайдыла, сабанларгъа мешхут ташыйдыла эм мюлкде башха жумушланы тындырадыла. Бу кюнлеге дери сабанларгъа иги кесек мешхут чыгъарылгъанды, нартюхню, кёк кудорууну, картофну урлукъларыны кёп къалмай хазыр болгъандыла.

Къысха айтханда, огъары жемталачыла жангы жылны тирлигин ючюн кюрешни къуралуу башлагъандыла эм тийишли даражала бардырадыла.

А. ОГЪУРЛУЕВ.

Халкъ депутатлагъа кандидатланы юслеринден

ИЙНАНАБЫЗ ЭМ ЫШАНАБЫЗ

Жашауну тутуругъу урунган адамлы десек, жангыллыкъ тюйюлбюз. Хар затны башы да ишди. Ансыз адам улуну жашауу тохтап къалыр эди. Иш ахлусу ючюн къайгъырыу, аны жашау болумларын игилендириу а оноучуну сыйлы борчуду. Иги оноучула уа, айхай да, неслерини мюлк ишлерин андан башлауучудула. Ол да хайырын бермей къоймаучуду.

Аны алайлыгъын биз Мусукаев атлы колхозну юлгюсюнде шарт кёрюрге болукъбуз. Мен былайда бизни колхозну башчысыны Б. Ш. Чеченовну юсюнде болгъан кёп ахшы шартладан жалан да бирини — аны урунган адамла, элни жамауаты ючюн къайгъырыуну юсюнден айтыргъа сюеме.

Колхозгъа ол таматалыкъ этген эки жылны ичинде эллиледи жашауларында кёп ахшы тюрлениуле болгъандыла. «Юйюм деген, юйю тенгли таш кётюрюр», — деген нарт сёзню магъанасы элли жашны халкъына къайгъырыуунда ачыкъ кёрюнеди. Аны иш кёллюлюгю-адамлыгъы, къураучу хунери болгъаныны харкюнлюк ишинден да билебиз. Ол бу элни адамлыды. мында окъугъанды, сабий жыллары мында озгъандыла. Борис Шаухалович мюлкге тамата болгъанлай окъуна бек алгъа адамланы жерчиликде, малчылыкъда усталыкъларына кёре ишге салыугъа эс бургъанды. Андан сора уа элде адамланы жашауларында керек болгъан затланы мажарыуну къолгъа алгъанды.

Элде тирмен ишленип, алай хайырланмай тургъанлы 8 жыл бола эди. Аны хатасындан, эллиле тартдырлыкъ мирзёулерин районну башха эллерине эллтип, къыйналып тургъандыла. Жангы председателни оноуу бла къысха заманны ичинде тирмен ишлеп башлагъанды, урунганланы жарсулары кетерилгенди. Бюгюнлюкде тийредеги элледен да Кёнделенни тирменине келип ун тартдырадыла.

Дагъыда быллай бир магъаналы ишни — элли адамланы эртдеден термилген бир затларыны юсюнден айтмай кеталмайма: ол да ётмек биширген цехни былтырдан бери ишлеп башлагъаныды. Бу цех смен сайын 300 ётмек чыгъарады. Аны ётмеклери жумушакъдыла, татыулудула.

Элни жашауунда урунганланы излемлерин къолдан келгенича жалчытмай иш алгъа бармазлыгъын мюлк башчы иги биледи. Элде кёп къарт, къарыусуз адам жашайды. 1300-ге жуукъ адам пенсия алады. Аны бла бирча алагъа отлукъ да бериледи. Пенсиячыла кёп жылладан бери кеслерине берилген кёмюрню Заюково элден ташып тургъандыла. Ол а къарт, къарыусуз адамлагъа тынч болмагъаны ангылашыныулуду. Борис Шаухалович кёнделенчилени ол къыйын болумдан къутхаргъанды, озгъан жылдан бери отлукъну кеслерини жашагъан жерлеринде алырча этгенди. Келтирилген кёмюр сакъланырча орун ишлетгенди, тёгерегин темир-бетон плитада бла бегитгенди. Аны бла чекленип къалмай ол, пенсиячыланы тизмелерин жарашдырып, хар адамны кёмюр юлюшю арбазына барырча онгла къурагъанды...

Мен колхозну председателини жамауат ючюн алай къайгъырыууну юсюнден урушу эм урунууну ветераны Шамшюдюн Кудаев кесини оюмун айтырыгъ тилегенимде, ол былай деген-ди:

— Борис Чеченов чынтды коммунистди, къыйынлыкъдан къоркъуп, артха турмайды. Эллилерин ызындан элте, алагъа ариу сёзюн, жюрек жылыуун къызгъанмайды. Туугъан элине чексиз сюймеклиги болгъан, аны ючюн кечесин-кюнюн да аямагъан, аны жашау болумларын игилендирирге кюрешген адамды.

Урунганлагъа таплыкъгъа деп, элде быстыр жууучу жер да ишленгенди. Ол оборудование тыш къыралдан келтирилгенди. Аллай машина быстырны тазалап къоймай, ызындан итиу да саллыкъды...

Мюлкню экономикасын кючлемей, элни социальный проблемаларын тамамларгъа онг болмагъанын да председатель кимден да иги биледи. Ол жанына бютюн да уллу эс бурады. Ол келгенли колхозну саулукъ маллары бир жерде кечинирча жараулу комплекс ишленгени анга шагъатды. Бу комплексде 600 ийнек кечинеди. Аны бла бирге 150 бузоугъа жылы орун да хайырланыргъа берилгенди. Комплексде урунган малчылагъа деп, столова эм хамам ишлене турадыла.

Комплексни майданында маллагъа мирзеу тартырча цех да ишленгенди, ол бюгюнлюкде чырмауусуз ишлейди.

Малчыла къыш айлада мал ашланы узакъладан ташып, къоранчла да этип, къыйналып тургъандыла. Энди комплексни къатында сенажгъа бла силосха 3 бетон уру ишленгенди. Аланы хар бирлерине 1.000 тонна сенаж, 480 тонна силос сыйынады.

Колхозда, ёсдюрюлген тирликни сакъларча жер болмай, кёп мирзеу зыраф болгъанды. Мюлкню бюгюнгю жашауунда энди аллай кемчиликле эсленмейдиле. Не ючюн дегенде, тынгысыз председатель 400 тонна мирзеу сыйынган, не тюрлю техника да ичине кирип, жюгюн тёгюп кетерча жатма бардыла. Аны хайырындан колхозчуланы ёсдюрген тирликлеринден къоранч болмайды, не тюрлю мирзеу да ариу сакъланады.

Мюлкню экономикасын кючлемей, элни социальный проблемаларын тамамларгъа онг болмагъанын да председатель кимден да иги биледи. Ол жанына бютюн да уллу эс бурады. Ол келгенли колхозну саулукъ маллары бир жерде кечинирча жараулу комплекс ишленгени анга шагъатды. Бу комплексде 600 ийнек кечинеди. Аны бла бирге 150 бузоугъа жылы орун да хайырланыргъа берилгенди. Комплексде урунган малчылагъа деп, столова эм хамам ишлене турадыла.

Комплексни майданында маллагъа мирзеу тартырча цех да ишленгенди, ол бюгюнлюкде чырмауусуз ишлейди.

Малчыла къыш айлада мал ашланы узакъладан ташып, къоранчла да этип, къыйналып тургъандыла. Энди комплексни къатында сенажгъа бла силосха 3 бетон уру ишленгенди. Аланы хар бирлерине 1.000 тонна сенаж, 480 тонна силос сыйынады.

Колхозда, ёсдюрюлген тирликни сакъларча жер болмай, кёп мирзеу зыраф болгъанды. Мюлкню бюгюнгю жашауунда энди аллай кемчиликле эсленмейдиле. Не ючюн дегенде, тынгысыз председатель 400 тонна мирзеу сыйынган, не тюрлю техника да ичине кирип, жюгюн тёгюп кетерча жатма бардыла. Аны хайырындан колхозчуланы ёсдюрген тирликлеринден къоранч болмайды, не тюрлю мирзеу да ариу сакъланады.

Малчы къошлада электрочыракъла къаллай уллу магъананы тутханлары баямды. Кёнделенни кёп къошлары ол жаны бла жарсып тургъандыла. Жангы председатель келгенли бир къауум къошлагъа электроуз тартдыртханды. Шарт юлгюге уа Гетмиш къышлыкъгъа 7 километр узакълыкъгъа электроуз тартыла тургъанын, къысха болжалны ичинде ол уз хайырланыргъа бериллигин айтыргъа боллукъду.

Элни оноучулары Борис Чеченовну башламчылыгъында Кёнделенни табигъат газ бла жалчытыргъа оноу этгендиле. Ол иш къалай баргъаныны юсюнден газет окъуучулагъа толуракъ хапар айтырын тилегенимде, мюлк башчы былай айтханды: «Табигъат газны элге келтирир ючюн кёп тюрлю документле хазырларгъа керек эди да, аллай ишле тамам этилиннгендиле. Жалан да, ишни узакъгъа созмай, быйыл жылны ал кюнлеринден онъуна башларгъа керекди».

Председатель элли жаш тёлюню коммунист ниетде юйретиуге, иш кёллю болуп ёсюуне дайым къайгъыргъанлай турады. Ол элде болгъан юч школну окъуучулары, устазлары бла да терк-терк тюбешеди. Уллу къыралыбызны, аны шуёх халкъларыны юслеринден сейир ушакъла бардырыучуду. Тюз ниетли, бет жарыкълы урунуу, адепли, низамлы болуу хар адамны баш борчуду, деучюдю ол.

Элни аллында коммунист борчун айыпсыз толтургъаныны, аны адамларына къайгъырыулу болгъаныны эсге ала, кёнделенчиле Б. Ш. Чеченовну бирча ыразылыкъда республикабызны Баш Советини халкъ депутатына кандидатха кёргюзтген эдиле. Бу юнледе уа 79-чу номерли Кёнделен айырыу округдан Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатына кандидатха Борис Шаухалович Чеченов бир кибик ыразылыкъда жазылгъанды. Ол юч депутатха кандидатны жазыугъа аталгъан жыйылыугъа элни жамауатыны кёп адамы къатышханды. Ала анда Борис Шаухалович бизни депутатыбыз болса, битеу наказларыбыз толуруна ийнанабыз деген оюмну бир кибик жюрек ыразылыкъда айтхандыла.

Элни аллында аллай ышаныулукъгъа тийишли болмакълыкъ бек уллу жууаплылыкъды. Кёнделенчиле кеслерини элли жашларына, мюлк башчыны адамлыгъына, иш кёллюлюгюне, жигерлигине, мажарыулулугъуна ийнанмасала, аны кандидатурасын алай бир кибик ыразылыкъда къабыл кёрмезликлери баямды. Биз анга ышанабыз эм ийнанабыз, дегендиле ала.

Х. АХМЕТОВ,
элли корр.

ЁСЮУНЮ ЖОЛУНДА

Жылны башы этилген ишлени итогларын чыгъарыуну, алагъа багъа бериую заманыды. Республиканы колхозларында бла совхозларында шёндю аллай кезиую. Эл мюлк предприятиялада урунганла, этген ишлерине жангыдан къарап, жиберилген кемчиликлени ачыкълайдыла, эс бурургъа керекли онгланы белгилейдиле. Мюлкню озгъан жылда ишини юсюнден не айтыргъа сюе эдигиз? Бу соруну Урван районда «Хорлау» колхозну председатели Шамил Уазиковха беребиз.

— Былтыргъы ишибиз аман бармагъанды. Малчы, сабанчы болсун ышанылгъан ишни бет жарыкълы тамамлагъанды. Сёз ючюн, сютговар фермада ишлегенле сют сатыуда жыллыкъ планларын былтырны 1-чи декабрине толтургъандыла. Алгъын биз не бек кюрешсек да, бир жылгъа 260 тоннадан аслам сют саталмаучу эдик. Ийнекледен хайыр алыуну кёбейтиую мурдорунда арт жыллада ол жаны бла белгили атлам этилгенди. Сёз ючюн, озгъан жылда къыралгъа 400 тоннагъа жуукъ сют сатылгъанды.

Мюлк таматаны айтыууна кёре ол хорламны болдыруугъа бек алгъа фермада ишлегенлени къыйынлары тийгенди. Ийнек сауучула Казиев Зейтун, аны гитче къарындашы Аслан, сюрюучюле Гуляев Рамазан, Токуев Мухтар, Илистанов Хаким эм башхала къолларындан келгенни артха салмагъан малчыладыла. Аллайла этли малчылыкъда да аз тюйюлдюле. Байсиев Идрис, Габоев Юсюп эм башхала мал ашланы аялу къоратадыла, аланы заманында бередиле. Алай бла этген муратларына да жетедиле. Озгъан жылда ала сатхан тууарла этден планны толтурурча бир болгъандыла, семизлеге саналып алынгандыла.

Колхоз артыкъ уллу тюйюд эсе да, аны бёлюмлери иги кесекдиле. Этли, сютлю малчылыкъдан сора да ташлыталачыла къойчулукъ, жылкъычылыкъ бла юреше-диле. Ишле ол жаны бла да аман бармайдыла. Къойчула Гадиев Хажимурат, Бегиев Солтан, Занкишиев Хасанбий не тюрлю къыйынлыкъладан артха турмагъан малчыладыла. Былтыр ала хар 100 ана къойдан алгъан къозула кёп къалмай 90-нга жетгендиле. Къыралгъа сатылгъан жюн да пландан артыкъды.

Планла артыгъы бла толгъанларын кёргюзтген тарихле аладан сора да бардыла. Алай аланы ёлчемлерине эм къолдан келгенине къарайыкъ. Колхозгъа жюнден берилген план жалан да алты центнерди. Колхозчуланы андан аслам жюн сатаргъа къолларындан келликми эди? Айхай да. Алай, жарсыугъа, анга тыйгъыч салгъан сыртауудан бири жайлыкъланы, къойла къыш турур жерлени тарлыкъ этгенлеридиле. ол аралыкъда уллу къоранчла этилинедиле. Болса да ааулукъну юсюнден къайгъырыулукъ экономика кёрюмдюлени дайым да игилендиргенлей турады. Озгъан жылда ' планнга кёре бир центнер сют чыгъарыр ючюн этилген къоранчла планда белгиленгенинден эсе аздыла. Малчылыкъны башха продуктларыны кеси багъаларыда да план кёрюмдюледен учуздула. Алайды да шёндюгю кезиуде, хар мюлк да кеси кесин ачча бла жалчытыугъа кёчюп ишлеген заманда, хар онгдан да хыйсап этип ишлерге керекди. Алайсыз алгъа барыргъа амал жокъду. Алай болур ючюн а мюлкде ишлегенледен, алагъа оноу этгенледен да къаллыкъ тюйюлдю. Аны бла байламлы былайда бир шартны чертейик.

Ишни жангыча къурау башланнганды беш жылгъа жуукъ заманны ичинде колхозда хар не жаны бла да кёп ахшы тюрлениуле эсленнгендиле. 1985 жылгъа дери колхоз, къарыусуз болуп, планларын толтуралмай тургъанды. Тюрленнгени жалан да къыралдан алгъан борчларыны ёсе баргъанлары эди. Беш жыл алгъа аны аллай борчу 400 минг сом эди. Быйылгъа ол битеу да тёленнгенди. Бюгюнлюкде колхоз кеси аччасы бла кечинеди. Ол жангы техника, башха керекле алыргъа, иш какъны тёлерге да жетеркди. Къалай бла къуралгъанды аллай къолайлыкъ? Биринчиси, баш магъана продукцияны аслам этиуге бурулгъанды. Малланы санын кёбейтиу бла угъай, аладан алыннган хайырны ёсдюрюу бла. Экинчиси, колхозну правлени, сабанчы, малчы къошлада ишлегенле да продукцияны качествосун игилендириуге дайым кёз-къулакъ болгъанлай турадыла. Алчы сынаугъа да кенг жолла ачыладыла. Озгъан жылда колхозну сюргю жерлери аренда коллективге берилгендиле. Жашла бешеулен болуп ишлейдиле. Алагъа киши оноу этмейди, хар не ишни да тыгылы тамамлайдыла. Арендаторла Магомет Алтуев, Асхат Байсиев, Рамазан Казиев, Хусей Гузоев, Хызыр Казиев бюгюнледе жаз башы сабан ишлеге хазырланадыла.

— Мындан арысында мюлкню ишни, колхозчуланы жашау къолайлыкъларын игилендирну жаны бла умутугъуз къалайды?

— Биз тамблагъы кюнге къарап ишлейбиз. Мюлкню, анда урунганланы жашауларын шёндюгю заманны излемлерине кёре къурау бек уллу борчубуздуу. Ол жаны бла къолдан келгенни да алрыкъ тюйюлбюз. Алай бизни къолубудан келмей да аз зат къалмайды. Сёз ючюн, Ташлы Тала бла Огъары Жемталаны арасында агъач ичи бла жол ишлерге керекди. Аны хайыры къуру Урван бла Совет районлагъа угъай, ол элледе жашагъанлагъа да уллу боллукъду. Бизни жашау къо-

Халкъ контрольда

отчётла эм айырыула

Тинтиулени хайырлы этер ючюн

Тырнауузну вольфрам-молибден комбинатыны халкъ контроль группасы озгъан жылда къалай ишлегенини юсюнден коллективни алында отчёт этгенди. Былтыр ол план бла 20 тинтиу бардыргъанды. Урунганладан кезиген тарыгъыу къагъытлагъа кёре да халкъ контролёрла предприятияны тюрлю-тюрлю цехлеринде, бёлюмлеринде 12 кёре болгъандыла. Тинтиулени, рейдлени кезиулеринде жазылгъан актлада белгиленген кемчиликлени кетириуге группаны жыйылыуларында дайым къаралып тургъанды.

Болса да халиъ контролёрланы материалларына, ала тохташдыргъан кемчиликлени кетириуге хар жерде да бирча магъана бередиле дёрте къыйыпды. Комбинатны

бирлери Н. Г. Таловыря айтханнга кёре, мюлк жюрютюуде къаллай кемчиликле тюбегенлери ачыкъланнгандыла, алагъа кёре тюрлю-тюрлю буйрукъла да чыгъарылгъанлары белгиленгенди. Болса да актла, буйрукъла да аты-саны болсун деп жазылгъанига ушайдыла. «Баям, иш иги жаныма жалан да комбинатны халкъ контроль группасына халкъ контроль комитетни эркинликлери берилселе, тюрленирик сунама», — дегенди ол.

«Бусагъатлада сатыу-алыуну предприятияларын халкъ контролёрла, ишчи контролёрла, ишчи контрольну келечилери да тинтедиле. Проденабны халкъ контролёру З. Г. Пламендайчук айтханнга кёре, мюлк жюрютюуде къаллай кемчиликле тюбегенлери ачыкъланнгандыла, алагъа кёре тюрлю-тюрлю буйрукъла да чыгъарылгъанлары белгиленгенди. Болса да актла, буйрукъла да аты-саны болсун деп жазылгъанига ушайдыла. «Баям, иш иги жаныма жалан да комбинатны халкъ контроль группасына халкъ контроль комитетни эркинликлери берилселе, тюрленирик сунама», — дегенди ол.

Эки кере чакълы

Чегем районну Къалабеков атлы колхозуну малчылары къыралгъа ,эт сатыуда бешжыллыкъны тёртюнчю жылыны планын аллай бирге толтургъандыла. План бла 240 тоннаны орнуна Туугъан журтха 450 тонна эт бергендиле. Этге ётдюрюлген малланы асламысы ахшы семизлеге тергелип алынганды. Андан мюлкню кассасына къошакъ халда иги кесек ахча тюшгенди.

Ол жетишимни болдыруугъа аслам юлюш къошханланы санында колхозну малчылары Къасым Аппаев (ферманы таматасы), Сагъит Гыллыев, Хашим Байсолтанов, Мажир Аппаев, Борис Мусукаев бардыла. Ала ишлерин хар заманда да айыпсыз тындырадыла, мюлкню экономикасын кючлендириуге халал кыйынларын къызгъанмай къошадыла. Жайлыкъда, къышлыкъда да ол малчыла къарагъан тууарла арыкъ болмаучудула, ауурлукъларына иги къошуучудула

Элли малчылыкъда жетишимден айтхан заманда якчыланы юслеринден абери сагъынмай къоюу тюз болмаз эди. Нек дегенде, ол бёлюмню айнытыуда аланы къошумчулукъларыда уллуду. Къыралгъа сатылгъан этни 30 процентин якчыланы Магомет Кулиев бла Олий Каракизов башчылыкъ этген бригадалары бергендиле. Тууар эт бла тенглешдиргенде як этни бир центнерини кеси багъасы колхозгъа беш-алты кере учуз келгенди.

Шёндю булунгучула мал къышлатыуну къуралыулу бардырадыла. Ала жууукъ заманда этге берирге деп бир къауум тууаргъа энчи багъадыла. Малла кюнден кюнге ауурлукъларына иги къошадыла.

Бизни корр.

Жангычылыкъ ишлери ючюн

Обществолу производствону ёсдюрюу, илму-техника прогрессни терклендирну жаны бла партия кёрсеткен

Гидротехника иликинни мында жарашдырылгъан конструкциясы жангычылыкъгъа

Бир-бирге ярдам

Тырнауузну вольфрам-молибден комбинатыны халкъ контроль группасы озгъан жылда къалай ишлегенини юсюнден коллективни алында отчёт этгенди. Былтыр ол план бла 20 тинтиу бардыргъанды. Урунганладан келген тарыгъыу къагытлагъа кёре да халкъ контролёрла предприятияны тюрлю-тюрлю цехлеринде, бёлюмлеринде 12 кере болгъандыла. Тинтиулени, рейдлени кезиулеринде жазылгъан актлада белгиленнген кемчиликлени кетериуге группаны жыйылыуларында дайым къаралып тургъанды.

Болса да халкъ контролёрланы материалларына, ала тохташдырыгъан кемчиликлени кетериуге хар жерде да бирча магъана бередиле дерге кыйынды. Комбинатны Нальчикде базасында производствода хайырланыргъа керекли кёп тюрлю оборудование къаланып тургъанлыгы кесек болады. Аланы бир бирлери, тот ашап, жараусуз окъуна болгъандыла. Халкъ контролёрла предприятияны таматаларына барып, ол тюрлю затлагъа ревизия этерге, тийишли жерлеге билдирирге кереклисин айтхан эдиле. Алай бла июнда комбинатны директциясыны буйругъуна кёре комиссия къуралгъанды. Башхача айтсакъ, айтылгъан сёз къагытда жазылгъанлай къалгъанды.

Бу юлгю жангыз тюйюлдю. Кир суула магъданны уакъ этген корпусдан канализациягъа акмазча онгла къурауну юсюнден оноу да толмагъанды.

Комбинатха бёлюнген ырысхыны сакълау да жашау излегенча тюйюлдю. Фондха бёлюнген къурулуш, башха материалланы тышына берю дегенча осал адет тёреге айланып къалгъанын белгилерчады. Юлгюге боюу, линолеум, быргъыла дегенча эм башха материалланы айтырчады. Халкъ контролёрла къурулуш материалланы башха организациялагъа, энчи адамлагъа бергенле кимле болгъанларын тохташдырып, жуупха тартыргъа кереклисин айтхан эдиле.

Конференцияда сёлешгенле хайырланылмай тургъан кёп онгланы ачыкълагъандыла. Ала барысы да контроль ишни игилендириуге болушурукъдула. Байыкъландырыучу фабрикада тюбеген кемчиликлени юслеринден контроль группаны члени И. А. Рукавишникова сёлешгенди. Ол белгилегеннича, байыкъландырыучу фабриканы мекямлары эм ичинде орнатылгъан бир къауум керекли эски болгъандыла. Бир-бир мекямланы къабыргъалары оюла турадыла, поллары чиригенди. Бери келтирилген реагентлени качестволарыда осалды, аланы сакълауну жорукълырына бузукълукъла этиледиле. Фабриканы кирпич заводунда уа адамла ичерча таза суу жокъду, аны ичиле жууунурча жерлери, аякъ жоллары ишлемейдиле.

«Молибден» рудникни халкъ контролёрларындан бирлери Н. Г. Таловыря айтханнга кёре, мюлк жюрютюуде къаллай кемчиликле тюбегенлери ачыкъланнгандыла, алагъа кёре тюрлю-тюрлю буйрукъла да чыгъарылгъанлары белгиленнгенди. Болса да актла, буйрукъла да аты-саны болсун деп жазылгъаннга ушайдыла. «Баям, иш иги жанына жалан да комбинатны халкъ контроль группасына халкъ контроль комитетни эркинликлери берялселе, тюрленирик сунама», — дегенди ол.

Бусагъатлада сатыу-алыуну предприятиялары халкъ контролёрла, ишчи контролёрла, ишчи контрольну келечлери да тинтедиле. Проденабны халкъ контролёру З. Г. Пламендайчук айтханнга кёре, тинтиулеге къатышханланы барысын да бир арагъа бириктирирге керекди. Алайсыз халкъ контроль, ишчи контроль да бир бирлерини ишлерин къатлайдыла.

Вольфрам-молибден комбинатда урунганла «Тепловодоканал» цехни ишине ыразы болмагъанларын билдирип, кёп тарыгъадыла. Кертиси бл ада, аны коллективи кесини аллына салынган борчланы жашау излегенча тынгылы толтурмайды. Алай цехде ишлегенлеге тырман этип турмай, коллективни излемлерине къулакъ салыргъа, къаллай чырмаула тюбегенлерин билирге керекди. Жалан да аланы билиу бла чекленмей, болушургъа да керекди. Ол цехде къуралгъан контроль группаны председатели А. Г. Соломко ремонтха, башха ишлеге ырысхы бёлюнгенини юсюнден айтханды.

Производствону гитче, адам аз ишлеген бёлюмлеринде халкъ контроль группала керекмидиле? Комбинатда ол соруу биринчи кере салынмайды. Ма конференцияда да ремонт-механика цехни начальниги М. Л. Хаджиев аллай группаланы кетерирге кереклисин белгилегенди.

Халкъ контролёрланы конференцияларында сёлешгенле барысы да комбинатны халкъ контролёрларыны баш группасына комитетни эркинликлерин берирге керек болгъанын чертгендиле. Аны бла бирге комбинатны администрациясына, цехлени таматаларына тинтиулеге, рейдлеге кёре этилген оноула, бегимле бусагъатладан эсе тынгылы толтурулмай жарамазлыгъын айтхандыла. Аны бла бирге халкъ контролёрланы билимлерин ёсдюрюуге—аланы энчи курслада окъутууну жалчытыугъа аслам эс бурулгъанды.

Конференцияда вольфрам-молибден комбинатны халкъ контролёрларыны баш группасы айырылгъанды. Аны председателине жангыдан В. И. Татарчукну айыргъандыла.

Халкъ контролёрланы конференциясына халкъ контрольну Тырнауз шахар комитетини председатели Ш. Р. Теппеев къатышханды.

А. САФРОНОВ.

Нальчикни «Горянка» фабрикасы чыгъаргъан кюйюзлеге адамла бек бюсюрейдиле эм аланы сюйюп аладыла. Кёп тюрсюнлю оюлары болгъан кюйюзню сокъгъан тынч иш болмагъаныи, баям, ким да биле болур. Алай фабрикада урунганланы кёбюсю, ол санда бу суратдагъы Мера Жакова да, ол усталыкъны жик-жиги бла биледиле дерге боллукъду. Мера ишин терк этгени бла бирге кюйюзню качествосуна уллу эс бурады. Ол кюнлюк мардасын дайым артыгъы бла толтургъанлай турады.

Суратны В. Шомахов алгъанды.

Жангычылыкъ ишлери ючун

Обществолу производствону ёсдюрюу, илму-техника прогрессни терклендирии жаны бла партия кёргюзтген ызгъа тийишлиликде промышленностда, эл мюлкде, транспортда эм башха бёломледе жангычылыкъланы хайырланыуну магъанасы халкъ мюлкде терк ёсе барады. Аланы хайырланыу бек иги качестволу продукция чыгъарыргъа, экономика жаны бла алуулу технология процессле жарашдырыргъа, совет адамланы жашау болумларын игилендирирге онг береди.

Къабарты-Малкъарны агромелиоратив институтуну коллективи жангы творчествоlу жетишим болдургъанды. Гидротехника илипинни мында жарашдырылгъан конструкциясы жангычыдыкъгъа саналгъанды. Аллай оноуну Жангычылыкъ ишле жаны бла СССР-ни къырал комитети къабыл этгенди. Ол жангычылыкъны энчилиги — илипни бла суу терк барлыкъды эм анда ишлерге да тынч боллукъду. Илипинни жангы конструкциясы СССР-ни Жангычылыкъла жаны бла къырал реестрине кийрилгенди. Аны жарашдыргъанла С. О. Курбановха, Н. В. Хановха эм А. Х. Балкаровагъа жангычылыкъ ишлери ючун шагъатлыкъ къагытла берирге оноу этилгенди.

Л. АЛЁНКИН.

Планла артыгъы бла толгъанларын кёргюзтген тарихле аладан сора да бардыла. Алай аланы ёлчемлерине эм кюлдан келгенине къарайлыкъ. Колхозгъа июнден берилген план жалан да алты центнерди. Колхозчуланы андан аслам июн сатаргъа къолларындан келликми эди? Айхай да. Алай, жарсыугъа, анга тыйгъыч салгъан сылтауудан бири жайлыкъланы, къойла къыш турур жерлени тарлыкъ этгенлеридиле. Сюргюле да малчы къошланы ышаннгылы мал аш база бла жалчытыргъа толу себеплик этмейдиле. Колхозну таматалары аны юсюнден КПСС-ни район, область комитетлерине да билдиргендиле. Алай алыкъа тюрлениу жокъду. Жарсыулагъа къайгъырыулукъ болса, колхозну ишни биле-биле алгъа тебериги сёзсюздю. Жайлыкъла, сюргюле аз болуп тургъанлай да мюлк хайыр алыуну жолу бла барады. Ташлы Таланы бла колхозну сюргюлерини арасы 40 километр чакълы бирди. Тирлик ёсдюргенде, мал аш ташыгъанда аман бармайдыла. Къойчула Гадиев Хажимурат, Бегиев Солтан, Занкишиев Хасанбий не тюрлю кыйынлыкъладан артха турмагъан малчыладыла. Былтыр ала хар 100 ана къойдан алгъан къозула кёп къалмай 90-нга жетгендиле. Къыралгъа сатылгъан жюн да пландан артыкъды.

Планла артыгъы бла толгъанларын кёргюзтген тарихле аладан сора да бардыла. Алай аланы ёлчемлерине эм кюлдан келгенине къарайлыкъ. Колхозгъа июнден берилген план жалан да алты центнерди. Колхозчуланы андан аслам июн сатаргъа къолларындан келликми эди? Айхай да. Алай, жарсыугъа, анга тыйгъыч салгъан сылтауудан бири жайлыкъланы, къойла къыш турур жерлени тарлыкъ этгенлеридиле. Сюргюле да малчы къошланы ышаннгылы мал аш база бла жалчытыргъа толу себеплик этмейдиле. Колхозну таматалары аны юсюнден КПСС-ни район, область комитетлерине да билдиргендиле. Алай алыкъа тюрлениу жокъду. Жарсыулагъа къайгъырыулукъ болса, колхозну ишни биле-биле алгъа тебериги сёзсюздю. Жайлыкъла, сюргюле аз болуп тургъанлай да мюлк хайыр алыуну жолу бла барады. Ташлы Таланы бла колхозну сюргюлерини арасы 40 километр чакълы бирди. Тирлик ёсдюргенде, мал аш ташыгъанда аман бармайдыла. Къойчула Гадиев Хажимурат, Бегиев Солтан, Занкишиев Хасанбий не тюрлю кыйынлыкъладан артха турмагъан малчыладыла. Былтыр ала хар 100 ана къойдан алгъан къозула кёп къалмай 90-нга жетгендиле. Къыралгъа сатылгъан жюн да пландан артыкъды.

Планла артыгъы бла толгъанларын кёргюзтген тарихле аладан сора да бардыла. Алай аланы ёлчемлерине эм кюлдан келгенине къарайлыкъ. Колхозгъа июнден берилген план жалан да алты центнерди. Колхозчуланы андан аслам июн сатаргъа къолларындан келликми эди? Айхай да. Алай, жарсыугъа, анга тыйгъыч салгъан сылтауудан бири жайлыкъланы, къойла къыш турур жерлени тарлыкъ этгенлеридиле. Сюргюле да малчы къошланы ышаннгылы мал аш база бла жалчытыргъа толу себеплик этмейдиле. Колхозну таматалары аны юсюнден КПСС-ни район, область комитетлерине да билдиргендиле. Алай алыкъа тюрлениу жокъду. Жарсыулагъа къайгъырыулукъ болса, колхозну ишни биле-биле алгъа тебериги сёзсюздю. Жайлыкъла, сюргюле аз болуп тургъанлай да мюлк хайыр алыуну жолу бла барады. Ташлы Таланы бла колхозну сюргюлерини арасы 40 километр чакълы бирди. Тирлик ёсдюргенде, мал аш ташыгъанда

Ала ишлерин хар заманда да айыпсыз тыдырадыла, мюлкню экономикасын ючулендириуге халал къыйынларын къызгъанмай къошадыла. Жайлыкъда, къышлыкъда да ол кесек ахча тюшгенди.

Ол жетишимни болдуруугъа аслам юлюш къошханланы санында колхозну малчылары Къасым Аппаев (ферманы таматасы), Сагъит Гыллыев, Хашим Байсолтанов, Мажир Аппаев, Борис Мусукаев бардыла. Ала ишлерин хар заманда да айыпсыз тыдырадыла, мюлкню экономикасын ючулендириуге халал къыйынларын къызгъанмай къошадыла. Жайлыкъда, къышлыкъда да ол кесек ахча тюшгенди.

Ол жетишимни болдуруугъа аслам юлюш къошханланы санында колхозну малчылары Къасым Аппаев (ферманы таматасы), Сагъит Гыллыев, Хашим Байсолтанов, Мажир Аппаев, Борис Мусукаев бардыла. Ала ишлерин хар заманда да айыпсыз тыдырадыла, мюлкню экономикасын ючулендириуге халал къыйынларын къызгъанмай къошадыла. Жайлыкъда, къышлыкъда да ол кесек ахча тюшгенди.

Ол жетишимни болдуруугъа аслам юлюш къошханланы санында колхозну малчылары Къасым Аппаев (ферманы таматасы), Сагъит Гыллыев, Хашим Байсолтанов, Мажир Аппаев, Борис Мусукаев бардыла. Ала ишлерин хар заманда да айыпсыз тыдырадыла, мюлкню экономикасын ючулендириуге халал къыйынларын къызгъанмай къошадыла. Жайлыкъда, къышлыкъда да ол кесек ахча тюшгенди.

Шёндю булуннгучула мал къышлатыуну къуралыулу бардырадыла. Ала жууукъ заманда этге берирге деп бир къауум тууаргъа энчи багъадыла. Малла июнден июнге ауурлукъларына иги къошадыла.

Бизни корр.

СССР-ни ВДНХ-сына къатышханла

ХАР КИМ ЮЛЮШЮН КЪОШСА

Лостанаш Темботов. Аны Бахсан районда иги таныйдыла. Ол жашауун ара малчылыкъ бла байламлы этген. аны айнытыугъа уллу къыйын салгъан адамды. Арт отуз жылны ичинде уа Лостанаш «Восток» колхозну 3-чю номерли сют-товар фермасына таматалыкъ этип келеди.

Къыралны экономикасын ючулендириуге салгъан къыйыны ючюн Л. Темботов «Сыйлылыкъны Белгиси» орден, Урунуу Махтаулукъну экинчи эм ючюнчю даражалы орденлери, майдалла бла саугъаланнганды. Аны саугъаларыны арасында СССР-ни ВДНХ-сыны алты майдалы да барды. Ферма таматагъа «Къабарты-Малкъар АССР-ни сыйлы малчысы» деген намыслы ат аталгъанды.

Сынаулу къураучу таматалыкъ этген ферманы коллективи жыл сайын планларын намыслы толтурады, районну сют-товар фермаларыны арасында бардырылгъан эришнуде алчы жерлеге тийишли болгъанлай турады. Аны жетишимлери СССР-ни Халкъ мюлк жетишимлерини кёрмючюнде бир кере кёргюзтюлюп къалмагъандыла, ферма ВДНХ-ны экинчи даражалы Диплому, башха багъалы саугъалары бла да саугъаланнганды.

Бу кюнледе биз Л. Темботовха тюбеп, ол таматалыкъ этген ферманы малчыларыны озгъан жылны къалай бошагъанларыны, бюгюнлюкде мал къышлатыуну къалай бардыргъанларыны юсюнден ушакъ этгенбиз.

— Махтанып айтхан сунмагъыз, алай бизни коллектив планны толтургъанны артыкъ уллу жетишимге санамайды, — дейди ферма тамата. — Кертисин айтханда, планны толтруу — ол хар урунуу коллективни, хар адамны борчуду. Мен ангылагъаннга кёре, ол борчунгу толтуралмай эсенг, ишингни къоюп, къолунгдан келлик женгилирек жумуш бла кюреширге керексе. Бизни фермада уа ишлерин жюреклери бла сюйген, жашаулары 15—20 жылын малчылыкъ бла байламлы этген кёп адама урунадыла. Кертиди, жашау дегенинг жашауду — жыл санлары жетип, пенсиягъа кетгенле да боладыла. Аланы орунларына фермагъа жаш адамла келедиле. Аланы тюз жолгъа салыудан, сайлагъан усталыкъларын сюерге юйретиуден кесин бир жанына киши да тартмайды. Аны себепли жаш адамла ише, коллективни тёрелерине терк тюзеледиле.

Фермада бир бирни ангылагъан, кичи таматаны намысын кёрген, къарыулу къарыусузгъа болушхан коллектив къуралгъан эсе, Лостанашны къыйыны анда кимден да кёпдю. Ол тизгинликни, низамны сюйген, ишлеген адамны багъалай, аны намысын чыгъара билген къураучуду. Къолунда урунганнга болушур ючюн эришнип бир заманда да къалмаз. Алай ышанылгъан жумушха не аз да уллу кёллюлюк этгенге уа кечмез, терслигин нёгерлерини алларында кёзюне айтыр. Коллектив да кесини таматасын ол эм башха ахшы къылыкълары ючюн арыу кёреди, намысын да жюрютеди, айтхан жумушун экинчи къайтартмай тамамлайды.

Жайлыкъда, мал къышлатхан жеринде да фермагъа барсанг, малчыланы ишлери не халда болгъанын кишиден сора турмай билирге боллукъду. Коллективни планы, борчу, къайсы ийнек сауууну къаллай чекге жетер ючюн кюрешгени эм ким бла эришгени, ишни барыу халын кёргюзтген жазыула тап жарашдырылгъан рамкалада хар ким да кёрюрча жерге тагъылып болуучудула. Ферма тамата, эсепни жюрютген Рамазан Желдашев малчыланы ишлерини итогларын кюн сайын чыгъарып, кёрюмдюлени къангасына жазыучудула. Бек айырмалы малчыланы намысына урунуу махтаулукъну байрагъын кётюрюу да анда эртдеден жюрюген адетди.

— Иги кёрюмдюлени болдуруубузгъа районну бек алчы коллективлеринден бири — «Къызыл Къабарты» колхозну Шамгун Хамжуев таматалыкъ этген ючюнчю номерли сют-товар фермасы бла эришгенибиз да ахшы себеплик этеди, — дейди Л. Темботов. — Кертисин айтханда, шуёх эришиную Экинчи Къызбурун элни малчыларына хайыры да аз тюйюлдю. Ол экиу къауумбузну да тизгинлигибизни, жууаплылыгъыбызны кётюреди. Аны айтханым бир жылда биз алгъа чыкъсакъ, экинчи жылда Шамгунну фермасы хорлаучуду. Бизни фермаларыбыз жыл сайын хар ийнекден ючминг килограмм эн андан да кёп сют сауып тургъанлы иги кесек заман болады.

Алгъа барыугъа производствогъа башчылыкъ этиую экономика амалларын хайырланыу да иги себеплик этеди. Л. Темботов таматалыкъ этген сют-товар фермаы малчылары толу мюлк расчётха, коллектив подрядха районда бек алгъа кёчгенлени санында болгъандыла. Жангычыла ишлеуню башламчысы ферманы таматасы болгъанды. Аны хайырлылыгъына тюшюндюрюр ючюн Лостанаш малчыланы арасында кёп ангылатыу иш бардыргъанды. Аллыкъ хакълары ишлерини ахыр кёрюмдюлерине кёре боллугъун ангылагъан малчыла бюгюнлюкде битеу кючлерин салып ишлейдиле. Ала ахчаны тергеулю, ырысхы байлыкъланы аялу жюрютюрге юйренгендиле. Башхача айтханда, хар затда да алуулукъну низамын кючлендиргендиле. Аны бла бирге хар адам ишни хайырлылыгъын кётюрюр, сютню аслам чыгъарыу бла бирге аны качествосун игилендирир, кеси багъасын учузландырыр ючюн да сюрюучюле, ийнек сауууучула да бирден къайгъырадыла. Ол кёрюмдюле да аллыкъ хакълары ёсдюрюуге себеплик этериклерин ала иги биледиле.

Лостанаш колхозну башчыларыны жанындан малчыланы ишлерине къайгъырыулукъгъа ыразылыгъын жашырмайды. Фермада ийнекни сауыу, мешхутну орундан тышына чыгъарыу, мал ашланы юлешиу кибик къыйын къол ишле толусунлай механизацияланнганды ы л а. Колектив жашарча жараулу юй ишленнгенди. Къызыл уголокга деп бёлюнгген отоуда малчыла телевизоргъа къарагъа, радиоприёмникге тынгыларгъа, шашка-шахмат ойнаргъа, жангы газетле, журналла окъургъа онг табадыла. Ала ишчи кийимле, аш-азыкъ бла тынгылы жалчытадыла.

Тийишли къайгъырыулукъ болгъаны малчыланы иш кёллюлюклерин кётюреди. Айтханыбызча, ала жыл сайын планларын намыслы толтурадыла. Тёрелерине кертичи бола, ала былтыр да махтаугъа тийишли ишлегендиле. Ферма къыралгъа сют сатыуда жыллыкъ планын мал къышлатыргъа киришир кезиуге окъуна толтургъан эди. Ол былтыр пландан тышында жау-бишлакъ заводлагъа 900 центнерден артыкъ сют жибергенди.

Л. Темботов таматалыкъ этген коллектив шиниц къумалы 220 ийнекге къарайды. Планнга кёре аланы хар бириндан жылгъа орта эсеп бла 2.700 килограмм сют алыргъа керек эди. Сауулгъаны уа 3.500 килограмм болгъанды. Аллай ахшы хорламны болдуруугъа аслам юлюш къошханланы санында Нану Тугъанов, Мухарби Аутлов, Лауца Гучева, Хамит Оришев кибик ийнек сауууучула бардыла. Ала бешжыллыкъны тёртюнчю жылында хар ийнекден 3.800—4.000 килограмм сют алгъандыла. Сюрюучюле да кеслерине ышанылгъан жумушну айыпсыз толтурадыла.

— Шёндю мал къышлатыуну къуралыулу бардырабыз, — дейди ферманы таматасы. — Анга орунлагъа, кеснбиз тургъан юйге, механизмлеге заманында тынгылы ремонт этилгени, мал ашла къышха эркин жетерча хазырланылгъанлары ахшы себеплик этеди. Ашланы рационгна кёре къоратабыз, ийнеклеге аланы жалан да жарашдырып беребиз. Бюгюнлюкде хар ийнекден суткагъа кёп къалмай онушар килограмм сют сауабыз. Къысхасын айтханда, малчыларыбыз бешжыллыкъны ахыр жылында былтыргъы жетишимлерин керелерге таукелдиле.

М. АППАЕВ,
«Коммунизмге жол» газетни энчи корреспондента.

Жашау жумушланы жалчытыу

ГИТЧЕДЕН БАШЛАНАДЫ УЛЛУ

Бизни къайсы бирибиз да жашау жумушланы жалчытыу, сатыу-алыу жаны бла болсун, кюн сайын жюрегибизни къыйнагъан затлагъа тюбейбиз. Аланы бир къауумларыны юслеринден айтыргъа сюеме.

Шёндюо биз барыбыз да кёп сёлеширге сюебиз, уллу ишлени тамамларгъа кюрешебиз. Бир къауумла уа, бурунларын ёрге тутуп, абери этмей туурадан къааргъа сюедиле. Аланы уакъ ишле бла жумушлары жокъду. Арбазда багуш къаланып тура эсе — ол аланы ишлери тюйюлдю. Не къадар кёп юзерге сюйгенле бла, малкёзле бла да жокъду ишлери. Аладан уллу ишле бардыла.

Ишни жангыча къурау баргъанлыкъгъа жашауда тюрлениу эсленмейди, дейбиз. Алай кесибизге да бир къарап: «Кесибизни уа тюрленнген жерибиз бармыды?» — деп сорургъа керекбиз. Ишни жангыча къурау — ол уллу, гитче затда да кесине жетгенни тынгылы этиудю, ишине, жюрютген адырларына, къолунда тутхан ырыскысына жуаплы, кесини энчи мюлкюнеча къарауду. Адамны жашауунда эс бурмазча гитче зат болмайды, ол гитче затланы юслеринде жюрек къыйынлыкъла да кёп боладыла.

* * *

Бир жол жумуш бла Уфагъа барыргъа тюшедим. Жолда бара тургъанымлай, къалай эсе да, къолумдан ычхынып сагъатым жерге тюшди: стрелкасы чартлайды эм мияласы сынайды. Мастерскойгъа этеме. Тиширыу-мастер сагъатны къолуна алып къарайды да былай айтады: «Бир кесекчик сакъласыз, бусагъат тап этейим». Мен къолумда газетни ачып, бир окъур зат бар эсе деп къарагъынчы, ол мени терезечикге чакъырып сагъатны узатады. Квитанцияда жазылгъан 60 капекни тёлейме.

Экинчи аллай ишге уа Нальчикде тюбейме. Сагъатлагъа къарагъан мастерскойгъа барама. Сагъатчы, сагъатны къолуна алып, тёгерегине-башына къарайды, ичин ачады.

— Тюшден сора келигиз, — дейди.

— Ремонтуна къаллай бир аллыкъсыз?

— Механизми да аламат тюйюлдю, хар затын чачгъа керекди. Сора прейскурантха къарап айтханча жети сом дейди.

— Ауазымы тюрлендирмеген этип, охо сагъат юсде келирме, — деп кетеме.

Ачханы тёлеп сагъатны алама. Квитанция да жокъ. Андан сора сагъатым алгъа барып башлайды. Башха замандала да сагъатны мияласы сынаса, ишлемей тохтаса, алгъа онуу этген организациядагы. Нальчикде уа анга бийик разрядлы салон-дерик эдиле. Парихмахер чачымы къыриъады, дух да къуйды, сора барысы ючюн да бир сом жетмеген тёлериксе дегенле, сейир этеме.

Нальчикде башха-башха парихмахерскаялагъа бара тургъанма. Эсимде тюйюлдю, бирде 1,5, бирде уа эки сом тёлеген кезиулерим болгъандыла. Бир жол мастер мени аллымда бир школчуну чачын къырыкъады. Аны ыннасы анга бир сом узатады. Андан артха абери къайтарылмайды. Сора кресло гъа мен олтурама. Мастер чачымы къырыкъып бошайды.

— Къаллай бир берирге керекми?

— Бир сом он капек.

— Сабийледен эм абаданладан да бир кибик багъамы аласыз?

Мастер тиширыу бир кесек сагъыш этип: «Мен жагыдгъан этгенме, сиздеи 86 капек», — дейди.

Кёбюсюнде терслик бизни кесибиядеди. «Нек? Не ючюн?» деп сорамайбыз. Охо организациядагы. Нальчикде уа анга бийик разрядлы салон-дерик эдиле. Парихмахер чачымы къыриъады, дух да къуйды, сора барысы ючюн да бир сом жетмеген тёлериксе дегенле, сейир этеме.

Нальчикде башха-башха парихмахерскаялагъа бара тургъанма. Эсимде тюйюлдю, бирде 1,5, бирде уа эки сом тёлеген кезиулерим болгъандыла. Бир жол мастер мени аллымда бир школчуну чачын къырыкъады. Аны ыннасы анга бир сом узатады. Андан артха абери къайтарылмайды. Сора креслогъа мен олтурама. Мастер чачымы къырыкъып бошайды.

— Къаллай бир берирге керекми?

— Бир сом он капек.

— Сабийледен эм абаданладан да бир кибик багъамы аласыз?

Мастер тиширыу бир кесек сагъыш этип: «Мен жагыдгъан этгенме, сиздеи 86 капек», — дейди.

Кёбюсюнде терслик бизни кесибиядеди. «Нек? Не ючюн?» деп сорамайбыз. Охо

— Къайры ахшы жолгъаса?

— Сагъатымы ремонт этилгенден сора мастерскойгъа къайтарып ненча кере элтеме, — дейди ол.

Манга тарыгъып жюрегин хош этип кетеди.

* * *

Радиолагъа ремонт этген мастерскойдан къуранырыгъым, бир кесек мудах болугъум да келип чыгъама. Бир жанындан къолда жюрютюучю транзистор приёмнигими ишлеригине къуранама, экинчи жанындан а, биягъы мени алдагъыла деп келди кёлюме. Приёмщик сагъыш эте турмай квитанцигъа 13 сом жазады эм шёндюо тёле дейди. Алай бла 17 сом жазаргъа да нек болмайды? Прейскуранты жокъ. Ол жумуш этиуню жорукъларына буукъулукъ тюйюлмюдю?

— Аллай бир а нек деп сорама. — Кёп ишни да жокъду да. Бош жип чулгъанган чарх ючюн.

— Мастер ол чархны кеси къолу бла чулгъагъанды, — деди ол.

Кесими тюз болгъанымы анда кишиге ангылаталмазлыгъымы кёрюп, айтхан ахчаларын тёлеп кетеме. Прейскурантны кёргюзт дерге, андан бир кесек аз ахча берирге да боллукъ эди, алай...

* * *

Бир танышым башха жерден манга къонакъгъа келеди. Нальчикни ресторанларындан бирине барабыз. Азмаз ичги, суукъ ашарыкъла, кофе да алабыз. Бир кесек олтургъандан сора кетер заман болады. Къаллай бир ахча тёлеригибизни алгъадан терген, шапа тиширыуну чакъырабыз. Ол, аз да уялмай, тёрт сом артыкъ санайды.

— Чек беригиз, — дейбиз.

Ол бизни таба сюйсюнмей къарап, бир сейирлик документни жазып башлады. Аны нёгерлери бизге сейир этип къарайдыла. Кёп да турмай денги ведтиреди. Анда эки сомгъа аз жазылып эди. Нёгерим бла мен анга ыразы болмай, чекни да алып, ресторанны директоруна барабыз... Аллай чекле жетишмегенлери ючюн ол кечгинлик тилейди эм шапа тиширыуну да терслигин айтады. Бек алгъа уа терслик директору кесинде, алагъа оноу этген организациядады. Нальчик-ле да асыры оздуруп хайырланадыла. Сёз ючюн, счётчик эки сомдан бир аз артыкъ ишлесе, юч сомну алыргъа уялмайдыла. Энчи машинасында ишлеген а андан да кёп. Анга ким контроллукъ этерге керекди? Айхай да, кесибиз. Алай бир бирде биз аны аз затха санайбыз, айтыргъа уялабыз. Аллай малкёз шофёр жюрегинги къыйнаргъа да угъай демез — дейсе.

* * *

Горный тийресинде жашау жумушланы жалчытхан юйде кийимлени химия амал бла тазалагъан пунктха костюмуму алтеме. Кёз къыйырым бла прейскурантны излейме, алай кёрмейме. Стол къатында олтургъан тиширыу квитанция жазады. Бир кесекден энишгеде, адамлагъа кёрюнмеген жерде тагъылып тургъан прейскурантны эслейме. Аны туурагъа нек такъмайсыз дегенимде, ол манга аны жаратмай къарайды. Мен тынгыладым. Кесими аскыры кёп билген сундургъа болмадым...

* * *

Жашауда тюбей тургъан кемчиликлени юслеринден жарсыугъуаны аны бла бошасакъ да боллукъ эди, алай Нальчикле парихмахерскаяланы да сагъынмай къоярга болмайма. Чачымы къырыкъдырыргъа баргъаным сайын сейир этиюм къалмайды. Бир жол а Москвада барырга тюшгенди. Бош парикмахерскаягъа киреме. Нальчикде уа анга бийик разрядлы салон-дерик эдиле. Парихмахер чачымы къыриъады, дух да къуйды, сора барысы ючюн да бир сом жетмеген тёлериксе дегенле, сейир этеме.

Нальчикде башха-башха парикмахерскаялагъа бара тургъанма. Эсимде тюйюлдю, бирде 1,5, бирде уа эки сом тёлеген кезиулерим болгъандыла. Бир жол мастер мени аллымда бир школчуну чачын къырыкъады. Аны ыннасы анга бир сом узатады. Андан артха абери къайтарылмайды. Сора креслогъа мен олтурама. Мастер чачымы къырыкъып бошайды.

— Къаллай бир берирге керекми?

— Бир сом он капек.

— Сабийледен эм абаданладан да бир кибик багъамы аласыз?

Мастер тиширыу бир кесек сагъыш этип: «Мен жагыдгъан этгенме, сиздеи 86 капек», — дейди.

Кёбюсюнде терслик бизни кесибиядеди. «Нек? Не ючюн?» деп сорамайбыз. Охо

халкъла аралы жашау

«Битеу румынлилени партиясы...»

БУХАРЕСТ. ТАСС-ны корреспонденти Вадим Малютин билдиреди: «Расасына, тиширыу, эр киши болгъаныына, къаллай дин тутханына эм миллетине да къарамагъан битеу румынлилени партиясы» — ма бу сёзле Румынияны социал-демократия партиясыны программасыны биринчи пунктунда жазылыпды. Бу партияны 15-чи январда Миллет къутхарыуну советини декретине кёре Бухарестни муниципиясыны сюдю къабыл кёргенди.

«Адевэрул» газетде басмаланнган программада айтылгъаныча, Румынияны Социал-демократия партиясыны членлери къыралда социальный эм экономика жашауну игилендириуде, румынли обществону битеу кючлерини демократия байламлыкъларын айныгыргъа болумла къурауда Миллет къутхарыуну фронтуна болушууну кеслерини баш борчларына санайдыла.

Пакистанны къуллукъчулары бла тюбешгендиле

ИСЛАМАБАД. ТАСС-ны корреспонденти Николай Семененко билдиреди: Мында СССР-ни жаш тёлю организацияларыны комитетини эм ВЛКСМ-ни АК-сыны делегациясыны Пакистанны правительствосуну тамата министри Нусрат Бхутто эм миллет ассамблеяны (парламентни тёбенги палатасыны) спикери Мерадж Халид бла тюбешиулери болгъанды. Эки къыралны арасында жаш тёлю делегацияланы бир биргe жиберииую, аланы аралырында байламлыкъланы кючлендириую вопрослары сюзюлгендиле. Пакистанны къуллукъчула совет жамаатны СССР-ни бла Пакистанны жаш тёлю организацияларыны араларында тюзюнлей байламлыкъланы тохташлырыуну юсюнден предложениясына уллу эс бургъандыла.

Ушакъла баргъан кезиуде делегацияны членлери СССР-ни жаш тёлю организацияларыны комитетини эм битеу совет жаш тёлюню атындан Пакистанны правительствосундан Афганистанда пленге тюшген совет аскерчилени эркин этерге болушурун тилегендиле. Аллай тилеклери болгъан къагъытла президент Гулам Исхак Ханнга эм премьер-министр Беназир Бхуттогъа берилгендиле. Тюбешиуге къатышханла совет аскерчилени моджахедлени тутмакъларындан къутхарыуну проблемасын Афганистанда политика халиу игилендириую вопрослары бла байламлы этмей тамамларгъа керек болгъанын белгилегендиле.

Алгъаракълада делегация Исламны халкъла аралы университетинде эм Исламабадны Мохаммад Али Джин атлы университетинде болгъанды, анда ол окъуу юйлени башчылары эм студентлери бла ушакъ этгенди. Жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствону чакъырыуу бла Пакистанны правительствосуну къонакъларыча келип тургъан делегация дагъыда бу къыралны история эм культура арасы Лакар шахарда, Синд провинцияны администрацияя арасы — Карачиде да боллукъду.

Жангы ат аталгъанды

БЕРЛИН. (ТАСС). ГДР-ни социал-демократларыны мында болгъан конференциялары партиягъа жангы ат аталгъаны ючюн кюл кётюрюлгенди. Энди ол Германияны Социал-демократия партиясы (СДПГ) деген атны жюрютюрюкдю. Партия жалан да биринчи атламла этеди. Нек дегенде, ол жалан да быллыр 7-чи октябрде къуралгъанды. Бусагъатда аны тизгинлеринде 32 минг адам барды.

Партия властны кеси къолуна алыргъа мурат этедиле. Алай бу къауум магъаналы вопрослада аны позициялары ачыкъ болгъандыла. Сёз ючюн, къабыл этилген заявленияда социал-демократла немецли миллетни бирлиги ючюн кюреседиле эм да аланы муратлары Германияны бириклириудю, деп айтылады. Алай бу процесс битеуевропалы процесслеге бла келиширге эм да къоншу къыралланы ыразылыкъларыбла бардырылыргъа керекди. Аланы ченлерин биз сыйлы кёребиз эм мамырлыкъ-

Кёрмюч ачылгъанды

СИНГАПУР. (ТАСС). Бюгюн Сингапурда «Совет машина ишлеу эм технология-90» деген кёрмюч ачылгъанды. Советсингапур халланы историясында бу бек уллу кёрмючдю. Аны ючюндю сингапурчуланы жанындан анга аллай уллу эс бурулгъаны да. Аны юсюнден бери биринчи келген адамланы санындан эм аланы халларындан оюм этерге боллукъду.

Уллулугъуна да къарамай, технология оборудованияны бек ахшы тюрлюлерин, жангы технологияла, приборла эм материалла къурауда бизни жалан да бир къауум жетишимлерибизни ачыкълагъан кёрмюч кесине къуру сингапурчуланы эслерин буруп къоймагъанды. Совет Союзну жетишимлери бла шагъырейленирге деп, бери регионну кёп къралларындан специалистле эм бизнесменле келгендиле.

СУРАТЛАГЪА ДАУЛАРЫ БОЛГЪАНЛА

ЛОНДОН. (ТАСС). XVI ёмюрню белгили суратчысы Ф. Бароччо ишлеген «Мадонна с ребёнком и святой Иосиф» деген суратны багъасы 25 миллион фунт стерлингди. Кёп болмай Мартин Кейм деген биреулен Британияны миллет галереясына келип, ол суратны бичакъ бла кесгенди. Залда низамны сакълаучуладан бири аны тутуп, суратны къатындан кетергинчи, ол бичакъны аны юсюнде бир ненча кере тартханды.

Музейде ишлегенле айтханга кёре, суратны алгъынгы халына къайтарыргъа боллугъу бла болмазлыгъы белгисизди. Ол Ф. Бароччону жангыз суратыды.

«Дейли миррор» эскертгенича, анга ушагъан иш юч жыл мындан алгъа да болгъанды. Ол заманда миллет галереягъа келгенледен бири Леонардо да Винчи ишлеген суратны керохдан атып, тешик этгенди. Суратны артда алгъынгы халине келтиргенэдиле.

Адам этмезлик жокъду. Аны алайлыгъын Лондонну орамларында ёсюмю бир метр бла 65 сантиметр болгъан аргентинача иллюзионист Хуго Заморатта энтда да бир кере кёргюзтгенди. Ол бийиклиги 66, диаметри уа 45 сантиметр болгъан уллу шешагъа киралгъанды.

СУРАТЛАДА: Хуго Заморатта усталыгъын кёргюзтеди.

Сурат Рейтерни бла ТАСС-ны.

Коммунистлеге къажау сюеледиле

ПАРИЖ. (ТАСС). «1939—1940 жылланы санамасакъ, Франциядаа коммунистлеге къажау кампания бу жолча къаты бир заманда да бармагъанды» — Франциядаы Коммунист партиясыны АК-сыны секретары Гастон Плиссонье къыралда политика болумгъа ма алай багъа бергенди. «Юманите» газетде басмаланнган статьясында ол бусагъатда онгчула, социалист къыраллада, аскъыз да Румынияда къуралгъан къыйын болумну хайырланып, Компартияны сталинизмни ызын тутады деп, жангыдан терслеп башлагъанларын белгилегенди.

Франциядаа коммунизмге къажау кампанияны кючленгенини сылтауу «белбауну бютюн къаты къысыуну» пенсияларгъа эм социал-

Анголадан аскерле кетериледиле

ГАВАНА. (ТАСС). Кубаны аскерчилерини жангы къауумуу — 150 адам Анголадан туугъан журтларына къайтхандыла.

Кубаны аскерлери бу африкалы къыралдан 1988 жылда 22-чи декабрде Нью-Йоркда Кубаны бла Анголаны журтларына 30 миннге жуукъ кубачы солдат бла офицер къайтхандыла. Эки къыралны арасында тенгиз эм хауа кёпюрле къуралгъандыла. Аланы юслери бла аскерчилени жангы къауумлары келедиле.

Тохташдырылгъаныча кё-

шында жазылған 60 капекин тёлейме.

Экинчи аллай ишге уа Нальчикде тюбейме. Сагъатлагъа къарагъан мастерскойгъа барама. Сагъатчы, сагъатны къолуна алып, тёгерегине-башына къарайды, ичин ачады.

— Тюшден сора келигиз, — дейди.

— Ремонтуна къаллай бир аллыкъсыз?

— Механизми да аламат тюйюлдю, хар затын чачарга керекди. Сора прейскурантха къарап айтханча жети сом дейди.

— Ачыкъ тёлеп сагъатны алама. Квитанция да жокъ. Андан сора сагъатым алгъа барып башлайды. Башха заманлада да сагъатны мияласын алышдырыгъанлары ючюн менден къайда бир сом, къайда андан кёп ала тургъандыла. Прейскурантха къарагъан не да квитанция берген тёре да жокъ — квитанция бермей ишлеу амалгъа кёчгенбиз деп къоядыла. Энди самолётлагъа мингенде да билетле бермей тебиреник болурла.

Ремонтну бир кибик тюрлюсюню багъалады башха-башха болады. Нек?

Бир жол ашыгъып баргъан бир танышыма тюбейме.

— Проституция — жалан да адеп-къылыкъ бла байламлы проблема тюйюлдю. Аны хатасы кёп затха жетеди, — дегенди СССР-ни МВД-сыны Профилактика служба управлениясыны начальниги, милицияны полковниги Н. Тарасенко, — Шёндю проституция, кёп адам къатышып, къуралып бардырылгъан ишге айланнганды. Таксистле, сутенёрла, саякъ тиширыула тургъан юйлени келери — ала барысы да проституциялан тюшген ахча бла кечинедиле. Проституция ючюн жууапха тартыргъа уа бизде закон жокъду. Саякъ тиширыуладан «тазир» алып тургъан рэкетирлеге ол керти да бизнесди. Ол теневой экономикады, бизни къыралда жаратылгъан мафияны андан ары айнытыуну ырысхы базасыды.

Къонакъ юйледе ишлегенлени юслеринден мен айтыргъа да сюймейме. Алагъа проституткаладан тюшген «жасакъ» бюджетлерине ингн кесек къошумчулукъ болады. Сез ючюн, алгъаракълада «Интурист» къонакъ юйге не заманда сюйсе да барырга онгу болгъан саякъ тиширыудан ултха ала тургъанлай къонакъ юйню директору Б. Бухтияров тутулгъанды. Ол аны биринчи кере алгъан ултхасы тюйюл эди. Биз проституциягъа къажау кюрешни къалай бардырабыз? Жалан да указла бла. Алай ол указланы толтурурча онгла къуралмагъандыла.

Бусагъатда биз проституциягъа къажау кюрешни жалан да тазир салыу амал бла бардырыргъа кюрешебиз. Тазирни райисполкомланы тийишли комиссиялары саладыла. Ол комиссияланы членлерини кёбюсю уа ишни халын тюз билмеген, проблемаланы къыйынлыгъын англамагъан адамладыла. Алай тюйюл эсе, 30 сом тазир неге ушагъан ишди. Жалан да бир кечеге эл бла бир ахча «ишлеген» тиширыу 30 сомну тюкге да санамайды. «Сюймекликни мёлеклери» уголовный розыскде ишлегенлени хиликгя этип, «теркирек тазир салыгъыз — клиент сакълап турады» деп бош айтмайдыла.

Алгъын проституция бла кюрешни уголовный розыскни бойнуна салгъан эдиле. Алай ол да тюз иш болмагъанды, не ючюн дегенде, бизде проституция ючюн уголовный жууапха тартыргъа закон жокъду. Энди ол иш бла Профилактиканы службасы кюреширге керекди. Мен акъыл этгенден, андан да хайыр чыгъарыкъ тюйюлдю. «Интуристни» къонакъ юйлеринден тыш къыраллыла бла «ишлеген», кеслерин валютагъа сатхан элита проституткаланы барысын да ачыкъ этерге жангыз участковыйни къолундан къайры келликди. Аны аллай къонакъ юйлеге ким къоярыкъды? Мосгорисполкомну ГУВД-сыны Профилактика службасыны управлениясыны билдириулерине кёре, проституткаланы саны, тарихле бла кёргюзтгенде, эки кере азайгъанды. Шёндю ара шахарда ала 500 боладыла. Алай ол службаны башчылары уа саякъ тиширыула андан эсе оч кере да кёп болгъанларына ишекли тюйюлдюле. Энди проституткала кеслерини ишлерин букъдургъан угъай, аны бла махтанган окъуна этедиле. Ич ишлени органлары бардырган брифингледе шёндю «проституциягъа эркинлик берип, къойсакъ иги тюйюлмюдю?» деп, сёзню алай окъуна саладыла.

Анга бир бирле экстремистлегеча къараргъа да болурла. Алай исполкомла уа, аны кеслери да эслемегенлей, проституциягъа эркинлик берип къойгъандыла. Командировкагъа келгенлеге деп тутхан сылтау бла саякъ тиширыуланы жыяргъа юйле ачхандыла. МУР-ну билдириулерине кёре, аллай фатарланы кёбюсю притонладыла. Алада тыш къыраллыланы кёп тонайдыла, башларын хайран этген затла ичиредиле.

Л. КИСЛЯНСКАЙ,
ТАСС-ны корр.

Биз айтхан затла былай къарагъанда уллу магъаналары болмагъанча кёрюнселе да, жашауда чырмайдыла. Аллай жартылыкъла, кемчиликле бла бир-эки адам угъай, барыбыз да биригип кюреширгe керекбиз.

А. ВИНОГРАДОВ.

Жангы ат аталгъанды

БЕРЛИН. (ТАСС). ГДР-ни социал демократларыны мында болгъан конференциялары партиягъа жангы ат аталгъаны ючюй кюл кётюрюлгенди. Энди ол Германияны Социал - демократия партиясы (СДПГ) деген атны жюрютюрюкдю. Партия жалан да биринчи атламла этеди. Нек дегенде, ол жалан да былтыр 7-чи октябрде къуралгъанды. Бусагъатда аны тизгинлериниде 32 минг адам барды.

Партия властны кеси къолуна алыргъа мурат этеди. Нек дегенде, анга андан иги оноу этерик башха кючню кёрмейди. СДПГ алыкъа къурала барлыкъды. Алай бир къауум магъаналы вопрослада аны позицияларын муратлары Германияны бириклириудю, деп айтылады. Алай бу процесс бютеуевропалы процессле бла келиширге эм да къоншу къралланы ыразылыкъларын бла бардырылыргъа керекди. Аланы чеклерин биз сыйлы кёребиз эм мамырлыкъны бла къоркъуусузлукъну кючлендириуге итинебиз, деп белгиленеди документде.

Халкъ ыразы тюйюлдю

БУДАПЕШТ. (ТАСС). Венгерли правительство шёндю бардыргъан политикагъа эм кёп болмай багъаланы кётюрюлгенлерине къажаулукъларын билдирип, мында мингне жуучук адам демонстрациягъа чыкъгъанды. Жамауатны бу демонстрациясы къыралны даражалы политика организацияларындан бирини — Венгрияны демократия форумуну башламчылыгъы бла бардырылгъанды.

Жигитлени майданында бардырылгъан митингден сора, демонстрациячыла шахарны орамлары бла ётгендиле эм да Венгрияны парламентини аллында жыйылгъандыла. Мында Венгрияны демократия форумуна петиция берилгенди. Анда къыралны ырысхысын энчи мюлк нелеге бериую процессине къыралны жанындан контроль этиую къураргъа, дагъыда уллу капитал салымланы хайырланыуну мычымай тохтатыргъа керекликсини юсюнден айтылады.

Англоладан аскерле кетериледиле

ГАВАНА. (ТАСС). Кубаны аскерчилерини жангы къауумуу — 150 адам Англоладан туугъан журтларына къайтхандыла.

Кубаны аскерлери бу африкалы къыралдан 1988 жылда 22-чи декабрде Нью-Йоркда Кубаны бла Англоланы арасында къол салынгнан келишимлеге тийишлиликде чыгъарыладыла. Былтырны аягъына туугъан журтларына 30 мингге жуучук кубачы солдат бла офицер къайтхандыла. Эки къыралны арасында тенгиз эм хауа кёпюрле къуралгъандыла. Аланы юслери бла аскерчилени жангы къауумлары келедиле.

Тохташдырылгъанына кёре, Англоладан кубачы аскерле толусуилай 1991 жылда июньда кетерилип бошаллыкъдыла.

Къаугъалы иш болгъанды

ПАНАМА. (ТАСС). Панамада Кубаны посольствосуну къатында ыйыхы кюн къаугъалы иш болгъанды.

Дипломат миссиягъа баргъан жолланы жанхан америкалы бёлюмле, Кубаны посолуи, дагъыда юч дипломаты, посольстводан автомашиналары бла къабакъ эшикден чыгъып келгенлеринде тохтатхандыла. Паспортларын сыйырып, солдатла автомашиналаны тинтирге умут этгендиле, болса да эркинлик талмагъандыла. Кубаны бла АБШ-ны посольстволарыны араларында бардырылгъан акисагъатлыкъ къаты сёлешуледен сора бу иш мардагъа келгенди. Дипломатлагъа документлерин къайтаргъандыла эм контроль этиучю пунктдан ётерге эркинлик бергендиле.

Кубаны посольствосуна блокаданы АБШ-ны аскерлери 20-чы декабрде сауутланнган интервенция этгенлеринде окъуна, генерал Норьега жанлыланы бир къауумуу анда кеслерине бугъар жер тилегендиле, деген сылтау бла этген эдиле.

Къажау сюеледиле

ПАРИЖ. (ТАСС). «1939 — 1940 жылланы саналасанк», Франциядаа коммунистлеге къажау кампания бу жолча ияты бир заманда да бармагъаныды» — Франциялы Коммунист партиясыны АК-сыны секретары Гастон Плиссонье къыралда политика болумгъа ма алай багъа бергенди. «Юманите» газетде басмаланнган статьясында ол бусагъатда ончула, социалист къыраллада, артыкъ да Румынияда къуралгъан кыйын болумну хайырланып, Компартияны сталинизмни ызын тутады деп, жангыдан терслеп башлагъанларын белгилегенди.

Францияда коммунизмге къажау кампанияны кючленгненини сылтауу «белбауну бютюн къаты къысыуну» политикасында ончула эм социалистле тюбеген къыйынлыкъладыла, деп ФКП-ни АК-сыны секретары алай оюм этеди. Айырыулада ала ючюн къол кётюргенле азайгъандыла, партияны башчыларыны араларында бирлик жокъду. Ма бу болумлада Компартияны политика эм практика иши къыйын проблемалагъа тюбеген миллионла бла адамла иги жанына тюрленну боллугъуна ийнандыргъан жангыз мадарды. Ма аны себепли, коммунистлеге къажау сюелген кючле Компартияны къуратургъа кюрешедиле. Аны ючюн ала бузукъчу къауумланы хайырланадыла, деп белгилегенди Г. Плиссонье. Аланы муратлары француздула Коммунист партияны тёгерегинде бирикмезча этиудю.

СССР-ни МВД-сында пресс-конференция

ТЕРКИРЕК ТАЗИР САЛЫГЪЫЗ — КЛИЕНТ САКЪЛАП ТУРАДЫ!

«Не ары бери десегиз да, бизнес бизнеслей къалады», — деп алай айтады телеэкрандан намысын сатхан саякъ тиширыу. СССР-ни МВД-сында 16-чы январда бардырылгъан пресс-конференция ол осал ишлеге къажау кюрешни проблемаларыны юсюнден фильмни кёргюзтюу бла башланнганды.

— Проституция — жалан да адеп-къылыкъ бла байламлы проблема тюйюлдю. Аны хатасы кёп затха жетеди, — дегенди СССР-ни МВД-сыны Профилактика служба управлениясыны начальниги, милицияны полковниги Н. Тарасенко, — Шёндю проституция, кёп адам къатышып, къуралып бардырылгъан ишге айланнганды. Таксистле, сутенёрла, саякъ тиширыула тургъан юйлени келери — ала барысы да проституциялан тюшген ахча бла кечинедиле. Проституция ючюн жууапха тартыргъа уа бизде закон жокъду. Саякъ тиширыуладан «тазир» алып тургъан рэкетирлеге ол керти да бизнесди. Ол теневой экономикады, бизни къыралда жаратылгъан мафияны андан ары айнытыуну ырысхы базасыды.

Къонакъ юйледе ишлегенлени юслеринден мен айтыргъа да сюймейме. Алагъа проституткаладан тюшген «жасакъ» бюджетлерине ингн кесек къошумчулукъ болады. Сез ючюн, алгъаракълада «Интурист» къонакъ юйге не заманда сюйсе да барыргъа онгу болгъан саякъ тиширыудан ултха ала тургъанлай къонакъ юйню директору Б. Бухтияров тутулгъанды. Ол аны биринчи кере алгъан ултхасы тюйюл эди. Биз проституциягъа къажау кюрешни къалай бардырабыз? Жалан да указла бла. Алай ол указланы толтурурча онгла къуралмагъандыла.

Бусагъатда биз проституциягъа къажау кюрешни жалан да тазир салыу амал бла бардырыргъа кюрешебиз. Тазирни райисполкомланы тийишли комиссиялары саладыла. Ол комиссияланы членлерини кёбюсю уа ишни халын тюз билмеген, проблемаланы къыйынлыгъын англамагъан адамладыла. Алай тюйюл эсе, 30 сом тазир неге ушагъан ишди. Жалан да бир кечеге эл бла бир ахча «ишлеген» тиширыу 30 сомну тюкге да санамайды. «Сюймекликни мёлеклери» уголовный розыскде ишлегенлени хиликгя этип, «теркирек тазир салыгъыз — клиент сакълап турады» деп бош айтмайдыла.

Алгъын проституция бла кюрешни уголовный розыскни бойнуна салгъан эдиле. Алай ол да тюз иш болмагъанды, не ючюн дегенде, бизде проституция ючюн уголовный жууапха тартыргъа закон жокъду. Энди ол иш бла Профилактиканы службасы кюреширге керекди. Мен акъыл этгенден, андан да хайыр чыгъарыкъ тюйюлдю. «Интуристни» къонакъ юйлеринден тыш къыраллыла бла «ишлеген», кеслерин валютагъа сатхан элита проституткаланы барысын да ачыкъ этерге жангыз участковыйни къолундан къайры келликди. Аны аллай къонакъ юйлеге ким къоярыкъды? Мосгорисполкомну ГУВД-сыны Профилактика службасыны управлениясыны билдириулерине кёре, проституткаланы саны, тарихле бла кёргюзтгенде, эки кере азайгъанды. Шёндю ара шахарда ала 500 боладыла. Алай ол службаны башчылары уа саякъ тиширыула андан эсе оч кере да кёп болгъанларына ишекли тюйюлдюле. Энди проституткала кеслерини ишлерин букъдургъан угъай, аны бла махтанган окъуна этедиле. Ич ишлени органлары бардырган брифингледе шёндю «проституциягъа эркинлик берип, къойсакъ иги тюйюлмюдю?» деп, сёзню алай окъуна саладыла.

Анга бир бирле экстремистлегеча къараргъа да болурла. Алай исполкомла уа, аны кеслери да эслемегенлей, проституциягъа эркинлик берип къойгъандыла. Командировкагъа келгенлеге деп тутхан сылтау бла саякъ тиширыуланы жыяргъа юйле ачхандыла. МУР-ну билдириулерине кёре, аллай фатарланы кёбюсю притонладыла. Алада тыш къыраллыланы кёп тонайдыла, башларын хайран этген затла ичиредиле.

Л. КИСЛЯНСКАЙ,
ТАСС-ны корр.

Кимсе сен, Грегор Гизи?

— Кюнлени биринде сизни портретлеригиз алгъынгы башчыланы портретлерини жерлерин алгъаныч сиз кёз аллыгъызгъа келтиралыкъмысыз?

— Угъай. Мен унарыкъ тюйюл эдим, кесими къорууларгъа мени эркинлигим барды да.

Корреспондентни соруларына Германияны Социалист бириккен партиясыны — демократия социализмни партиясыны (СЕПГ—ПДС) председателини къуллугъуна бир ай мындан алгъа айырылгъан Грегор Гизи жууаплайды.

Ол — коммунист партияланы бек жаш башчыларындан биридиди. 16-чы январда анга 42 жыл толгъанды. Сыфатында аны кёп башха адамладан айырмалы этген зат жокъду. Орта бойлуду, тириди, башында чачы азыракъды. Эсингде кёзлюклерини тюбюндеч жютю кёз къарамлары, эркин эм ариу сёлешиую къаладыла.

Берлинде туугъанды. 1954 жылдан 1966 жылгъа дери Генрих Герц атлы политехника школда окъугъанды, малчыны усталыгъын да анда алгъанды, мураты уа слесарь-механик болургъа эди. 1970 жылда Гумбольд университетни юридический факультетин бошагъаныды. Анда, юч жыл алгъа СЕПГни тизгинлерине киргенди. 1971 жылдан башлап ёкюл болуп ишлегенди. Прокурор болургъа мураты жокъ эди, ол терслегенден эсе къорууларгъа бек сюйгенди. Ишлей тургъанлай аспирантурагъа киреди эм 1976 жылда право теория жаны бла кандидат диссертациясын къоруулайды.

Г. Гизини ёкюллюк иши бир кесек башха тюрлю къуралгъанды. Ёкюллюк ишини ол бардыргъан амалы анга политика кёз къарамлары «ышаннгысызгъа» санал-гъанланы келтиргенди. Болса да, Г. Гизини сёзлерине кёре, аны «диссидент» къауумланы арасында белгилилиги, ол ёкюллюк этгенлени хар бирини кёз къарамларын да тюзге санагъанды демеклик тюйюл эди.

Аны политикагъа эс бурууу бек эртде башланнганды. Эшта да ол анга атаанадан ётген болур. Аны атасы бла анасы — белгили антифашистледиле, нациамни заманында аланы ызларындан болуп айланнгандыла. Фашизмге — кёбюсюнде энчи къарайды. Шёндю да юйюрлеринде чюйютлю къарт ыннасыны Освенцимден жиберген къагъыты сакъланады. Ол санаторийде турама, хар затым да жокъ эди.

Г. Гизини политика кёз къарамы Германияны эм халкъла аралы ишчи къымылдауну демократизациялаугъа эм гуманист тёрелерине жакъ басыуду. Сёз сталинизмден тазаланнган социалист эм комунист ниетлени юсюнден барады. Гизи шёндю марксизм-ленининзм деген терминни жюрютмегенин а, ол башчылыкъгъа догманы угъай, илму методиканы алыргъа сюйгени бла англылатыргъа боллукъду. Кёп жылланы ичинде ГДР-де догманы башчылыкъгъа алып тургъандыла, дейди жангыргъан СЕПГни башчысы. Аны ауузундан аллай сёзлени эшитиу бек сейирлик кёрюнеди. нек дегенде, бир кесек мындан алгъа ала ючюн тутаргъа боллукъ эдиле.

Къалай-алай болса да, ГДР-де башчылыкъны кесини бойнуна аллыкъ СЕПГ—ПДС-ден сора бир политика кюч жокъду, деп санайды Г. Гизи. Алай къыралда тутхучлу халгъа жалан да башха партияла бла бирликде жетиширгe боллукъду. Партия эм къырал функцияланы башха-башха этмей амал жокъду. Партия аппарат жангы башчы келгенли бек магъаналы политика оноуланы этер ючюн терк окъуна тюрлениуле кийирип башлагъанды. Партия структурала да иги кесек тюрленнгендиле. Партия функционерлени иш хакъларыда алаша болгъанды. Г. Гизи алгъынгы Генеральный секретарь алгъандан эсе бир минг маркагъа азыракъ (300 сомгъа жууукъ) алыш башлагъанды.

Эки немецли къыралны арасында байламлыкъла дегенча магъаналы вопросну юсюнден Г. Гизи ГДР-нн жалынчакъсызлыгъы эм къырал эркинлиги, ол проблеманы битеуевропалы контекстде тамамлар жанлы сёлешеди. Биз — ачыкъ, мамыр, шуёх, алай шарт чекле, ФРГ бла кенг келишим сообщество къурар жанлыбыз, болса да бир къырал башханы жутуп къоярына къажаубуз, — деп чертгенди СЕПГ—ПДС-ни председатели.

Бош заманы болса Грегор Гизи театргъа, концертлеге барады, окъуйду. Аны шёндюгюлю юйде башхаланыча фатары, дачасы эм машинасы барды. Айырылыпды. Тамата жашы «Нойес Дойчланд» газетни типографиясында наборщик болуп ишлейди, кичиси — аны бла жашайды эм автомеханик усталыкъгъа окъуйду.

Берлин

Сергей РЯБИНКИН,
ТАСС-ны корр.

ОНОУ ЭТИЛГЕНДИ АЛАЙ...

(Огъары Малкъарда музыка школну ишини юсюнден)

1973 жыл, бу элни жашау тарыхына кесиня энчи ызы бла, энчи къууанчы бла киргенди. Анда, артыкъ уллу болмаса да, музыка школ ачылгъанды. Ол кюнледе ары жюрюген жашчыкъла бла къызчыкъла да энди жашауда жерлерин табып, къыралыбызгъа къуллукъ этедиле. Школну тёртбеш отоуу бар эди. Пианино, къобуз согъаргъа, жырларгъа да юйрене тургъандыла сабийле. Аллай насып хар элге да берилип къалмайды. Къобуз согъа, жырлай да билген тепсегенде да уялмайды, буюкъмайды. Тепсей да жырлай да билгенле уа халкъыбызгъа жарыкълыкъ бере, кёп ахшы, кёп иги тёрелерибизни, адетлерибизни андан ары айнытадыла.

Атабиева Галина бу школгъа башчылыкъ этге келгенли жыйырма жылдан атлагъанды. Кертиди, бу школгъа жюрюгенлени барысы да, кеслерини къадарларын музыка бла, той-оюн бла байламлы этедиле, жашау жолларында да ол ишни сайлайдыла, дерге къыйынды. Алай бу арт жыллада Асанова Кулина бла Мусукова Фатимат Нальчикни музыка училищесин бошагъандыла. Кулина бу кюнледе Краснодарны культура институтунда окъуп билимин андан ары ёсдюреди. Музыка жаны бла билим ала тургъанла, аладан сора да бардыла.

Школну сыйын, намысын, этген ишини къыйматын, жалан да къадарларын музыка бла, той-оюн бла байламлы этгенлени саны бла ёнчелеп къойсакъ, баям, биз, кеси оюмубузну жарты къолрыкъбыз. Нек дегенде, сабийлени жашаугъа хазырлауда, аланы адеп, къылыкъ жаны бла тохташыуларына да музыка школну магъанасы уллуду. Биз ары баргъан кюн Огъары Малкъарны орта школуну 6-чы классыны окъуучулары Гадиева Альбина, Глашева Марина, Кужонов Жантемир пианино, Муртазова Танзиля, Алтуева Аминат эм башхала уа аккардеон согъаргъа юйрене эдиле. «Миллет къобузубуз жокъду ансы, анга да бек сюйюп юйренирик эдик,» — дейдиле ала, бизни бла ушакъ этеле.

Бу кюнледе музыка школгъа жалан да 25 сабий жюрюйдю. Юйренирге сюйгенле уа кёпдюле. Алай, онг жокъду.

— Алгъын тёрт устаз бар эди. Энди уа къуру кесим къалгъанма. Барды нёгерим, Кадырова Аминат. Ыйыкъгъа эки кере келеди ол. Студент къызды. Бизни бек жарсытхан жерибизни жокълугъуду. Сыйыналмайбыз бу школда тар отоугъа, —дейди Атабиева Галина.

1987—1988 окъуу жыл элде музыка школ ачылгъанлы 25 жыл толгъаны да белгиленирик жыл эди. Ол да кирирге керек эди элни жашау тарихине. Да несине махтансын бизни школ, устазларыны иш хакъындан башха ырысхы къолайы болмагъан, окъуу юй... Музыка школну ырбыннга тыйгъанла уа кимледиле? Къалай ангылатыргъа боллукъду, аны орта школгъа кёчюргенлерин?...

Музыка школну бу кюнледе бир тар отоугъа жыйгъандыла. Ары жалан да тёрт стол бла сегиз шинтик сыйынады. Бир пианино ол отоучукъда, экинчиси уа школну окъуу бёлюмюню кабинетиндеди. Сабийле аланы экиси да хайырланыр онгларын болмай, бир бирлерин сакълайдыла.

— Да не этейик, кесигиз кёресиз. Бизде да кружокла бар, классдан тышында ишлерибиз бар. Уллуракъ отоу берирге, не да эки отоуну музыка школгъа бош этерге онгубуз болмады. Хар затлары да тышына тёгюлгенде, аман-иги болса да къанат тюбюбюзге жыймай къоялмадыкъ. Бек жарсыйбыз къыйналгъанларына, къыйналадыла сабийле,— дейди орта школну директору Асанов Рамазан Хадисович.

Тюз айтады ол. Алай бу ишни экинчи жаны дерсле бара тургъанлай, къобуз согъаргъа, юйренирге да онг жокъду. Ала дерслеге чырмау боладыла. Ма аны себепли ары жюрюгенле да къыйналадыла.

— Сиз сыйлы болугъуз, музыка школну директору юй бийчемди мени. Школну бек кёпдю музыка инструментлери эм башха кереклери да. Салыр жер, сакълар жер тапмагъандан юйге элтгенбиз. Кимни да артыкъ жери, артыкъ отоууму барды? Бир отоуубуз толуду аллай керекледен... Ары-бери ташып кюрешебиз,— дейди бизни бла ушакъ этеле, устаз Атабиев Ибрагим.

Шёндю бек баш кемчиликледен бири, музыка школну мекямыны жокълугъуду. Жокъду деп да къалай айтырыкъса, бар затха!.. Да сора нек болдула да быллай ишле? Ким сыйырды да быланы алгъын мекямларын?

Кертиди, мында ишленген хар жангы зат элге къууат береди. Совет районну МПМК-сы Огъары Малкъарда 280 сабийге жери болгъан сабий садны башларгъа керек эди. Ишни башлардан алгъа уа ала бизни-прорабыбыз, мастерибиз турургъа, ишчилерибиз кийимлерин алышындырыргъа жер керекди, музыка школну юйюн бизге беригиз, деп тилегендиле. Ала механизмлерин, башха кереклерин да ары элте турмай, хазыр отоулагъа, хазыр кишичикле болуп кёчгендиле.

Былай нек этесиз, дегенге уа, элни оноучуларын алгъа тута, аланы кеслерине къалкъан этгендиле да музыка школну иелегендиле. Бу кюнледе уа сабий садны мекямыны хуналары къаланып, сюртюу, болу ишлери башланадыла. Къурулушчула алгъынгы музыка школну уллу отоуларыны бирини къабыргъасын, ююп цемент къуярча этгендиле. Сабийле, уллула да айып этерча къылыкъсыз ишле. Толу болмагъан тергеулеге кёре бюгюн музыка школну полларын, эшиклерин, терезелерин алгъын халына келтирир ючюн, къоратыллыкъ ахча мингле бла саналады.

Биз Совет райисполкомну культура бёлюмюню тамата-сы Таппасханов Мухтар бла ушакъ этгенбиз.

— Сабий сад хайырланыргъа берилсе, андан музыка школгъа бир мюйюш алыргъа деп аллай хапар барды районда. Алай музыка школ алгъын жеринде турса, бек игиси уа олду. Мен ол жанына ыразыма,— дейди ол.

Эл Совет, кимден да бек сезерге керекди элни жарсыуун. Ма аны себепли, эл Советни бир председатели ююмсузлукъ этген эсе, аны башхасына айырыргъа тюшеди. Жангы айырылгъанны юому, иши да жангыча болургъа керекди. Бу кюнледе эл Советни исполкомуна Ногеров Байрамукъ башчылыкъ этеди. Биз аны бла ушагъыбызда да жангырыуну жангы атламын сезалмадыкъ.

«Адам адам болса бир сёзде турургъа керекди»,— деп. Хожа айтханлай, ким да болсун, бир сёз айтылса, аны юсюнден сагъыш этер орнуна, барыбыз да аны къатлайбыз. Бу жол да иш алай, болгъанды.

— Да энди сабий сад ишленип бошалса, аладан бир зат юзмесек, бир да билмейме, былай болсун деп...Республикабызны оноучулары да биледиле музыка школну ол халын,—дейди Ногеров, элни къадары ючюн кесини энчи жууаплылыгъын женгиллетирге кюреше.

Бу ишде уа сагъыш этер айланчла кёпдюле. Музыка школ бла сабий сад бир мекямда уа кечиналырламы? Ууакъ сабийчиклени солур, тынчайыр кезиулеринде, аны экинчи жанында музыка школчула даурдан къырып турсала уа къалай болсун? Сиз бизни тынчайтмадыгъыз деп бирлери, угъай тынчлыкъ бермеген сизсиз деп, экинчилери даулашмазламы?

Сау болсун Мухтар Таппасханов ол оюмлу сёлешгенди.

— Биз да, музыка школну, алгъын тургъан мекямына къайтарыр жанлыбыз. Алайсыз онг жокъду. Биз акъыл этгенге кёре, къурулушчула да, ол кеслери къабыргъасын ойгъан юйню аякъ юсюне салыргъа борчлудула.

Бу ишни юсюнде Совет районну оноучулары да кеси оюмларын айтырла, кемчиликлени юслеринден да тийишли мадарла этерле деп акъылыбыз алайды.

М. ГАЕВ.

Нарткъаланы консерва заводу тахта кёгетледен, жемишледен эм башха битимледен кёп тюрлю консервала жарашдырады. Аланы качестволарын а лабораторияда ишлегенле тынгылы тнитедиле.

СУРАТДА: заводну лабораториясыны тамата химиги Валентина Пригодина. Аны мында кесини ишин уста билген, билимли специалист-

◆

Халкъны жашау жумушларын жалчытыуну республикалы юйде ахшы специалистле урунадыла. Ала адамланы заказларын заманында толтурур ючюн къолдан келгенни этедиле. Кийим бичиучюле Елена Тхамокова, Валентина Литвиненко эм Капи Хочуева ол жаны бла артыгъыракъ да айырмалыдыла.

Суратны З. Батчаев алгъанды.

◆

◆ *Наркоманияны эм ичгичиликни жолун кесерге*

Заманны оздурмайыкъ

Законлагъа бузукъулукъ этгенлери ючюн ич ишлени белюмюне келтирилген адамланы араларында тёгерекде бола тургъан ишлени арталлы да сезмегенча этип тургъан бир жашчыкъгъа мен бютюн да аслам эс бургъанма. Былай къарагъанда, аны кёзлери къалай эсе да бир тюрлю жылтырагъанча керюнюп, мёхеллиги, мытырлыгъы да шарт эслене эдиле. Къуллугъума, борчларыма кёре да мен бу тюрлю ишлеге, адамлагъа кёп кере жолугъа турама, бузукъчу адамланы къылыкъларына, сырларына аслам эс бурама. Ма бу жол да акъылбалыкъ болмагъан ол жашны халын ангылагъанма: наркотикледен къайсысын эсе да хайырланып, андан кеф болуп тура эди...

Артдаракъда, аны атасын не да анасын сакълап тургъан кезиуюбюзде, аны «кайфы» кетип жаныкъгъан заманда, ушакъ этгенбизде, ол Нальчикде СПТУ-ладан бирини окъуучусу болгъаны ачыкъланнганды. Алай жаш манга ол кезиуде алай кёп хапар айтыргъа унамагъанды. Наркоманла эм ол осал ишге энди къатыша башлагъан адамла, тёреде болуучусуча, наркотиклени къайдан алгъанларын, ол ишге аны ким тартханын, къатышдыргъанын айтыргъа сюймейдиле. Болса да ол жаш терс жолгъа къалай тюшгенин, толусунлай болмаса да, ангылагъан эдим. Сюймесе да, сабий жаш ол аман ишге къалай тюзелгенини юсюнден къысха быллай хапар айтды: «Училищеге ингирде келе туруучу абаданыракъ жашла бла танышхан эдим... Ала манга бир жол, ичинде анашасы болгъан папиросну берип, аны тютюнюн ичиме тартдыргъандыла. Ол кюнден башлап, 8 айны ичинде наркотиклени хайырланып турама... Угъай, мени бир наркоманны тузагъына тюшюп бошагъанланы кёплери уа ала бла ушакъ этген кезиуде сынагъан къыйынлыкъларын хазна жашырмайдыла. Ала окъугъан, ишлеген да кючден-бутдан этедиле, участковый инспекторну кёз тууразына тюшмей тургъанларын уллу къууанчха санайдыла. Аллай жазыкъла бош заманларыны асламысын наркотиклени излеуге, аладан «зауукълукъ» алыргъа къоратадыла. Бир бирледе уа ала видеосалонлада кёргюзтюлген магъанасыз, уруш-тюйюш, айыплы фильмлеге да барадыла, не да орамлада ёрге-эннше айланадыла. Алай башларын ол тели дарманла бла хайран этген наркоманланы терс, бузукъчу, аманлыкъ ишледен артха турмагъан кезиулери кёп боладыла. Ала, кеслеринден къарыусузланы къоркъутуп ахчаларын, ахшы киимлерин, дарманларына керекли ахчаны мажарыр ючюн не тюрлю аманлыкъ ишки да этерге угъай демейдиле.

Нальчикде Ленин районда жаш тёлюню арасында наркомания жайыла баргъаны жарсын чертирге керекбиз. Шёндю районда учетда болгъан наркоманланы санында акъылбалыкъ болмагъан 29 жаш адам барды. Аладан 9-су битеулю орта билим берген школланы, 5-си профессионал-техника училищелени окъуучуларыдыла. 3-сю уа техникумланы студентлеридиле. Ол тарихле, тюзюн айтсакъ, океанда жюзюп айланнган буз къайны суудан тышында кёрюнгенча кесекчигиди.

Наркомания

согъаргъа юйрене эдиле. «Миллет къобузубуз жокъду ансы, анга да бек сюйюп юйренирик эдик.» — дейдиле

къыйналадыла.

— Сиз сыйлы болугъуз, музыка школну директору юй бийчемди мени. Школну

музыка школгъа бир миюш алыргъа деп аллай хапар барды районда. Алай музыка школ алгъын жеринде

чиликлени юслеринден да тийишли мадарла этерле деп акъылыбыз алайды.

М. ГАЕВ.

Нарткъаланы консерва заводу тахта кёгетледен, жемишледен эм башха битнмледен кёп тюрлю консервала жарашдырады. Аланы качестволарын а лабораторияда ишлегенле тынгылы тинтедиле.

СУРАТДА: заводну лабораториясыны тамата химиги Валентина Пригодина. Аны мында кесини ишни уста билген, билимли специалистича таныйдыла.

Суратны В. Шомахов алгъанды.

ЭСКИ АТЛАНЫ КЪАЙТАРЫРГЪА КЕРЕКМИДИ

Къыралда онла бла шахарда шёндю партня, къырал, культура къуллукъчуланы атларын жорютедиле. Культураны совет фондунда бир жыл мындан алгъа къуралгъан Топонимня совет ол шахарлагъа аланы историялы атларын къайтарыуну юсюнден сёзню кётюргенди.

ИСТОРИЯНЫ ЖАНГЫДАН ЖАЗАРГЪА БОЛЛУКЪМУДУ?

Бизде шахарланы атларын тюрлендирип, алагъа партня эм къырал къуллукъчуланы атларын атау 20-чы жыллада окъуна башланнган эди. Къыралда Сталиннге табыныу юч ала баргъаны бла бирге атланы тюрлендирну да кенг жайыла баргъанды. Политика конъюктурагъа кёре къыралны картасында уллу къуллукъчуланы бирлерини атлары чыгъа, башхаланы атлары кете тургъанды. «Бюгюн да, ишни жангыча къурауну кезиуюнде, биз «халкъланы атасы» къоюп кетген география атланы арасында жашайбыз», — дегенди Топонимия советни председатели, филология илмуланы доктору В. Нерознак.

СССР-ни картасында Кировну тукъумундан къуралгъан 150 ат, Калининни — 100 эм Куйбышевни тукъумундан къуралгъан 40 ат барды. Къыралда 30 больница саулукъ сакълауну биринчи совет министрини атын жорютеди. Бир бирден жюз километрле бла узакъда орналгъан шахарланы ара майданларына бир кибик атла аталгъандыла: Революцияны, Ленинни, Советлени, Марксны. Социологла Россейни шахарларында орамланы 70 проценти бир кибик атла жорютгенин тохташдырыргъандыла. Туркменияда топонимлени юченбирини атлары тас болуп кетгенди, жангы атланы кёбюсю уа орус тилни сёзлеринден эм тукъумларындан къуралгъанды. Узбекистанда да хал алайды.

Искусствону бла литератураны чыгъармаларына, тёрелеге эм адетлеге, белгили адамланы атларына да биз кёп жылланы ичинде къыралны историясыны эм культурасыны эскермелерине. ча угъай, не болса да бир затны, идеалланы не да жашау халны пропагандалауну амалынача къарагъанбыз. Шёндю аны хатасы кеси башыбызгъа тийип турады. Сталиннге табынуну жылларында картаны жангы атла бла толтургъандыла.

ЖДАНОВ ЭМ АНДРОПОВ

Къыралны картасын ёлгенлени атлары жазылгъан картагъа айландырыу Сталин ёлгенден сора да бардырылгъанды. Атланы терклендириую жангы толкъуну Брежнев бла Черненко ёлгенден сора башланнганды. Жамауатны излеми бла шёндю бир-бир историялы атла артха къайтарылгъандыла. Андан сора да, ол шахарда жашагъанланы кёп тилеклерине кёре Жданов шахаргъа жангыдан аны историялы аты — Мариуполь аталгъанды. Москвада Сусловну атын жорютген орам бир жерден тепмей турууну партня идеологуну тукъумундан «эркин боллукъду». Келтирилген шартладан къаллай оюм чыгъады? Ол жалан да политиклени ишлерине жангыча къарауудан чыкъгъан оюм эсе, Андропов энтда да къайтып Рыбинск нек болду?

«Картагъа жазылгъан атланы политика сёзлюкледе алагъа берилген багъалагъа келишдирирге, аланы «тийишлилеге» бла «тийишли болмагъанлагъа» юлеширге керекди деп, былайда сёз аны юсюнден бармайды, — дейди Топонимия советни председателини заместители М. Горбановский. — География картаны ёлген къырал къуллукъчуланы атлары сакъланнган пантеоннга айландырыргъа не кереклиси барды. Кимни эсе да биреуню аты халкъны эсинде турурча этер ючюн историялы атны тюрлендириую тюзге санаргъа боллукъ тюйюлдю. Топоним — ол пропаганда бардырыуну амалы тюйюлдю, бек алгъа ол культураны эм историяны эскермесиди. Рыбинск деген ат чабакъ тутуучула жашагъан слободаны атындан къуралгъанды. Волганы бойнунда ол слобода 1152 жылда окъуна белгили болгъанды. Андропову атын а, сёз ючюн, тенгизледе жорюген кемеледен бирине атаргъа боллукъ эди».

Хар затны юсюнден да ачыкъ айтыу бла баиламлы арт жыллада кётюрюлген, терен оюмлулукъ бла къараргъа керекли проблемаладан бири — топоним лениниадады. Ленинни аты картада бек кёп тюбегенини юсюнден вопрос лингвистлени дискуссияларында окъуна сююлмегенди. Ол бачаманы намысына ушамагъан иш а болмазмы? Ленин кеси сау заманда Москвада аны аты майданнга аталгъанын эсибизге тюшюрейик. Ленин ёлгенден сора Сталин, кесини атын ёлюмсюз этер ючюн аны атын бек тап хайырланнганды. Ол шахарланы бир жолгъа экисинни атларын тюрлендирип баргъанды: бирине Ленинни, экинчисине кесини атын ататханды. Ол кампанияны кезиуюнде кесини атын тас этген шахарладан бири къыралны бек бурунгуду, Александр Македонскийни заманындан окъуна белгили Ходжент болгъанды. Ленинабадха жангыдан Ходжент аталгъанлыкъгъа кимни неси къорарыкъды? Ленинни атын жорютген топонимлеге бюгюн эски атларын къайтарыргъа керекди деп, алимле алай санайдыла. Жангы принципленни жашаугъа кийириую айырылыкъ этиуден башларгъа жарарыкъ тюйюлдю.

СФК (Культураны совет фонду) къыралны IX—XIV ёмюрледен бери белгили болгъан кёп шахарларыны эски атларын къайтарыр ючюн кюрешеди. Ала кимлени атларын жорютгенлерине да къарамай. Тап кеслерини намысларына не аз да кир кюндурмагъан адамла эселе да.

ШАХАРНЫ АТЫН ТЮРЛЕНДИРИР ЮЧЮН КЪАЛЛАЙ БИР КЪОРАНЧ ЭТЕРГЕ КЕРЕКДИ?

Шахарланы бла орамланы эски атларын къайтарыр ючюн башланнган иш «топоним революциягъа» кёпле къажау болгъанларын кёргюзтгенди.

Горькийни историялы атын — Нижний Новгородну къайтарыр ючюн сау жылны ичинде демонстрацияла бардырып, анга ыразы болгъанлагъа кюл салдырып айланнгандыла. СФК-ны социологлары Горькийде жашагъан адамланы 90 проценти шахарны атын тюрлендирну жанлы болгъанын тохташдырыргъандыла.

Болса да, ол вопрос сюзюле туруп, шахарны оноучулары: «Шахарны атын тюрлендирир ючюн аны бюджетинден 50—60 миллион сом къоратыргъа тюшерикди. Ол ахчагъа шахарны атын тюрлендиргенми игиди, огъесе жангы жашау юйле ишлегенми хайырлыды?» — деп Горький шахар Советни депутатларына алай соргъанларында, жашау юйле ишлеую сайлагъандыла. Киров эм Калинин шахарлада да алай болгъанды.

Кертиси бла да, шахарны атын тюрлендирир ючюн къаллай бир къоранч этерге керекди? — деп сагъыш этгендиле СФК-ны экспертлери. Аланы тергеулерине кёре, шахаргъа аны эски атын къайтарыр ючюн 300 минг сом чакълы къоранч этиликди. Ол ахчаны уа Горькинде жангыз бир субботник этип алыргъа боллукъду. Бу затланы юсюнден В. Нерознакны акъылы былайды: «Шахарны оноучулары, эртденден да юйренчек болуп къалгъан терелерине кёре, «башындан» оноуну сакълап турадыла, жамауатны айтханына уа къулакъ салмайдыла. Ол угъай эсенг, къыралны картасы сталинизм бла байламлы атладан тазаланырын сюймегенле окъуна болурла деп, ишеклигим барды».

КЕЛИР ЗАМАНДА АЛЛАЙ ЖАНГЫЛЫЧЛА БОЛМАЗ ЮЧЮН

Революциядан сора биринчи жыллада сабийлерине Трактор, Милиция, Электрификация деп атагъанланы, Патчах орамланы Пролетарский орамлагъа тюрлендиргенлени ангыларгъа боллукъду. Аланы энтузиазмлери бек уллу эди, жангы атла аталсала, эски жашау артыллы да унутулуп, эски тёреле къуруп кетип къаллыкъ сунгандыла.

Аны себепли уа жангы атланы жалан да жангы шахарлагъа бла кварталлагъа атагъан бла чекленип къалмай, историягъа кирген бек эртдегили объектлени атларын да тюрлендиргендиле. Ол жыллада бардырылгъан кампания къыралны географияя картасындан Россейни историясыны кёп ёмюрлеринде тас болуп кетгенинден эсе аслам атны къурутханды. Шёндюгю тёлю бу ёмюрню башында жарашдырылгъан географияя картаны хайырланаллыкъ тюйюлдю, классика чыгъармаланы кёп жерлерин да хазна ангыласын.

Бу халны тюзетирге, жангылычланы мындан арысында къайтармазгъа картада атланы сакълауну юсюнден энчи законодательный акт болушурукъду деп, Топонимия советни членлерини оюмлары алайды. Аллай закон архитектура эскермелегеча, къол жазмалагъача, топонимлеге да культураны эскермелерини статусун бериге керекди. Право актны алимлени рекомендацияларына кёре жарашдырыргъа тийишлиди. «Жангы атны, жалан да жангы объектге атаргъа» деп, аны принципи алай болургъа керекди. Атланы зор бла интернационализациялаугъа жол бермеуню, аланы миллет тилледен къуралгъан формаларын сакълауну жалан да закон бла жалчытыргъа къолдан келликди. Атланы тюрлендириую оноуун бюгюн халкъ кеси этерге керекди. Специалистле ол ишге уллу жууаплылыкъ бла къарасала, аны юсюнден жамауат бла кенгешселе, ол заманда тюз оноу этиллигине ишеклик жокъду.

Оксана ПЕТРУНЬКО.
(АПН).

Совет къуралгъанды

Кыш кезиуде футбол оюнла жаздача бардырылмагъанлары баямды. Алай бу кыш футболну юсюнден бир вопроса уллу эс бурулады. Сёз футболгъа башчылыкъ этиую юсюнден барады. Футбол союз къуралса, мени оюмума кёре, бу эртдегили оюнгга ол башчылыкъ этерик эди. Ол союз къуралмагъаны себепли СССР-де бу оюнгга СССР-ни футбол федерациясы эм футбол лиганы союзу башчылыкъ этип тургъандыла.

Бу кюнледе уа СССР-ни футбол федерациясыны Бютеусоюз конференциясы болгъанды. Аны ишине Нальчикде «Спартак» футбол клубну председатели Александр Ладинович Апшев да къатышханды.

Ол былай айтханды:

— Конференция уллу иш кёллюлюкде бардырылгъанды. Кыралны тюрлю-тюрлю жерлеринден Москвагъа келген юч жюзден артыкъ делегат бир бирлерине ачыкъ халда оюмларын айтхандыла, футболгъа СССР-ни футбол федерациясы башчылыкъ этиуюн тюзге санагъандыла. Федерацияны Совети къуралгъанды. Анга 193 адам, ол санда мен да, член болгъанбыз. Советни исполкомуна уа 48 адам киргенди. Исполкомда 16 комитет ишлерин дайым бардырлыкъдыла. Мен сабий эм жаш тёлю футбол жаны бла комитетни членим.

СССР-ни чемпионатыны структурасыны юсюнден оноу да къабыл этилгенди. Бийик лигада 16 команда, биринчи лигада 22 команда ойнарыкъдыла Чемпионатланы арасында оюнланы бардырырча хар биринде 22 командасы бла юч зона къураллыкъды. Андан сора да экинчи лиганы алты зонасы боллукъду. Бизни «Спартак» ол зоналаны биринде ойнарыкъды. Экинчи лиганы зоналарына къайсы командала кирликлери бу жууукъ заманда белгили боллукъду.

В. ШЕКЕМОВ.

Редактор
И. И. ГУЗЕЕВ.

БИЛДИРИУ

«Коммунизмге жол» газетни редакциясында ишлерге машинистка керекди.

Бу телефон бла сёлешип билирге боллукъду: 2-66-85.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9 чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну приёмныйн — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85 секретариат — 2-85-33 ингирги редакция — 2-74-68 партня жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропаганданы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94 информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, эл ишлекню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, типографла — 2-85-33.

У 00320

КъМАССР-ни Госиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 670

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

19-чу ЯНВАРЬ Байрым кюн, 1990 жыл
№ 14 (13015).
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

ИШНИ ЖАНГЫЧА КЪУРАУГЪА —БИТЕУ КЮЧНЮ БУРУРГЪА

18-чи январда Москвада ишчилени, элли урунганланы эм инженер-техник къуллукъчуланы келечилерини Битеусоюз кенгешлери ачылгъанды. Кремлни Улуу дворецинде заводладан, фабрикаладан, производство биригиуледен, колхозладан бла совхозладан, кооперативледен, аренда коллективледен, проект-конструктор эм башха организацияладан келгенле жыйылгъандыла.

Кенгеше М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, Н. И. Рыжков, Н. Н.Слюньков, Э. А. Шеварднадзе, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Б. К. Пуго, Г. П. Разумовский, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов, Ю. А. Манаенков, Е. С. Строев, Г. И. Усманов, СССР-ни Министрлерини Советини Председателини заместителлери, министерстволаны бла ведомстволаны башчылары, алимле къатышадыла.

Кенгешни ал сёз бла КПСС-ни АЦ-сыны Генеральный секретары, СССР-ни Баш Советини Председатели **М. С. Горбачев** ачханды.

Андан сора ишни жангыча къурауну кёп тюрлю проблемаларыны юсюнден оюмланы айтыу башланнганды.

(ТАСС).

Юйле ишлеучю комбинаты 2-чи номерли цехини ишчилери чыгъаргъан тюрлю-тюрлю темир-бетон кереклени республиканы кёп къурулш объектлеринде кёрюрге боллукъду. Цехге инженер Хасан Гызыев таматалыкъ этгенли алай кёп болмайды. Болса да предприятияны оноучулары сынаулу специалистни юсюнден кёп махтау сёз айтадыла. Цех ай сайын производство планын жетишимли толтурады. Жигер коллектив озгъан жылда бютюн да махтаулу болгъанды. Жыллыкъ планын иги кесек артыгъы бла толтуруп, предприятияда алчылыкъны тутады.

СУРАТЛАДА: цехни бетончулары Мухамед Жабоев, Азрет Боттаев эм Мухамед Абидов; цехни таматасы Хасан Гызыев.

Суратланы М. Суанов алгъанды.

СССР-ни Министрлерини Советинде Литература, искусство эм архитектура жаны бла СССР-ни Ленинчи эм Къырал саугъаларыны комитетинден

СССР-ни Министрлерини Советинде Литература, искусство эм архитектура жаны бла СССР-ни Ленинчи эм Къырал саугъаларыны комитети 1990 жылда Ленинчи саугъаланы конкурсуна къатышыргъа бу чыгъармалагъа эркинлик берилгенини юсюнден биладиреди:

1. А. Я. Аскольдов, сценарийни автору эм режиссёру, Н. В. Мордюкова, Р. А. Быков, Р. С. Недашковская — ролляны ойнагъанла. «Комиссар» деген суратлау фильм.

Суратлау фильмлени А. П. Довженко атлы Киев киностудиясы, «Неделя» газетни редколлегиясы кёргюзтгендиле.

2. В. И. Белов. «Кануны» деген роман.

РСФСР-ни Жазыучуларыны союзу, «Молодая гвардия» китап басма кёргюзтгендиле.

3. Д. С. Бисти. «Слово о полку Игореве» деген китапны суратлары эм китапны художестводу жаны бла жарашдырылыуу.

СССР-ни Художниклерини союзу кёргюзтгенди.

4. К. Ш. Кулиев (ёлгенден сора). «Адам. Къанатлы. Терек».

Къабарты-Малкъар АССР-ни Жазыучуларыны союзу, «Молодая гвардия» китап басма кёргюзтгендиле.

5. А. А. Тарковский (ёлгенден сора). «Страсти по Андрею». «Ностальгия». «Жертвоприношение» деген фильмлери.

СССР-ни Кинематографистлерини союзу, «Мосфильм» киностудия кёргюзтгендиле.

6.Б. А. Чайковский. «Подросток» эм «Ветер Сибири» деген симфония поэмалары.

СССР-ни Композиторларыны союзу кёргюзтгенди.

7. А. Г. Шнитке. Хоргъа концерт (Г. Нарекацини назмуларына), оркестр бла альт инструментге жазылгъан концерт, виолончель бла оркестрге жазылгъан концерт.

РСФСР-ни Композиторларыны союзу, Москваны Композиторларыны союзу, Битеусоюз музыка общество кёргюзтгендиле.

Андан сора да Комитет А. А. Ахматованы Ленинчи саугъагъа 1989 жылда октябрде кёргюзтюлген «Реквием» деген поэмасын сюзгенди эм дуния культураны классикасыны адамат чыгъармасына эс бурургъа керекди деген акъылгъа келишгенди. Аны себепли Комитет аны бир энчи чыгъармасын саугъаламай, литература факультети кёргюзтгендиле.

Ленинчи саугъалагъа кёргюзтюлген чыгъармала бла халкъны кенг шагъырейлендирир ючюн СССР-ни Телевидение эм радио бериуле жаны бла къырал комитети аланы юслеринден радио эм телевидение бериуле къурарыкъды, СССР-ни Кинематографияны жаны бла къырал комитети уа къыралны кинотеатрларында фильмлени кёргюзтюрюкдю.

СССР-ни Ленинчи эм Къырал саугъала жаны бла комитети творчестводу эм жаратыучулукъну организацияладан, культураны учреждениялардан, анга кёре газетлени эм журналланы редакциялардан конкурсха къатышырыкъ чыгъармаланы ёзююню быйыл биринчи мартха дери бошарларын тилейди.

Обществоду сюзюуню материалларын, анга кёре окъуучуланы эм къараучуланы кандидатураланы юсюнден оноулашханды. Аны юсюнден СССР-ни Министрлерини Советине тийишли предложение бериую барысы да тюзге санагъандыла.

* * *

Ленинчи саугъаланы лауреатларына Ленинчи саугъаланы медалларын, дипломларын эм ахчаларын тапшурургъа Москвада, Кремлни Улуу дворецинде 1990 жылны июнь айында церемония болуучуду.

ХАЙЫРЛЫЛЫГЪЫ ЁСЕДИ

Нальчикни мебель-агъач жарашдырыучу «Эльбрус» комбинатында ишни хайырлылыгъы ёсе барады. Жалан да быллыр аны аллында жыл бла тенглешдиргенде ол 13,7 процентге ёсгенди. Анга коллективни адамларыны

КПСС-ни Ара Комитетинден, СССР-ни Баш Советини Президиумундан, СССР-ни Министрлерини Советинден

Арт кюнледе Бакуда, Азербайджанны бирси шахарларында бла эллеринде, Арменияны бир-бир районларында да бушуулу ишле болгъандыла. Ала совет адамланы бек жарсытхандыла, мудах этгендиле. Къан тёгюлгенди, эрменлилени, азербайджанлыланы эм башха миллетлени арасында да ёлгенле бардыла.

Ёлгенлени юйюрлерине бушуу этип къайгъы сёз беребиз, къыйынлыкъгъа тюшгенлени барысына да жюрек жарсыуубузну билдиребиз.

Къыралны башчылары ол республикалада этилген аманлыкъ ишле битеу совет адамланы жарсытханларын ангылайдыла, зорлукъну жолун кесер ючюн, право низамны тохташдырыр ючюн, къыйынлыкъгъа тюшгенлеге болушлукъ берир эм терсликлери болгъанланы къаты жууапха тартыр ючюн битеу керекли мадарланы этедиле.

АЗЕРБАЙДЖАНДА ЭМ АРМЕНИЯДА ХАЛНЫ ЮСЮНДЕН

СССР-ни Баш Советини Президиумуну быйыл 15-чи январда чыгъаргъан Указына тийишлиликде Азербайджан ССР-ни бир-бир районларында эм Армян ССР-ни алайлагъа жууукъ бир къауум районларында къаугъаны тохтатыр мурат бла 17-чи январда аллай кезиуледе этилиучю мадарла хайырланылгъандыла. Регионда хал керти да къыйынды, аны себепли уа аллай мадарла этмей жарарыкъ тюйюл эди. Озгъан кюнню бла кечени ичинде жангыдан чабыуулукъла этилгендиле, адамла ёлгендиле.

Право сакълаучу органлада ишлегенле чабыуулукълагъа бек тири къатышханладан 31 адамны тутхандыла. Аладан кёп саууг эм патронла сыйырылгъандыла. Аманлыкъчыла уголовный жууапха тартыллыкъдыла, тинтиу ишле башланнганды-ла.

Къаугъаны тохтатыргъа келген аскерчилени эм право сакълаучу органланы къуллукъчуларыны саны кёбейтилгенди. Закавказье аскер округу аскерлери Азербайджан эм Закавказье темир жоллада бек магъаналы объектлени сакълайдыла. Адамланы жашауларын эм тюрлю-тюрлю объектлени сакълауну жалчытыр ючюн Закавказье аскер округу бир-бир бёлюмлерине жангыдан аскерчиле къошхандыла.

Къырал чекни сакълагъан чекчи аскерлени саны кёбейтилгенди. Ол мадарла бла бирге жер жерли партия эм совет органла СССР-ни Саутланнган Кючлерини, МВД-ны эм КГБ-ны чекчи аскерлерини политорганлары бла бирге халкъ асламланы арасында ангылатыу ишни бардырадыла.

Регионда хал къыйын болгъанлай къалады.

(ТАСС).

СССР-ни Къоруулау министерствосунда, МВД-сында эм КГБ-сында

Бу арт кюнледе Азербайджан эм Армян ССР-лени тюрлю-тюрлю районларында чачдырыучу вещество, аскер техника эм саууг алыр ючюн саууглa эм топ-окъ керекле болгъан складлагъа, Совет Аскерни, СССР-ни ич ишлерини эм КГБ-сыны органларыны башха объектлерине чабыуулукъла этилгендиле. Аманлыкъчыла къолгъа тюшген саууглну юйлени топар ючюн, адамлагъа зорлукъ къылыр эм регионда халны бютюр эм регионда халны бютюр эм регионда халны бютю

Кораллары ойнагъанла. «Корассар» деген суратлау фильм.

Суратлау фильмлени А. П. Довженко атлы Киев киностудиясы. «Неделя» газетни редколлегиясы кёргюзтгендиле.

2. В. Н. Белов. «Канулы» деген роман.

РСФСР-ни Жазыучуларыны союзу. «Молодая гвардия» китап басма кёргюзтгендиле.

3. Д. С. Бисти. «Слово о полку Игореве» деген китапны суратлары эм китапны художествосу жаны бла жарашдырылыуу.

СССР-ни Художниклерини союзу кёргюзтгенди.

4. К. Ш. Кулиев (ёлгенден сора). «Адам. Къанатлы. Терек».

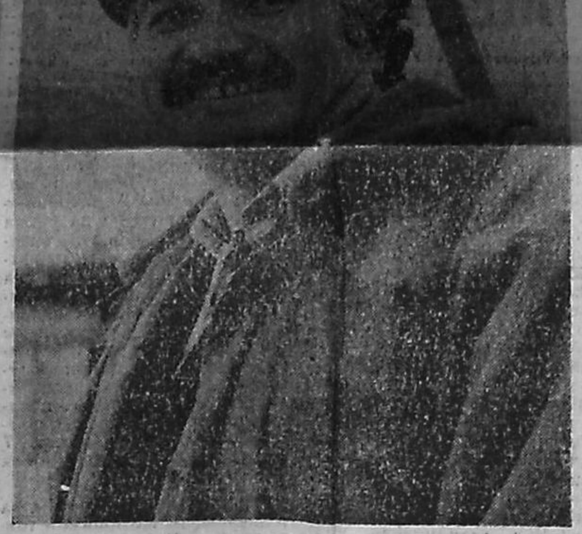
Къабарты-Малкъар АССР-ни Жазыучуларыны союзу. Къабарты-Малкъар къырал университет. Ереван къырал университетни орус тил бла

СССР-ни Композиторларыны союзу кёргюзтгенди.

7. А. Г. Шнитке. Хоргъа концерт (Г. Нарекацини назмуларына), оркестр бла альт инструментге жазылгъан концерт, виолончель бла оркестрге жазылгъан концерт.

РСФСР-ни Композиторларыны союзу, Москвадан Композиторларыны союзу, Битеусоюз музыка общество кёргюзтгендиле.

Андан сора да Комитет А. А. Ахматованы Ленинчи саугъагъа 1989 жылда октябрде кёргюзтюлген «Реквием» деген поэмасын сюзгенди эм дуния культураны классикасыны аламат чыгъармасына эс бурургъа керекди деген акъылгъа келишгенди. Аны себепли Комитет аны бир энчи чыгъармасын саугъаламай, уллу художникни атына эм къадарына тийишлисича, Ахматованы аты ёмюрде да унутулмай турурча мадарланы

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатларын Аиырыула жаны бла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатларын Аиырыула Жаны бла Округ Аиырыу Комиссиясында

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ аиырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген аиырыу округдан аиырылыргъа ыразылыгъыны юсюнден халкъ депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ аиырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюю «КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын аиырыуланы юсюнден» Къабарты-Малкъар АССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

Округ аиырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине депутатлагъа кандидатлагъа былаиы жазгъандыла:

116-чы номерли Къарагъач аиырыу округдан 1953 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Прохладиа районда Чапаев атлы колхозну правленини председатели **Куготов Азретали Хабижевични**, Къарагъач эл;

147-чи номерли Эски Черек аиырыу округдан 1933 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Урван районда Совет Аскер атлы колхозну правленини председатели **Борукаев Мухадин Хамидовични**, Эски Черек эл;

148-чи номерли Урван аиырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, территориялы производство жашау-коммунальный мюлк биригиую генеральный директору **Мастафов Владимир Жабрайловични**, Нальчик ш.

Борис Мажидовични, Нарткъала ш.;

1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Совет сабиб фонду Къабарты-Малкъар республикалы бёлюмюню председатели **Тлячев Борис Жамботовични**, Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели **Чабдаров Борис Къасымовични**, Нальчик ш.

ХАЙЫРЛЫЛЫГЪЫ ЁСЕДИ

Нальчикни мебель-агъач жарашдырыучу «Эльбрус» комбинатында ишни хаиырлылыгъы ёсе барады. Жалан да былтыр аны аллында жыл бла тенглешдиргенде ол 13,7 процентге ёсгенди. Анга коллективни адамларыны бир бирлерини ангылап, жигер ишлеулери себеп болады. Мында бригад амал бла ишдейдиле эм иш хакъны ахыр кёрюмдюлеге кёре тохташдырадыла.

Аны бла байламлы предприятияны урунганлары ишлерин графикден алгъа тамамлайдыла, ахшы качестволу продукция чыгъарадыла. Ала битеу техника-экономика кёрюмдюле жаны бла озгъан жылны программасын жетишимли толтургъандыла, пландан тышында сатыу-алыу сетлеге 128 миг сом багъасы мебель жибергендиле. Ол а аны аллында жыл бла тенглешдиргенде 14,5 процентге кёпдю. Комбинатны урунганлары алгъадан этилген келишимлеге кёре сатыу-алыу базалагъа продукция жиберюню планын да тамамлагъандыла.

Предприятие хаиыр келтире ишлейди. Бюгюнлюкде мында озгъан жылда тюшген файданы итогларын чыгъара турадыла. Алгъадан этилген тергеулеге кёре, ол 3 миллион 100 минг сомгъа жетерикди.

П. АКЪБАЕВ.

ПОРТХА КЪАЧХЫНЧЫЛА КЕЛЕДИЛЕ

КРАСНОВОДСК, 18-чи январда. (ТАСС-ны корр. Б. Валиев). Былай къарагъанда, Красноводскни тенгиз портунда иш хар заманда баргъанча кёрюнеди: паромланы, дизель-электроходланы жюклерин къотарадыла. Ала Бакудан келгендиле. Тышындан къарагъанга алай кёрюнгенликге...

Ма портха «Советская Калмыкия» деген паром келип тохтады. Ол эрменлиледен 700 чакълы адам келтирип келгенди. Ала барысы да Азербайджанны ара шахарында кеслерини юйлерин къоюп къачхандыла. Аланы кёзлери мудахдыла, алагъа адамны жаны аурумай къаллыкъ тюйюлдю. Паромну трапындан жаралы болгъан жаш адамны кётюрюп тюшюредиле.

Фатарын къоюп, сабийчиги эм къарт анасы бла бирге къачхан бир тиширыуну къатына барама. Алагъа Азербайджандан келген эрменлиле тохтагъан жерни табаргъа болушама.

— Азербайджанлыла бла бирге ненча жылны жарашып жашадыкъ, бир бирни къууанчына къууаныр, жарсыууна жарсыр турдукъ,— деп хапар айтады къачхынчы тиширыу.— Энди уа мабылай болдукъ да къалдыкъ — не юйюбюз жокъ, не юсюбюзге киерге киймлерибиз жокъ. Билмей тургъанлай фатарыбызгъа кирип келдиле да, бусагъат окъуна мындан къуруп кетигиз, дедиле.

Андан ары мен да жукъ сорургъа болмадым: тиширыу кесин тыялмай жиляды.

Тенгиз вокзалда регистрация столну къатында шахар исполкомну къуллукъчуларыны къачыр келгенлеге андан ары барлыкъ жолларына къагъытла бередиле. Вокзалда адамланы аш бла жалчытхан пунктла кече-кюн да ишлейдиле, медикле болжаллы поликлиникала ачхандыла. Къагъытларын жарашдырып бошагъанлай, къачхынчыла автобусла да аэропортха эм темир жол станциягъа кетедиле.

— Совет, партия органла, мюлк оноучула къыйынлыкъгъа тюшген адамлагъа болушлукъ берир ючюн солуу дегенни билмей кюрешгенли юч кюн болады,— дейди шахар исполкомну председателини заместители Ю. Старцев. — Шахарны промышленность предприятияларыны директорларыны совети уллу болушлукъ этеди. Аны башламчылыгъы бла къачхынчылагъа болушлукъгъа ача, жылы кийимле жыйыу къурагъанды.

Паромну къатына дагъыда къайтып барама. Алайда экипажны членлеринден бир къауум адам сюеледи. Арып тургъанларын сыфатларындан ангыларгъа боллукъду.

— Бакуну право сакълаучу органлары къачхынчыланы паромгъа миндирирге болушхандыла,— дейди «Советская Калмыкияны» капитаны М. Ахундов.— Туркменияны жагъасына жеткинчи сутка жарым барыргъа тюшгенди. Къачхынчылагъа тенгизчиле кеслерини каюталарын бергендиле, адамланы музыка салонда эм паромну башха жерлериде да келтиргенбиз. Жолда аланы аш бла жалчытхандыла, кёплеге жылы кийимле да бергендиле.

Эртденликде эртде, тенгиз вокзалдан кете туруп, бир талай автобус сакълап тургъанларын кёреме. Столованы аш этиучю юйюнде чыракъ жарыкъ жанады, андан адамлагъа эльтирге ашарыкъла чыгъарадыла. Жарсыугъа, ала бек ахыр кере келген къачхынчыла тюйюлдюле, бир кесекден «Советская Грузия» деген паром бла дагъыда къачхынчыла келликдиле.

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

РСФСР-ни ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АИЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-де 99-чу НОМЕРЛИ УРВАН МИЛЛЕТ-ТЕРРИТОРИЯЛЫ АИЫРЫУ ОКРУГНУ ОКРУГ АИЫРЫУ КОМИССИЯСЫНДА

99-чу номерли Урван миллет-территориялы аиырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ аиырыу комиссиягъа келген протоколлагъа, андан сора да башда айтылгъан аиырыу округдан аиырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ аиырыу комиссия РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюу «РСФСР-ни халкъ депутатларын аиырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъанын тохташдыргъанды.

Округ аиырыу комиссия 99-чу номерли Урван миллет-территориялы аиырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатлагъа былаиы жазгъанды,

1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Север Кавказда «Севкавагропром АСУ» проект-технология биригиую генеральный директору **Иванов Петр Мацовични**, Нальчик ш.;

1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Урван агропромышленность биригиую председатели **Мисхожев Борис Мажидовични**, Нарткъала ш.;

1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Совет сабиб фонду Къабарты-Малкъар республикалы бёлюмюню председатели **Тлячев Борис Жамботовични**, Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели **Чабдаров Борис Къасымовични**, Нальчик ш.

КЁПМЮ КЕРЕКДИ МАЛЧЫГЪА

Мал къышлатыуну жетишимли бардырыугъа себеплик этген шартла бир кепчадыла. Фермаланы кадрла бла жалчытыу, аланы иш кёллюлюклерини кётюрюу аладан бириди. Ол жаны бла хал «Урван» колхозда къалайды? Аны юсюнден «Маяк» газетни корреспонденти Х. Пшиховока колхозну сют-товар комплексини таматасы Алий Аттаев айтады.

— Мындан бир ненча жыл алгъа биз фермагъа малчыланы къайдан табайыкъ деген жарсыудан хазна къутуламагъанбыз. Ишлегенлени асламы жыл санлары бла пенсиягъа чыгъар заманлары жетген адамла болгъандыла. Жаш тёлю уа урунуу болумлары кереклисича къуралгъан, хакъы чыкъгъан жерлеге тартынгандыла. Урван эл Нальчик бла Нарткъаладан узакъ болмагъаныны эсге алсакъ, аллай жерле да къыйналмай табылгъанларын ангыларчады. Элни тийресинде да промышленность предприятияла, учреждения ла, тюрлю-тюрлю кооперативле аз болмагъанлары себепли жаш тёлю кёлюне ушагъан иш излей кёп айланмагъанды.

Бу затла колхозну оноучуларын, специалистлерин да кёп сагъыш этдиргендиле. Не да этип, бек алгъа фермаланы буюрулгъан ишни жууаплылыгъын ангылагъан кадрла бла жалчытыргъа керек эди. Урунуу болумланы ингилендирмегенлей, иш хакъны кётюрмегенлей ол ишни да къалай башлагъын. Ма ол заманда мюлк оноучула, бар ишни да къоюп, кюлгъа урунуу болумланы ингилендириую аладыла. Аны тамамлай турып, ала иш хакъны кеси аллына кётюрюп да къоймайдыла. Хакъны этген ишине кёре алгъан жерледе аз тёлейдиле деп киши тарыкъмайды, дей эдиле ала, биз да ишни анга кёре къурайыкъ.

Болса да иш къуру аны бла чекленип къалмайды. Колхозну правлени къысха заманны ичинде тамамланыргъа керекли ишлени комплексине къарайды эм аланы тамамлауну жолун белгилейди. Ала не затла болгъандыла? Белгилиди, элде жашагъанга кёп болушлукъ керек болуучуду: мал ашмы дейсе, юй салыргъа жерми, къурудуш материалламы,— аланы санап чыгъаргъа окъуна кыйыныды. Ол жарсыуланы тамамлауда уа мюлкню кючю уллуду. Ма ол хыйсапдан колхозда, малчы кадрланы вопросуна къарай турып, аланы хар бирине да къайгъырыргъа кереклисин эсге алады.

Не десенг да, ишни жангыдан къуралгъан ал секцияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ аиырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген аиырыу округдан аиырылыргъа ыразылыгъыны юсюнден халкъ депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ аиырыу комиссия Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине депутатлагъа кандидатлагъа былаиы жазгъанды:

147-чи номерли Эски Черек аиырыу округдан 1933 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Урван районда Совет Аскер атлы колхозну правленини председатели **Борукаев Мухадин Хамидовични**, Эски Черек эл;

148-чи номерли Урван аиырыу округдан 1939 жылда туугъан, КПСС-ни члени, территориялы производство жашау-коммунальный мюлк биригиую генеральный директору **Мастафов Владимир Жабрайловични**, Нальчик ш.

Борис Мажидовични, Нарткъала ш.;

1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Совет сабиб фонду Къабарты-Малкъар республикалы бёлюмюню председатели **Тлячев Борис Жамботовични**, Нальчик ш.;

1936 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели **Чабдаров Борис Къасымовични**, Нальчик ш.

Ишни кёллюлюкню кётюрюуде ол жангыз амал тюйюл эди. Мюлк таматала къошакъ хакъны бир кесегин продукция бла тёлегре оноу этедиле. Сёз ючюн, ийнек сауууучу планын артыгъы бла толтурду эсе, анга кеси багъасы бла бир тонна нартюх бериледи. Ол чекге жеталмагъан малчыланы хар бирине уа — 400-шер килограмм нартюх.

Битеу ол эм башха амалла аз-аздан кеси хаиырларын берип башлайдыла. Сёз ючюн, озгъан жылда колхоз сют сатыу планын 101 процентге тамамлагъанды. Не да быллай бир тарих. Колхозну планы хар 100 ийнекден 85 бузоу алыргъады. Озгъан жыллада ол тарихге мюлк кючден жете эди. Былтыр а хар 100 ийнекден кёп къалмай 94 бузоу алынгъанды. Тёлю алыуда халны ингиленгени сют сауууну да билебиле кёбейтгенди: озгъан жылда колхозда хар ийнекден сауулгъанды. Ол план кёрюмдюден 100 килограммгъа асламды. 1986 жыл бла тенглешдиргенде уа хар ийнекден сауулгъаны 329 килограммгъа кёп болгъанды.

Сют-товар комплексде кеси къыйынлары бла ишни алгъа элтген малчылыкъны хаиырлылыгъын кётюрюуге себеплик этген малчыла аз тюйюлдюле. Ийнек сауууучула Несся Курмалиева, Мурадин Кизарисов, Аминат Хуцинова, Хуржан Ивазова былтыр хар ийнекден 3000 — 3500 килограмм сют алгъандыла. Ол жетишимге тууарчыла Байрукъ Созаев, Мачраил Кунашев, Ахмед Хуцинов эм башхала тийишли юлюшлерин къошхандыла.

Бюгюнлюкде колхозну сют-товар комплексинде мал къышлатыугъа чырмау болгъан хазна зат жокъду. Ашла жетерча бирдиле. Малчыла да жашау эм урунуу болумладан тарыгъыуну унутхандыла. Ала къыш айлада продукцил алыуну, аны къыралгъа сатыуну планларын артыгъы бла толтурур муратдадыла.

Мен билгенликден, колхозну малчылыкъ жаны бла башха ишлери да аман бармайдыла. Халны игиге айланганыны сылтауу башында биз сагъыныган къайгъырыулукъдан башланганды. Кёпмю керекди малчыгъа? Угъай, Онгла къурагъандан сора анга толу ышаныргъа керекди.

АДАМЛАГЪА КЪУЛЛУКЪ ЭТЕ

Не жашырыулугъу барды, арт жыллада профессионал союзланы даражасы тюшгенди. Ол иш профсоюзла кёбюсюнде кеслерини энчи оюмлары болмай, администрация айтханны къатлап тургъанлары, оноу этселе да, аны жашауда бардыралмагъанлары бла байламлыды. Кертиди, ишни жангыча къурауну хайырындан бу арт кезиуде профсоюзланы ишлеринде да ахшы жанына бир къауум тюрлениуле болуп башлагъандыла. Былтыр СССР-ни профсоюзларыны съездинде урынгъан адамланы сейирлерин къоруулагъа, алагъа ахшы урунуу эм жашау болумла къураугъа, адамланы культура, спорт эм башха излемлерин жалчытыугъа бурулгъан оноула этилгендиле. Кёп урунуу коллективлени профкомлары шёндю ол оноугъа тийишли ишлеуню къайгъысын кёредиле. Мындан алгъаракъда мен Нальчикде гидрометаллургия заводну профкомуну председатели А. Б. Шомахов бла тюбешгенме, предприятияны урунганларыны урунуу эм жашау болумларын игилендирир ючюн заводда не этилгенини юсюнден хапар айтырын тилегенме.

— Кесигиз билгенликден, озгъан жылда бизни оноучу кадрланы бир къаууму алышынгандыла, деп башлайды сёзюн профкомну председатели. Былтыр январь айны биринчи жарымында ачыкъ, демократия халда бардырылгъан жыйылыуда жангы директор айырылгъанды. Андан бери заман кёп озмагъан эсе да, заводда ахшы жанына тюрлениуле бола башлагъандыла.

Хар жерде ча, бизде да бек баш вопрос адамланы фатарла бла жалчытыуду. Озгъан жылны башында фатар керекли адамланы саны 190-дан артыкъ эди. Ишчилени жашау болумларын игилендириу 1987—1988 жылладача барса эди, тизмеде атлары жазылып тургъанланы бек артдагъылары фатар жалан да 40—50 жылдан аллыкъ эдиле. Насыпха, былтыр бу жаны бла алгъа тюрленнгенди. Администрация, партком, профком да бу ишни къолгъа къаты алгъанларыны хайырындан бюгюнлюкде бизни махтанырча шартларыбыз окъуна бардыла.

«Къабмалкъпроекткъур улуш» бириуу бла тюзюнлей байламлыкъла тохташдырылгъандыла. Аны хайырындан былтыр заводха сегиз фатар берилгенди. Андан сора да 32 фатары болгъан юйюр общежит ишлетгенбиз. Анда жангы юйюр къурагъан жаш ишчилеребиз турадыла. Быйыл да аллай общежитде 20 жаш юйюр жашап башларыкъды. Халкъ депутатланы Нальчик шахар Совети заводха 22 фатар берликди. Аны юсюнден тийишли оноу этилгенди. Алай бизге бериллик фатарла болгъан мекямла алыкъа хайырланылыргъа берилмегендиле. Адамлары бызгъа жашау журтланы андан да кёп ишлетирик эдик, алай къурулуш материалла, адамла жетишмейдиле. Къурулушчулагъа болушлукъгъа заводдан адамла жибереби. Былтыр Нальчикни къурулушларында 21 адамыбыз ючай ишлегендиле. Администрация эм профком былтыр жашау журтланы кеслери ишлерге сюйгенлеге деп 50000 сом ёнкюч ахча бёлгенэди. Алай, жарсыугъа, бизде аллай ёнкюч ахча жалан да бир адам алгъанды.

Башха затланы юсюнден айтханда, былтыр заводну урунганлары 18 жылдан бери толмай тургъан мураторларына жетгендиле: Къара тенгизни жагъасында аланы солуу базалары хайырланылыргъа берилгенди. Аны бизни адамларыбыз кеси къоллары бла ишлегендиле. Кертиди, жер ючюн Лермонтово посёлка Советге ичи кесек ахча да ётдюрюлгенди. Былтыр ол солуу базада 65 юйюр не да 198 адам заманларын зауукълу ётдюргендиле. Алты адам тыш къыраллада болгъандыла. Кертиди, былтыр да, башха жылладача, Трускавецге, Кърымгъа, Кавминводлагъа барып, саулукъларына багъаргъа сюйгенлени кёбюсюню муратлары толмагъандыла. Ишчилени ол тюрлю излемлерин толтурур ючюн санаторийле бла тюзюнлей байламлыкъла тохташдырыуну мадарларын этебиз. Былайда тыйгъычла кёп тюбейдиле. «Къуру къолгъа къуш къонмайды» дегенча, тюзюнлей байламлыкъла тохташдырыр ючюн алагъа да бир тюрлю зат бла болушургъа керекди. Заводну ахчасы барды. Алай, санаторийлени, солуу юйлени, пансионатланы администрацилары ахчадан эсе къурулуш материалла, аныча башха затла бла болушлукъ этилсе сюедиле. Башда айтханыбызча, бизни аллай онгубуз жокъду. Болса да биз ол жаны бла ишибизни игилендирир муратдабыз.

Белгилисича, Нальчикни гидрометаллургия заводу республикабызда окъуна табигъатха аслам заран салгъан предприятняладан бириие саналады. Аны себепли мында ишлегенлеге жакъсыз сют бериледи. Ингир эм кече сменледе урынганла уа столовада хакъсыз ашайдыла. Анда эт бла жау дайым болгъанлай турадыла. Ол ашазыкъла ишчилеге юйлерине эльтирге да сатыладыла. Солугъа кетген хар адамгъа аны айлыкъ иш хакъыны 50 проценти тенгли бир ахча бериледи. Декретге чыкъгъан тиширыулагъа уа жыл бла жарымны ичинде болушлукъ халда отуз беш сом, андан сора уа сабийге 3 жыл толгъунчу 70 сом берилип турады. Тиширыуланы юсюнден къайгъырыулукъ мында уллуду. 3 сабийи болгъан аналаны сабийлерини хар бирине 16 жыл толгъунчугъа дери отузушар сом бериледи. Кёп болмай заводда эки сабийи болгъан аналагъа да болушургъа керекди, деп сёз алай салынгандыды. Алай шёндю аллай онг жокъду. Заводда таза файдадан къалгъан ахчаны ёлчёмин аслам этселе, ол да бизни къолубузда келлик ишди, бек сююп болушурукъ эдик. ССРР-ни Металлургия промышленность министерствосуну бла завод бойсунниган «Союзтвердосплав» производство бириуге файдабыздан асламыракъ юлюшюи кесибизге къоюуну юсюнден тийишли къагъытла жиберилгендиле. Андан бери иги кёсек заман ётгенди, алай министерство алыкъа жууап къайтармагъанды. Бириуден келген жууап а къууандырмайды. Жыл сайын орта эсеп бла 25 миллион сом файда тюшюрген коллективге аны жалан да 10,8 проценти, 3 миллион сомгъа жууугъу, къаллады. Анга заводда кезиулю ремонт, жангыртыу ишлени тамамларгъа, табигъатны къоруулау жаны бла мадарла этерге, адамлагъа жашау журтла ишлерге эм аланы башха излемлерин да толу жалчытыргъа онг жокъду, деп бошайды кесини хапарын А. Б. Шомахов.

Алайды да, бюгюнлюкде Нальчикни гидрометаллургия заводуну файдасыны 90 проценти башха ведомстволагъа берилмесе эди, аны ишчилерини жашау къолайлыкъларын игилендириу жаны бла бек кёп проблема тамамланырыкъ эди. Ким биледи, 1991 жылда предприятияны коллективини аллай онгу да болур.

Бюгюнлюкде уа профкомну председатели Анатолий Беталович Шомахов айтханча, «этиллик ишле тындырылгъанладан эсе къайда кёпдюле». Заводну урынганлары аланы алгъындан эсе терк атламла бла тамамларгъа таукелдиле.

М. КАНГЕРМАЗОВ.

ПРОФСОЮЗ ЖАШАУДАН

Бусагъатда республикада округ айырыу комиссиялада халкъ депутатлагъа кандидатланы жазыу къыстау барады. Округ айырыу комиссияла кандидатланы жазыу бошалгъандан сора, алагъа удостоверения бередиле, айырыулада, айырыула аллы кюрешде хорларларын сюйгенлерин билдиредиле.

14-чю номерли Карашаев айырыу округдан Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатына кандидатха (с у р а т д а) КъМАССР-ни Композиторларыны союзуну правлениик председатели Хажбекир Хавпачев, Пионерлени дворецини директору Клара Калмыкова, Шогенцуков атлы драмтеатрны режиссёру Руслан Фиров кёргюзтюлгендиле. Алагъа бу кюнледе округ айырыу комиссияда халкъ депутатха кандидатлагъа кёргюзтюлгенлерине удостоверения берилгендиле.

Суратны В. Шомахов алгъанды.

◆

Жюрек халаллыкълары бла

Республиканы автотранспортчулары жюрек халаллыкъны фондуна 30 минг сом жибергендиле.

— Ол ахча къайдан чыкъгъанды? Биринчиден, биригиую коллектив РСФСР-ни Минавтотрансыны аллай бирлешюлерини арасында барган социалист эришиуде хорлагъаны ючюн алгъан саугъасын фондха ётдюрюрге оноу этгенди. Ол а 13 минг 900 сом болады. — дейди биригиую урунуу эм иш хакъ бёлюмюню начальниги Е. Е. Катанаева. — Экинчиден, АТП-ланы колтивлери да предприятияланы социальный айнытыуну фондларындан 16 минг 100 сом бергендиле.

Автотранспортчула къыйынлыкъгъа тюшгенлеге не заманда да болушадыла. Мамырлыкъны фондуна да кёп кере ахча жибергендиле.

Махтаулу болгъанды

Нальчикни автокомбинатыны шофёрлары жигер ишлеуе бла атларын айтдырадыла. Ала жалан да кесибизни республикада жюкле ташыу бла чекленип къалмай, къыралны тюрлю-тюрлю областларына, республикаларына, крайларына да жюкле ташыйдыла. Узакъларгъа барып артха къайта туруп, ала КъМАССР-ни халкъ мюлкюне керекли продукцияны келтиредиле.

Озгъан жылда коллектив бютюн махтаулу болгъанды. Ол 2 миллион 382 минг тонна жюк ташыгъанды, предприятияланы заказларын жалчытыу жаны бла планларын да артыгъы бла тамамлагъанды.

Бу жетишимле шофёрланы усталыкълары ёсгени эм машиналарын бузмай тап жюрютгенлери бла байламлыдыла. Аны себебинден ишни хайырлылыгъы 8,7 процентге ёсгенди.

Озгъан жылда коллектив 812 минг сом файда алгъанды эм 223 минг литр отлукъ аягъанды.

А. ПАВЛОВ.

ИШНИ ЖАНГЫЧА КЪУРАУНУ ЖЕЛИ

Озгъан жылны ортасына дери, аны аллында озгъан эки-юч жылдача, отлукъ эм сюртюучю жаула бла республиканы юлюлери, предприятиларыи, учреждениялары эм энчи машиналары болгъанланы жалчытыу биз сюйгенича болмагъаны барыбызгъа да белгилиди. Бензин бериуню станцияла отлукъ алламагъаилай очередледе сагъатла бла сюелген машиналаны кёп кере кёргенбиз. Озгъан жылны ортасындан бери уа отлукъ да, сюртюучю жаула да эркиндиле. Ол не бла банламлыды? Тургухчулумуду? Журналист Ануар Кучинаев Нефть продуктла бла жалчытыуну Къабарты-Малкъар бириуюню генеральный директору Валерий Кардановха эм Нефть продуктла бла жалчытыуну Нальчикдеги предприятиялары директору Михаил Алакаевха тюбеп, ол соруулагъа жууап этерлерин тилегенди.

В. Карданов: Кертиси бла да озгъан жылны ортасына дери, къыралны кёп регионларындача, бизни республикада да предприятияланы, организацияланы, учреждениялары, халкъны отлукъ, сюртюучю жаула бла жалчытыу дююи болмагъанды. Бек 11-айлыкъ планыбызны 110,2 процентге толтургъанбыз. Ол кезиуню ичинде дизель отлукъ сатыуда планларын Север Осетия 97,1 процентге, Чечен-Ингушетия уа 99,6 процентге тамамлагъандыла.

Бек баш вопрос — отлукъну, сюртюучю жаулаиы жетишсизлиги. Ол кезиуню ичинде Къабарты-Малкъарны халкъ хозяйствосуна 11-айлыкъ планыбызны 100,2 процентге толтургъанбыз. Ол кезиуню ичинде дизель отлукъ сатыуда планларын Кабарды-Балкъар АССР 98,6 процентге, Къарачай-Черкесия 98,4 процентге, Ставрополь край 98,2

гъанланы бек артдагъыларыфатар жилдан да 40—50 жылдан аллыкъ эдиле. Насыпха, былтыр бу жаны бла де атлары жылдан

монтово посёлка Советиги кесек ахча да ётдюрюлгенди. Былтыр ол солуу базада 65 юйюр не да 198

рилип турады, Тширыулыны юсюнден къайгъыылулукъ мында уллуду. 3 сабийи болгъа таукелдиле.

М. КАНГЕРМАЗОВ.

ИШНИ ЖАНГЫЧА КЪУРАУНУ ЖЕЛИ

Озгъан жылны ортасына дери, аны аллында озгъан эки-юч жылдача, отлукъ эм сюртюучю жаула бла республиканы мюлкюнде, предприятиялары, учреждениялары эм энчи машиналары болгъанланы жалчытыу бизларын эм энчи машиналары болгъанланы жалчытыу бизсюйгенча болмагъаны барыбызгъа да белгилиди. Бензин бериучю станциялада отлукъ алалмагъанлай очередледе сагъатла бла сюелгон машиналаны кёп кере кёргенбиз. Озгъан жылны ортасындан бери уа отлукъ да, сюртюучю жаула да эркиндиле. Ол не бла баиламлыды? Тургухучлумуду? Журналист Ануар Кучинаев Нефть продуктхучлумуду? Журналист Ануар Кучинаев Нефть продуктгерал бла жалчытыуну Къабарты-Малкъар биргиуюню гела бла жалчытыуну Къабарты-Малкъар биргиуюню генеральный директору Валерий Кардановха эм Нефть продуктла бла жалчытыуну Нальчикдеги предприятиялапродуктла бла жалчытыуну Нальчикдеги предприятиялары директору Михаил Алакаёвха тюбеп, ол соруулагъа жууап этерлерин тилегенди.

В. Карданов: Кертиси бла да озгъан жылны ортасына дери, къыралны кёп регионларындача, бизни республикада да предприятияланы, организацияланы, учреждениялары, халкъны отлукъ, сюртюучю жаула бла жалчытыу доюн болмагъанды. Бек алгъа биз ол алай нек болгъаныны сылтауларын излегенбиз, аланы жашаудан къалай бла кетеригге эм ишни къалай бла игиленгиригге боллугъуну жолларын табаргъа кюрешгенбиз. Аны бла бирге перспективалы планланы жарашдыргъанбыз. Шёндю ишни игиленгириу бла бирге келир заман ючюн да ишлейбиз. Жылны биринчи жарымы бла, бизни къоншуларыбыз бла тенглешдирип къарасакъ, алгъа иги атламла да этгенбиз. Сёз ючюн, жылны биринчи жарымында нефтепродуктла ташыуда эм сатыуда биргиуню планы жалан да 86 процентге толгъан эсе, экинчи жарымында уа ол жаны бла план иги да артыгъы бла тамамланнганды. Жыллыкъ итогла алыкъа толу чыгъарылмагъанлары себепли 11-айлыкъ итоглагъа кёре, РСФСР-де биринчи жерни алгъанбыз. Бизни къоншуларыбыз Север Осетия ол жаны бла он бирайлыкъ планын жалан да 96.4 процентге, Чечен-Ингушетия уа 104.8 процентге толтургъандыла, Аланы болумлары уа бизден къайда игиридиле.

Дизель отлукъ сатыуда да биз къоншуларыбыздан иги да алгъа барабыз эм 11-айлыкъ планыбызны 110,2 процентге толтургъанбыз. Ол кезиуню ичинде дизель отлукъ сатыуда планларын Север Осетия 97,1 процентге, Чечен-Ингушетия уа 99,6 процентге тамамлагъандыла.

Бек баш кёрюмдюледен бири агропромну отлукъ бла жалчытыуду. Ол жаны бла да ишибиз аман тюйюлдю: планыбызны иги да артыгъы бла толтургъанбыз эм Ставрополь крайдан сора бу кёрюмдю бла РСФСР-де экинчи жерни алгъанбыз. Север Осетия бла Чечен-Ингушетия уа планларын толтуралмай къалгъандыла. Битеу ол шартланы бизни республикада отлукъ эм сюртюучю жаула бла предприятиялары, организацияланы, учреждениялары эм халкъны жалчытыу игиленнгенин эм игилене баргъанын кёргюзтюр ючюн келтиргенме. Кеслерини автомашиналары болгъанла да ишни игиленнгенин сезгендиле: энди станциялада къаллай тюрлю бензин да эркинди, жаула да бардыла.

Ол чекге жетер ючюн а 600 чакълы бир адамны бирикдирген коллективге уллу ишни тындырыргъа тюшгенди: ниет ишден башлап, къурау эм битеу белгиленнген мадарланы жашауда бардырыгъа дери да. Бек алгъа уруиуу низамны кючлерге, отлукъны, сюртюучю жауланы келтириую жалчытыргъа, темир жол бла келген цистерналаны тёрк къотарырча мадарла этерге керек эди. Ниет эм къурау ишни игиленгириую асламысында коллективле кеслери тамамлагъандыла. Ала башчылыкъ этиую жалчыталмагъан оноучуланы жангыдан айыргъандыла, инженер-техник къуллукъчуланы аттестациялауну бардыргъандыла, аны мурдорунда билимсиалени, ишлерге сюймегенлени ишден эркин этгендиле.

Биз отлукъну эм сюртюучю жауланы кёп жерледен алабыз. Аланы хар бирине барып, тюзюйлей байламлыкъланы тохташдыргъанбыз. Энди ол байламлыкъла кючлене, ишни бютюн да игилендириге болуша барадыла. Темир жол бла келген цистерналаны къотарыуну да игилендиргенбиз. Сёз ючюн, 1988 жылда цистерналаны заманларында къотармагъаныбыз ючюн биргиу 100 минг сомдан артыкъ тазир тёлеген эсе, озгъан жылда уа бир сом да тёлемегенди. Ол чекге жетер ючюн кертиси бла да уллу къурау иш бардырыргъа тюшгенди.

Перспективаны юсюнден айтханда, муратларыбыз бек уллудула. Бек алгъа Нальчикни нефтебазасын шахарны чегинден чыгъарыргъа керекди. Бу база бек эртде ишленнгенди, оборудованиясы, эски болгъанды, хар жаны бла да къоркъуулу объектди. Аны себепли жангы нефтебазаны 1990 жылда ишлеп башларгъа деп оноу этилгенди. Генподрядчик «Къабмалкъпроекткъурулушду».

Мардагъа кёре хар нефтебазада бир айлыкъ запас отлукъ бла сюртюучю жаула болургъа керекдиле. Ол жаны бла алып къарагъанда бизни биргиуден къолайсыз биргиу болмаз дерчады. Сёз ючюн, Нальчикни нефтебазасында запас жалан да 3—4 кюнлюкдю. Прохладныны, Тырныузуну, Нарткъалаланы нефтебазаларында да хал тюз алайды. Ырысхы-техника базабыз да андан аламат тюйюлдю. Ол болумдан къутулур ючюн энчи автотранспорт база къурагъа деп оноу этилгенди. Анда кёп жюк кётюрюучю автомашиналадан 44-сю боллукъдула. Ала бир жолгъа республикагъа бир суткагъа керек боллукъ отлукъну келтираллыкъдыла.

Андан ары уа Красносельская станицадан башлап Прохладнаны, Нарткъаланы юслери бла Нальчикге дери нефтепродуктопровод ишлерге белгиленеди. Шёндю тинтиу ишле бардырыла турадыла. Аллай экинчи нефтепродуктопровод Незлобная станицадан Залукокоажеге дери тартыллыкъды. Нальчикге келчик ыздан нефтепродуктопроводла Майский эм Терек шахарлагъа да тартыллыкъдыла. Алай бла отлукъ эм сюртюучю жаула бла республиканы ёсюп баргъан излемлерин толусунлай жалчытыргъа онг боллукъду.

Бизни къайгъы этдирген бир ишни юсюнден да айтыргъа сюеме. Арт юч жылны ичинде автозаправочный станцияла кёп болгъандыла. Аланы предприятиятла, учреждениятла, тюрлю-тюрлю биргиуле эм управлениятла да кёп санда ишлегендиле. Ол объектле барысы да агылыргъа, от тюшерге бек къоркъуулу объектледиле. Аланы асламысында уа къоркъуусузлукъну техникасы бла арталлы да шагъырей болмагъан адамла ишлейдиле. Аллай станцияла болгъан кемчиликле ючюн тарыгъыула барысы да бизге келедиле. Хата болгъунчу, башхача айтханда уа, аладан бири атылып, не да аладан бирине от тюшюп адам ачыгъынчы ала бир къолгъа берилселе иги болмазмы эди? Биз станцияла ишлерге адамланы жибергинчи аланы тынгылы окъутабыз, аладан экзамен алабыз, аланы ишлерине хар заманда да къаты контроллукъ этгенлей турабыз.

Энди, сёзюмю ахырында урынгган адам ючюн биргиуде не этиле башлагъанындан бир-эки сёз айтыргъа сюеме. Быйылны экинчи жарымында Нальчикде 90-фатарлы жашау юйню къурулушун башлайбыз. Ол ишчилени жашау болумларын игилендирирге себеплик этеригине сёз да жокъду. Юйню не къадар терк ишлерге кюреширикбиз, Къара тенгизни жагъасында бир жолгъа 50 адам солурча солуу база къурагъанбыз. Болушлукъчу мюлк къурар ючюн арендагъа жер алыргъа деп оноу этилгенди. Ол да ишчилени эл мюлк продуктла бла жалчытыуну игилендирликди. Жаш юйюрлеге, болушлукъ керекли адамлагъа да къолубуздан келгенича болуша турабыз.

М. Алакаев: Бурунгу жылда, аны аллында жылда да отлукъ, сюртюучю жаула келтириуде бла аланы сатыуда доюн болмагъанбыз, адамланы жюреклери да къыйналгъанлай тургъандыла. Тирлик жыйгъан кезиуледе артыкъ да кёп тырман эшитип тургъанбыз. Ол алай асламысында биргиуню алгъынгы оноучулары административ-буйрукъ бериу амал бла ишлерге кюрешгенлерини, коллективлени оноучуларын а тюкге да санамагъанларыны, аланы юомларын арталлы да эсге алмагъанларыны хатасындан болгъанды. Биргиуню коллективини битеулю жыйлыуу бир кибик ыразылыкъда айыргъан оноучу къауумну ишлеп башлагъанлы жарым жылдан кёп озмагъан эсе да, ишни жангыча къурауну жели уа сезиле башлагъанды. Хар коллективге ишни къурау жаны бла толу эркинлик берилгенди. Андан сора да биргиую администрацияны предприятиланы барысына да бирча болушлукъ береди: транспорт, кадрла, ырысхы-техника жаны бла да. Аны бла бирге контрольну кючлендиргенди, низамны игилендиргенди, урунганланы ырысхы жаны бла кёллерин кётюрюрча мадарла этгенди. Анга нефть продуктла бла жалчытхан предприятияланы коллективлери (ала уа республикада 7 боладыла) жигер урунуу бла жууаплайдыла.

Бизни базаны алгъанда уа планыбызны жетишимли толтурабыз. Биз республиканы битеу нефтебазалары этген ишни жарымын тамамлайбыз. Оноу этну кесибизге берилгенини хайырындан энчи автомашиналары болгъанланы отлукъ, сюртюучю жаула бла жалчытыу игиленнгенди. Алгъын колхозлагъа бла совхозлагъа бир тюрлю отлукъну орунна башхасын берир ючюн толу кюн аны ызындан айланыргъа тюше эди. Энди ол ишни биз кесибиз тамамлап къоябыз. Алай бла колхозла эм совхозла былтыр тирлик жыйгъан кезиуде отлукъсуз болмагъандыла. Тирлик жыйгъан кезиуледе окъуна лимити тауусулгъан мюлклеге алгъын отлукъ бералмай тургъанбыз. Энди ол кемчиликде кетерилгенди.

Халкъны жумушун жалчытыу жаны бла ишлени да кенгерте барабыз. Сёз ючюн, автозаправка станцияланы къатларында машиналаны жауларын алышандыргъан, женгил ремонт этген пунктла ачабыз. Шёндю аллай пунктладан бир ненчасы жетишимли ишлейди. Быйыл да бир бёлек пункт ачарыкъбыз. Нефть продуктла бла жалчытыудача, халкъгъа жумуш этиуде да биргиуде бизни коллектив алчылыкъны тутады. Ол бошдан болмагъанын шёндю автозаправочный станциялада отлукъ алыр ючюн очередле болмагъанлары да толу ачыкълайдыла. Алайды да, ишни жангыча къурау бизни биргиуде да хайыр келтире башлагъанды.

ПРАВОЛУ КЪЫРАЛГЪА КЪАЛЛАЙ ЮРИСТЛЕ КЕРЕКДИЛЕ?

«Къыралда праволу социалист государствону къурау барады. Аны бла байламлы бизни юридический билим берилюбюзню магъанасына жангыдан къараллыкъбыды?

Н. МАРИНА,
В. И. Ульянов-Ленин атлы Къазан университетни студенткасы.

СССР-ни Юстиция министерствосу эм Халкъгъа билим бериу жаны бла СССР-ни Къырал комитети право сакълаучу органланы, СССР-ни Къырал планымы эм СССР-ни Минфинни къатлыуларыбла 1990—2000 жыллада къыралда юридический билим бериую айнытыуну концепциясын жарашдыра турадыла. Аны бек магъаналы вопросларыны юсюнден ТАСС-ны корреспондентини тилегине кёре СССР-ни юстиция министрини заместителя М. П. Вышинский хапар айтады:

— Юридический билим бериую жангыртыуну юсюнден даулашла он жылланы ичинде баргъанларын эсгизге салама. Алай, жарсыугъа, окъутууну бизде къуралгъан юлгюсю жюрютюлгенлей келгенди.

Алгъаракъда СССР-ни Юстиция министерствосуну эм Халкъгъа билим бериу жаны бла СССР-ни Къырал комитетини коллегияларыны бирге бардырылгъан жыйдыуларында бир къауум предложениял сюзюлгендиле эм къабыл этилгендиле. Ала юридический билим бериую жангыча къурауну концепциясыны мурдорунда салынырыкъдыла. Он предложениями юридический окъуу юйледен, алмуу учреждениялардан бла ведомстволадан келген материалланы мурдорунда жарашдырылгъандыла. Андан сора да алада илму-практика конференцияланы эм ненгешлени рекомендацияларм, басмада чыкъгъан затла, социология тинтиулени итоглары эсге алынгандыла.

Ол зат ангылашынады. Къырал бек къыйын болумлада жангырады. Кюреш жалда да обществода халланы тюрлендирир ючюн угай, право мардаланы бегейтир ючюн да барады. Уллу магъаналы кёп вопросланы тамамлау бюгюнлюкде право бла байламлыды. Ол санда — политика эм башха халланы тутхучлу этиу, праволу къыралны эм товар-рынок экономиканы къурау, обществону ишлериие башчылыкъ этиу процессин законланы толтырууну эм хайырланыуну чыгъды юридический процессине айландырыу да.

Иги хазырланнган юристле болмагъанлай, ол борчла тамамланмаялыкълары баямды. Ала уа, тюненеча, бюгюнлюкде да жетишмейдиле. Шёндю къыралны студентлерини арасында келир заманда юрист боллукъланы юлюсю урушха дери болгъанындан эсе бир бла жарым кере азды. Аны бла да къалмай, дипломлары болгъан специалистлени хазырлауну структурасы арталлы да жараусузду. Бизни юристлерибизни 80 процентден асламы право сакълаучу органлада жыйышдырылгъандыла. Западда уа аланы кёбюсю экономиканы эм банчыланы этиую сферасында ишлейдиле.

Окъутууну формасына да тырман этиледи. Бюгюнлюкде къыралда тогъуз жюзге жууукъ тюрлю-тюрлю вузла бардыла. Алада студентлени 60 процентден асламы юндюзгю форма бла окъуйдула. Болса да ол форма бла юристлени, сатыу-алыуда ишлегенленича, жалан да 30 процентни хазырлайдыла. Къалгъанлары заочный эм ингирги бёлюмледе окъуйдула. Окъутууну заочно-ингирги формасы алай кёп болгъан жерде бизде юриспруденцияны сферасындан тышында да кёп юрист болургъа керек эди. Болса да иш алай тюйюлдю. АБШ-да аллайла 25 миллион бола эселе, бизде — бир ненча минг. Керти болум алайды, юридический билим бериую жангыча къурауну борчларын белгилей, ол затны эсге алмай жарамыкъ тюйюлдю. Ол къалай айныргъа керекди?

Бек алгъа билим бериую юлгюсюн тюрлендирирге керекди. Ол кёбюсюнде бизде университетлеге къаладыла. Кадрланы хазырлауну юч даражалы системасына кёчерге тийишлиди. Ол мурат бла 1946—1956 жыллада жюрютюлген орта юридический билим бериую толу ёлчемде орнуна салыргъа керекди. Ол зат халкъ мюлкню орта юрист усталыкъларыбы болгъан кадрла бла жалчытыуда къыйын болумну кетерирге болушурукъду. Къыралда юрист магистратураны къураргъа керекликда баямды. Аны борчу — бир-эки жылны ичинде юридический сферада баш магъаналы къуллукъларда ишлерге къолундан келлик профессионалланы-юристлени хазырлауду. Сёз ючюн, судьяланы.

Билим бериую алай тюрлендирир ючюн жангыдан бир зат да жарашдырып юрешириге керек тюйюлдю. Аланы барысыны да чирчиклери бизде бардыла. Сёз ючюн, къыралда сегиз юридический техникум ишлейди. Аланы санын кёбейтиую юсюнден правительствону бегими да барды. Алай юч жылны ичинде бу жаны бла белгиленгенининден эсе он кере аз иш этилгенди.

Концепцияны уллу магъаналы экинчи шарты — юристлени окъутууну магъанасын жангыртыуду. Бек башы уа — билим бериую керти да шёндюгю заманнга тиишлиликде къурауду.

Окъутууну магъанасын тюрлендирир ючюн окъуу материалны да арталлы да башха тюрлю къурагъа керекди. Аны бла байламлы юристлени жангы гражданправо, экономика-башчылыкъ этиу, политология эм государствовед мурдорда хазырлауну жангыдан башларгъа керек боллукъду. Нек дегенде, бизни социально-право жашауубузну нелик, власть, демократия, адамны эркинликлери, аланы къоруулау эм ангылау дегенча жангыртылгъан эм баш магъаналы ангылауларын ол билимле алыкъландыла.

Юрист къалай болургъа керекликни юсюнден — кенг профиллими огъесе тар профиллими — кёп даулашадыла. Кёбюсюнде болуучусуча, кертиси уа аланы орталарындады. Аны хазырлауну тынгылы да, специализацияланнган халлы да этер ючюн кёп ишлерге тюшеридиди. Алай этерге 1973 жылда окъуна юрюшгендиле. Ол заманда СССР-ни Минвузуида юч специализацияны киширюню юсюнден белгили буйрукъ чыкъгъанды: мюлкправо, къырал-право эм судследствие. Болса да, жарсыугъа, он беш жылны ичинде иш жеринден хазна тенмегенди. Харьковда, Свердловскеде эм Саратовда юридический институтладан къалгъан вуздада специализацияланнган хазырлыкъ аты-саны болсун деп бардырылады.

Кадрланы битеулю юридический эм энчи хазырлауну тап келишдириую процессин окъуу практикагъа сёзсюз киширирге керекди. Ол заманда совет юрист ахшы специалист боллукъду. Алайсыз халкъ мюлкню сфераларын, алгъынчы, алгъынгы участковыйле, уголовный розыскни инспекторлары, следователле, судьяла эм башхала бла толтуруп турургъа тюшерикди. Бюгюнлюкде юрисконсультланы иги кесеги аллайдыла.

Совет юристле, дуниядаюридический илмуну жетишимлери бла да шагъырей болургъа керекдиле. Артыгъыракъ да политология, праволу психология, праволу философиясы сфералада эм башха бёлюмледе. Мен акъыл этгенден, аллай билимлесиз бизни окъуу юйлерибиз шёндюгю заманнга тийишли юристни хазырлаялыкъ тюйюлдюле.

Жарашдырыла тургъан концепция юридический билим бериую къылыкъ-этика билим бериуге айландырыугъа бурулунду. Ачыкълыкъны; обществону демократизациялауну келиую бла басма юристлени жанындан законлукъгъа бузукълукъ этилгенини, адамны къадарына сансыз къарауну юсюнден кёп материалла басмалап башлагъанды. Аллай затлагъа, айхай да, тюрлю-тюрлю къарагъа боллукъду. Алай шёндю юристлени къылыкъ-этика сезимлери тюрленнгенини кёрмезге жарамыкъ тюйюлдю.

Юрист ол жалан да кодекси болгъан адам болмагъаны эртеден да белгилиди. Бек алгъа ол намыслы адам болургъа керекди. Намыслы адамны юриетиу юридический билим бериую бек огъурлу иши болургъа тийишлиди.

Москва.

ТАСС-ны корр.

Уллу магъана бериледи

Бусагъатда табигъат байлыкъланы, къудретни тап хайырланыугъа уллу магъана бериледи. Бизни республикада да алайды. Май районну халкъ контролёрлары кеслерини жыйылыуларында ол вопросланы терк-терк сюзедиле. Алгъаракъда ала Майский шахарны спирт-ачытхы, «Севкаврентген» заводларында сууну къалай хайырланнганларына къарагъандыла.

Тинтиулени, рейдлени кезиулеринде тохташдырылгъаныча, спирт-ачытхы заводда партияны бла правительствону табигъат байлыкъланы сакълауну, тап хайырланыуну юсюнден оноуларына тийишли магъана бермейдиле. Предприятиядан чыкъгъан тютюн, Черек суугъа къошулгъан кир сууда анга толу шагъатдыла. Таза сууну къаллай бир къоратылгъаныча, къалай хайырланылгъанына, къайры акъгъаныча кишн контроллукъ этмейди. Суу чыкъгъан скважинаны тюз жанында уулу дарманла къаланып турадыла.

«Севкаврентген» завод сууну шахарны суу изларындан алады. Мында ненча суу къоратылгъаный билир ючюн энчи приборла орнатылгъандыла. Ала не, къаллай бир кёргюзтгенлери журналгъа жазылады. Производтвода хазырланылгъан кир сууланы тазалауну болуму да аман тюйюлдю.

Болса да табигъат байлыкъланы хайырланыуда, къудретни тазалыгъын жалчытыуда кемчиликле жокъдула дерге жарарыкъ тюйюлдю. Заводда кёп тюрлю химикатла, башха затла хайырланыладыла. Аны айтханыбыз, ала суугъа да тюшедиле, хауагъа да ычхынадыла. Лаборатория тинтиуле заводдан Терк суугъа къошулгъан суулада цинк, темир, хром, жез дегенча эм башха затла мардасындан иги да артыкъ болгъанларын кёргюзтгендиле. Май районну халкъ контроль комитети спирт-ачытхы заводну директору Т. М. Бондаревскаяны, «Севкаврентген» заводну баш инженери В. А. Шиповну эслерин ол кемчиликлени кетерикуге бургъанды.

ЭЛЛИЛЕРИ УНУТМАГЪАНДЫЛА

Хар адамны да жашагъан дуниясында кесини жюрегини теренинде асырагъан, аны эсинден кетмеген мураты, ахшы умуту болады. Ол муратны жашауда кёрюр ючюн адам аз сагъыш этмейди, аз къыйын салмайды...

Уллу Октябрь революциягъа дери битеу халкъны ахшы мураты эркинлик, тенглик, жарыкъ жашаугъа итиниулюк болгъаны белгилиди. Шёндюгю тёлю эски жашауну нёзю бла кёрмегенликге, ол халкъгъа къарангы кече, кюн тиймеген терен кюл болгъанын биледи.

Революциягъа дери Бызынгыда бла Шыкъыда орус тилни ангылагъан эм кюл сала билгенле жалан да Хочуланы Тёпелей, Ботталаны Тахир, Холамханланы Омар болгъандыла. Халкъны ол замандагъы жашауун Мечиланы Кязим кесини назмуларында толу ачыкълагъанды. Россейде халкъны кюзгюлюуну юсюнден хапар тау эллеге да жетеди. Кёп къан тёгюлсе да, кёп уланларын тас этселе да, къабартылыла бла малкъарлыла да жарыкъ, эркин жашауну татыуун ангылай башлайдыла. Болса да жангы жашауну кърулушун бардырлыкъ тюз ниетли эсли адамла керек эдиле.

Бызынгыда бюгюн да аты хурмет бла айтылгъанладан, халкъны эсинде тургъанладан бирин Солтаналы Бекмырзаны жашы Жашады. Жаша Шыкъыда тууып ёсгенди, аны биринчи устазлары атасы, анасы, элни къууатлы, огъурлу адамлары болгъандыла. Кесини кюл кыйыны бла жашап келген Бекмырза ёз жашауун башхаланы къадарларындан айырмагъанды, харамлыкъгъа уллу гюнаххача къарап, эллилерине халал жюрегиндеи юлюш эте билгенди. Атасыны ол илишанлары Жашагъа жол нёгер болгъандыла.

Коллективизация башланнган жыллада Жаша Шыкъыда бла Бызынгыда эл Советни председатели болуп ишлегенди. Алайсыз да такъырлыкъ этген жерни ташын артып, шыкъычыла, бызынгылыла да журтла ишлеп, сабан сюре келгендиле. Эки эл айырылгъандан сора Шыкъыда кърулгъан колхозгъа Чкаловну аты атадыла. Жашагъа колхозну кърулуу бла байламлы кёп иш этерге тюшеди.

Таулуну жашауу бир заманда да тыш болмагъанды. Алай жашауда жерин табып, къошусуна къошулукъ эте, адамланы къуанчларына иеууна, жарсыуларындан кечге иеалмай, намыска тийишлиге халкъ хурмет этиеди, сый бермей къоймайды. Жашаны жашауу, этген ишлери анга шагъатды.

Айтханыбызча, Бызынгы бла Шыкъы экиге бёлюнюп, экиге колхоз къурагъанларында, чеилени тохташдырыргъа керек болгъанды. Бызынгыда бюгюн бир ауулдан аны адамлыгъыны, эрлигини юсюнден айтадыла.

Адамны кишилигин, ёткюрлюгюн халкъ бек ахшы илишанлагъа санан келгенди. Кесларине махтау излемей, алай анга тийишли болуп махтаусуз кетген кёп уланы барды Малкъарны. Жоюллугъун, биле тургъанлай, жолдан туракъламагъанны къаллай ючу элге болур эди алгъа? Баям, хар нени да башы Ата журтну, халкъны аллында борчун тюз ангылауда болур.

Жашаны жашёу жолуну тюз жерлериден эсе ёрлери кёп болгъандыла. Ол кезиуде уа жашауну кыйыныгъына сатхыч адамланы жалгъан даулары къошудуп, ненча адамны эшиги жабылгъанды? Ишни тюзюн айтыргъа базынганла аз эдиле. Тёгерекде болгъан ишни кёрген Жаша уа бир заманда да айтырыгъын артха салмагъанды. Алай жалгъан даугъа тыянып этилген ишле анга да жетдиле.

1934 жылда 25-чи декабрде Нальчик районну халкъ сюдю Жашагъа бир жылгъа тутмакъда турургъа сюд этгенди. «Къуллугъун кесине хайыр келтирирге хайырланнганы ючюн» деген дау бла.

1935 жылда Облсюд 1934 жылда Нальчик районну сюдю чыгъаргъан бегимни терсге санагъанды. Тутмакъдан эркин этилгенликге. Жашаны партиядан къыстайдыла. Партия архивде аны юсюнден жалан да ючъ къагъыт табылгъанды:

1924 жылда 11-чи сентябрде ВКП(б)-гъа членинге кандидатха киргенди. 1925 жылда 3-чю майда ВКП(б)-ны членние алынгайды; ВКП(б)-ны область комитетни бюросуну 1931 жылда 18-чи июнда бегимние кёре Шыкъыны эл Советини председатели этилгенди. Ол кезиуде Шыкъыны эл Советине 1930 жылда 1 мартда Бызынгыны эл Советин къошуп, Шыкъы-Бызынгы эл Советини председатели болгъанды

шагъа жол негер ёхлагъанды.

Коллективизация башланнган жыллада Жаша Шыкъыда бла Бызынгыда эл Советни председатели болуп ишлегенди. Алайсыз да такъырлыкъ этген жерни ташын артып, шыкъычыла, бызынгылыла да журтла ишлеп, сабан сюре келгендиле. Эки эл айырылгъандан сора Шыкъыда къуралгъан колхозгъа Чкаловну аты аталады. Жашагъа колхозну къуралыуу бла байламлы кёп иш этерге тюшеди.

Тазачыу жашауу бир маманда да тыяч болмагъанды. Алай жашауда жерни табыш, къоншусуна къоншулукъ эте, адамланы къууанчларына къууана, жарсыуларындан кенгде къалмай, намыса тийишлиге халкъ хурмет этмей, сый бермей къоймайды. Жашаны жашауу, этген ишлери анга шагъатды.

Айтханыбызча, Бызынгы бла Шыкъы экиге бёлюнюп, эки колхоз къурагъанларында, чекленн тохташдырыргъа керек болгъанды. Бызынгыны, Шыкъыны таныгъан анда юлеширча жер болмагъанын билликди, алай мал кютерге, мирзеу ёсдюрюрге керек эди. Аны себепли жангы къуралгъан мюлкле асламыракъ жер юзерге юрешгенлери кимге да сейир тююл эди.

— Нальчикден келген жер ёнчелеучюле жерни Бызынгыгъа оздуруп берген эдиле, — деп эскередиле Шыкъыны бла Бызынгыны абадан адамлары. — Жаша уа кече бла кёк атына минип кетип, экинчи кюн арталлы да башха тюрлю жарашдырылгъан картаны алып келгенде, жер такъырлыгъын сынагъан шыкъычылагъа ол уллу къууанч болгъан эди.

Халкъгъа игилик излегенни жолу, кыйын болса да, насыплыды. Жашауну тутуругъу, аны чигинжилери мирзеу ёсдюргенле, сабан сюргенле, хуна къалагъанлалыла. Алагъа жюрек жылыуундан юлюш эте, Жаша кеси да жылысуз къалмагъанды. Аны таныгъанла бюдюю чыгъаргъан бегимни терсге санагъанды. Тутмакъдан эркин этилгенликге, Жашаны партиядан къыстайдыла. Партия архивде аны юсюнден жалан да юч къагыт табылгъанды:

1924 жылда 11-чи сентябрде ВКП(б)-гъа членге кандидатха киргенди. 1925 жылда 3-чю майда ВКП(б)-ны членине алынганды: ВКП(б)-ны область комитетини бюросуну 1931 жылда 18-чи июнда бегимне кёре Шыкъыны эл Советини председателини къуллугъундан эркин этилип, Обливсоюзну правленини председателини заместителине салынганды. Партиядан чыгъарылгъаныны юсюнден а сёз да айтылмайды.

...Уруш аллы жыллада жер тарлыкъ этгени себепли Шыкъыны Кичибалыкъгъа кёчюрюрге оноу чыкъды. Элден ары адамла барып, жерине, сууна да къарап, жашау этерге боллукъду дегенде да, кёпле журтларын къоюп кетерге унамагъандыла. Ишни былай болгъанын кёрген активистле Кязимни башчылыгъында ангылатыу иш бардырып, алны кёчерге - кёллендиредиле. Алай жангылмагъыз дегенле да болдула. Аны сылтау этип, «Колхозчуланы арасында Совет властха къажау агитация бардырадыла», — деген жалгъан дау бла Жашаны тутуп кетедиле. Андан сора аты-чуу да чыкъмагъанды.

Таулулада «Аман адамгъа игилик этсенг, юйюнге сау болгъанды» Ишни тююн айтыргъа базынганла аз эдиле. Тёгерекде болгъан ишни кёрген Жаша уа бир заманда да айтырыгъын артха салмагъанды. Алай жалгъан даугъа тыянып этилген ишле анга да жетдиле.

1934 жылда 25-чи декабрде Нальчик районну халкъ сюдю Жашагъа бир жылгъа тутмакъда турургъа сюд этгенди. «Къуллугъун несине хаяр келтирирге хайырланмагъаны ючюн» деген дау бла.

1935 жылда Облсюд 1934 жылда Нальчик районну сюдю чыгъаргъан бегимни терсге санагъанды. Тутмакъдан эркин этилгенликге, Жашаны не юйдегиси, не эллилери кёрмегендиле.

Андан ары болгъан ишдени юсюнден а архив материалла хапар айтадыла. 1941 жылда 11-чи июльда башха дау бла анга уголовный иш ачадыла: «Троцкечи контрреволюция организацияны члени» болгъаны ючюн. Алай бла, 1941 жылда 27-чи сентябрде НКВД-ны энчи кенгешюю бегимине кёре анга беш жылны тутмакъгъа олтуртургъа сюд этедиле. 1958 жылда 26-чы августда уа Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш сюдюню быллай бегими чыкъгъан эди:

1941 жылда 27-чи сентябрде СССР-ни НКВД-сында энчи кенгешни «бегимни терсге санаргъа эм уголовный ишни тохтатыргъа». Бюгюн ол затла белгили болгъанлыкъгъа, Жаша арабызда жокъду. Уллу къыралны къалайында, не жеринде жюлгъан болур... Халкъны жашау жолу юзюлмегенча, озгъан заманны ахшыларыны ишлери бла бюгюнгю умутну байламлыгъы да юзюлмейди. Алай эсе уа, Султанов Жашача адамларыбызны халкъыбызны эсинде сакълауну мадарларын этерге тийишлиди. Аны атын атаргъа Бызынгыда орам табыллыкъды. Кесини да коммунист атын къайтарыргъа керекди. Алай боллугъуна ышанабыз.

М. БОТТАЕВ.

Суратда: Ж. Султанов.

Телевизорланы ремонт этген «Горизонт» биригиуде кёп ахшы мастер урунады. Сулейман Кучмезов эм Малик Аккаев аладан бирлеридиле. Ала, кеслерини ишлеринде жууапды къарагъандан сора да, кюилюк мардаларын артыгъы бла толтурадыла.

СУРАТДА С. Кучмезов эм М. Аккаев.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Анда багъала бек уллудула. Ма алай бла Пекинде жашагъанла рынокда сатыу этгенлеге бирча къарамайдыла. Бирле сукъланадыла, башхала ачыкъ жийиргенедиле эм чамланадыла.

дюредиле. Хар орамда аякъ машиналагъа ремонт этген жерле бардыла. Киймле биченле, тикгенле кеслерини юйлерини алларында ишлейдиле. Чурукъ жамауучула адамланы такъыргъанлай турадыла. Энчи келери болшествону жарлыгъына бла байлагъа бёледи эм да акъырында, социальный башхалыкъгъа, социализмни мурдорун чачыргъа келтирлиди деп, ала дайым да къоркъутханлай турадыла. Биteухалыкъ келикни чачыу обтиндиле. Хар орамда аякъ машиналагъа ремонт этген жерле бардыла. Киймле биченле, тикгенле кеслерини юйлерини алларында ишлейдиле. Чурукъ жамауучула адамланы такъыргъанлай турадыла. Энчи келери болшествону жарлыгъына бла байлагъа бёледи эм да акъырында, социальный башхалыкъгъа, социализмни мурдорун чачыргъа келтирлиди деп, ала дайым да къоркъутханлай турадыла. Биteухалыкъ келикни чачыу обтиндиле. Хар орамда аякъ машиналагъа ремонт этген жерле бардыла. Киймле биченле, тикгенле кеслерини юйлерини алларында ишлейдиле. Чурукъ жамауучула адамланы такъыргъанлай турадыла. Энчи келери болшествону жарлыгъына бла байлагъа бёледи эм да акъырында, социальный башхалыкъгъа, социализмни мурдорун чачыргъа келтирлиди деп, ала дайым да къоркъутханлай турадыла. Биteухалыкъ келикни чачыу обтиндиле.

«Къытайны битеу муратлары энчи келикни манифести» бла байламлы болгъандарына ийнандырыргъа оноу бергенди. Манифестни сёге, КъКП-ны АК-сыны органы «Жэньминь жибао» газет кёп келикни реформа бардырылгъанды миллет экономиканы кёп тюрлю жанында тымырдарын бек терекге ийгенди.

Марат АБУЛХАТИН.
Геннадий КРИВОШЕЕВ,
ТАСС-ны корр.
Пекин.

Музейни жабаргъа айтадыла

ВАРШАВА. (ТАСС). ПАП агентство биадиргеннге кёре, Польшаны культура эм искусство министерствосуна Пороninde В. И. Ленинни 1974 жылдан бери ишлеген музейин жабаргъа деген предложениясы бла письмо келгенди. Аны экспозициясы Ленинни 1913—1914 жылада Польшада болууына аталыпды.

Письмогъа Пороninde къуралгъан граждан комитет къол салгъанды. Анга 34 адам киреди. Музейни бош боллукъ эки отоуунда эллилеге культура юй эм сабий сад ачаргъа мурат этиледи.

Къозгъалыу боллугъун биле эди

МАНИЛА. (ТАСС). Филиппинледе президент Корасон Акиногъа къажау къозгъалыу боллугъуну юсюнден Бирлешген Штатла алгъадан окъуна билгендиле. 1-чи декабрде къозгъалыу болурну аллында АБШ, сылтауун да ангылата турмай, Юг эм Юг-Восток Азияны къыралларыны адамгъа бек къоркъуулу наркотиклеге къажау кюреше аталгъан регион семинарларын билмей тургъанлай, бардырмай къойгъанды. Ол 27-чи ноябрде Манилада бардырылыргъа керек эди, АБШ-ны къырал департаменти америкалыланы Филиппинлеге барыргъа эркин этмей тохтагъаны бла байламлы семинар Бангкокда бардырыллыкъды деп, Бирлешген Штатланы къырал къуллукъчулары семинаргъа къатышханлагъа алай ангылатхандыла.

Болса да Вашингтон америкалылагъа Филиппинлеге барыргъа эркин этилмегенини юсюнден оноуну жалан да 12-чи ноябрде, президент К. Акино АБШ-гъа къырал жумуш бла барып Манилагъа къайтхандан сора этгенди. Алай Филиппинлени тыш къыралла бла ишлерини министерствосуна къырал департамейтни ол оноууну юсюнден билдирилмегенди.

РУМЫНИЯ. Бухарестде эм да къыралны башха шахарларында жашау тап халгъа айлана башлагъанды. Тюкенледе продуктла эм халкъгъа бек керекли товарла сатылып тебирегендиле. Кюреш баргъан кезиуде оюлгъан юйле жангыртыладыла.

СУРАТДА: Румынияны ара шахарыны аш-азыкъ сатхан тюкенлерини бириде.

КЪЫСТАЛЫП ТУРГЪАН АЛБАНЛЫ КОРОЛЬНУ ЮСЮНДЕН

(Англияны «Санди таймс» газети)

«Аны уллудугъу Лека 1-чини, аны юй бийчеси королева Сьюзенни эм аланы жетижыллыкъ жашлары Леканы Иоаннесбургну къатында шахардан тышында орналгъан арну уллу юйлеринде жалан да бир адам сакълайды.

Къалауурла кёбюрек болуучудула, алай къыралы болмагъан король гитчеликден окъуна игиликге ийнанган адамды. Ол тууганлай эки кюнден сора къоюп кетген къыралына король болуп къайтыр мурат бла тышында жашагъанлы 50 жыл болады. Баям, кесини мураты кёп да бармай толлукъду деп, ол алай сунады. «Келир жыл бек къыйын боллукъду, аны себепли мен кесими адамларымы солургъа жибергенме. Артда аланы аллай онглары хазна болсун», — дегенди ол.

Кертиди, Албанияны — Восток Европада сталинизмни ахыр къаласын монархия башчылыкъ этиуге къайтарыргъа боллугъуна ийнанныргъа къыйынды. Алай Лека декабрде окъуна, коммунизм оюлгъанына къууана, корольну къыралгъа башчылыкъ этиуюн къайтарыргъа бурулгъан кампаниясын бардыргъанды.

«Биз, Лека 1-чи, албанланы королю, къыралны кесинде эм андан тышында да жашагъан халкыбызны Восток Европаны къыралларында бола тургъан ишлени хайырланып, биригип, бизни тууган журтубузну кёп жылланы къыйнап тургъан юйсюз низамгъа къажау къозгъалыргъа чакъырабыз,» — деп айтылады аны сёзюнде.

«Биз албанлы халкъны эм Албанияны сауутланнган кючлерин бизни сюйген къарындашларыбызны бла эгечлерибизни да унукъдуруп тургъан законсуз властны тайдырыр ючюн биригирге чакъырабыз».

Ол чакъырыу сёзюн Албаниягъа жашырын ётдюрюрге мурат этеди. Башха амалла бла бирге листовкаланы хауа шардан атыуну да хайырланыргъа деген акъылы барды.

Лека, Албаниядан къысталгъан Зогу корольну жашы, аны бойнуна салынган жуаплылыкъны эм аны бла байламлы къоркъуулукъну да англылайды. Аны сакълагъан жангыз адам иги сауутланнганды, хар затха да юйренгендиле, къонакъланы хар къымылдагъанына сагъайып турады. Аны дагъыда алты уллу ит сакълайдыла. Бийиклиги эки метр чакълы болгъан Лека кеси уа керохну бла къаманы биргесине жюрютгенлей турады.

«Сауут-саба жюрютюу — албанлы халкъны эр кишилерини адетлериди, — дейди ол. — Хар албанлы эр кишиге санапып башлагъан кюнден сауут жюрютеди. Ол бизни тёребизди».

Мен юч миллион албанлы жашагъан Косово районну Албаниягъа къошууну излеймеда, Югославия мени аны ючюн ёлтюрюрге кюрешгенди деп, Лека алай къарайды.

Албаниядан къысталгъан король жанлы болгъанла къаллай бирдиле? Ол белгисизди. Алай король а Албанияда ишлерин жашырын бардыргъан бузукъчула бек кёп болгъанларына ийнандырыргъа кюрешеди.

Восток Европада коммунизмни оюлгъаны, Албанияны тюрлениуле болдурургъа кюрешгени аны ол ёмюрден бери сакълап тургъан ишни энди боллугъуна ийнандырадыла.

Ол айтханнга кёре, Албанияны север жанында эки шахарда — Шкодер бла Кукесде къозгъалыула озгъан айда юйсюз тунчукъдурулгъандыла. Башха шартлагъа кёре уа, аскерде адепкъылыкъ жаны бла хал осалды, къырал башчыланы уа коррупция «талай» турады. Продуктла марда бла бериледиле, адамланы шахардан шахаргъа барыуларына чек салынгандыла.

Румынли экс-король Михайгъа ушаш, Лека аны келир заманы анга табынгандыланы къолларында сунады. «Кертиди, халкъ сюйсе, мен патчах тахта ючюн кюрешгенними да къоярыкъ адим. Аллагъа 50 жылны ичинде кёрген кыйынлыкъларыды да жетерикди. Мен ала кётюралмазлыкъ зулмулукъну кийиргге сюймейме», — дегенди ол.

«Ала республиканы сайласала, манга эркин этилгенине кёре, алагъа алай къуллукъ этерге хазырма. Ала монархияны сайласала, мен ол заманда да къуллукъ этерге хазырма».

Аллай кезиу келгинчи уа къонакъла анга «Сизни Уллулугъугъуз», не да «Юйюсхан» дерлерин сюйген адам къыралны башчысычыболуп Юг Африкада жашарыкъды. Нек дегенде, ол биргесине керох жюрютген адамгъа юйренген болгъан аз къыралладан бириди».

(Пресс-бюро ТАСС).

АБШ-ны терслейдиле

ЛОНДОН. Британияны башчылары АБШ-ны Вашингтону бла Европаны экономика сообществосуну арасында «сатыу-алыу урушну» къозгъайды деп терслейди. Ол терслеу Америкалы Великобританияны базаларында тургъан 30 мингге жууукъ аскерчиси британлы тууар этни ашаргъа унамай, АБШ-дан келтиргген этни хайырланып башлагъанды деген билдириуден сора этилгенди.

Ол оноуну этилгенине сылтауга Великобританияда тууарланы спонгиэнцефалопатиядан кёп санда ауруулагъын эм ёлюулерин келтиргендиле. Ол ауруудан мында тогъуз мингге жууукъ тууар мал ёлгенди. Америкалы администрацияны энчи келечиси «бизни аскерчиле алагъа ашаргъа берген затлары ючюн къайгъы этедиле», дегенди. Британлы правительство, къыралда этилген къаты контроль система алыучулагъа жарасусуз этни жиберирге амалы жокъду дегенни дайым къайтарып айта, ол къоркъуучу болмагъыча санагъанды. «АБШ кесини базаларында британлы тууар этни хайырланыуну спонгиэнцефалопатия ючюн тыймагъаны туурады, — деп чертгенди Великобританияны эл мюлк министерствосуну жууаплы келечиси. — Бу тыйгыч Вашингтонну эм ЕЭС-ни арасларында «сатыу-алыу урушну» бир кессеги эм ол Запад Европагъа америкалы тууар этни келтириую азайтыугъа жууап халда этилген ишди.

ЖОЛ НЁГЕРИБИЗ

Газет окъуучуну оюму

Ана тилибизде чыкъгъан газетни бетлеринде хар тауlу сюйюп, тынч окъурча, иги ангыларча тап жазылгъан материалла кёпден кёп бола барадыла. Анга къууанабыз. Аланы арасында газетни озгъан жылны экинчи жарымында басманнган бир ненча номерини юсюнден оюмуму айтыргъа сюеме.

Былтыр 1-чи июльда басманнган 126-чы номерде «Зорлукъну бушуулу жыллары» деген ат бла биз къалай кёчюрюлгенибизни юсюнден уллу статья басманнганды. Малкъар халкъны кёчюрген кезиуде аны адам саны къаллай бир болгъанын билдирге сюйгенлеи тилеклерине кёре ол статьядан бу абзацны келтиреме.

«Ол ачыулу ушакъ не бла бошалгъаны белгилиди. 1944 жылда 8-чи мартда бир ненча сагъатны ичинде НКВДны аскерлери республиканы битеу малкъар халкъын Нальчик темир жол станциягъа жыядыла. Ата журт урушну фронтларында сермешген 15 мингни санамай, малкъарлыланы саны 40 минг адам эди. Малкъарлыланы алгъаракъдан окъуна хазыр этилип тургъан товар вагонлагъа жюклеп, Къазахстанга бла Кыргъыз ССРге «ашырдыла»...

Не ары-бери десек да, дуниядаа тюзлюк барды. Бизни тюзлюгюбюз хорлагъанды. Аны юсюнден СССР-ни Баш Советини экинчи сессиясында «Зор бла кёчюрюлген халкълагъа къажау этилген репрессия актланы законсузлукъ эм аманлыкъ ишлеге санауну эм аланы ариниликлерин жалчытыуну юсюнден» Декларация къабыл этилгенди.

Бийик тау-геофизика институтну директору, СССР-ни Илмула академиясыны членкорреспонденти, СССР-ни халкъ депутаты Михаил Чёкаевич Залихановну СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съездинде сёлешген сёзюн къайтарып-къайтарып окъуругъунг келеди. Ол былай айтханды: «

«Кёчюрюлген халкъла, ол санда мени малкъар халкъым да, сынагъан уллу къыйынлыкъланы юслеринден бюгюн толу хапар айтыргъа керекли жокъду. Жалан да мен айтырыкъ — къыйын болумланы, ачлыкъны, жаланнгачлыкъны кётюрмай, малкъар халкъны жарымы къырылып, емюрден азырда, зери да Къазахстанны езенлеринде бла Кыргъызны тауларында къалгъанды. СССР-ни Баш Советине уллу ыспас этгеним бла бирге тюзлюню толу тохтащдырыр ючюн, Декларацияны болумларын жашауда бардырыр ючюн бир талай право актны къабыл этерге керек боллугъун чертирге сюеме. Сёз кечгюнчюлени тас болгъан ырысхылары ючюн хакъ тёлеюню, кёчюрюлген жерлеринде тургъан жылларын урунуу стажларына къошууну, денсияла тохташдырыуну эм башха затланы юсюнден барады».

Дагъыда депутат М. Ч. Залиханов сессияда сёлеше: «Бизни халкъ кёчюрюлгенден сора урушда этген кишиликлери ючюн малкъарлыладан сегиз адам Совет Союзну Жигити деген атны атаугъа кёргюзтюлгенди...» — дегенди.

Депутатны сёзюн «Коммунизмге жол» газетни былтыр 16-чы декабрде чыкъгъан номеринде толу басманнганды.

Газетибизни озгъан жыл 1-чи июльда чыкъгъан номеринде «Жангыдан тугъан арнулукъ» деген баш бла «Малкъар» ансамбль бла байламлы магъаналы статья басманнганды. Аны автору — филология илмуланы кандидаты Махти Журтубаев жангы ансамблни ишин иги къурар ючюн не этерге кереклисини юсюнден кесини оюмун айтады.

Ол номерде дагъыда «Биз этмегенни бир киши этмез» деген башы бла Огъары Малкъарда сегизжыллыкъ школну устазы Р. Баллиева сабийлени ала ана тилибизни сюерча, билимли, иш кёллю, низамлы адамла болуп ёсерча юйретиуде устазланы бла ата-аналаны борчларыны юсюнден жазады.

«Коммунизмге жол» газетни редакциясы къурап, бир къауум оелгили малкъар адимлени, журналистлени къатышыуларыбла «Ючюбюз бирликдеди, шуёхлукъдады» деген темагъа «тегерек стол» бардырылгъанды. Аны материаллары «СССР — бизни оитеу барыбызны да юйюбюздю» деген рубрика бла 1989 жылда 4-чю августда берилгендиле. Анда жашауну бюгюнгю излемине кёре юйретиу ишни бек магъаналы вопрослары сюзюлгендиле. Сёз бегирек да миллетлени шуёхлукъларыны, бир бирге тюз ниетликлерини, эслеп, ойлап сёлешиуню, хурмет этиуню, сабырлыкъны, тёзюмлюкню, иш кёллюлюкню, хар адам къыралны, халкъны аллында кесини борчуи тюз толтырууну юсюнден барадыла.

«Коммунизмге жол» газетни редакциясында «тегерек столну» бардырыуга тири къатышханладан бири республикалы радиону тамата редактору. «Ныгъышны» председатели Б. Этезов халкъ ючюн ючюн аямай кёп ишлейди, тенглик, тюзлюк болсун деген чынтды таулу жашладан, иги журналистледен бириди.

Былтыр 4-чю ноябрде республиканы Баш Советини 11-чи сессиясы болгъанды. Анда Этезовну халкъ ючюн къайгъырып, юлгюле келтирип, иги сёлешгенине сессиягъа къатышханла бла бирге телевизоргъа къараучула да ыразы болуп, сюйюп тынгылагъандыла. Аны сессияда айтхан сёзю «Коммунизмге жол» газетде да басманнганды.

Газетибизни «Шабат кюнгю» бетлерин адамла ашыгъып сакълайдыла эм сюйюп окъуйдула. Аллай иги бетледен бирине былтыр 26-чы августда басманнган бетни санайма.

Анда «Бир суратны къадары». «Жюреклени къозгъагъан жырла керекдиле» деген статьяланы, халкъ жазыучу Берт Гуртуевни «Мардакемлерин» эм «Сейирлик хапарла» деген рубрика бла басманнган затланы бек игилеге санайма.

Аллай бетлени эм кёчгюнчюлюкню юсюнден жазылгъан статьяланы газет окъуучула бек жаратадыла. Алай, жарсыугъа, «Шабат кюннгю бет» чыкъмай къалгъан кезиуле боладыла. Редколлегия быйыл анга эс бурур деп ышанабыз.

Газетибизни бетлеринде кёп жерледен, тюрлю-тюрлю ишледе махтаулу урунгган адамланы юслеринден тап жазылгъан статьяланы, очерклени окъусанг, кёлюнг кётюрюледи, авторлагъа ыразы боласа. Озгъан жыл 19-чу октябрде чыкъгъан номерни бек жаратханма.

Анда «Экономиканы кётюрюр ючюн», «Кеси аллына бир зат да болмайды» деген статьяла, «Огъурлу жол бла» деген очерк, «Насыплы юйюр», «Биз анга ышанабыз» деген зарисовкала эм Исса Боташевни «Кязимни таш суратыны аллында» деген назмулары газет окъуучуланы ыразы этгенлерине ийнанама.

Былтыр 20-чы октябрде чыкъгъан номерни бек игиледен бирине санайма. Аны биринчи бетинде «Кязим Мечиев тууганлы — 130 жыл» деген сёзле, Кязимни суратыэм аны тюбюнде Къайсын Кулиев жазгъан сёзле басманнгандыла. Ол газетни 2-чи эм 3-чю бетлери Кязимни 130-жыллыкъ юбилейине жораланнгандыла. Ала ким да сюйюп окъурча иги жазылгъан материалладыла.

Ахмат Созаев белгили жазыучуларыбыздан эм журналистлеринбизден бириди. Ол тууган жерини, халкъыны, сюймекликни, адамлыкъны юсюнден эм башха темалагъа кёп жырла, поэмала, назмула жазады. Ахмат бир ненча китапны авторуду.

Ол жазыучулукъ ишде юлгюлю урунганыча, республиканы Телевидение эм радио берируле жаны бла къырал комитетинде малкъар тилде радио берулени баш редактору болуп эртдеден ишлейди, кесини жууаплы борчун заман излегенча толтурады.

Аны «Тангым тепсей келеди», «Тилек» деген эм башха назмуларына жазылгъан жырланы радиогъа тынгылаучула бек жаратадыла. Бегирек да «Тангым тепсей келеди» деген жыры. Абаданланы, школчу сабийлени арасында аны кёпле кёллеринден биледиле эм ишде. юйлеринде, сабий садлада да ол жырны жырлай айланнганланы кёребиз. Халкъда: «Жыр жашаргъа, ишлерге да болушады», — деп аны ючюи айта болурла.

Ол жырны адамла бек жаратханларына шагъатлыкъ этген бир юлгю келтирейик:

Былтыр 20-чы октябрде Нальчикде музыка театрда малкъар литератураны мурдорун салгъан акъылман Кязим Мечиев тууганлы 130-жыллыгъына аталгъан къууанчлы жыйылыу болгъанды. Анга къыралны кёп эм узакъ жерлеринден, ол санда Москвадан, Къазахстандан, Кыргъызстандан, Грузиядан, Север Кавказны крайларындан бла автоном республикаларындан эм башха жерледен делегацияла келген эдиле.

Ол къууанчлы ингирде поэт эм журналист Ахмат Созаевни «Тангым тепсей келеди» деген жыры да айтылгъанды. Къууанчлы жыйылыугъа къатышханла ол жыргъа сюйюп тынгылагъандыла эм бек жаратханларын къарс уруп билдиргендиле.

«Коммунизмге жолну» озгъан жыл 198-чи номеринде Ахмат Созаевни «Адамны табигъатха сёзю» деген баш бла назмулары басманнгандыла. Аланы окъугъанла авторгъа ыразы боллукъларына ийнанама.

Былтыр Октябрь байрамгъа аталып чыкъгъан номерни да иги номерлени санына къошаргъа боллукъду. Аны бетлеринде республикабызны урунганлары байрамгъа иги жетишимле болдуруп тюбегенлерини юсюнден шарт юлгюле келтирип жазылгъан материалла, бек тап алынган суратлада адамланы жарыкъ бет сыфатлары кёзге ариу кёрюнедиле.

Ол иги номерни хазырлагъан журналистлеге эм газетни суратчы корреспонденти Камал Толгуровха сау болугъуз! дейбиз.

Жангы жылны аллындан башлап, газетибизни бетлеринде басманнган материалланы бла суратланы кёбюсю тауlуланы юсюнден болурла деп ышанабыз. Газетибиз миллетибизни юзгюсю болгъанын унутмайыкъ!

М. ЧЕРКЕСОВ,
СССР-ни журналистлерини союзуну члени.

СУРАТДА: Нальчикде 6-чы номерли тюкенде кафетерийде ишлеген коммунист Джульетта Абаева. Кафетерий ай сайын планын иги кесек артыгъы бла толтурады. Мында не заманда да татлы ашарыкъла ашаргъа эм чай, гара суу ичерге боллукъду.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Суратланы Паштов ишлегенди

Москвада «Детская литература» китап басмада М. И. Лермонтовну «Кавказские поэмы» деген жыйымдыгъы чыкъгъанды. Анга уллу орус поэтни бизни тууган жерибиз бла байламлы сегиз чыгъармасы киреди.

Жыйымдыкъгъа битеу суратланы Къабарты-Малкъар АССР-ни сыйлы художниги Герман Паштов тап ишлегенди. Ол суратланы саны къыркъгъа жетеди.

Г. Паштовну китапха киргген суратлары кесибизни къыралда эм андан тышында да кёргюзтюледиле.

Н. ВАДИН.

ДОСААФ-ны обкомуну пленуму

ДОСААФ-ны область комитетини пленуму болгъанды. Анда къурау вопроса къаралгъанды — республиканы къорууланыу обществосуну председатели айырылгъанды.

Пленумгъа къатышханланы сайлауларына юч кандидатура: Б. А. Латыш — республиканы аскер комиссариатыны политика бёлюмюню начальниги, Х. П. Мазлоев — КъМКъУ-ну аскер хазырлыкъгъа юйретген кафедрасыны таматасы, Н. Л. Битуев. — ДОСААФ-ны обкомуну председателини заместители берилгендиле. Жыйылгъанланы асламысыны кёл кётюрюую бла ДОСААФ-ны область комитетини председателине запасдагъы экинчи ранглы капитан, аскер флотда 27 жыл къуллукъ этген Битуев Нарчу Ахмедович айырылгъанды.

Ж. КУМЕХОВ.

ОЛ БИЗНИ ДА КЪУУАНЧЫБЫЗ ЭДИ

Окъуучуланы къыш солуу кюнлери бошалып, дерсле башланнгандыла. Болса да ала республикабызны ара шахары Нальчикде Пионерлени юйюнде, омакъ жасалгъан ёлканы алыкъа унутмагъандыла. Ары уа быйыл бек кёпле келгендиле. Сабий садха жюрюгенледен башлап, тамата классланы окъуучуларына дери да, заманы болуп, ары келмеген къалмагъанды дерча алай эди. Горький атлы къырал драма театрны артистлери да сабийлеге ахшы саугъа этгендиле. «Чинчрака» деген жомакъны инсценировкасын хазырлагъандыла. Аны ала 1982 жылда да кёргюзтген эдиле. Алай быйыл ала аны кёп жерлерин иги да кёл салып тюрлендиргендиле. Сабийле сюйюп къарарча этгендиле.

Бу Жангы жылны бир башхалыгъыны юсюнден да айтыргъа керекди. Хазырланыу ишге РСФСР-ни искусстволарыны сыйлы къуллукъчусу, «Чинчрака» деген жомакъгъа кёре жарашдырылгъан спектаклни режиссёру, театрны директору С. Теуважев, 1438-чи номерли АТП-ны бёлюмюню таматасы С. Ашибоков уллу къыйын салгъандыла. Бахсан, Чегем, Урван районланы эллериниден «Икарус» автобусладан ючюсю сабийлени бери да келтирип, тойоюн болгъандан сора уа артха элтип тургъандыла.

Быйыл сабийлени къууанчларына къууанч къошхан дагъыда бир зат болгъанды. Ол да неди десегиз, сабийлени жюрютген автобуслагъа энчи эс бурулуп, аланы биргелеринге къырал автоинспекцияны къуллукъчуларыны да айланнганлары эди.

Чырагъы сакълыкъны белгисин бере бирде жана, бирде ёчюле баргъан машиналаны кёргенде сабийлени кёллери башхача жарый эдиле. «Чинчрака» деген жомакъ-спектаклде артистле Ю. Чернышев, В. Анфёров, Р. Кулахметова эм башхала жаныуарланы ролларын, сабийлени эслеринде къалырча, аламат арны ойнагъандыла.

Дед Мороз сабийледен бек ариу кийимлери болгъанлагъа, ариу тепсегенлеге, ариу жырлагъанлагъа саугъала юлешгинчи уа, аланы оюму, чамы, ариу сёзю бла да заукъ этдирип тургъан Р. Тубаева болгъанды. Дед Морозну башха жылладача, быныл да Горький атлы орус драма театрны артисти В. Анфёров, Снегурочканы ролюн а театр училищеге киргге хазырлана тургъан къызладан бири — Е. Панина ойнагъандыла.

Жангы жылны байрамында жалан да артистле кеслери оюн кёргюзтюу бла чеклеммегендиле. Ала сабийлени ызларындан тизе, тепсерге, жырларгъа юйрете, аны битеулю къууанчха айландыргъандыла.

Биз, хар зат да былай къуралыуну баргъанына эс бура, театрны директоруну заместители М. Эльдарова бла да ушакъ этгенбиз. Ол Нарткъаланы 1-чи, 2-чи, 5-чи школларыны директорлары М. Бекалдиевге, Х. Шидовха, Х. Шогеновха, Шалушка элни орта школуну окъуу бёлюмюню таматасы Л. Амшоковагъа, республикабызда Ленин атлы сабий фондну таматасы Б. Тлянчевге эм башхалагъа уллу жюрек ыразылыгъын билдиргенди.

Пионерлени юйюнде бардырылгъан бу жолгъу къууанчха къатышханланы саны быйыл 5 мингден атлагъанды.

Р. ГЛАДЫШЕВ.

СПОРТ ХАПАРЛА

ФУТБОЛ

«Спартак» республикалы стадионда футболдан Нальчикни къышхы чемпионатыны алтынчы туру бардырылгъанды.

Аны кезиуюнде кёп топла урулгъанлыкъгъа, бир кюйюк эсеп бла бошалгъан оюнла болгъандыла. Оюнланы итогларыбылайды: «СКЭП» — «Автомобилист» — 2:2, «Нажан» — «Пищевик» — 1:1, «Шагди» — «Нива» — 3:3, «КъМКъУ-2» — «Эльбрус» — 1:1, «Луч» — «Жулдуз» — 1:0, «Сигнал» — «Спартак» — 1:0, «Колос» — «Эталон» — 0:3, «КъМКъУ-1 — «Кристалл» — 2:1.

Бусагъатда бек кючлю группада он эки очкосу бла биринчиликни университетни биринчи командасы тутады, ала бу группада ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 11 очкосу бла «Спартак» командасы экинчи орунну алгъанды. Ала да ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 10 очкосу бла «Эльбрус» командасы ючюнчю орунну алгъанды.

Ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 9 очкосу бла «Нажан» командасы тёртюнчю орунну алгъанды. Ала да ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 8 очкосу бла «Эталон» командасы бешинчи орунну алгъанды.

Ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 7 очкосу бла «Спартак» командасы алтынчы орунну алгъанды. Ала да ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 6 очкосу бла «Эльбрус» командасы жетинчи орунну алгъанды.

Ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 5 очкосу бла «Нажан» командасы сегизинчи орунну алгъанды. Ала да ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 4 очкосу бла «Эталон» командасы тогузунчу орунну алгъанды.

Ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 3 очкосу бла «Спартак» командасы онунчу орунну алгъанды. Ала да ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 2 очкосу бла «Эльбрус» командасы он биринчи орунну алгъанды.

Ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 1 очкосу бла «Нажан» командасы он экинчи орунну алгъанды. Ала да ючюнчю туруна чыкъгъанларында, 0 очкосу бла «Эталон» командасы он ючюнчю орунну алгъанды.

АТЛЕТИКА

Россей Федерациляны жигил атлетикадан къыш биринчилиги Пенза шахарда болгъанды. Анга 1975 — 1976 жыллада тууган окъуучула къатышхандыла.

60 метр узакълыкъгъа чабышыуда жалан да 6,9 секунд къоратып, Эсефа Рафаилов хорлагъанды. Ол КъМАССР-де халкъгъа билим берну министерствону сабий-жаш тёлю спорт школунданды.

Аны тренерлери Сергей Садыков бла Анатолий Зиновьевдиле.

* * *

Бюгюнлюкде республикабызда жаш тёлю ауур атлетикадан Россей Федерациляны биринчилигине хазырланыу барады. Ол биринчилик Ленинградда январь айны 20-чы бла 25-чи арасында болургъа керекди.

Ол биринчиликге Нальчикден Ислам Бабутсидзе, Ислам Бейтуганов, Ислам Шогенов, Ислам Шогенцуков, Ислам Шхагапсоев, Ислам Шхагошев, Ислам Шхалахов, Ислам Шхахамышев, Ислам Шхахумов, Ислам Шхачемов, Ислам Шхашоков, Ислам Шхашхуев, Ислам Шхашхуев, Ислам Шхашхуев

Съездинде сёлеширген экинчи Съездинде сёлеширген сёзюн къайтарып-къайтарып окъургъунг келеди. Ол бугюнлей айтханды:

«Кёчюрюлген халкъла, ол санда мени — малкъар халкъым да, сынагъан уллу кыйынлыкъланы юслеринден бугюн толу хапар айтыргъа керекмиси жокъду. Жалан да мен айтырыкъ — кыйын болумланы, ачлыкъны, жаланнгачлыкъны кётюралмай, малкъар халкъны жарымы къырылып, ёмюрден ахыргъа дери да Казахстанны башлерине сёлеширген Кыргъызны тауларында къалгъанды. ССГР-ни Баш Советине уллу ыспас этгеним бла бирге тюзюнюю толу тохташдырыр ючюн. Декларацияны болумларын жашауда бардырыр ючюн жашауну вопросларын не кёре юйретиу ишни бек магъаналы вопрослары сюзюлгендиле. Сез бегирек да миллетлени шуёхлукъларыны, бир бирге тюз ниетлины, бир бирге тюз эсликлерини, эслеп, ойлап сёлешиуню, хурмет этиуню, салешиуню, тёзюмлюкню, бырлыкъны, тёзюмлюкню, иш кёллюлюкню, хар адам къайтыргъа сюйгенлени саны 200—300 минг адам болады) жашау юйле, аш-азыкъ, медицина, бла жалчытыуда иги кесек кыйынлыкъла туудурлукъдула дейдиле. Адамла алай бла аланы жашау болумлары осалгъа кетер эм эркинликлерине къысыулукъ этилир деп къоркъадыла. Ол сылтау бла, андан сора да кърым татарлыланы бир кесегини экстремист халларывы эм ультиматум излемлерини хатасындан ышанмаулукъ, бир бирде уа миллетле аралы мурдорда къаугъала окъуна чыгъадыла.

Быйыл Кърымда кърым татар халкъыны проблемалары жаны бла къыралыбызны Баш Советинде къуралгъан комиссия ишлегенди. Аны председатели — СССР-ни халкъ депутаты Г. Янаевни оюмуна кёре, бирлени проблемалары башхаланы эсебинден тамамланырыкъдыла деген къоркъуу тюз тюканы Кърым обкомуну секретары Л. Грач. —Жер жерли Советлени исполкомларында кёчюп келгенлеге прописка этиуню эм аланы ишге тохтащдырыуну вопрослары жаны бла энчи органла ишлейдиле. Биринчи миллет эл Совет къуралгъанды. «Достлукъ» («Шуёхлукъ») деген газет чыгъарылып башлагъанды, кърым татар тилде радио бернуле бардырыладыла. Ол тилге юйренир ючюн областны школларында жюзден аслам факультатив группа эм 30-гъа жуукъ класс ачылгъанды. Арт кезнуде библиотека фондха кърым татар тилде 40 тюрлю китап къошулгъанды.

Кърымда жашагъанланы асламысы ол атламлагъа ыразыдыла эм ата-бабаларыны журтларына къайтыргъа сюйген хар адамгъа алай онг берилирге керекди деп алай къарайдыла. Болса да бир бирле адамланы аслам халда кеслери аллырына кёчюп келиулери (бир-бир шартлагъа кёре ары къайтыргъа сюйгенлени саны 200—300 минг адам болады) жашау юйле, аш-азыкъ, медицина, бла жалчытыуда иги кесек кыйынлыкъла туудурлукъдула дейдиле. Адамла алай бла аланы жашау болумлары осалгъа кетер эм эркинликлерине къысыулукъ этилир деп къоркъадыла. Ол сылтау бла, андан сора да кърым татарлыланы бир кесегини экстремист халларывы эм ультиматум излемлерини хатасындан ышанмаулукъ, бир бирде уа миллетле аралы мурдорда къаугъала окъуна чыгъадыла.

Быйыл Кърымда кърым татар халкъыны проблемалары жаны бла къыралыбызны Баш Советинде къуралгъан комиссия ишлегенди. Аны председатели — СССР-ни халкъ депутаты Г. Янаевни оюмуна кёре, бирлени проблемалары башхаланы эсебинден тамамланырыкъдыла деген къоркъуу тюз тюкмей, аны къуралыулу эм Кърымны 2,5 миллионгъа жуукъ халкъыны сейирлерин эсге алыу бла кезиулеге бёлюп бардырыргъа керекди, — дейди Г. Грач. —Бизни кесибизни аллай бир адамны жашау юйле, иш, больница-ла, сабий садла эм башхала бла жалчытыргъа къолубуздан келлик тюйюлдю. Биз да Кърымда болгъан кёрти халны эсге аллу бла комплексли программа, ырысхы эм ахча болушлукъ керекди деп, аллай санайбыз.

Иш былайды: биринчи келгенле этгенча, энчи юйлени сатып алыргъа шёндю онг жокъду. Аны бла да къалмай, Кърымда жашагъанладан 150 минг адам фатар алыргъа очередде турадыла. Адамланы ишге тохташдырыу да проблемады, нек дегенде, область битеу алгъанда, ишчи кюч бла жалчытылады, жарым айырыкамны курорт энчилиги уа асламлы профессияланы бир къауумун къураргъа эркин этмейди.

Болса да, уллу къыйынлыкъларгъа да къарамай, Кърымны властлары болумну тюзетирге онг болмагъан затха санамайдыла. Сёз ючюн, аулакъ зонада, Биринчи май районда этилгенича, жангы мюлкле къурауну жолу йюлдю. Жер жерли партия эм совет органла ахшы тюрлениуле болурларын керти жюрекден сюедиле, алай, жарсыугъа, аланы жашауда къалай бардырыргъа керекгисин хар заманда да бирча иги билмейдиле. Адамланы жерлерине кёчюрюуню къыралы программасын жарашдырыу изленеди, жашау юйле, инфраструктураны объектлерин ишлерге капитал салымла керекдиле. Къысхасы, иги кесек ырысхы керек болукъду. Мингле бла саналгъан адамлагъа жангыдан къыйынлыкъ эм тозураулукъ сынатыргъа жарарыкъ тюйюлдю.

— Адамланы кёчюрюу ишге башчылыкъ этерге, аны къуралыулу эм Кърымны 2,5 миллионгъа жуукъ халкъыны сейирлерин эсге алыу бла кезиулеге бёлюп бардырыргъа керекди, — дейди Г. Грач. —Бизни кесибизни аллай бир адамны жашау юйле, иш, больница-ла, сабий садла эм башхала бла жалчытыргъа къолубуздан келлик тюйюлдю. Биз да Кърымда болгъан кёрти халны эсге аллу бла комплексли программа, ырысхы эм ахча болушлукъ керекди деп, аллай санайбыз.

Иш былайды: биринчи келгенле этгенча, энчи юйлени сатып алыргъа шёндю онг жокъду. Аны бла да къалмай, Кърымда жашагъанладан 150 минг адам фатар алыргъа очередде турадыла. Адамланы ишге тохташдырыу да проблемады, нек дегенде, область битеу алгъанда, ишчи кюч бла жалчытылады, жарым айырыкамны курорт энчилиги уа асламлы профессияланы бир къауумун къураргъа эркин этмейди.

Болса да, уллу къыйынлыкъларгъа да къарамай, Кърымны властлары болумну тюзетирге онг болмагъан затха санамайдыла. Сёз ючюн, аулакъ зонада, Биринчи май районда этилгенича, жангы мюлкле къурауну жолу бла барыргъа боллукъду. Къырал аланы керекли къурулуш материалла бла жалчытса, кърым татарлыладан къурулуш бригадала къураргъа боллукъду.

АНГА ДЕРИ УА — КЕСЛЕРИ ТАУКЕЛ ЭТИП

Мындан эки жыл алгъа кърым татарлыладан Кърымгъа ишчилени жиберию бардырылгъанды (андан бери аллай иш болмагъанды). Узбекистанда жашагъанладан юч жюз юйюр къыралны эсебинден туугъан журтларына кёчгендиле, жашау юйле эм иш бла жалчытылгъандыла.

Жюз юйюр Биринчи май районну тюзде къараусуз къалгъан Танино элине кечгендиле. Ала барысы да анда энчи къуралгъан «Аграрный» совхозну ишчилери болгъандыла.

Шёндю уллу коттеджле ишленнген асфальт орам кюйген аулакъда озиечча керюнеди. Хар юйню ишлерге государство 20 минг сом къоратханды. Алада жашагъанла ай сайын фатар хакъ тёлеп туургъа, сюйселе уа энчи неликге сатып алыргъа, кёп жыллагъа арт болжалгъа къоюп хайырланыргъа да боллукъдула. «Къуралыулу» кёчгенлени къатларында кеслери энчи юйле ишлерге сюйгенледен да 150 юйюр орнашыргъа оноу этгенди. Алыкъа къурулуш материалла къыйын табыладыла, аны себепли Танинода времянкала кёпдюле.

Кърым татарлыгъа Кърымгъа термилиулюк анасыны сютю бла келеди, дейдиле. Шёндю Узбекистанда кёп юйле сатыладыла — хар не жаны бла да тап юйлери болгъан сау орамла. Алай жашау юйле андан эсе кёп керекдиле. Проблеманы терк тамамлауну амалларындан бири былайды: ол жерли властла кеслерини жашау журт программаларыны эсебинден ол юйлени сатып аладыла, эркин болгъан ахчаны эм материаллагъа фондланы уа целевой мурат бла Кърымгъа берединле. Шёндю уа адамла Таниногъа кеслери таукел этип келединле эм Типпадан, совхозну директорундан ишге ал деп тилейдиле. Мюлкге механизаторла, къойчула, тахта кёгетле ёсдюрюучю бек керекдиле, алай Типпа кеси жерлилерин жюреги къыйналып артха къайтарады, нек дегенде, аланы жашау юйле бла жалчытылмайды.

Былтыр «Аграрный» совхозда мирзеулюкледен ахшы тирлик жыгъандыла, терек бахча орнатхандыла, къойчулукъ уллу файда бергенди. Ол затла адамланы юй жашау болумлары иги къуралмагъанына да къарамай болдурулгъандыла. Танинода жалан да бир гитче сабий сад барды. Элде жашагъан минг адамдан ючден бири уа сабийледиле. Алыкъа кеслерини школлары эм башха кёп затла жокъдула. Болса да миллет ансамбль эллилерине концертле береди, омакъ костюмла кийген къызла аланы аналары эм ыниалары юйретгенча жырлайдыла эм тепсейдиле. Халкъ къыстагъанлы 45 жыл озгъандан сора Кърымны жеринде энтда да татар жырла эшитиледиле.

ХАЛКЪНЫ ЖАНЫ — ЖЫРДА

Кърымны тюрлю-тюрлю районларында аллай ансамблле къыркъдыла. Симферопольда кърым татарлы музыкалы-драма театр къурала турады. Жангы жылда биринчи сезонну ол уллу концерт бла эм миллет драматург Ю. Болатны пьесасын салыу бла ачаргъа умут этеди. Аны мурдоруна халкъ таурух салынгандыла.

Театрны художествоlу башчысы 77-жыллыкъ И. Бахшиш — кърым татар искусствону бек къарт адамларындан бириди. Арт 25 жылны ичинде Кърымгъа къайтхынчы Ташкентде музыка школну директору болуп ишлегенди. Ол Узбек ССР-ни сыйлы артисти деген атлагъа тийишли болгъанды. ССР-ни Композиторларыны союзуну членди, бир ненча миллет симфония чыгъармаланы, кёп жырланы эм драма спектакллеге музыканы авторуду.

— Туугъан журтума мен къартлыгъымда къайтханма, алай энтда да халкъыма къуллукъ этерге сюеме, — дегенди ол.

Театрны актёр труппасына адамланы алыу конкурсха кёре бардырылгъанлыкъгъа, ары алынгъанланы кёбюсюню бийик профессионал билимлери жокъду. Шёндю Кърымны тюрлю-тюрлю окъуу юйлеринде окъуй тургъан жаш тёлю театрда ишлерге умут этеди. Культура-жарыкъландырыу училищеде — 20, музыка училищеде 15 адам окъуйдула.

Алгъаракъда Симферопольда художествоlу музейде жарым ёмюрге жуукъ заман озгъандан сора биринчи кере кърым татарлы художникни кёрмючю ачылгъанды. График Р. Нетовкин кесини ишлерин кёргюзтгенди. Ол Ташкентде туугъанды, артда Кърымгъа кёчгенди эм бусагъатда Белогорскеде жашайды эм сабий изостудиягъа башчылыкъ этеди.

Художник М. Чурлу — аламат коллекционерди. Ол да Узбекистанда туугъанды, алай туугъан журтуна Кърымны санайды. «Бахчисарай — мени туугъан журтум» — Мамут Чурлу ишлерини циклине алай атагъанды. Аланы ол аны атасы, анасы мындан 45 жыл алгъа зор бла къысталгъан жерге къайтхандан сора ишлегенди. Музей кърым татарлыланы прикладной искусстволарыны Мамут жыйгъан сейирлик коллекциясын да кёргюзтгенди.

Кърым шёндю кесини фахмулу халкъыны ниет дуниясын кесине жангыдан ачады. Туугъан жерге къайтыу башланнганды...

Максим РЫЛЬСКИЙ,
АПН-ни корр.

ДОСААФ-ны обкомуну пленуму

ДОСААФ-ны область комитетини пленуму болгъанды. Анда къурау вопросха къаралгъанды — республиканы къорууланыу общественосуну председатели айырылгъанды.

Пленумгъа къатышханланы сайлауларына юч кандидатура: Б. А. Латыш — республиканы аскер комиссариатыны политика бёлюмюню начальниги, Х. П. Мазлоев — КъМКъУ-ну аскер хазырлыкъгъа юйретген кафедрасыны таматасы, Н. Л. Битуев. — ДОСААФ-ны обкомуну председателини заместители берилгендиле. Жыйылгъанланы асламысыны кёл кётюрюую бла ДОСААФ-ны область комитетини председателине запасдагъы экинчи рангны капитан, аскер флотда 27 жыл къуллукъ этген Битуев Нарчу Ахмедович айырылгъанды.

Ж. КУМЕХОВ.

СПОРТ ХАПАРЛА

ФУТБОЛ

«Спартак» республикалы стадионда футболдан Нальчикни кышкы чемпионатыны алтынчы туру бардырылгъанды.

Аны кезиуюнде кёп топла урулгъаилыкъгъа, бир кибик эсеп бла бошалгъан оюнла болгъандыла. Оюнланы итогълары былайды: «СКЭП» — «Автомобилист» — 2:2, «Нажан» — «Пищевик» — 1:1, «Шатди» — «Нива» — 3:3, «КъМКъУ-2» — «Эльбрус» — 1:1, «Луч» — «Мулдуз» — 1:0, «Сигнал» — «Спартак» — 1:0, «Колос» — «Эталон» — 0:3, «КъМКъУ-1 — «Кристалл» — 2:1.

Бусагъатда бек кючлю группада он эки очкосу бла биринчиликни университни биринчи командасы тутады, «Автомобилист» эм «Кристалл» экинчи, ючюнчю жерледиле.

Экинчи группагъа он алты команда киреди. Ала юч тур бардыргъандыла. Бу командаланы арасында «Урожай» эм «ЖБИ-2» алгъа чыгъыпдыла. Аланы алтышар очколары бардыла.

СПАРТАКИАДА

Окъуучуланы эркин тутушуудан Битеуроссей спартакиадаларыны зоналы эришиулери Черкесск шахарда болгъанды.

Аладан Север Осетия биринчи, Дагъыстан экинчи, Къабарты-Малкъар ючюнчю жерлени алгъандыла.

Бизден алты гежеф белгилеп айтырча иги тутушхандыла. 43 эм 95 килограммлагъа дери ауурлукълада Жираслан Бозиев эм Мухтар Дышеков хорлагъандыла. Тимур Гедуев эм Аслан Тхакахов кеслерини ауурлукъларына кёре экинчи жерлеге чыкъгъандыла. Расул Карачев эм Анзор Татроков ючюнчю эм тёртюнчю жерлеге тийишли болгъандыла.

Бу айтылгъан гёжефле барысы да окъуучуланы Битеуроссей жайгъы спартакиадаларыны эришиулерине къатышырыкъдыла.

* * *

Окъуучуланы волейбол командаларыны Битеуроссей спартакиадаларыны зоналы эришиулери Новочеркесскеде бардырылгъандыла. Жарым финалгъа чыгъар ючюн Россейни Юг зонасыны крайларындан, областларындан, автоном республикаларындан он тиширыу волейбол командалары кюрешгендиле. Аланы арасында Нальчик городну биринчи номерли сабий-жаш тёлю спорт школуну командасы хорлагъанды. Команданы тренери Антонина Карпинскаяды. Курск, Ростов областланы командалары уа экинчи, ючюнчю жерлени алгъандыла.

Энди бу юч команда окъуучуланы Битеуроссей жайгъы спартакиадаларыны жарым финалына къатышырыкъдыла.

АТЛЕТИКА

Россей Федерацияны женгил атлетикадан къыш биринчилиги Пенза шахарда болгъанды. Анга 1975 — 1976 жыллада туугъан окъуучула къатышхандыла.

60 метр узакълыкъгъа чабышыуда жаман да 6,9 секунд къоратып, Эседа Рафаилов хорлагъанды. Ол КъМАССР-де халкъгъа билим бериу министерствосу сабий-жаш тёлю спорт школундады.

Аны тренерлери Сергей Садыков бла Анатолий Зиновьевдиле.

* * *

Бюгюнлюкде республикабызда жаш тёлю ауур атлетика айныи барады. Анга профессионал-техника училищеледе, орта школлада окъугъанланы арасында КъМАССР-ни Халкъгъа билим бериу министерствосу бардыргъан биринчилик шагъатлыкъ этеди. Анга 94 жаш штангачы къатышхандыла.

Хорлагъанланы санында Анзор Кунижев, Казбек Таов, Казбек Абазов, Валерий Архестов (Нальчик), Дмитрий Павлов (Прохладна), Анзор Пазов, Олег Кушхов, Руслан Гогутлов (Нарткъала), Аслан Машитлов, Ахмет Балахов, Мурат Ахумашев (Терек), Алим Хитиев (Тёбен Чегем) бардыла.

ЖЮЗЮУ

КъМАССР-ни Халкъгъа билим бериу министерствосуну республикалы сабий-жаш тёлю спорт школуну жюзюуден ачыкъ энчи биринчилиги болгъанды. Анга Нальчикден, Грозныйден, Пятигорскеден, Ессентукладан келип жюзге жууукъ спортсмен къатышханды.

Тюрлю-тюрлю узакълыкъгъа жюзюуде бек иги кёрюмдюлени Вика Шимченко, Лена Бозиева, Оля Иголкина, Дима Скопинцев (гитче жыл санда къауум), Нона Телятова, Алексей Юрков, Гуля Зеленская, Аня Пшикова (тамата жыл санда къауум) болдургъандыла.

ТЕННИС

Совет Союзну Жигити В. И. Шибанковха аталып, теннисден Донецк областны Красноармейский шахарында эришиуле бардырылгъандыла. Алагъа он сегиз команда къатышханды.

Эришиуледе КъМАССР-ни Халкъгъа билим бериу министерствосуну олимпиада резервини специализацияланнган сабий-жаш тёлю спорт школуну къызлары ючюнчю жерни алгъандыла.

Г. ИСЛАМОВ.

КЪРЫМ ТАТАРЛЫЛА: АТА-БАБАЛАРЫНЫ ЖЕРЛЕРИНЕ КЪАЙТЫУ

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000, Нальчик шахар, Ленин ораны, № 5, 8—9-чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну приёмныйи — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, ингирги редакция — 2-74-68, партия жашауну бла совет къурулушун бёлюмю — 2-68-72, пропагандаиы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетону бёлюмю — 2-66-76, эл июлкю бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Ч 00321

КъМАССР-ни Госиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 673

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

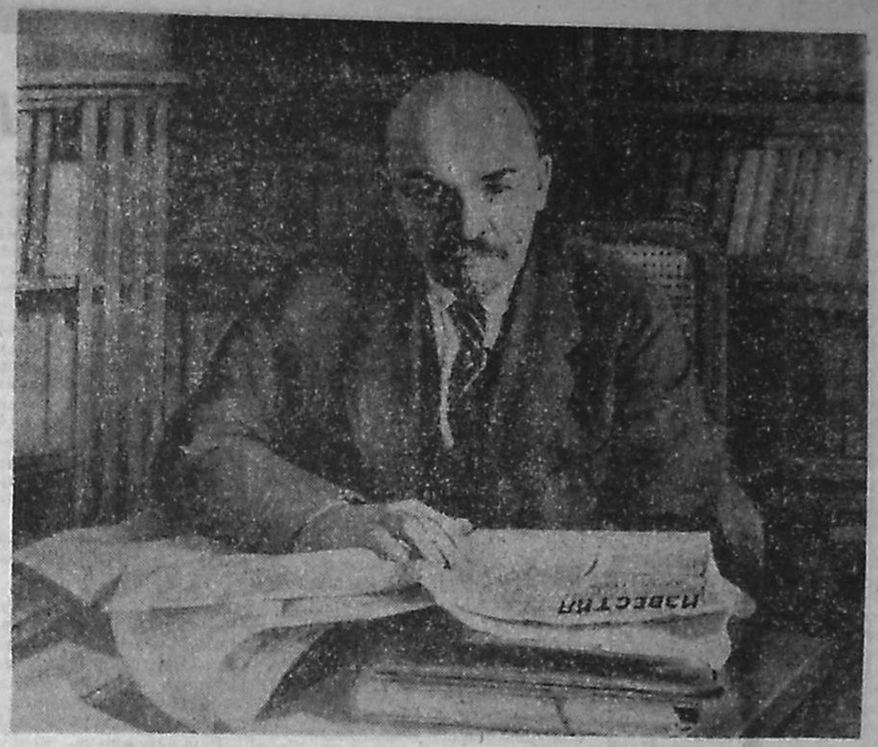
КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 15 (13016). | 20-чы января. Шабат кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

21-чи ЯНВАРДА В. И. ЛЕНИН ЕЛГЕНДИ (1870—1924 ж.ж.)
СУРАТДА: Владимир Ильич Ленин.
(Сурат 1922 жылда 4-чю октябрде алынганды).

ИШНИ ЖАНГЫЧА КЪУРАУГЪА— БИТЕУ КЮЧНЮ БУРУРГЪА

Газетде билдирилгенича, 18-чи январда Москвада ишчилени, эллиле уруингаланы эм инженер-техник къулукъчуланы Битеусоюз кенгешлерин ача туруп, бек алгъа партияны Ара Комитетини оноуу бла бардырылгъан бу тюбешиуде сизни алгъышларгъа, сизни бла бирге бизни къаралны битеу урунганларын да алгъышларгъа сюеме.

Анга халкъыбызны кёп тюрлю келечилери къатышханларындан хыйсан этип, кенгеш бардырылгъан заманны, анга кёре ишни жангычча къурауну, бизни обществону жангыртыуну бюгюн тамамлана, тургъан борчларын да тергеуге алып, биз бу кенгешге бек уллу магъана беребиз.

Бюгюн баш магъананы тутхан вопросланы, проблемаланы юслеринден сизни оюмугъузгъа тынгыларгъа, сизни кёз къарамыгъызны билирге сюебиз. Ишни жангычча къурау кеснии айныуун бек къыйын, бек магъаналы кезиуюне киришгенди. Ала ишни башы не болгъаныны юсюнден айтырга сюеме. Ишни жангычча къурауну политикасыны, аны баш муратларыны юсюнден дискуссияла тохтагъандыла. Биз ол политиканы жашауда бардырыуну бек магъаналы этаныча къарны муукулашханбыз.

Ишни жангычча къурау жашауда бютюн терен кире, бизни демократия къуралыбызны, обществону битеу къуулмаларына кенг жайыла барыуну къурайды. Ол бизге бек керекли затды. Бизге шёндюге дери жашагъаныбызча жашаргъа ахыры да жарамаз тюйюлдю. Ишни жангыча къурау бизге хауача керекди. Бизни социалист къурулушубузну онгларын не къадар толу ачыкълар ючюн керекди. Совет властны жылларында жыйышдырылгъан уллу ниет байлыкъны хайырланыр ючюн керекди. Былайда мен бизни обществону илму-техника эм интеллектуальный онгларыны юсюнден айтама. Бизни адамларыбызны шёндюгю тёлюлерине, келир тёлюлеге да ахшы жашау къурар ючюн уллу ресурсларыбызны хар кюн сайын игиден иги хайырлана барыуну юсюнден айтама. Биз социальный болумланы къурау жаны бла уллу сынау жыйышдыргъанбыз. Бизни къурулушубузну, халкъ къурулушну айныуун жангы даражасына кётюрюр ючюн ол сынауну юсюнден оюм этерге эм хайырланырга керекди. Ала ишни башы не болгъаныны юсюнден айтырга сюеме. Ишни жангыча къурауну политикасыны, аны баш муратларыны юсюнден дискуссияла тохтагъандыла. Биз ол политиканы жашауда бардырыуну бек магъаналы этаныча къарны муукулашханбыз.

Ишни жангыча къурау жашауда бютюн терен кире, бизни демократия къуралыбызны, обществону битеу къуулмаларына кенг жайыла барыуну къурайды. Ол бизге бек керекли затды. Бизге шёндюге дери жашагъаныбызча жашаргъа ахыры да жарамаз тюйюлдю. Ишни жангыча къурау бизге хауача керекди. Бизни социалист къурулушубузну онгларын не къадар толу ачыкълар ючюн керекди. Совет властны жылларында жыйышдырылгъан уллу ниет байлыкъны хайырланыр ючюн керекди. Былайда мен бизни обществону илму-техника эм интеллектуальный онгларыны юсюнден айтама. Бизни адамларыбызны шёндюгю тёлюлерине, келир тёлюлеге да ахшы жашау къурар ючюн уллу ресурсларыбызны хар кюн сайын игиден иги хайырлана барыуну юсюнден айтама. Биз социальный болумланы къурау жаны бла уллу сынау жыйышдыргъанбыз. Бизни къурулушубузну, халкъ къурулушну айныуун жангы даражасына кётюрюр ючюн ол сынауну юсюнден оюм этерге эм хайырланырга керекди. Ала ишни башы не болгъаныны юсюнден айтырга сюеме. Ишни жангыча къурауну политикасыны, аны баш муратларыны юсюнден дискуссияла тохтагъандыла. Биз ол политиканы жашауда бардырыуну бек магъаналы этаныча къарны муукулашханбыз.

Ишни жангыча къурау жашауда бютюн терен кире, бизни демократия къуралыбызны, обществону битеу къуулмаларына кенг жайыла барыуну къурайды. Ол бизге бек керекли затды. Бизге шёндюге дери жашагъаныбызча жашаргъа ахыры да жарамаз тюйюлдю. Ишни жангыча къурау бизге хауача керекди. Бизни социалист къурулушубузну онгларын не къадар толу ачыкълар ючюн керекди. Совет властны жылларында жыйышдырылгъан уллу ниет байлыкъны хайырланыр ючюн керекди. Былайда мен бизни обществону илму-техника эм интеллектуальный онгларыны юсюнден айтама. Бизни адамларыбызны шёндюгю тёлюлерине, келир тёлюлеге да ахшы жашау къурар ючюн уллу ресурсларыбызны хар кюн сайын игиден иги хайырлана барыуну юсюнден айтама. Биз социальный болумланы къурау жаны бла уллу сынау жыйышдыргъанбыз. Бизни къурулушубузну, халкъ къурулушну айныуун жангы даражасына кётюрюр ючюн ол сынауну юсюнден оюм этерге эм хайырланырга керекди.

Кенгешни ача туруп М. С. ГОРБАЧЕВНУ айтхан сёзю

Багъалы жолдашла! Ишчи классны, эллилени, инженер-техник къулукъчуланы Битеусоюз кенгешлерин ача туруп, бек алгъа партияны Ара Комитетини оноуу бла бардырылгъан бу тюбешиуде сизни алгъышларгъа, сизни бла бирге бизни къаралны битеу урунганларын да алгъышларгъа сюеме.

Анга халкъыбызны кёп тюрлю келечилери къатышханларындан хыйсан этип, кенгеш бардырылгъан заманны, анга кёре ишни жангыча къурауну, бизни обществону жангыртыуну бюгюн тамамлана, тургъан борчларын да тергеуге алып, биз бу кенгешге бек уллу магъана беребиз.

Бюгюн баш магъананы тутхан вопросланы, проблемаланы юслеринден сизни оюмугъузгъа тынгыларгъа, сизни кёз къарамыгъызны билирге сюебиз. Ишни жангыча къурау кеснии айныуун бек къыйын, бек магъаналы кезиуюне киришгенди. Ала ишни башы не болгъаныны юсюнден айтырга сюеме. Ишни жангыча къурауну политикасыны, аны баш муратларыны юсюнден дискуссияла тохтагъандыла. Биз ол политиканы жашауда бардырыуну бек магъаналы этаныча къарны муукулашханбыз.

Ишни жангыча къурау жашауда бютюн терен кире, бизни демократия къуралыбызны, обществону битеу къуулмаларына кенг жайыла барыуну къурайды. Ол бизге бек керекли затды. Бизге шёндюге дери жашагъаныбызча жашаргъа ахыры да жарамаз тюйюлдю. Ишни жангыча къурау бизге хауача керекди. Бизни социалист къурулушубузну онгларын не къадар толу ачыкълар ючюн керекди. Совет властны жылларында жыйышдырылгъан уллу ниет байлыкъны хайырланыр ючюн керекди. Былайда мен бизни обществону илму-техника эм интеллектуальный онгларыны юсюнден айтама. Бизни адамларыбызны шёндюгю тёлюлерине, келир тёлюлеге да ахшы жашау къурар ючюн уллу ресурсларыбызны хар кюн сайын игиден иги хайырлана барыуну юсюнден айтама. Биз социальный болумланы къурау жаны бла уллу сынау жыйышдыргъанбыз. Бизни къурулушубузну, халкъ къурулушну айныуун жангы даражасына кётюрюр ючюн ол сынауну юсюнден оюм этерге эм хайырланырга керекди.

Биз экономикада терен тюрлениуле бардырыуну юслюнда тохташханбыз. Тюрлениуле мюлкге келип этиучю, мюлк жюрютюучю эм байчылыкъны этиучю формаларына да киргендиле. Адамны производствода магъанасы иги кесек кётюрюлгенди, ол шартны уа жашауда магъанасы бек уллуду. Экономикада тюрлениуле къалай, не халда бардырылсала да, бизни общество къалай айныргъы да кёбюклассны, эллилени, интеллигенцияны ауазлары бютюн ачыкъ эм бютюн ючюю эшитиле башлагъанды.

Аны юсюнден сиз кесигиз да айтырсыз деп, алай акъыл этеме. Демократияны юсюнден да, ачыкълыкъны юсюнден да, жашауда кесигизни жеригизни юсюнден да, ол процессле къалай баргъанларыны юсюнден да. Мен акъыл этгенден, сизни айтыр затларыгъыз бардыла. Ала барысы да партияны Ара Комитетине белгили болсала, биз аны сюебиз.

Ол бош процесс тюйюлдю, алай бизге бек керекли ишди, жолдашла. Аны себепли биз аны къоруулагъа борчлубуз. Мен бизни обществону демократизациялауну процессини юсюнден айтама. Аны тохтатыргъа сюйгенлени, аны бла бирге уа ол процессни кесларини энчи мураторын толтурур ючюн хайырланыргъа кюрешгенлени юслеринден да. Бизде уа ол затла барысы да бардыла.

Биз экономикада терен тюрлениуле бардырыуну юслюнда тохташханбыз. Тюрлениуле мюлкге келип этиучю, мюлк жюрютюучю эм байчылыкъны этиучю формаларына да киргендиле. Адамны производствода магъанасы иги кесек кётюрюлгенди, ол шартны уа жашауда магъанасы бек уллуду. Экономикада тюрлениуле къалай, не халда бардырылсала да, бизни общество къалай айныргъы да кёбюклассны, эллилени, интеллигенцияны ауазлары бютюн ачыкъ эм бютюн ючюю эшитиле башлагъанды.

Аны юсюнден сиз кесигиз да айтырсыз деп, алай акъыл этеме. Демократияны юсюнден да, ачыкълыкъны юсюнден да, жашауда кесигизни жеригизни юсюнден да, ол процессле къалай баргъанларыны юсюнден да. Мен акъыл этгенден, сизни айтыр затларыгъыз бардыла. Ала барысы да партияны Ара Комитетине белгили болсала, биз аны сюебиз.

Ол бош процесс тюйюлдю, алай бизге бек керекли ишди, жолдашла. Аны себепли биз аны къоруулагъа борчлубуз. Мен бизни обществону демократизациялауну процессини юсюнден айтама. Аны тохтатыргъа сюйгенлени, аны бла бирге уа ол процессни кесларини энчи мураторын толтурур ючюн хайырланыргъа кюрешгенлени юслеринден да. Бизде уа ол затла барысы да бардыла.

Ол ишле къалай барадыла? Сиз жашагъан жерлеригизден шёндю келгенсиз, хар зат да сизни кёз туурагъызда бола турады.

Мен а алыкъа бизни тынгысыз этген ишле болгъанларын белгилерге сюеме. Бизни ол къайгъыбыз энтда да кетмегенди. Ол къайгъы бизни жюрегибизге озгъан айырыу кампанияны кезиуюнде окъуна кирген эди; биз сизни бла бирге СССР-ни халкъ депутатларыны кандидатланы кёргюзтген эм аланы айыргъан заманда. Бу процессни кемчиликлеринден биз алыкъа да кутулмагъанбыз.

Жолдашла, энди боллукъ айырыуланы тергеуге алып, союз эм республикалы органланы оноуларында болгъан ишлени чегин айырыудан, жер жерли самоуправлениe жаны бла Законну юсюнден этилген бегимледен, да хыйсан этип, алай бла властны Советлеге бериую вопросу кёп къалмай быйыл тамамланыргъа керекди. Къаралны битеу регионларында Советлени ючюлю кадрла бла жалчытыр ючюн битеу онгланы этер акъылгъа биз аны ючюн келишгенбиз. Аны тюз ангыларгъа сюймегенле бар эселе да, не тюрлю къыйынлыкълагъа да къарамай, биз Советледе ишлегенлени иш хакъларын кётюрюрге оноу этгенбиз, не ючюн дегенде, аланы хакълары производство... рындан эсе бир бла жарыгъа, тап эки кереге онна. аз эди. Советлеге бе тири, билимли, ишни ич билген кадрла уа производстводан келедиле. Советледе бир жерде да керек бол магъанла угъай, ма алай адамла ишлерге тийишлидиле.

Ишни жангыча къурау бла бирге ниет сферада да уллу тюрлениу процессле башланнгандыла. Мында да, жашауну башха жерлеринде, ала къалай айныргъы да кёбюча, аллай леменгили социально-экономика организмни юсюнден а сагъыш этип бир кёрчюгюз, — бу ишде жалан да уллу ючюю эм заман угъай, аны бла бирге уллу жууаплылыкъ да керек болады.

Болса да структура тюрленнуле башланнгандыла. Ала бек алгъа халкъ аслам сурагъан товарла чыгъаргъан, халкъны жумушларын тамамлагъан предприятиялада, женгил промышленностда, аш-азыкъ промышленностда эм аграрный сектора башланнгандыла. Алай ол предприятиялада ишни барыу халы алыкъа бизни ыразы этмейди.

Ол борчланы толтыруугъа шёндю машинала ишлеую, юрууулау секторну бёлюмлери, бизни илмубуз да къошула башлагъандыла. Алай товарланы чыгъаргъан эм халкъны жумушларын тамамлагъан предприятиялады ырыскы бла кёллендириую ахшы мадарлары этиледиле. Шёндю потребленияга эм ырыскы байлыкъла чыгъарыу бла байламлы болмагъан къурулушха миллет файданы ресурсларыны 83 проценти къоратылады, жолдашла. Бу бешжыллыкъны башында уа ол тарых 80 процентден озмай эди.

Бешжыллыкъны озгъан жылларында жашау журтла, культура-жашау менямла ишлеуге кёп ахча бёлюнгенди. Ол ахча орта эсеп бла алгъындан эсе ючден бири чыкъмадан асламды. Аны жюллашла, къалай ангыларга керекли? Бизни жашаубузгъа аны не хайыры тиягенди?

Жашау юйле, орта эсеп бла алып айтханда, 16 процентге кёп ишленнгендиле. тохташдырылгъан задания... дан тышында тёрт жылны ичинде 11,3 миллион квадрат метр жашау журт ишленнгенди. Башхача айтханда, ол 200 минг чакълы

Депутатлагъа кандидатланы жазыу

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯЛАДА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюую юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округлан айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден халкъ депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюу «Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырылыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъаны тохтаншдыргъандыла.

Округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине депутатлагъа кандидатлагъа быланы жазгъандыла:

20-чы номерли Зареченский айырыу округдан 1922 жылда тууган, КПСС-ни члени, «Нальчик» совхозну директору **Мовсесян Черкес Баxшиевични**, Нальчик ш.;

1951 жылда тууган, партияда болмагъан, Нальчикде конверва заводну ишчиси **Татарова Эдиана Крымовнаны**, Нальчик ш.;

23-чю номерли Бауман айырыу округдан 1938 жылда тууган, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну бёлюмюню заведующиси **Маршенов Мачраил Хамацовични**, Нальчик ш.;

1928 жылда тууган, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъарны история, филология эм экономика илмулагъа институтуну тамата илму къуллукъчусу **Налоев Заурби Магометовични**, Нальчик ш.;

24-чю номерли Калмыков айырыу округдан 1951 жылда тууган, КПСС-ни члени, Нальчикде жарым проводник приборла заводну слесарь - инструментальщиги **Аталиков Анатолий Динович-ни**, Нальчик ш.;

1951 жылда тууган, партияда болмагъан, Нальчикде троллейбус управлениясны слесары **Дорохов Виктор Тимофеевични**, Нальчик ш.;

35-чи номерли Некрасов айырыу округдан 1934 жылда тууган, КПСС-ни члени, «Нальчик» сют комбинатны генеральный директору **Кабардиков Махти Якубовични**, Нальчик ш.;

1954 жылда тууган, КПСС-ни члени, от таушуюу цехлагъа ишлеп специалиста... ремонтируу... лучи управлениясыны... тальщиги **Нартоков Станислав Куибиевични**, Нальчик ш.;

1961 жылда тууган, партияда болмагъан, «Шуёхташ» трикотаж комбинатны швея-мотористкасы **Татаркова Анфиса Талибовнаны**, Нальчик ш.;

95-чи номерли Малка айырыу округдан 1950 жылда тууган, КПСС-ни члени, Зольск районда «Малка» колхозну правленини председатели **Машуков Хасанбий Иналовични**, Залукокоаже пос.;

1954 жылда тууган, партияда болмагъан, Малкада металлдан изделиялагъан заводну тамата экономисти, **Ташлова Людмила Мажидовнаны**, Малка эл;

98-чи номерли Каменномост айырыу округдан 1952 жылда тууган, КПСС-ни члени, Зольск районда «Каменномост» къой совхозну директору **Куважуков Сафарби Мисостовични**, Каменномост эл;

1941 жылда тууган, партияда болмагъан, Каменномостда 3-чю номерли орта школну устазы **Сатушева Фатимат Хамзетовнаны**, Каменномост эл;

136-чы номерли Тимирязев айырыу округдан 1960 жылда тууган, КПСС-ни члени, Урванны район Культура юйюню театр студиясыны режиссёру **Сапрыкина Галина Михайловнаны**, Нартхала ш.;

144-чю номерли Тебер Черек айырыу округдан 1946 жылда тууган, КПСС-ни члени, Урван районда КПСС-ни XXIII съезди атлы колхозну правлениясыны председатели **Битов Хачим Ахмедович-ни**, Тебер Черек эл;

1937 жылда тууган, КПСС-ни члени, Урван районну больницасыны баш врачы **Тлашхов Хажмель Султанович-ни**, Нартхала ш.

тамамлана, тургъан борчларын да тергеучге алып, биз бу кенгешге бек уллу магъана беребиз.

Бюгюн баш магъананы тутхан вопросланы, проблемаланы юслеринден сизни окъугъучгъа тынгыларгъа, сизни кёз къарамыгъызны билдирге сюебиз. Ишни жангыча къураугъа кесни айыкъ бек къыйын, бек магъа-

дей, мен алай айтыргъа сюемеме. Алыкъа да бир бирде бола тургъан эселе да, митингле шошайгъандыла, ишни жангыча къураугъу политикасыны, аны баш муратларыны юсюнден дискуссияла тохтагъандыла. Биз ол политиканы жашауда бардырыугъу бек магъаналы этапына къаршы жууукълашгъанбиз.

Ишни жангыча къурау жашаугъа биютюн терен кире, бизни деменгили къыралыбызны обществосуну битеу къауумларына кенг жайыла барады. Сёз терен, хар затны да тамыры бла тюрлендириую юсюнден эсе уа, ансыз а обществону жангыртыргъа амал жокъду, ол кесини ишин жангы качестволу даражагъа чагъараллыкъ тюйюлдю, бу процесс къыйын барлыкъды. Аны сиз кесигиз да яхшы англайсыз, аны биз барыбыз да сезебиз. Биз эски эм жангы кёз къарамланы, башха-башха тюрлю позицияланы, юмланы «юрешлери» къаты баргъан заманда жашайбыз. Адамла шёндюю болум къалайлыкъ бла чыкъгъаныв, аны перспективаларыв, бизни барыбызны да тамблагъы юсюнден къаллай боллугъун билирге сюедиле.

Быллай соруу чыгъады: ишни жангыча къурауну жолун белгилей турып, биз жарыкълыча уа жиберген болурбуз? Сёзсюз, ахшы тюрлениуле тутучулу хал алып, адамла сезерча хайыр берип къачан башларыкъларын билирге барысы да сюедиле. Ала бары да англашыныулу затладыла: Совет адам жалан да кеси башыны къайгысын этиу бла жашамайды, ол урунуу коллективи, республиканы, халкъны, битеу къыралны къадарларыны юсюнден да сагъыш этеди.

Аны бла байламлы бюгюнгю кенгеш башланырны алында мен сизге не зат айтыргъа сюеме? Биз бюгюн доклад этмезге деп оноулашханбыз. Арт кезиуде сиз алайсыз да докладланы эм сёлешиулени аз эшитмегенсиз. Аны себепли уа сизге заманны кёбюрек берирге керекди деген акъылгъа келишгенбиз. Сиз, баям, Кремлни Уллу дворецини залына кеситизни оюмларыгъыз бла келген болурсуз. Аны себепли уа ишни сизни сёлешиулеригизден башласакъ тюз болур.

Кенгешде дискуссия башланырдан алгъа мен бу затланы юсюнден айтыргъа сюеме.

Бек алгъа эитла да бир кере чертип айтырыгъым: ишни жангыча къурауну терен эм кенг бардырыугъа ниетни ким эсе да биреу кеси башындан алып, кесине бир уллу махтау излеп чыгъармагъанды. Алай этерге керекликни, жашау кеси изгюзтюу эм аланы жазыу къалай баргъанына итоглары юсюнден аны председатели М. И. Докшокову билдириуюне тынгылагъанды.

Жыйылыуда 10-чу номерли Киров эм 17-чи номерли Лермонтов округланы округ айырыу комиссияларыны КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларына кандидатланы кёрг

Кенгешни ача туруп М. С. ГОРБАЧЕВНУ айтхан сёзю

(Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди).

айландырып тёргеу бла дегенле кёндюле. Аллай юмла бизни экономистлерибизни болушлукълары бла чыкъгъандыла. Ала барыда да багъаланы есгенлери бла байламлыдыла деген акъыл да жюрюйдю. Ма аны себепли келтиргенме мен башында айтылгъан тарихлени. Артыкъ да бек аш-азыкъ товарланы юсюнден.

1985 жылда къырал рёсурсланы сырьёсундан 9,6 миллион тонна эт хазырланнганды. Ол 1,8 миллион тоннагъа кёндю. Ол мал саныны угъай, чыгъарылгъан этни кёргюзтген тарихди. 1989 жылда уа 11,4 миллион тонна эт чыгъарылгъанды. Сары жау бир бла жарым миллион тонна чыгъарылгъанды, былтыр а — бир миллион жети жюз минг тонна. Башы алынмагъан сютден этилген продукция 29,5 эм 33,8 миллион тонна чыгъарылгъанды. Чюгюндюрген этилген уякъ балтуз — 7,6 эм 8,8 миллион тонна. Чёплеу жау 2,4 эм 3 миллион тонна. Ол затла барысы да хар адам башына тергегенде продукция чыгъарыуну кёбейтирге онг бергенди. Женгил промышленностну кёп тюрлю продуктларын чыгъарыу жаны бла да иш алайды.

Сизни, баям, сорур затыгъыз да болур. Сиз аны ючюн келгенигизни да билеме. Бизни кесибизге да соруубуз барды, обществода социально-экономика къыйынлыкъ къайдан чыкъгъанын ангыларгъа кюрешебиз. Келигиз, бу кенгешде не этерге керекгисини юсюнден терен сагъыш этейик, тамамларгъа керекли ишлени белгилейик.

Алай товарла тюкенлени тапкаларында нек кёрюнмейдиле деген соруу чыгъады. Ол бизни барыбызны да къайгъы этдирген соруудуу. Дефицит селенген угъай, бютюн къаты бола нек барадыла? Сатыу-алыуну тап бардырыры орнуна товарланы талонла бла юлешиу, аланы заказларына кёре учреждениялагъа, предприятиялагъа элтип сатхан тёре къайдан чыкъды?

Ма ол затланы сылтауларына биз анализ эте турабыз. Кёртдю, товарланы кёбейтиу жаны бла бизни онгубузну алып тургъан, бизден къалмагъан сылтаула да бардыла. Товарла шёндю биз чыгъаргъандан эсе кёп керекдиле, аланы чыгъарыуну кёзюгюбюзге тапшыралыкъ.

Нефтни багъасы тюрленгени, табигъат къыйынлыкъла бла байламлы къоранчла да бардыла. Алай иш жалан да анда тюйюлдю. Товарла чыгъаргъан эм халкъны жумушларын этген промышленностну иши алыкъа бизни ыразы этмейди. Ишни башы андады. Аграрный секторну жетишимлери да бизни къууандырмайдыла. Аны юсюнден бютюн эм тамбла да сёлеширбиз деп, акъыл алайды. Бек алгъа хар жерде да биз барыбыз да этерге керек

ню магъанасы уллуду. Бютюн да халкъны аш-азыкъ бла жалчытыуда биз быллай ишге тюбеп тургъан заманда: Россей Федерацияны 32 областында ол жылланы ичинде хал иги жанына тюрленнгенди, энчи белгилен антханда, иш малчылыкъдан хайыр алыу кёбейгени себепли игиленнгенди. Алгъын артха къалып келген областла окъуна рынокда халны тюрлендиргендиле. Къара топуракълы зонаны алып къарайыкъ. Мында иш тап къуралгъаныны хайырындан аш-азыкъ продуктла ола жалчытыу игиленнгенди. Баям, андан келген жолдашла анга шагъатлыкъ этерик болурла. Юлгюге дагъыда Рязанны, къара топуракълы Тамбовну алайыкъ. Алагъа алгъын кёп тырман этилгенди. Шёндюуа ол областла битеу болгъан онгланы ханырланадыла: жалан да колхозлада бла совхозлада угъай, адамланы энчи мюлклеринде кооператив сатыу-алыуда да. Потребитель рынокда бюгюнгю халны ючюнден айтханда, биз бу чекге арт эки жылны ичинде товарла чыгъарыу ёсмей, адамланы ахча файдалары уа иги кесек кёбейгенлери ючюн жетгенбиз. Ма олду бизни ырбынгна къысын тургъан. Нё бола тургъанына эс бурчугъуз. 1989 жыл. Иш хакъ фонд миллет файдадан эсе 5,4 кере кёпге есгенди, товар сатыу эм хакъ бла жумуш этиу — 1,4 кере. Ол иш а товарла чыгъарыу ары дери бир заманда да болмагъанча кёбейген, (10 процент), жумуш этиуню елчеми уа андан да уллугъа ёсген кезиуде болгъанды. Алай алыкъа да ол башхалыкъ уллу болгъанлай къалады. Да алай эсе хакъны есююн тохтатыргъа керекди деп, сёзню алай салыргъа боллукъбузму? Мен акъыл этгенден, ишни жангыча къурауну позициясындан, бизни социалист социальный политикабызны позициясындан къарагъанда, сёзню алай салыргъа жарарыкъ тюйюлдю. Алай бизге тап желишген эм жашауда алжаусуз бардырылыргъа керекли иш къайсыды? Ол хакъны ишни ахыр кёрюмдюлерине тиешлиликде тёлеудю. Ахыр продукт ючюн. Товарла чыгъарыу эм жумуш этиу иш хакъны есюююден арталлы да башха тюрлю атламла бла ёсе эселе, ол биз хакъны ахыр продукт ючюн тёлемегенибизни кёргюзтеди. Алай бла, баям, фондланы онгуларын этиую предприятиялны къоллайын сергилеп ахчаны бек алгъа иш хакъ тёлеуге буруугъа келтиргенди. Аны мен сиз да ол затны юсюнден кесигизни ормугъузну, анга къалай къарагъаныгъызны билдиригиз деп, ол хыйсапдан айтханлыгъымды.

1989 жылда ахча файдада 13 процентге ёсгеидиле. Хайырланылыучу рынокда халны игилендириу, финансланы бла битеу да экономиканы игилендириу жаны бла болжалгъа салынмазлыкъ мадарланы програ

жарашдыргъан эм да халкъ депутатланы экинчи Съездини къарауына эм къабыл кёрюуюне бергён программаны, аны къалай къаты сюзгенлерин, анга багъа бёрнуде анда оюмла бир бирден бек кенгде болгъанларын, сиз унутхан болмазсыз. Къалай-алай десек да, программагъа къаралгъанды, къошулгъанды, депутатланы оюмлары бла байыкъгъанды эм къабыл этилгенди. Сиз ол вопросну юсюнден да айтырсыз деп сакълайма, бек алгъа уа программа айтылгъанлай къалмаз ючюн не зат этерге, не затха эс бурургъа керек болгъаныны юсюнден да кесигизни оюмугъузну айтырсыз деп.

Хайырланылыучу рынокда хал эм битеу да социально-экономика болум къайсы жол бла айныркъылары, бизде реформа мындан ары да къалай барлыгъы кёбюсюнде быйылгъы жылда ишле къалай баргъанларына, жылны салынган борчларын къалай толтургъаныбызгъа кёре боллукъдула. Быйыл биз энчи иеликни юсюнден, жерни, налогланы юсюнден, предприятияны юсюнден, самоуправленияны юсюнден бек магъаналы законланы къабыл этерге керекбиз. Экономика реформагъа жангы кюч берлик затланы барысын да. Ол жаны бла оюм этеригигизни тилейме.

Битеу урунуу коллективледе, башчылыкъ этиую бла властны битеу органларында, арада жер жерледе да битеу бизни ишибиз халкъны жашауу ючюн, ишни жангыча къурауну къадары ючюн бир да болмагъанча уллу магъананы тутады. Быйыл биз этерик ишни багъасы — ма олду.

Экономика эм политика реформа ачхан онгланы биз къалай бла теркирек хайырланыргъа боллугъубузну юсюнден бир бирге оюмларыбызны айтырга керекбиз. Былтыр промышленностда продукцияны ёлчемини ёсюу атламлары 1,7 процент болгъаныны, аренда коллективледе уа ол ёсюу 5,8 процентге жеткенини юсюнден шартха эс бурмай къоярга жарарыкъ тюйюлдю. Ким биледи, бизни башы темабыз реформаны темасы болургъа окъуна боллугъу да аны ючюндю.

Эл мюлкде да тюз ма аладыла. Ол болгъан рёсурсла бла арендаторлада да продукция чыгъарыуну эм ишни хайырлыгъын кётюрююню ёсюу атламлары 1,5 кере уллудула. Алай аренда коллективле аздыла. Иш а жалан да арендада тюйюлдю. Башха формала да бардыла: терен мюлк расчёту, энчи неге эм коллективге да керекли деменгили онглары бла подряд формала, ала да аллай кёрюмдюле бередиле. Алай бла бизни сынаууубуз ишни къалай бардырыргъа, реформаны къайсы жол бла элтирге керекгисин кёргюзтеди. Мюлк жюрютюню жангы формаларына, адамны жууаплылыгъын эм аны къыйматын кётюрюуню жангы систе

рё ишлёген коллективлени промышленностда, аграрный сёктордаа да юлюшлерк алыкъа бек азды.

Мюлк жюрютюню жангы формаларына кёчюню терклендирир ючюн, сизни акъылыгъызгъа кёре не зат этилирге керекди? Сиз аны юсюнден да айтырсыз деп, биз алай къарайбыз. Терен экономика реформаны жолунда битеу чырмауланы кетерир, башламчылыкъны айнытыр ючюн не зат этерге керекгисини юсюнден кенгешейик, келигиз. Шёндюгю кезиуде, мюлк расчётну жорукъларыа алыкъа толу хайырланылмай тургъан заманда, цесизликни, аяусузлукъну, урунуу эм къырал низамгъа бузукълукъ этиую хатасындан бизге тюшген къоранчланы иги кёсек азайтыр ючюн этиллик мадарла бла байламлы бир бирге оюмубузну айтыргъа керёкбиз.

Битеу айтханда, бизни аллыбызгъа жалан да экономикада угъай, саулай да бизни обществоубузда, къыралыбызда низамны шёндюден эсе кеп да игилендириую борчу салынады. Ол жаны бек да тынгысыз этеди. Адамла ачыкъ халда былай айтадыла: бу не затды — ишни жангыча къурау низамсызлыкъны эм да бузукълукъ ишлени ёсе арыуларыа бла биргеми бардырыллыкъдыды? Не да биз не затны эсе да башха тюрлюю этейик, алай бла уа обществода жашауну къыйынгамы айландырабыз, сора бизге керекли ол политиканы, аны уа биз билебиз, анга ййнанганбыз, тюзлюгюне ишеклимни туудурабыз? Бу кюнледе биз урункуу коллективлени кесленинде не зат этерге керекгисини, областланы бла республикаланы кесленинде не зат этерге керекгисини, арада не зат этилирге керекгисини юсюнден сёлеширбиз деп ышанама. Нек дегенде, арада жер жерледе ишни къармашмайдыла дегенлери, ол, жолдашла, арталлы да тюз тюйюлдю деп, алай къарайма. Жер жерледе уа ара не затны юсюнден сагъыш этедиле, правительство къайдады? — деп айтадыла дегенлери да тюз тюйюлдю. Шахар таза болур ючюн, шахарда транспорт ишлер ючюн правительствону членлери. Председатель келирге эм да низам тохташдырыргъа керек эселе — сора къаллай реформаны юсюнден айтыргъа керекди, къайсы эсе да бир шахаргъа не да районнга келип, хар затны да къарагъа керек эсе, къаллай кеси аллыллыкъны эм да самоуправленияны юсюнден айтыргъа боллукъду?

Эшта да, биз не тюрлю иш бла да арагъа барыргъа юйренчек болуп къалгъан болурбуз. Башындан хазыр оноу беригиз — башха бир тюрлю зат керек тюйюлдю. Угъай. Оз заманла кетгендиле. Ишге биз алай къарагъанлыбыз бла къаллайгъа келип тирелгенибиз себепли. Айхай да, нёп - зат ара ишни къалай бардыргъанына кёре боллукъду. Эски инструкциялны эски законланы аттыл

барлыкъ тюйюлдю. Алай болмаз ючюн ара толусунлай жууаплыды.

Алай андан ары уа: республика, районла, шахарла, урунуу коллективле кесленни ишлерин бардырыргъа, кадрла кесленни ишлерин этерге керекдиле. Кёп магъаналы оноула этилгинчи окъуна бирледе тёрт жылны ичинде уллу тюрлениуле къалай бла болгъандыла, башхалада уа, айтыучуларыча, «аз да жерлеринден окъуна тепмегендиле», къалай эсе да кеслери да билебиле саботаж этгенча некди? Адамла уа къарап керединле да, былай дейдиле: анда къайда эсе да дауур этединле, ишни жангыча къурауну юсюнден хапар айтадыла, къайда эсе да бир затла бола турадыла, бизде уа бир зат да угъай. Бюгюн, жолдашла, биз ол затланы барысыны да юсюнден сагъыш этерге керекбиз. Айтылыучусуча, бош алай, «терслиги болгъанны», — аны уа биз билебиз, былайда биз уллу специалистлебиз, — излеп кюрешмейик. Бизни деменгили эм да къыйын обществолу организмибизге башчылыкъ этиую хар бёлюмюнде да урунууну юлешип, алгъа башха тюрлю атламла бла барыр ючюн биз не зат этерге керек болгъанныбызны юсюнден бирге сагъыш этерге тийишлибиз. Жерибизден тепмей турургъа — мындан ары ол халда къалыргъа бизге арталлы да жарарыкъ тюйюлдю.

Ресурсланы ёлчемлери бизге белгилидиле. Бизге бир кишн да башха бир зат да берлик тюйюлдю. Бизни къолубузда болгъан ресурсла уа бек-уллудула. Алай биз аланы шёндюге дери къоратханыбызча къораталлыкъ тюйюлюз. Миллет файданы бир ёлчемине къоратылгъан ресурсланы бизде эм да айныгъан капиталист къыралларда алыш кёрсегиз, аны анырмасы бизде кеп болгъаныи билликсиз. Миллет файданы бир ёлчемине биз аладан эсе энергияны, ырыскы ресурсланы 25 процент чакълы бир, мени акъылыма кёре уа цементни — 2 кере кёп къоратабыз. Бизни ресурсларыбыз — ма андадыла. Келигиз, технологияны юсюнден, низамны, мюлк жюрютюню юсюнден, анулукъну юсюнден сагъыш этейик. Бизни эркин жерлерибиз, бизни байлыкъларыбыз, айтылыучусуча, бизни бузгъандыла. Биз бир да ол затдан къутуларлайбыз, ол битеу да бизни экономикабызны, битеу бизни ишибизни ауудуду. Аны себепли барысы да ресурсланы къалай хайырланнганларына кёре жашларны ючюн хар предприятияда ишни толу мюлк расчётха теркирек жетдирирге керекдиле: иги хайырлана эселе — файда уллуду, осал хайырлана эселе уа — «юедиле», банкрот болургъа дери окъуна жетедиле. Ол да барысын да оюм этдирлик белги болургъа керекди. Ишге кёз къарамны тюрлендирирге керекди.

ны жангыртыуну башлап, мюлк жюрютюню жангы формаларын излеуню бардыра, биз ишни жангыча къурау ошалланганда аслам эс бурулгъан затха, — илму-техника прогрессге, жангы технологияланы хайырланыугъа, — къалай эсе да, азыракъ, эс буруп тебиреген биз. Алайсыз а иш барлыкъ тюйюлдю. Ол бир ишни — бир затны эки бети — эки жаныды. Ала экиси да кез тууурада болургъа керекдиле.

Алайды да, жолдашла, иш кёллюлюкге, ишден хайыр чыгъарча этиуге баш магъана берилирге керекди. Хар жерде да ишни уллу эслилик, бек иги къурау ола, кёп хайыр алырча оардырыргъа керекди. Бизге бусагъатда оузукълукъ эм да бир бирге къажау сюелиу керек тюйюлдюе, биз обществоиу ючюн оиракдирирге, бу жууаллы жылда сёзюю да биз толтурургъа керекли шарт борчланы тамамлаугъа бир заманда да оолмагъанча эс бурургъа керекбиз.

Обществода социально-экономика хал бла байламлы вопрослагъа мен кесими бу ал сёзюмде биле-биле асламыракъ эс бурама. Производство сферада ишле адамланы жашау болумлары, аланы кеслерин сезиулери эм келлери ола тюзюнлей байламлы болгъанлары себепли быланда бизни ишибизни ёзеги олду. Бизни адамларыбыз кыйын социально-экономика болумда, окъуна къыралда бола тургъан затланы барысына да уллу эс бурадыла. Ала демократизациялауну эм да ачыкълыкъны битеу процесслерин тюз айырыргъа сюедиле: социализм алайсыз жашаялмазлыкъ бу магъаналы процесседе не зат хайырлы болгъанын, не зат чырмаулукъ этгенин да. Жангыртылгъан Советлени магъаналары къалай боллукъду? эм аланы ишлерине урунганла къалай къатышырыкъдыла? Къыралда уллу политика тюрленнулени болумларында КПСС къаллай боллукъду? Совет федерацияны жангы жашау бла байыкъландырыр ючюн не зат этерге керекди? Аны да тамамларгъа керекди, нек дегенде, биз битеу миллетлени, битеу халкъланы адамларыны мураторын эм да излеген затларын жалан да федерацияны тюрлендириую, потенциалын хайырланыуну жолларында толтураллыкъбыз.

Башха жол жокъду. Кёп процесслеге уллу къыйынлыкъла бла бирге баргъанларын сиз кёресиз, нек дегенде, он жылла, бир бир жерледе уа жюз жылла бла жыйыштырылып тургъан проблемала ачыкъгъа чыкъгъандыла. Биз Прибалтикада, Молдавияда тюбегенча, ала аллай проблемаладыла. Жалан да алай угъай: къарачыгъыз, Закавказьяда, Азербайджанда, Арменияда миллетле аралы къаугъала къаллай осал халда барадыла. Ол затланы барысы да бизни бек тынгысыз этедиле. Къан тёгюлюую тохтатыр ючюн битеу къолдан келгенни этерге керекбиз деп, алай къарайма.

Айхай да, таматаланы да критика этерге боллукъду — аны энди бары да англылайманды, ол энди терс ишге салынмайды. Аллай процесс лет эм социальный жаны бла кеслерин къалай сезериклерин биз ма ол жоллада игилендирирге керекбиз.

Алай, миллетле аралы халлада къыйынлыкъланы кетерир эм да азайтыр ючюн биз этген мадарлагъа да къарамай, бек баш жол — совет федерацияны айнытыу тюрленмегенлей къалады.

Адамла халны тапсызлыгъы, экономика эм обществолу процесслеге башчылыкъ этиую бир кибик тап, тутхучлу халда бардырганларына кёре да бериледи. Биз критика халда айтылгъан затланы да эшитебиз. Баям, ала мында, бизни тюбешиуюбюзде да айтылырла. Ала общество тап барыр, алгъа теркирек атлар, ишни жангыча къурауну бардырыр ючюн къайгъырылукъ бла айтыла эселе, ол затланы барысы да тапха саналадыла. Аны бла бирге, жолдашла, сёз терен тиитиую, бек уллу жууаплылыкъны излеген уллу вопросланы юслеринден барады. Партияны Ара Комитети да, Баш Совет да не тюрлю вопросланы бла, не тюрлю предложенияланы да сюзер ючюн ачыкъ болгъанларын мен кёп кере айтханма эм бусагъатда да сизни аллыгъызда да айтыргъа сюеме. Артыкъ да аладан хайыр чыгъарыкъ затланы сюзерге.

Аны бла бирге уа чырмаулукъ этер, халны осалгъа айландырыр, обществогъа бузукълукъ салыр, жангы органланы ишлерин кыйынгга айландырыр муратны тутхан женгил, терк этилип къалгъан оюмлагъа къажау биз къаты кюреширге керекбиз деп, алай къарайма.

Айхай да, таматаланы да критика этерге боллукъду — аны энди бары да англылайманды, ол энди терс ишге салынмайды. Аллай процесс

Оюмлулукъ керекди. Бир бирле обществогъа, урунганлагъа бир тынч тамамланып къаллыкъ оноуланы, рецептлени бередиле. Былай айтыргъа, Кашпировскийни сеансларындача: бир, эки — общество игиге айланнганды. Ол — профонацияды, тийишли политика культура болмагъаны, бек башы уа шёндюгю къыйынлыкъла бла байламлы хыйлыкъ этерге кюрешмюдю. Кертиси бла да, жашау къыйынгга айланнганды, кёп зат жетишмейди, адамла уа бу къыйын болумдан теркирек къутулургъа сюедиле. Ким сюймейди да? Башчыламы? Нйнаныгъыз: ким биледи, кеслери этген затла теркирек хайыр бериплерин ала кимден да бек сюе болурла. Биз барыбыз да алай болурун сюебиз. Алай тынч тамамланып къалгъан зат жокъду. Бир силдегенлей, бир айны, жылны ичинде хар затны да тамам этип къояргъа боллукъду деген алдаулукъдан къутулургъа керекди. Угъай. Бир жылны — эки жылны ичинде тамамларгъа боллукъ вопросла да бардыла. Алай, тюзюн айтханда уа, общество жангыртыу — ол терен процессди, ол тынгылы бардырылыргъа керекди.

Арт кезиуледе биз жангы органланы жангы болумлада ишлеп турууларыны вопросларыны юсюнден сагъыш этебиз. АК-да да сагъыш этебиз, ол вопросла депутат корпусда да къаты сюзюледиле. Баш властны жангы органларын къурай эм аланы функцияларын тохтатыдыра туруп, арада хайырлы механизмни къурауну борчун аллындан окъуна толусунлай тамамлаялмагъаныбызны юсюнден биз барыбыз да бир оюмгъа кёбюрек келе башлагъанбыз. Аны айтыргъа керекди. Аны биз кёребиз. Биз алыкъа арада ишни жангыча къурауну политикасыны муратларын жашауда бардырыуну хайырлы механизмин къураялмагъанбыз. Ол бизни тынгысыз этерге керекди, биз аны юсюнден сагъыш этерге керекбиз, ал сёзню айтып сёлеширге хазырлана туруп, мен сизге аны юсюнден айтыргъа эм да сизни бла кенгеширге акъыл этгенме. Арт болжалгъа салмагъанлай, биз барыбыз да бирге ол вопросну юсюнден сагъыш этерге — бирге келишалсакъ а — анга жууап табаргъа керекбиз. Жашау кеси салгъан вопрос тынч вопрос тюйюлдю. Бизге, сёзсюз да, хайырлы ишлерге, ишни жангыча къурауну къоруларгъа эм да таукел алгъа элтирге, битеу халкълагъа таплыкъгъа обществону жангыртыуну къыйын проблемаларын тамамларгъа къолуидан келлик демократиялы баш власть керекди.

Былай айтыргъа, сизни «келлендириу» ючюн мен сизге билдирирге сюйген бир къауум оюмла ма алайла. Бизни сёлешкюбюз да ол оюмла, айтылгъан затла бла байламлы барыр дёп, алай

Анаам сора ишин жапкыча кыдыкы кел торбо проото-калдыкы исокол оюмдаы ашчу дашилекак.

Кыдыкы кел торбо проото-калдыкы исокол оюмдаы ашчу дашилекак.

Кыдыкы ишин класси оюмдаы тобешчуро ортелеи ашчу дашилекак. Ми-сеязга станоюа шшсуро «Кыдыкы простофаро» газоа-ашчу. Товарка кедеши Мо-скваы тарусо, кыдыкы кедеи-ашчу. Оа осаа шшете ка-ршчу

ИШНИ ЖАНГЫЧА КЪУРАУГЪА—БИТЕУ КЮЧНЮ БУРУРГЪА

(Ахыры. Аллы 2-чи бетдеди-.

Оратор экономика реформаны бардырыугъа себеплик этерик вопрослагъа да энчи магъана бергенди. Специалист иш хакъны ёсе баргъаны сайын ол фондха прогрессив налог салыу жаны бла кёп болмай правительство къабыл этген оноуну тюзге санамагъанды. Ол оноу, дегенди ол, бир технология цикл бла байламлы болгъан предприятияланы бир кибик болумлагъа салмайды.

Къыралны къыйын экономика болумдан чыгъарыуда бапи жолладан бири ишни къурауда аренда амалланы кенг халда сингдириудю. Конструктор министерстволаны бла ведомстволаны оноучуларын урунуу коллективлени сейирлерине жууукъ болургъа, производствогъа башчылыкъ этиуде алагъа экономика амалланы кёнг халда сингдирирге болушургъа чакъыргъанды. Анга дери сёлешгенлени асламыча, ол да халкъ мюлкню битеу бёлюмлериде жууаплылыкъны къаты этерге керегин энчи чертгенди.

Цёхни начальниги Москва областда эл мюлк машинала ишлеучю Ухтомский атлы заводну урунуу коллективини советини председатели **Н. С. Васильченков** производствода хал къайгъылы бола баргъанына энчи эс бургъанды. Ишчи класс къыралда политика болумну къуралыуна сансыз къарамайды. Мен англылагъандан, партиягъа къажау кюрештенле бардыла. Аланы мураты да белгилиди: не да этип, партияны халкъдан айырыргъа кюрешедиле, къалгъаны уа кеси аллына оюлур деп. Аны ишчилени къоллары бла бардырыргъа дейдиле.

Ишчи классны сейирлеринден бир жанында къалгъай аллай «бачамаза» не берирге айтадыла? Аланы бир тюрлю платформалары жокъду, дегенди оратор, ала бир зат да бераллыкъ тюйюлдюле, нек дегенде, берир затлары жокъду. Кеслери да халкъны угъай, кеси сейирлери къоруулайдыла. Забастовкалагъа, халеклик салыугъа, миллет къозгъалыуланы мурдорунда кэн тёгюуге чакъыра, ала аны бла кеслерине капитал къурагъа кюрешедиле. Жашырыа экономика кюч ала барады. Жалгъан «бачамала» кеслери не букъдуруп кюрешселе да, ишчи класс аланы ачыкъ эслейди.

Озгъан эм келир заманла ючюн жууаплылыкъны ауур ючюн партия кесине алгъанды. Ол ишни жангыча къурауну ахырына зери бардырыргъа керекди. Ишчиле, интеллигенция, коммунистле ол иш тунчугъун къалмаз ючюн битеу кючюн салыргъа борчлудула. Демократияны демагогидан айырмай да жарамаз. Урунгъан адамны, аскерчини, милицияны къуллукъчусун къоруулагъан законла хайырландырыргъа керекдиле. Мамыр жашауда адамла ёлмез ючюн амалсызлыкъланы ишлеринде тынгыч салмай жарарыкъ тюйюлдю.

Кёп жылланы ичинде, дегенди оратор, халкъ аслам санда сурагъан товарланы чыгъаргъан кооперативле жалан да фабрикалада эм заводлада къуралыргъа, чыгъаргъан продукцияларын а къырал багъала бла сатаргъа керекдиле, дегенди оратор.

Сёлешнюню андан арысында уа ол аш-азыкъ продуктланы чыгъарыуну проблемаларына эс бургъанды. Молдавияда тахта кёгетле эм жемишле кёп жыйыладыла, алай аланы 30-гъа жууукъ процентн чирип кетеди. Агропромну предприятиялары эм мюлклерин шёндюгюю оборудование бла, холодильникле бла жалчытыргъа керекди. Ол тюрлю улау магъанады проблеманы, баим, файдасыз ишлеген колхозланы эм совхозланы улау предприятиялагъа къошуугъа жолу бла да тамамларгъа боллукъду. Былайда уа эки жанына да хайырлы иш этиликди: ишчиле эл мюлк продуктла алдыкъдыла, эл мюлкде урунгъанланы уа финанс жаны бла ишлери ишленирикди.

Бир сёз бла айтханда, дегенди оратор ахырында, ишни жангыча къурауну башлаларын ашыгъып сакъламагъан ишчиле энди аны къорууларыкъдыла, аны тунчукъдургъа кюрешгенлеге къажау таукел сюелликдиле.

Мен халкъ аслам санда сурагъан товарланы чыгъаргъан бёлюмде ишлейме, дегенди Новосибирскеде киномеле тигизде ишлегенлени профсоюзуну Ара комитети атлы фабрикану пехини начальниги **Л. В. Кононова**. Бизни бёлюм халкъны кийимле бла жалчытыргъа керекди. Болса да тюкенледе къуру тапкаланы кёрген адамла бизни юсюбюзден къаллай бир аман сёз айтханларын сиз эшитесиз.

Алай былайда жалан да бизми тергбиа? Ол соруугъа жууап бере, оратор план салыуну системасына да терсликлери болгъанларыны юсюнден айтханды. Алгъанача, шёндю да план амалланы эсгерген тыйгъыч болгъанына адамланы ийнандырыр ючюн не тюрлю аман ишден да аргха турмай кюрешедиле.

Сёзсюз, партияны кесини ичинде да ишни жангыча къурауну таукелирек бардырыргъа керекди. Аны Уставына жангыдан къаралыргъа, партияны ичинде халлапы андан ары демократизацияларгъа, керексиз централизмден къутулургъа тийишлиди. Союз республикаланы Компартияларыны статусун да жангыртыргъа керекди. Алай КПСС-ни оюмуна себеплик этерик ишлеге къажау таукел сюелмей а жарарыкъ тюйюлдю. Ол жалан да партияны кесини ишни тюйюлдю. Битеу къыралыбызны, хар адамны къадарлары да аны бла байламлыдыла.

Оратор бизни къыралда шёндюгю миллетле аралы халланы юслеринден да жарсын айтханды, бу арт кезиуде баш кётюрген миллетчилени юсюсюлюклерине бек чамланганын билдиргенди. Бизни, ишчилени, оюмубуз бирди: миллетлени араларында къаугъа ачханлагъа къажау юрешни таукел бардырыргъа керекди, деп бошагъанды ол сёзюн.

«Братсклес» производство биргиуню агъач хазырлауучуларыны бригадири **С. Е. Голубев** сёлешнюнде Иркутск областда тюбей тургъан социальный проблемагъа аслам эс бургъанды.

Ол кеси ишлеген бёлюмде ишни хайырлылыгъын кётюрюуге чырмаулукъ этген сылтауланы юслеринден жюрегини терининден жарсын айтханды.

Одесса областда «Правда» газет атлы колхозну кооперативлерини ассоциациясыны председатели **А. Н. Дикусара** айтханнга кёре, битеу къыралны алып къаргъанда, ахшы ишлерге итиндириую амалларын хайырланыуну юсюнден тийишлисича къайгъыры жокъду. Ол себепден киши къыйыны бла жашау этиуге жол ачылады. Бир ненча жыл мындан алгъа элде ишлегенлени иш хакълары 50 процентге кётюрюлгенди. Алай ишни хайырлылыгъы уа ёсмегенди. Биз кесибизни мюлкде битеу бёлюмлени мюлк расчётха ётдюргенбиз. Андан сора аман ишлеген аз алып башлагъанды.

Кенгеше къатышханла нигири жыйылыуда бу арт кюнледе Бакуда, Азербайджанны дагъыда бир къауум башха жерлеринде эм да Арменияны бир-бир районларында этилген бузукълукъ эм амалсыкъ ишлени кезиуинде ёлген адамлагъа хурмет этиудерин бир минутну ёрге сюелип белгилегендиле.

Кезиую ораторгъа сёз бериргенде алгъа председателлик этген президиумгъа келген записканы окъугъанды. Алада «кенгешни белгиденген жолгъа буруп» бардырыргъа — производство отчётланы тыяргъа дегенча предложениялар бериле эдиле. Залда олтургъанла алагъа ыразылыкларын къарсла уруп билдиргендиле. Алай кенгешни андан ары барыуу кёргюзтгенча, трибунагъа андан сора кыйралла кёз бла къарар ючюн правительство не этерге керек болгъанлыны юсюнден бир къауум предложениялары да айтханды. Сёз ючюн, БАМ-ны тийресинде курудушлагъа ачха бёлюню дайым къаты контрольда тутаргъа керек болгъанын чертгенди.

Визге, дегенди ол, 70 миллётни, битеу союз эм автоном республикаланы онла бла жылладан бери шуёх халда ишлеги келечилерине, къыралда бу арт кезиуде бек къатыланнган миллетле аралы чюйреклени, палахлы ишлени ангылагъан бек кыйынды. Ишлерни орнуна забастовкаланы бардырыр турсакъ, биз шёндюдегиниден иги жашаяллыкъбызмы? Бу оюм жалан да мени кесими оюмум тюйюлдю. Бу соруугъ ёмюрню бек кыйын къурудушунда юч бешжыллыкъны ичинде бир да тохтамай ишлеп тургъан адамла бередиле.

«Горький автомобиль завод» производство биргиуде темирчи болуп ишлеген **Н. П. Кустарёв** обществоду производствода адам факторну юсюнден вопросха энчи эс бургъанды. Биз, дегенди ол, адамны унутуп къойгъан кезиуле кёп боладыла. Хар жерде да низамны осаллана баргъаны, баим, аны бла къаты байламлыды.

Ол сёлешнюню андан арысында' мюлк расчётну, поставкаланы тапсыз къуралгъан системасы ол алчы амалгъа уллу чырмаулукъ этгенини юсюнден юлюк келтирип айтханды. Къоруулаыу промышленностну бир къауум предприятиялырында уллу кючю болгъан оборудование шёндю бир тюрлю хайырлы иш этмегенни аны бютюн да бек жарсытады. Конверсияны битеукъыралпрограммасы болургъа керекди, дегенди ол. Ишчи ол жаны бла кесини кёп тюрлю предложениялырыны, къырал эм кооператив секторланы араларында байламлыкъланы, социалист предприятияны юсюнден Законну юсюнден оюмларын кёп шартла келтирип айтхандыы.

Орёл областда «Вышнеольшанский» совхозда кооперативлени ассоциациясыны председатели **Ю. Н. Дороффеев** кенгеше элде мюлк жюрютюуню кёп тюрлю формаларыны айиыуу бла байламлы чыкъгъан ишчи категорияны жангы къауумуну келечисича, къатышады. Аны себепли ол сёлешнюнде. былай къарагъанда, сёз къуру производствону юсюнден баргъанча кёрюнсе да, элде ишни жангыча къурау процесслерини ишлеуюню юсюнден бералгъанды.

Совхозда аренда коллективле къурау башланнгандан сора, аланы бириктирирге керекликни жашау кеси излегенди. Аны хайырындан арендаторла мюлк бла бирге битеулю проблемаланы тамамларгъа, ва къорачы этип малчылыкны продукциясын чыгъарыуну кёбейтирге оиг тапхандыла. Сёз ючюн, жылгъа эт сатыуну бир бла жарым кере кёбейтгендиле.

Оратор кесини сынауучюн бла къыралны эл мюлкжеиер-техник къуллукъчула аслам болургъа, аланы политика жигерликлерин кётюрюрге кереклисин чертгенди. Сёзню ырысхы болдургъанла айтыргъа тийишлидиле, керексиз жаншагъанлагъа бла кеслерине къуллукъ алыр ючюн жан атханлагъа тынгыларгъа керек тюйюлбюз, дегенди ол.

Андан ары сёзюнде оратор общественду производства ишни хайырлылыгъын кётюрюрге, продукцияны качествосун эм аны сакълауну игилендирирге дегенча халкъ мюлкню жангыртыуну шарт проблемаларыны юсюнден айтханды. Аны оюмуна кёре, ючюю жангы машинала ишлеуге, материалла чыгъарыугъа бургъа, къыралда экономика болумну ючлеуде инженер амалланы кенг хайырланыргъа керекди. Инженертехник къуллукъчуланы билимлерин кётюрюуню шарт мадарлары этилирге тийишлиди.

Латвияда «Бривас вилнис» колхозну кемесини капитаны **А. П. Угайнис** чабакъчыланы-колхозчуланы эм чабакъчылыкъ иш бла юрешген къырал предприятияда ишлегенлени тенг эркинликлери болмагъанын юсюнден айтханды. Колхозчула жала да пенсия угъай, чабакъ тутуучу жерле, лицензияла, жюзюучю базала эм башха кёп тюрлю затла бла да осал жалчытылынадыла. Жаш тёлюню чабакъчылыкъ усталыкъгъа сюймеклигин кётюрюр ючюн жалан да латышлы тенгличилени махтауну тёрелерини юслеринден хапар айтыу тамамлыкъ этерик тюйюлдю. Жамауат ол усталыкъны намысын кётюрюуню сюе эсе, кесини жашауун тенгиз бла байламлы этерге сюйген хар адам аны кеси ючюн къайгъырыулукъ болгъанын сезерге керекди.

Аны сёлешиуюнде совет адамланы столларына тюшерге керекли продукцияны бир кесегин тыш къыралгъа сатаргъа эркинлик бергенлери ючюн СССР-ни Чабакъ мюлк министерствосуну оноучулары критикагъа тартылгъандыла. Энди уа чабакъчылагъа законда кёргюзтюлгенича пландан тышында чыгъарылгъан продукцияны кеслери сюйгенча хайырланыргъа къоймайдыла эм эркинлик бермейдиле.

Чабакъчы-колхозчу Латвияда Прибалтика республикалагъа кеслери алларына экономика борчланы тамамлауну эркинлигини юсюнден законгча уллу ышанныкъ этилгенини юсюнден айтханды. Ол жашауугъа бир тюрлю сингдириле барса биогюн тарыгъырыгъа не да аралан бир зат бла болушлукъ этерге деп тилеу боллукъ тюйюл эди.

Кёп жылланы ичинде, дегенди «Нижневартовскнефтегаз» производство биргиую жер тешичю мастери **В. В. Ляпин** кесини сёлешиуюнде, бизни махтап, кёкге кётюрюп, нефть королля, ишчи классны гвардиячылары деп тургъандыла. Алай бизни тёюмлюкге, кишиге тюгюнгю тюбёшю, дегенди ол, муну аллындагъы кенгешде багъаланы къурау, ырысхы-техника бла жалчытыу, адамланы жашау къолайлыкъларын кётюрюу жаны бла салынган проблемаланы жашауда бардырыуда къыралны башчылары къаллай шарт мадарла этгенлерин билирге деп къуралгъанына биз ийнанып бызда. Бу кенгеше биз сёзден ишге кёчюруню излерге керекбиз.

Бек баш борч къыралда низамны кючлёудю, экономика кючлеуде шарт мадарла этиую, аманлыкъ ишлеге къажау къаты кюреш бардырыуду, ишчилеге эм кооператорлагъа бирча онгла къурауду.

Андан ары оратор Чернобыльде авария бла байламлы тюшген къыйынлыкъланы кетериую проблемаларыны юсюнден айтханды. Ол юч республикагъа да уллу заран келтиргенди. Хар затны да кесигиз этигиз деп къоймай, алагъа битеу къырал да болушургъа керекди. Алай Чернобыльни вопросларыны жаны бла Белоруссияны депутатларыны излемлерине, ораторну оюмуна кёре, къыралда алыкъа тийишлисича эс бурулмайды.

Андан сора председателлик этген ленинградны келечилерини Латвия ССР эм жибериу жаны бла кесини борчун толтурмагъаныны юсюнден критикалары бла байламлы келген записканы окъуйду. «Аны баш сылтауу, — деп жазылады запискада, — Битеусоюз фондлан комбикорма берииую тохтатылгъаны бла байламлыды. Бюгюнлюкде республиканы аллында малланы санын иги кесекге кыскартыуну проблемасы сюследи. Комбикорма болса Латвия кесини борчларын толтураллыкъды эм эт, сют чыгъарыуну кёбейталлыкъды. Аны себепли информация тюз болургъа керекди. Халны болушуча айтмау кишиге да керек тюйюлдю».

Латвияны делегациясыны запискасын окъуй туруп, залдан анда айтылгъан затла тюз тюйюлдюле деп ауазла эшитилгенлери бла байламлы ол проблеманы тинтирге оноу этиледи.

Кенгеше къатышханланы бир къаууму Азербайджанда бла Арменияда хал осалгъа кеткени бла байламлы сёзню ол республиканы келечилерине берирге деп предложение берединс. М. С. Горбачев Азербайджанны бла Арменияны делегатлары андан ала бла тюбегиирин тилегенлерин билдиргенди.

КПСС-ни башламчылыгъы бла башланнган жангычылыкъ ишни тюгюнлени тапкаларыу, дегенди Москваны «Коммунар» заводуну шлифовщиги **В. И. Хорошилов** бир къаурум осал ишлеге да келтиргенди. Ол аланы арасында низамны къарыусузланнганын, ич рынокда болум осалланнганын айтханды.

Алай болумлада, дегенди ишни андан ары, кеси да ишлеп, кёп затны тюзетирге боллукъбуз. Ол себепден биз ишни жангыча къурауну, ишчилени аллында бизни ниет байлыгъыбызны къоруулагъан къыйындан къыйын бола барады. Айхай да, шёндюгю проблемаланы асламысын жангыиу энди башланнганы бла ангылатыргъа кюреширгс боллукъду. Эски механизмни ууатханлыкъгъа, жарсыугъа, биз аны орнуна жангысын бек акъырын жарашдырабыз. Баш Совет хайыр бергча законланы эм къырал актланы къабыл этиу ишни терклендиргирге керекди деп бизни коллектив алай къарайды.

Андан ары ол жууаплыкъны кётюрюрге керекликсини юсюнден айтханды. Заданиялапы, продукция сатыуну планларын толтуруну жалчытмагъан, низамны къарыусузландыргъан оноучуланы къаты сыпаргъа залмаи болгъанды. Демократияны тюрлениуле бла бирге хар къаида да низам эм жууаплылыкъ кётюрюлмей жангы мюлк механизм ол заманда хайырлы ишлерге боллукъду.

Пермь областны Соликамскеди къагъыт чыгъаргъан комбинатында цехни начальниги А. А. Гуров хар кимни да къайгъы этдиргеи экологиа проблемалары юслеринден айтханды. Аны оюмуна деп проблемаланы тууакере, ол проблемаланы туургъан индустрия бла къуреш бардырып турмай, адамны жашарыуларын жашарча

Трибунадан ич рынокда халны игилендириу жаны бла Москваны заводуну ишчилерини оюмлары да айтылгъанды. Ол санда халкъгъа керекли товарланы чыгъарыуну ёсдюре баргъан урунуу коллективге сатаргъа хазыр продукциядан шёндюден ёсе кёп къоягъа керекди деген оюм да.

Жерге чынтды нени къайтарыр, къысха заманны ичинде аш-азыкъ бла жалчытыуну игилендириу, элни тюрлендириую социальный программасын жашауда бардырыр ючюн къаллай мадарла этерге кереклисини юсюнден кесини акъылын Ставрополь крайны Киров атлы совхозунда аренда коллективни тамадасы **В. Ф. Политанский** айтханды.

Ол колхозланы бла совхозланы чачып къоягъа керекди деген предложенияны арталлы да терсге санагъанды. Эл мюлкде кёп тюрлю тюрлениуле этилир ючюн къалмагъандыла, алай аны ючюн тюкенлени тапкалары продукциядан толмагъандыла. Уллу севооборотла жарашдырылгъан, специализация эм концентрация тийишли жер тапхан регионлада колхозла бла совхозла кесслерини онгларын толу хайырланып бошамагъандыла. Ала кеслери сюйгенча ишлерча онгланы бютюн кёп берирге тийишлиди. Оратор ол ишлеген мюлкню колгюсюнде эл мюлк производствону хайырлылыгъын къаллай бла ёсдюрюрге боллугъуну юсюнден айтханды.

Мангя заводну партия организациясыны секретарынача, дегенди Фрунзе шахарны буруула чыгъарыучу заводуну электромонтажнигги **В. Н. Рыжков** тюкенлени къуру тапкаларын кёре тургъанлай, ишчилени аллында бизни ниет байлыгъыбызны къоруулагъан къыйындан къыйын бола барады. Айхай да, шёндюгю проблемаланы асламысын жангыиу энди башланнганы бла ангылатыргъа кюреширгс боллукъду. Эски механизмни ууатханлыкъгъа, жарсыугъа, биз аны орнуна жангысын бек акъырын жарашдырабыз. Баш Совет хайыр бергча законланы эм къырал актланы къабыл этиу ишни терклендиргирге керекди деп бизни коллектив алай къарайды.

Андан ары ол жууаплыкъны кётюрюрге керекликсини юсюнден айтханды. Заданиялапы, продукция сатыуну планларын толтуруну жалчытмагъан, низамны къарыусузландыргъан оноучуланы къаты сыпаргъа залмаи болгъанды. Демократияны тюрлениуле бла бирге хар къаида да низам эм жууаплылыкъ кётюрюлмей жангы мюлк механизм ол заманда хайырлы ишлерге боллукъду.

Пермь областны Соликамскеди къагъыт чыгъаргъан комбинатында цехни начальниги А. А. Гуров хар кимни да къайгъы этдиргеи экологиа проблемалары юслеринден айтханды. Аны оюмуна деп проблемаланы тууакере, ол проблемаланы туургъан индустрия бла къуреш бардырып турмай, адамны жашарыуларын жашарча

гъарыргъа керекди.

Аны бла бирге, дегенди оратор, шахтачылагъа эркинлик берирге унамагъан адамла бардыла, баям ала ишлерге утъай, ырысхы байлыкъны юлеширге юйреннген, Москвада жылы кабинетлерин тас этерге къоркъгъан адамла болурла.

Кишинёвда «Молдавгидро-

Бир сёз бла айтханда, дегенди оратор ахырында, ишни жангыча къурауну башларыгъа ашыгъып сакъларгъан ишчиле энди аны къоруулары къдыла, аны тунчукъдургъа юрешгенлеге къажау таукел сюелликдиле.

Мен халкъ аслам санда сурагъан товарланы чыгъаргъан бёлюмде ишлеме, дегенди Новосибирскеде кинчилле тигизде ишлегенлени профсоюзуну Ара комитети атлы фабриканы цехини начальниги **Л. В. Кононова.** Бизни бёлюм халкъны кийимле бла жалчытыргъа керекди. Болса да тюкенледе къуру тапкаланы кёрген адамла бизни юсюбюзден къаллай бир аман сёз айтханларын сиа эшитесиз.

Алай былайда жалан да бизни терсбиз? Ол соруугъа жууап бере, оратор план салыуну системасыны да терсликлери болгъанларыны юсюнден айтханды. Алгъынча, шёндю да план амаллагъа, керекли сине кёре угъай, башда оноучула къалай сюйселе алай салынады, дегенди ол.

Мен Москвагъа келе туруп жюргимде къууанчым, аны бла бирге уа жарсыуум да бар эдиле, дейди Самарканда «Электробытмаш» производство бириппуню жыйыдырыучу цехини начальниги **Э. Мардонов.** Къууанчым бизни партия ишчиле эм элли урунганла бла кенгешиую ленинчи тёрелерин жангыдан хайырлана башлагъаны бла байламлыды. Жарсыуум а бизни ишибизни жангыча къурауну къадарыны юсюнденди. Ишни жангыча къурауну жетишимли болуу бек алгъа бизге, урунган адамлагъа, бек керек болгъанларын къайтарып чертирге сюеме.

Жарсыугъа, ишни жангыча къурауну душманлары да бардыла. Ала битеу ачыуларын бек алгъа КПСС-ден алыргъа кюрешедиле. Тюрлю-тюрлю неформалла, халкъ фронтла кеслерин урунганланы сейирлерин сакълагъан кючлеге санатыр ючюн, партия уа ахшы жашаугъа барыуну жолунда чырмаулукъ

Совхозда аренда коллективле къурау башланнгандан сора, аланы бирикдирирге керекликсин жашау кеси излегенди. Аны хайырындан арендаторла, мюлк бла бирге битеулю проблемаланы тамамларгъа, аз къоранч этип малчылыкъны продукциясын чыгъарыуну кёбейтирге онг тапхандыла. Сёз ючюн, жылгъа эт сатыуну бир бла жарым кере кёбейтгендиле.

Оратор кесини сынауучю бла къыралны эл мюлкюн андан, ары айныгыуну жолларын тинте, колхозлагъа, совхозлагъа, энчи элли мюлклеге, арендаторланы кооперативлерине эм аны кибик башхалагъа бирча тенг болумла къурагъа керекли, дегенди. Аладан къайсысы къалайда къолайлы болгъаны ол заманда ачыкъланырыкъды.

Аны оюмуна кёре, элде аренда шёндюден эсе кенг жайыллыкъ эди, эллилени техника бла жалчытыу эм аланы социально-жашау болумларына къайгъыруу ышаингылы болса эди. Агропромышленность сферада алчы экономика байламлыкъланы сингдириуде не аз да жангылычлыкъ этерге жарамайды, алай аны болжагъа салыргъа да керек тюйюлдю, дегенди элли председатель.

Сёз Удмуртияда Глазовскийде тигиу этген фабриканы ишчиси **Н. Г. Князевагъа** берилгенди. Бизни делегацияны членлери, дегенди ол, манга бу форумгъа уллу ышанчыулукъ этгенлерини юсюнден сизни бла кенгеширимни аманат этгендиле. Биринчиден, битеу къыралда бола турлары да къарамай, бирча болумла къурауну юсюнден законодательствону излемлерин таймай толтырурча этерге буюрулгъанды.

Округ айырыу комиссияны кеслерини ишлерин участка айырыу комиссияла бла келишип бардырыргъа, битеу айырыу участкаланы къол кётюрюулеге Законну излемлерине тийишлиликде хазырлауну жалчытыргъа керекдиле.

Жыйылыуда айырыуланы юсюнден Законну излемлерине чюйреликле этилгенини юсюнден шартлагъа къаралгъанды. Ол чюйреликле халкъ депутатланы Ленин эм Октябрь район Советлерини исполкомлары участка айырыу комиссияланы къурагъанларында этилгендиле. Жыйылыуда халкъ депутатлагъа кандидатланы округ айырыу комиссиялада аланы жазаргъа унамагъанлары бла байламлы заявленияларын да сюзгендиле.

Округ айырыу комиссияла

Дунияда болум

КЪЫСХА ХАПАРЛА

ВАШИНГТОН

Бирлешген Штатланы ара шахары хар минг адамгъа тергегенде мурдарлыкъ ишле жаны бла рекорд тутады, деп жазады «Вашингтон пост» газет Вашингтонда адамланы ёлтюрюу бла байламлы болумну юсюнден билдире. Ара шахарны полициясы билдиргенге кёре, январны биринчи жарымында шахарда 25 адам ёлтюрюлгенди, ол а былтыргъы январны биринчи жарымындан эсе 7 адамгъа кёпдю.

Газет билдиргенге кёре, ара шахарда этилген мурдарлыкъ ишлени кёбюсю шахарны наркотикле сатхан синдикатлары кеслерини продукцияларын сатаргъа рынок табар ючюн юрешгенлери бла байламлыды.

КАИР

Египетде чыкъгъан «Мидл ист таймс» газет билдиргенге кёре, кече къарангысында эки аманлыкъчы Дубай портдан Сауд Аравиягъа бара тургъан сатыу-алыу кемени къолгъа этгендиле. Аны он бир адамдан къуралгъан экипажына бир тюрлю хата этмей, тонаучула кемени трюмларындан 2,7 миллион доллар багъасы товар алгъандыла.

Пиратланы Эль-Фуджайра эмиратны жагъаларында жетгендиле эм тутхандыла.

НАЙРОБИ

Кенияны правительствосуну овоуу бла Африкада браконьерлеге къажау юрешни программасына тийишлиликде Найробини милле паркында носорогну 350 килограммдан аслам мюйюзлери кюйдюрюллюкдюле. Кийик жаныуарланы къурутуу жаны бла вопросланы тинтген энчи комиссияны башчыларындан бири Ричард Лики билдиргенге кёре, 270 мюйюз кюйдюрюллюкдю, къара рынокда аланы багъалары 5,4 миллион доллар болады.

Р. Лики айтханнга кёре, кюйдюрюллюк мюйюзле 1976 жылда, битеу дунияда носорогну мюйюзлерин сатаргъа эркин этилмегенли бери, правительствону складларында жыйылып тургъандыла.

КАБУЛ

Экстремистле Афганистанны ара шахарына юч реактив снарядны эм эки кассета ракетаны жибергендиле. Аланы хар бири жерге тюшюп башлагъан кезиуде жюзге жууукъ мина атадыла. Бахтар агентство билдиргенге кёре, аллай минала атылып Кабулда жашагъан беш адам жаралы болгъанды, шахарны жашау журтла фондуна уллу заран тюшгенди. Афганистан Республиканы къоркъуусузлукъ органларыны къуллукъчулары миналаны кетергендиле.

ВАШИНГТОН

Бирлешген Штатла «Кавказда бола тургъан ишлеге жарсыйдыла. Арминлыла да азербайджанлыла да зулмулукъ ишлерин къоярла деп ышанабыз». АБШ-ны къырал департаментини келечиси Маргарет Татуайлер аллай заявление этгенди.

ВЕНА

«Бек магъаналы иш». Эндилеге дери бир замында болмагъан магъаналы тюбешиу» — жер жерли басма Австрияны ара шахарында аскер доктринала жаны бла Австрияны ара шахарында бардырылгъан семинаргъа аллай багъа бергенди. Варшава Договоргъа къатышхан къыралланы башламчылыкъларыбла эм Венада бардырылгъан сёлешиуледе этилген келишимге тийишлиликде чакъырылгъан ол уллу форумгъа СБСЕ-ге къатышхан къыралланы аскер байчылары къатышадыла. Саутсузланыуну процессини историясында биринчи кере ала бир столгъа олтуруп, эки жаныны да аскер политика, аскер-техника доктриналарын бла концепцияларын сюзедиле.

ИСЛАМАБАД

АБШ-ны къырыл секретарыны заместители Роберт Киммитт Пакистанны эм афганлы сауутланнган къауумланы башчылары бла Афганистанда болумну юсюнден сёлешиуле бардырыр ючюн геуюрге кюн бери келгенди.

Ол жыяу аскерлени штабыны начальниги генерал Мирза Аслам Бег эм тыш къыралла бла ишлени министри Сахабзада Якуб Хан бла сёлешиуле бардырлыкъды. Ол къыралны президенти Гулам Исхак Хан эм премьер-министри Беназир Бхутто бла да тюбеширикди.

Къырал департаментни келечиси Пакистанны афганлы оппозицияны штаб-фатары тургъан Пешавар шахарына барлыкъды, анда «Жетеулени альянсыны» башчылары бла тюбеширикди.

(ТАСС).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Баш кюн

22-чи январда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — «Мени туугъан жерим». Школчулагъа бериу (къабарты тилде). 18.00 — «Добро пожаловать». Телефильм. 18.15 — «Малчылыкъны хайырланылмай тургъан онглары». «Хамидия» совхоз (къабарты тилде). 18.40 — «Жан, жан, мени жулдузум». РСФСР-ни халкъ артисти М. Сонов. 19.25 — Абаданлагъа мультфильм. 19.35 — «Республиканы кюню». 20.20 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — Халкъла аралы обозрение (къабарты тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — Мультфильм. 8.55 — «Джинджер и Фред». Суратлау фильм. 11.00 — «Очевидное — невероятное». 12.00 — «Иван Пономаренко». Фильм-концерт. 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — Документли фильм. 15.55 — Мультфильм. 16.15 — «Объектив». 16.50 — Сабийлеге берилген сагъат (француз тилден дерс бериу бла). 17.50 — «Биз эм экономика». Кооперативлени бла къырал предприятияланы конкурециялларыны юсюнден. 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.39 — Заман. ТСН. 19.00 — А. Ковтун согъады (баян). 19.15 — «Три сестры». Фильм-спектакль. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Жашау журтла ишлеу-2000» акция». Биринчи бериу. 21.45 — «Три сестры» деген фильм-спектаклни баргъаны. 23.25 — «Весы». Литература бериу. 00.00 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Хар нени да билирге сюеме». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Литература. 9-чу класс. А. С. Пушкин. «Евгений Онегин». 9.05 — Италиялы тил. 10.05 — «Бизни терек бахчабыз». 10.35, 11.35 — Биология. 7-чи класс. 10.55 — «Возрение на Святую Троицу». Илму-популярный фильм. 11.55 — Документли телефильмле. 12.50 — «Камерная студия» деген театр-студия. 14.10 — «Мен сизге жырлайым». Автор жыры юсюнден. 17.00 — Мультфильм. 20.25 — «Музыкалы телеабонемент». 21.40 — «Вертикаль». «Котлован» деген документли фильмни премьерасы. 1-чи кесеги — «Вещество мысли». 2-чи кесеги — «Вещество существования». 22.40 — Телевизоргъа къараучуланы тилеклерине кёре. Композитор В. Добрынинни чыгъармачылыгъына аталгъан ингир.

Геуюрге кюн

23-чю январда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Билляча». Кичи классда окъугъанлагъа (малкъар тилде). 17.30 — «Край без сирот». Документли фильм. 17.50 — «Жашауун жыр бла байламлы этген». В. Иванов (къабарты тилде). 18.35 — «Танзиля». Телефильм. 18.45 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 8-чи бериу. 19.10 — «Ралли-Лада». Илму-популярный фильм. 19.20 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Гуделка», «Восточная Сибирь». Документли фильм. 9.10 — Мультфильмле. 9.30 — Халкъ инструментлени ауазлары. 10.00 — «Афганский сонник» деген документли фильмни премьерасы. 10.20 — «Ол болгъанды... болгъанды...» 10.45 — «Весы». Литература бериу. 11.25 — Сабийлеге берилген сагъат (француз тилден дерс бериу бла). 12.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — Концерт. 16.00 — «Как стать экстремистом». Документли фильмни премьерасы. 16.30 — «Салам, музыка». 17.05 — «Часовые тишины». Документли фильмни премьерасы. 17.30 — Мультфильмле. 18.00 — Властны — Советлеге. 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Жашёлюню жашауундан билдириуле». 19.45 — Поэзияны минутлары». 19.50 — «Право на прошлое». Суратлау телефильм. 1-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Жашау журтла ишлеу-2000» акция». 2-чи бериу. 21.40 — «Ишни жангыча къурау: проблемала эм оноула». «ССР-ни Союзну эм союз республикаланы жерни юсюнден законодательстволарыны мурдорларыны» проектни сюзебиз. Бериую политика обозревательЛ. А. Вознесенский бардырады. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

19.50 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.05 — Хоккей. СССР-ни чемпионаты. «Крылья Советов» — «Химик». 21.20 — «Осторожно, дети». Документли фильм. 21.30 — «Небесные ласточки». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 22.35 — Кинокомеридиан. «Камерад Крюгер». (ГДР-ни телевидениясы).

Бараз кюн

24-чю январда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — Мультфильм. 17.40 — «Халкъ жырчы». А. Ульбашев (малкъар тилде). 18.00 — «Тепсерге юйренебиз». Нальчикде 2-чи номерли автотранспорт предприятияны «Нальмас» деген халкъ ансамбли (къабарты тилде). 18.45 — Айырыулагъа хазырлана. «Альтернативалы вариант». 19.15 — «Женщина и гиподинамия». Илму-популярный фильм. 19.20 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — Мультфильм. 8.40 — «Мария». Документли фильм. 9.20 — «Право на прошлое». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 10.30 — «Владимир Высоцкий. Монолог». 11.30 «Вокруг света». Альманах. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — «Тейри къылыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммаланы Халкъла аралы фестивалы. 15.30 — «Музыкалы хазна». С. Рахманинов. 16.05 — «Реконструкция». Документли телефильмни премьерасы. 16.35 — Мультфильм. 16.55 — Концерт. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат (инглиз тилден дерс бериу бла). 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Прогресс. Информация. Реклама. 19.30 — Мультфильм. 19.45 — «Право на прошлое». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Жашау журтла ишлеу-2000» акция». 3-чю бериу. 21.40 — Останкинону Концерт студиясында МГУ-ну тыш къыраллы тиллеге юйретиу жаны бла Арасывы директору, педагогика илмуланы доктору Г. А. Китайгородская бла тюбешиу. 23.00 — И. - С. Бах. 3-чю номерли сюита. 23.35 — Абаданлагъа мультфильм. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Хар нени да билирге сюеме». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Природоведение. 3-чю класс. 9.05. 9.35 — Немец тил. 10.35, 11.35 — Литература. 7-чи класс. А. М. Горький. «Детство». 11.05 — «На лекбищах морских зверей». Илму-популярный фильм. 12.05 — «Дарю песню». Фильм-концертни премьерасы. 12.35 — «Хлеб — имя существительное». Суратлау телефильм. 2-чи сериясы. 17.00 — Мультфильм. 19.50 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.05 — Хоккей. СССР-ни чемпионаты. «Динамо» (Москва) — ЦСКА. 21.15 — Концерт. 21.30 — «Небесные ласточки». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 22.35 — Баскетбол.

Орта кюн

25-чи январда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — Мультфильм. 17.10 — «Нальчикде Пионерлени двореци чакъырады». 17.50 — «Ирина Родняна. Произвольная композиция». Документли фильм. 18.15 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 23-чю январда бериую къайтарыу. 18.40 — «Телевизоргъа къараучуланы сорууларына жууап бередиле...» Бериуге ВЛКСМ-ни обкомуну биринчи секретары М. Кодзоков къатышады (къабарты тилде). 19.20 — К «высокой мысли прикоснись». Илму-популярный фильм. 19.30 — «Республиканы кюню». 19.50 — «Болгъан затланы кёргюзтгей объектив». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Алда болургъа». РСФСР-ни комсомолуну съездини делегаты Ж. Бациеваны юсюнден (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — Мультфильмле. 9.00 — «Право на прошлое». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 10.15 — «Где искать выход?» деген документли фильмни премьерасы. 10.35 — Концерт. 11.25 — Сабийлеге берилген сагъат (инглиз тилден бериу бла). 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — Сабийлеге «Ломэ» деген суратлау фильм. 16.45 — «Как проиграть на выборах». «Паромщицы». Документли телефильмле. 17.15 — Студия къонагъда — А. Мельников (фортепиано). 17.45 — «...До 16 и старше». 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Ачыкъ сёз. «Харкюнлюк власть». Тамбов областда жер жерли Советлеге айырылагъа хазырланыуну юсюнден. 19.45 — Поэзияны минутлары. 19.50 — «Узун лугъу 150 жыл болгъан жол». Садовский цени дина стиосларыны юсюнден. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Жашау журтла ишлеу-2000» акция». 2-чи бериу. 22.30 — «Эфирде — музыка». Бериую С. Бэлза бардырады. Солуу кезиуде (23.30) — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Хар нени да билирге сюеме». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Литература. 8-чи класс. И. А. Некрасов. 9.05, 10.05 — Испан тил. 10.35, 11.35 — Природоведение. 2-чи класс. 10.55 — «Искусство быть счастливой». Илму-популярный фильм. 11.05 — «Интеграция: башламчылыкъ эм хайыр алыу». 11.15 — Ритмика гимнастика. 12.25 — «Хлеб — имя существительное». Суратлау телефильм. 3-чю сериясы. 20.45 — «Течет река Волга». Телеочерк. 21.30 — «Иллюзион». «Потерявший память из Коденьо». Суратлау фильм. 23.10 — «Жашау оза бара эди». В. Высоцкий Чечен-Ингуш АССР-де.

лет паркында носорогну эбо килограммдан аслам мюйюз- (ТАСС).

Эндилеге дери бир заманда

ПАНАМА. «Бирлешген штатла — дуния жандармды» — Аргентинаны «Насьон» газети аллай баш бла АБШ-ны Панамада ачхан урушуну анализи бла комментарий басмалагъанды. Газет белгилегенге кёре, Вашингтон кесини сейирлерин тыш къураллада аскер кюч бла къорууларгъа хазырлыгъын энтда да бир кере кёргюзтгенди. Латин Американы демократиялы правительстволарыны кёбюсю кеслерине келир заманда аланы не сакълайды, аланы жалычакъсылыкълары северамерикалы империяны сейирлери бла чеклешгенни хар заманда да эсдеми тутаргъа керек болур деген соруулары бередиле, деп жазады «Насьон».

СУРАТДА: американы солдатла пленге тюшген памамачыланы ишлерге элтедиле.

Сурат Рейтерни бла ТАСС-ныды.

ЧССР-де жангы тюрлю партия къурауну юсюнден

ПРАГА. 18-чи январда. (ТАСС). Чехословакияны Компартиясыны пресса арасында партияны программасыны принциплерини проектин хазырлау жаны бла комиссияны членлери бла тюбешюв болгъанды. Журналистлени алларында сёлеше, КПЧ-ны АК-сыны Политисполкомуну члени, КПЧ-ны АК-сыны секретары И. Махалик жангы тюрлю партиляны къурауну теория мурдорун жарашдырыу башланнганды, деп билдиргенди. Сёз капиталист эм социалист къураллада коммунист партияланы ахшы сынауларын хайырланнган солчу демократия партияны къурауну принциплерини юсюнден барады. Ол юомланы кенг плюрализмин сакълагъан, демократия -политика системаны юзюлмезлик кесеги болургъа кюлундан келген партия боллукъду.

КПЧ-ни АК-сыны секретары айтханнга кёре, жангы болумланы эсге алыу бла партияны программасыны принциплерини проектин жарашдырыу эки ыйыкъны ичинде бошалыргъа боллукъду.

И. Махалик Чехияны бла Моравияны коммунист партияларын къурау жаны бла ишле бардырылгъанларын билдиргенди.

Польшада къытлыкъ

ВАРШАВА. (ТАСС). Геюрге кюн башланнган забастовкала эм бир къауум шахталада къажаулукъну акциялары Польшада файдала аздан аз бола барыуларына эм багъала тохтаусуз ёсе баргъанларына халкъ ыразы болмагъанын кёргюзтедиле.

Катовице воеводствода бир къауум шахтада ишлегенле ишге чыкъмай тохтагъандыла. Тёбен Силезияда юч шахтаны коллективлери ишге чыкъмагъандыла. Забастовка этгенле иш хакъ тёлеуню системасын игилендириуню излейдиле.

Урнууну эм социальный политиканы министри Я. Куронь телевидение бла сёлеше, правительство кесини экономика программасындан бир жанына тайышырыкъ тюйюлдю эм иш хакъ, бла байламлы забастовкала ол жалан да шарт коллективни эм дирекцияны проблемаларыдыла, деп белгилегенди.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ

ОРТА КЮН

25-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — Мультфильм. 17.10 — «Нальчикде Пионерлени двореци чакъырады». 17.50 — «Ирина Роднина. Произвольная композиция». Документли фильм. 18.15 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 23-чю январда бериую къайтарыу. 18.40 — «Телевизоргъа къарауучуланы сорууларына жууап берединле...» Бериуге ВЛКСМ-ни обкомуну биринчи секретары М. Кодзоков къатышады (къабарты тилде). 19.20 — К «высокой мысли прикоснись». Илму-популярный фильм. 19.30 — «Республиканы кюню». 19.50 — «Болгъан затланы кёргюзтген объектив». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабинчикле! (Ара телевидение). 20.15 — «Алда болургъа». РСФСР-ни комсомолуну съездини делегаты Ж. Башиеваны юсюнден (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — Мультфильмле. 9.00 — «Право на прошлое». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 10.15 — «Где искать выход?» деген документли фильмни премьерасы. 10.35 — Концерт. 11.25 — Сабийлеге берилген сагъат (нигилиз тилден бериу бла). 12.30 — Заман. ТСН. 15.30 — Сабийлеге «Лома» деген суратлау фильм. 16.45 — «Как проиграть на выборах». «Паромщицы». Документли телефильмле. 17.15 — Студия къонакъда — А. Мельников (фортепиано). 17.45 — «...До 16 и старше». 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Ачыкъ сёз. «Харкюнлюк власть». Тамбов областда жер жерли Советлеге айырылагъа хазырланыуну юсюнден. 19.45 — Поэзияны минутлары. 19.50 — «Узунлугъу 150 жыл болгъан жол». Садовскийлени династияларыны юсюнден. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Жашау журтла ишлеу-2000» акция». 2-чи бериу. 22.30 — «Эфирде — музыка». Бериую С. Бэлза бардырады. Солуу кезиуде (23.30) — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Хар нени да билирге сюеме». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Литература. 8-чи класс. Н. А. Некрасов. 9.05, 10.05 — Испан тил. 10.35, 11.35 — Природоведение. 2-чи класс. 10.55 — «Искусство быть счастливой». Илму-популярный фильм. 11.05 — «Интеграция: балаларчылыкъ эм къайыр алыу». 11.15 — Ритмика гимнастика. 12.25 — «Хлеб — имя существительное». Суратлау телефильм. 3-чю сериясы. 20.45 — «Течет река Волга». Телеочерк. 21.30 — «Иллюзион». «Потерявший память из Коленьо». Суратлау фильм. 23.10 — «Жашау оза бара эди». В. Высоцкий Чечен-Ингуш АССР-де.

БАЙРЫМ КЮН

26-чы января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.30 — «Халкъ аны эсинде тутады». С. Х. Пшеноков (къабарты тилде). 18.00 — «Ачыкъ сёз». 18.30 — «Харкюннгю иш». Телекамера — республиканы КГБ-сында. 19.25 — «Дуния бир ыйыкъда» (малкъар тилде). 19.35 — «Республиканы кюню». 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабинчикле! (Ара телевидение). 20.15 — Концерт.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — Мультфильмле. 9.05 — «Узунлугъу 150 жыл болгъан жол». Садовскийлени династияларыны юсюнден. 10.15 — «Жылны кезиулери». Январь. 11.15 — «...До 16 и старше». 12.00 — «Автопортрет с чужими глазами». Документли фильмни премьерасы. 12.30 — Заман. ТСН. 13.00 — Концерт. 15.15 — Австралияны миллет байрамына — Австралияны Кюнюне. Туугъан кюнюнг бла, Австралия. 16.15 — «Сабийлеге жаныуарланы юслеринден». Ленинграддан бериу. 16.45 — «Акъ кийик». Якут жомакъ. 17.10 — Индияны миллет байрамына. «Лотос на ладони». Кинопрограмма. 18.10 — Поэзия. Л. Лавлински. 18.25 — Коллаж. (Реклама. Билдириуле. Информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — Жолда жюрюую къоркъуусузлугъу ючюн. 19.30 — Абаданлагъа мультфильм. 19.35 — «Руфь». Суратлау фильм. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Судьба одного изобретения». Телеочерк. 21.45 — «Ол болгъанды... болгъанды...» 22.05 — «Взгляд». 23.50 — ТСН. 00.10 — «Валерий Леонтьев в Индии». Фильм-концертни премьерасы.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — «Хар нени да билирге сюеме». Киножурнал. 8.35, 9.35 — Музыка. 7-чи класс. М. И. Глинка. «Вальс-фантазия». 9.05, 10.05 — Ингилиз тил. 10.35, 11.35 — Дуния бла шагъырейленну. 1-чи класс. 10.55 — «Час мужества». Илму-популярный фильм. 11.05 — Юиюр академия. 11.55 — «Иллюзион». «Потерявший память из Коленьо». Суратлау фильм. 13.35 — Документли фильмле. 14.15 — «Хлеб — имя сущсетвительное». 4-чю сериясы. 17.00 — Мультфильм. 21.00 — Концерт. 21.30 — «Спорт барыбызгъа да». 21.45 — «Зима в раю». Суратлау телефильмни премьерасы.

ШАБАТ КЮН

27-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Ыйыкъ». Информация обозрение (малкъар тилде). 17.15 — Мультфильм. 17.25 — В. Матвеева жырлайды. 17.40 — «Бир элни жомакълары». Телефильм. 18.00 — «Жюрек кечмейди». Телеспектакль (къабарты тилде). 19.05 — «Север Кавказ». Киножурнал. 19.15 — «Тейри къылыч». Литературахудожестводу журнал (малкъар тилде). 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15 — Телевизор дерс. Къабарты тил. 23-чю январда бериую къайтарыу. 20.40 — «Здоровье жителей села». Илму-популярный фильм. 20.50 — «Келир ыйыкъда къарагъыз». Къабарты-Малкъарны телестудийсыны берилерини юсюнден.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35 — «Юйюр академия». 9.05 — Орус халкъ жырла. 9.20 — «Бизни терек бахчабыз». 9.50 — «Адам. Жер. Алам». 10.50 — Концерт. 11.20 — «Жаныуарланы дуниясында». 12.20 — Хорламны 45-жыллыгъына. «Вызываем огонь на себя». Тёрт серияны суратлау телефильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 15.05 — «Меркурий». 15.35 — «Спектр». Халкъла аралы программа. 16.05 — Мультфильмле. 16.20 — «Партияны юсюнден диалогла». 17.20 — «Тейри къылыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммаланы Халкъла аралы фестивалы. 17.45 — Халкъла аралы панорама. 18.30 — Леонид Быковну фильмлери эм ролляры. «Ссора в Лукашах». 20.00 — Юйюр телевикторина. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Спутник телезрителя». 21.55 — «Къобуз согъулады». 23.10 — «До и после полуночи».

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — Концерт. 8.45 — Документли фильмле. 9.30 — «Выстрел в спину». Суратлау фильм. 11.00 — Прогресс. Информация. Реклама. 11.30 — «Педагогикадан дерс». 12.30 — «Культураны кризиси: андан къутулургъа онг бармыды?» Бериуге Д. С. Личахев, Ч. Айтматов, Н. Н. Губенко, М. А. Захаров къатышадыла. 14.00 — «Орус тил». 14.30 — «Совет Россия». Видеоканал. 20.55 — Концерт. 21.20 — Абаданлагъа мультфильм. 21.30 — «Анюта». Фильм-балет. 22.40 — «Музыка эм мода». 23.30 — Киноконцерт. 00.15 — «Королева бензоколонки». Суратлау фильм.

ЫЙЫХ КЮН

28-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

8.00 — «Спорт — барыбызгъа да». 8.15 — Ритмика гимнастика. 8.45 — «Спортлотону» тиражы. 9.00 — «Эртденликде эртде». Сабийлеге берну. 11.00 — Эртденги музыкалы бериу. 11.30 — «Жолоучуланы клубу». 12.30 — «Музыкалы киоск». 13.00 — Хорламны 45-жыллыгъына. «Вызываем огонь на себя». Суратлау фильм. 3-чю эм 4-чю сериялары. 15.25 — «Саулукъ». 16.10 — «Эл сагъат» деген бериую панорамасы». 17.25 — «Марафон-15». Сабийлеге информация - публицистика программа. 19.00 — «Ыйых кюнюгю кинозал». Мультфильм. «Когда я вернусь» деген документли фильм. 19.45 — «Свободное падение». Суратлау фильм. 21.00 — «7 кюн». 22.00 — «Емюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 22.15 — «Чайковскийни битеу симфонияларыны». 2-чи номерли симфония. 23.05 — Сууда топ ойнау.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Зарядкагъа тизилигиз! 8.15 — Концерт. 8.45 — Документли фильм. 9.20 — «Валентин и Валентина». Суратлау фильм. 10.50 — «Зона затопления». «Солёные слёзы Турана». Документли фильмле. 11.30 — «Жолоучуланы клубу». 12.30 — «Экранда — 01 служба». 12.55 — Концерт. 13.20 — Украина ССР-ни Гостелерадиосу. 13.50 — Концерт. 14.30 — «Совет Россия». Видеоканал. 17.00 — «Планета». Халкъла аралы программа. 18.00 — Мультфильм. 18.40 — «Карман России». Документли фильм. 19.00 — А. Дяшевни концерти. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15 — Атлетизм-89. 21.00 — «7 кюн». 22.00 — Союз республикаланы студияларыны фильмлери. «Эта опасная дверь на балкон». (Рига). 23.25 — Режиссёр В. Виноградовну фильмлери. «Мои современники».

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар. Ленин орамы, № 5. 8—9 чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82 редакторну приёмныйи — 2-63-01. редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52. жууаплы секретарь — 2-66-85 секретариат — 2-85-33 чигирги редакция 2-74-68 партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72 пропагандаланы бёлюмю — 2-67-68. письмоланы бёлюмю — 2-37-94. информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76 эл икономикну бёлюмю — 2-66-73 культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02. промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71. энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82. гилмапчла — 2-85-33.

У 00325

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 709

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

23-чю ЯНВАРЬ
Геуюрге кюн,
1990 жыл
№ 16 (13017)
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары, СССР-ни Баш Советини Председатели М. С. ГОРБАЧЕВНУ Ара телевидение бла сёлешиую

Жолдашла! Азербайджанны бла Арменияны араларында миллет къаугъа узакъгъа созулгъаныны биз барыбыз да билебиз. Къаугъаны селейген угъай, бир бирлеге бютюн кенг жайыла баргъаны бизни барыбызны да бек тынгысыз этеди. Аны хатасындан адамла жоюладыла.

Ахыр эки жылны ичинде властны ара органлары халны игилендирир ючюн этилирге керекли мадарланы сабырлыкъ, терен оюмлулукъ, тёзюмлюлюк бла излегендиле, кеслерини жанындан бу къыйын проблеманы жалан да мамыр политика амалла бла тамамларгъа нюрешгендиле.

Бир бирге жолдашлыкъ ниет тутуп бардырылгъан сёлешиуле, СССР-ни Баш Советинде, партияны Ара Комитетинде, правительствода болгъан ушакъла, СССР-ни халкъ депутатларыны ол республикалагъа баргъанлары, эки республиканы да башчыларыны бла Москвада бардырылгъан кёп тюбешиуле, депутатла бла ушакъла — ала барысы жалан бир мурат бла — эки жаныны жарашдырыр ючюн, арада огъурлу къонгъу халланы, башхача айтханда, адамла бир бирге керти да адамлыкъ ниет тутарча халгъа жетишир, бу къыйын болумдан къутулууну амалын табар ючюн. Нагорный Карабах бла байламлы чыкъгъан къаугъаны тохтатыр ючюн этилген ишледиле.

Биз ол мадарланы не хыйсапдан этебиз? Бир-бирге зорлукъ этиу, душман кёзден къарау, къаугъаны андан ары бардырыу игилик бла бошалмазлыгъын, ол угъай да, хал бютюн къыйынгъа кетерге боллугъуны, къан бютюн кёп тёгюллюгюн, зорлукъ бютюн къаты бола барлыгъын анълап.

Жарсыугъа, эки республиканы да партия, совет, къырал органлары аллай къыйын болумлада жууаплылыкъларын сезмегендиле эм терен оюм этмегендиле, бир бирде уа миллетчи къаууумланы къысыулугъулары бла принципли позицияларындан бир жанына тайшыхгъандыла.

Арт кюиде, Армян ССР-ни Баш Советини эм Азербайджан ССР-ни Баш Советини сессияларында СССР-ни Конституциясына тюйре келген бегимлени къабыл этгенде да отун бютюн бек жандыргъандыла, эки халкъны бир бирге къажаулукъларын бютюн да кючлендиргендиле.

Аланы сабырлыкъгъа, бу ишни юсюнде терен оюм этерге СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съездини трибунасындан чакъыргъанларында да, не ол, не да бирси жаны кеслери тутхан позициядан тепмегендиле.

Аллай халны уа обществогъа, халкъгъа къажау къауумла эки миллетни арасында къаугъаны бютюн кенг жаяр ючюн хайырланнгандыла. Бир бирлери бла тюйюнгенле сауутну хайырланып башлагъандыла, артыкъ да бек республикаланы чеклерине жууукъ районлада эм эки миллет бирге жашагъан районлада.

СССР-ни Баш Советини Президиумуна 15-чи январда Нагорно-Карабах автоном областда эм Азербайджанны бла Арменияны бир-бир районларында чрезвычайный болум кийиргюню юсюнден Указны къабыл этерге тюшгенди.

Ол оюм зорлукъ этиую тохтатыр, экстремистлени, халкъ фронтланы лидерлерини акъылларын башларына жыйдырыр деп, алай сунаргъа боллукъ эди. Кеслерини ёз халкъларына къыйынлыкъ, зорлукъ сынатханла ала кеслердиле.

Алай бу жол да сабырлыкъгъа чакъырыу, совет адамланы, бизни къыралны битеу халкъларыны къаугъаны тохтатыгъыз деген тилеклери сансыз этилип къалгъандыла.

Хар затны юсюнден да таплыгъы бла сёлешейик, жарашыуну жолун налейик, тёзюмлюлюк этейик деген чакъырыула эсге алынмагъандыла.

Аны кюй да, эки миллетни жанындан да «бек тири» карьеристле къаугъаны бютюн къаты этиую амалларын къадалып излегендиле. сауутланнган къауумла къурап башлагъандыла, жоллада транспортну жюрююн тохтатхандыла, аэропортланы ишлерине уллу чырмаулукъ этгендиле. Аскерилеге, сауут сакъланнган складлагъа, ич ишлени органларына чабыууллукъла кёпден кёп этиледиле.

Бу ишлеге бютюн халкъ ачыкъ кёзюн ачып къарагъанды. Ол ишлеге халкъны ёзюню ышанмагъанлыгъы, ол ишлени халкъгъа керексиз, зарарлы болгъанлыгъы, халкъны ол ишлеге ышанмагъанлыгъы, ол ишлеге халкъны къошулмагъанлыгъы, ол ишлени халкъ ючюн тюз болмагъанлыгъы ачыкъ кёрюнеди.

Андан ары ол ишлеге тёзюп турургъа жарарыкъ тюйюл эди. Хаталары болмагъан адамланы къыйынлыкъ сынагъанларына керти да жюрекден жарсыгъанлары бла бирге совет адамла аманлыкъчы къауумлагъа, аланы зорлукъ, кюйсюз ишлерине, законланы аякъ тюп этгенлерине къаты чамланнгандыла.

Совет адамла къыралны башчыларындан законлукъну эм право низамны тохтатдырыр ючюн, адамланы къоркъусузлукъларын жалчытыр ючюн таукел мадарла этерлерин бек тюз излегендиле.

Сиз кесигиз билгенликден, СССР-ни Баш Советини Президиумуну Указы бла Бакуда чрезвычайный болум тохтатдырылгъанды, шахаргъа МВД-ны эм Совет Аскерини бёлюмлери киргендиле.

Аскерле баш магъаналы объектлени, къырал учрежденияланы сакълайдыла, аманлыкъчылагъа, къаугъаны къозгъагъанлагъа къажау таукел мадрла этиледиле. Экстремистледен сауут эм тонокъ кереклени сыйырадыла.

Адамла ёлгенлерине биз уллу бушуу этебиз. Бир-бир жерледе террористле аскер бёлюмлеге от ачхандыла, аны себепли уа аскерчилеге да сауутну хайырланыргъа тюшгенди.

Бютюн бир-бир юйюрлеге аман хапар келгенди. Мен ол юйюрлеге, аланы бушууларына бушуу этип, къайгъы-къа бересе, ха районларында миллетчилик ниетлени жайыу, адамланы миллетлик даражаларына къатылыу къаллай бушуулу ишлеге келтиргге боллукъларын толу ачыкъгъандыла. Адамланы бир бирге юскюрюу, бир бирлерин къырыргъа къозутуу бек огъурсуз ишди.

Законсуалукъну эм адамсызлыкъны тохтатыргъа, адам сыфатларын тас этген, кеслерини энчи деберлерин кётюрюр ючюн, адамла къырылгъанларына да къарамай, не мадар бла да властны кеси кюлларына алыргъа юрешген экстремистлени жолларын кесерге государствону борчуду.

Адамлагъа мамыр жашауну къайтарыргъа, эки республиканы да халкъларына эркин, демократиялы жол бла айныргъа, ырахат ишлерге, жашаргъа, сабийлерин ёсдюрюрге онг берирге государствону борчуду. Совет Аскерни эм ич аскерлени солдатлары бла офицерлери СССР-ни Конституциясын эм законну къоруулау жаны бла кеслерини борчларын толтурадыла.

Этиген мадарланы бизни къыралны битеу халкълары ангыларла эм алагъа ыразы болурла деп ышанадыла къыралны башчылары.

Бу къыйын кезиуде Азербайджанны эм Арменияны адамларын сабырлыкъ эм тёзюмлюк этерге, провокация лозунглагъа кеслерин алдатмазгъа, аманлыкъчыланы ишлерин тохтатыр ючюн кюреширге, чакъырама. Кеслерин алдатханланы, ажашханланы не да аманлыкъ ишлеге башхаланы зорлукъ этиулери бла къошулгъанланы барысын да сагъыш этерге, акъылларын башларына жыргъа эм тохтаргъа чакъырама.

Сизни барыгъыздан да граждан мамырлыкъны тохтатдырыргъа болушургъузуну, бизге тюшгей къыйынлыкъны кетерир ючюн бирча кюреширгизни тилейме.

Тюз оюмлулукъ, жууаплылыкъны терен сезмеклик хорларыкъларына толу ийнанам.

Миллетлени бир бирлери бла жарашып жашаулары, бирге ишлеулери, бизни къыралны битеу халкъларына ахшы жашау къурар ючюн бир бирге болушулукъ

ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ ЖАЗЫУ

РСФСР-ни ХАЛКЪ ДЕПУТАТЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-де 817-чи НОМЕРЛИ ЛЕНИН ТЕРРИТОРИЯЛЫ АЙЫРЫУ ОКРУГНУ ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯСЫНДА

817-чи номерли Ленин территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатны кёргюзтюую юсюнден округ айырыу комиссиягъа келген протоколгъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыгъыны юсюнден депутатха кандидатны заявлениясына къарап, округ айырыу комиссия РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатны кёргюзтюу «РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъаныны тохташдыргъанды.

Округ айырыу комиссия 817-чи номерли Ленин территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатына кандидатгъа 1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар АССР-ни Художниклерини союзуну правлениин председатели **Кипов Мухамед Темирканович** кёргюзтгенди. Нальчик ш.

РСФСР-ни ХАЛКЪ ДЕПУТАТЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-де 100-чю НОМЕРЛИ ЧЕГЕМ МИЛЛЕТ-ТЕРРИТОРИЯЛЫ АЙЫРЫУ ОКРУГНУ ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯСЫНДА

100-чю номерли Чегем миллет-территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюую юсюнден округ айырыу комиссиягъа келген протоколгъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округдан айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден депутатха кандидатланы заявленияларына къарап, округ комиссия РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюу «РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуна тийишлиликде бардырылгъаныны тохташдыргъанды.

Округ айырыу комиссия 100-чю номерли Чегем миллет-территориялы айырыу округдан РСФСР-ни халкъ депутатларына кандидатлагъа былаиы жазгъанды:

1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал филармонияны солистиасы **Гасташева Наталия Казбулатовнаны**, Нальчик ш.;

1935 жылда туугъан, партияда болмагъан, Север Кавказны муслиманларыны дин жаны бла управлениясыны председатели, СССР-ни муслиман организацияларыны халкъла аралы байламлыкъла бёлюмюню сопредседатели **Геккиев Махмуд Чоккаевични**, Махачкъала ш.;

Людмила Кубадиевнаны, Нальчик ш.;

1928 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал университетни история факультетини деканы **Медалиев Хачим Темировични**, Нальчик ш.;

1937 жылда туугъан, партияда болмагъан, Нальчикде аэропортну авиатехниги **Сова Анатолий Владимировични**, Нальчик ш.;

1937 жылда туугъан, партияда болмагъан, Къабарты-Малкъар къырал филармонияны симфония оркестрини дирижёру **Темирканов Борис Хатуевични**, Нальчик ш.;

1943 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъпроектъкурулуш» биргиую 4-чю номерли къурулуш управлениясыны штукатурлагъыны-малярларыны бригадири **Трамов Далхат Жангъафаровични**, Нальчик ш.;

1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Чегем районда «Чегем» колхозну правлениин председатели **Тумов Мухамадин Мухажидовични**, Экинчи Чегем эл;

1951 жылда туугъан, Росконцертни солисти, А. В. Луначарский атлы ГИТИС-ни тамата преподаватели **Тутов Заур Нажидовични**, Москва ш.;

1942 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар къырал университетде машинасыны деталь

НАМЫСЛЫ ИШЛЕРГЕ ЭМ ЖАШАРГЪА

Ишчи классны, эллу урунгъанланы, инженер-техник къуллукъчуланы келечилерини Битеусоюз кенгешлерине къатышханланы сёлешшулеринде къаралда ишни болумуна, ишни жангыча къурауну барыууна тынгысыз болуу кёи жер алгъанды. 19-чу январда ол Москвада экинчи кюн ишлегенди.

Эртденлик жыйылыуну ачардан алгъа **М. С. Горбачев** кенгеште къатышханлагъа Заканказеде болумну юсюнден айтханды. Болум, дегенди ол, алыкъа игиге айланмайды, ол къаты, кыйын халда тохтагъанды. СССР-ни Баш Советини Президиумуну «НКАО-да эм башха районлада чрезвычайный болумну тохташдырыуну юсюнден» Указына тийишлидикде мадарла этиледиле. Болушлукъ этерге терк барыр, аскерлени кючлер ючун Север Кавказда бир кесек адамны аскерге чакъырыргъа тюшгенди. Ол затха, тюзюн айтыргъа керекди, халкъ ыразы болмагъанды. Север Кавказ — кёп миллетли регионду.

Совет адамла, дегенди андан ары М. С. Горбачев, болум андан да осалгъа кетмез ючун битеу керекли мадарланы этиую излейдиле. Тюнене биз мында аланы тилеклерине кёре Азербайджанны эм Арменияны делегатлары бла ушакъ этгенбиз. Ала бек тынгысыз боладыла, этиле тургъан мадарланы тюзге санагъандыла эм ол ишни андан ары айнытмай тохтатыуну тилейдиле. Бир къауумла кеслерине хайыр тюшюрюр мурат бла миллет сезимлени хайырланыргъа кюрешгенлерине ыразы тюйюлдюле эм чамландыла. Бу ишде бизни эм эки республиканы да делегатларыны оюмларыбыз бирчадыла.

Экстремистлени, жууаплылыкъны сезмеген авантюристлени, эки халкъны да тонагъан аманлыкъчыланы къауумуна ишни жангыча къурау керек тюйюлдю, ол аланы тамакъларында тыгъылып къалады. Иш ма андады. Алай ала ишни жангыча къураугъа къажау байракъ бла бараллыкъ тюйюлдюле да, аны себепли къатылыкъгъа илинедиле, миллет мурдорда къаугъала чыгъарадыла. Шёндю Азербайджанда экстремист кючле, аланы бу ишлеге тарта, адамланы акъылларын къатышдырыш, хар зат ючюн да энди Арменияны угъай, Москваны терслеп башлагъандыла. Эки халкъны бир бири бла тюйюшдюрюр ючюн ол хар зат да этгенди, дейдиле. Алайды да, ол адамлада бир тюрлю бет, адамлыкъ жокъду.

Эки халкъны да тюз ниетли кючлерин бириккирип, битеу Союзну къаты позициясына тыяна, хар затны да кеси жерлерине салыргъа керекди. Анда Азербайджанны къыралдан айырыргъа бурулгъан ызны бардыргъан, ислам Азербайджан ючюн кюрешген кючле чыкъгъандыла. Алай халкъ ол затны къабыл кёрмейди. Аны себепли уа къысыулукъ этедиле: адамла ишге барадыла — алагъа уа эркин этмейдиле, транспортха къоймайдыла, юйюрлерин къоркъутадыла.

Партияны АК-сы, Баш Советни Президиуму, Совет правительство эки да республиканы халкъларына чакъырыу сёз этгендиле. Биз битеу болумну кёребиз, анга тюз багъа беребиз эм адамлагъа болушыргъа, аланы жашауларын экстремистлени аманлыкъ ишлериндан сакълар ючюн кюреширебиз. Кыйын хал андан ары ёсмез ючюн битеу онгланы хайырланырыкъбыз. Экстремистле кёп тюрлю аманлыкъ ишле этедиле, бир-бир жерледе водопроводланы чачдырадыла, жашау этерге керекли системаланы бузадыла. Биз да аланы барысын да тергеуге алып кюреширге керекбиз.

* * *

Андан сора кенгешде къыралны кыйын социально-экономика проблемаларыны, политика жашауыну юсюнден оюмланы айтыу андан ары бардырылгъанды.

СССР-ни Минрадиопромуну Къазанда радиоэлектрониканы илму-излем институтуну директору **Ш. М. Чабдаров** сёлешиую конверсияны кыйын эм шёндю уллу магъаналы проблемаларына жоралагъанды. Халкъла аралы халлада жангы тюрлю акъыл этнуюю хайырындан чыкъгъан ол процесс кюч ала барады.

Обществогъа бир бири бла байламлы эки вопросну тамамлргъа тюшерикди: къыралны ышаннгылы къоруулануын жалчытыу бла бирге уллу техника кючюю хайырланыргъа бериую эсебинден халкъны жашау кюлайлыгъын игилендириую. Аллай уллу борчну тамамлауда ишни кеси аллына барыууна ышаныргъа жарамазлыгъы кёрюнюп турады. Болса да, дегенди специалист, конверсия процессле алыкъа кеслери алларына барадыла. Андан а бир къауум осал ишле чыгъадыла, алай бла предприятиялагъа, бёлюмлеге, саулай да къыралгъа иги кесек социальный эм экономика къоранчла тюшедиле.

Аланы къалай бла болдурмазгъа боллукъду? Ол соруугъа жууап бере, илмуизлем институтну башчысы институтланы бла конструктор бюроланы илму кючлерин не къадар толу сакълап, практика ишни арасын къоруланыу комплексни предприятияларыны конвейерлерине кёчюрюрге керекди деген оюмну айтханды. Былайда жалан да къоруулануы комплексни угъай, халкъ мюлкню битеу бёлюмлерини да илму-техника прогресслерини мурдору салынады. Аны бла байламлы быллай оюм айтылгъанды — конверсия процесслени къоруулануы предприятиялада энчи продукция деген затны граждан тюрлюлерин къурауну жолу бла тамамлргъа. Ол заманда къоруулануы промышленностда ишлегенле перспективалы ишлени унамай къоярыкъ тюйюлдюле, халкъ мюлкге уа болушлукъ терк этилликди.

Институтну башчысы къысха болжалны ичинде аскер производствону конверсиясыны юсюнден законну жарашдырыргъа керекди деп, алай къарайды. Ол СССР-ни Баш Совети производство бла байламлы законодательный актланы жарашдырыргъа оноучуланы эм специалистлени-практиклени кенг халда къатышдырырын тилегенди.

Кёп минг адамы болгъан коллективни атындан сёлеше, Новолипецкеде металлургия комбинатны литейщиги **Н. Г. Козлов** металлургла ишни жангыча къураугъа ишлери бла болушханларын, продукция чыгъарыуну кёбейтгенлерин билдиргенди. Ала партия жашауну уллу магъаналы проблемаларын тамамлаугъа себеплик этиую кючлеригин, ол зат ючюн битеу коммунистледен къаты сурарыгъын излейдиле.

Оратор уллу ишчи коллективни сагъыш этдирген проблемаланы юсюнден айтханды. Бек алгъа ол министерстволаны кеслери сюйгенча оноу этиулерини селейген угъай, бютюн къаты ёсюп баргъаныды. Иш алайгъа окъуна жетгенди: шёндю металлургла ала кеслери эритген металлны кесленини керекленине хайырланалмайдыла, ол кезиуде башха министерстволаны предприятиялары уа аны валютагъа сатадыла.

Обществода къурала тургъан «урунууну юлешиу», дегенди андан ары ишчи, бизни тынгысыз этеди. Бирле ишни жангыча къурауну къабыл кёредиле, башхала ол кезиуде сёзде жангы зат ючюн кюрешедиле, кеслери уа алгъа барыуубузгъа тыйгъыч боладыла, социальный къаугъала чыгъарыргъа итинедиле. Керти хайыр бермеген, уякъ мадарла адамланы чамландырадыла. Хау, ишни жангыча къурау — ол демократияды. Алай демократия ючюн кюреши сылтаугъа тутуп, сауутланнган къозгъалыугъа дери да ачыкъ сюелирча, адам къаны тёгюлюрча, къыралны баш магъаналы жолларында ишге бойкот этерча, кыйын салмай байыкъланыу кенг жайылырча властсызлыкъ тюйюлдю.

Урунганла правительстводан бизге жашаргъа эм ишлерге, социализмни жангыртыуну жолунда ишни жангыча къурауну алгъа алтирге чырмау болгъан кючлеге къаты жууап бериуге бурулгъан мадарланы къабыл этерин сакълайдыла.

Партиягъа ийнаныулукъ, халкъгъа ийнаныулукъ, патриотизм бюгюнлюкде азайгъандыла, деп санайды «Гомсельмаш» производство бириуюю слесарь **П. К. Ковалев**. Аланы орунларына, ол акъыл этгенге кёре, урунуу эм жамауат низамны осаллыгъы, ичгичилик, мафия, кыйналмай байлыкъ жыйыу, аманлыкъчылкъ, профессионализмге итинмеулюк, тюз ниетли урунууну намысыны тюшюую келгендиле.

Кёп жаншакъла, кыйчырыкъчыла чыкъгъандыла. Ала кеслерини аркиликлерин тири хайырланадыла, кеслерини, оюмларын, алдырыргъа къадалын кюрешедиле, социалист хорламланы аман бетли этедиле. Кимден да бек партияны эм халкъны келген жолларын болмачы сёзле бла «бизни заманны жигитлери» болургъа сюйген, азыкъ ашаууу къангъаны кыйырында угъай, сёзюю ортасында эм бек уллу къашыкъ бла олтурургъа итинген адамла аманлайдыла.

Бизни экономика эм социальный кыйынлыкъларыбызны баш сылтауларындан бирине оратор законланы, ол санда къырал предприятияны юсюнден да, тынгылы жарашдырылмагъанларын санайды. Аны акъылына кёре, ол Закон оноучуну право жаны бла къоруулануын бек къарыусузландыргъанды, аны бир адамны оноу этиуюю принципин хайырланыу онгуна чек салгъанды. Предприятияланы директорларын айырыуну кенг жайылгъан системасы бизни ыразы этмейди эм, ол угъай, урунуу эм производство низамны къарыусузландырыугъа элтгенди.

Оратор хыйлачылыкъ кампанияланы бардыргъан, коммунистлеге, партия эм совет къуллукъчулагъа, производствону алчыларына къажау кюреширге чакъыргъан экстремист къауумлагъа къажау бек къаты мадарла этерге чакъыргъанды. Ол андан сора да ишчилени, аны оюмуна кёре, политика

(Баргъаны 2-чи бетдеди).

КПСС-ни ОБКОМУНДА

Тюнене партияны область комитетинде кенгеш болгъанды. Анга урушну эм урунууну ветеранларыны республикалы, шахар эм район советлерини башчылары къатышхандыла. Кенгешни Къабарты-Малкъар республикалы советни председатели Ч. К. Кудаев ачханды.

Къыралда эм республикада социально-экономика вопросланы тамамлау жаны бла ишни болумуну юсюнден тынгылы билдириу этип КПСС-ни обкомуну биринчи секретары Е. А. Елисеев сёлешгенди. Къыралны тюрлю-тюрлю регионларында миллетле аралы халланы осалгъа айланыуларыны вопросларыны юсюнден айта, ол урушну эм урунууну ветеранларыны эслерин кеслерини огъурлу эм эсли сёзлери бла, кеслерини намыслары бла урунуу коллективледе ырахат, тап психология климат болурына хар жаны бла да болушургъа, республикада жашагъан битеу халкъланы келечилерини араларында бир бирни ангылаулукъну эм бир бирге хурмет этиую терендендирирге кереклисине бургъанды.

Урушну эм урунууну ветеранлары РСФСР-ни, КъМАССР-ни эм халкъ депутатланы жер жерли Советлерини халкъ депутатларын айырыулагъа хазырланыуда эм бардырыуда республикада битеу алчы кючлени бириккириуде уллу магъананы тутарыкълары эм да тутаргъа керек болгъанлары чертилгенди.

Кенгешде КъМАССР-ни Министрлерини Советини Председатели М. Ш. Мамхегов, Къабарты-Малкъар къыралл университетни доценти А. Ж. Кафоев, республиканы аскер комиссары В. Т. Панов, З. А. Налоев, Ч. К. Кудаев, А. О. Шогенцуков, О. И. Колумбет, Н. Я. Третьяк, С. А. Долгов, Л. Г. Гаунова, М. И. Бычков, М. Х. Хачетлов, А. Х. Хажметова, Л. Л. Тырин сёлешгендиле.

Е. А. Елисеев бла М. Ш. Мамхегов кенгеште къатышханланы кёп тюрлю соруларына тынгылы жууапла бергендиле.

Кенгешни ахырында Е. А. Елисеев сёлешгенди.

Кенгешни ишине КПСС-ни обкомуну секретарлары В. Г. Захарченко, Б. М. Зумакулов къатышхандыла.

Урушну эм урунууну ветеранларыны къатышыуларыбла аллай кенгешле бу ыйыкъда республиканы шахарларында бла районларында, битеу эллеринде бардырыллыкъдыла.

1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КъМАССР-ни Госкомиздатыны председатели **Гуртуев Салих Султанбековични**, Нальчик ш.;

1942 жылда туугъан, партияда болмагъан, Къабарты-Малкъар къырал филармонияны солисткасы **Кульбаева** рыны кафедрасыны тамадасы **Чеченов Хусейн Жабраиловични**, Нальчик ш.;

1955 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Совет районда «Коммунизмге жол» колхозну кюйчусу **Чочаев Хусейн Шамиловични**, Бызынгы эл.

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛА ЖАНЫ БЛА ОКРУГ АЙЫРЫУ КОМИССИЯЛАДА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюню юсюнден округ айырыу комиссиялагъа келген протоколлагъа, андан сора да кёргюзтюлген айырыу округлагъа айырылыргъа ыразылыкъларыны юсюнден халкъ депутатлагъа кандидатланы заявленияларына къарап, округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюу «Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» КъМАССР-ни Законуна тийишлидикде бардырылгъанын тохташдыргъандыла.

Округ айырыу комиссияла Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине депутатлагъа кандидатлагъа быланы жазгъандыла:

15-чи номерли Чкалов айырыу округдан 1941 жылда туугъан, КПСС-ни члени «Севкавагропром АСУ-ну» Север-Кавказ проект-технология производство биригиуюю генеральный директору, **Иванов Петр Мацовични**, Нальчик ш.;

1938 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъкурулушматериалла» производство биригиую генеральный директору **Нагоев Вячеслав Мачраиловични**, Нальчик ш.;

22-чи номерли Тамань айырыу округдан 1949 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Къабарты-Малкъар агромелиоратив институтну эл мюлк производствону къурау эм башчылыкъ этиу кафедрасыны доценти **Шокуев Мухамед Хамидовични**, Бахсан ш.;

1953 жылда туугъан, КПСС-ни члени, «Къабмалкъгражданкъурулуш» биригиую 11-чи номерли къурулуш управлениясыны юй къалаучусу **Шутов Николай Анатольевични**, Кенже пос.;

141-чи номерли Экинчи Лескен айырыу оркугдан 1940 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Урван райисполкомну председатели **Тлупов Владимир Залимовични**, Нарткъала ш.;

142-чи номерли Герменчик айырыу округдан 1951 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Урван района «Герменчик» колхозну правленини председатели **Балкизов Замир Хакяшевични**, Герменчик эл;

1963 жылда туугъан, КПСС-ни члени, Урван района «Ленинчи жол» колхозну баш инженери **Маргушев Хасанш Толевични**, Черная Речка эл;

145-чи номерли Псыгансу айырыу округдан 1947 жылда туугъан, КПСС-ни члени, КПСС-ни Урван райкомуну биринчи секретары **Жанимов Руслан Мухамедовични**, Нарткъала ш.

Озгъан жыл эсде къаллыкъды

Озгъан жыл «Къабарты» ат заводну ийнек сауууучуларыны эслеринде, баям, кёпге дери къаллыкъ болур. Мюлкню сют-товар фермасында хар ийнекден сауулгъан сют 4582 килограммгъа жетгенди. Бир-бир алчы мюлкледе окъуна аллай бир сютню сау фермада угъай, бек иги ишлеген малчыла кеслери да алалмайдыла. Ат заводну алчы малчыларыны кёрюмдюлери уа андан да игидиле. Сёз ючюн, эришиую ал сатырында баргъан Е. Силкина озгъан жылда хар ийнекден 5048 килограмм сют саугъанды. Аны бла бирге ишлегенле да андан кёп артха къалмайдыла. Ала хар ийнекден саугъан сют кёп къалмай 5000 килограммгъа жете кетеди.

Ат заводну малчылары быйыл да ахшы умутлудула. Ала битеу кючню салып, кёрюмдюлерин андан да иги этер ючюн кюреширге айтадыла. Ишни ахшы барырына себеплик этерча онгла да бардыла. Мал ашла эркиндиле, орунла жылыдыла, тазадыла. Малчыланы иш кёллюлюклерин кётюрюуде хар затха да керекли эс бурулады.

А. МАНДАНОВ.

НАМЫСЛЫ ИШЛЕРГЕ ЭМ ЖАШАРГЪА

(Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди).

арендадан чыгъарып атыугъа тынгысыз болгъаныи билдиргенди. Оц ват ишчиле бла эллиле партия бла байламлыкъны юзеи поликлиника «Солидарностха» ушаш бириигулерии къураугъа алтмеэми?

Чыгъып сёлешген Чернобыль аварияны темасыны юсюндеи тынгылы айтханды, ол бушуулу ишни палахларын нетёриу битеу къуралны ишни болургъа нерекликсии чертгенди.

Къуралны элли урунгандары ишни жангыча къурау жанлы болгъан бла да къалмай, неслери да тюрленнедиле. Ол оюмну Хабаровск крайны «Хабаровский» совхозуну бригадири **В. Г. Свечников** ол таматалыкъ этген коллективни ишини юсюнден хапар айтып ачыкъларгъанды. Сют фермаиы арендагъа алып, малчыла къыска заманны ичинде уллу жетишимле болдургъандыла. Аренда совхоз структураиы болумларында жюртюледи, болса да производство халланы магъаналары тамыры бла тюрленгендиле.

Совхозда урунууну къурауну эм иш хакъ тёлеуню алчы жорукъларын антыластып, аланы уа хабаровскичиле Тулада «Зыбино» деген къурал къумалы заводдан алгъандыла, бригадир производствону файдалылыгъын ёсдюрюуге чырмау болгъан къыйынлыкъланы юсюнден айтханды. Бек уллу эс Узакъ Восток регионда да, битеу къуралда да, социальный шартлагъа бурулгъаиды. Аны бла байламлы бир ненча предложение берилгенди: сёз юсюн, 25-жыллыкъ стажлары болгъан малчылагъа пенсиягъа 50 жылларында чыгъаргъа оиг берирге нерекди деген оюм айтылгъаиды. Эл мюлк программаланы тамамлар ючюн Къурал банкдан процентсиз ссуда берилирге нерекликсии юсюнден да сёз баргъанды.

Бригадирни сёзюнде нёлишимлеге нёре къурал поставналаны низамына бузуулукъ этилгеннии юсюнден тынгысылыкъ эшитилгенди. Ол зат Узакъ Восток крайны анда чыгъарылгъан товарла бла жалчытыуда къыйын болуу тууцургъаны.

«Ворошиловград т е п л о воз» биригиую бригадири **А. Д. Драгольюпка** урунгаи халлыны нелечилерии Кремлде тибишуулери партияны 27-иии Конгрессине жалап да сёлешгенлеринден хапар айтханды. Хау, вертиди, биз быйыл къуралны аллыда сюелгеи бек къыйын проблемаланы сюрерге деп жыйылгъайбыз. Алай мен кесими предприятиями юлюлерини юсюнден да айтмай болалмайма, нек дегенде, ала ишни жангыча къурауну къыйын кезиуюнде къуралны битеу регионларында да бардыла. Биринчи жолгъа тюрлю-тюрлю белюмлеге тюбешюбюз чыгъарыуну бирин биригиую склад-дарюнда жалап да тамата

болумну эсге алмагъан коллектив эгоизм барды.

Аграрный секторну келечиси экономиканы тюрлендириую узакъ болмаллы программасыны мурдоруна халкъны нёлленилюю угъай, къаты эсеи жюртюю салыныргъа керекликсии чертгенди. Хар кимге да битеу ючюю салып ишлерге керекди. Алай ишинге тийишлисича багъа бериллигине ийнаныб, алай ишлерге тийишлиди. Ол затны уа закон къорууларгъа борчлуду.

Молдавия ССР-ни Киров атлы колхозуну сют-товар фермасыны заведующуси **А. П. Статюк** къуралны нёп районларында малчылыкъны артха къалгъаныны юсюнден жарсыгъаныи билдиргенди. Аны бла бирге ол, мал ашлыкъ битимле ёсдюрюре жер аз болгъанына да къарамай, республикада малчылыкъ айныб баргъаныи чертгенди. Болса да, элли урунганла неслерини ишлерини ахыр кыйматы ючюн тийишлисича къайгырмасала, мал ашла да файда берлик тюйюлдюле. Ол оюмну оратор неслерини мюлкню сынауудан юлгюле нелтирип ачыкъларгъанды. Анда алынган файдагъа нёре иш хакъ тёлеуню кийириую эсебинден продукция чыгъарыуну нёбейтгендиле.

Кесини нёгерлерини атларындан колхозчу ала мындан ары да сют эм эт чыгъарыуну нёбейтирге, аланы неси багъаларын учузландырыргъа кюреширилерии айтханды. Алай техникаиы, жер семиртгичлени, пестицидлени, отлукъну багъа бола барыулары тохтамаса, ол затны этген къыйын боллукъуду. Эл мюлк продукциияны сатып алыу багъаларына жангыдан къаралгъаныны алге жиберилген ресурсланы багъаларына да къошмазгъа керекди, деп чертгенди ол.

Ульяновскеде механика заводну урунуу коллективини советини председатели **В. В. Абанин** партияда да, экономикада да кризис халдан чыгъыуну жолларын ызлеуню кенгешни баш муратына саиагъанды. Жарсыугъа, деп белгилегенди ол, къуралны жашауууда халны тюрлендириую юсюнден предложениядан ызында аз берилгендиле.

Оратор асламлаиы арасында партияны намысы тюшгенди дерге нарарыкъ тюйюлдю деген оюмну айтханды. Союз республикаланы, жер жерли Советлени халкъ депутатларын къурауда жаланлыкъ, партияны даражасы тюшмегенине шагъатлыкъ этеди. Кёргюзтюлген кандидатланы асламысы коммунистледиле. Ол тизмеде ишчиле аз болгъаны, айхай да, осалды, алай, бу ишде биз кесибиз тергбиз.

Ораторну оюмуна нёре, саулай да КПСС-ни угъай, жер жерледе да, арада да аны башчылыкъ этген органларыны даражалары тюше баргъаныи тохтатырга керекди. Партия къуллукъчулагъа жалап да тамата

ти, аны мураты ишни ахыр нёрюмдюлери ючюн жууаплылыкъны нётюрюу болгъаныи чертгенди. Ол затха мюлкню хар бёлюмюню ичинде да, аланы араларында да иш хакъыны барысына да тенг юлешиую нетериу бла жетиширге боллукъуду. Ол башламчылыкъны жашауда бардырыу, дегенди председатель,адам кесини урунууну ахыр кыймагыны юсюнден сагъышланырча, анга сом бла жууапларча этгенди. Аны биютюи кенг ёлчемде бардырса, аллай практика, сёзсюз, къуралда экономика болумну игилендириуге, рынокда тап келишиулюк болуруна себеплик этериц эди, инфляциягъа къажау процесслеге болушурукъ эди, деп алай санайды иооператор.

Бизни коллективде, дегенди ол, неликни проблемасы сюзюледи. Хар производителни кесини производствосун айныгыргъа итиндирирге, адамны кесине нёбюрек юзерге кюрешиу иистинтден айырыргъа керекди деп, биз алай къарайбыз.

Элли кооператорну низамны проблемасы да къайгъы этдиреди. Бир бирле былай акъыл этедиле: не эсем, къалай сюйсем да, алай этерикме. Асламлы информацииы органларыны материаллары, бизни партиябызны бла правительствобузну башчыларыны бир-бир сёлешиулери специалистлени бла урунганланы араларында къаллай эсе да антагонизм къурайдыла, деп оратор алай санайды. Аны оюмуна нёре, бизде производствода ола жерчилиде специалистле жетишмейдиле, ала жерге, станокга, фермагъа жууукъ лашырга тийишлидиле. Специалистлени унамау, ишчини не да урунган аллини къыйыу техника, технология бла къуру кеслерии къоюу —ол тюз жол тюйюлдю.

Донбассны ишчилерини атларындан араиы башламчылыкъларыны жаиы болгъанларын билдирип, «Шахтёрская глубокая» шахтаны проходчиклерини бригадири **Ю. В. Комаров** аны бла бирге ишни жангыча къурау сек алгъа биринчи организацилада барырга керекди деген оюмну айтханды. Ол урунуу болумлары къыйынлай къаллгъан кемюр къазыучуланы проблемаларына эс бургъанды. Биз ракеталадан жашырмалыкъны кётергенбиз, дегенди оратор, болса да шахтёрланы жашауларыны юсюнден эндиге дери да толу хапар бермейбиз.

Бригадир ишчиле — ол лумларыны юсюнден айтханды. Кёп юйюрде жашар жерлери болмай къыйналадыла. Къурулуш материалланы жетишмегени ол затдан къутулуугъа чырмау болады. Сабийлени сабий садха тохташдырыр ючюн кёп жылланы очередде турургъа тюшеди. Шахтёрла, дейди бригадир, социальный объектлени да кеслери ишлерге, аш-азыкъ продуктланы да кеслери чыгъарыргъа

дегенди колхозчу, тюрлю-тюрлю жерледе анга чырмау болгъан затланы да кёргенгеича этерге жарамаз. Сёз ючюн, орта азиялы республикалада мамукъгъа къырал заказны юлюшю жюз процентге жетгени барыбызга да белгилиди. Аллай болумда элни социальный жаны бла тюрлендириуге, урунганла къыйынлары бла таплан байлыкъны тюз нетёли юлеширгс ырысхы жыйып а къачан башларыкъбыз?

Обществону жангыртыуну шёндюгю кезиуюнде къайгырмулукъ ёседи, дегенди андан ары Туркменияны келечиси, алай ишни жангыча къураугъа тири къатышхан, тюз нетёли ишлеген адамланы саны нек ёсмейди? Алыкъа иёпле ёртенни ёчюрюрге ашыкъмай, аны юсюнден къычырыргъа сюедиле. Быллай болумда биз суу ташмай, жалаи да къычырып турсакъ, дегенди бригадир жыйылгъанланы къарс къагъыулары бла, юй юйюп бошарыкъды.

Октябрь темир жолну Ленинград—Финляндия бёлюмюню машинисти **О. М. Мичеико** темир жолчула дайым эм кёп ишлегенлерии ангылатханды. Ма жалаи да Москва темир жолда биз келтирген составла 200 километре созулгъандыла.

Темир жолчуланы ишлеринде кёп зат ала бла байламлы организацияланы — вагонла, рельсала, прожекторла, ол угъай, хар къайда хайырланылыучу лампочкала жиберилючюлеи, вагонланы къотарыучуланы ишлерине нёре болгъаныи ол кёп юлюле келтирип ачыкъларгъанды. Шахтёрланы забастовкаларыны хатасындан болгъан къоранчла транспортчулагъа да кёп зарап келтиргендиле,

Хар зат да бир бири бла байламлыды, деп чертгенди машинист эм ишчилеи жиберилюк затла заманында иек жиберилмегенлерии, ким терс болгъаныи, бир бирле керекли продукцияны чыгъармай, файдаы тюрлюсюи иек излетенлерии ачыкъларгъа чакъыргъанды.

Социальный жаны бла ияруулаиыуну юсюнден закои къабыл этилирге нерекди, деп предложение берген ди ишчи. Аны тюрлю-тюрлю финанс эм башха низамсызлыкъдан къоруулариа темир жол транспортну юсюнден да закои керекди.

Краснодар крайла Калинин атлы совхоз-производственно кооперативни директору А. К. Поза сёлешиуюи: «Совет элли къуралны аш-азыкъ бла жалчыталлыкъмыды?» — деген сорудан башлагъанды. Анга жууап бере, ийнаныулукъ бла айтханды: жалчыталлыкъды. Ол элли неси «элли халыц тас этгенди», эриичек болгъанды, ишге сюймеклигин тас этгенди дегенча сёзлени терс эм жюреини къынагъан затлагъа санагъанды.

Ораторну фикиринче, ол затлагъа къуралны аш-азыкъ бла болуида тургъаны эсге салгъанды.

Уллу кюч салыугъа, къарындан халкъланы болушлукъларына да къарамай, жер тебиую хатасындан чыкъгъан социальный къатылыкъ селеймейди. 1989 жылда къурау ишледе кемчиликле, жер тебиую палахларын кетериую стратегиясын белгилеуде терслиле, къыйын болумлада экономикагъа башчылыкъ этиу механизмни жокълугъу айтылы юсюю салыу жаны бла ишлени тийишлисича бардырыргъа онг бермегендиле. Ол затха республикада бюгюнлюкде да бошалмагъан блокаданы да уллу хатасы жеттенди. Битеу керекли затланы жиберюу азайгъанды. Бюгюи энтда да поездле тохтагъаидыла, тюзеие Наиакерскеде акъкъалай завод тохтагъанды. Ол ащ-азыкъ эм электротехника промышленностиу эки минг предприятиясын фольга бла жалчытады. Арменияны башха заводларында бла фабрикаларында да болум алайды. Къачхынчыланы проблемасы да республика ючюн бек къыйын проблемады.

Андан сора генеральный директор эркин предпринимательствону зонасын, бирге жюртюлген производстволаны къурауну, экономикаиы игилендириу жаны бла мадарланы юсюнден кесини оюиларын айтханды. Ол жыйылгъанлагъа Арменияда «Жангырыу» деген миллет программа жарашдырыла тургъаныи билдиргенди, умут этгенлерича, программа республиканы экономиасын, социальный сферасын кыйыш болуидан чыгъарыргъа онг берликди. Оратор ол планланы тамамлауну Арменияны урунганлары жалаи да совет федерацияны составында бардырыргъа умут этгенлерии чертгенди.

Липецк областны «Промкъурулуш» трестини къурулуш управлениясыны прораб **С. Г. Горинии** оюмуна нёре, къурулушча магъаналы белюмде алыкъа ишни жангыча къурау башланмагъанды. Къурал заказла бла байламлы хал ол затха шагъатлыкъ этеди. Прораб быллай юлгю келтиргенди, СССР-ни Министрлериии Советини 1991 жылда жангы интегральный тракторну чыгъарыуну юсюнден бегими бла Липецкде трактор заводну базасын кенгертиу эм жангыртыу къурал заказгъа къошулгъанды. Къурал материалла бла жалчытыургъа да ышанмыкъдыла. Ол, алай саналады, болса да бюгюнлюкде завод къурулушчулагъа 10 миллион сомму тёлемегенди, аланы ахчасыз къалырча ченге жетдиргенди. Бек бийик органладан окъуна кёп иере тилегенибизден хапар чыкъмагъанды. Правительствону оноуу толурулмайды.

Аллай затланы болдурмас ючюи не этерге керекди?— деп сорады ишчи. Бек алдеи «Промкъурулушну» специалистии оюмуна кёре, бюрократ аппаратны къажауллугъу чырмау болады. Аладаи тюрлю-тюрлю кёргюзтюуле эм инструкцияла бек кёп келедиле. Ол къагъыт ырхыдан къутулур ючюи жерии эм иеликни юсюнден законланы теркиреи къабыл этерге, элли социальный инфраструктурасыи игилендириуге уллу эс бурургъа керекди.

Якутияда ияруалгъан къужур болумну юсюнден Удачненский тау-байыкъландырыучу комбинатны ючюнчю автобазасыны водители **Г. Н. Иванов** айтханды. Анда алтыи эм алмазла, башха тюрлю багъалы жер байлыкъла чыгъарыладыла, алай урунуу коллективле бир бирде бош социальный проблемаланы окъуна тамамлалмайдыла. Ала барлысы да жалаи да табигъатхауа болумланы осаллыкъларын ючюи угъай, бек бай район сырьё базагъа айланып къалгъаны ючюи да боладыла. Ол болумдан чыгъыуну амалын оратор жарашдырыучу промышленностиу айныгыуда, сырьёгъа багъаланы нёбейтиуде кёреди.

Шёндю, дегенди андан ары ол, «Къалай ишлей эсек да, алай жашайбыз» деген сёз бек кёп эшитиледи. Мен, водителча, башха тюрлю айтыргъа сюе эдим: рульну къалай тута эсек да, баргъан да алай этебиз. Аман тута эсек — акъырын барабыз, иги тута эсек—тез барабыз. Баям, жалаи да иги ишлеген бла къалмай, рульну тап тутаргъа да керекди.

Вильнюсда станоила ишлеучю «Жальгирис» деген заводну слесары **В. И. Карольчук** эсни кенгеи ишни бардыргъан эки юсюню ичинде сёлешиуледе къуаныргъа сёзле эшитилмегенлерине бургъанды. Аны сёлешиуюнде да мудах оюмла кёп эдиле. Литвада болумгъа ол бек къыйын болумгъача багъа бергенди эм анда ишле «нашизми орнуна салыу» таба баргъанларына ийнанганлыгъын окъуна билдиргенди.

«Жальгирисни» ишчиси, аны ангылына нёре, ол оюмну тюзлюгюне шагъатлыкъ этген юлгюле келтиргенди. «Миллетчилик иистени тутхан информацияны мадарларын къоллагына алгъанлары, башха тюрлю ангыл этгенлени аманлау, Литвады Компартиясында сепаратизм эм башхала иерти да жашауда болгъан затладыла, дегенди ол.

Жальгирисланы ол прибалтика республикаларыиа экономика блокада этерге деген иистени айтханларыиа къажау таувел сюелирге чакыргъаиды. Бир бирге аллай къажау сюелиулюкню хатасы, деп белгилегенди ол, бек алгъа урунгаилагъа иетеридиле. Аны бла бирге ол СССР-ни Баш Советини экиичи сессиясында прибалтика республикаларгъа экономика жаны бла кеси аллыиалыкъ бериую юсюнден вопросну тамамлауда жумуларыи

оюмуна кёре, ол адеисизликни тохтатырга керекди.

Биригиую директору регион экономиканы жангыча къурау жаны бла болжалгъа салынмазлыкъ мадарланы къабыл этиуде акъырыи къымылдагъаиларыи ючюи республикалы башчылагъа тырман этгенди.

«Кузбасуголь» ассоциацияны советини председатели **М. И. Найдов** ишни жангыча къурауну уллу магъаналы жолларындан, аны акъылына нёре, бек магъаналысын айырып айтханды. Ол—къуралны къурулуш комплексиди. Нек дегенде, общество ишлемей, жалаи да хайырланып турса, хар заманда да жолда тохтап къалыргъа къоркъуу болады. Аны бла байламлы оратор битеумиллет къурулуш программаны жарашдырыргъа деп предложение бергенди. Анысы биз адамланы жашау юйле бла жалчытыуда, саулукъ сакълауда, темир жол транспортну тамыры бла игилендириуде да алгъа керемлисича баралыкъ тюйюлбюз.

Оратор, ол айтханнга нёре, къуралда битеу болумну игилендириуге уллу себеплик этиуге бурулгъан дагъыда бир ненча предложенияны тезис формада бергенди, Рынок экономикагъа барыу эидиге дери да эленмегении, дегенди ол, финанс болум а игилемегении эсге ала, битюи таукел оноуда этилирге, рынок экономиканы бла къуралны башчылыкъ этиую арасында бек нёп файда бирирге боллукъ пропорцияны излерге керекди.

Дагъыда бир тезиз былай айтылгъанды: , биз трибуналада, ишни жангыча къурау чыгъаргъан иистени алгъа салып, эсыры нёп тохтагъанбыз. Аланы уа трибуналада угъай, сынау полигонлада, башхача айтханда, производствону, практика экономиканы болумларында теркирек сынап нёрюрге керекди. Жалаи да алай этилсе кетерликбиз биз халкъ мюлкню практикасындан тебине-тебине барыуну.

Калининград областны «Восход» колхозуну баш экономисти **Л. А. Перевертайлова** кенгешни ахыр кюнюнде трибуиадан сёлешген биринчи тишириу болгъанды эм аны себепли бир иеск жыучугъаны айтханды. Кесини регионну проблемаларыны юсюнден айта, ол Калининград областха иеси аллына болгъан экономика эиача статус берииую юсюнден вопросха къарауну теридиргеи предложение бергенди. Ол зат ючюи Литвады регионал мюлк расчётха нёчгени бла байламлыды.

Эдле 20 жылдан кёп заманны ишлеген специалист бек уллу эсни аграрный секторну айныгыу бла байламлы вопрослагъа бургъанды. Бир управлениядан, бир агропромла, энди уа производствобиргиуле къурай, эл мюлкню ненча кере тюрлендирирге боллукъду?,— деп соргъанды ол. Колхозчугъа бюгде ненча «пром» болургъаны эсге салгъанды.

«Ворошиловград тепловоз» бириғиную бригадири А. Д. Драголюнцев урунған халкъны келечилерини Кремляде тюбешиулери партияны Ара Комитетине жалан да битеусоюз мадарланы тизмесинде белги салыр ючюн [illegible] партияны даражасы тюшмегенге шагъатлыкъ этеди. Кергюзтюлгек кандидатланы асланысы коммунистлерди-ле. Ол тизмеде ишчиле аз болгъаны, айхай да, осалды, алай бу ишде биз кесибиз терсбиз.

Ораторну оюмуна кёре, саулай да КПСС-ни угъай, жер жерледе да, арада да аны башчылыкъ этген органларыны даражалары тюше баргъанын тохтатыргъа керекди. Партия къуллукъчуладан кёпле жангыча ишлеялмайдыла. Бюгюнлюкде коллективлеге барырга, дискуссияла бардырыргъа, даулашырга, нианды-рыргъа керекляси баямды. Ол зат партияны членини намысын кётюрлюкдю.

Ишчини оюмуна кёре, Тюменде, Черниговда, къыралны башха шахарларында болгъан затланы КПСС-ни АКсы да алгъадан кёрюрге керекди. Алада партияны обкомларыны башчылыкъ этген къауумуна ышанмаулукъ билдирилгенди. Ол ишге заманында къатышыу Ара Комитетни намысын кётюрлюк эди.

Теманы андан ары бардыра, оратор партия къуллукъчуланы иш хакъларын кётюрюную тюз ише санагъанды. Энди, дейди ол, экинчи атламны этерге керекди: аланы ишлерини къыйматын кётюрюрге. Алагъа КПСС кесини XXVIII съездине иги кесек жангыртып, аны келечилери уа — информациягъа анализ этерге, политика болумну къолгъа алырга, ишлени алгъадан кёрюрге юйренип келир ючюн битеу даражалада да партия аппаратны ючден бирин жангыртырга деп предложение берилгенди.

Оратор экологня проблемалада да тохтагъанды. Ала бир бирде капекге да тиймейдиле, асламлы информацияны органлары уа алай къозгъайдыла, ол сагъат окъуна даулашла, митингле чыгъадыла. Ала уа ише болушханны къой да, проблемаланы теркирек тамаргъа чырмаулукъ этедиле.

Подмосковьеде картоф ёсдюрюучю «Элита» кооперативни председатели В. Н. Акатьев «Заворово» совхозну иш сынауун юсюнден айтханды. Совхоз былтыр апрелде къырал-кооператив мюлкге тюрлендирилгенди. Ол аллай тюрлениую ниеди, мён аланы юслеринден айтыргъа сюеме.

Кенгешни жаба туруп, бир бёлек сёз айтыргъа сюеме. Сора сиз мени ангыларсыз, нек дегенде, Кремлни Уллу дворецинде эки кюнню баргъан къыйматлы, къырал магъананы тутхан сёлешиулени терк окъуна итогларын чыгъарып къойгъан, — мен акъыл этгенге кёре бизни къайсы-бызны жаныбыздан да кесине бек ауур жюкню алмакъылыкъ болур эди. Алай десек да, эсибизде кёп зат къалгъанды, биринчи багъа бериуле, оюм этиуле да барды-ла, мён аланы юслеринден айтыргъа сюеме.

Биз кесибиз сакълагъаныбызча, иш арталлы да башха тюрлю баргъанды. Битеу алып айтханда, кёбюсюнде ич эм ол угъай тыш политиканы битеу аспектлерине кёре — ишни жангыча къурауну битеу баш жолларына кёре, социально-экономика эм политика, иннет сферады болумларына кёре уллу сёз баргъанды. Аны себепли биз барыбыз да Политбюрода, КПСС-ни АК-сыны Секретариатында да анга уллу багъа беребиз.

Бу сёлешиу халкъ депутатланы экинчи Съездинден эстафетаны алгъанча эм да къыралда шарт процесслени бла шарт болумну ангылауну иги да теренледиргенча болгъаны, жолдашла, артыкъ да уллу магъананы тутады. Бусагъатда партияны Ара Комитетини кесини жууаплылыгъыны ёлчемлеринде, КПСС общесвону политика авангардыча, кесини ишини чеклериде. Баш Совет да законла чыгъарыучу органча, правительство да экинчи Съездде къабыл этилген эм да халкъ депутатла айтхан затланы барысын да толтыруу жаны бла ишлерин бардырадыла. Ол ише оюмланы бир бирге айтыу жаны бла битеу бизни бек магъаналы, къыйматлы сёлешиуюбюз, битеу бусагъатда бардырыла тургъан керекли тюзетиуле кийириу ючюн айтхан затларыбыз да къошуладыла.

Бусагъатда, ишни жангыча къурауну, экономика системаныча, политика системаны да тутхан баш магъаналы реформасын бардырыуну вопросларына кёре оноула этерик Баш Совет ишлеп башларыкъ кезиуде, ол позицияла, оюмла бек уллу магъананы тутадыла.

Андан сора да бу сёлешиу партияны Ара Комитетини партияны XXVIII съездине КПСС-ни программалы платформасыны проекти сюзюлюк Пленумуну аллында бардырылгъаны да бек игиди. Мен да, башха жолдашлача, сёлешиулеге тынгылагъанма, манга белгили болгъан, биз жазгъан проектге кирлик затла бла тенглешдиргеме. Алыкъа бизге ол жаны бла ишлерге керек болгъаныя мен ангылап турама. Тынгылы ишлерге. Эшта да, мени бу оюмум мында, президиумда, олтургъан битеу жолдашланы оюмлары бла

(Баргъаны 3-чю бетде).

М. С. ГОРБАЧЕВНУ кенгешни ахырында айтхан сёзю

НАМЫСЛЫ ИШЛЕРГЕ ЭМ ЖАШАРГЪА

(Ахыры. Аллы 2-чи бетдеи).

да келише болур. Алайды да, битеу мында айтылгъан затла магъанасына, жерине, кесини бардырылгъан заманына эм да сёлешиулени ёлчемлерине кёре да бу ишге тюз келишедиле. Ол биринчисиди.

Экинчиси. Жолдашла, бу тюз, ачыкъ сёлешиу болгъаны, ала жиберген келечиле Кремлде нени юсюнден айтханларыны юсюнден адамла кёрлюкдюле, эшитиридиле, тийишлисича багъа берликдиле, ол да уллу магъананы тутады деп, алай къарайма. Сёлешиу, айхай да, мында не айтыр кереклиси барды, бек къаты, арагъа, республикалагъа, жер жерли партия, мюлк, совет органланы ишлерине уллу критика эскертиуле бла баргъанды.

Мен акъыл этгенден, артыкъ да бусагъатда, битеу регионлада кёп тынгысын этген затла, тамамланыргъа керекли къыйынлыкъла, проблемала болгъан кезиуде быллай сёлешиу башха тюрлю барыргъа да керек тюйюлдю.

Биз бу сёлешиулен быллай сюм этебиз: алайды, урунгъанла ишни жангыча къурау жандыдыла, биз ол затны эртда да бир кере сезгенбиз. Ол а, жолдашла, бек игиди, ол—Ара Комитетге, Баш Советге, правительствогъа болушлукъду. Нек дегенде, биз эте тургъан уллу тюрлениулени ангылатыу эм болушлукъ—шарт халда политика болушлукъ эм ишбла болушлукъ болмагъанлай бардырыргъа жарарыкъ тюйюлдю.

Ол а ишибизде бизге ышанылукъ береди, ишни жангыча къурауну алгъа элтирге уллу кёллендирлюк береди. Аны бла бирге уа биз бу затны да сезгенбиз: ишни жангыча къурау жанлы бола, бюгюнлюкде, биринчиден, барысы да политиклеге айланнгандыла, экономист болмагъан а— хазна жокъду. Алгъын экономикагъа кишн эс бурмагъанды: ресурсла беригиз, биз а, къалай болса да этербиз дегендиле.

Сёлешиу магъаналы да, тынгылы да баргъанды. Бирде, бир-бир кезиуледе ол алгъынгы производство кенгешлеге ушагъанын да букъдурлукъ тюйюлбюз. Алай аны да мен шёндюю болумда былай ангылайма: эшта да, къайда эсе да башчылыкъ этиуге бузукълукъ этилгенди, адамла уа ишни тюзетир муратда араны эсин ишлерге чырмау болгъан къайсы эсе да бир вопрослагъа бурдурур ючюн ол оюмну билдирирге сюйгендиле.

Алайды да, не десек да, бек башы — адамла ишни жангыча къурау жандыдыла. Сиз халкъны аллай оюмун келтиргенсиз. Мен ол жалан да сизни оюмугъуз тюйюлдю, — сизни бери, Кремлге жиберген битеу коллективлени оюмларыды, — сиз кесигиз да алай айтхансыз — деп алай къарайма.

Алай ишни жангыча къурауну барыууна барысы да ыразы тюйюлдюле. Биз ол затны эсге бош алай, атысаны болсун деп угъай, анга уллу магъана берип, битеу жоллада политика, практикалы оюмла этер ючюн алабыз. Анга сиз толу ийнаныргъа керексиз. Къыралны урунгъанларыны ол излемлери араны практикалы ишинде толтурулгъанын кёрюр ючюн биз битеу къолдан келгенни этерикбиз.

Мен аны ызындан битеу сёлешиуледе эшитилген тынгысызлыкъны салыр эдим. Жолдашла политика реформа, терен экономика реформа жанлыдыла, уллу ачыкълыкъ, хар затны да билдириу бла, позицияланы бир бирге тенглешдирирге, къыралда аден-къылыкъ болумну юсюнден сагъыш этерге онг берну бла бирге бардырылгъан процессле жанлыдыла.

Битеу ол затла жанлы бола, жолдашла бу затла бла келиширге сюймегенлерин да мен кёреме эм да былай ангылайма: жалан да экономика жаны бла угъай да, къыралда обществоу процесслеге башчылыкъ этиуде къарыусузгъа айланыу болгъаны, халны тапсызгъа айланыуу болгъаны бла да келишалдыкъ тюйюлдюле. Бир-бир жерледе хал осагъа айланнганды, миллетле аралы халлача сферада уа ол битеу къыралны тынгысыз этерча тапсыз хал алгъанды. Ара оюм этерин, ол болушлукъгъа тыяна (биз а алай боллукъду деп ийнанабыз), халны иги жанына таукел тюрлендиририн излегенлерин мен тюзге санайма. Мен бери низамны, иесизликни эм да аманлыкъ ишлеге къажау къаты кюреширге керек болгъанына юсюнден вопросланы да къошама.

Аны себепли мында айтылгъан тынгысызлыкъ, — ол да къыралны битеу урунгъанларыны бизге салгъан излемлеридиле. Мен бусагъатда хар затны юсюнден да тынгылы айтыргъа сюймейме. Ол а ишни жангыча къураугъа чырмаулукъ этген, алайсыз да къыйынгга айланып тургъан, саулай да жашауну тапсыз этген осал ишлеге къажау битеу обществоу кётюрюр ючюн асламлы информацияны органларын, битеу идеология аппаратны, партияны къолунда болгъан битеу потенциалны хайырланып, халкъ бла, общество бла ишлеуде партияны жанындан уллу ючю салынырга керек болгъанын кёргюзтеди.

Башчылыкъ этиую процесслери хата берген угъай да, кереклисича хайыр беririери ючюн тизгинликни, низамлыкъны ючлендириуде законодательный орган битеу хар затны да тюз да ма алай тохтаусуз этерге керекди. Правительство, экономика эм политика реформаны чеклеринде ишни бардыра, алай озгъан заманны арсеналыны (биз биринден башхасына кёче тургъан кезиуде болгъаныбыз себепли) амалларын да хайырлана, халкъ мюлкге башчылыкъ этиую ючлендирирге керекди. Алайды да, аны биз, жолдашла, керти ишде толтурулургъа керекли тюз излемнича къабыл кёребиз.

Мен энди былай акъыл этеме — аны уа халкъ депутатланы 2-чи Съезди эм да ишчи классны, элли урунгъанланы эм интеллигенцияны келечилерини Битеусоюз кенгешлерини ёлчеминде бизни сёлешиуюбюз да кёргюзтгендиле — биз кесибизни экономика стратегиябызны ызын экономиканы халкъны социальный кереклерине, излемлерине бютюн да бегирек эм теркирек бурууну жашауда бардырыуну жолун тургъа керек болгъаныбызны ангылай барабыз. Ол зат аш-азыкъ, жашау юйле, рынокну байыкъландырыу бла байламлыды.

Биз аны этерикбиз. Мен да эм башчылыкъ этиуде мени жолдашларым да низам къаты болургъа керекликсини, артыкъ да рынокда болгъан къытлыкъны, къыйынлыкъланы уста хайырлана билген саудюгерчилеге къажау кюрешни юсюнден айтханда, тюз ангылайдыла. Былайда жолдашла ол затны юсюнден бек къаты айтхандыла. Мен а башха тюрлю айтыуну, башха тюрлю къарауну юсюнден да айтыргъа сюеме: ара — ол къаллай эсе да бир, киши ачалмазча киритле салынган кюфле болмагъанын, ахшы правительствону юсю бла не да арада ахшы адамланы юслери бла ачхычланы табаргъа керекли зат болмагъанын жолдашла ангылайдыла. Ала ачханлай — хар зат да тёгюлюп къаллыкъ сунуп. Алай болмаглыгъын барысы да ангылайдыла. Бизни жашауубуз иги жанына тюрленир ючюн биз къыралда ишни башха тюрлю бардырыргъа керек болгъаныбызны барысы да ангылайдыла. Сёлешиуюнде былай айтхан водителни (Якутиядан болур эди дейме) мен тюзге санайма: рульну тюз тута билиргге керекди. Бек тюз - оюмду, мен аны юсюнден айтханма... (Къарсла). Сиз аны жаратасыз. Мен а къалай дерге билмейме, сиз а къарс урурмусуз, алай келигиз сиз да башхачаракъ ишлегиз, кесигизни урууу коллективлеригизде низам тохташдырыгъыз. (Къарсла). Игиди. Ол керти да аламатды. Алай эсе иш барлыкъды.

Биз былай айтып тохтасакъ: жалан да сиз терссиз, сора былай айтыргъа, кёп зат этилгенди, сиз а ол затдан хайырланалмайсыз — деп, иш анда тюйюлдю деп алай къарайма. Ол башында да, орта эшелонлада да, артыкъда баш магъананы тутхан звенода да — урунуу, производство коллективде бардырылыргъа керекли процессди.

Мени акъылыма кёре, бусагъатда ишни жангыча къурау терк барып башларыкъды. Нек дегенде, ара энди уллу акъыл, уллу билим, уллу ангылаулукъ бла ишлеп башлагъанды эм да анга урунуу коллективлени жанындан уллу болушлукъ этилип тебиргенди. Ма ол бек уллу магъананы тутады. Биз а митинглени, жерибизден тепмей туруууну, къарс урууну эм дагъыда аны кибик затланы жолду бла угъай, хайыр берлик тап жолну барыргъа керекбиз. Ол зат кете барады деп тюз айтхандыла, андан керти да айырылыргъа керекди. Бек башы уа — кючню бириндирип, битеу биргиулюк бла алгъа барыргъа, ишни жангыча къурауну терклендирирге, практикалы ишлени тамамларгъа керекди.

Кеси аллылыкъ нёбюрек болургъа керекди. Битеу алып айтханда, ол демократия бла келишеди, нек дегенде, демократия — ол Советлени юслери бла политика вопросланы, урунуу коллективлени кеслери аллылыкъларыны юслери бла, экономика реформаны юсю бла, регионланы уллу кеслери аллылыкъларыны юслери бла экономика властны тамамлауну децентрализациялауду. Ол битеу да ишни жангыча къурауну баш муратына эм жолларына тюз келишеди.

Ол оюмну бир кесегине эс бурдурургъа сюеме. Кеси аллылыкъ кёбюрек болса — ол отчисленияга нормативле азыракъ боллукъдула, деп ангылагъанла бар эселе, ол затдан хайыр чыгъарыкъ тюйюлдю. Биз къыралда битеу проблемала бирге тап келишиулюк бла эм да комплекс халда тамамланырларыны тап жолун табаргъа керекбиз. Ол затны юсюнден даулашырга къыйынды. Тюнене иги ишлеп тургъан коллектив оюмсуз этилген нормативлени юслери бла бек къыйын экономика, алай бла уа социальный болумгъа тюшген эсе, аны тюзге санаргъа арталлы да жарарыкъ тюйюлдю. Алгъынгы ишни этиу бла — ишни хайырлылыгъын кётюрмегенлей, продукцияны ёлчемлерин кёбейтмегенлей, качествосун, количествосун игилендирмегенлей эм да обществону излемлерин иги жалчытмагъанлай — сунмай тургъанлай коллектив аламат жашауга ычхынырыкъды, деп сакъларгъа да жарарыкъ тюйюлдю. Бизге ол затха жол беririge жарарыкъ тюйюлдю.

Биз ол жолну барабыз эм да бек ахырында уа он ючюнчю бешжыллыкъда иги да алгъа барлыкъбыз, нек дегенде, тёрт жылны ичинде кёп иш этилгенди, деп мен алай къарайма. Бусагъатда обществода адамны, коллективни, саулай да обществону излемлерин бирге тап келишдирирге онг берлик иги да оюмлу жарашдырылгъан норматив мурдор барды. Ол жолну барыргъа керекди. Аны себепли биз аллай тюзетиу, аллай эскертиу бла бизни экономикабызны баш производство бёлюмлерини кеслери аллылыкъларын айныты жанлыбыз.

Алайсыз хар жаны бла да бир халда иги айныу боллукъ тюйюлдю, деп алай сунама. Битеу документле да алай хазырланырыкъдыла: законла да, правительствоу оноула да. Биз керекли тюзетиулени кийирликбиз.

Мен, сизге, къыралны урунгъанларыны келечилерине, бизни ленинчи партиябызны къадарыны юсюнден къайгъырыугъа эм да тынгысызлыкъгъа аслам эс бурулгъаны ючюн ыспас этеме.

Кертиси бла да, мында бир ниетлилик эсленгенди, тюзюн айтханда уа, быллай болумда, ким биледи, башха тюрлю оюм этгенле да болургъа боллукъ эдиле, алай башха тюрлю позициядан сёлеширге сюйген болмагъанды.

Ишни уллу жууаплылыкъ бла бардырлыкъ, бу уллу тюрлениулени, къыралны айныуну историялы, аны къадарыны бек къыйын кезиуюнде ол процесс хайырлы болса, политика партия (жангыртылгъан партия) анга уста башчылыкъ этсе, ишни жангыча къурау экономика сферада, социальный сферада, миллетле аралы халланы сферасында да аз къоранчла этиу бла сёзсюз да хорларыкъды.

Мен да, биз барыбыз да ол бир ниетлиликни сезгенбиз эм да алай ангылагъаныгъыз ючюн сизге ыспас этебиз. Ара Комитетни тюз ма алай ангылагъаныгъыз ючюн. Айтылгъан критика бизни кёлюбюзге тиймейди, нек дегенде, къалай алай болса да, мында эшитилген критика кёбюсюнде, — ол партияны къадарыны юсюнден, къыралны къадарыны юсюнден къайгъырыулукъ бла айтылгъан критикады. Аны себепли биз аны саулай да игиге санайбыз. Аны бла бирге уа энчи адамны атына айтылгъан критиканы, ол не да бу бёлюмлени, ол санда Ара Комитетни ишини кемчиликлерин кёргюзтген критиканы да. Ала бары да тюздюле. Биз аны къабыл кёребиз. Ол темагъа этилген критиканы, битеу сёлешиулени, битеу дискуссияны да къыралда тюз ангыларла эм да болушурла, деп алай къарайма.

Москваны эм башхаланы делегацияларыны сёлешиулеринде эм жазып берген тилеклеринде партияны XXVIII съездин бардырыуну заманы жетип келгенини юсюнден вопрос салынгандыла. Ол вопрос сюзюлгенди. Тюзюн айтханда, биз съездни бардырыуну болжалын алайсыз да алты ай чакълы бирге жууукълашдыргъанбыз. Ол 1991 жылда бардырылыргъа керек эди, биз а быйылны октябрь айында чакъырыргъа оноу этгенбиз. Быллай вопрос сюзюлгенди: алгъаракъда уа, сёз ючюн, июнда уа жарамазмы эди? — деген. АК-ны Пленумуну оноуларыны мурдорун тутхан, тюзюреги уа — аны жарым жылгъа алгъаракъ келтирип, съездни октябрде бардырыргъа деген оюмну тюрлендирмесек, аны июнда этерге къыйынды. Биз съездге басмада чыгъарыкъ платформаны мурдорунда партияда бек уллу дискуссияны юсю бла, биринчи организацияда да, районда да, шахарда да халны эм да кадрла жаны бла болумну тюрлендирлик тынгылы отчёт-айрыу кампанияны юсю бла келирге сюйгенбиз. Алай бла — съездге жангы адамла келирлери ючюн, эшта да, ол а жангы органланы къурагъанда да кёрюнюрге боллукъду. Къысха айтханда, отчёт-айрыу кампания кеси проблемаланы толусунлай ачыкълар ючюн кёп жангы адамланы эм жангы ючлени кёргюзтюрге керекди.

Ма къаллай оюм болгъанды. Мен аны юсюнден къалай эсе да айтхан эдим. Бусагъатда да партияны членича ачыкъ айтама. Жолдашла былай этерге боллукъду деп къарайдыла: съездни бардырыргъа, андан сора уа айырыуланы бардырыргъа. Партия дискуссия — ол затланы барысы да болмасала, кезиулю съезд андан ары ишибизде уллу магъананы тутарча биз хайырлы эм да прогрессивли болуруна тийишли болумну къурамасакъ, — биз этген ишибизни тюзге санаяллыкъбызмы? Биз сакълагъан жангырыу, ючге кюуюу, жангыртыу аранны даражасында болмаймы къаллыкъды. Келигиз сёзню ачыкъ бардыралыкъ. Платформа боллукъду, идеяла кёпдюле. Жангы Уставны жарашдырыу жаны бла ишбарады. Аны сюзерге белгирге боллукъду, июнь айда уа съезд бардырыргъа боллукъ эди. Алай, жолдашла, аны юсюнден энтда да бир кере эм кёп кере сагъыш этерге керекди. Алай десек да, жылны биринчи жарымында биз жер жерли Советлеге айырыула бла кюреширигибизден да хыйсан этгенбиз. Ол да партия организациялагъа жангыча ишлерге, жангы ючлени бла адамланы ачыкъларгъа онг берлик уллу политика кампанияды.

Битеу алып айтханда, бизни тергеуюбюз ма алай болгъанды. Мында ол затны юсюнден сёз баргъаны себепли, ол а, мен кёрюп турама, партияны юсюнден къайгъырыулукъдан чыкъгъаныбыз, ол вопросха кёре айтылгъан оюмланы, бардырылгъан дискуссияны магъанасын бизни акъылыбызгъа кёре, партияны Ара Комитетини 29—30-чу январда боллукъ Пленумуна жетдирликбиз.

Ол зат этиллигине мен сизни ийнандырыргъа боллукъма, бютюн да биз шёндюю айтхан затны юсюнден къыралгъа эм партиягъа да белгили боллугъу себепли. Алайды да, айтылыучусуча, былайда бир тюрлю химия боллукъ тюйюлдю. Ол затланы барысы да бек къыйматлыдыла, сора былайда биз бир бирибизге ийнаныргъа керекбиз. Былайда «кремлни арбазыны» бир тюрлю жашырынлыгъы жокъду эм болургъа да керек тюйюлдю. Жалан да бир баш къайгъырыу — ол бизни ишни жангыча къурауубузну къадарыды. (Къарсла).

Аны бла, жолдашла, мен кесими къысха сёлешиуюмю бошайма. Мен акъыл этгенден, Битеусоюз кенгеш къыралда халны тап этиуге уллу юлюш къошханды, аны бла бирге уа проблемаланы эм да ишни жангыча къурауну терклендирирге, кёбюрек динамика берирге кереклисин ангылауну теренлендиргенди.

Сиз бу съездге келтирген затларыгъыз ючюн сау болугъуз. Урунууда сиз уллу жетишимле болдуругъузну сюеме! (Къарсла).

* * *

Ишчи классны, элли урунгъанланы, илму-техника къуллукъчуланы келечилерин Битеусоюз кенгешлерине къатышханла В. И. Ленинни Мавзолейине гюлле салгъандыла.

(ТАСС).

Халкъла аралы жашау

Чехословакияны политика жашауу

ЧАБЫУУЛЛУКЪ ЭТИУЛЕРИН ТОХТАТМАЙДЫЛА

Пномпень Баттамбанг шахарда болум игилене барадыла, правительствону аскерле Ангкор-Ват деген храмланы комплексине контроллукъ этедиле, деп белгилейди Камбоджаны СПК информация агентствосу.

«Къызыл кхмерлени» радиосу айтханнга нйнаныт. Западны асламлы информация органлары полпочну къаумла къыралны северзапад жанында Баттамбанг административ арагъа чабыууллукъ этиулери кючлендиргендиле, деп билдиргендиле. Ала билдиргенге кёре, шахарда комендант сагъат кийирилгенди, чабыууллукъ этгенле Ангкор-Ват тёба барадыла. Ол билдириу арталлы да ётюрюкдю, дегенди СПК-ны келечиси.

«КЪАРА АМЕРИКА»

Сёлешну магъаналы да, тынгылы да баргъанды. Бирде, бир-бир кезиуледе ол алгъынгы производство кеси этерча тапсыз хал алгъанды. Ара оюм этерин, ол болушлукъгъа тыяна (биза алай боллукъду деп нйнанабыз), халны иги жарек болгъанлыбызны англылай барабыз. Ол зат аш-азыкъ, жашау юйле, рынокну баймыкъландырыу бла байламлыды.

Халкъла аралы жашау

Чехословакияны политика жашауу тюрленеди

ПРАГА, (ТАСС-ны корр). Хар кюн сайын Чехословакияны жамаат эм политика жашауунда бола тургъан тюрлениулени юсюнден билдириуле келедиле. Орамланы, майданланы, метро станцияланы атлары тюрленеди. Алай бла Чехословакияны ара шахарында Ленинни атын жюрютген метро станцияны Дейвицкий атлы, Уллу Октябрь социалист революция атлы майданны — Хорлауу майданы этерге айтадыла. Жангы атла Кировну бла Ждановну атларын жюрютген орамлагъа, Клемент Готвальд эм Биринчи май атлы кёпюрлеге да аталлыкъдыла.

Готвальдха салынган эскерме да кетериледи. Бараз кюн Оломауцде Ленинни бла Сталинни 11-метрлик скульптура композициялары алгъын Уллу Октябрь социалист революцияны атын жюрютген майдандан (1969 жылда бир студент жаш кесин кюйдюрген майдан) кетерилгенди эм бу жерли музейни запасынгине жиберилгенди.

Алгъынгы режимни жалан да тыш кёрюмдюсю кетерилип къалмай, властны бир къауум структуралары да кетериледиле.

Арт ыйыкъланы ичинде асламлы информацияны органларында болум да тюрленгенди. 25 жангы издания чыкъгъанды. Аланы араларында «бир кишиге да бойсунмагъан» изданияла да бардыла, ала алгъын чыгъыучу газетлени бла журналланы тёрелерин жангыртыргъа сюедиле. ЧКП-ны АК-сы чыгъаргъан беш журналны басмалау тохтагъанды. Басманы юсюнден жангы закон жарашдырыла турады.

РУМЫНИЯ. Чаушескуну сакълагъан отрядланы эм восстаниягъа къатышханланы арасында декабрь айда болгъан сермешлени хатасындан 500-ден аслам бухарестчи юйюр юйсюз къалгъанды. Тимишорада, Брашовада, Сибиуде жашагъан жюзле бла юйюрле да тюз ол халда-дыла. Миллет фронтну совети аланы юйле, аш-азыкъ эм да кийимле бла жалчытыуну мадарларын этеди. Бюгюнлюкде тюрлю-тюрлю тыш къырлалдан Румыниягъа ырысхы жаны бла уллу болушлукъ келеди.

СУРАТДА: румынли солдатла шахарда низамны сакълауда.

Сурат АП бла ТАСС-ныды.

ПРАДИН ТХАПА НЕ ЗАТ СЮЕДИ

Кюн сайын Прадин Тхапа эртденликде сагъат бешде турады эм кючден эс жыйып, ишге ашыгъады. Ол Катманду шахарны къыйырында автобус станцияны къатында аш-азыкъ этилиучю жерде ишлейди. Мында адам хар заманда да кёп болуучуду, аны себепли терк къармашыргъа керекди. Прадин бери келгенлеге аш-азыкъ келтиреди, столланы тазалайды, саууп жууады, полсыпайды, отун ташыйды эм да башха жумушланы сёзсюз толтурады. Онжыллыкъ жашчыкъ бусагъатда къыйынлыкъ басхан къартха ушайды. Сабий оюн, хыли этген не болгъанын Прадин билмейди. Ол бек излеген зат — бир кере окъуна жукъудан толргъа.

Прадинни тенглерини — башха непалчы сабийлени жашаулары да андан онглу тюйюлдю. Сабийликлеринде окъуна алагъа бек къыйын иш этерге тюшеди. Сабийлени кёбюсюню, деп жазады «Райзинг Непал» газет, ишчи кюнлери эртденликде сагъат бешде башланады эм да ингирликде кеч бошалады. Алтыжыллыкъларында ала юйде хар жумушну толтурадыла, 12 жыллары толгъанлай а ишлеп юйюрлерине болушургъа керекдиле. Къыралда бардырылгъан тинтиуле кёргюзтгенлерине кёре, 10—14-жыллыкъ непалчы сабийлени 60 проценти абаданла бла тенг ишлейдиле. Жалан да Катманду шахарда ремонт этиучю тюрлю-тюрлю мастерскойлада, тюкенледе, кафеледе, тюрлю-тюрлю столовалада 12 жылдан уллу болмагъан тёрт мингден аслам сабий ишлейди. Аякъ кийимлени тазалагъанланы кёбюсю бизде ючюнчю классда окъугъан сабийле бла тенгдиле. Ишлери ючюн ала шайла, бирде уа жалан да бир табакъ пиринч аладыла.

Арт жыллада иш излей элледен шахарлагъа артыкъ да кёп сабий келеди. Кёбюсюнде аланы аталары, аналары кеслери жибередиле, нек дегенде, ала сабийлерине аш мажарып жетишдиралмайдыла эм да шахарда «аягъы юсюне терк турургъа боллукъду» деп, алай сунадыла. Ма Прадин Тхапаны атасы, анасы да аны ол мурат бла элден шахаргъа жибергендиле. Жашлары жашауда аякъ тирер деп, ала бек умут этедиле.

Дмитрий МАКАРОВ,
ТАСС-ны корр.
Катманду.

ЧАБЫУУЛЛУКЪ ЭТИУЛЕРИН ТОХТАТМАЙДЫЛА

Пномпень Баттамбанг шахарда болум игилене барадыла, правительствону аскерле Ангкор-Ват деген храмланы комплексине контроллукъ этедиле, деп белгилейди Камбоджаны СПК информация агентствосу.

«Къызыл кхмерленн» радиосу айтханнга ийнанып, Западны асламлы информация органлары полпотчу къауумла къыралны северзапад жанында Баттамбанг административ арагъа чабыууллукъ этиулерин кючлендиргендиле, деп билдиргендиле. Ала билдиргенге кёре, шахарда комендант сагъат кийдирилгенди, чабыууллукъ этгенле Ангкор-Ват таба барадыла. Ол билдириу арталлы да ётюрюкдю, дегенди СПК-ны келечиси.

«КЪАРА АМЕРИКА» КЪАЛЛАЙДЫ?

Къаллайды ол, бюгюнню «къара Америка»? Бу соруугъа жууал бере, «Пэрейд» журнал арт жыйырма беш жылны ичинде къара америкалыланы, энди АБШ-да айтыучуларыча, африкалыланы жашау болумлары кёзге кёрюнюрча тюрленгенин белгилейди.

Бирлешген Штатлада 28,9 миллион негрли жашайды. Ала къыралны халкъыны 12,1 процентин тутадыла. Аллай бир халкъны ичинде былтыр айырылгъан къуллукълада къара америкалыланы жалан да сегиз минги ишлегенди. Ол а 1970 жыл бла теңглешдиргенде, тёрт кереге асламды. Бусагъатда АБШ-да афроамерикалы мэрле 300-ден артыкъдыла. Аладан онусу 400 минг эм андан да кёп халкъы болгъан америкалы шахарланы мэрияларына башчылыкъ этедиле. Сёз ючюн, негрлиле 6 уллу шахардан 5-сине: Нью-Йоркга, Лос-Анджелесге, Чикагогъа, Филадельфиягъа эм Детройтге башчылыкъ этедиле. Къыралны 11 магъаналы политика арасыны, ол санда къыралны ара шахары Вашингтонну эм Атлантаны мэрлери да — афроамерикалыладыла.

АБШ-ны конгрессини келечиле палатасында негрлени саны арт 20 жылда эки кереге кёп болгъанды эм да бусагъатда 24 адамгъа жетгенди. Сенатда бир афроамерикалы жокъду. «Расалы башхалыкъ бизни къыралыбызны политикасында бек уллу эм баш магъаналы кюч болгъанлай къалады», — деп жазады аны бла байламлы «Пэрейд». — «Алай биз айырылгъан къуллукълагъа кандидатланы айыра, аны къара, акъ болгъанына да къарамай, бу ишде тюрленнуленн жолу бла барабыз». Сёз ючюн, жангы жылда уллу къуллукъгъа салынган биринчи афроамерикалы Дуглас Уайлдер болгъанды. Ол Вашингтонну кёншусу — Вирджиния штатны губернаторуна айырылгъанды.

Д. Уайлдер, деп жазады газет, къыралны политика жашауунда тири къатышыулары бла белгили болгъан къара америкалы лидерле бла, сёз ючюн, кёп болмай президент кампанияны бардыргъан Джесси Джексон бла, Нью-Йоркну мэри Дэвид Динкинс бла эм да кёлечилени палатасыны члени Уильям Грей бла бирге алтизгинде турады.

Кертиди, историкле биринчи негрли губернатор Луизиана штатда бек къысха заманны ичинде (айгъа жууукъ) Джорджия штатда къулну жашы Пинкней Бентон Пинчбэк болгъанды, деп алай айтадыла. Ол озгъан ёмюрде болгъан ишди. Пинчбэк бу къуллукъда 1872 жылда декабрден башлап 1873 жылда январгъа дери тургъанды. Артда ол АБШ-ны конгрессини членине айырылгъанды эм Вашингтонгга кёчгенди. Мында негрли граждан эркинликле ючюн, расачы бырнаклыкъгъа къажау къымылдаулагъа тири къатышханды.

Алай Америкада XX ёмюрде бек намыслы афроамерикалы, «Вашингтон пост» газет оюм этгенге кёре, АБШны баш сюдюню члени 81-жыллыкъ Тэргуд Маршалл-ды. «Ол сёзсюз, деп жазады газет, Америкада тюрленнуле этерге эм граждан эркинликлени шёндюгю мардаларын тохташдырыргъа себеплик этгенди». Къуллукъда тургъан кёп жылланы ичинде Маршалл Акъюйню аны къуллугъундан кетиуюн сюйген нелерини къысыулукъ этиулерин кёп кере сынагъанды. Алай кесини къатылыгъы, тёзюмлюлюгю бла намысын, политика сыйын да сакълагъанды.

«Мен бу къуллукъдан алгюнчю кетерик тюйюлме», — дегенди ол кёп болмай берген интервьюсунда.

Хау, дунияда терк болатургъан тюрленнуле бла бирге «къара Америка» да тюрленеди. Былтыр августда штабланы начальникларини комитетини председателини къуллугъуна, — бек уллу аскер къуллукъгъа — АБШ-ны историясында биринчи кере афроамерикалы — тёрт жулдузлу генерал Колин Пауэлл салынгандыды. Ол президент Дж. Буш-ну эм къоруулау министр Р. Чейнини бек къаршы советниклериндиле.

Бусагъатда афроамерикалыланы астронавтланы эм шоу-бизнес бла юрешгенлени, жазыучуланы эм телепрограммаланы бардырыучуланы, юристлени эм уллу компанияланы менеджерлерини арасында да кёрюрге боллукъду. Алай къараланы бла акъланы араларында башхалыкъ а сакъланады. Жарлыладан да жарлы жашагъанланы арасында акъла 10 процентни, негрлиле уа 33 процентни тутадыла. Былтыр иширле акъланы арасында 4,6 процентни эм къара америкалыланы арасында 11,6 процентни тутхандыла. АБШ-ны акъ адамларыны жашау ёмюрлери орта эсеп бла 75 жылды, къараланы уа — 69 жыл. Айырылгъан къуллукъчуланы арасында къарала жалан да 1,3 процентни тутадыла.

«Сегрегация деген зат озгъан заманлада къалгъанлыкъгъа, америкалыла расаларына кёре алгъынча бир бирлерине ишекли болгъан, бирде бир бирден къоркъгъан окъуна этген эки обществогъа бёлюнюпдюле», деп «Нью-Йорк таймс» газет бек тюз жазгъанды.

Владимир МАТЯШ,
ТАСС-ны корр.
Вашингтон.

ЗАМАННЫ СЫФАТЫН ТЕРЕН АЧЫКЪЛАРГЪА

(КъМАССР-ни журналистлерини XII съездинден)

Газетде билдиргенибизча, мындан алда Нальчикде, Басманы юйюнде, республикабызны Журналистлерини союзуну XII съезди болгъанды. Ары 106 делегат айырылгъан эди. Аладан тёртюсю РСФСР-ни, он алтысы уа Къабарты-Малкъар АССР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчуларыдыла. Съездни делегатларындан ючюсю республикабызны Баш Советини, онусу уа шахар, район Советлени депутатларыдыла. Отуз экиси уа къыралыбызны орденлери, майдаллары бла саугъаланнгандыла. Бери къатышхан журналистле республикабызны жети миллетини келечилеридиле.

Бюгюн журналистни ишини къыйматыны, аны жамауат магъанасыны юслеринден айтыр, ангылар кереги уа бармыды? Аны жашау кеси чыгъара келеди жашауда баш жерледен бирине. Газетни, радиону, телевиденияны журналистлери хар заманда да кёслерини ишлерин халкъ асламла бла байламлы этгенлей, аланы оюмларын, акъыл хазналарын оюридиргенлей, аладан белгили болушлукъ алгъайлай келедиле. Жашауубузну жангы атламын кимден да бек журналистле сезерге керекдиле. Жангыча ишлеу, ачыкълыкъ халкъ асламлагъа да белгили борчла саладыла. Бу кюнледе уа алгъын айтыргъа жарамагъан кёп магъаналы айланчла бла халкъны толу шагъырей этерге онг барды.

Халкъыбызны жашау болумларын игилендириуде, къыралыбызны экономикасын айнытыуда да жамауат аллында уллу борчла сюеледиле. Аланы ачыкълай барыу журналистледен да жууаплылыкъны излейди. Урунганла да аладан не жаны бла да терен оюмлу, жашау кертиликни болумун тюз кёргюзтген, магъаналы материалла сакълайдыла.

Съезде хар басмаланнган затны магъанасын кётюре барыр ючюн этиллик мадарланы, ишде тюбеген кемчиликлени кетере барыуну юслеринден да сёз ачыкъ салынганды. Басманы, радиону, телевиденияны, информацияны башха бёлюмлерини къыйматларын кётюрюню юсюнден айтхандыла. Алыкъа экономика эм социальный вопросланы, миллетле аралы халланы, партия организацияланы ишлерин, жамауатны арасында жерлерин ачыкълауда онгла иги хайырланыламагъанларын, ол ишлеге алгъындан эсе бегирек эс бурургъа керексиси айтхандыла. Чыгъып сёлешген журналистле да алай кемчиликлеге тийишли эс бургъандыла.

Съездни барыу халыны юсюнден айта, анда сёлешиулеге да энчирек эс бурургъа керекди.

Республикабызны Журналистлерини союзуну председатели Б. Б. Мазихов экономика, социальный тюрлениуле газетлени оетлеринде, радио, телевидение берииуледе да магъаналы жерни алгъанларын, алай а алыкъа кемчиликле да болгъанларын чертеди. Бир бирде урунуу коллективледе низамны сакълау жанына, эл Советлени эм башха жууаплылыкъны излеген журналистлени чыгъармау болгъан затлагъа толу эс бурмайбыз, алагъа тийишли болушлукъ бералмайбыз, тюбеген къыйынлыкъларын кёралмайбыз. Аланы иги ишлегенлерини бай сынауларын, жангыруну бюгюнгю излемине тийишлиликде айталмайбыз. Партия организацияланы пленумларыны, жыйылыуларыны юслеринден жазылгъан материаллада да кёбюсюнде планлагъа, процентлеге асыры бек эс бурулады. Коммунистлени харкюнлюк жашаулары, аланы коллективлеге башчылыкъ этиуде ишлери уа тынгылы ачыкъланылмай къаладыла. Не уа, башда да айтханыбызча, кюнлюк, айлыкъ мардала, гектарла, килограммла бла газет бетлени толтурабыз. Аланы болдургъан ахшы адамланы урунуу жетишимлерин, сынауларын, урунууда тюбей келген кемчиликледен, къыйынлыкъладан къоркъмай кеслерине энчи хайыр излегенча, уручула, ултхачыла бла кюрешге да эрча сюелгенлерин а болушун болущунлай айтыргъа юйренмегенбиз.

Докладда миллетле аралы байламлыкълагъа, интернационал шуёхлукъгъа да магъаналы жер берилгенди. Газетлени беглеринде миллет шуёхлукъгъа аталып 500-ден аслам материал басмаланнганды, 100-ден аслам радио, телевидение бериуле баргъандыла. Алада партиямюлк активни келечилери, илмуну бла культураны айныта келгенле, журналистле, элли урунганла кеслерини оюмларын айтхандыла. Ала барысы да кючюбюз бирликде, бир ниетлиликде болгъанын, бу кюнледе уа анга бютюн да уллу эс бурургъа керексиси энчи белгилегендиле.

Болса да алыкъа, дегенди андан ары докладчы, ол затланы юслеринден сёз баргъанда, хар миллетни да сейирни ангылау баш магъаналы тутады. Бу ишде уа бизге терен оюмлулукъ, сабырлыкъ хаулача керекдиле.

КПСС-ни Ара Комитетини декабрь (1989 жыл) Пленумунда белгиленгенича, бу ишде уа урунуу коллективле магъаналы жерни аладыла. Нек дегенде, бир муратны, бирча борчну толтура, урунуу коллективледе бир ненча миллетни келечилери ишлеядиле. Ала уа бир юйюрню сабийлерича жашайдыла, изуучулукъда, бушууда да бирге боладыла. Биз кеси оюмларыбызны берилмегенди. Бу жолгъу айырыулада Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине депутатха кандидатха алты, шахар, район, эл Советлеге уа 20 адам кёргюзтюлгени да бу биз айтхан сёзлеге толу шагъатлыкъ этеди.

Докладда аллай юлгюле кёп келтирилгендиле. Аны бла бирге уа кемчиликлени юслеринден да сёз баргъанды.

— Бизде журналистлени билимлерин ёсдюрюуде бек баш кемчиликледен бири алыкъа ол жаны бла тынгылы мадарла жарашдырылмагъанындады, дейди андан ары докладчы. Аны ючюн а терс бек алгъа Журналистлени союзу бла аны биринчи организацияларыдыла. Ала уа республикабызда 21 боладыла. Аланы кёбюсю жалан да взнос жыйыу бла чекленедиле.

Бизни акъылыбызгъа кёре, докладчы, жашауну хар жанын да бирден ала, артда сёлешгенлеге да кемчиликлеге бегирек эс бурургъа онг бергенди.

Трибунагъа Чегемде район газетни редактору З. М. Маремов чыгъады.

Бизни редакцияда ишлегенле жангыруну магъанасын ангылагъан, басмада баш борчларын иги билген адамладыла деп башлайды, ол кесини сёзюн. Газетнбиз урунуу коллективлени ишлерин, жашауларын, тюбей келген кемчиликлени ачыкъ жазады. Жалан да ишчи жерледе тюбеген къыйынлыкъланы айтып къоймай, журналистле халкъ асламлагъа кеси онгларын да жашырмай айтадыла. Редакцияны мекямы асыры тардан ишлер онг болмай тургъан кюнледе да биз жашырмагъанбыз аллай жарсуларыбызны.

Трибунагъа Телевиденне эм радио бериуле жаны бла республиканы къырал комитетини тамата редакторуну заместители, филология илмуланы кандидаты М. М. Бжеников чыгъады. Ол алгъадан хазырланылмай, эфирге тюзюнлей чыгъып къалгъан, халкъ асламла да тири къатышхан. «Къараучуланы сорууларына жууап бередине», «Телевиденияны приёмныйинде», «Ушакъ», «Исполком отчёт береди» деген бериулени юслеринден энчирек айтханды. Эфирге тюзюнлей чыгъып, радиогъа тынгылаучуланы, телевизоргъа къараучуланы сорууларына жууап этиу дегенча, аллай ушакъла телевиденияны ишинде да энди къурала келген жангы бериуле болгъанларын, ишни ол жанына мындан ары да тийишли эс бурула барлыгъын белгилегенди.

Андан ары уа «Телевиденне эм литература», «Телевиденияны жаш тёлю аудиториясы» дегенча бериулени чёт эте турса хайырлы эди.

Къабарты-Малкъарны къыралуниверситетини деканыны заместители Л. С. Шогеновну сёзюнде да эс бурурча оюмла аз тюйюлдюле.

Биз барыбыз дэ билгенликден, алыкъа артыгъыракъда тамата тёлю аны унутмагъанды, миллет школла жабылгъанларын, дегенди ол. Жашауда миллетлени бирге къошууну, бир тилге табындырыуну политикасы бардырылгъанын. Бу кюнледе уа ол жангылычлыкъ тюзетиле барады. Аны юсюнден тийишли бегим да къабыл этилгенди. Съездледе, пленумлада да анга уллу магъана берилгенди. Алай бу кюнледе биз бу башда сёлешгенлени бир къауумлары да айта келгенлеричa, хар зат да тапды, игиди деп къояргъа уа жарарыкъмыды? Тюбеген кемчиликлени юслеринден не жазылады газетледе? Сёз ючюн, «Кабардино-Балкарская правда» газетде жолдаш Елисеев бла ушакъда хар миллет да сабийин I—IV классда кеси тилинде окъутургъа эркинди, деп айтылады. Ол алай эсе, къабартылы эм малкъарлы сабийле I—IV классда миллет тиллерин предмет халда окъургъа керекдиле. Да ол а КПСС-ни Ара Комитетини миллетле аралы халланы юсюнден эте келген оноуларына чюйреми тюшеди.

Не уа былай къарагъыз, бир бирледе район газетлени къабарты-малкъар тилледе чыгъарыргъа кадрла жокъдула дейдиле. Университетни обществолу факультети уа жыл сайын журналистиканы бошатыр 10—15 адамны жибереди. Аланы барысы да жарагъан журналистле тюйюл эселе да, табаргъа боллукъду ишлерик адам.

Къабарты-Малкъарны агромелиоратив институтуну устазы А. М. Эльмесов кесини сёзюнде хауа болумланы тазалыгъын сакъланыуну, миллетле аралы халланы игилендириую юслеринден кёп юлгюле да келтиргенди. Аны оюмларына съездни делегатлары ыразы болуп, сюйюп тыгылагъандыла.

Кадрланы юйретиу, буюрулгъан жумуш ючюн жууаплылыкъны кётюрюу редакцияны кесини ишиди. Ол алай эсе, бизге нек жарамайды редакцияланы бириккен летучкаларын бардырыргъа. Журналистле да бир бирге оюмларын айтып, тийишли оноула этер эдиле, — деп башлайды кесини сёзюн, «Кабардино-Балкарская правда» газетни редактору Е. С. Зайцев. Не уа Журналистлени союзу, бу айырыула аллы кюнледе басмада ишлегенлени жыйып, жыйылыу бардырып, кезнулю борчланы да ангылатса, иги боллукъ эди. Аллай жыйылыуланы уа не районда, не шахарда, не да республикада ёлгенди, 17 адам ачыгъанды. Аварияла кёбюсюнде водителле жолда жюрюую жорукъларына бузукълукъ этгенлери, машинаны кеф болуп тургъанлай жюрютгенлери ючюн боладыла.

Сабнйле от бла ойнагъанларыны хатасындан «Кичибалыкъ» совхозда бичен тиш кюйгенди, Мюлкге 5 миног сом багъасы заран тюшгенди.

Ууакъ хулиганлыкъ этгенлери ючюн 106 адам милициягъа келтирилгендиле, 128 адам да медвытрезвителге тюшгендиле.

БОЛГЪАН ИШЛЕНИ ХРОНИКАСЫ

7-чи январда 23—24 сагъатда Экинчи Чегем элде тюйюш болгъанды. Анга къатышханладан бири ёлгенди. Аны бла байламлы тинтиу ишле башланнгандыла. Экинчи кюн элде жашагъанла сходха жыйылгъандыла эм тюйюшге къатышханлары, аланы юйюрлерин да элден къыстаргъа керекди дегендиле.

Жарсыугъа, ичип тургъан адамла кёп аманлыкъчы иш этедиле. Сёз ючюн, Тбилиси шахарда жашагъан биреулен эски жангы жылгъа тюбеген заманында ёлтюрюлгенди. Эски Лескен элде «тарта» тургъан заманларында экеулен бир бирлери бла сёз болгъандыла, ол кезиуде бири башхасына бичакъ жара салгъанды. Жаралы болгъан ёлгенди. Аны ёлтюргенни тутхандыла, бусагъатда тинтиу ишле бардырыладыла.

13-чю январда Прохладна районну «Хорлау» колхозуну сют-товар фермасында да аллай иш болгъанды. Иги да ичип, экн жаш бир бирлери бла сёз болгъандыла, ол кезиуде аладан бири башхасын бичакъ бла ургъанды, бичакъ жара тюгген жаш больницагъа тюшгенди.

Шабат кюн, 13-чю январда, К. деген биреулен Бахсанны РОВД-сына ГАЗ-21 автомашинамы сюрюп кетгендиле деп билдиргенди. Ол сагъат окъуна машинаны сюрген адам къайсы жанына кетгенин билгендиле эм 1.5 сагъатдан Куба элде аны тутхандыла. Ол Куба элде жашагъан, автомототранспортну урлагъаны ючюн бир ненча кере тутулгъан адам болгъанды.

11-чи январда Прохладна шахарда бушууну иш болгъанды. «Нива» кооперативни энчи гаражында М-412 автомашинада 12-чи номерли орта школда устазла болуп ишлеген экеуленни ёлюклери табылгъанды. Ала угарный газдан тунчугъуп ёлгендиле деп алай къарайдыла. Тинтиу ишле бардырыладыла.

КъМАССР-ни МВД-сы билдиреди

Январны 8-ден башлап 15-сине дери республикада 59 аманлыкъ иш этилгенди. Аланы 13-сю узакъгъа созулмай ачыкъланнгандыла. Озгъан ыйыкъда бардырылгъан оператив-излеу ишлени хайырындан аны аллында ыйыкъда этилген 5 аманлыкъ иш (ырысхыны зор бла сыйырыу — 1, энчи адамланы ырысхыларын урлау — 4) ачыкъланнгандыла. Юйюнден кетип артха къайтмай къалгъаны себепли бир тиширыу изленгенини юсюнден 10-чу январда билдирилген эди. Ол тиширыу юйюне къайтханды.

Озгъан ыйыкъда адам ёлтюрюу — 1 (ачыкъланнганды), адамлагъа ауур жара салыу — 7 (тёртюсю ачыкъланнгандыла), тиширыулагъа артыкълыкъ этиу — 2 (бири ачыкълашнганды), ырысхыны зор бла сыйырыу — 10 (экиси ачыкъланнгандыла). Уручулукъ алыкъа азайманды. Ыйыкъны ичинде къыралны ырысхысын урлау бла байламлы — 5, энчи нели ырысхыны урлау бла байламлы 24 аманлыкъ иш этилгенди. Аладан 11-си (8-си Нальчикде) фатарлагъа тюшюп этилген уручулукъ ишледи. Озгъан ыйыкъда 7 автомашина урланнгандыла. Милицияны къуллукъчулары аланы ючюсюн тапхандыла.

Нальчикде жарым проводник приборла чыгъаргъан заводну таматаларыны айтыуларына кёре, озгъан жылны планын жылдан келгенни артха салмагъан ишчиледен бириди. Ол кюнлюк мардасын 120—130 процентге толтурады, предприятияны жамауат ишине да тири къатышады. Рая

СОКУРОВ Мусарби Гисович

Къабарты-Малкъарны литературасына бушуулу иш болгъанды. 19-чу январда КПСС-ни 1957 жылдан бери члени, белгили критик эм литературовед, филология илмуланы кандидаты, Къабарты-Малкъар къырал университетни орус эм совет литература кафедрасыны доценти Сокуров Мусарби Гисович ёлгенди. Бийик культурасы эм энциклопедия билими болгъан адам дунядан кетгенди.

М. Г. Сокуров 1929 жылда КъМАССР-ни Терк районуну Арик элинде туугъанды. 1952 жылда Ленинградда къырал университетни бошагъанды. Кесини урунуу жолун туугъан элинде устаз болуп ишлеуден башлагъанды. М. Г. Сокуров 1953 жылдан 1956 жылгъа дери пединститутну аспиранты болгъанды. 1957 жылдан жашауну ахыр кюнлерине дери Къабарты-Малкъар къырал университети орус эм совет литература кафедрасыны преподаватели болуп ишлегенди.

Республиканы белгили критиклеринден бири, СССР-ни Жазыучуларыны союзуну члени М. Г. Сокуров бир ненча литературоведение китапны авторуду. Аланы арасында «Алим Кешоковну лирикасы», «Литературабызны айныуу» деген эм башха китапла бардыла. Аладан сора да аны назмуларыны экн жыйымдыгъы, газетледе кёп литература статьялары басмаланнгандыла, ол санда Улу Совет Энциклопедияда да.

Мусарби Гисович Сокуров кесини ишини бек ич билгенди, оюмларын дайым ёсдюргенди, республиканы творчестводу интеллигенциясыны эм студенлерини аралырында намысы жюрюгенди.

Белгили жазыучу эм педагог, кертк жолдашыбыз Мусарби Гисовичь Сокуровну жарыкъ сыфаты бизни эсибизден бир заманда да кетмез.

Жолдашларыны къаууму.

миллетле аралы халланы, партия организацияланы ишлерин, жамаатны арасында жерлерин ачыкълауда онгла иги хайырланылмагъанларын, ол ишлеге алгъындан эсе бегирек эс бурургъа керек-лисин айтхандыла. Чыгъып сёлешген журналистле да алдай кемчиликлеге тийишли эс бургъандыла.

Сёлешип барыу халлыны юсюнден айта, анда, сёлешиучюге да энчирек эс бурургъа керекди.

Республикабызны Журналистлеряйн союзуну председатели Б. Б. Мазихов экономика, социальный тюрлениуле газетлени бетлеринде, радио, телевидение бериучюде да магъаналы жерни алгъанларын, алай а алыкъа кемчиликле да болгъанларын чертгенди. Бир бирде урунуу коллективде низамны сакълау жаныа, эл Советлени эм башха жууаплы къуллукъчуланы ишлеринде болгъан уллу кёллюлюкге сансыз къаралгъаныи, ол затланы юсюнден халны толу ачыкълагъан материалланы азлыкъларын белгилегенди.

— Бу кюнледе асламлы информацияны органлары бюрократизмге, уллу кёллюлюкге, буюрулгъан жумушха аты-саны болсун деп къарагъанлагъа къажау кюрешни тийишлисинча бардырмай, аланы кёрмегенча этгенлей турадыла. Ол болумда уа ала жашауубузну шёндюгю излемин, шёндюгю борчларын толтуралыкъ тюйюлдюле, — дегенди Мазихов. — Бизде тюбеген кемчиликле, жетишимсизликле, ала бизни кесибизден, кесибиз ишге уллу кёллю узалгъандан болгъанларын халкъ асламлагъа ангылатыргъа керекбиз. Бир къауум жерледе урунуу коллективлени советлери жалан да, кеслерини къуралыуларыны юсюнден жазылгъан къагъытла бла чекленедиле. Этер ишлерин предприятияланы, организацияланы таматаларына атадыла. Ичгичиле бла, ишге келмей къалгъанла бла, урунуу низамгъа бузукълукъ этгенле бла кюрешге да мюлк оноучула къалай сюйселе, алай къарайдыла. Советле къарамасала ичгичиле, ишге келе-кете тургъанла алчыла бла бир тизгинге салынып къаладыла. Бир къауум алчы ишчилени, ара ишге тири къатышыргъа сюйгенлени оюмлары да, алай бла тунчугъады. Биз а тынгылайбыз. Жарамаймыды аллай шартланы юсюнден тынгылыракъ, къатыракъ да айтыргъа.

Партияны ишин ачыкълау журналистлени баш борчларындан бириди. Аны халкъ мюлкюбюзню айнытыуда алчы магъанасы, хар неге да тири къатышханы бир бирледе учхара айтылып къалады. Сен коммунистсе, аны да, муну да былай мажар дегенликге, ол жашауда тюбеген къыйынлыкъларгъа, бир иннетлиликде болгъаныи, бир кюнледе уа анга бютюн да улу эс бурургъа керекдиси энчи белгилегендиле.

Болса да алыкъа, дегенди андан ары докладчы, ол затланы юслеринден сёз баргъанда, хар миллетни да сейирин ангылау баш магъаналы тутады. Бу ишде уа *биязе терен оюмлулукъ, сабырлыкъ хаууа керекдиле.* КПСС-ни Ара Комитетини декабрь (1989 жыл) Пленумунда белгиленнгенича, бу ишде уа урунуу коллективле магъаналы жерни аладыла. Нек дегенде, бир муратны, бирча борчну толтура, урунуу коллективледе бир нечча миллетни келечилери ишлейдиле. Ала уа бир юйюрню сабийлерича жашайдыла, къууанчда, бушууда да бирге боладыла. Биз кеси оюмларыбызны тюзлюгюн ачыкълар ючюн урунуу коллективледе жыйышдырылгъан бай сынауну да халкъ асламлагъа жаяр ючюн аллай жерледе терк-терк бола турургъа керекбиз.

Съездде журналистлени билимлерин кётюрюуге да эс бурулгъанды. Аланы жамаат ишге къатышыуларыны, ишлерине кёре эркинликлерини юслеринден да айтылгъанды. Докладда белгиленнгенича, бу арт жыллада КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкому, республиканы Журналистлерини союзуну президиуму да аланы ишлерине алгъадан эсе бегирек эс бура башлагъанлары харкюнлюк ишибизде сезилгенлей турады. Семинарла, кенгешле, творчествоу командировкала боладыла. Былайда съезддеи съездге дери этиле келген ишледен да бир къауум юлгю келтирирге тюшеди. Республикабызны 50-ден аслам журналисти, Москвада эм башха жерледе болгъандыла. Семинарлагъа, кенгешлеге къатыша, сынау жыйышдырылгъандыла.

Журналистле бла тюбешиуню, баш борчланы белгилеуню жангы, хайырлы да амаллары ачыкъланнгандыла. Пресс-конференциялар, «тёгерек столну къатында» дегенча ушакъла бардырыладыла. Алагъа республикабызны оноучуларыда да сюйюп къатышадыла. Сёз ючюн, аллай тюбешиуле партияны Къабарты-Малкъар обкомуну биринчи секретары Е. А. Елисеев бла, республикабызны Баш Советини Президиумуну Председатели Б. Къ. Чабдаров бла, Министрлени Советини Председателини биринчи заместители Х. Х. Чеченов бла, республиканы сатыу-алыу министри М. Х. Шагиров бла, халкъны жашау жумушларын жалчытхан производство биригиую генеральный директору В. Ф. Золотарев бла эм кёп башхала бла болгъандыла.

Белгилисича, журналистлеге шёндюча намыс-сый, ышаныулукъ бир заманда да Бжеников чыгъады. Ол алгъадан хазырланылмай, эфирге тюзюнлей чыгъып къалгъан, халкъ асламла да тири къатышхан, «Къараучуланы сорууларына жууап бередиле». «Телевиденияны приёмныйинде», «Ушакъ», «Исполком отчёт береди» дегенча бериулени юслеринден энчирек айтханды. Эфирге *тюзюнлей чыгъып, радиогоа тынгылаучуланы,* телевизоргъа къараучуланы сорууларына жууап этиу дегенча, аллай ушакъла телевиденияны ишинде да энди къурала келген жангы бериуле болгъанларын, ишни ол жанына мындан ары да тийишли эс бурула барлыгъын белгилегенди.

Андан ары уа «Телевидение эм литература», «Телевиденияны жаш тёлю аудиториясы» дегенча бериулени хазырлагъа сынауну журналистле Е. Хагурова, Р. Мартиросова, Л. Алоева, Х. Шахмурзаев, кинооператор А. Мамхегов кёп къыйын салгъанларын, аллай бериуле бир бирледе Ара телевидение бла да кёргюзтюлгенлерин айтханды.

Съездни делегатлары «Эльбрус» китап басманы редактору С. М. Моттаеваны сёлешгенине да сюйюп тынгылагъандыла.

Шёндю биз, общество эм политика тюрлениулени, жангырыууну кезиуюнде жашайбыз, дегенди ол. Бир бирде уа сейир окъуна этесе, бизни жашауубузгъа къаллай бир терен сингиргенди хар неге да уллу кёллюлюк, къой-къой, да ол ишлеге да неге къатышама дегенча сансызлыкъ. Алыкъа биз да хар затны ачыкъ, терен жазалмайбыз. Социальный тюрлениулени юсюнден бир кесекле, миллет шуёхлукъну юсюнден да ма алай... Жашауда тюбей келген къыйынлыкъланы, жетишимлерибизни юсюнден да терен магъаналы жазалмайбыз.

Кертиди, докладчы да айтханды, журналистле ала не ишде да чынтды болушлукъчуладыла деп. Болур алай да. Алай биз журналистни сыйлы атына тийишлирек болур ючюн, билимлирек, тирирек, жашауну хар жанын да ангыларча болургъа борчлубуз. Бир бирде уа былай болады. Биз ара газетле жазбыла, айтдыла деп къоябыз. Этер ишибизге кесибиз багъа бере, айта да билирге керекбиз.

С. М. Моттаева республикабызны журналист организациясыны ишин игилендириуге себеплик этерик бир къауум мадарланы юсюнден да айтханды. Журналистлени союзуну правлениие айырылгъан хар адамгъа да бир энчи жумуш берилсе иги боллукъ эди. Ол а бир къауум замандан сора, кесин ары айыргъан адамланы аллында анга ышаныльгъан жумушну къалай, тамамлагъаныны юсюнден билдире, отчёт береклигин къалыптагъа, бир иннетлиликде болгъаныи, бир кюнледе уа анга бютюн да улу эс бурургъа керекдиси энчи белгилегендиле.

Болса да алыкъа, дегенди андан ары докладчы, ол затланы юслеринден сёз баргъанда, хар миллетни да сейирин ангылау баш магъаналы тутады. Бу ишде уа *биязе терен оюмлулукъ, сабырлыкъ хаууа керекдиле.* КПСС-ни Ара Комитетини декабрь (1989 жыл) Пленумунда белгиленнгенича, бу ишде уа урунуу коллективле магъаналы жерни аладыла. Нек дегенде, бир муратны, бирча борчну толтура, урунуу коллективледе бир нечча миллетни келечилери ишлейдиле. Ала уа бир юйюрню сабийлерича жашайдыла, къууанчда, бушууда да бирге боладыла. Биз кеси оюмларыбызны тюзлюгюн ачыкълар ючюн урунуу коллективледе жыйышдырылгъан бай сынауну да халкъ асламлагъа жаяр ючюн аллай жерледе терк-терк бола турургъа керекбиз.

Съездде журналистлени билимлерин кётюрюуге да эс бурулгъанды. Аланы жамаат ишге къатышыуларыны, ишлерине кёре эркинликлерини юслеринден да айтылгъанды. Докладда белгиленнгенича, бу арт жыллада КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкому, республиканы Журналистлерини союзуну президиуму да аланы ишлерине алгъадан эсе бегирек эс бура башлагъанлары харкюнлюк ишибизде сезилгенлей турады. Семинарла, кенгешле, творчествоу командировкала боладыла. Былайда съезддеи съездге дери этиле келген ишледен да бир къауум юлгю келтирирге тюшеди. Республикабызны 50-ден аслам журналисти, Москвада эм башха жерледе болгъандыла. Семинарлагъа, кенгешлеге къатыша, сынау жыйышдырылгъандыла.

Журналистле бла тюбешиуню, баш борчланы белгилеуню жангы, хайырлы да амаллары ачыкъланнгандыла. Пресс-конференциялар, «тёгерек столну къатында» дегенча ушакъла бардырыладыла. Алагъа республикабызны оноучулары да сюйюп къатышадыла. Сёз ючюн, аллай тюбешиуле партияны Къабарты-Малкъар обкомуну биринчи секретары Е. А. Елисеев бла, республикабызны Баш Советини Президиумуну Председатели Б. Къ. Чабдаров бла, Министрлени Советини Председателини биринчи заместители Х. Х. Чеченов бла, республиканы сатыу-алыу министри М. Х. Шагиров бла, халкъны жашау жумушларын жалчытхан производство биригиую генеральный директору В. Ф. Золотарев бла эм кёп башхала бла болгъандыла.

Белгилисича, журналистлеге шёндюча намыс-сый, ышаныулукъ бир заманда да

Нальчикде жарым проводник приборла чыгъаргъан заводну таматаларыны айтыуларына кёре, озгъан жылны планын жетишимли толтургъа бек алгъа предприятияны биринчи номерли цехини ишчилерини къыйыны тийгенди. Микросхемаланы жыйгъан коммунист Рая Ибрагимова къолундан келгенни артха салмагъан ишчиледен бириди. Ол кюнлюк мардасын 120—130 процентге толтурады, предприятияны жамаат ишине да тири къатышады. Рая участкаиы профоргуду.

СУРАТДА: Р. Ибрагимова.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Журналистлеге шёндюча намыс-сый, ышаныулукъ бир заманда да

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

24-чю ЯНВАРЬ Бараз кюн, 1990 жыл № 17 13018). Багъасы 3 кап. Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

Участка айырыу комиссияланы ишлерини бир къауум вопросларыны юсюнден

Бизни консультациябыз

Халкъ депутатланы айырыулагъа хазырланыуда эм аланы бардырыуда участка айырыу комиссияланы магъаналары уллуду. Республикада 320 айырыу участка къуралгъанды эм аллай бир айырыу комиссия барды. Айырыуланы юслеринден законодательствогъа тийишлиликде участка айырыу комиссиллагъа быллай жууаплы борчла салынадыла: айырыу участкада айырыучуланы тизмесин жарашдырыу эм айырыучуланы аны бла шагъырей этиу, адамлагъа участка айырыу комиссия къалайда болгъанын эм аны къалай эм не заманда ишлегенин, айырыула къачан боллукъларын эм къалайда къол кётюрюрге боллугъун билдириу. Айырыуланы кюнюнде къол кётюрюуню къурау, айырыу участкада къол кётюргенлени санын чыгъарыу да аны борчуду. Комиссия халкъ депутатланы айырыуланы юсюнден Законда белгилениген башха ишлени да тамамлайды.

Участка айырыу комиссияла кеслерини ишлерин ачыкъ халда, айырыуланы юсюнден Законну излемлерине тийишликде къураргъа керекдиле.

Законда тохташдырылгъаныча, айырыулагъа хазырланиган эм аланы бардырган кезиуде комиссияны оноуу бла комиссияны членлеринден бири, ишинден эркин этиледи, анга орталыкъ иш хакъ айырыуланы бардырыугъа къырал бёлген ахчадан тёленеди.

Комиссияны жыйылыуу этген оноу закон кюч алыр ючюн анга комиссияны членлерини юч юлюшден экисинден аз болмагъан къауумуу къатышыргъа керекди. Аны битеу членлерини асламысы къол кётюрсе комиссия кесини оноуларын ачыкъ эм жашырын къол кётюрюу бла да къабыл этерге боллукъду. Комиссияны членлеринден аны оноуун къабыл кёрмеген болса уа аллайны оюму жыйылыуну протоколуна жазылыргъа керекди.

Участка айырыу комиссияны оноуу бегим халда къабыл этиледи. Айырыуланы юсюнден законодательствода айырыу комиссиягъа берилген эркинликлеге, полномочиялагъа тийишлиликде уа айырыу комиссияны оноуларын битеу къырал эм жамаат органла, предприятияла эм организацияла толтурургъа борчлудула.

Участка айырыу комиссия кесини ишин план бла бардырады. Анда уа комиссияны жыйылыуларында къалай вопрослагъа къачан къаралырыгъы, халкъ депутатланы айырыулагъа хазырланыу эм аланы бардырыу бла байламлы мадарла белгиленедиле. Аллай план комиссияны жыйылыуунда къабыл этиледи.

Комиссияны жыйылыуларында айырыучуланы тизмелерин жарашдырыу, ала бла айырыучуланы шагъырей этиу, айырыуланы кюнюнде къол кётюрлюк жерге мекям бёлюу эм аны жарашдырыу, айырыуланы кюнюнде комиссияны ишин къурау бла байламлы эм башха вопрослагъа къараргъа боллукъду.

Участка айырыу комиссияны мекямында комиссияны членлеринден энчи дежурство къурарыгъа керекди. Ол а келген адамланы, предприятияла, учрежденияла, организацияла, жууаплы адамла айырыу комиссияла кеслерини ишлерин чырмаусуз бардырыр ючюн алагъа хар не жаны бла да болушургъа борчлудула. Айырыу комиссияла аладан айырыулагъа хазырланыу эм аланы бардырыу бла байламлы вопросланы бла болушлукъ тилерге эркиндиле. Ол адамла да аланы тилеклери бла байламлы вопроса къараргъа эм юч кюнден узакъгъа созмай комиссиягъа тийишли жууап берирге керекдиле айырыула аллында не да айырыуланы кюнюнде уа — арталлы да болжалгъа салмай. Аны бла бирге керек болгъан заманда айырыу комиссияла чырмаусуз ишлерча, айырыучула къол кётюрюуча мекямла жарашдырыуну, транспорт бёлюню, связь мадарла бла жалчытыуну, айырыучуланы тизмелерине керекли шартланы бериую вопросларыбла тийишли Советлени толтыруучу комитетлеринден болушлукъ ызлерге боллукъдула. Властны органлары комиссиягъа аллай вопросланы тамамлагъа болушургъа, къайгъырырыгъа борчлудула.

Участка айырыу комиссияны мекямында комиссияны членлеринден энчи дежурство къурарыгъа керекди. Ол а келген адамланы эм айырыучулагъа ангылатыргъа борчлудула. Бу вопросда ол комиссияланы къурагъан жер жерли Советлени магъаналары да уллуду: ала ол тюрлю къауумну окъутууну дайым бардырып турургъа тийишлидиле. Былайда былтыр хайырлары шарт кёрюнген инструктив семинарланы, иш бла байламлы онгланы хайырланыргъа, методика материалланы жарашдырыргъа, документлени къалай толтурулукъларын кёргюзтген юлгю копияланы жер жерлеге жиберирге керекди.

Участка айырыу комиссиялагъа айырыулагъа хазырланыугъа эм аланы бардырыргъа керекли ахча къралны бюджетинден бёлюнеди.

Участка айырыу комиссияланы ишлерини бек магъаналы кесегине айырыучланы тизмелерин жарашдырыуну санаргъа керекди. Аллай тизмелеге ол не да бу территорияда кетмей не да болжал халда жашап тургъан айырыучула жазыладыла. Аланы юслеринден керекли шартланы халкъ депутатланы шахар, шахарлада район, посёлка, эл эм станица Советлерини исполкомларындан алырга керекди. Аскер бёлюмде къуллукъ этген аскерчилени, аланы юйюрлерине эм бёлюм тургъан жерде башха айырыучуланы тизмелери аскер бёлюмлени командирлери берген шартлагъа тыянып жарашдырыладыла. РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыула айырыу участкалада жарашдырылгъан бир тизмеге кёре бардырыладыла.

Айырыучуланы тизмелери машинкада басмаланадыла не да аланы ариу хаты болгъан къолу бла жазадыла. Ала бек аздан эки экземпляр этилип жарашдырыладыла. Айырыучуланы тизмелерини тюбюнде комиссияны председатели эм секретары къол саладыла. Участка айырыу комиссия айырыучуланы тизмелерин жарашдырыргъа жамаатны келечилерин да къатышдырыргъа боллукъду.

Айырыучуланы тукъум атлары тизмеге къол кётюрюню къуралыуу бардырыргъа себеплик этерча низам бла (алфавитге, орамгъа, кварталгъа, юйлени номерлерине, дагъыла ала кибик затлагъа кёре) жазыладыла.

Айырыучуланы тизмелерине тюшмей къалгъан эм да айырыула баргъан жерге тизме жарашдырылгъандан сора келген адамла къол кётюрюню кюнюнде аланы кеслерини тилеклери бла паспортларын не да аны орнуна жюрютюлген документлерин кёргюзтгенден сора айырыу участкада къошакъ тизмеге жазыладыла. Ол тизмеге больницалада саулукъларына бакъдырыр ючюн жатхан эм ол айырыу округда жашагъан адамла да кеси ыразылыкъларыбла къошулургъа эркиндиле.

М. МАРШЕНОВ,
КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну къурау бёлюмюню заведующиси.

КПСС-ни АК-сыны Политбюросунда

КПСС-ни АК-сыны Политбюросу 22-чи январда болгъан жыйылыуунда КПСС-ни АК-сыны партияны XXVIII съездини платформасыны проектине къарагъанды.

Проектни тынгылы сюзюп, АК-ны Политбюросу платформаны болумларын хазна къалмай къабыл этгенди эм КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары М. С. Горбачевха айтылгъан эскертиулени эсге алыу бла документни ахырына дери жарашдырыргъа буюргъанды, андан сора проект АК-ны кезиую Пленумуну къарауына берилликди.

АК-ны Политбюросу ол вопросну юсюнден АК-ны Пленумун 1990 жылда 5—6-чы февральда бардырыргъа оноу этгенди.

Жыйылыуда КПСС-ни АК-сыны Генеральный секретары М. С. Горбачевну эм КПСС-ни АК-сыны кезиуюнден алгъа чакъырылгъан декабрь (1989 жыл) Пленумуна къатышханланы къауумуну Литва ССР-ге баргъанларыны итогларына къаралгъанды эм КПСС-ни АК-сыны Пленумуна тийишли предложениягъа жарашдырылгъандыла.

С. Абэни башчылыгъында Японияны либерал-демократия партиясыны делегациясы бла М. С. Горбачевну тюбешиулерини, андан сора да А. Н. Яковлевни бла А. И. Лукьяновну ушакъларыны итогларыны юсюнден информациягъа къаралгъанды.

Бир бирге оюмланы айтыу совет-япон политика диалогну иги да терен лендирирге онг бергени, Япониян башчылыкъ этген партиясыны келечилери анга биринчи кере тири къатышханлары чертилгенди. Совет-япон халланы игиленлириую эм эки жанлы байламлыкъланы айнытыуну жангы онглары ачыкъланнгандыла. Эки жаны да ол халланы заманны излемлерини, шёндюгю дунияда, халкъла аралы жашауну шёндюгю динамикасында эки къыралны да магъаналарыны даражасына кётюрюрге керек болгъаныны юсюнден оюмларын айтханларыны магъанасы уллуду. КПСС-ни бла ЛДП-ны арасында партия байламлыкъланы айнытыуну юсюнден японлула берген предложениягъа ыразылыкъ билдирилгенди.

Жыйылыуда М. С. Горбачевну эм Э. А. Шеварднадзени ООН-ну Генеральный секретары Х. Перес де Куэльяр бла ушакъларыны эм тюбешиулерини итогларына къаралгъанды. Битеу адамулу консенсусну къурауну эм тутхучлукъну бла право низамны жалчытыуну юсю бла халкъла аралы айныуну «суукъ урушдан» мамыр кезиуге кёчюрюуню процессинде Бириккен Миллетлени Организациясыны, аны Къоркъуусузлукъ Советини эм Генеральный секретарыны магъаналары ёсе баргъанлары белгиленнгенди. ООН-нга болушлукъ бериую жангы тыш политика оюм этиуге, ишни жангыча къурауугъа, къыралны ичинде демократизациялаугъа эм ачыкълыкъгъа кертичиликден чыкъгъан политика ыз тюрленмей турлугъуну юсюнден айтылгъанды.

ЖЕР ЖЕРЛЕДЕН

ХАЙЫРЫ БОЛЛУКЪДУ

Озгъан жыл Прохладнаны консерва заводунда алма сувланы чыгъарыш башлагъандыла. Ол жангычылыкъны хайыры иги боллугъун коллектив терк сезгенди. Тыш къыраллагъа 48 тонна сок жиберилгенди. Андан сора да экспортха 20 тонна бал кетгенди. Этилген келишимлеге кёре тюшген ахчаны 20 проценти предприятияны кесине къалады. Айныый баргъан тыш экономика байламлыкъланы хайырындан ол ахчагъа жангы тыш къыраллы оборудование эм заводну ишчилерине керекли товарла алныырыкъдыла.

Коллектив ич рынок бла хайырланнганланы да къурлай къоймагъанды. Былтыр ол жыллыкъ пландан тышына 2 миллион сом багъасы продукция чыгъаргъанды.

ПРОДУКЦИЯ ИГИЛЕНИРИКДИ

Тырнауузну ётмек заводунда быйыл кёп тюрлесинле этерге белгиленеди. Вафельный тортла хазырлагъан цех продукция берип башлагъанды. Пиринчден чыгъаргъан цехде оборудование орнатыу къыстау барады. Ол жууукъ заманда продукцияны ассортиментин кёбейтиу, ишни жангыча къурауугъа, къыралны ичинде демократизациялаугъа эм ачыкълыкъгъа кертичиликден чыкъгъан политика ыз тюрленмей турлугъуну юсюнден айтылгъанды.

заводну филиалы боллукъду. Мында бек ахыр маркалы автомашинаны жыйыдырыу башланнганды. Валерий Унажоков башчылыкъ этген бригада ремонтчу усталыгъын слесарь-жыйыдырыучугъа алышындыргъанды. Руслан Канукоевха, Хаути Чиловха эм Къамбулат Кармоковха жангы усталыкъгъа юйреннирге заводну ишчилери болушхандыла. Чегемлиле бир квартагъа 25 «КамАЗ» жыйыдырлыкъдыла. Ол а республиканы автопаркына ахшы къошумчулукъ боллукъду.

— Бизге ол къыйын эм керекли борчну толтыргъа,— дейди предприятияны баш инженери Б. Тхагушоков,— аренда подрядха кёчюу болушурукъду. Биз анга хазырлана турабыз. Экономика жаны бла кеси аллыбызгъа болуу цехлени жангы оборудование бла жалчытыу бла байламлы бир къауум техника вопросну тамамларгъа, социальный программаны жашауда бардырыргъа онг берликди.

ЖАНГЫ КОМПЛЕКС

Прохладна районда ДОСААФ-ны автошколун болшагъанла излемеген мюлк халда жокъду. Ол хазырлагъан специалистле къошуу Терк эм Май районлада да ишлейдиле. Школну жыл сайын 10—11 миллион сом багъасы эл мюлк продукция чыгъарыр сатады. Аны кёп тюрлю бёлюмлериде, жарашдырыучу цехлериде бир талай эл мюлк техника, тюрлю-тюрлю машинала, оборудование барды. Бу удау производство механизм тыгъымсыз эм хайырлы ишлер ючюн битеу ала барысы да. тюзюн айтханда уа аланы 93 проценти, хар заманда да ишге хазыр болуп турургъа ызладула. не ишсюнде болургъа керекди. Ол жууаплы борчланы жарашдырыргъа

Техниканы—хазырлыкъны тизгинине

ЖУУАПЛЫЛЫКЪНЫ СЕЗГЕН КОЛЛЕКТИВДЕ

«Нальчик» совхоз жыл сайын 10—11 миллион сом багъасы эл мюлк продукция чыгъарыр сатады. Аны кёп тюрлю бёлюмлериде, жарашдырыучу цехлериде бир талай эл мюлк техника, тюрлю-тюрлю машинала, оборудование барды. Бу удау производство механизм тыгъымсыз эм хайырлы ишлер ючюн битеу ала барысы да. тюзюн айтханда уа аланы 93 проценти, хар заманда да ишге хазыр болуп турургъа ызладула. не ишсюнде болургъа керекди. Ол жууаплы борчланы

скойбу ишчилерини усталыкъларын да ёслюреди. Хар кюн сайын иш юсюнде болгъанла, дайым да техниканы тюбюйден тутуп башына дери чачып, керек деталларын жангыртып, къайтарып жыйып турталла битеу эл мюлк машиналаны жи-жыгын бла биледиле. Кысха айтханда, мастерскойда ишлеген жашла алтын къолдуула дерге боллукъду. Кертиси бла да алтын къолдуула урунадыла мастерскойда. Ала тормоз колодкаланы жарашдырыргъа

коллективни ёзегидиле, хар неге да къоллары жарашхан уста ишчиледиле, тутхан ишлерин бек тынгылы этедиле, къалгъанладан да аны излейдиле. Сёз ючюн, Бицуев Виктор ремонт этип эм сынап берген моторгъа алыкъа чурум тапхан механизатор чыкъмагъанды. Киляров Борис къарагъан отлуу аппаратура да тыйгъычсыз эм бузулмай кёп заманны ишлегенин битеу совхозда да уста биледиле. Созаев Ахмат а кесини токарь станогунда тюлгеиди. мылы заран келтирлик деталлары, узеллери эм агрегатлары алынып. складлагъа жыйылгъандыла. Алай бла техниканы къыш айлада сакълауну жорукъларына не аз да бузукълукъ этилмейди.

Ремонтчуланы бригадасы эл мюлк техникадан сора да битеу производство бёлюмледе, эл мюлк продуктланы жарашдырыучу цехледе, производство меекмлада болгъан оборудованиягъа да ремонт этип турургъа кёп

Техниканы—хазырлыкъны тизгинине

ЖУУАПЛЫЛЫКЪНЫ СЕЗГЕН КОЛЛЕКТИВДЕ

«Нальчик» совхоз жыл сайын 10—11 миллион сом багъасы эл мюлк продукция чыгъарып сатады. Аны кёп тюрлю бёлюмлеринде, жарашдырыучу цехлеринде бир талай эл мюлк техника, тюрлю-тюрлю машинала, оборудование барды. Бу уллу производство механизм тыйгъычсыз эм хайырлы ишлер ючюн битеу ала барысы да, тюзюн айтханда уа аланы 93 проценти, хар заманда да ишге хазыр болуп турургъа не иш юсюнде болургъа керекди. Ол жууаплы борч Жарашуев Зуфар башчылыкъ этген ара мастерскойну бойнуна салынгъанды.

Мюлкде къуру тракторла 95 эм 300 чакълы бир башха эл мюлк машина, ол санда комбайнла, дарманла чачыучу, семиртгичле бериучю, суу сугъарыучу машинала, сеялкала, культиваторла эм башха затла бардыла. Аладан сора да мастерскойну коллективи битеу цехледе, производство мекямлада, бёлюмледе болгъан механизмлеге да къараргъа, аланы тыйгъычсыз ишлеулерин жалчытыргъа керекли. Кёргенигизча, 33 адамны бириктирген коллективни иши уллуду, жууаплыды. Аны мастерскойну таматасы, ишчилери да уста биледиле эм тутхан ишлерин айыпсыз тамамлар ючюн къолларындан келгенни аямайдыла. Аланы къолларындан а кёп зат келеди. Ала барысы да эки-ючъ усталыкълары болгъан ишчиледи. Ол болум а бир наряд бла ишлерге онг береди. Ишни ол халда къуралгъаны уа урунуу низамны кючлегенди, ишни ахыр кёрюмдюсю ючюн жууаплылыкъны ёсдюргенди. Коллектив подряд амал бла ишлеп башлагъанды мастерскойну ишчилерини айлыкъ хакълары да ёсгенди эм орта эсеп бла 330 сомгъа жетгенди.

— Биз хар не тюрлю ремонтну да кесибизни мастерскоюбузда тамамлап башлагъанлы иги кесек болады, — дегенди бизни бла ушагъында Жарашуев Зуфар. — Ол ремонт ишлени график бла бардырыргъа, ишни качествосун игилендирирге, запас керекледен, ремонтха бёлюнген ырысхыдан иги кесекни аяргъа болушханды. Андан сора да ол мастерскойну ишчилерини усталыкъларын да ёсдюреди. Хар кюн сайын иш юсюнде болгъанла, дайым да техниканы тюбюнден тутуп башына дери чачып, керек деталларын жангыртып, къайтарып жыйып тургъанла битеу эл мюлк машиналаны жик-жиги бла биледиле. Къысха айтханда, мастерскойда ишлеген жашла алтын къоллудула дерге боллукъду.

Кертиси бла да алтын къоллула урунадыла мастерскойда. Ала тормоз колодкаланы жарашдырадыла, барабанланы, хар не тюрлю валланы да жангыртадыла, генераторлагъа, стартёрлагъа, магнетолагъа ремонт этедиле, двигателлени блокларын расточка этип, сыйдамлап бередиле, ашалгъан деталлагъа сварка амал бла къошуп, жангыдан жарашдырадыла.

Совхозну директору Черкез Бакшеевич Мовсесян, баш инженери Зейтун Магометович Рахаев ремонтчула чырмаусуз ишлерча онгла къурагъандыла десек ётюрюкчю боллукъ тюйюлбюз. Мастерскойда мотор, токарь, аккумулятор, сварка, инструментальный, чачыучу-жыйыучу цехле жетишимли ишлейдиле. Ала барысы да инструментле, станокла бла иги жачытылгъандыла. Мастерской жылыды. Аны чачыучу-жыйыучу цехине бир жолгъа 4—5 трактор не да башха техника сыйынады. Ремонтчула барысы да биригип ишлейдиле. Ремонтха келтирилген машинаны (тракторну) бары да къатышып чачадыла, ремонт этиллик деталларын бирден тохташдырадыла, андан сора цехлеге бередиле. Алада да бир бирге болушлукъ бериу, бирге ишлеу дегенча затла тёре болуп тохтагъандыла. Бир-эки сёз бла айтханда, коллективде жууаплылыкъ бек ючюлюдю.

Алчыланы юсюнден сёз баргъанда Жарашуев Зуфар моторчу Бицуев Виктору, токарь Созаев Ахматны, отлукъ аппаратургъа ремонт этиучю слесарь Киляров Борисни, аккумуляторчу Попов Иванны, сварщик Гергоков Адрахны, инструментальный цехни слесары Узденов Ануарны юслеринден кёп ариу сёз айтханды. Аны оюмуна кёре ала коллективни ёзегидиле, хар неге да къоллары жарашхан уста ишчиледиле, тутхан ишлерин бек тынгылы этедиле, къалгъанладан да аны излейдиле. Сёз ючюн, Бицуев Виктор ремонт этип эм сынап берген моторгъа алыкъа чурум тапхан механизатор чыкъмагъанды, Киляров Борис къарагъан отлукъ аппаратура да тыйгъычсыз эм бузулмай кёп заманны ишлегенин битеу совхозда да уста биледиле. Созаев Ахмат а кесини токарь станогунда жюз тюрлю деталны этип берир. Аны да уста биледиле. Къалгъанла да алайдыла: ишге устадыла, аны тынгылы этедиле.

Эл мюлк техниканы уа мастерскойну коллективи жаз башы сабан ишлеге къалай хазырлайды.

— Графикге кёре, — дейди Жарашуев Зуфар, — озгъан жылны 4-чю кварталында 25 тракторгъа ремонт этерге керек эдик да, ол планыбызны толтургъанбыз. Быйылны биринчи кварталында уа 26 тракторну жангыртыргъа керекбиз. 20-чы январгъа дери аланы 18-сине ремонт этилгенди. Къалгъан 8-си да болжалларында мастерскойдан чыгъарыкъдыла. Алайды да, тракторлагъа ремонт этнуде биз графикге не аз да бузукълукъ этмейбиз. Жалан да ремонтну качествосун игилендирирге кюрешебиз. Къалгъан техникагъа ремонт этнуню да план бла бардырабыз. Жер сюргенде, урлукъ сепгенде, битимлеге къарагъанда, бахчалагъа суу салгъанда, мал ашла хазырлагъанда керек боллукъ техникагъа сабан ишле башланнгынчы къарап чыгъаргъа керекбиз. Андан сора уа комбайнлагъа, стационар установкалагъа, жарашдырыучу цехледе болгъан механизмлеге ремонт этиучюбюз. Ол жорукъ толу сакъланады. Бу кюнлеге дери битеу эл мюлк техниканы 70 проценти ремонтдан чыкъгъанды, сыналгъанды, совхозну специалистлеринден къуралгъан комиссия ремонтну качествосу иги болгъанын белгилегенди. Ремонтдан чыкъгъан тракторла, машинала, башха техника барысы да (ишде хайырланмай эселе) жатмала тюплеринде сакъланадыла. Аланы тот этерик жерлерине жау сюрмонт ишледе артыкъ да мюлкню алчы механизаторлары Василий Абраменко бла Рамазан Картлыков юлгюлю урунадыла.

Колхозда техникагъа ремонт этиу бла бирге сабанлагъа мешхут ташыу да барады.

Алим Созаев Таганрогда радиотехника институтну бошагъанлы жети жыл болады. Бусагъатда ол «Севкавэлектроимаш» производство биргиуде тинтнуле бардыргъан бёлюмню таматасы болуп ишлейди. Ол заманны ичинде Алим кёп сыйлы саугъаларгъа тийишли болгъанды. Барысындан да уллу саугъа уа анга коллективде намысы жюрюгенинди.

СУРАТДА: А. Созаев.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Коллектив ич рынок бла хайырланнганланы да къурлай къоймагъанды. Былтыр ол жыллыкъ пландан тышында 2 миллион сом багъасы продукция чыгъаргъанды.

ПРОДУКЦИЯ ИГИЛЕНИРИКДИ

Тырнауузну ётмек заводунда быйыл кёп тюрлениуле этерге белгилеледи. Вафельный тортла хазырлагъан цех продукция берип башлагъанды. Пиринчден бла нартюхден къурмачла чыгъаргъан цехде оборудование орнатыу къыстау барады. Ол жууучъ заманда продукция берликди.

Шахарда жашагъанлагъа дагъыда бир жангычылыкъ. Етмеклени бла булкаланы жангы тюрлюлерин чыгъаргъан ыз хайырланыргъа биринчи кварталда берилликди. Ол мурат бла предприятияда кёп иш бардырыллыкъды. Тылы жарашдырыучу эски машинала алышындырыллыкъдыла, тюрлю -тюрлю формалы ётмекле этеген агрегатны монтажы бардырылады.

ИШИН ТЮРЛЕНДИРЛИКДИ

Озгъан жыл «КамАЗ» автоара 1 миллион 400 минг сом багъасы продукция сатханды. Двигателлеге, электрооборудованиягъа ремонт этген участкала тамамлагъан жумушну ёлчеми да ёсгенди.

Быйылдан башлап а автоара ишин тюрлендирликди. Ол Набережные Челныде баш инженери В. Тхамоков, — аренда подрядха кёчюу болушурукъду. Биз анга хазырлана турабыз. Экономика жаны бла кеси аллыбызгъа болуу цехлени жангы оборудование бла жалчытыу бла байламлы бир къаум техника вопросну тамамларгъа, социальный программаны жашауда бардырыргъа онг берликди.

ЖАНГЫ КОМПЛЕКС

Прохладна районда ДОСААФ-ны автошколун бошагъанла ишлемеген мюлк хазна жокъду. Ол хазырлагъан специалистле кюнюу Терк эм Май районлада да ишлейдиле. Школну жыл сайын мингден артыкъ шофёр бошайды. Анда газоэлектросварщик, автокрановщик усталыкълагъа да юйренедиле.

Окъуу юйню ахшы мурдору барды. Аны эркинлигине автодром, лаборатория-практика дерсле бардырырча класс берилгенди. Анда «КамАЗ», «ЗИЛ», «УАЗ» автомашиналагъа юйренирге боллукъду. Жууукъ жылладa уа ахшы усталыкълары болгъан специалистлени хазырларча онгла къураллыкъдыла. «Кавказкабель» заводну тийресинде ишленирик жангы автошколну проект-смета документациясы жарашдырылгъанды. Аны окъуу класслары, тири, гаражы, мастерскою боллукъдула. Объектни ишлерге 1 миллион 200 минг сом къоратыллыкъды.

Р. ВУРМАН.

АРА КЪУРАЛГЪАНДЫ

Автомобиль транспортну территориялы производство биргиуюнде мюлк расчёт акционер коммерция-финанс ара къуралгъанды. Аны таматасы Святослав Матович Артабаев айтханнга кёре автомобиллеге дефицит узеллени, агрегатланы, запас керекленни, къурулуш техниканы, къурулуш материалланы, аш-азыкъ эм промышленность товарланы излеу, кёрмючле бла ярмаркала къурау, автотранспорт кереклени арендагъа (прокатха) бериу. РСФСР-ни Минавтотрансыны акционер фондуна къатышыу жангы организацияны баш борчуду.

Онгланы толу хайырланыргъа

Совет районну колхозлары бла совхозлары озгъан жылда къыралгъа 628 центнер жууулгъан жюн сатып, ол жаны бла планларын 105 процентге толтургъандыла. Бурунгу жыл бла тенглешдиргенде Туугъан журтха жюн бериу 29 процентге ёсгенди. Качествону игилендириу жаны бла кёрюмдюле да аман тюйюлдюле.

Ол жетишимни болдуруугъа «Коммунизмге жол» колхозну кюйчулары артыкъ да аслам юлюш къошхандыла. Ала 10 мингден артыкъ къойгъа къарайдыла. Кюйчула жюн чыгъарыуну кёбейтиуде кесларини боюнларына салынган борчну айыпсыз тамамлагъандыла. Анга быллай тарихле да шагъатлыкъ этедиле. Колхоз къыралгъа жыллыкъ планындан тышында 26 центнер жууулгъан жюн бергенди, бурунгу жыл бла тенглешдиргенде жюн сатыуну 24 процентге кёбейтгенди.

Жюн сатыуда планларын «Чирик кёл», «Москва», «Сукан суу» колхозла, «Шуёхлукъ» совхоз да намыслы толтургъандыла эм район болдургъан жетишимге басымлы къошумчулукъ этгендиле.

Алай «Совет Малкъар» совхозну юсюнден а алай айтырча тюйюлдю. Аны белгилеп айтханыбыз бу мюлк къойчулукъ жаны бла районда «Коммунизмге жол» колхоздан сора экинчи жерни тутханы бла байламлыды. Совхозда сегиз минг чакълы къой барды. Аладан планда белгиленгенинден эсе аз жюн къыркъылгъанды. Аны хатасындан мюлк къыралгъа жюн сатыуда быллыргъы планын 92 процентден кёпге толтуралмагъанды.

Былайда «Къызыл Малкъар» колхозну башчыларына, специалистлерине да тырман этерчады. Нек дегенде, ала къойчулукъну айныгыугъа эс бурмайдыла. Аны хатасындан мюлкде жылдан жылгъа къойланы саны азая барады. Ол а планланы толтуругъа чырмаулукъ этеди. Сёз ючюн, къашхатаучула озгъан жылда къыралгъа жюн сатыуда планларыны жарымын да толтуралмагъандыла.

Башда келтирилген юлгюле районда кюйчулукъну айныгыуда, андан хайыр алыуну ёсдюрюуде алыкъа хайырланылмай тургъан онгла болгъанларын кёргюзтедиле. Алай эсе уа агропромышленность биргиуню, мюлкленни башчылары, специалистлери къойчулукъда тюбеген кемчиликлени болжалгъа салмай кетерирча шарт мадарла этерге борчлудула.

Бизни корр.

Мешхут чыгъарадыла

Май районну «Ленинчиле» колхозуну механизаторлары бла ара мастерскоюну ишчилери эл мюлк техникагъа 1-чи февральгъа ремонт этип бошаргъа сёз бергендиле. Ишни тап къуралгъаныны хайырындан бу кюнлеге дери жер жарашдыргъанда керек боллукъ техниканы 90 проценти, урлукъ себиучю техниканы да 80 проценти хазырлыкъны тизгинине салыни г а н д ы л а. Комбайнлагъа р е м о н т этиу ишле да иги барадыла. Кеслери жюрютген техникагъа механизаторла кеслери ремонт этгенлери да ишни къуралыулу эм качестводу барлырыргъа болушады. Ремонт ишледе артыкъ да мюлкню алчы механизаторлары Василий Абраменко бла Рамазан Картлыков юлгюлю урунадыла.

Колхозда техникагъа ремонт этиу бла бирге сабанлагъа мешхут ташыу да барады.

ВЕТЕРАН ОРГАНИЗАЦИЯЛАДА

ХАЛКЪ ДЕПУТАТ БЛА ТЮБЕШИУ

Бу кюнледе КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну Политика жарыкъландырыу юйюнде Нальчик шахарны ветеран организацияларыны политика клубуну кезекдю жыйылыуу болгъанды. Бу жол ол жыйылыу СССР-ни Баш Советини халкъ депутаты Михаил Чоккаевич Залиханов бла тюбешиуге жыраланнганды.

Социалист Урунууну Жигити жол. М. Ч. Залиханов урушну эм урунууну ветеранларыны алларында сёлеше, СССР-ни Баш Советини сессиясында, халкъ депутатланы экинчи съездинде къаралгъан эм хазырланнган законланы проектлерини юсюнден ангылашынылыу хапар айтханды. Артыгъыракъ да ол совет адамланы пенсиялары кётюрюу, жаны бла жарашдырылгъан Законну проектине аслам эс бургъанды. Депутат халкъны саулугъун сакълау жаны бла къыралда экология болумланы игилендирирча мадарланы юсюнден да кёп олгюде келтиргенди.

Михаил Чоккаевич урушну эм урунууну ветеранларыны кёп тюрлю соруулларына толу жууап этгенди.

Клубну жыйылыууна урушну эм урунууну ветеранлары кеслери да сёлешгендиле. Аланы араларында Уллу Ата журт урушну ветераны, Нальчик шахарны ветеран организациясыны председателини заместители А. М. Израилов да болгъанды. Ол телевиденияны бир-бир берилеринде жаш тёлюбюзню ниет жаны бла юйретиуге чырмау болгъан затла арт кезиуде кёбюрёк кёргюзтюле башланнганын белгилегенди. Газетлени, журналланы бетлеринде да ниет жаны бла бизни жашау халыбызгъа артыкъ тюз келишмеген материалла да эсленедиле. Сёз ючюн, «Комсомольская правда» газетни бир номеринде бачамабыз В. И. Ленинни эскермесин къмыкъа тиширыу къучакълап тургъан сурат басмаланнганды. Ол а совет басманы сыйлы борчуна тюз келмейди. Басманы юсюнден Законгна къаралгъан заманда, Михаил Чоккаевич, сиз, депутатла, ол затлагъа эс бурургъузну тилейме, дегенди жол. Израилов.

Урушну, урунууну эм партияны ветераны А. А. Хавронов жаш тёлюню интернационал эм патриот ниетде юйретиуде басма, радио эм телевидение уллу ючю болгъанларын чертгенди. Болса да, дегенди Алексей Афанасьевич, Ара телевиденияны берилеринде, тыш къыралладан алынгъан бир къауум фильмледе ол магъаналы ючюню бетин бузгъан, жаш тёлюню игиге угъай, осал адетлеге юйретген затла кёп эсленедиле. Ол кемчиликге Баш Советде эс бурулурун сизден, бизни халкъ депутатларыбыздан, тилейбиз...

Андан сора да урунууну ветеранлары М. Ч. Шабаева, А. Т. Синьченко Залихановдан бизни курорт районубузда, Минги тауну тийресинде альпинист эм турист лагерледе, Чирик кёлню тийресинде экология жаны бла тазалыкъ сакъланырча мадарла этерге болушурун тилегендиле.

Бизни халкъ депутатыбыз, Социалист Урунууну Жигити Михаил Чоккаевич Залиханов бла ветеранланы тюбешиулери эки жанына да хайырлы болгъанды.

СЕГИЗ КЪАРЫНДАШНЫ ЮСЮНДЕН СУРАТ

Озгъан ыйыкъда республиканы ветеран оранизациясыны президиумуну жыйылыуу болгъанды. Аны ача, республиканы ветеран организациясыны советини председатели жол. Ч. К. Кудаев жыйылыуда болгъанланы бир сурат бла шагъырей этеди. Кертиди, суратны историясы кимни да сейирсиндирирчады. Анда бизни республиканы Зольск районунда Каменномост элде жашагъан Исмел Кубажуковну 8 жашы бла бир туудугъун ата бла ана бир кюн фронтха — гитлерчи фашист ууучлаучуладан Ата журтубузну къорууларгъа ашыргъан кезиу кёрюнеди. Жашладан кёпле урушдан бири да къайтмагъанды. Ала барысы да совет халкъны келлик жарыкъ жашауу ючюн жан бергендиле.

Суратны Ленинградда художество академияда окъугъан жаш Курашинов ишлегенди. Ол суратха къарагъанла барысы да бизни жашауубузда бир заманда да болмагъанча къыйын жылланы — Уллу Ата журт урушну жылларын эсге тюшюргендиле. Жыйылыугъа къатышханла барысы да ол суратны жангыдан тап ишлетиш, жаш тёлюбюзню патриот ниетде юйретирча эскерме болууун сюйгенлерин билдиргендиле.

Республикалы ветеран советни президиумуна андан сора да бизни ветеран организациябыздан Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине халкъ депутатха кандидат Шамил Шахангериевич Чеченовну айырыула аллы программасына къаралгъанды. Уллу Ата журт урушну эм урунууну ветераны, педагогика илмуланы кандидаты, жашауну кёп тюрлю къыйын жолларын сынагъан Шамил Шахангериевич кесини айырыула аллы программасын ким да сюерча, хайырлы болурча жарашдыргъанды. Ол анда толтурургъа къолундан келмезлик затны жазмагъанды. Чеченовну программасында артыгъыракъ да ветеранланы, къыяулуланы жашау къолайларын игилендирирге болушхан мадарлагъа тийишли магъана берилгенди. Аны бла бирге ол кесини округунда жашагъанланы не жаны бла да излемлерине дайым эс бурлугъун, аланы толтурурча мадарла этерге къолундан келгенни аямазлыгъын айтханды.

Республиканы ветеран организациясыны президиумуну членлери республикабызны Баш Советине депутатха кандидатыбызны айырыула аллы программасы бек тап жарашдырылгъанга санап, Шамил Шахангериевич айырыуланы кюнюнде жетишимли болурун сюйгенлерин бир ауздан айтхандыла.

М. КУЧУКОВ,
ветеранланы республикалы советини басма арасыны члени.

Нальчикни электровакуум заводунда кёп ахшы адам ишлейди. Аладан бири ючюнчю номерли цехни техника-контроль бёлюмюню контролёру Лариса Габачневады (суратда).

Суратны М. Суанов алгъанды.

Жыл къалай башланнганды

Он экинчи бешжыллыкъны ахыр жылын Тырнауузну урунуу коллективлери къалай башлагъандыла? Бизни бу соруудубузгъа магъданчыланы шахарыны предприятияларыны бир-бир оноучулары былай жуап бергендиле, Вольфрам-молибден комбинатны производство бёлюмюню начальниги **Р. И. Бахулиев:**

— Жангы жылны бу жолча осал бир заманда да башламагъанбыз. Хыйсап этчигиз, Магъданны ачыкъ амал бла къазгъан эм «Молибден» рудникле магъдан къазыу жаны бла графикден иги кесек артха къаладыла. Аны бла байламлы байыкъландырыучу фабрика продукция чыгъарыуну программасын толтуралмагъанды. Транспорт участкада да ишге чырмау болгъан кёп кемчиликле бардыла. Чархла бла толу жалчытылмагъанларыны хатасындан электровозланы кёбюсю ишлемейди. Аны себепли участка болгъан магъданны ташын жетишдиралмайды. Магъданны ачыкъ амал бла къазгъан рудникде автотранспорт жаны бла проблема кыйынды. Мында кёп жюк сыйынган бир ненча машина бузулуп тургъанлары себепли тау-транспорт цех аллына салынган борчну толтуралмайды.

Ол болумгъа тёзюп турургъа жарамазлыгъы баямды. Жуукъ кюнледе айтылгъан кемчиликлени кетералсакъ, производствону керекли затла бла жалчыталсакъ, бир къауум кёрюмдюле жаны бла планларыбызны толтурургъа къолубуздан келлик сунама. Сёзсюз, ол затда бёлюмлени, службаланы, комбинатны болушлукъчу цехлерини ишлерине да уллу магъана бериледи. Баш производствону запас керекле бла ала жалчытыргъа борчлудула. Анга жууаплы адамладан да къаты сураргъа керекди.

Аз вольтлу аппаратура заводну директору **А. М. Будаев:**

— Бусагъатдагъы халгъа кёре жыл къыйын боллукъду. Нек дегенде, башдагъы организацияла материалла, сырьё жиберинюю иги кесекге азайтхандыла. «Къабмалкъснаб» озгъан жыллада да ол жаны бла планларын толтурмай тургъанды. Бахсаныны агъач мюлкю уа бизни бек къыйын болумгъа къойгъанды. Алгъадан бизге билдирмей, ол бизге тара жибергенин тохтатханды.

Январь айны юсюнден айтсакъ, ол башха айладан аман болмагъанды. Кертиди, кемчиликле бардыла. Сёз ючюн, бизге келтирилген металлны качествосу осалды. Аны себепли биз аны анализге эки кере жибергенбиз. Бир-бир производство бёлюмле ишчи кадрла бла иги жалчытылмагъандыла.

Темир-бетон керекле чыгъаргъан 3-чю номерли заводну баш инженери **А. Ф. Косьяненко:**

— Январь айда ишибиз хазна тюйюлдю. Аны ал кюнлеринде жангы бетон узелге жылыу берилмей тургъанды. Уллу жел юйлени башларын, терезелерин бузгъаны себепли ала бла кёп кюрешгенбиз. Бу кюнледе кеси кючюбюз бла котёлну хайырланыргъа бергенбиз, аны себепли энди жылыуубуз барды. Алай башха производство участкалада къурулуш ишледе кемчиликле алыкъа кёпдюле. Бу жуукъ заманлада аланы къалдырмай кетирирге умут этебиз.

Материалла бла жалчытыу аман тюйюлдю. Алай мекямланы мурдорларына салынган блокла, темир-бетон керекле жетишмейдиле. Болгъанларын да къурулуш объектлеге заманында жетдирир ючюн транспорт жокъду.

«Тырнауузкъурулуш» трестни экономисти **Е. Н. Мирзоев:**

— Январь айда жюк ташыуну планларын толтуралмайбыз. Ол транспорт иш бла толу жалчытылмагъаныны хатасындан болгъанды. Заказчы быйыл ишленирге керекли объектлени кёргюзтмей турады, алай эсе уа къурулуш материаллагъа заявкала берилмегендиле, объектлени мурдорларын салыу жаны бла ише бардырылмайдыла.

Алайды да, башда айтылгъан предприятияланы барысында да проблемала бардыла, Аланы оноучулары бла специалистлери харкюнлюк иште тюбей тургъан кемчиликлени кетерир ючюн таукел мадарла этерге керекдиле.

А. САФРОНОВ,
«Горняцкая слава» газетни редакторуну заместители.

Онглулугъун кёргюзтгенди

«Къабмалкъсууме л и о р а ц и я» проект-къураууш биригиую Нальчикдеги бириичи ПМК-сы арендагъа кёчгенли бир жыл болады. Ол кезиую ичинде коллектив 21 адамгъа азайгъанды, алай ишни ёлчемлери уа ёсгендиле. Коллектив озгъан жылда юч миллиондан артыкъ сом багъасы иш этгенди.

Аренда подрядха кёчгенли производствону айныгыуку фонду — 5,5, социально-культура мадарланы фонду да 5,8 кере ёсгендиле. Ол а адамланы иш хакъларын кётюрюрге, кёп тюрлю социальный вопросланы тамамларгъа себеплик этеди.

Былтыр гидрокъурулушчула XXII партсъезд атлы совхозда 200 гектар сугъарылгъан жерни, Залукокоажеде эки резервуарны эм башха объектлени хайырланыргъа бергендиле. Аушигерде суу жагъаланы бегитгендиле.

Аренда амалгъа кёчгенли мехколоннаны коллективи кеси аллына ишлеуде, мюлкге кеси оноу этиуде уллу эркинликле алгъанды. Энчи айтханда, тюзюнлей этилген келишимлеге кюл салыу мехколоннаны экономикасын кючлендирирге, заказчыларгъа да кеслерини кёрюмдюлерин игилендирирге болушады.

Озгъан жылда мехколоннада ишлегенле тюзюнлей этилген келишимлеге кёре 400 минг сомну хайырланнгандыла. Ол а Нальчикни сынау заводуну кёллерин жангыртыргъа эм аны суу бла жалчытыуну игилендирирге онг бергенди. Парткъаланы «Телеавтоматика» заводуну ишчилерини терек бахчаларын суудан къорууларгъа, Нартанда суу жагъаланы бегитиу жаны бла ише тамамланнгандыла.

Бешжыллыкъны ахыр жылында гидрокъурулушчула тюзюнлей этилген келишимлеге кёре бек аздан 600 минг сом багъасы иш тындырлыкъдыла.

Кёчюучю мехколоннаны коллективини юлгюсюнде биз мюлк жюрютюуде аренда подрядны онглулугъун кёребиз.

Бизни корр.

Кёп жерлеге жиберединле

Къабарты - Малкъарны «Сортсемовощь» биригиую къыралны онла бла областларыны, краиларыны, республикаларыны коммунальный мюлклерни гюл урлукъла бла жалчытады.

Жангы жылны биринчи кюнюнден башлап къыралны тюрлю-тюрлю жерлерине гюл урлукъладан кёп тоннала жиберилгендиле. Ол урлукъла ёсселе Москваны, Ленинградны, Красноярскни, Липецкни, Ирбитни, Мичуринни, Минскни, Ереванны, Ташкентни, Фрунзени, Душанбени, Кишиневни, Ашхабатны, Таллинни, Ригани, Вильнюсну, Тбилисини, Кутаисини, Сухумну, Батумну, Гагрыны, Пицунданы, Сочини, Ялтаны, Алуштаны, Евпаторияны, Керчьни, Феодосияны, Севастополну, Одессаны, Ворошиловградны, Ростов-на-Дону, Волгоградны, Краснодарны, Ставрополну, Пятигорскни, Кисловодскни, Минеральные Водыны, Грозныйни, Махачкалыны, Орджоникидзени, Владикавказны, Нальчикни, Черкесскни, Майкопну, Элистаны, Уфаны, Оренбургну, Самарканд

Башхалагъа юлгю бола

Манга «Къабмалкъпроекткъурулуш» производство биригиую «Стройдеталь» заводуну коллективини ишни юсюнден арт жыллада бир ненча кере жазаргъа тюшгенди. Завод озгъан эм бу бешжыллыкъда да бир тюрсю ахшы кёрюмдюле болдуруп тургъаны себепли хапар айтыргъа кёп шартла да табылгъандыла. Коллективни жетишимлеринде уа коммунистлени къаллай юлюшлери барды?

Мында урунганланы хар *алтынчы сы КПСС-ни членидан. Ала битеу барысы да бирча иги ишлейдиле, жашгёлюге, тенглеринге да юлгюдюле десек стюрюк айтыргъа болурбуз. Алай аланы кёбюсю кеслерини борчларын намысны тамамлай,* жылдан жылгъа планларын, социалист борчларын да болжалдан алгъа толтура, заводну производствосун айнытыугъа тийишли къошумчулукъ этедиле. Заводну партия комитетини секретары Василий Иванович Олейник бла ушагъыбызда ол алай кёп адамны юсюнден жюрек ыразылыкъда айтханды. Аланы арасында коммунистле Н. А. Алоев, Н. Т. Глашев, В. А. Здор, Л. Д. Старостино, Б. С. Рахаев, А. И. Денисенко эм башхала бардыла.

Была заводда эртденден бери бет жарыкълы урунуп келген, жашауларында жерлерин табып, тутхан ишлерин таза жюреклери бла сюйген, халкъларына, къралларына тюз ниетли къуллукъ этген адамладыла. Сынаулу ишчиле усталыкъларына жаш тёлюню юйретедиле, анга жашауну ёр жолларында алгъа таукел барыргъа болушадыла. Жаш ишчилеге огъурлу насихатчы болуу, аланы тамблагъы кюнюбюзню юсюнден сагъыш этерге, коллективни иши, жашауу ючюн къайгъыргъа юйретиу партияны членини сыйлы борчуду. Сёз ючюн, Назир Таукенович Глашев юч жыл мындан алгъа пенсиягъа чыкъгъаныма да къарамай, бюгюнлюкде да жигер ишлегенлей турады. Коммунист Глашевха ол мында урунган жыйырма жылны ичинде борчуну намысла тамамламагъанса деп айтыргъа бир кере да чурум табылмагъанды. Жигер иш ючюн а ол кёп кере саугъаланнганды.

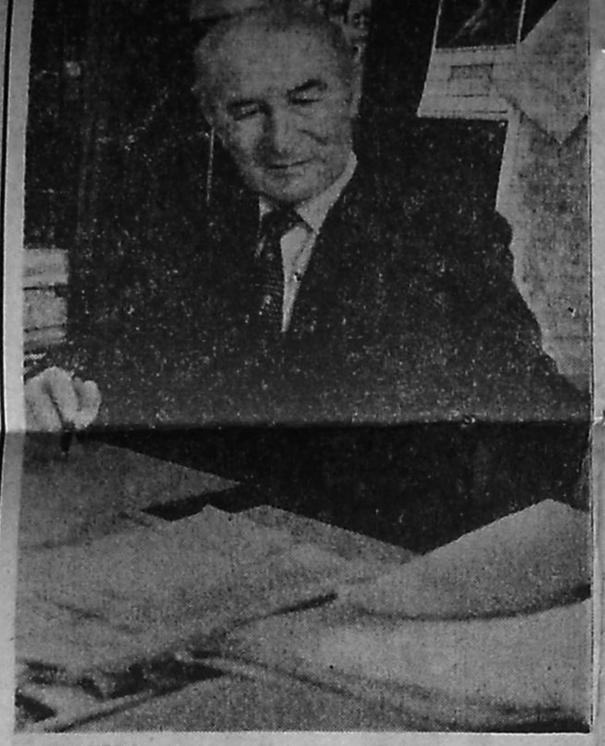
Агъач кесиучю цехни слесары Глашев мында болгъан техника тохтаусуз ишлеп турур ючюн кёп къыйын салады. Ол ишлеген цех сау жылны ичинде заводну бёлюмлерини арасында баргъан социалист эришиуде биринчи жерни алып тургъаны да анга толу шагъатлыкъ этеди. Бригадаланы арасында уа бу цехден коммунист Н. З. Кажаров башчылыкъ этген коллектив биринчи жерге ие болгъанды. Николай Залимович мында 1974 жылдан бери урунады. Ол жамауат ишге да тири къатышады. Кажаров заводну партия комитетини эм урунуу коллективни советини члениди. Аны бригадасы быйтыр 389 минг сом багъасы иш тамамлагъанды. Ол а план бла белгиленнгенден эсе 17 процентге кёпдю.

Былайда коммунист А. М. Гутаев башчылыкъ этген паркет цехни юсюнден да айтыргъа тийишледи. Бу коллективни аты кёп жылланы ичинде заводну, биригиую оелюмлерини арасында баргъан социалист эришиуде да алчыланы санында айтылыр келеди. Кёп жылланы ичинде аны урунганлары планларын, социалист борчларын да болжалдан алгъа эм артыгъы бла толтуруп келгенлеринде цех башчы Абдурахман Мухтаровични къыйыны уллуду, хунерли оноучу Гутаев низам жетишимлени мурдору болгъаныны ахшы *англылай, хар адамдан аны къаты сакъларын,* кесини борчуни алмаусуз толтурурун пландеди, 1989 жылда цех къурулушлагъа миллион 25 минг сом багъасы паркет жибергенди. Ол а план бла белгиленнгенден тогъуз процентге асламды.

Бу юнледе завод арендагъа кёчерге хазырлана турады. Аны бла байламлы партия комитет урунганланы арасында ангылатыу, юйретиу иш бардыргъа тийишли эс бурады. Завод арт бешжыллыкъда планларын толтурун келгени анга арендагъа къыйналмай кёчерге онг берликди. Аны бла бирге жууаплылыкъ ёсериги да баямды. Ишни жангыча къурау, аны файдалы амалларын производствогъа сингдириу — ол жашауну излеми болгъанын заводну коммунистлери иги ангылайдыла. Къурулушда уа ол жанына бегирек да уллу эс бурулургъа керекди. Нек дегенде, бизни партиябыз, правительствобуз 2000-чи жылгъа хар совет юйюрню фатар ие да энчи жашау журт бла жалчытыуну программасын къабыл этгендиле. Аны себепли къурулушчула жылдан жылгъа ишлерини ёлчемин ёсдюрюрге борчлудула. Производствода адамланы жигер урундурурча жангы амалла хайырланылмасала уа биз ол муратха жеталлыкъ тюйюлбюз, дейди партком секретары, Аренда уа адамланы иги ишлерге кёллендирген бек магъаналы амалладан бири болгъанын жашау кеси ачыкълагъанды. Заводну администрациясыны, партия комитетини башламчылыкълары бла мында ишни файдалылыгъын ёсдюрюр, чыгъарылгъан продукцияны ёлчемин ёсдюрюр ючюн шарт мадарла этиледиле.

Белгилисича, озгъан жыл къыралыбызгъа тынч жыл болмагъанды. Арменияда жер тебюу, кёп жерледе бузуулу ишле, миллетле арасы тюйреликле экономиканы бютюн да бек ахсатхандыла. Ол жарсыуланы хатасындан къыралыбызны темир жоллары да осал ишлегендиле. Бу заводда агъач болмай продукция чыгъарлыкъ тюйюлсе. Агъач а бери узакъ жерледен темир жолла бла келтиреди. Темир жол а иги ишлемей, агъач айла бла темир жоллада тургъан кезиуле болгъандыла. Бир-бир цехледе агъач жетишмегенини хатасындан ишлемегендиле. Аллай кыйын болумлагъа да къарамай, завод продукция чыгъарыу эм аны сатыу жаны бла жыллыкъ планын 101 процентге толтургъанды. Ол жетишимде коммунистлени юлюшлери уллу болгъанын белгилерге керекди.

М. КАНГЕРМАЗОВ.

СУРАТДА: Сайдулла Келеметов. Ол Нарткъалада химкомбинатны баш инженеридиди. Билимли специалист болгъаны бла бирге Келеметов ишни да ахшы къурай биледи. Ол Урван район Советни депутатыды.

Суратны З. Батчаев алгъанды.

Къырал багъасындан учуз

Вахсанда производство комбинатны урунганларыны быйыл продуктла алыр ючюн къоратхан заманлары иги кесек къысхартыллыкъды. Ол онгну предприятияны болушлукъчу мюлюкю берликди. Кёп болмай мында эки минг тауукъ сыйынган ферма хайырланыргъа берилгенди. Комбинатны ишчилери эки айдан аны биринчи продукциясын алырга тийишледиле. Келир заманлада уа мында тууар малланы уллу болмагъан фермасын къуаргъа, къоянла жаяргъа белгиленедиди.

Юйюр бюджетге ол продуктла иги себеплик этериклиле. Экономистлени тергеулерине кёре юй къанатлы этни багъасы къырал багъасындан эсе учуз боллукъду.

Бизни корр.

Къырал багъасындан учуз

Вахсанда производство комбинатны урунганларыны быйыл продуктла алыр ючюн къоратхан заманлары иги кесек къысхартыллыкъды. Ол онгну предприятияны болушлукъчу мюлюкю берликди. Кёп болмай мында эки минг тауукъ сыйынган ферма хайырланыргъа берилгенди. Комбинатны ишчилери эки айдан аны биринчи продукциясын алырга тийишледиле. Келир заманлада уа мында тууар малланы уллу болмагъан фермасын къуаргъа, къоянла жаяргъа белгиленедиди.

Юйюр бюджетге ол продуктла иги себеплик этериклиле. Экономистлени тергеулерине кёре юй къанатлы этни багъасы къырал багъасындан эсе учуз боллукъду.

Бизни корр.

Жангы оборудование орнатылады

Экинчи смен башланнган кезиу. Фабриканы парторганизациясыны секретары М. И. Ахматов тёртюнчю цехде мастер А. Габидовну бригадасын кёргюзтеди. Аны смени 16 сагъатда башланады, алай бригадир жашла жыйыдырдан иги да алгъа келиучюдю.

— Бригада тутхучлуду, иги ишлейди, — дейди тёртюнчю цехни начальниги Е. М. Крымшамхалов. — Ол М. Хайбулаева башчылыкъ этген бригада бла эришеди. Эки коллективни да кёрюмдюлери бир кибикдиле. Ала тикген аякъ кийимлени качествола игиди. Аны себепли аллай аякъ кийимлени адамла сюйюп аладыла. Бусагъатлада Нальчикни аякъ кийимле тигиучю фабрикасыны продукциясын къыралны сатыу этген 33 базасы сакълайды.

Бу юнледе предприятияны цехлерин жангыртыу ишле барадыла, алада шёндюгю хайырлы оборудование орнатылады. Тёртюнчю цехде да тыш къыралладан келтирилген машинала, жангы конвейер ишлейдиле. Андан сора да быйыл ФРГ-дан, Италиядан, Югославиядан жангы технология оборудование келтиреликди. Ары дери уа аякъ кийимлени бек иги модаларыны техника документацияны жарашдырыла турады. Сёз ючюн, быйыл тёртюнчю цех тигип башларыкъ аякъ кийимле тыш къыралладан келтирилгенледен аман боллукъ тюйюлдюле.

Бусагъатлада Ахмат Габидовну бригадасында 27 адамны орнуна 14 адам ишлейди. Аны себепли аякъ кийимле тигиучюлени ишлери кыйыныды. Болса да ала планларын жетишимли толтурадыла. Анга уа ахыр кёрюмдюлеге кёре хакъ тёлеуню системасына кёчюу себеплик этгенди.

Бригадада С. Чихрадзе, Р. Житигиев, М. Исаев, А. Беканов бек усталагъа саналадыла. Ала тикген аякъ кийимлеге адам шарайын табарыкъ тюйюлдю, Бригаданы таматасы бек жууаплы заказланы алагъа береди. Сынаулу ишчиле да бригадирни ол ышаныууна хар заманда да кертичи боладыла.

Ахмат Габидов кесинден да, башхаладан да къаты сурагъан, производство ишни неден да алгъа салгъан адамды. Ол себепден коллективде аны уллу намысы жюрюйдю. Ахмат коллективни жамауат ишине да тири къатышады, цехни профкомуну председателиди, жаш тёлюню насихатчысыды, урунуу коллективни советини членида, художестводу самодеятельностха къатышады.

И. БУТРИК.

Жангы оборудование орнатылады

Экинчи смен башланнган кезиу. Фабриканы парторганизациясыны секретары М. И. Ахматов тёртюнчю цехде мастер А. Габидовну бригадасын кёргюзтеди. Аны смени 16 сагъатда башланады, алай бригадир жашла жыйыдырдан иги да алгъа келиучюдю.

— Бригада тутхучлуду, иги ишлейди, — дейди тёртюнчю цехни начальниги Е. М. Крымшамхалов. — Ол М. Хайбулаева башчылыкъ этген бригада бла эришеди. Эки коллективни да кёрюмдюлери бир кибикдиле. Ала тикген аякъ кийимлени качествола игиди. Аны себепли аллай аякъ кийимлени адамла сюйюп аладыла. Бусагъатлада Нальчикни аякъ кийимле тигиучю фабрикасыны продукциясын къыралны сатыу этген 33 базасы сакълайды.

Бу юнледе предприятияны цехлерин жангыртыу ишле барадыла, алада шёндюгю хайырлы оборудование орнатылады. Тёртюнчю цехде да тыш къыралладан келтирилген машинала, жангы конвейер ишлейдиле. Андан сора да быйыл ФРГ-дан, Италиядан, Югославиядан жангы технология оборудование келтиреликди. Ары дери уа аякъ кийимлени бек иги модаларыны техника документацияны жарашдырыла турады. Сёз ючюн, быйыл тёртюнчю цех тигип башларыкъ аякъ кийимле тыш къыралладан келтирилгенледен аман боллукъ тюйюлдюле.

Бусагъатлада Ахмат Габидовну бригадасында 27 адамны орнуна 14 адам ишлейди. Аны себепли аякъ кийимле тигиучюлени ишлери кыйыныды. Болса да ала планларын жетишимли толтурадыла. Анга уа ахыр кёрюмдюлеге кёре хакъ тёлеуню системасына кёчюу себеплик этгенди.

Бригадада С. Чихрадзе, Р. Житигиев, М. Исаев, А. Беканов бек усталагъа саналадыла. Ала тикген аякъ кийимлеге адам шарайын табарыкъ тюйюлдю, Бригаданы таматасы бек жууаплы заказланы алагъа береди. Сынаулу ишчиле да бригадирни ол ышаныууна хар заманда да кертичи боладыла.

Ахмат Габидов кесинден да, башхаладан да къаты сурагъан, производство ишни неден да алгъа салгъан адамды. Ол себепден коллективде аны уллу намысы жюрюйдю. Ахмат коллективни жамауат ишине да тири къатышады, цехни профкомуну председателиди, жаш тёлюню насихатчысыды, урунуу коллективни советини членида, художестводу самодеятельностха къатышады.

И. БУТРИК.

Кёп жерлеге жиберединле

Къабарты - Малкъарны «Сортсемовощь» биригиую къыралны онла бла областларыны, крайларыны, республикаларыны коммунальный мюлклерин гюл урлукъла бла жалчытадыла.

Жангы жылны биринчи июнюнден башлап къыралны тюрлю-тюрлю жерлерине гюл урлукъладан кёп тоннала жиберилгендиле. Ол урлукъла ёсселе Москваны, Ленинградны, Краснояркни, Липецкни, Иркутскни, Киевни, Минскени, Алма-Атаны бютюн айбат этериклиле.

Бизни республикада 13 колхоз гюл урлукъла ёсдюреди эм аны юсю бла кеслерине файда тюшюреди. Сёз ючюн, озгъан жылда Чегем районну «Чегем» колхозу 657 минг 497 сом, Урван районну Совет Аскер атлы колхозу 471 минг 301 сом эм ол районну «Ленинчи жол» колхозу 200 минг сом файда алгъандыла.

Гюлле ёсдюрюучюле бусагъатда жаз башы урлукъ себиуге хазырланадыла. Быйыл бизде 300 гектар жерде урлукълукъ гюлле ёсдюрюллюкдюле.

П. АКЪБАЕВ.

Азербайджан эм Армян ССР-леде болумну юсюнден

Белгилисича, къыйын хал, Бакуда болумну къатыланыуу, тонаула, аманлыкъчы экстремист кючле низамсыз ишлени кюрай, къырал органланы властдан кюч бла тайдырыргъа кюрешиулери Азербайджанны ара шахарында къаты болумну кийиргге себеплик этгендиле. Ол мадар къан бютюн да кёп тёгюлмез ючюн этилгенди.

22-чи январда Азарбайджан ССР-ни Министрлерини Советини Председатели, республиканы политика башчыларыны члени А. Н. Мутталибов халкъгъа чакъырыу этгенди. Бизни жеribизге уллу бушуу келгенди, дегенди ол. Адамла къыраладыла. Битеу азербайджанлы халкъ бла бирге мен ёлгенлеге уллу бушуу этеме, аланы аталарыны, аналарыны, къарындашларыны, эгечлерини алларында баш неме. Бола тургъан ишле ючюн бизни хар биребиз энчи жууаплылыгъыбызны сезебиз. Республиканы ара шахарында къаты болумну кийирмез ючюн биз битеу къолдан келгенни аямагъанбызны юсюнден сизге таукел билдиреме. Республиканы суверенитетин тохташдырыу, экстремистлеге къажау юрешни кючлендириу жаны бла таукел мадарла этиледиле, дегенди ол эндан ары. Миллетчилик эм экстремист къаучумланы бир-бир башчылары тутулгъандыла эм уголовный жууапха тартыллыкъдыла. Андан сора да къачхынчыла эм да башха социально-экономика проблемала бла байламлы вопрослагъа къаралгъанды.

Ол кюн Бакуда 19—20-чы январда ёлгенлени асырагъандыла.

Жарсыугъа, республикада бакучуладан кёп жюзле эм мингле бла адамла ёлгенлерини, ол санда тиширыула бла сабийле да болгъанларыны юсюнден хапарла кенгден кенг жайылып барадыла. Шахарны аскер комендантты радио бла билдиргеннге кёре, 19—20-чы январда Бакуда 83 адам, ол санда 14 аскерчи эм аланы юйюрлерини членлери ёлгендиле. ТАСС-ха билдиргенлерине кёре ёлген бакучуланы арасында жангыз бир тиширыу, не жангыз бир сабий жокъду. Аскерчилени юйюрлеринде уа ёлген эм жаралы болгъан тиширыула бардыла.

Аскер комендант кесини чакъырыуунда былай айтханды: халкъны къоркъусузлугъун жалчытыу къурала баргъаны кыдар шахарда къаты болум жумушарыкъды. Низамны тохташдырыр муратлада саутну законсуз тутхан адамлагъа 24-чю январда эртденликде 9 сагъатха дери аны район аскер комендатураланы келечилерине берирге деп кёргюзтюлгенди. Ол болжалны ичинде саутларын кеси ыразылыкълары бла берген адамланы киши да тыярыкъ тюйюлдю эм ала жууапха тартыллыкъ тюйюлдюле.

Волса да Азербайджанны ара шахарында бой салмагъа, къаты сюелирге чакъырыулары болгъан листовкала жайыладыла. «Азербайджанны халкъ фронтуну» бир-бир башчылары жиберген экстремист эм миллетчи къауумла аскерге эм оруслагъа къажау ишлени къозгъаргъа кюрешедиле. Ол муратлада ала аскерчиле халкъгъа зулмулукъла сынатханларыны юсюнден ётюрюк хапарланы жаядыла. Ёлтюрлюкбюз деп, къоркъутуп, тышындан келип жашагъан халкъны шахардан къыстаргъа кюрешедиле.

Бакуда террористле аскер шахарчыкълагъа, энчи алыш айтханда, Сальян казармалагъа от ачханлай турадыла. Аскерчилени аман бетли этер муратлада «Азербайджанны халкъ фронтуну» келечилери не хыйлалыкъдан да артха турмайдыла. Ол фронтну террористлери Сальян казармалагъа от ача тургъанлай, «неформалла» тюрлю-тюрлю миллетлени аскерчилери бир бирлери бла кюрешедиле, аны хатасындан аланы арасында ёлгенле да бардыла деген хапарланы жаядыла, аны юсюнден битеу къыралгъа телеграммала жиберединле. Ол арталлы да ётюрюкдю, алай ишле болмагъандыла.

Азербайджанны шахарларында бла ёллеринде зарыатлыкъ ишле этиледиле. Пушкино шахарда аманлыкъчыланы къауум партияны райкомуну юйюн тонагъанды, В. И. Ленинни эскермесин бузгъанды. Нахичеванны къатында радиолокация станцияны позициясына чабыууллукъ этилгенди. Чапхандагъа къаты жуан берилгенди.

Степанокертде «Карабах къымылдау» деген организациядан экстремистлени тутуу жаны бла мадарла этиледиле. Аланы арасында заложниклени алып кетиую къурагъандыла деп ишекли болгъан эки адам барды.

Бу арт юнледе Арменияны Массис, Севан, Раздан районларында курдулагъа къажау ишле кёп болгъандыла. Бизге келген шартлагъа кёре кёп тюрлю неформальный организацияланы террористлери саутну къолгъа этиу жаны бла аманлыкъчы ишлерин уголовный элементле бла бирге бардырадыла.

Аны бла бирге къаугъаны тохтатыу жаны бла этилген мадарла хайыр бергенлерини юсюнден юлгюле келтирирге боллукъду. Арменияда саутну кеси алларына келтирип берген адамла кёпден кёп бола барадыла. Арменияны Компартиясыны АК-сыны секретары М. А. Серобян, Армян ССР-ни Министрлерини Советини Председателини заместители В. М. Даян Арарат районну Ерасх элинде Азербайджан ССР-ни Министрлерини Советини Председателини заместители И. А. Рагимов, партияны Нахичевань обкомуну секретары Р. У. Джалиов бла тюбешгендиле. Анда ССР-ни халкъ депутаты, генерал-майор М. С. Сурков эм ич аскерлени генерал - майору Н. Г. Федосов да болгъандыла. Къаугъаны мындан ары къатыланыууна жол бермез муратлада от ачыуну эм сермешлени тохтатыр, саутланнган къауумланы чек районладан чыгъарыр, бузулгъан темир жол коммуникацияланы аягъы юслерине салыр, Арменияга бла Азербайджаннга поездлени жюрюулерин башлар, Ильичевск районну Керки элине баргъан автомобиль жолда блокаданы кетерир ючюн бирден ючю салыргъа оноу этилгенди. Чекчи аскерлени командирлери бла политорганлары бардыргъан ангылатыу ишни себебинден Азербайджанны Зангелан районуну жолларында пикетленн кетериую юсюнден келишим этилгенди. Озгъан юнледе ССР-ни къырал чегине бузукълукъ этиу аздан аз бола баргъаны кёрюннгенди.

(ТАСС).

КъМАССР-ни ХАЛКЪ КОНТРОЛЬ КОМИТЕТИНДЕ

Республиканы Халкъ контроль комитети озгъан жылны ахырында РСФСР-ни Женгил промышленность министерствосуна бойсунинган предприятиялырындан бир къауумларыны ишлерине къарагъанды. Алагъа башчылыкъ этнуню болуму заманны сурамына тийишлиди деялыкъ тююлбюз. Женгил промышленностну предприятиялары халкъ бек изленген, сюйюп алгъан товарланы чыгъарыу жаны бла кеслерини алларына салынган борчланы толтурмайдыла.

Къабарты-Малкъарны кийим тикген производство биригиююнде чыгъарылгъан продукцияны ахчагъа кёчюрсенг, планла толгъанчадыла. Алай тигилген кийимлени алып къарасанг а бириги иги ишлейди дерге къыйынды. 1987 — 1988 жыллада бириги алыучулагъа план бла белгиленгенинден эсе 82 минг сом багъасы куртка, 35 минг сом багъасы пальто аз ийгенди. Башхача айтсакъ, мында ишни хайырлылыгъын продукция чыгъарыуну кёбейтиу бла угъай, тигилген кийимлени багъаларын кётюрюу бла ёсдюредиле. Бу ахыр юч жылны ичинде тамата тёлюге тигилген пальтоланы багъалары — 8,8, курткаланы багъалары 63,5 процентге кётюрюлгендиле.

Былай къарагъанда, чыгъарылгъан продукцияны багъасына къошула эсе, аны качествосу игиленирге керекди. Мында уа тигилген затланы качестволары бек осалдыла. Бу ахыр юч жылда бириги ирауусугъа саналгъан продукцияны саны ёсюп баргъанды. Ол жаны бла осал юлгюге Прохладаны кийим тикген фабрикасын айыргъа болукъду. 1988 жылда фабрика тикген кийимлени жараусугъа 2,5 процент саналгъан эсе, озгъан жыл ол тарих 8,7 процентди.

Бир къауум предприятиялада, Прохладаны фабрикасында да тигилген кийимлени багъалары ёсюп барадыла. Сёз ючюн, бурунгу жылны кёрюмдюлерине къарайыкъ. Жыйрыкъланы багъаларына — 19,1, школчулагъа тигилген жыйрыкъланы багъаларына — 6,3, кёлеклеге 26,5 процент къошулгъанды. Башха жыллагъа юслериден айханда да болум иги жанына тюрленмегенди.

Нальчикни «Шуёхлукъ» комбинаты Женгил промышленность министерствону уллу предприятиялагъанларыны дерге болукъду. 1988 жылда мында итиге саналгъан, шёндюю модагъа келишген товарланы чыгъарыу 104 процентге ёсген эди. Былтыр а 44,4 процентлей къалгъанды.

Башында айтханыбызча, жыл сайын товарланы багъаларыны айыбы да ёсюп барадыла. «Шуёхлукъ» комбинатда ол жылны ичинде 1 январдан 1 декабрьгъа дери 1 сомдан 3 сомгъа дери багъалы 1 миллион 200 минг сом багъасы товарланы чыгъарыуну иги сынамай, оюм этмей производствогъа сингдирип къоядыла. Аны хатасындан продукцияны иги кесеги жараусугъа санаргъа тюшеди. 1987 жылда фабрика чыгъаргъан чурукъладан 44,6 минг къауум артха къайтарылгъанды. Аны хатасындан предприятие 234,1 минг сом тазир тёлегенди. Фабрика сабийлеге, къартлагъа керекли учуз затла чыгъарыуун тохтатып, аланы орунларына баÑ›а чурукъла тигиуню башлагъанды.

Газет окъуучуланы кёллерине кемчиликле мындан эки жыл алгъын жиберилгендиле, энди андан бери иш иги жанына тюрленнген болур деп да келир. Угъай, жарсыугъа, иш алай тюйюлдю. Былтыр да коллективге биягыча осал товар чыгъаргъаны ючюн 128 минг сом тазир салынгъанды. Ма женгил промышленностну Нальчикде орналгъан бир къауум предприятиялырында болум алайды.

Багъала жаны бла къырал низамгъа бузукълукъ этгенлери, халкъ сурагъан, сюйюп алгъан товарланы качествосун игилендирмегенлери, финанс-мюлк низамны сакълаугъа эс бурмагъанлары ючюн КъМАССР-ни Халкъ контроль комитети Къабарты-Малкъарны кийим тикген производство биригиюню. Прохладнаны кийим тикген фабрикасыны, Нальчикни аякъ кийимле чыгъаргъан фабрикасыны директорлары, баш бухгалтери эм план бёлюмлерини начальниклери Б. Х. Хачимазовха, Х. Л. Ошроевагъа, Е. Н. Головкогъа, А. И. Кучуковагъа, А. А.Титовагъа, Л. М. Гербергe, О. А. Шварцха, Л. А. Лупиносха выговорла бергенди. Нальчикни «Шуёхлукъ» комбинатыны директору Е. М. Секрековагъа, баш бухгалтери Е. М. Гетажеевагъа эм план-экономика бёлюмюню начальниги Т. М. Рахаевагъа да уллу тырман этилгенди.

КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну 1988 жылда 15-чи октябрде болгъан пленумунда КПСС-ни АК-сыны излемлерине тийишликлиде республиканы урунганларын аш-азыкъ бла жалчытыуну мындан ары игилендириуде область партия организацияны борчларыны юсюнден вопрос сюзюлгенэди. Май районну мюлкленриниде пленумну окоуларына кёре не иш этиледи. Республиканы Халкъ контроль комитети анга да къарагъанды. Жыйылыуда белгиленгенича, Май районну агропромышленность бириги эл мюлк продуктланы кёбейтиуде битеу онгланы хайырланмайды. Колхозла, совхозла базаргъа чыгъарып, тахта кёгетле, жемиш сатыуну ёлчемин ёсдюрмегендиле. Былтыр, аны аллында жыл бла тенглешдирип къаралгъанда ол жалан да 17,5 процентге тамамланнганды. Урунганланы энчи мюлклерин айныгыуда да иш шёндюю жашау излегенча тюйюлдю. Районну эллилери мал тутыугъа тийишли магъана бермейдиле. Озгъан жыл мында жашагъан хар 100 юйюрден тууар жалан да 26-сы тутханды.

Белгилисича, халкъны аш-азыкъ бла жалчытыугъа промышленность предприятияланы, организацияланы болушлукъчу мюлклери ёз юлюшлерини къошаргъа керекдиле. Алай районда анга тийишли магъана бермегенчадыла.

Май районну ара аш-азыкъ бириги халкъны излемин иги жалчыталмайды. Аны предприятияларында аш-азыкъ хазырлагъан керекле, технологиягъа оборудованияла жетишмейдиле. Ол тюрлю кемчиликлени хатасындан бириги былтырны планларын толтурмагъанды.

Былайда школ столованы энчи белгилеп айтыргъа борчду. Былтыр алагъа бёлюнген фонддан эсе 7,9 тонна сары жау аз берилгенди. Халкъ контролёрла тинтиулерин бардыргъан кюнде уа бириги складында 9,6 тонна сары жау табылгъанды.

Ара аш-азыкъны бириги, коопзаготпром урунганладан тюрлю-тюрлю эл мюлк продукъла сатып алып хазырлагъанларын барыбыз да билебиз. Иш Май районда да алайды. Болса да аны хайырланып, сатыу-алыуда, ара аш-азыкъда ишлегенлени араларында бир къауумла къыралны алдаргъа кюрешедиле. Анга бир юлгю.

Былтыр ара аш-азыкъны бириги, коопзаготпром адамладан къатхан жюзюм сатып алгъанбыз деп, документле жарашдыргъандыла. Халкъ контролёрла ол жюзюмню къайдан болгъаныны тинтгендиле. Алай бла ол жюзюм тыш къыралдан келтирилгенин тохташдыргъандыла. Хазырлаучула уа аны килограммына 2—3 багъа берип алгъанча кёргюзтгендиле.

Коопзаготпромда эл мюлк продуктланы сакълауну жорукъларына бузукълукъла этиледиле. Былтыр коллектив къышха тахта кёгетле хазырлау планын 56,6 процентге толтургъанды. Тинтиулени кюнюнде районну тюнейлериниде картоф, тузланиган затла, кёгетле, не жемишле сатылмай эдиле. Кемчиликле халкъны ётмек бла жалчытыуда да нёпдюле.

Башында келтирилген кемчиликлени сюзюп, КъМАССР-ни Халкъ контроль комитети Май коопзаготпромну директору А. А. Ансоковха, баш бухгалтери Л. М. Ельковагъа къаты выговорла бергенди. Аны бла бирге алагъа ачча тазир салыугъа ол жалан да 17,5 процентге тамамланнганды. Урунганланы энчи мюлклерин айныгыуда да иш шёндюю жашау излегенча тюйюлдю. Районну эллилери мал тутыугъа тийишли магъана бермейдиле. Озгъан жыл мында жашагъан хар 100 юйюрден тууар жалан да 26-сы тутханды.

Белгилисича, халкъны аш-азыкъ бла жалчытыугъа промышленность предприятияланы, организацияланы болушлукъчу мюлклери ёз юлюшлерини къошаргъа керекдиле. Алай районда анга тийишли магъана бермегенчадыла.

Май районну ара аш-азыкъ бириги халкъны излемин иги жалчыталмайды. Аны предприятияларында аш-азыкъ хазырлагъан керекле, технологиягъа оборудованияла жетишмейдиле. Ол тюрлю кемчиликлени хатасындан бириги былтырны планларын толтурмагъанды.

Былайда школ столованы энчи белгилеп айтыргъа борчду. Былтыр алагъа бёлюнген фонддан эсе 7,9 тонна сары жау аз берилгенди. Халкъ контролёрла тинтиулерин бардыргъан кюнде уа бириги складында 9,6 тонна сары жау табылгъанды.

Ара аш-азыкъны бириги, коопзаготпром урунганладан тюрлю-тюрлю эл мюлк продукъла сатып алып хазырлагъанларын барыбыз да билебиз. Иш Май районда да алайды. Болса да аны хайырланып, сатыу-алыуда, ара аш-азыкъда ишлегенлени араларында бир къауумла къыралны алдаргъа кюрешедиле. Анга бир юлгю.

Былтыр ара аш-азыкъны бириги, коопзаготпром адамладан къатхан жюзюм сатып алгъанбыз деп, документле жарашдыргъандыла. Халкъ контролёрла ол жюзюмню къайдан болгъаныны тинтгендиле. Алай бла ол жюзюм тыш къыралдан келтирилгенин тохташдыргъандыла. Хазырлаучула уа аны килограммына 2—3 багъа берип алгъанча кёргюзтгендиле.

Коопзаготпромда эл мюлк продуктланы сакълауну жорукъларына бузукълукъла этиледиле. Былтыр коллектив къышха тахта кёгетле хазырлау планын 56,6 процентге толтургъанды. Тинтиулени кюнюнде районну тюнейлериниде картоф, тузланиган затла, кёгетле, не жемишле сатылмай эдиле. Кемчиликле халкъны ётмек бла жалчытыуда да нёпдюле.

Башында келтирилген кемчиликлени сюзюп, КъМАССР-ни Халкъ контроль комитети Май коопзаготпрому директору А. А. Ансоковха, баш бухгалтери Л. М. Ельковагъа къаты выговорла бергенди. Аны бла бирге алагъа ачча тазир салыугъа

халкъла аралы жашау

ГДР. Республиканы специалистлерини ФРГ-гъа кетиулери промышленностда, сатыу-алыуда, саулукъ сакълауда, халкъны жашау жумушларын жалчытыуда болумну кыйын этгенди. Ишни аягъы юсюне салыр ючюн къыралны предприятияларына, учреждениялырына специалистле жетишмейдиле.

Бу сурат Лейпцигни округ больницасында алынгъанды. Мында юч врачны бла 16 медсестраны орнуна бир доктор бла 10 медсестра ишлейдиле.

Сурат АДН-ни бла ТАСС-ныды.

Ольстер эм НКАО

Бизни басмада бир кезледе Нагорный Карабахда болумну Север Ирландияда хал бла тенглешдиребиз. Былай башындан къарагъанда ол тенглешдириу тюздю эм да ол мудах юмла болдурады: баям, бизни басмабыз Ольстерде арт 20 жылда болгъан ишлени юсюндеи бек аз жазгъанды. Аны бла байламлы окъуучуланы андан толу хапарлары жокъду.

Анда бусагъатда бола тургъан затла — адамла кеслери алларына этген бомбаланы чачылгъанлары, Белфастны орамларында бир бирге от ачыу. Великобританияны Бирикген Королевствосуну эм Север Ирландияны бу кесегинде халны кыйынлыгъы 60-чы жылланы аллында Ольстерде граждан эркинликле ючюн битеулю къымылдаугъа ахыры да келишмейдиле. Андан бери католикле алгъын халкъны бек къозгъаган ачыкъ эм кенг бырнакъышлы къуратургъандыла.

Бу кюнледе бомбала, окъла ишни жашырынлыкъда бардыргъан Ирландия республикалы аскерни (ИРА-ны) ишлеридиле. Ол Ирландияны бириктирирге чакырады. Айхай да, ол объурлу муратды. Аны себепли, ИРА кесине адамланы, артыкъ да жаш тёлюню бек тынч тартады. Муратларына жетиуню ол жангыз бир жолун сайлагъанды — сауутланнган кюрешни. Болса да ИРА 1921 жылдан бери энчи эм къауум-къауум болуп бардыргъан террор аны муратына аз да жууукълашдырмагъанды. Алгъынча бомбала чачыладыла, кёбюсюнде терсликлери болмагъанла ёледиле. Амалла муратланы унутдуруп башласала фанатикле кючлерин эки кереге ёсдюредиле, деген сёз жюрюйдю.

Бюгюн ол муратны юсюнден не зат айтыргъа боллукъду? Адамла не ючюн жоюладыла? Бирикген Ирландия ючюнмю? Алай Ольстерде жашагъанланы ючден экиси — протестантла. Великобританиядан кёчюп кетгенлени туудукъларыды — Лондон бла байламлыкъларын юзерге сюймейдиле. Ючден бири уа — католикле, айырынамда ёмюрден бери жашап келген халкъны туудукъларыды — Ирландия Республикада бир динле бла биригирге сюедиле, аны себепли анда алагъа ыразыдыла.

Жалан да ыразыдыла. Нек дегендеÑ, бек алгъа Ирландияны правительствосу Ольстерни католиклеринe Бирикген Королевстводача жашау онгла бералмаалыгъын биледи. Ольстерде ишсизге эм башха социальный программалагъа кёре берилген ахча болушлукъ Ирландия Республикадан эсе иги кесек кёпдю. Кертиди, адамны жашауунда жалан да ётмек керек болуп къалмайды, къыралда халны эсге алмай жарамайды. Ма аны себепли Дублинде жалан да мамыр амалла бла, сёлешиулени мурдорунда, адамлагъа зорлукъ этмей, халны ангылатып бириргe керекди, деп алай акъыл этедиле.

Болса да ИРА Белфастда бла Лондонда бомбала чачдыргъаныны, Ольстерде эм Европаны къыралларында ингилизли аскерчилеге чабыууллукъ этгенин кёймайды. Ольстерде терсликлери болмагъан адамла ёледиле. Баям, жалан да ма бу затны тенглешдиргe боллукъду Нагорный Карабах бла.

Ахыр биладиргенге кёре, анда да чачдырыула эшитиледиле. Ала халкъланы ырбынгa тыядыла, амалсыз этедиле.

Юрий УСТИМЕНКО.
(ТАСС).

Япония: акъылбалыкъ болууну кюню

«Ёмюрден ахыргъа эсимде тутарыкъма»

Токиодан 100 километр ыраллыкъда Япониягъа келгенлени ёмюрден ахыргъа эсинде тутарыкъ жерлеринден бири — Фудзи-Хаконе-Идзу национал паркыны территориясында Ашинко деген кёл бар. Ол кёл Фудзи тауну этегинде ётгюрюм къалкъыгъан кёк суу бла толгъан. Кёлню жээгинде Хаконе деген курорт шахар. Ашинко кёлню жээгинде Хаконе деген курорт шахар. Ашинко кёлню жээгинде Хаконе деген курорт шахар. Ашинко

1988 жылда фабрика тигил кийимлени жарауеуагъа 2,5 процентти саналгъан эсе, оггъан жыл ол тарих 8,7 процентди.

Бир къауум предприятиладача. Прохладныны фабрикасында да тигилген кийимлени багъалары ёсюп барадыла. Сёз ючюн, бурунгу жылны кёрюмлюлерине къарайыкъ. Жыйрыкъланы багъаларына — 19,1, школчулагъа тигилген жыйрыкъланы багъаларына — 6,3, кёлеклеге 26,5 процент къошулгъанды. Башха жылланы юслеринден айтханда да болум иги жанына тюрленмегенди.

Нальчикни «Шуёхлукъ» комбинаты Женгил промышленность министерствону уллу предприятияларынданды дерге боллукъду. 1988 жылда мында итиге саналгъан, шёндюгю модагъа келишген товарланы чыгъарыу 104 процентге ёсгён эди. Былтыр а 44,4 процентлей къалгъанды.

Башында айтханыбызча, жыл сайын товарланы багъалары лайым да ёсюп барадыла. «Шуёхлукъ» комбинатда чыгъарылгъан затланы багъаларына 1,4 — 1,6 кере къошулгъанды. Алай бла бу ахыр 2,5 жылны ичинде комбинатха законсуз 289,3 минг сом файда тюшгенди.

Ара шахарыбызны алкъ кийимле чыгъаргъан фабрикасы жалан 1987 жылда алыучулагъа 214,7 минг сом багъасы алкъ кийим бермей къойгъанды. Мында жангы бухгалтери Е. М. Гетажеванга эм план-экономика бёлюмюню начальниги Т. М. Рахаевагъа да уллу тырман этилгенди.

КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну 1988 жылда 15-чи октябрде болгъан пленумунда КПСС-ни АК-сини излемлерине тийишлиликде республиканы урунганларын аш-азыкъ бла жалчытыуну мындан ары игилендириуде область партия организацияны борчларыны юсюндел вопрос сюзюлгенэди. Май районну мюлклеринде пленумну оноуларына кёре не ниш этиледи. Республиканы Халкъ контроль комитети анга да къарагъанды. Жыйылыуда белгиленгенича, Май районну агропромышленность бирлигиую эл мюлк продуктланы кёбейтиуде битеу онгланы хайырланмайды. Колхозла, совхозла базаргъа чыгъарып, тахта кёгетле, жемиш сатыуну ёлчемин ёсдюрмегендиле. Былтыр, аны аллында жыл бла тенглешдирип къарагъанда, эт, жумуртха сатыу иги жанына тюрленмей, азайгъан этгенди. Тахта кёгетле, жемишле хазырлауда да кемчиликле кёп жиберилгендиле.

Май районну мюлклёри чабакъ ёсдюрюуню башлагъанлы иги кесёк заман болады. Жыл сайын ала урунганлагъа 200 тонна чабакъ сатаргъа керекдиле. Болса

Башында келтирилген кемчиликлени сюзюп, КъМАССР-ни Халкъ контроль комитети Май коопзаготпрому директору А. А. Ансоковха, баш бухгалтери Л. М. Ельковагъа къаты выговорла бергенди. Аны бла бирге алагъа ахча тазир салынгандыла. Ара аш-азыкъны район бирлигиую директору Н. И. Руденко, баш бухгалтери К. С. Рыжкова да выговорла алгъандыла. Ала къыралгъа тюшген заранны бир кесегин ёз хуржунларындан тёлериндиле.

П. БАРАНОВ,
КъМАССР-ни Халкъ контроль комитетини штатда болмагъан инспектору.

СУРАТДА: телемеханика аппаратура заводну тёртюнчю номерли пехини токары Александр Романенко. Ол бийик классны специалистди, Ленин район Советни халкъ депутатына кандидатха кёргюзтюлгенди.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Япония: акъылбалыкъ болууну кюню

«Ёмюрден ахыргъа эсимде тутарыкъма»

...Храмдан чыкъгъанлай, мени танышым Киносита олсагъат окъуна узакъ болмагъан гитче тюкенчикге барып, андан чагъыр шеша бла сигарет пачка сатып алгъанды. Энди жарарыкъды: аны акъылбалыкъ болгъан кюню жетди. Токионы университетини кыара костюм кийген студенти орамда тюшюн къабындырып, ашыкъмай юйюне тебиреди.

Хар жыл сайын январь айны ортасында Япония миллет байрамны — акъылбалыкъ болгъанланы кюнюн белгилейди. Танг атханлай окъуна шахарланы орамлары бу заманнга 20 жыллары жетген арив кийинген жашладан бла къызладан толады. Бек биринчи ала храмлагъа барадыла, анда ала дин тёрелерин этедиле, андан сора уа аланы намысларына жер жерли властланы органлары этген сыйлы церемонияларгъа къатышадыла. Жууукъларыэм тенглери акъылбалыкъ болгъанлагъа саугъала берединле, танышлары эм бирге ишлеген коллегалары аланы жашауну жангы кезиую башланнганы бла алгъышлайдыла.

Акъылбалыкъ болгъанны белгилеу Японияда Эдону кезиуюнде (1600—1868 жыллада), жашланы бла къызланы абадан жашаугъа киргенлерини тёресича жаратылгъанды. Къууанчлы адетни этгенлеге уллула кийген кийимлени киерге, чачларын алача ишлетирге, храмлагъа кеслери алларына барыргъа, юйдегили болургъа эркинлик бериледи.

Бюгюнледе акъылбалыкъ болууну кюню кесини алгъынгы магъанасын тас этгенди. Шёндю аны тёрени этиуден сора хазна магъанасы къалмагъанды. Болса да Японияда тёрелени бек къаты тутадыла эм этедиле — жыл сайын 15-чи январда къызла ариу кимонола эм жашла да къара костюмла кийип храмгъа атланадыла. Айхай да, жаш адамлагъа акъылбалыкъ болууну кюню уллу къыйматны тутады, бек магъаналы жашау чекди. Жаш адамла, абаданлача жашаргъа юсюй, аны келирин ашыгъып сакълайдыла.

Аланы ангыларгъа да боллукъду. Акъылбалыкъ болууну кюню жаш адамгъа жамауат эм тёре салгъан бир къауум тыйгъычланы кетереди. Сёз ючюн, 20 жылы жетгинчи жаш адам, кеси аллына будданы храмына барыргъа, ичги сатып алыргъа, юйдегили болургъа эркин тюйюлдю. Белгилисича, бу тыйгъычла алай къаты тюйюлдюле. 18-жыллыкъ жаш адам тюкенден чагъыр сатып алыргъа сюйсе анга угъай дерик, не да паспортун сурарыкъ жокъду. Болса да жамауат оюмну кючю асыры уллудан, орталыкъ жаш японлуну, болуучусуча, тюкенге барып виски алыргъа деген акъылына окъуна келмейди — анга алай этерге жарамагъанын ол биледи. Аны ючюн акъылбалыкъ болгъан кюн ол бизни танышыбыз, ара шахарны студенти Киносита этгенча, кёп жаш адамла чагъыр сатхан тюкенчикге барадыла.

Японлу жаш тёлюню «адам айтханны этиую» бизни заманлагъа дери сакъланнган общиналы сезим бла ангылашынады. Японлу хар заманда да жашагъан, ишлеген да бир белгили коллективни чегинде этеди эм кесин аны бир кесегине санайды. Юйде — ол юйюрюдю, квартлада, районда къоншуларыдыла. Ишде — ол къуллукъ этген фирмады. Тыш къыраллагъа баргъан заманда — турист группады. Коллективни сейирлери, деп юйретедиле аны, хар заманда да сени ёз сейирлерингден магъаналыракъдыла. Адамгъа халкъны оюму законну ючюн тутады. Тёрелени къаты тутуу да анданды. «Бирсиле этгенча эт», — жашауну баш закону алайды. Сёз ючюн, дискотека. Ары биринчи кере баргъан тыш къыраллы адам жарым сагъат да туралыкъ тюйюлдю; тепсегенлени орнуна ол кёп заманны эм бирге ушалы эригиулю къымылдагъан жаш адамланы къауумун кёрлюкдю.

Арт жыллада Японияны общиналы структуралары кете, японлуланы, артыкъда жаш тёлюню, айтханнга тынгылаулары къала барадыла. Юлгюге, бюгюн жаш тёлю капегине кёрмей ишчи жерлерин терк алышындыргъанына, мюлк иени ыразылыгъын излемегенлери, ахчадан эсе бош заманларын эм ёз эркинликлерин алгъа салгъанларына абадан тёлю бек чамланады. Сылтаула, эшта да, къыралны экономика жетишимлеринде болурла, халкъны жашау кюлайлыгъыны ёсгени бла байламлы болур. Студент ингир сайын ишлеп алгъан хакъына 4—5 айны ичинде бек багъа болмагъан автомобильни аллыкъды. Японияда юйдегили болмагъан жаш адамлагъа, жашау къолайлыкъларын эсге ала, «къатын алмагъан аристократла» деп бошдан айта болмаала.

Экономика къолайлыкъ халкъны адебин-къылыгъын тюрлендиреди, общиналы структураны бузады, бек алгъа уа ол болум жаш тёлюню юсюнде кёрюнеди. Кесини энчи кёз къарамына эм оюмуна кёре бюгюн жаш адам сюйгенича жашаргъа онгу барды. Ишде эм жашагъан жеринде общинаны сейирлери анга кесини магъанасын тас этё барадыла. Акъылбалыкъ болууну кюню жаш тёлюге жалан да жалгъан чек болуп барады.

«Айхай да, 15-чи январда мен абадан адам болдум» деген сезим менде арталлы бла да жокъду, — дейди бизни танышыбыз Киносита. — Ол сезим манга университетге кирирге онг тапханымда келген болур эди... Къалай-алай болса да, ол кюн манга багъалыды. Нек болгъанын ангылаталмайма, алай мен акъыл этгенге кёре, атам, анам бла бирге храмгъа баргъанымы, бизни жер жерли муниципалитетибизни башчысы мени къолумну тутуп, акъылбалыкъ болуум бла алгъышлагъанын бир заманда да унутурукъ тюйюлме».

Вячеслав БАНТИН,
(ТАСС).

Токио—Москва.

Ахыр билдириулеге кере, анда да чачдырыула эшитиледиле. Ала халкъланы ырбынгна тыядыла, амалсыз этедиле.

Юрий УСТИМЕНКО.
(ТАСС).

Болса да ИРА Белфастда бла Лондонда бомбала чачдыргъаныи, Ольстерде эм Европаны къыралларында ингилизни аскерчилеге чабыуллукъ этгенин къоймайды. Ольстерде терсликлери болмагъан адамла ёледиле. Баям, жалан да ма бу затны тенглёшдирирге болукъду Нагорный Карабах бла

Ахчаны ишлетиу

Ленин районну мюлклёринде ахчаны ишлетиу ючюн ала къыралгъа тюшген заранны бир кесегин ёз хуржунларындан тёлериндиле. Ала халкъланы ырбынгна тыядыла, амалсыз этедиле.

Юрий УСТИМЕНКО.
(ТАСС).

Болса да ИРА Белфастда бла Лондонда бомбала чачдыргъаныи, Ольстерде эм Европаны къыралларында ингилизни аскерчилеге чабыуллукъ этгенин къоймайды. Ольстерде терсликлери болмагъан адамла ёледиле. Баям, жалан да ма бу затны тенглёшдирирге болукъду Нагорный Карабах бла

Ахыр билдириулеге кере, анда да чачдырыула эшитиледиле. Ала халкъланы ырбынгна тыядыла, амалсыз этедиле.

Юрий УСТИМЕНКО.
(ТАСС).

лагъанды, Магъаналы политика, социальный, администрация эм экономика мадарла этиледиле, башчылыкъ этиую жер жерли органлары къураладыла, аланы ишлерин келишдирип бардырырча ара шахарны бла уездлени, предприятияланы, организацияланы араларында байламлыкъла мардагъа келе башлагъандыла. Румыния энди аш-азыкъ товарладан тыш къыраллагъа сатмайды, тюкенле уа гражданланы битеу керёкли затла бла жалчытадыла. Нефть продуктланы тыш къыраллагъа жиберну да иги кесекге азайгъанды. Бензоколонкаланы къатында километрлеге созулгъан очередле азайгъандыла, халкъгъа бензин сатыу эм газ келтириу марда кетерилгенди, кёп жылланы ичинде биринчи кере румыплилени юйлеринде ючюю 25 ваттдан артыкъ болгъан чыракъла жанып башлагъандыла. Электроэнергияны эм газны бир тюрлю тыйгъычсыз хайырланыуну тутхучлу багъасы тохташдырылгъанды.

ФНС-ни совети урунганланы предприятияланы айнытыуну фондуна ахча къошууларыны юсюнден тапсыз законну кетергенинё промышленностда ишлегенле бек къууанып юбегендиле. Къаты буйрукъ-административ системаны экономика эм ётюрюк мюлк расчёт ишинде, жашауда тап келмеген, бу закон ишчиледен «артыкъ» ахча алыуну формаларындан бири болгъанды. Энди урунганла иш хакъларын тариф ставкала бла урунуу келишимге кёре толусунлай аллыкъдыла. Урунуу коллективлеге болмачы планланы толтурмагъанлары ючюн салыннган тазирле кётерилгендиле. Юч жылны ичинде битеу больничный листлеге, кёп жылланы ичинде хакъ алмай тургъанлагъа хакъ тёленирге керекди. Зарфха уруучу машинкаланы эсепге алыу кетерилгенди, туристле Румынигъа эркин барырча болгъанды, къыралгъа келтирилген не да къыралдан элтилген кёп товарла ючюн тёленнген таможня пошлина кетерилгенди. Хар нени да санап бошаллыкъ тюйюлсе, алай халкъны жашау къолайлыгъын кётюрюрге жолну таукел сайланнганы алайсыз да ачыкъды.

Болса да XX ёмюрню ахырыны адамы жангыз ётмекден тоюп къалмайды. Румынияда жамауат жашауну баш магъаналы принципи ФНС-ни совети къабыл этген эм бегейтген декрети биту жамауатны социалист кючлерин бириктириу бла демократия диалог да аны ючюн болгъанды. Политика

Айтыргъа керекди

ФНС декрет бла не тюрлю политика партиягъа эм жамауат организациялагъа, фашист не да румынли государствону законларына чюйре келген пропагандаиы жайгъанладан къалгъанлагъа, окумун айтыргъа эркинлик береди. Политика партиялатерриториялы халда къураллыкъларыны тохташдырылгъанды. Аланы регистрация этер ючюн, ала Бухаресгнн сюдюне политика программаларын берирге, штаб-фатарлары болгъан жерни эм финансла жаны бла амалын билдирирге керекдиле. Заявка берген заманда партияда 251-ден аз адам болса жарамайды. Заявлениягъа беш кюнюю ичинде къаралады, этилген окоу тюзге саналмаса, аны Румыниияны баш сюдюне берирге боллукъду. Румынияны политика п... ализмини энчилиги аскерчиле, миллет къоруулауну эм ич ишлёни министрлерини граждан персоналы, судьяла, прокурорла эм дипломатла, ала бла бирге уа радиону эм телевидениияны ишчилёри политика партияланы членлери болургъа амаллары болмагъандады.

Румынияны ич ишлерини министерствосуну келечилерини айтыуларына кёре, арт заманда къыралда аманлыкъчылыкъ ёсгенди. Алгъа жамауатны арасында халны тап тутуу, гражданланы тынчлыкъларыэм къоркъуусузлукъларысалынгандыла. Ол мурат бла битеу полициялы бёлюмле кюндюзгю эм кечеги патрулированиягъа салынгандыла. Бир бирледе полиция предприятияланы бла учреждениялаиы къоруулауну жалчыта, румыпли аскёрле эм патриот гвардия бла бирге ишлейди. Сауутланы проблёмасы бек къатылай къалады, ол революциялы тюрлениуле болгъан заманда тюрлю-тюрлю адамланы къолларына тюшгенди эм кёпге созмай ол сыйырылыргъа керекди. Шёндюгю заманда бек уллу магъана румынли революциягъа болушлукъгъа дёп келген жюклени сакълаугъа бериледи. Полиция алгъынгы диктаторну юйюнде табылгъан багъалы затланы тинтген комиссияны ишине да къатышады.

Жангы жашауда биринчи атламла алай тынчлыкъ бла этилмейдиле.

Вадим МАЛЮТИН,
ТАСС-ны корр.

Бухарест.

БОЛУШУРГЪА ХАЗЫРБЫЗ

1989 жылда 22-чи июнда Киев шахарда фашист лагерледе азап чекген жюзле бла алгъынгы сабийлени тюбешиулери болгъанды. Фашизмни зорлугъун кеси башларында сынагъан алгъынгы гитче сабийлени слётун В. И. Ленин атлы сабий фондда фашист лагерлени алгъынгы тутмакъларыны союзу къурагъанды.

СССР-ни Министрлерини Совети В. И. Ленин атлы Совет сабий фондну башламчылыгъы бла 1989 жылда 6-чы октябрде «Фашист концлагерлени алгъынгы гитче тутмакъларына льготала тохташдырыуну юсюнден» 825-чи номерли бегимни къабыл этгенди. Ол бегимге кёре льготала уруш жыллада фашист концлагерледе азап чекген сабийлени ол заманда 16 жылдан озмагъанларыны барысына да бериледиле. Бегимде аланы жашау болумларын игилендирирге кереклисини юсюнден айтылады. В. И. Ленин атлы совет сабий фонд, 1989 жылда 1-чи ноябрден башлап, 1991 жылгъа дери ол бегимни толтурур ючюн этерге керекли къоранчланы кесине алгъанды.

Концлагерде тургъанына шагъатлыкъ этер ючюн былляй документле керекдиле:

алгъынгы концлагерь болгъан жерде къуралгъан музейни архивинден справка; халкъла аралы антифашист оранизацияны архивинден справка; алгъынгы тутмакъланы илеген халкъла аралы службадан справка; СССР-ни Къызыл Жоруну эм Къызыл Жарым Айыны обществоларыны союзуну исполкомуну бёлюмюнден эсеп карточка; СССР-ни эм союз республикаланы наркомпросларыны интернат учрежденилларыны архивлеринден справка: республикалада, крайлада эм областлада сабий юйледе тургъанланы эсебин жюртген китапладан выпискала. Анда сабий къайдан келгени да кёргюзтюлюрге керекди.

Фашист концлагерлени алгъынгы гитче тутмакъларына льготала удостоверениялары кёре бериликдиле. Ол удостоверенияланы уа КПСС-ни АК-сыны эм СССР-ни Министрлерини Советини «Уллу Ата журт урушха къатышхан аскерчилеге эм партизанлагъа: льготала тохташдырыуну юсюнден» 1981 жылда 27-чи февральдан 220-чы номерли бегимине тийишлиликде берилликдиле.

СССР-ни Министрлерини Советини былтыр 6-чы октябрде этилген бегимине тийишлиликде фашист концлагерлени алгъынгы гитче тутмакъларына былляй льготала тохташдырылгъандыла: жылгъа бир кере къыралыбызны ичинде, билетни багъасыны 50 процентин тёлеп, темир жол транспорт бла къайры сюйсе да барыргъа; поезд жюрюмеген жерледе самолёт, кеме не да автомобиль бла барыргъа эркинди; кесине энчи юй ишлерге сюйгенлеге процентсиз ёнкюч ахча бериледи; отпускагъа ала кеслери сюйген заманда чыгъадыла; керек болгъанда, жыл сайын бир кере экн ыйыкъгъа къошакъ отпуск алыргъа эркиндиле, алай аны ючюн хакъ тёленмейди; пенсиягъа чыкъгъандан сора, ишлеген заманларында алагъа къайсы поликлиникалада къарагъан эселе да, медицина жаны бла ала жалчытадыла; ишлеген жерлеринде алагъа санаторийлеге, солуу юйлеге да путёвкала тыйгъычсыз берилирге керекдиле; терек бахчачы кооперативлеге киргне, юйюне телефон салдырыргъа да алагъа бирсиледен эсе артыкъ эркинлик бериледи; врачланы рецептлерине кёре дарманланы багъаларыны жарымын тёлейдиле; ала терек бахчачы товариществолагъа члеи эселе, анда юйчюкле ишлерге эм бахчаларын тап жарашдырыргъа ёнкюч ахчаны процентсиз аладыла.

В. И. Ленин атлы Совет сабий фондну Къабарты-Малкъар республикалы бёлюмю КъМАССР-ни жеринде жашагъан фашист концлагерлени алгъынгы гитче тутмакъларындан бу адрес бла жазарларын тилейди: 360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5. В. И. Ленин атлы Совет сабий фондну Къабарты-Малкъар республикалы бёлюмю. Телефон — 2-75-74.

Болушлукъ керекли адамлагъа болушургъа биз хазырбыз.

Э. БЖЕНИКОВА,
Сабий фондну тамата инспектору.

Къабарты-Малкъарны киновидео бригнуюозгъан жылны ахшы кёрюмдюле бла бошагъанды. Кино кёргюзтюуден пландан тышында 68 минг сом жыйылгъанды.
СУРАТДА: бригнуюдиректоруну заместители Хадис Созаев, тамата методист Мадина Кудаева эм «Аврора» кинотеатрны директору Зоя Калибатова реклама материаллагъа къарай тургъан кезиуде.
Суратны М. Суанов алгъанды.

УЛЛУ, ГИТЧЕ ДА СЮЙГЕН ЖЕР

Шёндю кооперативлени юслеринден кёп айтылады. Бирле аланы жаратадыла, башхала уа сюймейдиле. Алай не болса да кооперативле кёп бола барадыла. Болса да спорт жаны бла ишлеген кооперативле аздыла. Кооперация—ол бек алгъа жангычылыкъды, башламчылыкъды. Ишлей билген, ишлерге сюйген адамланы башламчылыкълары болгъунчу бизни жашауубузда алгъа барыу не хазна болсун.

Алгъын бизни республикада шахматлагъа уллу эс бурулмай тургъанды. Арт заманлада спорт оюнланы ол тюрлюсю айныйбашлагъанды. Ол а «Ладья» кооператив урунганланы арасында шахмат оюнланы пропагандалау ишни иги бардыргъанының хайырындады. Ол Нальчикде 1988 жылда октябрь айдан бери ишлейди. Аны председатели Къабарты-Малкъарда шахматланы бек сюйген, спортну устасына кандидат Мажмудин Кармовду. Кооперативде тогъуз адам ишлейди. Аны кесини клубу эм кафеси бардыла.

Кооперативде жаш эм абадан шахматчыла юйренедиле, эришедиле, асламлы блиц-турнирле бардырыладыла. Шахмат клубха ол эртдегили оюнну сюйгенледен кюн сайын кёп адам келеди. Анда школгъа жюрюмеген сабийлеи, пенсиячыланы, урушну, урунууну ветеранларын да кёрюрге боллукъду. Шахмат ойнагъа жыл сан чырмаулукъ этмейди.

Шахматла бекден бек белгили бола баргъанлары бла бирге спортсменлени устаалыкъларын да ёседи. Жалан да былтыр спортну устасына кандидатны мардасын тогъуз адам толтургъанды. Биринчи разрядчыланы да жыйырма болады. Ол а башха жыллада болгъанындан эсе асламды.

«Ладья» кооператив сегиз Битеусоюз эм Битеуроссей турнирле, Россейни судьяларыны семинарлары, жаш тёлюню биринчиликлерин, абаданланы арасында республиканы эм шахарны чемпионатларын бардыргъанды. Быйыл кооператив бардырлыкъ тюрлю-тюрлю эришиулени саны алтмышха жетеркиди.

Озгъан жылда болгъан эришиуледе Мажмудин Кармов, Мухарби Гергов, Артур Ибрагимов, Чамал Гедгафов, Хорен Манучарян ахшы кёрюмдюле болдургъандыла. Жаш шахматчыла Зара Колиеваны, Черим Ахобековну, Андрей Черниковну, Заур Ципиновну усталыкъларыны да ёседи. «Ладья» огъурлу ишни этеди.

Г. ИСЛАМОВ.

Алгъадан этилген келишимлеге кёре

«Къабмалкъкъур у л у шторанс» управление, къурулуш организацияла бла келишимле этип, энди ишни алай бардырады. Озгъан жылдан бери къурулуш материалланы ташыуну ол жангы амалгъа кёре тамамлайды. Ол а шоферланы ишлерин тохтаусуз бардырыргъа себеп болады. Аланы хар бири да хар кюнде къаллай бир жюкню къайры ташырыгъын биледи.

Аны хайыры уа уллуду. Озгъан жылда 4 миллион 315 минг тонна жюк ташыльгъанды. Шоферла машиналарын тап хазда тутар, отлукъну аялу къоратыр ючюн уллу къайгъырадыла. Былтыр ала 57,8 минг литр бензин эм 10,8 минг литр дизель отлукъ алгъандыла.

Кюнден кюнге автопредприятияда бешкыллыкъны заданиялары болжалларындан алгъа толтургъан шоферланы саны ёседи. Аланы сапында юлгюге Соломон Безсалыда юлгюге Соломон Безсалыдовну, Сергей Винничукну, Хазретали Абазовну, Николай Симоненкону, Николай Приваловну келтирирге боллукъду.

П. АКЪБАЕВ.

Бурятияда алгъынгы алфавитге кёчерге хазырланадыла

«Буряад унэн» газет бурунгулу монгол жазмагъа кёре дерсле эм методика материалла басмалап башлагъанды. Ол жазма система Бурятияда бу жюз жыллыкъны 30-чу жылларына дери хар къайда да кент жайылгъан эди.

«Жангы совет» культура ючюн къадалып кюрешген, революциядан сора биринчи жыллада эски харфлары болгъан типография шрифтлени ууатхан адамла алай бла ала реакциялы озгъан заманнга къажау кюреше биз деп, керти жюректен ийнанып болгъандыла: эски монгол жазма ол заманда жалан дин бла тенглешдирилгенди.

XVII ёмюрден окъуна буддачы монастырла-дацанла Бурятияда билимни жайыуну жангыз амалы эм тюрлю-тюрлю дин литератураны басмалауну аралары болгъандыла. Алай дин текстледен сора да монастырлада бурунгулу монгол алфавит бла философия, медицина эм башха литература басмаланып тургъанды. Алай бла ол жазма кенг жайылгъанды. Бурятияны битеу революциягъа дери литературасы, историялы хроникалары башындан энишге жазыу бла жазылгъаныча да къарамай, ол зат керексизге саналгъанды эм да аны буддачы дацанланы ууатханча ууатхандыла.

Шёндю халкъ кесиик историясына жангыча къарай башлагъанды. Зор бла культура жашаудан кетерилген, хайырланыргъа эркин этилмеген бурунгулу монгол жазма система жангыдан жюртюлюрге эркинлик алады. Аны билмегенлей, революциягъа дери болгъан культура байлыкъны билирге онг жокъду.

Бурунгулу жазманы жангыртыугъа деген умут бизде бир-бир адамланы ол затны болдурургъа итиниулюклери бла да, къырал къуллукъчуланы алыкъа къарыусуз мадарлары бла да байламлыды. Бурят АССР-ни Халкъгъа билим бериу министерствосу алгъаракъда орта школлада эм Улан-Удэде педагогика институтда бурунгулу монгол жазманы факультатив халда юйренирге кереклисин тюзге санагъанды. Республиканы хар къалайында да шёндюлюлю монголлулану, бурятлыланы, къалмукълулаиы бурунгулу тиллерине юйренюу жаны бла курсла къураладыла. Устазла алгъаракъда бурунгулу монгол жазмадан дерс бериую методикасына юйренюую къысха болжаллы курсларын бошагъандыла.

Улан-Удэде алыкъа окъуу китапланы эм пособияланы басмаларгъа тийишли оборудованиясы болгъан типография жокъду. Аны себепли «Буряад унэн» газетни редакциясы кесиик окъуучуларыны тилеклерине кёре ол жетишмегенлиин тюзетирге юйренеди. Газетни

Бизни республикабызны халкъны жашау жумушларын жалчытыучу предприятияларында урунганланы асламы, халкъгъа керти къуллукъ эте билген, бийик классны специалистледиле. Аллай адамла парикмахерскаялада да бардыла. Алдан бири Нальчикде «Чародейка» салонда ишлеген Галина Роговскаяды. Чачларын ишлетирге, сакъал жюлютюрге эр кишиле анга сюйюп барадыла.

СУРАТДА: Г. Роговская.
Суратны М. Суанов алгъанды.

Теммот, былайда кёзбау сёз керек тюйюлдю, бюгюн, 1953 жылны отузунчу августунда, бу письмону санга тургъан къарындашыма ышаниганча ышаныр жазама. Не билейим, къоркмай оигъуялгъан а этермисе. Тилегими жерине жетдиралмасанг, мен ийген къагъытланы кишиге кёргюзтмей тунчукъдурсе. Хата азданды. Тюзлюкге айтылгъан сёзюнг башынга шибиля бутагъы болуп тийген заманды. Сени да башынгы отха сугъаргъа кюймеди, — юйюнг толу сабийлеринден къайдан билсин неси ачыгъаныи.

Къалай да этип, Москвагъа тапдыр деп санга жиберген къагъытымда манга этилген артыкълыкъланы барысын да жазгъанма. Ол мурдарла соруу эте турып чекдирген зарауатлыкъларын да. Бек алгъа мени юсюмден жазылгъан эки къагъытны окъугъандыла. Аланы магъаналары утгай, сёзлери да, бир кибик эдиле. Кеси ёмюрюмде кёзюм кёргеи адамла юсюме сюелип, «сен къыралгъа, Сталинге къаршы да жерге санамайма. Аны ючюн «миллетчисе» деп юсюме сюелирге бир жангыз адам эркин тюйюлдю, Мында сизни адамларыгъыз манга: «Сен бандитсе!» — деп чамланадыла. Экеуден кюлларымы артха буруп, ючюнчюлери чурукъ табанлары бла болгъанымы къара кесеу этгинчи тюеди. Ол тюзмюдю?! Мен къазауатда

Теммот, бу жолгъу сорууда мен ол къадар затны айтханда, следователь сол къолун башына тиреуюч этип тынгылагъанлай турду. Бетинде арталлы да тюрленду —огъурсузлукъ да эслемедим. Энди мени да жюрегим сабырлыкъ алгъанды, ёлтюрселе да къайгъырмайма. Бусагъатда айтханларым къагъытха тюшген эселе уа бютюн да насыплыма.

— Сени атанг эфенди болгъанды! Кесинг а Совет властны къанлы жауунда — генлерин бизден эсе кесинг ичи билесе. Дагъыда къаллайла юресе сен былайда, ит юргенча, Битеу барыгъызны да, уллу, гитче демей, жерни башыйдан гунч этерге керекбиз!

— Алайсыз да... сиз бизден къойгъан жокъду. Саулай халкъгъа быллай къыйынлыкъны патчахла окъуна сынатмагъандыла. Бу ишни юсюнде хар тюз боюнлу совет адам бизни жаныбызны болуп сюелликди. Сен а болмагъан патыуаланы тудурупкъууана болур эди. Ойнагъанмы этесе, къыралны мени кибик «душманыны бедишлик ишин» халкъгъа ачыкъ этмеклик аллайлагъа не уллу саугъадан да къыймалыды. Мени ючюн, халкъым ючюн да аны къарымы аурийду. Жыйырмадан атлап илму-педагогика ишжазгъан бармакъларым бюгюн следователни протоколуна къол салалмай турадыла. Аны ючюн да аурумайды маиорну къарны.

Багъалы Теммот, алгъа макъларын бирден аузуна элтип, аланы ачытхынчынига дери къабды. Къалын къашларыуа кирпиклеринден эсе терк къымылдайдыла. Аз талгъыргъа тартхан кёзлери бирде письмода жазылуланы алас-булас кёредиле. Сол жаныма къыигырыракъ бурнуну сыртына тер къакъгъанды, санларын сууукъ тинтери басханды.

«Бу итден тууганны башыма аман кюн келтиртургъанына не айтасы,— деп кесге кесине шыбырлады Теммот.—Кёремисе аны сен? Сени ючюн да, мени ючюн да, халкъ ючюн да, Сталин ючюн да, Совет властны ючюн да, Москвадан келген ишни этерге керекди. Сен а ол ишни этерге ыразы болмагъанынгы, ол ишни этмеклигинг ючюн къыралны душманы болгъанынгы, ол душманлыкъ ючюн къыралны къанлы жауунда — генлерин бизден эсе кесинг ичи билесе. Дагъыда къаллайла юресе сен былайда, ит юргенча, Битеу барыгъызны да, уллу, гитче демей, жерни башыйдан гунч этерге керекбиз!

— Алайсыз да... сиз бизден къойгъан жокъду. Саулай халкъгъа быллай къыйынлыкъны патчахла окъуна сынатмагъандыла. Бу ишни юсюнде хар тюз боюнлу совет адам бизни жаныбызны болуп сюелликди. Сен а болмагъан патыуаланы тудурупкъууана болур эди. Ойнагъанмы этесе, къыралны мени кибик «душманыны бедишлик ишин» халкъгъа ачыкъ этмеклик аллайлагъа не уллу саугъадан да къыймалыды. Мени ючюн, халкъым ючюн да аны къарымы аурийду. Жыйырмадан атлап илму-педагогика ишжазгъан бармакъларым бюгюн следователни протоколуна къол салалмай турадыла. Аны ючюн да аурумайды маиорну къарны.

Багъалы Теммот, алгъа макъларын бирден аузуна элтип, аланы ачытхынчынига дери къабды. Къалын къашларыуа кирпиклеринден эсе терк къымылдайдыла. Аз талгъыргъа тартхан кёзлери бирде письмода жазылуланы алас-булас кёредиле. Сол жаныма къыигырыракъ бурнуну сыртына тер къакъгъанды, санларын сууукъ тинтери басханды.

«Бу итден тууганны башыма аман кюн келтиртургъанына не айтасы,— деп кесге кесине шыбырлады Теммот.—Кёремисе аны сен? Сени ючюн да, мени ючюн да, халкъ ючюн да, Сталин ючюн да, Совет властны ючюн да, Москвадан келген ишни этерге керекди. Сен а ол ишни этерге ыразы болмагъанынгы, ол ишни этмеклигинг ючюн къыралны душманы болгъанынгы,

Нальчикде «Чародейка» салонда ишлеген Галина Роговскаяды. Чачларын ишлетирге, сакъал жюлютюрге эр кишиле анга сюйюп барадыла.

СУРАТДА: Г. Роговская.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Алгъадан этилген келишимлеге кёре

«Къабмалыкъур у л у шторанс» управление, къурулуш организацияла бла келишимле этип, энди ишни алай бардырады. Озгъан жылдан бери къурулуш материалланы ташыуну ол жангы амалгъа кёре тамамлайды. Ол а шофёрланы ишлерин тохтаусуз бардырыугъа себеп болады. Аланы хар бири да хар кюнде къаллай бир жюкню къайры ташырыгъын биледи.

Аны хайыры уа уллуду. Озгъан жылда 4 миллион 315 минг тонна жюк ташылгъанды. Шофёрла машиналарын тап хайда тутар, отлукъну алуулу къоратыр ючюн уллу къайгъырадыла. Былтыр ала 57,8 минг литр бензин эм 10,8 минг литр дизель отлукъ аягъандыла.

Кюнден кюнге автопредприятияда бешжыллыкъны заданияларын болжалларындан алгъа толтургъан шофёрланы саны ёседи. Аланы санында юлгюге Соломон Баклановну, Сергей Винницкну, Хазретали Абазовну, Николай Симоненкону, Николай Приваловну келтирирге болукъду.

П. АКЪБАЕВ.

Теммот, былайда кёзбау сёз керек тюйюлдю, бюгюн, 1953 жылны отузунчу августунда, бу письмону санга туугъан къарындашыма ышанынганча ышанып жазама. Не билейим, къоркъмай окъуялгъан а этермисе. Тилегими жерине жетдиралмасанг, мен нйген къагъытланы кишиге кёргюзтмей тунчукъдурурса. Хата азданды. Тюзлюкге айтылгъан сёзюнг башына шибиля бутагъы болуп тийген заманды. Сенн да башынгы отха сугъаргъа сюймейме,—юйюнг толу сабийлеринг.

Душманым да сынамасын мында мен сынагъанны. Мунну къатында ол дин ахлулары айтып къоркъутуучу жаханим бошду. Шыбырдап айтама, иги тынгыла: сюд органлада Совет властны жаулары топпа- толудула. Энди, кесинг билесе, мен къырал адамы, партияны ишине жюреги бла берилген коммунист тюйюлдю деп, ёмюрде юсюме киши сюеллик сунмагъанма. Манга, элимде колхоз, школ къурагъан адамгъа, урушну ошындан ахырына къан къусуп айланнган офицерге, къыралынга къажау агитация бардырыгъанса деп, жюрегиме ушкокну сюнгюсюн тиредиле. Къолларымы эшик жанла бла къыстырып, бармакъларымдан къан сийдиргенлери кёллеринге жетмей, тырнакъларымы нал къысхач бла тартып чыгъаргъандыла. Ой анам мен жарлы, адам тёзмезлик не бардыма?! Дуниядан тюнгюлсенг, кёзлеринген жилямукъ чыкъмай кёреме. Къаным бармакъ къыйырларымдан угъай, жюрек тамырларымы жыртып чыгъып, чичхан кесиме жашар жер ишлерге кюсемеген — хауасы, терезе жарыгъы болмагъан отоуну къара къабыргъаларына чачылгъанында да сюелгенлей турдум—ауул кетмей. Алай цемент бла тышланнган полну суугъулгъу аякъ табанларымдан мыйыма асыры терк жетгенден, ол адырги танкыма сагъыш этерге къоймайды. Ол а болурму, жараларымы ачыгъанларын манга сездирмеген. Алай айтханлыгъыма, ёлген адам къайдан билсин неси ачыгъанын.

Къалай да этип, Москвагъа тапдыр деп санга жиберген къагъытымда манга этилген артыкълыкъланы барысын да жазгъанма. Ол мурдарла соруу эте туруп чекдирген зарауатлыкъларын да. Бек алгъа мени юсюмден жазылгъан эки къагъытны окъугъандыла. Аланы магъаналары угъай, сёзлери да, бир кибик эдиле. Кеси ёмюрюмде кёзюм кёрмеген адамла юсюме сюелип, «сен къыралгъа, Сталинге къажау ол жерде аллай, бу жерде быллай иш бардыргъанса, сёз айтханса»,—деп кёзлеринден от чагъа сюеле эдиле.

— Угъай, ол ётюрюкдю. Къыралым ючюн да, сюйген вождубуз Сталин ючюн да жанымы берирге хазырма деп а мен. Ол заманда следователь:

— Кавказны «жигит уланы», малкъар халкъны «философу» Абдулкерим, сен къалай сейирлик кокаланаса, къалай ариу жырлайса,—деп, эки кёк кёзюн да къаты къысып, шинтигине артхаракъ да ауып, аузуна кергич салгъанча, аны да кенгиге ачып кюлсе, асыры ачыудан жюрегим жарылып къалыргъа жетише эди. Аллай кезиуде ол есюмлю, кенг жаурунлу, кенг мангылайлы адамда болгъан жийиргенчликни айтып ангылаталлыкъ тюйюлме. — Мен сени кибик кёплени терсликлерин боюнларына алдыргъан кишиме. . Ангыладынгмы?! — дейди ол.

— Мен сен айтханны ангылагъанма. Алай тюк тенгли бир терслигим болмагъаныма ангылаталмагъаныма уа жюрегим кюеди. Совет властха—мени жокъдан бар этген властха, терс ниет тутхан кюн кесими отда кюйдюрюп къоярыкъма.

— Оюмсуз иш этгенле кеслерин сен айтхан чекге да жетдиричюдюле. Алай бу жол сен ишингн билип, кимле болгъанларын айтырга унамайса ансы, кёпле бла кенгешип, акъылыны башынга жыйып, ма алай этгенсе.

— Мени халкъымы къалыубаланы заманындан бери жашагъан жеринден кёчюрюп, уллу зарауатлыкъ сынатханлагъа чамланып, Сталинге тарыгъыу къагъыт нйгенним ючюн кесими арталлы да тергге санамайма. Аны ючюн «миллетчисе» деп юсюме сюелирге бир жангыз адам эркин тюйюлдю. Мында сизни адамларыгъыз манга: «Сен бандитсе!» — деп чамланадыла. Экеулен къолларымы артха буруп, ючюнчюлери чурукъ табанлары бла болгъанымы къара кесеу этгинчи тюеди. Ол тюзмюдю?! Мен къазауатда къан тёгюп айланнганда къарт атамы бла анамы, сабийлеримни, эгечлеримни Кыргъызстанны къумлу ёзенлерине къуюп ёлтюргенсиз. Ол тюзмюдю?! Урушда тёрт-беш жашы ёлген ата-анала уа азмы эдиле сиз бери кёчюргенледе? Урушдан къайтханлы кеси кёзюм бла азмы кёргенме орамлада, къулделе ичинде асыры ачдан кёбюп ёлген малкъарлыланы, къарачайлыланы, чеченлилени, ингушлуланы. Былай мени кёзюме къарап айтчы, ол тюзмюдю! Бу Сталин билип этилген иш тюйюлдю. Битеу дуния башында болгъан халкълагъа эркинлик, тенглик, зауукъ жашау излеген Сталин, мени гитче халкъыма быллай уллу къыйынлыкъны бир заманда да жетдирлик тюйюл эди. Совет властны жаулары кёп адамлагъа аман кюн келтиргендиле. Алай ала тюзлюкню белин бюгялмагъандыла, Сталинни тутхан ишинден сокъурандыралмагъанды л а. Мени письмом Сталинге жетсе, халкъым бу уллу палахдан къутуллугъуна ишексизме. Жазгъан да ма аны ючюн этгенме...

Теммот, бу жолгъу соруда мен ол къадар затны айтханда, следователь сол кюлун башына тиреюч этип тыгылагъанлай турду. Бетинде арталлы да тюрлениу —огъурсузлукъ да эслемедим. Энди мени да жюрегим сабырлыкъ алгъанды, ёлтюрселе да къайгъырмайма. Бусагъатда айтханларым къагъытха тюшген эселе уа бютюн да насыплыма.

— Сени атанг эфенди болгъанды! Кесинг а Совет властны къанлы жауусе — кюн сайын анга къара сабан сюресе. Дагъыда былайда кесинги кёкюрекчигингни тюйюп, тюзлюкню ёкюлю болургъа кюрешесе!— Следователим секирип жеринден ёрге туруп, жумдуруху бла столну да къолундан келгенича уруп, ол сёзленя айтханында, аны кесин алас-булас кёре башладым. Аузум къургъакъсыды, тилим а зыбыр болгъанча кёрюндю. Анга жууап къайтарыргъа къоркъуп угъай, къолумдан келмей сюелеме. Атам эфенди угъай, революционер болгъанын анга ангылаталмай. Астофурулла, адам кёз кёре шашып къаллыкъ кёреме... «Бусагъат жыгъылама. Эй а таланнган, аллай бир кёлсюзлюк этмейим». Алай айтып, кеси кесими шыбырдагъанымы аз эшитдим.

— Майор... Ме-ни ата...м

— Сени атанг эфенди болгъанды—Совет властны идеологиясыны къанлы жауу! Энтда да къайтарып айтама, кесинг а буржуазияны жолун сайлагъан, барып тохтагъан миллетчи. Ол сен къубултхан халкъ урушну заманында къаллай ишле этбир тюрлю терслиги болмагъан адамны илишаннга салыргъа хазырланаса.

— Кимди ол терслиги болмагъан адам?

— Мен, граждании следователь.

— Сора илишаннга салынырыгъынгы да билесе. Алай эсе Совет власть адамны илишаннга не зат ючюн салгъанын да билесе. Ангылауинг уллуду. Алай сени окъуулу, билимли этген властха къажау сюелгенинг аманды ансы...

Следователь мыртазагъын чакъырыды да, къоллары бла анга бир белгиле берди. Сора мени алайдан мычымай алып кетдиле да, бир отоугъа кийирип, талкъыча ишленнген агъачны ортасына сюеп, аймай къыстырып башладыла. Тейри, чегилерим богъурдагъым таба жыйыла тебирегинчиннге дери тёздюм. Алай сёзюмю кючден бла бутдан чыгъара, къаллай къагъытха сюйселе да кюл салыргъа угъай демезлигими ангылатдым.

. . .

Ахыр тюбешиуюбюзде майор да кирпилдеди. Тутхан ишинде муратына жетгенине къууана болур эди. Ойнагъанмы этесе, къыралны мени кибик «душманыны бедишлик ишин» халкъгъа ачыкъ этмеклик аллайлагъа не уллу сауугъадан да къыйматлыды. Мени ючюн, халкъым ючюн да аны къарнымы ауруйду. Жыйырмадан атлап илму-педагогика иш жазгъан бармакъларым бюгюн следователни протоколуна кюл салалмай турадыла. Аны ючюн да аурумайды майорну къарны.

Багъалы Теммот, алгъа манга ёлтюрюрге сюд этдиле. Нек эсе да, тюз да приговорну окъуп бошагъанларынлай, Бахсан аузу кёзюме кёрюндю. Игисагъан, бусагъатда Эльбрусну гарасындан къангынчы бир ичер эди. Ой зауаллы Теммот, элден элге барып, тойлада сюзюлюучюбюзню унутханмыса? Жапыр талада сени Татлыхан бла танышдыргъаным а эсингдемиди? Бек соруп салам айтырса кесине да... Сизге аллах онг берсин ансы, энди аллай зауукъ заманны мен хазна кёралмам.

Жашаудан тюнгюлюп, кесими ол дуниягъа хазырлап тургъанымлай жангыдан оноу болуп, манга жыйырма бла беш жылны тюрмеде турургъа сюд этдиле... Эй, Теммот, жаханимде ёлген адамны сау болуп да кёрдюм...

Энди, сени башынгы андан кёп ауурмайым. Бу мен жиберген къагъытланы Хрущевну къолуна тюшерча этмисенг, игилгингни ёмюрде унутмам. Билеме, къолунгдан а келликди. Сен обкомну инструкторуса. Кёп болмай Москвагъа командировкагъа барып къайтханынгы да билеме. Мен тутмакълыкъ сынагъанлы сегиз жыл болады. Бери халкъым ючюн тюшгеним жюрегиме иги да салкъынлыкъ, таукеллик да береди. Жашырмай айтайым —бюгюн къайсы биригизден да умутчума...

. . .

Теммот письмону нартюх бахчаны ичине кирип анда окъуду, чапыракъла шыбырдагъан сайын тёгеregине сакъ къарай, къоллары, башы къалтырай. Ол ёмюрден ахыргъа къалам тутаргъа ишленнгенча инчге узун бармакъларын бирден аузуна элтип, аланы ачытхычынгнга дери къабды. Къалын къашлары уа кирпиклеринден эсе терк къымылдайдыла. Аз талгъаргъа тартхан кёзлери бирде письмода жазыуланы алас-булас кёредиле. Сол жанына къынгырыракъ бурнуну сыртына тер къакъгъанды, санларын сууукъ тинтери басханды.

«Бу итден туугъанны башыма аман кюн келтире тургъанына не айтасыз,— деп кеси кесине шыбырдады Теммот.—Кёремисе аны сен? Юйюнге аман кюн келлик, менден сора адам тапмаймыса письмо жазаргъа. Мен партияны адамыма, сенича ары —оракъ, бери—чалгъы болуп айланыучуладан тюйюлме. Дуниягъа большевик партиягъа къуллукъ этерге деп туугъанма, ёлген да аны ючюн этерикме...»

Ол, кесини ауазындан къоркъуп сюелген Теммот, ахыр сёзлерин иги да къычырып айтды. Тёгерегине ышанлап да къарады. Алай бир такъыйкъа мындан алгъа кесин батырчыкъ этип къычыргъан Теммот, алайда адам болмагъанына къууанды. Сора эннге чёкдю да, письмону иги кесекге дери къол аязында уугъанлай турду. Бир бирде аны аузуна элтип, къыйырларын чайнагъан окъуна этеди.

Жарлы Теммотну башы сагъышлыды. Ойнагъанмы этесе, Сталин ёлген кюн тишлерин ачханлыкъгъа Тагипланы Айшатны кёзкёрмезге ашыргъандыла. Теммот Совет властны душманы бла байламлыкъ жюрютгенин билселе, аны арсарсыз нлишаннга салдыкъларына бир да ишекли болма.

Ол сагъышла Теммотну жюрегин къалтыратадыла. Къан тамырлары ишлемегенча болуп, къоллары бла билеклерин, мангылайын кезиу-кезиу ууып, эс табаргъа юрешди. Бир кесек эс жыйды да, хуржунундан сирнек чыгъарып, письмогъа от салды. Ызы бла узун арыкъ бармакълары бла жерни терк чучхуду да, письмону кюлюн ары кыюп, юсюн топуракъ бла жапды да, аякълары бла аймай тепледи...

Хапар

Хасан ШАВАЕВ

Адилгерий Соттаевха атайма.

ЖАХАНИМДЕН КЕЛГЕН ПИСЬМО

Редактор
И. И. ГУЗЕЕВ.

БИЛДИРИУ

Нальчикде 11-чи номерли профессионал - техника училище 1990 окъуу жылгъа бу усталыкълагъа кёре окъууучуланы аллыгъыны юсюнден билдиреди: автомобиллени жюрютген «С» категориялы водителге окъургъа (бир айгъа 30 сом стипендия тёленеди). Окъууну болжалы 5 айды; Нальчикде 1-чи номерли пассажир автотранспорт предприятияда ишлерча автомобиллени электрооборудованнларына ремонт этген слесарлагъа окъургъа (бир айгъа 105 сом стипендия тёленеди). Окъууну болжалы 5 айды.

Дерсле 1990 жылда 1-чи февральда башланыпкъыдыла.

Керекли затланы бу адрес бла соруп билирге болукъду: Нальчик ш., Бахсан шоссе, Машзавод переулок, 11-чи ПТУ. 1-чи, 11-чи, 14-чю, 17-чи номерли автобусла, 2-чи, 3-чю номерли троллейбусла бла барып «Машзавод» оставкада тюшерге керекди. Телефон: 5—08—18.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000, Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9 чу этажла. Телефона: редактор — 2-23-82, редакторну приёмныйы — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь—2-66-85, секретариат — 2-85-33, ингирги редакция — 2-74-68, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропагандаланы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, эл мюлкню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Ч 00121

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 809

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-нин БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

25-чи ЯНВАРЬ Орта кюн, 1990 жыл
№ 18 (13019).
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

ДЕМОКРАТИЯНЫ ЖОЛУ БЛА

Шёндюгю жашаубузда бек уллу сынауладан бирине демократиягъа юйрениую санаргъа боллукъду РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини, жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыула аллы иш кёргюзтгенича, айырыуланы заман излегенча къурар юч-юн кёп иш бардырыргъа керекди. Анга сейир этерча да тюйюлдю. Нек дегенде, къыйын жолгъа толу хазырлыгъыбыз болмай атланнганбыз, сынауну да жолда бара, даулаша, жыйыштырабыз.

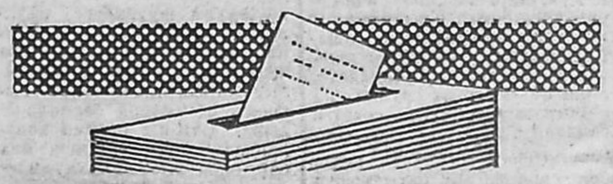
КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла Ара айырыу комиссияны членича, мен аны ишине къатыша келеме, комиссияны заседанияларында кёп тюрлю вопрослагъа къарайбыз, айырыучула бла тюбешебиз, ангылатыу иш бардырабыз.

Айырыуланы экинчи кезиую—депутатха кандидатланы жазыу 22-чи январда бошалгъанды. Ары дери да бизге кёп тюрлю вопрослагъа къараргъа, аланы сюзерге тюшгенди. Сёз ючюн, Ара айырыу комиссия кесини 26-чы декабрде болгъан жыйылыуунда КъМАССР-ни Баш Советине депутатха кандидатланы кёргюзтюу къалай баргъанын сюзген эди эм ол иш Октябрь эм Урван районлада къалай бардырылгъаныны юсюнден ол райисполкомланы председателлери Тхазаплижев бла Тлупов отчётла этгендяле. Комиссия аланы эслерин бир къаучум кемчиликлеге бургъанды.

Ара айырыу комиссия къуралгъан биринчи кюнледе биз ишибизге чырмаулукъ этген затлагъа тюбеген эдик. Ала да керекли литература, ишибизни къурауну планлары болмагъаны бла байламлы эдиле. Аллай планны, сёз ючюн, мен кесим жарашдырып, ишими анга тийишлиликде бардырыргъа кюрешгенме, эллеге жюрюп, алада округ айырыу комиссияла кесерини ишлерин айырыуланы юсюнден Законнга тийишлиликде бардырыргъа тюшгенме. Бир-бир округ айырыу комиссияла Закон бла терен шагъырей болмагъанларды даулашла да тууцургъандыла. Аны ючюн Ара айырыу комиссия депутатха кандидатланы кёргюзтюу башланнганлай, Законну статьяларыны-барысын да жигин-жиги бла сюзюп, ангылатыу ишни андан сора башлагъан эди.

Сёз ючюн, 32-чи статьяда депутатха кандидатланы ким кёргюзтюрге боллугъуну юсюнден айтылады. Биз кандидатланы кёргюзтюу къалай барлыгъын тохташдырып, жамаат организацияллагъа къаллай организацияла саналгъанларын шарт айырып, аны юсюнден оноу чыгъаргъан эдик.

Айырыу округланы территориялары тюз тохташдырылмагъандыла деген тарыгъыула келген эдиле да, кесини жыйылыуларыны биринде Ара айырыу комиссия, аланы чеклерине жагыдан къарап, айырыу комиссиялагъа болумну тюзетиу жаны бла рекомендация бергенди. Аны бла бирге участка айырыу комиссиялагъа 18-чи февральгъа дери айырыуланы юсюнден Законну 25-чи статьясына тийишлиликде къол кётюрюучю урналаны ишлеп бошаргъа керекли болгъаны эскертилгенди. Дагъыда, бюллетенлени формалары, аланы тексти Законну 23-чю статьясына тийишлиликде тохташдырылгъанды, ала бла участка айырыу комиссияла заманында жалчытылырча мадарла этиледиле.

4-чю МАРТ - РСФСР-ни, КъМАССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ ЖЕР ЖЕРЛИ СОВЕТЛЕНИ ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН АЙЫРЫУЛАНЫ КЮНЮДЮ

Ара айырыу комиссияны членича, мен КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын кёргюзтюу ишге да къатышханма. Сёз ючюн, 118-чи Герпегеж айырыу округдан депутатха кандидатха КПСС-ни Совет райкомуну биринчи секретары М. Х. Туменов кёргюзтюлгенди эди да, мен ол жыйылыуда болгъанма. Жыйылыу къуралыуну, Законнга тийишлиликде ётдюрюлгенди.

Не да Огъары Малкъарда КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатына кандидатха 8-жыллыкъ школну устазы Х. О. Бичиев жашагъан жеринден къалай кёргюзтюлгенине къарайыкъ. Кертиди, бу кандидатны юсю бла даулашла да чыкъгъан эдиле. Тарыгъыулагъа къараргъа Ара айырыу комиссияны секретары, профсоюзланы область Советини секретары Р. А. Отарова эм башхала бла ол элге барыргъа тюшген эди.

Сёз а неден башланнганды? 122-чи номерли Огъары Малкъар айырыу округдан депутатха кандидатха альтернатива кандидатура кёргюзтюрге къоймайдыла деген тарыгъыудан сора. Ол къагъытха 300-ден аслам адам къол салгъан эдиле. Ахырында бизни комиссия къатышханда, ишге депутатха кандидатха Х. О. Бичиевни кёргюзтюу эм жазыу бла бошалады.

Аллай тарыгъыулагъа, даулашлагъа эс бургъанда, бир зат ачыкъланады. Законну айырыучула, бир бирде уа округ айырыу комиссияланы членлери окъуна иги билселе, кемчиликлени саны бек аз боллукъ эди. Ма Огъары Малкъардан дагъыда бир юлгю. Мында депутатха кандидатланы кёргюзтюу жаны бла орта, 8-жыллыкъ школланы, эл больницаны, халкъны жашау жумушларын жалчытыхан юйню коллективлери кеслерини жыйылыуларын Законнга тийишлиликде бардырмагъандыла. Нек дегенде, жыйылыугъа ол коллективлени 50 процентден аз адамы къатышхан эди. Биз округ айырыу комиссияны эсиц ол затха бургъаныбызда, комиссия кесиц заседаниясында жыйылыуну оноууну законлу кючю болмагъанына бой салгъан эди. Бабугент элде да Ара айырыу комиссияны членлери аллай затлагъа къарагъандыла.

Ара айырыу комиссия кесини 18-чи январда болгъан заседаниясында КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларына кандидатланы кёргюзтюую итогларына, аланы жазыу къалай баргъанына къарагъанды эм ол вопросну юсюнден докладны Ара айырыу комиссияны председатели М. И. Докшоков этгенди. Андан сора да айырыу округлада айырыулагъа хазырланыу къалай баргъанына, участка айырыу комиссияланы къурауда Ленин эм Октябрь райисполкомланы айырыуланы юсюнден Законнга бузукълукъла этгенлерине, дагъыда депутатха кандидатланы тарыгъыуларына къарагъанды.

Совет районда жашагъаным бла байламлы, мен, Ара айырыу комиссияны членича, бу райондан республиканы Баш Советини халкъ депутатларын законнга тийишлиликде тюз айырыулырары ючюн жууаплыма, бизни районда КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла 6 айырыу округ къуралгъанды эм айырыу комиссиялагъа членге иги хазырлыкълары болгъан адамла айырылгъандыла. Айырыу участкалада да айырыу комиссияланы къауумлары тохташдырылгъандыла эм алада да ишлерин тынгылы тамамлагъан адамла ншлейдиле.

Битеу да 14 участка айырыу комиссия барды. Аланы бир бирлери шёндюден окъуна ишни къолгъа таукел алгъандыла. Артыгъыракъ да Герпегежде, Огъары Жемталада, Тёбен Жемталада, Зарагижде, участка айырыу комиссияланы ишлерин белгилеп айтырчады. Мен ишим, жумушум алай болгъаны себепли районну эллеринде терк-терк болургъа, къолумдан келгенича айырыу комиссияланы членлерине не жаны бла да болушургъа кюрешеме. Альтернатива айырыу округлагъа уа энчи эс бургъа тюшеди. Нек дегенде, башда айтханымча, биз аллай затха биринчи кере тюбейбиз.

Демократияны жоллары тынч тюйюлдюе. Законнга бузукълукъ этмегенлей, ол жол бла таукел алгъа барыу властны Советлеге бериуге келтирликди да, ол жолну тюз барыргъа керекбиз.

В. УЯНАЕВ.

республиканы Баш Советини халкъ депутатларын айырыула жаны бла Ара айырыу комиссияны члени. Совет районда «Трудовая слава» газетни редактору.

РСФСР-ни МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНДЕ

23-чю январда РСФСР-ни Министрлерини Советини жыйылыуу болгъанды. Анда 1989 жылда РСФСР-ни социально-экономика айныуну итогларына къаралгъанды. Былтыр экономиканы социальный жанына аслам эс буруу, аны финансла болумун игилендириу, структурасын жангыча къурау жаны бла ишле бардырылгъанлары белгиленингенди. Халкъ хайырланнган товарланы чыгъарыуну ёсюую производство керекленi чыгъарыудан эсе аслам болгъанды, халкъны жашау къолайлыгъын игилендириу жаны бла мадарла этилгендиле.

Болса да былтыр халкъ мюлкде тюбеген кёп кемчиликле кетерилмегендиле, социально-экономика айныуну кёп кёрюмдюлери жаны бла белгиленген чеклеге жетерге къолдан келмегенди.

Миллет файда бир жылгъа жыллыкъ планнга кёре 4,8 процентни эм 1988 жылда 4,5 процентни орнуна 2,3 процентге ёсгенди, промышленность продукцияны ёлчеми уа планнга кёре 4,3 процентни орнуна 1,4 процентге ёсгенди.

1989 жылны экинчи жарымында промышленность артыкъ да осал ишлегенди. Ол кезиую ичинде производствону ёлчеми жалан да 0,7 процентге ёсгенди, 1988 жылны декабрь айы бла тенглешдиргенде уа былтыры декабрь айында 15 процентге азайгъан окъуна этгенди.

РСФСР-ни Министрлерини Совети РСФСР-ни министерстволарыны, ведомстволарыны эм жер жерли совет органларыны башчыларын производствону ёсдюрюу эм республиканы халкъын аш-азыкъ бла жалчытыуну игилендириу жаны бла тынгылы мадарла этерге борчландыргъанды.

Жыйылыуда КПСС-ни АК-сыны Политбюросуна членнге кандидат, РСФСР-ни Министрлерини Советини Председатели А. В. Власов сёлешгенди.

РСФСР-ни Министрлерини Советини ишине КПСС-ни АК-сыны Политбюросуну члени, РСФСР-ни Баш Советини Президиумуну Председатели В. И. Воротников къатышханды.

(ТАСС).

КПСС-ни ОБКОМУНДА

КПСС-ни обкомуну бюросу 23-чю январда болгъан кезнулю жыйылыуунда КПСС-ни Тырнауз шахаркомуну РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини, жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыулагъа хазырланыу эм бардырыу жаны бла къурау эм политика ишин сюзгенди. КПСС-ни шахаркому бардырган иш адамланы тириликлерин кётюрюуге, халкъ асламланы айырыу кампаниягъа къатышдырыугъа себеплик этгени эм да битеу айырыула бла байламлы ишлени демократияны бла ачыкълыкъны, айырыуланы юсюнден Законнга бузукълукъ этмегенлей, айырыучуланы оюмларына эс бруруну эм хурмет этиую болумларында къурауну эм бардырыуну жалчытыугъа бурулгъаны белгиленингенди.

Кандидатланы кёргюзтюу жаны бла жыйылыуда 90-дан артыкъ урунуу коллективде эм да адамланы жашагъан жерлеринде бардырылгъандыла, алада 330 кандидатураны сюзгендиле. КъМАССР-ни Баш Советине айырыуланы юсюнден Законнга, область парторганизацияны айырыула аллы платформасында болгъан кёргюзтюулеге бла рекомендациялагъа толу тийишлиликде бардырыргъа борчлу этгенди.

КПСС-ни шахаркому, биринчи партия организациялагъа айырыу кампанияны къурау эм идеология иш бла жалчытыргъа керекли къошакъ мадарланы этерге, айырыуланы юсюнден жангы законланы болумларын, политика реформаны жашауда бардырыуда эм да Советлени толу властларын тохташдырыуда энди боллукъ айырыуланы къыйматларын эм магъаналарын хар айырыучугъа жетдирирге, КПСС-ни ич эм тыш политикасын, ишни жангыча къурау къалай баргъаны ангылатыргъа, къыйын вопросладан бир жанына кетмезге, партия бизни къаты тутаргъа, ишчилени, элли урунганланы, тиширыуланы бла жаш тёлюню санындан кандидатлагъа болушлукъ этиуге артыкъ да эс бургъа буюрулгъанды.

ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАГЪА КАНДИДАТЛАНЫ СЕМИНАРЫ

Тюмен КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну Политика жарыкъландырыу юйюнде РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларыны кандидатларын окъутургъа аталгъан ючюнлюк семинар кесини ишни башлагъанды. Семинар республикада ишчиледен, колхозчулагъа заводлардан халкъ депутатлагъа кандидатлагъа кёргюзтюлюп, округ айырыу комиссиялагъа жиберилген адамлы эм айырыула аллы кюрешде политика жигерликни, иннет чыныгъыулукъны эм эслиликни юлгюсюн кёргюзтюрлерини сюйгенни билдиргенди. Андан сора Б. М. Зумакулов «РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыуланы бардырыуну областьда думаларында область партия организациясыны ишлеу халы (бу кюнледе ол башха ишге кёчгени бла байламлы къуллугъундан аркын этилгенди) «Республикада амалыкъчылыкъны халы эм адамлагъа право билим бериую вопросларыны» деген темагъа ушакъ этгенди. Ол арт кезиуде битеу къыралдача, бизни республикада да амалыкъчыланы саны ёсе баргъаныны сыятауларын ачыкълагъанды, алагъа къажау юрешде ич ишлени организацияны бла А. И. Коваль, КъМАССР-ни сатыу-алыу министри М. Х. Шагиров, КъМАССР-ни къурал агропромуну председателини заместители Ю. А. Ахамиров эм башхала къатышханды.

Семинарны биринчи кюнюнде андан сора да башха темагъа темалагъа лекцияла окъулгъандыла, ушакъла болгъандыла.

Ахырында Ара айырыу комиссияны членлери КПСС-ни обкомуну къурау-партия эм кадрла бла ишлеу бёлюмюню заведующиси А. А. Кигатов, идеология бёлюмюню заведующиси Ю. Х. Шурдумов, къурау-партия эм кадрла бла ишлеу бёлюмюню заведующисини заместители Ж. Ж. Атаев, КПСС-ни Политика жарыкъландырыу юйюню заведующиси Л. Г. Любцева къатышхандыла.

Семинарны ишине КПСС-ни обкомуну къурау-партия эм кадрла бла ишлеу бёлюмюню заведующиси А. А. Кигатов, идеология бёлюмюню заведующиси Ю. Х. Шурдумов, къурау-партия эм кадрла бла ишлеу бёлюмюню заведующисини заместители Ж. Ж. Атаев, КПСС-ни Политика жарыкъландырыу юйюню заведующиси Л. Г. Любцева къатышхандыла.

Аслам эс бурадыла

Къабарты-Малкъарны тигиу этген производство биригиую жангычылары техника прогрессни терклендириу жаны бла уллу иш этедиле. Жалан да озгъан жылда ала 272 миш сом файда келтирген техника жангычылыкъланы производствога сингдиргендиле. Ол а план бла белгиленгенинден эсе 64 миш сомгъа аслады. Жангычылыкъла

Аслам эс бурадыла

Къабарты-Малкъарны тигиу этген производство биригиую жангычылары техника прогрессни терклендириу жаны бла уллу иш этедиле. Жалан да озгъан жылда ала 272 миш сом файда келтирген техника жангычылыкъланы производствога сингдиргендиле. Ол а план бла белгиленгенинден эсе 64 миш сомгъа аслады. Жангычылыкъла

Къабарты-Малкъар АССР-де, анда элле аралы халланы, эл аралы интернационал эм халкъны интернационал эм патриот энчилеге кёбретиую нгиленгендиру жаны бла уллу болгъаллы программаны толтыруну юсюнден 1990 жылгъа белгиленген мадарла къабыл этилгендиле.

КПСС-ни обкомуну бюросу КПСС-ни обкомунда партия контроллу комиссиясыны 1989 жылда ишни юсюнден отчётуна тынгылагъаны эм да ол вопросха кёре тийишли деген нгабыл этгенди.

«Ошхамах» (къабарты тилде), «Минги тау» (малкъар тилде), «Эльбрус» (орус тилде) журналлары

датланы кёргюзтюу къалай бардырылгъаны сюзген эди эм ол ишлеринде Ара айырыу комиссия, аланы чеклерине жарыдан къарап, айырыу комиссиялагъа болумну тюзетиу жаны бла рекомендация бергенди. Аны бла бирге участка айырыу комиссиялагъа 18-чи февральгъа дери айырыуланы юсюнден Законну 25-чи статьясына тийишлиликде къол кётюрюучю урналаны ишлеп башырыгъа керекли болгъаны эсленнирикди.

Ара айырыу комиссия къуралгъан биринчи июнледе биз ишибизге чырмаулукъ этген затлагъа тюбегенбедик. Ол затлагъа тюбегенбедик. Ол затлагъа тюбегенбедик. Ол

Депутатлагъа кандидатланы юслеринден

АДАМЛЫГЪЫ, ИШИ БЛА ДА АТЫН АЙТДЫРА

Мен бир жыд мындан алгъа Далхат Жагъафарович Трамов бла шагъырей болгъанымда, аны бригадасы шахарда сют заводда хайырланыргъа бериллик мекямны ишлеп башай тура эди. Ма бу жол да мен анга кёп болмай штукатурланы бригадасы 5-чи микрорайонда жашау юйлени къурулушунда ишлей тургъанлай тюбегенме.

Айны, кварталны ахырында планны толтурур ючюн хар коллектив муштухул болуп ишлеучюсюн къурулушчула кимден да иги биледиле. Д. Трамов да алгъаракълада аны бла байламлы отпускасы бошалгъынчы ишге чыкъгъанды. Кертиди, аны юсюнден ол кеси сёз да айтмагъанды. Къурулушчу жаш керексиз сёз айтыуну, гузаба этиуню сюймеучюдю. Ол хар заманда да тизгинлиди, ишде тиради, сагъыш этмей сёлешмеучюдю. Болса да бу жол тюбегенимде Далхат артыкъ жарыкъча кёрюнмегенди. Алгъын иш усталыгъыны юсюнден ёхтемлик бла айтыр эди, ол заманда уа аны кёзлери къууанганын билдире эдиле. Энди уа нек эсе да ала мудах кёрюнедиле.

— Ол замандан бери бригадабызны адамларыны кёбюсю кооперативлеге кетгендиле, — дейди Далхат Жагъафарович. — Он тёрт адам болуучу эдик да, бешеулен къалгъанбыз. Аты бригада болгъанлыкъгъа, звено къалгъанды. Болса да биз штукатурланы бригадасыча ишлейбиз. Бригада озгъан жылны башында МЖК къуралгъандан бери чачылып башлагъан эди. Биз биригиуню начальнигине, бригадаланы раствор бла тынгылы жалчытырын излеп, бир ненча кере баргъан эдик. Иш жеринден тепмегенди. Тепген да къалай этер, бригадабыз кёп сагъатланы, сау кюнлени раствор сакълап тургъан заманда «Стройдеталь» заводдан управленияны аппаратына заявкаларыгъыз толтурулгъандыла дегян къагъытла келип турсала. Бусагъатда ишни аякъ юсюне аренда саллыкъды деп ышаниганла бардыла. Ырыскы-техника керекле бла жалчытыу бу халда турса, аренданы ким эм къадай айыпсырыкъды? Мен чётну биринчи эм экинчи юлгюлериндеча жалан да къагъыт жазыула кёп боллукъдула ансы, иш тюзеллик тюйюлдю...

Д. Трамовну сёзлерине тынгылайма, башыма уа: «Хау, халкъ депутатха жалан да ма быллай, хар неге да къайгъырыулукълары болгъан адамла айырылыргъа керекдиле», — дегян акъыл келеди. Быллай адамланы халкъ да эслемей, даражаларын кётюрмей къоймайды.

— Сиз халкъ депутатха айырылсагъыз, ишигизни неден башларыкъсыз? — деп сорама мен Д. Трамовха.

— Айырылырма деп артыкъ уллу ышаныулугъум жокъду, алай, ким биледи, керти да алай болса, кесим иги билген къурулушну проблемаларындан башларыкъ эдим. Бу бёлюмде кемчиликле асыры кёпдюле. Юлгю алырча жерле уа бардыла. Сёз ючюн, поляклыланы къурулушларына барып къарасанг, ишлеген жерлери таза болгъанын, иш тохтаусуз, къыстау баргъанын кёресе. Мен къурулушда ишлегенли жыйырма бла беш жыл болады, алай битеу ол заманны ичинде къурулуш объектни битеу керекли проект-смета документациясы толусунлай жарашдырылып башланганын бир да нёрмегеняме. Экинчиси. Къурулушле финансла бла жалчытылмай башланган кезиуле да болуучудула. Сора объектлени башлардан алгъа битеу коммуникацияланы, жолланы жарашдырыргъа керекди. Бизде уа алай болмай, хар зат да чюйре этиледи.

— Сиз Россей Федерацияны халкъ депутатына кандидатха кёргюзтюлгенсиз. Ол жаны бла алгъанда уа къаллай проблемаланы тамамларгъа юреширик эдигиз?

— Бек алгъа, айхай да, жашау журтла эм аш-азыкъ бла жалчытыу проблемаланы. Жарсыугъа, шёндюге дери жашау байлыкъланы чыгъаргъан адамлагъа кёп зат жетмейди. Бизни биригиуде жангы жылдан башлап жашау журтла ишлеуге аслам эс бурулады. Аш-азыкъ проблеманы къалай тамамларгъа керек болгъанын а, тюзюн айтсам, мен алыкъа билмейме. Халкъ депутатлагъа хар не жаны бла да хазырлыкъларыгъ, билимлери болгъан адамланы айырып, алагъа чыгъаргъан оноуланы толтыруугъу жалчытырыгъа, шёндюгю болумдан терен оюм этерге, халкъны тёзюмю чексиз болмагъанын унутмазгъа керекди. СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съезди уста сёлеше билиуде эришиую кёргюзтгенди. Айхай да, законла керекдиле. Бютюн бек праволу къыралны къурай эсек. Аланы сюзюу асыры узакъгъа созулуп барады. Андан сора да къыралны тюрлю-тюрлю регионларындан депутатла битеу къыралны угъай, жалан да кеслерини сейирлерин къоруулайдыла. Мени тюз ангылагъыз, мен хар затны да аманлап тургъан адамла жанлы тюйюлме. Терен оюмлу, магъаналы сёлешген депутатла да бар эдиле. Аланы санында — Г. Х. Попов. Ма аллай адамла бла мен бирге сюйюп ишлерик эдим. Тюзлюк ючюн кюреширге, адамла ючюн къайгъырыргъа — депутатны иши алай болургъа керекди. Къайтарып айтама — депутатха айырылырма деп ышаныулугъум жокъду.

Далхат Трамов умутсуз адам тюйюлдю. Ол къыйын жашау сынауладан ётгенди. Битеу халкъы зор бла туугъан жеринден кёчюрюлгенде, анга жалан да эки жыл толгъан эди. Атасы Жагъафар фронтдан къайтмагъанды, анасы Пакиз кёп да турмагъанлай Къазахстанда ауушады. Ыннасы Балдан жашындан туугъанны ёсдюрюуге уллу къыйын салгъанды.

Туугъан жерге къайтхандан сора Далхат ыннасы бла Яникойда, эртдеден да Трамовла жашагъан элде, жашау этип башлайды. Ол заманда анга он тёрт жыл толгъан эди. Урунуу жолун эртде башлагъаны себепли анга не тюрлю иш да къыйын кёрюнмейди — колхоз сабанлада, туф карьерде ишлейди.

Совет Аскерни тизгинлеринде къуллукъ этип къайтхандан сора уа 4-чю номерли къурулуш управлениядаишлерге тохтайды. Билим алыргъа итинген жаш ишден сора ингирги школгъа жюрюйдю, он бир классны, андан сора политехника техникумну бошайды. Къурулушда жер ишле тамамлагъанды, юй къалаучу, монтажчы, штукатур, маляр болгъанды. 1971 жылдан бери штукатурланы бригадасына башчылыкъ этеди.

Д. Ж. Трамов жамауат ишге тири къатышыр келгенли жыйырма жылдан кёп болады. Бек алгъа комсомол ишден башлагъанды — 4-чю номерли къурулуш управлениядаишлегенлени асламысы комсомолчула эдиле. Ызы бла, 1968 жылда КПСС-ни членине алынгандан сора, партия жумушла тамамлайды, тёрт жылны ичинде управлениняны парторганизациясыны секретары болады. Бусагъатда урунуу коллективни советини председателиди эм ол совет саулай да биригиуде бек ахшы советге саналады.

— Сизни жамауат ишде бек жаратмагъан затыгъыз а неди? — деп сорама Далхат Жагъафаровичге.

— Ишни аты-саны болсун деп тамамлау, ишден эсе отчётну магъаналыгъа санау. Ала эм формализм бизге алгъа атламла этерге къоймайдыла, къолубузну-аягъы. бызны байлайдыла. Алгъын кёп терс ишле этилип тургъандыла. Сёз ючюн, партиягъа адамланы план бла алыу. Аны партиягъа, къыралгъа да ишни жангыча къурауну, ачыкълыкъны заманында хайырланы эсе хатасы кёп болгъанын барыбыз да кёрдюк. Шёндюгю жашаудан дагъыда юлгюле келтирирге боллукъду. Административ мекямланы кёп ишлейбиз. Аланы къатларында 6-чы номерли орта школ оюла турады... Аны ючюн а киши да къайгъырмайды.

Мен Далхат Жагъафарович Трамов бла аны фатарында ушагъымы бардырама. Къыйын ишчи кюнден сора аны багъалы кёрген юйюрю — юй бийчеси Халимат, къызлары Алевтина, Альбина, Жаннета сакълайдыла. Быладыла насыплы атаны къууанчы, къыйын кюнледе кёз жарыкъларыда. Туугъан жерин да ол аланыча сюеди. Къыйын жыллада сыйырылып къайтарылгъан, аны ючюн а бютюн бек багъалы жерин.

Л. СТЕПАНОВА.

СУРАТДА: Д. Трамов ортада нёгерлери бла.

«ИЗВЕСТИЯ ЦК КПСС» ЖУРНАЛНЫ КЕЗИУЛЮ НОМЕРИ

«Известия ЦК КПСС» журналны биринчи номери чыкъгъанды. Ол партияны Ара Комитетини 1989 жылда декабрде ишини юсюнден информация бла, КПСС-ни АК-сыны Политбюросуну эм КПСС-ни АК-сыны Секретариатыны составында тюрлениулени, КПСС-ни АК-сыны Россей бюросуну составыны юсюнден билдириуле бла ачылады. Мында дагъыда АК-ны Политбюросуну Битеусоюз студент форумну баш итогларыны юсюнден эм жууаплы къуллукъчуланы - коммунистлени халкъны аш-азыкъ бла жалчытыу ючюн жууаплылыкъларын кётюрюуню юсюнден бегимлери басмаланадыла. «АК-ны бегими контрольда» деген рубрика бла партияны АК-сыны бегимлерини къалай толтурула баргъанларыны юсюнден билдириу барды.

Журнал КПСС-ни АК-сыны Социально - экономика вопросла жаны бла комиссиясыны жыйылыууну юсюнден билдиреди. Анда экономика реформаны теренлендириую, дагъыда капитал салымланы хайырлылыкъларын кетюрюуню эм къурулушда мюлк механизмни игилендириую проблемалары сюзюлгендиле.

КПСС-ни Ара ревизия комиссиясыны бюросу АК-ны битеулю бёлюмюню справочный- приёмныйыны ишине къарагъанды. Анализ кёргюзтгенге кёре, справочный-приёмныйге келген адамланы 65 процентден асламы КПСС-ни АК-сына вопросларын тамамларгъа кёп кере кюрешгенлеринден хайыр чыкъмагъандан сора, не да жер жерледе алагъа тийишли жууап бермегенден сора тарыгъып келедиле. Бу эм башха шартла халкъла аралы байламлыкъларыны хроникасы бардыла.

«КПСС-ни АК-сыны почтасы» деген рубрика бла 1989 жылда журналгъа окъуучуладан келген письмоланы обзору, К. М. Симоновну 1978 жылда КПСС-ни АК-сына жиберген письмосу басмаланнгандыла.

Номерни архив бёлюмюнде РКП-(б)-ни VII съездини программалы комиссиясыны жыйылыуларыны протоколлары бардыла. Л. А. Фотиеваны, Л. Б. Каменевни эм И. В. Сталинни бир бирге жазгъан письмолары Ленинни «Съездге письмосу» бла байламлы болгъан ишни юсюнден хапарлайдыла. Журнал жангы рубрика ачады—«Уллу Ата журт урушну историясындан». Урушну аллында эм уруш жылланы да алгъын белгили болмай тургъан шартларын ачыкълагъан архив материалланы иги кесегин басмаларгъа, совет халкъны фашизмге къажау кюрешини жигит эм бушуулу историясын тюз кёргюзтюрге тюшерикди. Номерде басмаланнган документле 1935—1940 жыллада болгъан ишлени юсюнден хапарлайдыла. Аллай документлени арасында М. Н. Тухачевскийни И. В. Сталинни тюзетиулери бла «Гитлерни аскер планлары» деген жазмасы, ВКП(б)-ни АК-сыны Политбюросуну бегимлерини къаууму, аскерни башчыларыны партияны АК-сына запискалары дагъыда 1940 жылда майда С. К. Тимошенкону К. Е. Ворошиловдан СССР-ни къоруулау наркоматын алыуну юсюнден акт бардыла. Архив бёлюмню ахырында — «Известия ЦК РКП(б) журналны 1920 жылда чыкъгъан биринчи номерини обзору.

(ТАСС).

Жай, къыш да тохтамай

Майский шахарда зеленстройну ишчилери ачыкъ жерледе ишлерни къыш келип къалгъынчы да тохтатмагъандыла. Ала эки гектаргъа жуукъ жерге къарайдыла. Анда ёсдюрюлген тюрлю-тюрлю терек зыгытла, юлюле шахарны эм районну эллерини орамларын бютюн да ариу кёргюзтедиле. Озгъан жылда аладан бир мингден артыкъ сатылгъанды.

Ишчиле Л. Ющенко, Г. Вертенова, Е. Галян, Л. Энгельс шёндю да бош турмайдыла. Ала теплицаладе гюлле ёсдюредиле. Эртде жетген гюллени зыгытларын ёсдюрюр ючюн

УЛЛУ КЁЛЛЮЛЮК ЭТМЕЗГЕ

СУРАТДА: Нальчикни кийим тигген фабрикасыны

...ла. Бусагъатда ишни аякъюсюне аренда саллыкъды деп ышанганла бардыла. Ырысхы-техника керекле бла жалчытыу бу халда турса, аренданы ким эм къалай айнытырыкъды? Мен ангылагъандан, мюлк расчётну биринчи эм экинчи юлгюрюдеча жалан да къагъыт жазыула кёп боллукъдула ансы, иш тюзеллик тюйюлдю...

...тёу ол заманны ичинде къурулуш объектни битеу керекли проект-смета документацияcы толусунлай жарашдырылып башланганын бир да кёрмегенме. Экинчиси. Къурулуш ишле финансла бла жалчытылынмай башланган кёнауле да болуучудула. Сора объектлени башлардан алгъа битеу коммуникацияланы, жолланы жарашдырыргъа

...ни халкъ депутатларыны экинчи Съезди уста сёлеше билиуде эришиуню кёргюзтгенди. Айхай да, законла керекдиле. Бютюн бек правоlу къыралны къурай эсек. Аланы сюзюу асыры узакъгъа созулуп барады. Андан сора да къыралны тюрлютюрлю регионларындан депутатла битеу къыралны угъай, жалан да кеслерини сейирлерин къоруулайдыла,

...толгъан эди. Урунуу жолун эртде башлагъаны себепли анга не тюрлю иш да къыйын кёрюнмейди — колхоз сабанлада, туф карьерде ишлейди.

Совет Аскерни тизгинлеринде къуллукъ этип къайтхандан сора уа 4-чю номерли къурулуш управлениясында ишлерге тохтайды. Билим алыргъа итинген жаш ишден

СУРАТДА: Д. Трамов ортада нёгерлери бла.

УЛЛУ КЁЛЛЮЛЮК ЭТМЕЗГЕ

Республиканы малчыларыны озгъан жылда эм мал къышлатыуну юч айында ишлерини итоглары

Къабарты-Малкъарны малчылары бешжыллыкъны тёртюнчю жылында белгили жетишимле болдургъандыла. Колхозла, совхозла эм бирси агропромышленность предприятияла бурунгу жыл бла тенглешдиргенде эт чыгъарыуну 8,5, сютню — 10,3 процентге не да 16 минг тоннагъа, хар ийнекге тергегенде алгъан сютлерин 178 килограммгъа ёсдюргендиле, жюн къыркъыуну, бузоу алыуну кёбейтгендиле. Аны хайырындан Туугъан журтха былтырны планындан тышында 5 минг тонна эт, 12,5 минг тонна сют берилгенди.

Ол тюрлю жетишимле бла бирге малчылыкъны айнытыуда былтыр белгилеп айтырча кемчиликле да жиберилгендиле. Бир къауум мюлкледе къумаландырыу эм малланы санын ёсдюрюу ишлери даражда тюйюлдю, илмуну жетишимлерин эм алчы сынауну производствогъа киширигуге кереклисича магъана берилмейди. Бурунгу жылдан эсе тууарланы санын районла барысы да, ол санда Бахсан район 1296-гъа, Зольск район 1159-гъа, Терк район 786-гъа, Чегем район 665-ге, Нальчикни мюлклери 862-ге азайтхандыла. Саулай алып айтханда, республикада ийнекле 0,3, къойла бла эчкиле 2 процентге аз болгъандыла. Юй къанатлыланы санын къысхартханланы арасында Бахсан, Терк, Урван районла, Нальчик шахарны мюлклери бардыла. Ийнекледен, къойладан тёлюю алыуну азайтхан мюлкле да аз тюйюлдюле.

Ол тюрлю кемчиликле кёп мюлклеге къыралгъа малчылыкъны продуктларын сатыуда планларын толтыруугъа чырмаулукъ этгендиле. Сёз ючюн, къыралгъа сют сатыуда планлары болгъан 111 колхоздан бла совхоздан 11-си аланы толтыралмай къалгъандыла. Аланы санында «Совет Малкъар» совхоз (128 тонна), Байсолтанов атлы совхоз (127 тонна) къумалы юй къанатлы «Котляревка» къырал завод (85 тонна) бардыла. Бурунгу жылдан эсе къыралгъа сют сатыуну былтыр 18 мюлк азайтханды. Ала Бахсан районну «Заюково», Совет районну «Коммунизмге жол», «Къызыл Малкъар», «Сукан суу», Терк районну «Исламей», Урван районну Совет Аскер атлы, «Урван» колхозлары эм башхаладыла.

Этли малчылыкъда да хар зат игиди дерге жарарыкъ тюйюлдю. Сёз ючюн, Урван районну мюлклери къыралгъа эт сатыуну 6,3 процентге не да 457 тоннагъа толтыралмай къалгъандыла. Аны бла бирге эт сатыуну азайтханланы санында Май районну мюлклери эм «Нальчик» совхоз бардыла.

Туугъан журтха эт бериуню кёбейтиуню магъаналы резерви — эллиледен малла сатып алыу — кереклисича хайырланылмайды. Былтыр битеу республикада окъуна эллиледен сатылып алынган эт (союлмагъан ауурлукъда) жалан да 241 тонна болгъанды. Бахсан, Зольск, Чегем районлада уа ол иш арталлы да бардырылмайды дерге боллукъду.

Къыралгъа жумуртхала сатыуда былтыргъы план 110,3 процентге тамамланнганды. Ол жаны бла районланы барысы да планларын толтургъандыла. Болса да 1988 жыл бла тенглешдиргенде Бахсан эм Зольск районладан къалгъанла барысы да сатыу-алыу этиучю организациялагъа жумуртхала жибериуню азайтхан этгендиле. Урван эм Чегем районла уа аны аллында жылдан эсе былтыр къыралгъа аз жюн сатхандыла.

Шёндю республиканы малчыларыны бек жууаплы ишлери — мал къышлатыу башланнганлы тёртюнчю ай барады. Озгъан юч айны итоглары мал къышлатыугъа тынгылы хазырланыу тюбеген мюлклени кёрюмдюлери къыш айлада да продукция чыгъарыуну эм аны сатыуну азайтмай бардырыргъа, малланы бла юй къанатлыланы санларын азайтмазгъа боллугъуна шагъатлыкъ этедиле. Саулай алып айтханда, былтырны ол кезиую бла тенглешдиргенде, ётген юч айда эт сатыу 10, сют — 6,4, жумуртхала сатыу а 6,2 процентге ёсгенди.

Аны бла бирге, жарсыугъа, колхозланы бла совхозланы барысы да къыш болумлада бирча иги ишлейдиле, онгларын толу хайырланадыла деялыкъ тюйюлбюз. Бахсан, Май, Прохладна районланы мюлклери былтырны ол кезиуюнден эсе къыралгъа 10, 1; 6, 4 эм 4,4 процентге аз эт сатхандыла. Май, Прохладна, Терк, Урван, Чегем районла жумуртхала чыгъарыуну иги кесекге азайтхандыла.

Болмачы сылтаула бла Терк, Чегем районланы эм Нальчик шахарны мюлклери мал къышлатыуну былтырны юч айы бла тенглешдиргенде ийнекледен сют алыуну 60,11 эм 55 килограммгъа азайтхандыла, Прохладна, Терк, Урван эм Чегем районланы колхозлары, совхозлары эм башха агропромышленность предприятиялары тауукъладан аз жумуртха алгъандыла. Ийнекледен тёлю алыуну уа Терк районну эм Нальчик шахарны мюлклери азайтхандыла.

Зооветеринария жорукъланы къаты сакълаугъа тийишлисича магъана бермей, бир къауум мюлкле алынган тёлюден кёп къоранчла этедиле. Былтыр бла тенглешдирип къарагъанда анализ этилген кезиую ичинде туугъанла Прохладна районда 42,6, Совет районда 4,7 эм Чегем районда 9,5, къойладан бла эчкиледен а Бахсан районда 65, Прохладна районда 14,7, Совет районда 39,2 эм Чегем районда 43 процент кёп къоранч этилгенди.

Бир-бир районла къыралгъа малчылыкъны продуктларын сатыуну азайтханлары да жарсырча шартды. Сёз ючюн, мал къышлатыуну озгъан юч айында былтырны ол кезиуюнден эсе эт сатыуну Май район 2,2, Урван район 8,3, сют сатыуну Бахсан район 0,3, Май район — 13,5, Терк район 16,1 процентге аз этгендиле.

Январны биринчи жарымын алып къарагъанда да халгъа артыкъ къууанырча тюйюлдю. Бахсан районну «Заюково», «Куба», Совет районну «Коммунизмге жол», «Къызыл Малкъар», Терк районну «Ленинни осуятлары», Урван районну «Хорлау», Чегем районну Калмыков атлы колхозларында, «Шуёхлукъ», «Совет Малкъар», «Жангы Малкъар», «Ерокко» совхозлада болум артыкъ да осалды. Алада шёндю кюн сайын хар ийнекден сауулгъан сют 2,6—4,6 килограммдан озмайды. Аллай алаша кёрюмдюлени фермалада ишни тап къуралмагъаны, ийнеклеге аш бериую рационуна бузукълукъ этилгени, мал ашла хазырлаучу цехле эм мал орунладагъы механизмле тийишлисича ишлемегенлери, зооветеринар специалистле боюнларына салынган борчлагъа толу жууаплылыкъ бла къарамагъанлары бла ангылатыргъа боллукъду.

Фермалада ишни къурауда тюбеген кемчиликлени кетериу, жетишимли урунурча эм хайырлы солурча битеу онгланы къурау— бюгюн. люкде баш борчла аладыла. Къысхасын айтханда, мал къышлатыуну къалгъан кезиуюн къуралыулу ётдюрюрча эм продукция алыуну эм да сатыуну азайтмазча битеу онгланы хайырланыргъа керекди.

С. БЖАХОВ,
«Къабмалкъживпром» къырал-кооператив биригиую председателини заместители.

СУРАТДА: Нальчикни кийим тикген фабрикасыны 2-чи номерли цехини алчы швея-мотористкасы Мадина Шогенова. Комсомолчу къыз качестволу продукция чыгъарыу бла бирча смен мардасын хар заманда 40—50 процентге артыкъ толтурады.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Жай, къыш да тохтамай

Майский шахарда зеленстройну ишчилери ачыкъ жерледе ишлерин къыш келип къалгъанчы да тохтатмагъандыла. Ала эки гектаргъа жууукъ жерге къырайдыла. Анда ёсдюрюлген тюрлютюрлю терек эмеллала, юйюнле шахарны эм районну эллерини ормаллары бютюн да ариу жергиозтедиле. Озгъан жылда аладан бир мингден артыкъ сатылгъанды.

Ишчиле Л. Ющенко, Г. Вертенова, Е. Галян, Л. Энгельс шёндю да бош турмайдыла. Ала теплицалада гюлле ёсдюредиле. Ортде жетген гюллени зыгытларын ёсдюрюр ючюн да кёп юреширге керекди. Зеленстройну шёндю саулай да эки минг квадрат метрге жууукъ жерни алгъан алты теплицасы барды. Комбинатны ишчилеря биринчи жаз башы байрамла болур кезиуге кеслерини тюкенлерине жыйырма мингиге жууукъ гюл жиберирге мурат этедиле.

Бизни корр.

АЗЕРБАЙДЖАНДА БЛА АРМЕНИЯДА ХАЛНЫ ЮСЮНДЕН

(Ахыры. Аллы 1-чи бетде).

Экстремист къауумла Баку богъазгъа келген аскер кемелени тыяргъа эм Каспий флотилиняны штабыны тенгиз бойнунда объектлерини ишлерине чырмау этерге юрешгенлей турадыла. Аманлыкъ ишлеге аскерчи кийимлени кийген террористле къатышханлары ачыкъланнганды. «Азербайджанны халкъ фронтуну» келечилери жер жерли телевидение бла сёлешиулеринде эм митингледе заставаланы эм къырал чекни участкаларына контроллукъ этген аскер бёлюмлени юслеринден кёп болмачы зат айтадыла, халкъны алагъа къозутургъа юрешедиле.

Болса да чекчи аскер бёлюмле Азербайджанда совет-иран чекни иги кесегин контрольгъа алгъандыла. Чекден ары-бери ётген адамланы саны иги кесек азайгъанды. Чекчиле, командирле эм политработникле бла бирге низамны сакълаугъа чек тийредеги элледе жашагъан кёп адамла къатышадыла. Чекчилени арасында ёлген эм жаралы болгъан жокъду.

НКАО-да ол жерли халкъны болушлугъу бла жолланы транспорт эркин жюрюрча мадарланы этип башлагъандыла.

Закавказье темир жолну Садахло станциясы бла 22-чи январда Арменигъа жюклери бла 10 состав ётгенди, ол санда 122 вагон отлукъ эм жау материалла бла.

Сауутланнган экстремист къауумланы эм уголовниклени ишлери республиканы халкъын бекден бек къайгъы этдиреди. Адамла жанларындан тойгъандыла, ала тынч, ырахат жашаргъа сюедиле, жамауатны низамны сакъларгъа, анга бузукълукъ этгенлени ачыкъларгъа эм тутаргъа, зор бла алгъан сауутларын артха къайтарыргъа чакъырадыла. СССРни МВД-сыны билдириулерине кёре, озгъан кюнню бла кечени ичинде Аштарак районну милициясына урланнган керохла, Еревандан 26 бакучу комиссар атлы районну милициясына 2 топ эм 40 къауал къайтарылгъандыла.

Алай республиканы бир-бир жерлеринде сауут алыр ючюн къалауурла сакъланган объектлеге чапхан кезиуле болгъандыла. Адамланы ол аманлыкъ ишлеге къозутхан экстремист лидерле артда алагъа кеслеря айтханны да этдиралмайдыла.

21-чи январда Азербайджан бла чекде атышыу болгъан заманда ёлген адамны асырай туруп, сауутланнган террористледен бири акъылбалыкъ болмагъан жашчыкъны жаралы этгенди.

Киев аскер округдан келген юйрениучю танк полкну энчи составы Азербайджан эм Армян ССР-лени халкъларын арада къаугъаны тохтатыргъа чакъыргъанды. Ол полкда азербайджанлы эм эрменли жашла да бардыла. Чакъырыу сёзню текстин Закавказьени республикалы газетлерине жибергендиле.

(ТАСС).

БАКУДА БОЛА ТУРГЪАН ИШЛЕ

БАКУ, 24-чю январда (ТАСС). Азербайджанны ара шахарында тюнене кече артыкъ бек къайгъы этдиргенди. Озгъан кюнню бла кечени ичинде аманлыкъ иш этгени ючюн бир адам, комендант сагъатха бузукълукъ этгенлери ючюн — 57, административ низамгъа бузукълукъ этгенледен 53 адам тутулгъандыла. Аскерчиле аманлыкъчыладан юч ушкок эм бир быкачъ сыйыргъандыла. Неформальный организацияланы законгъа бузукълукъ этип ишлеген штабларында 43 адам тутулгъанды, аладан листовкала басмалаучу техника, пропагандаланы башха тюрлю техника кереклери, паспортла эм сберкнижкала сыйырылгъандыла.

— Бакуда халны къыйынлыгъын хайырланып, жамауатны тынчлыгъын къурутургъа, мындан кетмесегиз, иш аманнга къаллыкъды деп, оруслуланы къоркъутургъа юрешгенле да бардыла,—дегенди республикада жашагъан оруслугъа Азербайджан ССР-ни илмула академиясыны член-корреспонденти, акъсакъалланы республикалы советини члени Н. Сулейман.—Бу къыйын сагъатда, —деп белгилегенди ол андан ары жер жерли радио бла сёлеше, Азербайджанны халкъы бизни шуёхлугъубузгъа кертичи болгъанлай къаллыгъына сизни ийнандырама. Бизни арабызгъа суукълукъ салыргъа юрешгенлени азербайджанлыла кеслерини душманларына санарыкъдыла. Бизни жолубуз бирди, муратыбыз да бирди, биз кеси башына эркинлигин толу хайырланып, жашнап айныгъан Азербайджан ючюн юрешебиз. Ол хар заманда да бизни барыбызны да юйюбюз болгъанлай къаллыкъды.

Орус православный килисаны дин къуллукъчуларыны атларындан анда жашагъан оруслугъа чакъыруу сёз бла Бакуда Михаил Архангелни килисасыны священниги протоирей В. Лукьянов сёлешгенди: «Бу кюнледе кёп азербайджанлыла, ол санда интеллигенция эм динге ийнанныган муслиманла да, килисагъа келип, бизни жарсарадыла, къайгъы этмезге чакъырадыла. Азербайджанлы халкъ мамыр эм огъурлу халкъды. Биз бирге жашап келгенбиз, мындан арысында да бирге жашарыкъбыз».

ЖАЗ БАШЫНА ХАЗЫРЛАНАДЫЛА

Шёндю республиканы къайсы мюлкюне барсанг да механизаторланы эл мюлк техниканы жаз башы сабан ишлеге къыстау хазырлай тургъанларын сезмей къалмыкъ тюйюлсе. Конторда, бригадалада, мастерскойлада, адамла бирге жыйылгъан жерледе да асламысында сёз бу кюнлеге дери къаллай бир техника ишге хазыр болгъаныны, къаллай запас керекле жетишмегенлерини, кеслери къаллай кереклени этип салгъанларыны юсюнден барады. Совет районну «Чирик кёл» колхозучу председатели Тогъузаев Хият бла ушагъыбызда да сёз бек алгъа механизаторла техниканы жаз башы сабан ишлеге къалай хазырлагъанларыны юсюнден баргъаныма сейир этерча да тюйюлдю. Шёндю элде баш иш олду. Жылны тирлиги да ол иш бу кюнледе къалай баргъанына кёре боллукъду. Аны себепли сабанчыла ремонт ишледе заманларын, билимлерин да аямай кюрешедиле. Хаятны айтханына кёре иги кесек техниканы аякъ юсюне да салгъандыла.

— Башха жылла бла тенглешдиргенде былтыр тирлик иги болгъанды, — дегенди ол. — Артыкъ да терк участкада Саракаев Магомет башчылыкъ этген арендаторланы къаууму иги ишлегенди эм бир заманда болмагъанча бай тирлик жыйгъанды. Аны хайырындан къыралгъа жерчиликни продуктларын сатыуда планла жетишимли толгъандыла. Мал ашла бла да аман тюйюлбюз. Къысха айтханда, механизаторла къолла болгъан техниканы кючюн толу хайырланнгандыла. Алай бла ол иги да тозурагъанды. Тракторлагъа, автомашиналагъа, къалгъан эл мюлк техникагъа да ремонт этерге керек эди.

Сабанчыла аренда эм коллектив подряд амал бла ишлейдиле, шофёрла уа энчи аренда амал бла урунадыла. Ол амалланы былтыр ишге сингдириу урунуу низамны кючлегенча, ачулукъну да игилендиргенди, иш ючюн, аны ахыр кёрюмдюлери ючюн жууаплылыкъны кётюргенча, техника ючюн, аны хар заманда да ишге хазырлыгъы ючюн жууаплылыкъны да кючлегенди. Техниканы ремонтха тохташдырыуну, ремонтну барыуну халлары да аны ачыкъ кёргюзтедиле. Къуру сёзлю болмаз ючюн бир бёлек шарт келтирсек тюз болур.

Сабанчыла кюз артында тирликни жыйып, кюзлюкледни урлукъларын себип, муллдах сюрюллюк жерлени да сюрюп бошагъандан сора техниканы кир-кипчикден тазалап, ремонт этиллик жерлеге жыйыштырып къойгъан эдиле. Онг болгъанлай а ремонтну къолгъа алгъандыла эм бу кюнледе да аны къуралыулу бардырадыла. Колхозну председателини айтханына кёре, мюлкню баш инженери Чочуев Тахир бла мастерскойну таматасы Мирзантов Борис ишни тап къурап ючюн билимлерин, заманларын да аямайдыла, ремонт ишлеге да тири къатышмагъанлай бир трактор, сеялка не да культиватор ремонтдан чыкъмагъанды.

Ремонт ишлени Саракаев Магометни аренда коллективи да башлагъанды эм къуралыулу бардырады. Мюлк оноучуланы айтханларына кёре ол коллективде уа Аккиев Ахмат бла Аккиев Салих айырмалы ишлейдиле. Ала жангыртхан техникагъа бир адам да чурум тапмайды.

Мюлк оноучула да ремонтха къатышханла чырмаусуз ишлерча онгла къураргъа кюрешедиле. Мастерской жарыкъды эм жылыды. Жалан да терк участкадагъы механизаторла бир кесек къыйналадыла. Ала ремонту суукъ жерде бардырадыла. Аш-азыкъ, ишчи кийимле, инструментле бла уа тынгылы жалчытылгъандыла.

— Бу кюнлеге дери 9 трактордан 7-сине тынгылы ремонт этилгенди, битеу готонла, тырнауучла, культиваторла, сеялкала уа хазырлыкъны тизгинине салынгандыла. Ремонт этилген техниканы тот боллукъ жерлерине жау сюртюлгенди. Тракторла уа иш юсюндедиле. Къалгъан эки тракторгъа да къысха заманны ичинде къаралып бошаллыкъды, — дегенди бизни бла ушагъында Тогъузаев Хият.

Мюлкде автомашиналагъа уа шофёрла кеслери ремонт этедиле. Башында айтханыбызча, ала энчи аренда амал бла ишлейдиле эм машинала бла байламлы битеу къоранчланы, ол санда ремонтха къоранчланы да, аренда келишимлеге кёре, кеси боюнларына алгъандыла. Алайды да, мюлкде автопарк ишге хазырды.

А. КУЧИНАЕВ.

ТЕРЕК БАХЧАЧЫЛЫКЪ ЭМ АНЫ АЙНЫТЫУНУ ЖОЛЛАРЫ

Къабарты-Малкъар Север Кавказны арасында орналгъаны себепли аны жерлерини 60 процентден асламырагъын тау жерле аладыла. Ол жерле уа промышленность терек бахчачылыкъны айнытыргъа аламат ингидиле. Терек бахчала республиканы ёзен жерлеринде, тауларында да ирригацияныдыла, къаралсала жыл сайын да бай тирлик берединдиле. Терек бахчаланы ючден бир кююню ёзен жерледе — Май. Прохладна эм Терек районладады, жарыкъындан асламысы тау этеклеридиле, къалгъаны уа тауладады.

Арт жылланы ичинде бардырылгъан тинтиуле тёшлю эм ташлы жерледе терек бахчала къураргъа болгъанларын, ол жерледе терек тирлик берген 130 гектар терек бахчаны хар гектарындан орта эсеп бла 286 центнер жемиш жыйылгъанды эм алай бла терек бахчачылыкъны хайырлылыгъы 102,4 процент болгъанды. «Майский» совхозда жемиш терекле 202 гектарда ёсдюрюледиле. Аланы хар гектарындан 240,5 центнер тирлик жыйылгъанды. Бу мюлкде уа терек бахчачылыкъны хайырлылыгъы 110,6 процентге жетгенди.

«Нальчик» совхозну кёрюмдюлеря уа бютюн да игидиле. Анда тёшлю жерледе ёсдюрюлген 450 гектарны хар бириннден 143 центнер жемиш жыйгъандыла. Терек бахчачылыкъны хайырлылыгъы уа 171,3 процент болгъанды эм ол жерледе терек бахчаны къураргъа болгъанларын кёргюзтюлюнедиле. Терек бахчачы бригадалагъа бир бирде билимсиз адамла башчылыкъ этедиле.

Терек бахчачылыкъны айныууна ахыр он жылны ичинде республиканы питомник совхозларында иги сортлу районландырылгъан зытылланы ёсдюрюу иги да къысхартылгъаны уллу чырмаулукъ этеди. Элиталы зытылла жетишмегенлерини хатасындан терек бахчачылыкъ бла кюрешген мюлкле зытылланы къайдан болса да сатып аладыла, уллу ырысхы къоратып къургъан бахчалары уа артда аз тирликли, осал сортлула болуп чыгъадыла. Аллай терек бахчаланы уа кетерип, жангыдан къураргъа тюшедиле.

халкъла аралы жашау

Сингапурчула орус ашарыкъланы жаратадыла

СИНГАПУР, 23-чю январда. (ТАСС-ны корр.). «Быллай татыулу заманы бир заманда да ашап кёрмегенме,— дегенди манга тюш азыкъны ахырында «Стрейтс таймс» деген сингапурчу бек уллу газетледен бирини корреспонденти жюйюсхан Чай Кин Вах. Мен ары Сингапурну Орчард-роуд орамында орналгъан сатыу-алыу арада «Мамма миа» деген италиялы ресторанга чакъыргъан эдим. —Ашны хазырланганыны качествосу да Сингапурда бек багъалы европалы ресторанланы даражасындады». Жюйюсхан Чайгъа ийнаныргъа боллукъду—ол мени коллегаларымы арасында ашны иги-син билиу жаны бла бек белгилиледен бириди, шахарны бек ахшы ресторанларында къаллай аш хазырлагъанларын кёлюнден айтыргъа боллукъду. Алай ол италичыланы аш-азыкъларын махтамай эди.

«Мамма миа» бла этилген келишимге тийишлиликде алты кюнню ичинде «совет машинала ишлеу эм технология— 90» кёрмюч бла бирге мында аш биширирге кеслерини усталыкъларын Москваны «Спектр» рестораныны шапалары кёргюзтендиле. Ол Москваны аллай аты болгъан илму-производство биригиуюнде аны генеральный директору В. В. Клюевни башчылыгъы бла къуралгъанды. Москваны «Общепитинде» быллай кёп заведение жокъду,— дейди «Спектр» НПО-да аш-азыкъ комбинатны директору Н. Д. Коваленко.— Биз аренда подряд бла, кесибиз кесибизни ачча бла толусунлай жалчытыуну болумларында ишлейбиз эм ишибизни москвачыла жаратхандыла. Бизни рестораныбыз — «Прагадан» бла «Пекинден» сора «Люкс» категория берилген юч предприятиядан биридиди. Аны бла бирге биз багъаланы учуалай сакъларгъа онг табабыз.»

Жарсыугъа, орус ашарыкъланы татыуларын кёрюр ючюн сингапурчулагъа бек аз заман бёлюнинген эди. Сурау а уллу эди. Алай эсе аны жалчытып, валюта тюшюрюрге нек жарамайды? Жер жерли стандартлагъа кёре бери тышындан келген ресторанланы не да аланы шеф-поварларыны «гастроллярыны» болжалы —бир-юч айды.

Реклама хазна болмагъанына эм конкуренцияны уллудугъуна къарамай—аны къатында онла бла къытайлы, японлу, индонезиялы, индиялы эм европалы ресторанла, ол санда орус ресторанладан экиси— балалайка бла «шишлик» орналып эдиле, «Спектр» кесини атын айтдыргъанды. Бери келгенле, деп хапар айтханды мында аны директору В. Н. Талызин, ашарыкъланы качествосун, башхалагъа ушамагъанларын, согъулгъан музыканы ариулугъун —бизни бла экн профессионал музыкант келип, классикалы орус романсланы сокъгъандыла, белгилегендиле.

Алайды да, «Спектрны» сынауу Сингапур бла экн жанына да хайырлы бирге ишлеуню къурауну перспективаларын белгъаныны кёргюзтгенди. «Спектр» бусагъатда Сингапурну «Дженерал агрокен» компанниясы бла Москвада къытайлы, Сингапурда уа орус ресторанны ачыуну юсюнден сёлешиуле бардырады. Келишимге февраль айда къол салыныр деп сакъланады.

Владимир КОВАЛЕНКО.

ЖАНГЫ ПАРТИЯЛА КЪУРАЛАДЫЛА

БЕРЛИН. (ТАСС). Обществону жангыртыуну былтыр октябрь айда башланган процессинден сора ГДР-де он юч жангы партия бла 150-ден аслам биригиу къуралгъанды. Дагъыда жюзден артыкъ жаны организацияла регистрациягъа кеслерини кезиулерин сакълап турадыла. Ишин алгъынгы, алгъаракълада бириккен демократия блокну къурагъан радикал партия да жангыртады. Къыралны политикасы биз юйренингенча болмай, башха бет ала барады. Ол алай некди?

Германияны бириккен социалист партиясы къоркъуулу чекге келгенди. Озгъан жылны декабрь айында бардырылгъан съездде аны бириклирип амал этилген эди. Программаны эм уставны тамыры бла тюрлендирип, эски атына жангыны къошуп — демократия социализмни партиясы, форум партия базисни биригирге чакъырыргъанды. Болса да алгъынгы заманланы жюю асыры ауур болгъанды — СЕПГ — ПДС-ни членлерини саны ахыр 4 айны ичинде 900 мингге жууукъгъа азайгъанды. Анда — коммунист, «ючюнчю жол», социал-демократия, демократия социализм деген платформала къуралгъандыла. Бюгюн аланы келечилери заманындан алгъа жыйылгъан съездни делегатларын мычымай чакъырыргъа эм партияны чачыуну юсюнден оноуну къабыл этерге чакъыргъандыла. 20-чы январда СЕПГ — ПДС-ни правлени ол оноуну сюзгенди.

Башха партияланы программалары бир бирге келишмейдиле. Битеюн да бирбиригирден жалан да бир пунктну айтыргъа боллукъду. Ол — СЕПГ — ПДС-ге къажау турууду. Парламент айырыуладан сора СЕПГ — ПДС-ни келечилери бла бирге правительствогъа кириргге кишли да ыразы тюйюлдю.

Билим алыргъа чакъыргъанды

ХАРАРЕ. (ТАСС). Юг Африканы Африкалы миллет конгрессини лидери Нельсон Мандела къыралны негрли школчуларын окъуу-ну къолгъа алырга чакъыргъанды. «Сити пресс» газетни ыйых кюнде чыгъучу номеринде басмаланган 16-жылдыкъ Альберту-ргъа керекдиле, деп жазгъанды.

Н. Манделаны письмосу ЮАР-да билим бериу система бек уллу къытлыкъ сынагъан заманда басмаланганды. Орта школну курсу ючюн экзаменлени 190 минг африкалы окъуучудан 58 процентни бередмай къалгъанларын, ол санда 16 жылдыкъ 100 мингден артыкъ окъуучуну математикадан экзаменни бермегенлерин белгилеп, Мандела ол жаш адамланы ишсизлик къоркъуу-лугъуна къарамай, школгъа къайтыргъа чакъырады.

ИТАЛИЯ. Туринде техника жангылыкъланы халкъла аралы кёрмючю бардырылгъанды эм анда он мингле бла адамла болгъандыла. Аны экспозицияларыны мурдоруна илму-налем институтланы проектлери эм роботланы бла компьютердени ишлеу, къурау жаны бла тюрлю-тюрлю къралланы фирмаларыны продукциялары саналгъандыла. Кёрмючдеги компьютерле бла роботла бери келгенлеге шёндюгюлю электрониканы онгларын кёргюзтгендиле. Сёз ючюн, кёрмючге къатышханла компьютерни телефон байламлыкъла бла кёп затны билдирирге боллугъуна уллу эс бургъандыла.

СУРАТДА: радио бла ишлеген Гид деген робот кёрмючде.

Сурат АНСА-ны бла ТАСС-ныды.

МАМЫР ЖАШАУНУ КЪАЙТАРЫРГЪА

Тыш къыралланы аслам-лы информация органлары Азербайджанны бла Арменияны арасында миллетле аралы къаугъаны, Баку-да болумну юсюнден билдиргенлей турадыла. Билдириуледе граждан мамырлыкъны къайтарыр ючюн совет башчылагъа къаты мадарла этерге тюшгени чертиледи.

АБШ. «Баку-да адамла ёлгенлерине биз бек жарсыгъанбыз, — дегенди журналистле бла сёлешиуле АБШ-ны къыралны Совет Союзгъа кирген ишлеге уллу тынгысызлыкъ бла къарайды эм да-дан сора адамла ёлгенлеринден бек жарсыйды. Ол Совет Союзну ич ичинди. Анда къан тёгюлюуню тохтатыр ючюн хар жанына да тап келген оноуна этилирле деп, биз ийнанабыз».

АНГЛИЯ. Азербайджанны арасында шахарында хал бек къыйын болгъаныны белгиледи. Ай-тилгенлей телекомпаниялары бла роботла бери келгенлеге шёндюгюлю электрониканы онгларын кёргюзтгендиле. Сёз ючюн, кёрмючге къатышханла компьютерни телефон байламлыкъла бла кёп затны билдирирге боллугъуна уллу эс бургъандыла.

СУРАТДА: радио бла ишлеген Гид деген робот кёрмючде.

Сурат АНСА-ны бла ТАСС-ныды.

МАМЫР ЖАШАУНУ КЪАЙТАРЫРГЪА

Тыш къыралланы аслам-лы информация органлары Азербайджанны бла Арменияны арасында миллетле аралы къаугъаны, Баку-да болумну юсюнден билдиргенлей турадыла. Билдириуледе граждан мамырлыкъны къайтарыр ючюн совет башчылагъа къаты мадарла этерге тюшгени чертиледи.

АБШ. «Баку-да адамла ёлгенлерине биз бек жарсыгъанбыз, — дегенди журналистле бла сёлешиуле АБШ-ны къыралны Совет Союзгъа кирген ишлеге уллу тынгысызлыкъ бла къарайды эм да-дан сора адамла ёлгенлеринден бек жарсыйды. Ол Совет Союзну ич ичинди. Анда къан тёгюлюуню тохтатыр ючюн хар жанына да тап келген оноуна этилирле деп, биз ийнанабыз».

АНГЛИЯ. Азербайджанны арасында шахарында хал бек къыйын болгъаныны белгиледи. Ай-тилгенлей телекомпаниялары бла роботла бери келгенлеге шёндюгюлю электрониканы онгларын кёргюзтгендиле. Сёз ючюн, кёрмючге къатышханла компьютерни телефон байламлыкъла бла кёп затны билдирирге боллугъуна уллу эс бургъандыла.

СУРАТДА: радио бла ишлеген Гид деген робот кёрмючде.

Сурат АНСА-ны бла ТАСС-ныды.

МАМЫР ЖАШАУНУ КЪАЙТАРЫРГЪА

Тыш къыралланы аслам-лы информация органлары Азербайджанны бла Арменияны арасында миллетле аралы къаугъаны, Баку-да болумну юсюнден билдиргенлей турадыла. Билдириуледе граждан мамырлыкъны къайтарыр ючюн совет башчылагъа къаты мадарла этерге тюшгени чертиледи.

АБШ. «Баку-да адамла ёлгенлерине биз бек жарсыгъанбыз, — дегенди журналистле бла сёлешиуле АБШ-ны къыралны Совет Союзгъа кирген ишлеге уллу тынгысызлыкъ бла къарайды эм да-дан сора адамла ёлгенлеринден бек жарсыйды. Ол Совет Союзну ич ичинди. Анда къан тёгюлюуню тохтатыр ючюн хар жанына да тап келген оноуна этилирле деп, биз ийнанабыз».

АНГЛИЯ. Азербайджанны арасында шахарында хал бек къыйын болгъаныны белгиледи. Ай-тилгенлей телекомпаниялары бла роботла бери келгенлеге шёндюгюлю электрониканы онгларын кёргюзтгендиле. Сёз ючюн, кёрмючге къатышханла компьютерни телефон байламлыкъла бла кёп затны билдирирге боллугъуна уллу эс бургъандыла.

СУРАТДА: радио бла ишлеген Гид деген робот кёрмючде.

Сурат АНСА-ны бла ТАСС-ныды.

ТЕРЕК БАХЧАЧЫЛЫКЪ ЭМ АНЫ АЙНЫТЫУНУ ЖОЛЛАРЫ

Къабарты-Малкъар Север Кавказны арасында орналгъаны себепли аны жерлерини 60 процентден асламырагъын тау жерле аладыла. Ол жерле уа промышленность терек бахчачылыкъны айнытыргъа аламат игидиле. Терек бахчала республиканы сёсен жерлеринде, тау этеклеринде, тауларында да иги айнылдыла, къаралсала жыл сайын да бай тирлик бередиле. Терек бахчаланы юч-ден бир юлюшю ёзен жерледе — Май, Прохладна эм Терк районладады, жарымындан асламысы тау этеклериндеди, къалгъаны уа тауладады.

Арт жылланы ичинде бардырылгъан тинтиуле тёшлю эм ташлы жерледе терек бахчала къураргъа боллугъун ачыкълагъандыла. Алимле да аллай жерледе терек бахчаланы къураугъ, ёсдюрюню технологиясын жарашдыргъандыла, аллай терек бахчаланы къураргъа болушхандыла. Ол халда къуралгъан терек бахчала уллу файда да берединле. Аны хайырлылыгъын эсге алып арт жылланы ичинде тёшлю эм ташлы жерледе терек бахчала къураргъа деп оноу этилгенди. Алай бла 80-чи жылланы аллында тау этеклеринде эм таулада «Лячинкъая», «Заюково», «Гепчокъа» деген жемиш совхозла къуралгъандыла. Байсолтанов атлы эм «Совет Малкъар» совхозла уа терек бахчачылыкъ жаны бла специализациялангандыла.

Андан алгъаракълада уа Урван эм Черек сууланы арасында ташлы жерледе мюлкле аралы терек бахчачы биригиу къуралгъанды. Бюгюн аны терек бахчалары 1200 гектар жерни аладыла, аладан 500 гектар чакълысы тирлик берип башлагъанды.

Шёндю республикада тёшлю эм ташлы жерледе къуралгъан терек бахчала 5,5 минг гектарны аладыла. Ол а битеу терек бахчаланы юч-ден бири чакълыды. Терек бахчаланы тёшлю эм ташлы жерледе къураугъ алгъын ала алып тургъан иги кесек сюргю жерни севооборотха къайтарыргъа, терек бахчаланы 1,7 минг гектаргъа кенгертирге онг бергенди. Аны бла бирге бахчалада жемиш тереклени иги сортлулары кёп болгъандыла. Ол а тирликни кёбейтгенди, жемишлени качестволарын игилендирирге себеплик этгенди. Сёз ючюн, 1988 жылда (озгъан жылны итоглары алыкъа толу чыгъарылмагъандыла) терек бахчачылыкъ бла кюрешген мюлклени 14 процентинде хар гектардан 100 центнер эм андан да кёп тирлик жыйылгъанды. Терек бахчачылыкъ илму мурдорда къуралгъан мюлкледе уа хайыр алыу бек игиди. Аллай мюлкле ёзен районлада, тау этеклеринде да бардыла. Юлгюге Май районну «Ленинчиле» колхозун, «Майский» жемиш совхозун, тау этеклеринде орналгъан «Нальчик» эм «Кенже» совхозланы келтирирге боллукъду.

«Ленинчиле» колхозда тирлик берген 130 гектар терек бахчаны хар гектарындан орта эсеп бла 286 центнер жемиш жыйылгъанды эм алай бла терек бахчачылыкъны хайырлылыгъы 102,4 процент болгъанды. «Майский» совхозда жемиш · терекле 202 гектарда ёсдюрюледиле. Аланы хар гектарындан 246,5 центнер тирлик жыйылгъанды. Бу мюлкде уа терек бахчачылыкъны хайырлылыгъы 110,6 процентге жетгенди.

«Нальчик» совхозну кёрюмдюлери уа бютюн да игидиле. Анда тёшлю жерледе ёсдюрюлген 450 гектарны хар бириннде 143 центнер жемиш жыйгъандыла. Терек бахчачылыкъны хайырлылыгъы уа 171,3 процент болгъанды эм жемишле мюлкге 2,5 миллион сом файда келтиргендиле. «Кенже» совхозну кёрюмдюлери да кёп къалмай тюз аны кибикдиле. Кертиди, бу совхозда тирлик берген терек бахчала жалан да 262 гектарны аладыла. Болса да, ол уллу болмагъан бахча окъуна мюлкге 1,3 миллион сом бергенди. Тёшлю жерледе терек бахчала ёсдюрюню технологиясы да бу эки совхозну болумларында эм аланы бай сынауларыда эсге алынып жарашдырылгъанды.

Аллай уллу жетишимле бла бирге терек бахчачылыкъда кемчиликле да бек кёпдюле. Терек бахчачылыкъ бла кюрешген кёп колхозлада бла совхозлада бу жууаплы ишни аягъы юсюне салыр ючюн тийишлисича мадарла этилмейдиле. Аны хатасындан жыл сайын да терек бахчаладан аз тирлик алып къалгъан мюлкле кёпдюле. Сёз ючюн, терек бахчачылыкъ бла кюрешген мюлклени 36-сында хар гектаргъа тергегенде 50 центнерден аз тирлик алгъандыла. Бу иш бла кюрешген мюлклени 25 процентинде уа терек бахчачылыкъ заран келтиргенди.

Ол алай мюлклени асламысында терек бахчачылыкъда иш тап къуралмагъаныны, ангылаулу кадрла жетишмегенлерини, техника осал, аны юсюне да аз болгъаныны, ауруула, заранчыла бла кюреш бийик даражада къуралмагъаныны хатасындан болады. Аллай халны сугъарылгъан терек бахчалада кёрсенг бютюн да къайгъы этесе. Сугъарылгъан терек бахчаланы хар гектарындан орта эсеп бла жалан да 68,3 центнер жемиш жыйылгъаны да анга толу шагъатлыкъ этеди. Ол республикада орталыкъ кёрюмдюден жалан да 5 процентге кёпдю. Аны баш сылтауу уа терек бахчаланы сугъарыу къалай-алай да болсун деп бардырылгъанындады. Аны бла бирге бахчалагъа тийишлисича иги къаралмайды, къуругъан терекле заманында алышындырылмайдыла, керексиз бутакъла дайым кесилип турмайдыла, эсеп тап жюрютюлмейди. Кёп мюлкледе тирлик берген бахчала алыкъа тирлик бермейдиле деп кёргюзтюлюнедиле. Терек бахчачы бригадалагъа бир бирде билимсиз адамла башчылыкъ этедиле.

Терек бахчачылыкъны айнытыуна ахыр он жылны ичинде республиканы питомник совхозларында иги сортлу районландырылгъан зыгытланы ёсдюрюу иги да къысхартылгъаны уллу чырмаулукъ этеди. Элиталы зыгытла жетишмегенлерини хатасындан терек бахчачылыкъ бла кюрешген мюлкле зыгытланы къайдан болса да сатып аладыла, уллу ырысхы къоратып къурагъан бахчалары уа артда аз тирликли, осал сортлула болуп чыгъадыла. Аллай терек бахчаланы уа кетерип, жангыдан къураргъа тюшеди.

Шёндю республиканы мюлклеринде болгъан терек бахчала да бизни излемлерибизге толу келишмейдиле. Алада шапгал, балли, эрик, кертме терекле бек аздыла, наныкъ, жилик бахчала да жокъну орундадыла.

Битеу башында айтылгъан кемчиликлени кетерип эм алай бла республикада иги хайыр берлик терек эм наныкъ бахчаланы къурар муратда терек бахчачылыкъ жаны бла 2000-чи жылгъа дери тамамланырыкъ комплекс программа жарашдырылгъанды. Аны жашауда бардырыу жемишлени эм наныкъланы жыйыуну 3 кере ёсдюрюрге онг берликди, жыл сайын союз-республикалы фондха 100 минг тонна жемиш жиберип турурча чёкге жетдирликди.

Ол программаны жашауда бардырыр ючюн бек алгъа плодопитомникледи ишлерин къураргъа, ала терек бахчачылыкъ бла кюрешген мюлклени элита зыгытла бла жалчытырча этерге нерекди. Бюгюн а мюлкле аллай зыгытла бла жалан да 50 процентге жалчытылынадыла.

Республикада сюргю жерле къытдыла. Аны себепли терек бахчаланы тёшлю эм ташлы жерледе къурау да хайырлы ишди. Аны себепли 2000-чи жылгъа дери энтда да 1650 гектар аллай жерледе жангы терек бахчала къураргъа оноу этилгенди. Индустриялы терек бахчала, сёзсюз, ёзен районлада да къураллыкъдыла. Ала бийик хайырлы терек бахчала боллукъдула.

Терек бахчачылыкъны айнытыу бла бирге производствону инфраструктураны да игилендирирге керек боллукъду. Былайда сёз жемишлени жыйыуну, ташыуну, айырыуну, сакълауну игилендириую юсюнден барады.

Терек бахчачылыкъны ол халда къурау республиканы халкъын жемишле эм наныкъла бла жалчытыуну игилендиргенден сора да таулада халкъны иш бла иги жалчытыргъа, агропромышленность биригиую уа экономикасын кючлерге болушурукъду.

П. ЛУЧКОВ,
эл мюлк илмуланы доктору, КъМАМИ-ни профессору.

Билим алыргъа чакъыргъанды

ХАРАРЕ. (ТАСС). Юг Африканы Африкалы миллет конгрессини лидери Нельсон Мандела къыралны негрли школчуларын окъуугу къолгъа алыргъа чакъыргъанды. «Сити пресс» газетни ыйых кюнде чыгъыучу номеринде басмаланган 16-ыллыкъ Альбертина Нгвезиге жазгъан письмосунда ол быйылгъы окъуу жылда экзаменле бералмай къалгъан окъуучула, жангы-дан партала артына олтургъа керекдиле, деп жазгъанды.

Н. Манделаны письмосу ЮАР-да билим бериу системаны бек уллу къытлыкъ сынагъан заманда басмаланганды. Орта школну курсу ючюн экзаменлени 190 минг африкалы окъуучудан 58 проценти бералмай къалгъанды. Негрли сабийге билим берир ючюн Претория жыл сайын жалан 220 доллар, акъ окъуучугъа уа— 800 доллар тёлейди.

Ишсизлени саны кёбейеди

ПЕКИН. Озгъан жыл Къытайда ишсиз айланнганланы саны ёсгени белгиленгенди. Ол 2,3 процент болгъанды. Аны юсюнден КъХР-ни Къырал статистика управлениясыны келечиси билдиргенди.

Ишсизлени проблемасы Къытайда бек эртдеден бери барды, ол бек алгъа халкъны санына кёплюгю бла байламлыды—1,1 миллиард адам. Жыл сайын 10 миллионгъа жууукъ адам, асламында школланы бошап чыкъгъанла, иш налеп айланнганланы тизгинлерине къошуладыла.

Къырал ишсизлени санын азайтыуну мадарларын этеди, болса да аны онглары алай уллу тюйюлдюле. Финанс къытлыкъны хатасындан ол хар ишсизни иш бла жалчыталмайды. Аны бла байламлы энчи эм коллектив предприятияла къурау жаны бла кенг пропаганда бардырылады.

(ТАСС).

МАМЫР ЖАШАУНУ КЪАЙТАРЫРГЪА

Тыш къыралланы аслам-лы информация органлары Азербайджанны бла Арменияны арасында миллетле аралы къаугъаны, Бакуда болумну юсюнден билдиргенлей турадыла. Билдириуледе граждан мамырлыкъны къайтарыр ючюн совет башчылагъа къаты мадарла этерге тюшгени чертиледи.

АБШ. «Бакуда адамла ёлгенлерине биз бек жарсыйбыз, — дегенди журналистле бла тюбешиуде АБШ-ны къырал департаментини келечиси М. Татуайлер. — Бир къауум адамла этген кюйсюз ишле халны игилендирир ючюн этилген къаты мадарланы сылтауларыболгъандыла. Низамны тохташдырыр ючюн къысха заманнга кючню хайырланыуну эм мамыр, законлу политика демонстрацияны чачар ючюн кючню хайырланыуну арасында башхалыкъ бек уллуду. Кёп да бармай политика диалог бардырыргъа онгла табылырла деп, бек ышанабыз».

ФИНЛЯНДИЯ. Финляндияны премьер-министри Х. Холкери былай айтханды: Финляндияны правительствасы Кавказны жеринде бола тургъан ишлеге уллу тынгысылыкъ бла къарайды эм да анда адамла ёлгенлерине бек жарсыйды. Ол Совет Союзну ич ишиди. Анда къан тёгюлюую тохтатыр ючюн хар жанына да тап келген оноула этилирле деп, биз ийнанабыз».

АНГЛИЯ. Азербайджанны ара шахарында хал бек къыйын болгъанын белгилей, Ай-ти-эн телекомпанияны комментатору къаугъаны аскер кюч бла тохтатыргъа кюрешмекликге аны политика амалла бла тохтатыргъа совет башчыланы къоллаындан келмегенинеча багъа бергенди. Британлы советолог П. Фрэнк а совет башчыгъа аскер кюч бла халны игилендирип, андан сора бу къыйын вопросну политика амал бла тамамлап башларгъа керекди деп, алай оюм этеди.

РУМЫНИЯ. Румынияны Миллет къутхарыууну фронтуну тыш политика советини председатели С. Брулан, Японияны «Санкэй симбун» газетини корреспондентини соруууна жууап бере, быкъыйын проблемады. Алай аскерни жанындан контроллукъ тохташдырылгъандан сора хал иги жанына тюрленип башлагъанды... Халны къыйынлыгъын эсге алгъанда, аскер кючню хайырланнгандан башха амал болмагъанды. Алайсыз граждан уруш башланырыкъ эди».

ВАТИКАН. Емюрледен бери бир бирге эришиу, этника, культура, дин башхалыкъла уллу къаугъагъа айланнгандыла, — деп жазады Закавказьяда болгъан ишлени юсюнден «Обсерваторе романо» газет. — Къаугъаланы сылтауларыСССР-де ишни жангыча къурау башланнганында тюйюлдюле. Ала къыралда ары дери болгъан халны терслигиниден чыгъадыла. Къыйынлыкъла, бушуулу затла бюгюн чыгъын къалмагъандыла — ала алгъын да болгъандыла. Бусагъатда аланы кетерип башлауну жолу эсли политика мадарланы, таукелликни, тёзюмлюкню эм келир заманны эсге алгъан жигитликни жолу болургъа керекди.

(ТАСС).

Генеральный прокуратура терслейди

БУХАРЕСТ. (ТАСС). Румынияны генеральный прокурору Г. Робу, деп билдиреди Ромпресс агентство, былай ангылатханды:

Генеральный прокуратураны 1990 жылда 22-чи январда этген ахыр терслеуюне кёре, алгъынгы башчыланы РКП-ны АК-сыны Политисполкомуну членлеры Э. Бобуну, И. Дикэни, М. Мэнескуну, дагъыда РКП-ни АК-сыны Политисполкомуна членнге кандидат, ич ишлени министри Т. Постельникуну ишлерин геноцидни бардыргъанлагъа къатышханлары ючюн сюдге берирге оноу этилгенди.

«АНЫ УЛЛУЛУГЪУ» ТЮРМЕДЕН РЕПОРТАЖ

Великобританияда къырал институтладан бир къауумлары «Аны Уллулугъу...» деген сёзледен башланадыла. Ала хурмет этдирген сёзледиле. Алай «Аны Уллулугъу тюрмелени службасы» деген айтым а бир кесек къужур эшитиледи: биринчи кесеги экинчи кесеги бла къалай эсе да тапсыз келишеди. Мен аллай тюрмеледен бириндеАшуэллде болгъанма. Ол Лестершир графствону бек ариу жеринде орналыпды.

Лондондан машина жол бла, артда асфальт салынгнан эл жолла бла эки сагъатны барып, машинабыз темир жипден бурууъа тирелип тохтагъанды. Машинала тохтаучу жер, андан сора КПП. Бизге бир ненча соруу бериледи: «Атыгъыз? Орус репортёрмусуз? Ашуэллге хош келигиз. Журналгъа къол салыгъыз».

Казармалача ишленнген бир къатлы юйлери болгъан тюрме аскер базагъа ушайды. Юйледен биринде — столовагъа ушагъан бир уллу отоу. Мында тюрмеге жууукъларын, ахлуларын кёрюрге келгенле бла тюбешедиле. Темир чалдишле, адамланы бир бирден айырыча башха затла да жокъдула.

Бизни Ашуэлл тюрмеге келгенибиз бошдан болмагъанды. Аны аякъ кийимле чыгъаргъан «предприятиялырындан» бирини коллективи жыл сайын бардырылыучу битеумиллет конкурсда хорлагъанды. Аны башчысы — къырал къуллукъчу Алан Тэрлбиге кёчюучю сыйлы «Элтон трофи» берилгенди. Бу саугъа тюрмеледе иш бла юйретиуде жетишимле ючюн тохташдырылгъанды.

Тюрмеде болгъан заманым да мени сёлеширге сюйген узун бойлу, тизгинли офицер Тони Полуэлл ашырып айланнганды. Бу тюрме низамыны къатылыгъы бла тёрт аллай категориядан ючюнчюсюне — «С» категориягъа саналады. 400 адамгъа деп ишленнген тюрмеде къалауурлукъну 24 офицер этеди. Мында кеслерин тап жюрютген тутмакъла олтурадыла. Алагъа кёк кийимле кийдиредиле. Ала барысы да асыры эркин жюрюйдюле деп, манга алай кёрюнгенди.

«Зэкле» эни эки метр, узунлугъу юч метр болгъан энчи отоулада турадыла. Хар бирини ачхычы барды. Ундурукъ, стол, шинтик, эки тумбочка. Терезеледе темир чалдишле жокъдула. Кертиди, администрацияда болгъанла кёп ачхычла жюрютедиле — тутмакълагъа киргирге жарамагъан отоуну эшиклерин этер ючюн. Жалан да изолятор болгъан отоуну базыкъ темир эшиги барды. Ары башха тюрмеге кёчюрюрге керек болгъанланы не да нёгерлери бла жарашмагъанланы келтиредиле. Терезелери, анда болгъан башха затла да, уруп ууатылмазча аллай къаты материалладан этилипдиле.

Тутмакъла заманларыны иги кесегин класс отоулада, не да тюрмени объектлерини къурулушларында, не да производство цехледе ётдюрединле. Отоула тазадыла, жарыкъдыла, кенгдиле, керекли оборудованне бла жалчытылыныпдыла. Былтыр тутмакълагъа 50 минг къауум аякъ кийим эм къоруулау министерствону заказы бла солдатлагъа 70 минг къауум кеда чыгъарылгъанды. Тутмакъланы бир кесеги мамукъ къумачдан кёлекле тигедиле. Ишлери ючюн — ала уа бир ыйыкъгъа 29 сагъат ишлейдиле — бир айгъа 20 фунт стерлинг чакълы бир аладыла. Ол ахчаны мында тюкенчикде керекли затларына къоратыргъа боллукъдула.

Бош заманларында тутмакъла спорт бла кюреширге онг табадыла. Ингирликде тёрт сагъатдан тогъузуна жарымына дери телевизорну болгъан отоу ачылыпды. Ыйыкъгъа юч кере видеофильмле кёргюзтюледиле.

Айхай да, патчахха берилген ашча болмаз, алай кюннге юч кере ашагъан азыкъларыда аман тюйюлдю. Алты ундуругъу болгъан больница барды. Тутмакъла телефон бла сёлеширге, письмола алыргъа эм кеслери да жиберирге эркиндиле. Къачагъа кюрешгенлени не да бир башха тергликлери болгъанланы мында жууапха ма былай тартадыла: иш хакълары бермей къоядыла, тюрмеде олтурлукъ болжалы къысхартылгъан эсе, аны алгъынгы халгъа къайтарадыла, низамы бютюн къаты болгъан башха тюрмеге кёчюредиле.

Окъуучу Ашуэллни курортха санаргъа да болур. Менде да болгъанды аллай оюм. Алай Тони Пауэлл — ол а аны иги биледи — мында халны артыкъ аламатха санамайды.

— Биз, дейди ол, — огъурсузлукъ этмезге, адамны намысын керексиз сындырмазгъа кюрешебиз. Ашуэллде хал бир бирге ышануну, адамлыкъгъа хурмет этиую халын къурайды. Тутмакъла мында билим алыргъа, иш усталыкъгъа юйренирге боллукъдула. Алай, къалай-алай болса да, ол тюрмеди. Анда тургъанла, бир бирде унутхан этгенликге, обществодан, харкюнлюк жашаудан айырылгъанларын артдан артха, бекден бек сезедиле, тюрмеден тышында къалгъан жашаугъа теркирек къайтыргъа сюедиле...

Андрей БИРЮКОВ,
ТАСС-ны корр.
Ашуэлл — Лондон

Уллу Хорламны 45-жыллыгъына

КОМИССАР

Къызыл Байракъны юч ордени бла, дагъыда башха орденле эм кёп майдалла бла саугъаланнгъан К. Ф. Петров бу кюнледе кесини 80-жыллыгъын белгилегенди. Ол партияны тизгинлерине къошулгъанлы 60 жыл чакълы бола кетгенди. Аны кёкюрегинде аскер саугъалары бла бирге «КПСС-де 50 жыл» деген сыйлы белгиси да барды.

Алай кёп сыйлы правительствону саугъалары, бийик офицер чыны, къыралны аллында уллу къыйыны болгъанына да къарамай, ол кесине бирсиледен артыкъ бир заманда эм бир зат да излемегенди, аскерден кетгенлей окъуна Константин Фёдорович Нальчикде «Шуёхлукъ» комбинатда слесарь болуп ишлерге киргенди эм жашауууну 20-дан артыкъ жылын анда ётдюргенди. Комбинатда ишлегенле бу таза ниетли, огъурлу адамны юсюнден кёп ариу сёз айтадыла, урушну эм урунууну ветераны коллектив бла эм аны партия организациясы бла бусагъатда да байламлыкъ жюрютгенлей турады. Жыл саны уллу болгъанлыкъгъа, коммунистле аны партия бюрону секретарына юч кере айыргъандыла. Алгъаракълада комбинатда Константин Фёдорович кесини алгъынгы аскерчи тенги Мухажид Гузерович Даов бла тюбешгенди. Петровну урушда этген жигитлигини юсюнден коллективде жалан да ол кюн билгендиле.

Константин Фёдорович кесини аскер жолун 1942 жылны август айында 203-чю жыяу аскер дивизияны 1037-чи артиллерия полкуну комиссары болуп башлагъанды. Ол кюнледе дивизия Дон сууну жагъасында Еланская станицаны къатында уруш эте эди. Уллу Ата журт урушну комиссарларыны юсюнден айтылгъан эм жазылгъан да аз этмегенди. Ала кеслерини энчи юлгюлери бла аскерчилени жигитликге кёллендиргендиле, душманны кёрюп болмазгъа юйретгендиле. Константин Фёдорович кесини юсюнден манга хапар айтыргъа артыкъ бек сюймей эди. Нёгерлерини юслеринден а сорур кереклиси да жокъ эди. Бизни республикадан аны бла бир полкда къуллукъ этген кёплени юслеринден мен хапар билгенме. Ол топну командири Леонид Иванович Шутну, батареяны связисти Михаил Ефимович Чихрадзени, топограф-вычислитель Джафар Ханефович Емкужевни, Хорламны парадына къатышхан Дмитрий Трофимович Ломоносовну эм башхаланы атларын эскередиди.

Комиссарны аскер жолуну юсюнден кёбюрек хапар билирге манга ала болушхандыла. М. Е. Чихрадзе былай айтады: «Бир жол Дон плацдармда полкну штабына душман автоматчикле къаршы жууукъалашадыла. Полкну байрагъы штабны машинасында эди. Байракъ гитлерчилени къолларына тюшерге боллукъ эди. Ма ол къоркъуулу кезиуде полкну комиссары аскерчилеге башчылыкъ этиую кесини бойнуна алады. Аны буйругъу бла штабны битеу энчи составы тёп-тёгерекден къорууланыугъа тохтайды эм фашист автоматчикле бла сермешге киреди. Совет аскерчилени кючлю от ачыуларына чыдаялмай, фашистле артха кетедиле. Андан сора кёп да бармай алайгъа къоншу батареяны артиллеристлери жетедиле. Немецлиле экинчи кере чабаргъа базынмайдыла».

Аскерчилеге уста башчылыкъ этгени эм полкну байрагъын сакълагъаны ючюн К. Ф. Петров Къызыл Жулдузну ордени бла саугаланнганды.

Жаш солдатланы юслеринден комиссар артыкъ да бек къайгъыргъанды. Дон сууундан ётген заманда, плот батаргъа аз къалып, бир ненча солдат суугъа тюшгенлеринде, комиссар кеси аланы къутхарыргъа биринчи болуп жетгенди.

Леонид Иванович Шуть комиссар бешинчи батареяны комсомол жыйылыууна къатышханын эсине тюшюреди. Ким эсе да мени кандидатурамы сагъынганда мен ёрге туруп, комсомол секретарь болургъа мени хунерлигим да, сынаууm да жокъду, дедим. Ол заманда Константин Фёдорович аскер бёлюмледе комсомол комитетлени ишлери къыйын болгъаныны юсюнден айтды. «Мен,—деген эди ол,—сени расчётунга эртдеден бери да эс бургъанлай турама. Шёндю бизни барыбызгъа да тынч тюйюлдю, мында комсомол ишде сынаулары болгъанла жокъдула. Алайды да, ишни къолгъа ал...» Алай бла, мен батареяны комсоргу болдум...

Дивизияны Юг - Запад фронтну резервине къошханларында, бир кюн Константин Фёдорович комсоргну штабха чакъырып, партиягъа кирирге хазырлан, деген эди. Анга биринчи рекомендацияны да комиссар кеси бергенди.

Петров кёп уллу сермешлеге къатышханды, аны юсюнден кёп хапар айтыргъа боллукъ эди. Бир ауукъгъа Джафар Ханефович Емкужев комиссарны болушлукъчусуну борчун толтуруп тургъанды.

— 1943 жылда 25-чи сентябрде,—деп хапар айтады ол,— бизни дивизия Запорожье шахардан 20—25 километр чакълы север жанында Днепрге жетген эди. Сууну ары жанына ётерге буйрукъ келди. Днепрни онг жагъасына ётген биринчи жыяу аскерчиле бла бирге бизни полкну бир ненча тобун ётдюрген эдиле. Операцияны башланган кезиуюнде окъуна 1037-чи артиллерия полкну командири жаралы болгъан эди. Бизникиле алгъан плацдармда уа тамата офицер-артиллерист болуп жалан да комиссар К. Ф. Петров эди. Аны себепли уа анга аскер бёлюмге башчылыкъ этиую кесине алыргъа тюшгенди. Юч кечени бла юч кюнню ичинде тохтаусуз баргъан сермешледе артиллеристле жыяу аскерчиле бла бирге душманны кёп кере къайтып этген чабыууллугъун тохтатхандыла эм алайдан артха кетмегендиле. Къызыл Байракъны биринчи ордени бла аны ол сермешде этген жигитлиги ючюн саугъалагъан эдиле...

Бир кессекден а Константин Фёдорович Петровну 1037-чи артиллерия полкдан артха чакъырып, энчи самоход артиллерия полкга жибергендиле. Аны къауумунда Петров Украинаны азатлагъанды, Карпат таулада эм Чехословакияда сермешлеге къатышханды.

Къобанда Лабинск станицада 203-чю жыяу аскер дивизия къуралгъан заманда Константин Фёдорович анда Къабарты-Малкъардан баргъан жашла бла биринчи кере тюбешгенди. Бош кезиуледе ала бла кёп ушакъ этгенди, бизни республикадан хапар сора тургъанды. Алай бара-баргъан заманда Къабарты-Малкъарда жашаргъа тюшер деп а аны эсине да келмегенди. Урушну бек къаты заманы эди...

Кёп жыл озгъандан сора къадар алгъынгы комиссарны бир полкчулары бла Нальчикде тюбешдиргенди. Биринчи кёргенлей окъуна ол шахарны бек жаратханды эм жашаргъа мында къалгъанды. Кесини 80-жыллыкъ юбилейини кууанчын да мында этгенди. Жыл саны келген эсе да, Константин Фёдорович шёндю да тириди, жамауат ишге къатышмай туралмайды. Бир полкчулары аны бюгюн да кеслерини комиссарларына санайдыла. Жаш тёлюню аскер-патриот ниетде юйретиугге кёп къыйын салгъаны ючюн Петровну суратын урушну эм урунууну ветераныны шахар советини бек иги насихатчыларыны стендине салгъандыла.

В. ЛЕСЕВ.

Мадина Желяева Пятигорскеде фармацевт институтну, Жаннета Токлуева уа Нальчикни медицина училищесин бошагъандыла. Шёндю экиси да шахарны биринчи номерли аптекасында ишлендиле. Ала бери келгенлеге хар заманда жарыкъ тюбейдиле, арыу сёзлюдюле. Аны себепли адамла да аланы ишлерине ыразыдыла.

СУРАТДА: (солдан онгига) М. Желяева бла Ж. Токлуева.

Суратны М. Суанов алгъанды.

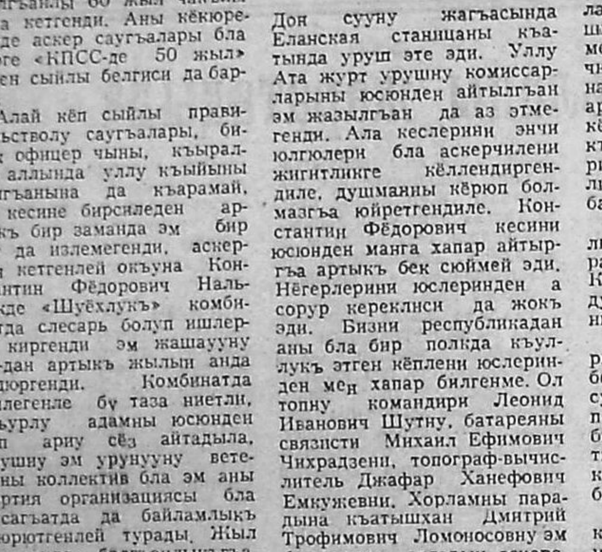
«ЭРИРЕЙ» БЛА «ЖАШЛЫКЪ» СИЗНИ САКЪЛАЙДЫЛА

«Ныгъыш» биргиу кёп болмай къуралгъан эсе да, аны ишини юсюнден арт заманлада терк-терк айтыла башлагъанды. Ол да бошдан тюйюлдю. «Ныгъышны» жарсыулары, къууанчы да халкъныкъыла бла биргедиле. Биргиую баш мураты бизни жашау халыбызда, культурабызда, искусствобузда, социальный айныуубузда, эс бурургъа керекли, башха жерледе тюбеген чюйреликлени, жетишмеген затланы не къадар азайта эм кетере барыуда къырал, партия эм совет органлагъа билеклик этиудю. Аллай жарсыула уа аз тюйюлдюле.

Болса да «Ныгъыш» къайдан болушлукъ келеди деп да сакълап турмайды. Тюрлю-тюрлю концертле, ингирле, къурайды, аладан тюшген ачханы бек амалсыз жерлеге жибереди. Сёз ючюн, жалан да озгъан жылда ол Армения бла Чечен-Ингушетиягъа болушлукъгъа 1508 сом, «Малкъар» ансамблге —3200, Афганистанда ёлгён жашланы эскермелерине 608 сом бергенди. Алгъаракълада, 22-чи январда, «Ныгъыш» къарачайлы жырчы Альберт Узеновну концертин къурагъанды. Андан тюшген 1200 сом малкъар халкъны кёчгюнчюлюкде жюрюлгъанларына эскерме ишлерге ётдюрюлгенди.

Тамбла, 26-чы январда ингирликде жети сагъатда. «Ныгъыш» энтда да аллай бир концерт къураргъа хазырланады. Анга битеу республикагъа белгили малкъар ансамблле—«Жашлыкъ» бла «Эрирей» чакъырылгъандыла. Концерт Долинскеде Курорт залда барлыкъды.

Алайды да, барыгъыз да, хош келигиз, «Эрирей» бла «Жашлыкъ» сизни сакълайдыла.

Зоя Алтуева (суратда) Нальчикде тери-галантерей фабрикаиы 5-чи номерли бригадасыны бригадириди. Ол башчылыкъ этген коллектив шёндю апрель айны эсебине ишлейди.

Суратны М. Суанов алгъанды.

БЮГЮЛМЕГЕНЛЕ

«Кечеги поезд» — жазыучу эм журналист Владимир Литвиновну документли жанры китабыны аты алайды. Анда автор битеу къыралда излеп тапхан фашист концлагерледе алгъын тутулуп тургъан сабийледен жети жюзге жууугъуну къадарларыны юсюнден айтады.

Китапны кёргюзтюу ЛКСМни АК-сыны «Молодь» полиграфия комбинатыны культура арасында залда жыйылгъанланы артыгъыракъ да эслериндеки къалырча кюнде бардырылгъанды. Мындан 45 жыл алгъа Польшаны жеринде совет аскерчиле маршал Жуковну башчылыгъында Белоруссиядан, Россейден, Украинадан партизанланы сабийлериден 500-сю тутулгъан «Константин-Тауринчен» фашист концлагерде тутмакъланы эркин этгендиле, Андан Киевде 13-чю номерли энчи сабий юйге, жунчугъан, къыйналгъан сабийлени биринчи къауумуна жиберилгенди, алагъа сабий юйню алгъынгы директору Вера Арсентьевна Семенова кибик халал жюрекли адамла къарагъандыла, аякъ юслерине этгендиле.

Жалан да озгъан жыл Совет сабий фондну хайырындан фашист концлагерледе тутулуп тургъан, алгъын акъыл балыкъ болмагъан сабийлеге урушха къатышханла бла тенг эркинликде льготала бериую юсюнден СССР-ни Министрлерини Советини бегими къабыл этилгенди. Болса да жер жерледе ол адамлагъа история эм социальный тюзлюкню тохташдырыргъа шёндю да ашыкъмайдыла.

Майденек эм Освенцим, Алитус эм Саласпилс, жюзле бла «ууакъ» концлагерле сабийликлериндеи айыргъан адамланы китапны кёргюзтюуге чакъырыу аланы тамамланмай тургъан проблемаларына жамауатны эсин энтда да бир кере бурдуруну, жюрек халаллыкъ деген ча ангылауну жангыдан башларгъа кереклисини сылтауу болгъанды.

Арасын Киевде тохташдырыу бла фашист концентрация лагерледе тутулуп тургъан алгъынгы ууакъ сабийлени В. И. Ленин атлы Совет сабий фондну Украинада республикалы бёлюмюню эм УССР-ни Баш Советини болушлукълары бла къуралгъан союзу ишин бардыргъанлы бир жылдан аз озгъанды. Союзну эм аны башламчыларыны ючлери бла фашизмге налат берген кёп тюрлю документле, шагъатлыкъ къагъытла жыйышдырылгъандыла, бир къауум европалы къыралланы фашизмге къажау организацияларыны ючлерин бириктирип баш кётюре башлагъан неонацизм бла юрешир ючюн байламлыкъла тохташдырыладыла. Гитлерчи тутмакъле, сталинизмни, бир жерден тешмей туруууну незбау жыллары бюгалмагъанла кеслерини борчларын анда кёредиле.

М. ПАРНАВСКАЯ,
ТАСС-ны корр.

Киев.

Врачны ушагъы

ЮЙЮРДЕ ТУБЕРКУЛЁЗДАН ДУРУГЪАН БАР ЭСЕ...

Физкультура эм спорт

Кесин сюйдюре биледи

Сюйген ишлеринде, устаалыкъларына битеу жюреклери бла берилген адамла кёпдюле. ДОСААФ-ны автошколуну спорт техника клубуну таматасы, тренер Виктор Фёдорович Ионин да аллайладанды. Ол жаш тёлюню спортха юйретиугге битеу кючюн-къарыуун бередиди, ишин бек сюеди. Автошколда 1983 жылдан бери ишлейди. Аны спорт жашауунда кууанчлы, жарсыулу кюнлери да болгъандыла. Виктор Фёдорович ие заманда да кесин жюрюте билгенди.

Автошколда спорт жаны бла кёп жетишим болдурулгъанды. Анда уа, сёзсюз, Виктор Ионинни къыйыны уллуду. Ол спортсменлени ич дунияларын иги ангылай биледи

Тренер болуп ишлеген жылларыны ичинде ол автоаралиден спортну беш устагъан сабийле картингге юйренедиле. Ала 38 боладыла. Нальчикде 28-чи номерли орта школну окъуучуларыдыла. Сабийле спорт клубха бек сюйюп жюрюйдюле. Ала мында эрикмейдиле, хар зат да сейирлик кёрюнеди. Бек башы—ала спорт бла кюрешедиле, хыпыярлыкъ этерге заман болмайды. Айхай да, ата-анала да выразыдыла анга. Картингден секциягъа къарындашла Мухамед бла Султан Хутатовла, Денис бла Владик Ракотянскийле, Олег бла Гриша Кравцовла, Александр Ширяев, Артур Карданов эм башхала жюрюйдюле. Ала эришиулеге да къатышхандыла, кеслерин уста картинглистлеча кёргюзтгендиле.

Келир заманлада аланы кёплери спортну керти да усталары болурларына, ала уллу спортха чыгъарларына тренер толу ийнанады.

Ионинни келир заманлада кёп зат этерге мураты барды, аланы излемлерин иги биледи.

— Б. М. Маламусовну болушлугъу, тыянчакълыгъы болмаса, спортну айныткъа къыйын боллукъ эди, битеу керекли вопросланы болушлугъу бла тамамлайбыз, ол спортсменлени, саулай спортну да чынтды шуёхларыды, — дейди Виктор Фёдорович.

Ионин спортну устасыды. Ол спортха саугъан къыйыны ючюн кёп сыйлы грамотала, ахча саугъала, багъалы затла бла саугъаланнганды. Анга ДОСААФ-ны АК-сыны, ДОСААФ-ны обкомуну грамоталары, ДОСААФ-ны белгилери берилгендиле. Автошколну спортсменлери «Эльбрус—89» эм «Сочи—89» деген уллу эришиулеге къатышхандыла. В. Малкандуев бла В. Кучер авторалиден эришиуледе Совет Солиден эришиуледе Совет Союзну кёп шахарларыны, крайларыны, областларыны командаларын артха къоюп, ахыр эришиуледе Совет Союзну чемпионлары болуп, спортну усталыгъын кёргюзтгендиле.

Зоя Алтуева (суратда) Нальчикде тери-галантерей фабриканы 5-чи номерли бригадасыны бригадириди. Ол башчылыкъ этген коллектив шёндю апрель айны эсебине ишлейди.

Суратны М. Суанов алгъанды.

Китапны кёргюзтюу ЛКСМ-ни АК-сыны «Молодь» полиграфия комбинатыны культура арасында залда жыйылгъанланы артыгъыракъ да эслериндe къалырча кюнде бардырылгъанды. Мындан 45 жыл алгъа Польшаны жеринде совет аскерчиле маршал Жуковну башчылыгъында Белоруссиядан, Россейден, Украинадан партизанланы сабийлеринден 500-сю тутулгъан «Константин-Турхинчен» фашист концлагерде тутмакъланы эркин этгендиле. Андан Киевде 13-чю номерли энчи сабий юйге, жунчугъан, къыйналгъан сабийлени биринчи къауумну жиберилгеи эди, алагъа сабий юйню алгъынгы директору сабийлеге урушха къатышханла бла тенг эркинликде льготала берилюю юсюнден СССР-ни Министрлерини Советини бегими къабыл этилгенди. Болса да жер жерледе ол адамлагъа история эм социальный тюзлюкню тохташдырыргъа шёндю да ашыкъмайдыла.

Майденек эм Освенцим, Алитус эм Саласпилс, жюзле бла «ууакъ» концлагерле сабийликлериниден айырылгъан адамланы китапны кёргюзтюуге чакъырыу аланы тамамланмай тургъан проблемаларына жамауатны эсин энтда да бир кере бурдуруну, жюрек халаллыкъ деген чагылауну жангыдан башдиле. Таза хауада, парклада, агъачлада жыяу айланыу адамны чархына бек хайырлыды. Физкультураны бла спортну юслеринден айтыр кереклиси да болмаз. Ала хар адамны жашауунда болургъа керекли затладыла.

Аналаны эм сабийлени саулукъларын сакълауну юсюнден государствону жанындан этилген къангъырыулукъ, школлада эм сабий учрежденияла тазалыкъны сакълау, физкультура эм спорт бла юрешю, жууыну, ишин эм солууун тап къурай билну, ичини, тютюнню къоюу адамны чархыны кючленююне себеплик этедиле, туберкулёзладан сакъланыргъа болушадыла.

Юйюрде туберкулёздан ауругъан адем бар эсе, аны табагъы, къашыгъы да башха болургъа, онг болгъаны къадар юйде бир отоуну анга берирге тийишлиди. Ол отоу кюн тийген жанына айланып болса игиди, анда саусузгъа керекли затладан башха абери тутаргъа жарамайды, Отоуда хар заманда да хауа таза болгъанлай турса бек игиси олду.

Чархына бир кесек микробла тюшгенликге, адам епке ауруугъа боялып къалмайды. Алай аллай микробла адамны чархына къайта да къошула турсала, ол заманда туберкулёздан ауругъа къоркъуу барды.

Туберкулёздан ауругъан адам ол ауруугу бирсилеге жукъдурмаз ючюн битеу санитар жорукъланы къаты сакъларгъа керекди. Сёз ючюн, жётел этгенде да саусуз аузун къол сырты бла не да къол жаулугъу бла жабаргъа тийишлиди.

Санитар профилактиканы эм дезинфекцияны жорукъларын сакълауну юсюнден толу хапарны туберкулёзгъа къажау диспансерледе бакъгъан врачындан не да анга къарагъа юйюне келген врачдан билирге боллукъду.

Уакъ сабийли юйюрледе ол ауруу жайылмаз ючюн артыкъ да бек сакъ болургъа тийишлиди. Сабийлени ауругъанны отоууна къоймазгъа керекди, саусуз а эланы къоюнуна алыш, ипнакълап уппа этерге жарарыкъ тююлдю. Сабийни оргесине жатдырыргъа да къоркъуулуду. Андан сора да, къоншуларыгъызда не да танышларыгъызда туберкулёздан ауругъан адам бар эсе, биргезиге ары сабийлеригизни алтмегиз. Сабийлени туберкулёздан ауругъанлагъа бакъгъан больницагъа алтырге керекликси да жокъду.

Туберкулёз ачыкъ формагъа айланса, аллай саусуз бирсилени да бояргъа боллугъун эсде тутаргъа тийишлиди. Энчи гигиена къаты сакъланса, туберкулёзу болгъан адам жамауат жыйылгъан жерледе кибик, производствода да башхалагъа къоркъуулу тююлдю.

Саусузну киимлерин, жатхан жерин-тёшегин, жастыгъын, жуугъанын, анга кёре ол жюютген кююзлени эм башха затланы санитар-эпидемнология станция камерада дезинфекция этедиле. Аллай машина ол ишни саусузну юйюне барып этерге борчлуду.

Бу ауруугу профилактикасында бек хайырлы мадарладан бири туберкулёзгъа къажау прививкала этиудю эм химия дарманла бериудю.

СССР-де сабийле туучу юйде саулукъларына заран тюшмей тургъан къагъанакълагъа туберкулёзгъа къажау прививка этедиле. Ол прививка сабийге 1,5—2 айдан жарап башлайды. Ары дери уа аны не амал бла да ол ауруудан сакълар ючюн юрешинге керекди. Бютюн да бек-юйде андан ауругъан адам бар эсе.

Кёпжыллыкъ сынау прививка этилген сабийлени арасында туберкулёздан ауругъанла ол этилмегей сабийледен эсе иги кесек да аз болгъанларын кёргюзтенди. Андан сора да, ол ауруу тийсе да, прививка этилген сабийле башхаладан анга кёп да чыдамлыдыла. Алай ол чыдамлыкъ 5—7 жылдан кёпге дери бармайды. Ол кезиую ичинде сабий туберкулёздан аурумаса, прививканы жангыдан къайтарып этедиле. Аллай прививкала 7,12, 17,22 — 23,28 — 30-жыллыкъларында этиледиле. Адамны чархында туберкулёз микробла болгъанлары бла болмагъанлары Мантууну амалы бла тинтиледи. Аллай микробла табылсала, прививка этерге жарамайды.

Профилактиканы химия амалы дарманла бла багъыуду. Туберкулёздан ауругъан адамла бла бир юйюрде, бир фатарда жашагъанлагъа, ала бла жолугъа-жолугъа тургъанлагъа жаз башында эм кюз артында эки-юч айны ичинде тубазид не да фтивазид таблеткала бередиле. Ала туберкулёзну къозгъаргъа боллукъ микробланы ёлтюредиле.

Жарсыугъа, бир-бир атала бла анала, башха жерлерине хатасы тиерик сунуп, аллай дарманланы сабийлерине берирге сюймейдиле. Ол жангылыулукъды, не ючюн дегенде, профилактиканы эки тюрлюсю да хайырланылсала, туберкулёзгъа боялыргъа къоркъуу аз болады. Не тюрлю ауруугъа да къажау юрешни ол тийгинчи башласа игиди. Ауруу адамны чархына сингиненден сора аны бла юрешген къыйын болады. Аны себепли уа профилактикагъа бек уллу эс бурургъа керекди.

Бизни обществобузну хар адамы туберкулёзну юсюнден не къадар кёп билсе, анга къажау юрешни бардырыргъа да аллай бир тынч боллукъду.

Х. ЖАМБОРОВ,
медицина илмуланы кандидаты, Къабарты-Малкъар къыырал университетни доценти.

ЮЙЮРДЕ ТУБЕРКУЛЁЗДАН АУРУГЪАН БАР ЭСЕ...

Врачны ушагъы

Туберкулёз (епке ауруу) адамны чархында тюбеген къыйын ауруулардан бириди. Адамла андан бурун заманлада окъуна ауруп болгъандыла. Алай ол жукъгъан ауруу болгъанын биринчи кере немецли алим Роберт Кох тохташдыргъанды. Аны себепли туберкулёзну къозгъагъан микроблагъа аны атын атагъандыла. Ол микробла суукъгъа тёзюмлюдюле, ала кислотада, спиртде, щёлочда да ёлмейдиле, къарангы, мылы жерледе да кёпге дери жашайдыла.

Кертиди, Кохну палочкалары кюн тыякъладан бек къоркъадыла, кюн тийген жерде бир нечча сагъат турсала, ёлюп къаладыла. Туберкулёздан ауругъан адамны киймин, ол хайырланнган табакъны, къашыкъны суугъа атып, 20 минут къайнатсанг, палочкаладан бири да къалмайды. Саусуз тургъан отоуну полун, терезелерин, эшигин хлор къошулгъан суу бла жууучудула. Артда уа ол сууну юйню тийресинден узакъгъа эltип терен уруну ичине къуяргъа керекди.

Туберкулёздан адамла, малла, юй къанатлыла да ауруйдула. Ауруу аладан башхалагъа да кечерге боллукъду. Саусуз солугъан, жётел этген, кюлген заманда аны аузундан чыкъгъан хауа бла бирге тёгерекге туберкулёз палочкала жайыладыла. Ол хауаны солугъан адамны чархына уа микробла тюшедиле.

Жётел бла бирге хауагъа кёп микробланы жайгъан саусузну къатында тургъан, жашагъан адамлагъа бу къыйын ауруу кёчюп къалыргъа боллукъду. Жарсыулу иш болмаз ючюн а аллай саусузгъа къарагъан адамла отоуну таза тутаргъа, полун, терезелерин, эшигин терк-терк жуаргъа, саусузну тюкюрюгюн жыйып, узакъгъа эltип тёгерге керекдиле. Андан сора да терезени ачып, юйге таза хауа жиберип турургъа керекликсин да унутургъа жарамайды.

Туберкулёздан ауругъан малны, юй къанатлыны этинден азыкъ этерге жарамайды. Нек дегенде, аланы ауруулары адамлагъа да жугъаргъа къоркъуу барды. Епкелери ауругъан ийнекни сютюн да ичерге керек тюйюлдю.

Туберкулёз адамны кёп органларын бузады, алай аны бек уллу хатасы ёпкелеге жетеди. Ол ауруу адамны ёпкелеринден башха органларында да тюбейди: сюеклеринде, жиклеринде, къуугъунда, мыйысында, терисинде, кезлеринде эм д. а. к. Туберкулёздан ауругъан сабийле абаданладан эсе бек къыйналадыла.

Бу ауруугъа къажау юрешни мадарлары кёпдюле. Аладан бири совет адамланы жашау къолайлыкъларын игилендириудю, социальный сфераны айнытыуду. Социальный профилактикагъа халкъны жашау къолайлыгъын эм культура даражасын кётюрюую, юй жашау болумларын игилендириую, шахарланы эм эллени тап жарашдырыуну, урунуу болумланы игилендириую, ашазыкъ продуктла бла жалчытыуну мадарлары киредиле.

Адам саулукълу, жукъгъан ауруулагъа, ол санда туберкулёзгъа да боялмаз ючюн кесини жашауун къурай билирге керекди. Хар адам кесине тап болгъанына кёре, эртденликде бир заманда турургъа, физический упражненияланы бир уучатыда этерге керекди. Жукъларгъа да бир белгили сагъатда жата турса ол игиди. Ашны мардадан оздуруп ашаргъа жарамайды, аны хатасы болмаса, хайыры жокъду.

Акъыл иш бла кюрешгенле саулукъларын игилендирир ючюн къара иш бла да жубана турургъа керек.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

КъМАССР-ни Жазыучуларыны союзуну правлени белгили критик эм литературовед, СССР-ни Жазыучуларыны союзуну члени **СОКУРОВ Мусарби Гисовични** замансыз ёлгенини юсюнден уллу бушуу этип билдиреди эм да аны юйюрюне бла жууукъларына къайгъы сёз береди.

Урушну эм урунууну ветеранларыны республикалы совети Уллу Ата журт урушха жигер къатышхан, урушну эм урунууну ветераны, Москва шахарда Хорламны Парадына къатышхан **ШОГЕНОВ Гумар Камботович** ёлгени бла байламлы уллу бушуу этип аны юйюрюне, жууукъларына бла ахлуларына къайгъы сёз береди.

АМАНЛЫКЪЧЫЛАНЫ БЕШ МИНУТНУ ИЧИНДЕ ТУТХАНДЫЛА

Смоленскечи чекистле эм милицияны къуллукъчулары Сафоново шахарда рэкетирлени къауумун тутхандыла. Ала ол операцияны бек тап эм бек терк бардыргъандыла.

— Шахарда рэкетирле айланнганларыны юсюнден бизге хапарны бир ай мындан алгъа билдирген эдиле, — дейди КГБ-ны шахар бёлюмюню начальниги подполковник А. Ермолович. — Аны юсюнден биз уголовный розыскга билдирип, милиция бла бирге аманлыкъчыланы излеую башлагъан эдик. Рэкетирле, ёлтюрлюкбюз деп къоркъутуп, кооператор Г.-ны алты минг сом бер деп къыскъандыла. Биз кооператорну кесине тюбеп, заявление жазаргъа керекликсин ангылатханбыз. Ол угъай демегенди. Рэкетирле кимле болгъанларыны да тохташдыргъанбыз: ала аманлыкъ ишле бла юрешгенлери ючюн элгъын эки кере сюд этилгенле А. Никитин бла А. Герасимов эдиле. Ачханы тамблагъа хазыр эт деп, аманлыкъчыла болжалны алай къысха салгъандыла. Алай бла чекистлеге операцияны планын жарашдырыргъа жалаи да 20 сагъат къалгъан эди.

Сафоново уллу шахар тюйюлдю, аны себепли уа аманлыкъчыла бу жерли милиционерлени барысын да таный болурла деген акъыл бла эм операцияны жетишимли бардырыр ючюн Смоленск облисполкомну УВДсы шахарны право сакълаучу органларына болушлукъгъа 9 эдам жибергенди. Кече узуну оперативникле аманлыкъчыланы тутууну кёп тюрлю амалларын сюзгендиле. Юйлени подъездлерине, чардакъларына, подвалларына къарагъандыла. Рэкетирле саутсуз хазна айланмайдыла, аны себепли уа бу операцияга бек тынгылы хазырланмай жарарыкъ тюйюл эди...

Чекистле Къырал банкдан алты минг сом аладыла, купюраланы номерлерин жазадыла эм понятойланы чакъырадыла. 12 сагъат 35 минут болгъанлай, рэкетирлени машиналары ала алгъадан кеслери белгилеген жерде тохтайды. 12 сагъат 40 минутдан ачха чулгъам аланы къолларына тюшеди, 12 сагъат 45 минутда уа аманлыкъчыла милицияны машинасына «олтурадыла». Операция 5 минут баргъанды.

Ю. СИДОРОВ,
ТАСС-ны корр.
Сафоново шахар, Смоленск область.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар. Ленин орамы, № 5, 8—9 чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну орынбасары — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85 секретариат — 2-85-33 энгиргъи редакция — 2-74-68 партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72 пропагандаиы бёлюмю — 2-67-68, письмолаиы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, ва жюлкню бёлюмю — 2-66-73 культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Ч 00123

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 824

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

26-чы ЯНВАРЬ Байрым кюн, 1990 жыл
№ 19 (13020).
Багъасы 3 кап.
Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады

КЁРЮМДЮЛЕ БЮТЮН ИГИ БОЛУР ЮЧЮН

Совет районну колхозларыны бла совхозларыны малчылары бешжыллыкъны тёртюнчю жылын аман бошамагъандыла. Кертиди, алыкъа экономика кёрюмдюлени юслеринден айтыргъа эртдерекди, мюлкледе толу итогла чыгъарып бошамагъандыла. Алай производство кёрюмдюле уа белгили этилгендиле.

Сёзню этли малчылыкъдан башлайыкъ. Нек дегенде, ол жаны бла жетишим уллуракъды. Планнга кёре район былтыр къыралгъа 28 минг центнер эт берирге керек эди. Сатханы уа 32 минг центнерден атлагъанды. Бурунгу жыл бла тенглешдирип къарагъанда мюлкле Туугъан журтха эт берюню 14 процентге кёбейтгендиле. Озгъан жылны итогларына кёре этли малчылыкъда бек иги жетишимни районну юй къанатлы фабрикасы болдургъанды. Ол къыралгъа 5,184 центнер эт сатханды. Ол а планда белгиленген кёрюмдюден эсе отуз процентге кёпдю. Юй къанатлыла былтыр Туугъан журтха эт берюню 29 процентге ёсдюргендиле.

Мындан эки-юч жыл алгъа артха къалып, планларын толтуралмай тырман эшитип туруучу коллектив аллай ахшы кёрюмдюлени къалай бла болдуралгъайды? Анга бир сёз бла жууап бераллыкъ тюйюлсе. Алай, биз оюм этгенге кёре, фабриканы коллективи ышанылгъан жумушну жууаплылыгъын тюз ангылагъанды, артха къалыудан чыгъар ючюн бирден итинингенди. Планланы толтурур ючюн предприятияны юч цехини юй къанатлычылары да бир бирлери бла къаты эришип ишлегендиле. Баш магъана продукция чыгъарыуну кёбейтюю бла бирге аны качествосун ингилендирюге, кеси багъасын уууаландырыугъа, хар бир жерде да аяулукъну низамын кючлендириге берилип тургъанды. Аны себепли производствога салынгъан хар сом 37 капек таза файда келтиргенди. Ол а планда белгиленгенинден эсе кёпдю. Аны аллында жылдан эсе юй къанатлыладан къоранчла 40 мингге азайгъандыла, юй къанатлыланы ауурлукъларына мардадан эсе кёп къошулуп тургъаиды.

Эти малчылыкъда район болдургъан жетишимге аслам юлюш къошханланы санында дагъыда «Суқан суу», «Чирик кёл» колхозла, «Шуёхлукъ», «Совет Малкъар» совхоза да бардыла. Планларын артыгъы бла толтургъандан сора да ала бурунгу жылдан эсе эт чыгъарыуну эм сатыуну иги кесекге ёсдюргендиле.

Районну сют-товар фермаларыны малчылары да озгъан жылда аман ишлемегендиле. Ала Туугъан журтну жау-бишлакъ заводларына планнга кёре 70,500 центнери орнына 71,577 центнер сют ётдюргендиле. Башхача айтханда, бурунгу жылдан эсе къыралгъа юч процентге кёп сют сатыгъанды. Продукцияны качествосун ингилендириге, кеси багъасын уууаландырыугъа, хар бир жерде да аяулукъну низамын кючлендириге берилип тургъанды. Аны себепли производствога салынгъан хар сом 37 капек таза файда келтиргенди. Ол а планда белгиленгенинден эсе кёпдю. Аны аллында жылдан эсе юй къанатлыладан къоранчла 40 мингге азайгъандыла, юй къанатлыланы ауурлукъларына мардадан эсе кёп къошулуп тургъаиды.

Эти малчылыкъда район болдургъан жетишимге аслам юлюш къошханланы санында дагъыда «Суқан суу», «Чирик кёл» колхозла, «Шуёхлукъ» совхоз малчылыкъда районда артха къалгъан мюлкледен бири болгъанды. Мюлкню жангы директору Ахмат Кучмезов-ха эм специалистлеге аллай болумдан къутулур, малчылыкъда халны иги жанына тюрлендирир ючюн бир къауум къурау мадарла этерге тюшгендиле. Ала малчыла бла сёлешип, аланы экономикагъа башчылыкъ этиуню жангы амаллары бла ишлерге кёчюулерин жалчытхандыла, урунинган адамны иш хакъын тапдырыугъа эячи эс бургъандыла.

Ол эм башха тюрлю мадарла кеслерини хайырларын керти ишде кёргюзтгендиле. Анга шагъатлыкъ этер ючюн бир-эки юлгю. Бурунгу жыл бла тенглешдиргенде, гермегежчиле къыралгъа 12 процентге кёп сют сатхандыла. Ала жау-бишлакъ заводлагъа план бла 5,500 центнерни орнына 5,710 центнер сют жибергендиле.

«Москва», «Къызыл Малкъар», «Зарагиж» колхозланы сют-товар фермаларыны малчылары да сют сатыуда боюнларына салынган борчну айлыкъ толтургъандыла. Алай бла уа сютлю малчылыкъда районда алгъа белгили атлам этиуге тийишли юлюшлерин къошхандыла.

Жарсыугъа, Совет районда ара малчылыкъда хар зат да игиди, кемчиликле жокъдула дерге алыкъа эртдеди. Малчылыкъны айныгъыда, андан хайыр алыуну ёсююн жалчытыуда хайырланылмай тургъан онгла аз тюйюлдюле. Ала биогюн не да тюнене тууугъан угъай, бир бёлек жылдан бери келе келген кемчиликледиле.

Район сют сатыуда планын толтургъан эсе да, «Совет Малкъар» совхозну бла «Коммунизмге жол» колхозну юслеринден алай айталлыкъ тюйюлбюз. Нек дегенде, былтыр къыралгъа планларындан эсе огъары малкъарлыла -284 центнер, бызыгъычыла 381 центнер сютню аз бергендиле. Ол алай нек болгъанды. Аны сылтауларыда кёпдюле. Аны себепли аланы юслеринден энчи материал жазаргъады муратыбыз.

Бюгюн а саулай районда да тюбей турууучу бир къауум кемчиликлени юслеринден сагъына кетерге сюебиз. Мюлкледе ийнеклени санын ёсдюрюу, къумалылыкъларын ингилендириу иш шёндюгю заман излегенча бардырылмайды. Жугъуучу ауруулаиы хатасындан жыл сайын кёп малны этге бермерге тюшеди. Алынган тёлюден къоранчла азаймайдыла. Фермалада малчы кадрла хар заманда да бирча жетишип турмайдыла. Бир-бир мюлкле мал ашла бла кеслерин иги жалчыталмайдыла. Ашланы маллагъа жарашдырып берииге хар жерде да бирча жууаплылыкъ бла къаралмайды.

Шёндю, хар къайдача, Совет районда да мал къышлатыу барады. Аны кезиуюнде продукция алыуну таркъайтмаз, малланы санын азайтмаз ючюн битеу мадарланы этерге, ашланы не къадар бир файдалы хайырланыргъа — республиканы малчыларыны алларына аллай борчла салынгандыла. Алай, КъМАССР-ни агропромышленность бириигию биллиргенге кёре, ол борчланы толтурур ючюн кюреш Совет районда тийишли дараждада бардырылмайды. Озгъан къышны ал кезиую бла тенглешдиргенде районну мюлклериие туугъладан 4.7 процентге кёп къоранч болгъанды. Бир-бир мюлкледе кюнге хар иненден саууугъан сют 3—5 килограммдан озмайды. Ала уа, кертиси бла да, колхозланы бла совхозланы башчыларын, специалистлерин сагъыш этдирирча шартладыла.

М. АППАЕВ.
«Коммунизмге жол» газетни энчи корр.

Эки жаныиа да хайырлы боллукъду

Н. И. Рыжковну къырал жумуш бла Таиландха барлыгъыны юсюнден

«Ориент» къонакъ юйню холлунда мени къатымда жумушакъ шинтикде олтуруп, жыл саны келген бир таиландчы «Бангкок пост» газетни окъуй эди. Ол, кёз къыйыры бла мен газетге къарагъанымы эслеп, окъургъа сюе эсегиз, ма деп, аны манга узатды. Алайда, андан мындан бир сёз айта, ушакъгъа кирдик. Мен Совет Союздан болгъанымы билгенден сора, мени жангы танышым: «Къарачыгъыз!», деп газетни кёргюзтдю. Анда жазылгъанына кёре, Таиландда СССР-ни Министрлерини Советини Председатели Н. И. Рыжковну быйыл февраль айда къырал жумуш бла ары барыр заманын ашыгъып сакълайдыла.

Ол темагъа бизни тынгылы ушагъыбыз артдаракъда болгъанды — Чулалонгкорн университети аудиторияларындан биринде.

— Къаты шуёх байламлыкъла Сиам Королевствону бла Россей империяны араларында да жюрюгендиле, — дегенди профессор-политолог Прича Писмпомчунг. — Айхай да, озгъан жюжылны ичинде кёп тюрлю затла болгъандыла. Ахшы, осал ишлеге тюберге да тюшгенди. Алай жашау кеси ызына къайтмай къалмайды.

— Ма шёндю да, — деп белгилейди профессор. — биз эки къыралны араларында халланы историяларыда боллукъ уллу ишни сакълайбыз. Сизни премьеригизни къырал жумуш бла бери келлиги Совет Союзну бла Таиландны правительстволары эки къыралны араларында байламлыкъланы кючлендирирге кюрешгенлерине шагъатлыкъ этеди. Алай бла, бир бирге ийнаныулукъ, бир бирни ангылаулукъ кючленирикдиле, ол а тенг къадда бирге ишлеуню тап жолларын табаргъа болушурукъду. Андан сора да, совет премьерни Таиландха келиую азия-шош океан регионда мамырлыкъны кючлендириуге эм халны ингилендириуге себеп боллукъду, деп, мен алай сунама. Бизни барыбызгъа да ол бек керекли ишди.

— Бизни бирге ишлеуюбюз алыкъа артыкъ бек кенг эм терен тюйюл эсе да, — дегенди андан ары профессор, — аны сылтауу, мен ангыларгъа кёре, аллай онг болгъанында не да бирге ишлейбиз итиигенибизде тюйюлдю. Кеи нукъаны ичинде Таиланда Совет Союзгъа аны бла байламлыкъла жюрютюрге жарамагъан къыралгъача къарагъандыла, тюз инетилгиие ишекли болгъанлай тургъандыла. Совет Союзну, бирси социалист къырапны юслеринден арну сёз айтхан тёре жокъ эди.

Энди уа, дунияда мамырлыкъны кючлендириуге Совет Союз кёп кыйын салгъанына тийишли багъа бере, Таиланда совет мамыр башламчылыкъланы, бек алгъа уа М. С. Горбачевну Владивостокда эм Красноярскеде айтхан предложенияларыны азия-шош океан регионну къыралларына магъаналары уллу болгъанын белгилейдиле.

Тюрлениулени жели ургъаныи бек алгъа Таиландда мюлк иеле сезгендиле. Совет Союзну бла Таиландны араларында сатыу-алыу келишимлеге мындан жыйырма жыл алгъа къол салынган эсе да, Таиландны сатыу-алыуунда Совет Союзну юлюшю жалан да 0,5 процентни тутады. Сёзсюз, ол эки къыралны араларында халланы даражасына, аланы онгларына не аз да келиппейди.

Сатыу-алыу-экономика байламлыкъланы кючлендириуню шёндю жангы мадаралры этиле турадыла. Бангкокда совет торгпредствога бизнесменле алъышындан эсе иги кесек да кёп келип башлагъандыла.

— Биз хар заманда да Совет Союз бла байламлыкъла жюрютюрге сюйгенлей тургъанбыз, — дейди манга аладан бири. — Алай арт заманлагъа дери совет адамладан бири бла тюбеширге не да совет учреждениядa кёрюнюрге базыналмагъанбыз, ол къоркъуулу иш эди. Угъай, биз сизникиледен къоркъмай эдик, кесибизникиле бизге «къызылла» атарла, деп андан къоркъа эдик. Энди уа хал иги жанына тюрлене башлагъанды.

Бангкокну орамларында, къызыл жулдулары бла майкала эм жеигсиз кёлекле сатханларын шёндю кюн сайын да кёрюрге болукъду. М. С. Горбачевну «Бизни къыралгъа эм битеу дуниягъа да ишни жангыча къурау эм жангыча оюм этиу» деген китабы Таиландны араШахарыны китап тюкенлерини къайсысында да табыллыкъды.

Чатчай Чунхванны шёндюгю правительствосу, алгъынгы «тёрелерин» да унутмай, аны бла бирге алгъын «къара чёпде» болгъан къыралла бла байламлыкъланы кючлендириуню мадарларын излейди. Кертиди, былайда бир затны белгилерге керек. Таиланды правительствосу азия-шош океан сатыу-алыу-промышленность ну кёп чюрелиилери эм кыынлыкълары болгъан кезиуде тыш байламлыкъла кеснии жерин сакъларгъа юрешеди. Алай, не десек да, сатыу-алыу байламлыкъла жюрютюю эки жаныиа да хайырлыды.

Николай АБОТОВ.
АПН-ни энчи корр.
Бангкок

Эки кере терк

«Шалушка» совхоз малланы семиртиуде аренда амалны Чегем районда бек алгъа хайырланып тебиргенледен биридиг. Аны хайырлылыгъын мюлкню таматаларыча, эллиле да ангылагъандыла. Аны себепли эллилени арасында жангы амал бла ишлерге сюйгенлени саны жылдан жылгъа ёсе барады.

Озгъан жылны башында, келишимле этип, совхоз эте сатылыкъ туугъладан эллилеге иги кесегин юлешген эди. Мюлкню директору Чамал Бесланеевни айтыуына кёре, адамла ол малланы аслама кеслерини юйлериинде къарагъандыла. Туугъларга совхозну орулагъында батъаргъа сюйгеилеге да мюлкде утъай демегендиле. Аренда малла алгъаилагъа комбикорма, сыбыр эм сууугу ашла къырал багъаларыбла берилип тургъандыла.

Мюлкде бизге билдиргенлерине кёре, арендаторланы арасында бек ахшы кёрюмдюлени Асланби Хутов болдургъанды. Былтыр ол кесини юйюрю бла багъаргъа оп туугъарны алгъан эди. Аланы хар бирини ауурлугъына кюн сайын 1,360 грамм къошулуп тургъаиды. Этге берип кезиуге Хутовла малланы хар бирини ауурлугъы орта эсеп бла 480 килограммгъа жетдиргендиле. Ала барысы да бек семизлеге тергелип алынгандыла.

Бирси арендаторланы арасында Керефовланы, Жерештиевлени, Аслановланы юйюрлерии айтыргъа болукъду. Ала да малланы семиртиую интенсивный амалны уста хайырланнгандыла. Ол юйюрле къарагъан туугъланы ауурлукъларына да кюнге биришер килограммдан кёп къошулуп тургъанды.

Бешжыллыкъны тёртюнчю жылында совхоз къыралгъа 4485 центнер эт сатханды эм ол жаны бла планын артыгъы бла толтургъанды. Ол этни 75 процентин арендаторла бергенлерии белгилеп айтырчады.

Аренданы хайырлылыгъын кёргюзтюр ючюн дагъыда бир-эки юлгю келтиреийик. Жангы амалгъа кёчгюнчю дери этге берилик малланы семиртип, тийишли кондициягъа жетдирип ючюн совхозгъа эки жылгъа жууукъ заман керек болуучу эсе, арендаторла ол болгъанны эки жылын ичинде къыскартадыла. Аны хайырындан иги кесек мал ашн алады, этни кеси багъасы да учуналаиы. Арендаторлагъа хар килограмм алгъан призелери ючюн совхоз экишер сом ахча тёлейди.

Совхозну таматалары быйылны озгъан кезиуюнде да, эллиле бла келишимле этип, семиртиргге арендагъа иги кесек туугъар бергендиле. Специалистлени айтыуларына кёре, кюнден кюнге ол малла ауурлукъларына иги къоша барадыла.

М. ТАТУЕВ.

ПРОДУКЦИЯ ЧЫГЪАРЫУ ЁСЕДИ

Нальчикни сыра-суусап суула чыгъаргъан комбинатында ишле терк атламла бла бардырыладыла. Жылан да озгъан жылда коллектив заданиядан тышында жарым миллион сом багъасы товар продукция бергенди. Ол а аны аллында жыл бла тенглешдиргенде 8,1 процентге асламды. Мында къошаллада онла бла-миллион шеша гара эм татлы сууда, сыра чыгъарылгъандыла.

Бу арт кезиуде тюкенледе «Тархуновый», «Лесная ягода», «Карнавал», «Салко» деген жангы суусап сууда сата башлагъандыла.

Комбинатда ахшы кёрюмдюле ишни хайырлылыгъы бла багъаны бла байламлыкъла жюрютюрге жарамагъан къыралгъача къарагъандыла, тюз инетилгиие ишекли болгъанлай тургъандыла. Совет Союзну, бирси социалист къырапны юслеринден арну сёз айтхан тёре жокъ эди.

Энди уа, дунияда мамырлыкъны кючлендириуге Совет Союз кёп кыйын салгъанына тийишли багъа бере, Таиландда совет мамыр башламчылыкъланы, бек алгъа уа М. С. Горбачевну Владивостокда эм Красноярскеде айтхан предложенияларыны азия-шош океан регионну къыралларына магъаналары уллу болгъанын белгилейдиле.

Тюрлениулени жели ургъаныи бек алгъа Таиландда мюлк иеле сезгендиле. Совет Союзну бла Таиландны араларында сатыу-алыу келишимлеге мындан жыйырма жыл алгъа къол салынган эсе да, Таиландны сатыу-алыуунда Совет Союзну юлюшю жалан да 0,5 процентни тутады. Сёзсюз, ол эки къыралны араларында халланы даражасына, аланы онгларына не аз да келиппейди.

Сатыу-алыу-экономика байламлыкъланы кючлендириуню шёндю жангы мадаралры этиле турадыла. Бангкокда совет торгпредствога бизнесменле алъышындан эсе иги кесек да кёп келип башлагъандыла.

— Биз хар заманда да Совет Союз бла байламлыкъла жюрютюрге сюйгенлей тургъанбыз, — дейди манга аладан бири. — Алай арт заманлагъа дери совет адамладан бири бла тюбеширге не да совет учреждениядa кёрюнюрге базыналмагъанбыз, ол къоркъуулу иш эди. Угъай, биз сизникиледен къоркъмай эдик, кесибизникиле бизге «къызылла» атарла, деп андан къоркъа эдик. Энди уа хал иги жанына тюрлене башлагъанды.

Бангкокну орамларында, къызыл жулдулары бла майкала эм жеигсиз кёлекле сатханларын шёндю кюн сайын да кёрюрге болукъду. М. С. Горбачевну «Бизни къыралгъа эм битеу дуниягъа да ишни жангыча къурау эм жангыча оюм этиу» деген китабы Таиландны араШахарыны китап тюкенлерини къайсысында да табыллыкъды.

Чатчай Чунхванны шёндюгю правительствосу, алгъынгы «тёрелерин» да унутмай, аны бла бирге алгъын «къара чёпде» болгъан къыралла бла байламлыкъланы кючлендириуню мадаларын излейди. Кертиди, былайда бир затны белгилерге керек. Таиланды правительствосу азия-шош океан сатыу-алыу-промышленность ну кёп чюрелиилери эм кыынлыкълары болгъан кезиуде тыш байламлыкъла кеснии жерин сакъларгъа юрешеди. Алай, не десек да, сатыу-алыу байламлыкъла жюрютюю эки жаныиа да хайырлыды.

Николай АБОТОВ.
АПН-ни энчи корр.
Бангкок

Тахта кёгетчи бригадада

Май районну «Ленинчиле» колхозунда тахта кёгетле ёсдюрюуге хазырланыуну

розов, партияда болмагъанла Андрей Самокрутов, Валентин Ведогрешкий, Влади-

Эки кере терк

«Шалучка» совхоз малланы семиртинде аренда амалны Чегем районда бек алгъа хайырланып тебиргенледен бириди. Аны хайырлылыгъын мюлкню таматаларыча, эллиле да ангылагъандыла. Аны себепли эллиден арасында жангы амал бла ишлеге сюйгенлени саны жылдан жылгъа осе барады.

Озгъан жылны башында, келишимле этип, совхоз эге-сатыллыкъ тучарладан эллилеге иги кесегин юлешген эди. Мюлкню директору Чамал Бесланеевни айтыучча кёре, адамла ол малланы асламына кеслерини юйлеринде къарагъандыла. Тучарлагъа совхозну орунларында багъаргъа сюйгенлеге да мюлкде угъай демегендиле. Арендагъа малла алгъанлагъа комбикорма, сыбыр эм сучсун ашла къырал багъалары бла берилип тургъандыла.

Мюлкде бизге билдиргенлерине кёре, арендаторланы арасында бек ахшы кёрюмлюлени Асланби Хутов болдургъанды. Былтыр ол кесини юйюрю бла багъаргъа он тучарны алгъан эди. Аланы хар бирини ауурлугъучча кюн сайын 1,560 грамм кёзеу шулуп тургъаны. Эте бериго кетиуге Хутовла малланы хар бирини ауурлугъуну орта эсеп бла 680 килограммгъа жетдиргендиле. Ала барысы да бек семиалсе тергелип алынгандыла.

Бирси арендаторланы арасында Керефовланы, Жерештиевлени, Аслановланы юйюрлерин айтыргъа болдукъду. Ала да малланы семиртиую интенсивный амалын уста хайырланнгандыла. Ол юйюрле къарагъан тучарланы ауурлукъларына да кюнге биришер килограммдан кёп къошулуп тургъанлы.

Бешкыллыкъны тёртюнчю жылында совхоз къыралгъа 4485 центнер эт сатханды эм ол жаны бла планын артыгъанды. Ол этни 75 процентин арендаторла бергендерини белгилеп айтырыкъ.

Аренданы хайырлылыгъын кёргюзтюр ючюн дагъыла бир-эки юлгю келтирейик. Жангы амалгъа кёчтюючю дери этге бериллик малланы семиртип, тийишли кондициягъа жетдирип ючюн совхозгъа эки жылгъа жучуу заман керек болуучу эсе, арендаторла ол малланы эки жылда семиртип, этге сатханды. Аны себепли совхозну тамата-лары былыны озгъан кезиюнде да, эллиле бла келишимле этип, семиртирге арендагъа иги кесек тучар бергендиле. Специалистлени айтыуларына кёре, кюнден кюнге ол малла ауурлукъларына иги къоша барадыла.

М. ТАТУЕВ.

ПРОДУКЦИЯ ЧЫГЪАРЫУ ЁСЕДИ

Нальчикни сыра-сучсан сууна чыгъаргъан комбинатында ишле тери атламда бла бардырыладыла. Жылдан да озгъан жылда коллектив заданиядан тышында жарым миллион сом багъасы товар продукция бергенди. Ол жаны аллында жыл бла тенглендиргенде 8,1 процентге асламды. Мында халда онла бла-миллион шеша гапа эм татлы суула, сыра чыгъарылгъандыла.

Бу арт кезиуде тюкеиледе «Тархуновый», «Лесная ягода», «Карнавал», «Садко» деген жангы сучсан сууда сата башлагъандыла.

Комбинатда ахлы кёрюмдюле ишни хайырлылыгъы эсленнгенди. Мында ишни механизациялагъанлыгъы, автоматлагъанлыгъы ёсдюрюлгенди. Озгъан жылда мында ишни хайырлылыгъы 8,6 процентге ёсгенди. Коллектив 1 миллион 220 минг сом файда да алгъанды.

Мында алчыланы да алчыларыны Магомед Шаутаев эм Людмила Бугулова башчылыкъ этген участкаланы коллективлери саналадыла.

Бизни кюнлеге

СУРАТДА: Айшат Ахкобекова. Ол Чегем районну аш-азыкъ комбинатында инженер-химик болуп ишлейди, предприятияны парторганизациясыны секретарыды. Ахкобекова производство ишин эм жамауат борчун да памыслы толтурады.

Суратны З. Батчаев алгъанды.

Уллу себеплик этеди

Нальчикни халыуа заводунда кече, кюн да машинала гюрюлдеген таууша эшитилгенлей турадыла. Жангы жылны биринчи кюнлеринден башлап, предприятияны урунганлары бир суткагъа 50 тоннагъа дери татлы продукция чыгъарадыла. Ол а, план бла белгиленгенинден эсе, 5 тоннагъа кёпдю.

Мында бек иги кёрюмдюню мастер Лейла Жамалова Жолаева башчылыкъ этген смен болдурады. Ол бийик билимли, ишни уста билген специалистди. Л. Ж. Жолаева кесибизни университетни химия-биология факультетни бошгъанды. Халыуа заводда ишлегенли уа 8 жыл болады. Ишни тап къурап, Лейла Жамаловна предприятияда кёп эм ахшы качестволу продукция чыгъарыугъа уллу себеплик этеди.

Тырнаууздан билдириуле

ЖЫЛЛЫКЪ ПРОГРАММА ТАМАМЛАННГАНДЫ

Озгъан жылда вольфрам-молибден комбинатда планны толтыруугъа «Молибден» рудникни ара районунуу магъданчылары уллу юлюш къошхандыла.

— Окунчу декабрден башлап, жылны ахырына дери, дегенди ол ара районну начальниги Ю. К. Гуданаев. — бизни коллективге пландан тышында 2100 тонна магъдан чыгъарып туругъа борч салынгган эди. Чачдырыучуланы В. Х. Карданов эм транспортчуланы И. Н. Романенко башчылыкъ этген бригадалары ол къыйын борчну тамамлагъандыла. Алагъа А. П. Бороденкону башчылыгъында 14-чю номерли участкада ишлегенле уллу болушхандыла.

Тау мастер А. К. Глущенкону башчылыгъында чачдырыуланы эм транспортчуланы звеносу да къуралыулукъну эм иш кёллюлюкню юлгюсюн кёргюзтгенди. Ол смен мардадан тышында 800 тонна магъдан бергенлей турганды.

Алай бла «Молибден» рудникни ара районунда магъдан чыгъарыуну декабрь айгъа тохташдырылгъан планы 106,7 процентге толтурулгъанды. Ол а комбинатха жыллыкъ программаны жетишимли тамамларгъа онг бергенди.

КЕРЮМДЮЛЕ ИГИ БОЛГЪАНДЫЛА

Байыкъландырыучулагъа, Тырнаууздну вольфрам-молибден комбинатыны битеу коллективинеча, озгъан жылны декабрь айы бек къыйын болгъанды. Мында ишге осал хауа болумла, магъданны жетишмегени да чырмаулукъ этгендиле. Аны ючюн а къазылгъан магъданда не аз да металл къоймай ишлерге кюрешгендиле.

Алай бла качество кёрюмдюле бек иги болгъандыла. Декабрь айда фабрикада магъдандан вольфрамны айырыу 108,3 процентге, молибденни айырыу а 116,1 процентге окъуна жетгенди. Алай концентратланы чыгъарыу жаны бла айлыкъ эм жыллыкъ заданияла толтурулмагъандыла.

Озгъан жылны декабрь айында В. А. Донцова башчылыкъ этген бригада бютюн да жигер ишлегенин белгилерчады.

МЮЛК РАСЧЁТ БОЛУШАДЫ

Озгъан жылда Тырнаууздну аз вольтлу аппаратура заводуну коллективи махтаулу болгъанды. Ол продукция чыгъарыуну жыллыкъ программасын боллагъындан иги да алгъа толтургъанды эм пландан тышында 620 минг сом багъасы продукция бергенди.

Анга завод 1988 жылда мюлк расчётха кёчгени себеплик этгенди. Аны бла байламлы ишчиле ахыр итогла иги болурлары ючюн уллу къайгъырадыла, ырысхытехника байлыкъланы аялу жюрютедиле.

Тамата мастерле С. М. Жаппуев, Ж. И. Теммоев эм мастер Т. Т. Эльмесов башчылыкъ этген коллективле уллу махтаугъа тийишлидиле.

ЖИГЕР ИШЛЕГЕНДИЛЕ

Тырнаууздаа къурулушмонтаж эм ремонт управлениясы коллективи жыллыкъ программасын жетишимли толтургъанды. Ол жылгъа тамамлагъан ишлени ёлчеми план бла белгиленгенинден эсе 2,4 процентге артыкъ болгъанды. Ишни хайырлылыгъы да ёсгенди.

Озгъан жылны апрель айында управление коллектив подрядха кёчгени бла байламлы ишни ёлчеми ёсгенди эм иш хакъгъа да къошулгъанды.

Бюгюнлюкде управлениясы коллективи шахарны предприятияларыны бла организацияларыны электрооборудованияларына ремонт этиу бла чекленип къалмай, аланы монтажын да бардырады. Ол иш бла «Энергетик» кооператив кюрешеди.

Декабрь айда прораб Т. И. Кудаеваны эм мастер Т. Л. Коноваловны башчылыкъларында бла электромастерскойланы ремонтчулары бютюн жигер ишлегендиле.

Е. ЮШКОВСКИЙ.

Азербайджанда бла Арменияда халны юсюнден

Бакуда чрезвычайный болум кийирилгени эм аны бла байламлы этилген мадарла бек тюз ишледиле, деп анда январь айны башындан бери баргъан къаугъаны кеси кёзлери бла кёргенлени оюмлары алайды. Ол къаугъа азербайджанлы эм армянлы халкълагъа бек уллу миллет палах келтирирге боллукъ эди. Бакугъа эм Азербайджанны, Арменияны бир-бир районларына аскерле нек кийирилгенлерин тюз ангыларгъа керекди. Ала ары къаугъаны тохтатыр эм адамлагъа зорлукъ этиу битеулю хал алмаз ючюн баргъандыла. Бакуну аскер коменданты билдиргенине кёре, озгъан кече къайгъы этдирирча иш болмагъанды. Ёлгенле жокъдула. Баку богъазны блокадасы кетерилгенди. Аскер комендант «НФА-ны къорууланыу комитети» деген организацияны ишин тохтатыргъа оноу этгенди.

Жамауатны келечилери, Азербайджан ССР-ни Баш Советини членлери, партия органлада ишлегенле, аскер властланы айтханларын этип, тенгиз портда тургъан кемелеге къараргъа баргъандыла эм ала ёлюклени тенгизни узагъына элтип атарыкъладыла деген хапар ётюрюк болгъаныны кёргендиле.

Гянджа шахарда аскер бёлюмню командованиясы жамауатны келечилерине аскер шахарчыкъда айланыргъа, солдатла бла ушакъ этерге да онг бергенди. «Азербайджанлы аскерчилени аскер бёлюмде тюйген этедиле. тап ёлтюргенлеры окъуна бардыла» деген хапарла ётюрюк болгъанларын адамла ангылагъандыла. Азербайджан ССР-ни халкъ

(Ахыры 2-чи бетде).

Тахта кёгетчи бригадада

Май районну «Ленинчиле» колхозунда тахта кёгетле ёсдюрюуге хазырланыуну башлагъандыла. Аланы ёсдюрген бригаданы членлери, техниканы керекли жерине къарайдыла. Ала энтда да 2 тракторну жангыртсала, битеу техникаларына ремонт этиуню бошайдыла.

Бригада тракторла бла бирге картоф къазгъан комбайнлагъа да ремонт этеди. Ол жаны бла коллективде бардырылгъан эришиую алтизгинлериде коммунистле Виктор Чурсин, Павел Морозов, партияда болмагъанла Андрей Самокрутов, Валентин Водогрецкий, Владимир Коняев барадыла.

Тахта кёгетле ёсдюрюучю бригаданы эр кишилери техниканы жангырта эселе, тиширыула наша, помидор, баклажан жыйгъанда, быхы, сохан къазгъанда керек боллукъ ящиклеге, башха адырлагъа къарайдыла. Аны бла бирге теплицаланы тазалаугъа, аланы плёнка бла жабыугъа тийишли эс бурулады.

А. МАНДАНОВ.

Аренда подрядха кёчюп

Озгъан жылны 1-чи июлундан башлап, «Къабмалкъобувьбыт» республикалы производство биригиую коллективи аренда подрядха кёчгенди. Аны хайырындан мында битеу техника-экономика кёрюмдюле биле-биле игиленгендиле. Предприятие тыйгъычсыз, тап ишлейди. Ол а озгъан жылда коллективге жетишим болдуругъа себеплик этгенди.

Биригиуде урунганла жумушларын 102,3 процентге толтургъандыла. Озгъан жылда мында ишни хайырлылыгъы уа 2,7 процентге кёбейгенди. Коллективни жигер ишини хайырындан 565 минг сом файда тюшгенди. Ол а белгиленгенинден эсе 30 минг сомгъа асламды.

П. АКЪБАЕВ.

ХРОНИКА

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиуму «Къабарты-Малкъар АССР-ни школуну сыйлы устазы» деген махтаулу атны республиканы район, шахар Советлерини исполкомларыны, министерстволарыны бла ведомстволарыны халкъгъа билим берген бёлюмлерини халкъгъа билим бериу органларында бла сабий учреждениялларында 10 жылдан аз ишлемеген эм да юйретиу-педагог ишде артыкъ да айырмалы болгъан юйретиучюлеге, методистлеге бла заведующийлеге да атаргъа оноу этгенди.

Эки кере терк

«Шалучка» совхоз малланы семиртинде аренда амалны Чегем районда бек алгъа хайырланып тебиргенледен бириди. Аны хайырлылыгъын мюлкню таматаларыча, эллиле да ангылагъандыла. Аны себепли эллиден арасында жангы амал бла ишлеге сюйгенлени саны жылдан жылгъа осе барады.

Озгъан жылны башында, келишимле этип, совхоз эге-сатыллыкъ тучарладан эллилеге иги кесегин юлешген эди. Мюлкню директору Чамал Бесланеевни айтыучча кёре, адамла ол малланы асламына кеслерини юйлеринде къарагъандыла. Тучарлагъа совхозну орунларында багъаргъа сюйгенлеге да мюлкде угъай демегендиле. Арендагъа малла алгъанлагъа комбикорма, сыбыр эм сучсун ашла къырал багъалары бла берилип тургъандыла.

Мюлкде бизге билдиргенлерине кёре, арендаторланы арасында бек ахшы кёрюмлюлени Асланби Хутов болдургъанды. Былтыр ол кесини юйюрю бла багъаргъа он тучарны алгъан эди. Аланы хар бирини ауурлугъучча кюн сайын 1,560 грамм кёзеу шулуп тургъаны. Эте бериго кетиуге Хутовла малланы хар бирини ауурлугъуну орта эсеп бла 680 килограммгъа жетдиргендиле. Ала барысы да бек семиалсе тергелип алынгандыла.

Бирси арендаторланы арасында Керефовланы, Жерештиевлени, Аслановланы юйюрлерин айтыргъа болдукъду. Ала да малланы семиртиую интенсивный амалын уста хайырланнгандыла. Ол юйюрле къарагъан тучарланы ауурлукъларына да кюнге биришер килограммдан кёп къошулуп тургъанлы.

Бешкыллыкъны тёртюнчю жылында совхоз къыралгъа 4485 центнер эт сатханды эм ол жаны бла планын артыгъанды. Ол этни 75 процентин арендаторла бергендерини белгилеп айтырыкъ.

Аренданы хайырлылыгъын кёргюзтюр ючюн дагъыла бир-эки юлгю келтирейик. Жангы амалгъа кёчтюючю дери этге бериллик малланы семиртип, тийишли кондициягъа жетдирип ючюн совхозгъа эки жылгъа жучуу заман керек болуучу эсе, арендаторла ол малланы эки жылда семиртип, этге сатханды. Аны себепли совхозну тамата-лары былыны озгъан кезиюнде да, эллиле бла келишимле этип, семиртирге арендагъа иги кесек тучар бергендиле. Специалистлени айтыуларына кёре, кюнден кюнге ол малла ауурлукъларына иги къоша барадыла.

М. ТАТУЕВ.

Партия жашау: ишни жангыча къурауну жолунда

БИРИГИУЛЮКНЮ НИЕТЛЕРИН ТУТАЙЫКЪ

Коммунист партия ишни жангыча къураугъа, ачыкълыкъгъа бла демократизациялаугъа ыз салгъанлы кёп къалмай бёш жыл болады. Аны баш хорламларындан бири адамланы политика, адамлыкъ сезимлерин кётюргёниди, айнытханлыды, кенгертгениди. Энди хар ким къыралны, партияны жашауундан, тыш эм ич политиканы юсюндён оюмларын кишиден да къоркъмай айтадыла, ленинчи жол бла барыуну излейдиле. Урунуу коллективледе, партия организацияладаа шёндю кёп затла сюзюледиле— Совётлеге айырыла, партия жашауну демократизациялау, СССР-ни халкъ депутатларыны биринчи эм экинчи Съездлерини. Баш Совётини сессиаларыны оноулары, партияны XXVIII съездине хазырланыу, хар бир жерде низамны кючлендириу, миллетле аралы халланы ингилендириу... Адамла жыйылгъан жерде бенди, болуучусуча, «башындан» жибериллён жалан да бир зат сюзюлюп къалмайды.

Ачыкъ сёлешиу, тюрлю-тюрлю оюмла—ала барысы да шёндюгю жашауубузну белгилендиле. Ким биледи, битёу барыбыз да ахырында бир тюз оюмгъа келишип, аны толтыруну бирча къолгъа алыргъа, алай бла уа жашауубузну керти да къолайлы этерге болурбуз.

Ма бу жол да Нальчикде аякъ кийимле тигиучю фабрикагъа иш усталыгъыма кёре ишлерге келеме эм бюгюн да мында кюрешеме. Къыргъызстан бла байламлыкъла жюрютгенлей турама, кёп ахшы щуёхларым, танышларым бардыла анда. Озгъан жай айлада да ары, анамы къабырына барып къайтханма. Онг болгъан къадарда, жыл сайын ары барыргъа кюрешеме...

Озгъан отуз эки жылны ичинде Бабаев Шамшудин фабрикада къалай ишлегенини юсюнден кёп айтыргъа боллукъду. Алай, аны бир-эки шарт бла ачыкълар амал да барды. 1960 жылдан бери КПСС-ни члениди. Ол замандан бери алышмай, бузмай кесини станогунда ишлейди. Болдургъан жетишимлери ючюн Урунууну Къызыл Байрагъыны, Сыйлыгъыны белгисинни, Урунуу Махтаулукъну 3-чю даражалы орденлери, «Урунууда айырмалыгъы ючюн» майдал бла саугъаланганды, КъМАССР-ни женгил промышленностуну сыйлы къуллукчусуну аты аталгъанды. Алгъаракълада уа фабрикану оноучуларыны тилеклерине кёре РСФСР-ни Женгил промышленность министерствосу анга «Волга—ГАЗ 24—10» автомобильни сатханды. Бабаев Шамшудин тюз оюм эте билген, энчи кёз къарамы болгъан чынтды ишчиди, таза ниетли коммунистди.

— Бизни фабрикада арт кезиуде уллу проблемала болгъанларына правительствону органла себеплик этгендиле,—деп, Ш. Бабаев огъаргъы органланы критикагъа тартады. Тюрлю-тюрлю, керти да производство бла байламлы болмагъан кооперативлени къуралыуларына асыры кенг жол ачылгъанды. Бизни фабрикадан да ары кёп иги усталыкълары болгъан адамла, ол санда коммунистле кетгендиле. Бизде уа адамла жетишмейдиле. Жаш тёлю келсе уа, аланы иш усталыкъгъа юйретирге кёп жылла керекдиле. Социальбытны айнытыргъа, жашау юйле, сабий садла ишлерге ахча аз бёлюнгени да ишни бек акъсатады...

Былайда бир затны ачыкъларгъа керекди — кооперативледен келип, Ш. Бабаевни да алада ишлерге бир нечча кере чакъыргъандыла, уллу иш хакъ тёлерге дегендиле.

— Сора сен ары нек бармадынг?,— деп соргъанымда, Шамшудин былай дегенди: ахчадан сора да коллектив, партия низам, къырал, коммунистни сыйлы борчу дегенча затла бардыла, алагъа къертичи болургъа керекди.

— Арт кезиуде партияны сёкмеселе, ашагъанлары жарашмагъан адамла, ол санда коммунистле кёпден кёп бола барадыла. Ол жаны бла юзтунг къалайды? — деп да сорама. Ш. Бабаев тазаларгъа кереклиси — ол а башха, керекли ишди. Биз сайлагъан жолубуз бла дайым алгъа барыргъа, кёп жаншаргъа, аз ишлерге сюйгенле бла жолну айырыргъа керекбиз. Къыралыбызны тозуратыргъа, чачаргъа кюрешгенле кеслерини къара ишлерин жашырын, башхаланы къоллары бла этерге кюрешедиле. Конституцияны 6-чы статьясын кетерирге сюйгенле уа кимледиле? Аман ишлери ючюн къуллукъладан, партиядан да къысталгъанла, ишни жангыча къурауну, ачыкълыкъны, демократизациялауну кёрюп болмагъанла. Ол тюрлю къатышлыкъда уа миллетлени бир бирге юскюрюп, властны къолгъа жыяргъа сюйгенле. Мен 6-чы статьяны сакъланыр жанлыма. Партия комитетледе —райкомлада, шахаркомлада, обкомлада да къуллукъларындан эркин этилирге тийишли адамла бардыла. Ала да шёндю ишни жангыча къураугъа тыйгъыч боладыла.

— Барысына да бирча багъа берилсе, тюз боллукъ болмаз?

— Айхай да, алала да ахшы, тюз ниетли, адамланы ызларындан тизе билген коммунистле бек кёпдюле. Сёз аланы юслеринден бармайды.

Энди партбюрону секретары Ахматов Магометни юсюндён айтып, анга да сёз берейик. Ол Совет Аскерде къуллукъ этип къайтхандан сора, Нальчикде станокла ишлеччю заводда урунуу жолун ишчи болуп башлагъанды. Жамауат ишге тири къатышханды, заводну комсомол комитетини секретарына айырылгъанды. Мастер, участканы начальниги болуп да ишлегенди. Сора аны 1905 жылдагъы Революция атлы республикалы полиграфкомбинатны партия организациясыны секретарына саладыла, мында 4 жыл ишлейди. 1987 жылда уа, башда айтханыбызча, партинны райкому М. Ахматовну анъкъ кийимле тигиучю фабрикагъа жиберди. Ол КъМКъУ-ну история факультетин бошагъанды, шёндю да экономика факультетде заочно окъуйду.

М. Ахматов жашауну хар бир жанын да кёрген, иги билген партия къуллукчуду. Адамла да аллайланы ызларындан сюйюп барадыла, алагъа ышанадыла.

— Бизни фабрикада партия организация къарысуз-ду деялыкъ тюйюлме. Ахшы коммунистле кёпдюле. Эсенде 90-дан аслам коммунист барды да, аланы аралырында уста ишчиле, хунерли специалистле да бардыла. Алай, производство планланы толтурулмагъанлары, фабрика иги качестводу продукцияны кёп санда чыгъармагъаны ючюн аланы терслерге жарарыкъ тюйюлдю, Аны сылтауу башхады,— дейди М. Ахматов. Цехлада амланы араларында даражалары жюрютгенин, кёп жылланы ичинде производствогъа уллу къыйын салгъанларын чертирге тийишлиди.

Кёп миллетлени келечилери жарашып, бир бирни ангылап ишлейдиле, къыралда миллетле аралы къаугъаланы башлаучу адамлагъа налат бередиле. Партия организация, коллективибиз Совет властны жангы органларын къурау бла байламлы айырыу кампаниягъа да тири къатышадыла, депутатха кандидатха ингиледен да ингилеи кёргюзтгендиле. Нальчик шахар Советге ишчи Бичоева Рита Адамовна, Ленин район Советге мастер Ворокова Екатерина Беталовна, ишчи Марышев Рубен Каншумасович кёргюзтюлгендиле да, ала шёндю жазыудан ётгендиле. Р. Марышев Афганистанда интернационал борчун тамамлагъан жашладанды, жаш тёлю аны сёзюне иги эс бурады. Ол а аны сейирлерин къоруулай билликди. Бирси кандидатла да жууаплылыкъны сезген ахшы адамладыла. Айырыула аллы кампанияны бек иги кандидатла ючюн бардырыргъа партияны Ленин райкомунда къуралгъан информация-пропаганда араланы бирине бизни партия, профсоюз организацияла, урунуу коллективни совёти коммунист Марков Владимир Васильевични жибергенди. Ол цех партия организацияны бюросуну сёкретарыны заместителиди, жамауат, политика ишде иги сынауу болгъан адамды. Арада ол бизни коллективден бек тынгылы келечиди.

Айырыуланы юсюндён кесини оюмун Бабаев Шамшудин да айтады.

— Мен биринчи кере 1954 жылда къол кётюргенме. Айырыу системада кёп кемчиликле болгъан эселе да, шёндюча къатышлыкъ бир да кёрмегенме. Баям, демократизациялауну ал кезиуюнде алайсыз боллукъ да болмаз, биз аны ангыларгъа керекбиз. Мен жаратмагъан зат —Советлеге депутатлагъа кандидатлагъа ишчиле, тиширыула, жаш тёлю бек аз кёргюзтюлгендиле. Айырыу округланы къурауда миллетлени келечилерин депутатха кандидатха кёргюзтюуде да кемчиликле бардыла. Ол жаны бла халны партия органла тюзетмеселе, къолда алмасала, республиканы Баш Советинде малкъар халкъны келечилери да аз боллукъдула. Бирси жаны бла, алгъын болуучусуча, башындан разнарядка берип адет да къалыргъа керекди. Халкъны кесини тюз сёзюн, властны къаллай адамлагъа берлигин 4-чю мартда айырыула кёргюзтюрюкдюле.

Биз дагъыда кёп затланы юслеринден ушакъ этгенбиз. Сёз нёгерлерими ышанларыбызны, ишлерибизни юсюнден барады. Ол ышаныуну, ишлерибизни ангыларгъа, ахшы этерге кюрешебиз. Ол ышаныуну ангыларгъа, ахшы этерге кюрешебиз. Ол ышаныуну ангыларгъа, ахшы этерге кюрешебиз. Ол ышаныуну ангыларгъа, ахшы этерге кюрешебиз.

Колхозлада бла совхозлада отчёт эм отчёт - айырыу жыйылыула

ДЕМОКРАТИЯ—ОЛ ЖАН ЖАНЫНА ТАРТЫУ ТЮЙЮЛДЮ

Бюгюнлюкде, ишни жангыча къурау кенг жайыла, кюч ала баргъан заманда, мюлк таматалагъа, оноучулукъ бла кюрешгенлени асламына бютюн къыйын бола баргъан сунама. Шёндюледе хар ким да кеси акъылын билдирирге, алай бла алгъа барыргъа себеплик этерге кюрешеди. Хар адамны оюмуна тынгылай, андан бек керегин айыра билну а уллу ишди. Алай оноучулукъну къыйын бола барыуу андан да тюйюлдю. Къыйынлыкъгъа кюн сайын эл бла бир тырман эшитирге, кеси аллына башланнган «демократияны» орам хапарларына тынгыларгъа тюшгенин да санамайма. Оноучуну ишин чырмагъан коллективни ичинде дагъыда бир коллектив къурап, аны оноу этген адамгъа ышанылугъун сюйген заманында тюрлендире тургъаныды. Жамауатны атындан этилген ышаныулукъну ары бла бери бура туруу неге керекди, дерикле да болурла. Чертип къояйыкъ— аллай демократия оюнланы магъанасы бирди: «демократиягъа» ычыкъынганла, аны магъанасын кеслерича ангылагъанла, энди бизни кезиуюбюздю деп, таматагъа айырганларына айтханларын этдирип, кеси бойсунууларында жюрютюрге сюедиле. Ала билген бирди: демократия бизге уллу эркинликле бергенди, сюйгенибизни — къоябыз, сюймегенибизни —тайдырабыз.

«Жангы Малкъар» совхозну ишчилерини жыйылыуларында олтура, анга дагъыда бир кере шагъат болдум. Жыйылыугъа къуру совхозда ишлегенле угъай, элде жашагъанланы асламы келген эди. Озгъан жылда совхозну администрациясыны быллай отчёт жыйылыуларына адамла келмегенлей, хар юйге айланып, аланы автобус бла жыйып тургъандыла. Бу жол а зал —тыкъ, тыкъма, сюелирге окъуна хазна жер жокъ эди. Жыйылыулагъа артыкъ ёшюн урмаучу бир-бир жангы малкъарлыланы жамауат тириликлерин демократияны къозгъагъанды, огъесе аны сылтаулары башхамыдыла? Анга жууаплы жыйылыу береди.

Жангы, жетиучи, директорну аллиле озгъан жылны 31-чи январында кеси ыразылыкълары бла айыргъандыла. Ол заманда аны ючюн 180 адамдан 144-сю къол кётюрген эди. Алай эсе жангы директор М. Б. Таукеновну иши иги барыр, эллиле анга билеклик этерле деп ышанырча эди. Жарсыугъа, жыйылыуда ачыкълангныча, биз аны кёралмадыкъ. Сёлешгенлени бир къауумуна тынгылагъандан сора жыйылыугъа алай кёп адам нек келгенин да ангыладыкъ. Ала, бир ненча къауумгъа юлешинип, кеси программалары бла келген эдиле. Биринчиле — директорну къорууларгъа деп, экинчиле не амал бла да аны къуллугъундан кетерирге деп. Ючюнчюлеге уа башха тюйюл эди, аланы асламы, элде жюрюген хапарлагъа тынгылай кетип, эки жанындан къайсысы хорларыкъ болур деп даулашлагъа тынгыларгъа келген эди. Хапарла уа эртдеден жюрюгендиле. Ала ишге чырмау салыр ючюн да къоймагъандыла. Директоргъа къажау сюелген жаны, айлана, тарыгъа кетип, мюлк таматаны жангыдан айырыргъа керекди деп 11 айны ичинде 6 жыйылыу къурагъандыла. Аланы алтысында да директор ючюн къол кётюргенле иги да кёп болгъандыла. Ахыр жыйылыуда мюлк таматаны айырыргъа деген вопрос повесткада да жокъ эди. Аны къошаргъа керекди деп, бир бирле къаты да болдула, халкъны, ишчилени атларындан айтябыз деп, уллу-уллу сёлешдиле. Алай вопросну къол кётюрюге салгъанда ала ючюн 200-ге жууукъ ишчиден жалан да 11 адам сюелген эди.

Экинчи жаны аны бла да шошайып къалмады. 11 айны угъай да, 10 —15 жылны ичинде къачан эм къаллай кемчиликле кетгенлерин, жик жиги бла тинтип, чыкъгы бла айтып бердиле. Къаллай бир кёп санасала, аллай бир аперимлик алгъансуна эдиле. Ала ючюн бар терслик да, дей эдиле ала, мюлк таматадады. Кечгиниик берсинле манга ол акъыл жеңлы болгъан жангы малкъарлыла, алагъа бир соруум бар эди: партюх бахчаны малла отлап кетген эселе, аны ючюн да директорму терсди? Гербиндиле замандында берилмегенлери ючюн э? Быллай юлгюлени дагъыда келтирирге боллукъ эди, алай аланы санап туруубуз алайсыз да къууандырырча тюйюл эди. Къолайлыкъ асыры осалгъа кетгенден 1988 жылны ноябрь, декабрь айларында, 1989 жылны январында ишчилеге айлыкъ хакъ берирге ахча табылмагъанды. Жылны аллында мал орунлагъа ремонт этерча совхозну бир кирпичи не да агъач жаркъасы болмагъанды. 5-чи февралгъа, жаз башы сабан ишлени башларгъа 23 кюн къалгъанда, совхозну 26 тракторундан жалан да бири хазыр эди. 40 автомашинадан а — жалан да 6-сы хазыр эди, 40 автомашинадан а — жалан да 6-сы. 200 гектардан артыкъ жер мулдах сюрюлмей къалгъанды. Кюзлюк будайны бла арпаны урдукъларыны уа декабрни ахыр кюнлеринде себилгендиле. Аны биле тургъанлай, бир бирле жангы директоргъа биз ётмекни татыуун унутханбыз деп, тырман этерге кюреше эдиле.

Эл мюлк продукция сатыуда баш кёрюмдюле жаны бла планла жетишимли толтурулгъандыла. Сёз ючюн, малчылыкны продуктларын сатыуда битеу планла да артыгъы бла тамамланнгандыла. Хар ийнекден 3136 килограмм сют саууулгъанды. Мюлкню сютовар фермаларында битеу да алынганы 784 тонна болгъанды. Арт 10 жылда совхоз аллай кёрюмдюлеге биринчи кере жетеди.

Мюлкню экономика къолайлыгъын кёргюзтген биринчи тарих аны бёлюмлери берген файдады. Озгъан жылда мюлк 359 минг сом таза файда алгъанды. Аны кёплюгюн, азлыгъын ачыкълар ючюн бир къаум тенглешдириу келтирейик. 1986 жылда совхозну таза файдасы 304 минг сом. 1987 жылда — 86,2, 1988 жылда уа 388 минг сом болгъанды. Бу тарихлени, баям, ангылатыр кереги болмаз.

Алай озгъан жылда жиберилген кемчиликле да аз амалы ала ишни тюзетиуге себеплик этерик тюйюл эселе. Жарсыугъа, аны алайлыгъын сёлешгенлени асламы ангыларгъа сюймегенди, тутхан ишлери ючюн жууаплылыкъ бек алгъа аланы кеслеринден башланнганына женгирмегенди.

Не ючюн жаратмадыла бир-бир эллиле жангы оноучуну. Совхозда хал осалгъа кетип барады демпи? Угъай, мындан бир ненча жыл алгъа совхоздагъы хал тюйюл эдиле. Совхоз харбыз, тахта кёгетле, жемишле сатыуда планларын толтыруугъа жууукълашалмай окъуна къалгъанды. Аны баш сылтауу оноучула бла специалистлени арасында бирлик болмагъанындады.

Былайда баш специалистлени иш кёллюлюклерин тюшюрген бир сылтауну энчи чертмей жарамаз. Алгъын жыллада планларыбызны артыгъы бла толтуруп, атыбызны сау районгъа айтдырып тургъанбыз, энди уа ишлей билмейми къалдыкъ, дей эдиле аланы бир бирлери, баш специалистле алай терк нек алышынадыла.

Кертиси бла да, совхоз озгъан жыллада продукция сатыуда сан жаны бла атын алчыланы тизгининде айтдырып келгенди. Алай ишни экономика жаны уа нек эсе да ауанада къалгъанлай тургъанды. Тюзюн айтханда, аны ючюн киши жарсымагъанды, къоранчла бла файда эсге алынмагъандыла, бир бирлери бла тенглешдирилмегендиле. Совхозну къыралдан ёнкюч алыудан къутуламагъаны да аны ючюндю. Сёз ючюн, былтыры биринчи январына аны ёнкючю 1500 минг сомдан артыкъ эди. Жангы директор мюлкню къоранчларын аны кеси ахчасы бла жалчытыуну жолларын излеп башлагъанда аны кёпле ангыламадыла. Алгъын ызны бармагъанлай, болушлукчу цехле, жангы бёлюмле къурай айланыргъа не кереги барды деп, андан бир жанына турдула. Директор жангы жол бла барыргъа, эсеп жюрютюуге, контроль этиуге бютюн къаты болуп сюелди. Баям, ма ол заманда башланнганды аны бир-бир специалистле, башхаланы да къауум бла келишмеулюгю.

— Баш кючню ишни къурауу эм хакъ тёлеуню алчы амалларын хайырланыугъа бурлукъбуз, — деген эди М. Б. Таукенов жыйылыуну ахырында. — Бюгюнлюкде бузоулагъа къарагъан 7 юйюр, тонгузла ёседюрген ферма, мирзеу ёсдюрюучю эм мал ашла хазырлаучу бригадала, 7 шофёр аренда амал бла ишлейдиле. Быйыл анга битеу сютлю малчылыкъ, тууарлагъа багъыучу ферма эм бир къойчу къош кечеркидиле. Продукцияны кеси багъасын учуз этер ючюн да алыкъса кёп кюреширге керекди. Энди къурала тургъан болушлукчу цехле мюлкге иги хайыр берирле деп уллу ышанылукъдабыз.

Сёзюз, ишни керекли ыз бла элтирча онгла аладан сора да бардыла. Алай, биз ангылагъандан, бюгюнлюкде совхозда баш кючню адамла бла ишлеуге буургъа керекди, — баш онгла, халны тюзетирик жашырын кюч да аладыла.

А. БАЙСИЕВ.

Автотранспортчуланы кандидаты

Белгилисича, 1990 жылда 4-чю март РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советлерини эм жер жерли Советлени

Жамал аллай адамладан бириди деп, таукел айтыргъа боллукъду. Алчы водитель кесини планын 1988 жылда 115,8 процентге, 1989 жылда 109,1 процентге толтур-

рек столчъ артында ушакъ кегерлерим аякъ кийим бичучю Бабаев Шамшудин бла фабрикада партбюрону секретары Ахматов Магомет эдиле. Фабрикада производствону, планланы толтурууну юсюнден сёгёт артыкъ кёп замат къоратылмагъанды— кёп жылланы ичинде мында хал къалай болгъаны кимге да белгилиди.

Производствону тамыры бла тюрлендирмесе, аны жангы техника, оборудование бла жалчытмаса, шо къалай жигит, акъыллы, уста специалист болсанг да, мында хал игилендирилмез. Бирси жаны бла уа, халну сезимлиликлери бла къыралпартия сейирлени къоруулай билген ишчиле, специалистле бек керекдиле. Алсайла бардыла, алай производство халла тюрлендирилгё тийишли болуп турадыла.

«Тёгерек столчу артында ушакъны мён узакъдан башлагъан эдим. Аны да бошдан угъай—сёз нёгерлерими игирек таныр, шёндюгю жашаугъа, проблемалагъа аланы кёз къарамларын толуракъ билир ючюн.

— Мен 12-жыллыгъымда Къыргъыз ССР-ни Кант районуну Дмитриевка элинде Калинин атлы колхозда ишлеп башлагъан эдим,— дейди Ш. Бабаев.— Не тюрлю иш да этичю эдик, кёбюсюнде чюгюндюр ёлюрюу бла байламлы. Кесими биринчи насихатчым коммунист Атабиев Хакимни бир заманда да унутурукъ тюйюлме.

1950 жылда Фрунзе шахаргъа аякъ кийимле тигичю фабрикагъа ишлерге барама эм анда тохтайма. 1958 жылда малкъар халкъ жерине къайтхандан сора Нальчикни машинала ишлеучю заводунда токарь болуп ишлеп башлагъанма. Бизни фабрикадан да ары кёп иги усталыкълары болгъан адамла, од санда коммунистле кетгендиле. Бизде уа адамла жетишмейдиле. Жаш тёлю келсе уа, аланы иш усталыкъгъа юйретирге кёп жылла керекдиле. Социалистик культбытны айныгъанда, жашау юйлё, сабий садла ишлерге ачха аз бёлюнгени да ишни бек акъсатады...

Былайда бир затны ачыкъларгъа керекди — кооперативледен келип, Ш. Бабаёвни да алада ишлерге бир нёнча кёре чакъыргъандыла, уллу иш хакъ тёлерге дегендиле.

— Сора сен ары нек бармадынг?— деп соргъанымда, Шамшудин былай дегенди: ачхадан сора да коллектив, партия низам, къырал, коммунистни сыйлы борчу дегенча затла бардыла, алагъа кертичи болургъа керекди.

— Арт кезиуде партияны сёкмеселе, ашагъанлары жарашмагъан адамла, ол санда коммунистле кёпден кёп бола барадыла. Ол жаны бла бюмунг къалайды?—деп да сорама Ш. Бабаёвха.

—Бир киши кишини партиягъа кюч бла тартып алмагъанды. Терс ишле, жангылычла болгъан эселе да партияны ишинде, аны ючюн терслик кёбюсюнде бир-бир оноучулады. Ултхачыла, ишни оюмсуз кьурагъа кюрешгенле, къуллукъгъа тюшгенлей кесларини энчи сейирлериден сора башха затны унутуп къойгъанла—ма аллайла тюшюргендиле партияны даражасына тасханы. Къыралны бириктирген, аны алгъа элталлыкъ кюч жалан да партияды. Аны тизгинлерин Революция атлы республикалы полиграфкомбинатны партия организациясыны секретарына саладыла, мында 4 жыл ишлейди. 1987 жылда уа, башда айтханыбыгъа, партияны райкому М. Ахматовну аякъ кийимле тигичю фабрикагъа жиберди. Ол КъМКъУ-ну история факультетин бошагъанды, шёндюю да экономика факультетде заочно окъуйду.

М. Ахматов жашауну хар бир жанын да кёрген, иги билген партия къуллукъчуду. Адамла да аллайланы ызларындан сюйюп барадыла, алагъа ышанадыла.

— Бизни фабрикада партия организация къарусузделлыкъ тюйюлме. Ахшы коммунистле кёпдюле. Эсепде 90-дан аслам коммунист барды да, аланы аралырында уста ишчиле, хунерли специалистле да барды. Алай, производство планланы толтурулмагъанлары, фабрика иги качестволу продукцияны кёп санда чыгъармагъаны ючюн аланы терслерге жарарыкъ тюйюлдю. Аны сылтауу башхады,— дейди М. Ахматов. Цехледе, бригадалада бек ахшы ишлегенлени арасында коммунистле кёпдюле. Сёз ючюн, Бабаев Шамшудин ишлеген 1-чи номерли цехде 125 адам барды, 9-су коммунистледиле, ахшы ишлери, низамлылыкълары бла да бирнелеге юлгю кёргюзтедиле. Бу цехде мастер Кучмезов Хасан, фабриканы партбюросуну члени Бесланеев Леонид, цех партия организацияны секретарыны заместители Хромов Мухамед КПСС-ни Нальчик шахар комитетини члени Вожжов Юрий эм кёп башхала ишлерин тынгылы тамамлагъанларын, адлейтирге себеплик этедиле.

«Азербайджанлыла,— дегенди республикада жашагъан оруслагъа айланып сёлеше, Азербайджан ССР-ни Илмула академиясыны член-корреспонденти, анёсакъалланы республикалы советини члени Низами Сулейман,— бизни бирлигибизни бузаргъа, бизни арабызгъа сууукълукъ салыргъа кюрешген ким болса да, анга налат берликдиле. Бизни жолубуз бирди, мурабыз да бирди. Биз эркин айныгъан мамыр, жашнагъан Азербайджан ючюн кюрешебиз. Ол бизни барыбызны да юйюбюз болгъанды эм алай болгъанлай къаллыкъды».

Аллай сёзле, анга кёре жамауатны арасында намыслары жюрюген башха адамланы чакъырыулары шёндю

Хайырлы бёлюм

Май районну «Красная нива» колхозунда нутрияла ёсдюрюп 1987 жылдан бери башлагъандыла. Юч жыл кёп заман тюйюлдю, алай ол кезиуню ичинде бёлюмде алгъа ахшы атламла этилгендиле. План бла 6,5 мингни орнуна 7056 нутрия бала алыныганды. Бир жылгъа уа 2756-ны орнуна 3146 бала алынганды. Жылны ичинде юч-тёрт айлары болгъан 1286 нутрия бала сатылгъанды.

Болдурулгъан жетишимлеге нутрияла ёсдюрген фермаы ишчилери Валентина Остроухова, Надежда Кайтас, Владимир Цимбалов, жаш коммунист Елена Корнельзина аслам юлюш къошхандыла.

А. ЖИЛИБОВСКИЙ.

дагъыда бир кере шагъат болдум. Жыйылыугъа къуру совхозда ишлегенле угъай, элде жашагъанланы асламы келген эди. Озгъан жылда совхозну администрациясыны быллай отчёт жыйылыуларына адамла келмегенлей, хар юйге айланып, аланы автобус бла жыйып тургъандыла. Бу жол а зал —тыкъ тыкъма, сюелирге окъуна хазна жер жокъ эди. Жыйылыулагъа артыкъ бёлюн урмаучу бир-бир жангы малкъарлыланы жамауат тириликлерин демократияны къозгъагъанды, огъесе аны сылтаулары башхамыдыла? Анга жууашы жыйыусюу береди.

Жангы, жетинчи, директорну эллиле озгъан жылны 31-чи январында кеси ыразылыгъы бла 10 —15 жылны ичинде къачан эм къаллай кемчиликле кеттенлерин, жик жигри бла тинтип, чыкъ чыгъы бла айтып бердиле. Къаллай бир кёп санасала, аллай бир апериялык алгъансуна эдиле. Ала ючюн бир терслик да, дей эдиле ала, мюлк таматадады. Кечгинлик берсинле манга ол акъыл женлы болгъан жангы малкъарлыла, алагъа бир соруум бар эди: партюх бахчаны малла отлап кетген эселе, аны ючюн да директорму терсди? Гербицидле замыныда берилмегенлери ючюн э? Быллай юлгюлени дагъыда келтирирге боллукъ эди, алай аланы санап туруу-

Экинчи жаны аны бла да шошайып къалмады. 11 айны угъай да, 10 —15 жылны ичинде къачан эм къаллай кемчиликле кеттенлерин, жик жигри бла тинтип, чыкъ чыгъы бла айтып бердиле. Къаллай бир кёп санасала, аллай бир апериялык алгъансуна эдиле. Ала ючюн бир терслик да, дей эдиле ала, мюлк таматадады. Кечгинлик берсинле манга ол акъыл женлы болгъан жангы малкъарлыла, алагъа бир соруум бар эди: партюх бахчаны малла отлап кетген эселе, аны ючюн да директорму терсди? Гербицидле замыныда берилмегенлери ючюн э? Быллай юлгюлени дагъыда келтирирге боллукъ эди, алай аланы санап туруу-

Автотранспортчуланы кандидаты

Белгилисича, 1990 жылда 4-чю март РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советлерини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыуланы кюнюдю. Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советине депутатха кандидатха Тырнауузда автотранспорт предприятиядан шофёр Жамал Махтиевич Жаппуев кёргюзтюлгенди.

Ол 1937 жылда Огъары Бахсан элде колхозчуну юйюрюнде туугъанды. Юйюрню бек тамата сабийи олду. 1944 жылда битеу малкъар халкъ бла бирге Жаппуев Махтини юйюрю да зор бла Орта Азиягъа, Къазахстангна кёчюрюлгенди 13 жылдан артыкъ заманны анда жашагъаныды. Туугъан республикасына Жамал да халкъы бла бирге 1957 жылда къайтханды. Орта билим берген школну бошагъан жаш шофёрну усталыгъын алгъанды. 1957 жылдан 1963 жылгъа дери Тырнауузда вольфрам-молибден комбинатны автотранспорт управлениясында водитель болуп ишлегенди. 1964 жылдан бери уа Тырнауузда автотранспорт предприятияда автобусну водители болуп бет жарыкълы урунады.

Жамалны къайда эм къалай ишлегенини юсюнден жазыула болгъан тизмеде жалан да махтаула бардыла. 1979 жылда анга «Къабарты-Малкъарны транспорт управленнясыны сыйлы къуллукъчусу» деген ат берилгенди. Иш кёллю, жууаплылыкъны терен сезген жаш 1986 жылда предприятияны «Бек иги бригадири», 1987 жылда уа предприятияны «Бек иги водители» деген сыйлы атлагъа тийишли болгъанды. Ол «Аварияэтмей ишлегени ючюн» деген биринчи даражалы белги бла саугъаланганды. Дайым юлгюлю, жетишимли ишлегени ючюн Ж. Жаппуев андан сора да кёп махтау къагытла, сыйлы грамотала алгъанды. Аны тукъум аты предприятияны Сыйлы китабына жазылгъаныды. Сюйген ишинде кёп жылланы жетишимли урунганы ючюн юлгюлю водитель 1989 жылда Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла саугъаланганды. Жамал Махтиевич автотранспорт предприятияны эм биригинуюрунуу коллективлерини советлерини члениди.

Аллай бир намысха тийишли болуп ючюн адам тутхан ишин кёлю бла сюерге, усталыгъын андан ары игилендирирге дайым итинненлей турургъа керекди. Жамал аллай адамладан бириди деп, таукел айтыргъа боллукъду. Алчы водитель кесини планын 1988 жылда 115,8 процентге, 1989 жылда уа 109,1 процентге толтургъанды. Ол таматалыкъ этген бригада 1989 жылда планын 104,6 процентге тамамлагъанды.

КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатына кандидат Ж. Жаппуев кесини программасын да жарашдыргъанды, аны жашауда бардырыр ючюн эринмейталмай кюреширкди. Депутатха айырылса, Ж. Жаппуев кесини депутат ишинде урунуу коллективлени излемлерин толтурургъа, бек алгъа уа халкъны фатарла, юйле бла жалчытыу, жашау жумушларын этиу бла байламлы вопросланы тамамлаугъа, адамланы саугъуклагъа игилендириую программасын жашауда бардырыргъа, автотранспортну хар жаны бла да ишлеринде жетишимлени кёбейтиуге бурулгъан ишлеге тийишли юлюш къошаргъа хазырды, парламентни членини эркинликлерин, урунганланы сейирлерин къоруулауда дайым хайырланыр

КЕСИБИЗДЕН А КЪАЛА БОЛУРМУ?

Бизни тау эллерибизни, мюлклерибизни къайсысына барсанг да, кимге тюбесенг да, ишни жангыча къурау адамланы акъылларына, жашауларына теренден терен сингe баргъаныn кёресе. Алгъынча болмай, урунган халкъ къыралда бола тургъан тюрленнулеге къатышыргъа, алагъа кесини юлюшюн къошаргъа, бу уллу ишде мызын къояргъа учунганлай турады. Ол алай болмай амалы жокъ эди, нек дегенде, бусагъатда бизни халкъыбыз уллу революцияны ишлени, ачыкълыкъны болумларында жашанды. Отун жарсанг, жонгурчха тюшеди дегенлей, уллу ишде ахшы атламла этилгенлери кибик, акъсатхан, жарсытхан затла да болмай къаллыкъ тюйюлдюле. Биогюнледе биз барыбыз да кёребиз аланы. Башха жыллар бла тенглешдиргенде урунуу коллективлерибиз, сабанчыларыбыз, малчыларыбыз да кёрюмдюлерин игилендиргенлерин, этген ишлерини къыйматын чыгъаргъанларын.

Аны бла бирге уа аллай уллу тюрлениулени кезиуюнде болмай къалмазлыкъ затланы да кёребиз. Адамла, къуллукъчулагъа эштдирирле да, эшигими жабаргла деп, къоркъмай, буюкъмай, келлеринде болгъанны ачыкъ айтыргъа онг, тапханлары аладан бириди. Ол бизни къыралыбызда адамны баш эркиликлерине чексиз уллу магъана берилгенини белгисиди. Аны алайлыгъын англагъан адамла кёпден кёп бола баргъанларына къуванабыз. Аланы асламысы ара производствода кёп жылланы таймай ишлей, атларын жаланда ниги бла айтдырыш келген адамладыла. Ала аперимлик, махтау излегенле, къайда да бизни атыбыз айтылсын дегенле тюйюлдюле. Аллай адамла бизге ишкёллюлюклери бла белгили болгъандыла. Харкюлюк жашауларына, буюрулгъан жумушларына жууаплы къаргъанлары бла. Кеслерини адеплиликлери, адежлиликлери бла, намыс-сыйдеген не болгъанын билгенлери бла. Сакинат Къурманова, Магомет Гажонов, Даут Гутаев, Керим Гажаев, ара производствону айныгыугъа уллу къыйын салгъан дагъыда жюзле, мингле бла чыгъарибизни атларын биз ёхтемлик бла сагъынабыз. Аллай адамла бла ушакъ этерге, аланы акъылларын билирге хар заманда да сюйюучюме. Журналист жумушларым бла аланы ишлеген жерлерине баргъанда да, орамла тюбегенде да. Кёп ушакъла этиучюбюз биз аллай кезиуледе ишни юсюнден да, къыралбызны шёндюгю жашауну юсюнден да, миллетлени арасында бусагъатдагы халны юсюнден да. Ишчи адамларыбызны жашаудан уллу артыкъ сёзюн эшитмегенди адам. Ол себепден фабрикада, уллудан башлап гитчеге дери, аны арну кёрмеген, анга намыс бермеген жокъду. Сабийлигинден окъуна курт-мурт этерге юйренген жаш не ишде, не юйде къолун бош тутуп кёрмезсе. Жашауну къыйынлыгъы тыгъан эди ансы, Шарабудинни, бир адамдан да болушлукъ излемей, институтха, университетге кирирге, аланы жетишимли бошап чыгъаргъа билими, ангылауу да жетерик эди. Аны ючюн да сёкелемейди ол къадаргъа. «Амал алай эди», деп къояды.

Алгъаракълада, ишден къайтып келе, автобусда Шарабуддин бла дагъыда ушакъгъа кетдик. Аны кёп соруу тынгысыз этгени кёрюнюп турады.

— Перестройка башланнганда, «ыхы, энди жукълап тургъан дуу кюч уланады, бар тыйгъычла кетериледиле», деген эдиле ишчи негерлерим. Алай, букъдурмай антаным, ол биз сюйгенча бармагъаны жарсытады. Эски ыздан чыгъаргъа сюймегенле кёп болгъанларын англайма. Ала ишлемей жашаргъа юйренгенле кёп болгъанларын англайма. Бир кюн аладан бири «бек къадалыш ишлеген кишисе къыралгъа, менден кёп тапханыны кёрмейме ансы» деп, чамландыргъан окъуна этгенди. Мени акъылыма кёре, жангырыуну ишине аладан уллу хата бир киши этменди. Ишлери, ючюлери жокъду да, эл тюбюнде каукалак этип айлана, алайла тиллерин «этегенлей» турадыла. Адамланы уа бирлери ийнанмасала да, бирлери ийнанган этедиле алагъа. Жаншакъла да дуния бла бир болгъандыла. Ма палах андады...

Хау, бу арт кезнуледе жаншакъла кёп болгъандыла. Тюз айтханла да кёп, терс айтханла андан да кёп. Бек тынгысыз этгенле уа ишни жангыча къурауну жюреги бла алмай, аны айтып сарысындан да уллу къычыргъанладыла. Биз мындан ары барлыкъ жолуузну бир бирибиз бла оноулашып, бирден ючюн салып ишлей турабыз. Ол алгъынгча ушамагъан жангы, кенг, сыйдам жолду. Жангы жолну къурулушу кыйналып, чырмалып аны ючюн барады. Шарабуддин айтханлай, экономикабызны, ниет жашаубузну жангыртыуну ишни терк барыр, нек дегенде, анга ыразылыгъын битеу халкъ бир кибик бергенди деп, мен да алгъа алай сунуп турганма. Ол акъырын бара эсе, иш бизни барыбыздан да къала болур дериги келеди.

Анга быллай бир ючлю келтирейим. Бир талышым, атына Тамаш дейик, сынаулу шофёрду. Къурулуш организациялардан бириндe ишлеп техникалы автомобиль къуллукъчуларын начальниги болгъанды. Ол ишни ансы. Не хатасы барды, беш жылны ох деп олтурдум юйюмде, жарауну солудум. Тёгерегими-башымы тизгинин жыйдым. Эриге тебиреген-лей, бери къалауургъа келдим. Мында уа, кесинг кёресе, тынч-ырахат. Жылы отоуум, жатар жерим. Экинчеден бир келёме, жукълайма да, юйюме къайтама».

Мен аны барыбыз да алайбыз дегенден айтмайма. Угъай, биз иш кёллю адамлабыз. Мухажирликде, зарауатлыкъда да жунчумагъанбыз. Бир жеринден тепмей тургъан кезиуде да белибизни тюзетмегенбиз, бузулмагъанбыз, ёмюрлени терениден келген ахшы тёрелерибизни, адет-терибизни унутмагъанбыз. Кишиге къайырылмагъанбыз, дау этмегенбиз. Алай бизни арабызда, бегирек да жаш тёлюню арасында, ишден албугъартханла, бошбелле кёп бола баргъанлары бек къайгъы этдиреди.

Дагъыда бир айтырыгъым. Бу арт кезнуледе, ангыламагъан, ангыламагъан да, тюз тюбегенлей, салам берир орнуна «Тюкенде ол жокъ, бу жокъ. Бу кюнюге нек жетдик? Аны ючюн терслик кимдиди?» деп сорадыла. Акъыллары не келсе, аны керти сунуп, уллу «докладла» этгенле да бардыла. «Урушдан сора къыйын жыллада да болмагъанды тюгел былай. Тюкенледе къой къабыргъала тагъылып туруучулары эсимдеди» дейдиле бирле. Биринчиден, ол заманда халкъны асламысы къолайсыз эди, керегин сатып алыргъа аберси жокъ эди. Экинчиден, адамла ишлеген эте эдиле. «Бусагъатда уа ишлемейминдиле?» деп алай сорлукъла да болурла. Хау, ишлейдиле. Алай къайтарып айтама, ишлемегенликге, ара мюлкге юлюшлерин къошмагъанлыкъгъа, аны ючюнуна къашыкъны уллусу бла узалгъанла асыры кёп болгъандыла. Аны себепли мен бу статьямы бир акъылы къарт айтхан быллай хапар бла бошаргъа сюеме:

«Виченнге чыгъардан иги да алгъа бир колхозда эки чалгъычы жыйын къурайдыла. Менме деген жашладан. Жыйын башчыла да намыслары жюрюген адамла. Была уа ара малны биченсиз къоймазла деп халкъ алагъа ышанады. Эллилери алай кётюргенлери бла кёлденe, чалгъычы жыйында биченге чыгъаргъа къыстау хазырланадыла: чалгъылары тепгенлерин бла тепмегенлерин къарап нёредиле, запас чалгъы сапла ишлейдиле, тёшге, хыршыгъа дери да унутмайдыла.

Алай бла арада бёлек кюн озады. Жашла чаллыкъгъа чыгъадыла. Алайда эки къауууму да бир бирлери бла эришип ишлерге оноулашадыла. Аны ючюн а чаллыкъны ара сызыгы бла экиге бёлюп, бирлери бла бирлери къыралгъа, къыйынлыкъгъа, ангыламагъан да, тюз тюбегенлей, салам берир орнуна «Тюкенде ол жокъ, бу жокъ. Бу кюнюге нек жетдик? Аны ючюн терслик кимдиди?» деп сорадыла. Акъыллары не келсе, аны керти сунуп, уллу «докладла» этгенле да бардыла. «Урушдан сора къыйын жыллада да болмагъанды тюгел былай. Тюкенледе къой къабыргъала тагъылып туруучулары эсимдеди» дейдиле бирле. Биринчиден, ол заманда халкъны асламысы къолайсыз эди, керегин сатып алыргъа аберси жокъ эди. Экинчиден, адамла ишлеген эте эдиле. «Бусагъатда уа ишлемейминдиле?» деп алай сорлукъла да болурла. Хау, ишлейдиле. Алай къайтарып айтама, ишлемегенликге, ара мюлкге юлюшлерин къошмагъанлыкъгъа, аны ючюнуна къашыкъны уллусу бла узалгъанла асыры кёп болгъандыла. Аны себепли мен бу статьямы бир акъылы къарт айтхан быллай хапар бла бошаргъа сюеме:

«Виченнге чыгъардан иги да алгъа бир колхозда эки чалгъычы жыйын къурайдыла. Менме деген жашладан. Жыйын башчыла да намыслары жюрюген адамла. Была уа ара малны биченсиз къоймазла деп халкъ алагъа ышанады. Эллилери алай кётюргенлери бла кёлденe, чалгъычы жыйында биченге чыгъаргъа къыстау хазырланадыла: чалгъылары тепгенлерин бла тепмегенлерин къарап нёредиле, запас чалгъы сапла ишлейдиле, тёшге, хыршыгъа дери да унутмайдыла.

Алай бла арада бёлек кюн озады. Жашла чаллыкъгъа чыгъадыла. Алайда эки къауууму да бир бирлери бла эришип ишлерге оноулашадыла. Аны ючюн а чаллыкъны ара сызыгы бла экиге бёлюп, бирлери бла бирлери

халкъла аралы жашау

26-чы январда Индияны халкъы Республиканы кюнюн белгилейди

КОМПЬЮТЕР БЛА ПАРАНДЖА

Бюгюннгю Индия — ол къаллайды? «Кришна оберов» деген кёп къатлы къонакъ юйдеги «Маннесман» фирманы терк эм тауушсуз баргъан лифти бла эннге тюшюп, ызы бла уа тыш кёрюмдюсюне эм баргъан заманда этген таушуна кёре кесини кюмюш юбилейин белгилеген таксиге минип, мен Хайдарабадны историялы арасына жетдим. Алтындан, кюмюшден, пластмассдан эм мияладан этилген ариузатладан толу витриналарында жаухар минчакълары бла бир гитче тюкенчикле. Хайдарабад — Индияда ювелирлени ара шахарыды. Алайдан узакъ бармай — электрон товарладан, магнитофонладан, видеомагнитофонладан, тюрсюнню телевизорладан, компьютерледен топпа-толу тюкенле. Эшик аллында — садакъа тилей айланнганла, къыяулула, прокажённыйле. Башдан аякъгъа къара кийген тишрыула. Параниджалары къаты бегитилинди. Мында, муслиман араладан бириндe исламны бек къаты сакълайдыла.

Юйлени башында — «Индиан эйрлайнз» деген реклама. Тюзюн айтыргъа керекди: ол аны самолётларыны — америкалы «Боингленя эм европалы «Аэробусланы» бортунда адамны жумушун бёк аламат толтургъа сёз береди. Таксини жюрютген жаш а манга тёшге ёрлей баргъан орам жыл сайын къан бла жууулады, дейди. Мында шинт-муслиманла жашайдыла. Бир ёмюр мындан алгъа заманладача, мухаррам ай жетгенлей, кёп адамла жыйыладыла, дин бла кёлленнулюкде адамла кеслерине ауур жарала саладыла...

Жууукъдан къарагъанда Индия аллайды. Бир-бир жерледе XXI-чи ёмюрге аталай, бир-бир жерледе уа орта ёмюрлени эннге тюшюре. Кёп функциялы спутникле ишлеген, алай бош да угъай, западлы специалистле айтханнга кёре, дунияда алагъа тенг болмагъан спутникле ишлеген къыралды ол. Халкъыны ючден экиси къара тарта билмеген, жюзлё бла миллион адамы жарлылыкъны чегини ары жанында жашагъан. аллай болумну айныгъа баргъан государствола да эслёрине алалмаза тёбенни чекге тюшген къырал.

Алайды да, керекмиди Индиягъа шёндюю электрон промышленность, керекмидиле энчи компьютёрле? Бу алай бошдан айтылып къалгъан соруу тюйюлдю — мында аны кёпле бёредиле. Специалистлени жууаплары жангыды: ол керекди. Дуния жангы технология революцияны босагъасындады. «Электрониканы айныгыну процессине бюгюн къошулмаса, тамбла кеч болургъа боллукъду». — дегенди манга электрониканы департаментини алгъынгы секретары Шрирам Виджаякар. Андан сора да энчи компьютерлени хайырланыу бюгюн окъуна промышленностда, транспортда, къырал учреждениялада ишни хайырлыгъын кётюргенди...

Болса да башха сёзле да эшитиледиле. Кёп болмай «Телеграф» газет аллай соруу бергенди: хазна-кёп адам къарнын тойдурмагъан, халкъыны асламы видеомагнитофонну юсюнден угъай эсенг, телевизору болуруну юсюнден да мурат эталмагъан къыралда багъаалы техниканы айныгыугъа аллай бир ырысхы бёлюу тюзмюдю?

Сора къайсы жолну сайласа игиди — ол шёндюгю правительствону аллында сюелген бек къыйын вопросладан бириди. Бир зат ачыкъды — халкъ кесини жашау къолайын кётюрмеген «жангырыуну» унамайды. Энди уа, Индиялы миллет конгресс (И) хорлатхан битеулю парламент айырыуладан бери бир ненча ыйыкъ озгъандан сора, кёпле аны хорлатханыны сылтауу — битеу экономиканы кесини ызындан тартып барырча локомотивлеге айланырыкъ бек алчы бёлюмлеге эс бурууну излеген теориядыды деп санайдыла. Алай аны башха хатасы да барды — ишсизликни, багъаланы терк ёсюулёрю, кёп социальный проблемаланы къаты болуулары — конгрессчилени кемелеринё асыры ауур жюк болгъандыла.

Миллет фронтну жангы правительствосу «экономиканы бетин халкъгъа бурургъа:» он миллионла бла адамланы иш бла жалчытыргъа, мюлкню децентрализация этерге, багъаланы къаты контрольгъа алыргъа, «ишчи индийчыгъа керекли» товарланы кёп чыгъарыргъа сёз бергенди. Ол къаллай бир жетишимли боллугъу алыкъа белгили тюйюлдю. Мында парламентни сессийсын сакълайдыла, анда келир финанс жылгъа бюджёт кёргюзтюлюкдю. Болса да газетле кёп планланы жарашдырыуну болжаллары созулгъанларыны юсюнден жаза-жаза турадыла. Бек алгъа, умут этилиннгенича, правительство бир-бир уллу проектлени унамай кююп, аслам ючюню уллу болмагъан учуз эм ишчи жерде бла терк жалчытхан предприятияланы ишлёгё бурса боллукъду.

Болса да, бюгюнню Индияда боллукъ ишлени юсюнден айтыу — алай хурметли иш тюйюлдю. Къыралны историясы аллай кабинетни билмегенди: миллет фронт, парламентде керекли кёпчюлюкню да алмай тургъанлай, бир жанындан солчу партиялагъа, бек алгъа уа коммунист партияны болушлугъуна тыяныргъа тюшгенди. Аны оноуун жашауда бардырыргъа умут этген премьер-министр Вишванатх Пратап Сингх бек кёнг консенсусха тыяныргъа керекди.

Бусагъатда уа премьер-министр адам сукъланырча политика, дипломат усталыгъын кёргюзтеди, кесини позицияларын кючлендирген окъуна этгенди, дерге керекди. Айырыуладан сора «ол къуллукъда бир ненча айны да чыдаяллыкъ тюйюлдю» дегенлери терс болгъаны шарт кёрюнеди. Болса да миллет фронтну правительствосун сынарыкъ зат алыкъа алдады.

Бир затны юсюнден таукел айтыргъа боллукъду: аны жашауу тынч боллукъ тюйюлдю. Бу кюнге дери кёп экономика, социальный проблемала жыйышдырылгъандыла. Кёп миллетли, кёп тюрлю дин жюрюген государстволадача, ала общиналаны араларында пойреликле туудурадыла.

Проблемала, проблемала. Хау, ала бардыла, болса да индиялы халкъ жалан да ала бла жашамайды. Январь айда республиканы кюнюн белгилейдиле. Бу ай — тойла бек кёп болуучу айды. Хар жерде да тюрсюнлю процессияла, къайры къарасанг да жюзле бла къонакълагъа деп жайылгъан пандалы-чатырла, декарияла толу кючлёри бла ишлейдиле — сейирлик татыулары болгъан тюрлю-тюрлю бу жерли пирожныланы, тёрели татлы ашарыкъланы сюйюп аладыла. Тойлагъа мында бек уллу магъана бередиле. — Юйюрню мында бек сыйлы кёредиле. Юйюр — общество бир ячейкасыды деген сёз керти эсе, Индияны ол ячейкасы бек кючлюдю.

Александр ВИНОГРАДОВ,
ТАСС-ны корр.
Хайдарабад — Дели.

«Ачыкъ кёкню» планы

Варшава Договоргъа эм НАТО-гъа члён болгъан 23 къыралны келечилерини къатышыуларында бла 12-чи февральда Канаданы ара шахары Оттавада конференция бардырыллыкъды. «Ачыкъ кёкню» планын тынгылы сюдерге эм да тиширин тёбюшюмге мурдор къураргъа тюшеринди.

Планны магъанасы башында айтылгъан къыраллагъа саууталнмагъан самолётларын Европаны, Американы эм Азияны кенг жерлеринде башха къыралланы башлары бла учар ючюн хайырланыргъа эркин этиудеди. Алай бла аскер жаны бла ачыкълыкъны, бир бирге ышаныуну жалчытыргъа болукъду. Саууталнмагъан кёрауучу самолётланы башха къыралланы башларында кюн айланыуларын къабыргъаларында ачыкъ этиудеди. Алай бла аскер жаны бла ачыкълыкъны, бир бирге ышаныуну жалчытыргъа болукъду. Саууталнмагъан кёрауучу самолётланы башха къыралланы башларында кюн айланыуларын къабыргъаларында ачыкъ этиудеди.

Конференцияны аллында СССР-ни, АБШ-ны эм Канаданы келечилери бир бирлери бла кенгешгендиле. Аланы араларында баргъан ушакъла сюзюлген вопросланы бир къауумларыны юсюнден позицияла бирча болгъанларын кёргюзтгендиле. Алай келишмеулюкле да болгъандыла. Сёз ючюн, АБШ НАТО-ну членлери болмагъан къыралланы жерлеринде кеслерини базаларыны башларында учууну унамагъанды. Аллай къыралладан бири Япониядыды. Аны жеринде 50 минг америкалы солдат, кёп истребительле-бомбардировщикле, ол санда ядро саууту жюрютелгенла

...лан да ягн бла ...
келген адамладыла. Ала япе-
римлик, махтау лолегенле,
къайда да онлан атыбыз ай-
тылсын дегенле тюйюлдюле. Аллай адамла бизге иш кёллюлюклери бла белгили болгъандыла. Харкъылюк жашауларына, буюрулгъан жумушларына жууаплы къарагъанлары бла. Кеслерини адеплиликлери, адежликлери бла, намыс-сый деген не болгъанын билгенлери бла. Сакинат Къурманова, Магомет Гажиев, Даут Гутаев, Керим Гажаев, ара производствону айнытыугъа уллу къыйын салгъан дагъыда жюзле, минге бла чыгъып ишчилерибизни атларын бла ёхтемлик бла гагъынабыз. Аллай адамла бла ушакъ этерге, аланы акъылларын билирге хар заманда да сюйюучюме. Журналист жумушларым бла аланы ишлеген жерлерине баргъанда да, орамла тюбегенде да. Кёп ушакъла этиучюбюз бла аллай кеайуледе ишни юсюнден да, къыралыбызны шёндюгю жашаууну юсюнден да, миллетлени арасында бусагъатдагъы халны юсюнден да. Ишчи адамларыбызны жашаудан уллу ангылаулары болгъанларына хар жол сайын бекден бек ийнана барама. Алада партияда болгъанла, болмагъанла да бардыла. Алай барысыны да юмларын бирге жыйсакъ, ол бу магъанагъа келеди: «Иги ишлесек, иги жашарыкъбыз». Кесибиз билгенликден, бюгюн партия айтхан да олду.

Шарабуддин Карачев да аллай ишчилерибизден бириди. Ол тёри-галантерей фабрикада электрик болуп ишлегенли отуздан артыкъ жыл болады. Аллай бир заманны ичинде аны ишине киши шарайып тапмагъанды. Сабыр тюбю — сары алтын дегенлей, бир

...палах андады...

Хау, бу арт кезнуледе жаншакъла кёп болгъайдыла. Тюз айтханла да кеп, терс антханла андан да кёп. Бек тынгысыз этгенле уа ишни жангыча къурауну жюрегин бла алмай, аны айтып барысындан да уллу къычыргъанладыла. Бла мындан ары барлыкъ жолуусуну бир бирибиз бла оноулашып, бирден ючю салып ишлей турабыз. Ол алгъынгъа ушамагъан жангы, кенг, сыйдам жолду. Жангы жолну къурулушу къыйналып, чырмалып аны ючюн барады. Шарабуддин айтханлай, экономикабызны, ниет жашауубузну жангыртыуну ишин терен барып, нек дегенде, анга ыразылыгъын битеу халкъ бир кибик бергенди деп, мен да алгъа алай сунуп тургъанма. Ол акъырын бара эсе, иш бизни барыбыздан да къала болур дерингим келеди.

Анга быллай бир юлгю келтирейим. Бир тайышым, атына Тамаш дейик, сынаулу шофёрду. Къурулуш организацияладан бириндеишлеп тургъанды. Сураты сыйлы къангадан хазна кетмегенди. Ишинде намысын кёргендиле. Орден бла саугъаланнгъандыла. Корреспондентле келселе, таматалары алагъа бек алгъа Тамашны кёргюзтюп тургъандыла. Хакъы иги. Жараулу журт ишлегенди. Андан сора ишинден чыкъгъанды, беш-алты жылны ишлемей тургъанды, бу арт эки-юч жылда уа къурулуш объектде къалауурду. «Ишингни жаратмаймы эдинг?» деп сорама Тамашха бир тюбегенибизде. «Тёйри, ишими, хакъымы хатасы жокъ эди. Кесими башхаладан артыкъ нек къыйнайма деген акъылда кетген эдим

...палах андады...

Алай къайтарып айтама, ишлемегенликге, ара мюлкге юлюшлерин къошмагъанлыкъгъа, аны чоюнуна къашыкъны уллусу бла узагъанла асыры кёп болгъандыла. Аны себепли мен бу статьямы бир акъылы къарт айтхан быллай хапар бла башларгъа сюеме:

«Биченге чыгъардан иги да алгъа оюр колхозда эки чалгъычы жыйын къурайдыла. Менме деген жашладан. Жыйын башчыла да памыслары жюрюген адамла. Была уа ара малны биченсиз къоймазла деп халкъ алагъа ышанады. Эллилери алай кётюргенлери бла кёлене, чалгъычы жыйынла биченге чыгъаргъа къыстау хазырланадыла: чалгъылары тепгёнлерин бла тепмегенлерин къарап нёредиле, запас чалгъы сапла ишлейдиле, тёшге, хыршыгъа дери да унутмайдыла.

Алай бла арада бёлек кюн озады. Жашла чаллыкъгъа чыгъадыла. Алайда эки къауууму да бир бирлери бла эришип ишлерге оноулашадыла. Аны ючюн а чаллыкъны тюз ортасы бла дуру чыгъып, экинге юлеширге керекди. Дуруну да экинге юлеше тебиргенлеринде, манга кёп, санга аз жетеди деп, эки жыйынны араларында даулаш башланады. Ала чалгъыгъа чыкъгъан биринчи кюнлерин аны бла ашырадыла. Экинчи кюнде да ишлерин даулашдан башлайдыла. Ала, бир бирлерине ал бермей, аяусуз даулаша тургъан кезнуде, алайгъа шыбыртсыз келип, тынгылап тургъан бир къартчыкъ, жерге чанчылып тургъан чалгъыладан бирин шош алады, сора дуруну терк окъуна къагъып чыгъады».

Ж. ТЕКУЕВ.

Нальчикде 8-чи номерли профтехучилище жыл сайын «Шусхлукъ» трикотаж комбинатда ишлерге 70 эм халкъны жашау жумушларын жалчытыучу ателъеге 25 специалист жибереди.

СУРАТДА: училищеде окъууну отличниклери Нина Кучмезова бла Марина Дьлкова.

Суратны М. Суанов алгъанды.

«Ачыкъ кёкню» планы

Варшава Договоргъа эм НАТО-гъа член болгъан 23 къыралны келечилерини къатышыулары бла 12-чи февральда Канаданы ара шахары Оттавада конференция бардырыллыкъды. «Ачыкъ кёкню» планын тынгылы сюверге эм да тийишли кёлишимге мурдор къураргъа тюшерикди.

Планны магъанасы башында айтылгъан къыраллагъа сауутланмагъан самолётларын Европаны, Американы эм Азияны кенг жерлеринде башха къыралланы башлары бла учар ючюн хайырланыргъа эркин этиудеди. Алай бла аскер жаны бла ачыкълыкъны, бир бирге ышаныуну жалчытыргъа боллукъду. Сауутланмагъан къараучу самолётланы башха къыралланы башларында учуп айланыуларыбла билмей тургъанлай чабыууллукъ этиуге чырмау болургъа боллукъдула. «Ачыкъ кёкню» планы бла байламлы хауа инспекция сауутланы чыгъарыугъа чек салыу эм аланы къысхартыу жаны бла халкъла аралы келишимле къалай толтурулгъанларын тинтиую къошакъ мадары боллукъду.

Алгъа белгиленнгенича, Варшава Договорну эм НАТО-ну къыралларына бир айгъа учууланы тенг бардырыргъа эркинлик берилликди. Белгиленнген учууланы эм кеслерини планларыны юслеринден хар жаны да бир ненча сагъат алгъа билдирликдиле. СССР-ни хауа кенгликлеринде учхан самолётда сонет кёлечиле, АБШ-ны жерини башында учхан къараучу самолётда американы инспекторла болургъа боллукъдула. Самолётлада къаллай аппаратура салынырыгъыны юсюнден да келиширге керекди. Алай

...бла. «Ачыкъ кёкню» планыны борчлары бла арталлы да байламлы болмагъан разведка шартланы жыяргъа оюг берилмейди.

Конференцияны аллында СССР-ни, АБШ-ны эм Канаданы келечилери бир бирлери бла кенгешгендиле. Алагъа араларында баргъан ушакъла сюзюлген вопросланы бир къауумларыны юсюнден позицияла бирча болгъанларын кёргюзтгендиле. Алай келишмеулюкле да болгъандыла. Сёз ючюн, АБШ НАТО-ну членлери болмагъан къыралланы жерлеринде кеслерини базаларыны башларында учуучу унамагъанды. Аллай къыралладан бири Японияды. Аны жеринде 50 минг америкалы солдат, кёп истребитель-бомбардировщикле, ол санда ядро сауутну жюрютелгъанла да орналыпдыла. Японлу портлагъа ядро сауутлары болгъан америкалы кемеле келип тохтайдыла. АБШ-ны бу къыралда болгъан аскерлерини билмей тургъанлай чабыууллукъ этерча бек уллу кючлери бардыла. Ала аллай ишге хазырланмагъанларыны юсюнден Совет Союз къалай билсин?

Аны бла бирге АБШ анга Арктикадан башлап Япон тенгизге дери Узакъ Востокну совет жеринде къарап, учуп айланыуларын чырмауусуз бардырыргъа эркин этилирии излейди. Сёзню алай салыу тюз тюйюлдю.

Хау, «ачыкъ кёкню» планыны юсюнден оюмлада башхалыкъла алыкъа бардыла. Алай ол проблемагъа кёз къарамланы бирчалыкълары кёбюрекди. Ол а игиликге ийнандырады.

В. БОГАЧЕВ,
ТАСС-ны обозреватели.

ХАЛКЪНЫ КЪОРКЪУТУП СЁЛЕШГЕНДИ

БЕЙРУТ. (ТАСС). Израилни къоруулау министри Рабин юг ливанлы халкъны къоркъутуп сёлешгенди. Ливанны патриот кючлери аскер операцияны бардыргъан жерлеге баргъанда, Тель-Авивни аскер ведомствосуну башчысы мындан ары «Юг Ливанны халкъыны ыразахат жашауу бузуллукъду» дегенди. Ол дагъыда ливанлыладан «Ливандан сирийчы эм палестиначы аскерлени кетерир ючюн израилчи кючле бла бирге ишлерлерин» излегенди.

Рабинни провокация сёлешшую, деп чертиледи Бейрутну радиосуну билдириуюнде, Ливанны ич ишлерине къатышыууду. Ала израилчи ууучлаучула Юг Ливанны халкъына атхан топ окъланы бла бомбаланы чачылгъан тауушларыча эшитилгендиле. Рабинни айтханы Юг Ливанны ууучлаучула малтап тургъан кесегине от ачаргъа жангы буйрукъ болгъанына ишек жокъду.

Швеция Чилиге болушургъа айтады

ЛОНДОН. (ТАСС). Швеция Чили бла къыралны граждан правительствосуну членлери къуллукъгъа тохтагъанлай окъуна посольстволаны даражаларында дипломат байламлыкъларын жангыртыргъа айтады. Аны юсюнден. Рейтер агентство билдиргенге кёре. Швецияны Чилиде ишлерини болжаллы келечиси бараз кюн айтханды. Швецияны Чилиде ишлерини болжаллы келечисини айтыууна кёре. Швеция Чилини граждан правительствосуна болушлукъ берирге хазырды, сёз ючюн, жашау юйле ишлеу жаны бла.

Шёндю Швецияда жашагъан 30 минг чиличе тууган журтларына къайтыу ючюн финанс болушлукъ берилликди.

Перу — Латин Америкада бек уллу къыралладан бириди. Бурунгулу инклени тудукъларыиспанлы ууучлаучулагъа къажау кюрешни кёп жылланы ичинде бардыргъандыла эм да 1821 жылда къырал жалынчакъсыз болгъанды.

Перуну халкъыны асламы индеецледиле (кеч уа, аймара), кресолла, метисле, негрле, къытайлыла, италиячыла эм башхала да бардыла. Бурунгулу индеецлени тёрелери европалы культура бла къатышханды.

Къырал табигъат байлыкъла, нефть бла байды. Мында тау магъдан эм чабакъ промышленность иги айныгъандыла. Аладан экспортха кёп товар жибериледи. Болса да къыралда жарлылыкъны бла байлыкъны ортасы бек уллуду.

СУРАТДА: байрамгъа кийинген индеец.

ТАСС-ны сурат хроникасы.

Бирге ишлеуню кючлендирир ючюн

БОНН. (ТАСС). Совет Союзну бла Запад Германияны экономика бирге ишлеулерин къалай бла кючлендирирге боллукъду? Бирикген предприятияланы ишлерин кенгертир ючюн не зат керекди? СССР-де потребитель рынокну игилендирир ючюн ФРГ не зат бла болушалыкъды? Бу соруулагъа Франкфурт-на-Майне шахарда баргъан совет-западгермалы форумгъа къатышханла артыкъ да уллу эс бургъандыла.

Эки къыралны белгили алимлери — экономистлери, бириккен предприятияланы башчылары, мюлк нелени келечилери къатышхан форумну Менеджментни гейдельберг институту къурагъанды. Аны Совет Союзну жанындан къурагъан а Бютеусоюз экономика обществоду.

Сюдге тартылгъанды

БАШИНГТОН. (ТАСС). «Иран-контрас» жашырын операциялагъа къатышхан Ричард Сикордха — АБШ-ны аскер-хауа кючлерини генералына — бараз кюн сюд этилгенди. Сюдню оноуу бла анга бу хыйла иш тинтиле тургъан заманда америкалы конгрессге ётюрюк шагъатлыкъ этгени ючюн условно эки жылгъа сюд этилгенди. Сюдню оноуу белгили болгъандан сора, журналистлени алларында ёлеше. Сикорд АБШ-ны алгъынгы президентин ол аны тыш политикасын жашауда бардыргъан адамларындан айырылыш къалгъаны ючюн терслегенди.

Сермешле тохтамайдыла

КАБУЛ. (ТАСС). Афганистанны кёп районларында оппозицияны отрядларыны араларында сауутланнган сермешле тохтамайдыла. «Афганистанны ислам партиясыны», «Афганистанны ислам революциясыны къумылдауууну», «Афганистанны миллет къутхарыу фронтуну» аскер бёлюмлерини араларында Лагман провинцияны Алингар уездинде къаты сермешле баргъанлы бир ненча кюн болады. Бюгюнлюкде бир бирге от ачылгъан кезиуде хар жанындан да 35-ден артыкъ адам ёлгенди эм жаралы болгъанды.

Таможня багъаланы кётюреди

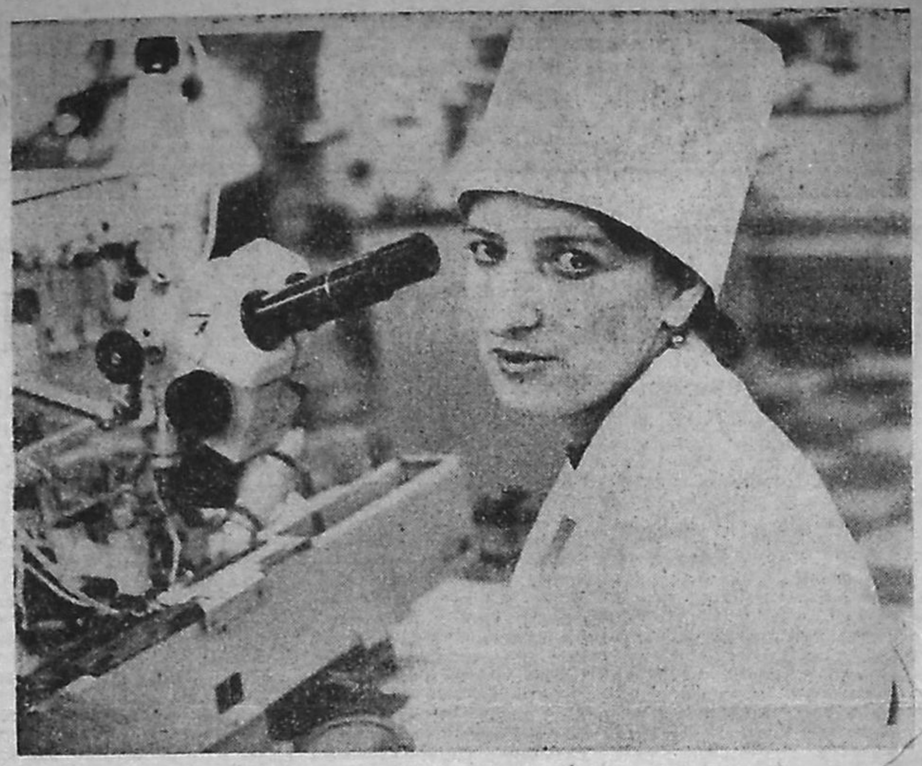
БОГОТА. (ТАСС). Бирлешген Штатла Колумбияны властларына наркотиклени чыгъаргъанлагъа къажау кюреш бардырыуда болушсала да Колумбиядан къыралгъа келтирилген гюлле ючюн таможенный налогланы кётюрюу бла ала этген мадарлагъа заран келтиредиле. Аны юсюнден бараз кюн Колумбияны президенти Вирхилио Барко билдиргенди. 1989 жылда Колумбия АБШ-гъа 180 миллион доллар багъасы гюл элтгенди. Ала гюлле сатхан 35 минг тюкенде эм 10 минг америкалы супермаркетде сатылгъандыла.

АБШ-ны сатыу-алыу министерствосу Колумбиядан келген гюлле ючюн таможня налогну эки кере кётюрюрге оноу этгенди, сылтаугъа ала гюлле рынокда багъасындан эсе учуз сатыладыла деп, аны салгъандыла.

Багъала ёсгендиле

ПЕКИН. (ТАСС). Къытайда былтыр багъала 17.8 процентге ёсгендиле. Ол а былтырдан эсе бир кесек азыракъды, анда уа багъала 18,5 процентге ёсген эдиле. Аны юсюнден Къытай Халкъ Республиканы къырал статистика управлениясы билдиргенди.

Аны бла бирге Къытайны шахарларында жашау къолайлыкъ бир жылгъа саулай да 13,9 процентге кётюрюлгенди. Ол да 1988 жылдан эсе азды. Анда ол 22 процентге кётюрюлген эди.

Нальчикни жарым проводник приборла чыгъарыучу заводуну коллективи быйлны ахшы кёрюмдюлени жылы этер ючюн бар онгларын терген, кесине жангы чекле белгилейди. Урунуу коллективле алларына салынган борчланы намысны толтурургъа таукелдиле. Заводну 5-чи номерли цехи да предприятияны битеулю кёрюмдюлерине белгили юлюш къошханлай туруучуду. Мында ишлерни сюйген, ахшы специалистле бир бирге билекликге эте урунадыла. Микросхемала жыйышдырыучу Аня Локияева да аладан бириди. Ол усталыгъына кёре бек ич деген атны жюрютеди.

СУРАТДА: А. Локияева.

Суратны М. Суанов ал гъанды.

БИЗНИ АФИШАБЫЗ

Шабат кюн

✦ Сабийлеге эм абаданлагъа видеопрограмма, 10—22 сагъатда — Къурулушчуланы культура дворецлерини кинозалында.

✦ Жаш тёлюге солуу ингир, 18 сагъатда — башда айтылгъан дворецни мермер залында.

Ыйых кюн

✦ Ата-аналаны солуу кюнюню тюбешиулери, 10 сагъатда — Къурулушчуланы культура дворецлерини къонакъ отоуунда.

✦ Сабийлеге видеопрограмма, 10 сагъатдан 15 сагъатха дери — башдагъы дворецни кинозалында.

✦ «Затейник» клуб. «Третий дракон» деген суратлау фильмге къарау, 15 сагъатда — кинозалда.

Шабат кюн

✦ «Акъ ладья» клубну саугъалары ючюн пионер дружиналаны арасында КъМАССР-ни биринчилиги, 10 сагъатда — «Ладья» шахар клубда.

✦ Север Кавказ зонаны стол теннисден «Фахмула излейбиз» деген эришиулери, 9 сагъат 30 минутда — СДЮСШ-ни залында.

✦ Шахматладан бла шашкаладан блиц-турнирле, 12 сагъатда — «Ладья» клубда.

✦ Профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну шахар советини физкультура коллективлерини командаларыны арасында футболдан кыш биринчилиги, «Спартак» стадионда: «Жулдуз-1» — «Нива» — 11 сагъат 30 минутда; «Шагди» — «Эталон» — 12 сагъат 45 минутда; «Сигнал» — «Кристалл» — 14 сагъатда; «Луч» — «Спартак» — 15 сагъат 15 минутда.

Ыйых кюн

✦ Север-Кавказ зонаны стол теннисден «Фахмула излейбиз» деген эришиулери, 9 сагъат 30 минутда — СДЮСШ-ни залында.

✦ Шахматладан бла шашкаладан блиц-турнирле, 12 сагъатда — «Ладья» клубда.

✦ Профсоюзланы физкультура-спорт обществосуну шахар советини футболдан кыш биринчилиги — «Спартак» стадионда: «Нежан» — «Эльбрус» — 11 сагъат 30 минутда; «КъМКъУ-1» — «Пищевик» — 12 сагъат 45 минутда; «СКЭП» — «КъМКъУ-2» — 14 сагъатда; «Колос» — «Автомобилист» — 15 сагъат 15 минутда.

КъМАССР-ни МВД-сы билдиреди

Озгъан ыйыкъда, январны 15-чи кюнюнден 21-чи кюнюне дери, бизни республикада 68 аманлыкъ иш этилгенди. Аланы 18-си узакъгъа созулмай ачыкъланнгандыла. Ол ыйыкъда ары дери этилген 6 аманлыкъ иш (5-си фатарлагъа тюшюп этилген урунчулукъ ишледиле, бири уа адамны бичакъ бла уруп жаралы этиудю) ачыкъланнганды.

Ыйыкъны ичинде этилген аманлыкъ ишлени санында тиширыулагъа артыкълыкъ этиу —4 (бири ачыкъланнганды), адамгъа ауур жара салыу — 2 (бири ачыкъланнганды) эм башха тюрлю бузукъчулукъ ишле бардыла. Аланы жарымыидан асламы уручулукъ бла байламлыдыла. 12-си (тёртюсю ачыкъланнганды) къырал ырысхылы, 27-си (алтысы ачыкъланнганды) эчги неда ырысхылы урлаудула. Уручулукъ ишлени 9-су фатарлагъа тюшюп этилгенди. Ол ишлени 6-сы ачыкъланнганды. Ол ишлени 4-сюнде ачыкъланнганды. Ол ишлени 4-сюнде ачыкъланнганды. Ол ишлени 4-сюнде

КъМАССР-ни МВД-сы билдиреди

Озгъан ыйыкъда, январны 15-чи кюнюнден 21-чи кюнюне дери, бизни республикада 68 амандыкъ иш этилгенди. Аланы 18-си узакъгъа созулмай ачыкъланнгандыла. Ол ыйыкъда ары дери этилген 6 амандыкъ иш (5-си фатарлагъа тюшюп этилген урулукъ ишледиле, бири уа адамны бичакъ бла урул жаралы этмудю) ачыкъланнганды.

Ыйыкъны ичинде этилген амандыкъ ишлени санында тиширылагъа артыкълыкъ этку —4 (бири ачыкъланнганды), адамгъа ауур жара салыу — 2 (бири ачыкъланнганды) эм башха тюрлю бузукъчулукъ ишле бардыла. Аланы жарымындан асламы уручулукъ бла байламлыдыла. 12-си (тёртюсю ачыкъланнганды) къырал ырысхыны, 27-си (алтысы ачыкъланнганды) энчи иели ырысхыны урлаудула. Уручулукъ ишлени 9-су фатарлагъа тюшюу бла байламлы этилгенди.

Автомототранспортну иелерини кёплери кеслерини автомобиллерини эм мотоциклерини тюрлю-тюрлю сылтаула бла эшикде, орамлада эм арбаулада къойгъанлары себепли, аланы урлап байыгъыргъа тюселген амандыкъ чыла да кёбеюе барадыла. Сёз ючюн, 21-чи январда Прохладна шахарда базарны къатындан 2 автомашина тас болгъанды. Аладан бири экинчи кюн табылгъанды, экинчиси уа — алыкъа угъай. Излеу ишле бардырыладыла. Озгъан ыйыкъда битеу да 14 автомашина урланнганды.

Республиканы жолларында 20 жол-транспорт авария болгъанды. Аланы кезнуюнде 3 адам ёлгенди, 21 адам ачыгъанды.

Ол ыйыкъда экеулен милициягъа жуукъ адамлары юйлеринден кетип, иги кесек замандан бери артха къайтмай тургъанларыны юсюнден заявленияла бергендиле.

Уакъ хулиганлыкъ этгенлери ючюн 105 адам милицияны органларына келтирилгендиле, кеф болуп айланнганлары ючюн 167 адам а медвытрезвителге тюшгендиле.

БОЛГЪАН ИШЛЕНИ ХРОНИКАСЫ

Ажымлы ёлюмге келтирген жарсыулу ишле бола турадыла. 15-чи январда Урван районда орналгъан республикалы сабий-жаш тёлю автошколаны котельнясында ишлеген эки кочегар, Урван элде жашагъан адамла, ауур саусузла болуп, район больницагъа тюшген эдиле. Аладан бири анда ёлгенди. Ал тинтиулеге кёре, ала кёмюр отдан чыкъгъан газ бла уланнгандыла. Ишни тюзю къалай болгъанын ачыкълар ючюн тинтиуле барадыла.

Огъары Малкъар элде жашагъан юч адам 20-чы январда, бирге олтуруп, араксы ичгендиле. Андан инги кесек тартхандан сора аладан экиси бир бири бла сёз болады-ла. Ол кезнуде ичгичи «шуёхладан» бири экинчисин бичакъ бла уруп жаралы этгенди. Ишни тапсызлыгъын кёрюп, аланы бир бирден айырыргъа кюрешген заманда аланы ючюнчю тенглерине да бичакъ жара салынгандыла. Алайда ачыгъан эки адам да больницагъа тюшгендиле.

20-чы январда Нальчикни ара рыногунда К. деген биреу Залукокоаже посёлкадан келген тиширыуну хуржунундан ахчасын урлагъан болур деп тутулгъанды. Ол нальчикчиди, ары дери да бир адамны ырысхысын зорлукъ бла сыйыргъаны ючюн уголовный жууапха тартылгъанды.

19-чу январда Маяковский эм Красноармейский орамла бирге къошулгъан жерде бир амаплыкъчы К. деген бир нальчикчини, ёлтюреме деп къоркъутуп, ВАЗ-2106 автомашинасын сыйырып кетгенди. Оператив-излеу ишлеркем эм тынгылы бардырылгъанларыны хайырындан Т. деген аманлыкъчы экинчи кюн Терек шахарда тутулгъанды.

Мындан алгъа берген билдириулерибизден бирине биз сизге 2-чи январда Нальчикде орамладан бирине бирайлыкъ къызчыкъ атылып тургъанлай табылгъаныны юсюнден айтхан эдик. Кюйсюз ана этген аллай иш 17-чи январда да болгъанды. Нальчикде Неделин орамда, 6-чы номерли юйню 105-чи фатарыны босагъасында жалан да 2—3 ыйыгъы толгъан къызчыкъ атылып тургъанлай табылгъанды. Аны юсюнде жарасы, ачыгъан ызы жокъдула. Къызчыкъ республикалы сабий больницаны къагъанакъ сабийлени кечиндирген бёлюмюне эл тилгенди. Бу аманлыкъ ишни ким этгенин билир ючюн тинтиу бардырылады.

Мал фермалагъа оборудование чыгъарыу жаны бла Аргуданда сынау-специализацияланнган завод республиканы мюлкерине иги болушады. Заводну коллективинде ол жаны бла ишлерин иги билгенле кетдюле. Аладан бири электросварщик Феликс Дудаевди (суратда). Ол кюнлюк мардасын дайым артыгъы бла толтурады.

Суратны В. Ларкин алгъанды.

ИРАН БЛА ЧЕКДЕ

Аскер округну начальнигини заместители полковник Н. Лукашевич башчылыкъ этген оператив къауум ишлеген округну управлениясыны отуларындан биринде телефонланы зынгырдагъанлары кече, кюн да тохтамайдыла. Офицерле чекден келген билдириулени жыйыдыла, бу не да ол участкада халны сюзедиле эм овоула этер ючюн командованиягъа билдиредиле. Советиран чекде уа бу кюнледе оноу этген бек кыйынды.

«23-чю январда эртденликде 8 сагъатда Пришиб эм Ленкорань чекчи отрядланы участкаларында хал къыйынлай къалады, — деп айтылады ахыр билдириуде, — совет эм тыш къураллы гражданланы чекге бузукълукъ этиулери тохтамайды. Озгъан кюнню, кечени ичинде Иранны жерине 600-ге жуукъ адам, СССР-ни жерине 1000-нге жуукъ адам етгендиле...»

Бу шартланы юсюнден толуракъ айтырларыны тилейме. 20-чы январда окъуна СССР-ни Ленкорань участкада чекчи комиссарыны заместители подполковник В. Хапалов Астарин участкада иранлы чекчи комиссар манор Сэдруллах бла тюбешгенди. Бир чекчи участкаларында болум сюзюлгенди, аны халкъла аралы келишимлеге тиширыкълыкде тап халгъа келтириуню мадарлары жарашдырылгъандыла. Алайды да, ол башында шартла чекден эркинлик болман этерге ашыкъгъанла бла байламлыдыла. Алай билдириуде башха шартла да бардыла: эки участкада да совет чекчи солдатла Иранга 2.388 адам, андан а 128 адам нигендиле.

Чекден ары жанына не зат етдюре болурла, деп сурайма. Кёбюсюнде ары жанындан хна, хурма, балтуз, дин китапла келтирдиле. Азербайджандан Иранга уа — телевизорла, юй жумушлада керекли техника, къумачла эм дарманла элтдиле.

Билдириулени анлан ары окъуйма. Пушкино район арада 21-чи январда Иранны гражданлары бла бирге митинг болгъанды. Андан сора Ирандан келген молла намаз этдиргенди. Чекде къуллукъ этген аскерчилени юйюрлери да кёчедиле. Ленкоранда митингде Азербайджанны халкъ фронтуну башчыларындан бирини А. Гумбатов аны ючюн чекчилеге тырман этгенди. Ала алай «къолларын бошлар - ючюн» этдиле деп айтханды.

Чекчиле бу жерде жашагъанла алагъа чабарла деп керти окъуна къоркъамыдыла? Ала къозгъалгъан халкъ чекни буза турун окъуна хайырланмагъандыла ючюн, сауутланы да. Чекге кирит салынып тургъаныны юсюнден саонликден окъуна эшитип тургъанбыз, мында уа чекни юсю бла ким сюйсе да, ол эры-бери жюрюйдю, деп бирле ма аны себепли сейирсинедиле. Округну управлениясыны оператив къауумуну члени политика иш бла кюрешген полковник Л. Лукашовну аны юсюнден оюмун сорама.

— Биз чекни кёп жылланы анга жууукъ жерледе жашагъанла бла бирге сакълагъанбыз, мындан ары этеригибиз да олду, — деп жуап береди ол. — Адамла, ала Аракс-ха законсуз чыкъгъан эселе да, — совет гражданладыла. Биз ала бла хар заманда да шуёхлукъ жюрютебиз, бирге ишлейбиз. Не огъурлу муратла ючюн да зорлукъ этерге жарамагъанын, кёп вопросланы тамамларгъа бизни кюлубуздан келмегенин биз алагъа хар заманда ангылатханлай турабыз. Чекчилени ючюрли аланы сабырлыкъларындады, бола тургъан ишлеге тюз багъа бере билиулеридеди. Аны себепли чекни жабыу иш бла, аны юсю бла адамланы ётдюрюу системаны тап халгъа келтириу бла бирге халкъ бла сёлешгенлей турабыз. Чекчилени юйюрлери уа керти окъуна кетедиле. Быллай къыйын болумда тиширыуланы бла сабийлени тутаргъа керек тюйюлдю.

Подполковникле А. Шевченко эм Л. Камкамидзе, тюрлю-тюрлю аскер бёлюмлени политика иш бла кюрешген офицерлери В. Пискунов, В. Илишев, В. Ловягин, А. Зинченко эм башхала Азербайджанны халкъ фронтуну келечилери эм жер жерледе жашагъан халкъ бла дайым тюбеп, халны игилендирир ючюн кёп къыйын саладыла.

Чекден келген билдириуленн арасында бу иш хайыр келтиргенине шагъатлыкъ этген шартла да бардыла. 20-чы январдан башлап, Пришиб чекчи отрядны заставаларындан биринн бёлюмюнде самооборонаны группасы ишин бардырады. Аны ол жерде жашагъанла заставагъа чабыууллукъ этдирмез ючюн къурагъандыла. Анда ууда хайырланылыучу ушкокла бла сауутланнган 20 адам барды. Ала бла бир эллиле чекде белги берген системаны жангыдан тохташдырыргъа сёз бергендиле, андан алынган темир жипленн юйлерине элтгенлени тизмесин жарашдырадыла.

Жарсыугъа, аллай шартла элыкъа аздыла. Ахыр билдириуленн бир къауумуну къужур кёрюнедиле. Азербайджан ССР-ни Баш Советини кезнуюнден алгъа чакъырылгъан сессиясы республикада энчи болумну эм комендант сагъатны кетерирге, аны ССР-ни составындан чыгъарыргъа эм аскерлерин кетерирге оноу этгенди деген хапар жюрюйдю деп 22-чи январда Шушаны телевиденне арасы алай билдиргенди. Ол тюз болгъанына юсюнден властладан бири да айтмагъанды. Ленкоранда ол кюн окъуна бу жерли РОВД-ны начальниги эм аны заместители жесирге алынгандыла. Аланы сауутлагъа алышындырыргъа мурат этедиле.

Округну управлениясында билдиргенлерича, сауутла алыргъа сюйгенле жалан да Азербайджанда тюйюлдюле. Арт кезнуде Арменияда да буз жаугъаннга къажау хайырланылгъан топла зор бла алынгандыла, аланы энчи жарашдырылгъан жерге тохташдырыргъа кюрешгендиле. Октеберян районну Аревик элинде бу жерли халкъ «Армянлыланы азатлау къымылдауу» деген организацияны аладан сауутла, ачха налеген келечилери бла тюйюш ачханды.

Арменияда чабыууллукъ этип сауутланы алыу, боевикленн анда къуралгъан отрядлары Азербайджанны чекге жууукъ жерлеринде жашагъан халкъын артыкъ да бек къайгъы этдиредиле, дегенди манга «Туугъан журтну чеклеринде» деген округ газетни бёлюмюню начальниги, Нахичевань АССР-ден олсагъат къайтып келген капитан А. Прокопьев. Адамла дагъыда Арменияны жанындан темир жолланы жабылып тохтагъанларына бек чамланадыла. 12-чи январдан башлап поездленн жюрюгенлери ахыры да тохтагъанды, продуктла жетишмейдиле. Халкъ Иранда жашагъан жууукъларыны бла кёп жылланы ичинде байламлыкъ жюрюталмай тургъанына ыразы тюйюлдю.

Чекчиле ол затланы ангылайдыла. Аны себепли, къыйын болумда тап мадарла, сабырлыкъ этгенлери ючюн Аскер советни члени — округну политика бёлюмюню начальниги генерал-майор М. Шкурукну эм Нахичевань чекчи отрядны политика бёлюмюню начальниги полковник В. Заярныйны партийны Нахичевань обкомуну биринчи секретары А. Джамилов бла, автоном республиканы Баш Советини Президиумуну Председатели А. Садыков бла эм Азербайджанны халкъ фронтуну область организациясыны башчылары бла тюбешгенлеринде алагъа уллу ыспас этилгенди.

... Мен, кетерге хазырланып, округну управлениясыны оператив къауумуну членлери бла саламлаша турып, алагъа энтда да бир билдирну келгенди, бу жол метеорологладан бла авиаторладан. Кюнню халы осал болгъаны бла байламлы Иран бла чекге учуула тохтагъанлы экинчи кюн барады.

Закавказьяны Къызыл Байракълы чекчи округу
В. ГОЛОВИН,
ТАСС-ны корр.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

28-чи январда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

8.00 — «Спорт — барыбызгъа да». 8.15 — Ритмика гимнастика. 8.45 — «Спортлотону» тиражы. 9.00 — «Эртдениликде эртде». Сабийлеге бериу. 11.00 — Эртденги музыкалы беруу. 11.30 — «Жолоучуланы клубу». 12.30 — «Музыкалы киоск». 13.00 — Хорламны 45-жыллыгъына, «Вызываем огонь на себя». Суратлау фильм. 3-чю эм 4-чю серияла. 15.25 — «Саулукъ». 16.10 — «Эл сагъат» деген бериую панорамасы». 17.25 — «Марафон-15». Сабийлеге информация - публицистика программа. 19.00 — «Ыйых кюнню кинозал». Мультфильм. «Когда я вернусь» деген документли фильм. 19.45 — «Свободное падение». Суратлау фильм. 21.00 — «7 июн». 22.00 — «Емюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 22.15 — «Чайковскийни битеу симфонияла». 2-чи номерли симфония. 23.05 — Сууда топ ойнау.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Зарядкагъа тизилигиз! 8.15 — Концерт. 8.45 — Документли фильм. 9.20 — «Валентин и Валентина». Суратлау фильм. 10.50 — «Зона затопления». «Солёные слёзы Турана». Документли фильмле. 11.30 — «Жолоучуланы клубу». 12.30 — «Экранда — 01 служба». 12.55 — Концерт. 13.20 — Украина ССР-ни Гостелерадиосу. 13.50 — Концерт. 14.30 — «Совет Россия». Видеоканал. 17.00 — «Планета». Халкъла аралы программа. 18.00 — Мультфильм. 18.40 — «Карман России». Документли фильм. 19.00 — А. Днищевни концерти. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15 — Атлетизм-89. 21.00 — «7 июн». 22.00 — Союз республикаланы студиялары фильмлери. «Эта опасная дверь на балкон». (Рига). 23.25 — Режиссёр В. Виноградову фильмлери. «Мои современники».

—РЕДАКЦИЯНЫ— АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000, Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9 чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну приёмныйи — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, ингирги редакция — 2-74-68, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропагандаиы бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, эл мюлкню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Ч 00125

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

Заказ № 859

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 20 (13021). | 27-чи января. Шабат кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

СОВЕТ РОССЕЙНИ ХАЛКЪЛАРЫНА

КПСС-ни АК-сыны Россей бюросуну, РСФСР-ни Баш Советини Президиумуну эм Министрлерини Советини

ЧАКЪЫРЫУ СЁЗЛЕРИ

Жолдашла! Биз Россейни къадары, бизни кёп миллетди социалист Ата журтубузну къадары ючюн къайгъыргъан, туугъан жерлерин багъалы кёрген адамланы барысына да айтабыз.

РСФСР-ни республикалы эм жер жерли Советлеринде халкъны жумушларын кимле толтурлукъ эселе да, 4-чю мартда сиз ала ючюн къол кётюрлюксюз. Ол ишге жууаплылыкъны терен сезмеклик бла къаргъа, керти да халкъгъа тёз ниет бла къуллукъ этерикле, Россейни жангыртыуну ишин алгъа алтырге къолларындан келликле кимле эселе да, халкъ депутатларга алагъа айырыгъа чакъырабыз.

Россей Федерацияда къыйын проблемала кёпдюле. Аланы юслеринден айырыучуланы наказларында да айтылгъанды. Ол наказла автоном республикалада, крайлада эм областлада, миллет округлада, кёп шахарлада эм районлада коллектив халда жарашдырылгъан айырыуда аллы платформаланы

Платформалада башхалыкъла да аз тюйюл эселе да, аланы бирге келишген жерлери да кёпдюле. Аланы барысыны да бирге келишген жерлери — социализмни айнытыргъа, тенг эриширликли совет халкъланы Союзун сакъларгъа эм аны жангы ниетле бла байлыкъландырыргъа итинчылыкъларин. Россейде жашагъанла, къайсы миллетден болгъанлары да къарамай, къаты бирикген совет юкюрден айырылыр жашау этиучю амалларына окъуна келтирамай-гъы, аны табигъат байлыкъларыны керексизине чачылгъанлары белгили ишди. Социалист къурулушха салынган бузукълукъланы, сталинщинаны хаталары, баям, барысындан да бек Россейге тийген болур.

Къара топуракъсыз зона деген керти да орус жерни шёндюгю халы жюреклени жарсытмай къалай къоярыкъды? Кузбассда, Уралда, Волгада эм Байкалда, къыралны север регионларында экология болум бек осалгъа кетгенди. Северни эм Узакъ Востокну аз халкъларыны къадарлары бизни тынгысын этеди. Россейни бир-бир крайлары, областлары эм автоном республикалары къыралны бирси регионларындан социальный жаны бла артха къалгъанлары ачыкъ эселиндетурады. Орус эм башха халкъланы историялары бла эм жашаулары бла байламлы болгъан эскермелени сакълауну эм жангыртыуну вопросун тамамламай жарарыкъ тюйюлдю.

Ол проблемаланы тамамлау ишни жангыча къурауну бир кесегидиле. Къыралда жалан да социальный тюзлюк угъай, миллет тюзлюк да къаты тохтаба барады. Бир-бир халкълагъа жалгъан дау бла салынган терслик кетерилгенди. Бюгюн болэ тургъан тюрлениулени уа тюзлюкню кесин реабилитациялаугъа санаргъа боллукъду. Битеу халкъла, битеу совет республикала, ол саида Россей да, алдай процесследен бир жанындан къалмагъандыла. Орус адам[illegible]

цепциясыдыла. Бу ишде бек уллу магъанагы 1990 жыл тутарыкъды. Кыйналсакъда, жылны планларын толтурмай жарарыкъ тюйюлдю — ол хар уруннуу коллективни сыйлы борчуду! Самофинансированиягъа эм самоуправлениягъа кёчюню тюзге санай, РСФСР хар республика кесини экономика потенциалына, сырьё ресурсларына кеси не болур жанлыды. Ол халкъ мюлкню бёлюмлерин айнытыу илму мурдорда къурарыны, республикаланы араларында барына да тап келген сатыуалыу болумла тохташлырылырларын, хар республика союз бюджетге къошхан юлюш тенг болурун, жашау къолайлыкъ салынган къыйынгга кёре боллугъун сюеди.

Биз Совет Россейни хар не жаны бла да жангырыуын, аны уллу эм гитче шахарлары, эллери жашнарларын, жашау журтла ишлеу терк барырын эм аланы качестволарын игиленирин, хар затлары да тап жарашлырылгъан болмакъгъа, школла, саулукъ сакълау эм культура - жарыкъландырыу учреждениля кёп болурларын сюебиз. Россейни кёгю чуугъ, суулары бла агъачлары таза болурларын юсейбиз.

Биз эячи урунууну эм кооперативни ишни кенг айнытыугъа онг берир жанлыбыз, жер жерли Советлени теневой экономикагъа, саулюгерчиликге, бизни къыйынлыкъларыбызны хайырланыр кенг болур, аланы миллет даражаларына хурмет этилир, арада шуёхлукъ ючюленир жанлыды. Ол автоном республикалагъа, областлагъа эм округлагъа кеслери сюйгенча айнырга онг берилир жанлыды. «Шёндюгю болумлада партияны миллет политикасыны юсюнден» КПСС-ни платформасына ыразылыкъларын билдире, россейчиле, бу уллу магъанагы тутхан сфераны процесслеринден артха къалмаз ючюн, платформаны жашауда тири бардырыргъа керекди, деп алай санайдыла.

Хар юйюр, хар адам къайсы миллетни арасында, Совет Союзну къайсы жеринде жашай эселе да, бизни обществода алагъа зауукълу жашарча битеу керекли болумла къуралыргъа тийишлидиле. Кесибизни халкъларыбызны эм аланы жашауларыны юсюнден сагъыш эте, аны бла бирге биз къыралда ырахатлыкъны, мамырлыкъны сакълар ючюн барыбыз да бир кибик къайгъырыргъа борчлубуз.

Къыралны тыш политика ишни ич проблемаланы тамамлау бла тюзюнлей байламлыды. Урушну къоркъуу бир ненча жыл мындан алгъа хар совет, россей юйюрню тынчлыгъын алгъанлай тургъанды. Ол къоркъуулукъ селейгенди. Мамырлыкъны иши ючюлене барады. Алай алыкъа ахыры да тынчайыр къалыргъа эртдеди. Биз хар затха да терен сагъыш этип къарайбыз. Аскер биге керекди, россейчиле анга хурюсюне салгъанлагъа, тынг жерлени хайырланнганлагъа, жангы районлада жашауну къурагъанлагъа да айтабыз. Сизни юлгюгюз къыралны мындан ары революциялы халда тюрлендириую ишине къуллукъ этерин сюебиз.

Россейни жаш тёлюсю! Бюгюн республиканы айнытыр ючюн, ата юйюбюзню жангыртыр ючюн юкюрегенден уллу патриотлукъ борч жокъду.

Биз акъыл иш бла кюрешген адамлагъа айтабыз: ахшы адетле, огъурлу ниетле жашаугъа терен кирир ючюн сизни кёп зат этерге къолугъуздан келликди. Осал ишлеге, адеп-къылыкъны бигмегенлеге къаты жууап беррге керекди. КПСС-ни АК-сыны Россей бюросу, РСФСР-ни Баш Советини Президиуму эм Министрлерини Совети Россейни кёп миллетли культурасы ахшы айыр ючюн битеу къолдан келгенни этерикдиле. халкъ хунерликге айырга эм дерге не жаны бла да онг

Аналары бла сабийлени юслеринден къайгъыры — бизни баш борчларыбыздан бириди. Юйюрню отжагъасын сакълагъан тиширылгъанала сабийлерини эм жууукъ адамларыны юслеринден къайгъыра билгелеричи, бизни барыбызны да юйюбюз ючюн да алай къайгъырырла деп ышанабыз. Шёндю ол юйге ырахатлыкъ эм жарашлыкъ бир заманда да болмагъанча бек керекдиле. Республиканы башчыларыны

КъМАССР-ни Министрлерини Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни обкомуну Дипломун бериу бла экинчи жерлени былагъа берирге. Аланы арасында была бардыла:

эл районладан — Чегем район:

промышленность предприятияладан — «Техноприбор» илму-производство биригиу. Бахсанда эшиую трикотаж биригиу, «Къабмалкъагропромкъурулуш» биригиую Прохладнада ЖБИ заводу:

къурулуш, монтаж эм специализациялангган организацияладан — «Къабмалкъсуумелиорация» биригиу:

автомобиль эм электротранспорт предприятияладан — «Терскагропромтранс» АТП:

связны предприятиялырындан бла организациялырындан — Нальчикни почтамты:

колхозладан бла совхозладан — Бахсан районну Мусукаев атлы колхозу, Зольск районну «Къабарты» совхозу:

къырал эм кооператив сатыу-алыуну предприятиялырындан розница сатыу-алыуну — Чегем райпо:

оптовый сатыу-алыуну — Къабарты-Малкъарны «Роскультторг» оптовый сатыуалыу предприятиясы:

жашау - коммунальный мюлкню предприятияладан — «Къабмалкъгаз» производство биригиу:

халкъны жашау жумушларын жалчытыуну предприятияладан — «Горизонт» «Къабмалкътелерадиотехника» производство биригиу:

халкъны рекреация жумушларын жалчытыуну предприятияларындан бла организацияларындан — Профсоюзланы курортларына башчылыкъ этиу жаны бла Къабарты-Малкъар совет.

3. Социалист эриширге баш кёрюмдюлерин толтурмагъанлары бла байламлы шахарланы бла шахар районланы, ара аш-азыкъны предприятияларыны арасында алчы жерлени, связны предприятиялырыны бла организацияларыны арасында биринчи жерни бирине да бермезге.

4. Бу коллективлени ишлегенлерин белгилерге: «Севкавэлектромаш» производство биригиу (предприятияны башчылары эм парторгланизацияларыны секретарлары ж.ж. Ахохов, Тоқаров). «Эльбрус» МДК (Хачетлов, Бознев), «Шуёхлукъ» комбинат (Секрекова, Жабоев), Нальчикни авторемонт заводу (Кумыков, Уначев), «Автозапчасть» завод (Малухов, Жуков), Майскийни райпромкомбинаты (Апшев, Медведев), Нарткъаланы чагъыр заводу (Эркенов, Мальбахова), «Нальчик» юй кланаты комбинат (Харзинов, Сидоренко), троллейбус управление (Хачетлов, Атмурзаев), Нальчикни «Промторг» конторы (Песня, Хутов), «Къабмалкъводоканал» управление (Артеменко, Ветров), Прохладна районну Чапаев атлы (Куготов, Кертов), Петровда атлы (Федорущенко, Калмыков) колхозлары, Май районну «Ленинчиле» (Архангельский, Антонов), Урван районну Ленин атлы (Бозиев, Бацуев), Совет районну «Москва» (Кертиев, Кагазежев), Терк районну «Коммунизмни тангы» (Кодзоков, Фанзиев) колхозлары, Зольск районну «Каменномост» (Кукважуков, Эдигов), Урван районну «Батехский» (Мирзоев, Жамбеев) совхозлары, Тау эм тау этекледе терек бахчала ёсдюрюую илму-изилем институту (Бесланеев, Бербеков).

5. Экономика эм социальный айнытыу планларын толтыруу жаны бла бу заводланы коллективлерини иги ишлемегенлерин белгилерге: «Кавказкабель», Прохладнаны ремонт, Нальчикни халыуа заводларыны: Бахсанны промкомбинатыны директорлары эм парторганизацияларыны секретарлары ж.ж. Бондаренко (1989 жылдагъысы) эм Ельцов, Ларин эм Колодко, Бирсов эм Амшоков, Теммоев эм Буянова); Терк районну «Ленинни осуялары», Урван районну Тарчоков атлы колхозларыны (председателлери эм парторганизацияларыны секретарлары ж.ж. Бесланеев эм Бузараев, Долов эм Тазов), Совет районну «Совет Малкъар» совхозуну (директору ж. Чанаев, парторганизацияны секретары ж. Мисиров).

6. КПСС-ни шахаркомларын бла райкомларын, район эм шахар исполкомланы, КъМАССР-ни министерстволарын бла ведомстволарын, партия эм жамаат организацияланы, предприятияланы бла организацияланы 1989 жылда ишни итогларына тинтип къаргъа, болгъан жаны бла малдарыны этерге эм да экономика эм социальный айнытыуну 1990 жылгъа эм саулай да бешжыллыкъгъа тохташдырылгъан планларын толтыруугъа уруннуу коллективлени къургъа борчландырырга.

КПСС-ни ОБКОМУНУ БЮРОСУНДА, КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНДЕ, ОБЛСОВПРОФДА ЭМ ВЛКСМ-ни ОБКОМУНДА

1989 ЖЫЛДА РЕСПУБЛИКАНЫ ЭКОНОМИКА ЭМ СОЦИАЛЬНЫЙ АЙНЫТЫУНУ ПЛАНЛАРЫН ЖЕТИШИМЛИ ТОЛТУРУР ЮЧЮН КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни УРУННУУ КОЛЛЕКТИВЛЕРИНИ, ШАХАРЛАРЫНЫ БЛА ЭЛ РАЙОНЛАРЫНЫ СОЦИАЛИСТ ЭРИШИУЛЕРИНИ ИТОГЛАРЫНЫ ЮСЮНДЕН

1989 жылда республиканы экономика эм социальный айнытыуну планларын жетишимли толтурур ючюн Къабарты-Малкъар АССР-ни урунуу коллективлерини, шахарларыны бла эл районларыны социалист эришиулерини итогларына къарап, КПСС-ни обкомуну бюросу, Къабарты-Малкъар АССР-ни Министрлерини Совети, облсовпроф эм ВЛКСМ-ни обкому **бегим этедиле:**

1. Республикалы социалист эришнуде болдургъан бек ахшы кёрюмдюлери, 1989 жылда экономика эм социальный айнытыуну планларын жетишимли толтургъанлары ючюн быланы хорлагъанлагъа санаргъа эм да КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну, КъМАССР-ни Министрлерини Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни обкомуну кёчюучю Къызыл байрагъы бла саугъаларгъа. Саугъаланнганланы арасында была бардыла:

эл районладан — Прохладна:

промышленность предприятияладан — Нальчикни кёп вольтлу аппаратура заводу, «Горянка» фабрикасы, «Къабмалкъагропромкъурулуш» биригиую Нарткъалада ЖБИ заводу, Нальчикни кондитер фабрикасы:

къурулуш, монтаж эм специализацияланиган организацияладан — «Къабмалкъавтожол» биригиу:

автомобиль эм электротранспорт предприятиялырындан — Нарткъаланы автотранспорт предприятиясы:

колхозладан бла совхозладан — Урван районну Гогуноков атлы колхозу, Прохладна районну «Степной» совхозу:

розницалы къырал эм кооператив сатыу-алыуну предприятияларындан — Къабарты-Малкъарны «Къурулуш материалла» оптовый-розница биригиую:

оптовый сатыу-алыуну предприятияларындан — Къабарты-Малкъарны «Росгалантерея» оптовый сатыуалыу предприятиясы:

жашау - коммунальный мюлкню предприятияларындан — «Къабмалкъкоммунэнерго» производство-эксплуатация биригиу:

халкъны жашау жумушларын жалчытыуну предприятияларындан — «Къабмалкъхимчистка» биригиу:

халкъны рекреация жумушларын жалчытыуну предприятияларындан бла организацияларындан — «Иткъол» турист кёнакъюю.

2. КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну, КъМАССР-ни Министрлерини Советини, облсовпрофну эм ВЛКСМ-ни обкомуну Дипломун бериу бла экинчи жерлени былагъа берирге. Аланы арасында была бардыла:

эл районладан — Чегем район:

промышленность предприятияладан — «Техноприбор» илму-производство биригиу. Бахсанда эшиую трикотаж биригиу, «Къабмалкъагропромкъурулуш» биригиую Прохладнада ЖБИ заводу:

къурулуш, монтаж эм специализацияланнган организацияладан — «Къабмалкъсуумелиорация» биригиу:

автомобиль эм электротранспорт предприятияладан — «Терскагропромтранс» АТП:

связны предприятиялырындан бла организацияларындан — Нальчикни почтамты:

колхозладан бла совхозладан — Бахсан районну Мусукаев атлы колхозу, Зольск районну «Къабарты» совхозу:

къырал эм кооператив сатыу-алыуну предприятиялырындан розница сатыу-алыуну — Чегем райпо:

оптовый сатыу-алыуну — Къабарты-Малкъарны «Роскультторг» оптовый сатыуалыу предприятиясы:

жашау - коммунальный мюлкню предприятияларындан — «Къабмалкъгаз» производство биригиу:

халкъны жашау жумушларын жалчытыуну предприятияларындан бла организацияларындан — Профсоюзланы курортларына башчылыкъ этиу жаны бла Къабарты-Малкъар совет.

3. Социалист эришиую баш кёрюмдюлерин толтурмагъанлары бла байламлы шахарланы бла шахар районланы, ара аш-азыкъны предприятияларыны арасында алчы жерлени, связны предприятиялырыны бла организацияларыны арасында биринчи жерни бирине да бермезге.

4. Бу коллективлени ишлегенлерин белгилерге: «Севкавэлектромаш» производство биригиу (предприятияны башчылары эм парторгланизацияларыны секретарлары ж.ж. Ахохов, Тоқаров). «Эльбрус» МДК (Хачетлов, Бознев), «Шуёхлукъ» комбинат (Секрекова, Жабоев), Нальчикни авторемонт заводу (Кумыков, Уначев), «Автозапчасть» завод (Малухов, Жуков), Майскийни райпромкомбинаты (Апшев, Медведев), Нарткъаланы чагъыр заводу (Эркенов, Мальбахова), «Нальчик» юй кланаты комбинат (Харзинов, Сидоренко), троллейбус управление (Хачетлов, Атмурзаев), Нальчикни «Промторг» конторы (Песня, Хутов), «Къабмалкъводоканал» управление (Артеменко, Ветров), Прохладна районну Чапаев атлы (Куготов, Кертов), Петровда атлы (Федорущенко, Калмыков) колхозлары, Май районну «Ленинчиле» (Архангельский, Антонов), Урван районну Ленин атлы (Бозиев, Бацуев), Совет районну «Москва» (Кертиев, Кагазежев), Терк районну «Коммунизмни тангы» (Кодзоков, Фанзиев) колхозлары, Зольск районну «Каменномост» (Кукважуков, Эдигов), Урван районну «Батехский» (Мирзоев, Жамбеев) совхозлары, Тау эм тау этекледе терек бахчала ёсдюрюую илму-изилем институту (Бесланеев, Бербеков).

5. Экономика эм социальный айнытыуну планларын толтыруу жаны бла бу заводланы коллективлерини иги ишлемегенлерин белгилерге: «Кавказкабель», Прохладнаны ремонт, Нальчикни халыуа заводларыны: Бахсанны промкомбинатыны директорлары эм парторганизацияларыны секретарлары ж.ж. Бондаренко (1989 жылдагъысы) эм Ельцов, Ларин эм Колодко, Бирсов эм Амшоков, Теммоев эм Буянова); Терк районну «Ленинни осуялары», Урван районну Тарчоков атлы колхозларыны (председателлери эм парторганизацияларыны секретарлары ж.ж. Бесланеев эм Бузараев, Долов эм Тазов), Совет районну «Совет Малкъар» совхозуну (директору ж. Чанаев, парторганизацияны секретары ж. Мисиров).

6. КПСС-ни шахаркомларын бла райкомларын, район эм шахар исполкомланы, КъМАССР-ни министерстволарын бла ведомстволарын, партия эм жамаат организацияланы, предприятияланы бла организацияланы 1989 жылда ишни итогларына тинтип къаргъа, болгъан жаны бла малдарыны этерге эм да экономика эм социальный айнытыуну 1990 жылгъа эм саулай да бешжыллыкъгъа тохташдырылгъан планларын толтыруугъа уруннуу коллективлени къургъа борчландырырга.

АВТОМОБИЛЬ ТРАНСПОРТДА ИШЛЕГЕНЛЕГЕ «РСФСР-ни ТРАНСПОРТУНУ СЫЙЛЫ ИШЧИСИ» ДЕГЕН МАХТАУЛУ АТНЫ АТАУНУ ЮСЮНДЕН

РСФСР-ни БАШ СОВЕТИНИ ПРЕЗИДИУМУНУ УКАЗЫ

Автомобиль транспортха салгъан къыйынлыкъларын эм да кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн, Россейни Баш Советини Президиуму **бегим этеди:**

автослесарь **Небежев** Борис Мухадиновичге «РСФСР-ни транспортуну сыйлы ишчиси» деген махтаулу атны атаугъа.

рыгъа чакъырабыз.

Россей Федерацияда къыйын проблемала кёпдюле. Аланы юслеринден айырыучуланы накъырында да айтылгъаныз. Ол наказа автором республикалада, крайлада эм областлада, миллет округлада, кёп шахарлада эм районлада коллектив халда жарашдырылгъан айырыула алыб платформаланы муджуда салынгандыла. Платформалада башхалыкъла аз тюйюл эселе да, аланы бирге келишген жерлери да кёпдюле. Аланы барысыны да бирге келишген жерлери — социализмни айнытыргъа, тенг эркинликли совет халкъланы Союзун сакъларгъа эм аны жангы нигтле бла байыкъландырыргъа итиниучюклеридиз. Россейде жашагъанла, къайсы миллетден болгъанларына да къарамай, къаты бирикген совет юйюрден айырылыр жашау этиную акъылларына окъуна келтиралмайдыла. Рессейни айырыучуларыны баш наказлары олду дерге боллукъуз. Ишни жангыча къурау жуукъ заманда кесини хайырын берип башлар ючюн республикада эм саулай къыралда да аны терклендирирге керекли адамланы барысыны да бир кибик излемлериди.

КПСС-ни АК-сыны Россей бюросу, РСФСР-ни Баш Советини Президиуму эм Министрлерини Совети ол платформалада эм наказлада айтылгъан, хайыр келтирлик оюмлану барысына да ырази-лыкъларын биллиредиле. Аланы жашауда бардырыу Россейни экономика эм нигт жаны бла жангыртыугъа уллу себеплик этерикди. Анысыз а саулай къыралда да иш алгъа барлыкъ тюйюлдюз.

Республикада реформала жашауда бизни кёз юсюбюзде бардырыла турадыла. Анга айырыула толу шагъатлыкъ этедиле. Россей деменгили республикады, аны себепли уа анга сурам да аллай бир уллуду. Туугъан журтубузну — Совет Социалист Республикаланы Союзуну къадары ючюн аны историялы жууаплылыгъы да деменгилиди. Патриотизм, Россейни адамы болгъаны ючюн ёхтемлик бир кишиге да кесини миллетин бирсиледен ингиге санаргъа эркинлик бермейдиле. Аны бла бирге социалист государствону айнытыугъа, жахилликни кетериуге. Ата журтну къоруулаугъа, ишни жангыча къурауугъа Россейни халкъы салгъан къыйынны багъасын чыгъармау жангылыч болур эди.

Аны халкъла эчи, бирсиледен къолайлыракъ болумлада жашайдыла дегенле болмачы хапарланы жаядыла. РСФСР-де болжалгъа салмай тамамланыргъа керекли болуп тургъан проблемала бек кёпдюле. Демография болумну тапсызлыгъа чыгъарыуну экономика конверсиясы бла байламлы. Ол проблемаланы тамамлау ишни жангыча къурауну бир кесегидиле. Къыралда жалан да социальный тюзлюк угъай, миллет тюзлюк да къаты тохташа барады. Бир-бир халкълагъа жалгъан дау бла салынгъан терслик кетерилгенди. Бюгюн болэ тургъан тюрленуленни уа тюзлюкню кесин реабилитациялауга санаргъа боллукъду. Битеу халкъла, битеу совет республикала, ол санда Россей да, аллай процесследен бир жанында къалмагъандыла. Орус адам а ёмюрледен бери да тюзлюкню излеп келген адам болгъаны белгилиди.

Россейге къырал суверенитетни эркинликлерин толусунлай берирге керекди. Адамланы сезимлиликлерини ёсгени, аланы муратлары бюгюн сёзню алай салыуну излейдиле. Шёндю къырал институтла кеслерини ишлерин жангыча къурайдыла, ол санда бек баш институт — Баш Совет да. Республикалы парламентни эки палаталаны къурау Россейни халкъларыны миллет сейирлерине тюз келеди. Республикалы жамауат организацияла къураладыла. Россейни нигт потенциалы ёседи. Ол битеу республикалы культуралары эм нигт байлыкълары бла айырылмазча байламлыды, аланы байыкъландырады, кеси да аладан байыкъланады. Илмуланы Россей академиясын къурау республикагъа уллу хайыр келтирликди. Жангы республикалы газетле эм журналла чыгъып башларыкъдыла. Россей телевиденине эм радио къураладыла, информация агентство ачыну юсюнден да сёз барады.

Экономикада социальный борчланы тамамлаугъа кёбюрек эс бурулуп башлагъаны кёзге ачыкъ урунады. Алай, саулай алып айтханда, халкъ мюлк алыкъа терк атламла бла айнымайды. Республиканы къыйын болумдан чыгъарыр ючюн не этерге керекди? Анга СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съездини оноулары жууап бергендиле. Правительство экономиканы игилендириуню уллу мадарларын белгилегенди. Съездде болгъан дискуссияны кезиуюнде бизни экономикабызны, ол санда Россейни экономикасын да, жангыча айнытыуну жалчытырыкъ законланы кабыл этиную юсюнден предложенияла берилгендиле. Белгиленген мадарла шёндюгю къыйын болумдан

Уллу Хорламны 45-жыллыгъына

КЪЫЙЫН КЮНЮБЮЗДЕ БОЛУШХАН КЪАРЫНДАШЛЫКЪ

Белгилисича, гитлерчиле СССР-ге уруш ача, бизни къыралны, ол санда Север Кавказны да, халкъларыны араларында къаугъала чыгъарыргъа умут этгендиле. Ол мурат бла германлы командование бизни регионгна кёп шпиона, диверсантла, провокаторла жибергенди. Алагъа совет аскерчилени эм гражданланы жигерликлерин, ёткюрлюклерин, адеп-къылыкъ, инет бирликлерин бузаргъа буюргъанды.

Алай ишде фашистле умут этгенча болмагъанды. Ол заманда ала бла бирге, Север Кавказгъа, анъ эмигрантла, алгъынгы меньшевикле, дашнакла, мусаватистле, тау бийле да къайтхандыла. Аланы борчлары битеу Кавказны иелеуде гитлерчилеге болушуу эди. Сёз ючюн, ала ууучланнган Ростов областха анъ гвардиячы генерала Красновну бла Шкурону, Адыгейгъа — патчахлы генерал Султан Клыч-Гирейни, Ставропольеге — генерал Шепетильниковну, Къабарты - Малкъаргъа — Долат-Герий Тавкешевни, Зариф Келеметовну, Шамиль Шокмановну келтирген эдиле. Ала барысы да фашист сюнгюню болушлугъу бла регионну халкъларына кеслерини бийлик этиулерин къайтарыр ючюн Кавказда Совет властны тайдырылырын ашыгъып сакълагъандыла.

Хар совет аскерчиге эм тылда урунган адамгъа Кавказ аны туугъан жерича багъалы болгъанды. «Совет адамланы къарындаш юйюрлеринде, — деп жазгъанды ол кюнледе къуршаланнган Ленинграддан Николай Тихонов,— биз кууанч кюнледе да, ёлюм къоркъуулугъун келтирген кыйын кюнледе да биргебиз. Душман Ладогагъа, Терк сууну ары жанына, Къара тенгизге ёшюн урады. Ленинградчы ишчини, къобанлы къазакъны эм таулуну чамланыуларыны чеги жокъду. Бизни юрешибиз бирди, бизни аскер шуёхлугъубуз бирди, бизни дертибиз да бир болсун!»

Туугъан журтубуз ючюн кыйын кюнледе ара эм бу жерли газетледе Къабарты-Малкъарны бла Чечен-Ингушетияны бек къарт келечилерини Кавказны битеу халкъларына чакъырыу сёзлери басмаланнган эди. Анда быллай сёзле бардыла: «Къарындаш кавказлыла, къабартылыла эм малкъарлыла, чеченлиле эм ингушлула, черкеслиле эм адыгейлиле, къарачайлыла эм къалмукълула, осетинлиле эм кёп миллетли Дагъыстанны урунганлары! Биз, Къабарты - Малкъарны эм Чечен-Ингушетизны халкъларыны намысларын сындырыргъа бизни эркинликни сюйген халкъларыбызны къулгъа айландырыргъа эркинлик, жол берирге керекбизми? Тау суула артха бармазлыкъларыча, аламат кюн бизни жеribизге жарыгъын жибериуюн тохтатмазлыгъыча, фашизмни къара булутлары да бизни кавказ тауларыбызны бир заманда да жабаллыкъ тюйюлдюле. Биз, Север Кавказны халкълары, бизни кючюбюз шуёхлыгъубуз да бир бирге болушуубузда болгъанын билебиз. Келигиз, гитлерчи мурдарлагъа эм зорчулагъа къажау сыйлы къазауатха барыбыз да бирча, жыл санынбызгъа эм миллетибизге да къарамай, ётюрюлейик! Биз кюсеген хорламны къанлы душман бла къыйын сермешледе болдурайыкъ! Гитлерчи малгъунла Север Кавказны бир заманда да кёрмесинле! Биз ёлюрбюз, алай бир атлам да артха кетмезбиз!»

Кеслерини антларына кертичи бола, совет адамла — фронтовикле эм тылда урунгънла, душманны аллына оюлмазлыкъ къаяча сюелгендиле. Кавказны къорууларгъа Коммунист партия эм Совет государство Россей Федерацияны, Украинаны, Белоруссияны эм Орта Азияны тюрлю-тюрлю регионларында къуралгъан кёп аскер бёлюмлени жибергендиле.

Гитлерчиледен кеслерини туугъан жерлерин къоруулар ючюн Кавказны халкълары да кёп аскер бёлюмле эм биригиуле къурагъан эдиле. Сёз ючюн, Ростов областны урунгънлары фронтха 11-чи эм 12-чи атлы аскер дивизияланы бергендиле. Ала 5-чи Донской атлы аскер корпусчу тизгинлеринде Север Кавказда душманла бла къыйыу сермешлеге къатышхандыла. Краснодар крайны урунгънлары къурагъан 9-чу эм 10-чу Кюбан атлы аскер дивизияла кеслерини жерлеринде душманны уатыугъа жигер болушхандыла. Ставропольчуда фронтха 16-чы атлы аскер полкну, 320-чы эм 434-чю жыйыу аскер дивизияланы жибергендиле. Къабарты-Малкъарда белгилисича, 175-чи жыйыу аскер эм 115-чи атлы аскер дивизияла, тау-стрелковый бёлюмле къуралгъан эдиле. Къалмукъ АССР-ни урунгънлары аскерге 110-чу атлы аскер дивизияны, Чечен-Ингуш АССР ачы атлы аскер дивизияны эм 255-чи ачы атлы аскер полкну, 242-чи тау-стрелковый эм фронтха кёп аскер бёлюмле жибергендиле.

Север Кавказда бу регионну къоруулагъан аскер бёлюмледе мингле бла къабартылы, малкъарлы, осетинли, дагъыстанлы, чеченли, ингушлу, къарачайлы, черкесли, адыгейли эм бу жерли халкъланы башха кёп келечилери болгъандыла. Ол кезиуге Север Кавказны крайларыны, автоном республикаларыны бла областларыны партия организацияларыны битеу коммунистлерини 40 процентден аслары уруш эте тургъан аскерни тизгинлеринде болгъандыла. Партияда болмагъан жюз мингле бла саналгъан адамла Туугъан журтубузну къорууларгъа кётюрюлген эдиле.

Битеу да Закавказье фронтну аскерлерини санында Север Кавказны урунгънларыдан къуралгъан 12 миллет биригиу сермешгендиле. Андан сора да, 16 жыяу аскер дивизия эм эки да тенгиз стрелковый бригада 40—70 процентге дери бу регионну халкъларындан къуралгъан эдиле. Закавказьени республикаларындан къуралгъан миллет биригиуле да душманнга къажау жигит сермешгендиле. Азербайджанда къуралгъан 151-чи стрелковый дивизияны къауумунда СССР-ни 25 миллетини келечилери болгъандыла. Дивизияны анчи составыны 65 проценти Кавказда туугъан адамла эдиле. Аны 581-чи стрелковый полкунда жалан да СССР-ни къарындаш халкъларыны келечилери угъай, антифашистле - интернационалистле — чехле, болгарлыла, венгрлиле, греклиле, тюркюлюле, иранлыла эм башхала да къуллукъ этгендиле. Полкну комиссары махтаулу къобанлы къазакъ Яков Иванович Степанов, командири уа Георгий Димитровну жолдашы болгарлы Янко Митев эдиле. Революциялы кюрешге къатышхаы ючюн монархиялы Болгарияда аны ёлтюрюрге сюд этген эдиле. Алай ол СССР-ге къачаргъа онг тапханды. Болгарияны Коммунист партиясыны АК-сыны рекомендациясына кёре, Митев совет гражданствону алгъанды. Совет Союзну Коммунист партиясыны тизгинлеринде киргенди. Бизни къыралда аны Андрей Николаевич Семенов деген ат бла билгендиле. Ол ат бла Митев Север Кавказда житича сермешгенди. 1955 жылда Янко Митев Болгариягъа къайтханды. Карлов шахарда жашагъанды.

Север Кавказда, совет-герман фронтну башха участкаларындача, бизни аскерле-ни тау ауулларындан келген аскерчиле аламат разведчикле эм таулада жол кёргюзтген устала, ниги мараучула эдиле.

Къаллай миллетден болса да, совет аскерчи Север Кавказ ючюн жанын-къаныn аямай сермешгенди. 275-чи стрелковый дивизияны 980-чи полкуну дулемётчусу Н. Мисюра Къабарты-Малкъарны жеринде жалан да бир сермешуде гитлерчиледен 40 адамны къыргъанды. Кезиулю буйрукъну толтурургъа атланырдан алгъа митингде сёлеше, ол былай айтханды: «Мен къайда сермешсем да, мында Кавказда болсун. Сталинградны къатында болсун, Ржевни тийресинде болсун, манга хар зат да багъалыды, барысы да меникиди. Ол мени Туугъан журтумду. Мен аны битеу кючюмю салып, ахыр солуууна дери къорууларыкъма...»

«Гитлер, — дегенди комсомол жыйылыуда 2-чи гвардиячы стрелковый дивизияны 535-чи стрелковый полкуну жаш аскерчиси Акпенсоц, — бизни тылыбыз къарыусузду, бизни кёп миллетли государствобуз терк окъуна чачылып кетерикди деп, ол затлагъа ышаннганды. Алай ол умут этгенча болмагъанды. Мен узбек халкъны келечисиме, совет адамланы мамыр, насыплы жашауларын къорууларгъа чакъырылгъанма. Мында, Къабарты-Малкъарда, аны жерин къоруулай, мен Узбек ССР-ни да къоруулайма. Ол затны мындагъы узбеклиле барысы да ангылайдыла».

Север Кавказны къоруулагъа 88-чи истребитель авиаполкну лётчиклери да тири къатышхандыла. Урушну жылларында ала хауагъа 18 мингден аслам кере кётюрюлгендиле. Полкну лётчиклери орденле эм майдалла бла саугъаланнгандыла, аланы бек айырмалыларына уа Совет Союзну Жигити деген атла аталгъандыла. Аллайланы санында Кабартылы, авиацияны генерал-майору Къубати Локманович Карданов да болгъанды.

Бюгюн къыралда миллетле аралы халланы игиледиргенню, совет халкъланы бир бирге керти да къарындаш кёзден къарарча этиуню юсюнден кёп ишлады эм ол муратда кёп иш да бардырылады. Миллетле аралы болум осалгъа кетсе, къаллай уллу бушуулу ишле болдукъларын биз арт кезиуде кёрдюралны бир-бир районларында — Узбекистанда, Азербайджанда, Арменияда эм башха регионлада кёрюп турабыз.

Миллетибизни бир бирге къозутханла совет халкълагъа, битеу къыралгъа да андан уллу хата хазна этальнла. Бизге хар заманда шуёхлугъубуз, къарындашлыгъыбыз не къыйынлыкъланы да къаратыр, бетибиз-кюзюбюзню ёчюрюр ючюн болгъанын, ол санда Ленинградны, Сталинградны, Москвагъа, Тулагъа, Ростовгъа, Кавказны къоруулагъан аскерчилени, Кавказны халкъларыны эр-намысларын сакълагъанын, Туугъан журтубузну къоруулагъанын, Кавказны халкъларыны Туугъан журтубузну къоруулагъа кёп аскер бёлюмле жибергенлерин

чы ишчиня, къобаланы къазакъны эм таулуну чамланыуларыны чеги жокъду. Бизни юрешибиз бирди, бизни аскер шуёхлыгъубуз бирди, бизни дертибиз да бир болсун!»

Туугъан журтубуз ючюн къыйын кюнледе ара эм бу жерли газетледе Къабарты-Малкъарны бла Чечен-Ингушетияны бек къарт келечилерини Кавказны битеу халкъларына чакъырыу сёзлери басмаланнган эди. Анда былай сёзле бардыла: «Къарыудан кавказлыла, къабартылыла эм малкъарлыла, чеченлиле эм ингушлула, черкеслиле эм адыгейлиле, къарачайлыла эм къалмукълула, осетинлиле эм кёп миллетли Дагъыстанны урунгъанлары! Биз, Къабарты - Малкъарны эм Чечен-Ингушетияны халкъларыны бек къарт келечилери, Гитлер бизни туугъан жерибизге келтиргеи палахланы кеси кёзлери бла кёргеи адамла, сизге былай айтабыз.

Гитлерчи мурдарлагъа эллерибизни тоиаргъа, къартланы бла сабийлени ёлтюрюрге, тиширыуларыбызны

гъанын, анга къаллай къыйын жумушну да ышаныргъа боллугъун кёргюзтгенди. Аслан мында анча жыл ишлей эсе, Мухамед Тубаев а урунуу жолун энди башлай келеди. Ол предприятияны транспорт цехинде тохтагъанлы туура жыл да толмагъанды. Болса да Аслан аны атын цехде бек иги ишчиледи санында сагъынады.

Тубаев комсомолчуду, слесарды, Машинаны сау кюнюю чырмауусуз ишлеюю ол кесине буюрулгъан жумушну къалай толтургъанына кёре боллугъун терен сезеди. Ишни да анга кёре бардырады. Аны не къадар тынгылы этер ючюн къолундан келгенни аямай юреше ди. Бусагъатлада цехде уста транторчу, сынауну шофёр болсун, ансыз болмайдыла. Ма аны ючюн тилейди Мухамедге артыкъ да бек ышанабыз»,— дейди Хаткутов.

В. РЯЗАНОВ.

Суратда: А. Хаткутов.

кёре, сынауну шофёр-нранчы Хаткутовну бла урунуу жолун энди башлай келген Мухамед Тубаевни бир зат бириктиреди. Ол а аланы техникагъа сюймекликлери, иш кёллюлюкленди, тазалыкъгъа, тизгинлиликге ётиниулериди. Аллай бир нетлилик а алагъа ишлеринде ахшы жетишимле болдургъа, аны качестводу тамамларгъа болушады.

Сёзсюз, иш сынауну уллу магъанасы барды. Аны эсге алмай къоярга жарарыкъ тюйюлдю. Алай анга жетиную башха амалы да барды. Вилим алыуну жолу. Мухамед да ол жолну сайлагъанды. Тубаев бусагъатлада Майкопну жолла ишлеучю специалистле хазырлагъан техникумуну ючюнчю курсунда заочно окъуйду. «Ма аны ючюн биз Мухамедге артыкъ да бек ышанабыз»,— дейди Хаткутов.

Ахшы адамланы юслеринден

БИЗ АНГА ЫШАНАБЫЗ

Адам къалай ишлегенин бир бирледе аны сыфатына бир къарагъанлай окъуна билирге боллукъду. Тизгинли адам, ишлеген да иги этеди, юсю-башы тозуран болса иш бла да къууандырмайды. Аслан Хаткутовну уа сакълалы ёсюп, юсю-башы уту-жуту болуп бир заманда да кёрмезсе. Бюгюн да ол ишге алай келтенди. Сакълалы тымых жюлюнюдю, кёнчегине, кёлегине итиу салыныпды. Былай къарагъанда аны къара иш бла юрешеген сунарыкъ тюйюлсе.

Аны дементили автокранда ишлегенин билгенибизде, ол ишге келе келгенлей кийимлерин алышындырлыкъ болур деп тургъанбыз. Болса да бизни ол соруубузгъа цехни механиги Х. Шомахов сейирсинип: «Сора нек?»—деп сорады. Бир кесекден а: «Сиз аны ишлегеи жерине барыр бир къарачыгъыз. Анда къаллай тазалыкъ барды»,— дейди бизге.

Ол кертиси бла да алайды. Анда таплыкъны, тазалыкъны кёрген адамны кёлюне «былай тизгинли бир-бир юй бийчеле фатарларын да тута болмаала», — деп келеди. Аслан а таза ишни толтурады деп да айталлыкъ тюйюлсе. Жюклеу - къотарыу ишлеи тамамлайды, асламында къурулушчулагъа къурулуш - монтаж ишлеи бардырыргъа болушады. Аны себепли Аслан жюрютеи машина бир сагъатны, бир минутну да бош тургъайды.

Аслан Хаткутов алмаз инструментле заводда ишлегенли 15 жыл болады. Ол заманны ичинде кесин жалан да иги жанындан, ишини чыгъды устасы бол-

СССР-ни ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫНЫ ЭКИНЧИ СЪЕЗДИ: УМУТЛА ТОЛГЪАНМЫДЫЛА?

Кёз къарам

Москвада СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съезди ишин бошагъанды. Бизни обществобуз аны ишни бла уллу умутланы байламлы этгенди. Биринчи Съездде битеулю политика даулашла кёп болгъандыла эм бек магъаналы болсала, кёбюсюнде къурау вопросла сюзюлгендиле (Баш Советни къурау, аны Председателин эм башха оноучуланы айырыу, парламент комитетлени бла комиссияланы къурау). Алай болмай, экинчи Съезд бек уллу магъаналы практика вопросланы юслеринден оноуланы къабыл этерге керек эди. Бек алгъа — экономиканы бла политика реформаны вопросларыны юсюнден.

Ол умутла толмагъанмыдыла? Бу соруугъа бир сёз бла жууап берирге къыйынды, нек дегенде, Съездни ишини барыууна эм итогларына обществода бирча багъа берилмегенди. Оюмла кёп тюрлюдюле: аны оноуларын сёзсюз къабыл кёрюуден башлап, къыралны къадарында аланы магъаналарына ийнанмаугъа дери да. Алай ала барысы да—къабыл этилген оноула шёндюгю къыйын болумлада хазна зат тюрлендирсинле дегенле да, ол - оюмну терсге санагъанла да бу затда бир акъыллыдыла: Съезд ишни жангыча къурауну болмай къалмазлыгъыны юсюнден оюмну, экономика эм политика реформаланы мындан ары да айнытыргъа керекликсиз тюзге санагъанды.

Мен къыралны экономика къытлыкъдан чыгъарыу жаны бла Съезд этген оноула битеу алып айтханда, тап оноуладыла дегенлени къауумунданма. Кертиди, ол оноула андан да терен болургъа боллукъ эдиле, алай потребитель рынокда бюгюнгю келишмеулюкню, инфляцияны, финансла жаны бла тозураулукъну болумларында ол затны ахыры къалай боллугъун айтхан да къыйынды.

Экономиканы игилендириую Съезд къабыл этген планы эки кезиуге деп жарашдырылгъаныи эсигизге салама. Аланы биринчи кезиуюнде (1990—92 ж.ж.) болумну игилендириу жаны бла бир къауум мадарла этерге белгиленеди: предприятияланы иш хакъ фондларыны ёсюуюне болжаллы халда чек салыу халкъ кюн сайын хайырланнган товарланы багъаларын андан ары ёсдюрмеу эм башхала. Аны бла бирге ол къаты директива мадарла рынок халланы айнытыу бла бирге бардырыллыкъдыла. Ол зат экономиканы игилендириую экинчи кезиуюне артыкъ бек къыйналмай ётерге онг берликди.

Экинчи кезиу 1993—95 жыллагъа деп жарашдырылгъанды. Аны барыуунда халкъ мюлкге бащчылыкъ этиую рынок амаллары толу ючюлери бла ишлерге керекдиле. Ала иеликни юсюнден, жерни хайырланыуну юсюнден, аренданы юсюнден жангы законлагъа, союз республикаланы ёлчеминде самоуправленияны, кеси иесин ачча бла жалчытыуну эм жер жерли самоуправленияны жангы принциплерине тынарыкъды.

Ол программа къабыл этилгинчи окъуна обществода анга хар кимде бирча багъа бермезлигин кёрген кыйын тюйюл эди. Нек? Биринчиден, экономика реформаны айнытыуну кезиулеге бёлюп, ал кезиуде директивалы план салыуну белгилерин да сакълагъан программа «центрист» халлыды да аны ючюн. Ол зат «онгдан» да, «солдан» да критикагъа тартыуну чыгъарады. Экинчиден, ол жууукъ айлада потребитель рынокда халкъ алай бек сюйген тюрлениую болдурургъа айтмайды. Къыралны башчылары тынгылы оноула къабыл этиуде артха къалгъандыла эм аны себепли шёндюгю кыйын экономика болум ючюн жууаплылыкъны иги кесек юлюшю аланы боюнларына салынады, дегенле да бардыла.

Алай болса да, социология соруула кёргюзтгенлерине кёре, совет жамаатны асламысы ол программагъа ахшы багъа береди. Ол соруулагъа кёре, кёпле аны тап келишдирилгенни, оюм этип жарашдырылгъаныи, кертилигни эм таплыгъын жаратадыла. Ол оюмну аладан бири ма былай жарашдыргъанды:

— Къыралда болум бек къыйынды,— деп билдиргенди ол. — Аллай болумлада биз къыйынлыкълагъа бой салыуну да, авантюризм бла чеклешген артыкъ къатылыкъны да къабыл кёрмейбиз. Тюз эм тап ишле керекдиле. Бу жаны бла алып къарагъанда, программа экономиканы игилендириую керти жолларын белгилейди.

Съездни политика системаны реформасы бла байламлы оноуларына жамауатны кёз къарамында артыкъ уллу башхалыкъ жокъду. Бу ишде, социологланы оюмларына кёре, ол оноула политика реформаны барыуун теркилендирликлерини, алай бла ишни жангыча къурауну жашауда бардырыргъа себеплик этериклерини юсюнден барысы да бир акъылгъа келедиле.

Ол оноуланы бек магъаналылары къайсыладыла? Бек алгъа, мени акъылыма кёре, айырыу системаны вопрослары жаны бла СССР-ни Конституциясына тюрлениуле эм къошакъла киириую юсюнден Съезд къабыл этген Закон. Ол къыралны политика реформаны экинчи кезиуюне киириюне кенг жол ачады. Аны барыуунда демократия айырыуланы жолу бла республикада эм жер жерледе —областлада, шахарлада, районлада эм посёлкалада властны органларыны жангы, кёп адам къатышхан структурасын къурагъа керекди.

Закон къалай жарашдырылгъанына да эс бурурчады. Баям, аны къурау совет историяда биринчи кере «арадан» «къыйыр жерлеге» угъай, «къыйыр жерледен» «арагъа» баргъан болур дейме. Конституциягъа бу жолгъу тюзетиулени жарашдырыудан алгъа союз республикала кеслерини айырыу законларын къабыл этгендиле.

Уллу магъаналы башха закон СССР-де Конституциялы надзорну юсюнденди. Белгилисича, кёп къыралда болгъан ол жорукъ СССР-де биринчи кере киреиледи. Аны борчу — гражданланы конституциялы эркиликлерин къоруулауду, властны эм башчылыкъ этиую органлары къабыл этген оноула бусагъатда жюрютюле тургъан законлагъа, ол законла кеслери уа къыралны Конституциясына къалай келишгенлерине контроллукъ этиудю. Алай бла СССР-де праводу государствону къурауну жолунда кезиулю атлам этиледи.

Съездде болгъан халны юсюнден бир ненча сёз. Аны жыйылыулары, адетдеча, бек къызыу халда, оюмланы къаты даулашларына ётюп баргъандыла. Айхай да, ол зат конституциялы оноуланы къабыл этиилулерине чырмау болгъанды. Алай бла бир-бир обозревателлеге тынгылы законодательный ишде аллай кёп адамы болгъан (2250 депутат) форумну онглары аны «гитче къарындашындан»—дайым ишлеген Баш Советден эсе азыракъдыла дерге сылтау болгъанды.

Болса да былайда иш жалан да депутатланы санында тюйюлдю. Совет парламент демократия алыкъа бек жашды, анга жыл да болмайды. Аны себепли аны аллай жыл санда тюбеучюсюча «сабий ауруулары» болургъа да боллукъду. Аны бла бирге «жангы туугъан сабийни» магъаналы шартын да эслемезге жарамаз— политика сынау ала баргъаны сайын теркден терк ёсгенин.

Ол сынауну жыйынтыгы —СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съездини итогларындан бириди.

Валерий ТЕЛЕГИН,
АПН-ни парламент обозревателе.

Шабат юлдузы

ОРУС ЛИТЕРАТУРАНЫ УЛЛУ АДАМЫ

(А. П. Чехов туугъанлы-130 жыл)

Антон Павлович Чехов орус литератураны айтхылыкъ келечисиди. Аны аты битеу дуниягъа уллу жазыучу, акъылман, чынтды гуманист эм демократ къадарында айтылгъанды. Чехов кесини чыгъармаларында орус халкъны революциягъа дери жашауун бек теренден эм тюз да болущунлай суратлагъанды. Ол себепден аны хар жангы повестин эм хапарын адамла ашыгъып сакъламагъандыла. Чехов бла бирге орус литературагъа жангы суратлау сыфатла киргендиле. Анга дери жашауда кюн сайын тюбей тургъан чюйреликлени («Переполох», «Анюта», «Тоска») къысха сёз бла алай тап да, уста да киши суратламагъанды. Озгъан ёмюрню ахыр жылларында ол интеллигенцияны келечилерини бла къара халкъдан чыкъгъан адамланы сыфатларын къураугъа артыкъ да бек эс бургъанды. Чехов орус эм дуния драматургияны историясына да кесини энчи ызы бла киргенди. Повестлеринде, хапарларында, пьесаларында да адамны ич дуниясын теренден ачыкъларгъа аныча уста хазна жазыучу болмагъанды. «Чехов — бизим прозабызда Пушкинди», — дегенди Л. Н. Толстой.

Бу материал Антон Павловични юбилейи бла байламлы жазылгъаны себепли, аны жашау жолундан кёбюрек айтыргъа тюшеди. А. П. Чехов 1860 жылда 29-чу январда Таганрогда сатыу-алыу бла кюрешген юйюрде туугъанды. 1868—79 жылларда Таганрогда гимназияда окъугъанды. 70-чи жылланы ахырында Чехов гимназияны «Досуг» журналыны ишине къатыша башлайды. «Безотцовщина» деген пьесасын да ол кезиуде жазады. «Кому платить», «Снимок» атлы биринчи масхара хапары уа 1878 жылда «Стрекоза» деген журналны 45-чи номеринде басмаланнганды. Анга Чехов «Юный старец» деп кюл салгъанды.

Гимназияны бошагъанындан сора Чехов Москваны Университетини медицина факультетине киреди. Ол анга бек къууанады,— врач болуп, халкъгъа жараргъа арзыдеди мурат этеди. Аны себепли биринчи кюнледен окъуна окъуугъа бек кёл салады. Алай литература ишге тартдыргъаны да бир да тохтатмайды. «Стрекоза», «Будильник», «Зритель», «Москва» журналлары эм «Новости дня» деген газетни редакциялары бла тохтамай байламлыкъ жюрютюп, алада кесини хапарларын, очерклерин, фельетонларын басдырады. Кёп кълыйын заманларында ол анга керти да тенглик, адамлыкъ этгенди. Чехов, ауруугъ хорлап, кесине бакъдырыргъа Баденвейлерни (Германия) курортуна баргъанында да биргесине эди.

Белгилисича, чыгъармачылыкъ ишин Чехов къысха масхарала, чамла жазыудан башлагъанды. Ол алада хыйлачы, билимсиз, жекбаш оноучуланы, халкъны къыйыны бла жашагъанланы ачыкъ сёкгенди, аланы хилигя этгенди. «Толстый и тонкий», «Хамелеон», «Унтер Пришибеев», «Горе», «Ванька», «Тоска» дегенча чыгъармала аллайладыла. Ала къалай уста, къалай уллу фахму бла жазылгъандыла. Алада жумушакъ лирика, мудах масхара да бардыла. Артдаракъда уа Чехов («Счастье», «Свирель» — новеллала, «Степь» — повесть) туугъан журтну бла адамны насыбыны темасына уллу эс бурады. 80-чи жылла, политика реакция бек кюч алгъан кезиуде, Чехов артыкълыкгъа, халкъны къыйынлыгъын сансыз этгенлеге, башхаланы аянъ тюпге уруп, кеслерине ахшы жашау залегендеге къажау темир къая болуп сюледи. Жарлылагъа уа жакъ басады, къолундан келгенича болушады. Аланы барысы да аны чыгъармаларыны баш темаларыдыла. Не уа озгъан ёмюрню 80—90-чы жылларында орус интеллигенцияны бек кёп вакилини Чехов ёнелеги бередi. Андан арысында литератураны жолуна ышанчлы тюшеди. Кертиди, врачлыкъ ишин да къоймайды. А. П. Чехов университетни бошагъандан сора Воскресенск эм Зенигородск шахарланы больницаларында ишлегенди. Ол кезиуледе «Врачебное дело в России» деген темагъа илму иш жазаргъа да мурат этеди.

А. П. Чехов Сахалинге барып, каторгада, ссылкада тургъан адамланы барысыны да тизмелерин жарашдырады. Жазыучуну «Остров Сахалин» деген китабы андан сора жаратылгъанды. Орус халкъны, аны жашау халини, патчахлыкъ сынатхан къыйынлыкъны юсюнден ол китапда бек тынгылы да, керти да хапар айтылгъанды.

1892 жылда Чехов Москваны къатында Серпуховск уездге (бусагъатда Чехов район) ёнгеринден сора жашауунда жангы ыз башланады. 1944 жылда анда Чеховха музей ачылгъанды. Чехов эллилеги жашауларындан кёбюрек жазып башлайды. 90-чы жыллада ачдан къыйналгъан адамлагъа къолундан келгени чамълы бир болушады. 1897 жылда къыралда халкъны саулугъун жашыу ишге да бек тирк къатышады, ол кезиуде,— ёлет ауруугъу кенг жайылгъан заманында,— кеси да участка врач эди. Алай артдаракъда Чехов ёнгелери зыучу «Человек в футляре» деген хапарында Беликовну нечик сейирлик сыфатын къурагъанды.

Жазыу ишини къыууына газетле, журналла бек иги болушханларын Чехов хар заманда да белгилей-белгилей тургъанды. Ол «Новое время» деген газет эм «Русская мысль» деген журнал бла байламлыгъын ёлюп кетгинчи да юзмегенди. Сахалинден къайтхандан сора жазгъан статьясын да «Новое время» газетде басмалагъанды. «Бу жер, — деп жазгъанды Чехов, — жаханимни уясыды, кече, кюн да адам кеси башына кеси эр-нин болмагъан жерди». «В ссылке», «Убийство» деген хапарларын да Сахалинде кёзю бла кёрген затланы юслеринден жазгъанды. Аны ол жолоучулугъу андан сора да кёп жангы чыгъармаланы тууларына себеп болгъанды. Ол заманда Чехов А. С. Суворинге жиберген письмосунда быллай тизгинле бардыла:

«Бусагъатда мен алгъындан эсе кёп да, терк да жазама. Аллай бир сюжетим барды, аланы юслеринден айтып окъуна бошаяллыкъ тюйюлме — къууанчымы чеги жокъду».

Бу хар ким да бирча жаратхан жазыучуну чыгъармаларында ол не да бу затны юсюнден къысха айтып, кёпню ангылатханына эс бурмагъан а жокъду. Ол а бек алгъа Чеховну усталыгъын бла фахмусуну уллулугъун кёргюзтеди. Аны хапарларын, повестлерин окъусанг, литература жигитлерини биргелерине айланнганча, ала бла сёлешгенча не да айта тургъан хапарларына тынгылагъанча, эте тургъан ишлерине къатларында сюелип къарагъанча, акъыллаларын, оюмларын сормай ангылагъанча боласа. Драма чыгъармаларына кёре салынган спектаклеге бла кинофильмлеге къарагъанла уа уллу заукълукъ алмай къалмайдыла ала адамны кюлдюрген да, сагъыш да этдиредиле, — орус халкъны алгъынгы жашауун къоратмай-къошмай кёз алынгъа келтирип къоядыла. «Чайка», «Дядя Ваня», «Три сестры» деген пьесаланы магъаналарын эсигиге бир тюшюрчюгюз. Не уа «Вишневый сад» ны. Алада поэзиядача лирика да бар, тамбланы юсюндеи сагъыш этдирип оюм да бар. Чеховну пьесаларына экинчи жашау бериуге Москваны Художествоолу театры артыкъ да уллу эс бура келеди.

Жыйырманчы ёмюрде орус литератураны театр

Ибрагим МАММЕЕВ

ЖАНГЫ НАЗМУЛА

ЕХТЕМ ДНЕПР

Ехтем Днепрни тик жагъасында
Сюелип къарайма мамыр суууна.
Акъ кеме тынч жюзеди ортасында,
Арлакъда сабийле ойнай-жууууна.
Эсимдеди аны былай сюзюлюп
Бармагъан кюнлери бюгюнча сабыр,
Кёп жигитни жашау жолу юзюлюп,
Сууда къалгъаны, къазылмайын
къабыр.
Ненча солдат Туугъан журт ючюн
сууну
Юсюнде керти жигитлик этгени,
Уллу Днепрни таза толкъуну
Къанны да, жилямукъну да элтгени.

Бу жагъалада жылы ушхууурсуз
Кёп кечелени ётдюргенбиз алай,
Бир бирибизни уята, жукъусуз,
Суудан кёз алмай, анга
сагъайгъанлай.
Тер басхан солдат кёлеклерибизни
Жууып, юзмезге жайып къурутханбыз,
Былайда жоюлгъан тенглерибизни
Болмаса, башхасына унутханбыз.
Алай эсимдеди терен окопла
Къазгъан эдик, былайда — суу
жагъада.
Тохтамай атыла эдиле топла,
Сууну ёргесинде — Киев табада.

Къыралны жер жеринден келген
жашла
Былайда уа бир солдат «миллет»
болуп,
Бир къауумларыбыз жюлюнгген
башла,
Кёп ишлерге тюше эди, аз солуп.
Къазгъан окопларыбыз суудан
толуп.
Тер суу кимни саргъыл чачын
жибите,
Кимни къара мыйыгъында
жылтырай.
Эрменли жаш да лакъырдасын этe,
Бизни кюлдюрюрге кюрешип жырлай:
«Кавказда барды бир бийик
тауубуз.
Аны тюбюнде уа барады Кура.
Былайда ёлген ёлсе да, сауубуз
Душманнга чабарбыз къычырып:
«Ура!» —
Дей эди ол, тили чала бир кесек,
Кесича жангырта эски жырчыгъын.
Тепсеген да эте эди, биз юлсен,
Къыл къбузнуча тутуп
жугарчыгъын.
Фашист самолётла кёкню бош
тутмай,
Учуп ёте эдиле ары-бери.
Бизге да юлюш этерге унутмай.
Бомба ата эдиле бир бирлери.
Тенгибиз жырлай эди биягъылай,
Бизни къайгъыбызны чачаргъа
сюйюп.
Алай жыры къалгъан эди жартылай,
Бомбадан чачылгъан осколка тийип.
Асырагъан эдик эрменли жашны
Къабырын суу чыкъмагъан жерде
къазып.
Алай салалмагъан эдик сын ташны,
Адетдеча юсюне атын жазып.
Днепр а ёхтем эди, бюгюнча,

Намысын тюшюрмей бийикде тута.
Тюшген бомбаланы бюртюкленнча
Толкъуну бла азчыкъ чайнап жута.
Энди уа барын да жууып, тазалап,
Сабыр чайкъала барады, ашыкъмай.
Емюрюнде сынаса да кёп азап,
Турады сайлагъан жолундан
чыкъмай.
Къууанып Днепрни жагъасында
Сюелип, къарайма таза суууна.
Акъ кеме тынч жюзеди ортасында,
Сабийле да сууда ойнай, жууууна.

КЪАРТ БОЛГЪАНДЫ

Къарт болгъанды энди Ханий.
Алгъын ол ариу къыз эди.
«Юйде къалгъан къарт къыз» —
деген
Атны жюрютеди энди.

Ол тепсерге чыкъса, жашла
Кёз къакъмай къарагъандыла,
Юйлерине келечиле
Талай кере баргъандыла.

Бармагъан эди алагъа
Анга керекли келечи.
Урушдан къайытмагъанды,
Ол сакълагъан жигит чекчи.

Ханий аны ашыргъанда
Сакълап турургъа айтханды,
Бир юйюр боллукъ эдиле
Жаш сау-эсен къайытханда.

Жокъду, ол уруш аулакъда
Керти жигитча ёлгенди,
Келечи орнуна аны
Бушуу хапары келгенди.

Аллай хапарла келтирген
Болмагъанда, къанлы уруш
Ол насып табарыкъ эди,
Кесини отжагъасында.

Тиширыуча, ана сезим
Сакълар эди жюрегинде,
Сабийлери, туудукълары
Олтуруп тёгерегинде.

Аны аналыкъ насыбын
Урушну оту алгъанды,
Кызыны жюреги башхагъа
Ачылмай къалып къалгъанды.

Бедиш этме, ол аллайды,
Жангыз биреуню сюйгенди,
Урушну отунда аны
Сюймеклиги да кюйгенди.

Къарт болгъанды ариу Ханий
Аны къарасын кийгенлей,
Алайлай туруп турады,
Энтда да аны сюйгенлей.

Агъаргъанды жибек чачы.
Акъ бети да саз болгъанды.
Къанлы уруш жюрегине
Къара тамгъасын салгъанды.

СИЗ БИЛЕМИСИЗ

КЪАТЫН АЛЫУ ЭМ ЮИЮРНЮ БЮДЖЕТИ

Бек бай араб къыраллада окъуна бир ненча жашы болгъан юйюрге къатын алгъан алай тынч тюйюлдю. Юлгюге, Бахрейнде къатын алдыкъ жаш къызны атасына бла анасына бек уллу саугъа этерге, къыз ючюн уллу къалын берирге эм аланы жууукъларын бла танышларын тойгъа чакъырып, бир ненча кюннге сыйлап турургъа керекди. Къанаухаланы саны бир ненча жюзге жетеди. Аны себепди жашла арт кезиуде анда жашагъан египетчи, йеменчи, мароккочу къызланы алыргъа итинедиле. Ала ючюн жашла къалынны аз бередиле, тойлагъа аз къоранч этедиле.

АВИАЛАЙНЕРДЕН ТЕЛЕФОН БЛА СЁЛЕШИУ

Британняны авиакомпанияларындан биринде ишлегенле аланы «Боинг-747» самолётларындан телефон бла сёлеширге боллукъду деп махтанадыла. Ол кертиди, самолётда учуп баргъанла юйлерине телефон бла сёлешедиле. Аны ючюн ала бир минутха 10 доллар тёлендиле. Ол себепден сёлеширге сюйгенлени саны алай кёп болмайды.

ТЮРМЕДЕ — БАШХАЛА ЮЧЮН

Голландияны телевиденциясы къараучулагъа къужур программа кёргюзтеди. Аны баш жигити сейирлик «профессиясы» болгъан адам эди. Аны аты Гарриди. Ол 1983 жылдан бери ишсизди, жашау этер ючюн аз болжалгъа сюд этилгенлени орнуна тюрмеде олтуруп, ахча алады.

1478 ХАРФДАН КЪУРАЛГЪАН АДАМ АТ

Баям, Брахматма деген тукъум атлы индиячыны атын айталлыкъ адам битеу дуниядa да табылмаз болмаз. Аны атын окъур ючюн 10 минут керекди, ол 1478 харфдан къураллгъанды. Ол белгили алимлени, философланы, историклы жерлени атларыны жыйымдыгъыды. Брахматма ол атны кесине кеси атагъанды.

«ТИТАНИКНИ» СТАТИСТИКАСЫ

«Титаник» неме батханлы бери аны юсюнден 30 китап жазылгъанды. 7 кинофильм салынгъанды, кёп тюрлю хапар да жюрюйдю. Антача уллу ас бурулгъан дуниядa бир неме да жокъду. Аны сыйлауу Атлантиканы тюбюнде немеси сейирлеринде та-

Чехов 1860 жылда 29-чу январда Таганрогда сатыу-алыу бла кюрешген кюйюрде туугъанды. 1868—79 жылларда Таганрогда гимназияда окъуугъанды. 70-чи жылланы ахырында Чехов гимназияны «Досуг» журналыны ишине къатыша башлайды, «Безотцовщина» деген пьесасын да ол кезиуде жазады. «Кому платить», «Снимок» атлы биринчи масхара хапары уа 1878 жылда «Стрекоза» деген журналны 45-чи номеринде басмаланганды. Анга Чехов «Юный старец» деп кюл салгъанды.

Гимназияны бошагъанындан сора Чехов Москваны университетини медицина факультетине киреди. Ол анга бек къууанады,— врач болуп, халкъгъа жараргъа эртденден мурат этеди. Аны себепли биринчи кюнледен окъуна окъуугъа бек кёл салады. Алай литература иште тартдыргъанын да бир да тохтатмайды. «Стрекоза», «Будильник», «Зритель», «Москва» журналлары эм «Новости дня» деген газетни редакциялары бла тохтамай байламлыкъ жюрютюп, алада кесини хапарларын терк-терк басмалайды. Ол заманда Антон Чехов чыгъармаларыны тюбюнде «Антоша Чехонте» деп жазгъанды.

Университетни бошар (1884) жылында келлик заманны уллу жазыучусуну «Сказки Мельпомены» деген ат бла биринчи хапарла жыйымдыгъы чыгъады. Бу китап аны атын халкъгъа бютюн да кенг белгили этеди. Чеховну кесине да жазыу иште уллу таукеллик заргъа да мурат этеди.

А. П. Чехов Сахалинге барып, каторгада, ссылкада тургъан адамланы барысыны да тизмелерин жарашдырады. Жазыучуну «Остров Сахалин» деген китабы андан сора жаратылгъанды. Орус халкъыны, аны жашау халин, патчахлыкъ сынатхан кыйынлыкъны юсюнден ол китапда бек тынгылы да, керти да хапар айтылгъанды.

1892 жылда Чехов Москваны къатында Серпуховск уездге (бусагъатда Чехов район) кечгенинден сора жашауунда жангы ыз башланады. 1944 жылда анда Чеховха музей ачылгъанды. Чехов эллилени жашауларындан кёбюрек жазып башлайды. 90-чы жыллада ачдан кыйналгъан адамлагъа къолундан келгени чанълы бир болушады. 1897 жылда къыралда халкъны санын жазыу ишге да бек тири къатышады, ол кезиуде,— ёлет ауруу кенг жайылгъан заманында,— кеси да участка врач эди, Алай арадаракъда Чехов ёпкелери ауруп, уллу азап чегеди. 1898 жылда Ялтагъа кёчгени да аны себепли эди. М. Горький бла да анда танышады. Николай Экинчи М. Горькийни сыйлы академикге айырыргъа деген оноуну къабыл кёрмегенине ыраз болмагъанын билдирип, 1890 жылда кесин сыйлы академикге айырыргъа деп этген оноуларын къатына да къоймайды.

Москвада Художестволу театрны бек фахмулу актрисасы О. Л. Книппер Антон Чеховну къатыны болгъанлачы, билимсиз, жекюаш оноучуланы, халкъны къыйыны бла жашагъанланы ачыкъ сёкгенди, аланы хиликге этгенди. «Толстый и тонкий», «Хамелеон», «Унтер Пришибеев», «Горе», «Ванька», «Тоска» дегенча чыгъармала аллайладыла. Ала къалай уста, къалай уллу фахму бла жазылгъандыла. Алада жумушакъ лирика, мудах масхара да бардыла. Артдаракъда уа Чехов («Счастье», «Свирель» — новеллала, «Степь» — повесть) тууралы журтну бла адамны насыбыны тёмесина уллу эс бурады. 80-чи жыллада, политика реакция бек кюч алгъан кезиуде, Чехов артыкълыкгъа, халкъны къыйынлыгъын сансыз этгенлеге, башхаланы аякъ тюбюге уруп, кеслерине ахшы жашау излегенлеге къажау темир къая болуп сюеледи. Жарлылагъа уа жакъ басады, къолундан келгенича болушады. Аланы барысы да аны чыгъармаларыны баш темаларыдыла. Не уа озгъан ёмюрню 80—90-чы жылларында орус интеллигенцияны адыргы жашаууну, аны халкъгъа къалай къуллукъ этгенини юсюнден («Скучная история», «Дуэль» повестле, «Жена», «Дом с мезонином», «Моя жизнь» — хапарда) суратлау сёзню кючю бла дуниягъа хапар айтады. «Палата № 6» деген чыгъармасында уа самодержавно-крепостной жашау халгъа бек тап багъа бичеди. Не да Россейде деспотизмни къарс къакъгъанына, артыкълыкъгъа, кеси оюмунгу ачыкъ айтыргъа эркинлигинг болмагъанына, идеологияны терслигине чамланады. Жарын, повестлерин окъусанг, литература жигитлерини биргелерине айланганча, ала бла сёлешгенча не да айта тургъан хапарларына тынгылагъанча, эте тургъан ишлерине къатларында сюелип къарагъанча, акъылларын, оюмларын сермай англагъанча боласа. Драма чыгъармаларына кёре салынган спектаклеге бла кинофильмлеге къарагъанла уа уллу зауукълукъ алмай къалмайдыла ала адамны кюллюрген да, сагъыш да этдиредиле, — орус халкъны алгъынгы жашауун къоратмай-къошмай кёз аллынга келтирип къоядыла. «Чайка», «Дядя Ваня», «Три сестры» деген пьесаланы магъаналарын эсигизге бир тюшюрчюгюз. Не уа «Вишневый сады». Алада поэзиядача лирика да бар, тамбланы юсюнден сагъыш этдирир оюм да бар. Чеховну пьесаларына экинчи жашау беригуге Москваны Художестволу театры артыкъ да уллу эс бура келеди.

Жыйырманчы ёмюрде орус литератураны, театр искусствону айнытыугъа, ол угъай эсенг, кёп къыралланы жазыучуларыны ишлерине да Антон Павлович Чеховну чыгъармачылыкъ ишини бек уллу хайыры тийгенди. Бусагъатда Чеховну пьесаларын кеслерини сахналарына чыгъармагъан хазна къырал жокъду. Чехов кеси да дунияны кёп жерин къыдыргъанды — Австрияда, Германияда, Италияда, Монакода, Францияда болгъанды.

А. П. Чехов 1904 жылда 2-чи июльда Германияда ёлгенди. Москвада Новодевичье къабырлада асыралгъанды.

Былайда елген ёлсе да, сауубуз
Душманнга чабарбыз къычырып:
«Ура!» —
Дей эди ол, тили чала бир кесек,
Несича жангырта эски жырчыгъын.
Тепсеген да эте эди, биз юлесек,
Къыл къобузнуча тутуп
жугарчыгъын.
Фашист самолётла кёкню бош
тутмай,
Учуп ёте эдиле ары-бери.
Бизге да юлюш этерге унутмай.
Бомба ата эдиле бир бирлери.
Темгибиз жырлай эди биягъылай,
Бизни къайгъыбызны чачаргъа
сюйюп.
Алай жыры къалгъан эди жарсыгай,
Бомбадан чачылгъан осколка тийип.
Асыргъан эдик эрменли жашны
Къабырын суу чыкъмагъан жерде
къазып,
Сакълар эди жюрегинде.
Сабийлери, туудукъларыбыз
Олтуруп тёгерегинде.

Аны аналыкъ насыбын
Урушну оту алгъанды.
Къызыны жюреги башхагъа
Ачылмай къалып къалгъанды.

Бедиш этме, ол аллайды.
Жангыз биреуню сюйгенди.
Урушну отунда аны
Сюймеклиги да кюйгенди.

Къарт болгъанды арию Ханда
Аны къарасын кийгендей,
Алайлай туруп турады.
Энтда да аны сюйгендей.

Агъаргъанды жибек чачы.
Акъ бети да саз болгъанды.
Къанлы уруш жюрегине
Къара тамгъасын салгъанды.

Жангыча ишлеуню макъамын согъаргъа къачан юйренириксиз?!

Суратны М. Татроков ишлегенди.

◆

КЪАЛЫННЫ КЪЫМГЪАН КИМ БОЛУР?

(«Шабат кюннгю бетге» деп жазылгъан фельетон)

Къанатла битип учхан ачханы излерге жангы жууукъларгъа Хангерийге дери базынып киши келмегенди. Бир бирни узакъдан жанып тургъан болмаса, ишни болушу былайды деп сюелген да болмагъанды. Да алай айтханлыгъыбызгъа, Шахымлары Маметдирланы жууукъларын алгъанлы жалан да юч кюн бла юч кече болады. Андан берисинде ол жаны да, бу жаны да Хангерийни, арагъа салып, аямай жыртып тургъандыла. Ол жарлы уа къайдан билсин аны, кеси башын кеси отха сукъгъаныын. Хапарны эшитгенлей а бек терк жетди Шахымлагъа.

Алай ол баргъан жеринде олсагъат окъуна бет жарыкълы болуп къалмады. Шахымлары Ачахмат улун аямай ариулап кюрешдиле. «Адетни иги билмейди, бек эртденден бери да халкъыбыздан узакъда жашайды», — деп да бир айтадыла ансы, байлыгъын, адамлыгъын санап тауусмадыла. Ачахмат улу Хангерий айтхан даудан кейгде болгъанына уа не сёз барды. «Енге кыйынлыкъ кёрмегийик», — дегенлей тургъула Шахымланы эр кишилери, тиширыулары да Ачахмат улугъа жакъ басып, аны ючюн къал болуп сюеле.

— Аллахны ортагъа, салып айтайым, мен Ачахмат улу адетлерибизден кенгде болгъанын ол кече окъуна эмлеген эдим, — деди Хангерий. — Аллай адамны элтип, къууанч столда туугъанла да акъылына халкъ бюсюреген, сёзюне хар ким да тынгылагъан таматаны жерине нек олтуртдугъуз? Аны кибикледиле бизни атабабаларыбыздан къала келген ахшы тёрелерибизни аякъ тюгге уруп, алъа таукел барыубузгъа чырмау болгъанла, колхозланы, совхозланы айныргъа къоймагъанла, къызны юйюне туугъарны мюйюзюне бек багъалы жюзюкню салып элтичюю адетни къойдургъан да, жашларыбызны ичиге, башха аманлыкълагъа юсюрген да...

— Къарайма да сиз да кишиге бет этип, намыс берип къыйналлыкъ тюйюлсюз. Адепли адам аллайламы сёлешеди, — деди киеуню жанындан жарашыучула келген кюн столда олтургъан келбетли Рахмат. — Энди ол сиз келтирирге керекли ачха отха кюйюп окъуна къалсын. Атасы-анасы да минг сом болур да.

Минг сом бла он тюменни, чачакълы жаулукъгъа чулгъан, таматагъашны къолуна тутдургъан кишиме мен, — деди Хангерий.

— Сабыр эт. Биз ол эки сабийни хайырындан бир бирге жууукъ болдукъ. Энди, тейри, къызны атасы, анасы да анга ыразыдыла, биз да ала айтханнга утъай дерик тюйюлбюз, ол къалынга келтирирге умут этген минг сомугъузну да, башха зат къолугъуздан келлик эсе да, жаш юйюрге болушугъуз. Биз да бетибизге уялгъанлай этербиз...

— Аланла, бу сейир-тамаша хапаргъа не айтасыз?! Мен капеги кем, артыкъ болмай минг бла жюз сом ачханы таматагъызны къолуна бергенме. Сен а: «Ол бизге келтирлик минг сомну», — деп тохтамай къайтарып айтханлай тураса. Бет бармыды сизде?!

— Тохта, маржа.

— Нек тохтайма. Арыберн къыркъдырып, сый салмазны мадарын излейсиз. Жарамайды алай! Биз да ачхадан, темирден ишленмегенбиз. Дунъумдан чыкъгъанбыз. Къыркъдырмагъыз, атны жюгени бизден. Къайры бурсакъ — ары барлыкъды.

— Билебиз, машинаны рулю да сизден. Дуния ырыскысы ючюн эсизлик этмейик.

— Биз айтхан да олду. Дуния ырыскы ючюн тюнене къуралгъан юйюрню чачмагъыз, — къызыгъызны жарлы этмегиз. «Ачха бермей кетгендиле», — деп бир затха ушамагъан хапарны дуниягъа жайып, бек адгъа менд, ызы бла уа сау дукъумну бетин жойгъансыз...

— Келигиз, къояйыкъ ол эки къара сомну хапарын.

— Нек къояса? — деп сёлешди, коридорда сюелип, эшикни жеписинден эр кишилени ушакъларына тынгылап тургъан тиширыу. Ол эрге къачхан къызчыкъны анасы эди. — Иш алайгъа къала эсе, берлигими берликме да берликме, сора ачханы алгъан атлы нек болама. «Шахымлары къалын алыргъа унамагъандыла», — дееле иги тюйюлмюдю андан эсе. «Къалын алмагъанлыкъгъа салгъан сыйлары уа Мамметдирланы уллу отоуларыны ичине окъуна сыйынмай эди», — дерле.

— Келин, тап сёлешмейсе, — деди Рахмат. — Былайда санга жетген оноу жокъду.

Тейри, энди уа кишинг, къатынынг да озгъан этесиз, — деди Хангерий, — Мен бюгюн бери сизни жаншгъаныгъызгъа тынгыларгъа келмегенме. Мен бери тюзлюкню тохташдырып, намысымы, сыйымы жерине салыргъа келгенме. Энтда къайтарып айтама, ол ингирде, ма бу отоуда, ма бу столну быланында олтургъан таматаны — Ачахмат улуну къолуна минг бла жюз сом ачханы тутдурып кетгенме. Сиз а «Мамметдирлары жарашыргъа келип, ёнгени къой, столну намысына окъуна бир сом ёзденлик этмегендиле», — деп башыбызны эшикге чыкъмазлыкъ этгенсиз. Бир уллу тукъум, манга ышанып, жыйын тамата этип, бери жумушха жибергенди. Сиз айтханнга кёре, мен а мында ашдан, ичгинден да кёбюп, келтирген ачхамы да къымыл кетгенме. Алаймыды?!

— Да жангы жууукъларыбыз айтхан тюз эсе, алайды деп турабыз. Сен энди эшите тургъанлыкъгъа, муну къайгъысы экинчи кюн окъуна чыкъгъан эди.

— Эки къуумугъузну да аман хапарыгъыз чыкъсын, — деди Кокай, — бизникилени да, сизни да.

— Тоба де, таланнган. Алгъыш столда къаргъыш къалай этесе?

— Оллахий, деген Аллахны атыды, Рахмат, оллахий деп айтама, мычытмай ачханы тапмай эсегиз, кесиме да, сизге да бир палах этеркме. Мен уруш къыйынлыгъын сынагъан адамма. Ол ачха ючюн угъай, намысым ючюн къайсыгъызны да капгиме кёрмей урлукъма.

— Да Хангерий, ол чекге жетсек, биз да тынгылап турмакъ...

— Аланла, соргъанны айыбы жокъду, Ачахмат улу къайдады? — деди Хангерий бир кесек шошайып, аны эсине тюшюргенине къууангандан башы кёкге жетгенча болуп. — Мен тели, бюгюнлю бери сизни бла не затха даулашып юрегеме, атагъа, анагъа да жетип. Ол а, бир амалы бар эсе, ачханы алгъанына угъай дерик болмаз да, таланнган.

Алайда Рахмат да сагъайды. «Керти окъуна анда эсе уа ачха?».

— Нек тынгылайсыз?

— Тейри, Хангерий, бюгюн биз аны табаллыкъ тюйюлбюз.

— Къайдады?!

— Да экинчи кюн окъуна самолёт бла юйюне учхан эди.

— Рахмат, къалынны ол къымгъанына бир ишегим жокъду.

— Кет, болмагъан затланы айтма. Аны жетген юйдегиси, сени сомларынга къарап тургъан жери жокъду. Жалгъан дау айтып, бизге чапханыгъыз да боллукъду, тукъум таматабызны башын эл кюлюлюк этмегиз.

— Сен, Рахмат, туугъанлы халкъны аллында айлана келген акъыллы адам, бюгюнлю айтхан сёзлени терс, тюз жерлерин а айырыргъа керек эдинг. Мен минг бла жюз сом ачханы стол таматагъа — Ачахмат улуна, бергенме, дегенден башха зат айтдыммы?! Угъай, башынгы бош чайкъайса. Мени аузумдан башха сёз чыкъгъанмыды? Сен кёкюрегинги не бек кётюре эсенг да, биз да айтырыбызны, къалырыбызны билмеген теличик тюйюлбюз...

Олсагъатда юйге къоншуда жашагъан иги да жашауду Халим кирди. Жарашыучула келген кече ол да мында эди.

— Халим, ачха къайдады, — деп Хангерий хыны сорду аны саламын-келямын ала да турмай.

— Не ачхады ол?

— Ма къалынгга мен келтирген ачха.

— Алан, Рахмат, нек эсе да къонагъыгъызны огъары аягъына миндиргенсиз, динимни хакъына, — деп Халим тёгерегине къарады. Хангерийни бет алышындырып сёлешгенине аны къаны бек бузулду.

— Да тейри, Халим, сен бир кесек суугъан заманына келгенса ансы, алгъаракъда кёрге эдинг ёрелешинюю уа. Айтмазлыгъыбызны да айтдыргъанды къарындашыбыз, — деп Рахмат аз ышарды.

— Рахмат, сен кесинги кюлдюргенликге, мени ичим кюе турады. Келигиз, мындан кёп башым бла ойнамагъыз. Бусагъатдан ишни башын ачмасагъыз, мен да итден туугъанма, къызыгъызны тамбла юйюгюзге келирча этмесем.

— Ах кюнюм, — деди аны эшитгенде къызны анасы. Я аллах, бу бериую-алыуну чыгъаргъанны къолу-буту чыкъсын.

— Хангерий акъылыны башына жыл да, бизден не зат излегенниги табыракъ англылатчы, — деди Халим.

— Ой юйюнге, Халим, сабий кибик къаллайла эте тураса. Ол кече биз бери келтирген минг бла жюз сом ачха башсыз болуп турады. Мен ачханы, чачакълы жаулукъгъа чёрген, Ачахмат улуна бергениме ётюрюкдю дерик тюйюлее да? Рахмат кёрмегенме, дейди. Огъесе, сен да адаймы айтырыкъса?

— Угъай, Хангерий, мен а алай айтырыкъ тюйюлме. Мынча-анча ачха келтиргенсе деп айталлыкъ тюйюлме. Алай: «Бу уа бизни намысыбызды», — деп бир чёргемки таматабызгъа узатханыгъа уа шагъатма.

Хангерий секирип ёрге турду да Халимни къолун тутду. Кёрдюкг да ишни болгъанын, дегенча Рахматны умбашына къолу бла къатылды. Олсагъатда Ачахмат улуну сыфаты Рахматны кёз аллына келди. Болгъан ишаны тамашагъа къалдырды. Сора мычымай Ачахмат улуну жашына (ол Нальчикде жашайды) телефон бла сёлешеди да, атасы этип кетген ишни юсюнден айтды.

— Аллах-аллах, башыбызны ёрге кётюрмезлик этгенди, оллахий, — деди жаш. — Да адетни билмегенни хатасыды бары да. Ол а манга: «Жол хакъгъа деп бергенликге болур ансы, сау къаллыкъла, иги кесек ачачыкъ узатдыла», — деп махтанган эди. Рахмат, ачха бла артыкъ къалын тюйюлме, алай бир мадар этип ингирликге сизге элдырырма.

Х. АСЛАНБЕКОВ.

ЖЫЛ ЖЫЛГЪА ЖЕТГЕНДЕ

Жыл жылгъа жетгенде
Ёмюр ёмюрге
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге.
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге.

Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге.
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге.

Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге.
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге
Ёмюрлюкге къалгъанды
Ёмюрлюкге.

1478 ХАРФДАН КЪУРАЛГЪАН АДАМ АТ

Баям, Брахматма деген тукъум атлы индивчыны атын айталлыкъ адам битеу дуниядада табыллыкъ болмаз. Аны атын окъур кюнюн 10 минут керекди, ол 1478 харфдан къуралгъанды. Ол белгили алимлени, философланы, историкни жерлени атларыны жыйымдыгъыды. Брахматма ол атны кесине кеси атагъанды.

«ТИТАНИКНИ» СТАТИСТИКАСЫ

«Титаник» кеме батханлы бери аны юсюнден 30 китап жазылгъанды, 7 кинофильм салынгъанды, кёп тюрлю хапар да жюрюйдю. Ангача уллу эс бурулгъан дуниядабир неме да жокъду. Аны сылтауу Атлантиканы тюбюнде кемени сейфлериде табылмай тургъан уллу байлыкъды.

(Ара журналладан бла газетледен).

Дунияда болум

ХАЛКЪЛА ЗАКАВКАЗЬЯДА ИШЛЕГЕ ТЫНГЫСЫЗДЫЛА

Совет Закавказьяда болгъан къайгъылы ишле дунияны халкъларыны эслерин кеслерине бурадыла, аны къырал къуллукъчула, асламлы информацияны органлары да билдиргенлей турадыла. Халкъла аралы басма дунияны халкъларын регионда болгъан проблемала терк тамамланырыкъларына ышанынганларын эм совет правительство экстремистлени тыяр ючюн этген мадарланы тюзге санагъанларын чертеди.

СТАМБУЛ. Турцияны Министрлерини Совети, деп билдиреди Анатолийли агентство, кесини бюгюнгю жыйылыууунда Азербайджанда халны сюзгенди. Андан сора басмагъа берилген заявленияда бу республикада болгъан проблемала мамыр жол бла теркирек тамамланнсала иги боллугъу белгиленгенди. Заявленияда Азербайджанда къуралгъан хал Совет Союзну нч ишиди, Турция уа аны бла шуёхлукъ къоншулукъдады, алай эсе уа къыралны правительствосу къыйынлыкъгъа тюшгенлеге болушлукъ этерге борчлуду, деп айтылады.

КАИР. Азербайджанлыланы эм эрменлилени араларында миллет сылтаула бла къозгъалгъан къаугъаны тохтатыр ючюн кючню хайырланырга тюшгенди. Нек дегенде, бу проблеманы мамыр жол бла тамамларгъа онг болмагъанды, деп жазады Египетни «Аль-Ахрам» газети. Бусагъатда Бакуда этиле тургъан мадарла, деп жазады «Аль-Ахрам» газет, зулмулукъну тохтатыргъа, алай бла уа азербайджанлыланы бла эрменлилени араларында граждан урушну болдурмазгъа бурулупдула.

БУДАПЕШТ. Венгрияны правительствосу Закавказьяда болумну юсюнден заявление этгенди. Анда Венгрия ол ишлеге тынгысыз болуп къарагъаныны юсюнден айтылады. Правительство Закавказьяны халкъларыны проблемалары мамыр жол бла, ишни жангыча къурауну политикасы берген онгланы мурдорунда тамамланырыкъларына ийнанганын билдиргенди.

ЛОНДОН. АБШ-ны президенти Джордж Буш тюнене болгъан пресс-конференцияда Азербайджанда этиле тургъан мадарла жанлы сёлешгенни белгилей, «Дейли экспресс» газет былай жазады: «Британлы премьер-министр Маргарет Тэтчер Бирлешген Штатла тутхан ызгъа ыразыды». М. С. Горбачев кеси башлагъан жангы ишни ахырына жетдирирге керекди, деп белгилейди газет.

САУУТЛАНЫ КЪЫСХАРТЫР ЖАНЛЫДЫ

БОНН. (ТАСС). СВДП — ФРГ-да АБШ-ны бла СССР-ни стратегия потенциалларын иги кесек къысхартыу, Европада жюрютюле келген сауутланы тенг халгъа келтириу жанлы болгъан партиядан бириди. Аны юсюнден Боннда пресс-конференцияда СВДП-ны генеральный секретары Корнелиа Шмальц-Якобсон айтханды. Ол журналистлени СВДП-ни айырыула аллы программасыны проектини баш жоллары бла шагъырей этгенди. Программа партияны Нюрнбергде 29-чу—30-чу сентябрде боллукъ съездинде къабыл этилликди. Бундестагга айырыулагъа хазырлана, ала уа быйылны ахырында боллукъдула, эркин демократла «90-чы жылланы бек багъа тургъан европалы истребителин» къурауну халкъла аралы проектине ФРГ къатышмаз ючюн кюреширге мурэт этедиле. Европада иги жанына тюрлениуле бола тургъан кезиуде аллай проектни жашауда бардырыргъа кереклиси жокъду. Аны бла бирге, деп белгилегенди К. Шмальц-Якобсон, СВДП бундесверде къуллукъ этгенлени 350 минг адамгъа азайтыуну хайырлыгъа санайды.

УЛЛУ ДЕМОКРАТИЯНЫ НИЕТИНДЕ

ВАШИНГТОН. (ТАСС). АБШ-ны президенти Джордж Буш Акъ юйде газетлени редакторлары бла тюбешгенди. Редакторла президентден белгили советологла Джордж Кеннанны бла Збигнев Бжежинскийни кёп болмай сёлешгенлерини юсюнден оюмун айтырын тилегендиле. Ол экн советолог да СССР-де хал хазна игилеси деп, алай айтхандыла.

«Ол сёзлеге сиз къалай къарайсыз?» — деп соргъандыла президентге.

«Горбачевну юсюнден айтханда, тюнене аны манга соргъандыла эм да мен ол жетишимле болдурурун сюйгеними билдиргеме, — деп жууап бергенди президент.

— Ол къыйын болумда тюз мэдарла этгенди деп, алай акъыл этеме. Ол мамыр тюрлениуле бардырыргъа алгъынча таукелди эм да Азербайджанда болгъан къыйынлыкъла ючюн аны хазна адам терслесин, деп алай сунама». Мен акъыл этгенден, — деп чертгенди Дж. Буш, — ол борчун бек иги толтургъанды».

«Совет Союзда низамсызлыкъ кетериллигине, мамырлыкъ, ырахатлыкъ къайтарыллыгъына ийнанганын билдире, АБШ-ны президенти ишни жангыча къурауну процесси ангы ары «демократияны, бек уллу демократияны ниетинде бардырылыргъа боллукъду», дегенди.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЫЙЫХ КЮН

28-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

8.00 — «Спорт — барыбызгъа да». 8.15 — Ритмика гимнастика. 8.45 — «Спортлотону» тиражы. 9.00 — «Эртденликде эртде». Сабийлеге бериу. 11.00 — Эртденги музыкалы бериу. 11.30 — «Жолоучуланы клубу». 12.30 — «Музыкалы киоск». 13.00 — Хорламны 45-жыллыгъына. «Вызываем огонь на себя». Суратлау фильм. 3-чю эм 4-чю сериялары. 15.25 — «Саулукъ». 16.10 — «Эл сагъат» деген бериую панорамасы». 17.25 — «Марафон-15». Сабийлеге информация - публицистика программа. 19.00 — «Ыйых кюннгю кинозал». Мультфильм. «Когда я вернусь» деген документли фильм. 19.45 — «Свободное падение». Суратлау фильм. 21.00 — «7 кюн». 22.00 — «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 22.15 — «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 23.05 — Сууда топ ойнау.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Зарядкагъа тизилигиз! 8.15 — Концерт. 8.45 — Документли фильм. 9.20 — «Валентин и Валентина». Суратлау фильм. 10.50 — «Зона затопления». «Солёные слёзы Турана». Документли фильмле. 11.30 — «Жолоучуланы клубу». 12.30 — «Экранда — 01 служба». 12.55 — Концерт. 13.20 — Украина ССР-ни Гостелерадиосу. 13.50 — Концерт. 14.30 — «Совет Россия». Видеоканал. 17.00 — «Планета». Халкъла аралы программа. 18.00 — Мультфильм. 18.40 — «Карман России». Документли фильм. 19.00 — А. Дишевни концерти. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15 — Атлетизм-89. 21.00 — «7 кюн». 22.00 — Союз республикаланы студиялары ны фильмлери. «Эта опасная дверь на балкон». (Рига). 23.25 — Режиссёр В. Виноградовну фильмлери. «Мои современники».

БАШ КЮН

29-чу января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

18.30— Халкъла аралы обозрение (къабарты тилде). 18.45— «Иш усталыкъ ала». Агропромышленность комплексге кадрла хазырлауну юсюнден. Терекде 18-чи номерли СПТУ (къабарты тилде). 19.15— «Север Кавказ». Киножурнал. 19.25— «Республиканы кюню». 19.50— Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.05 — «Русские в глазах американцев». 3-чю фильм — «Прорыв». 20.30— «Манга ышанылса». РСФСР-ни Халкъ депутатларына кандидатла (малкъар тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30— «120 минут». 8.35— Концерт. 9.05 — «Свободное падение». Суратлау фильм. 10.20— «Жаныуарланы дуниясында». 11.20— «Две н а д ц а т ь стульев». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 12.30— Заман. ТСН. 13.00— «К миру на святой земле». Документли фильм. 15.30— Концерт. 15.50— «Анам, атам эм мен». 16.20— Сабийлеге берилген сагъат (француз тилден дерс бериу бла). 17.20— Сергей Коневни депутат байлыкъларыз. 18.25— Коллаж. (Реклама, билдириуле, информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00— «Неожиданный Вьетнам». Документли фильм. 19.50— «Двенадцать стульев». Суратлау фильм. 1-чи сериясы. 21.00— Заман. ТСН. 21.30— «Магъаналы ишни юсюнден интервью». 21.40 — «Сёз». Литература-художестводу программа. 23.45 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00— Эртден гимнастика. 8.15— «Гюстав Курбе». Илму - популярный фильм. 8.35,9.35— Литература. 9-чу класс. 9.05— Италиялы тил. 10.05— «Памяти павших домов». Илму-популярный фильм. 10.35, 11.35 — «Тропинка». Илму-популярный фильм. 11.05— Юйюр академия. 12.05— «Упрямый человек». Документли фильм. 12.25— «Эта опасная дверь на балкон». Суратлау фильм. 13.50 — «Узакъ Восток». Киножурнал. 14.00— «Хлеб — имя существительное». Суратлау фильм. 17.00— Мультфильм. 17.15— «Арендаторы». Документли фильм. 17.45— Концерт. 21.15— СССР-ни халкъ артисти П. Нечепоренко согъады. 21.30— «Жаш кино». 23.15 — «Когда пешком в Австралию можно будет сходить». Документли фильм.

ГЕУЮРГЕ КЮН

30-чу января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.20— «Три истории с телефоном». Къысха метражлы фильм. 17.50— «Вернисаж». Италиялы графикаланы кёрмючю — Нальчикде. 18.35— Концерт (къабарты тилде). 19.05 — Телевизор дерс. Малкъар тил. 8-чи бериу. 19.20 — «Успение». Документли фильм. 19.35— «Республиканы кюню». 20.00— Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15— «Сени сайлагъан ызынг». Жангы Малкъар эл (малкъар тилде). 20.40— «Сизни письмоларыгъызгъа кёре». Концерт (къабарты тилде).

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30— «120 минут». 8.35— Мультфильмле. 9.10 — Хоккей. СССР-ни чемпионаты. «Химик»—«Динамо» (Москва). 2-чи эм 3-чю периодлары. 10.20— Сабийлеге берилген сагъат (француз тилден дерс бериу бла). 11.20— «Двенадцать стульев». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 12.25— Коллаж. (Реклама, билдириуле, информация). 12.30 — Заман. ТСН. 13.00— «Ол болгъанды...болгъанды...» 15.30 — Концерт. 15.50— Сабийлеге «Песни для внучат» деген суратлау фильм. 17.00— «Компьютер бла диалог». 17.45— «Салам, музыка». 18.30— Заман. ТСН. 19.00 — «Властны — Советлеге». 19.50— «Двенадцать стульев». Суратлау фильм. 2-чи сериясы. 21.00— Заман. ТСН. 21.30 — «Магъаналы ишни юсюнден интервью». 21.40 — «Стариковское дело». Телеспектакль. 22.40— Концерт. 23.45— ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00— Эртден гимнастика. 8.15— «Лицо на холсте». Илму - популярный фильм. 8.35,9.35— Юйюр жашауну этикасы эм психологиясы. 10-чу класс. 9.05, 10.05— Француз тил. 10.35, 11.35— История. 7-чи класс. 11.05 — «Казимир Малевич». Илму-популярный фильм. 12.05 — Ритмика гимнастика. 12.35— «Жаш кино». 14.20— Орус халкъ жырла. Л. Иванова жырлайды. 14.30— «Хлеб — имя существительное». Суратлау фильм. 6-чы сериясы. 17.00 — Мультфильм. 17.20 — П. Гоген. «Озгъан замандан къарай». 21.20— «Восток Сибирь». Киножурнал. 21.30 —«Вольный ветер». Суратлау фильм.

БАРАЗ КЮН

31-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Алыфбий». Школчулагъа бериу (къабарты тилде). 17.30—Мультфильм. 17.50— «Жашауу да жыр кибик». А. Байчекуев (малкъар тилде). 18.20— Илму - популярный фильм. 18.30— «Хьэщlэщ». Литература - этнография журнал (къабарты тилде). 19.25— Абаданлагъа мультфильм. 19.35— «Республиканы кюню». 20.00— Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15— «Бесценный дар донора». Илму-популярный фильм. 20.30— «Ракурс». Жаш тёлюге бериу.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35— «Салам, музыка». 10.20— «Этот везучий Новиков». Документли фильм. 10.40— «Тейри къылыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммалары Халкъла аралы фестивалы. 12.30— Заман. ТСН. 13.00— «Стариковское дело». Телеспектакль. 15.30— «Городок». Документли фильм. 15.50— «Музыкалы хазна». Л.-В. Бетховен. 16.40— «Вестник». Илму-публицистика журнал. 17.25 — Сабийлеге берилген сагъат (инглиз тилден дерс бериу бла). 18.30 — Заман. ТСН. 19. 00— Телесеанс. Февральда боллукъ телефильмлени юсюринден. 19.30— «Находка». Документли фильм. 19.40 — «Двенадцать стульев». Суратлау фильм. 3-чю сериясы. 21.00— Заман. ТСН. 21.30— «Магъаналы ишни юсюнден интервью». 21.40 — «Камера дуниягъа къарайды». 22.35— «Базман». Литература диалог. 22.55— «П. И. Чайковскийни битеу пьесалары». 23.55 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15— «Рисунки Достоевского». Илму-популярный фильм. 8.35,9.35— Приведение. 3-чю класс. 9.05, 10.05— Немец тил. 10.35, 11.35— Музыка. 5-чи класс. 11.05— «Андрей Рублев». Илму-популярный фильм. 12.05— «Мария». Документли фильм. 12.45— Концерт. 13.15— «Ни в сказке сказать». Документли фильм. 13.35— «Хлеб — имя существительное». Суратлау фильм. 7-чи сериясы. 21.05 — Концерт. Ругалан бериу. 21.30— «Не буду гангстером, дорогая». Суратлау фильм. 22.40— «Владимир Тарасов согъады». Свердловскеден бериу.

ОРТА КЮН

1-чи февральда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.20— «Билляча». Кичи классдада окъугъан сабийлеге бериу (малкъар тилде). 17.50— «Незнакомая песня». Къысха метражлы фильм. 18.15— «Халкъ бек игилеге ышаныгъызды» (къабарты тилде). — Телевизор дерс. Малкъар тил. 30-чу январда бериую къайтарыу. 19.15— «Аншлаг в театре абсурда». Документли фильм. 19.30— «Республиканы кюню». 19.50— «Кёрги затланы кёргюзтген объектив».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30— «120 минут. 8.35 — Мультфильмле. 9.05 — «Музыка Дунаевского». Фильм-концерт. 10.05— Сабийлеге берилген сагъат (инглиз тилден дерс бериу бла). 11.05— «Саулукъ». 12.00— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 12.15— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 13.00— Сууда топ ойнау. 15.00— Документли фильм. 15.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 15.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 16.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 16.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 17.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 17.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 18.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 18.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 19.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 19.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 20.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 20.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 21.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 21.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 22.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 22.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 23.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 23.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 0.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 0.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 1.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 1.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 2.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 2.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 3.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 3.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 4.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 4.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 5.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 5.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 6.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 6.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 7.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 7.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 8.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 8.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 9.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 9.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 10.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 10.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 11.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 11.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 12.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 12.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 13.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 13.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония. 14.15— «Ёмюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 14.30— «Чайковскийни битеу симфонияларыз». 2-чи номерли симфония

УЛЛУ ДЕМОКРАТИЯНЫ НИЕТИНДЕ

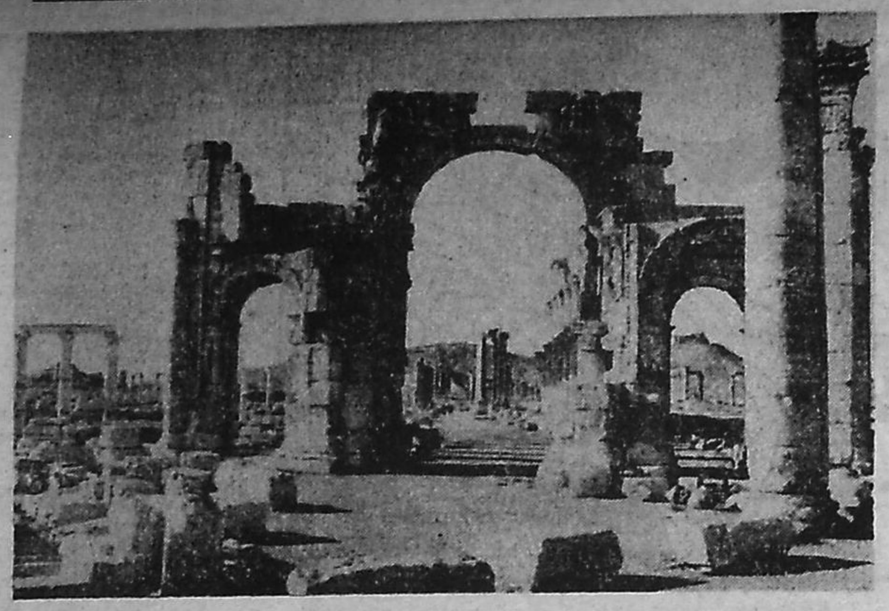
ВАШИНГТОН. (ТАСС). АБШ-ны президенти Джордж Буш Акъ юйде газетлени редакторлары бла тюбешгенди. Редакторла президентден белгили советологла Джордж Кеннанны бла Збигнев Бзежинскийни кёп болмай сёлешгенлерини юсюнден окюмун айтырын тилегендиле. Ол экн советолог да СССР-де хал хазна игиленсин деп, алай айтхандыла.

«Ол сёзлеге сиз къалай къарайсыз?» — деп соргъандыла президентге.

«Горбачевну юсюнден айтханда, тюнене аны манга соргъандыла эм да мен ол жетишимле болдурурун сюйгенними билдиргенме, — деп жуап бергенди президент.

— Ол къыйын болумда тюзмадарла этгенди деп, алай акъыл этеме. Ол мамыр тюрлениуле бардырыргъа алгъынча таукелди эм да Азербайджанда болгъан къыйынлыкъла ючюн аны хазна адам терслесин, деп алай сунама». Мен акъыл этгенден, — деп чертгенди Дж. Буш, — ол борчун бек иги толтургъанды».

«Совет Союзда низамсызлыкъ кетериллигине, мамырлыкъ, ырахатлыкъ къайтарыллыгъына ийнанганын билдире, АБШ-ны президенти ишни жангыча къурауну процесси ангы ары «демократияны, бек уллу демократияны нитинде бардырылыргъа боллукъду», дегенди.

Пальмира (суратда) — Сирияны эртдегили эм белгили шахарларындан бириди. Ол Сирияны къумларыны ортасында орналгъанды эм аны аты Грек-рим ёмюр бла байламлыды. Бир бла жарым мингге жуукъ жылны ичинде унутулуп тургъан Пальмира XVII ёмюрде жангыдан «ачылгъанды» эм дуния цивилизацияны айтхылыкъ эскерме-

лерини санына къошулгъанды. Дамаскдан Пальмирагъа дери (шёндюгюлю Тадмор) жалан да 200 километрди. Мындан кёп ёмюрлени алгъа римлиле къолгъа этген эм бузгъан шахар энди кесини арнулгъу эм да уллулгъу жаны бла кёп туристни эсин кесине бурады.

Сурат БТА-ны бла ТАСС-ныды.

БЮТЮН КЪАТЫ МАДАРЛА ЭТЕРГЕ

ВЕНА. (ТАСС). Мында ООН-ну Жуукъ эм Орта Востокда наркотиклени законсуз сатыугъа къажау кюреш бардырыу жаны бла подкомиссиясыны 26-чы сессиясы болгъанды. Аны ишине 14 къыралны келечилери къатышхандыла, анда дагъыда 8 къыралны эм 10 халкъла аралы организацияны келечилери болгъандыла. Жыйылыуда совет делегация да биринчи кере болгъанды.

Сессиягъа къатышханла наркотиклени жашырын чыгъарыуну эм жайыуну тохтатыр ючюн бютюн къаты эм хайырлы мадарла этерге керек болгъанын айтхандыла.

Совет делегацияны подкомиссияны жыйылыуларында болгъаны, дегенди совет делегацияны баш ч ы с ы, СССР наркоманиягъа эм наркотиклени законсуз сатыугъа къажау кюрешге къаллай уллу эс бургъанына бу ишде ООН-ну магъанасы ёсе баргъанына шагъатлыкъ этеди.

Жангы жалынчакъсыз профсоюзла

БРАТИСЛАВА. (ТАСС). Словакияда профсоюз къымылдау жангы организациягъа айланганды. Энди ала жалынчакъсыз словаклы профсоюзла боллукъдула. «Праца» газетде жангы республикалы профсоюз организацияны жангы болжаллы халда жарашдырылгъан уставы басмаланганды. Уставда жалынчакъсыз словаклы профсоюзла Словакияны урунганларыны эркин, кеслери алларына ишлегеч, ачыкъ, демократия эм бирикген организация болгъаны кёргюзтюледи.

Жалынчакъсыз словаклы профсоюзла, деп айтылады уставда, Словакияны бла Чехословакияны политика системасыны бир кесегидиле. Ала къырал органла, политика партияла, мюлк неле, башха политика системала бла байламлы жалынчакъсыз профсоюз политиканы бардырадыла.

Жалынчакъсыз словаклы профсоюзланы болжаллы ара органына Словакияны урунганларыны координация комитетлерини форуму саналлыкъды. Ол ишни словаклы профсоюзланы энди боллукъ съездине дери бардырлыкъды. Съезд а быйыл 31-чи мартда боллукъду.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

БАРАЗ КЮН

31-чи января

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — «Алыфбий». Школчулагъа берию (къабарты тилде). 17.30—Мультфильм. 17.50— «Жашауу да жыр кибик». А. Байчекуев (малкъар тилде). 18.20— Илму - популярный фильм. 18.30— «Хъэщlэщ». Литература - этнография журнал (къабарты тилде). 19.25— Абаданлагъа мультфильм. 19.35— «Республиканы кюню». 20.00— Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! (Ара телевидение). 20.15— «Бесценный дар донора». Илму-популярный фильм. 20.30— «Ракурс». Жаш тёлюге берию.

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.35— «Салам, музыка». 10.20— «Этот везучий Новиков». Документли фильм. 10.40— «Тейри къылыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммалары Халкъла аралы фестивалы. Февральда боллукъ телефильмлени юслеринден. 19.30— «Находка». Документли фильм. 19.40 — «Двенадцать стульев». Суратлау фильм. 3-чю сериясы. 21.00— Заман. ТСН. 21.30— «Магъаналы ишни юсюнден интервью». 21.40 — «Камера дуниягъа къарайды». 22.35 — «Базман». Литература диалог. 22.55— «П. И. Чайковскийни битеу пьесалары». 23.55 — ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15— «Рисуики Достоевского». Илму-популярный фильм. 8.35,9.35— Природоведение. 3-чю класс. 9.05, 10.05— Немец тил. 10.35, 11.35— Музыка. 5-чи класс. 11.05— «Андрей Рублев». Илму-популярный фильм. 12.05— «Мария». Документли фильм. 12.45— Концерт. 13.15— «Ни в сказке сказать». Документли фильм. 13.35— «Хлеб — имя существительное». Суратлау фильм. 7-чи сериясы. 21.05 — Концерт. Ригадан бериу. 21.30 — «Не буду гангстером, дорогая». Суратлау фильм. 22.40— «Владимир Тарасов соргъады». Свердловскеден бериу.

ОРТА КЮН

1-чи февральда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.20— «Билляча». Кичи класслада окъугъан сабийлеге берию (малкъар тилде). 17.50— «Незнакомая песня». Къысха метражлы фильм. 18.15— «Халкъ бек игилеге ышаныркъды» (къабарты тилде). 18.50— «Посетители». Илму-популярный фильм. 19.00 — Телевизор дерс. Малкъар тил. 30-чу январда берию къайтарыу. 19.15— «Аншлаг в театре абсурда». Документли фильм. 19.30— «Республиканы кюню». 19.50— «Керти затланы кёргюзтген объектив».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30— «120 минут. 8.35 — Мультфильмле. 9.05 — «Музыка Дунаевского». Фильм-концерт. 10.05— Сабийлеге берилген сагъат (ингилиз тилден дерс берию бла). 11.05— «Двенадцать стульев». Суратлау фильм. 4-чю сериясы. 12.25— Коллаж. (Реклама, билдириуле, информация). 12.30— Заман. ТСН. 13.00— «Жырламай болалмайма». Концерт-очерк. 15.30— Концерт. 15.50— Хорламны 45-жыллыгъына. «Солдатланы эскериулеря». 17.05— Халкъ макъамла. 17.20— «Валерий Балабановну планетасы». 17.50— Фильм-концерт. 18.30— Заман. ТСН. 19.00— «...До 16 и старше». 19.40— «Двенадцать стульев». Суратлау фильм. 4-чю сериясы. 21.00—Заман. ТСН. 21.30— «Магъаналы ишни юсюнден интервью». 21.40— «КВН—89». 22.35 — «Базман». Литературная Россия» газетде басмаланнган материалла. 23.50— ТСН.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00— Эртден гимнастика. 8.15— «Певец Красной Армии». Илму - популярный фильм. 8.35,9.35— Природоведение. 5-чи класс. 8.55, 9.55— «Аквариум». Илму-популярный фильм. 9.05, 10.05— Испан тил. 10.35, 11.35— Биология. 8-чи класс. 11.05— «Анам, атам эм мен!. 12.05— «Выше крыши». Документли фильм. 12.20— «Не буду гангстером, дорогая». Суратлау фильм. 13.30— Ритмика гимнастика. 14.00— «Хлеб — имя существительное». Суратлау фильм. 8-чи сериясы. 17.00— Мультфильм. 20.00— Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15— — «Музыкалы нигирле». 21.15— «Унутулгъан атла». Павел Флоренский. 21.30— «Дама с собачкой». Суратлау фильм. 23.00 —«Юрмала—90».

БАЙРЫМ КЮН

2-чи февральда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00— «Дуния бир ыйыкъда» (малкъар тилде). 17.10— Документли фильм. 17.40— «Школда ишни жангыча къурау». Аргудан эл (къабарты тилде). «Рассказ о фильме «Леди Макбет Мценского уезда». Илму-популярный фильм. 18.25 — «Жюрекден айтылгъан жырла». Автор жыр. 18.55— «Къуучаплыкъ». КъМАССР-ни Баш Советине депутатха кандидатла А. М. Ильева эм С. Х. Данилова бла тюбешиу. 19.25 — «Фитиль». Масхара журнал. 19.35 — «Республиканы кюню».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30— «120 минут». 8.35 — Мультфильмле. 8.45 — «Будьте первыми». Документли фильм. 9.05 —«Самодеятельный цирк» труппала кёргюзтедиле». 9.55— «Адам. Жер. Алам». 10.55 — «Теплый свет». Документли фильм. 11.45 — «...До 16 и старше». 12.30— Заман. ТСН. 13.00— «Камера дуниягъа къарайды». 15.30— «Будите в себе прекрасное». 16.10 — «Индонезияда жолоучулукъда». 16.55 — «Образ». Тамата класслада окъугъанлагъа литература берию. 18.25— Коллаж. (Реклама, билдириуле, информация). 18.30 — Заман. ТСН. 19.00 — «Фестивальны белгилери». Халкъ чыгъармачылыкъны 3-чю Битеусоюз фестивалы. 19.35 — «Игрушка», Суратлау фильм. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Ол болгъанды... болгъанды...». 21.50 — «Взгляд». 23.35— Абаданлагъа мультфильм. 23.45 — ТСН. 00.10— «Мистер Икс». Суратлау фильм. 01.40— «Шире круг». Эстрада программа.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — Илму-популярный фильм. 8.35, 9.35 — Природоведение. 2-чи класс. 8.55, 9.55 — «Зимним днем». Документли фильм. 9.05, 10.05 — Ингилиз тил. 10.35, 11.35 — История. 8-чи класс. 11.05 — Илму-популярный фильмле. 12.05 — «Дама с собачкой». Суратлау фильм. 13.30 — «Все это не мое». Документли фильм. 20.05 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.20 — Бузда фигурный учуу. Европаны чемпионаты. Тиширыула. 21.20 — «Там, за грядой синих гор». Документли фильм. 21.30 — «Спорт — барыбызгъа да». 21.45 — «Предшественник». Суратлау фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары.

ШАБАТ КЮН

3-чю февральда

НАЛЬЧИКНИ ПРОГРАММАСЫ

17.00 — Сабийле тепсейдиле. Пионерлени бла школчуланы республикалы дворецини ансамбли тепсейди. 17.40 — «Кировоград. Учителю Эдигею». Документли фильм 18.40 — «Ыйыкъ». Информация обозрение (къабарты тилде). 18.15 — «Туризм в СССР». Документли фильм. 18.30 — Телевизор дерс. Малкъар тил. 30-чу январда берию къайтарыу. 18.45 — «Циклон». Телефильм. 19.05 — «Къан». Телепостановканы премьерасы (къабарты тилде). 19.45 — «Будущая семья и здоровье». Илму-популярный фильм. 19.55 — «Келир ыйыкъда къарагъыз». «Къабарты-Малкъарны телестудиясыны берулерини юсюнден».

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

6.30 — «120 минут». 8.30 — «Юйюр академия». 9.00 — «Объектив». 9.30 — «Жаша, Жер». 10.30 — Окъуучуланы битеусоюз конференциялары. 11.45 — Концерт. 12.40 — «Шри-Ланка: Коломбодан Галлеге дери». 13.30 — Мультфильм. 13.40 — «Стоп-кадр». Кинообозрение. 14.40 — «Спектр». Халкъла аралы программа. 15.10 — «Киноафиша». 16.10 — «Тейри къылыч». Халкъ чыгъармачылыкъны юсюнден телепрограммаланы Халкъла аралы фестивалы. 16.35 — Леонид Быковну фильмлери эм ролляры. «Алешкина любовь». 18.00 — Халкъла аралы панорама. 18.45 — «Полёт птицы». Суратлау фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 21.00 — Заман. ТСН. 21.30 — «Песня-89». Ахыр концерт. 23.20 — «Спутник телезрителя». 23.35 — «Песня-89». Концертни баргъаны. 01.35 — Кечеги телевидение. Сынау программа. 01.50 — «Чароден». Суратлау фильм. 1-чи эм 2-чи сериялары. 04.15 — «Ол болгъанды... болгъанды...»

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Эртден гимнастика. 8.15 — Документли фильм. 8.35 — «Фестивальны белгилери». 9.05 — «Дело хозяйское». Документли фильм. 9.35 — «Первый учитель». Суратлау фильм. 11.10 — И. Банковский орус жырланы жырлайды. 11.25 — «Я помню руки матери моей». Документли фильм. 12.10 — Баскетбол. 13.10 — «Иоланта». Суратлау фильм. 14.30 — «Совет Россия». Видеоканал. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.15 — «Пресс-клуб». 22.30 — Бузда фигурный учуу. Европаны чемпионаты. 00.00 — «Странная история доктора Джекила и мистера Хайда». Суратлау фильм.

ЫЙЫХ КЮН

4-чю февральда

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — «Спорт — барыбызгъа да». 8.15 — Ритмика гимнастика. 8.45 — «Спортлотону» тиражы. 9.00 — «Эртденликде эртде». 10.00 — «Ата журтха къуллукъ эте». 11.00 — Музыкалы эртденги бериу. 11.30 — «Вокруг света». Альманах. 12.30 — «Саулукъ». 13.15 — Мультфильм. 13.35 — Хорламны 45-жыллыгъына. «Лидия». Суратлау фильм. 15.05 — «Панацея или...катастрофа?». 16.50 — Жомакъны дуниясында. «Три орешка для Золушки». Суратлау фильм. 18.30 — Бузда фигурный учуу. Европаны чемпионаты. 21.00 — «7 кюн». 22.00 — «Емюрлюк затланы юсюнден сагъышла». 22.15 — Театр тюбешиуле.

ЭКИНЧИ ПРОГРАММА

8.00 — Зарядкагъа тизилигиз. 8.15 — «Шауданла». 8.45 — Латвия ССР-ни Гостелерадиосу. «Возвращение». Документли фильм. 9.20 — «Полцарства за коня». Документли фильм. 9.40 — «Тачанка с юга». Суратлау фильм. 11.00 — «Художник эм власть». 12.10 — «О повторятся все...» Суратлау фильм. 13.25 — Женгил атлетика. 14.00 — Мультфильмле. 14.30 — «Совет Россия». Видеоканал. 17.00 — «Планета». 18.00 — «Халкъ чыгъармачылыкъ». Видеоблок. 20.00 — Тынч кечели болугъуз, сабийчикле! 20.20 — «Художник эм власть». 21.10 — «О повторятся все...» 21.00 — «7 кюн». 22.00 — «Найти Трою». Суратлау фильм. 23.15 — Режиссёр В. Виноградовну фильмлери. «Я возвращаю ваш портрет».

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000 Нальчик шахар Ленин орамы, № 5 8—9-чу этажла Телефонла редактор — 2-23-82 редакторну приёмныйы — 2-63-01, редакторну заместителлеря — 2-38-21 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85 секретариат 2-85-33 жигирги редакция 2-74-68 партия жашауну бла совет къурулушну белюмю — 2-68-72 пропаганданы бёлюмю — 2-67-68 письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетону бёлюмю — 2-66-76 эм жолкин белюмю 2-66-73 культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82 гилмянчла — 2-85-33

Ч 00126

Заказ № 873

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинаты.

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 21 (13022). | 30-чу январда. Геуюрге кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

СССР-ни Госкомстатыны билдириую

ИШНИ ХАЙЫРЛЫЛЫГЪЫН КЁТЮРЮРГЕ

1989 жылда экономиканы структурасын жангыча къурагъа, социальный жанына бютюн уллу эс бурурча этнуге эм финанс болумну игилендириуге бурулгъан мадарла этилгендиле, деп айтылады СССР-ни Госкомстатыны 1989 жылда СССР-ни социально-экономика айныуну юсюнден билдириююнде. Производствону керекляя бла тенглешдиргенде хайырланыучу предметлени чыгъарыуну ёсюю иги кесек болгъанды. Къорулланыу промышленностну конверсиясы башланнганды. Инвестицияланы социальный сферада хайырланыуга уллу эс бурулады. Миллет файлда шёндюю потребленияны эм производствога кирмеген къурулушну ресурсларыны юлюю быллыргъы 82,3 процент бла тенглешдиргенде 83 процентден аслам болгъанды. Халкъны жашау кюолайлыгъын кётюрюу жаны бла арадан бир жылгъа белгиленнген мадарла жашауда бардырылгъандыла. Аз пенсиялагъа къошулгъанды.

Озгъан жыл (багъаланы тюрленуулерин эсге алмай) битеулю миллет продуктну ёсюю 3 процентге, чыгъарылгъан миллет продуктну 2,4 процентге, жамауат уруунуу хайырлылыгъы 2,3 процентге ёсгенди. Ол предприятиялада товарланы чыгъарыуну ёсюю 11 процент болгъанды.

Розница товар айландырыуну планы 102,4 процентге толтурулгъанды. аны битеу ёлчеми 1988 жыл бла тенглешдиргенде 37,3 миллиард сомгъа ёсгенди. Кёп товарланы сатыу кёбейгенине да къарамай, потребитель рынокда хал кыйынлай къалады. Халкъ аслам сурагъан товарланы качествосуна алгъынча кёп тырман этиледи.

Колхоз рынокда багъала 1988 жыл бла тенглешдиргенде 7 процентге кётюрюлгендиле.

Жашау юйлени эм социально-культура сфераны башха объектлерини къурулушларына капитал салымланы 60 миллиард сомгъа жуугъу къоратылгъанды, ол а 1988 жылдан эсе 6 процентге асламды. Аланы халкъ мюлкде инвестицияланы битеу ёлчеминде юлюшлери 1988 жылда 25 процентни орнуна 27 процент болгъанды. Озгъан жыл битеу да 128,1 миллион квадрат метр жашау жери болгъан 2,2 миллион фатар ишленнгенди. Бу бешжыллыкъда къыралда жашау юйлени хайырланыргъа берюню планы бирине толмай къалгъанды. Былтырдан эсе жашау юйле 4,3 миллион квадрат метргe аз ишленгендиле.

Больница учрежденияланы ишлары бир жылгъа 64 миллиард сом чакъылгъа, не да 12,9 процентге ёсгенди эм планла кёргюзтюлгенден эсе 57,7 миллиард сомгъа аслам болгъанды. Ахча файда товарлагъа бла жумушлагъа къоранчладан эсе 1,4 процентге ёсгенди. Ол предприятиялада товарланы чыгъарыуну ёсюю 11 процент болгъанды.

Розница товар айландырыуну планы 102,4 процентге толтурулгъанды. аны битеу ёлчеми 1988 жыл бла тенглешдиргенде 37,3 миллиард сомгъа ёсгенди. Кёп товарланы сатыу кёбейгенине да къарамай, потребитель рынокда хал кыйынлай къалады. Халкъ аслам сурагъан товарланы качествосуна алгъынча кёп тырман этиледи.

Халкъ мюлкню битеу бёлюмлериде урунуу низам осал болгъанды, ишге келмей къалгъан, ишлемей бош тургъан, башха ишге кёчген кезиуле кёп болгъандыла. Озгъан жыл къыралны бир къуум регионларында забастовкаланы хатасындан 7 миллиондан аслам ишчи кюн тас болгъанды. Кюн сайын жылыу ичинде забастовкала бла байламлы орта эсеп бла 30 минг адам ишлемегендиле. 0,8 миллиард сом багъасы продукция чыгъарылмай (иш толтурулмай) къалгъанды.

Халкъ мюлкде ишчилени бла учреждениялада ишлегенлени бир айлыкъ иш хакълары орта эсеп бла 1988 жылда 220 сомдан 1989 жылда 240 сомгъа дери кётюрюлгенди, колхозчулагъа тёленнген иш хакъ а 182 сомдан 196 сомгъа дери. Кооперативледе ишлегенлени, ол санда эки ишде ишлегенлени да алгъан айлыкъ хакълары орта эсеп бла 500 сомдан артыкъ болгъанды.

Халкъгъа потребленияны 187 миллиард сом багъасы болчулукъ берилгенди, ол а 1988 жылдан эсе 11,6 миллиард сомгъа асламды. Аны 50 процент чакълысы ахча бла тёленнгенди.

Халкъны ахча файдасы былтыр бла тенглешдиргенде 64 миллиард сом чакълысында, не да 12,9 процентге ёсгенди эм планла кёргюзтюлгенден эсе 57,7 миллиард сомгъа аслам болгъанды. Ахча файда товарлагъа бла жумушлагъа къоранчладан эсе 1,4 процентге ёсгенди. Ол предприятиялада товарланы чыгъарыуну ёсюю 11 процент болгъанды.

Больница учрежденияланы ишлары бир жылгъа 64 миллиард сом чакълысында, не да 12,9 процентге ёсгенди эм планла кёргюзтюлгенден эсе 57,7 миллиард сомгъа аслам болгъанды. Ахча файда товарлагъа бла жумушлагъа къоранчладан эсе 1,4 процентге ёсгенди. Ол предприятиялада товарланы чыгъарыуну ёсюю 11 процент болгъанды.

Розница товар айландырыуну планы 102,4 процентге толтурулгъанды. аны битеу ёлчеми 1988 жыл бла тенглешдиргенде 37,3 миллиард сомгъа ёсгенди. Кёп товарланы сатыу кёбейгенине да къарамай, потребитель рынокда хал кыйынлай къалады. Халкъ аслам сурагъан товарланы качествосуна алгъынча кёп тырман этиледи.

Колхоз рынокда багъала 1988 жыл бла тенглешдиргенде 7 процентге кётюрюлгендиле.

Жашау юйлени эм социально-культура сфераны башха объектлерини къурулушларына капитал салымланы 60 миллиард сомгъа жуугъу къоратылгъанды, ол а 1988 жылдан эсе 6 процентге асламды. Аланы халкъ мюлкде инвестицияланы битеу ёлчеминде юлюшлери 1988 жылда 25 процентни орнуна 27 процент болгъанды. Озгъан жыл битеу да 128,1 миллион квадрат метр жашау жери болгъан 2,2 миллион фатар ишленнгенди. Бу бешжыллыкъда къыралда жашау юйлени хайырланыргъа берюню планы бирине толмай къалгъанды. Былтырдан эсе жашау юйле 4,3 миллион квадрат метргe аз ишленгендиле.

Больница учрежденияланы ишлары бир жылгъа 64 миллиард сом чакълысында, не да 12,9 процентге ёсгенди эм планла кёргюзтюлгенден эсе 57,7 миллиард сомгъа аслам болгъанды. Ахча файда товарлагъа бла жумушлагъа къоранчладан эсе 1,4 процентге ёсгенди. Ол предприятиялада товарланы чыгъарыу ёсюю 2,2 процентге ёсгенди. Производствону терк ёсмегени 1989 жылны экинчи жарымында промышленность осал ишлегени бла байламлыды.

Озгъан жылда экономика социальный жанына артыкъ да уллу эс буруп башланнганына бу зат да шагъатлыкъ этеди: промышленностда «А» группалы продукцияны эсе «Б» группалы продукцияны чыгъарыу иги кесек ёсгенди. Битеу да жылгъа «Б» группалы продукцияны чыгъарыу 4,8 процентге, «А» группалы продукцияны уа 0,7 процентге ёсгенди.

Бир ишлегеннге чыгъарылгъан продукция 3,1 процентге кёбейгенди. Промышленность продукцияны ёсюю битеу да ишлегенлени саны кыысхартылгъаны бла ишни хайырлылыгъыны кётюрюлгенини хайырындан болгъанды.

1988 жыл бла тенглешдиргенде оптовый сатыу-алыуну ёлчеми юч кере чакълыгъа ёсгенди. Продукцияны 8 мингне жуугъ тюрлюсю тюкенледе эркин сатылады.

Жангы предприятияланы бла объектлени кючлерин хайырланыуда кемчиликле кетерилмегендиле.

Аграпромышленность комплексде продукцияны битеу ёлчеми 475 миллиард сом болгъанды (тенглешдирилген багъалада) эм да 1988 жыл бла тенглешдиргенде 1,9 процентге ёсгенди. Эл мюлк продукцияны чыгъарыуну ёсюю планда кёргюзтюлгенча болмагъанды. 1989 жылда планда кёргюзтюлген 6,6 процентни орнуна аны ёлчеми жылгъа жалан да бир процентге ёсгенди. Саулай алыш айтханда, озгъан бешжыллыкъны озгъан тёрт жылында эл мюлк продукцияны орта эсеп бла бир жылтыугъа этилген къоранчланы жарымы чакълысы), ол а былтырдан эсе 3 процентге асламды.

Болса да къырал капитал салымланы себебинден баш фондланы хайырланыргъа бериую жыллыкъ борчу (предприятияланы бла организацияланы планларына кёре) 92 процентге толтурулгъанды. Бек магъаналы производство кючлени хайырланыугъа бериую программасы тамамланылгъанды.

Къурулуш-монтаж организацияла толтургъан подряд ишлени ёлчеми 108,7 миллиард сомну не да планны 99,2 процентин, хайырланыргъа бериллик объектледе — 46,9 миллиард сомну, не да 98 процентни тутханды.

Къурулушну болжалын къысхартыу жаны бла магъарда этерге къолдан келмегенди, къурулушну болжаллары мардадан эки кере уллулай къаладыла.

Къырал предприятияла бла организацияла капитал салымланы 191,6 миллиард сомун, не да лимитин 99,1 процентин хайырланнгандыла. Озгъан жыл бла тенглешдиргенде къырал капитал салымланы ёлчеми 1,6 процентге ёсгенди. Саулай да халкъ мюлкде хайырланылгъан къырал капитал салымланы ёлчеми хайырланыргъа берилген баш фондладан эсе 27,6 миллиардха кёп болгъанды, аны бла байламлы бошалмай къалгъан къурулушла кёбюрек болгъандыла.

Темиржол транспорт бла жюкленн ташыуну къырал заказы 16,8 миллион тоннагъа (0,7 процентге) толмай къалгъанды.

Транспортда адамланы жюрютюу былтыр бла тенгленнгенде, ол санда автомобиль транспортда да, ёсгенди. Ол а халкъ мюлкню социально-экономика ёлюмюню заведующиси А. И. Коваль, РСФСР-ни Минавтодоруну Север-Кавказ управлениясыны начальниги А. И. Кривенко ол вопросну сюзюуге къатышхандыла.

КПСС-ни обкомуну биринчи секретары Е. А. Елисеев сюзюуню итоглерин чыгъаргъанды.

Нальчикни къыйыры бла барлыкъ автомобиль жолну къурулушун келир жылда башларгъа оноу этилгенди. Алгъадан этилген тергеулеге кёре анга 61 миллион сом къоратыллыкъды. Ол жол Ючюнчю Къызбурунну бла Экинчи Чегемни ортасында башланырыкъды эм Экинчи Чегем, Биринчи Чегем, Урван аллеге кирмей барлыкъды эм да Урванны бла Эски Черекни арасында трассагъа чыгъарыкъды. Аны узунлугъу 29 километрге жуугъуракъ боллукъду, ол а бусагъатда хайырланыла турган жолдан эсе 3,5 километрге къысхады.

Ол жолну ишлеу курорт шахарны ичинде автомобиллени жюрюулерин, алай эсе уа хавагъа газны къошулуун да танг кесек азайтырыкъды, республиканы ара шахарында экология болумну игилендирликди, шахарда эм анга жуугъудагъы элледе аварияланы азайтыргъа себеплик этерикди.

* * *

Ол кюн партияны область комитетинде КПСС-ни обкомуну, КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну эм Министрлерини Советини, ВЛКСМ-ни обкомуну эм облсовпрофну, бир къуум министерстволаны бла ведомстволаны, право сакълаучу органланы, асламлы информацияны республиканы органларыны оноучуларыны къатышыулары бла кенгеш болгъанды.

Ол январь айны планларын толтурууну, мал къышлатыуну жетишимли бардырыуну; эли социальный эм культура-жашау проблемаларын тамамлауну, РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыулагъа хазырланыуну эм аланы бардырыуну, республиканы колхозларында бла совхозларында отчёт эм отчёт-айырыу жыйылыула къалай баргъанларыны, жашау-коммуналный мюлкню къурауну эм халкъны ашазыкъ товарла бла жалчытыуну вопросларына жоралланнганды.

Кенгеште ол проблемаланы юсюнден информация бла КПСС-ни обкомуну биринчи секретары Е. А. Елисеев сёлешгенди. Ол башда айтылгъан вопросланы тамамлауда партия, профсоюз эм комсомол организацияла, совет, мюлк эм право сакълаучу органла, асламлы информацияны органлары эячи магъананы тутханларын чертип айтханды эм да аланы оноучу къуллукъчуларын кесларини ишлерни тюзлтюрге чакъыргъанды. Жыйылгъанла сюзюлген вопросланы юсюнден бир бирлерине оюмларын айтхандыла.

КПСС-ни обкомунда

ДЕПУТАТХА КАНДИДАТ БЛА ТЮБЕШИУ

25-чи январда кёнделенчилени РСФСР-ни халкъ депутатына кандидат В. М. Коков бла тюбешиулери болгъанды. Депутатха кандидат бла тюбеширгe ални Культура дворецине 200-ден артыкъ адам келгенди. Аланы арасында сабанчыла, малчыла, элли интеллигенцияны келечилери болгъандыла. Депутатха кандидаты ышаннгылы адамы, Бахсан районну Шогенцуков атлы колхозуну председатели Х. А. Бердов тюбешиуге къатышханланы РСФСР-ни халкъ депутатына кандидат Валерий Мухамедович Коковну урунуу эм жашау жолу бла шагъырей этгенди.

— Валерий Мухамедович Коков,— дегенди ол кесини сёзюнде,— урунуу жолун колхоз производствода башлап, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну экинчи секретарына дери ёсгенди. Уллу совхозгъа башчылыкъ этгенинде, КПСС-ни Урван район комитетини биринчи секретары, «Элмюлктехникаты» Кабарты - Малкъар биригиуюню таматасы болуп ишлегенинде да, шёндюча, халкъны жашау кюолайлыгъын игилендирир, партияны эм правительствону оноуларын жашауда бардырыр, урунганлагъа ангылатыр ючюн билимин, заманын да аямай ишлегенди. Бердов мындан ары да ол кесини билимин, ючюн халкъгъа кёмеклик этерге берлигин чертгенди. РСФСР-ни халкъ депутатына айырылса, ол сыйлы борчун да Валерий Мухамедович намыслы толтурлугъуна не аз да ишекли болмагъаныи белгилегенди эм аны ючюн кюол кётюрюрге чакъыргъанды.

Тюбешиуде Мусукаев атлы колхозну председатели Чеченов Борис Шаухалович эм башхала сёлешгендиле. РСФСР-ни халкъ депутатына кандидат В. М. Коков ючюн кюол кётюрюрге кёнделенчилени чакъыргъандыла.

Ахырында В. М. Коков сёлешгенди, аны бла тюбешиуге келгенлери ючюн кёнделенчилеге жюрекден ыспас этгенди, халкъ депутатха айырылса, айырылмаса да Кёнделен элни социальный айныууна дайым да эс буруп турлугъуна, эллилени жарсыуларын эм тилеклерин тамамлар ючюн кюолундан келгенни аямазлыгъына жыйылгъанланы ийнандыргъанды, кёп соруулагъа жуап этгенди.

А. КУЧИНАЕВ.

● *Совет Россейни халкъларына чакъырыу сёзню окъуй*

ЖАШАУНУ ТАМЫРЫ

«Байлыкъ» деген сёз адам улуну жашауунда узакъ ёмюрледен бери жюрюйдю. Аны юсюне даулашып, талашып, урушуп кёп тукъумла кыырылгъанларын, ююрле чачылгъанларын китапладан билебиз. Мюлкге, характеге жан атханла бусагъатда да аз тюйюлдюле. Бирле машина магъарыргъа, башхала юйню уллураргъан тутуп ишлеп, жерде чиримезлик, отда юймезлик, суугда батмазлыкъ, жел элтмезлик не затды? Жан сагъышлы тыригылагъанды. Ол кезиуде атасы кеси соруугъа кеси «намыс» деп жуаплагъанды. Оллу жашауну тамыры, тамырлары къуругъан терек къуруп къалады, деп къошханды.

Былайда бурунгулу сёзлешиуню ахырында Кёнделен элни Совет районну Къабарты-Малкъар обкомуну, КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну эм Министрлерини Советини, ВЛКСМ-ни обкомуну эм облсовпрофну, бир къуум министерстволаны бла ведомстволаны, право сакълаучу органланы, асламлы информацияны республиканы органларыны оноучуларыны къатышыулары бла кенгеш болгъанды.

Ол январь айны планларын толтурууну, мал къышлатыуну жетишимли бардырыуну; эли социальный эм культура-жашау проблемаларын тамамлауну, РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыулагъа хазырланыуну эм аланы бардырыуну, республиканы колхозларында бла совхозларында отчёт эм отчёт-айырыу жыйылыула къалай баргъанларыны, жашау-коммуналный мюлкню къурауну эм халкъны ашазыкъ товарла бла жалчытыуну вопросларына жоралланнганды.

Кенгеште ол проблемаланы юсюнден информация бла КПСС-ни обкомуну биринчи секретары Е. А. Елисеев сёлешгенди. Ол башда айтылгъан вопросланы тамамлауда партия, профсоюз эм комсомол организацияла, совет, мюлк эм право сакълаучу органла, асламлы информацияны органлары эячи магъананы тутханларын чертип айтханды эм да аланы оноучу къуллукъчуларын кесларини ишлерни тюзлтюрге чакъыргъанды. Жыйылгъанла сюзюлген вопросланы юсюнден бир бирлерине оюмларын айтхандыла.

ДЕПУТАТХА КАНДИДАТ БЛА ТЮБЕШИУ

25-чи январда кёнделенчилени РСФСР-ни халкъ депутатына кандидат В. М. Коков бла тюбешиулери болгъанды. Депутатха кандидат бла тюбеширгe ални Культура дворецине 200-ден артыкъ адам келгенди. Аланы арасында сабанчыла, малчыла, элли интеллигенцияны келечилери болгъандыла. Депутатха кандидаты ышаннгылы адамы, Бахсан районну Шогенцуков атлы колхозуну председатели Х. А. Бердов тюбешиуге къатышханланы РСФСР-ни халкъ депутатына кандидат Валерий Мухамедович Коковну урунуу эм жашау жолу бла шагъырей этгенди.

— Валерий Мухамедович Коков,— дегенди ол кесини сёзюнде,— урунуу жолун колхоз производствода башлап, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну экинчи секретарына дери ёсгенди. Уллу совхозгъа башчылыкъ этгенинде, КПСС-ни Урван район комитетини биринчи секретары, «Элмюлктехникаты» Кабарты - Малкъар биригиуюню таматасы болуп ишлегенинде да, шёндюча, халкъны жашау кюолайлыгъын игилендирир, партияны эм правительствону оноуларын жашауда бардырыр, урунганлагъа ангылатыр ючюн билимин, заманын да аямай ишлегенди. Бердов мындан ары да ол кесини билимин, ючюн халкъгъа кёмеклик этерге берлигин чертгенди. РСФСР-ни халкъ депутатына айырылса, ол сыйлы борчун да Валерий Мухамедович намыслы толтурлугъуна не аз да ишекли болмагъаныи белгилегенди эм аны ючюн кюол кётюрюрге чакъыргъанды.

Тюбешиуде Мусукаев атлы колхозну председатели Чеченов Борис Шаухалович эм башхала сёлешгендиле. РСФСР-ни халкъ депутатына кандидат В. М. Коков ючюн кёнделенчилени чакъыргъандыла.

Ахырында В. М. Коков сёлешгенди, аны бла тюбешиуге келгенлери ючюн кёнделенчилеге жюрекден ыспас этгенди, халкъ депутатха айырылса, айырылмаса да Кёнделен элни социальный айныууна дайым да эс буруп турлугъуна, эллилени жарсыуларын эм тилеклерин тамамлар ючюн кюолундан келгенни аямазлыгъына жыйылгъанланы ийнандыргъанды, кёп соруулагъа жуап этгенди.

А. КУЧИНАЕВ.

● *Совет Россейни халкъларына чакъырыу сёзню окъуй*

ЖАШАУНУ ТАМЫРЫ

«Байлыкъ» деген сёз адам улуну жашауунда узакъ ёмюрледен бери жюрюйдю. Аны юсюне даулашып, талашып, урушуп кёп тукъумла кыырылгъанларын, ююрле чачылгъанларын китапладан билебиз. Мюлкге, характеге жан атханла бусагъатда да аз тюйюлдюле. Бирле машина магъарыргъа, башхала юйню уллураргъан тутуп ишлеп, жерде чиримезлик, отда юймезлик, суугда батмазлыкъ, жел элтмезлик не затды? Жан сагъышлы тыригылагъанды. Ол кезиуде атасы кеси соруугъа кеси «намыс» деп жуаплагъанды. Оллу жашауну тамыры, тамырлары къуругъан терек къуруп къалады, деп къошханды.

Былайда бурунгулу сёзлешиуню

ресурсларыны ююшю былтыргы 82,3 процент бла тенглешдиргенде 83 процентден аслам болгъанды. Халкъны жашау къолайлыгъын кётюрюу жаны бла арадан бир жылгъа белгиленген маларла жашауда бардырылгъандыла. Аз пенсиялагъа къошулгъанды.

Озгъан жыл (багъаланы тюрленуюрюнден эсге алмай) битеулю миллет продуктну ёсюю 3 процентге, чыгъарылгъан миллет продуктуну 2,4 процентге, жамауат уруумуну хайырлыгъы 2,3 процентге жалчытылгъанды. Мюлк жюрютюую жангы формалары кенг халда хайырланыладыла.

Аны бла бирге къыралда экономика болум кыйынлай къалады. Потребитель рынокда къаты болум сакъланады. Экономиканы айныууну динамизми азайгъанды. Къыралны экономика эм социальный айныууну жыллыкъ планы кёп кёрюмдюле жаны бла толмагъанды.

Къырал бюджетни къоранчларын аны файдаларындан эсе 120,8 миллиард сомгъа кёп боллугъу белгиленген эди да, финанс болумну игилендириу жаны бла комплекс маларла этилгенден сора ала 92 миллиард сомгъа дери азайгъандыла. Къыралны ич борчу 400 миллиард сомгъа жууукълашханды.

Бюджетге оборот налогдан 111,1 миллиард сом тюшгенди, ол а былтыр бла тенглешдиргенде 10,1 миллиард сомгъа не да 10 процентге кёндю. 1989 жылда файда былтырдан эсе кёп алынгъанды. Алай ол файданы иги кесеги багъаланы сылтаусуз кётюрюлгенлери бла байламлыды.

Ахча чыгъарыу 1988 жылдан эсе 56 процентге кёбейгенди эм 18 миллиард сомдан артыкъ болгъанды.

Халкъ хайырланнган товарланы багъаларыны эм жумушла ючюн алынган хакъны ёсюю 1988 жыл бла тенглешдиргенде 2 процентни тутханды. «Жашырын инфляцияны» эсге алыу бла потребитель бёлюмде инфляция 7,5 процентге жеткенди.

1990 жылгъа СССР-ни халкъы 288,8 миллион адам болгъанды. Бир жылгъа аны саны 2,1 миллион адамгъа, не да 0,7 процентге ёсгенди. Халкъны санын ёсюююню азайгъанын сылтауу сабийле азыракъ туугъанларындады. Бир жылгъа туугъан сабийлени битеу коэффициенти 1000 адамгъа тергегенде 18,8-ден 17,6-гъа дери азайгъанды. Адамны жашауу орта эсеп бла белгиленнгенича 69,5 жыл болгъанды эм да 1988 жылны ёлчеминде къалгъанды.

1989 жылда къыралны урунуу ресурслары 164 миллион адам болгъанды эм бир жылгъа 0,9 миллионнга ёсгенди. Халкъ мюлкде 139 миллион адам ишлегенди. Ишлерге жараулу халкъны битеу санындан да 13 миллионнга жууукъ адам обществолу производствогъа къатышмагъанды.

Озгъан жыл къырал производство предприятиялада бла организациялада 1,3 къурулуш кёбюрек болгъандыла.

Халкъ, мюлкде ишчилени бла учреждениялада ишлегенлени бир айлыкъ иш хакълары орта эсеп бла 1988 жылда 220 сомдан 1989 жылда 240 сомгъа дери кётюрюлгенди, колхозчулагъа тёленнген иш хакъ а 182 сомдан 196 сомгъа дери. Кооперативледе ишлегенлени, ол санда эки ишде ишлегенлени да алтыан айлыкъ хакълары орта эсеп бла 500 сомдан артыкъ болгъанды.

Халкъгъа потребление фондларындан обществолу фондларындан 187 миллиард сом багъасы болушлукъ берилгенди, ол а 1988 жылдан эсе 11,6 миллиард сомгъа асламды. Аны 50 процент чакълысы ахча бла тёленнгенди.

Халкъны ахча файдасы былтыр бла тенглешдиргенде 64 миллиард сом чакълыгъа, не да 12,9 процентге ёсгенди эм планда кёргюзтюлгенден эсе 57,7 миллиард сомгъа аслам болгъанды. Ахча файда товарлагъа бла жумушлагъа къоранчладан эсе 1,4 кереге терк ёсгенди.

1989 жылда халкъны СССР-ни Сберегательный банкыны учреждениялярына салгъан ахчасы 41 миллиард сомгъа аслам болгъанды эм да 337,7 миллиард сомгъа жеттенди.

Ишчилени бла къуллукъчуланы юйюрлери аш-азыкъ продуктлагъа этген ахча къоранчлары былтыр бла тенглешдиргенде 4 процентге, аш-азыкъ болмагъан товарлагъа 13 процентге ёсгендиле, колхозчуланы юйюрлеринде уа 6 процентге.

1989 жылда 1-чи октябрден башлап адамны жыл санына кёре бир айгъа тёленнген пенсияны бек аз ёлчеми 70 сом болгъанды, ол а 20 миллион пенсиячыны, ол санда 8 миллион колхозчуну жашау болумларын игилендиргенди. 1-чи эм 2-чи группалы инвалидлени 2 миллионуну жашау болумлары игиленнгенди, аланы пенсиялары 85 эм 70 сомгъа жетдирилгендиле, ёлген аскерчилени къатынларыны 800 мингине юйюр таматаларын тас этгенлери бла байламлы бир айгъа 60 сомдан аз болмагъан пенсия тохтащдырылгъанды. Бу маларланы жашауда бардырыр ючюн этилген къоранчла 1989 жылны тёртюнчю кварталында 1,3 миллиард сом болгъандыла. Шахарны бла элни урунганларын пенсия бла жалчытыуда башхалыкъла кстерилгендиле.

Халкъ аслам сурагъан товарла (ол санда ичгиледа) 426 миллиард сом багъасы (розница багъалада) чыгъарылгъандыла, ол а былтырдан эсе 30 миллиард сомгъа, не да 7 процентге асламды. Импорт товарла 1988 жылдан эсе 8 миллиард сомгъа, не да 19 процентге аслам алынгъандыла. Багъалы изделияланы чыгъарыу да кёбейгенди.

Конверсия жашауда промышленностдан эсе терк бардырылгъаны себепли къорууланыу бёлюмню предприятияларында халкъ аслам сурагъан товарланы багъалагъа 13 процентге ёсгендиле, колхозчуланы юйюрлеринде уа 6 процентге.

1989 жылда 1-чи октябрден башлап адамны жыл санына кёре бир айгъа тёленнген пенсияны бек аз ёлчеми 70 сом болгъанды, ол а 20 миллион пенсиячыны, ол санда 8 миллион колхозчуну жашау болумларын игилендиргенди, аланы пенсиялары 85 эм 70 сомгъа жетдирилгендиле, ёлген аскерчилени къатынларыны 800 мингине юйюр таматаларын тас этгенлери бла байламлы бир айгъа 60 сомдан аз болмагъан пенсия тохтащдырылгъанды. Бу маларланы жашауда бардырыр ючюн этилген къоранчла 1989 жылны тёртюнчю кварталында 1,3 миллиард сом болгъандыла. Шахарны бла элни урунганларын пенсия бла жалчытыуда башхалыкъла кстерилгендиле.

Халкъ аслам сурагъан товарла (ол санда ичгиледа) 426 миллиард сом багъасы (розница багъалада) чыгъарылгъандыла, ол а былтырдан эсе 30 миллиард сомгъа, не да 7 процентге асламды. Импорт товарла 1988 жылдан эсе 8 миллиард сомгъа, не да 19 процентге аслам алынгъандыла. Багъалы изделияланы чыгъарыу да кёбейгенди.

Конверсия жашауда промышленностдан эсе терк бардырылгъаны себепли къорууланыу бёлюмню предприятияларында халкъ аслам сурагъан товарланы

Больница учреждениялары онглары бир жылгъа 64 минг ундурукъгъа, амбулатория-поликлиника учреждениялада бир сменнге келген адамланы саны 267 мингге ёсгендиле. Диагностика арала кёп болгъандыла. СПИД ауруу жайылмаз ючюн къанны тинтген 800-ден аслам лаборатория ачылгъанды.

Къыралда 2,5 миллион аманлыкъ иш этилгени эсепге алынганды, ол а былтырдан эсе 32 процентге асламды. Аманлыкъ ишлени хар жетисининде бири — бек кюйсюзге саналады, хар ючюсюнден бири ачыкъланмай къалады. Аманлыкъ ишле хар жерде да кёбейгендиле. Азербайджан, Армян, Грузин, Къазах, Молдавия, Узбек ССР-лени бир къауум регионларында уллу къозгъалыула, юйлени тонау, бузуу, кюйдюрюу эм аллай башха ишле болгъандыла.

Табигъатны сакълаугъа бурулгъан мадарлагъа битеу да 12 миллиард сомдан аслам къоратылгъанды (ары агъач мюлкге этилген къоранчла да киредиле), ол санда 3 миллиард сомдан аслам къырал капитал салымла да. Табигъатны сакълау бла байламлы болгъан бир къауум уллу объектле хайырланыргъа берилгендиле. Аны бла бирге этилген мадарла экология болумну хар жерде да бирча игилендириуню жалчытмагъандыла.

Озгъан жылда илму-техника программаланы толтуруу, ресурсланы ауну жалчытыу жаны бла мадарла этилгендиле. Къырал реестрледе физика, химия, биология, медицина жаны бла 15 илму жангылыкъ, 85 минг изобретение жазылгъандыла. Промышленностда изделиялары 4,4 минг жангы тюрлюсю чыгъарылып башланнганды. Илмуну бла техниканы айнытыу жаны бла къырал заказ 1989 жылда 86 процентге толгъанды. Ресурсланы аяу жаны бла артыкъ уллу тюрленну болмагъанды.

Промышленностда къырал заказгъа тийишлиликде эм хайырланыучула бла тюзюнлей байламлыкъгъа кёре продукция жиберну жаны бла договор борчла 98,6 процентге толгъандыла. Хайырланыучулагъа 10,6 миллиард сом багъасы продукция жиберилмей къалгъанды. Биригиулени бла предприятияланы хар бешинден бири договор борчларын толтурмагъандыла.

1989 жылда промышленность производство 1,7 процентге, продукцияны сутка сайын орта эсеп бла чыгъаргъан къырал капитал салымланы ёлчеми хайырланыргъа берилген баш фондладан эсе 27,6 миллиардха кёп болгъанды, аны бла байламлы бошалмай къалгъан къурулушла кёбюрек болгъандыла.

Темиржол транспорт бла жюкленн ташыну къырал заказы 16,8 миллион тоннагъа (0,7 процентге) толмай къалгъанды.

Транспортда адамланы жюрютюу былтыр бла тенглешдиргенде бир процентге ёсгенди эм 1128 миллиард адам-километр болгъанды. Темир жол транспорт планын 98,6 процентге, авиация — 104,5 процентге толтургъандыла. Барысы да хайырланнган транспорт 1989 жылда 55,2 миллиард адамны жюрютгенди. Адамланы жюрютюню качествосу да игиленмегенди.

Озгъан жыл тыш къыралла бла сатыу-алыуну ёлчеми 4 процентге ёсгенди. Къырал тышына 68,2 миллиард сом багъасы товар жибергенди, ол а 1988 жыл бла тенглешдиргенде 1,1 миллиард сомгъа, не да 1,7 процентге асламды. Тыш къырал-ладан 70,2 миллиард сом багъасы товар алынганды, ол а 1988 жылдан эсе 7,9 процентге асламды.

1989 жылда сатыу-алыу балансны сальдосу 2 миллиард сомгъа аз болгъанды.

Экспортну жыллыкъ планы 98 процентге, эркин конверсия халда жюрютюлген валютаны планы 91 процентге толтурулгъандыла. Импортну жыллыкъ планы 99 процентге толгъанды. 1989 жылда аны аллында жыл бла тенглешдиргенде тыш къырал-ладан машинала, оборудование алыу кёбеймегенди, ащ-азыкъ товарланы эм аланы чыгъарыргъа сырьёну тыш къырал-ладан алыу ёсгенди.

СССР-ни жеринде 1274 бирикген предприятне къуралгъанды. Аланы къурауугъа 60 къыралны фирмалары бла организацияларыкъатышхандыла.

* * *

1990 жылда СССР-ни Экономика эм Социальный айныууну Къырал планында эм Къырал бюджетинде, СССР-ни халкъ депутатларыны экинчи Съездини бегимлеринде кёргюзтюлген борчла битеу урунуу коллективледен ишни хайырлылыгъын кётюрюуню излейдиле. 1990 жылны къыйын борчларын жалан да кёл салып, хайырлы ишлеу бла жетишимли толтуругъа, къыралны он ючюнчю бешжыллыкъда иги айныууна ырысхы онгланы да ма алай бла къураргъа боллукъду.

(ТАСС).

● *Совет Россейни халкъларына чакъырыу сёзню окъуй*

ЖАШАУНУ ТАМЫРЫ

«Байлыкъ» деген сёз адам улуну жашауунда узакъ ёмюрледен бери жюрюйдю. Аны юсюне даулашып, талашып, урушуп кёп тукъумла къырылгъанларын, юйюрле чачылгъанларын китапладан билебиз. Мюлкге, харакетге жан атханла бусагъатда да аз тюйюлдюле. Бирле машина мажарыргъа, башхала юйню уллуракъдан тутуп ишлерге кюрешедиле. Юйлерин алтындан толтургъанла сюйгенле да бардыла. Къачан эсе да бирде жашагъаныча, бизни халкъ шёндю да алай къолайсыз жашаргъа керекди, деп сёз аны юсюнден бармайды. Жашау игиден иги бола барыргъа керекликди баямды.

Алай, мен акъыл этгенден, дунияда бек уллу байлыкъ — адамланы, къоншуланы бир бирге намыс этиулериди, миллетлени араларында бир бирни ариу кёрюулериди. Тауусулмазлыкъ, магъанасын тас этмезлик байлыкъгъа, насыпха мен аны санайма.

Бурун заманлада атасы жашына былай соргъанды: «Жашым, жерде чиримезлик, отда юймезлик, сууда батмазлыкъ, жел алтмезлик не затды? Жаш сагъышлы тынгылагъанды. Ол кезиуде атасы кеси сорууна кеси «намыс» деп жууаплагъанды. Олду жашауну тамыры, тамырлары къоргъан терек къуруп къалады, деп къошханды.

Былайда бурунгулу сёзню не ючюн айтханымы газет окъуучула ангыларыкъдыла. Къыралыбызны бир-бир жерлериде миллетле аралы къаугъала чыкъгъандыла. Эки миллетни адамларын бир бирге чабаргъа къозутханла халкъгъа игилик излемегенлерине аз да ишеклик жокъду. Ала халкъны душманларыдыла. Алай тюйюл эсе, бир бирни кесигиз, ёлтюргюз, деп миллетлени араларында къанлы ишлени къозгъагъанланы къалай ангыларгъа боллукъду?

Биз барыбыз да бир деменгили юйню, деменгили юйюрню адамларыбыз. Бизни юлешир затыбыз жокъду. Жарашып, бир бирни анғылап жашайыкъ, бир бирге намыс эте билейик.

КПСС-ни АК-сыны Россей бюросуну, РСФСР-ни Баш Советини Президиумуну эм Министрлерини Советини Совет Россейни халкълярына Чакъырыу сёзлерин кёлюм толуп окъугъанма. Къалай терен магъаналы, къалай акъыллы сёзле бла жазылгъан документди ол. Аны окъугъан хар писан сагъыш этерикди, миллетлени араларында шуёхлукъну, къарындашлыкъны кючлендирир ючюн мен а не эте эте, деп кёлюне алай келликди.

Чакъырыу сёз Россейни къадары ючюн, бизни кёп миллетли социалист Ата журтубузну къадары ючюн къайгъыргъан, туугъан жерлерин багъалы кёрген адамланы барысына да айтылгъанды. Алайды да, шуёхлукъну, къарындашлыкъны мурдор ташын къаты бегейтирге кюрешейик, ансы бир тюрлю жаны бла да бизни ишибиз алгъа барлыкъ тюйюлдю.

И. САФАРОВ.
Хасанния посёлка.

Махти Эндреев Нальчикни электроремонт заводунда электродвигателлеге ремонт этну жаны бла бек ахшы специалистледен бириди. Анга келген заказланы ол заманында эм качестволу тамамлайды, жаш ишчилеге сюйюп болушады.

СУРАТДА: М. Эндреев.
Суратны М. Суанов алгъанды.

Быйылны февралындан башлап, партияны XXVIII съездине хазырланнган эм ол ишлеген кезнуде, Советлени Юйюнде ыйыкъгъа эки кере: геуюрге кюн бла орта кюн, КПСС-ни обкомуну членлери 14 сагъатдан башлап, энчи вопрослары бла келген адамланы аллыкъдыла.

Ол вопросну юсюнден 2-74-56 телефон бла толу информация алыргъа боллукъду.

Айырыулагъа хазырлана

ТИЙИШЛИ АДАМЛА ЮЧЮН КЪОЛ КЁТЮРЕЙИК

Айырыуланы юсюнден Законда тохташдырылгъаныча, айырыуланы кюнюнден эки ай алгъа халкъ депутатлагъа кандидатланы жазыу башланиган эди. Айырыуланы кюнюне 40 кюн къалгъанда уа, ол иш бошалгъанды. Халкъ депутатлагъа кандидатла айырыула аллы кюрешни андан ары бардырадыла.

КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыулада, баям, артыкъ уллу даулаш болмаз деп умут этебиз. Алай РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыулада энчиликле бардыла, къыйын проблемаланы тамамларгъа тюшеринча кёрюнеди.

Россей Федерацияда быйыл къырал властны жангы баш органын — халкъ депутатланы Съездин къуаргъа керекди. Федерацияны битеу депутат корпусундан РСФСР-ни Баш Совети айырыллыкъды. Ол бир кибик эркинликлери болгъан эки палатадан — Республика Советден эм Миллетле Советден къураллыкъды.

«РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден» РСФСР-ни Законуну 16-чы статьясына тийишлиликде Россей Федерацияда 1068 айырыу округ — 900 территориялы эм 168 миллет-территориялы айырыу округ къуралгъанды.

РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыула жаны бла территориялы округланы асламысында айырыучуланы саны бир тенглиди. Айырыу округланы чеклери административ-территориялы юлешиниуле эсге алынып тохташдырыладыла.

Автоном республикалада, автоном областлада, автоном округлада РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыула жаны бла 84 айырыу округ къуралады: хар автоном республикада 4, автоном областда 2, автоном округда 1 миллет-территориялы айырыу округ барды. Къалгъан 84 миллет-территориялы айырыу округ а автоном къуралыулары болмагъан крайлада, областлада (Москва эм Ленинград шахарла ары кирмейдиле) къуралгъандыла.

Айырыуланы кюнюнде къол кётюрюрге келген хар адамгъа РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыула жаны бла 2 бюллетень берилликди. Аланы биринде халкъ депутатха территориялы айырыу округдан, экинчисинде уа — миллет-территориялы айырыу округдан жазылгъан кандидатланы тизмеси боллукъдула.

Адамла шарт билирге керекли дагъыда бир затны чертип ангылатыргъа керекбиз: территориялы айырыу округну бюллетенинде жазылгъай кандидатла, миллет-территориялы айырыу округну бюллетенинде жазылгъан кандидатлагъа альтернатив халда бармайдыла, башхача айтханда, ала бир мандат ючюн, бир депутатны жери ючюн кюрешмейдиле.

РСФСР-ни халкъ депутатларын айырыуланы юсюнден Законига кёре, айырыучуланы тизмелери айырыуланы кюнюнден 15 кюн алгъа, башхача айтханда, 1990 жылда 17-чи февральгъа дери, хазыр этилип айырыу участкалада сакъланыргъа тийишлидиле.

Андан тышында, да айырыуланы кюнюнде айырыучуланы къолларына жер жерли Советлени тийишли округларыны халкъ депутатларына кандидатланы тизмелери жазылгъан бюллетенле да берилликдиле.

Сёз ючюн, Кенже посёлкада жашагъан айырыучуну къолуна 6 бюллетень: посёлка Советни, Нальчикде Ленин район Советни, Нальчик шахар Советни, КъМАССР-ни Баш Советини, халкъ депутатларына кандидатла жазылгъан, РСФСР-ни 2 (территориялы эм миллет-территориялы айырыу округларындан) айырыула жаны бла бюллетенле берилликдиле.

Айырыу бюллетенлени къол кётюрген адамла жашырын къол кётюрюрге деп жарашдырылгъан кабинада не да отоуда толтурадыла. Бюллетенле авторучка бла, шарик ручка бла не да жарыкъ жазгъан карандаш бла толтуруладыла. Айырыучула бюллетенинге жазылгъан адамладан къайсысы ючюн къол кётюрюрге сюймей эсе да, аланы тукъум атларын къырыргъа керекдиле.

Консультация

Бюллетенлеге айырыучула къошхан адамла эсепге алынмайдыла.

Тохташдырылгъан юлгюге тийишлиликде жарашдырылмагъан бюллетенле эм да къол кётюрюуден сора бирден артыкъ адамны тукъум аты къырылмай къалгъан бюллетень жараусузгъа саналадыла.

Кандидатланы барысыны да тукъум атлары къырылгъан бюллетень а бузулгъанга тергелмейди. Ол тюрлю ишни айырыучу кандидатланы барысына да къажау къол кётюргенча ангыларгъа керекди.

Буйрукъ-административ халда башчылыкъ этиуню кезиуюнде депутатла разнарядкагъа кёре, халкъны оюмуна эс бурулмай, айырыла эдиле. Ол кезиуде айырыу бюллетенинге жалан да бир адамны тукъум аты жазылып тургъанды. Айырыучулагъа жалан да барын бюллетенни урнагъа атаргъа керек эди. Кертиди, бир бирле кандидатны атын ол заманда да къыра эдиле. Алай альтернативасы болмагъан кандидат депутатха ётмей къалгъан кезиу болмагъанды десек жангыллыкъ тюйюлбюз.

Бу жолгъу айырыулада бир-бир айырыучула гражданлар борчларын кеси аллары тынгылы толтуралырламы деген къоркъуу да бардыды. Нек дегенде, хар айырыучугъа 5—6 бюллетень берилликди. Аланы бир бирлеринде тюрлю-тюрлю Советлени халкъ депутатларына 10-дан артыкъ кандидатларыны тукъум атлары жазыллыкъдыла.

Былайда уа къол кётюрюню къурау ючюн жууаплы адамладан оюмлулукъ, тюзлюк да изленедиле. Айырыу бюллетенни толтуралмазлыкъ айырыучу болушлукъгъа кеси сюйген адамны чакъырыргъа эркинди. Аллай кезиуде хар кимден да тюз ниетлилик бютюн да бек изленеди.

Бужолгъу айырыу кампанияда да демократияны принципине буукъулукъ этилип, бир-бир айырыу округлада халкъ депутатлагъа кандидатлагъа жалан да бирер кандидат кёргюзтюлгенди, деген сёз жюрюйдю. Аны айтханда толусунлай тюздюле дерге къыйынды. Айырыуланы юсюнден законлада бюллетенлеге кандидатланы къаллай бир санда да жазаргъа боллукъду, деп айтылгъанды (бир да санды). Ол себепден альтернатива хар округда да керекди деген излемни тюзге санаргъа жарамаз. Халкъ депутатлагъа кандидатлагъа альтернативасыз кёргюзтюлген, намыслары жюрюген оноучу кууллукъчуларгъа къажау къол кётюрюрге чакъырып айланнган адамланы тюзге санаргъа жарарыкъ тюйюлдю.

Айырыуланы юсюнден Законнга чюйре келген ишлени этген бузукъчуча уголовный жууапха тартыладыла. Ол не да бу адамгъа къысыулукъ этип, аны алдан, къоркъутуп айырыргъа эм айырылыргъа эркинликлерин хайырланыргъа къоймау, халкъ депутатха кандидатны юсюнден ётюрюк затланы жайыу Законига келишмеген ишледиле.

СССР-ни халкъ депутатларыны биринчи эм экинчи Съездлери, СССР-ни Баш Советини жангы къауумуну ишлери кёргюзтгенлерича, бизни къыралда ишни жангыча къураууну къыйын, революциялы кезиуюнде халкъ депутатла бек уллу магъананы тутадыла.

Биз умут этгенге кёре, бу келе тургъан айырыула бизни республикада кёп ахшы тюрлениуледи болдурургъа себеплик этерикдиле.

Къабарты-Малкъарны автономиясыны къадары энди айырыллыкъ депутат корпусну ниши бла къаты байламлыды.

КъМАССР-ни Конституциясыны 1-чи статьясында былай айтылады: «Къабарты-Малкъар Автоном Совет Социалист Республика ишчилени, элли урунганланы эм интеллигенцияны, республиканы битеу миллетлерини урунганларыны оюмларын эм сейирлерин кёргюзтген социалист битеухалкъ государстводу».

Ол себепден быйыл 4-чю мартда биз ишчи классны, элли урунганланы, интеллигенцияны, битеу миллетлени бла халкъланы ишни жангыча къураугъа тийишли юлюш къошаргъа къолларындан келлик келечилери ючюн къол кётюрюрге керекбиз.

РСФСР-ни Конституциясыны 78-чи статьясында айтылгъаныча кёре: «Автоном республика Россей Совет Федератив Социалист Республиканы составына кирген совет социалист государстводу. Автоном республика ССР-ни Союзуну эм РСФСР-ни эркинликлериден тышында аны оноууна болгъан вопросланы кеси аллына тамамлайды».

Ол а айырыучуладан ала халкъ депутатлагъа халкъны бек тийишли адамлары, бек алгъа уа социально-экономика, экология, право, мюлк, политика вопросла жаны бла ахшы ангылаулары болгъан адамла ючюн къол кётюрюуню излейди.

Ю. БАГОВ,
КъМАССР-ни адвокатларыны коллегиясыны президиумуну председателини заместители.

Коммунист Абдул-Хаким Биттуев (суратда) Нальчикде электровакуум заводну 5-чи номерли кислород цехинде урунганлы 25 жылдан атлагъанды. Ол слесарланы бригадиридин, бийик классны специалистди.

Суратны М. Суанов алгъанды.

АЛЫУЧУЛА ЫРАЗЫДЫЛА

Горплодоовощторгну Нальчикде 8-чи номерли тюкенини ичине кирсенг, алай жерлени кёбюсюнде болмаучу таплыкъны кёресе. Тахта кёгетлени бла жемишлени мында кёп тюрлюлери бардыла. Жалан да алмаланы окъуна бир ненча тюрлюсюн кёрюрге боллукъду. Аланы багъалары да тюрлю тюрлюдюле. Кертиди, соханла, быхыла башха жерледе болгъанындан эсе бир кесек багъаракъдыла, алай ала кеслери да игиледиле.

Тюкенде оң адам ишлейди. Аллай гитче тюкеннге ол кёбюрек тюйюлмюдю? Алай Аслан Аталиков тюкенчилени кими къаллай жумушну тамамлагъанын ангылатхандан сора ол кёп кёрюнмейди.

Тюкеннге жалан да базадан келтирилген продукция тамамлыкъ этмейди. Ол колхозла, совхозла, энчи мюлклери болгъанла бла тюзюнлей келишимле этеди. Продукцияны жараусуз айырыу да кёп заманны алады. Бу къыш айлада окъуна къыркъ минг сом багъасындан артыкъ продукция сатылады. Жайда уа, айхай да, андан да кёп.

— Биз юйюр подряд бла ишлейбиз,— дейди тюкенчи Аслан Аталиков. — Жайда кёп адам керек болады, дайым ишлеп турурча болмаса уа, киши келирге сюймейди. Биз да кимни болса да алып да къоялмайбыз.

Анда Асландан сора да аны тамата эгечи, атасыны къарындашындан туугъан жащ юй бийчеси бла, башха жууукъларыда ишлейдиле. Тюкенни горплодоовощторг арендаторлагъа ишлегенди. Алай аллай байламлыкъ анга хайыр келтиремиди? Кесигиз сагъыш этигиз. Ол системада болгъан башха тюкенле заран келтире эселе, бу тюкен мекямны хайырланнганы ючюн транспорт, электрокюч, жылыу ючюн да тюгень файданы беш процентин торгга береди...Тюкенчилени хакълары да аман тюйюлдю. Бек башы уа—бу тюкенден продуктла алгъан адамла ыразыдыла.

Р. КИМОВА.

Заман ашыкъдырады

Бусагъатда элли механизаторланы алларына салынган магъаналы борчладан бирлерине техниканы кезиулю ишлеге хазырлау саналады. «Красная нива» колхозда аны иги ангылайдыла. Хар замандача, быйыл да запас керекле жетишмей эселе да, механизаторла жер сюрген, урлукъ сепген техниканы ишге хазырлауну къолгъа жигер алгъандыла. Бюгюнлеге мюлкде тюрлю-тюрлю маркалы трактордан 9-су жангыртылгъанды.

Мастерскойну битеу коллективи жыллыкъ планларын толтурур ючюн къадалып кюрешгенди. Мардадан артыкъ сагъатла бла окъуна урунургъа тюшгенди. Алай трест бир къауум баш кёрюмдюле жаны бла жыллыкъ планын толтурмагъанын ангылатханды.

Мастерскойну битеу коллективи жыллыкъ планларын толтурур ючюн къадалып кюрешгенди. Мардадан артыкъ сагъатла бла окъуна урунургъа тюшгенди. Алай трест бир къауум баш кёрюмдюле жаны бла жыллыкъ планын толтурмагъанын ангылатханды.

Мастерскойну начальниги Виктор Иванович Дрокинни атларын айтадыла.

Мине мастерскойгъа баргъан юю аны хар участкасында да эл мюлк техниканы жангыртыу къыстау бара эди. Алайда темирчи Николай Николаевич Киктевге, слесарла Михаил Михаилович Яровха, Николай Степанович Ковалевха тюбеп, ала бла ушакъ этгенме. Жашла барысы да бир ауузданмени сорууларыма жууап бере:

—Заман сакълап турлукъ тюйюлдю. Къарап къарап

Планларын толтурмагъандыла

Биз кёп болмай «Тырнауузкъурулуш» трестде аны оноучулары бла ушакъ этгенбиз. Техника-экономика бёлюмде коллективни озгъан жылда тамамлагъан ишлерини итоглары бла шагъырейленгенбиз.

Трестни тамадасы Саладин Магомедович Ризаев айтханнга кёре, он экинчи бешжыллыкъны тёртюнчю жылы трестге къыйын жыл болгъанды. Къурулуш материалла, артыкъ да цемент, кирпич болмагъаны 1989 жылда трестге къыйын жыл болгъанды. Къурулуш материалла, артыкъ да цемент, кирпич болмагъаны 1989 териалладан жашау юйле, сабий садла эм башха мекямла ишлейдиле. Башха сёз бла айтханда, «сенде ун бар эсе, менде суу да, туз да барды». Аланы бирге къошмай, гыржын биширрге оюг жокъду.

Болса да трестни коллективи жыллыкъ планларын толтурур ючюн къадалып кюрешгенди. Мардадан артыкъ сагъатла бла окъуна урунургъа тюшгенди. Алай трест бир къауум баш кёрюмдюле жаны бла жыллыкъ планын толтурмагъанын ангылатханды.

Коммунист Малик Бознев къурулушда ишлеп келгенли иги кесек заман болады. Ол «Къабмалкъпроект къурулуш» биригиую «Стройдеталь» заводуну столярный цехини начальнигиди. Бу цех агъач изделияланы битеу республиканы къурулушларына этеди.

СУРАТЛАДА: (башында) агъач уста Ибрагим Таумурзаев, Малик Бознев, водитель Аливай Кучмезов эм да (тюбюнде) агъач уста Расул Калимханов.

Суратланы М. Суанов алгъанды.

Заман ашыкъдырады

Бусагъатда элли механизаторланы алларына салынган магъаналы борчладан бирлерине техниканы кезикулю ишлеге хазырлау саналады. «Красная нива» колхозда аны иги айгылайдыла. Хар замандача, быйыл да запас керекле жетишмей эселе да, механизаторла жер сюрген, урлукъ сепген техниканы ишге хазырлауну къолгъа жигер алгъандыла.

Бюгюнлеге мюлкде тюрлютюрлю маркалы тракторладан 9-су жангыртылгъанды.

Мастерскойну битеу коллективи да уллу кёллюлюк этмей, юлгюлю урунады дерге боллукъду. Алай мында бек алчыланы, игилени юслеринден сёз барса, арсарсыз, двигателлеге ремонт этген моторист Владимир Яковлевич Моисеевни, токарла Николай Николаевич Худяковну, Василий Иванович Дрокинни атларын айтадыла.

Мине мастерскойгъа баргъан юон аны хар участкасында да эл мюлк техниканы жангыртыу къыстау бара эди. Алайда темирчи Николай Николаевич Киктевге, слесарла Михаил Михайлович Яровха, Николай Степанович Ковалевха тюбеп, ала бла ушакъ этгенме, Жашла барысы да бир ауздан мени сорууларыма жууап бере:

—Заман сакълап турлукъ тюйюлдю. Къарап къарагъынчы жаз башы да жетер. Жер сюрюуге, урлукъ себиуге къатышырыкъ техниканы жангыртыуну эртдерек бошаргъа, ыны бла башха техникагъа ремонт этиую да къолгъа алыргъа керекди, дейдиле.

А. АРЯСОВ.

Артыгъы бла тамамлагъандыла

Автовокзалланы эм автостанцияланы производство биригиую коллективи автомобиль транспортну Къабарты-Малкъар территориялы производство биригиую бёлюмлерини арасында бешжыллыкъны тёртюнчю жылыны планын биринчи болуп бошагъанды. Ол файда алыу жаны бла къырал заданиясын 101,7 процентге тамамлагъанды. Бурунгу жыл бла тенглешдиргенде ол 4,5 процентге кёпдю.

Производство биригиую начальниги А. Г. Макоев бизни бла ушагъында былай айтханды:

— Былтыр бизге къыйын жыл болгъанды. Алай, анга да, къарамай, биз жыллыкъ заданиябызны болжалындан алгъа толтургъанбыз. Коллективни башха кёрюмдюлери да аман тюйюлдюле. Сёз ючюн, иш хакъ фондлан 37,6 минг сом аялгъанды. Биригиуде ишлеген адамланы иш хакъларыда ёсгенди. Урунганланы жумушларын жалчытыу жаны бла программабызны 105 процентден атлатып толтургъаныбызны да белгилеп айтырча шартды.

Бизни корр.

Планларын толтурмагъандыла

Биз кёп болмай «Тырнауузкъурулуш» трестде аны оноучулары бла ушакъ этгенбиз. Техника-экономика бёлюмде коллективни озгъан жылда тамамлагъан ишлерини итоглары бла шагъырейдиргенбиз.

Трестни таматасы Саладин Магомедович Ризаев айтханга кёре, он экинчи бешжыллыкъны тёртюнчю жылы трестге къыйын жыл болгъанды. Къурулуш материалла, артыкъ да цемент, кирпич болмагъаны 1989 жылны ал кюнлеринден къурулушчулагъа уллу чырмаулукъ этгенди. Кюнле, айла уа оза баргъандыла. Къурулуш ишде уа хар минут, сагъат толу хайырланылмасала, кёп иш артха созулады, бир бири юсюне къошулады. Ол, аны бла бирча, адамны иш хакъын тюшюреди. Бизни бла тюбешген къурулушчула аны бир ауздан айтхандыла.

Трест мюлк расчётха, кеси кесин ахча бла жалчытыну амалына кёчгенли ол ишинде кёп тыйгъычлагъа тюбегенди эм тюбейди. Аны не бла ангылатыргъа боллукъбуз? Бизни акъылыбызгъа кёре, мюлк расчёт — ол керекли затды. Алай, республиканы къурулуш индустриясы, организацияла эм башха мюлклери бир бирлери бла къаты байламлы болгъанларын унутургъа кереклиси жокъду. Сёз ючюн, къурулуш керекле чыгъаргъан предприятияла алагъа материала бере эселе, къурулушчула уа ол материалладан жашау юйле, сабий садла эм башха мекямла ишлейдиле. Башха сёз бла айтханда, «сенде ун бар эсе, менде суу да, туз да барды». Аланы бирге къошмай, гыржын биширирге ону жокъду.

Болса да трестни коллективи жыллыкъ планларын толтурур ючюн къадалып юрешгеиди. Мардадан артыкъ сагъатла бла окъуна урунургъа тюшгенди. Алай трест бир къаум баш кёрюмдюле жаны бла жыллыкъ планын толтурмагъанды. Сёз ючюн, ол генподряд жаны бла къурулуш ишлени планын 100 процентге тамамлагъан эсе да, кеси кючю бла этген ишлени планы уа 99,1 процентден озмагъанды. Ишни хайырлылыгъы да ёсмегенди, кеси кючю бла 117 минг сом багъасы къурулуш-монтаж иш этмей къойгъанды.

Башда айтханыбызча, ишни артха кетгенине къурулуш материалланы, анда хайырланнган техникагъа отлукъну, сюртюучю жауланы жетишмегенлери чырмау болгъандыла. Болса да, алай къыйынлыкъла бола тургъанлай окъуна, коллектив план бла 17 объектни орнуна 21 объектни хайырланыргъа бергенди.

Озгъан жылда трестни къурулуш управленияларыны коллективлери кёбюсюнде вольфрам-молибден комбинатны бла Тырнауузну аз вольтлу аппаратура заводуну заказлары бла ишлегендиле. Бийик тау жерледе ишленнген объектледе хауа болуланы осаллыкълары да кёп къыйынлыкъла тууургъанды.

Хайырланыргъа берилген промышленность объектлени бек къыйынларына «Молибден» рудникде бла «Мукулан» карьерде вольфрам-молибден сырыа чыгъарлыкъ комплексни, байыкъландырыучу фабрикада магъданы мермер таш дан айырырча комплексни, силикат кирпичле чыгъарлыкъ цехни, комбинатны теплица мюлкюн эм башха объектлени санаргъа боллукъду.

Промышленность объектледен сора да коллектив жашау эм социальный магъаналары болгъан кёп объектни хайырланыргъа бергенди. Ол санда шахарны эм Гиркожаны жылыу баргъан ызларын, 120 жери болгъан сабий садны айтыргъа боллукъду. Битеу алып айтханда, озгъан жылда план бла 8526 квадрат метрни орнуна 13932 квадрат метр жашау жер хайырланыргъа берилгенди.

Жыллыкъ планланы жетишимли тамамлар ючюн трестни къурулуш управленияларыны арасында бардырылгъан социалист эришиуде 1-чи номерли управленияны коллективи хорлагъанды. Ол генподряд жаны бла планын — 100,8, кеси кючю бла тамамлагъан ишлени планын да 102,7 процентге толтургъанды. 9 объектни хайырланыргъа бергенди.

М. НЕПЕЕВ.

КОНТРОЛЬ ЭТИУ БИТЕУ ХАЛКЪНЫ ИШИДИ

Бизни бюгюнгю жашауубузну баш магъаналы шарты—ишни жангыча къурау контроль органланы ишлерин да тюрлендиреди. СССР-ни Халкъ контроль комитетини базасында контрольну биригген системасын къурауну биринчи атламлары этилгендиле. Ол система производствода эм жашауда самоуправлениягъа халкъ асламланы къатышдырыуну бек магъаналы амалларындан бириди. Халкъ контрольну къыйматын кётюрюр, къырал эм общественноу ишлени тамамлаугъа халкъны кенг къатышдырыр ючюн не этерге керекди? СССР-ни Халкъ контроль комитетини председателини биринчи заместители **Е. А. Варначев** ТАСС-ны корреспонденти бла ушагъында ол соруугъа жууап бла байламлы оюмларын айтханды.

— Евгений Андреевич! Кёп болмай халкъ контрольну общественноу звеносунда отчёт-айырыу жыйылыула бардырылып башалгъандыла. Ала нени кёргютгендиле? Отчёт-айырыу кампанияны итоглары къаллай оюм этдиредиле?

— Отчёт-айырыу кампанияны магъаналы итоглырындан бирине халкъ контролёрланы саны биле-биле азайгъаныв да санаргъа керекди. Не жашырлыгъы бардыл, контролёрланы саныв кёбейтирге итинну, ала уа 10 миллион адамдан артыкъ бар эдиле, тийишлисича хайыр келтирмегенди. Къагъытха кёп жазылгъанлыкъгъа, аланы асламысы контроллукъ этиу ишге хазна къатышмагъанды. Жер жерледе халкъ конрольну органларыны структурасы къаллай, ол не да бу участкада ненча контролёр боллугъуну юсюнден оноуну адамла кеслери этедиле.

Урунуу коллективлени асламысында, бизни оюмубузгъа кёре, тюз оноу этилгенди— партия, профсоюз, комсомол контроллукъ этиую бирикдирип, халкъ контрольну комитетин не да группасын къурагъандыла. Контроллукъ этиую алай кууау терен тинтиулени бардырыргъа, аланы къыйматларын кётюрюрге онг береди.

— Социальный эм жашау проблемала предприятиялардан, учрежденияладан, организацияладан тышында, адамла жашагъан жерледе да кёпдюле. Аланы тамамлау жер жерли Советлени борчларыдыла. Союзну Халкъ контроль комитети ол вопрослагъа къаллай кёз бла къарайды?

— Халкъ депутатланы жангыдан айырылгъан Советлери кеслерини жерлеринде экономика эм социальный айнытыу бла байламлы ишни къолгъа къаты аллыкъларына толу ийнанама. Болса да халкъ контрольну органларыны ишлеринде да жангы мадарла этиледиле. СССР-ни Халкъ контроль комитети жер жерледе, адамла жашагъан микрорайонлада, ЖЭКледе территориялы халкъ контроль группала къурауну тюзге санайды.

Ол оноуну къаллай хайыры барды? Микрорайонда, кварталда жашагъанлагъа, СССР-де Халкъ контрольну юсюнден Законнга тыянып, низамны игилендирир эркинлик бериледи. Алай бла адамланы кеслерини жерлеринде экология, коммунальный, жашау, сатыу-алыу, саулукъ сакълау, культура-жарыкъландырыу жаны бла проблемаланы тамамлаугъа къатышыргъа онглары кёп боллукъдула. Халкъ контрольну адамла жашагъан жерледе къуралгъан группалары Москвада, Донгагы Ростовда, Украинаны кёп шахарларында бютюн да ахшы ишлейдиле.

Алай, жарсыугъа, халкъ контрольну ишинде ол тюрлю амал алыкъа кенг жайылмагъанды. Кертиди, алай группала кеси ыразылыкъларыв бла къураладыла, бизни оюмубузгъа кёре уа, аланы кёбейтирге, алагъа регионда социальный вопросланы тамамланыуларына контроллукъ этерге болушургъа керекди.

Шёндю адамланы общественноу жашауугъа къатышыу жаны бла тириликлери бир заманда да болмагъанча бийик даражадады. СССР-ни Халкъ контроль комитети айырылгъандан бери анга адамладан келген тарыгъыула, заявленияла, предложенияла бек кёбейгендиле. Былтырны экинчи жарымында жиберилген тарыгъыуланы саны биринчи жарымындагъыладан эсе 1,5 кереге кёп эдиле. Жылны экинчи жарымында председателде эм аны заместителеринде приёмда 238 адам болгъанды. Ол тарих а биринчи 6 айдагъындан 10 кереге кёпдю. Письмоланы, заявленияланы асламысында уллу магъаналы проблемаланы юслеринден айтылады. Тинтиуле жер жерледе алагъа Комитетден болушлукъ излеген адамла да къатышдырылып бардырылгъандыла.

Комитетге келген тарыгъыуланы, заявленияланы саны кёбейе баргъаны бизге башха сагъыш да этдиреди. Алада кётюрюлген вопрослары асламысын жер жерли органланы, ол санда халкъ контрольну органлары да болуп, тамамларгъа кюлларындан келлик эди. Кёп письмола уа арагъа район, область, край, республикалы звеноланы окъуна юслери бла атлап жибериледиле. Кертиди, башха юлгюле да аз тюйюлдюле: бир-бир адамла жер жерледе тийишли органладан болушлукъ тапмай, ол не да бу бюрократны, законлагъа бузукъулукъ этген оноучу нъуллукъчуну низамгъа бойсундурууну бизден излейдиле.

— Аны бла быллай соруу чыгъады: кесинги этген муратланы толтурургъа кюлугъуздан келликмиди?

— СССР-ни Конституциясында шарт айтылгъаныча, СССР-ни Халкъ контроль комитетини ишине СССР-ни Баш Совети дайым кёз-кюлакъ болгъанлай, жол кёргюзтгенлей турады. Баш магъаналы болум олду. Ол себепден биз битеу ишибизни СССР-ни Баш Советини планларына тийишлиликде къурайбыз. Аны дайым комиссиялары, комитетлери эм халкъ депутатла бла бизни арабызда кючлю байламны тохташдырылгъаныды. Ала бла бирге багъаланы къуралыулары, тюрсюнлю металлургияны предприятияларыны халкъгъа аслам санда керек товарланы чыгъарыу жаны бла ишинде кемчиликле, РСФСР-ни Къара топуракъсыз зонасында жашагъан халкъны медицина жумушларын жалчытыу эм урунганланы башха излемлери бла байламлы вопросла къалай тамамланганларын тинтгенбиз. Аны итоглары СССР-ни Баш Советини комиссияларыны, комитетлерини эм СССР-ни Халкъ контроль комитетини бирге бардырылгъан жыйылыуларында сюзюлгендиле, тийишли правительстволу оноула этилгендиле.

Несизликни, законлагъа бузукъулукъ этиую, бюрократизмни къурутургъа контроль этиую андан ары игилендириу ахшы болушуругъу белгилиди, Ол Конституцияны да излемиди. Озгъан жыл сентябрде биз координация совет къурагъанбыз. Анга бир бирлери бла келишим этип, ведомствола аралы функциялары болгъан 18 ара экономика орган, министерство эм ведомство киргендиле. Бирге ишлеуню планы жарашдырылгъанды. Ол жашауда бардырылса, контроллукъ этиу бла байламлы тинтиулени санын азайтыргъа, магъаналы участкалада контроль органлайы кючлерин бирикдиргге, аланы ишлерини къыйматын кётюрюрге онг табыллыкъды.

— Евгений Андреевич, республикалы эм жер жерли Советлеге бу келе тургъан айырыула халкъ контроль комитетлени бир-бир башчыларын, суратлау сёзде бла айтханда, «нерлеринден чартлатсала». Комитет анга къалай къарарыкъды?

— Сёзсюз, халкъ контроль комитетлени бир къаумуну башчылары алышындырылырла. Мени акъылыма кёре уа, аллайла кёп болмазла деп умут этеме. Къазахстанда, Таджикистанда, къыралны дагъыда бир-бир регионларында айырыула бошалгъандыла. Ол жерледе область халкъ контроль комитетлени битеу 17 председателлери барысы кеслерини Советлерини халкъ депутатларына айырылгъандыла, шахар эм район комитетлени 277 председателинден 265-си уа халкъ депутатлагъа къол кётюрюуню биринчи туру бошалгъанда окъуна айырылгъандыла. Бизде ишлегенлени асламысы намыслары жюрюген, ишлерин билген адамла болгъанларына башда айтылгъан кёрюмдюле толу шагъатлыкъ этедиле.

Андан тышында да, халкъ контроль комитетни башчысын халкъ депутатланы Совети да къабыл кёрсе, анга ышанганын билдирсе бютюн да игиди.

КъМАССР-ни Баш Советини Президиумунда

КъМАССР-ни Баш Советини Президиуму кесини 27-чи январда бардырылгъан кезиулю жыйылыууында РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини эм республиканы жер жерли Советлерини халкъ депутатларын айырыулагъа хазырланыу къалай баргъаныны юсюнден вопроса къарагъанды.

Къабарты - Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиуму республикада халкъ депутатланы айырыулагъа хазырланыу иш кёллюлюкде, демократиялы халда, РСФСР-ни эм КъМАССР-ни Конституцияларына, айырыуланы юслеринден законлагъа тийишлиликде баргъанын белгилегенди. Озгъан айырыула бла тенглешдиргенде, быйылгъы айырыула аллы кампаниягъа урунуу коллективле, общество лу организацияла ем айырыучула бютюн да тири къатышадыла.

Айырыуланы юслеринден законлагъа тийишлиликде республикада айырыу округла эм участкала, айырыу комиссияла къуралгъандыла. Айырыу комиссияла орналыкъ мекямланы тохташдырыу эм аланы тап жарашдырыу бла байламлы ишле этиледиле.

Халкъ депутатлагъа кандидатланы кёргюзтюуге аталгъан жыйылыуланы кёп къалмай барысы да ачыкълыкъны мурдорунда бардырылгъандыла. Аланы асламысында бир мандат ючюн альтернатива халда кюрешген бир ненча кандидатура сюзюлгендиле. Шёндю уа айырыучуланы халкъ депутатлагъа кандидатла бла тюбешиулери бардырыладыла. Анга аталгъан жыйылыуланы графиги шёндюгю айырыу кампанияны энчиликлери эсге алынып жарашдырылгъанды. Депутатлагъа кандидатлагъа деп семинарла, консультацияла къуралдыла.

Аны бла бирге бизни республикада халкъ депутатланы айырыулагъа хазырланыуну ишни жангыча къурауну, демократизацияны, ачыкълыкъны излемлерине толу тийишлиликде барырча этиуню онглары эм мадарлары толу хайырланылмайдыла.

Халкъ депутатланы бир къауум жер жерли Советлери айырыучулагъа, урунуу коллективлеге халкъ депутатланы айырыуланы юсюнден Законну болумларын ангылатыугъа, демократия механизмни тюшюндюрюуге, иги къайгъырмайдыла.

Озгъан айырыула бла тенглешдиргенде бу жол депутатлагъа кёргюзтюлген кандидатланы арасында ишчиле, колхузчула, ВЛКСМ-ни членлери, тиширыула аздыла.

Жер жерли Советле, аланы толтыруучу комитетлери кеслерини оноуларында болгъан территориялада орналгъан предприятиялада, мюлкледе, урунуу коллективледе жашауда шёндю къаллай тюрлениуле, жангырыула болгъанларына иги терен тюшюнмейдиле, ала айырыу кампанияны мюлк ишледе шарт жетишимле болдуруу бла, адамланы ырысхы эм инет жаны бла иалемлерин не къадар толу жалчытыуну мадарлары бла байламлы къурамайдыла.

Къабыл этилген бегимде республиканы халкъ депутатларыны Советлерине эм аланы толтыруучу комитетлерине ол тюрлю кемчиликлени кетерирге, айырыу кампанияны кезиуюнде къурау эм техника жаны бла тюбеген вопросланы болжалгъа салмай тамамларгъа деп буюрулгъанды. Ала территорияларында социально-экономика аиныгыуну проблемаларына айырыш уллу эс бургъа керекдиле.

Къабарты - Малкъар АССР-ни халкъ депутатларыны Советлерине бла аланы толтыруучу комитетлерине айырыу кампанияны тап, тюз эм къуралыулу бардырыуну айырыуланы юсюнден законодательствога тийишлиликде демократияны кенг хайырланыуну, ишни жангыча къурауну процесслерин эм шёндюгю заманны политика реформасыны кезиулю борчларын тамамлауну къошакъ мадарларын этерге деп айтылгъанды. Бек баш борчлагъа аш-азыкъ программа, халкъгъа керекли товарланы кёп да, игилерин да чыгъарыу, ассортиментлерин кенгертиу, сатыуалыуда, ара аш-азыкъда, саулукъ сакълауда, жашау-коммунальный /мюлкде тийишли нивам тохташдырыу дегенча магъаналы проблемаланы тамамлау саналады.

КъМАССР-ни Сатыуалыу министерств о с у н а, Къабмалкъпотребсоюз г ъ а, Культура министерствогъа, связны Къабарты - Малкъар производство -техника управлениясына, «Къабмалкъэнерго» биригиуге кеслерини бойсунууларында болгъан организацияла бла учреждениялада айырыу кампанияны къурау - техника жаны бла жалчытырларына контроль этиулерин кючлерге деп кёргюзтюлгенди.

Жыйылыуда къырал эм рёспубликаны жашауу бла байламлы башха вопрослагъа да къаралгъанды.

● Профсоюзланы платформасы жашауда бардырылып башлагъанды

УРУННГАНЛАНЫ САУЛУКЪЛАРЫ ЮЧЮН КЪАЙГЪЫРА

«Минги тауну тийреси, «Нальчик» курорт, бизни республиканы башха арив жерлери Кавказны ниж ги бюртюклеридиле. Тау жерли республикабызны андан ары жашнатыр, адамланы саулукъларын сакълар ючюн профсоюзла кёп тюрлю мадарланы излерикдиле», — деп жазылгъанды Къабарты-Малкъарны профсоюзларыны айырыула аллы платформаларында. Журналист Ю. Николаев ол программа къалай толтурулгъанына юсюнден хапар билир мурат бла облсовпрофну председатели, РСФСР-ни халкъ депутатына кандидат П. К. Таовха тюбегенди эм аны бла ушакъ этгенди.

— Къабарты-Малкъарны саулукъ сакълау жаны бла ишлерини, — деп башлагъанды хапарын П. К. Таов, — битеу къыралда да уллу магъаналары барды. Саулукъларына бакъдырыргъа бизге жыл сайын 1,5 миллион адам келеди. «Нальчик» курортну, бизни республикабызда туризмни эм альпинизмни материал-техника базаларын кючлендириуге бу атт ышлада аслам эс бурулады. 1986 жылда СССР-ни Министрлерини Совети ВЦСПС бла бирге «1986 — 1995 жылларда КъМАССР-ни Минги тау тийресинде тау туризмни комплеис халда андан ары айныгыуну мадарларыны юслериндеи» бегим къабыл этген эди. 1987 жылда мартда уа ВЦСПС-ни секретариаты, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну бюросу эм КъМАССР-ни Министрлерини Совети «Нальчик» курортну, Минги тауну тийресинде туризмни, альпинизмни, тау лыжа спортуну ёсдюрюуге, ол районну экономикасын, социал сферасын, инфраструктурасын кючлендириуге, ол районда жашагъан халкъны жашау эм ёсдюрюу болумларын игилендириу тийишли даражада тюзюлдю. Алай бек жарсыуду ишге уа Минги тауну тийресинде туризмни, альпинизмни ёсдюрюуге, ол районну экономикасын, социал сферасын, инфраструктурасын кючлендириуге буюрулгъанды. Ол тюрлю ишле тамамланнгандан сора, курортну балчыкъ бла багъыучу 180 жери болгъан лечебницасыны эм 150 адам жашарыкъ къонакъ юйюню, гара суу ичиллик жангы галереясыны къурулуш ишлери теркирек бошалыкъдыла. Багъыу учреждениялагъа жумушакъ мебель алыргъа деп 300 минг сом бёлюннгенди. Курортну жерин тапландырыргъа 2 миллион сом къоратыллыкъды. Битеу ол тюрлю ишлеге бёлюнгенди ахча болжалында хайырланылгъанына эм неге къоратылгъанына къаты контроллукъ этерге буюрулгъанды.

Туризм эм экскурсияла жаны бла Эльбрус - советге бийыл тыш къыралны жангы техиология оборудование, барлада эм кафеледе хайырланыллыкъ видеоаппаратураны комплектлери берилликдиле. Андан тышында да канат жоллагъа керекли тыш къыралны оборудование, къарны теплеучю машинала да алыргъа деген умут барды.

КъМАССР-ни Министрлерини Совети Терскъол посёлкада 3000 номери болукъ телефон стацияны, Эльбрус поселокда 100 номери автоматлы телефон станцияны, Минги тауну тийресинде 1000 мардасындан 3 кереге кёпдю. Аны бла бирге уа балчыкъ бла багъылыргъа керекли адамланы 70 проценти аллай онгну тапмай къалады. Тюзюн айтханда, республиканы кеси адамлары багъыуну ол тюрлюсюн хазна хайырланалмайдыла. Санаторийде эм солуу юйле холлагъа эм люкселеге керекли комплект мебель алмагъаныны 10 жыл болады.

Проблемала дагъыда кёпдюле. Солууну бошап, юйлерине кетерик саусузла самолётлагъа билет тапмай къыйналадыла. Жолоучулукъгъа чыкъгъан туристлеге бла альпинистлеге керекли эм диета аш-азыкъ жетишмейди. Минги тауну тийресинде жашагъан халкъны жашау эм ёсдюрюу болумларын игилендириу тийишли даражада тюзюлдю. Алай бек жарсыуду ишге уа Минги тауну тийресинде туризмни, альпинизмни, тау лыжа спортуну ёсдюрюуге, ол районну экономикасын, социал сферасын, инфраструктурасын кючлендириуге буюрулгъанды. Ол тюрлю ишле тамамланнгандан сора, курортну балчыкъ бла багъыучу 180 жери болгъан лечебницасыны эм 150 адам жашарыкъ къонакъ юйюню, гара суу ичиллик жангы галереясыны къурулуш ишлери теркирек бошалыкъдыла. Багъыу учреждениялагъа жумушакъ мебель алыргъа деп 300 минг сом бёлюннгенди. Курортну жерин тапландырыргъа 2 миллион сом къоратыллыкъды. Битеу ол тюрлю ишлеге бёлюнгенди ахча болжалында хайырланылгъанына эм неге къоратылгъанына къаты контроллукъ этерге буюрулгъанды.

Туризм эм экскурсияла жаны бла Эльбрус - советге бийыл тыш къыралны жангы техиология оборудование, барлада эм кафеледе хайырланыллыкъ видеоаппаратураны комплектлери берилликдиле. Андан тышында да канат жоллагъа керекли тыш къыралны оборудование, къарны теплеучю машинала да алыргъа деген умут барды.

КъМАССР-ни Министрлерини Совети Терскъол посёлкада 3000 номери болукъ телефон стацияны, Эльбрус поселокда 100 номери автоматлы телефон станцияны, Минги тауну тийресинде 1000 мардасындан 3 кереге кёпдю. Аны бла бирге уа балчыкъ бла багъылыргъа керекли адамланы 70 проценти аллай онгну тапмай къалады. Тюзюн айтханда, республиканы кеси адамлары багъыуну ол тюрлюсюн хазна хайырланалмайдыла. Санаторийде эм солуу юйле холлагъа эм люкселеге керекли комплект мебель алмагъаныны 10 жыл болады.

Проблемала дагъыда кёпдюле. Солууну бошап, юйлерине кетерик саусузла самолётлагъа билет тапмай къыйналадыла. Жолоучулукъгъа чыкъгъан туристлеге бла альпинистлеге керекли эм диета аш-азыкъ жетишмейди. Минги тауну тийресинде жашагъан халкъны жашау эм ёсдюрюу болумларын игилендириу тийишли даражада тюзюлдю. Алай бек жарсыуду ишге уа Минги тауну тийресинде

— Бизни республика солургъа не да саулугъуна къаратыргъа келгенлеге жашар жерден сора ахшы медицина болушлукъ этерге, аш-азыкъ бла да жалчытыргъа керекди.

— Хау. Сен тыгыльы тамманыргъа керекли дагъыда бир проблеманы къоагъагъанса. Шёндюге дери бизге солургъа келгенлеге керекли аш-азыкъ, башха тюрлю товарла уа битеу республикалы фонддан бёлюне эдиле, алай бек жарсыуду ишге уа Минги тауну тийресинде

ДУНИЯДА БОЛА ТУРГЪАН ИШЛЕ

ЮЧЮНЧЮ ЖОЛ ЖОКЪДУ

не да административ-буйрукъ бериу система жашауун юзген партия къуллукъчуну жарсыулу къадарыны юсюнден

«Жангырыугъа чырмау болургъа сюймейме...» — деп жазгъанды ахыр письмосунда кеси кесин ёлтюрюрге акъыл этгенде, Шерлеберг (Шверин округ) районда СЕПГ-ни райкомуну биринчи секретары Герхард Уе. Бу ёлюм (ол кеси да жангыз тюйюлдю) ГДР-ни партия къуллукъчуларыны СЕПГ битеу халкъны акъылын эм муратын кёргюзтегенине сёзсюз ийнаннган, аны оноуларын жашауда бардырыр ючюн кючлерин аямай ишлегеи сау тёлюсюню башына тюшген палахны кёргюзтгенди. Озгъан жылны октябрь айында Эрих Хонеккерни буйругъу бла, къыралны башчылары бла тюбеширгге сюйген жюзле бла минг адамланы алларына партия башчыла угъай, полицияны кючлю наряды чыкъгъанда болгъан осал ишле СЕПГни АК-сыны сёзлери бла этген ишлери бир болмагъаныны кёргюзтген эдиле. Ултхачылыкъны, финанс аманлыкъчылыкъны, къуллукъларын хайырланыуну халкъгъа белгили болгъан кёп шартлары бу адамгъа башны жайыкъдыргъан суукъ суу болгъанды. Аны кёпле кётюралмагъандыла....

Герхард Уени жашау жолу эм аны бушуулу бошалыуу кёп затны юсюнден сагъыш этдиредиле.

Герхард Уе 1932 жылда ишчини, Германияны солиалдемократия партиясыны членини юйюрюнде туугъанды. Орта школну бошагъандан сора быстыр тикген машинала чыгъаргъан заводда слесарь болуп ишлегенди, окъуп инженерни дипломун алгъанды, бу предприятияда бёлюмге таматалыкъ этгенди, андан сора директорну заместители болгъанды. Шуёхлары айтханга кёре, ишни уста билгенди, кесини къадарына ыразы эди.

Жыл саны отуздан атлагъанда жаш башчыны партияны райкомуна ишлерге чакъыргъандыла. Ол бир уллу къураучу хунерин кёргюзтгени, партия ишге тартынганы ючюн угъай. Эшта да, аны пролетар юйюрден чыкъгъаны — баш магъананы тутхан болур эди. СЕПГ-ни ол замандагъы башчылары бек уллу эси партияны статистика портретине бургъандыла эм жашау жолгъа тохташдырылгъан пропорцияла бла айнымагъаныны юсюнден хазна сагъыш этип кюрешмегендиле.

Герхард Уе анга берилген къуллукъгъа угъай деялыкъмы эди? Сёзсюз, болукъ эди. Алай ол акъыл аны башына да келмегенди. Коммунистча, жангы партия жашауну тюз нигтли толтырургъа керек болгъанын ол кесини баш борчуна санай эди. Баям, акъыллы, сагъыш эте билген адамны къылыгъында «аппаратчикни» — оюмлай турмай, айтханны толтырууну сайлагъан адамны биринчи ышаны ол заманда жаратылгъан болур...

Ол жангы ролгъа къалай бла юйренип башлагъанын бусагъатда айтхан къыйынды. Кече, башхаладан жашырын этилген оноугъа ол ичинден чамлана болурму эди? Энди белгили болгъаныча, СЕПГ-ни адеп-къылыкъны юсюнден къычырыш айланнган бир къауум башчылары, алагъа тюз берилмеген онгланы хайырлана, адеп-къылыкъгъа арталлы бла да келишмеген ишле эте эдиле. Бек жарсытханы уа, ала этген аман ишле сёгюлмегени эди, анга мардасыз къыйын ишлери ючюн берилген компенсациягъача къаралгъанды. Ол бир жерде да жазылмагъан жорукъланы Г. Уе къабыл кёргенин бла къалгъанын аны юйдегилери да билмейдиле. Къалай-алай болса да ол аны юсюнден бир заманда да айтмагъанды.

Москвада бийик партия школда окъугъан юч жылдан сора ол СССР-ге уллу хурмет эте эди. Совет Союзда кёрген затлары ахшы жёрге тюшгендиле — Герхардны анасы оруслу болгъанды. КПСС-де башланнган ишни жангыча къурауну ол битеу жюреги бла жаратханды. Партияны райкомуну биринчи секретарыны къуллугъуна тохтагъанлай, кесини ишчи кабинетинде М. С. Горбачевну портретин такъгъанды. Ёгерде ол ишине бек чамланнганларын да биле тургъанлай, портретни кетермегенди.

Баям, нигт байлыкъларгъа арталлы да башха тюрлю къарау, партия низамны диктатыны къысыулугъу бла Г. Уе алгъын къойгъан нигт позициясына къайтыу ол заманда башланнган болур эди. Ол СЕПГ-ни башчыларыны айтхан сёзлерини бла этген ишлерини арталлы да бирге келишмегенлерин, аланы бла коммунистлени, урунганланы аралларында айырылыкъ бек уллугъа кетгенин ачыкъ кёргенди.

ГДР-де ич политика хал алай терк айнымаса, хар атламны оюмларгъа эм анга багъа берирге аны онгу болса эди, ким биледи, бу палах болмай къалыргъа да боллукъ эди. Кесини ишчи эм адамлыкъ шартларына кёре Г. Уе партия башчыланы жангы, бюгюн кеслерини алларына СЕПГ-ни тас этген даражасын къайтаралыкъ тёлюсюне толусунлай келише эди. Болса да революцияны эволюциядан башхалыгъы мында эсеп айла бла угъай, кюнле эм сагъатла бла баргъанындады...

Г. Уе «чёгюч бла тёшню» ортасында къалгъанды. СЕПГ-ни АК-сы партия башчыладан оппозиция кючлени келечилери бла бир тюрлю байламлыкъ болмазын къаты сурай эди. Жашау а, жарсыугъа, урунганланы сейирлерин къоруулагъанла коммунистлени партиясы угъай, «Жангы форум» деген къымылдау, парламентге кирмеген башха организацияла болгъанларын кёргюзтгенди. Ёз къыйынлыкъларыда да башын баса эдиле. ФРГ-де къатыныны къаршы жуукъулары жашай эдиле. Ала бла битеу байламлыкъларыгъызны юзюгюз, не да къатынынгы къой, —дей эдиле «башын-дагъыла». Жюреги да теркторк тута эди — эки инфаркт да кеслерин унутдурмай эдиле.

Аллай кюн келди да, ол ангылады; сайлагъа заман жетди — сен не да халкъ бласа, не да коррупцияда эм финанс аманлыкъчы ишледе батхан аппарат бласа. Ючюнчюсю жокъду.

Г. Уе биринчини, кесине жангыз тюз жолун сайлайды, — демократиялы къымылдауна башчылыкъ этгенле бла сёлешиуле бардырады, эки жанына да хайырлы кёз къарамны табаргъа. Битеу районну халкъыны сейирлерин кёргюзтген битеулю платформаны жарашдырыргъа кюрешгенди. «Жангы форум бла» ахыр тюбешиую 4-чю ноябрде, ол кесин ёлтюрюрден бир быйыкъ алгъа болгъанды.

Жашауну ахыр кюнлеринде анга кёп аман сёзле эшитирге тюшгенди. «Башыдагъыла» эм «тюбюндеи да» тюе эдиле. Биринчиле айтханларын этмегени, кеси сюйгенча ишлегени ючюн, экинчилери — партия жиберген жангылыгъы ючюн. Аны бир къауум шуёхлары да кеслерин кереклича жюрютталмагъандыла, аланы болушлукъларыуа анга бек керек эди.

Ниетле асыры терк оюлгъандан Г. Уе бола тургъан тюрлениулени магъанасын ахырына дери ангылаялмай къалгъанды. Бир кесек заманны ичинде ол кесин жамауатха керексиз адам сунганды. «Жангырыугъа чырмау болургъа сюймейме...», деп партия ишде кесини нёгерлерине жазгъан ол бушуулу тизгинлери да ма ол заманда туугъандыла. Керох тауш тюз нигтли ётген жашаугъа ахыр белгини салгъанды.

...Бу иш жангыз болуп къалса, аны юсюнден жазар керекмиси да болмаз эди. Болса да ГДР-ни басмасы ала алай аз болмагъанларына шагъатлыкъ этеди. Хар быйыкъдан чыгъыучу «Вохенпост» газетни, мен Г. Уеня жашауун эм ёлгенини юсюнден материалны алгъан ол номеринде дагъыда Кетен районну (Галле округ) партияны райкомуну биринчи секретары Херберт Хеберни кесин ёлтюргенинг юсюнден жазыла эди. Жарсыугъа, жашаудан игиле — къуллукъларын кеслерине таплыкъгъа хайырланмагъанла, социализмни аман деформацияларына бек аз хаталары тийгенле кетедиле.

Германияны бириккен социалист партиясыны озгъан жылны аягъында жыйылгъан съезди аны атына Демократия социализмни партиясы деп атагъанды. Сталинизмден къалгъан эм административ -буйрукъ бериу системаны тыянчагъы болгъан структураланы таукел кетерну барады. СЕПГ— ПДС-ни жангы башчылары, ангылайдыла: не да партия тенг эркинликли бир акъылланы, кеслерини нигтлерини эм жашау принциплерин къоруулар ючюн чексиз улу онглары болгъанланы союзу болур, не да ол битеу позицияларын тас этер.

Ючюнчюсю жокъду.

Игорь ОСИНСКИЙ,
ТАСС-ны корр.
Берлин

Италияда

РСФСР-ни халкъ депутатына кандидат П. К. Таовха тюбегенди эм аны бла ушакъ эттенди.

— Къабарты-Малкъарны саулукъ сакълау жаны бла жилерини, — деп башлагъанды хапарын П. К. Таов, — битеу къралда да уллу магъаналары барды. Саулукъларына бакъдырыргъа бизге жыл сайын 1,5 миллион адам келеди. «Нальчик» курортну, бизни республикабызда туризмни эм альпинизмни ырысхы-техника базаларын кючлендириуге бу арт жыллада аслам эс бурулады. 1986 жылда СССР-ни Министрлерини Советти ВЦСПС бла бирге «1986—1995 жыллада КъМАССР-ни Минги тау тийресинде тау туризмни комплекс халда андан ары айнытыуну мадарларыны юслеринден» бегим къабыл этген эди. 1987 жылда мартда уа ВЦСПС-ни секретариаты, КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну бюросу эм КъМАССР-ни Министрлерини Советти «Нальчик» курортну 1985—1995 жыллада айнытыуну планын къабыл кёргендиле. Ол тюрлю программаланы тамамлаугъа ВЦСПС капитал салымларындан 100,8 миллион сом бёлгенди.

Ол программала къалай толтуруладыла? 1986—1989 жыллада курортда саулукъ сакълауну учреждениялары, турист базаланы къурулушларын бардырыугъа, жангыртыугъа эм капитал ремонтха 5,4 миллион сом къоратылгъанды. Бешжыллыкъны башындан бери курортну айнытыугъа 12,1 миллион сом кетгенди. Ол тюрлю атламлагъа биз ыразы тюйюлбюз. Комплекс программалада белгиленнген бир къауум иш кезнуюнде эм толу тамамланмайды. Профсоюзланы объектлерин ишлеген подряд министерствола эм ведомствола хар жыл сайын планларын толтурмайдыла. «Нальчик» курортха бёлюнген ахча болжалында толусунлай хайырланылмайды. Андан тышында да, курортну объектлеринде ишлегенлени араларында подряд къурулуш организацияладан жалан бир коллектив да жокъду.'

— Ол тюрлю кемчиликленн сылтауу, баям, жалан да къурулушну акъырын атламла бла баргъанларында болмаз...

— Бизге туристлени, курортда солургъа келгенлени, экскурсантланы, республиканы адамларыны да тарыгъууларын эсге алмай жарарыкъ тюйюлдю. Былайда уа аланы тырманларыны асламысы тюз болгъанын чертирге керекбиз. Сёз ючюн, «Нальчик» курортну баргъыу базасыны къарыусузлугъундан балчыкъ бла бакъгъан лечебницагъа эм гараусуу чыкъгъан галереягъа жюрюген адамланы саны мардасындан 3 кереге кёпдю. Аны бла бирге уа балчыкъ бла багъылыргъа керекли адамланы 70 проценти аллай онгну тапмай къалады. Тюзюн айтханда, республиканы кеси адамлары багъыуну ол тюрлюсюн хазна хайырланаалмайдыла. Санаторийле эм солуу юйле холлагъа эм люкслеге керекли комплект мебель алмагъанлы 10 жыл болады.

Проблемала дагъыда кёпдюле. Солууну бошап, юйлерине кетерик саусузла самолётлагъа билет тапмай къыйналадыла. Жолоучулукъгъа чыкъгъан туристлеге бла альпинистлеге керекли эм диета аш-азыкъ жетишмейди. Минги тауну тийресинде жашагъан халкъны жашау эм урунуу болумларын игиледириу тийишли даражада тюйюлдю. Алай бек жарсыулу ишге уа Минги тауну тийресини эм курорт зонаны экология халларыны осаллана барыуун санаргъа керекди.

— Мындан алгъаракъда КПСС-ни обкомунда «Нальчик» курортну, Къабарты-Малкъарда туризмни эм альпинизмни айнытыуну вопросларына аталгъан кенгеш болгъанды. Сен анга къатышханса, Сени оюмунга кёре, ол жаны бла ахшы тюрленнуле эсленемидиле? Бизни республиканы саулукъгъа багъыу жаны бла уллу магъаналы проблемалары эсге алынгынмыдыла?

— Кенгеште кёп адам келгенди, уллу магъаналы вопросла тынгылы сюзюлгендиле. Аны ишине ВЦСПС-ни председатели С. А. Шалаев, Профсоюзланы курортларына башчылыкъ этиу жаны бла ара советни председатели Ю. В. Ступин, Туризм эм экскурсияла жаны бла ара советни председатели В. Г. Цугнев, ВЦСПС-ни Баш УКС-ыны начальниги А. С. Вознесенский эм башха оноучу къуллукъчула къатышхандыла. Кенгешде къаралгъан вопросланы тамамлауну терклендириую жоллары белгиленнгендиле.

— Аланы юслеринден толуракъ айтсанг эди.

— Объектледе къурулуш ишлени качествосун игилендирирге эм атламларын терклендирирге, Къабарты-Малкъарны профсоюзларыны эм подряд къурулуш организацияланы ырысхы-техника базаларын биле-биле кючлендирирге керекди. Быйылны биринчи жарымында ВЦСПС «Къабмалкъпроект-къурулуш» биригиую къурулуш индустриясын айнытыугъа 600 минг сом берликди. Облсовпрофха уа он ючючю бешжыллыкъда Къабарты-Малкъарны профсоюзларыны къурулуш индустрияларын эки кереге кючлендириую мадарларын ахшы кёрюмдюле болдурадыла, Анда урунгланда тишырыулагъа, эр кишилеге, сабийлеге жазда эм къышда киерча аякъ кийимле тигедиле. Бу кооперативде кёп пенсионер ишлейди. Ала уллу сынауларын хайырлана, ахшы качестволу продукция чыгъарадыла. Мында тигилген аякъ кийимлени адамла сюйюп аладыла. Озгъан жылда «Милана» 7 минг 280 къауум аякъ кийим чыгъаргъанды.

Нальчикни аякъ кийимле тикген фабрикасында 4 кооператив ишлейди. Ала предприятиягъа тохташдырылгъан планланы толтуруугъа болушадыла.» Жалан да озгъан жылда мында кооперативледе ишлегенле халкъ хайырланнган товарладан 460 минг сом багъасы чыгъаргъандыла. Аланы керекли материалла бла уа фабрика кеси жалчытады.

Долинскеде орналгъан «Милана» деген кооператив

Бизни республикада солургъа не да саулугъуна къаратыргъа келгенлеге жашар жерден сора ахшы медицина болушлукъ этерге, аш-азыкъ бла да жалчытыргъа керекди.

— Хау. Сен тынгылы тамамланыргъа керекли дагъыда бир проблеманы къозгъагъанса. Шёндюге дери бизге солургъа келгенлеге керекли аш-азыкъ, башха тюрлю товарла уа битеу республикалы фонддан бёлюне эдиле. Энди уа Къабарты-Малкъар АССР-ни фондун тохташдыра туруп курортчула, туристле эм экскурсантла да эсге алынырыкъдыла.

Курортха келиу эм андан кетиу бла байламлы проблемалагъа да аслам эс бурулукъду. ВЦСПС, КПСС-ни обкому, республиканы Министрлерини Советти СССР-ни Граждан авиация министерствосуна «Нальчик» аэропортну маршрутларын кёбейтирге керек болгъаныны юсюнден айтхандыла. Андан сора аэропортха 7 жангы авиамаршрут къошууну, ала 11 шахарны юслери бла ётериклерини юсюнден вопрос кётюрюлгенди. Андан тышында да «Москва — Нальчик» поездге 6 вагон къошаргъа деген умут барды. Ол мадарла этилселе, авиа эм поезд билетлени проблемасы бу бешжыллыкъда тамамланырыкъды.

— Барыбызгъа да белгили болгъаныча, бизни республикада саулукъ сакълауну индустриясы жалан да Минги тауну тийреси эм «Нальчик» курорт бла чекленип къалмайды...

Хау. Бизни республиканы башха жерлеринде да турбазаля, солуу юйле бардыла. Аланы кенгертирге эм жангыртыргъа керекди. Чирик кёлде, Чегем эм Бахсан ауузлада аллай онгланы не къадар кенг хайырланыу Минги тауну тийресин туристледен эм экскурсантладан женгиллендирлик эди. Облсовпрофха, Туризм эм экскурсияла жаны бла Россей советге 1991 — 2010 жыллада Туризм эм экскурсияла жаны бла Къабарты-Малкъар область советни ырысхы-техника базасын айнытыуну комплекс программасын жарашдырыргъа эм къабыл этерге буюрулгъанды. Биз ол ишни 1990 жылда 15-чи апрелге дери тамамларгъа керекбиз. Иш башланнганды.

Италияда студент къозгъалыула

РИМ. (ТАСС). Италияда студент къозгъалыула бек кенг жайыла башлагъандыла. Университетни аудиторияларындан бла залларындан ала шахарны орамларына эм майданларына кёчгендиле. Студентлени асламлы манифестациялары Римде да болгъандыла. Газетле билдиргенге кёре, Болоньяда демонстрациячыла карабинерле эм полициячыла бла тюйюш ачхандыла. Бюгюнден башлап Туринни университетинде дерсле толусунлай тохтатыладыла. Флоренцияда университетлени факультетлерин «къолгъа этиу» барады. Бийик окъуу юйлерини эм орта школларыны окъуучуларыны олтуруп туруу забастовкалары Палермода да болгъанды.

Италияны тюрлю-тюрлю районларындан къажаулукъну битеу атларына да «Къымылдау—90» деген студент группалары къуралгъанларыны юсюнден билдириуле келгендиле. Ол къымылдаугъа къатышханла правительствону университетлени реформасыны юсюнден законопроектине къажау сюелеидиле. Анда, сёз ючюн, бийик окъуу юйлени автономиясын кючлендирир сылтау бла аланы капиталистлени къоллагына берирге белгиленеди.

Римде илму тинтиулени эм университетлени проблемалары жаны бла министр Антонио Рубертини —бу законопроектни авторуну, студентлени келечилери бла тюбешиую болгъанды. Болуп ётген сёлешиуле къаугъаны чачыугъа ётген жолда биринчи атлам болургъа боллукъ эдиле. Болса да ниге жетгенде хар не да башха тюрлю болду. Белгили болгъаныча, тюбешиуге «Къымылдау—90-ны» платформасына ыразы болмагъан организацияланы келечилери къатышхандыла. Алагъа «жаш специалистле», каголик организацияланы бир къауум членлери киредиле. Тюбешиуге дагъыда ФУАН деген жаш тёлю неофашист организацияланы келечилери да къатышхандыла

Швейцариячы Хайиц Урбан учуучу аппаратланы коллекционерлиди эм аланы макетлерин жарашдырыучуду. Сиз аны къолында дирижаблни моделин кёресиз. Ол аны производствогъа берирге мурат этеди. Урбан айтханнга кёре, ол дунияда бек уллу хауа кеме боллукъду. Аны узунлугъу 120 метрге жетерикди эм да жолоучулукъгъа 100 адамны алаллыкъды. Ишлеген а кюню кючю бла этерикди.

Сурат Кейстонну бла ТАСС-ныды.

Кючню хайырланыр мурат бла

ПХЕНЬЯН. (ТАСС). Кореяны социал-демократия партилсыны АК-сыны председатели Ли Ге Бэк АБШны эм Юг Кореяны быйыл бирге бардырыллыкъ «Тим спирит» деген аскер юйренюлерин сёгюп сёлешгенди. Аны бюгюн «Нодо синмон» газетде басмаланнган заявлениясында чертилгенича, Корея жарым айырыкамда халны игилендириу жаны бла республика этген жангы предложениялагъа Вашингтон бла Сеул энди бардырыллыкъ «Тим спирит — 90» аскер юйренюле бла жууаплагъандыла. Ол юйренюле регионда болумну бирча халда тутуугъа заран келтирирге боллукъдула деп чертиледи заявлениядаа. АБШ-ны бла Юг Кореяны бу агрессиялы юйренюлени бардырыгъанлары ала къыралны мамыр амал бла бирге къошулууна къажау сюелгенлерине, конфронтацияны эм айырылыуну жолуна кертичилей къалгъанларына шагъатлыкъ этеди. Аскер юйренюле баргъан кезиуде Юг Кореягъа америкалы аскер бёлюмлени АБШ-ны материк кесегинден эм Гавайладан, Япониядан бла Филиппинледен чабыуллукъ операцияларгъа юйренюу мурат бла кёчюрюуге Вашингтонну политикасы кючню хайырланыуну политикасыды дегенден башха тюрлю къараргъа жарамайды.

Цеденбалдан ревсомолну билети эм саугъалары сыйырыладыла

УЛАН-БАТОР. (ТАСС). Монголияны АК-сыны ревсомолуну бегими бла байламлы МХР-ни алгъынгы партия эм къырал башчысы Ю. Цеденбалдан МРСМ-ни сыйлы майдалы сыйырылады. Анга 1-чи номерли член билетни бернуюню юсюнден алгъын этилген оноу да кючюн тас этеди, деп билдиргенди «Залучудын унэн» деген жаш тёлю газет.

Ревсомолну саугъалары Ю. Цеденбалны къатыны — А. И. Цеденбал — Филатовадан да сыйырылгъандыла.

Бу оноу, деп чертеди газет, ревсомолну кёп членлерини, ол санда МРСМ-ни АК-сыны биринчи ревсомол организациясыны, ара шахарны МРСМ-ини Октябрь район комитетини, университетни юридический факультетини студентлерини къаты сурауларыла бла этилгенди.

Алгъаракъда Ю. Цеденбал, шёндю ол Москвада жашайды, къырал жалчытыудан кетерилген эди, деп билдиреди Монцамэ агентство. Москвада анга жумуш этип айланнган персонал да артха чакъырылгъанды.

Германияны биригген социалист партиясыны сегъан жылны аягъында жайылгъан съезди аны атыла Демократия социализмни партиясы деп атагъанды. Сталинизмден къалгъан эм административ -буйрукъ беруу системаны тыяачагы болгъан структураланы тауусетиру керегиу барады. СЕПГ—ПДС-ни жангы башчылары, англайдыла: не да партия, не да ол битеу позицияларын тас этер.

Ючючюсю жокъду.

Игорь ОСИНСКИЙ.
ТАСС-ны корр.
Берлин

ХАЙТ ДЕГЕН БИЙИК ТАУДАН АУАР

(Исса Боташевни чыгъармачылыкъ жолуну юсюнден)

Аны юсюнден жазыла-жазыла тургъанды. Нальчикде да, Москвада да, Черкесскеде да, Фрунзеде да, Бакуда да, Махачкъалада да, Киевде да газетле бла журналла аны чыгъармалары бла театрны, поэзияны сюйгенлени шагырей этгендиле. Аны аты Къабарты-Малкъардан, Россей Федерациядан тышында да белгилиди. Исса Жарахматович Боташевни пьесалары кёп тиллеге кёчюрюлгендиле, ала къыралыбызны кёп театрларында салынгандыла. Орус эм малкъар тилледе он юч назму китабы, пьесаларыны юч да жыйымдыгъы чыкъгъандыла. Ма аны ючюн болур ширле фахмулу жерлешибизни драматургияда усталыгъына башурсала, башхала аны назмуларын сюйюп окъуйдула. Манга уа Иссаны пьесалары, поэзиясы да бир кибик багъалыдыла.

Бек алгъа мен Иссаны назмулары бла шагырей болгъанма. Ала 1956 жылда Фрунзе шахарда чыкъгъан «Жашауубану байрагъы» деген китапда басмаланган эдиле. Ол жыйымдыкъ Къарачай-Малкъар поэтлени чыгъармаларындан къуралгъанды. Биз, школчу жашчыкъла, ол китапны бир бирден сыйырып окъуучу эдик.

Боташев бла экинчи тюбешиуюбюз а Нальчикде болады. Къабарты-Малкъар драмтеатр Исса Боташевни «Таулада танг жарыйды» деген пьесасын салгъанды. Орта Азиядан къайтхандан сора, халкъыбыз биринчи спектаклге сюйюп къарайды. Сахнада Север Кавказда Совет власть ючюн кюрешни бардыргъан, душманла бла тауокел сермешген жигитлени сыфатлары керюнеди. Драматург Ахмат Мусукаевни, Ибрагим Искендеровну эм башхаланы эсде къалырча сыфатларын къурайды.

«Таулада танг жарыйды» деген пьеса Боташевни жангы чыгъармала жазаргъа кёллендиреди. Ол излеуню жолуна чыгъады. Боташевни «Тауну кызыны жигитлиги» деген драмасына кёре салынган спектакль да жетишимли барады. Ол Уллу Ата журт урушха жораланганды. Пьесаны баш жигити Залихат Зрюнова аз жашы, уллу батырлыкъ этгенди. Партизан кызыны махтаулу ишлерин кёргюзтюуде драматург тюрлю-тюрлю амалланы, боюланы элпек хайырланганды. Ма аны себепли Залихатны хар сёзюне ийнанаса, аны хар атламы жашаудача болгъанын кёресе.

Энди ол кесини жангы чыгъармасында тюшюнеги бла бюгюнюгю байламлыкъланы тохташдырады, тамблагъы юнюге этген кёпюрюнюю эслейди. Сёз «Къушла бийиклиги сюедиле» деген драманы юсюнден барады. Анда Шимал Кавказны тауларында ишчи классны къалай туугъаны, бу къыйын кезиуде орус халкъны жангы жашау къурагъан тауулагъа кёчмеклиги бла

Боташевни пьесаларында тюзлюк, кертичилик жерлерин табадыла, драма жигитле, сцена суратла жашаудача бериледиле. Автор хар кюнде тюбей келген затланы ичинден бек багъалысын, кереклисин айырып алады, аланы ахырына дери жетдирип, «бишип» бошагъан чыгъарма жазады. Исса «Абрекде» бир-бир шартланы юсю бла уллу халкъ къымылдауну кёргюзтеди, суратлау сёзню кючю бла чыгъарманы магъанасын кётюреди. Анга бир юлгю. Аслан Кавказны халкъларыны шуёху Сергей Миронович Кировну ашырып бара тургъанынлай, душман Кировну марагъанын эсленди, сора халкъ башчыны аллына сюеледи. Кировха атылгъан окъну Аслан ёз жюрегинде суутады.

Бу жашауда болгъан затды. Автор Аслайны сыфатын къурагъанда граждан урушну айтхылыкъ жигити Солтан-Хамит Къалабековну сыфатын кёз аллына келтиргенди, С. М. Кировну жанын Солтан-Хамит къалдыргъаны историягъа алтын харфла бла жазылгъанды. Литературабызны мурдорун салгъан К. Мечиев аны юсюнден этген жыр да халкъыбызны бек сюйген жырларындандыла.

И. Боташев кесини драма жигитлерини сёзлерин эшите да, алагъа кесини чыгъармаларында жерлерин тапдыра да биледи. Хар бирини аты башхача, сёлешиую да башхады. Ала кеслерини оюмларын башха сёзле бла айтыргъа онглары болмагъанча сунаса. Аны хайырындан драматургну чыгъармаларыны персонажлары толу, ахырына дери ачыкъланиган сыфатлача, бюгюн да жашап тургъан адамлача, аллыгда сюелиле.

Москвада «Совет жазыучу» басма драматургубузну пьесаларын уллу китап этип чыгъаргъанды. Анга сегиз чыгъарма киргенди. Китапны аты былайды: «Къушла бийиклиги сюедиле». Жыйымдыкъны орус тилге Р. Казакова, Н. Смирнова, Ю. Шаров, Э. Мальбахов, Дм. Иванов, Вл. Трифонов кёчюргендиле. Бу белгили жазыучуланы Исса Боташевни чыгъармачылыгъына эс бургъанлары аны фахмулугъуна энтда да бир кере шагъатлыкъ этеди. Китапны тиражы аз болмаса да, ол терк окъуна сатылып бошалгъан эди. Къыралны кёп театрларыны тилеклери бла ол экинчи кере чыгъарыкъды.

Аны пьесалары ойналгъан театрланы, шахарланы къайсы бирин айтайыкъ: чынды искусствону сюйгенле кёпдюле! Бир жол «Кабардино-Балкарская правда» газетде басмаланган информацияда былай айтыла эди:

«Дагъыстанда С. Стальскийни ким жазмагъанды. Ол, дуниягы кесича къарт темагъа Боташев да аз тишире, аны

Ол а бизни жерлешибизни драмасына бийик багъа бичгенди.

Статьямы башлай чертгенимча, Исса Боташев жалан да ахшы пьесала жазыу бла чекленмейди, ол кёп назму китапны авторуду, аны сёзлерине кёп ахшы жырла этилгендиле. Мындан алда аны Нальчикде «Айланчкъыланч жолла» деген жангы китабы чыкъгъанды. Ол Исса Боташевни он ючюнчю назму жыйымдыгъыды. Анга авторну арт жыллада жазгъан назмулары бла «Жерими жулдузу», «Эгер» деген поэмалары киргендиле.

Поэт кесини жангы китабында эски, белгили, алай ёмюрлюк затланы юслеринден айтса да, дунияда бола келген, бола тургъан ишлеге кеси кёзю бла къарайды. Аны назмуларында огъурлулукъ, жюрек халаллыкъ, къызгъанчлыкъ, биреуге къара сабан сюрюу, зарлыкъ кибик темада кёпдюле. Поэт жашау этген къыйын болгъанын кёргюзтюу бла чекленмейди, къыйынлыкъланы хорлап жашаргъа чакъырады.

Шёндю биз адамланы къарыусузлагъа жазыкъсыныугъа, башхаланы жарсыууна кесиниги жарсыууна къараргъа чакъырып башлагъанбыз. Алай ол зат поэтге закон бла, жамауат организацияланы оноуу бла келмегенди. Аны халал жюреги «жазыкъсыныу» деген къымылдау башланигынчы да былан айтханды:

Уллу болмаса да мени
жюрегим,
Барыгъызны да
сыйындырыр кибик,
Жюрегимде — сиз бла
туугъан жерим,
Оту да бар сизни
жылытыр кибик...

Исса жюрек отундан хар кимге юлюш этерге хазырды. Поэтни сёзлери омакълыкъгъа айтылгъан сёзле тююлдюле. Ол ошхаланы къууанчына къууана билген, къыйын сагъатларында къатларында сюелиучю адамды. Исса кесини «Огъурлу адам» деген назмусун жанакъаит Залихановха атагъанды. Поэт фахмулу жазыучугъа, керти да огъурлу адамгъа уллу багъа биледи.

Жюрегимде ол эндиге
дери да,
Айтылмагъан жангы
жырча тургъанды.
Мен аны таныгъан
юсюнден бери да
Жарсыулугъа къуру да
эс оургъанды...
Жолунг болур ма аллайгъа
тюбесенг,
Къууанырса, бир
ахшылыкъ кёргенча.
Айтхан сёзюн а эсинге
тюйресенг —
Умутунг да болур къанат
киргенча...

Сюйменликни юсюнден ким жазмагъанды. Ол, дуниягы кесича къарт темагъа Боташев да аз тишире, аны

Дуниягъа къуугъун нек
салмадынг?! — дединм.
Къайсыны ёлгенин алай
кёргенде,
Сен сокъур болуп нек
къалмадынг? —
дедим...

Алай бушуубуз не уллу болса да, Къайсыны ишини ёлюмсюзлюгю, аны жазгъанлары биргебизге жашарыкъларыбызны жюрегибизни жапсарадыла. Аны юсюнден Исса былай айтады:

Къайсын, жаным, бугъуп
кетсенг да бизден,
Назмучу уа ахшы жыргъа
ушайды.
Не кетсенг да, кетмезсе
эсибизден,
Сени атынгча, сёзюнг
халкъда жашайды!

«Эгер» поэмасы Боташевни жангы атламыды. Ол поэзиябызгъа иги къошумчулукъду. Мында сёз эгер игни иесине кертичилигини юсюнден айтыла эсе да, сёз бек магъаналы затланы — урушну, кёчюнчюлюкню юслеринден барады. Халкъыбызгъа ала келтирген къыйынлыкъла. Адамланы Туугъан журтха, партиягъа кертичиликлери, халкъланы бузулмазлыкъ шуёхлукъларыды суратланады. Бу поэманы кёз жашларынг келе окъуйса.

Китапда иги кесек жыр да барды. Алагъа макъам жазылса, жыр искусствобузну айныууна иги къошумчулукъ боллукъдула. Иссаны назмуларына кёре уа эндиге дери да кёп жыр этилгенди. Алада автор ана тилни, халкъны кёлден чыгъармачылыгъын, аны адетлерин, тарыхын иги билгени, оюнну, кюлкюню, лакъырданы кереклисича хайырланиганы эсленеди. Аллай жырланы саны жюзден атлагъанды. Бек жашы уа аланы халкъыбыз бек жаратады: ала радио, телевидение бла кёп берилгендиле.

— Мен биринчи жырымы Орта Азияда тургъанда, Совет Союзну Жигити Алим Байсолтановну юсюнден жазгъан эдим, — дейди Исса Жарахматович. — Аны сёзлерин, макъамын да жарашдырып, ол заманда Кыргъызстанны Культура министерствосунда ишлеген Исмаил Рахаевге элтген эдим. Ол а республиканы жырчыларына берип, аны битеу халкъгъа белгили этген эди. Андан бери урушну, урунуунуну жигитлерини, партияны, Туугъан журтну юсюнден кёп жыр жазгъанма. «Сени жулдузунг батмаз» деген жыр Уллу Ата журт урушну чынды жигити Омар Батырбиевге аталгъанды. «Тенгими юсюнден жыр» а кёнделенчи жаш Залкъуф Энеевге жораланганды. Он сегиз жылы толмагъан Залкъуф, тилеп кетип, кесини Къабарты-Малкъар миллет дивизиягъа алдырады. Донда баргъан къаты сермешлени бириндеги жигитча ёледи.

Сюйген жашлары фронт аулакъында къалгъан тиши. рыулу биогюн да къара кийгенлей турадыла. «Ёмюрлюк жыргъа билдиргенсе, ёмюрлюк жырым болуп къалырма» деп, Исса Боташевни ёмюрлюк жырларын жаратханлай, ёмюрлюк жырларын жаратханлай, ёмюрлюк жырларын жаратханлай,

вет власть ючюн кюрешни бардыргъан, душманла бла таукел сермешген жигитлени сыфатларн кёрюнеди. Драматург Ахмат Мусукаевни, Ибрагим Искендеровну эм башхаланы экде къалырча сыфатларын къурайды.

«Таулада тангжарыйды» деген пьеса Боташевни жангы чыгъармала жазаргъа кёллендиреди. Ол излеуню жолуна чыгъады. Боташевни «Таулу къызны жигитлиги» деген драмасына кёре салынган спектакль да жетишимли барады. Ол Уллу Ата журт урушха жораланганды. Пьесаны баш жигити Залихат Эркенова аз жашап, уллу батырлыкъ этгенди. Партизан къызны махтаулу ишлерин кёргюзтюуде драматург тюрлю-тюрлю амалланы, болуланы элпек хайырланганды. Ма аны себепли Залихатны хар сёзюне инанаса, аны хар атламы жашаудача болгъанын кёресе.

Энди ол кесини жангы чыгъармасында тюненеги бла бюгюннгю байламлыкъланы тохташдырады, тамблагъы кюнге этген кёпюрюкню эслейди. Сёз «Къушла бийикликни сюедиле» деген драманы юсюнден барады. Анда Шимал Кавказны таулаында ишчи классны къалан туугъаны, бу къыйын кезиуде орус халкъны жангы жашау къурагъан тауулагъа кыарындаш болушлугъу ачыкъ кёрюнеди.

Драматург кесини кючюн комедия жанрда да сынайды — «Солтанны къадары» деген комедиясын жазады. Бу кюлкюлю, тауушлукъ, миллет тёреден бай спектакль халкъыбызны бюгюннгю эл жашауундан сейирлик хапар айтады. Аны къуралыуу, тили да аламатды. Ол кёп тиллеге кёчюрюлюп, Туугъан журтубузну театрларында салынганы да драматургну бу къыйын жанрда хунерлиги болгъаныч ачыкълайды. Комедиягъа белгили совет критикле тийишли багъа бичгендиле.

Москвада «Совет жазыучу» басма драматургубузну пьесаларын уллу китап этип чыгъаргъанды. Анга сегиз чыгъарма киргенди. Китапны аты былайды: «Къушла бийикликни сюедиле». Жыйымдыкъны орус тилге Р. Казакова, Н. Смирнова, Ю. Шаров, Э. Мальбахов, Дм. Иванов, Вл. Трифонов кёчюргендиле. Бу белгили жазыучуланы Исса Боташевни чыгъармачылыгъына эс бургъанлары аны фахмулулугъуна энтда да бир кере шагъатлыкъ этеди. Китапны тиражы аз болмаса да, ол терк окъуна сатылып бошалгъан эди. Къыралны кёп театрларыны тилеклери бла ол экинчи кере чыгъарылкъды.

Аны пьесалары ойналгъан театрланы, шахарланы къайсы бирин айтайыкъ: чынтды искусствону сюйгенле кёпдюле! Бир жол «Кабардино-Балкарская правда» газетде басмаланнган информацияда былан айтыла эди:

«Дагъыстанда С. Стальский атлы Лезгин театр мындан алда белгили малкъарлы драматург, Россей Федерацияны искусстволарыны сыйлы къуллукъчусу Исса Боташевни «Урланнган жигит» деген пьесасын кёргюзтгенди. Анга халкъ бек сюйюп къарагъанды...»

Ол шёндю кесини «Кёчгюнчюле» деген драмасын жазып бошагъанды. Исса анда ёз жеринден къысталыуну азабыны, ажымлы къырылгъан адамланы, кёз аллында болгъан огъурсуз ишлени, чыдамлыкъны, кишиликни юслеринден айтады. Россей Федерацияны Культура министерствосу Боташевни жангы пьесасын белгили критик А. Якубовскийге рецензия жазаргъа берген эди. Барыгъызны да сыйындырыр кибик, Жюрегимде — сиз бла туугъан жерим, Оту да бар сизни жылытыр кибик...

Исса жюрек отундан хар кимге юлюш этерге хазырды. Поэтни сёзлери омакъланыкъгъа айтылгъан сёзле тююлдюле. Ол башхаланы къууанчына къууана билген, къыйын сагъатларында къатларында сюелнучю адамды. Исса кесини «Огъурлу адам» деген назмусун Жанакъант Залихановха атагъанды. Поэт фахмулу жазыучугъа, керти да огъурлу адамгъа уллу багъа бичеди.

Жюрегимде ол эндиге дери да,
Айтылмагъан жангы жырча тургъанды.
Мен аны таныгъан ююнден бери да
Жарсыулугъа къуру да эс оургъанды...
Жолунг болур ма аллайгъа тюбесенг,
Къууанырса, бир ахшылыкъ кёргенча.
Айтхан сёзюн а эсинге тюйресенг —
Умутунг да болур къанат киргенча...

Сюймекликни юсюнден ким жазмагъанды. Ол, дуниягы кесича къарт темагъа Боташев да аз тизгин тизмегенди. Ма ол жюрекден чыкъгъан жангы тизгинле:

Толгъан ай чыкъгъан эсе тау артындан,
Терезенгден жарыгъын санга ийип,
Бюгече жукълау жокъ мени сартындан,
Мен тюшюмде сени кёрюп — кюн тийип...

Къайсыныбыз халад жанын бергенде,
Дуниядан замансыз кетгенине миллионла бушуу этгендиле. Ол уллу совет литератураны жарыкъ жулдузу эди. Къайсынны эртдегиди шуёху Боташев да анга кесини жарсыу сёзюн айтханды, — «Жеримни жулдузу» деген поэмасын жазгъанды. Анда быллай тизгинле бардыла:

Къайсыныбыз халад жанын бергенде,
Сыйындырыр кибик,
Жюрегимде — сиз бла
туугъан жерим,
Оту да бар сизни

БИТЕУ КЪЫРАЛЛАНЫ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

КОММУНИЗМГЕ ЖОЛ

ПУТЬ К КОММУНИЗМУ

1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

СОВЕТ СОЮЗНУ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫ КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР ОБКОМУНУ
КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР АССР-ни БАШ СОВЕТИНИ ЭМ МИНИСТРЛЕРИНИ СОВЕТИНИ ОРГАНЫ
ОРГАН КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОГО ОБКОМА КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СОВЕТСКОГО СОЮЗА,
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ АССР

№ 22 (13023). | 31-чи январда. Бараз кюн. 1990 жыл. | Ыйыкъгъа 5 кере чыгъады. | Багъасы 3 кап.

Малчылыкъ—баш ишди

БЮТЮН ДА ИГИ БОЛУР ЭДИ

Битеу алып айтханда, Терк районну малчылары озгъан жылда иги ишдегендиле. Статистиканы Къабарты-Малкъар республикалы управлениясыны билдиргенине кёре, район къыралгъа эт сатыуда жыллыкъ планын 109, сют сатыуда — 109, жумуртхала сатыуда 122 эм жюн сатыуда 112 процентге толтургъанды, бурунгу жыл бла тенглешдиргенде къыралгъа эт сатыуну 15,7 процентге, сют сатыуну уа 14,9 процентге кёбейтгенди. Къыралгъа эт эм жюн сатыуда «Гитче Къабарты» къой совхоз, сют сатыуда уа «Исламей» колхоз болмаса районну мюлкюлери барыбыз да жыллыкъ планларын артыгъы бла толтургъанларыды да энчи белгилерча шартды.

Къыралгъа эт сатыуда «Терк», «Россия», «Жангы Малкъар» совхозла алчы болгъандыла. Аладан сора «Родина», Киров атлы, Ленин атлы колхозла айырмалы ишлегендиле.

Ол чекге район колхозлада бла совхозлада эм башха эл мюлк предприятиялада этге берилгенлик малланы семиртиу тап къуралгъаныны хайырындан жетгенди. Артыкъ да арт кезиуде малчыланы бу бёлюмюнде коллектив, юйюр эм аренда амалла ишге кенг синигендиле. Ол а урунуу низамны ючлегендиле, мал ашланы аялу жюрютюрге болушханды, ишни ахыр кёрюмдюлери ючюн жууаплылыкъны кётюргендиле. Алгъын, орта эсеп бла алгъанда, районну мюлкюлерин асламысында кюн сайын хар тууарны ауурлугъуна 900—950 сом кёлемли кёшуулер тургъан эсе, энди уа ол тарих 400 граммдан атлагъанды. Юйюр эм аренда коллективледе уа ол кёрюмдю кёп кёлмей эки кере уллуду. Аны бла бирге эт комбинатха арыкъ малла ётдюрюу азайгъанды. Этге берилген малланы ауурлукъларыда алгъындан уллу болгъандыла. Сёз ючюн, алгъын тууар 400 килограмм тартса ол ахшы жетишимге саналып тургъанды. Энди уа колхозланы бла совхозланы къыралгъа сатхан тууарларыны асламысыны ауурлугъу кёп кёлмей 415—420-шар килограммгъа жетеди.

Озгъан жылда районну сют-товар фермаларында ишлегенле да аланы боюнларына салынгган борчну айпысыз тамамлар ючюн бек къаты юрешгендиле эм, башында айтханыбыча, бу жаны бла алгъа ахшы атламла да этгендиле. Сют чыгъарыуда бла аны къыралгъа сатыуда уа «Россия», «Хамидия» совхозла бла «Коммунизмни тангы» колхоз айырмалы болгъандыла. Ала барысы да былтыр сют сатыуда жыллыкъ планларын 120 процентден артыкъгъа тамамлагъандыла, «Россия» совхоз а 144 процентге окъуна толтургъанды, «Гитче Къабарты», «Жангы Малкъар» совхозланы бла Орджоникидзе атлы колхозну сют-товар фермаларында ишлегенле да белгиленген планладан тышында къыралгъа иги кесек сют сатхандыла. Аны хайырындан «Гитче Къабарты» совхоз былтыр планын 112 процентге, «Жангы Малкъар» совхоз 108 процентге, Орджоникидзе атлы колхоз да аллай бирге тамамлагъандыла.

Хар ийнекге тергегенде уа «Опытное» сайын производство мюлкге киши да жеталмагъанды. Анда жылны ичинде хар ийнекден сауулгъаны 4500 килограммдан атлагъанды. Сынау мюлкню алчы ийнек сауучуларыны К. Машитлова эм Ф. Дацерхоева иги ишлери бла битеу республикагъа да белгилидиле. Ала 4000 килограммлыкъ чекден ётгенли бир талай жыл болады. Кеслери да бек иги насихатчыладыла. Ийнек сауучуну къыйын да, огъурлу да ишине кёп жаш тёлюню юйретгендиле. Озгъан жылда да ала, районда биринчиликни алалмагъан эселе да, кеслери къарагъан ийнеклени хар бириндеи 5000-шер килограммгъа жууукъ сют алып, мюлкде алгъынча бек уста ийнек сауучуларгъа саналгъандыла. Бу мюлкню ийнек сауучулары Н. Афанова К. Ансокова, К. Бессонова да былтыр махтаугъа тийишли урунгандыла. Аланы-арасында сют сауууда жыллыкъ планын иги кесек артыгъы бла толтурмагъан болмагъанды. Планлары уа уллуда эдиле.

Хар ийнекге тергегенде сют сауу бла экинчи жерни «Хамидия» совхоз алгъанды. Анда хар ийнек башындан 4000 килограммдан артыкъ сют сауулгъанды. Бу мюлкню ийнек сауучулары З. Гогунокова, К. Шокалова, Р. Ансокова, М. Тапова эм Л. Шамурзаева уа районда бек иги ийнек сауучуларгъа саналгъандыла эм аланы арасында хар ийнекге тергегенде 5200 килограммдан аз сют сауулгъан жокъду. З. Гогунокова уа хар ийнегинден 5500-шер килограммдан артыгъыракъ сют сауулгъанды.

«Россия» совхозну сютлю малчылыкъда ишлегенлери да хар ийнекге тергегенде озгъан жылда 4000 килограмм чамалы бир сют алып, районда ючюнчю болгъандыла. Андан сора «Коммунизмни тангы» колхоз бла «Жангы Малкъар» совхозну кёрюмдюлери игидиле. Ол эки мюлк да былтыр хар ийнекге тергегенде 3000 килограммлыкъ чекден иги да атлагъандыла. «Коммунизмни тангы» колхоздан Д. Макоева, Ф. Жиляева, «Жангы Малкъар» совхоздан Т. Залоева бла С. Абдуллаева уа кеслери къарагъан ийнеклени хар бириндеи былтыр 4000-шер килограммдан атлатып сют сауулгъандыла. «Жангы Малкъар» совхозну эртеден бери иги иши бла атын айтдырып келген ийнек сауучусу А. Текуева да аладан кёп артха къалмагъанды. Бу мюлкде дагъыда тутхан ишлериде бет жарыкъды урунган малчыла кёпдюле. Юлгюге М. Жашуевни, А. Чабларованы эм башхаланы келтирирге боллукъду. Ала да былтыр кеслерини жыллыкъ планларын иги кесек артыгъы бла толтурупларыды, районну алчы ийнек сауучуларыны тизмесинде къошулгъандыла.

«Гитче Къабарты» къой совхозну этли малчылыкъда эм къойчу къошларында ишлегенле аланы алларына салынган борчланы толтуралмай къалгъан эселе да, сютлю малчылыкъда урунганларыда уа аман кёрюмдюле болдурмагъандыла. Совхозда хар ийнекге тергегенде сауулгъан сют 3000 килограмм болгъанды. Алай бла «Гитче Къабарты» совхозну сют-товар фермаларында ишлегенле районда сют чыгъарыу жаны бла 6-чы, аны къыралгъа сатыу жаны бла уа 3-чю жерге чыгъаргъанла. Бу мюлкню ийнек сауучулары Т. Ансокова, Э. Ирзова эм К. Попова уа район да окъуна алчыланы саныдадыла.

Болса да, районну битеу мюлклери да, сютлю малчылыкъны алып къарасакъ, бирча иги ишлегендиле дерча тюйюлдю. Юлгюге «Родина», «Ленинни осуятлары» колхозланы алыргъа боллукъду. Кертиди, ала да былтыр къыралгъа сют сатыуда планларын толтургъандыла. Болса да, хар ийнекге тергегенде уа, осал ишлегендиле. Тюз ала кибик болумлада башха мюлкле хар ийнекден 2800—3000 килограмм сют алгъанда, ала уа бек аз сют сауулгъандыла. Сёз ючюн, «Родина» колхозда хар ийнекге тергегенде жылны ичинде сауулгъан сют 1800 килограмм чакълы болгъанды. «Ленинни осуятлары» колхозда да иш андан доюн тюйюлдю, Киров атлы, «Экинчи бешжыллыкъ», Орджоникидзе атлы колхозланы, «Кирп» совхозну сют-товар фермаларында ишлегенле да толу ючюлери бла урунгандыла дерча тюйюлдю. Аланы кёрюмдюлери да, районну орталыкъ кёрюмдюлеринден эсе иги да алашадыла. Ол алай айтылгъан мюлкледе урунуу низам къарыусуз болгъанлыгъындан сора да эсеп иштийишлисича бардырылмагъаныны, мал аш база заманнга тийишли къуралмагъаныны, къыш айлада мал ашланы асламысы маллагъа иги жарашдырылмай берилгенини хатасындандыла. Районда мал ашла жарашдырыучу цехлени 20 проценти ишлемей тургъаны да анга шагъатлыкъ этеди.

Алайды да, районну мюлклери барысы да бирча тутхан ишлеселе кёрюмдюле биз келтиргенледен эсе къайда иги болдукъ эдиле. Алай ишлерге уа районну къолундан келликди.

А. КУЧИНАЕВ.

КъМАССР-ни Министрлерини Советинде

Республиканы правительствосуну кезиулю жыйылыуу болгъанды. Аны КъМАССР-ни Министрлерини Советини Председатели жол. М. Ш. Мамхегов бардыргъанды.

Анда «1989 жылда КъМАССР-ни социально-экономика айнытыуну юсюнден» вопрос сюзюлгенди (КъМАССР-ни Министрлерини Советини Председателини заместители, республиканы Къырал планыны председатели М. С. Любашевскийни эм КъМАССР-ни финансла министри Г. А. Боровлеваны докладлары) Башчылыкъ этиуде экономика жанына бегирек эс буруу, толу мюлк расчётну бла самофинансированияны принциплерин хайырланыу

республиканы халкъ мюлкюнде алгъа белгили атламла этерге себеп болгъанлары белгиленнгенди.

Промышленностда халкъ хайырланнган товарланы чыгъарыуну ёсюую производствону кереклерин чыгъарыудан эсе 12 кере терк баргъанды. 1988 жыл бла тенглешдиргенде промышленность продукция 50,2 миллион сомгъа кёп чыгъарылгъанды. Файда алыу жаны бла план 23 миллион сомгъа артыгъы бла толгъанды. Бешжыллыкъны озгъан жылларында розница товар айландырыу жаны бла план биринчи кере толгъанды. 1988 жыл бла тенглешдиргенде капитал къуруулушда баш фондла 29,1 миллион сомгъа эм эл мюлкню битеулю продукциясы 21,3 миллион сомгъа кёп болгъандыла.

Ырысхы бёлюню битеу онгларын хайырланып 327 минг квадрат метр ол санда эл жерледе— 85,6 минг квадрат метр жашау жер хайырланыргъа берилгенди. Сабий учреждениялары, клубланы бла культура юйлени хайырланыугъа беруню планы толгъанды. Халкъ хакъ тёлеп этилген ишлени ёлчеми 170,1 миллион сомгъа жетгенди. Озгъан жылда республикада жашагъан хар адамгъа тергегенде 223 сом багъасы жумуш этилгенди. Жангы экономика механизми болумларында мюлк жюрютюу колхозланы бла совхозланы экономикаларын ючлендирирге себеп болгъанды. Былтыр сютлю малчылыкъдан башха жылладан эсе уллу хайыр алынгандыла, бир ийнекден 2966 килограмм сют сауулгъанды. Заданиядан тышында 763 тонна эт, 3675 тонна сют продукция, 679 тонна бишлакъ, 13 миллион условный банка консерва чыгъарылгъанды.

КъМАССР-ни Министрлерини Совети къабыл этген заданияланы жашауда бардырыуну эм файда алыуну къошакъ резервлерин хайырланыуну себебинден бюджет дефицитни кетерирге эм да план бла белгиленген мадарланы ачха бла жалчытыргъа оиг табылгъанды.

Аны бла бирге республиканы правительствосу 1989 жылда республиканы социальный сферасын ёсдюрюуню эм да аны халкъгъа планда белгиленген ёлчемде сатыуну излегенди.

«Къабмалкъместпроект» эм приятиялада план, урунуу эм технология низамгъа бузукълукъ этиуге жол бермеге керек болгъанына энчи эс бурулгъанды «Къабмалкъкъурулушматериалла» производство биргиную генеральный директоруна (Нагоев В. М.) бир айны ичинде 1990 жылда эм 1995 жылгъа дери кезиуде къурулуш материалла бла къошакъ халда жалчытыруну юсюнден комплекс мадарланы жарашдырыуну жалчытыргъа кёргюзтюлгенди.

Министрлени Совети «Къабмалкъпроектъ урулуш» биргиную генеральный директору В. И. Поповичден жер жерли Советлени объектлерин ишлеуню тамыры бла игилендириуге бурулгъан мадарланы этерге. 1989 жылда хайырланыргъа берилмей къалгъан жашау журтланы эм да социально-культура объектлени болуулларына анализ этерге, 1990 жылда аланы хайырланыугъа бериую жалчытыу жаны бла шарт мадарла этерге налегенди.

Правительство КъМАССР-ны Министрлерини Советини Председателини заместители А. А. Бражниковну эл жерлени газификациялау жаны бла 1990 жылны планын контрольгъа алыргъа эм аны толтыруну жалчытыргъа борчлу этгенди.

Республиканы право сакълаучу органларына социалист энчиликни сакълауда бютюн къаты болургъа, аманлыкъчылыкъ ишлени болдыруугъа себеплик этген затланы кетериу бла байламлы вопросланы бютюн таукел тамамларгъа, аманлыкъчы ишлени болдурмаз ючюн кюрешге мюлк эм профсоюз органланы, халкъ контрольну органларыны, асламлы информацияны органларыны эм да жамауатны байламлыкъларын кючлендирирге деп кёргюзтюлгенди.

КъМАССР-ни Министрлерини Совети РСФСР-ни, КъМАССР-ни Баш Советини эм жер жерли Советлени халкъ депутатларын айырыулагъа хазырланыуда Бахсан райисполкомну ишин сюзгенди. СССР-ни, РСФСР-ни эм КъМАССР-ни Конституцияларыны, аладан сора да айырыуланы юсюнден законланы башчылыкъгъа ала, райисполком айырыулагъа хазырланыу ишни тынгылы бардыргъаны белгиленнгенди.

Аны бла бирге райисполкомгъа ол ишде бир къаууш комиссияны жиберген кёргюзтюмгенди.

Андан сора да правительство Къабарты-Малкъарны къырал филармониясында «Малкъар» деген фольклор-этнография тепсеу ансамблни энчи баланеха чыгъарыу, анга юрист эркинликле берыу бла эм Къырал банкда анга энчи счёт ачыу бла «Малкъар» деген Къырал тепсеу этнографил ансамблге айландырыуну юсюнден бегим къабыл этгенди.

Министрлени Совети КъМАССР-ни Культура министерствосуна эм Нальчик шахаркомунхозбытсервисбюросуна эм Нальчик шахаркомгъа профсоюзланы курортларына башчылыкъ этиу жаны бла область совет бла бирге «Малкъар»

УСТА СПЕЦИАЛИСТ

Нальчикде «Жигулилеге» техника къарау жаны бла станцияда жылны не замалында да онла бла машиналаны кёрюрге боллукъду. Республикада жылдан жылгъа аланы саны кёпден кёп бола барады. Станцияда ремонт этгенле уа бери келгенле. Аллай станция уа шахарда жангыа бирди.

Мында ремонт бла кюрешгенлени арасында не жаны бла да атларын махтаулу айтдыргъанла кёпдюле. Алай слесарь Владимир Архангельский алчыланы да алчысына саналады. Ол ишин бек уста биледи, адамланы жарсыуларын толтурур ючюн кёп кыйын сабапларны табаргъа сюеди. Ол ишлеген участокда ремонтлагъан машиналаны бирде-бирлерине да шикаятлары болмагъанды.

Ол чеге район колхозлада бла совхозлада эм башха эл мюлк предприятиялада этге бериллик малланы семиртиу тан къуралгъанлыны хайырындан жеттенди. Артлыгъ да арт кенъде малчылаънъны бу бёлюмюнде коллектив, юйюр эм аренда амалла ишге кенг сынгенлиле. Ол а урунуу ишлеринги ючлетенди, мал ашланы алуду жюрютюрге болушханды, ишни ахыр - кёрюмдюлеря ючюн жууаллыларыны кётюргенди. Алгъын, орта эсеп бла алгъанда, районну мюлклеринги асламысында июн сайын хар тууарны ахуалгъына 300—350 грамм къошулуп тургъан эсе, энди уа ол тарих 400 граммдан атлагъанды. Юйюр эм аренда коллективледе уа ол кёрюмдю кёп

Районда 120 процентден артыгъыз тамамлагъандыла. «Россия» совхоз а 144 процентге окъуна толтургъанды. «Гитче Къабарты», «Жангы Малкъар» совхозланы бла Орджоникидзе атлы колхозну сют-товар фермаларында ишлегенле да белгиленген планладан тышында къыралгъа иги кесек сют сатхандыла. Аны хайырындан «Гитче Къабарты» совхоз былтыр планын 112 процентге, «Жангы Малкъар» совхоз 108 процентге, Орджоникидзе атлы колхоз да аллай бирге тамамлагъандыла.

Хар ийнекге тергегенде уа «Опытное» сынау производство мюлкге кишн да жеталмагъанды. Анда жылны ичинде хар ийнекден саууллгъаны 4500 килограммдан сют сауу бла-экинчи жерни «Хамидия» совхоз алгъанды. Анда хар ийнек башындан 4000 килограммдан артыкъ сют саууллгъанды. Бу мюлкню ийнек сауууучулары З. Гогунокова, К. Шокалова, Р. Ансокова, М. Тапова эм Л. Шамурзаева уа районда бек иги ийнек сауууучулагъа саналгъандыла эм аланы арасында хар ийнекге тергегенде 5200 килограммдан аз сют саугъан жокъду. З. Гогунокова уа хар ийнегинден 5500-шер килограммдан артыгъракъ сют саугъанды.

«Россия» совхозну сютлю малчылыкъда ишлегенлери да хар ийнекге тергегенде озгъан жылда 4000 килограмм чакълы бир сют алып, районда ючюнчю болгъанла. Бу мюлкню ийнек сауучулары Т. Ансокова, Э. Ирзова эм К. Попова уа районда окъуна алчыланы санындадыла.

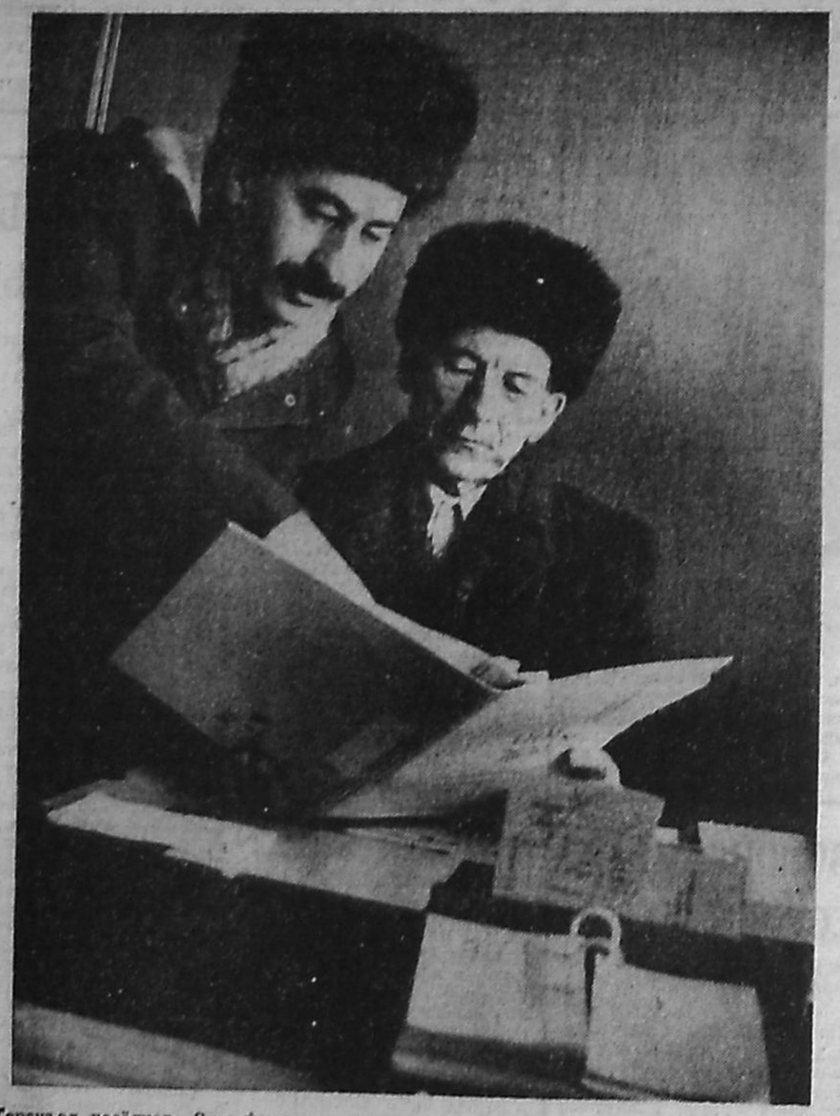
Ол чеге район колхозлада бла совхозлада эм башха эл мюлк предприятиялада этге бериллик малланы семиртиу тан къуралгъанлыны хайырындан жеттенди. Артлыгъ да арт кенъде малчылаънъны бу бёлюмюнде коллектив, юйюр эм аренда амалла ишге кенг сынгенлиле. Ол а урунуу ишлеринги ючлетенди, мал ашланы алуду жюрютюрге болушханды, ишни ахыр - кёрюмдюлеря ючюн жууаллыларыны кётюргенди. Алгъын, орта эсеп бла алгъанда, районну мюлклеринги асламысында июн сайын хар тууарны ахуалгъына 300—350 грамм къошулуп тургъан эсе, энди уа ол тарих 400 граммдан атлагъанды. Юйюр эм аренда коллективледе уа ол кёрюмдю кёп

Районда 120 процентден артыгъыз тамамлагъандыла. «Россия» совхоз а 144 процентге окъуна толтургъанды. «Гитче Къабарты», «Жангы Малкъар» совхозланы бла Орджоникидзе атлы колхозну сют-товар фермаларында ишлегенле да белгиленген планладан тышында къыралгъа иги кесек сют сатхандыла. Аны хайырындан «Гитче Къабарты» совхоз былтыр планын 112 процентге, «Жангы Малкъар» совхоз 108 процентге, Орджоникидзе атлы колхоз да аллай бирге тамамлагъандыла.

Хар ийнекге тергегенде уа «Опытное» сынау производство мюлкге кишн да жеталмагъанды. Анда жылны ичинде хар ийнекден саууллгъаны 4500 килограммдан сют сауу бла-экинчи жерни «Хамидия» совхоз алгъанды. Анда хар ийнек башындан 4000 килограммдан артыкъ сют саууллгъанды. Бу мюлкню ийнек сауууучулары З. Гогунокова, К. Шокалова, Р. Ансокова, М. Тапова эм Л. Шамурзаева уа районда бек иги ийнек сауууучулагъа саналгъандыла эм аланы арасында хар ийнекге тергегенде 5200 килограммдан аз сют саугъан жокъду. З. Гогунокова уа хар ийнегинден 5500-шер килограммдан артыгъракъ сют саугъанды.

«Россия» совхозну сютлю малчылыкъда ишлегенлери да хар ийнекге тергегенде озгъан жылда 4000 килограмм чакълы бир сют алып, районда ючюнчю болгъанла. Бу мюлкню ийнек сауучулары Т. Ансокова, Э. Ирзова эм К. Попова уа районда окъуна алчыланы санындадыла.

А. КУЧИНАЕВ.

Терскъол посёлкада 9-чу йомерли къурулуш управлениядаа бек кёп ишлегенинге Мажит Байзуллаев саналады. Ол партбюрову секретарыды. Мажитге ишчиле бла кёп тюрлю вопросланы, ала жарсыгъан затланы сюзерге тюшеди. Мында аны бла хар адам оноулашады. Бу суратда да сиз Мажит «Кровля» кооперативни председателиле Борис Балаев бла кезиулю ишни юсюнден ушакъ бардыргъанын кёресиз.

Суратны К. Толгуров алгъанды.

УСТА СПЕЦИАЛИСТ

Нальчикде «Жигулилеге» техника къарау жаны бла станцияда жылны не замынында да онла бла машиналаны кёрюрге боллукъду. Республикада жылдан жылгъа аланы саны кёпден кёп бола барады. Станцияда ремонт этгенле уа бери келген машиналаны экиден бирине къараргъа ючден жетишедиле. Аллай станция уа шахарда жангыз бирди.

Мында ремонт бла кюрешгенлени арасында не жаны бла да атларын махтауну айтдыргъанла кёпдюле. Алай слесарь Владимир Архангельский алчыланы да алчысына саналады. Ол ишин бек уста биледи, адамланы жарсыуларын толтурур ючюн кёп къыйын салады.

Бизни корр.

САУГЪАЛАУ

Къабарты-Малкъар АССР-ни Баш Советини Президиуму связь ишге салгъан къыйынлары ючюн бу адамлагъа «Къабарты-Малкъар АССР-ни сыйлы связисти» деген махтаулу атны атагъанды:

Ацканова Лиза Хажисмеловнагъа — Къабарты-Малкъарны «Союзпечать» предприятиясыны эксплуатация, производство-техника эм къурау вопросла жаны бла тамата инструкторуна.

Жаппуева Марьям Магомедовнагъа — Тырнауузда «Союзпечать» бёлюмню начальнигине.

АЛЧЫ ЗВЕНОДА

Бахсан районну «Къызбурун» колхозунда 5 адамдан къуралгъан звено подряд амал бла ишлеп келгенли кёп болмайды. Анга коммунист Азретали Шогенов башчылыкъ этеди. Биринчи жыл механизаторла мирзеулюк нартюх ёсдюредиле эм аны хар гектарындан план бла белгиленигенинден эсе кёп тирлик жыядыла. Аллай жетишим жашланы кёллендиреди эм ала экинчи жыл юзлюк будай бла чёплеу ёсдюрюрге мурат этедиле. Алай бла од жылда да сабанчыланы насыплары тутады. Мирзеулюк битимле бай тирлик бередиле.

Озгъан жылда Шогенов эм аны ишчи иёгерлери мюлкде алчылыкъны аладыла. Мирзеулюк нартюх бахчалары тирликлиликлери бла механизаторланы къууандырадыла.

Шёндю механизаторланы къыстау кезиулериди. Ала эл мюлк техникагъа ремонт этедиле, быйылны да бай тирликни жылы этер ючюн таукел кюрешедиле.

Бизни корр.

Ахшы адамланы юслеринден

БАШХАЛАГЪА ЮЛГЮ БОЛА

Гаражны арбазына кире баргъан жерде стендге кёз жетдиребиз. Анда автомюлкню производство кёрюмдюлери жазылыпдыла. Жюк ташыуда, отлукъну алыулу жюрютюуде, техникагъа ие кёзден къарауда эм жолда жюрюуню жорукъларына бузукълукъ этмеуде ахшы жетишимле болдурулгъанларын кёребиз. Бу автотранспорт управлениягъа болушлугъу жетмеген «Къабмалкъпроекткъурулуш» бириги уде хазна организация жокъду.

Къайсы организация да бек алгъа кесини алчы ишчилери бла махтаулуду. Алчыланы юслеринден сёз баргъанда, мында кёп жылладан бери таймай ишлеген ветеранланы атларын ёхтемленип айтадыла. Хар иги ишни башламчылары да аладыла. Ала битеу автомюлкде ишлегенлеге ахшы юлгю кёргюзтедиле. Мында ишлеген жаш тёлюю да ветерандан кёп артха къалмай кеслерини атларын иги бла айтдыргъанларын да аны ючюндю.

Къарындашла Арлоф бла Мухарбий Ульбашевла мында эртденден бери ишлейдиле. «Барыбыз да алача ишлесек, жыллыкъ планны ол айны ичинде тамамларгъа боллукъ эдик», — дейди автоуправленияны алчы шофёру Мухамед Бжахов. Арт жылланы ичинде жашланы атларын махтау бла айтадыла. Ала башха сынаулу иёгерлери бла бирге социалист эришиуге тири къатышадыла, аладан артха къалмазгъа юрешедиле. Ишде таукеллик а алгъа элтеди. Не ишни да адам жюреги бла сюйсе, аядан къууанады, башхаланы да кёллерин кётюреди. Эки къарындаш да аталары Жашарбекни: «Жашларым, не ишде да бир заманда да эринчеклик этмегиз, сагъыз къыйналса да, айып алмазгъа юрешигиз» деген сёзлерин эслеринден кетермейдиле. Мухарбийни тамасы Арлоф бери ишлерге 1962 жылда келгенди. Анга бек алгъа арбазда чархлары да болмай бузулуп тургъан машинаны кёргюзтюп: «Ма муну къураялсанг», — дейдиле. Алай ол аны сынагъанларын ангылап: «Кёрейим бир», — дейди кеси кесине. Ол машинагъа ремонт этип кёп юрешеди. Жашны алай кёл салгъаны кёрюп управлениягы таматалары да анга болушадыла. Кеслеринде болмагъан запас кереклени башха гаражладан келтиредиле. Арлоф ол заманда къыйналгъан эсе да, артда анга аллай бир тынч болгъанды. Машинаны саулай кеси жыйышдыргъаны анга ишни бютюн да уста билирге болушханды.

Арлофну биринчи ишчи ючю кеси мурат этгенча озгъан эди. Ол Урванны мехкарьериндеи темир-бетон керекле чыгъаргъан заводлагъа зыгъыр ташый эди. Башха шофёрланы арасында ол артха къалмазгъа юрешгенди. Бир къауум замандан мардадан артыкъ эки-ючрейс этип башлайды. Ол заманда Арлоф Ульбашев бла бирге ишлеген бусагъатда уа автоуправлениягы начальнигини заместители Леонид Абрамович Железняк аны ишге жюреги бла берилгенин черте: «Арлоф къолгъа алгъанын жерине жетдиргинчи тынчаймагъан адам болгъанын биринчи кюнледен окъуна кёргюзтген эди», — дейди. Арлоф ингирде юйде ишни юсюнден хапар айтып башласа, аны кичи къарындашы Мухарбий анга уллу эс буруп тынгылаучу эди. Къарындашы да ол ишни жаратханын сезип, аны ары келтиреди. Арлофну ишине иш къошулады. Энди ол Мухарбийге да кёз-къулакъ болады. Къысха заманны ичинде Мухарбийни аты иги бла айтылып башлайды. Коллективге Арлофча жигер адам къошулгъанына анда ишлегенле да ыразы болададыла.

Эки къарындаш да социалист эришиуге къошулуп ахшы кёрюмдюле болдурадыла. Ала Нальчикде эм республиканы башха шахарларында бла эллеринде курулушлагъа материалла ташыйдыла. Кюнлюк, айлыкъ мардаларын артыгъы бла тамамлай, техникагъа ие кёзден къарауга уллу магъана бередиле. Анда ишлеген жылланы ичинде ремонтха тохтамай, мардадан артыкъ 50 минг километр жюрютендиле. Шофёрланы арасында шуёхлукъ ючлю болуучуду. Бу управлениядаа ишлеген шофёрла уа артыгъыракъ да къатыдыла ол жанына. Бирлерини машинасы бузулса, аны аякъ юсюне этгинчи тынчаймайдыла.

Ишде эки къарындаш да бир бирден артха къалмайдыла. Тогъузунчу, онунчу, он биринчи бешжыллыкъланы планларын жетишимли тамамлагъандыла. Ала экиси да энчи белгиле бла саугъаланнгандыла. Байрамлада аланы атларын сыйлы грамотала, ахча саугъала бла табадыла. Арлоф мында ишлегенли 28 жыл болады. Мухарбий да андан кёп артха къалмагъанды.

Шофёрла къурулуш мекямлагъа бетон ташыгъанны магъаналы ишледен бирине санайдыла. Аны тамамларгъа да усталыкъ, сынау да керекдиле. Къурулушчула Арлофну ишине ахшы багъа берип келедиле. Бетон ташыллыкъ мекямлада дайым аны ашыгъып сакълайдыла. Арт жылланы ичинде Мухарбий Нальчикни цемент заводуидан цемент эм тытыр ташыйды. Ол ташыгъан цемент бла тытыр къошулмай раствор хазырланмайды.

Техникагъа ие кёзден къарагъаныны хайырындан не эски машина да Арлофну къолунда жангыча ишлейди. Ишлей тургъанлай бир заты сынып къалса, ол аны аякъ юсюне этгинчи тынчлыкъ тапмайды. Мухарбий бир машинада ишлегенли он жылда огъанды. Аланы ишчи нёгерлери Борис Бегиев, Къасым Рахаев, Хаждаут Мамаев эки къарындашны алай жигер ишлегенлерине сейир этедиле. «Ала къатыбызда болгъан къадарда биз да ючюлю ишлерге юрешириккёз», — дейдиле шофёрла. Арлоф бла Мухарбий Ульбашевла айлыкъ планларын 160—180 процентге тамамламай хазна къоймагъандыла. Ала автотранспорт управлениягы жетишимлерине аслам ючюш къошадыла.

Б. ЖОЛАБОВ.

Депутатлагъа кандидатланы юслеринден

КЕСИМИ БОРЧУМА САНАЙМА

Бир жол республиканы МВД-сыны башчылары журналистлени кёзюлю пресс-конференциягъа жыйгъанларыкъа, министрни кабинетияни приёмныйинде бизни бла орта бойлу, келбетли подполковник жарыкъ саламлашады. Тюз да пресс-конференция башланнганлай а нёгерлеримден бири «ауур» соруу берип, милицияны къуллукъчуларына «чабыууллукъ» атеди. Ала да жууап берир ючюн къалмадыла.

Халыкъ тюзетир муратда:

— Келигиз, сёзюбюзню даулаш бла, бир бирге тыркъыш этиуден башламайыкъ да, не зат ючюн жыйылгъан эсек да, ол ишни этейик,— дедим.

Ол сёзлеге ыразы болгъанын билдирип, подполковник да башын булгъады.

Ол МВД-ны урунуу-тюзетиу учреждениялада жаны бла бёлюмюню начальниги Ильяс Борисович Бечелов эди. Артда иш бла анга дагъыда тюбей турургъа тюшгенди. Къаты режимли колония бла шагъырейленирге мурат болгъаныны айтханымда болушады, битеу керекли мадарла этеди. Ол да ачыкъланнганы, демократизациялауну бир белгисиди. Ары дери уа журналистле аллай онг боллугъун жукъламай тюшлериниде да кёрлюк тюйюл эдиле.

Сагъыш эте кёлсеинг а, ишни жангыча къурау адамланы, битеу обществону да сезимлерин къалай уллу тюрлендиргенди!

Ильяс Бечелов 1951 жылда Къазах ССР-ни Джамбул областында Джайынбет элде тууганды. Алты жылдан а халкъы бла бирге ата-бабаларыны жерине къайтады. 1968 жылда Янкойда орта школну, 1973 жылда уа КъМИУ-ну физика-математика факультетни оссайды.

Ол жыл окъуна Совет Армиясы къуралыкъ этерге барырмы эдиниг дейдиле. Сора бу иш министерствону оноучулары бла сюзюлгенин, къабыл этилгенин билдиредиле.

Алай бла жаш офицер МВД-ны системасында къуллукъ этип башлайды. Къаты режимли колонияда отрядны командири болады. Колонияда ишлегенле, тутмакъла бла да ал кезиуде низам ючюн кёп юрешеди, замания, ючюн аямай ишине бериледи. Эки жылны ичинде аны салгъан къыйыны туура кёрюнеди, отряд республикада сопиалист эришиуде аллай бёлюмлени араларында биринчи жерге тийишли болады.

1977 жылда колонияны начальниги политика иш жаны бла заместителине салынады, ол къуллукъда уч жыл ишлейди. Бу кезиуде да колония республикада аллай учреждениялары арасында хар не жаны бла да алчы болады, мында политика-юрётиу иш иги дараджада барымлгъаны белгилеседи.

Ишинде болдургъан жетишиулерин эсге алып, 1980 жылда И. Бечеловну СССР-ни МВД-сыны Бийик академиясына битеулю право ийгамда оноу этиуню къурауучусуну усталыгъын алыр ючюн окъургъа жибередиле. Анга дери бизни республикадаибу системада къуллукъ этгенледен Академияны жалгъа да эзгулен бошатханларын эсге алсакъ, жаш офицерге къаллай ышанымлукъ этилгени кёрюнеди.

Академияда И. Бечелов кёлю бла окъуугъа бериледи, кёп затха юйренеди, билимин ёздюреди. Жамауат ишге да тири къатышады, курсда партбюрону членине айырылады, Москвада Кремлня тийресинде КПСС-ни XXVI съезди бардырылгъан кезиуде жамауат низамны сакълар ючюн къуралгъан оперативв къауумгъа киреди. Окъуугъу 1982 жылда бошагъандан сора, ол билими, диплому бла И. Бечеловха къралны башха регионларында кесибизни республикадан эсе уллу къуллукъларда ишлерге онгла ачылгъан эдиле. Алай ол аланы хайырланмайды. Нальчикге къайтады. Мында аны МВДны бёлюмюню начальниги политика иш жаны бла замистителине саладыла.

1984 жылда колонияланы биринде уллу къозгъалыу болгъан эди. Низамны сакълаялмагъан оноучула къуллукъларындан эркин этиледиле. Кеси ыразылыгъы бла, аччасы аз, къуллугъу титчерек, кюйюрюндеч айырылып ишлерге тюшеригине да къарамай, И. Бечелов ол колонияны начальниги болуп барады. Биринчи ийгиледен окъуна кёп кемчиликлеге тюбейди — тутмакъланы къоб да, анда ишлегенлеге да ачыуларын жашауларын осал эди. Юч жылны ичинде суу, отлукъ болмай тургъан жерде контролёрла, башха къуллукъчула жетишмегенлери — ала бары за низамны, тизгинликни къурута эдиле. Санитар-эпидемия болумла да бек къоркъуулу болгъанлары къайгъы этдиргендиле. Кече-кюн да ишлеп, болумлу тюзетмей амал болмагъаныны И. Бечелов кёреди, толусунлай заманын, ючюн да ишге береди. Колонияда болушлукъчу мюлк къуралады, 510 гектар сюргю жерде эл мюлк битимле ёздюредиле, маллагъа багъылады. Мюлк жюрютюуде да И. Бечелов кесини хунери болгъан оноучуча кёргюзтеди.

Арада бир жыл озады. Колония не жаны бла да бек игиге саналады. 1985—1986 жыллада министерствода анга биринчи жер бериледи, Север Кавказ регионда да бек низамлы колониядан бири болады.

1987 жылны 1-чи апрелинде И. Бечеловну МВДгъа чакъырадыла эм аны министерствону тюзетиу - урунуу учреждениля жаны бла бёлюмюню начальнигине салгъавларыны юсюнден айтадыла. Ол бек жууаплы ишди, мен алайда алыкъа ишлеямам деп, И. Бечелов укмайды. Болса да анга оноу этилгенди, Москвагъа къабыл этиуге хазырлан деп буйрукъ бередиле. Андан бери озгъан уч жылны ичинде подполковник И. Бечелов къалай ишлегенини юсюнден бирсыкъ сёз айтыргъа боллукъду.

Ол кезиуде тюзетиу - урунуу учреждениляда ахлылыкъчу ишлени, ичги ичиню, наркотикле хайырланыуну саны эки кереге, низамгъа бузукълукъ этиу да иги кесенге азайгъанды. Мюлк жюрютюню юсюнден айтханда да, белгилерча затла бардыла. Сёз ючюн, озгъан уч жылны ичинде ол башчылыкъ этген коллектив тюрлю-тюрлю фондлагъа (къыйыылыкъла болгъан жерлеге, сабий фондха эм башхалагъа) 180 минг сом ётдюргенди. Тутмакъланы план толтуруулары 80 деп 115 процентге ёсгенди. Чыгъарылгъан продукцияны барысы 14 миллион сом болгъанды. Алгъын жыллада продукцияны осал качествосу болгъаны ючюн тарыгъыулагъа кёре орта эсеп бла 15-шер минг сом тазир тёленип тургъан эсе, былтыр бир тарыгъыу да келмегенди. Учреждениялада ишлеген къуллукъчуланы социальный жашауларына да эс бурулады. Жууукъ заманда 24-фатарлы жашау юй хайырланыргъа берилликди. Каменнада бла Советский посёлка сабий садла ишлерге, таз тартыргъа белгиленеседи.

Подполковник Ильяс Борисович Бечелов КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатына кандидатха 160-чы номерли Янкой айырыу округдан жазылгъанды. Бек алгъа уа аны ол биринчи ишлеп башлагъан коллектив кёргюзтген эди.

Айырыула аллы платформасында къаллай затлагъа эс бурады, не зат тамамларгъа бойнуна алады? Бек алгъа Каменка бла Янкой эллени суу бла жалчытыргъа, сабий сад ишлетирге. Экиничиден, канализацияны Нальчиникден келген коллекторгъа къошаргъа. Каменка элде башланнган класслены окъуучулары 4 километр жыяу Янкойгъа жюрюйдюрмей. Школ ишлетирге, ары дери уа сабийлени ташырча автотранспорт бла жалчытыргъа. Жаш тёлю спорт, культура ишле бла юрюширге, бош заманларын тап хайырланырча онгла къураргъа, хамам ишлетирге.

Депутатха кандидат бек алгъа ол борчланы тамамлаууну къолгъа аллыкъды. Алгъан окъуна этгенди эм аланы жашауда бардырып башлагъанды.

— Депутатха айырылмай къалсам да, мен ол борчланы тамамларгъа кюрешеримме. Адамла, эланлерим ючюн къайгъырыуну кесими борчларымдан бириве саламам,— дейди подполковник И. Бечелов.

Суратда: И. Бечелов айырыучула бла ушакъ этеграды.

Р. ЖАБОЕВ.

Мюлкледе отчёт жыйылыула

СУРАРГЪА ЭМ КЁЛ САЛЫРГЪА

Этилген ишге багъа бере туруп, баям, бек алгъа тенглешдиригге керек болур. Нек дегенде, биогюлюнде планларыбыз толгъандыла, продукция сатыуда борчубузну артыгъы бла тамамлагъанбыз, деп туруу ишни алгъа этмегенин заман кеси кёргюзтеди. Аны себепли продукция алыуну онглагъа кёре бардырыгъа, аны кеси багъаларын не къадар учуз этиуге, ишни экономика жаныи аякъ юсюне салыугъа арт жылгъада болмагъанча келтирмейлерни биле эди эл. Аны себепли ючюн да аямады. Совхозда болгъан къарыуну мал орулагъа тыгъылы ремонт этиуге бёрдю, керек заманда аяча ёнюч алыудан да артха турмады. Алай бла ишлени да эсламы тамамланды. Бир жылны ичинде совхозда 100 тууар багъаргъа деп мал орунгъа капитал ремонт этилгенди. Къойла къмыкъыучу вунит, бир кюйчю кюш жапма жагъмданча ишленнгендиле. Сары Тала къышлыкъда жаланы ишлерине сабанчыланы уллу кёллюлюк этиудери кёп тыйгъычла саладыла. Малчыла не къадалыш кюрешеле да, продукцияны учуз этиуге керекли битеу къуралмайдыла. Бурунгу жылда эл тийресинде сюрюлени жартысы чапъылы бири муладах сюрюлмей къалгъанды. Артда, жаз башында, аны тынгылы жарашдырыргъа онг болмагъанды.

Былайда кетеригге мюлню къолундан келмеген кемчиликлени да сагъынырга

Эмда ишлеп башлагъан коллектив кёргюзтеди эди.

Академияда И. Бечелов кёлю бла окъуугъа бериледи, кёп затха юйренеди, билимин ёздюреди. Жамауат ишге да тири къатышады, курсда партбюрону членине айырылады, Москвада Кремлня тийресинде КПСС-ни XXVI съезди бардырылгъан кезиуде жамауат низамны сакълар ючюн къуралгъан оперативв къауумгъа киреди. Окъуугъу 1982 жылда бошагъандан сора, ол билими, диплому бла И. Бечеловха къралны башха регионларында кесибизни республикадан эсе уллу къуллукъларда ишлерге онгла ачылгъан эдиле. Алай ол аланы хайырланмайды. Нальчикге къайтады. Мында аны МВДны бёлюмюню начальнигини политика иш жаны бла замистителине саладыла.

1984 жылда колонияланы биринде уллу къозгъалыу болгъан эди. Низамны сакълаялмагъан оноучула къуллукъларындан эркин этиледиле. Кеси ыразылыгъы бла, аччасы аз, къуллугъу титчерек, кюйюрюндеч айырылып ишлерге тюшеригине да къарамай, И. Бечелов ол колонияны начальниги болуп барады. Биринчи ийгиледен окъуна кёп кемчиликлеге тюбейди — тутмакъланы къоб да, анда ишлегенлеге да ачыуларын жашауларын осал эди. Юч жылны ичинде суу, отлукъ болмай тургъан жерде контролёрла, башха къуллукъчула жетишмегенлери — ала бары за низамны, тизгинликни къурута эдиле. Санитар-эпидемия болумла да бек къоркъуулу болгъанлары къайгъы этдиргендиле. Кече-кюн да ишлеп, болумлу тюзетмей амал болмагъаныны И. Бечелов кёреди, толусунлай заманын, ючюн да ишге береди. Колонияда болушлукъчу мюлк къуралады, 510 гектар сюргю жерде эл мюлк битимле ёздюредиле, маллагъа багъылады. Мюлк жюрютюуде да И. Бечелов кесини хунери болгъан оноучуча кёргюзтеди.

Арада бир жыл озады. Колония не жаны бла да бек игиге саналады. 1985—1986 жыллада министерствода анга биринчи жер бериледи, Север Кавказ регионда да бек низамлы колониядан бири болады.

1987 жылны 1-чи апрелинде И. Бечеловну МВДгъа чакъырадыла эм аны министерствону тюзетиу - урунуу учреждениля жаны бла бёлюмюню начальнигине салгъавларыны юсюнден айтадыла. Ол бек жууаплы ишди, мен алайда алыкъа ишлеямам деп, И. Бечелов укмайды. Болса да анга оноу этилгенди, Москвагъа къабыл этиуге хазырлан деп буйрукъ бередиле. Андан бери озгъан уч жылны ичинде подполковник И. Бечелов къалай ишлегенини юсюнден бирсыкъ сёз айтыргъа боллукъду.

Ол кезиуде тюзетиу - урунуу учреждениляда ахлылыкъчу ишлени, ичги ичиню, наркотикле хайырланыуну саны эки кереге, низамгъа бузукълукъ этиу да иги кесенге азайгъанды. Мюлк жюрютюню юсюнден айтханда да, белгилерча затла бардыла. Сёз ючюн, озгъан уч жылны ичинде ол башчылыкъ этген коллектив тюрлю-тюрлю фондлагъа (къыйыылыкъла болгъан жерлеге, сабий фондха эм башхалагъа) 180 минг сом ётдюргенди. Тутмакъланы план толтуруулары 80 деп 115 процентге ёсгенди. Чыгъарылгъан продукцияны барысы 14 миллион сом болгъанды. Алгъын жыллада продукцияны осал качествосу болгъаны ючюн тарыгъыулагъа кёре орта эсеп бла 15-шер минг сом тазир тёленип тургъан эсе, былтыр бир тарыгъыу да келмегенди. Учреждениялада ишлеген къуллукъчуланы социальный жашауларына да эс бурулады. Жууукъ заманда 24-фатарлы жашау юй хайырланыргъа берилликди. Каменнада бла Советский посёлка сабий садла ишлерге, таз тартыргъа белгиленеседи.

Подполковник Ильяс Борисович Бечелов КъМАССР-ни Баш Советини халкъ депутатына кандидатха 160-чы номерли Янкой айырыу округдан жазылгъанды. Бек алгъа уа аны ол биринчи ишлеп башлагъан коллектив кёргюзтеген эди.

Айырыула аллы платформасында къаллай затлагъа эс бурады, не зат тамамларгъа бойнуна алады? Бек алгъа Каменка бла Янкой эллени суу бла жалчытыргъа, сабий сад ишлетирге. Экиничиден, канализацияны Нальчиникден келген коллекторгъа къошаргъа. Каменка элде башланнган класслены окъуучулары 4 километр жыяу Янкойгъа жюрюйдюрмей. Школ ишлетирге, ары дери уа сабийлени ташырча автотранспорт бла жалчытыргъа. Жаш тёлю спорт, культура ишле бла юрюширге, бош заманларын тап хайырланырча онгла къураргъа, хамам ишлетирге.

Депутатха кандидат бек алгъа ол борчланы тамамлаууну къолгъа аллыкъды. Алгъан окъуна этгенди эм аланы жашауда бардырып башлагъанды.

— Депутатха айырылмай къалсам да, мен ол борчланы тамамларгъа кюрешеримме. Адамла, эланлерим ючюн къайгъырыуну кесими борчларымдан бириве саламам,— дейди подполковник И. Бечелов.

Суратда: И. Бечелов айырыучула бла ушакъ этеграды.

Р. ЖАБОЕВ.

лыпады, ол къуллукъда юч жыл ишлейди. Бу кезиуде да колония республикада аллай учреждениялары аралырында хар не жаны бла да алчы болады, мында политика-юйретиу иш иги дараждада бардырылгъаны белгиленеди.

Ишинде болдургъан жетишимлерия эсге ала, 1980 жылда И. Бечеловну СССР-ни МВД-сыны Бийик академиясына битеулю право низамда оноу этиную къураучусуну усталыгъын алыр ючюн окъургъа жибередиле. Анга дери бизни республикадан-бу системада къуллукъ этгенледен Академияны жалан да экеулен бошагъанларын эсге алсакъ, жаш къуллукъчуларындан эркин этиледиле. Кеси ыразылыгъы бла, ахчасы аз, къуллугъу гитчерек, юйюрюнден айырылып ишлерге тюшгеринге да къарамай, И. Бечелов ол колонияны начальниги болуп барады. Биринчи кюнледен окъуна кёп кемчиликлеге тюбейди — тутмакъланы къой да, анда ишлегенлени да ашауларыжашауларыда осал эди. Юч жылны ичинде суу, отлукъ болмай тургъан жерде контролёрла, башха къуллукъчула жетишмегенлери — ала бары за низамны, тизгинликни къурута эдиле. Санитар-эпидемия болумла да бек къоркъуулу болгъанлары къайгъы этдиргендиле. Кече-кюн да ишлеп, болумлагъа дайым керек бола тургъан товарланы ассортиментни кенгертиную мадарларын да этедиле. Жууукъ заманлада сабий садлагъа керекли мебель чыгъарып башларыкъдыла. Ол муратда коллективден 12 адам бусагъатлада Прохладнаны мебель фабрикасында аллай шкафланы ишлерге юйрене турадыла. Жангы тюрлю продукцияны чыгъарыуда хайырланыллыкъ техника да хазыр этиледи.

Ишни жангыча къурау производство майданланы кенгертиную, аны жангы техника, алчы технология бла жалчытыуну налегенди. Мебель чыгъаргъан эм тигиу этген цехлени коллективлери кёп болмай жангы жерлеге кёчгендиле. Алада адамла чырмаусуз ишлерча тап оигла къуралгъандыла. Ала кенгдиле, жарыкъдыла. Цехледе орнатылгъан оборудованияны жарымындан асламысы хаймрлы ишлеген жангы станокладыла. Жангы оборудованияны производствогъа сингдириу ишни терклендиррге, продукцияны качествосун игилендиррге, къол бла тамамланнган къыйын ишлени женгиллетирге сепбеплик этеригине сёз жокъду.

Комбинатда кёп жылланы ичинде таймай ишлеп келгеи, хар заманда атларын иги бла айтыргъан, коллективни жетишимлерине бирсиледеи аслам юлюшлерин къошхан адамла аз тюйюлдюле. Аллайланы санында паркетчи бригаданы тамата-сы Борис Кадыров, слесарь Тенгиз Заникоев, агъач уста Ибрагим Газаев, швелмористкала Маймулат Баттуева, Раиса Говорова эм башхала бардыла.

— Предприятие керекли сырьё, материала бла жалчытылса, кёрюмдюлеривиз андан да иги боллукъ эдиле, — дейди Валерий Назирович. — Жарсыугъа, бизни бла байламлыкъ жюрютген организацияла ол ишге суукъ къарайдыла, келишимлеге бузукълукъ этилгенликге къайгъырмайдыла. Ол а коллективни ишин акъсатады. Сёз ючюн, Риганы фанер фабрикасы озгъан жыл 55 кубометр фанер къанга бермей къойгъанды. Свердловчула да айтхан сёзлерине табылмагъандыла. Ала бизге берлик агъачны экиден бирин да ниемегендиле. Аны да заманында жибермегендиле. Аллай юлгюлени дагъыда кёп келтирирге боллукъду. Аны себепли коллективге аланы табар ючюн республиканы предприятияларына бла организацияларына тилеп-жалынып айланыргъа, ким не берсе аны алыргъа тюшгенди.

Юсюбюздеги жылда да ол уллу проблема болгъанлай къалады. Башхасын айтмай къойсакъ, окъуна, быйлыны аты бла не бир килограмм боюу, не да бир кубометр агъач алмагъанбыз. Бусагъатлада ишчиле озгъан жылдан къалъан къалгъанкъулгъанланы жарашдырып юрешедиле.

Болса да къашхатаучула ишлерин жангыча къурауну андан ары бардырыргъа, бешжыллыкъны ахыр жылында да алчылыкъны кишиге сыйыртмазгъа тауекелдиле.

М. ХАЧАЕВ.

Ийимлыуда совхозну хар бёлюмюню ишине тынгылы анализ этилгенди. Жибергеи кемчиликле санында къалмагъандыла. Аланы тизетиу жаны бла хар сёлешген адам кеси оюмун айтханды. Быйлыгъы борчланы къалай бла толтырургъа боллугъуну жоллары белгиленгендиле. Борчла уа уллудула. Эл мюлк продуктла алыуда бла аланы сатыуда планланы артыгъы бла толтургъандан сора да Прохладна районда бериген жангы сюргю жерледе адамла ишлеп башларча болумла кыпталгъа, ма оруда ишлерге керек боллугъду. Ваш кючюю уа сабанында бла къошлада урунгъанланы ин кёлаюлюклерин кётюрюуге бурургъа керекди. Мюлк тамата ол ишлени жууаплылыкъларын толу ангылайдыла, ишлерин да ол халда къурар муратладыла.

А. БАЙСИЕВ.

ХАР КИМНИ КЪЫЙЫНЫНА КЁРЕ

Совет райпромкомбинат мындан бир ненча жыл алгъа районну артха къалгъан предприятияларындан бири болгъанды. Ол план задания-ларын толтуралмай тургъанды. Чыгъарылгъан продукциясы да артыкъ махтарча тюйюл эди. Производство хайырлы ишлемемегенди. Аны себепли комбинатха кёп тарыгъыула келип тургъандыла. Коллективни техника-экономика кёрюмдюлерини алашалыкъларыны ишчилени ырысхы бла сейирсиндириуге чырмаулукъ этгенди. Аны хатасындан ишчи кадрла терк алышыныр тургъандыла. Ала шёндю да жетишмейдиле. Предприятияны директору Валерий Назирович Занкишиевни айтыуына кёре, ол биогюнлюкде да баш проблемаладан бириди.

Бусагъатда комбинатда болум тюзеле барады дерге боллукъду. Ол затха асламысында ишни жангыча къурау, производствогъа башчылыкъ этиую кючлендириу, бир-бир инженер-техниклени бла специалистлени алышындырыу, аланы усталыкъларына, къураучу хунерлерине кёре ишге тохташдырыу, эсеп жюрютиую тийишли даражагъа келтириу, коллективни арасында юйретиу-ангылатыу ишни игилендириу ахшы себеплик этгенди.

Анда коллективни толу мюлк расчётха, ахча бла кеси кесини жалчытыу амалгъа кёчгенини да уллу магъанасы болгъанды. Жангы амалны производствогъа сингдириу технология низамны кючлендиргенди. Ала хар затха да чынтды не кёдей къарайдыла. Нек дегенде, хар ким салгъан къыйынына кёре хакъ аллыгъын иги биледи. Ишлерин да анга кёре бардырадыла. Ишчи заманны, оборудованияны тап, алчу хайырланыргъа, андан не кадар кёп файда алыргъа итинедиле. Ишни жангыча къурау предприятияда халны тюрлендиргенди, адамладан ишни экономика жанына аслам эс буруну излегенди. Энди ала ишни башлардан алгъа анга къаллай бир заман кетеригин, къаллай бир ырысхы къоратыллыгъын, андан коллективге не хайыр тюшеригин тергейдиле. Аны не кадар тап да, тынгылы да тамамлауну мадарларын этедиле, хайырлы предложенияланы производствогъа сингдиредиле.

Бюгюн осал ишлеселе, материалланы, сырьёну мардадан артыкъ къоратсала, продукцияны кеси багъасы кётюрюлсе, аны качествосу къырал стандартха келишмесе, ол аланы иш хакъларына хата берлигин, битеу коллективни ишине заран келтирлигин иги ангылайдыла. Ма аны себепли комбинатны урунганлары мюлк жюрютиую жангы болумларына кёчгеи биринчи юзлеринден окъуна ол кемчиликлени кетерир ючюн юрешедиле. Ол а кесини хайырын келтиргенди. Продукция чыгъарыугъа этилген къоранчла биле-биле азайгъандыла.

Комбинатны ишчилерини, специалистлерини айтыуларына кёре мюлк расчёт амал алыкъа кесини хайырын толусунлай берип башламагъанды. Аны сылтаулары кёп тюрлюдюле, алай бек башы уа алыкъа бизде административ-буйрукъ берну адет къалмагъаныды. Керекли-сине-керексине да башындан оноу этиу адамланы жарсытады, коллективни ишине чырмау болады, аны кеси аллына ишлерге къоймайды.

Аллай болумлада коллективге предприятияны артха къалыудан чыгъарыргъа, аны аллында жылладан къала келген жарым миллион сомгъа жууукъ борчун къайтаргъа тюшгенни эсге алсакъ, былтыр анга кертиси бла къыйын жыл болгъанын ангылагъан къыйын тюйюлдю. Болса да къашхатаучула ол сынаудан бет жарыкълы къутулгъандыла. Андан тышында да иги кесек файда алгъандыла. Аны хайырындан ишчилени ырысхы бла сейирсиндирирге, бир ненча жылдан бери биринчи кере адамлагъа 13-чю

СУРАТДА: Нальчикде «Севкавэлектронмаш» биргиную тинтиу бёлюмюню заведующиси, техника илмуланы кандидаты Расул Анаев. Аны коллектив Нальчик шахар Советни халкъ депутатына кандидатха кёргюзтгенди.

Суратны М. Суанов алгъанды.

«СОЛДАТ ПРАВОПОРЯДКА» ДЕГЕН ВЕСТНИК

Бакуну комендатурасы «Солдат правопорядка» деген вестникни биринчи номерин 28-чи январда чыгъаргъанды. Аны муратыншахарда халны юсюнден халкъгъа тюз хапар билдиррге эм ётюрюк хапарланы, провокация чакъырыуланы эм лозунгланы жайгъанлагъа къаты жууап бериргеди.

Вестник Азербайджан ССР-ни ич ишлерини министри А. Мамедовну чакъырыу сёзюо бла ачылады. Министр шахарны жамауатын сабырлыкъгъа, терен оюмлулукъгъа, экстремист къауумлагъа алдатмазгъа чакъырады.

Анда бу кюнледе Бакуда этилген аманлыкъ ишлени ачыкълау жаны бла ишкъалай баргъаныны юсюнден билдириледи. Аманлыкъчыладан жангыз бири да жууапдан къутуллукъ тюйюлдю, деп айтылады.

«Соруу-жууап» деген рубрика бла берилген материаллада республиканы бир-бир шахарларында милицияны къуллукъчулары партия билетлерин артха къайтарып къойгъанларыны юсюнден хапарла ётюрюк болгъанлары ачыкъланады.

Комендантны экспресс-службасы халкъгъа тюз информация берип турур ючюн ышанылукъну телефону орнатылгъаныны юсюнден билдиреди.

Шахарда аскер комендатурагъа низамны тохташдырыргъа болушур ючюн гражданланы биргиулери къуралгъанды.

Жангы вестник басмаланын башланганына бакучула ыразы болгъандыла.

(ТАСС).

Халкъ контроль—ишде

ТАБИГЪАТ БАРЫБЫЗНЫ ДА БАЙЛЫГЪЫБЫЗДЫ

Табигъат битеу халкъны байлыгъыды. Аны тап, аяулу хайырланыу хар инсанны борчуду. Тырнауз шахарны халкъ контроль комитети аны ангылай. Минги тауну тийресини табигъатын сакълаугъа, шахарны промышленность предприятиялары ол байлыкъланы къалай хайырланнгъанларына кёз-къулакъ болгъанлай турады. Комитет кесини озгъан жыйылыуларындан биринде ол вопросну сюзгенди.

Халкъ контролёрла бардыргъан тинтиулеге КПСС-ни шахар комитетини партком-иесиясы. Табигъатны къоруулау жаны бла комитет, санэпидстанция да къатышхандыла. Ала вольфрам-молибден комбинатда, Минги тауну тийресинде халны тинтгендиле.

Комиссия комбинатда хауаны, сууну тазалыкъларын жалчытыугъа болушхан ишлени планлары жарашдырылгъанларын белгилегенди. Ол планлада производствода хайырланылгъан сууланы, печледен чыкъгъан тютюнню тюрлю-тюрлю химия-биология дарманладан тазаларгъа, ырхы, башха кир сууланы Бахсан черекге иймезча кёп зат этилирге керекли кёргюзтюлгендиле. Аны бла бирге ырхыны бир жанына бурурча, кир сууланы тазаларча энчи къурулушла бардырыладыла.

Болса да тинтиулени итогларын сюзюую кезиюнде айтылгъаныча, комбинат магъданны ачыкъ амал бла къазгъан рудникде букъуну аз этерге болушхан мадарланы производствогъа сингдирмейди. Специалистлени айтханларына кёре уа ол рудникден жыл сайын хауагъа 200 тонна топуракъ букъу къошулады. Байыкъландырыучу фабриканы магъданны уатыучу корпусуидан да букъу кёп чыгъады. Мында реагентлени жарашдыра туруп, къалгъанкъуллукъланла синильный эм сероводородный кислоталадан иги тазаланмайдыла. Ремонт-механика цехде да уулу газланы, азотну, башха заранлы затланы хауагъа жибермезге болушхан установкала орнатылмагъандыла.

Силикат кирпич чыгъаргъан цех алыкъа хайырланыргъа берилмегенди. Специалистле айтханнга кёре, ол ишлеп башласа, анда хайырланылгъан материалладан хауагъа тютюн, суу бла кёп тюрлю заранлы затла къошулургъа боллукъдула.

Кемчиликле бу айтылгъан затла бла чеклеимейдиле. Шахарны темир-бетон керекле чыгъаргъан 3-чю номерли заводуна да уллу тырман этерчады. Завод хауагъа къошулгъан заранлы тютюнлени, азотну тазалауну юсюнден къайгъырмайды.

Минги тауну тийресинде да хал заман излегенча тюйюлдю. Туризм эм экскурсияла жаны бла Эльбрус советни «Эльбрус» турбазасындан къалгъан организацияларыны котельнялары мазут бла ишлейдиле. Алада хауагъа къошулгъан заранлы затланы тыйгъан установкала жокъдула.

Табигъат байлыкъланы, битеу къудретни сакълаугъа тийишли магъана бермегенлери ючюн комитет Тырнауузну вольфрам-молибден комбинатыны ремонт-механика цехини баш инженери В. М. Беспаловха, байыкъландырыучу фабриканы баш инженери В. Х. Тёгъа выговорла бергенди. Жууапха тартылгъанланы араларында темир-бетон керекле чыгъаргъан 3-чю номерли заводну баш инженери А. Ф. Косьяненко, вольфрам-молибден комбинатны табигъатны къоруулау жаны бла бёлюмюню начальнигини заместители Л. Ф. Бузина да бардыла.

АХШЫ ЮЛЮШ КЪОША

Бешкыллыкъны тёртюнчю жылында Чегем районну жерчиликде урунганлары аман ишлемегендиле. Хар гектардан хайыр алыуну ёсдюрюр, продукцияны качествосун игилендирир эм аны кеси багъасын учузландырыр ючюн мюлклени сабанчылары бла тахта кёгетле ёсдюрюучюлери къаты кюрешгендиле. Ала урлукъланы сепгенден тирликни толусунлай жыйып бошагъынчы битеу ишлени алчы агротехника жорукъла излегенча тыгылы бардырыргъа кюреширгендиле.

Аны хайырындан район былтыр ахшы кёрюмдюле болдургъанды. План бла 8.200 тоннаны орнуна чегемлиле Туугъан журтну кюфлерине 10.700 тонна мирзеу къуйгъандыла. Ол санда кюзлюк будай сатыуда планларын 111 процентге тамамлагъандыла, къыралгъа 5.600 тоннаны орнуна 8.000 тонна нартюх бергендиле. Картоф, тахта кёгетле сатыуну планлары да намыслы толтурулгъандыла. Чегемли сабанчыла озгъан жылда орта эсеп бла хар гектардан 38 центнер будай, 42 центнер уулгъан нартюх жыйгъандыла. Жерчиликде Байсолтанов атлы совхозну, «Чегем», Ленин атлы колхозланы, «Нартан» сынау-производство мюлкню сабанчылары артыкъ да айырмалы ишлегендиле. Сёз ючюн, яникойчула мирзеулюкленя хар гектарындан кёп къалмай 47 центнер, ол санда кюзлюк будайдан 46 центнер тирлик алгъандыла. Атлары айтылгъан бирси мюлклени кёрюмдюлери да андан кёп алаша тюйюлдюле.

Анда районну «Агропромхимиясыны» коллективини къыйыны да аз тюйюлдю. Ол биригиую баш борчу колхозланы бла совхозланы сабанларына, бахчаларына, жайлыкъларына, къышлыкъларына жер жерли эм минерал семиртгичле чыгъарыуду, аланы чачыуду. Агрохимикле ол борчларын жыл сайын айыпсыз толтурадыла, районда бардырылгъан эришиуде алчы жерлеге не болгъанлай турадыла.

Тёрелерине кертичи бола, чегемли агрохимикле бешжыллыкъны тёртюнчю жылында да махтаугъа тийишли ишлегендиле. Анга шагъатлыкъ этген бир къауум юлгю келтирейик. Ала план бла 83 минг тоннаны орнуна колхоз-совхоз сабанлагъа 112 минг тонна мешхут чыгъаргъандыла. Бек башы уа алары чачыу агротехника жорукъла излеген болмаллада сабанларына жер жерли эм минерал семиртгичлени хайырлары да уллу болгъанды.

Агрохимикле битимлени тюрлю-тюрлю зарарчыладан бла ауруулада къорууну ишге да тиеи къатышхандыла. Ол иш кенюкюнде эм тыгылы бардырылмаса тирликге аслам зарар тюшюучюсюн, алай механизаторланы салгъан жыйынлары зырадиле. Ма былтыр да ала заранчыладан эм ауруулада колхозланы бла совхозланы сабанчыларыны эм бахчаларыны 4.000 гектарын уулу дарманла бла къоруулагъандыла.

Биригиую механизаторлары районну сюргю жерлерин кенгертир ючюн жыл сайын иги кесек иш тамамлаччудула. Сёз ючюн, былтыр ала 140 гектар жерни чырыдан, ташдан тазалап, хайырланыргъа бергендиле. Башхача айтханда, ол жаны бла кеслерини планларын 140 процентге толтургъандыла.

«Чегемагропромхимия» биригиуге арт юч жылда Юсюп Маглуев таматалыкъ этеди. Ол кезиую ичинде ишни хайырлылыгъын ёсдюрюуде, производство эм урунуу низамны кючлендириуде ахшы тюрленииуле болгъандыла. Агроном усталыгъы болгъан таулу жаш адамла бла жарашыулуду, ишни тап къурай биледи. Юсупну бек ахшы ышанларындан бири тюз ниетли, жигер урунган адамны намысын кётюре билгениди. Аны ючюн коллектив кесини тамамасын ариу кёреди, аны айтханын жерге салмай этеди.

— Бизни биригиуде жангы бёлюм ачылгъанды да, аны юсюнден бир-эки сёз айтыргъа сюеме, — дейди Ю. Маглуев. — Бурунгу жыл партияны район комитетини биринчи секретары М. И. Тогъузаев: «Техникагъыз да жетерикди, таулада жолла ишлерча, элледе жоллагъа ремонт этерча бир участка ачсагъыз иги болурму эди». — деп кесини оюмун айтхан эди. Специалистле бла ол предложенияны сюзюп кёргенбиз эм алай этсек биригиуге, районига да хайырлы боллукъду деген оюмда тохташханбыз. Жангы участканы коллективи кысха болжалны ичинде кесин ахшы жаны бла кёргюзтгенди, аллына салынгъан борчланы айыпсыз тындырады. Сёз ючюн, ол былтыр Бедик жайлыкъгъа жолла ишлеуде он миng сом багъасы жумуш тамамлагъанды. Андан сора да Тёбен Чегем, Хушто Сырт эллени ичлеринде иги кесек жол ишлегенбиз. Механизаторларыбыз биогювлюкде Тёбен Чегем эм Яникой элледе ишлей туралыла, Аланы арасында Ибрагим Бечелов бла Хусей Улпаев артыкъ да айырмалы урунадыла.

Биригиую тамататасы айтханнга кёре, атларын махтау бла айтдыргъан алчы ишчиле аладан сора да кёпдюле. Алай алгъаладан бири Иесса Айтековду. Ол биригиуде урунганы бир бёлек жыл болады. Иесса ишни шарайысыз тамамлау бла чекленмей, саулай коллективни кёрюмдюлери иги болурлары ючюн къайгъыргъанлай турады, жаш адамланы тюз ниетли урунургъа юйретеди.

Хау, биригиую коллективни кесини ахшы тёрелери, махтауу урунган адамлары жыл сайын битеу техника-экономика кёрюмдюле жаны бла планланы намысы толтуруугъа, СССР-ни Аш-азыкъ программасын жашауда бардырыугъа тийишли къошумчулукъ этерге онг береди.

Биз «Чегемагропромхимия» биригиую баш агроному Фузель Алакаев бла да ушакъ этгенбиз. Аны айтыуна кёре, бирси жылладача, быйыл да биригиу жер жерли эм минерал семиртгичле чыгъарыу жаны бла районну мюлклери бла келишимле этгенди. Алада кёргюзтюлген планланы толтурур ючюн кюреш жылны биринчи кюнлеринден окъуна кенг жайылгъанды. План бла бешжыллыкъны ахыр жылында колхоз-совхоз сабанлагъа 80 минг тонна мешхут чыгъарыргъа, 3.845 гектарда кюзлюклеге минерал семиртгичле чачаргъа керекди. Этилирге керекли башха тюрлю ишле да аз тюйюлдюле.

Биригиуде сегиз трактордан бла тогъуз КамАЗ автомашинадан семиртгичле чыгъарыучу механизацияланган отряд къуралгъанды, Анга Магомет Гамаев таматалыкъ этеди. Шёндю Магомет эм аны нёгерлери «Чегем» колхозну сабанларына, келишимде кёргюзтюлгенине кере, жыйырма минг тонна мешхут чыгъарырыгъа керекдиле. Отрядны коллективи эки бригаданы сюргюлерии мешхут бла байыкъландырып бошагъанды. Башхача айтханда, аланы саоанларына 15 минг тонна мешхут чыгъаргъанды, шёндю уа ол ишни ючюнчю бригада да бардырады. Отрядны механизаторлары бу мюлкде мешхут чыгъарыуну ыйыкъны ахырына бошаргъа айтадыла. Андан сора уа «Нартан» сынау-производство мюлкню сабанларына кёчеридиле. Техниканы ючюн тынгылы хайырланыр ючюн трактурчула бла шофёрла бир бирлери бла эришип урунадыла. Аны себепли кюн сайын сабанлагъа 750 — 800 тонна эм андан да кёп мешхут чыгъарылады. Эришиуде артыкъ да ахшы кёрюмдюле болдургъанланы санында трактурчула Муаед Шаковну, Хасан Хубиевни, Муаед Баготовну, Алий Черкесовну, Хажбий Тхагапсоевни, шофёрла Магомет Айтековну, Нанык Тохаевни, Алий Жабеловну, Адельбий Хамоковну, Аусбий Кафоевни, экскаваторчу Владимир Мафедзовну атларын энчи белгилеп айтырчадыла. Ала ишлерин качестволу тамамлайдыла, мардаларын дайым да артыгъы бла толтуруп турадыла.

Механизацияланган отряд биринчи февральдан башлап колхозланы бла совхозланы кюзлюк-сабанларына эм кёклей ашатырыкъ мал ашлыкъ битимле ёсдюрюлгей жерлерине минерал семиртгичле себип тебиреридиле. Семиртгичле жетер чакълы бардыла, аланы чачыуда хайырланыллыкъ техникагъа ремонт этилип боладыла. Ма былтыр да ала заранчыладан эм ауруулада колхозланы бла совхозланы сабанчыларыны эм бахчаларыны 4.000 гектарын уулу дарманла бла къоруулагъандыла.

Биригиую механизаторлары районну сюргю жерлерин кенгертир ючюн жыл сайын иги кесек иш тамамлаччудула. Сёз ючюн, былтыр ала 140 гектар жерни чырыдан, ташдан тазалап, хайырланыргъа бергендиле. Башхача айтханда, ол жаны бла кеслерини планларын 140 процентге толтургъандыла.

«Чегемагропромхимия» биригиуге арт юч жылда Юсюп Маглуев таматалыкъ этеди. Ол кезиую ичинде ишни хайырлылыгъын ёсдюрюуде, производство эм урунуу низамны кючлендириуде ахшы тюрленииуле болгъандыла. Агроном усталыгъы болгъан таулу жаш адамла бла жарашыулуду, ишни тап къурай биледи. Юсупну бек ахшы ышанларындан бири тюз ниетли, жигер урунган адамны намысын кётюре билгениди. Аны ючюн коллектив кесини тамамасын ариу кёреди, аны айтханын жерге салмай этеди.

— Бизни биригиуде жангы бёлюм ачылгъанды да, аны юсюнден бир-эки сёз айтыргъа сюеме, — дейди Ю. Маглуев. — Бурунгу жыл партияны район комитетини биринчи секретары М. И. Тогъузаев: «Техникагъыз да жетерикди, таулада жолла ишлерча, элледе жоллагъа ремонт этерча бир участка ачсагъыз иги болурму эди». — деп кесини оюмун айтхан эди. Специалистле бла ол предложенияны сюзюп кёргенбиз эм алай этсек биригиуге, районига да хайырлы боллукъду деген оюмда тохташханбыз. Жангы участканы коллективи кысха болжалны ичинде кесин ахшы жаны бла кёргюзтгенди, аллына салынгъан борчланы айыпсыз тындырады. Сёз ючюн, ол былтыр Бедик жайлыкъгъа жолла ишлеуде он миng сом багъасы жумуш тамамлагъанды. Андан сора да Тёбен Чегем, Хушто Сырт эллени ичлеринде иги кесек жол ишлегенбиз. Механизаторларыбыз биогювлюкде Тёбен Чегем эм Яникой элледе ишлей туралыла, Аланы арасында Ибрагим Бечелов бла Хусей Улпаев артыкъ да айырмалы урунадыла.

Биригиую тамататасы айтханнга кёре, атларын махтау бла айтдыргъан алчы ишчиле аладан сора да кёпдюле. Алай алгъаладан бири Иесса Айтековду. Ол биригиуде урунганы бир бёлек жыл болады. Иесса ишни шарайысыз тамамлау бла чекленмей, саулай коллективни кёрюмдюлери иги болурлары ючюн къайгъыргъанлай турады, жаш адамланы тюз ниетли урунургъа юйретеди.

Хау, биригиую коллективни кесини ахшы тёрелери, махтауу урунган адамлары жыл сайын битеу техника-экономика кёрюмдюле жаны бла планланы намысы толтуруугъа, СССР-ни Аш-азыкъ программасын жашауда бардырыугъа тийишли къошумчулукъ этерге онг береди.

Биз «Чегемагропромхимия» биригиую баш агроному Фузель Алакаев бла да ушакъ этгенбиз. Аны айтыуна кёре, бирси жылладача, быйыл да биригиу жер жерли эм минерал семиртгичле чыгъарыу жаны бла районну мюлклери бла келишимле этгенди. Алада кёргюзтюлген планланы толтурур ючюн кюреш жылны биринчи кюнлеринден окъуна кенг жайылгъанды. План бла бешжыллыкъны ахыр жылында колхоз-совхоз сабанлагъа 80 минг тонна мешхут чыгъарыргъа, 3.845 гектарда кюзлюклеге минерал семиртгичле чачаргъа керекди. Этилирге керекли башха тюрлю ишле да аз тюйюлдюле.

Биригиуде сегиз трактордан бла тогъуз КамАЗ автомашинадан семиртгичле чыгъарыучу механизацияланган отряд къуралгъанды, Анга Магомет Гамаев таматалыкъ этеди. Шёндю Магомет эм аны нёгерлери «Чегем» колхозну сабанларына, келишимде кёргюзтюлгенине кере, жыйырма минг тонна мешхут чыгъарырыгъа керекдиле. Отрядны коллективи эки бригаданы сюргюлерии мешхут бла байыкъландырып бошагъанды. Башхача айтханда, аланы саоанларына 15 минг тонна мешхут чыгъаргъанды, шёндю уа ол ишни ючюнчю бригада да бардырады. Отрядны механизаторлары бу мюлкде мешхут чыгъарыуну ыйыкъны ахырына бошаргъа айтадыла. Андан сора уа «Нартан» сынау-производство мюлкню сабанларына кёчеридиле. Техниканы ючюн тынгылы хайырланыр ючюн трактурчула бла шофёрла бир бирлери бла эришип урунадыла. Аны себепли кюн сайын сабанлагъа 750 — 800 тонна эм андан да кёп мешхут чыгъарылады. Эришиуде артыкъ да ахшы кёрюмдюле болдургъанланы санында трактурчула Муаед Шаковну, Хасан Хубиевни, Муаед Баготовну, Алий Черкесовну, Хажбий Тхагапсоевни, шофёрла Магомет Айтековну, Нанык Тохаевни, Алий Жабеловну, Адельбий Хамоковну, Аусбий Кафоевни, экскаваторчу Владимир Мафедзовну атларын энчи белгилеп айтырчадыла. Ала ишлерин качестволу тамамлайдыла, мардаларын дайым да артыгъы бла толтуруп турадыла.

Механизацияланган отряд биринчи февральдан башлап колхозланы бла совхозланы кюзлюк-сабанларына эм кёклей ашатырыкъ мал ашлыкъ битимле ёсдюрюлгей жерлерине минерал семиртгичле себип тебиреридиле. Семиртгичле жетер чакълы бардыла, аланы чачыуда хайырланыллыкъ техникагъа ремонт этилип боладыла.

ХАЛКЪЛА АРАЛЫ ЖАШАУ

КЕЛИР ЗАМАННГА ИЙНАНЫУЛУКЪ БОЛУР ЮЧЮН

Мындан бир аз алгъаракълада быллай затны эсге келтиригге окъуна къыйын эди: КПЧ-ны АК-сыны Биринчи секретары В. Моторита Прагада журналистле бла тюбешиуюнде бусагъатда, финансла къыт болгъан кезиуде, АК-ны аппараты 80 процентге къысхаргъаныны эм Влтаваны арыу жагъасында орналгъан уллу мекямдан гитчерек юйге кёчеригини юсюнден билдиргенди. Аны аллында уа къуллукъчулагъа деп ишленген «Кромары» багъыу-медицина комплекс эм партия къуллукъчуланы жангы «Прага» къонакъ юйлери да шахар властланы оноуларына берилгенлерини юсюнден билдирилгенди.

Иш аны бла къалмайды. КПЧ-ны АК-сыны алгъынгы Генеральный секретары М. Якеш, БКП-ны АК-сыны алгъынгы Генеральный секретары Т. Живков, СЕПГ-ни алгъынгы Генеральный секретары Э. Хонеккер, башха уллу къуллукъчула партбилетлеринден айырылгъандыла. Аладан кёплери тутулгъандыла. Румынияны диктатурун а зулмулукъгъа къажау къозгъалгъан халкъ кеси жууапха тартханды.

Алгъын бузулмазлыкъгъа саналгъан эм да миллионла бла адамланы, артда уа битеу адам улуну да «жарыкъ келир заманнга» келтирлик кёп затла бизни кёз аллыбызда оюла барадыла. Алай ол «жарыкъ келир заманнга» жетерге халкъ асламлагъа алыкъа кёп керек болгъаны, партия — бюрократ башчыла уа анга жетип, юйюрсюнюн тургъанлары ачыкъ болуп къалмаймыды. «Аяулу экономика» келтирген хата боюнларына тюшюп, сёз ючюн, поляклыланы аш-азыкъ сатып алыргъа онглары болмай къалгъанлары, багъаланы терк-терк кётюрюлгенлери, ои мингле бла венгерли урунганлагъа уа ишсиз къалгъанлары ючюн пособия алыргъа тюшгени ачыкъланнганды. Биз, жетмиш жылдан артыкъ заманны къыйынлыкъла бла дайым да кюреш бардырыргъа юйренгенле, бизни экономистлерибиз бла публицистлеребиз айтыргъа сюйюучю жарлылыкъ жалан да тыш къыраллада чирий баргъан обществода угъай, бизде да болгъанын, 48 миллион совет адам цивилизованный обществода жашагъан инсанига тийишли келмеген халкъга жетип тургъанын билип къоймайбызмы. Тюзюн айтханда уа, Россейни жарлы узакъ жерлеринде ишленнген обком къалалагъа не да Москваны къатында адамланы ауузларындан кетмеген «Завидово» уучу мюлкге жетерге бизни содружествода шуёхларыбызгъа аланы халкъны ачысы бла ишленнген уллу юйлери эм да къыралдан сыйырылгъан агъачлары бла биргё окъуна алынъа кёп керекди.

Ол алай болсун. Болса да биз кёп миллионлукъ къалаланы бла уллу юйлени, «алгъынгыла» алгъан лимузинлени, атомдан бугъаргъа боллукъ энчи жерлени, алтын затланы юслеринден жазып, аланы ахчаларын Швейцарияны банкларында излеп асыры бек кюреше болурбузму, деп келеди кёлюме. Бир кесекден унутуллукъ сейирлик шартланы, сёз ючюн, тюнеше генсек, бюгюн а зек дегенча затланы ызларындан болуу биз бу халгъа нек жетгенбиз деген соруугъу увутдуруп къоймаймыды?

Баям, бек тынчы жамауатха ачыкъ болгъан осал ишле, коррупция, кадрланы хазырлау эм къуллукъгъа салыу ишледе кемчиликле ючюн битеу терсликни аланы «бир къуллукъда кёп заманны турууну эм атасы къуллукъда эсе баласы да алай болууну» иги жаны бла белгили болмагъан принципине атап къоюуду. Айхай да, халгъа кёре, уллу къуллукъда «толкъун къарсла къагъыла» эки эм юч онжылыкъланы туруу кесини осал ызын къойгъанды. Алай КПЧ-ны АК-сыны алгъынгы Генеральный секретары М. Якеш властда жалан да эки жыл тургъанды, алай терс ишле уа бек кёп этгенди. Аны аллында ишлеген Г. Гусак бла, уруш жылларда фашист ууучлаучулагъа къажау словаклы миллет къозгъалыуну къурагъанладан бири бла уа къалай болсун? Артдаракъда, Чехословакияда сталинчи репрессияланы кезиюнде, аны «словаклы националистлени ишлерине» къошуп, тюрмеге атхандыла. Ол кеси уа арт жыллада аны политикасын жаратмагъан кёп жерлешлерин, ол санда ЧССР-ни шёндюгю президентин да тутдургъанды...

Битеу терсликни бир-бир адамлагъа атап къоюу, «халкъны душманларыны» ызларындан болууну энтда да бир кампаниясын къурау, айхай да, алдаулуду. Не сагъыш этериги барды, аланы сюдге тарт, урлагъан ырысхыларын а казнагъа бер. ПОРП да, ВСРП да алгъынгы башчылыкъ этген партиялача энчи мюлклери бла ырысхылары кьайдан чыкъгъанларын хыйсаплап тюзлюк ючюн алай кюрешедиле. Къара «мерседесленни» бла «татрланы» «жигулилеге» алыштыргъанлары да бошдан тюйюлдю.

Болса да, ол азлыкъ этеди деген къоркъуу барды. Хар жерде да адамланы чамландыргъан осал ишле ачыкъланнган кезиуде. Восток Европада урушдан сора айныуну итогларына, социализмни эм марксизм-ленинизмни магъаналы затларына жангыдан багъа бериле тургъан заманда, общество-политика плюрализмни болумларында партия ишде приоритетлеге жангыдан бек терен къарагъа керекди. Оюмланы бла позицияланы башхалыкълары алай уллу болгъан кезиуде халкъ асламланы айнанылукъларын къайтарыр ючюн, политика сахнагъа къайтыр ючюн бек къаты кюреш бардырыргъа тюшерикди. Сёз ючюн, жалан да ГДР-де 13 жангы политика партия эм жюзден артыкъ неформальный биргину къуралгъандыла. СЭВ-ни сессиясыны кёп болмай Софияда бардырылгъан жыйылыуунда делегацияланы жарыны чакълысына компартияланы членлери болмагъан премьерле башчылыкъ этгендиле.

Алайды да, бюгюнлюкде мындан алгъаракълада болгъан ишлеге тюз багъа бере, адамланы башларын хайран этген шартланы жик-жиги бла билдирип турууну къоягъа заман болгъан болурму. Битеу эсни келир заманнги болур ючюн, озгъан затла къайтмазча уллу онгла жарашдырыугъа эм къурауга бурургъа керекди.

Александр ЯКОВЛЕВ.
(ТАСС).

ПРОФСОЮЗЛА КЪАЖАУДУЛА

БУДАПЕШТ. (ТАСС). Мында болжаллы президент М. Сюарешни, Министрлени Советини Председатели М. Неметни эм Венгерли профсоюзну координация советини председатели Ш. Надяны тюбешиулери болгъандыла. Ол экономика жаны бла быйылгъы жылны аллында правительство этген бир къауум мадарлагъа ыразы болмагъаны бла байламлы эди. Халкъ аслам алгъан продуктланы, транспортну багъаларына къошуу профсоюзланы бек жарсытханды, нек дегенде, ала оюм этгенге кёре, ол мадарла битеу урунганлагъа, бек алгъа уа кёп сабийли юйюрлеге, пенсиячылагъа, жаш тёлюге жангы къыйынлыкъла келтирликдиле.

Мамыр жашаугъа къайтадыла

КАБУЛ. (ТАСС). Пактия, Нангархар эм Кандагар провинциялада правительствону аскерлени эм оппозицияны кючлерини арасында арт юч сутканы ичинде саутланнган къозгъалыула болгъандыла. Аланы кезиуюнде 170 мятежник ёлтюрюлгенкъымылдауу» Мухаммадилени составындан битеу да 80-нге жууукъ адамы болгъан эки къауум Парван эм Джауаджан провинциялада правительствогъа къажау урушларын тохтатхандыла. Ала бла бирге тау районлада урушдан бугъуп айланнган мамыр жашаугъа да-

эришнуде алчы жерлеге це болгъайлай турадыла.

Терелерине керечи бола, чегемли агрохимикле бешжылыкъны тёртюнчю жылында да махтаугъа тийишли ишлегендиле. Анга шагъатлыкъ этген бир къауум юлгю келтирейик. Ала ийан бла 83 минг тонналы орунна колхоз-совхоз сабанлагъа 112 минг тонна мешхут чыгъаргъандыла. Нек башы уа аланы чачыу агротехника жорукъла юлеген болжаллада тенгелда сарыгырыкъландыды. Аны себепли семиртичлени хайырлары да уллу болгъанды.

Агрохимикле битимлени тюрлю-тюрлю заранчыладан бла ауруулладан къоруулау ишге да тири къатышхандыла. Ол иш кезиуюнде эм тынгылы бардырылмаса тирликге аслам заран тюшюучюсюн, элда механизаторланы салгъан къыйынлары зырафына кетерге болгутъун алаги биледиле. Аны себепли ишлерни качестволу бардырыугъа уллу магъана береболдургъаналы санында тракторчула Муаед Шаковну, Хасан Хуёшевны, Муаед Багоговну, Алий Черкесовну, Хажбий Тхагапсоевни, шоферла Магомет Айтековну, Нашкъ Тохкевни, Алий Кабеловну, Адельбий Хамоковну, Аубий Кафоевни, экскаваторчу Владимир Мафедзовну атларын эчги белгилеп айтырчадыла. Ала ишлерин качестволу тамамлайдыла, мардаларын дайым да артыгъын бла толтуруп турадыла.

Механизациялангъан отряд биринчи февральдан башлап колхозланы ола совхозланы кюзлюк-сабанларына эм кёклей ашатырыкъмал ашлыкъ битимле ёсдюрюлген жерлерине минерал семиртичле себип тебиреникдиле. Семиртичле жётер чакълы бардыла, аланы чачыуда хайырланыллыкъ техникагъа ремонт этилип бошалгъанды.

М. АППАЕВ.

«Коммунизмге жол» газетни эчги корр.

Исманл Этезов Тырнауузда пассажир автотранспорт предприятияда ишлегенли жыйырма жылдан атлагъанды. Ол Нальчик, Пятигорск, Мин-Вод шахарлагъа пассажирлени ташыйды. Исманл ишни жолоучу адамланы кёллерин къыйнамазча къурайды, ай сайын белгиленнген борчун тыгылы толтурады, коллективде аны намысы жюрюйдю.

СУРАТДА: пассажир автобусну шофёру И. Этезов.

Сурагы К. Толгуров алгъанды.

СОВХОЗНУ ЦЕХИ

Алгъаракъылада Одессада ярмарка-аукцион болгъанды. Анда «Консервпром к о м п л е к с» производство биригиу кесини жангы разработкаларын — машиналарын, технология керекларин эм башха затларын кёргюзтгенди. Аз кючю болгъан цехни документациясына анда артыгъыракъ да аслам эс бурулгъанды. Аллай — бир жылгъа юч миллион банка консерва чыгъаргъан цехни сырьё болгъан жерде ишлерге жарарыкъды. Ол проектге ВДНХ-да ахшы багъа берилгейди. Жангы цех анда керекли оборудованиясы бла бирге кёргюзтюлгенди. Биригиуде 11 специалист кёрмючню кюмюш майдаллары бла саугъаланнгандыла.

«Кенже» совхоз да ориатырыкъды терек бахчасында аллай цехни. Оборудованияны ол кёрмючде алгъанды.

С. СЕРГЕНКО.

Одесса ш.

ЖАНГЫ СПРАВОЧНИК

Транспортда ишлегенле, социально-экономика айнытыну партия салгъан борчларын жашауда бардыра, адамланы жюрютюу жаны бла излемлерин толусунлай жалчытыргъа, аланы жолда ырахат эм тап элтирге этинедиле. Жолоучулукъну сюйгенлеге алгъаракъда СССР-ни Министрлерини Советинде Геодезияны эм картографияны баш управлениясы «СССР-ни темир жолларыны атласы. Пассажирлени жюрютюу» деген жангы справочникни чыгъаргъанды. Анда къыралны темир жолларыны, жууукъ жылларда аланы айнытыну юсюнден айтылады.

Къабарты-Малкъарны темир жолларыны схемасына да эс бурурчады. Анда Нальчикден къыралны къайсы станциясына да барырча тап маршрутну сайларгъа толу информация жыйышдырылгъанды.

Л. АЛЕНКИН.

Мамыр жашаугъа къайтадыла

КАБУЛ. (ТАСС). Пактия, Нангархар эм Кандагар провинциялада правительстволу аскерлени эм оппозицияны кючлерини арасында арт юч сутканы ичинде сауутланнган къозгъалыула болгъандыла. Аланы кёзнюнде 170 мятежник ёлтюрюлгенди.

Оппозицияны «Афганистанны ислам революция къымылдауу» Мухаммадилени составындан битеу да 80-нге жууукъ адамы болгъан экю къауум Парван эм Джауздзан провинциялада правительстволгъа къажау урушларын тохтатхандыла. Ала бла бирге тау районлада урушдан бугъуп айланнган мамыр жашаугъа дагъыда жюзле бла адамла къайтхандыла.

Тыш къыралла бла байламлыкъла юзюллюк тюйюлдюле

ПЕКИН, 30-чу январда. (ТАСС). Къытай тыш къыралла бла байламлыкъланы кенгертиую, къыралны ичинде реформаны бардырыуну политикасына кертичилей къалгъанына ишекли болгъанла жангылгъан этедиле. Къытайны Коммунист партиясы ол политикасын тюрлендирлик тюйюлдю, дегенди КъКП-ны АК-сыны Политбюросуну даймы комитетини члени Цзо Ши, Юг Къытайны Гуандун провинциясыны урунгъанларыны аллында сёлешю Цзо Ши былай айтханды: «Мюлк жюрютюуню игилендиргуге эм къыралны экономикасында низам салыугъа бурулгъан мадарла этилгенлери бла байламлы реформаны политикасын тюрленгенге санаргъа жарарыкъ тюйюлдю». Экономиканы игилендиргу мадарла реформагъа эм ачыкъ политикагъа бютюн уллу онгла къурар мурат бла этиледиле. Реформа жашауда бардырылып, сынау не къадар кёп жыйышдырыла барса, тыш къыралла бла байламлыкъла да кенгере, кючлене, игилене барлыкъдыла.

Озгъан затланы къайтармазгъа

ПАРИЖ. 30-чу январда. (ТАСС). Восток Европаны къыралларында бола тургъан уллу тюрленнуле бла байламлы кёп соруула эм ышанмаулукъ чыкъгъаныны букъдурмазгъа керекди. Аны юсюнден Франциияны президенти Франсуа Миттеран Италияны президенти Франческо Коссиганы намысына къурагъан къонакъ алыуда айтханды.

Эски проблемала къайтадыла, жангы проблемала чыгъадыла, дегенди францызлу президент «миллетчиликни жангыргъаныны» эм «немецли халкъны биригире итинценин» юлгюге келтире. Саулай алып айтханда, битеу чыкъгъан вопросланы озгъан затланы да унутмай, аланы къайтармазгъа юреширге, ма алай тамамларгъа боллукъду, дегенди Франсуа Миттеран. Ол дагъыда Восток Европаны демократиягъа баргъан къыралларына болушур ючюн бек кёп зат этерге керектигин белгилегенди.

ФНС-ха болушлукъгъа

БУХАРЕСТ, 29-чу январда. (ТАСС). Июгюн эртденликде Виктория майданда демонстрантланы битеу кечени былайда туруп чыкъгъан къауму бар эди, 50-ге жууукъ адам, ала Питешти, Констанца, Яломица эм башха уездлени урунуу коллективлерини келечилери эдиле. Ала бери делегацияларын Миллет къутхарыуну фронтун къоруулар ючюн жибергендиле.

Адамла тюз да майданда этилген отланы къатында жылынадыла. Ала фронтха къажау сюелгенлеге жууап берирге иш керек болса деп, ахырына дери турургъа айтадыла. Адамланы башында жангыз бир уллу транспарант: «Женгил жашауну излегенле къурусунла! ФНС жанлы болугъуз!»

Миллет-цэрэнист, Миллет-либерал эм Социал-демократия партияла жанлыла майданда ыйых кюн нигирликде окъуна кетген эдиле. Майданда солдатла да бардыла, болса да ала адыла. Саулай алып айтханда, шахарны бу районунда халтапды, автомобилле майдан бла алгъынча жюрюйдюле.

ДУНАСЕКИ. Ара Венгрия. Таксяде ишлеген 37-жыллыкъ шофёр Гила Форинтос суу тюбюнде айланырча къайыкъ ишлегенди. Ол аны бла юч жылны ичинде кюрешгенди. Къайыкъны ауурлугъу 7 тонна, узунлугъу уа 7,5 метрди. Ол сагъатха 30 — 40 километр барады. Суу ичинде 65 метр терепликде аны 2 минг ат кючю болгъан мотору къайыкъны сагъатха 3—4 километрге элтеди.

Форинтос ол къайыкъ бла келяр жылны жаз башында север суу бла Нью-Йоркга барыргъа эм андан артха къайтыргъа умут этеди.

СУРАТДА: Гила Форинтос къайыкъны ишлеген кезиуде.

Сурат МТИ-ни бла ТАСС-ныды.

ДАУЛАШДАН ЧЫГЪЫУНУ ТАП ЖОЛУ

Кёп болмай СССР-ни Тыш къыралла бла ишлерини министерствосуну келечиси Вьетнамны Камрань портунда тургъан совет аскерлени саны къысхартыллыгъыны юсюнден билдиргенди. Ол затха тюз кёзден къарагъан къыралла Совет Союзну азия-шош океан регионда тыш политика башламчылыкъларына жангыдан уллу эс бурадыла. Совет Союз, Вьетнам бла келишип, 1989 жылда Камрандан МИГ-23 истребителлени эм ТУ-16 бомбардировщиклени кетергенди. Бусагъатда анда гитче авиаотряд къалып турады.

Аскерлерини саныны къысхарта, Совет Союз аны ол мадарлары азия-шош океан регионда аскер-политика къатылыкъны жумушатыугъа, бир бирге ышаныуну кючлендириуге себеплик этеригине ийнанады. Биз этген атламлагъа регионну къыралларында уллу ыразылыкъ бла тюбегенлерин белгилемей жарамаз. Японияны «Майнити» деген уллу газетлеринден бири жазгъанча кёре, «Камранда совет аскерлени азайтыу азия-шош океан регионда саутсузланыугъа бурулгъан атламды эм да биз ол ишге бек ыразыбыз». Кесини 1988 жылда сентябрде Красноярскеде сёлешиуюнде М. С. Горбачев битеу азиялы къоркъуусузлукъну ючюн алгъа бардырыр мурат бла магъаналы предложенияла этгенди, деп жазады газет. Аны баш пунктларындан бири, деп белгилейди газет, былай болгъанды: АБШ Филиппинледе аскер базаларын кетерселе, СССР-да Камрань портда ырысхы-техника базасын кетерирге хазырды.

Филиппинледе Совет Союз этген атламгъа ыразылыгъын конгрессде келечилени палатасында аз къауумланы башчысыны заместители Сальвадорро Эскудеро билдиргенди. Ол къыралны правительствосун анга жууап халда Кларк-Филд аскер-хауа базасын кетерирге чакъыргъанды. СССР аллай мадарла эте тургъанлай, деп белгилегенди ол, Кларк-Филд базаны тутууну кереги жокъду. Базаланы юсюнден не хау, не угъай демеген президент Корасон Акино азия-шош океан регионда ишлеге, ол санда СССР эм АБШ этген мадарлагъа да ол Филиппинлени миллет излемлерин эсге алып, алай багъа берлигини юсюнден айтханды. Ол кесини экспертлерине америкалы базала къурутулсала, аланы хайырланыуну альтернативалы амалларын хазырларгъа буйрукъ берлиги белгилиди.

Камранда аскерлени азайгъанларына ыразылыгъын Пентагонну келечиси да билдиргенди. Ол бу атлам регионда ырахатлыкъны кючлендириуге себеплик этеригине ийнанганын айтханды. Совет Союз кесини къыралны восток жанында аскерлерин 200 минг адамгъа, ол санда Узакъ Востокда аскерлерин 120 минг адамгъа къысхартханын эсге тюшюрейик. АБШ-ны уа Шош океанны районунда 250 минг жууукъ аскерчи барды: Японияны базаларында — 50 минг, Юг Кореяда — 40 мингге жууукъ, Гавайлада — 45 минг. АБШ-ны администрациясыны келечилери АБШ-ны къоруулау министри Ричард Чейни Японияга, Юг Кореягъа эм Филиппинлеге быйыл февральда баргъан кезиуде АБШ-ны союзниклери бла жууап халда этеге боллукъ мадарланы сюзеригини юсюнден билдиргендиле. Ала айтханнга кёре, совет самолётла кетерилгенлей. Узакъ Востокда американы сауутланнган кючле олсагъат къысхартылып башларыкъ тюйюлдюле, алай къысхартылмай да къаллыкъ тюйюлдюле.

Бу кюнледе Чангмайда (Таиланд) азия-шош океан регионну бир къауум проблемаларыны, ол санда халкъла аралы ишледе тюрлениуле бу регионгъа не хайыр бергенлерини юсюнден да халкъла аралы конференция болгъанды. Анга 16 къыралдан тыш къыралла бла ишлеги министрлери, белгили дипломатла, политикле, жамауат къуллукъчула къатышхандыла. Анда сёлеше, Таиландны премьер-министри Татчай Чунхван былай айтханды: «Азия-шош океан регионда конфронтацияны эм аскер бийликни ёмюрю бошалгъанды. Таиланд сауутлагъа контроль этиу эм аланы къысхартыу ишге юлюшюн кошаргъа боллукъду эм да алай этерге керекди. Ол Камбоджа бла байламлы къауугъаны кетериую тюз жолун излерикди, андан сора уа кесини кючюн Юг-Восток Азияда мамырлыкъны кючлендириуге бурлукъду».

Таиландны премьери кёп къыралланы къыралла аралы халлада кючню хайырланыудан хайыр чыкъмазлыгъын бекден бек сезе баргъан халкъларыны юмларын эм сагъышларын билдиргенди, деп мен алай сунама. Къынлыкъла болгъанларына да къарамай, биогюнлюкде Азияда не тюрлю вопросланы да мамыр жол бла тамамларгъа, къатлыкъны жумушатыргъа, бир бирге ышаныуну, бирге ишлеую кючлендирирге ону берлик хал къурала турады дерге боллукъду.

Аскольд БИРЮКОВ
(ТАСС).

АРИУ АДЕТ—БЕШИК ЖЫР БЛА КЕЛГЕН АЛТЫН ХАЗНАБЫЗ

(Бизни газетни редакциясы Хасанияда къурагъан тюбешиуден)

Алгъаракъда «Коммунизмге жол» газетни редакциясы Хасания элде кесини окъуучулары бла тюбешну къурагъанды. Анда сёз адетлерибизни, тёрелерибизни, миллет культурабызны айнытыуну, жаш тёлюню юйретиную, ёсдюрюную проблемаларыны, Хасания элде болжалсыз тамамланыргъа керекли ишлени юслеринден баргъанды.

Тюбешиуде ушакъгъа элни ветеранларыны советини членлери Махай Текуев (советни председатели), Алибий Холамханов, Магомет Холаев, Аскербий Темукуев, Зурият Наршаова, Владимир Туменов къатышхандыла.

Аланы айтханларын басмагъа газетни культура бёлюмюню таматасы Хасан Шаваев хазырлагъанды.

М. Холаев: Хар миллетни кесини адети, тёреси бардыла. Белгилисича, насыпха, биз да аладан къуру тюйюлбюз. Туугъанлы да халкъыбызда адетлерибизни тамата кичиге юйрете келгенди. Хасанияда бу биз айтхан борчну тамамларгъа бек къыйынды. Бири бирлерин танымагъанла, бир бирни айтханына тынгыламагъанла кёпдюле. Аллай болумда уа юйретиу ишни тынгылы бардырыргъа, адетни, тёрени андан ары айнытыргъа оиг болмай къалады.

Дагъыда бир зат. Элибизни шахаргъа жууукъ табасында беш этажлы юйлени ишленип башланнгаплары бизни бек къайгъы этдиреди. Мындан оза эсе, элибиз аякъ тюп боллукъду. Бу къатышлыкъ юйретиу ишибизге бютюн да уллу тасха тюшюрлюкдю. «Не да «биягъы хасаниячыла», — деген хапаргъа чек салмазча болабыз.

Бусагъатда Хасанияда юй керекли (Нальчикде очередде тургъанланы санамай) эки жюз айюр барды. Элибизде ишлене тургъан беш этажлы юйлеге аланы кёчюрселе, угъайыбыз жокъду. Алай а этилмейди. Ишленип хайырланылыргъа берилген юйде жашаргъа тышындан кёп адам келгенди.

Биз Орта Азиядан къайтханлы бери тюкюрюгюбюз къуругъучу тилейбиз — элде Культура юй ишлегиз деп, «Жер жокъду», — деп анга ол сылтауну тутадыла. Сора беш этажлы юйлени ишлерге жер къайдан табылады? Не кёп айлана эсек да бу соруубузгъа жууап тапмайбыз.

В. Туменов. Тёбен элде эски школну юйюне республикалы спорт школну кёчюргендиле. Ары бизни элден жангыз бир сабий жюрюмейди. Тюкюн айтсам, тышындан келип да хазна сабий керюнмейди.

М. Холаев: Володя, айыпсыз эсе, ана кесиңден мен да бир къауум сёз айтыргъа сюеме. Ол спорт школну, анга аллай школ деп айтыргъа жарай эсе, бизни юйретиу ишибизге жетген хатасы кёпдю. Ол школ угъай, ичгичилени эм башха аманлыкъ иш этген адамланы уясыды. Солуу юнледе, кёбюсюнде ишден сора да Нальчикден бир къауумла машинала бла ары келип, ичип, безиреп айланадыла — эр кишиле, тиширыула да кеф болуп. Ол тийреде жашагъанла уа, аланы кёрюп, бек къанлары бузулады.

Бу школну ичинде бассейни барды, тёгереги да мермер таш бла тышланып, Бу нек болады былай деп, республиканы Халкъгъа билим берген министерствосуна айтыр ючюн къалмагъанбыз. Алыкъа тынгылы жууап жокъду. Энди алайда битеу-

СУРАТДА: (солдан онгга) ушакъ жыйылыугъа къатышханла: Магомет Холаев, Владимир Туменов, Зурият Наршаова, Махай Текуев, Алибий Холамханов эм Аскербий Темукуев. Суратны К. Толгуров алгъанды.

за иче, жашла бла къызла уа алагъа деп тойну къыздырыучу заманла бюгюнча эсимдедиле. Энди уа не къартха, таматагъа, тойгъа эс бургъан жокъ, жашы, къызы да ичгиге жан атып тургъан болмаса. Энди газетде, радиода, телевидениядa да аны юсюнден айтылыр ючюн къалмагъанды, тюрлению а азды.

Не букъдурлугъу барды, бирин къоюп экинчисин айтырча жарсыуларыбыз кёпдюле. Тилибиз тас болуп къалыр деп, анга къоркъганча бир затха да къоркъмайма. Бузула, кете баргъан ахшы адетлерибизни, лю билим берген школ ишлерге деп оноу этилгенди. Ала министерство аны спорт школну орнуна угъай, алайда элге бек керекли сабий садны (анда 75 сабий турады) орнына ишлетирге деп тохтагъанды. Ол неге ушагъан ишди?!..

М. Текуев: Тейри, не арыбери десек да, бизни жюрегибизни ата-бабаладан къала келген адетлерибизни бузуп баргъанларыча бек жукъ да къыйнамайды. Бусагъатда элибизде беш жюзге жетип ветеран жашайды, советибизни членлери уа 21 адам боладыла. Адетлерибизни, тёрелерибизни юслеринден жаш тёлю бла тохтамай сёлешебиз. Ветеранланы советини членлери бирер адамгъа тюбеп ушакъ этселе окъуна хайырлыды деп, биз алай къарайбыз.

Тойлада, бушууда да эртдеден келе келген адетлерибизни сансыз этип, кесилерини законларын тохтатыргъанла да тюбейдиле. Къартланы арбазда олтуртуп, бобарыбыз да хайт десек, артха къайтарыргъа боллукъбуз, алай тилибиз бир жюлса уа, «жюлса уа» деп билип айтама, аны аякъ юсюне салыргъа хазна къолубуздан келсин. Былайгъа, посёлка Советге келмеген кюнюм хазна болмайды, алыкъа председатель кабинетине, не да бухгалтериягъа, къысхасы, мында ишлегендени къайсы бирине да эшиден тауча саламлашып киргеп адамгъа хазна тюбемейме. Жанларына тиймесин, посёлка Советде ишлеген бир-бир тиширыула да кёбюсюнде орусча къыздырадыла. Автобуслада кёре турама, жыл санлары келген эр кишиле бла тиширыула окъуна орус тилде сёлеширге кюрешселе, сейир этесе, аны да иги билмегенлей.

Бу затла барыбызны да сагъыш этдирирге керекдиле. Ветеранларыбыз школгъа барып, сабийлеге адетни, тёрени, жигитликни, халаллыкъны, историяны юслеринден хапар айта-айта турадыла. Алай ол азды.

Мен айтханны тюз ангыларыгъызны тилейме, бизни элибизде кёп арив адетле жюрюйдюле, алыкъа ала кёлюбюзге жетмейдиле ансы. Тергге — терс, тюзге — тюз деп, хар кимни кёзюне айтыргъа керекбиз. Ой юйюгюзге, сабийле рогатка бла жол жанларында чыпынлагъа салынган чыракъланы уатып айланадыла. Аланы кёре тургъанлай, кёрмегенча этип кетген абадан адамлагъа тюбей-тюбей тургъанма. Къалай болады да алай, уллу аманлыкъла аллай затладан баш.ланнгапларын унутургъа жарамайды.

Ичип милициягъа тюшген адамларыбыз (юйюрлери болгъанла окъуна) бардыла. Аллайланы ветеранланы советине жыйып бек къаты сёлешгенбиз, уялтханбыз. Тейри, аны хайыры болгъанды деп турабыз. Ол адамла бусагъатда ичип кёрюнмейдиле.

Газетибиз, журналларыбыз биз айтхан шартланы юслеринден терк-терк жаза турсала иги эди. Кертди, тауча окъуй билмейбиз деп, жюрегибизни къыйнагъанла да тюбейдиле, аллайланы да юйретирге керекбиз. Окъуудан жарты боллукъсуз деп, сабийлерин ана тилни дерслерине жибермегенле да бардыла.

В. Туменов: «Окъуй билмейбиз», — деп сюелгенле газетлеге, журналлагъа жазылыу баргъан заманда кёбюрек тюбейдиле. Аллайланы асламысы бери башха элледен кёчюп келгенледине.

М. Текуев: Мен алгъаракъда да бир сагъынгънама, къууанчда, бушууда халкъда жюрюмеген ишни гъадыла. Элинден къыстагъан Хасаниягъа кёчеди. Муну ахыры болургъа керекди. Сора: «Хасаниячыла тюшюдюле, адам ёлтюрдюле, «Нальчик» курортда низамгъа бузукъулукъ этдиле», — деп сау республиканы атыбызны аман бла айтып айланадыла. Бир кишини жаныма тиймесин, алгъынгы хасаниячыланы араларында аманлыкъ ишге къатышхан адам жокъду. Тышындан келгенле бизни элибизде алай терк къалай орналып къада болурла?! 5—6 жылны ичинде мени къоншумда бир юй тёрт кере сатылгъанды.

Жаш тёлюню юсюнден айтырыгъым а бирди — «чыбыкъылыкъда бюгюлмеген къазыкъылыкъда бюгюлмейди». Жетген жашха бла къызгъа акъыл юйреталлыкъ тюйюлсе.

А. Темукуев: Ол ишни къагъанакъ заманларындан къолгъа алыуну тюзге санайма.

А. Холамханов: Ата-ана бир бирлери бла жарашыулукире туруп (къайсы факультетине да болсун) жашларыбыз бла къызларыбыз ана тиллериндан экзаменле берирча чекге жетиширге керекбиз.

Ахырында айтырым. Элилерибизни терк-терк жарсытхан затлагъа узакъгъа созмай бек уллу эс бурургъа борчлубуз. Биринчиден, телефон байламлыкъ жокъну орнундады. Бир сейирим, элде бирлеге къууанч болгъан юн не чыракъ ёчюлюр, не да суу тохтар, газ келмей къалгъан кезиуге да тюберсе. Ол ишлени этгенле заманны излемине чюйре сюелген адамладыла деригим келеди. Ала халкъны къанын бузадыла да: «Бизни къралда хар зат да къуругъанды, аны оюлмай тургъанына окъуна аллахха шукур болсун», — дегенча оюмсуз сёзлени тууларына себеп боладыла. Ол а алай бош зат тюйюлдю, сансыз этип къоярча.

Комбикорма кезиуюнде табылмагъаны да адамланы жюреклерини къыйнайды.

В. Туменов: Беш-алты айдан бери орамда чыракъла жанмайдыла.

А. Темукуев: Сиз айта келгенигизча, адетлерибизге къошулгъаны, къорагъаны да бар. Алгъын биреуню бушууу болса, анга сау эл жыйылыучу эди. Энди уа алай тюйюлдю. Халкъны бу элге жыйып тургъан адет къалыргъа керекди. Эллилеге юйле ишлерге жер бёлюнгенди. Алай, мен эшитгенге кёре (терс эсем да билмейме), ол жерден шахарда жашагъан адамладан кёпле юлюшлю бола турадыла, дейдиле. Алай этерге жарарыкъ тюйюлдю. Ой юйюгюзге, суу боюнларында, алгъын мал кютюучю жерлерибизде да юйле ишлегендиле да, къымылдаргъа арталлы да онг болмай къалгъанды.

Ол бир иш, экинчиси, ичгичилени закон бла, адет бла къоркъутмай жарамазлыкъ сунама. Баям, ариу бла бир зат да эталлыкъ тюйюлбюз.

А. Холамханов: Аскербий, ол жерни юсюнден сагъынганынгы тюз этгенсе. Бир бирле бизге келип, беш-алты сотух жер алыш, анга юйню мурдорун салгъан кибик этип, сора он-он беш минг сомгъа сатып кетедиле. Ол адет ишден тюйюлдю.

А. Темукуев: Межгит ишлерге жер табылмай тургъанына да жарсыйбыз.

З. Наршаова: Миллетибизде туугъанлы да жюрюй келген тёрелени барысына да жангыдан жашау берирге борчлубуз. Адетли жыр да, тепсеу да керекдиле. Бир бирде телевизорда бизни адамларыбыз жырлап башласала, ачыудан жюрегим жарылыргъа жетеди. Жыргъа эжиу эте билмейдиле. Жырлай, тепсей да билген адамларыбыз а аз тюйюлдюле. Алай аланы излерге, табаргъа тийишлиди. Башчача айтханда, телевизоргъа халкъыбызны бетин чыгъарырча фахмулу адамла чакъырылсынла дейме.

М. Текуев: Хасанияда окъуна бек иги жырлагъан адамла бардыла. Юлгюге, А. Ажоевни, С. Габоевни, Д. Боттаевни атларын айтыргъа боллукъду.

З. Наршаова: Тойлада столланы сыйлы жерлерине жыл саналры келген эсли адамланы олтуртууну тюзге санайма. Ала сёзлери, кеслерин жюрютюулери бла да, адетни, тёрени билиулери бла да жаш тёлюге юлгю боллукъдула. Келгиз, не да этип, кызы, жашы да бир отоугъа жыйылып, чыракъланы да ёчюлтюп жырлагъан адетлерин къурутайыкъ. Аланы кёрсюн мени жауум, алышынмай темир чалдшни ичинде маймул тепсегенге ушайдыла.

В. Туменов: Кёп болмай бир жыйылыуубузда совхозну директору элибизде ишлерге адам табылмагъаны себепли, малланы, жерни арендагъа берирге адамланы тышындан чакъырлыкъма, дегенди. Мен аны терсге санайма. Дунияда бир хасаниячы эл тюбюнде ишсиз айланады. Битеу низамгъа бузукъулукъ этген да аладыла. Нек жарамайды ол къауумну совхоз ишге къураргъа?

М. Холаев: Сиз санагъан затланы барысын да тюзге санайма. Алай энтда да къайтарып айтама, бек алгъа къууанчларыбызда бу тойну-оюнну аякъ юсюне салыр ючюн бек къаты кюрешмей амалыбыз жокъду. Алай эталсакъ, ол къууанчлада кеслерин тапсыз жюрютгенле хазна болмазлыкъларына толу ийнанышма. Бусагъатда бир жашла, къызла бардыла да тойгъа чыгъаргъа окъуна унамайдыла.

В. Туменов: Оллахий Магомет, тоюбузну, оюнубузну тап къураргъа керекбиз ансы, жашла, къызла жырлай, тепсей да биледиле. Мен келин келтиргенде жаш тёлю жыйылып эки кюнню ичинде аямай той этгендиле. Тейри, къартланы окъуна тепсетген эдиле.

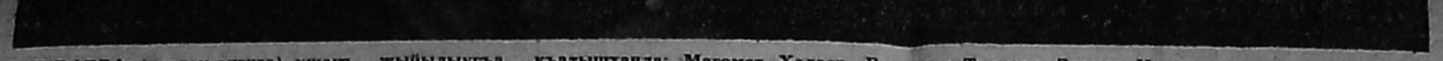
А. Холамханов: Бюгюн барыбыз да кемчиликлени юслеринден кёбюрек айтханбыз. Баям, алайсыз жарарыкъ да тюйюл эди. Хасанияда жашагъанланы жерлери (бахчалары) Нальчикни тёгерегинде орналгъан алленн къайсы бириндеп да азды. Биз не тюрлю болдукъ эсек да, энди адамлагъа жер бёле туруп, ол затны эсге алынырын тюзге санайма...

* * *

Хасания элни ветеранлары кеслерини ушакъларында дагъыда кёп затланы юслеринден айтхандыла. Махай бла Алибий бир бирле бушуугъа баргъан жерлеринде жоккужоккулу болуп, ушакъны аямай къыздыргъанларын не да къабырлада къыртышге бир жанларындан жатып, тютюн ичгенлери бир тюрлю адетге, тёреге келишмегенлерин энчи белгилегендиле.

Андан сора жыйылгъанла Хасания посёлка Советни председатели В. И. Гиляхов арт эки-юч жылны ичинде элни тапландырыугъа, адамланы жашау эм культура къолайларын игилендириуге уллу эс бургъанын къууанып айтхандыла. Юлгюге, ол мында жолланы эм жангы сабий садны ишлетгенди, телефон станцияны къурулушу бошалгъанды, алгъын сууну элге график бла жибериучю эдиле да (башда белгиленгенича, бир бирде солуу юнледе тыйылгъан кезиую да болууччу ансы) энди элге суу кече, юн да келеди. Элде стадион ишлене турады. «Жулдуз» деген футбол команда къуралгъанды, юйлеге газ тартып тамам эте турадыла, къарыусуз жашагъан адамланы юйлерине ремонт этдиреди, элни ортасында жарагъан поликлиника ишленирге белгиленеди, анга деп жер бёлюнгенди. Гиляхов элде газетле, журналла, китапла сатарча жерле болурча этиную да къолгъа алгъанды.

Хасания элни, жашаууну, ишини юсюнден таматала айтхан оюмлагъа уллу, гятче да (башха элледе жашагъанла окъуна) кереклича эс бурып, кемчиликлени кетириге, иги затланы андан ары айнытыугъа тийишли юлюшлерин къошарыкъларына ийнанабыз.

СУРАТДА: (солдан онгнга) ушакъ жыйылыугъа къатышханла: Магомет Холаев, Владимир Туменов, Зурият Наршаова, Махай Текуев, Алибий Холамханов эм Аскербий Темукуев. Суратны К. Толгуров алгъанды.

лю билим берген школ ишлерге деп оноу этилгенди. Ала министерство аны спорт школну орнуна угъай, алайда элге бек керекли сабий садны (анда 75 сабий турады) орнуна ишлетирге деп тохтагъанды. Ол неге ушагъан ишди?!..

М. Текуев: Тейри, не арыбери десек да, бизни жюрегибизни ата-бабаладан къала келген адетлерибизни бузула баргъанларыча бек жукъ да къыйнамайды. Бусагъатда элибизде беш жюзге жетин ветеран жашайды, советибизни членлери уа 21 адам боладыла. Адетлерибизни, тёрелерибизни юслеринден жаш тёлю бла тохтамай сёлешебиз. Ветеранланы советини членлери бирер адамгъа тюбеп ушакъ этселе окъуна хайырлыды деп, биз алай къарайбыз.

Тойлада, бушууда да эртденден келе келген адетлерибизни сансыз этип, кеслерини законларын тохташдыргъанла да тюбейдиле. Къартланы арбазда олтуртуп, бобарыбыз да хайт десек, артха къайтарыргъа боллукъбуз, алай тилибиз бир жоюлса уа, «жоюлса уа» деп билип айтама, аны аякъ юсюне салыргъа хазна къолубуздан келсин. Былайгъа, посёлка Советге келмеген юнюм хазна болмайды, алыкъа председатель кабинетине, не да бухгалтериягъа, кыскасы, мында ишлегенлени къайсы бирине да эшикден тауча саламлашып кирген адамгъа хазна тюбемейме. Жанларына тиймесин, посёлка Советде ишлеген бир-бир тширыула да кёбюсюнде оруслча кыязырадыла. Автобуслада кёре турама, жыл санлары келген эр кишиле бла тширыула окъуна орус тилде сёлеширге кюрешселе, сейир этесе, аны да иги билмегенлей.

Бу затла барыбызны да сагъыш этдирирге керекдиле. Ветеранларыбыз школгъа барып, сабийлеге адетни, тёрени, жигитликни, халаллыкъны, историяны юслеринден хапар айта-айта турадыла. Алай ол азды.

адамларыбыз (юйюрлери болгъанла окъуна) бардыла. Аллайланы ветеранланы советине жыйып бек къаты сёлешгенбиз, уялтханбыз. Тейри, аны хайыры болгъанды деп турабыз. Ол адамла бусагъатда ичип кёрюнмейдиле.

Газетибиз, журналларыбыз биз айтхан шартланы юслеринден терк-терк жаза турсала иги эди. Кертиди, тауча окъуй билмейбиз деп, жюрегибизни къыйнагъанла да тюбейдиле, аллайланы да юйретирге керекбиз. Окъуудан жарты боллукъсуз деп, сабийлерин ана тилни дерслерине жибермегенле да бардыла.

В. Туменов: «Окъуй билмейбиз», — деп сюелгенле газетлеге, журналлагъа жазылыу баргъан заманда кёбюрек тюбейдиле. Аллайланы асламысы бери башха элледен кёчюп келгенледиле.

М. Текуев: Мен алгъаракъда да бир сагъышынганма, къуанчда, бушууда халкъда жюрюмеген ишни гъадыла. Элиндеп къыстагъан Хасанниягъа кёчеди. Муну ахыры болургъа керекди. Сора: «Хасанячыла тюйюндюле, адам ёлтюрдюле. «Нальчик» курортда низамгъа бузукълукъ этдиле», — деп сау республикада атыбызны аман бла айтып айланадыла. Бир кишини жаныма тиймесин, алгъынгы Хасанячыланы араларында аманлыкъ ишге къатышхан адам жокъду. Тышындан келгенле бизни элибизде алай терк къалай орналып къала болурла?! 5—6 жылны ичинде мени къоншумда бир юй тёрт кере сатылгъанды.

Жаш тёлюню юсюнден айтыгъым а бирди — «чыбыкълыкъда бюгюлмеген къазыкълыкъда бюгюлмейди». Жетген жашха бла къызгъа акъыл юйреталлыкъ тюйюлсе.

А. Темукуев: Ол ишни къагъанакъ заманларындан къолгъа алыуну тюзге санайма.

А. Холамханов: Ата-ана бир бирлери бла жарашыулу кире туруп (къайсы факультетине да болсун) жашларыбыз бла къызларыбыз ана тиллеринден экзаменле берирча чекге жетиширге керекбиз.

Ахырында айтырым. Эллилерибизни терк-терк жарсытхан затлагъа узакъгъа созмай бек уллу эс бурургъа борчлубуз. Биринчиден, телефон байламлыкъ жокъну орнундады. Бир сейирим, элде бирледе къуанч болгъан юн не чыракъ ёчюлюр, не да суу тохтар, газ келмей къалгъан кезиуге да тюберсе. Ол ишлени этгенле заманны излемине чюйре сюелген адамладыла деригим келеди. Ала халкъны къаныл бузадыла да: «Бизни къыралда хар зат да къурургъанды, аны оюлмай тургъанына окъуна аллахха шукур болсун», — дегенча оюмсуз сёзлени тууларына себеп боладыла. Ол а алай бош зат тюйюлдю, сансыз этип къоярча.

Комбикорма кезиуюнде табылмагъаны да адамланы жюреклерини къыйнайды.

Къыйын жылланы эскере

ЖАШ ТЁЛЮ БИЛСИН

Хар миллетни да ёсюп келген жаш тёлюсю ата-бабаларыны жашаулары къалай ётгенлерин, ала къаллай къыйынлыкъла сынагъанларын билирге керекди. Уруш къыйынлыгъындан сора да, кёчюнчюлюкден жюрек сыныулукъну, кёп зулмулукъланы сынагъан мэлкъарлылагъа уа ол бютюн да бек керекди.

Мен былайда ол затны энчи белгилеп бош айтмайма. Кюнден кюнге да бу зорлукъланы, артыкълыкъланы сынагъанла аздан аз бола, тауусула баргъанлары себепли мен да озгъан къыйын жыллада кёрген, билген затларымдан бир кесеги бла жаш адамларыбызны шагъырей этерге сюеме.

Заман кёп озгъаны себепли жазгъан затларымда унутханым, учхара жерим жокъду деп да айталмайма. Болса да газет окъуучула айып этмезле. Жюрегим тёзмейди, тынчлыкъ бермейди.

Мен Тёбен Холамда туугъанма. Ол юч гитче элден къуралгъан эди. Аланы биридигирген колхоз В. И. Ленинни атын жюрютгенди. Алай бла хар элибиз колхозну бир бригадасына саналгъанды. Мен туугъан эм 1944 жылда Орта Азиягъа, Къазахстанга кёчюрюлгюнчю жашагъан элчикге Езен деучю эдиле. Уллу Ата журт урушну башланнганы бизге да топ атылгъанча жетди.

Ол кезиуде Езенде жети тукъумдан 44 юйюр жашагъанды. Аланы арасында Чабдарлары, Биттирлары, Жаболары, Бёзюлары, Кючмезлары, Алийлары, Созайлары болгъандыла. Бу юйюрледен Ата журт урушха 38 адам кетгенди. Ол адамладан 27-си ёлгенди.

Болса да ол мен таныгъан, бирге жашагъан эллиларим келген къыйынлыкъ, зарауатлыкъ, ачылыкъ урушда ёлгенле бла чекленмейдиле. Ата-бабаларыбызны жеринден зорлукъ бла кёчюрюлгенибиз эллиларим башдарына тюшген къыйынлыкъланы, ачылыкъланы бютюн кереледиле. Ачлыкъ, жаланнгачлыкъ да къысды. Алай бла Езенден кёчгюнчюлюкню хатасындан Кыргъызстанда ажымлы дагъыда 42 адам ёлгенни мен бир заманда да унутмайма.

Бир-бир юйюрледен юч-тёрт адам ёлгенди. Алай 7 юйюр а тюп болуп кетгенди. Былада уа, хар таулу юйюрдеча, сабийле да кёп эдиле.

Не заманда да малкъар халкъ ишлерге, не къыйын заманда да башын тутаргъа кюрешген халкъ болгъанды. Бюгюнледе да алайды. Ол кимге да белгилиди. Бу затланы энчи белгилеп айтханым, кёчюрюлген заманда да не кёп артыкълыкъ, зарауатлыкъ сынагъан эселе да, Орта Азиягъа келген ал жылларындан башлап окъуна адамларыбыз жашагъан жерлеринде кеслерин ишде кёргюзте башлагъан эдиле. Анга мен кесим шагъат болгъанлай тургъанма.

Бизни, тёбен холамлыланы, кёнделенчиле бла бирге Кыргъызстанда Фрунзе областны Кант районунда Дмитриевка элде Калинин атлы колхозгъа элтген эдиле. Колхоз малчылыкъ, жерчилик бла да кюреше эди. Алай мюлкде файданы кёбюсюн а жерчиликде балтуз чюгюндюр ёсдюрюу бере эди да, колхозну баш иши да ол болгъанды. Аны себепли малкъарлыла да анда жашагъан оруслула бла бирге балтуз чюгюндюр ёсдюрюуге уллу эс буруп тургъандыла. Дмитриевка уллу эл болгъанлыкъгъа, анда алгъындан жашагъан адамланы асламысы башха жерледе — промышленность предприятиялада ишлеген болмаса, колхозгъа къатышмай эдиле. Алай бла эл мюлкде — колхозда ишлегенлени 75 проценти малкъарлыла болгъандыла.

Уруш бошалгъандан сора аскерден эркин этилген малкъарлыланы бир къуумлары кеслерини юйюрлерин излеп, биз тургъан элге да кёп келе эдиле. Совет Аскерни офицери Созаев Идрис (шёндю Совет районну Гернегеж элинде жашайды, урушну, урунууну, партияны да ветераныды) 1946 жылда алай келип, Дмитриевкада юйюрюн табып, колхозда баш агроном болуп ишлеп башлайды. Ишин юлгюлю бардырады. Жылдан жылгъа колхозну экономикасы ёседи. Артыгъыракъ да балтуз чюгюндюр ёсдюрюуде уллу жетишимле боладыла. Колхозубуз Фрунзе областда биринчи, битеу республикада уа экинчи жерни алып, кёп жылланы турады. Ол жетишимлери ючюн республиканы Компартиясыны АК-сы, Министрлерини Совети кеслерини кёчюучю Къызыл байракълары, ахча бла бир неча кере саугъалагъандыла.

Мен былайда аны алайлыгъына шагъатлыкъ этген кёп юлгю келтирирге боллукъма.

1957 жылны март айында Кавказгъа — туугъан жерлерине атланнган малкъарлыланы битеу эл чыгъып, той-оюн бла ашыргъандыла, темир жол станцияда концертле кёргюзтгендиле. Колхозну председатели Бойко Вячеслав Антонович, парткомну секретары Пискунов Федор Петрович, баш агроному Криворучко Ануфрий Никитович артха къайтхан малкъарлыла ненча элге барлыкъ эселе да, барына да байракъла бергендиле. Элде орта школну директору Резвых Николай Петрович битеу устазла бла бирге малкъарлылагъа саугъала, байракъла берген кезиуледе концертле кёргюзтюню къурап, митингледе сёлешгенлени, Кавказгъа атланнган эшелонланы суратха алып тургъан эди.

Ол юнлени кеси кёрмеген адамгъа айтып ангылатыргъа кыйынды. Жерлерине кетген малкъарлыла бла элде къалгъанла бир бирлеринден кючден айырыла эдиле.

Кёчгюнчюлюкден артха къайтып келген заманда алгъын таулада болгъан бир къуум эллени жангыдан къураргъа кюч-къарыу жетмегени себепли алада адам жашамай къалгъанды. Энди ол эллени адамлары Нальчикде не да аны тёгерегинде эллеге чачылып, алайлада тохташхандыла. Мен жашаучу элни да ёчюлген оту, чыракъ жарыгъы бла бирге «Езен» деген аты да 1944 жылда 8-чи мартда тас болгъанды. Халкъны башына тюшген, анга келген кыйынлыкъла алай бошалгъандыла.

Х. СОЗАЕВ.
Пенсиячы, Биринчи Чегем пос.

«МЕЛОДИЯ» ЧЫГЪАРАДЫ

«Мелодия» фирма Битеусоюз творчествоluу-производство биригиу совет эм тыш къураллы искусствону пропагандэлау жаны бла уллу иш бардырадыкъ. Аны студияларында шёндюгюлю айтхылыкъ жырчыла кеслерини жырларын жаздырадыла, Европаны бла Азияны грампластинкала чыгъарыучу бек уллу предприятиялары биригиую фонограммэларына лицензияла аладыла. «Мелодия» жаздырылгъан онла бла записле музыка организацияланы саугъаларына тийишли болгъандыла. Озгъан жыл биригиую предприятиялары 150 миллиондан артыкъ грампластинка чыгъаргъандыла. Аланы арасында «Ла Скала» театрны чыгъармачылыгъын кёргюзтген грампластинкала, битеу союз республикаладан жырчыланы концерт программалары, къытайлы классика поэзия эм «Горячий рок» деген лицензиялы диск да бардыла.

Озгъан жылны ахырында чыгъарылгъан миллет школланы IV—VI классларыны окъуучуларын орусча сёлеширге юйретген лингафон пособияла Къабарты-Малкъарда орус тилни окъутхан устазлагъа ахшы болушлукъ боллукъдула. Дерсде аллай пластинкэланы хайырланыу окъуу материалны иги ангыларгъа болушады.

А. ЛЕГКИЙ.

КОНКУРСДА ХОРЛАГЪАНДЫ

«Чехословакияны къызлары» деген хаджкъла аралы конкурсну итоглары чыгъарылгъандыла. Конкурсда къыралда белгили тширыуланы — эки жазыучуну, бир актрисаны эм да бир журналистканы ким болгъанларын билирге керек эдиле. Викторинаны лауреатларыны арасында республиканы аскер комиссариатыны къуллукъчусу, алгъынгы лётчик-штурмовик, Къызыл Жулдузну эм Уллу Ата журт урушну II даражалы орденлери эм кёп майдалла бла саугъаланнган, 100-ден артыкъ халкъла аралы эм да битеусоюз викторинаэда хорлагъан А. А. Малютин да барды. «Анга саугъагъа сыйлы диплом, айтхылыкъ чехли мияладан этилген затла эм белгили композитор Чехин Яначекни музыкасы жазылгъан грампластинкала жиберилгендиле.

Конкурсну совет «Турист» журнал эм Чехословакияны «Чедок» турист представительствосу къурагъандыла.

О. ВАДИН.

ГАИ билдиреди

Озгъан ыйыкъда бизни республикада 11 жол-транспорт авария болгъанды. Аланы кезиуюнде 2 адам ёлгенди, 13 адам ачыгъанды.

Зольск районну «Каменномост» къой совхозуну шофёру А. И. Кашежев 25-чи январда Малка элде жюк ташыучу автомашинаны сюрюп бара тургъанлай ат арбаны ургъанды. Арбачы ёлгенди.

Жюк ташыучу автомобилни шофёру А. С. Шогенов 23-чю январда Нальчик шахарны Ленин районунда Ленин атлы проспект эм Лермонтов орам къошулгъан жерде орамны бир жанындан башхасына ётрен кезиуде жолда жюрюную жорукъларына бузукълукъ этгенди. Аны хатасындан алайда эки автомашина бир бирге тийгендиле. Ол кезиуде женгил автомобилни шофёру бла пассажири жаралы болгъандыла.

Жол - патруль службаны энчи ротасында ишлегенле ичги ичгенден сора машинаны сюрюп айланнган 39 адамны тыйгъандыла.

Аланы санында Зольск районда XX партсъезд атлы колхозну шофёру Мухамед Мурадинович Ашинов, Шалушка элде жашагъан Алимбек Султанович Сагов, Терк районда жюзюм ёсдюрюучю «Россия» совхозну къалауучу Артур Мусарбиевич Тажев, Аргудан элде жашагъан Мухадин Аубекирович Маремкулов, Эски Лескен элде Киров атлы колхозну механизатору Олег Чамалович Кунашев, Урван районда «Комсомольский» совхозну зоотехниги Артур Мухажидович Темирканов, 10-чу номерли къурулуш управлениясы юй къалаучусу Замир Пшиканович Тенгизов, нальчикчи Абу Цорович Лампежев эм башхала болгъандыла.

Редактор И. И. ГУЗЕЕВ.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ ЭМ ТЕЛЕФОНЛАРЫ

360000. Нальчик шахар, Ленин орамы, № 5, 8—9-чу этажла. Телефонла: редактор — 2-23-82, редакторну приёмныйы — 2-63-01, редакторну заместителлери — 2-38-21, 2-63-52, жууаплы секретарь — 2-66-85, секретариат — 2-85-33, ингирги редакция — 2-74-68, партия жашауну бла совет къурулушну бёлюмю — 2-68-72, пропагандады бёлюмю — 2-67-68, письмоланы бёлюмю — 2-37-94, информацияны бла фельетонну бёлюмю — 2-66-76, эл мюлкню бёлюмю — 2-66-73, культура эм жашау бёлюмю — 2-24-02, промышленностну, къурулушну бла транспортну бёлюмю 2-66-71, энчи корреспондентле эм фотокорр — 2-85-82, гилманчла — 2-85-33.

Я 00331

КъМАССР-ни Госкомиздатыны 1985 жылда Революция атлы республиканы полиграфкомбинаты.

Заказ № 1004.